

કરેલું રામાયણ કાવ્ય ધણું ઉત્તમ તથા સુપ્રસિદ્ધ છે. મૂળરાત્રી બાપામાં
 ણુ વડોદરાના ગિરિધર કવિદ્વિત રામાયણ સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે. વિષ્ણુદાસે ર
 માયણ લખ્યું છે, એમ કોઇ કહેછે, પણ તે અંધ અમને ઉપલબ્ધ થો
 નથી. કદાચ તે વિષ્ણુદાસ, જેણે રામાયણનો ઉત્તરકાંડ લખ્યો છે તે, બ
 લણનો પુત્ર પણ હોય. બીજા કોઇએ રામાયણ રચ્યું હશે એમ ભાગ્યે
 કોઇ જાણતું હશે. પ્રખ્યાત બાલણ કવિના પુત્ર ઉદ્ભવનું રચેલું આ રામ
 યણ અમે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. ગિરિધરના રામાયણ કરતાં આ ધણું મોટું
 ગિરિધરે રામાયણ રચવામાં તુલસીદાસના રામાયણનો આધાર લીધો હો
 એમ લાગે છે; પણ આ અંધ તો મૂળ વાલ્મીકી કવિના રચેલા રામાય
 ઉપરથી કયો દોષ તેજો છે વાલ્મીકીનું આ વાગાંતર તો નથીજ, પરં
 તેમાંના તમામ પ્રસંગ યથાસંગ આ કાવ્યમાં કવિએ વર્ણ્યા છે. રામાયણ
 આડકથાઓ ધણી છે, તે કેટલાક કવિએ છોડી દીધી છે, પણ આ અંધ
 માં ઉદ્ભવે તેમ કર્યું દેખાતું નથી.

ઉદ્ભવકવિ બાલણનો પુત્ર છે એવું આ અંધમાં દરેક કાંડની અંતે લ
 ખ્યું છે. જેમ અયોધ્યાકાંડની અંતે,—

“અયોધ્યાકાંડ કહે સાંભળે, તેને હોય વૈકુંઠ વાસ;—

કર જોડીને વીનવે, બાલણ સુત ઉદ્ભવદાસ.”

અરણ્યકાંડની અંતે.—

“અરણ્યકાંડ યથું પરિપૂરણ, મુણતાં (સપળી) પહોંચે આશ;—

કરજોડીને વીનવે, બાલણસુત ઉદ્ભવદાસ.”

કિષ્કિંધાકાંડની અંતે,—

“બાલણસુત ઉદ્ભવદાસ, આશ એક રઘુનાથની રે;

મનસા ધરે મહારાજ, સેવકમન સાયની રે.”

સુંદરકાંડની અંતે,—

“રામકથારસ પાવન પીતાં, ઉપજે અતિઉદાસ;

કર જોડીને વીનવે, બાલણસુત ઉદ્ભવદાસ.”

પ્રાચીનકાવ્યમાળામાં બાલણનું અર્થ આપેલું છે તેમાં અર્થ ને

જ પુરૂષ હોય; એમ છતાં યુદ્ધકાંડની અંતે જ ભીમજી લખ્યોછે તે કોઈ ખીન્નેજ હોવો લેખ્યો. યુદ્ધકાંડની અંતે લખ્યું છે કે—

“શુભર બાપાએ કહ્યું, બુધસાર મધુસૂદન;
કહ્યુંપુર આમ તાતનું, મોસાસ પાટણપુર પાવન.
ચાત સર્વ બટ ધર્તિયો, વાગ વાણીના દાસ;
તેની પુત્રીને પુત્રે કહ્યું, કહી કથા ભીમજી વ્યાસ.
ચાત રામચંદ્ર વાડવ વાર, મુળસદે નામે વ્યાસ;
તેના કુળમાં રામજી, શુભે સારદાનો વાસ.
હરખા સી તેને સાધવી, કુંવર જન્મ્યા ચાર;
તે મોઢે એક ભીમજી, યુદ્ધકાંડ સબળાવ્યું સાર.
પ્રાકૃત બાપાએ સુભીને, કહ્યું મધુસૂદન
સંવતસોળ સત્યાધીએ, દ્રાશુન વહી તૃતીયાદિન.
શુરવાર તે દિવસ હતો, પૂરણ ગ્રંથ કર્યો સહી;
સત્યાવન કડવાં કર્યાં, સાડી અઢાનીસે ચોપાઈ કહી.
સાંભળતાં શુભ બિપજે, પાતક સધળાં જન;
વાગવાણી પ્રસાદે રામજીના શુભ, મધુસૂદનજન ગામ.”

હોવા દીધો હોય, અને તે પછી દેટલેક વરસે મધુસૂદને પૂરો કર્યો હોય. મધુસૂદન કોણ હતો, તે ઉપર લખેલી કવિતામાં જણાવ્યું છે. પાટણ તેનું મોસાળ હતું. તેણે બીમજી વ્યાસ પાસેથી કથા સાંભળીને પદ્યબદ્ધ રામાયણ લખ્યું છે. મધુસૂદને સત્તાવન કડવાં કહ્યાં છે એટલે આખો યુદ્ધકાંડ કહ્યો છે, એમ ઠરે છે. જો એમ હોય તો ઉદ્ધવે ઝુંદરકાંડ સુધી રામાયણ લખ્યું અને પછી અપૂર્ણ રહેલું તે પૂર્ણ કરવાને તેનેજ જગલે ચાલીને યુદ્ધકાંડ મધુસૂદને લખ્યો. અને ઉત્તરકાંડ પોતે ન રચતાં ઉદ્ધવના બાઈ વિષ્ણુદાસે લખી મૂકેલા તે તેમાં ઉમેરી લીધો, અને એ રીતે ઉદ્ધવનું રામાયણ પૂર્ણ કર્યું; વિષ્ણુદાસે ઉત્તરકાંડ લખ્યો, ત્યારે યુદ્ધકાંડ પણ કાં ન લખ્યો હોવો જોઈએ? લખ્યો હશે, પણ તે મધુસૂદનને પ્રાપ્ત નહિ થયો હોય, તેથીજ તેણે બીમજી વ્યાસ પાસે કથા સાંભળીને યુદ્ધકાંડ રચી તેમાં ઉમેરી લીધો હોવો જોઈએ.

અયોધ્યાકાંડની શરૂઆતમાં એટલે રામાયણની શરૂઆતમાં ઉદ્ધવ લખે છે કે—

“મધુસૂદન આગ્રમ સંન્યાસી, સમરી તેનું નામ;
પિતાને પ્રેમે પ્રણામ કરીને, ગાવા હરિગુણુ આમ.”

એમાં લખેલા મધુસૂદન સંન્યાસી, તે ઉદ્ધવના ગુરુ હશે; પણ જોણે યુદ્ધકાંડ લખ્યો તે તો નજ હોવા જોઈએ, એ સ્પષ્ટ છે. વિષ્ણુદાસ પોતાને ‘રામજનકુંવર કે જનકુંવર’ દરેક કડવાને અંતે લખે છે. જેમ,—

“કરતો હવે સિદ્ધનાથ રાવણ, અગસ્યે વાણી કહી રે;
જનકુંવર કહે લકષ્મણ પછે, રસાતળ ચાલ્યો સહી રે.”

વળી—

“કલો સહુ વિસ્તાર એવી, શુકસારણે વાણી કહી;
શ્રીરામજનકુંવર કહે, પછે દશાનન બોલ્યો સહી.”

ઉત્તરકાંડ સંપૂર્ણ કરતાં વિષ્ણુદાસ લખે છે કે,—

“સંવત પંદર ખ્યોતરે, શુકલપક્ષ કાર્તિક માસ;
પંચમી તિથિ બુધવાસરે, પૂર્ણ અંથ પ્રતિહાસ.

ઉત્તરકાંડ સંપૂર્ણ સુણતાં, ઉપજે મન ઉદાસ;
કરજોડી બાલણસુત વીનવે, નિજસેવક વિષ્ણુદાસ.”

દા કારણથી વિષ્ણુદાસે પોતાને જનકુવર કે શ્રીરામજનકુવર લખ્યા છે, તે કાંઈ સમજાતું નથી. પણ તે ભાવણનો પુત્ર છે એ તો નક્કી. વિષ્ણુદાસ અને ઉદ્ધવ એકજ પુરુષ હશે, એમ તર્ક કરવાનું કાંઈ કારણ નથી. તે તો એની કવિતા ઉપરથીજ ભિન્ન માલમ પડી આવે છે. વળી ઉદ્ધવે જ્યારે દરેક કડવાની પચાસ કડી કરવાનો નિયમ રાખેલો માલમ પડે છે, ત્યારે વિષ્ણુદાસે તેવો કાંઈ નિયમ રાખ્યો નથી, એ ઉપરથી પણ તે કૃતિ ભિન્ન પુરુષોની છે એમ જણાય છે. એમ છતાં ઉદ્ધવનું કહેલું રામાયણ અપૂર્ણ રહેલું અથવા તેના પાછલા બે કાંડ અગ્રાધ્ય થયેલા, તેથી વિષ્ણુદાસે તે પૂરા કર્યા છે એ તો નક્કી છે, કેમકે વાસ્તવિક રામાયણના બાળકાંડ, અયોધ્યાકાંડ, અરણ્યકાંડ, કિષ્કિંધાકાંડ, સુંદરકાંડ, યુદ્ધકાંડ (લંકાકાંડ), અને ઉત્તરકાંડ, એવા સાત કાંડ છે. એ કાંડનાં નામ જાણ્યા સ્થળ પરત્વે જણાય છે, એમ ધારીને બાળકાંડ તથા અયોધ્યાકાંડ ઉદ્ધવે એકઠા ગણીને બીજીશ કડવાં કર્યા છે એકવીશ કડવાં સુધીમાં બાળકાંડ પૂરો થાય છે, પણ ‘બાળકાંડ પૂરો થયો’ વગેરે કાંઈ ન લખતાં બાલીશ્વર કડવાથી અયોધ્યાકાંડની કથા ચાલુ કરી છેવટે અયોધ્યાકાંડ પૂરો થવાનું લખે છે. એટલે રામાયણના કુલ છ કાંડ કરીને ગ્રંથ રચ્યો છે એજ તેની રચના કાયમ રાખીને વિષ્ણુદાસ ઉત્તરકાંડ પૂરો કરતાં લખે છે કે—

“આ કાંડ મળી રામાયણ પૂરણ, કર્ના યોગોર્વિદ;

ગાય સુણે ચિત્ત ભાવ આણી, તે પામે પરમાર્નવ”

એ ઉપરથી વિષ્ણુદાસે જાણે ઉદ્ધવનો આરંભેલો છઠ્ઠો કાંડ પૂરો કરી ગ્રંથ સમાપ્ત કર્યો. વિષ્ણુદાસે રામાયણ આદિથી લખ્યું હોત તો કદાચ છ કાંડ નહિ, પણ સાતકાંડ લખત.

બાલજી મૂળરાતના જાણીના કવિઓમાં નરસિંહ મેહેતાની પેઠે પ્રાચીન કવિ છે, અને ઉદ્ધવ તેનો પુત્ર હોવાથી તે પણ પ્રાચીન છે. તેની કવિતા પણ તેવીજ છે, જો કે લેખક પરંપરાથી કવિની મૂળ ભાષામાં કેટલોક ફેરફાર થયો હશે ખરો, તથાપિ કેટલાક શબ્દો તેમાં એવા સચવાઈ રહેલા છે કે જે તેના પૂરાતનપણાની સાબ પૂરે છે. વળી એની સાથે એક વાત એ પણ નવાઈ સરખી છે કે કેટલાક શબ્દો જે હાલ વપરાય છે, તેજ એ કવિએ મૂક્યા છે, તથા કેટલીક સૈદ્ધી પણ હાલનાજ સરખી છે, તે ઉપરથી એમ પણ અનુમાન થાય કે ભાષાની અંદર એટલી લાંબી મુદતમાં ઘણો ફેર પડ્યો નથી.

અમને જે પાંચ પુસ્તકો મળ્યાં હતાં, તેમાં એક પ્રત તો ઠેક પા-
ટણથી મહંત નારાયણભારતી યશવંતભારતી મારફત મળી હતી, તે ઘણી
શુદ્ધ હતી. બીજી એક રા. રા અભિધર રણછોડજી દેસાઈ તરફથી મળી
હતી. ત્રીજી એક બાળબોધ અક્ષરે લખેલી તથા બેગૂજરાતી અક્ષરે લખેલી
પ્રતો અહીંથી મળી આવી હતી. પાટણવાળી પ્રત ઉપરથી નકલ કરાવી
લીધા પછી બીજી બે પ્રતો મળેલી હોવાથી પાછાંતર બેવામાં તેમનો પાછ-
ળથી ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

આ રામાયણના ગ્રંથમાં શો વિષય વર્ણાયો હશે એ કહેવાની જરૂર
નથી, કેમકે રામાયણની કથા જોશે સાંભળી ન હોય એવો બાળ્યેજ કોઈક
હશે. રામાયણ વિષે કહેતાં દોષક કવિ કહે છે કે—

“આદૌરામતપોવનાદિગમનંહત્વામૃગંકાંચનં
વૈદેહ્યાહરણંનટાયુમરણસુગ્રોવસમાવણમ્ ।
વાલોનેપ્રહણંસમુદ્રતરણંલંકાપુરંદાહનં
પશ્ચાદ્રાવણકુંભકર્ણમરણહોતત્તુરામાયણમ્ ॥”

અર્થ—“ પ્રથમ રામનું તપોવન વગેરેમાં જવું, ત્યાં સોનાના મૃગને
મારવું, સીતાનું હરણ થવું, જટાયુનું મરણ થવું, સુગ્રીવ સાથે વાતચિત
થવી, વાલિને છતવો, સમુદ્રને તરવો, લંકાને બાળવી, અને પછી રાવણ
તથા કુંભકર્ણને હણવા, એ રામાયણમાં વર્ણાયું છે.”

રામાયણનો સુંદરકાંડ ઘણો રસિક છે. તે વિષે તેના જાણનારા કહે છે
કે “સુંદરે કિન્નસુંદરમ્ ?” “સુંદરકાંડમાં શું શું સુંદર નથી ?” વાલ્મીકી
સુંદરકાંડનું કેટલાક વિધિપૂર્વક વારવાર પારાયણ કરે છે. તે પણ એજ હે-
તુથી હશે. ઉત્તરકાંડમાં રાવણનું પૂર્વવૃત્તાંત તથા રામનું રાજ્યાસનપર બેઠા
પછીનું વૃત્તાંત વર્ણાયું છે.

રામાયણનું પુસ્તક મનુષ્યને ધર્મ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામાં જો-
મ ઉત્તમ છે, તેમ તે લોકવ્યવહાર, સહચાર અને રાજનીતિનું પણ અપ્ર-
તિમ પુસ્તક છે. ગૂજરાતી ભાષાનું આ કાવ્ય ગૂજરાતી ભાષાના અભ્યા-
સીઓને અત્યંત ઉપયોગી છે. એ પુસ્તક વાંચનારને વિશેષ ઉપયોગી થ-
વા માટે પ્રત પાછાંતર ઉપરાંત તેના કહણ ભાગની સંક્ષિપ્ત ટીકા પણ આ-
પવામાં આવી છે.

॥ श्रीजगदीश्वरायनम ॥

भालण सुत उद्धर कृत

रामायण.

वालकांड अने अयोध्या कांड.

केकेतु १ लुं.

राग केदागे.

प्रथमे प्रलुभु भीतापतिने, जेडीने जे पाणु,	१
श्रीगुरु पदप जने सेतु, आपो आवियण पाणु	
मधुसू न आश्रम सन्यासी, सभरी तेनुं नाम,	२
पिताने प्रेमे प्रलुभु जरीने, गाना हरिगुरु आम	
गम धारस अतिशे पानन, पीता पातळ जय,	३
जेने नामे अगुध मळाजन, पापी पावन थाय.	
नामतलो छे मळिमा मोटो सभ्यक्ष रा-र जाले,	४
राम राम श्रीराम जणे ने ३५ छेदेमा आले	
अजन्मिन भरजो गटापापी नाम मान उद्धरियो,	५
अवम व्याव ७५ दिसारी ते, मुन्तिअधि ११ करियो	
शुद्ध पदावता नामनी गप्पि । राम छेदेता तागी,	६
अगुरुश्रेष्ठी शुद्ध शल्या उद्धारी गौतम नारी	

१ पाणु-(पापि) हाथ पदप ज-नरलुडपी कमल २ मधुसूदन
४०-मधु नामे दैवने मारनाउ निष्पुटे अने सन्यासीना आश्रमने, अ
थना सन्यस्त तीक्ष्ण मधुसू न नामे धिना प्रेष्ठ गुरुने आम-सभूद्ध
३ अगुध-मूर्ख मूख होय ते मळाजन थाय प्रतमा अगध छे ते ले
अ-दोन टो ४ सभ्यक्ष-मारी रीते ५ व्याध-पारधि दिसारी-हिं-
मा करनार ६ अगुरुश्रेष्ठी ४०-पगनी रण्यी शल्याइय थयेनी गौतमनी
स्त्रीने शुद्ध करीने उद्धारी अथना शुद्ध (साक्ष) शल्याइय (भर्भध २५)

આહમિત ગજ દુખી થઈને, ચરણકમળ અનુસંગિયો,	
સ્મરણ માનથી સ્વામી પવાઈ, શોક મોહ સર્વ દરિયો	૭
કામે ગોપી કોષે રાક્ષસ, મેલ્યા ભવજળ વારી,	
તમ હું અપ એક અપગાધી, લેજો રામ ઉગારી	૮
વહુ વામ્બીકિ કવિ કોકિન, ગમકથારમ કુળ,	
કવિતાશાખા વડી મધુગક્ષર, હરિપદ પકજપુળ	૯
રામાયણ રૂપી નાવ કરીને, નમાગસાગર તરિયે,	
તે વાલ્મીકિને વદીને, નાગરનો કુચો કરિયે	૧૦
બાર ધરી વસુધા વ્યાકુળથઈ, ધરી ગાયત્રી રૂપ,	
ચરચર ધૂન કઈ ન સૂને, સેવ્યો બ્રહ્મા ભૂપ.	૧૧
વિધાતા કહેછે અવનિવૃત્ત, આનકુ ક્યા કલાણી,	
આખે આસુ દેહ દૂખળી, સામાટે સિદ્ધાણી	૧૨
પૃથ્વી કે'છે મુજો પિતામહ, મુજ પર બારે બાર,	
ખાતાળમા પાછી પેસુછુ, આજ દો આધાર.	૧૩

૭. આહમિત-મગરે મગેનો ૮. કામે ધન. ગોપીઓએ કામભાવે ભક્તિ કરી અને રાક્ષસોએ ક્રોધથી તમારું નિવતન કર્યું, તોતે બંનેને તમે ભવજળ સસારરૂપી સમુદ્રના પાણીથી (મધ્યમપદ્મોપી) વારી મેલ્યા-તેમા કૃપતા અટકાવ્યા 'વારી મેલ્યા' એમ લેખ તો અર્થ સ્પષ્ટ છે ૯ વંદુ ધન-વાલ્મીકિ કવિ રૂપી કોકિન (ગાયત્રી)ને રૂઝ રહુ છું કોકિન રાખ્દવડે વામ્બીકિ પૂર્વજ-મે કાળી દતા એમ કૃષ્ણની ધ્વનિત કર્યું છે માટે મુદ્રાલંકાર મદિય તો આડના કુજમા બેસે છે, ભારે આ કવિ મદિયનો કુજ કયો છે તે વિશે કહે છે રામખ્યા ધન-રામખ્યાના રસરૂપી (તે કોકિનને રહેનાના) કુળને હું વહુછું વળી મધુર અક્ષરવાળી કવિતારૂપી વડી શાખા-ગાળી (તે કાવ્યને બેસનાની) ને હું વહુછું અને હરિપદ રૂપી પકજના પુળ (મમૂદ) ને હું વહુછું આ કડીમા અપનો કર્તા (વામ્બીકિ), નિપય (રામકથા), જ્ઞાતિ (કાવ્યરૂપ), અને પ્રયોજન (હરિના ચગવુની ભક્તિ), એટલા વાના વ પદ્ય છે ૧૦ નાગરનો-ગરનો કુચો-હરિયે-હવાઈ લેખએ (૧) ૧૧ હજાર પ્રમાણે દશ વડીઓથી વસ્તુનિર્માન તથા નમનરૂપ અમળાચાર કરીને દહે કવિ અગામ કરે છે બાર ધન બાર-પૃથ્વી ઉપર થતા અધર્મરૂપી ભારને વસુધા-પૃથ્વી સેવ્યો-અર્ધાત્ર બ્રહ્મા પાસે ગઈ ૧૨ સીદ્ધાણી-દુખી થઈ

- ગિરિ જળ માનવ પશુ પાદપત્રો, ભાર લગાર ન લાગે;
સદા સર્વદા સેજ વહું, જે તમે નિર્મા આગે. ૧૪
- રાવણ કુંભકર્ણ બે બાજિયા, તે મેં વહા ન જાય;
જગન જાપ ને યમ અધ્યાપન, ધ્યાન (ધારણ) ક્રિયા ન થાય. ૧૫
- કો કશું સાધન કરી શકે નહિ, તે માટે દુઃખ પામી;
શર્ણુગત આવી છું મુઘે, કૃપા કરો મુને સ્વામી. ૧૬
- અમર સહુ એકલા મળીને, આવ્યા સાગર ક્ષીર;
આસન વાળી અમર સહુ બેઠા, સમરે સ્થામશરીર. ૧૭
- બ્રહ્મા ધ્યાન ધરે પરબ્રહ્મનું, અમ્યુત વ્યાપક એક;
નિરંજન નિરાકાર નિરામય, ન લહે વેદ વિવેક. ૧૮
- અક્ષર અકળ અનંત અવિગત, આઘ અવદ્ય અમ્યુત;
વિશ્વંભર વ્યાપક સત્ય સનાતન, આનંદધન અદ્ભુત. ૧૯
- સરજે પાળે ને સંહારે, તું હું એક નહિ એક;
ત્રય લોકને પાળવા પ્રભુછ, ધરિયે પ્રત્યક્ષ દેહ. ૨૦
- અંતર ધ્યાન ધર્મુ શ્રીપતિનું, હૃદયે ચિત્તવ્યું રૂપ;
ગરુડ ચઢી ગોવિંદ પધાર્યા, સ્વામી અકળ સ્વરૂપ. ૨૧
- કોટિ સૂર્ય કોટિ ચંદ્રમા, કોટિ અગ્નિનું તેજ;
કંદર્પ કોટિ સરખા મુંદર, આવ્યા આણી દેજ. ૨૨
- વિરંચી વિમાસે મનમાં, દેખી થયો દિગ્મુક;
સ્વામી તમે જોયા જાવ નહિ, પ્રભા તમારી પ્રાદ. ૨૩
- જાણો જો દર્શન દેખાડું, તો જોયા સરખા યાગો;

૧૪. આગે-પૂર્વે. ૧૫ અધ્યાપન-બહાવનું. ૧૬. મુઘે-(શોધે) શોધ કરતી કરતી. ૧૭. સાગરક્ષીર-ક્ષીર સાગરને (કાકે). સ્થામશરીર-વિષ્ણુ (કળિયુગમાં શ્યામ વર્ણના દેવાથી). ૧૮. અમર-ખરે (અર્થાત્ નાશ થાય) નહિ એવા અવિગત-જે કોઈના મન-જામા નહિ આવેલો એવો-અમર. આવ-અર્ચ્યા પેટેવાનો અક્ષર-જેનું લગણું કરી શકાય નહિ એવો, અથવા જોતે કોઈ લક્ષ્યમાં ન લેઈ શકે એવો. અમ્યુત-અવે (પડે) નહિ એવો. સનાતન-પ્રાચીન-અનાદિ કાળનો. આનંદધન-કેવળ આનંદમય. ૨૦. તું ઈ-તારેવિયે એક તું અને હું એ ગાનનથી. અર્થાત્ તું દેવ રહિત છે. ૨૩. વિરચિ-બ્રહ્મદેવ. પ્રભા-કોટિ.

- આહમસિત ગજ દુખી થઇને, ચરણકમળ અનુસરિયો,
રમરણુ માત્રથી સ્વામી પંથાર્યા, મોક મોહ સર્વ દરિયો ૭
- કામે ગોપી કોયે રાક્ષસ, મેલ્યાં ભવજળ વારી;
ત્યમ હું અરપ એક અપગધી, લેજો રામ ઉગારી. ૮
- વદુ વાત્મીકિ કવિ કોકિલ, રામકથાગસ કુંજ;
કવિતાશાખા વડી મધુરાક્ષર, દરિપદ પંકજપુજ. ૯
- રામાયણ રૂપી નાવ કરીને, સમારઆગર તરિયે;
તે વાત્મીકિને વંદીને, નાગરનો કુચે દરિયે. ૧૦
- ભાર ધરી વસુધા બ્યાકુળ થઇ, ધરી ગાયત્રી રૂપ;
થરથર કૂજે કઈ ન સૂજે, મેલ્યો યત્ના ભૂપ. ૧૧
- વિધાતા કહેછે અનિનિત, આવડુ ક્યા કષ્ટાણી;
આજે આંસુ દેહ દૂળળી, શાગાટે સિદ્ધાળી ૧૨
- પૃથ્વી કેછે સુજો પિતામહ, સુજ પર ભારે ભાર,
પાતાળમાં પાછી પેસુંડુ, આજ દો આધાર. ૧૩

- ગિરિ જળ માનવ પશુ પાદપનો, ભાર લગાર ન લાગે;
સદા સર્વદા સેજ વહુંછું, જે તમે નિર્મા આગે. ૧૪
- સવણુ કુંભકર્ણુ જે જાળિયા, તે મેં વહ્યા ન જાપ;
જગન જાપ ને યત અધ્યાપન, ધ્યાન (ધારણ) ક્રિયા ન થાય. ૧૫
- કો કશું સાધન કરી શકે નહિ, તે માટે દુઃખ પામી;
શાંતિગત આવી છું મુઘે, કૃપા કરો મુને સ્વામી. ૧૬
- અમર સહુ એકલા મળીને, આવ્યા સાગર ક્ષીર;
આસન વાળી અમર સહુ બેઠા, સમરે સ્થામશરીર. ૧૭
- અલ્પા ધ્યાન ધરે પરબ્રહ્મનું, અમ્યુત વ્યાપક એક;
નિર્વજન નિરાકાર નિરામય, ન લહે વેદ વિવેક. ૧૮
- અક્ષર અકળ અનત અવિગત, આદ્ય અલક્ષ્ય અમ્યુત;
વિશ્વંભર વ્યાપક સત્ય સનાતન, આનંદધન અદ્ભુત. ૧૯
- સરજે પાળે ને સંહારે, તું હું એક નહિ એક;
ત્રય ભોક્ષને પાળવા પ્રભુજી, મરિયે પ્રત્યક્ષ દેહ. ૨૦
- અતર ધ્યાન ધર્યું શીપતિનું, હદે ચિત્તવ્યું ૨૫;
ગરૂડ ચઢી ગોવિંદ પધારી, સ્વામી અકળ સ્વરૂપ. ૨૧
- કોટિ સૂર્ય કોટિ ચંદ્રમા, કોટિ અગ્નિનું તેજ;
કંદર્પ કોટિ સરખા મુંદર, આવ્યા આણી હેજ. ૨૨
- વિરચી વિમાસે મનમાં, દેખી ચલો દિગ્મુઠ;
સ્વામી તમે જોયા જાવ નહિ, પ્રભા તમારી પ્રાદ. ૨૩
- જાણો જે દર્શન દેખાડું, તો જોયા સરખા થાઓ;

૧૪. આગે-પૂર્વે. ૧૫ અધ્યાપન-ભાગ્યાવનું. ૧૬. મુઘે-(શોધે) શોધ કરતી કરતી. ૧૭. સાગરક્ષીર-ક્ષીર સાગરને (કાંઈ). સ્થામશરીર-વિષ્ણુ (કળિયુગમાં સ્થામ વર્જના હોવાથી). ૧૮. અક્ષર-અરે (અર્થાત નાશ થાય) નહિ એવા અવિગત-જે કોઈના સમજવામાં નહિ આવેલો એવો-અક્ષર. આદ્ય-સર્વથી પેટેજાનો. અલક્ષ્ય-જેનું લક્ષણ કરી શકાય નહિ એવો, અથવા જેને કોઈ લક્ષ્યમાં ન લેઈ શકે એવો. અમ્યુત-અવે (ખરે) નહિ એવો. સનાતન-પાત્રીન-અનાદિ કાળનો. આનંદધન-કેવળ આનંદમય. ૨૦. તું ઈન્દ્રિયો-તારેવિશે એક તું અને હું એ જાન નથી. અર્થાત તું દ્વિત રહિત છે. ૨૩. વિરચિ-અલ્પદેવ. પ્રભા-કાંતિ.

એ શોભા જોઇ જાયે નહિ, તેજ રૂપ પળાઓ.	
સંખ ચક્ર ને ગદા પદ્મ રે, પીતાંબર ભુજ ચાર;	
મસ્તકે મુકુટ ને કર્ણ કુંડળ, તેજતલ્લો અંબાર.	૨૫
રાહવદનસોચન દુઃખમોચન, ઈંદીવર ધનસ્થાન;	
ઉપમા ઉપર ઉતારી નાખુ, કોમળ કોટિક કામ.	૨૬
કૌમુદીમણિ વૈજયંતીમાળા, રમાશ્ચ અર્ધાંગ;	
ભૃગુલાંચળ કટિ મેખળા, શોભિત થી શ્રીરંગ.	૨૭
નંદ સુનંદ કેશવ સાથે, જપે જયજયકાર;	
માગ્ય માગ્ય સુખ કે'તા આવ્યા, ઝવન જગદાધાર.	૨૮
ખલ્લા કે'છે કૃપા કરી તો, આપો એ વરદાન;	
મહીમંડળ મનુષ્ય યદ્યપોને, સુંદર સ્થાનજવાન.	૨૯
રાવણ કુંભકર્ણને મારી, ભૂનો બાર ઉતારો;	
નયનોદ્દંડક તે પાપી છે, અર્થ એટલો સારો.	૩૦
તો કહેશે મનુષ્ય ક્યાં યાઉં, અહો કહીને મારું;	
ના સ્વામી તમને ઘટે નહિ, હું પુત્ર તમારો હારું.	૩૧
મેં એને વરદાનજ આપ્યું, માયામનુષ્યથી મરણ;	
તે માટે અવતાર ધરી એમ, કરવું અંશરણ ચરણ.	૩૨
નારાયણ કે' નિત્રે યાવું, માયામનુષ્ય વેપ;	

૨૪. દર્શન દેખાડું-દર્શન આપું (એમ તો જાણતા હો). તેજ રૂપ ઇન્દ્રવજ તેજ રૂપછો, તે પળાઓ-મટી જાઓ. અથવા જે તમારું રૂપ છે તેજ રૂપે તમે પળાઓ-અધોત પ્રકટ થાઓ. ગીતામાં પણ અર્જુને વિશ્વરૂપદર્શન વખતે આવું જ કહ્યું છે. જેમ “તેનૈવ રૂપેણ ચતુર્મુખેન મહસ્તવાદો મય વિશ્વમૂર્તે!”-“હિ વિશ્વરૂપધરી જમવાનું! તમારા તેજ ચાર ભુજવાળા રૂપે પ્રકટ થાઓ.” ૨૬. રાહવદન-કમળપત્ર. ઈંદીવર ઈન્દીવર (કાળા કમળ)ના મરખા તથા ધન (મેડ)ના સરખા સ્થાન. ૨૮ નંદ સુનંદ-એ બે નામના બે પાર્શ્વદે. ૨૯. મહીમંડળ ઇન્દ્ર-મહીમંડળમાં (પૃથ્વી-માં) પોને મનુષ્ય થઈને ગરુડ કુંભકર્ણને મારીને ભૂનો બાર ઉતારો (૩૦ માં કહી માગે અન્વય). ૩૧. અહો કહીને-અર્થાત્ એક જગદ્ બોલીને. પુત્ર-(નારાયણની નાનિમાં યથેવા કમળમાં થતા ઉપન્ન છે માટે). હારું-(વચન). ૩૨. માયામનુષ્યથી-માયાવડે જેને મનુષ્યરૂપ ધર્યું છે એવાથી.

રાક્ષમકુલ નિક્ષન કરીને, દરશું કાજ વિશેષ	૩૩
સ્વામીજી શી પેરે જાણું, (જે) અહીં તમે અવતરિયા;	
આણી વેળા આણે હામે, અવનિએ ઉતરિયા.	૩૪
સૂર્યવંશી દશરથ રામ, તેને સુત શ્રીરામ;	
કૌશલ્યા કુંવર કહેવાઈય, કરવા સુરનાં કામ.	૩૫
સ્વામીજી શા માટે કહો મુજને, બીજાના નહિ તન;	
દશરથના દીકરા થસો તે, કહો જગજીવન.	૩૬
કશ્યપ ને અદિતિ એ છે, એણે દમિયો દેહ;	
દશ મહા વર્ષ તપ કીધું, એણે માગ્યું એહ	૩૭
રામ લક્ષ્મણ ભરત શત્રુઘ્ન, એ ધરાવાને નામ;	
ચાર મળી એક જાણુને, એહ એકડું ધામ.	૩૮
મિથિલ દેશનો જનક રામ, સીતા નામ સુકુમારી;	
અબક આપ ચઢાવી પરણીય, નૃપના નાદ ઉતારી.	૩૯
રાવણ કુબકર્ણને મારીય, સીતા હરણ કરાવી;	
વાનર વીર ઉતારીય સહુએ, પા'ણની પાજ બધાવી.	૪૦
એમ કરી આવીય હું અહિંમાં, વાનર યાત્રે દેવ,	
વનમાહે મુજ સાથે આવી, સાચી કરજો સેવ.	૪૧
અતર્ધાન થયા એમ કહીને, બ્રહ્મા ગયા સુર પાસ;	
વાનર વેપ થઇ અવતરજો, એવી દીધી આશ.	૪૨
આપ આપણે સ્થાનક સૌ પો'ણુ, ભાર્ગવવંશી ક્રોધ;	
ભા'મીકિ નામે તાપસ હુતો, શિષ્ય સહિત છે સોમ.	૪૩
તમસાની તીરે બેઠો છે, આસનગાળી આપ;	
ધ્યાન ધરતો ધરણિધરનું, જપતો અજપામપ.	૪૪
કૌંચ નામે કોઇ એક પળી, તેને બાધે કીધો પ્રહાર;	

૩૪ અહીં-અર્થાત્ અમુક જગોએ. અવનિએ-અવનિમા ૩૫. વિ-
ખજુ કહે છે સૂર્યવંશી ઈ. ૩૬. બ્રહ્મા કહે છે સ્વામીજી ઈ. ૩૭. વિ-
વાક્ય કશ્યપ ઇ. અદિતિ-કશ્યપની પત્ની ૩૮. ધરાવાને-કહેવા માત્ર.
અર્થાત્ મારી મૂર્તિઓ જે ચતુર્વ્યૂહ કહેવાય છે તેમાંથી રામ એ વામુદેવનું,
લક્ષ્મણ એ સદૃશનું, ભરત એ પ્રણમનું, અને શત્રુઘ્ન એ અનિરૂદ્ધનું
૩૫ જાણુનું ધામ-તેજ ૩૯ નાદ-ગર્વ. ૪૦. ઉતારીય-(સમુદ્રની પાર).
૪૪. તમસા-એ નામની નદી.

કરા કરા તે કગ્વા લાગ્યો, શ્લોક ઉપન્યો સાર. ૪૫
 ભરદ્વાજ નામે શિષ્ય સૂધો, તેને શ્લોક બધાવ્યો,
 સારજનો જે શ્લોક ઉપન્યો, અર્થ એવો આવ્યો. ૪૬
 હા! હા! કોય તું મરણ પામિયો, જીવેછે તે પાપી,
 હું વિગ્ધ સહુ શી પેરે, તે ગયો તુને સતાપી ૪૭
 એવે નારદ ઝાધિ ત્યા આવ્યા, કહ્યું રામાયણુ તુ રચજે,
 જે પરાક્રમ પ્રભુજી કરે તે, મહિમા મહીમા રચજે. ૪૮
 સ્વામીજી મુ જાણુ તેના, પ્રીત હશે પ્રાક્રમ,

૪૫ કૌય-ચક્રવાક-વહીના વ્યાધિ-પારધિએ કરા કરા-‘કરા કરા’ એ
 વેા ઉચ્ચાર શ્લોક ૪૦-પારધિએ પદ્મીને માર્યો તેથી તે (અથવા તેની
 માદા) ચીસો પાડવા લાગી તે જોઇને ક્યાણુ વામ્બીકિની મુખથી આ પ્ર-
 માણે વાણી સહજ નીકળી ગઇ —

“માનિપાદ ! પ્રતિષ્ઠાસ્ત્વમગમઃ શાશ્વતીઃ સમાઃ।

યત્કૌચમિથુનાદેકમવર્ધાઃ કામમોદિતમ્”

(વા રા બા અ. ૧ લો)

આ વાણી તે આઠ અક્ષરના અનુષ્ટુપ્ છંદ રૂપ હતી તે શ્લોક વામ્બીકિ-
 એ પોતાના શિષ્ય ભરદ્વાજને બધાવ્યો એ હોદમય પેહેનોજ શ્લોક હતો,
 માટે બ્રહ્મદેવે એવાજ શ્લોકમદ્દ કાવ્યથી રામાયણની રચના કરવાની જ
 લામણુ કરી, અને વામ્બીકિની વાણી નિષ્ફળ ન જાય માટે એ શ્લોકને
 રામાયણમાં મમગાયરણુ રૂપે મૂકવાનું કહ્યું (જુઓ રા બા કા. અ
 ૧ લો) એ શ્લોકનો જે અર્થ ધારીને વામ્બીકી બોલ્યા હતા તે તથા મ
 માયણુને લાગુ પડે તે, એવા જન્મે નર્મ આ નીને જાતાવ્યા છે —

૧ લો અર્થ—હે પારધિ! કૌય પશ્ચીના જ્ઞેઝમાથી કામપડે મો
 દિત એવા એક પદ્મીનો તે વધ કર્યો છે માટે જુ-અનવત્તાગ સુધી સ્થિર
 ચર્ષશ નદિ-મુખ પામીશ નહિ

૨ જો અર્થ—હે લક્ષ્મી તો! ચક્ષુસના જ્ઞેઝમાથી કામમોદિત એવા
 એક (રાવણ)નો તમે વધ કર્યો છે માટે અનવત્તાગ સુધી તમે સ્થિર થાઓ !

૪૬ સારજનો-અનવરતો-કૌયનો શ્લોક-પ્ર ૨ છંદા “ગીક” એ
 પા પાદ છે અર્થાત્ મારજ નમધી શ્લોક ઉપન્યો

જે જે કીરીડા તુ કયામા તે, તે કરશે પરબ્રહ્મ. ૪૯
 બ્રહ્માજી એવે ત્યા આના, શતશ્લોકી રામાયણ,
 બ્રહ્માએ સબખાવી સમીપ, જે કહી નારાયણ. ૫૦

કંઈનું નહીં.

રાગ ગોડી.

શતકોટિ રામાયણ કરી, ત્રણ લોકમા તે નિતરી;
 સૂર્યવંશી દશરથ રાવ, મહીમડળ મોટો મહિમાય ૧
 તેને હવા ચાર સતાન, તેમા જ્યેષ્ઠ શ્રીરામ રાજન;
 જેણે જનકસુતા જઈ વરી, રાવવરમંડપ પરાક્રમ કરી. ૨
 પિતા વચને વસ્ત્યા વળી વન, સગ સીતા સુમિત્રાતન;
 પછે રાવણે સીતા હરી, ગયા રામ સાગરગતરી ૩
 ગવણ કુબકર્ણને ટણી, મીતા લઈ આવ્યા ધર બણી,
 પરિવટવચને સીતા વન, મેલી મોહ પામીને મન ૪
 પુન જે પ્રસવ્યા જનકી, પાગ્યા પાવન યતિ વામીકિ,
 શતકોટિ રામાયણ બણી, જેમા લીધા રાધવતણી. ૫
 રામચંદ્રે આરંભ્યો જાગ, અશ્વમેધ નામે બડભાગ,
 ત્યા વામીકિ સાથે વિદ્યારથી, લવકુશ કયા કે'છે કથી ૬
 એક વીણા એક વાગે તાવ, રામાયણ ગાયછે રમાજ,
 આદાણ સહુ મે બહુતા સહી, સુણવા લાગ્યા સદેહ નહિ ૭
 ગમ સુણે ને લવકુશ કહે, સુણતા આખે આસુ વહે,
 સરયતીરે અયોધ્યા ગામ, દશરથ તે રાજનું નામ ૮
 નગર વસે દ્વાદશ યોજન, મણિ મેળે ન સુનર્ણ સદન,

૪૯ પરબ્રહ્મ-રામ સમીપ-પાસે (રહીને) નાનવણે બ્રહ્માને, અને
 બ્રહ્માએ વામીકિને રામાયણ કહી શતશ્લોકી-સો શ્લોકમા સંક્ષેપ ર-
 વે જ્યેષ્ઠી

૧ શતકોટિ-શતકોટિ શ્લોક જેટલા પૂરની કરી-(વારિમકીએ) ૨
 તેમા-“તે માહે” ૩ ૨૭ ૩ સુમિત્રાતન-લક્ષ્મણ ૪ મોહ પામીને-રિ
 વેક વીસરીને ૫ યતિ-મુનિ ૬ બડભાગ મોટા ભાગ્યવાળો (જનક-યત્ત)
 ૮ વામીકી સાથે ગયેવાલન અને કુશ રામને રામાયણ ગાઈ સબખાવે છે
 સરયતીરે ૭૦

પાપિ કૃપ સર વાડી વન, વાસ વમે ત્યા નિગુણ પવન ૮
 સુખીઆ નગરનિવાસી લોક, આધિ વ્યાધિ કેને નહિ શોક,
 દશ સહસ્ર વરે ભોગવે આય, જે મરે તે સ્વર્ગે જાય ૧૦
 બ્રહ્મણ્ય ક્ષત્રિય વૈશ્ય ને શૂદ્ર, કોઈ કર્મ કરે નહિ છુદ્ર,
 પાળે વર્ણાશ્રમના ધર્મે, સદુ કરે કુતોચિત કર્મ ૧૧
 મહીએ માગ્યા વરમે ગેહ, ઉગે અજ ન આવે છેહ,
 એક વાર વાવે ને છ વાર લણે, છઠ્ઠો ભાગ રાય લે નેહે ધણે ૧૨
 નરનારી ન જોતે અશુદ્ધ, દુષ્ટે ગાય સચા ઘડો દૂધ,
 સતી સાધની સધળી નાર, વર્ણસકર નહિ દેશ મોજાર ૧૩
 બધ નામે પુખ્ત ને કેશ, માર નામે સોગની દેશ,
 દડ નામે છત્રનો દડ, ખડ નામે કહીએ નવખડ ૧૪
 પ્રજાપાળે પુત્રની પેર, સદુ સુખિયુ આપઆપણે ઘેર,
 ચૌદ સહસ્ર સત્તર પ્રધાન, મહાભોટો દશરથ રાજન ૧૫
 કોટિ હિંદ્ર વૈભવ તિરસ્કર, કરે દશરથતણો અપાર,
 હિંદ્રને પડે દશરથુ કામ, સાય કરવા તેડે સમામ ૧૬
 દશરથ માટે નામ દશરથ, વેરીનધ કરવા સમરથ,
 અધિકારી આઠ પ્રધાન, તેમા સુમત્ર વડો અભિધાન ૧૭
 ત્રણ તારણી પટરાગની, સેવે રાજને એકે મની,

૮ નગર ૬૦-નાર ચોજનના વિસ્તારમા તે નગર વસ્તુ હતું સુ
 વર્ણુ સદન-મોના ॥ ધર વાપિ-વાવ્ય સર-સરોવર ત્રિગુણ-ત્રણ ગુણ
 વાળો, શીતળ, મદ અને સુધી ૧૦ આય-(આયુ) ૫૫૨૬ ૧૧ કુ
 દ્ર-અધમ-હલકુ વર્ણાશ્રમના-બ્રહ્મણ્ય વગેરે વર્ણને ધનતા તથા બ્રહ્મચારી
 વગેરે આશ્રમને ધનતા ૧૨ મહીએ-પૃથ્વીપર છેહ-અર્થાત્ ૬૫૬૪-રિન્ન
 છઠ્ઠો ભાગ (પ્રજાના ઉપજમાથી રાજાએ છઠ્ઠો ભાગ લેવો એવું શાસ્ત્ર વ
 ચન હોનાયી) ૧૪ દશરથના રાજ્યમા પ્રજાપાનન કેવું થતુ હતુ તે વણુ છે
 બધ ૬૦ હાર મરવામા પુખ્તને અને સ્ત્રીએ ના કેશનેજ બધન હતુ, અર્થાત્
 દાઈ બધીખાનમા પડવાનો સુનોહ કરતુ નહોતું એ પ્રમણે માર અને દડ
 વગેરેનો અય ગમતો ૧૬ દશરથ તણો ૬૦-દશરથનો વૈભવ એવો હતો
 કે તે ॥ આગમ મેટિ હિંદ્રનો વૈભવ પણ વિમાનમા નહોતો ૧૭ દશરથ-
 દશ ગ્રી તુલ્ય બળરાગો અભિધાન-નામ (સુમત્ર નામે)

- કૌશલ્યા કૈકેયી નામ, ત્રીજી મુગિત્રા સુખધામ. ૧૮
- એ ત્રણને રાજાનું માન, એકેને નવ હોય ઓધાન;
દિવસ રાત ઝૂરે રાજાન, ધિઃક ધિઃક હું અપુત્રવાન. ૧૯
- બાહુ જમજમપ સુરને 'દિધ' માન, તોય નવ આવે સંતાન;
અપુત્રિયાનું મંદિર સ્મશાન, નિશ્ચે પામે નરક નિદાન. ૨૦
- પૂર્વજ તેના થાય નિરાશ, રૌ રૌ નરકવિષે કરે વાસ;
રાત્ર દિવસ રાજા આવડે, હવે મેં કરવું શું ઘટે. ૨૧
- એવે તે આવ્યા પરશુરામ, ક્ષત્રિયવધ કરવાનું કામ;
દશરથતણું સાંભળી નામ, જાણ્યું એ કરશે સંઘામ. ૨૨
- રાજા મન પામ્યો આનંદ, મુને કૃપા કરી ગોવિંદ;
ક્યાં દશરથ પામું હું મંદ, પ્રત્યક્ષ પધાર્યા પરમાનંદ. ૨૩
- આમે અપુત્રિયો હું મરું, નરક પડું સંસાર ધન્ય કરું;
હવે પરશુરામ મુને મારશે, મુજ પાપીનો ઉદ્ધારજ હશે. ૨૪
- સુમેત્રને સોંપી સર્વ રાજ, આશ્યો રામ કરી સર્વ તાજ;
રાયે કયું મરવાનું મન, નગર તણને આગ્યો વન. ૨૫
- સાથે નગરનિવાસી લોક, વિરહે વચુતા મેલે પોક;
રૂધિરભરી ફરથી કર ધરી, બૃકુટિ ભાળ રીસ છે ખરી. ૨૬
- દશરથ રાજા સાગો જાય, જઈ લાગ્યો બૃહપતિને પાય;
સ્વામીજી મુજને કરો પ્રહાર, જેમ મારો થાય ઉદ્ધાર. ૨૭
- પરશુરામ ત્યાં વિરમય થયા, માર્યો નહિ મન આણી દયા;
એમ પ્રધાનને પૂછ્યો પ્રપંચ, એમરણુતણો શોધે ક્યાં સંચ ? ૨૮

૧૮. પટરાગની-(પટરાણી) પટરાણી. મની-મન વડે. ૧૯. ઓધા-ન-ગર્ભ. ૨૦. જમજમપ-(કયાં, અધ્યાહાર). નિદાન-છેવડે-મુઆ પ-છી. ૨૧. આવડે-આટવાય (મનમાં). ૨૩. ક્યાં ધન-હું મંદ દશરથ આવે પ્રસંગ ક્યાંથી પામું કે સાક્ષાત્ ભગવાનને હાથે મારું મરણુ થાય. (પરશુરામ વિષ્ણુનો અવતાર હોવાથી). ૨૪. નરક ધન-હું નરકમાં પડું (તેના કરતાં) પરશુરામને હાથે મૃત્યુ પામીને મારા સંસારને ધન્ય કરું-છ-વિત સફળ કરું. પ્ર. ૩ છનો 'ધન' પાઠ અશુદ્ધ લાગે છે. ૨૬. વચુતા-વ્યથ અથવા વગેવાવાના અર્થમાં (?). બૃકુટિ ધન-રીસ ખરી છે તેથી પરશુ-રામની બૃકુટિ ભાળ (કપાળે) ચઢી મઈ છે. ૨૭. બૃહપતિ-પરશુરામ. (મૃ-ચકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા માટે). ૨૮. પ્રપંચ-વિસ્તાર (વાતનો).

કો વઢે કો નાશી જાય, એ મરવા મન કરે કા રાય?	
વળતો સુમંત્ર કરે આગિન, અપુત્રિયો એછે રાજન	૨૯
અપુત્રિયો નિશ્ચે નાગડી ગે ઉઘાર પામે તમચકી,	
વચન સુણી વળતા વઢે પરશુરામ, એને માર્યાનું કોણ મમ ?	૩૦
અપુત્રિયો તે છવતો મુગો, વશતસો હમ્મેજન થયો,	
રાજા મન પાખ્યો વૈરાગ હું માયો નહિ મૂખં મહાભાગ્ય !	૩૧
અપુત્રિયો માટે નવ દણો, મહાપાપી મુઝ્યો મન મળ્યો,	
હવે હું તો જાણશ વન અતિશે મોઝ પામતો તન	૩૨
નગરનિવાસી નિંદા કરે કા પરશુરામ આગળ ઉગરે?	
મૂંગવા ટ્રેડ લાઇ નામ સુમત્રને સોખ્યુ સર્વ કામ	૩૩
જ્યા લગે સુત આલ્યાની આશ, સાં લગે વેદીશુ વનનાસ	
એવું કહી રાજા વન જામ, પુ। વિના કદાપી કાય	૩૪
મૂંગ શરૂ વર ને વાધ મારી દાર મનાવા કાધ	
યમદત્ત નામે દિવ કોય મુશીળા નારી છે સોય	૩૫
અનપુ નામે જોને તન, સોડા કરેછે સુધે મન	
માત પિતા બે, આધર્જા, વૃદ્ધવળે બહુ આશ્ના	૩૬
સાવિત્રી શુતની મુંદરી પીન્નેર વગાવી સુખે બરી,	
કુવરે એક કાવડ કરી, મારે રના પેનવા પાયરી	૩૭
કુરુક્ષેત્ર મઠી પ્રયાગ અયોધ્યા મથુરા યામાગ	
રૈવા તાપી ગોદાવરી, ક્ષિપ્રા સિંધુ સરસ્વતી ખરી	૩૮
અડમઠ તીર્થ એમ આદરી, માત પિતાને પાવન કરી	
કાવ રકમે વનમા વહે સુખ કુખ સેજે પડે તે સડે	૩૯
એક સમે તરશી છે માત રેમે પુત્રને પૂછે વાત,	
આતા! કહ્યી લાવો નીર, તગ્ગી છુ નવ ખગે શરીર	૪૦
કાવડ વગાડી તરણગ કુનર તે વળ્યો તત્તમગ	
મધ્યરાત્રે કુખ કર ધગી પાળી બણી આ પો પરનરી	૪૧

૩૦ વઢે-૩૦ રજ મા તથા ત્રીજીમા આ સખ્દ નથી ૩૩ નિંદા કરે-(પરશુરામ આગળ મોઝ ઉગરે નહિ, તેમ જ તા એરે મહાપાપી ના ધર્મી પરડાને પશુ ન માર્યો એવી) ૩૪ આલ્યાની-ઉત્પન્ન થયાની ૪૦ આના!-હે પુત્ર! (કિશમજુડા નામ)

મુણી સાવજ કેરો નાદ, આવ્યો ત્યાં આણી ઉઘાદ,
 વરણુતણુ લાઈ નામ, જળ માહે પેઠો તે દામ ૪૨
 બટ બટ શબ્દ થયો જોડલે, રાયે શર સાધ્યું તેટલે,
 જાણ્યુ જળ પીએછે વાધ, મેલ્યુ બાણુ જોધને લાગ ૪૩
 શબ્દવેધી માસ્ય મુખ વદે, વાગ્યુ તે વાડવને હંદે,
 શર લેના ને જોવા જાય, દિજ દેખી મન દુખિયો થાય ૪૪
 જોય તો ધડા ઉપર ધટ પડ્યો, હાયા હાયા કહી રાજા રજો ।
 કહે રે કાણુ મેં મૂર્ખો હણ્યો ? તુ તાપસ અણુજાણુ અણુગણ્યો ૪૫
 આણુ બાણુ છવતો રહ્યો, પ્રાણી કહે તું પાવન થયો,
 અવણુ કહે છે મારી માત, તરસ્યા અધ છે વળી તાત ૪૬
 તેને જો કાઈ જાણી પાય, તો જત મુજ મોહલે જાય,
 હુ તેને પાણી પાઈશ, તું હતો તેમ હુ યાઈશ ૪૭
 કાઠે નાખ્યુ મૃતક શરીર, હંદે માણ્યી કાઠ્યુ તીર,
 કુભ મરી તે કુશળ રાય, માડમાડે માડે પાય ૪૮
 મા તો કે' નવ આવ્યો તન, પાણી ભગવા ગયો કઈ વન,
 કંઈ ન થાય વાર આવડી, શુ બાધ રીસ એને ચડી ૪૯
 અવણુ ! અવણુ ! કહી કરે સાદ, સ્ત્રીભર્તારે માડિયો વાદ,
 હુ ખે કરી અતિ આતુર થાય, એવે આવ્યો દશરથ રાય ૫૦

૪૨ માનજકેરો-જળચર પ્રાણીઓનો (અધાર હોનાથી) ઉ-
 ઘાદ-હવે વરણુતણુ ધૃં-રાત્રે જળાશયમા પેસવાથી જળનો દેવતા વ-
 રણુ કાપેછે, એમ લૌકિક કથન છે, માટે વરણુની મૃતિ કરીને તે જળા-
 શયમા પેરો ૪૪ સબ્દવેધી-શબ્દ સામળીને ફેંકેલુ શબ્દ કરનારને
 વાગે એવુ તીર

૪૫ ધટ-રેદ અણુગણ્યો અવગણ્યો અર્થાત્ મેં અનણુતા તને તા-
 પત્તને માર્યો છે ॥ ૪૬ પ્રાણી ધૃં-ગજા રહેછે કે જે પ્રાણી આ બાણુ
 વાગતા કાઈ છવતું રહેતુ નથી, તેમ છતા કદાચ જો તું જીવતો રહે, તો
 તારે એમ જાણુતુ કે હુ પાવન થયો ॥ 'થયો' ને કામે 'હતો' એવો પાડ
 જરાનર લાગતો નથી ૪૭ જત-જન સોદ-સોદનથી તેને ધૃં-(દશર-
 થયન) ૪૮ મૃતક-મરી ગયે, માડમાડ ધૃં-તે માડમાડ પગમા માડે
 છે (અવણુના અધ માનપિતાના ગાપજાયથી)

કલ્પ ૩ શ્લોક.

દોહડી.

- મોડેશ કહે માતાજી, આ કીજે જળપાન જી,
 સાદ નહિ એ શ્રવણકેરો, હદે વિચાર્યું જ્ઞાન જી ૧
 આધીજી ! એ હુ દશરથ રાજા, મેં મૂખેં શ્રવણ માયો જી,
 અણુમલો મેં જાણજી મૂચુ, વરામે વિદાયો જી ૨
 સુશ્રુતા સૂતી કાવડ માહે, અચેત થઇ તે માત જી,
 પુત્ર મૃત્યુ પામ્યો માનીને, રૂદન કરે છે તાત જી ૩
 હૃદ રે પાપી ! એ શુ કીધુ માયો વણ અપરાધ જી,
 એ ત્યા તાર શુ સેતો' તો, શે સદાયો સાધ જી ૪
 અમો પહેલા માયો કા નહિ, જો તુ દીસે દોષી જી,
 પ્રાણજીવન સુત શુદ્ધ શ્રવણ સેવાએ મનોની જી ૫
 આધનાકેરી એ દેહ અમારી, એ વણ જીવ્યુ ન જાય જી,
 લઈ જા અમને ક્યા સૂતોછે, કુવર કોમળ કાય જી ૬
 ઉપાડી કાવડ ત્યા આણી, ખોળામા મેલ્યો તન જી,
 ઉત્તર ક્યા આપે નહિ અમને, ઉપાડી લોચન જી ૭
 એવડી નિદ્રા તું ઠહોંએ કરતો, આજસ આણે આજ જી,
 એહા ધાઓ પાણી પાઓ, કોની કરોછે લાજ જી ૮
 પથેયાની પેરે બોલે, લેઇ લેઇ સૂતનું નામ જી,
 દીકુડીની પેરે ટળવળે, રે શુ સતા હો આમ જી ૯
 અમાગણી હુ છુ રે અકર્મણ, મારા પાપતણો નહિ પાર જી,
 લૂકીને રાતી રાખોની, માતા કહી એકવાર જી ૧૦
 મેં અપરાધ કયો છે કુવર, જે બરવા મોહલ્યો નીર જી,
 મેં જાણ્યુ તુ વેહેયો આવીશ, વિપરીત થયુ મારા વીર જી ૧૧
 રાજા કરેછે માતા મારી, હું તમારો તન જી,
 સેવા કરે શ્રવણની પેરે એ મુજ સલ વચન જી ૧૨
 અરે મૂરખ એ શુ બોલ્યો, વળતી બોલી માત જી,

૧ મોડેશ-મોડેથી ૨ વરાસે-(વાધને) વરાસે ૪ સાધ-સાધુ ૫ દોષી-દોષ કરનારો પ્રાણજીવન ૬-અમારા પ્રાણના જીવનરૂપ સુત ૭ વણ શુદ્ધ અને અમારી સેવા વડેજ સતોષી હોનો

આકદ કરે ને અંગ પછાડે, આંખે આંસુપાત જી.	૧૩
ટાળાવછોઈ જેમ મૃગલી, વચ્ચવછોઈ ગાય જી;	
પાણી વિણ જેમ માછલી, તેમ ટળવળે માય જી.	૧૪
રાગ પાસે ઇંધણ અણાવ્યાં, ચિતા કરાવી એહ જી;	
મારા બાળકને ધવરાના બાવું, છેડું પડેછે છેદ જી.	૧૫
દશરથ કહેછે માતા મારી, કાંઈએક દીને શાપે જી;	
મેં માર્યો એ વણઅપરાધે, પ્રોહુ કીધુ પાપ જી.	૧૬
માતા કહેછે પુત્ર વિયોગે, અમો મરુંદું જેમ જી;	
પુત્રતણા વિરહ પામે તું, મરણ પામજે તેમ જી.	૧૭
રાગ કહેછે શાપ નહિ એ, મુજને દીધું માન જી;	
તેને વિરહે તો મરીશ જો, હશે મુજ સંતાન જી.	૧૮
આછજી હું તો અપુનિયો છું, એ આપ્તું વરદાન જી;	
હું પાપીને કરણા કીધી, રિઝ્યો મન રાગન જી.	૧૯
એમ કરતા બેહુએ મૃત્યુ પામ્યાં, ત્રણને દીધું દેન જી;	
નગર બણી આવ્યો ઉગતો, ચચળ કરતો ચેન જી.	૨૦
જાણ્યું મારે પુત્ર આવશે, મિથ્યા ન બોલે માત જી;	
અયોધ્યા આવ્યો આનંદે, સચિવે સામળી વાત જી.	૨૧
રાગને સાચુ સહુ આવે, નગર સર્વ શણગારું જી;	
વનિતા વધાવે રાગ આવે, સજ્જન સહુકો ધારું જી.	૨૨
બદીજન માગધ બહુ બોલે, વાળે છે વાજન જી;	
આત પુરમા રાગ આવ્યો, કરતો વાત વિચિત્ર જી.	૨૩
કૌશલ્યા કૈકેયી સુમિત્રા, પાવન છે પટરાણી જી;	
તે સાથે સભોગ કરેછે, પુત્ર પામવો બાણી જી.	૨૪
રણિયાત ધણું ધાયે મનમા, રમે રમતા રાણી જી;	
જાણ્યું એ સ્વપ્ન કે સાચુ, માતાએ કહી વાણી જી.	૨૫

૧૪ વડોછ-(વિચ્છેદિતા) જૂદી પાડેલી ૧૫ ચિતા-‘ચતાં’ પાદા-
તર પ્ર ૨ જી. “ચતાં કરાવી એહજી” પાદાતર પ્ર ૩ જી. ૧૮. મુજ-માફ
અર્થાત્ મને ૨૦ ત્રણને-માતા, પિતા અને પુત્રને. દેન-(દહન) અગ્નિસરકાર.
ઉગતો-દર્પ પામતો. ચેન-(ચિન્હ) આનંદના અભિનય. ૨૩. બદીજન-
સ્તુતિપાદક માગધ-ભાટચારણ. ૨૫. રણિયાત ધ-‘રણિયાત ધાયે’ પ્ર. ૩જી.

દર્દુ ખથી નિદ્રા આવી, રાગને તેણી વાર છ,	
એ કયા રહી એટલેથી, આગળ કહુ વિસ્તાર છ	૨૬
એક સમે લા વિમાને, એથી સુમન પ્રધાન છ,	
મુગ્ધભામા વેગે આવ્યો, ઇંદ્રે દીધા માન છ	૨૭
અપ્સરા લા ગાન કરે છે, હોયે થેષ થેષકાર છ;	
એરે હરિગુણ ગાતા આવ્યા, સનકાદિકે લા આર છ.	૨૮
ભી ઇંદ્રે આમન આપ્યું, ચરણે નાચ્યું ધીર છ,	
તમે આવ્યે અમો એમ જાણ્યું, જે પધાર્યા જગદીશ છ.	૨૯
અર્ધપદ્ય લઈ પૂજા કરીધી, પખાવ્યા ત્યાં પાય છ,	
જરનેડીને કરે નિનનિ, સામજો કહું ઋષિરાય છ	૩૦
રાવણ કુભકર્ણ જે બળિયા, અસુરતાણા અવતાર છ;	
યજ્ઞભાગ સર્વ તે ભોગને, દિશ્પતિનો અધિકાર છ	૩૧
વચન સુણી સનકાદિકે જોલા, સામજ કહું સુરરાય છ,	
પુરુષોત્તમ છ પ્રનટન થાશે, તેહ કહું ઉપાય છ	૩૨
સમપુરીમા મુખ્ય અયોધ્યા, જાણે સરપૂતીર છ;	
સૂર્યથી દશરથ રાજ, કહાવે લા મદાધીર છ	૩૩
કશ્યપ અદિતિ લાં એ છે, મૈત્રલ્યા દશરથ છ;	
પૂર્વે એજે તપ કર્યું છે, એસા તેહ સમર્થ છ.	૩૪
તેજો પાનત કર્યા દશરથ, આનરિયા ધીરામ છ;	
ભૂનો બાર ઉતાર્યા, કરના સુગના કામ છ.	૩૫

૨૬ દર્દુ ખથી-પુન મળશે એના દર્દથી તથા શ્રવણ અને એના માતૃપિતા મરી ગયા તેના શોકથી ૩૧ દિશ્પતિને-દિશાઓ ॥ દેવતાઓનો-દેવદિગ્માઓનો ૩૩ સમપુરીમા ૪૦-મોક્ષ આપનારી સાત પુત્રીઓ તે સમપુરી કહેતાપછે જેમ,

“અયોધ્યા મથુરા માયા કાશી કાંચીશ્વરંતિકા ॥

પુરીદ્વારાવર્તી ચંદ્ર મહેતા મોક્ષદાયકાઃ ॥”

‘અયોધ્યા, મથુરા, માયા (દગ્ધાગ), કાશી, કાંચી (સિવકાંચી અને તિર્થકાંચી), ઉજ્જવિની અને હારમ, એ મન પુત્રીઓ મોક્ષ આપનારી છે” ૩૪ કશ્યપ ૪૦-દશરથ એ કશ્યપનો અને મૈત્રલ્યા એ અદિતિનો આપનાર છે

ભરત સનુક્ર લક્ષ્મણ ત્રણ, આદિ પુરપના અંશ છ;	
પુરપોત્તમ છ પ્રકટન થાશે, સુદર સુરજવશ છ.	૩૬
સનકાદિકે કહ્યું સભામાં, સુમંત્રે સાંભળિયું છ;	
મન માંહે અતિ આનંદ પામ્યો, દેહનું દુઃખ ટળિયું છ.	૩૭
વિમાને બેસીને વળિયો, આબ્યો અયોધ્યા માંય છ;	
સભામાં બેઠો મુખ પામી, સર્વજન મળ્યું તે સાંય છ.	૩૮
નિદ્રામાંથી દશરથ જાગ્યો, મીના માગ્યું પાણી છ;	
મુખ પખાળી દાઢી ધોઈ, આગળ બિભી રાણી છ.	૩૯
કુચકળશ બે દેખ્યા ઉજવળ, નયને ચાલ્યાં નીર છ,	
અચેત થઈને અવનિ સૂતો, થર થર ધુન્ને શરીર છ.	૪૦
શુદ્ધ થયા ને કુંવર ન આબ્યો, હવે શી કરે આશ છ;	
માતાએ કહ્યું તે મિથ્યા, હવે હું રહ્યો નિરાશ છ.	૪૧
કૌશલ્યા કરે વીંજણો, ને સ્તને તળાંમે ચરણ છ;	
સ્વામી ! શા માટે સૂતા છો, વિરહે પામશે મરણ છ.	૪૨
કાલાવાલા કોટિ કરે છે, તોય નાથ ન જાગે છ;	
સદા સ્વામી વે'લા બદલા, કહીએ વાર ન લાગે છ.	૪૩
સુમંત્રે સાંભળિયું શ્રવણે, રાજાને નહિ સાન છ;	
પટરાણીને પસંદ કાઢી, લા આબ્યો પ્રધાન છ	૪૪
કહ્યું કાનમાં પેશી રાયને, ચાર દશે સતાન છ;	
બીડીને બેઠો થયો હજવે, રળિયાતે રાજાન છ.	૪૫
સનકાદિકે કહ્યું તે મુઠ્ઠા, સભાળાવી સર્વ વાત છ;	
વસિષ્ઠ ગુરને તોડાબા રાયે, મુખ પામ્યા સાક્ષાત છ.	૪૬
પુત્રેદિ નામ યજ્ઞ યજ્ઞવો, જન્મ પુન હું પામુ છ;	
નવ સહસ્ત વર્ષ વિત્યાં જૂરતાં, વિરહવેદના વામુ છ.	૪૭
સરખૂને કાઠે અતિ સુંદર, હાટકહળ ગ્રહી હાથ છ;	
યજ્ઞભોમ ત્યાં શુદ્ધ કરેછે, વેગે વસુધાનાથ છ.	૪૮

૩૭ દેહનુ—“દોહનુ” પાદાંતર પ્ર. ૩ છ. ૪૦. અચેત—“અચિત” પાદાંતર પ્ર. ૨ છ. ૪૨. વીંજણો કરે—વાયુ દોળે. સ્તને—(મુવાળા માટે) “સ્તને” પાદાંતર પ્ર. ૧ લી. ૪૭. વિરહવેદના—(પુત્રસંબંધી) ૪૮. હાટકહળ—સોનાનું હળ યજ્ઞભોમ—યજ્ઞ કરવા માટે પસંદ

મહાનુભાવ યુનિ મોટા તેડ્યા, આરબો તે યાગ છ,
 મોટા કુઠ જાયા છે ધીએ, ન આવે તેનો યાગ છ ૪૮
 પ્રાણુ લગે ત્યા દસરથ રાવે, ન કહેવો નકાર છ,
 પરિપૂર્ણ ત્યા યાગ ન થયો, વળી વળી કરે વિચાર છ ૫૦

કંડુ ૪ થું

. તાવજીતમાન.

સુમત્રને તેડી પૂછે, પ્રેમે પૃથ્વીપાળ છ,
 યજ્ઞતણી સમાપ્તિ ન થાયે, ક્યમ આવશે જાળ છ ૧
 મત્રી કે'છે ગૃગી આવે તો, સરશે સવં કાજ છ,
 કોણુ શૃંગી ને ક્યમ તે આવે, પૂછે છે મહારાજ છ ૨
 વિભાડક નામે કો તાપસ, ઉદાસકનો તન છ,
 ગગાને કાઠે બેઠો છે, જાણી દૃઢ આસન છ ૩
 ધણા દિવસ થયા દેહ દમતો, ધ્યાનયકો નવ ચૂકે છ,
 પ્રાણાયામ કરીને બેઠો, મોકળુ મન ન મૂકે છ ૪
 હિંદ્રે જળ્યુ આસન લેશે, મેનકાને દષ માન છ,
 મોકલી યુનિને મોહ પમાડવા, ચૂકવી આવો ધ્યાન છ ૫
 આવીને આત્રમ ઋષિને, મુખે મધુર કરતી ગાન છ,
 કામઠળા સપૂર્ણ સ્વામા, સુદર કરતી સાન છ ૬

કરેલી ભૂમિ વસુધાનાથ-પૃથ્વીપતિ-દસરથ ૪૮ મહાનુભાવ-મોટા પ્રતાપ
 વાળા ૫૦, પ્રાણુ લગે-પ્રાણ આપતા સુધી યાગ ન થયો-અર્થાત્ વિદ્ય
 આવવાથી યજ્ઞ પૂરો થતો નથી "યજ્ઞ થયો" પાશ્વતર પ્ર ૧ લી એ
 પ્રમાણે જોતા યજ્ઞ પૂરો થયો, એમ અર્થ થાયછે પણ ૪ થા કડવાની પે-
 ટેની કડીમાં "યજ્ઞ પરિપૂર્ણ ન થયો" એમ કહેશે, માટે પ્ર ૧ લીને
 પાઠ બરાબર લાગતો નથી ક્યમ ૪૦-અર્થાત્ પુત્રપ્રાપ્તિ સી રીતે યજ્ઞ
 વાદ્મીકિ રામાયણમાં પ્રુત્રેષ્ટિ નહિ પણ અન્નમેધને આરંભ લખ્યોછે અને
 અહીં જેમ યજ્ઞ આરંભ પછી શૃંગીને લાવવાની વાત વર્ણી છે તેમ ત્યા
 નથી, પણ શૃંગી તેડાવ્યા પછીજ યજ્ઞનો આરંભ કર્યો એમ છે (જુઓ વાદ્મીકિ
 રામાયણ બ જામાં-અધ્યાય ૮ મો) ૪ મોકળુ-મુક્ત-નિયોગીમા જાટકડુ

મોહ પામ્યા મુનિ મો દેખીને, ઉધાણા લોચન છ,
 જલો હું એને સ્થમન પામુ, સાચુ થયુ સાધન ૭
 નેટલે ઋષિનું મહેરા જાયે, તેટલે નાડી નારી છ,
 વન વન જોતા હોડે તેને, મદને મૂંઝા મારી છ. ૮
 થર થર ધૂંજે અંજે અમૂંજે, પામ્યા અંતર ખેદ છ,
 હાય ! હાય ! મિથ્યા થયુ મારે, ને વત દીધું છેદ છ. ૯
 કેડે યદ્દ જાતા ઋષિને, યથો વીર્યનોદ્રાવ છ;
 તે કોણે ટળે નહિ ટાળ્યો, (ને) વિધિએ લખિયો ભાવ છ. ૧૦
 અપ્સરાને ત્યારે શાપન દીધો, તું વસુધા વેશ્યાયાને છ,
 મૃત્યુતોકમા માનુષી યજ્ઞને, રામા રૂપે રાજે છ ૧૧
 એમ મુણીને અનુગ્રા આવી, સ્વામીએ દીધો શાપ છ,
 વેશ્યાપણુ તો હું પગાડી, કીધું ગ્રૌહુ પાપ છ ૧૨
 ઈંદ્ર કહેછે એહના સુતને, હજી પાડી અહીં આવે છ,
 અગદેશમા પિંગળા નામે, વેશ્યા વાર જાયે છ ૧૩
 ઋષિ આશ્રમ આવ્યો દુષ્પામી, મિથ્યા યથો મુજ શ્રમ છ,
 પુનરપિ આસન વાળી બેઠો, બય પામ્યો અતિ મર્મ છ ૧૪
 તૃણ વિષે ને વીર્ય દ્રવ્યુ છે, તે મૃગવીએ ચાટ્યું છ,
 હૃદય વિષે ઝોધાન થયુ, જાણીએ ધડકુ ધાટ્યું છ ૧૫
 પ્રસવો તેજપુજ મૃગવીએ, જલો અરણિયી યજ્ઞ છ,
 સુ ભાષ સૂર્ય પ્રાચી દિશથી, પ્રકટ્યો પાવનપ્રચ છ ૧૬

૮ મદને-કામદેવે ૯ છેદ-છેદ પામ્યુ-છિન્ન થયુ-તૂટ્યુ ૧૦ કેડે
 યદ્દ-(અપ્સરાની) પાછળ પડીને “કેડે થયુ” (પાછાતર પ્ર ૧ લી)-રસ્તે જતાં
 ઋષિને આ અપ્સરારૂપ લક્ષ્મી કેડે થયું ૧૧ વસુધા-વસુધા (પૃથ્વી)માં
 રાજે-તુ રાજે અર્થાત્ તું રાજાને ૧૨ સ્વામીએ-મુનિએ ૧૩ હજી ઈન્દ્ર-
 એના પુત્રને. ૧૪. પાડી. (જાણકાદે વ્રતભંગ કરીને) તું અહીં આવ્યો (શા-
 પનો પરિહાર) અગ ઈન્દ્ર-અગ દેવમા તુ વાર (સુંદર) વેશ્યા યદ્દશ તે
 અમને ભાવે ૧૪ પુનરપિ-ફરીને મર્મ-મર્મ (હૃદય)મા ૧૫ તેજપુજ-તે
 જના ઢગના જોવો (પુત્ર) યજ્ઞ-યજ્ઞના સાધનરૂપ અગ્નિ પૂર્વે ઋષિઓ
 અરણિના લાકડા પરસ્પર ધરીને દેવતા પાડતા હતા પ્રાચી-પૂર્વ પ્રચ-ગા-
 નવાન મુનિ ઈન્દ્ર-મુનિનું વીર્ય હવું માટે તે હરણુ ન અવતરતા મનુષ્ય
 અવતર્યો, પણ હરણુનો પુત્ર હતો માટે તેને ગાયે એક શીંગડુ થયુ

મુનિ માટે માનુષ દેહે, સુદર શીઘ્ર સોભતું શૃંગ છ,	
એકશૃંગી અભિધાનજ તેનું અતિ અનુપમ અંગ છ	૧૭
મૃગ-શીથી વનમાં વિચરે, મનુષ્યને નવ ધીરે છ,	
વાચિછતા ફળ વનમાંહે ખાચે, જાણે હીરો હીરે છ	૧૮
એમ કરતા કે આશ્રમ આવ્યા, મંદાનુભાવ મુનિજન છ,	
વિભાડકે પસોણા રાખ્યા, વિનવી વિમળ વચન છ	૧૯
શ્રાદ્ધી બેઠા ઋષિ સર્વે, એક ઉચ્ચો વાણુ છ,	
સતતિ હોય તો શ્રાદ્ધ ઉપજે, નહિ તો નિષ્ફળ જાણુ છ	૨૦
એક કહે એને કુવર છે, શૃંગી તેનું નામ છ,	
વિભાડક તો વડવા લાગ્યો, કહિયે કીધું કામ છ	૨૧
મુનિ કહેછે મૃગશીથી, એક તારે પ્રગટ્યો પુત્ર છ,	
તૃણ વિષે ત્યા વીર્ય પડ્યું, સમારોને સૂત્ર છ	૨૨
સામળીને સોધવા આવ્યો, શૃંગી સૂતો ત્યા સાચો છ,	
ધીરવીને આશ્રમ આવ્યો વચન વિવેક વાચો છ	૨૩
પિતા વિના ધીર નહિ કોને, હીડે સારંગ સાચ છ,	
વનફળ ખાચે ને તપ કરે, માને પિતાને નાચ છ	૨૪
ઉપવીત દીધું ને વેદ જાણ્યો, આશ્રુ ઉત્તમ જ્ઞાન છ,	
પિતાતાણી કરે અતિ સેવા, ધરે અંતર ધ્યાન છ	૨૫
લોભપાદ નામે એક રાજ, અગદેશનો તેહ છ,	
બ્રાહ્મણશુ અભિમાન કર્યું, તેને દેવે દીધો છેહ છ	૨૬
વળી બ્રાહ્મણે શાપજ દીધો, અનાદૃષ્ટિ ઘુમ દેશ છ,	
બાર વર્ષ વરસાદ ન વર્ષે, કદ પામિયો ક્તેશ છ	૨૭
પ્રજા સહુ પી ૧૫ લાગી, હોયે હાહાકાર છ,	
પાણી વિના ક્યમ પ્રજા રહે, સહુ કદ પામ્યું અપાર છ	૨૮
રાજાએ મુનિ સધળા મનવ્યા, સ્વામી ક્યમ વરસે વરસાત છ,	
મં અપરાધ થયો મુનિનો મોટો, હ્રદે થયો ઉત્પાત છ	૨૯
મુનિ નેછે મદીપાળકાં જો, વિભાડમુત આવે છ,	

૧૭ અભિધાન-નામ ૧૮ મૃગશીથી-મૃગલી સાથે ૨૦ શ્રાદ્ધી-શ્રાદ્ધ કરનાર થઈને. ઉપજે-સફળ થાય ૨૨ કદીએ ઈન્-અમે જે કામ કર્યું હોય તે કરી દેખાડે ૨૪ સારંગ-દરજી ૨૭ કદ ઈન્-કદ અને ક્તેશ પામ્યે.

- એકશૃંગી અભિધાનજ તેનું, તે મહી મેહ વરસાવે જી. ૩૦
 મહીપતિ કહેછે મોકલો માણસ, જો તમે તેને જાણો જી;
 એ તો સુગમ વાત છે સ્વામી, આદર કરી અહીં આણો જી. ૩૧
 બ્રાહ્મણ કહે એમ નહિ આવે, મનુષ્ય દેખી નાસે જી;
 શીશ શૃંગ તાપસને વેધે, તાળી પાડવે ત્રાસે જી ૩૨
 તો કહું વ્યાધ જાળ લેછે જાશે, શૃંગ સાથે જો સાંશે જી;
 જ્યમ જ્યમ અહીં આવના જોઈએ, વેગે વાર થાશે જી. ૩૩
 તાપસ કહેછે તીવ્ર શાપ દે, જાળીને કરે બસ્ત્ર જી;
 અંધકારનાં એધને ટાળે, જ્યમ સૂર્યના રસ્ત્ર જી. ૩૪
 રાધે પુરમાં પડો વજ્રાવ્યો, જે એને લેછે આવે જી;
 તેને રાજ સર્વસ્વ સોપે, જીવનભાર બળાવે જી. ૩૫
 પડો વાજતો વાજતો આવ્યો, વેશ્યાકરે દરબાર જી;
 પિંગળાએ પૂછાવ્યું પાસે, એક મોકલી નાર જી ૩૬
 કહ્યું શૃંગીને લેછે આવે, વસુધા વરસે મેહ જી;
 રાજજી રાજ્યાતજ થાશે, એમા નહિ સદેહ જી. ૩૭
 પડો છબ્બો પિંગળા વેશ્યાએ, રાવને કીધું જાણુ જી;
 બ્રહ્માદિકને વશ કરી આવે, એ તો પામર પ્રાણુ જી. ૩૮
 હાસ્ય કર્યું સભામાં સહુએ, વેશ્યા મેહ વરસાવે જી;
 સતી સાધવી શિરોમણીએ, અર્થ એટલે આવે જી । ૩૯
 નાતુ સરખું નાવ કરાવ્યું, તે માહે બહુ ચિત્રામ જી;
 નાનાવિધની રચના કીધી, દેખી મોહે કામ જી ૪૦
 સોળ વર્ષની સોળ સુંદરી, સાર્યા સોળ શૃંગાર જી;

૩૦ અભિધાન—નામ ૩૩ રાજ્યકહેછે તો ઇં—સારે વ્યાધ (પારધિ) જાળ લેછેને જાશે અને શૃંગીને પકડી લાવશે ૩૪ અંધકારના ઇં—જેમ સૂર્યના રસ્ત્ર (રશ્મિ—કિરણ) અંધકારનો નાશ કરે, તેમ એ શાપથી તમને બસ્ત્ર કરે એવો ૩૫ જીવન ઇં—રાજ્ય તેને જગતમાં ભારવજનવાળો માણસ કરે—પ્રતિષ્ઠા મેળવી આવે છબ્બો—અટકાવ્યો (૧) ૩૮ પ્રાણુ—પ્રાણી. ૩૯ સતી ઇં—એ સતીશિરોમણી સાધવી ખરીકની, એટલે અર્થમાં આવશે જો તો । (વકોક્તિ) અર્થાત્ એ નીચ વેશ્યાથી શું થવાનું છે? ૪૦. ચિત્રામ—(ચિત્રામણના અર્થમાં)

- શરીરથી સુગંધ ઉપજે, બ્રમર કરે ગુંગર છ. ૪૧
- તરૂ કૃત્રિમ કીધા તે માંહે, કીધાં કૃષ્ણ ને પાન છ;
સાકર ખાંડ ને સેવડીના રસ, બાંધ્યાં બહુ પચ્ચાન છ. ૪૨
- નાવ ચક્ષાળ્યું નદીમાંહે, તણાણુ તે પૂરછ;
વિભાંડકેનો આશ્રમ આવ્યો, એવે ઉરાઉર છ. ૪૩
- નદી નાકુએ નાવ નાગર્થુ, નાર નિસરી નેહે છ;
બળે મદનદેવની મોટી મુદ્રા, પ્રકટ યઈ દિવ્યદેહ છ. ૪૪
- વીણા વાયે મધુરૂં ગાયે, તાતાયેઈ કહી નાયે છ;
તાલ મૃદંગ ઉપંગ વખડે, રંગે રમતી રાયે છ. ૪૫
- મૃગસો મોહ પામીને આવ્યો, સુણી સરવા સાદ છ;
ધોર મધુરે સ્વર ગાન મૂર્છના, નાના વિધના નાદ છ. ૪૬
- કામલ કીર મોર મૃગ મોહે, એવો તેનો રાગ છ;
ફેણ માંડી રણા મણિ મૂડી, નાગણી સરસા નાગ છ. ૪૭
- મૃગ માંહેથી મોહો મુનિ શૃંગી, શ્યામાએ કીધી સાન છ;
આપણુ જોને કાન્ત આવ્યાં, એ તો એ અભિધાન છ. ૪૮
- તારણીએ તે તાપસ દીઠો, શપ્થુ એટલે તાન છ;
મૃગ સહુકો નાશી ગયાને, મુનિને દીધાં માન છ. ૪૯
- શૃંગીએ જાણ્યું અતીત આવ્યા, સંન્યાસી થીપાત છ;
આ આશ્રમ એને તેડી જઈ, વાર કીજે વાત છ. ૫૦

કડવું ૫ મું.

રાગ રામગ્રી

નર નારીનો ભેદ ન જાણે છ;
તાપસ જાણી વેશ વખાણે છ.

હાળ.

તાપસ જાણી વેશ વખાણી, સંન્યાસી શ્રીકાર;
આશ્રમ લઈ જઈ એહને, મારા પુણ્યનો નહિ પાર.

૨

૪૩. ઉરાઉર-પાસે પાસે (૧) ૪૪. નાકુએ-નાવિકે. ૪૬ મૂર્છના-એકસ્વરમાંથી ખીજ સ્વરમાં જવાની ક્રિયા. ૪૭. સરસા-સાયે-પાસે ૪૮. અભિધાન ૪૯-શૃંગી અભિધાન (નામ)વાળો એતો એજ. "એ તો એનું કામછ" પાકાંતર પ્ર. ૨ છ. ૫૦. અતીત-વેરાગી. આ આશ્રમ-આ પાસેના મારા આશ્રમમાં.

સ્વામી પર્ણકુટી પાવન કરવા, પધારો મુનિજન,	
પિતા મારો નથી આશ્રમ, હું એકનો આણે વન	૩
વેશ્યાએ જાણ્યું વાત વાર, નથી એકનો તાત,	
આશ્રમ જોઈ આવિયે, વિશદ તેહ વિખ્યાત	૪
માહોમાહે હાસ્ય કરતી, નિર્ભતી એણે નેહ,	
આપણને નથી જાણતો, અજ્ઞાન દીસે એહ	૫
વારમુખ્યા આવી આશ્રમ, મુનિએ દીધા માન,	
કુદ પાયરી કહ્યું અહિં બેસો, સમ્યકે સન્નિધાન	૬
પોયણ પાયે કાયા કોમળ, કાઠા ખુચે ફર,	
જાણે સન્યાસીને શુ ઘટે, બેઠ ન જાણે જૂર	૭
ખીલી બેરા આમળા, કરપટા કાકચ કોઠ,	
આગળ આણી અંખાર કીધા, મહિલા મરડે હોર	૮
ખાટા ખારા કડવા કસાયના, તે ન ભાવે નિર્ધાર,	
અમૃત આ'ર કરે સદા, તે ક્યમ કરે ક્ષણ આ'ર	૯
આજ અમો છું અપવાસી, અજ્ઞાન કીજે એહ,	
આસન પશુ બેઠા નહિ, મુનિને મન સદેહ	૧૦
કમડળ લપ્પ આવિયો, પખાળાને પાય,	
ચરણામૃત પીવા સહી, ઉનટ અગ ન માય	૧૧
વેશ્યા કહેછે વેગળા રો', આભડશે મા ચરણ,	
અમો અડવા દીજે નહિ, વાર જાણી વરણ	૧૨
વેશ્યાએ માહોમાહે વાત કીધી, આપણે પાપ કીધા ઘોર,	
વનિતાને વળી વેશ્યાપણું, કીજે ઈર્ષ કઠોર	૧૩
વળી એ જો ચરણ આભડે તો, પાપતણો નહિ પાર,	
રૌરવ નરકે પિંડ પચાએ, કહીંએ નહિ ઉદ્ધાર	૧૪

૩ પર્ણકુટી-રૂપકી ૪ વાર-કીક એ વાત તો કીક છે કે એનો તાત આશ્રમમા નથી વિશદ-નિર્મળ ૫ એણે ૬૦-એની સાથે નેહ રાખીને ૬ વારમુખ્યા-સૌથી ગ્રેષ્ઠ ગણિકા કુશ-દર્ભ સમ્યકે-સારી રીતે સન્નિધાન-પાસે પોયણ પાયે-પોયણા સરખા કોમળ પગમા ૮ કરપટા-કરમદા (?) કાકચ-(?) કોઠ-કોઠા ૯ કસાયલા-તુરા (કપાપ ઉપરથી). ૧૦. અજ્ઞાન કીજે-ખાઓ

આસન ન બેઠાં ફળ ન ખાધાં, પૂજા ન ગ્રહી પ્રેમ;
 અસ્પર્શુંગ ચયો, સરમલો, ક્યાં અવગણો છો એમ ? ૧૫
 સુખચુંબન કા સ્તન ઉપર, મેલે યુનિનો હાથ;
 કંઠે વળાવે બાંહુડી, બરે બોળા બાથ. ૧૬
 મીઠા મીઠા બોલ બોલે, કરે સુંદર સાદ;
 કાનમાં પેછી કહે કાંઈએક, માંડ માંડ ત્યાં વાત. ૧૭
 છ કમળ વાહે ને છળ કરે, હસે માંહેમાંય;
 શુંગીને વિહવળ કર્યો, બળે સાહી બાંય. ૧૮
 જાણે, તાત એનો આવશે, તો તીવ્ર દેશે શાપ;
 એ તો કાંઈ નથી પ્રિયતો, સર્વ જાણે એનો શાપ. ૧૯
 જાતી મન લેતી ગધ, શુંગીને નહિ સાન;
 પિતા આશ્રમ આવિયો, તે નિત્ય કરી મધ્યાન. ૨૦
 કોં રે કુંવર કાપર ધધને, સંતો છે ચા માઠ;
 અણુમણે એમ કોં દીસેછે, અંગ અતિ ઉચ્ચાઠ. ૨૧
 વળતો શુંગી વઢે વાણી, અહીં અતિથિ આવ્યા આન;
 મન માફે મયા ચોરતા, મેં કાંઈએ ન પાપે કાન. ૨૨
 અતિ સુંદર ને સદૃશ તનુ, અધિક તેમાં તેજ;
 મને આલિંગન ચુંબન કરું, હૃદયે આણી હેજ. ૨૩
 પૂજા તેણે નવ ગ્રહી, ફળ ન કીધાં ભક્ષ;
 યુને વિસરતા તે નથી, મહાનુભાવ મોટા દુખ. ૨૪
 જાણું છું તે કને જાણું, માફે ન રહે મન;
 શુંગી થતો રહે નહિ, પછે વઢે વાત વચન. ૨૫
 એવાં ધણીએક આવશે, છે માર્ગમાં આશ્રમ;
 કો મૂર્ખ રાક્ષસ માયાવી આવે, મૂઢ ન લહે મર્મ. ૨૬
 આતા એમ કીજે નહિ, પ્રીતવા આણી પ્રીત;

૧૮. છ કમળ ઈન્-બે હાથ, બેપગ અને બે તેજ, એ છ કમળવડે
 વાહે-છેતરે. ૨૦. નિત્ય ઈન્-મધ્યાન્હ સમયનું નિત્યકર્મ (સંધ્યાવંદનાદિ) કરીને.
 ૨૧. અણુમણે-અનમને-ચત્વ (ઉત્તમ) મનચલો. ૨૪. મહાનુભાવ-મોટા
 પ્રતાપવાળા.

વૈશ્વદેવ કરી ફળઆર કીધો, કરી કર્મ વિહિત.	૨૭
તારણીએ ત્યાં તાંડવ માંડ્યું, તાન તન્તી તાર;	
મૃગ સાથે મુનિપુત્ર આળ્યો, મોહ પમાડે માર.	૨૮
વાજ્રંત રાખ્યાં વાજતાં, શૃંગીને કીધો સાર;	
આવોછ (આજ) અમો આતિથ્ય કીજો, આણી અતિ ઉલાદ.	૨૯
સોનાનું સિંહાસન મણિ જડ્યું, ચાકજો દૂધનું શીણ;	
તો ઉપર બેસો મારા નાથ, હવે ન થારો હીણ.	૩૦
કનકઝારી કર ચઢી, નારી પખાજે પાય;	
ચરણોદક ગ્રેમે પીએ ને, મન મોહ ન માય.	૩૧
બાવનાચંદન કેસર ઉત્તમ, અચ્યુત મણિનું અંગ;	
કોટે ધાલી કુસુમમાળા, બાળાને મન રંગ.	૩૨
શેલડીનો રસ શ્રીકાર આણ્યો, કહ્યું કીજો પાન;	
આશ્રમ (અમારે) એવી ગંગા વે'છે, તેણે વધુ વાર વાન.	૩૩
અમો જ્યાં જઈએ ત્યાં સાથે આવે, અમારો આશ્રમ;	
તે તો મુને દેખાડો, હું મોહ પામ્યો મર્મ.	૩૪
નાવમાં લેઈ નાર ગઈ, કહ્યું આ અમારે જાડ;	
પાંદડાં પ્રાશન કરો, તે લાલએ લાગ્યો લાડ.	૩૫
શીણા ફેણી ને ખાજલાં, અમૃત કીધાં આર;	
મોઠા મોઢક મર્મે ખાંધ્યા, એ અમારે ફળ સાર.	૩૬
ચીર પીતાંબર ક્ષીરોદક, ઉકેલે તે છાલ;	
ધૂધી સે'ધા પદકડી, મુમણું ને અલ.	૩૭
એ વૃક્ષતણે ત્યાં શુંદ એવો, અમો વસુએ વન;	
ધક્કુરસ જળ જાણીને, મોહ પામ્યો મન.	૩૮

૨૭. વિહિત-(શાસ્ત્ર)આચાર્ય આપેલું ૨૮. તંતી-(તંત્રી વીણા). માર-કામદેવ. ૩૦. ચાકજો ઈન્દ્રધનુ શીણનેવો ઉજળો ચાકજો (ગાદી) તે પર મૂક્યો હતો. ૩૩. તેણે ઈન્દ્ર-તેણે અમારા વધુનું વાન (વર્ણ) વાર (સુંદર)છે. ૩૫. લાડ-લાડથી. ૩૬. શીણાશીણી-સરફેણી (૧). ખાજલાં-ખાજાં. ખાજાંશી પાંદડાં પ્રાશન કરો, એમ ૩૫ મી કડી સાથે અન્ય. ૩૭. ક્ષીરોદક-ખીરોદર નામનું ઉત્તમ વૃક્ષ. ૩૮. ધૂધી-કલ્પવૃક્ષ, વગેરે વૃક્ષો. શુંદર છે એમ સમજાવેછે.

સાકરેનો અંજાર આગળ, મૃતિકા મારે એહ,	
સુખમા મૂંઝા મધુર લાગે, વળી વળી માગે તેહ	૪૯
ઉઝળી ખાડો અનુપમ, આગળ એક અંગાર,	
અમારે વન આવી વેળુ છે, આદરે કીજે આ'ર	૪૦
તે ખાતા આવા અગ યાચે, જાયે તનનો તાપ,	
આ તપતણા ફળ ઉઠે પામ્યા, પ્રકટ પુણ્ય પ્રતાપ	૪૧
વિલ્વળ થયો ને વિરમય પામ્યો, તેડી જવો ત્યાપ,	
નાકુયાને નાર કહેછે, શુ રહીય બેસી આય ?	૪૨
નાવ અવાહ્યુ નદી માહે, એ થઈ વાર વાત,	
લોમખાદને તે આવિયા, વધામણી વરસાત	૪૩
સગલ સામે સાચ્યો, વાળતે વાછત,	
મગળ ગામે માનિની, લઈ વધાવા વિચિત્ર	૪૪
દશરથ રાજની દિકરી, સાતા સુદરી નામ,	
મિત્ર માટે આપી લોમખાદને, એ કરે આવે કામ ?	૪૫
નાવમાયી નીસરી, શૃંગીને સાહી પાણ,	
રાજને કહ્યુ એકયમૂળી, જપી જે જે વાણ	૪૬
અપ્સરા મધ અતરિક્ષ મધ, બેસી દિવ્ય વિમાન,	
પછે શાતાશુતા શૃંગીને, રાયે દીધુ કન્યાદાન	૪૭
અમદેશનું અખિન આપ્યુ, શૃંગીને સર્વ રાજ,	
આણુ વર્તાવી દેશમા, અપુત્રિયા માટે આજ	૪૮
સુદો છન સહી આસન ચમ્પર, સુકુટ કુડળ કાન;	
શૃંગાર સજી રતો સજી, થઈ બેસે રાજન	૪૯
રાજકાજ રિદ્ધસિદ્ધ સપદા, દેશ દળ વ્યાપે આનંદ,	
પ્રજા પાળે પુત્રની પેરે, આણી અતિ આનંદ	૫૦

૪૨ નાકુયાને-નાણુદાને (હોડીવાળાને) ૪૩ વધામણી વરસાત-
 વધામણી ૩૫ વરસાદ ૪૬ જપી ઈ-તમે જે જે વાણ જપી (ઉ
 આરી) હતી, તે તે થઈ ૪૮ લોમખાદ અપુત્રિયા હતો માટે તેણે જ-
 માધના નામની આણુ વર્તાવી ૪૯ સુદો-(૧) ૫૦ દળ-સેના 'દેશદળવાપે'
 પાશાતર ૫ ૨ ૭ ચતુના દેશને દળવામા આનંદ માનતો હતો

કડવું ૬ કું.

તાલ જીતમાન.

વિભાંડક આસન આવિયો, દીઠો નહિ તન;		
કુંવર મારો ક્યાં ગયો, જેહ પ્રાણજીવન.		૧
હાયા હાયા હવે શું કરું, મેં રહ્યું ન જાય;		
હીડિ સધળે શોધતો, દુઃખ ક્યમ સહેવાય!	ટેક.	૨
આકંદ કરેછે અતિ ધણું, નયને વહે નીર;		
હમો યઈ અંગ આશટે, ન રહે મન ધીર.	હાય.	૩
પર્વતને પૂછે ધણું, કરે વેલીશુ વાત;		
તરવર કાં કે'તાં નથી, યાદશિ ભૂપાત.	હાય.	૪
રાણી વિના જેમ નાજીતો, દોળા જિત કુરંગ;		
વસ વિના જેમ ગાવડી, વણુ પ્રાણુ જેમ અંગ.	હાય.	૫
પછે માન દટે રે વિચાર્યું, કરી પ્રાણાયામ;		
લોભપાદ ધર એ ગયો, વેશ્યાનાં એ કામ.	હાય.	૬
હું હમણાં ભરમ કરું સહી, આખો અંગદેશ;		
શાપવા કારણ સાંચર્યા, મન પામી કંતેશ.	હાય.	૭
આધા જઈને પૂજિયું, અહીં દેવું રાજ;		
કહ્યું શુંગી રાજ એહનો, બેઠો છેજી આજ.	હાય.	૮
વિરમય મન પામી રહ્યો, ગયો ગામે ગામ;		
સધળે આણુ શુંગીતણી, ખીજું નહિ નામ.	હાય.	■
પછે રાજ્યસભામાં આવિયો, લાં દીઠો તન;		
સિંહાસન સોનાતણે, મહામોઘું મન.	હાય.	૧૦
માગ્ય માગ્ય મુખ ઉચ્ચરે, એકને દે દંડ;		
રાજ્યચિન્હ રાજે ધણું, જીતિયા નવ ખંડ.	હાય.	૧૧
અર્ધાગ શાંતા સુંદરી, મહામનોહર રપ;		
સેવક યઈ સેવા કરે, જેહ ત્યાનો ભૂપ.	હાય.	૧૨
પિતા દીઠો આવતો, જઈ લાગ્યો પાય;		
પ્રેમશુ પૂજા કરી, અતિ આશ્ચર્ય યાય.	હાય.	૧૩
કુંવર લાં તું આવજે, વસવાને વન;		

એ જાણે સર્વ કારણ, મોહીય મા મન	હાય	૧૪
ધમા તો તું ધમ રહે, પાણીમા પાણ,		
બાજે પણ બીજે નહિ, તું યાજે અજાણ	હાય	૧૫
જામ કમળ રહે પાણી વિશે, ત્યમ રહેજો વીર,		
સ્પર્શ કરી ચક્રે નહિ, ઘણું વાવે નીર	હાય.	૧૬
દીસે છે તે વણસસો, અવિનાશી એક,		
જોતા ખીજુ કે નથી, એ ત્રિપથ અનેક.	હાય	૧૭
એ સસાર અસાર છે, એમા શુ સાર,		
માયા બળ માંડી રહો, આણી અહકાર.	હાય.	૧૮
રાતે કે જાતો હતો, તગતમતી તેહ —		
છીપો તો દીઠી સહી, રાધ્યવત્ એહ.	હાય.	૧૯
જાણુ કે એક દેખશે, જોધ નહિ જોધ;		
મનમા પણ રીઝવો ઘણું, આણીને નેહ.	હાય.	૨૦
વાણામાં જોયુ વળી, તે થયો રે નિરાશ,		
(અરે) સસારના સુખ ધમિ છે, મિથ્યા એ આશ	હાય	૨૧
અધારે દીકું દોરડું, મન માની સાપ,		
હાય! હાય! હવે શુ કરે, તન પામ્યો તાપ.	હાય.	૨૨
ખીજ પણ ખીલાવિયા, પછે આણ્યો દીવો,		
સાપ નહિ એ સીંદૂર, સહુએ ઘણું જીવો ।	હાય	૨૩
મનુષ્ય કે તરસ્યો હતો, વેદેતો રણવાદ		
જ્યાં જુવે ત્યાં જળ બર્ષુ, આવડે ઉચ્ચાટ.	હાય.	૨૪
કોને સોણામાંહે ધન જડયું, નહિ જાગ્યો જ્યારે,		
આકાશ પૂલ્યું પૂલકે, મન માન્યુ ત્યારે	હાય	૨૫
સસાને શિર શીંગડું, અછતું કરી સત્ય,		
મૂઠપણે માન્યું સહી, ત્રિપથાએ મત્ય	હાય	૨૬

૧૪ એ-આ સર્વે રાજ્યવિદિ વગેરે ૧૫ ધર્મો ધર્મ-અને એમા રહેતુ
 હાય તો જેમ પાણીમા પથ્થર (બીનો થયા વગર) રહે છે તેમ ત્રિપથ રહેજો
 ૧૯ સસારની અસત્યતા રૂપ અને ધીપના દષ્ટાનથી જતાવે ૨ રાતે ધ૦
 ૨૦. જોધ-જોણે જન્મારામા ધીપ દીઠી નથી તેણે એમ જાણુ કે રખેને
 એને કાઈ ખીજે દેખશે તો લેઈ જશે । ૨૫ સોણામાંહે-જાણુ

કરોળિયાની પેરે સહી, પોતાની લાજ;		
આપોપુ બધાવિયુ, પછે આવ્યો કાળ	હાથ.	૨૭
કા છૂટે લોહશુંખવા થકી, બાધ્યો વજ્રતેપ;		
રોહબધન છૂટે નહિ, જેહ ચોટયો લેપ	હાથ.	૨૮
એક પુત્ર આપીને આવજો, સતોષી વહુ;		
રાજ્ય રૂડીપેરે પાળજો, સુખ પામે સહુ.	હાથ.	૨૯
રાજ્ય આપી તું તનને, વેહેલો આવે વન;		
વાટ જોઈધુ તાહરી, મોહીશ મા મન.	હાથ.	૩૦
સ્વસ્તિ કહીને સચયો, આવ્યો આશ્રમ;		
અક્ષવિદ્યા દેવળ કહી, જૂલે નહિ અક્ષ.	હાથ.	૩૧
તે શૂગી આવી જોય જો, પુત્રેષિ પૂર્ણ.		
પુત્ર પણ પામે સહી, દુખ થાયે ચૂર્ણ.	હાથ	૩૨
લોભચરણને તેડિયો, એ સાચે જામાત્ર.		
કાજળ લખીને કા'વિયુ, પ્રાહુણા હે પાત્ર.	હાથ	૩૩
આવ્યા તે ઉતાવળા, જોડે થયુ જાણ,		
દશરથ રાજ સામે ગયો, વાજે ધણા નિ સાણ	હાથ.	૩૪
ધન્ય ધન્ય જીવ્યુ માહર, જઈ લાગ્યો ચર્ણ,		
પુત્ર વિના જૂરે ધણુ, નયને નીરઝળુ	હાથ	૩૫
લોભપાદ રાજ કહે, સમરો દશરથ;		
પાલક પુત્રી માહરે, હવે કરો કષ્ટ અર્થ	હાથ.	૩૬
યજ્ઞ યજ્ઞવો એહને, જેમ પામે પુત્ર;		
સૂર્યવંશી રાજ થઈ, સર્વ રાખે સુત્ર	હાથ	૩૭
હોમ દેવા હવે કરી, ખેઠો જઈ શૂગી;		
હવે હોમ હવે કરી, પ્રભુ કીજો અંગી	હાથ	૩૮
અક્ષયને કરી જો જાણિયે, ચિંતવી તે રમ;		
યજ્ઞપુરુષ જો જાગતો, એ આકળ સ્વરૂપ.	હાથ	૩૯
અક્ષાદિક પામે નહિ, તેનું દરશન,		

૨૭ આપોપુ ઈ-પોતે પોતાની મેજે બંધાયો. ૨૮ લોહશુંખ-લા-લોહાની બેડી. ૩૨ લોભચરણ-લોભપાદ ૩૬. હવે ઈ-“હવે કાષ્ટ અર્થ”
પાઠાતર પ્ર ૨ જી ૩૮ અંગી-અંગીકાર.

પરિપૂર્ણ પ્રેમે થયા, પ્રભુ પરમ પ્રસન્ન.	હા.૫.	૪૦
એકસ્થાલી પાત્ર ચરે ભરી, દીડી તે મુન્ય;		
પુરુષોત્તમ પ્રેમે કરી, પ્રત્યક્ષ તે પુણ્ય	હા.૫.	૪૧
શૃંગીએ લીધી સહી, તેડયો રાગન;		
તેને તે તું આપજો, જોને બહુ માન	હા.૫.	૪૨
ત્રણ પટસણી તેહને, તેમા વા'લાં જોય;		
તેનું કહ્યું લોપે નહિ, વા'લા છે તેય.	હા.૫.	૪૩
મે'લમાં દશરથ ગયો, તે હસતો હમતો;		
સાદ ક્યોં કહી મુદરી, તે હૈયે વસતો	હા.૫.	૪૪
કૌશલ્યા ને કૈકેયી, સુમિત્રા સાચી;		
રહી દારને ઝોળવે, રામા રજે રાચી.	હા.૫.	૪૫
ત્યારે બે ભાગ રાગએ કર્યો, ત્રીજાને તલપે;		
ખી'તાં કરી ચક્રે નહિ, મન માંહે કલપે	હા.૫.	૪૬
કૌશલ્યા ને કૈકેયી, રખે હું દુભાએ,		
સુમિત્રા ત્યાં શું કરે, રાણમણી સીદાએ.	હા.૫.	૪૭
ભાગ બે આપ્યા બંનેને, કૌશલ્યા કોડ;		
સુમિત્રા સામુ જીવે, અમ લાગે ખોડ.	હા.૫.	૪૮
એહની આશ તેટલી, જો આવે તન;		
મારે તો આગે આપસે, એહને આપુ અમ	હા.૫.	૪૯
કૌશલ્યાએ આપિયું, કૈકેયીએ આપ્યું;		
બે ભાગ પામી ભણે, તેજ તેણીએ વાપ્યું.	હા.૫.	૫૦

૪૧. ચરે-યજ્ઞમાં રાધેલા ચોખાએ. ૪૨. "કહું તેને તે તું આપજો" પ દાંતર પ્ર ૧ લી ૪૫. ઝોળવે-પડખે-આડખે. ૪૬. ત્રીજાને ઇન્-ત્રીજો ભાગ કરવાને તે ઇચ્છતો હતો, પણ કરી ચક્રો નહિ, કેમકે રખેને અગાધામણી સુ-મિત્રાને સરખો ભાગ કરીને આપતા કૌશલ્યા અને કૈકેયી દુનિ દુભાયા. ૪૭. રાણમણી-દલગીર થઈને સીદાએ-બેદ પામે વાલ્મીકિ રામાયણમાં એમ કથા છે કે "દશરથ રાગએ અર્ધો કૃષ્ણાક કૌશલ્યાને આપ્યો, તથા અર્ધમાંથી અર્ધો સુમિત્રાને આપ્યો, અને બાકીના અર્ધમાંથી અર્ધો કૈકેયીને આપ્યો, અને બાકીના અષ્ટમાસ કરીને સુમિત્રાને આપ્યો." કૌશલ્યા ૬૦-૫૬ કૌશલ્યાને એમ કોડ (અભિમાન) થયો કે અમે બે ખાધએ અને સુમિત્રા સામું બેઠ રહેતો અમને ખોડ લાગે. ૫૦. તેણીએ-તેના સરીરમાં.

કંઠુ ૭ મું.

રાગ સામેરી.

યત્ત પરિપૂરણ થયો, શૃંગીને દીધાં માન રે;	
આપ આપણે આશ્રમ ગયા, દશરથે દીધા દાન રે.	૧
શૃંગી ઋષિ સંતોખિયા ને, સંતોખિયો લોભયાદ રે;	
ગર્ભ ધરિયો ત્રણ તારણી, પામી પરમ પ્રસાદ રે.	૨
કૌશલ્યા કૌડામણી, સોદામણી શુભ નાર રે,	
તેજે તરણિ સમાન તપતી, આનંદની અંખાર રે	૩
જાણે લોહ તાતું ધગધગે, એવો દીસે દેહ રે,	
દશરથ દેખી મોહ પામી, ધરે અંતર નેહ રે.	૪
આદ્યપુરુષે એ કલ્પો, માયા પ્રત્યે મર્મ રે;	
હું કૌશલ્યા કુખ ઉદે પામીશ, સ્થાપવાને ધર્મ રે.	૫
તું જનકને ઘેર અવતરે, જેમ જગત પામે મોહ રે;	
આપણુ એ પ્રપંચ કરી, રાવણનો કીજે દ્રોહ રે.	૬
કૌશલ્યાની કાયા માહે, વશ્યા વિશ્વાવાસ રે;	
નવનીતમા જેમ ધૂત વસે, યથા કાઠ હુતાશ રે.	૭
સદેહ અહિયાં ઉપન્યો, જગત્ કરતા જેહ રે;	
ખીજ વિષે જેમ વટ વસે, એમ સમાણો એહ રે.	૮
જગત્તુ જેમ ધન આપી, આખું એક રતન રે,	
સમ સમાણો ઉદર માહે, રાખીએ તેહ જતન રે.	■
પચ્ચમાસી પછે યયુ, વાધવા લાગ્યુ તેજ રે,	
રાગ બહુ બડાર ખરચે, આણી અંતર હેજ રે.	૧૦
કૌશલ્યાના કોઠ પૂરે, સદશી ઇચ્છાય રે;	
કરડે કાયા ઠીકરા, મધુર માટી ખાય રે	૧૧
એમ કરતા અધરણી યયુ, પેરાબંધુ આપુ ગામ રે;	
જે માગે તે તેને આપે, નત્રાતુ નહિ નામ રે.	૧૨

૩. તરણિ-સૂર્ય. ૭ વિશ્વાવાસ-જગત્તા રથાનરપ-ઇશ્વર. કાઠ-કાઠ-
માં. ૮. સદેહ ઇન્-આપુ વિશ્વ જેમા સમાયદું છે એવા ઇશ્વર કૌશલ્યાની
કુખમાં કેમ માયાઈ-સમાધાન કરે છે. ખીજ ઇન્. ૧૧ સદશી ઇન્-તેની
ઇચ્છા સદશી (સરખી) આણી આપે. "સદશી થાયરે" પાઠાંતર-પ્ર.
૨૭. ૧૨. પેરાબંધુ-વઆલકાર આપી સતુદ કથું.

બારેવાથી ભાભિની, બ્યારે મદિર આવે રાય રે;	
રાણા મારા સમને બેઠા થાઓ, અતિ દોહલે ઉઠાય રે-	૧૩
એક સમે કૌશલ્યા સૂતી હતી, મધ્યાને મો'લ માય રે,	
એકલી આતુર થઈ, ગર્ભ માટે તે ત્યાય રે	૧૪
એવે આઘપુરણ આગળ દીદા, મુખે કહેતા માત રે,	
બ્રહ્માદિક ત્યા સ્તુતિ કરેછે, કહીને જગતાત રે	૧૫
અજ ઇશ્વર તું સનાતન, તારો વેદ ન લહે બેદ રે,	
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને વેદ રૂપે, અકળ તું અક્યેદ રે	૧૬
કૌશલ્યા કર બેઠી કે'છે, છો દો કારણ રૂપ રે,	
જેવા મેં જાણે નહિ, બપ પામુ છુ શૂપ રે	૧૭
એવું મેં દીઠું નથી, ઘરઘર ધ્રુવે દેહ રે,	
અતુર્ભૂજ ને ચાર લોચન, વહે વળતા નેહ રે	૧૮
માતા તું મન જાય ન પામીશ, હજ તારો તન રે,	
બૂનો બાર ઉતારવા, અહીં અવતર્યો હું ધન્ય રે	૧૯
કૌશલ્યા કે' (હું) જોઈ ન શકું, એવું તમારું તેજ રે-	
તો સુત કહું હું શી પેરે, બ્યારે રૂપ રાખો જોજ રે-	૨૦
કોટિ સૂર્ય કોટિ અન્ના, કોટિક દુતારાન રે,	
એવાને કમલ કહું કુવર, મોહ પામે મન રે	૨૧
બીજે કંઈ હતો નહિ, રહેવા રૂડો કામ રે,	
હું નારીનું અધમ જોણિયું, જોવા જોગ નહિ સ્થામ રે.	૨૨
કિરીટ કુડળ પીતાબરધર, સુદર સ્થામગાન રે,	
બ્રહ્માદિકને દર્શન દુર્લભ, (તો) હું કમલ માતું જગવાન રે.	૨૩
મેં એવડા શા તપ કર્યા તે, મુને કહો મદારાજ રે,	
હર મારે અવતર્યો, તે ઝાણુ કંઠવા કાજ રે	૨૪
વિષ્ણુ વાળી વહે વળના, તું અદિતિછે આપ રે,	
તપ તીન વ્રત તમે કર્યા, તેજે થયા (સુખ) માગાપ રે.	૨૫

૧૩ બારેવાથી-ગર્ભવતી રાણી ઇન્-“ત્યારે રાણી જીતને જીતી ય-
વા જામ તે જોઈ રાજા કહે કે’-અધ્યાહાર ૧૬. અકસેદ-(અકસેય) જ-
ળ વગેરેથી કોઈ ન જાય એવો-અર્થાત્ અવિનાશી. ૨૫ અદિતિ-કસ્યપ-
ની પત્ની (કૌશલ્યાના પૂર્વભવની વાત)

સુરના કારજ કરવા કારણ મેં ધર્મો અહીં અવતાર રે,	
રખે તું ભયભીત થાતી, ધરે પ્રેમ અપાર રે	૨૬
કૌશલ્યા વળતી કહે જો માનો મુજને માત રે,	
તો તો નાના બાળક થાઓ, જોવાઓ જગતાત રે	૨૭
એમ તો સહુ ઉપહાસ્ય કરશે, ક્યા કૌશલ્યાનો તન રે,	
ગર્ભ ગળિયો એહનો, એ તો જગજીવન રે	૨૮
બાળક થાઓ તો હુનાડુ કરાડુ પયપાન રે,	
મુખ મુખન હંદે ચાપુ, ધરી ન શકુ ધ્યાન રે	૨૯
એત્ર સુદી નવમીને દિન, પુષ્પ નક્ષત્ર મગજવાર રે,	
કૌલવ કરણ ને કરકટ લગ્ને, જન્મ્યા જીગદાધાર રે	૩૦
ઉંઘા ઉંઘા હળવે કહ્યું, નાના થયા નિરધાર રે,	
ન જાણીએ તે ક્યમ પ્રકટયા, કો ન પામે પાર રે	૩૧
ચાણી વાગી સહિયાણી આવી, વધામણિયા જાય રે,	
પચ શબ્દ વાજત વાજે, મન રીઝ્યો રાય રે	૩૨
વૃદ્ધિશ્રાદ્ધ કીધુ કાજ સીધ્યુ, આપે ધી ને ગોળ રે,	
હય હાથી રથ રાત આપે, હોયે છાકમછોળ રે	૩૩
માનિની ત્યા મગજ ગાયે, તરિયાતોરણ બાર રે,	
ધીએ ઉમર ધોવાયે, અતિ રીઝ્યા નરનાર રે	૩૪
ખદીજન માગધ બાઠ ચારણ, જપે જય જયકાર રે,	
બણે પાડવ વેદ વાદે, આશિષ દે અપાર રે	૩૫
વસિષ્ઠ ગુર (તે) મન મોહયામ્યા, સુખ પામ્યો સુમત્ર પ્રધાન રે,	
નામતો રાય રહે નહિ, મારે શુ સતાન રે !	૩૬
કહ્યું કૈકેયીએ કુવર જણિયો, સુમિત્રાએ બેઠ રે,	
ચાર પુત્ર હવા રાખને, આશ્ચર્ય સરખુ એહ રે	૩૭
વધાઇ આવી વળી, ઘેર ઘેર ઉત્સવ હોય રે,	
અષ્ટમાસિદ્ધિ ને નવનિધિ, સહુ પામ્યો સોય રે	૩૮
દધિ દાદવ નગરે આખે, શણગાર્યું મરે ગામ રે,	

૨૬ ધરી છં-‘આ રૂપનું’ અધ્યાહાર ૩૦ પુષ્પ-વાલ્મીકિ રામા-
યણમા ‘પુનર્વસુ’ નક્ષત્ર છે. કર્કટ-કર્કરાશિ ૩૨ સહિયાણી-સુધિયાણી. પચશ
બ્દ-પાચ પ્રકારના વાવના અથવા પચપાતુના ધડિયાળના શબ્દ ૩૭ બેઠ-બે.

ધ્વજ પગાડા ફરેહરે, ચઢવા ચિત્રામ રે.	૩૯
બારાનાળિયા બાળકને, મેનિયા બહુભોણુ રે,	
બાળક પોરાડયો પારણે, કહો કહી શકે કોણુ રે	૪૦
દશરથને મન હૈં ઝાઝો, કુવર જોવા કોડ રે,	
સમામાહે સુન અણુબો જોની જગમા નહિ જોડ રે.	૪૧
દાસીએ ને આણી મેન્સો, રાપને ઝોછગરે,	
અધર પાણિ ને પાની રાતી, ઈંદિવરધન બાગ રે	૪૨
શુ બાઇ આ સોણુ કે સાસુ મારે ક્યાધી તનરે,	
આધતો જોમ આખ પામ્યો, નિર્ધન પામ્યો ધન રે	૪૩
રીઝનો રાગ રહે નહિ, એનું શુ ધરીશુ નામ રે,	
વસિષ્ઠ જાનિને પૂઝિયુ, હું થયો પૂર્ણકામ રે	૪૪
વસિષ્ઠ વિભાસે વિગેરે એ વિણુ નહિ દાનો દામ રે,	
રમી રહો એટના માટે, રામ એનું નામ રે	૪૫
દશરથમુખ રામ કહીને, બોવાઓ તે બાળ રે,	
તણુ કૃત્યા પ્રમટી ત્યારે, જાણે કોખ્યો કાગ રે	૪૬
દશરથ રાજ મૂડ થયો દેખી દારણુ રૂપ રે	
નીના વસ્ત્ર ને લોહના કુડા, કાપ ફર ફરપ રે	૪૭
દશરથ રાજ પડ્યો ઉપર, કલ્યુ કરો મુને આ'ર રે,	
પ્રાણજીવન છે પુત્ર મારો, એજ છે આધાર રે	૪૮
કૃત્યા કહેછે કુનર તારો નામ એનું રામ રે,	
હવે હત્યા તણુ જાઇએ (છીએ) અમો, નહિ રે'વા દામ રે	૪૯
નામે હું નિ પાપ થયો આઘા માગી આપ રે,	
અતર્ધાન તણે થઇ, દાઓ તનનો તાપ રે	૫૦

કંકણું ૮ મું.

રાગ આશાવરી.

હલા તણુમઈ તાતની રે, વાતની વાતે રે
જતા તે હલાએ એમ કલ્યુ રે

૪૦ બારાનાળિયા-પુત્ર બાર દિવસનો થાય ત્યારે તેને ખરણમાં
સવાડી દહાગવાની એક ક્રિયા ૪૨. ઈંદિવરધન ૪૦-કાળા કમળ સરખું
કે ધન (મેષ) સરખું

ઢાળ.

હસાએ જાતાં એમ કહ્યું, એ નહિ તારો તન;	
માયામાનુષ્ય વેપ ધરિયો, જાણે જગજીવન.	૨
સહુ કો ત્યારે સ્વસ્થ થઈને, વઢે જ્યજ્ય વાણ;	
દશરથ પૂછે વસિષ્ઠ ઋષિને, જોડીને જે પાણુ.	૩
સ્વામી જન્મગતિકા કરો એની, યોગ જેવા હોય;	
કહોજી કુંવર કેવો થાશે, સૂર્યવંશી સોય.	૪
વસિષ્ઠ વળતા વઢે વાણી, એના જન્મનાં જે ચિન્હ;	
હીપેરે નથી લહેતો, મોહ પામું મન.	૫
મારો પિતા એના નાભિકમળથી, ઉપચો કુંધવાર;	
અજન્મા એ ઉદય પામ્યો, હરવાને જૂભાર.	૬
સરજે પાળે સંહારે, એનો કોણુ પામે પાર;	
રમી રહ્યા માટે રામ એહનું, નામ ધર્મ નિધાર.	૭
રા કહેતાં મોં મોકળુ, મ કહેતાં મેળાય;	
પે'લે અક્ષર પ્રાયશ્ચિત પ્રાદાં, જન્મ કોટિનાં જાય.	૮
ભરત શત્રુઘ્ન લક્ષ્મણ, એ ત્રણનાં ધર્મ નામ;	
અપ્સરા નાચે ગંધર્વ ગાયે, જાપ જપે જ્યજ્ય વામ.	૯
દિવસ દેટલા વહી ગયા, દશરથને મન આનંદ;	
રિખતા આવે રામજી, ચક્રોર ને જ્યમ ચદ.	૧૦
પટશાળામણિભૈરવ મોહન, પેખીને પ્રતિગિજ;	
રામજીએ રાહ માંડી, આવી તેડે અંખ.	૧૧
માગે છે મુખ આ છાધ્યાનુ, તેડે દશરથ તાત;	
આંગણીએ વળગાડી પગ મડાવે, જેની વેદ લે' વાત.	૧૨
ત્રિભુવન કીધું ત્રણ પગલે, એણે ત્યાં એકવાર;	
તેને શીખવે છે હોડતાં, આશ્ચર્ય એજ અપાર.	૧૩
વિશ્વભર જે નામ કહાવે, જગતને જમાડે જેઠ;	
દશરથ શીણી કરી ચટાડે, સંદેહ મોટો એઠ.	૧૪

૮. પે'લે ઈન્-અને બીજે અક્ષરે મોં બધ થવાથી તે પાછાં પ્રવેશ કરે નહિ. ૧૦ રિખતા—પેટે ચાલતા. (Creeping of children)
 ૧૨. આ છાધ્યાનું—આ પરછાયાનું મુખ આણી આપો, એમ કહેછે. ૧૩.
 કીધું—માપી લીધું. એક વાર.—(વામનાવતારમાં)

જન્મપિતાને પુન કહેજે, ગ્રેમે દશરથ રાય;	
જેનાં લોચન મુરે ને ચંદ્રમા, તેની આંખ આંજે માય.	૧૫
બેરખા પોન્ની કઠિમેખળા, ધુધરી ધમકાર;	
દશરથ રામના મેદેલ માંચે, રમે કુંવર ચાર.	૧૬
સોણે કસરી સિદ્ધ સરખા, રાજરડંધ અજનનખાડું;	
રમતા આવે રામજી, વેરીને મન રાડું.	૧૭
રાંખ ચકરડી ભમરડી, ગેડીદડે રમેછે રામ;	
સરખુને કઠિ જઈ જાણે, જીત્યા કાઠિક કામ.	૧૮
નાની સરખી ધનુષ્યડી, અતિશે નાનું બાણ;	
વેળ વીધી પરદીને, જાણે બૂને બાણ.	૧૯
નરનાર હરખે સદિત નિરખે, રમી આવે રામ;	
જે જ્યાંથી ત્યાંથી જોવા આવી, તજ્યાં ધરતાં કામ.	૨૦
એકાદશમું વર્ષ બેઠું, રાય ચયા રણિપાત;	
વસિષ્ઠ ગુરને તેડી પૂછે, શોભે સુમિત્રા માત.	૨૧
ઉપવીત દીજે રામજીને, મગાવે ઉપહાર;	
મહિમય મંડપ ગોરા કરાવે, તેડાવે ઋષિપરિવાર.	૨૨
દિવસ ઉત્તમ જોધને, દીજીએ ઉપવીત;	
પછે વેદ બણાવિધે, ધરીએ દેવે હીત.	૨૩
મનોહર સુદર્ત ને લમ રડું, બણે વાડવ વેદ;	
વામદેવ જાખાલ જમદગ્નિ, સરખા જાણે ભેદ.	૨૪
હવિ હોમ કાંધું ઉપવીત દીધું, શીખામણુ દે સાર;	
જાડ ન ચઢીશ અશુચિ ન રહીશ, વાડવ કહે વારંવાર.	૨૫
જેણે જન્મ આપું શીખવ્યું, જેણે સરજી સધળી રીત;	
તેને વસિષ્ઠ ઋષિ શીખામણુ દેછે, પ્રીતવી કે પ્રીત.	૨૬
કુશલવાકા આંગળીએ, અલંત લીલી ને નર્મે;	
પ્રાણાયામ કરવા નાસા સાશું, જાણે બે શુક વડે છે શર્મે.	૨૭
સખ્યા શીખવે રામને, આચરે ઝોંકાર;	

૧૭. રાજરડંધ-રાજા નામે ઝડપી ગાળા જેવા ખખા, અથવા શા-
ળ-શામતા આજન-જાતુ (ધૂંટણ) સુધી લાંબા. ૧૯. વેળ-નિશાન. ૨૧.
શોભે-સાની સોમે પ્ર. ૧-૨. ૨૫. હવિ-હોમવાર્તુ દ્રવ્ય. અશુચિ-અપવિત્ર.
૨૭. શલાકા-શળી. શર્મે-શાંતિ-સુખ.

ગાયત્રી કાનમાં કરેછે, વિષ્ણુ વિષ્ણુ વારંવાર.	૨૮
ન જાણે ને એજ છે, તે વસિષ્ઠનો નહિ વાંક;	
માયાએ મોહ મનુષ્ય પામે, અહીં આડો આંક.	૨૯
એમ ભરત શત્રુઘ્ન લક્ષ્મણને, ઉપવીત દીધ ઉદ્ધાસ;	
શીષ્યા સૂત્ર મૂળજનન, આજ પો'ની આસ.	૩૦
બદીજન માગધ ચારણને, આપે બહુ ભંડાર;	
વિપ્રનાં ત્યાં વૃદ્ધ આવે, દશરથ છે દાતાર.	૩૧
વાણજ વાળે અમર ગાળે, પુષ્પની કરે વૃદ્ધ;	
રામને ઉપવીત દેતાં, આનંદ પામી સૃષ્ટ.	૩૨
અદ્વયધી પાળે ને બાળે, રામાદિક ચારે વેદ;	
ચૈદ વિદ્યા શુણુ જાણે ચારે, પ્રીછે ભેદભેદ.	૩૩
વિશ્વામિત્રે યાગ માંડ્યો, કૌશિકી કરે તીર;	
ધૈયાશી સહસ્ર ઋષિ વર્ષા, તે બાળે અતિ ગંભીર.	૩૪
સુબાહુ ને મારીચ સહસ્ર, રાવણના મામા બેય,	
વેદધુનિ સુણી શ્રવણે, તત્ક્ષણ આવ્યા તેય.	૩૫
રૂધિર આમિય પર પુરીષ, મૂત્રના વરસાત;	
શિલા શિખર ને વૃક્ષ નાખે, ઉપજાવે ઉત્પાત.	૩૬
રાક્ષસ કોના કાનમાં, જઈ કરે ધાડો નાદ;	
વિપરીત વિપરીત વાણી બોલે, કરે અતિ ઉન્માદ.	૩૭
કોઈ એક ઋષિને ઉપાડી, પછાડે પાપાણુ;	
કુડ પાડે મો'કમ ત્રાડે, કોઈ એકના લે પ્રાણુ.	૩૮
યમનો ત્યા બગ કીધો, હોયે હાહાકાર;	
દશોદિશ તાપસ નાદા, નહિ કંઈ દાર.	૩૯
વિશ્વામિત્રે વિમાસ્યુ, પ્રકટ થયા છે રામ;	
બૂનો ભાર હિતારવા, સારવા સુરના કામ.	૪૦
તમો સહુકો રહો નાશી, હું જાઉં દશરથ પાસ;	
ના મુજને નહિ કહે, અહીં આવશે અવિનાશ.	૪૧
કૌશિક આલી આવિયા, દશરથરાયને દેશ;	
શોભા તેની છી કહુ, જ્યાં રામપિતા નરેશ.	૪૨
એમ કરતા અધોધ્યામાં, ક્યો સભા પ્રવેશ;	

જાગે દેવની સખા ગાદે, આવે છે દિશે	૪૩
રાજા સામે સચ્ચો, પૂજાપો વધ પાણ,	૪૪
અધંપાવ નિટર કરીને, બોને મધુરી વાગુ	
ગોદા । દીડ કાગ રાધિયુ, બેમાવા નિહાસ ।	
કૃપા કરી પ્રભુ બને પદ્માવતી, હવે પાવન	૪૫
સર સોપી શરૂ આપો, આગા આપો નાથ,	
મુજ સરખું કઈ વનવું દીને, જાન્યુ જોડી હાથ	૪૬
પ્રાણુ લગે ના નહિ કહું, પ્રતિગા મુજ એહ,	
એક માગરી મા રામજીને, જીવન મારે જોહ	૪૭
ધાડે દોહતે હું પાન્યો છુ, પ્રમ આપુ તે રામ,	
ખીજું જે જોઈએ તે માગો, રાજ્ય રિદ્ધ ધન ધામ	૪૮
વિશ્વામિત્ર કહેછે ખીજું મારે, કરો ન આવે કામ,	
જો જાગે હું રામ આપુ, તો મોકન માટે ધામ	૪૯
હટપુટાગ આણી આપુ, તેવા ને તેવા રામ,	
લગાર હરિને હાન નાવે, નીસરે મારે કામ	૫૦

કહવું હું મું.

રાન ધનાશ્રી.

વચન સુણી હુ ખ પામ્યો રામ, આખે આસુ કાપે કામ,	
મૂઝા પામી મહી સતો, હવે હુતો ખરો વગૂતો	૧
રામ વિના મેં રહ્યું ન જાય, શણ એક ટેલિકા સમ થાય,	
નિગાસા મૂઝે નહિ સાન, ના કહી ન શકે રામન	૨
સ્વામીજી હુ તેહનું કામ, એ કામગ બાળક છે રામ,	
કહીએ નથી દીડું એણે વન, અતિ ખીકણ એ છે અહન.	૩
સ્વામીજી હુ આનુ સાય, સેના મહિત અયોધ્યાનાથ,	
કહી આવવું નથી મીધુ એને વન મોખું કહો મમ તેને	૪

૪૩ દિનેશ-મૂર્તિ ૪૪ વિહર-વર્ણસન ૫૦ 'અટપુટાગ આણી આપુ, તે વિના એવા રામ, લગાર હરિ હાને નહિ, નિમરે મારે કામ' એવો પ્ર ર જીનો પાઠ અગુદ લાગેછે હટપુટાગ-શરીરે લગત થયેના હાન નાવે-તેમના શરીરને કાઈ ઈર્મિ ન આવે

૧ વગૂતો-વગેવાયો ૩ અહન-પશુ-અગન ('અસાન'નો અપજ્ઞ હાય) ૪ આવવું-આવવું જવું

વઢે વળતો વિશ્વામિત્ર, તું સૂર્યવંશી પરમ પવિત્ર;	
ન આપે તો તુ કહે નકાર, મુજને ફાકટ લાગે વાર	૫
જો હોયે તાહાર કામ, તો દુખી થઈએ આમ;	
તુ નહોતો શુ આટલા દિન, તો તુંને તેડી જઈએ વન.	૬
કહીએ આવતા તારે ઘેર, જોને વિમાશી રૂડી પેર,	
સુગાહુ મારીય જણિયા બેહ, રાક્ષસસેનાનો નહિ છેહ.	૭
યજ્ઞ વિદ્ય કરેછે આની, નિસ પ્રત્યે જાય બીહાવી;	
નર ન શકે તેને વારી, જગત ગયુ તે આગળ હારી.	૮
તેને મારના કારણુ રામ, પ્રકટ થયા કરવાને કામ,	
તેને મનુષ્ય માને તે મદ, આઘપુરુષ તે શીખારિદ.	૯
સરજે પાળે ને સહારે, એહ અવતર્યો અર્થ અમારે;	
એ વિના ઉણુ નહિ એક, મરે નહિ તે એ વત્રેક.	૧૦
એને તુ ક્યા જાણે તન, બ્રહ્માતણો પિતા એ ધન્ય,	
એને વિદ્ય કરે નહિ કામ, નિત્રે એ કરે તે હોય.	૧૧
રાગ કહે એ મારો પ્રાણુ, ખમે ક્યમ રાક્ષસના બાણુ;	
કમળપાયને કોમળ કામ, પાળા પથે પહોચુ ન જાય	૧૨
વદ્યાતણી નવ જાણે વાત, સહી ન શકે એ અતિ ઉત્પાત;	
ના કાંઈએ નવ કહેવાય, જીવન પેહેનો જીવ ન જાય !	૧૩
વારિ વિના ક્યમ જીવે મીન, રામ વિના હું અતિ આધીન;	
મારૂં હૃદય થયુ પાપાણુ, નીસરી ન શકે પામર પ્રાણુ	૧૪
હારે વસિષ્ઠ બોલિયા વાણુ, રાગ મન તું શોડ મ આણુ,	
તારો પુત્ર નહિ એ રામ, માયામનુષ્ય ધરાબ્યુ નામ	૧૫
વિશ્વામિત્ર થશે તુષ્ઠમાન, કૃપા કરી આપે વરદાન;	
રખે તુ કહેતો નકાર, સૂર્યવંશ વિષે અવતાર	૧૬
વેગે વિશ્વામિત્ર દુભાસી, વશ વિષે કવક કહેનારો;	
એવે આવ્યા રાજિવનેન, સાથે લક્ષ્મણુ ચચળ ચિન્હ.	૧૭
ગૌર સ્વામ (મન) મનોહર બેય, સિંહ સરીખા શોભે તેય;	
શા માટે સૂતા છે તાત, મુજને સર્વ સમજાવો વાત.	૧૮
બેહા થાઓ મારા બાપ, શા માટે તમો પાગો તાપ;	
ઉઘાડી જોયે લોચન, આગળ ઉમા દીક્ષા તન	૧૯

૧૫. મ-મા (નહિ). માયા મનુષ્ય ૪૦-માયાવડે મનુષ્ય એવું નામ ધરાવ્યું છે ૧૭ રાજીવ-કમળ. ૧૮. ગૌર-(લક્ષ્મણ). સ્વામ-(રામ)

કૌશિક ઝવિ માગે છે તુને, તે માટે કુખ મોહું મુને;	
ક્યમ આપુ તું પ્રાણાધાર, ક્રાણુ કરે તુજ વિણ મુજ સાર.	૨૦
ઘળતા પચન વદે રઘુવીર, પિતાજી મન સખો ધીર;	
હું વિશ્વામિત્રને આશ્રમ ભઈ, બુધબળ પરમ પરાક્રમી યાઈ,	૨૧
ઘેર બેઠા વિદ્યા શી ભણું, કાચરપણુ કાયાએ આણું;	
મુજને આસા આપો આજ, જઈ કર કૌશિકનું કાજ.	૨૨
વિદ્યાર્થી એનો ઘણસ, ના ન કહેગો હું વન જાઈસ;	
કૌશલ્યા કને ગયા રામ, માતા મન પામી વિશ્રામ.	૨૩
આહજી મુજને આસા દીજે, અમો કાજ કૌશિકનું કીજે;	
આબ્યા મુનિ રાગને યાએ, મેં પણ વન જતુ છે સાએ,	૨૪
મુણતા ભોમ પડી તે માત, કુવર કરે ક્યા એવી વાત,	
ભણે [વૃક્ષ] વજ્રોર્ધ વેળી, મુને તું મા જાઈશ મેલી.	૨૫
આપોયે શે ન ગયા નાથ, સેના સજળ લઈને સાથ,	
રામ વિના રહું ક્યમ કરી, નિરહે વગૂતી ભલે મરી.	૨૬
આહજી મુને દો આશિષ, નિઝે વન તો હું જાઈસ;	
કૌશિક ભારી કરશે સાર, પામીશ વિદ્યા વિવિધ વિચાર.	૨૭
વીરા તું વે'લો આવજે, અદામનોહર વડુ લાવજે;	
મુણતા નગરનિવાસી લોક, જોવા આબ્યા થોકેથોક.	૨૮
રામનિરહે મામે અતિ શોક, હવે આપણું જીવું શોક;	
વિશ્વામિત્ર સાથે સંચર્યા, ભણે પ્રજ્ઞના પ્રાણુ નીસર્યા.	૨૯
વધાવે છે યનિતા બહુ, મોક્ષવા ભય છે સદુ;	
મથુવા આલ્યા બાધવ બેઠ, ગૌર સ્થામ મનોહર દેહ.	૩૦
ભણે પદ્મતણી પાખડી, એવી પુણિયાળી આંખડી;	
હવાડે માથે ચોટલી, રીસાઈને ગિ રોઢી.	૩૧
પીતાબર કીધા પરિધાન, મેધ' રીખા સ્થામજવાન,	

૨૦ સાર-સાદાય ૨૧. જુદાજુદા ધર્મ-જુદાધર્મ અને જગતમાં ૫૨મ
પરાક્રમી થાઉં અથવા જુદાનું જુદા મેજવીને ૫૨મ પરાક્રમી થઉં ૨૪.
આર્ષજી-આતાજી કૌશિક-વિશ્વામિત્ર ૨૫. જોમ-જૂમિ ઉપર જણાડો-
ધ-જણાડી વિખરી પાડેલી ૨૬ આપોપે ધર્મ નાથ (દયારથ) પોતાની
મેલે એના લેખને સા માટે ન ગયા ? ૩૦ બેદ-બે (રામ અને લક્ષ્મણ).
૩૧. રીસાધને ધર્મ-અર્થાત્ એટલી નાની ઉમરના દત્તા. "રાધને" પ્ર. ૧-૨.

લક્ષ્મણજીએ નીલાંબર ધરી, સોમ સંગે આલસાં આવયાં.	૩૨
મંજુ મનોહર બાધે કટિ, મેઘ માંહે વિદ્યુત આવટી;	
નાની ધનુષ્ડી નાનું બાણ, ચંચળ ત્રાસે ચતુર સુમળ.	૩૩
એટલે આવ્યા સરયૂતીર, વિશ્વામિત્ર સાથે બે પીર;	
વિશ્વામિત્રે ક્રીડુ સ્નાન, નિલકર્મ કરવા મધ્યાન.	૩૪
અધોળાવ્યા બાધન બેઘ, કદર્પે કાટિ સરીખા તેઘ;	
જાણ્યા પાનન વિદ્યારથી, એમાં દોષ એકે પણ નથી.	૩૫
બળાં ને બીજી અતિબળા, કૌશિકે કહી તે કળા;	
વદતાં વીરને નહિ સાન, ક્ષુધા તથા નિદ્રા નહિ જ્ઞાન.	૩૬
ઉત્તમ બે વિદ્યા આવડી, જાણે સોના સુમને જડી;	
આગળથી રાધવ ઉત્તમ, લક્ષ્મણ પળે પેખતો પાય.	૩૭
એમ કરતાં બે આવી વાટ, ઊભા ઋષિ આણી ઉચ્ચાટ;	
એણે મારગ નહિ જમ્યે નાટ, રાધવજી પૂછે શામાટ ?	૩૮
વળતા કૌશિક બોલે વાણ, સાંભળ સાચું શારંગપાણ;	
વાટે એક વસે રાક્ષસી, કાળરૂપ તે કૃલા જશી	૩૯
તાટકા એવું તેવું નામ, મનુષ્ય મારવા મોટી હામ;	
દેવ યક્ષ ગુણી ગંધર્વ, મારી હાર મનાવ્યા સર્વ.	૪૦
કરી રહી હિ મુખ મોકળું, જાણે છે જગતને ગળું;	
મિટ પડ્યાને મારે સહી, આગળ આવ્યું ઉગરે નહિ.	૪૧
પીળી ચક્ષ કરકવા કેસ, કાયા કાળી વરઝો વેશ;	
મુખ શુદ્ધ હત ગિરિશૃંગ, જીભા બા'ર નીસરે ચોળન.	૪૨
ઝોડે આજું હાથીનું ચર્મ, મનુષ્ય માયાની માળા પરમ;	

૩૨ નીલાંબર-લીલા રંગનાં વસ્ત્ર સોમ ધન-જાણે સોમ (ચંદ્ર)ની સાથે
 રામલાં (વાદળ) આવયાં (છવાયાં) હોયની । ૩૩ મુજુ-મુજની મેખળા આ-
 ટી-મળી ગઈ ૩૬ બળા ધન-બળા અને અતિબળા, એ બે નામની બે
 રંગાઓની કળા કૌશિકે કહી એ બે વિદ્યાઓનું મહાત્મ્ય જતાવે છે વદતા
 '૦. ૩૭ જાણે ધન-જાણે તે વિદ્યાઓ સોનાના સુમન (પૂલ)માં જડી હોય
 '૧) "સુતા સુમન્થો" એવો પાઠ છે. ૩૮. બે ધન-એ મારગ આવ્યા.
 ૧૧૮-નિમ્મય (૧) ૪૦. ગુણી-"ગુણુ" પ્ર ૧ લી ૪૧. ગળું-ગળી જાઉં.
 મેટ પડ્યાને-દૃષ્ટિએ પડેવાને ૪૨. ચક્ષ-"ઉચ્ચી" પ્ર. ૨ જી. ગિરિશૃંગ-
 'સુરંગ" પ્ર ૧ લી કરકવા-અરજટ. શૃંગ-સિખર.

દશગ્રંથુત તમે કોમળ કાય, આપણુ ત્રણને તે ખાય	૪૩
મહાનુભવ જે મોટા રક્ષ, એણે એવા કર્યા છે બક્ષ,	
એણી વાટે કોઈ ન બળ, પ્રાણી માત્રને પીડા થાય	૪૪
તમે આપના આખેગણી, લઈ નીસર્યો છું વન બણી,	
દશરથે કાઢી આખ્યા છે પ્રાણ, નથી હું એવો અગણ	૪૫
યદ્યપિ એ છે પાપરો શેર, આણી વાટે છે અતિ દેર,	
કુશલ આખ્યા પૂછે સહુ કોય, વે'લા કોઈ પૂછે નહિ જોય	૪૬
મરણુતણુ એ મોડુ મૂળ, પેટ ચોળી કો ઉપાયે શળ,	
વળતા વચન વદે રઘુવીર, મહાનુભાવ મન માનો ધીર	૪૭
સરજ્યુ તે કહ્યોએ નવ ટંગે, આય હરો તો એ ક્યમ ગળે ?	
દશરથ રાપતણા અમો તન, કહ્યોએ કાયર ન કીજો મન.	૪૮
માર્ગ મૂડ્યે લાગે લાજ, જો એથકા ઓસરીએ આજ,	
અમને ધેર પોચાડો નાથ, શાને લઈ નીસરિયા સાથ	૪૯
નહિ જઈએ મારમ તજ, હમણા ગામ મેલ્યુ છે હજ,	
એ ભાગાને જામ્યુ આમ, (તો) રાક્ષસજુ શુ કરજુ સમામ. ૫૦	

કંકણુ ૧૦ મું.

રાગ મારૂ.

લઈ જાઓછા શાને કાજ, જો એથી હું આપીશ વાજ,	
સભામા કેમ બેસાય, મહીમળ મહિમા મુજ નાય	૧
ક્યમ પામુ દોષવર્તુ રાજ, જો હું એથી ઓસરૂ આજ,	
સ્વામી તમને કર્ષન લાગે લાજ, વાડન વેષ વહો અપિરાજ	૨
બહુ દિન થયા સેવતા વન, હજ મોહ પામેા છો મન,	
મુજને નથી જાણતા નાથ, શુ જાણી તેડોડો સાથ	૩
અગિજ વ્યાકુળ થઈ વિમાસે, કશું ન માને પડિયા સાસે,	

૪૩ આર્જુ-લીલું ૪૪ રક્ષ-રખા કે રાક્ષમ ૪૬ શેર-શેરડો-
સ્તો ૪૭ મૂળ-"હુ ખ" પ્ર ૨ જ ૪૮ આય-આવરણ ૫૦ એ ભાગા
એનાથી ૧ કોણનું-કોણ દેશનું

રાધવજી ઉગ્ગણા જાય, ઋષિજી વારે શ્વાસ ન ખાય	૪
તાટકાએ તે આવતા દીક્ષા, ખાતા મુખે લાગતે મીઠા;	
મુખ મોકળે આવે ઉગ્ગાતી, મુનીશ મારવાને મદમાતી.	૫
દૈવે આજ આપિયું ભક્ષ, મહાનુભાવ આવે છે રક્ષ;	
શુ તમે ધરથકી રીસાચ્યા, કે કાળે કાઢ્યા અહીં આવ્યા !	૬
મળસ્થળ જીવંદાએ ચાટે, મુખ મોકળું જાણે નજ કાટે;	
દારજી દેહ નાદ કરે ઘેર, ત્રણું લોક સંભળાવે સોર.	૭
અંતરિક્ષ ઉમા તેનીશકોડ, રખે રામજી લાગે ખોડ;	
વિશ્વામિત્ર તો થરથર ફુળે, મંત્ર જાણે પણ કાંઈ ન સુળે.	૮
હોઈ રહ્યો હાહાકાર, ધાધ ફૂલા કરવા આહાર,	
કામઠી કામળ રામે તાણી, ત્રણું લોક દુ ખ પામ્યું જાણી	૯
નાવું સરખુ નાખ્યું તીર, વેધ્યું તાટગતણ શરીર;	
જાણે પર્વત વિહારી સાપ, પેલી ખાસે આવ્યો આપ	૧૦
લધુ ખાણુ પેહુ પાતાળ, મન્જન કરી આવ્યું તતકાળ;	
પડતા પડછદો યયો ગ્રીહ, દેખી દેવ યયા દિગ્મદ.	૧૧
તે માહિયી તેજ નિસરિયું, રામરૂપ ત્રિષે પરવરિયું;	
પડી તે પ્રીઠી પર્વતપ્રાપ, દેખી રીઝ્યા રાધવરાય	૧૨
ઈદ્રાદિક સુર કરે સ્તવન, જય જય જય જય જગજીવન;	
નિ કટ એ કીધું વન, પરમ પાપણી યદ્ય પાવન	૧૩
વિશ્વામિત્ર રક્ષા આશ્રય પામી, મેં જાણ્યું નહિ એ અતર્જમી,	
મેં મનુષ્ય માટે માન્યો મોદ, ચિતાપુત્ર કીધો છે વિજોદ	૧૪
કોણુ માત એને કોણુ તાત, મેં એની કાઈ ન લહી વાત,	
ત્રણું ચાલ્યા અતુરસુખજી, વાટે સહુ કો કરે વખાણુ	૧૫
સીંહલાકેર જે પાપ, ખાણુ અગ્ર વળગાડ્યું આપ,	
એહને પુણ્ય પાપ ન લાગે, વિશ્વપાળવા અવતર્યા આગે.	૧૬
ભાર પૂડે તે મારગ ચાલે, હરિ મારે તિને સુકિત ચાલે,	
આવ્યા કૌશિકીકેરે તીર, કૌશિક સધાતે બે વીર.	૧૭

૪. ઉગ્ગણા-ઉત્સાહયુક્ત થઇને ૧૦. તાટકાને વીધનારા રામના
ખાણુને ઉત્પ્રેક્ષે છે જાણે પર્વત ઇ ૧૧ પડછદો-પડયા ૧૨ પર્વતપ્રાપ-
પર્વત જેવી ૧૩ નિ કટ-તાટકારૂપી કાટા વગરનું

રામ કહે કાઠિ માડો યાગ, સુખે આપો સુરીનગને બાગ;	
હવે તમારૂં કોઈ નહિ લે નામ, સુખે સમાધિ કરજો કામ	૧૯
માડયા ઉપર બાધવ બેઠ, ઊભા આનંદ પામી એઠ,	
વિશ્વામિત્રે યજ્ઞન માડ્યો, નિશાયરતણો ત્રાસ છાડ્યો	૧૯
વેદધૂનિ ને હોયે હોમ, ધૂમાડો લાગ્યો જાળ વ્યોમ,	
સર્વ નિશાયર સામગ્રી આવી, આગળ અનેક વાર અહીં ફાવી	૨૦
તાપસ કહેછે જ્ય જ્ય રામ, આ અમારો ફેડો હામ,	
રામે એક સાધિયુ બાણ, રાક્ષસના પડિયુ બગાણ	૨૧
સખળ સુનાહુ ને ખારીય, તાપસને તાડે તે નીચ	
રામે શર મૂક્યુ અતિ તાણી ચાલુ તે પીનાને પાણી	૨૨
સુખાહુના હાથેમા વાગ્યુ નીમરી સોસરૂ રડુ લાગ્યુ,	
ખારીયને છમતું શુ માર્યું નાહુ દળ રાક્ષસનું હાથું	૨૩
સુખાહુ મૃત્યુ પામિયો વીર, પડતો પડછેદો ગભીર,	
ખારીય પડ્યો સિંધુની તીર, વાગ્યુ શર સારે શરીર	૨૪
બાણ બાહુને બેઠો આવ્યુ, રામતણે કર રડુ બાવ્યુ,	
યજ્ઞતણી લા ધધ સમાધિ, સુખાહુને ધધ મુક્તિની પ્રાપ્તિ	૨૫
તાપસ પામ્યા અતિ આનંદ જ્ય જ્ય ગારૂડધ્વજ ગોવિંદ	
તે તો મરણ પામિયો મદ, છૂટયા ભવ બંધનના ફદ	૨૬
લારે વિપ્ર વહે આશિષ, જ્ય જ્ય જગજીવન જગદીશ,	
રાક્ષસ માર્યા આણી રીસ, સ્વામી સાથ કરી ગદી શીશ	૨૭
સુર કરે પુષ્પની વૃષ્ટ, લારે સુખ પામી સર્વ સદ	
મખની પરિપૂર્ણ છટ હરિ તમે ટાણ્યુ આજ અરિષ્ટ	૨૮
દોષો રાખવને અભિરેક, તું તો આવ પુરુષ છે એમ	
તારો ન લહે વેદ વિવેક, ન રહે કો હરિ વત્રેક	૨૯
પછે બલો રામજી બેદ સર્વ શીખ્યા ધનુર્વેદ,	
વળતા વીર ન પામે એદ એ છે અકતેદ અચ્છેદ	૩૦

૧૯ સુરીનગને—સુરને (દિવને) અને સનમહિક મનુષ્યોનો ભાગ (બનિ) આપો સમાધિ—એકચિત્તે ૨૮ મખ—મચ ઇદિ—(ઈદિ) યજ્ઞ હોમ અરિષ્ટ—મૃત્યુ સયક ચિન્હ ૩૦ રામને પરમાત્મારૂપે વણુ છે અકતેદ—કોઈ ભય નહિ એવા અચ્છેદ—કપાય નહિ એના

પગતણુ ફળ હુતુ જેહ, ઋષિએ રામને સમર્પ્યુ તેહ;	૭
અધિકુ વાસે એ જેહ, પછે રીઝ્યા બાધવ જેહ	૪૧
પછે પદર વર્ષ ત્યા પીત્યા, સુખનાવ આરે આવી છીત્યા,	
મહુ રાક્ષસના દળ છૂત્યા, તેહ વેદ પુરાણે વિદિત્યા	૪૨
એવે આરા માએ રામ, સર્થો વસર્થો તમારા કામ,	
અગે જઈએ અમારે ગામ, હવે શે ન વોળાવો સ્યામ !	૪૩
ઋષિ આજ કાલ કહી રાખે, ન રહેમાયે રાધવ પાખે,	
વોળાતુ વોળાતુ બાખે, ભ્રમ્મ ભાવ દીનપણુ દાખે,	૪૪
એવે કમેતરી એકે આવી, તે તો ઐશિકને મન ભાવી,	
તે તો રાધવને સબળાવી, અતિ હૈયે હવે ઉપજાવી	૪૫
મિથિન દેશતણો મહારાજ, જનકે રચ્યો સ્વયવર સાજ,	
સુદરી સીતાના ગુણુ ગાજ, તમે આવો જોવા કાજ.	૪૬
જે દે -યજ્ઞક આપ ચક્રાવે, તેહને સીતા પરણાવે,	
બહુ રાજા જોવા આવે, દેશેદેશ વિશે સબળાવે	૪૭
સુણી રામ થયા રળિયાત, વિસ્તારી પૂછે છે વાત;	
ક્યમ જનક સીતાનો તાત હુ આવીશ તમ સગાવ	૪૮
એ પણ કીધુ શા માટ, ખીન્ન શુ નો'તા નાટ,	
એ અમને અતિ ઉચ્ચાટ, એ વાત ધાલીએ ઘાટ	૪૯
અહી ક્યાંથી શિવનુ આપ, એનો અતિશે અતુન પ્રતાપ,	
જેની વાત વિશ્વમા વ્યાપ, એહ ઉત્તર આપો આપ	૫૦
વળતા વદે વિશ્વામિત્ર, એહની વાત વિચિત્ર,	
સુણીએ રામ પવિત્ર, હે ચતુર ચિત્રવિચિત્ર	૫૧
એક જનક નામે રાજાન, તેને ક્ષત્રએ નહિ સતાન;	
મુનિ તેડ્યા દેઈ માન, યદુ યજે જોષ શુભ સ્થાન	૫૨
હળ સોનાનું મહી પાણુ, ભોમ શુદ્ધ કરે ગુણુનણુ,	
જપે સુરીનર જે જે વાણુ, અતરમા આનદ આણુ	૫૩
એક અપ્સરા અતર આવી, મેનકા મહીપતને ભાવી,	

૩૨ વિદિત્યા—વિદિત થયા ‘વદીત્યા’ પ્ર ૧ હી હવે ઈ—હે સ્યામ !—
 હે મુનિ ! હવે શે વળાવતા (વિદાય કરતા) નથી ૨૩૮ ક્યમ—ક્યાંથી—શા
 કારણથી ૩૯ પણ—પ્રતિજ્ઞા નાટ—શુદ્ધિએ, રચના ધાટ ધાલીએ—સમજાવિયે.

તેણીએ કામકળા હપજવી, સ્વામા અતિશે સોહાવી	૪૪
રાગ હમુ સામુ જોય, એક સુતા જોયાથી હોય,	
તેની તુનતા ન કીજે દાય, સર્વ સુખદાયી સોય	૪૫
એથી પામીશ પુની એક, બોને આકાશવાણી વિવેક,	
તે કરશે કળા અનેક, નહિ કે તેહ પત્રેક	૪૬
અપ્સરા થઇ અતર્ધાન, રાગને ઘટ નહિ સાન,	
ક્યા ગયુ કેવળજ્ઞાન, મોહ પામિયો મતિ માન	૪૭
થયો વીર્યતણો તવ દ્રાવ, કે બાગી ન શકે ભાવ,	
રાય નીચું જોય વિચારી, હજે વળગી એક કુમારી	૪૮
નયને નિરખી સુખકારી, આનંદધન અનુમારી,	
રાગએ તેડી તેહ, દીસે આશ્ચર્યકારી એહ	૪૯
દિવ્ય દીપતો એહનો દેહ, સીતા કહી જોયાવી તેહ,	
સીત વળગ્યા માટે સીતા, તે વેદ પુરાણે વિદિતા	૫૦

કંઠવું ૧૧ મું.

રાગ ધનાશ્રી મેવાડો.

શીતતાએ શરીર બર્ધુ સહીરે, તેણે સીતા નામ,
અવનિષકી ઉત્પત્તિ રે, સકળ જ્ઞા સુખુ ધામ

હાળ.

સકળ જ્ઞા સપૂર્ણ સોહે, ડન્યા કોમળ કાય,
મેહેલ માહે લઇ આવ્યો, મન રીઝવો રાય

ત્રિપુર બાજવા ધરણક નામે, ધનુડ કરાવ્યુ એક,
વિશ્વકર્મા પાસે વિગેરે કરી, વિશ્વેશ્વર વિવેક

કમઠપીઠકઠોર ધનુષ્ય, મણે કહ્યુ ન જન્ય,
ત્રિપુર બાજુ વરણને ઘેર, મેનિયુ તિવરાય

રાવણના ભય ભાગ્ય મમ્યુ, જનકગાયને ધામ,
દેરાસર માટે પૂજાએ, કરો આવે કામ?

૫૦ સીત-હજની દાસ સીત સાથે વળગી આવ્યાં માટે સીતા નામ પડ્યું.

૧. સીતા સખદની ખીજ રીતે નિરક્તિ કરેછે શીતતાએ ૬૦. ૪ ક-મઠપીઠ કઠોર-કામગાની પીઠ જેનું કહ્યું

છ વર્ષના થયા જનનકી, રમે સદિયર સાથ,	
ધૂંદી ખાંચે હમોડા લે, હમચી ખૂદે હાથ	૬
એક વાર દાસી કરતી હુતી, ગોમયતુ લેપન,	
હોમશાળામાં ધનુષ્ય પાખે, નિશ્ચળ રાખી મન	૭
રમઝમ કરતી રમતી રમતી, આવી સીતા લાય,	
ધાર્ધ ધસમસી પેરે પેડી, હોમશાળા માય	
અરે દીકરી દામણી તુંને, કાઈ ન આવડે કામ,	
દાડી તુ આજસ આણીને, અખોટ દેછે આમ ।	૮
ધનુષ્ય ને મજુમના પાયા હેઠળ, નથી દેતી નાટ,	
આગળ પાછળ અખોટ દેછે, વાર જોઈ વાટ	૧૦
વળતી દાસી એમ કહે છે, મેં ઉપડે કમ એહ	
ત્રણ સહસ્ર યોધા મળી તારો, ધનુષ્ય ભારે જોઈ	૧૧
આધી રહે અરે અણુમણી અખોટ દેઈ હુ આજ,	
જનનકી તે ધનુષ્ય તોળી, કરવા લાગી ગજ	૧૨
એક હાથે કપો પાચો ઉચો, એક ત્રાથે ગો લેપન,	
દાસી આની ઉજતી, જ્યાં એડો છે રાજન	૧૩
આ જુઓ રાજાજી ઘાઈ એક ક્રીતક, વિરમય સરખી વાત	
ઉજાતો અવતોકવા, લા આવિયો તે તાત	૧૪
આગળી મગની ફળી જેવી, કમળપાય કોમળ પાણુ	
એ શિવતુ ધનુષ્ય કહો કમળ ઉપાડયુ, લીલા લલુવય જાણુ	૧૫
જનકે કીધી પ્રતિષ્ઠા, જે ચઢાવે શિવચાપ	
જનકી તેહને પરણાવુ, જે દેખાડે પ્રતાપ	૧૬
ત્રયનક તાણી બાટર આણ્યુ, સુદર સભા મોઝાર	
નિર્ખંવા આવ્યા નગરનિવાસી, નેહશુ નર નાર	૧૭
મણિમય મોટા મડપ કીધા, સોાના સિદ્ધામેન,	
અમર આવે અનનોકવાથી, પેખી યાય પ્રસન્ન	૧૮
એમ્વાર મડપમા મૈથિની રમે આણી રગ,	
સુદડી(નો) તાતણો ધનુષ્યે વળગ્યો, કરવા લાગ્યુ સગ	૧૯

૮ દીપ્તી-દાસીનું સજોધન ૧૦ નાટ-નેટ-નિશ્ચય ૧૨ અણુમ-
ણી-અનમની (કાજજી વગરની)

જનક આશ્રય પામિયો, દેખી યયો દિગ્મુદ્;	
સુતા નહિ તુ માતા મારી, પરાક્રમ તારાં પ્રૌઢ.	૨૦
દેશ દેશના રામ તેઓ, પત્ની લખીને પ્રીત;	
અય્યક ચઢાવે તે મીતા પરણે, એહ રૂડી રીત	૨૧
રાતે રાવણુ આવિયો, ઉપાડી જોયુ એહ;	
ધનુષ્ય હેઠળ હાથ ચંપાણા, નીસરે નહિ તેહ.	૨૨
ગવણુ રોવા લાગ્યો રોળે, હોયે હાહાકાર;	
ગાઢે કંઠે કાઢિયો, નાખી ગયો નિરધાર	૨૩
વિશ્વામિત્રે કહી વારતા, (સુણી) રામ યયા રળિયાત;	
પિતા પ્રત્યે પછે જનશું, આવશું તમ સધાત.	૨૪
કૌશિક સાથે રામ સદ્મણુ, આહ્યા અતુરમુખણુ;	
મધુમાર સરખા મનોહર, શોભા શશિ ને બાણુ.	૨૫
વાટે જાતાં વિશેષે, આવિયા ગંગાતીર;	
કર જોડીને કૌશિક ઋષિને, પૂછે છે રઘુવીર.	૨૬
ગંગા એ ક્ષમ ઉપની, બાગીરથી ક્ષમ નામ;	
મૃત્યુદ્વોકમાં એ ક્ષમ આની, હિંદાલોક જોનો કામ.	૨૭
વિશ્વામિત્ર કહે વિસ્તારી, ગંગાની દત્તલ;	
મહાપાપી પાવન યાયે, સાંભળતાં એ મત્ય	૨૮
સહસ્ર વર્ષ સુરનાં મંપૂરણુ, સિવે કર્યું મૈથુન;	
પાર્વતી મન મોહ પામ્યા, યાયે પરમ પ્રસન્ન.	૨૯
એવે સુર રાવણુ મંગણો, શત વર્ષ સંગ્રામ;	
અમર સહુકો પ્રાણે પામ્યા, નાસવા નહિ હામ.	૩૦
શંકરજીને શરણુ આવ્યા, રાખોજી મહાદેવ;	
પશુપતિ! અય્યક! શૂળપાણિ, કરે સુર સહુ સેવ.	૩૧
નાદ સાંભળી લજ્જા પામ્યા, વિમાથી વિશ્વેશ;	
વીર્યદ્રાવ વસુધાએ યયો, કાંઈક પામ્યા ક્લેશ.	૩૨
પાર્વતી મન જોઈ પામી, સુરને દીધો શાપ;	
અમર સહુ અનપત્ય યાગ્યો, પ્રૌઢ ક્રીધુ પાપ.	૩૩

નાર તમારી વજા યાગો, જેમ હતી હું સકામ;	
અધવચ સુરતે શુ કર્યું, ઉઠાડ્યો પ્રભુ આમ	૩૪
મૃધ્વી કહે હું સહી શકુ નહિ, પેસુંહુ પાતાળ,	
બાળીને મને ભસ્મ કરેછે, વીર્યબળ વિકાળ.	૩૫
નિર્જર કહે વૈશ્વાનરને, શિવવીર્ય ચણુ તુ ચાચ,	
કપોત ફેરી કાયા ફરીને, આપશુ તુને લાચ	૩૬
હુતાશને તે તેમ કર્યું, વીર્ય સહુ ન જાય;	
વૈશ્વાનર પામે વેદના, તન તાલાવેલી યાય.	૩૭
એક વારને સમે સમન્તપિએ, આરબ્યો છે યાગ;	
પાકદાશએ અમરને, સમરપે છે ભાગ	૩૮
સમન્તપિની સ્ત્રી સમ જિભી, સુદરી શુભ શેષ,	
વૈશ્વાનર વિદ્વજ થયો, નિરખી વદન વિશેષ	૩૯
જાણ્યુ એહને ભોગતુ, જે મળે કષ્ટ એકાત,	
શુ કરે ને કેમ પામુ, ચિંતવે છે ચિંત.	૪૦
સ્વાહાએ જાણ્યુ સ્વામી મોહો, ભેદ સમન્તપિની નાર,	
વૈશ્વાનર વનમા ગયો, એકાતે એક દાર	૪૧
૩૫ ભેદ મ્હપિપલીનુ, સ્વાહા ગર્ધ તે લાય.	
સ્વામીશુ સભોગ કીધો, સ્નેહ ધરી મનમાય	૪૨
વળી પાછી ભાવે ભામિની, વીર્ય હુણુ જેહ,	
શરકટકેરા શુભગમા, તીવ્ર મૂચુ તેહ	૪૩
વળી ખીજી વાર આવી, ધરી ખીજી ૩૫,	
જાજી તે ભરતાર સાચે, જાણે અન્યઅન્ય અનુપ	૪૪
શરકટયુમટે શુક મૂકી, એમ વેપ ધરી ખટવાર	
વીર્ય તે લા મૂકતી ગધ, ઉગ્ર એકે દાર.	૪૫
સાતમી તે અરૂધતી, વસિષ્ઠપત્ની જેહ;	
૩૫ તેનું ન આવડયુ, અતિ સાધવી છે તેહ	૪૬
લોક માહે વાત વાગી, કૃત્તિકાએ ડ્યો બનિચાર,	

સમજાવિએ સામણ્ય, લખ્યો એણીએ જાર	૪૭
મારી કાઢી મુને મહિલા નથી અમારે કામ,	
જો તમે બાંધવાય કીધો, નહિ લીજો તમારૂં નામ	૪૮
! વિશ્વાનરને શાપ કીધો, સર્વ બક્ષી તું થાય,	
અનાચાર ! ॥ છે અનાચારી, કુડથી તું જાય	૪૯
સ્વાહાએ આની સોને કહ્યું, હું હાઈ એનાર,	
૩૫ ૫૬ કૃતિકાના ધરી, મેં બન્યો મુજ ભરતાર	૫૦

કંઠસુ ૧૨ મું.

રાગ આશાવરી એકતાળી.

વળતો વિશ્વાનર કહે સુરને, મારો નહિ નાઈ વા,	
શિવશુક સહુ રી પેર જાયે, એ પણ આડો આક.	૧
શરકટ ધ્રુમકા વિરે મેલુ, વીર્ય જે ખટવાર,	
તેથી પુરુષ પકટ થયો પોતે, તેજતણો નહિ પાર	૨
દેખી દેર દીન થયા સવળા, ખટ માતૃકા ત્યા આરી;	
પણુખ થઈ પપળ પીધુ સુરસેના પરણાવી	૩
મહાદેવ કહે એ મારો કુનઝ સ્વામીકાર્ત્ત સાચો,	
અસુર કુળ નિન્દન કરશે, સેનાપતિ એ જાયો	૪
વૈશ્વાનરને વર આપી સહુને કયો સતોષ,	
સમ નહિ નારી ઘેર આણે, જણીને નિર્દોષ	૫
દંધીય નહિને જઈ જાયે સુર, આયુધ અમારા આપો,	
અસુર ભાગા બીતા મૂર્ખાતા, ગિયર કરી રચાપો	૬
દંધીય કહે મેં યોગી ખીધા, લીજો અરિય અમારા,	
નિશ્કર્મ પાસ કરાવો, આયુધ અને તમારા	૭
સુરગીએ સપળ અગ ચાટપુ ઉધાડ થયા (એ) અરય,	
દંધીય નહિ તે મુક્તિ પધાર્યા, સરીર જણી સ્વસ્થ	૮
તેના આયુધ અતિ કીધા, વજ્રદિક વિખ્યાત,	
સુરસેના સજ થઈ સાચરે, કરવા દૈત્યજી માન	૯

૪૭ કૃતિકા-અમત્તાની પત્ની મુને-મુનિએ ૫૦ હાઈ-હબી હની-
હતી ૩ સુરસેના પરણાવી- અર્થાત્ તેને દેવો મેનાપતિ કયો ૭
યોગી-અદોગી ૫ ૧-૨

- પૃથ્વી આખી રથ કીધીને, મેર મંદર ગિરિ જોહ;
નીસરણીઓ ખણી કીધી, પૈસાં પરત જોહ. ૧૦
- ચાર વેદ વર્ષા તે ઘોડા, વાસુકિ કીધો રાજ;
અક્ષાજી જોડવા બેઠા, સાજી ગી અવિનાશ. ૧૧
- મહાદેવજી રથ ઉપર બેઠા, ત્રિશૂળ ત્ર્યંબક પાણુ;
સ્વામીકાર્તિક સેનાપતિ છે, જપે જપજપ વાણુ. ૧૨
- શતવર્ષે પર્યંત મંડાણો, તારકા મય સંચામ;
દૈત્ય સર્વ સમુદ્રમાં નાહા, બીજે કઈ નહિ હામ. ૧૩
- અમર કહેછે અક્ષા પ્રત્યે, સમુદ્ર જો સકાય;
તોહતરંગ શોધી સર્વ હણીએ, ઉઘટ અમ ન માય. ૧૪
- અક્ષા-જંઘણાં નસ અહીં આવે, તો સિંધુને શોષે;
એક આયમનોર્થ આવે, પાણી અંતને પોષે. ૧૫
- કુંભયોનિને કહ્યું જઈને, લાં આબ્યા ઋષિજન;
ક્ષણ યોજનનો સમુદ્ર શોષો, એક કરી આયમન. ૧૬
- કલકલાટ કરે યાદોગણ, હોય હાહાકાર;
દાનવદળ સઘળું ક્ષય કીધું, પાડી પ્રોઢા પ્રાર્થન. ૨૦
- દેવ કહેછે અગસ્ત્ય ઋષિને, જળનિધિ કરે જાન;
કાર્ય અમારાં સઘળાં સિંધ્યાં, દુઃખ યયાં રુઝાણુ. ૨૧
- સોપામુદ્રાપતિ એમ બોલે, સહેજે જે જળ જાણુ;
હુતાશન હવિની પેરે બાળ્યું, જેમ આયમન ક, જાણુ. ૨૨
- સુરે વિરમિ કહી અક્ષાને, સિંધુ રહ્યો એ હાલો;
માણી સર્વ પચ્યું પાવકમાં, બીજું આણી ધાલો. ૨૩
- પિતામહ કહે સૂર્યચંદ્રી, સગર નામે થર;
તે યકી એ સાગર યાશે, બરશે ગંગાપૂર. ૨૪
- રામ કહે સ્વામી એ સભજાવો, મુજને કૌશિક મુ-
અમારા પૂર્વજ તણી કયાએ, સુણતાં પોતે પ્રુષ્ય. ૨૫
- ત્રિશુભિત્ર કહે વિરોધે કરી, ગંગાની ઉત્પલ;
(એક) બાહુક નામે બળિયો રાજ, નિર્ભજ તેની મલ. ૧૪. દેવદૂતિ-

યોગ સિદ્ધિએકી પાખુ ષઠ્યૌ, પાખ્યો પરમ પતન.	૨૬
દિલીપનો સુત બગીચ ભડ, તેને મોપી રાજ,	
આપોપે તે વન નીસર્યો, ગગાકેરે કાજ.	૨૭
દારણુ દેહ દમન કર્યું તેણે, તોએ ગગા ના આબ્યા,	
પાખ્યો મરણુ શઘણુ મયો માએ, જાણે જમ્મ મનાબ્યા.	૨૮
પિતાતણી પેર જાણી બગીચે, વન નીસર્યો વીર;	
ગગાતણુ ઉપાસન માગ્યુ, ધીરજ ધરીને ધીર	૨૯
મણુલોકે ડોલ્યા દેહ દમતા, સુર સર્વ ગયા બ્રહ્મલોક;	
ગગાજી દરશન દો એને, સદુ પામેછે શોક	૩૦
ગાર તન ઉજવળ પટ પહેર્યો, સજી સોળ શણુગાર;	
સોળ વરસની સરસ સુદરી, પ્રેમતણે નહિ પાર	૩૧
જાણે શુ લેહેરી ઉજવળ એ, કે અર્કતણી એ જ્યોત;	
એમ ઉજાતી આવી હળવે, અતિ કરતી ઉજોત	૩૨
તેજપુજ આગળ રહી જીભી, માખ્ય મનોરથ પૂર,	
શામાટે કાપા કછે છે, દીનતણુ દુખ ચૂર	૩૩
માતા જે મને માગ્યું આપો, પૂરજ પ્રેમે પળાવો,	
સ્વર્ગ મહીમગળ થઈ ચોતે, પછી પાનાવે આવો	૩૪
સુરસરિતા વહે મુખ વાણી, પાણી ત્રૌઢ પ્રવાહ;	
પૃથ્વી પથુ પાતાળે પેસે, પવંત મળે જેમ આહ.	૩૫
મારો ભાર ધરે એવો કો, પ્રકટ કરીને ત્રૌઢ,	
પછે તુ ત્યા માગે મુને, ગમન કરે હું મૂઢ	૩૬
માતા હું તે કાને જાણું, ધરી શકે જે તમને,	
દેખાડી દો દરશન પામું, કૃપા કરો એ અમને	૩૭
જા તું કૈલાસવાસી કને, જે અવિનાશી મહાદેવ,	
તે મુજને વેહેશે મસ્તકમા, સાચી કર તું સેવ	૩૮
અંતરધાન થયા એવું કહી, પોહાખ્યો ગિરિકૈલાસ,	

૨૬ યોગસિદ્ધિએ કરી-યોગકળાથી યોગ સિદ્ધ કરી,-પાઠ પ્ર.
 ૨૭ ૩૪ પળાવો-મોહો મોકલો ૩૫ પવંત ઈ-જેમ સમુદ્રમા આહ
 (મગર) હોય છે તેમ પવંત મળે (ગળાને) જલથી

સ્તુતિ કરવા માંડી શંકરની, યત્ર યોગાભ્યાસ.	૩૯
શભવેનમો ભવાયનમઃ શિવ ! નમો, રૂદ્રાયનમઃ સર્વનમઃ;	
વ્યાપક વિશ્વેશ્વર વિશ્વંભર, વસો છો યોગમ.	૪૦
કપર્દી કપાલિ પિનાકિ, ત્રિશૂલી ત્ર્યંબક ત્રિપુરારિ;	
કર્પૂરગૌર કૃપભદ્રજ શંકર, ઉછંગે ઉમયા નારી.	૪૧
ધંમવદન દશભુજ ત્રણ લોચન, સૂર્ય અગ્નિ ને સોમ;	
આદિથી કાયા કૃપાકૃત્ય કરે છે, ઉંચાં અંબા બોમ.	૪૨
હ મસવાડા યયા તન તપતાં, પ્રસન્ન યયા પરુષાણ;	
માગ્ય માગ્ય વાંચિછત વર આપું, દીનાનાથ દયાળ.	૪૩
સ્વામી ગંગાપ્રવાહ અહીં ઉતરે, તમો મધ્ય માંડો શીશ;	
આડાં થઇને અવનિ પડે, એમ માયું જગદીશ.	૪૪
મહાદેવે સાં મસ્તક માંડયું, હિમાલયની કોર;	
વિષ્ણુપાદોદકી ગંગા છે, બાંધ્યો પ્રેમનો દોર.	૪૫
જણે હિમાલય પુત્રી પામ્યો, એમ ઉતર્યો ગંગ;	
મહાદેવને મસ્તક લેઇ મૂકી, જણે પરજાવી (મન) રંગ.	૪૬
વામનજીએ વધુ વિસ્તાર્યું, અંગુઠો આકાશ;	
પ્રહરત્ર કાંડયું જળી આલ્યું, જાણ્યું થાશે નાશ.	૪૭
પ્રજ્જાજીએ કર્મડળ ભરિયું, સાં વેહે છે પૂર;	
ગંગાજી ઉતરી અહીં આવ્યાં, ઉજળી ઉરાઉર.	૪૮
પડતાં પડછંદો યથો પ્રોદો, મહાદેવ મસ્તક વીરિ;	
નીઠે નહિ મોતીની માળા, ઉતરી ઉજળે લીરિ.	૪૯
સ્વામીજી હું શી પેર પામું, જટલી એકજ મેલી;	
ભાગીરથી ભગીરથ કેડે, છે ન પામે રેલી.	૫૦

૩૯. યત્ર ઈન્દ્રિયાં યોગાભ્યાસ (યોગાભ્યાસી-શંકર) છે સાં જઇને.
 ‘મંત્ર’ પ્ર. ૨ જી. ૪૦. શર્વ-શિવ. ૪૧. કપર્દી-(કપર્દ-જટાનૂટ). પિનાકી-
 (પિનાક-એ નાગતુ ધનુષ્ય). ત્ર્યંબક-ત્રણ અળક (નેત્ર) વાળા કર્પૂર ગૌર-
 કર્પૂર જેવા ગૌર. ૪૨. આદિથી ઈન્દ્રિયા (ગંગા) બોમમાં ઉંચાં છે, તે આ-
 દિથી (મૂળરથાનયી) પોતાની કાયાવડે કૃપાનું કૃત્ય કરે છે. “આદિથી કાયા
 કયા કૃત કહે છે” પાદાંતર પ્ર. ૧-૨. ૪૮. ઉરાઉર-પાસે પાસે. ૫૦.
 જટલી-જટાની એક લટ. છે-પાર.

કલ્પ ૧૭ મું.

નાગ માફ.

- સગર રાખને જઈ જણાવ્યું, લાધે નહિ તો ખાર, ૧
 ત્યાંથી સધળે શોધી આવ્યા, કહી ન પામ્યા ખાર
 સગર કહે જઈ જુવો વેગે, હવે હરખે લઈ આવો, ૨
 સમુદ્ર ખણી પાતાળે પેસો, જેમ તેમ કરીને લાવો
 ઘોડા વણ તમે ઘેર ન આવશો, તમને કહીએ જાઓ, ૩
 સમુદ્ર ખણીને લક્ષ યોજનનો, મોતી પાતે ખાઓ
 ૨ ડાઘાળા લાધને ધાયા, ખપે ખણવાં લાગ્યા,
 વગે જળ જતા દિગ્ગજ આ યો, બીન્યા નહિ તે બાગા ૪
 શિવશાપે મળે આર દિગ્ગજ, તેને પ્રેમે મળિયા,
 શરકટ થું પાતાળે પગિયા, સાઠચ સદસ મહાખણિયા ૫
 તેથી પુરુષ ૭૬ તાપસ જિભો, (એન) અગુજ ભેર ધરી પ્યાન
 દેખી દેવ દીના કષ્ટ કાળનો મમરે શ્રી બગસાન ૬
 પદ્મખ ધધ યાધો છે, તરડર તેણે જાણ્યો,
 મહાદેવ કહે એ હો જિભો છે, અશ્વ અમારો આણ્યો ૭
 અસુર કુમ નિકળે લાગ્યા એક કહે એને પાધો,
 વૈશ્વાનરને વર આજ્ઞાણો એ, સળળ કરીને સાધો ૮
 સમ નપિ નારીને ત્યારે ઉઘાડા લોચન
 દધીય નપિને જળી ભસ્મ થયા રે, પ્રકટયા કુંતાશન ૯
 અસુર બાગા પડ્યા સગરને, સુગ બાયા સુણ સાયુ,
 દધીય કહે મેં ક મદા-યો, કામ કરું આતિ કામ ૧૦
 વિશ્વકર્મા પામ કાષ્ટ એવો છે, જે ઘોડો લેઈ આવે,
 સુરવીએ સાકાંધ ઉતારી, મુનિનું મન મનાવે ૧૧
 દધીય નપિ માગળ જિભો છે, અસમજનો જે તન,
 તેના આશુ યુજને આપો આશા, પ્રીતે કરી પ્રસન્ન ૧૨
 સુરસેના હરિ લઈ આવ્યું, આશા માગીને આશ્વો,

૪૭
 હતાં ૩૧ તમને-તદન પ્ર ૧ ખાતે-પકિતએ ખાઓ-ખાઈઓ ૧૦ કરે
 ઘોળી-પેલ

માન મોઢું દધ મોકલિયો, નિજ પસાયો પણ આપ્યો.	૧૩
દિગ્ગજને સંતોષી સધળે, પેઠો પણ પાતાળ;	
દેવદત્તિસુતની સ્તુતિ કીધી, સાં જઈ તત્કાળ.	૧૪
એવે પ્રસન્ન થઈ મુનિ જોયા, માગ માગ વરદાન;	
એની સ્તુતિએ (હું) સર્વસ્વ આપું, એવો થયો તુષ્ટમાન.	૧૫
સ્વામીશ્રી માગું (હું) તે આપો, તો સિંધવ સહી પામું;	
પિતરાઈ મારા જે મુઝા, એ વસમી વેદના વામું.	૧૬
મૂલંવંશી નરક પડે નહિ, દ્વિજનો શાપ ન લાગે;	
ખાણાણુને કંઈએ દૂભવે નહિ, એવું સાંભળ્યું આગે.	૧૭
એણે અપરાધ કયો સ્વામીશ્રી, એને એવું લાગ્યું;	
મૂલંવંશીને કંઈક ન થાયે, મુનિ માન હું માગું.	૧૮
કપિલ કહે ગંગા અહીં આવે, તો એ ઓધરે રાય;	
બ્રહ્મજન રેલ જે આવે, તો પૂર્વજ પાવન યાય.	૧૯
અંશુમાન તુરિ લેઈ ચાલ્યો, આલ્યો પિતામહની પાસ;	
અશ્વમેધ કીધા પરિપૂરણ, રાય વચ્ચે વનવાસ.	૨૦
સુરગણ સુમનસૂ કરી વરશે છે, વાજે છે નિશાન;	
ઈંદ્રાસન અધિકારી રાગ, મુનિ જન કરે વખાણ.	૨૧
સગર કહે શું કંઈ સિંહાસન, જે માંહે એવું પાપ;	
દેહ દમે દોષ યજ યજે જો, એટલે ઉપજે તાપ.	૨૨
અવિચળ પદ અનુદિન આરાધી, યોગળજે કરી જાણ;	
પરલોક પામ્યા મોતે, પણ પરહરિયા પ્રાણ.	૨૩
અંશુમાન પ્રજા પાળે પ્રીતે, પિતામહની પેર;	
દિલીપ નામે દિવ્ય દીકરો, નારી નિર્મળ થેર.	૨૪
સોંપી રાજ્ય સધળું સુતાને એ, અંશુમાન ગયો વન;	
ગંગાનું ઉપાસન માંડ્યું, ધ્યાન ધરીને ધન્ય.	૨૫
કંઈ કાળ યયા તપ કરતાં, તોએ ન હોયે દર્શન;	

૧૩. દરિ-મોડો. મોઢું-મોત. પ્ર. ૨. પસાયો-પ્રસાદ. ૧૪. દેવદત્તિ-સુત-કપિલ. ૧૬. સિંધવ-મોડો. મુઝા-મૂકવા. પ્ર. ૧. લી. ૨૧. સુમનસ-પ્ર. ૨૫. નિશાન-(નિ:સાણ)નગારાં.

કડવું ૧૪ મું.

રાગ દેશાખ.

- આંગળધી ભગીરથ પલે, કેડેથી જઈ ગંગા મલે;
જન્મ નામે રાજ્યત્રયિ કોય, વનમાં દેહ દમેછે સોય. ૧
- ઉત્તમ છે તેનો આશ્રમ, પાછળ ખાઈ ખણી છે મન;
તે માંહે ભેદ વાળી ગંગ, આકર્ષી આણી ભેદ અતિ રંગ. ૨
- પુત્રી કરી કહી પાળવી પ્રીત, જન્મવી નામ ધર્યું તે સરિત;
ભગીરથે કાધી વિનતિ, જન્મુ રાય જન્મ્યો શુભમતિ. ૩
- જવા દીધાં ભાગીરથી, સાગર માંહે પાણી નથી;
સાગર રાય ખણાળો માટ, સાગર નામ ધરાવ્યું નાટ. ૪
- સહ યોજન ગંગાએ કર્યો, પ્રવાહ પાતાળે પરવર્યો;
સાઠ'વ' સહજ' જાળ્યા જે ગાંધ; જોખંડતી ગંગા છે લાંબ. ૫
- પૂર્વજતણો કર્યો ઉદ્ધાર, પાપી સર્વ પમાળ્યા પાર;
ત્રિપથા ત્યાં ગંગા યઈ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે ગઈ. ૬
- તમારે પૂર્વજે આણી એક, ના'તાં નિર્મળ થાશે દેહ;
રામે તેમાં ઠર્યું સ્નાન, પામ્યો પોતે પરમનિધાન. ૭
- લાંબકા તણે સાંચર્યા, આનંદ પામ્યા તે મન દર્શા;
એક આરો આજ્યો ઉત્તમ સ્થાન, વિશ્વામિત્ર ધારી રહ્યા ધ્યાન. ૮
- રમવા ચાલ્યા બાંધવ-જેહ, ગૌર સ્થામ મનોહર જેહ;
શિળા મોટી પડી ત્યાં એક, રમતાં રામે કર્યો વિવેક. ૯
- વહાણુધ પાગે પેરી'તી જેહ, શીળા ઉપર પખોડી તેહ;
શીળા ફાટી યઈ સુંદરી, આગળ બિબી આનંદભરી. ૧૦
- રામે ભલે ધર્યો અવતાર, કરવાને મારો ઉદ્ધાર;
એજ અક્ષર અવિનાશી એક, અમૃત વ્યાપક નહિવત્રેક. ૧૧
- સ્વામી દીનાનાથ દયાળ, ભલે પ્રભુ કાધી સંભાળ;
અહસ્યા નામે ગૌતમનાર, શીળા યઈ પડી એણે ઠાક. ૧૨
- રામચરણરેણે ઉદ્ધરી, મહાપાપણી પાવન કરી;

૩. જન્મવી ધ્રુવ-જન્મવીગ નોમધરર સરિત. પ્ર. ૧-૨. ૬. ત્રિપથા-
ત્રણ માર્ગે જનારી. ૧૦. વહાણુધ-(વાહની) પાવડી, પખોડી-પછાડી.

જાતમ ઋષિને થયું જાણુ, જાણે નાર ટળી પાપાણુ	૧૩
ઉત્તનો આબો તેણે ઠામ, જાણ્યું અહીં પધાર્યા રામ,	
રામે જાળે ક્યો પ્રણામ, આગિપ દીધી પૂરણકામ.	૧૪
તમટાણી એવું કોણુ કરે, મારા શાપયજી ઉદ્ધરે,	
નિનય વિનતિ કહીને વળ્યા, બડ એ પોતાને આશ્રમ મળ્યા	૧૫
વિશ્વામિત્ર મન વિસ્મય થાય, જ્ય જ્ય જગજીવન રાધવરાય,	
વિશ્વામિત્રને પૂછે વીર, સમરે સ્વામી સ્યામશરીર	૧૬
સ્વામી શિના થઇ શે બણી, નારી નિર્મળ જાતમતણી,	
જાતા બોલ્યા વિશ્વામિત્ર, સાબળ રાધવ યરમ પવિત્ર	૧૭
મ ઋષિ નિત્ય કરના ગયા, ધ્યાન ધરવા તત્પર થયા,	
મ હતી અહ્યા કામિની, મેર વજ્રેષ જ્યમ સૌદામિની	૧૮
કરી થઇ આકળી, વિગામવા તે લાગી વળી,	
સુરપતિશુ પેરે કીડા ક્યે, દેવ મને ગગ અનુસર્યે	૧૯
કેવુ સુખ ઉપજતુ હશે, સુગ્તાયક સમમ ઉદ્ધરે,	
કામિની ત્યારે કાયર થઈ, નિરહવેદના ન શકે કહી	૨૦
છદ્રે જાણ્યું ઈચ્છે છે એહ, મદનબામળ કીધો દેહ,	
જાતમ કેરૂં ૩૫૪ ધરી, આબો આશ્રમ પ્રપચ કરી	૨૧
અરે ! અહ્યા ઉનાડ બાર, મને પાપી પીડે માર,	
કામિનીએ ૨૫ની જાપયો મટી, નિવળ થઇ કાઈન શકે કહી	૨૨
પશ્ચુકુનીમા પેરો પ્રીતે, જાવવા બાવે બામિની (શુ) રીતે,	
જાતમે સર્ પીડ્યો પ્રપચ, સુરપતિ સ્વામી કીધો સચ	૨૩
ધ્યાન તણ તે આબો ત્યાય, (દહે) કામિની કોણુ છે મદીમાય,	
પૂછવા લાગ્યો વારોવાર, વળતી વાણી બોલી નાર	૨૪
સ્વામીજી એ છે માઝાર, કરના મન ઈચ્છે બાનિયાર,	
સુરપતિ કહેછે નુણુ સુદરી, તું ત્યા મુજને જાણે હરિ	૨૫
માઝાર કેરૂં ૩૫ ધરી, નાદો તે આગળ જાતરી,	
જાતમ ઋષિને ચઢિયો યાપ, ધર્મ તણો એણે કીધો લોપ	૨૬
એને ધણીએ છે અપ્સરા, તે શુ સુખ પામે નિર્જરા,	

૧૩ રેણે-રેણુએ. ૧૫ તમટાણી-તમારા વિના-અથવા તમો ગુણમય પાપાણુરૂપ ટાળીને. ૧૮ નિત્ય-નિત્યકર્મ સૌદામિની-નીજણી.

- મારે એકજ એક તાપસી, સુરપતિ તે તારે મન વસી ૨૭
 એટલી નારીએ ધરાયો નહિ, (જે) કામાતુર થઈ આગ્યો અહીં;
 સદસ્ર ભગ થાઓ તુજ તન, તેં શુ નારી જાણી અન્ય ૨૮
 અહસાને દીધો ત્યાં શાપ, શિવા થઈ તું પડજે પાપ;
 ભડ થઈ બે ન આગ્યું સ્નાન, શું તારી ટળી છે સ્નાન. ૨૯
 અહસા કહે મેં કર્યો અપરાધ, અવગુણ મારા છે અગાધ;
 કંઈએ મુજ યાશે ઉદ્ધાર, મારા પાપતણા નહિ પાર. ૩૦
 ગૌતમ કહે રાધવ આવશે, ભારે તુજ ઉદ્ધારજ ધરો;
 સદસ્ર ભગ ઇંદ્રને થયાં, શીપેરે તે જાયે સલાં. ૩૧
 માનસરોવર પેઠો જઈ, ખેડો કમળમાં નાતો થઈ,
 રાત દિવસ અહસ્ર ભગ ગયો, એ તો દુઃખ કોણે નવ ટલે. ૩૨
 સુર સધળા વિમાશણ કરે, સુરપતિ પામે શી પેર સરે;
 ખૂદસ્પતિને જઈ પૂછે દેવ, સ્વામી વિના શી કીજે સેવ. ૩૩
 કંઈ ઇંદ્રની સાથે ભાળ, ભા અમે જઈએ તડાળ;
 ખૂદસ્પતિ કહેછે માનસરમાંય, નાશીને પેઠો છે ત્યાંય. ૩૪
 ગૌતમ ઋષિએ દીધો છે શાપ, સદસ્ર ભગ થયાં અગે આપ;
 આવ્યા સુર સૌ માનસનીર, ઇંદ્રનું ધ્યાન ધર્યું થઈ ધીર. ૩૫
 સુરપતિ કહે ક્યમ આવું બહાર, આખું અંગ થયું છે નાર;
 ગૌતમને પ્રસન્ન જઈ કરો, વિનય વચને દીન ઉચરો. ૩૬
 બે ઋષિજની રીસ ઉતરે, તો તમારૂં કારજ સરે;
 આવ્યા સુર સદૃ ગૌતમ બણી, નાનાવિધ સ્તુતિ કીધી ધણી ૩૭
 સ્વામી ઇંદ્ર વિના સર્વ ત્રેલોક, સુરવર સર્વ પામે છે રોક;
 સ્વામી તમારે આવ્યા શરણ, પ્રેમ ધરીને પુન્યા ચરણ. ૩૮
 ગૌતમ ઋષિએ આપ્યું વર્દાન, મદન નેન સુરગાનન;
 સુરપતિ થયો પડે સદસ્ર લોચન, ગૌતમતણું મનાવી મન ૩૯
 રાધવને કૌશિક ઋષિ કહે, બે બાધવ તે થવલે મહે;
 નારિક કહે નહિ ખેડું નાવ, પ્રણ તમારો પ્રીછ્યો જાવ. ૪૦
 શિવા ટળી ઝૂંઘરી થઈ, નાવ નાર ક્યમ થાયે નહિ !

પડી બે બેડી શું ખાય, નાવ શીડીને નારી યાય ।	૪૧
આગે એકતુ પેટ ન ભરાય, નારી યધને નાવડું જાય ।	
રામ કહે નાર નાવ નહિ કરે, તારી દયા ધરી ઓસરે ।	૪૨
લીમ્મર કહેજે દેવભોસાર, તમે નાવ કરો નહિ નાર;	
તમારી ચરણરેણી યાય, આઠવિકા અમારી જાય ।	૪૩
એણીપેરે બોલ્યા અગરણચરણ. તો ત્યાં તું ખખાળે ચરણ ।	
કહ્યું સગા માગવા તેડું મહુ, મારો વાક ન કાઢે વહુ ।	૪૪
તેડયાં સન્નન સરે પરિનાર, તેણે જોયા જગદાધાર;	
માછી મન ખખાળે પાય, રડયડતા તે રાધવગાય.	૪૫
લીમ્મરને શિર મેંયો હાય, મુજને દયા કરી જગન્નાથ;	
લક્ષ્મી જે પદ પામે નહિ, બહા એને સેવે સહી.	૪૬
જે ચરણાશુદ્ધ થકી થઇ ગંગ, મન્તક મહાદેવે ધરી રંગ;	
હરિના પાદ લીધા છે ઓછંગ, રખે નાવ યાયે નારીનું અંગ.	૪૭
પેયે કાઠે ઉતર્યા ભગવાન, નાવ ફીડીને યમું વિમાન;	
નાવિક સકુડન પામ્યો યુક્ત, રામચરણ પામ્યાની યુક્ત.	૪૮
ત્યાથી ત્રણે ચાલ્યા જાય, કૌશિક લક્ષ્મણ રાધવરાય,	
ગૌતમનો સુત શતાનન્દ, તે સામે આવ્યો સાનન્દ	૪૯
માતાતણે સુણી ઉદ્ધાર, જણ્યુ રામે ધર્મે અવતાર;	
પાવન કીધી મારી માત, શિષ્યારાએ સાબળી વાત	૫૦

કડવું ૧૫ મું.

રાગ આડાતાળ.

શતાનન્દ આવી મળ્યો, તમે પ્રેમે કયો પ્રણામ;	
ગૌતમ સુતે આશિષ નીધી, જય જય રઘુપતિ રામ	૧
વિશ્વામિત્રે વિનય કયો, માહો માહે મળિયા મુન્ય;	
લક્ષ્મણ ચરણે નમી કહે, મારે પોતે પુણ્ય	૨
કૌશિક લક્ષ્મણ સાથે ચાલે, વાટે કરતા વાત;	

૪૧ બે—એક તો મારી પરણેલી સ્ત્રી, અને બીજી તમારા ચરણ-
સ્પર્શથી સ્ત્રી બની જાય તે નાવ ૨. મારે ૪૦—અર્થાત્ તમને ચરણે લા-
ગવાથી મને પુણ્ય પોહોએ—પ્રાપ્ત થાય

જો તમને કંઈ મળે તો, પરણ્યા કરે પ્રીત;	
નહિતર ખીજે કંઈ જાઓ, જ્યાં જાણે રૂડી રીત.	૧૮
ઋત્વીક ત્યાં પાછો વળ્યો, આવ્યો વન મોઝાર;	
રૂઢન કરતો રહે નહિ, ક્યાં પામવી એ નાર.	૧૯
સદસ્ય હય સામટા, ઉચ્ચળ દોષ કોને ઘેર;	
જાણું નહિ તો જાણુ કોને, કઈ કેથી પેર.	૨૦
એવે નારદ આવિયા, મુખ મધુર કરતા જાન;	
ઋત્વીકને રોનો દેખીને, મુનિએ દીધાં માન.	૨૧
ભૃગુમુત તું રો દુઃખ ધરેછે, તેનું કારણ કે' આન;	
ઋત્વીક કહી શકે નહિ, (તે) કાકાની કરે લાન.	૨૨
ગાધિ ઘોડા સહજ માગે, કન્યા આપે એક;	
એક એવો મળે નહિ તો, મળે ક્યાંથી અનેક	૨૩
નારદ કહેછે વરણને ઘેર, વેગે જા તું વીર;	
ઘોડા તુને આપશે, તુ મન રાખે ધીર.	૨૪
વચન સુણી વરણને ઘેર, આવ્યો અનિ આનંદ,	
પૂજા કીધી પ્રેમરુ, ક્યમ પધાર્યો કુમરદ.	૨૫
મુજ સરખુ કંઈ કામ કરો, રસમી ચડાવુ રીય;	
ઋત્વીક અનિ ગણિયાત થઈ કે', માણજો જાણપણ.	૨૬
મદ્ય કરવા જેવા વાણ, મહજ માણુ સાર;	
ગાધિ પુત્રિ પરણાવે ને, પ્રેમનો નહિ પાગ.	૨૭
વગરો ઘોડા સ્વસ્ત જણાવ્યા, સેવક મોકલ્યા માય;	
ઘોડા આણી ઉભા કીધા, લેજો કાન્યકુબ્જપુર નાય.	૨૮
રાત્રિ રણિયાત અતિ થયો, પુત્રી પરણાવી પ્રીત,	
સત્યવતી મુખ પામજે તું, રમે રૂડી રીત.	૨૯
પરણીને તે પરવર્ષો, આવ્યા પિતા કેરે પાગ;	
વહુ વંદે શ્વશુરના પદ, ભૃગુએ દીધી આશ	૩૦
સ્પતી અતિ મુખ્ય ભોગવે, આનંદ આણે મન;	
મયસતી પિયર ગઈ, વન વમી બહુ દિન.	૩૧
માતા કહે મુણ મત્યવતી, તારો શ્વશુર મહામહન;	

સેવા તુ સુધી કરે, અદરનિશ એક ચત	૩૨
જ્યારે પ્રેમ ધરીને પૂછે તને, સારે માગજો તુ પુત્ર,	
એક બાઈ તારે માગજો, જેમ રાખે ધરતુ સૂત્ર	૩૩
સત્યવતી ગાંધ સાસરે, શ્વસુરની કંઠે સેવ,	
ઉઠકા સુકા અવનોડી, મુનિ પૂછે અનસ્થમેન	૩૪
સાચુ કહે વહુ શુ જોઈએ છે? મુજ કને તું માગ્ય,	
આપીશ હું ઉતાવળો, ને બાળુ તારૂં ભાગ્ય	૩૫
વધૂ વળતી વડે રાણી, હંદે આણી પ્રેમ,	
લાગતું સરખુ મુખ કરીને, ઉવરી તે એમ	૩૬
સ્વામી પુત્ર તમારો પુત્ર પામે, એક આવે મારે ભાત,	
હું તો કાઈ જાણુ નહિ પશુ, મોક્ષી છે માત	૩૭
હોમ કપિ દેતા હતા, પુરોગય અતિ પાવન,	
આ અર્ધ તુ આરોગજો, તારે આવશે શુભ તન	૩૮
આ અર્ધ તારી માને આપે, અરતણા કરી બે ભાગ;	
રખે કરતા પાનડો, આણીને અનુરાગ	૩૯
સત્યવતી મા કને ગઈ, શ્વસુરે શીખવ્યું તું સાર,	
આ અર્ધ તારી માતને, આ અર્ધ કરે તું આહાર.	૪૦
માતા કહે સુણ સત્યવતી, તારે બતો છે ભંતાર,	
કપિ પુત્ર તો પાવન હશે, તું જાણીશ સુત સુકુમાર	૪૧
કાંઈ એક તુંને વધૂ માટે, કમો હશે વિશેષ,	
ન્યૂન કાંઈકે હશે મુજને, રમ આણી રેશ	૪૨
ભાગ તારો આપ્ય મુને, મારો કરે તું બક્ષ,	
બાઈ તારો બતો આવે, દેશ રાખે દક્ષ	૪૩
તારે તો આમે રહેા હશે, કમીકને જે તન,	
બાઈ બતો હેલ્ય તો માસર વામો, કરે અતિ અનુદિન	૪૪
દિવ્ય હશે તારો દિકરો, તું ભાગ તારો આપ્ય,	
ભાગ મારો તું બક્ષ કરીને પિયરપનોતું યાપ્ય.	૪૫
સત્યવતી ત્યાં શુ કરે લાજે કાંઈ ન કહેવાય,	

૩૮ પુરોગય—નિવિદાન ૪૨ વધુ-વહુ રમ કમ-માટે રેશ રમ
આણીને તારો ભાગ મને આપ્ય (૪૩ રાખે અ-વમ)

પણીએ સમરે કહ્યું હતું પણ, માન માગે માય	૪૬
ચર ત્યા તેણીએ પાવટચો, ભાગ કીધો બક્ષ;	
મર્જ તે બેઠુએ ધર્મો, તે સકળ કળા મમક્ષ	૪૭
એક પાર સ્તુપા વિષે દીઠુ, તીવ્ર અતિશે તેજ;	
ભૂગુ પૂછે ભાવશુ, તે હૃંચે આણી હેજ.	૪૮
વધૂ તે એ શું કર્યું, ચર પાલટચો શામાટ ?	
તારે પુત્ર એવો આવશે, વાળશે તે દાટ.	૪૯
ક્ષત્રી કુલ નિકલન કરશે, ફરશી ધરશે પાણિ;	
કોઈ રૂપ કૃતાત સરખો, માર માર મુખથી વાણી.	૫૦

કંહલું ૧૬ મું.

ધનાશરી એકતાળી

ભૂય કહેઠે તારે ભાઈ આવશે, તે તો તાપસ રૂપ છ;	
ઉચ યોગ ત્યા તે સાધશે, નહિ યાચે બડ જૂપ છ.	૧
ચર પાલટચા માટે, એવા હશે અનુપ છ,	
ચરધર ધુળે ને બાળા બોલે, મુક્ત નહિ એ જુપ છ.	૨
સ્વામી મારા એમ ધટે નહિ, તાપસ તમારો તન છ;	
તેનો પુત્ર ધટે ક્યમ કોધી, માને નહિ મુજ મન છ.	૩
મારે એવો પુત્ર ન આવે, માચુકુ મુનિજન છ;	
તારા પુત્રનો પુત્ર હશે એવો, જે મેં કહ્યું વચન છ.	૪
જમદગ્નિ જણ્યો સુત વહુએ, તેની માએ વિશ્વામિત્ર છ;	
ગાધિરાય મન આનંદપામ્યો, પોતે પરમ પવિત્ર છ	૫
વૃદ્ધાવધ્યાએ સુત આવ્યો, એ તો વાત વિચિત્ર છ;	
મળી માનિની મગળ માગે, વાગે બહુ વાજિત્ર છ	૬
વિશ્વામિત્ર યશે અતિ સોરો, મુકર વર મુકુમાર છ;	
તેજપુજ તરણિ સગ્યો, જાણે મનમથનો અવતાર છ.	૭
ગાધિરાય ત્યા વન વચ્ચે ને, સોપી સુતશિર સાર છ;	
કૌસિક પ્રજા પ્રેમે પાણે, પુણ્ય તણો નહિ પાર છ.	૮

- એકવાર મૃગયાએ મદીપતિ, ગમના ચાક્યો રાત્રી, ૫
 એક ક્ષોણી કટક છે સાથે, મેના મુગ સંમાન ૭ ૬
 માથે વ્યાધ જાગ બહુ સાથે, દગ્ધુતણી કરે દાણ ૭, ૧૦
 વિદારે વરાહ વ્યાધને, જાણે યમ રાજાન ૭
 એ મૃગ કહે ઉજાણે, વિશ્વામિત્ર વસુધેય ૭, ૧૧
 અથે ચક્રો ઉજાણે જાણે, કાર્ધ પામિયો નેશ ૭
 સેના સર્વ રદી ત્યા પાછળ એકનો પડ્યો નરેશ ૭,
 બૂખ્યો તરસ્યો બારે ચાક્યો, મધ્યાન્હે તપે દિનેશ ૭ ૧૨
 માર્યો મૃગ મથો તે નાશી, બાળે બાગ કરી તેહ ૭,
 રાજા તેણે વન રહ્યો ઉભો, શાન્ત યયો અતિ દેહ ૭ ૧૩
 વમિત નપિતો આશ્રમ દીધો, અગ ઉપચ્યો નેહ ૭,
 આનવે અતિ આદર દીધો, મોટો મદીપતિ એહ ૭ ૧૪
 આસન આખ્યુ પૂજા કરી પાચુ સીતળ પાણી ૭,
 આશ્વાસના અનેક દીધી રાજા ચાક્યો જાણી ૭ ૧૫
 ઉતારો ઠીતગ્વા આખ્યો, આદર અતર આણી ૭,
 એટલે સેના સવળા આવી, પાર ન પામે પ્રાણી ૭ ૧૬
 હમ હાથી રથ પાળા પાનખી, મેના સર્વ જતારી ૭,
 ખટરમ જોજન સહુએ માડ્યુ, જે જેવા અધિકારી ૭ ૧૭
 ન્યૂન કશી ન દીસે વનમા, સકળ સપતિ ભારી ૭
 જે જોધએ તે આગળ દીસે મેલુ ધુર નિસારી ૭ ૧૮
 મણિમય મેદુલ માગિયા મદિર રિદ્ધ મિદ્ધ બજાર ૭,
 દાસી દાસ ને રાજાની બહુ, પરિજનનો નહિ પાર ૭ ૧૯
 બ દીજન ગાધર્વ ગુણુ ગાયે, જાણે જયજયમર ૭,
 વિશ્વામિત્ર રાય આશ્વર્થ પામ્યો, વળી વગી કરે વિચાર ૭ ૨૦
 હું અહોઆ આવ્યો ત્યારે દુતી, પર્ણકુતી ત્યા એક ૭,
 આ તો અવાસ અનુપમ દીસે, ઈંદ્રિયના વગેક ૭ ૨૧
 હમરાળા ગજરાળા સોહો, રાજાના મેહેન અનેક ૭,
 એવડી રિદ્ધ રાજાને ક્યાથી ? વિપરીત વાત વિવેક ૭ ૨૨

- પહુંકુટીમા પેઠો રાજા, જોવા કારણ જાય જી;
જુવે તો નંદિની નામે, એક અનુપમ ગાય જી. ૨૩
- જાણ્યું આ દીસે છે તે થકી, અનુપમ સર્વ થાય જી;
કામદુધા કારણ દીસે છે, મહામોટો મહિમાય જી. ૨૪
- વસિષ્ઠ આગળ આરી ઉભો, વિશ્વામિત્ર ભૂપાળ જી;
સ્વામી ધેનુ આપો એ મુજને, કૃપા કરી કૃપાળ જી. ૨૫
- એ તો જાજે રાજાને ઘેર, અહીં તો આળપપાળ જી;
નહિ આપો તોયે નહિ મૂક, જાવી લાધી ભાળ જી. ૨૬
- વસિષ્ઠ વળતા વાણી બોલ્યા, વિશ્વામિત્ર સુચ વાત જી;
તપોયગે ધેનુ એ આવે, પરાક્રમ નહિ વિખ્યાત જી. ૨૭
- કામદુધાકેરી કુસરી છે, સુરભિ તેની માત જી;
એ પ્રત્યે કાંઈ ન ચાલે, ઉપજશે ઉત્પાત જી. ૨૮
- વિશ્વામિત્ર તે કોપ કરીને, બળે બારે ધેન જી;
અડવાડુ અવનિ આવે છે, દેડવા સરખા નેન જી. ૨૯
- આગળ ઉઘી પાછળ નીચી, ઉઝળી દૂધનું શીણ જી;
પૂછકુ નાતું ને ખરી નાની, શુભ શિરોમણ ચિન્હ જી. ૩૦
- રાય સાહાનાને આવ્યો જોડલે, ગાય કોપ કરી ધાધ જી;
સેવકને લાં આપી આજ્ઞા, આપેપે ઉભઈ જી. ૩૧
- કર કાષ્ટ દોર લઈને બાધો, જમ તેમ જોઈએ સાહી જી,
આસપાસ ઉભા રહો સેવક, રખે ભાગે વાહી જી. ૩૨
- દુખ દે કાષ્ટ આ કડી મારે ગાય તે ગાઢે ઠાડે જી;
ભા બા કરીને દ્રોડી બીંતા, પાપી પૃથ્વી પાડે જી. ૩૩
- ભૂંપતિ કહેછે વેહેવા થાઓ, શુ ધાલ્યા છો ભારે જી;
જમ તેમ કરી એને લઈ જાઉં, એ ચઢી છે આડે જી. ૩૪
- નંદિની કહેડે વસિષ્ઠ ઝગિને, મહાપાપી મને મારે જી;
બાંધી બળ કરે મુજ સાથે, કો કાંઈ એ નવ વારે જી. ૩૫
- તમો કાંઈ કહેતા નથી સ્વામી, શું નથી અર્થ તમારે જી;
કે રૂને મુકાવશો પ્રભુજી, કે છતું બળ મારે જી. ૩૬
- હું કહ પામુ કાયાએ, ગ્રીહ પડેછે પ્રહાર જી;

- હાય ! હાય ! હવે શું યાશે, કે નહિ રાખણહાર છ. ૩૭
- આતુર થઇ આર્કઠ કરેછે, આંખે આંસુધાર છ;
- વસિષ્ઠ ઋષિ ત્યાં વાણી બોલ્યા, વેગે તેણીવાર છ. ૩૮
- ચારે ! નન્દિની રહે તું રોતી, માફ મા લેછશ નામ છ;
- પોતાને બળે કરીને છૂટે, કળે કરીને કામ છ. ૩૯
- હું તો ક્રોધ કફ નહિ કંઈએ, પામું મન વિશ્રામ છ;
- ક્રોધે તપતણું ફળ ચૂકું, મિથ્યા મેલું મામ છ. ૪૦
- એ તો માફ કહ્યું કરે નહિ, હું તો ન કફ ક્રોધ છ;
- ભણ્યું તું દુઃખ પામેછે, મારે મોટા ભ્રેષ છ. ૪૧
- તું કાતી બાંધી જાયે નહિ, તુને કંઈ નહિ રોધ છ;
- સમય ભ્રેષ સર્વે કરવું, બુધ વિચારી બોધ છ. ૪૨
- પડી આખડી અને અડવડી, બાંધી બળીએ દોર છ;
- તટક તટક તોડાવી નાહી, થયો સળજો સોર છ. ૪૩
- શમ શમથી અસુર, ઉપન્યા, બીમ ભયંકર ધોર છ;
- વિશ્વામિત્રનું સૈન્ય સંહાર્યું, કરી કર્મ કઠોર છ. ૪૪
- દશો દિશં દળ નાહું જાયે, (જેમ) શિયાળ સિંહથી નાસે છ;
- વિશ્વામિત્ર એકલો ઉગણો, સેવક નહિ કે પાસે છ. ૪૫
- નાશી જતાં નથી છૂટું, હવે ત્યાં શું યાશે છ;
- એ અસુર એવા ઉપન્યા છે, મનુષ્ય માત્રને ખાશે છ. ૪૬
- વિશ્વામિત્ર રાજા દુઃખ પામી, કાન્યકુબ્જપુર આવ્યો છ;
- મહાતુભાવશું વાઠ માંડ્યો, તો ત્યાં તેવો ફાળ્યો છ. ૪૭
- અતર્ધાત પામ્યો આફળીએ, (જે) અસુર સાથ ઉપજાળ્યો છ;
- વસિષ્ઠઋષિનો તાપજ દળિયો, સધળો શોક શમાળ્યો છ. ૪૮
- વિશ્વામિત્રે વાત વિચારી, વસિષ્ઠને હું માફ છ;
- પુનરપિ દળ લઇને ચાલ્યો, હઠ કરતો નહિ હાફ છ. ૪૯
- પણુંકુટી પાડીને નાખું, વેગે વીર વઢાફ છ;
- તપોબળ તેનું દેખાડે, હું વહતાં નહિ હાફ છ. ૫૦

કરવું ૧૭ મું.

રાગ ગાડી ઠમણી.

- વિશ્વામિત્ર આવ્યો દળ લેછ, અનેક તોપસને દુ.ખ દેઈ;
ખ્યાત બળ દેખાડતોય ૧
- વસિષ્ઠ ઋષિને આશ્રમ આવી, વિદ્યાર્થીને બળે ખીલાવી;
સેનાની સંખ્યા નહિય. ૨
- બાણતણા વરસે વરસાત, સાંગ તોમર મુશળના ધાત;
અનેક આયુધ મેલિયાંય. ૩
- મહાનુભાવની મદી હાંકી, પરાક્રમ પ્રૌઢ કરે હઠ હાંકી,
વસિષ્ઠ ઋષિએ તે જાણિયુંય ૪
- આશ્રમ માંહીથી આવ્યા બહાર, ઉભા પર્ણકુટીને દાર;
અગ્નિ હોમ દેતા હતાય. ૫
- દડ કર્મણ સોહે પાણ્ય, મહાનુભાવ મુનિ મોટા જાણ્ય;
દેવ ઋષિ તે દીપતાય. ૬
- જે જે આયુધ મેલે મર્મ, આવી પડે ઋષિને આશ્રમ;
કરે દડ આયુધ તે અસેય ૭
- જેટલિકા માહે જે જે જાય, અસંખ્યાત આવતા ખાય;
આયુધ સર્વ પરવરિયાય. ૮
- તાપસને તન ન લાગે ટાકી, મહાનુભાવ મનમાં ગ્ભો માકી;
તોયે રીસ ચઢે નહિય. ૯
- પછે અસ્ત્ર મેલ્યા રે અનેક, વિશ્વામિત્રે કરી વિવેક,
એહને કાષ્ઠએ લાગે નહિય. ૧૦
- હવે કદુ ક્ષાત્ર બળ રૂપ બાળ્ય, મોહ મત્સર મમતા મદ ટાળ્ય;
તપ તીવ્ર મેં માંડ્યુય. ૧૧
- ધિક્ ધિક્ ત્રણે લોકનું રાજ્ય, મેં મારૂં સવે કીધું તાન્ય;
જટા સિર વાળી બલીય. ૧૨
- એકાકી જઈ બિભો વન, ટૌશિકીને કાઠે દદ મન;
વિશ્વામિત્ર તપસી બલોય. ૧૩

- પ્રભ ગાઇ તેના પિતા પાસ, ગાધિગય વસે વનવાસ;
પ્રભ પ્રભુ વિષ્ણુ ક્યમ રહેય. ૧૪
- ગાધિરાય તવ આવ્યો ગામ, આવીને હારિયો ધામ;
રાજ્ય પાળે પોતાતણું એય. ૧૫
- વિશ્વામિત્ર ઋષિ થયું નામ, રાજ્યકાજ મે'વ્યું સર્વે કામ;
પણ રાજઋષિ સહુકો કહેય. ૧૬
- કહે મુને બ્રહ્મઋષિ કહો મુન્ય, મારે યુ થોડું છે પુણ્ય;
'શું તપોબળે એને પામિયેય. ૧૭
- પીત્ત ઋષિ વળતા એમ જોત્રે, તું છે બ્રહ્મઋષિને તોમે;
જો વસિષ્ઠઋષિ મુખથી કહેય. ૧૮
- વસિષ્ઠ કહે તો અમો કહીએ, આવો વસિષ્ઠ કને સહુ જઈએ;
તું સહુથી અધિક તપોબળેય. ૧૯
- આવ્યા વસિષ્ઠઋષિ છે જ્યાંય, વિશ્વામિત્ર જોલિયો ત્યાંય;
બ્રહ્મઋષિ મુજને કહોય. ૨૦
- વસિષ્ઠ કહે મેં ક્યમ કહેવાય, ક્ષત્રી કહીએ બ્રહ્મઋષિ ન થાય;
રાજઋષિમાં તું વડોય. ૨૧
- વસિષ્ઠઋષિ હપર ચટ્ટી રીસ, હવે એહતુ છેદું શીશ;
જો બ્રહ્મઋષિ કહેતો નરીય. ૨૨
- સો પુત્ર વસિષ્ઠઋષિનાં જોહ, રાક્ષસ પાસે ખવરાવ્યા તેહ;
તોયે બ્રહ્મઋષિ કહે નહિય. ૨૩
- સરસ્વતીને કૌશિક કહે છે, વસિષ્ઠને આશ્રમ તું વહે છે;
તાણી લાવ તું તેહનેય. ૨૪
- જ્યારે ગુમાં કરે જ્ઞાન, લોચન મીચીને ધરે ધ્યાન;
ત્યારે તું અહો આશ્ચર્યેય. ૨૫
- પછે ખડ્ગવડે મરતક છેદું, ગુમા વહેતું અગ નિવેદું;
તો તો વેર માફ વળેય. ૨૬
- ઝીતું ૨૫ સરસ્વતીએ ધરિયું, વસિષ્ઠ પ્રત્યે વચન હચરિયું;
તો તમને ક્યમ તાણીએય. ૨૭
- વિશ્વામિત્રે મારવા કાજ, એને અહો તાણી આવો આજ;

- નહીંતર ઠામ તું કહીં કરૈય, ૨૮
 વસિષ્ઠ કહે મુને લેઈ જાને, તેતું કહું કરી સોલલી ધાને;
 મારે કાને ક્યાં તું જાણેય. ૨૯
 સરસ્વતી ગઈ વસિષ્ઠને તાણી, વિશ્વામિત્રને આપ્યો આણી;
 હવે તમને ગમે તે કરોય, ૩૦
 ખડ્ગ સેવા કૌશિકે જવ જાય, પૂરે ગઈ તણાઈ કાય;
 અસિ આશ્રમમાથી આણિયુય. ૩૧
 સરસ્વતી લેઈ ગઈ પાછો, મારો બોલ તે કીધો કાચો;
 તેમ મિથ્યા શ્રમ મારો થયોય. ૩૨
 સરસ્વતીને દીધો શાપ, રૂધિરતણી તું વેહેજે આપ;
 સમ કષિએ સુધી કરીય. ૩૩
 આશ્રમ જઈ હું એને મારું, પેહેલું પ્રહાર કરીને પ્રચારું;
 કા બ્રહ્મજપિ કેશો નહિય. ૩૪
 રાતે જીભો આશ્રમ આવી, ખડ્ગ ધરે કઈ આપ છવાવી,
 પ્રસ્તાવે પ્રાક્રમ કરૂંય ૩૫
 મધરાતે જીભા મુનિજન, હોઠો શિખ્ય કરો અધ્યયન;
 નિશા દીસે નિર્ભંજીય. ૩૬
 જેણે વિશ્વામિત્રનું તથે તેજ, વેરી વિષે આણુવું હેજ;
 સોજ કળા શશિ સમોય. ૩૭
 વિશ્વામિત્રે સાબળી વાત, હું એને કરવા આવ્યો ધાત,
 એ વેર ન ચિંતવેય. ૩૮
 સાચ્યો જઈ વસિષ્ઠને પાય, મેં અતિશે કીધો અન્યાય;
 જે હણુવા મેં મતિ કરીય. ૩૯
 (એ) અરણ્ય રાજનો એકે તન, ત્રિશકુ નામે તે રાજન;
 તણુ શકે તેને હતાય. ૪૦
 તેણે તપ તીર્થ દઈ દાન, ધણા [એક] યજ્ઞ યજ્ઞ રાજન;
 આશ્રમ ગયો વસિષ્ઠનેય. ૪૧
 સ્વામી સ્વર્ગ જાઈ એણે દેહ, સાધન મને કરાવો તેહ;

૧	મુવા પૂઠે માનુ નહિય,	૪૨
	વસિષ્ઠ કહે એણેદેહે કોઈ ન જાય, મુવા પૂઠે દિવ્ય દેહ થાય,	
	સ્વર્ગ વસે કઈ માનવીય	૪૩
	રીસ ચઢાવી રાજા બાબે, અમારે આવશે તમ પાબે,	
	બીજો ગુરુ અમો કીજીએય	૪૪
	વસિષ્ઠે ભારે દીધો શાપ, આઝાળપણું તું પામે પાપ,	
	જો મુજને તું અનગણેય	૪૫
	રાજા તતક્ષણ થયો આઝાળ, ઋષિના વચન થકી તતકાળ,	
	કિરીટ કુડળ લોહતણાય.	૪૬
	ગળીના વચન થયો તન કાગો, રૂધિરે ખરકયો દીસે આલો,	
	ભયકર ભાસે ધણુય	૪૭
	હા ખા પામીને અતિ ઉગ્મણો, અયોધ્યા નગરીનો રાણો,	
	વિશ્વામિત્ર વાટે મળ્યાય	૪૮
	અરે! કહે રે કાલો કયો આઝાળ, હતો તું મોટો મહીપાળ,	
	સ્વામી વસિષ્ઠે કું શાપિયોય	૪૯
	મેં કહ્યું સ્વર્ગ જાવુ સ્વદેહ, એવો યશ યમવો એહ,	
	અભાગ્યે અવળુ થયુય	૫૦

કડવું ૧૮ મું

રાગ ગાડી ગિરિજા દેવીની રંગી

વિશ્વામિત્ર વળતો એમ કહે રે રૂ સ્વર્ગે પમાઈ સાર,	
એણે અમ તને મોકલું રે, એવો કઈ ઉપચાર	૧
વિશ્વામિત્રે મખ માડિયારે, તેડ્યા બુદ્ધ મુનિજન,	
વાટે વિથ કરેછે વારતા રે, શુ યાશે સાધન	૨
માઝાલે અધ્વર આરબિયોરે, કાની કરશે દોમ,	
અયુક્ત તો એ મદી રે, શરીર પામે જોમ	૩
દોમ કરેછે હૃદ કરી રે, વિથ બલે તું વેદ,	
આઝાળનું હરિ કપમમદે રે, અમર પામિયા ખેદ.	૪
યશની ક્ષતિ પામે નહિ રે, વિશ્વામિત્રે કયો વિચાર:	

મત્ર તે રાખ્યો એટલે રે, નહિ ક્ષત્રીના અધિકાર	૫
ત્રિવ્ર તપ કૃળ આપિયુ રે, દશ સહસ્ર જે વર્ષ,	૬
એક પાગે ઉભો રહ્યો રે, હૈયે ધરીને હૃદય	૭
રે કૃળ જે તને આપિયુ રે, સાચુ પામે સ્વર્ગ;	૮
ત્રિશક્ર અતરિક્ષ ચાલિયો રે, પામિયો તે અપવર્ગ	૯
સુરની સભામા બેઠો જઈ રે, ઈંદ્ર દીઠો તેહ,	૧૦
અપય અહીં છુ કમ અવિયો રે, આશ્વર્ય સરખુ એક	૧૧
વિશ્વામિત્રને તપોળે રે, હું આલ્યો આણે કામ,	૧૨
શાપે કરીને અપય થયો રે, ત્રિશક્રસય મુજ નામ	૧૩
પડ પડ સુરપતિ ઉચરે રે, ધાવા લાગ્યો પાત,	૧૪
અતરિક્ષ મારગે આવતા રે, કૌશિકે જાણી વાત	૧૫
પાય સહસ્ર વર્ષ તપ કર્યું રે, ઉભા એક પાય,	૧૬
તેણે પુણ્યે અતરિક્ષ કરી રે, છુ ત્યા રહેજે રાય	૧૭
ત્રિશક્રપુરી તે ત્યા વસી રે, હરિશ્ચંદ્ર પાળે રાજ,	૧૮
અયોધ્યા નામે નગરી બની રે, સરિયા સકુના કાળ.	૧૯
હરિશ્ચંદ્ર રાયને સતાન નહિ રે, શૂરે દિનને રાત,	૨૦
યજ યજ દિન સંતોષિયા રે, અતિઆનંદ સંધાત	૨૧
પ્રતિજ્ઞા રાયે કરી રે, જો આવે મારે તન,	૨૨
તો તો પુત્રમેધ હું કરૂં રે, વરણ નિમિત્ત દૃઢ મન	૨૩
એમ કરતા દિન કેટલે રે, રાણીએ ધરિયો ગર્ભ,	૨૪
પ્રતિજ્ઞા વસિષ્ઠે કરી રે, લેઈ જળ ને દહન	૨૫
દશમાસ પૂર્ણ થયા રે, રાણીએ જાણિયો તન,	૨૬
જેમ ચંદ્ર ઉદયિ થકી રે, કાલથી હુતાશન	૨૭
વધામણિયા વેગે આવિયારે, રાય થયો રણિયાત,	૨૮
વરણ આવી ઊભા ખારણે રે, સગ જાદોગણુ જાત	૨૯
વરણ કહેછે વસુધાપતિ રે, કા યજે નહિ યાગ,	૩૦
પુત્ર તારો આપિયો રે, હું માગુ મારો ભાગ.	૩૧
રાજા કહે એ દીઠો નથી રે, કેવો છું ને જાગ,	૩૨

૫ સત્ર-ચર ૭ અપવર્ગ-મોક્ષ-ઉત્તમલોક ૮ અપય-આડાસ ૧૬

ચંદ્ર-‘ઈંદ્ર’ પ્ર. ૨ ૭ ૧૭ જાદોગણુ જાત-જળ જંતુઓના સમુદગ્રી જાતો.

- ઐટલે તમે અહિં આવીયાં રે, કપમ થયાં મળું તાતકાળ. ૧૯
- ઐટલે વરણ પાછા વળ્યા રે, વીલા દિન દસ બાર; ૨૦
- અર્બક ઉઠગે બેસારિયો રે, મુંદર વધું કુમાર. ૨૦
- વરણ આવી આંગણે રે; વાર સાગે વેધ; ૨૧
- શા માટે નું કરતો નથી રે, સાચો તે સુતમેધ. ૨૧
- રાજા કહે સુરો જળપતિ રે, નથી કીધું અન પ્રાણ; ૨૨
- આજક બોલતો નથી સાંભળ્યો રે, મેં નથી રમાયો તન. ૨૨
- પાંચ વર્ષ પૂરણ થયાં રે, શક્તિભક્ષ ધર્મુ નામ; ૨૩
- વરણ આવીને ઉભા રહ્યા રે, હવે વાંવાનું નહિ કામ. ૨૩
- સ્વામી મેં સુત મૂક્યો નથી રે, બચાવને નિશાળ; ૨૪
- વળી વરણ સાં આવીયો રે, પરણું તું તે પાળ. ૨૪
- ઉપવીત એને કીધું નથી રે, મુને મોટી ખાંત; ૨૫
- ઉપવીતના દિન આવીયા રે; આવી કહે એકાંત. ૨૫
- સ્વામી પરણાવું દુ પ્રેમયું રે, ઐટલી પંદોએ આશ; ૨૬
- પછે પુત્ર મેં મારવો રે, હું દીન દામલો દાસ. ૨૬
- વિવાહના દિન આવીયા રે, જાણે જોતો તો વાટ; ૨૭
- રાજાએ વરણ આપ્યા સાંભળ્યા રે, હવે થયો ઉચાટ. ૨૭
- રૂડી પેરે એ પરવયો નથી રે, નથી આવી ઘેર વડુ; ૨૮
- મંદોમહિ મળ્યાં નથી રે, સ્વજન સંતોષ્યું સદુ. ૨૮
- વિશ્વમિત્ર મળ્યા શક્તિભક્ષને રે, તને બાળશે બાપ; ૨૯
- નાથી જા તું નાર લઈ રે, વરણ આવશે આપ. ૨૯
- શક્તિભક્ષ નાથી મયો રે, લેછને નાની નાર; ૩૦
- વરણ આવી બેઠા રહ્યા રે, દરિયું રાખને દાર. ૩૦
- શક્તિભક્ષ નાથી મયો રે, સદુ સાંભળી વાત; ૩૧
- સુતને સપત્રે શોધારિયો રે, કટ પામિયો તાત. ૩૧
- વરણ કહે છે વાઈ કનું રે, હું વાલો વારોવાર; ૩૨
- નેટ નસાડ્યો સુતને સરી રે, યું કનું તું સંભાર. ૩૨
- શયે પ્રધાનને પૂછિયું રે, દસ રિપિના છે પુત્ર; ૩૩
- તેમાં વેચાતો નિયોરે કરી રે, રાખે ધરમાં સુત. ૩૩

ખહુ ધન લેઈ (ને) સચિવ સચયો રે, પૂછે પેરેપેર,	
વેચાતો મગે કંઈ દીકરો રે, જઈને ઘેરેઘેર.	૩૪
લોક શોક પામી ગહે રે, આ શુ આળપપાળ,	
સુતને કાળે સરસ્વ આપીએ રે, કો આપે નહિ નિજ પાળ	૩૫
પ્રાણુયકી પુન વા'લો ધણો રે, તે ક્યમ વેચ્યો જાય,	
ખીજી ને જોઈએ તે આપીએ રે, મનસા વાચા કાપ	૩૬
એવે એક બ્રાહ્મણ હતો રે, ત્રણ હતો તેને તન,	
વચનો વેચવાનું મન કર્યું રે, દેખી ઝાઝું ધન	૩૭
વડો વા'લો તાતને રે, નાનો વા'લો માત,	
વચલો કોને વા'લો નહિ રે, વેચવાની ઢરે વાત	૩૮
શુન પુરૂષ પેહેલો સદી રે, શુન શેષ ખીજીનું નામ	
શુનોલાગૂન ત્રીજો સદી રે, માતાના કરે કામ	૩૯
શુન શેષ વેચાતો આપિયો રે, લક્ષ લેઈને ગાય,	
પછે પુત્રમેધ માડિયો રે, રજિયાત થયો રાય	૪૦
વિશ્વામિત્ર તેને મળ્યો રે, શુન શેષ સુલ્ય વાત,	
તને મખમા મારશે રે, આપી તારો તાત	૪૧
વિદ્યા આપી વેગે કરી રે, યજ્ઞતણો બણાવ્યો બે,	
તને મારી શરૂ નહિ રે, મનમા ન પામીશ ખેદ	૪૨
યજ્ઞ સ્તંભે બાળક બાધીએ રે, મારે કોણ મુનિ તન,	
તેનો પિતા કહે ॥ હુ હણુ રે, જો બમાણુ આપો ધન	૪૩
રાજા કહે મું તે આપવું રે, તન મારવો તેહ	
છુરિકા લેઈને આવિયો રે, મન ન આણે નેહ	૪૪
મારવાનો મત્ર ન આવડે રે, પુત્રે બણ્યો તેણીવાર,	
વરણુને લા કરણા વસી રે, જીતો જોઈએ કુમાર	૪૫
રાયે આપ્યો દ્વિજ વરણુને રે, પ્રેમતણા નહિ પાર,	
તે એ વિશ્વામિત્ર જાણુને રે, મું વાત કહી વિગ્તાર	૪૬
કૌશિકકેડી કથા સાબળી રે, રજિયાત થયા રામ,	
ચતાનિકે માગી આગન્યા રે, મારે મોટા કામ	૪૭

પુરોહિતપણું એ જનકતાણું રે, વેળા આવળે વીર;	
તપાક આપ ચઢાવળે રે, સુંદર સ્થામ સરીર.	૪૮
આજા માગી તે ગયો રે, આણી અતિ આનંદ,	
મિથિલા નગરીએ આવિયા રે, સ્વામી શ્રી ગોવિંદ.	૪૯
નરનારી નિરખે સહુ રે, એમાં એક ગૌર એક સ્થામ;	
કૌશિક કહે આવિયા રે, વીર વસંત ને કામ.	૫૦

કડવું ૧૯ મું.

રાગ ધનાશ્રી એકતાળી

વધાવે ફૂલ વધુ વિશેષે, વય વપુને વખાણે;	
બ્રહ્મા વિષ્ણુ સંકર સરખા, કો પ્રાણી પાર ન જાણે	૧
આ સમુદ્રાંત પૃથ્વીના રાજ, મળ્યા મણિમુંડપ મોઝાર;	
સીતાનું સહુ સ્મરણ કરે છે, કેવી હશે સુકમાર	૨
જનકરાયને શતાનિકે, સંભળાવી છે વાત;	
કૌશિક કહે દસરથના સુત, આવે છે જે ભાત.	૩
જનકરાય સામે સંચર્યો, અર્ધપાદ લેઈ પ્રેમ;	
વિશ્વામિત્રની પૂજા કીધી, પૂછ્યું કુશળ દ્વેષ	૪
-વિદ્યાર્થી જે દસરથના સુત, આ લક્ષમણ આ રામ;	
પિતામ્હર નીવાળર પેઢી, એક ગૌર એક સ્થામ	૫
ચિદેહ રાજ ચરણ પખાળે, વળી વળી વિસ્ત્રે ચાય;	
વજ્રાંકુશ ધ્વજ પદ્મ વિરાજિત, ચિન્હે અકિત પાપ.	૬
પુરષોત્તમ પ્રલક્ષ પધાર્યો, જેવું રહે ચિતલ્યું રૂપ,	
પશ્ચાતાપ પામવા લાગ્યો, જાણી અકળસ્વરૂપ	૭
કાણ કહણ પણ કમું મેં મૂરખે, ને ચઢાવે શિવચાપ,	
નહિ તો સીતા એહને પરણાવત, અલ્પ મતિ હું આપ.	૮
ક્યાં કહણ ધનુ ક્યાં એ કોમળ, મિથ્યા કરું હું કોડ;	

૫૦. કૌશિક ઈ. - જેમ વસંત અને કામદેવ આવ્યા હોય તેવા લક્ષમણ અને રામ કૌશિકની પાછળ આવ્યા ૨. આ સમુદ્રાંત-આરે પાસે સમુદ્ર સુધીની પૃથ્વીના ૬ અક્ષિત-ચિન્હિત.

રામ સીતા દેવતીપણું પામે, સરખા સરખી જોડ.	૯
ખાંધવ બેહુએ પૂજ્યા અરમ્યા, ઠનકે દીધાં માન;	
રાજસભામાં કૌશિક સાથે, બાંધવ એ બળવાન.	૧૦
સિંહાસન બેઠા સુંદર વર, એક સખી આવી ઉમ્મતી;	
વધામણિ આપ તું જનકી, શુણે રાધવના ગાતી.	૧૧
વિશ્વામિત્ર સાથે બે બાંધવ, એક ગૌર એક સ્વામ;	
ભક્તમણ એવું નામ એકતું, રામ એકતું નામ.	૧૨
પીત વસન પરિધાન કર્યો છે, એક ધનુષ્ય એક બાણ;	
પ્રાચી દેશથી પ્રકટ થયા છે, મંહીમંડળ બે ભાણ.	૧૩
શીશ કિરીટ ને કાને કુંડળ, બ્રૂધનુ નાસા કીર;	
કેળુમીના આગ્નનબાહુ, ને ગિરા અતિ ગંભીર.	૧૪
પોની પાણિ અધર અતિ રાતા, કમળ દળ લોચન;	
નિરખી નયનાં તુમિં ન પામે, મોઢે માઈ મન.	૧૫
સાંભળતાં સીતા સુખ પામી, અતર્યામી એક;	
ઉંચા ચઢી અવલોકન કીધું, વિસ્મયે જોઈ વિવેક.	૧૬
મન કર્મ વચને એ સુજ સ્વામી, પામી પૂરવ પુણ્ય;	
મોહન સુખ જોતાં મૂઝિંછત યધ, શરીર થયું અતિ શૂન્ય.	૧૭
અપિ કહે ઘેલી યધ સીતા, પિતાનું પણ પ્રોદ;	
આગળથી એને પરણે છે, દીસે છે દિગ્મૂઢ.	૧૮
સીતા કહે હું પ્રાણ તજું જો, પામુ નહિ પતિ એહ;	
પિતા બ્રાતા પુત્રતણી પેરે, ખીલ રાજ જોહ.	૧૯
શિવધનુષ્ય કુસુમ સરીખુ થાજો, જ્યમ જણે નહિ કો જન;	
આપોપે કરોને એવું, જો છો જગજીવન.	૨૦
પિતાએ પણ દારણ કીધું, ક્યમ ધર મન ધીર;	
કમઠ પૃથ કઠોર ધનુષ્ય એ, લલિત મૂરત રઘુવીર.	૨૧
સખી મળી પરણાવો મુને, રામ રડો ભંતાર;	
મીઠળ બાધો મંગળ ગાઓ, અધિક કરો આચાર.	૨૨

૧૩. પ્રાચી દેશથી-પૂર્વ દિશામાંથી ૧૪. બ્રૂધનુ-બૃકુટિ ધનુષ્ય જેવી છે. આગ્નનબાહુ-ધૂટણ સુધી લાંબા હાથવાળા. ૨૧ કમઠ ઈં.-જુઓ હનુ-માન નાટક. કમઠ પૃથ કઠોર મિદ ધનુલૈલિતમ્નિરતૌ રમુનદનઃ ૪૦. "

અગ્રીકીડું દર્પણ દેખાડે, માલી દીસે સમનુ રૂપ,	
તેને નિરખે હૈયે હરખે, બીન્ને ન દીસે બૂપ	૨૩
દેગ દેશના રાય મળ્યા છે, સીતા કરે કાળ,	
સીતા માટે સન્ધ્યાગી થાશુ મેજી મોઢુ રાજ	૨૪
કો જપ માળા લેઈ નામ જપે છે, કો લખે છે ચિત્રામ,	
કો કવિત ગાયા ગાય છે, હા હા સીતા નામ	૨૫
કો સીતાની વાત પૂછે છે, કો સીતાને કહાવે,	
કો સીતાનું રૂપ સભારે, સોણા માહે આવે	૨૬
ત્ર્યમ્બક ધનુષ્ય સામુ ન જોવાયે, તો કહો કોણ ચઢાવે,	
જે ચોટ આવે સખામા, જતા જતા ચર્ચાવાવે	૨૭
જનકરાય ચિંતા મન પામ્યો, એ મિથ્યા પણ કીધું,	
આમે રામને દેત દીકરી, પણ એ પણ પ્રસિધ્ધુ	૨૮
શતાનિક કહે સકુને વાળો કહીને કંઈણ વચન,	
આકુળીએ આપોષે જાશે, લલ્લન પામી મન	૨૯
શતાનિક કહે સકુ સાબગતા, શુ સાસઈ રહો છો ગુર,	
શિનધનુષ્ય ચઢાવી સીતા પરણો, નહિતર નાસો બૂર	૩૦
ઉપન્યો હોય જે ક્ષત્રી થખી કો, તો પરણે પણ પાળી,	
જનકસુતા જોવા ક્યા પામે, પરાક્રમ કીધા ટાળી	૩૧
ઉદાસી શીશ કાલીને બેઠા બીજા બહુ રાજન,	
ઉમટો ચઢ્યો અનળીમળ, સુદર સ્થામગવા ।	૩૨
ઉધડખી ઉઠ્યા આપોષે જુગમ જોડી પાણ,	
કૌશિક આગળ ઉના રટીને, ગોલ્યા મધુરી વાણ	૩૩
સ્વામી કુને આપો આગા, એ તો અમને ગાગ,	
સૂર્યવળી દશરથના સુત, હજવે કીજો આળ	૩૪
વિશ્વામિત્ર કહે વેહેવા યાઓ, ચઢાવો શિનચાપ,	
આશિર્વચન અનેક ગયરે, આશ્વર્ પામી આપ	૩૫
લક્ષ્મણ કહે એટલાને કાજે, તમે શુ ગોડો રામ,	
મુજ અનુજને આપો આગા, કરી શકુ એ કામ	૩૬

૨૩ અગ્રીકીડું દરપન દેખાડે પ્ર ૧ ૨૮ પ્રસિધ્ધુ-પ્રમિદ કયું.

૩૦ નાગમ-સાસે-વિમાતજમા ૩૨ કહીને-વાળીને પ્ર-૧ ૨ ૩૬ મુજ અનુજને-મને નાના બાહને.

રામ કહે છે ભાઈ માદરા, તાર કામ નહિ એહ,	
કહેશે શકરચાપ ચઢાવ્યુ, બાધવ મળીને બેઠ	૩૭
રાગ સહુકો હમવા લાગ્યા, એણે એ તો યાશે,	
કહણ કોઈડ ચઢાવી હમણા, પ્રેમે પરણી જાશે !	૩૮
(બ્યા) રાવણ સરખા રક થયા છે, ત્યા એ કોણ માત્ર,	
ખીજી રાગ બળવણ બેઠા, એ યાશે જામાત્ર !	૩૯
પંદર વર્ષના પરમ મનોહર, નનધન તન સ્થામ,	
ઉત્તરીય આરોપી નિજ ધનુષ્ય, આવી ઉભા રામ	૪૦
જનકસુતા ત્યાં જોના લાગી, કનકને કુસુમે વધાવે,	
જો એ ચમક ચાપ ચઢાવે, તો મુને પિતા પરણાવે	૪૧
રામે ધનુષ્ય પાછળ પ્રદક્ષિણા કરી, પૂજા કીધી પ્રીત,	
જેમ હસ્તિ કમળનું નાજ ઉપાડે, લીધું એવી રીત	૪૨
જેમ ગજ શેવડીના સાફાને, વાકો કરીને વાળે,	
તેમ શકરનું ચાપ ચઢાવી, પ્રીત પાછલી પાળે	૪૩
ચરણાશ્રુ ઉપર અગ્ર મૂકીને, ચૌદ જુવનનો ભાર,	
જાણ્યું પૃથ્વી પાતાળે જાશે, કીધો મન વિચાર	૪૪
ચઢાવતા અડચડાટ થયુરે, ફૂર થયુ કડકડાટ,	
ત્રણ ભોક તરફડવા લાગ્યુ, નાદ સાબળી નાટ	૪૫
ભાગ્યુ ધનુષ્ય કયું બે કડકો, હવો હાહાકાર,	
પડહો પ્રોહો થયો લા, સાબળિયો સસાર	૪૬
ધનુષ્ય તાણતા ત્રણ વાના તાણ્યા, તાણ્યુ સીતાનું મન,	
ખીજી રાગના બળ તાણ્યા, ચિંતા જનકરાજન	૪૭
જનકસુતાએ આવી આરોપી, સુદરવર વરમાળ,	
ગગા સિંધુ મળ્યા જેમ બેઠુએ, પાછી કરીને પાળ	૪૮
જનકરાય મન આનંદ પામ્યો, વરત્યો જયજયકાર,	
પચ શબ્દ વાજિત વાજે, પ્રેમતણે નહિ પાર	૪૯
ખૂડા મો લેધને જૂપતિ, અફણીએ ઉમળા	
દશરથનદન સુરીનર વદન, સુર થયા સપરાણા	૫૦

૩૮ કોઈડ-ધનુષ્ય ૪૦ ઉત્તરીય ૪૦-પોતાના ધનુષ્યને પોતાના
અગવજનર મૂકીને ૪૮ સિંધુ-સમુદ્ર ૫૦ અપરાણા-સાપરાયણ-અનુકૂળ (૧)

કંકણું ૨૦ મું.

રાગ દશાખ.

અહીંથી શતાનિક ચલાવો રે, દશરથ રાજને તેડાવો રે,
 મોગી જન લેઈ અહીં આવો રે, કુવર આરેને પરણાવો રે
 કૌશિક ઉનારે ઉતરિયા રે, લક્ષ્મણ રામચંદ્ર સહુ દરિયા રે,
 દશરથ પામે છે તન તાપ રે, પુત્રને વિરહે કરે વિનાય રે
 કૌશલ્યાને કહે દશરથ રાય રે, મેં રામ વિના ન રહેવાય રે,
 સોણામા મેં દીઠા શ્રીરામ રે, સાથે લક્ષ્મણ પૂરણ કામ રે
 રમતા રમતા આવ્યા રાજબાર રે, હું તો મળવા ગયો મુલ્ય નાર રે
 જાગ્યો તો દીસે નહિ સુત બેઠ રે, મિથ્યા સોણું માન્યું એક રે.
 વળતી કૌશલ્યા કહે કોડે રે, સ્વામી સાબળો કહું કર જોડે રે,
 એ બે લીના મનુષ્ય વેપ રે, પ્રકટયા નારાયણ ને શેષ રે
 એને તમે ક્યા કરી માનો તન રે, એને જાણો જગજીવન રે,
 દશરથ સમારે અતુલિન રે, કૌશિક સાથે સત્યવાન રે
 સખળા સુત સુદર સાહસિક રે, એવે આવ્યા શતાનિક રે,
 દશરથ રાજ સામે જાપ રે, ગૌતમસુતના પૂજ પાપ રે
 અધિજન બેસારી આસન રે, એમે પૂછે છે રાજન રે,
 કહો કંઈ દીઠા લક્ષ્મણ રામ રે, એક છે ગૌર તન એક સ્થામ રે
 વળતો ગૌતમ સુત કહે વાણી રે, જ્યમ મચ્છ મરતો પામે પાણી રે,
 મેં તન તમારા દીઠા બેઠ રે, કૌશિક સાથે સુદર દેહ રે
 અહીંથી ચાલ્યા ચતુરમુખણ રે, જાણે એક ઇંદુ એક બાણ રે,
 એણે એક બાણે તાટકા તાડી રે, રાક્ષસી શ્રુતક કરી મહી પાડી રે ૧૦
 કૌશિક પાસે યગ યગલ્યા રે, સુખાકુ સંહારી બંતો બાવ્યા રે,
 મારીચ મારી સમુદ્ર તટ નાખ્યો રે, અધસસ્તો જીવતો રાખ્યો રે ૧૧
 પડે રામે મારી માત ઉદારી રે, શુદ્ધ શિલા ચરણુરેણ્યી તારી રે,
 દીમર મુક્ત મોકલ્યો રામે રે, પાપન યજ્ઞએ એક નામે રે ૧૨
 પછે આવ્યા જનક રાવને ગામ રે, જ્યાં બહુ મગિયા મહીના સ્વામરે,
 સીતાએ શીવનું આપ ચઢાવ્યું રે તે તો જનક રાવને(મન) બાવ્યું રે ૧૩

- સીતાએ આરોપી વરમાળ રે, જોતાં મહામોટા મહીપાળ રે; ૧૪
- સુણતાં દશરથ રાજ નામે રે, શું બાઈ સોણું કે સામે રે.
- ત્યાં આવી ચાર પુત્ર પરણાવે રે, મોટી જન સેધને આવે રે; ૧૫
- સુણતાં રીઝે છે નરનારી રે, દશરથ આનંદો અધિકારી રે.
- ત્યારે જન તે જોતરાણી રે, દશરથ રામ ને શ્રોઈએ રાણી રે; ૧૬
- સુંદર સત્તર પ્રધાન રે, વાર પેરે ચલાવે જન રે.
- હમ રમ શકટ પાલખી પાળા રે, આગળ માતા મેગળ કાળા રે; ૧૭
- વાળે વિવિધ પેરે વાહન રે, જમ જમ વાણી વહે વિચિત્ર રે.
- જાદરણીઓ સઘળી શંખુશારી રે, મગળ ગાય મનોહર નારી રે; ૧૮
- સાથે આવે આખું જોવા ગામ રે, વાટે સહુકોનાં છે કામ રે.
- દશરથ શતાનિકની સાથે રે, વળગ્યા બેહુએ હાથોહાથે રે; ૧૯
- આ પેલી પડી તાટકા પ્રોહ રે, એકે બાણે મારી મૂઠ રે.
- આ જુઓ રામચદ્રજનો ચરણ રે, જ્ઞાનાદિક વાંચે છે શરણ રે; ૨૦
- આ જુઓ કૌશિકનો આશ્રમ રે, અહીંયાં મન મળવો મન રે.
- અહીંયાં ઉદારી મુજ માત રે, શાપી શસ્ત્ર કરી મુજ તાત રે; ૨૧
- એટલે મિથિલા નગરી આવી રે, શતાનિકે વાત જણાવી રે.
- સહુકો સામ્યે આવે રે, દશરથ રાજને મન બાવે રે; ૨૨
- મંદનનાં છાંટણું છટાવે રે, શતાનિક વાત જમ જણાવે રે.
- વનિતા વિવિધ પેરે વધાવે રે, તરિયા તોરણ બંધાવે રે; ૨૩
- માનુની મધુરાં મંગળ ગાય રે, મિથિલાએ ઘેરઘેર ઉત્સવ થાય રે.
- જનને ઉતારો અપામ રે, મેલમાં ઉતર્યા દશરથ રામ રે; ૨૪
- મળવાને આવ્યા લક્ષ્મણ રામ રે, પિતાને પ્રેમે કયાં પ્રણામ રે.
- માને મળિયા બાધવ બેઠ રે, કૌશિક કહેછે કુશળ એક રે; ૨૫
- ભરત શત્રુઘ્ન લક્ષ્મણ રામ રે, ચાર કુવર એકે દામ રે.
- પીઠી પીઠી કરે છે પિતરાણી રે, સૌભાગ્ય રેણી રે; ૨૬
- મગદળ મગદળમાં લા'ણી રે, સૌભાગ્ય રેણી રે.
- કુશલવજ નામે જનકનો માત રે, સૌભાગ્ય રેણી રે; ૨૭
- તેને બે પુત્રી પરમ પ્રિય્યાત રે, સૌભાગ્ય રેણી રે.
- કેશિની નામે કન્યા એક રે, તે તો જનકસુતાશુ વિવેક રે;

લક્ષ્મણને પરણાવો પ્રથમ રે, એણીએ વર વરિયો નેમ રે
 ચારે વર વરવોડે ચડિયા રે, ત્યારે ધા નિશાને પડિયા રે;
 દશરથ આપે અર્થે બહાર રે, ત્યારે વરલો જય જયકાર રે
 જનકરાણી ચરિત્ર રામના ગાય રે, તેને હવટ અગ ન માય રે,
 વર વરઘોડેથી હતારિયા રે, માથે ખુપ મનોહર ધરિયા રે
 ધુસળ મુશળ ને રવાઈ રે, પિડલી શરિયા ત્રાક સળઈ રે,
 વરને મુખે કાચળી હુવેરે, પોકતી પક્ષની સોહે રે
 ગળે ઘાટ ધાત્રીને તાણ્યા રે, નાક સાહીને માલરામા આણ્યા રે,
 જનકરાય પખાળે ચરણ રે, પટરાણી નામે છે વરણ રે
 હાથેવાળો હરખે સાહેરે, સખી મળી સીતાજીને વાહે રે,
 તું એને સુદીઓ ખણુને રે, સીતા કહે ખણુધુ ધમિ ગણુને રે
 સીતા રાખવનું મુખ જોય રે, રખે જાણી જાતા કોય રે,
 પ્રાણજીવન રમુનાથ રે, સુદીઓ ક્યમ ખણુ કોમળ હાથ રે
 ગોધુલિક લગ્ન રૂડી વેળા રે, કન્યાદાન દીધુ હરખે હેલા રે,
 સૂર્યપ્રગ્ણ રાજ જોહ રે, વસિષ્ઠે કહી દેખાયા તેહ રે
 જનકે દીધા કન્યાદાન રે, મોટો મિથિલા દેશ રાજાન રે,
 ચોરી ચાર બધાવે રે, તેમા વર કન્યા પરણાવે રે
 હરખે હુતાશનને યાપે રે, દશાણુ આઠાણુને આપે રે,
 વસિષ્ઠ આચારજ કરે દોમરે, પુષ્પવૃદ્ધિ કરે સુર જોમ રે
 તાલજીતમાન

પેહેલું મગજ વરતિધુ રે, પરણે સીતા રામ,
 પ્રદક્ષિણા દે પ્રેમજી એ, જાણે રતિ ને કામ
 છેડા એહુના બાધિયા એ, આગળ પાછળ જામ,
 વરિષ્ઠ વેદ જાણે સદીએ, માનુની મગજ ગાય
 મગજ વરણુ બીજું એ, લાજા દોમે પ્રેમ,
 હપમા એની શી કંઈ એ, (જાણે) ચરકત મણિ ને દેમ

૨૮ તે તો છ-તેને જનકમુતા (સીતા) સાથે લક્ષ્મણને પગલા
 નો-જે વખતે રામને સીતા પરણાવે તે વખતે મગિનીને લક્ષ્મણ, મ.
 પરણાવે ૩૨ વરણુ-(રંગવાળુ) પાણી ૩૫ ગોધુલિક-ગાયો ગામમા આ
 વર્તા તેની ખરી ધૂળ હટતી હોય તે વખતે દેહા-દેહામા-દેહાપદે ૨૭
 આચારજ-આચારે પ્ર ૧-૨ ૭ ૪૦ લાજ-રામરતિયાપી

આમળ એ મંગળ અતિ બહુ એ, સાળો સાહે પામ;	
(મણિ) માણેક મુક્તા આપિયા એ, અહીં અમારો લાગ.	૪૦
ચોથુ મંગળ ચિત્તશુ એ, હૈયે હરખ અપાર;	
વસિષ્ઠ ગુરુ વેગે કરી એ, કામળ કર્યો કંસાર.	૪૧
સમોવર સમોવર બણે તહીં એ, સમોવડ હુઓ નિવાહ;	
જનકરાયને માડવે એ, આનંદ અતિ હિસાહ	૪૨
સીતા જમાડે રામને એ, રામ જમાડે સીત;	
કાળિયો પડાવે કામની એ, હાડ હાડ કરી હીત.	૪૩
જે કો જાને હતાવળુ એ, તેનો ધરમા ચાલ;	
તિલક કર્યું શ્રી રામને એ, ત્રિયળ પોહોળે ગાલ.	૪૪
ગોવંદ કને આના કરી એ, બેહુઓ કર્યા નમસ્કાર;	
એકી બેકી લા રમે એ, દુલ્યા જુગદાધાર	૪૫
મીઠળનો ન છૂટે દોરડો એ, દશરથ બાપ બોલાવે;	
તેડે કૌશલ્યા માવડી એ, અજરાજને તેડાવે.	૪૬
માદોમાહે છોબા દોરડા એ, વરલો જયજયકાર;	
વિશ્વામિત્ર વસિષ્ઠને એ, દશરથને હરખ અપાર.	૪૭
ગોરન પડગોરન કરી એ, જમાડી સર્વ જન,	
વસ્ત્ર આબૂપણુ આપિયા એ, પચાધોઅ દેષ માન.	૪૮
એમ ચાર પુત્ર પરણાવિયા એ, જનક વળાવે જન;	
ચેરામણી પૂરી કરી એ, સર્વજનને દેષમાન	૪૯
હાથીરથ ઘોડાધણા એ, બહુદાસી ને દાસ;	
હિરણ્ય હીરા મુક્તા મણિ એ, સહુની પૂરી આશ.	૫૦
માંડ રવે છે જનકી એ, રામ સધાતે રગ;	
સહુ વળાવી પાછા વળ્યા એ, સોપી સુંદર નગ.	૫૧

ક્રિષ્ણ ૨૧ મું.

કાહાનઈની ધાત.

વિવાદ કરીને વાટે જતા, આનંદ પામે ના ને ના
 સીતા રામતાણુ મુખ જોયે, આગ ફગીવળી વારોવા
 વાનિજવાનેજાલો ધન ગાળે, માનુની મધુગ મગગ ગાય, ૧
 બદીનન માગધ જરા જોને, સહુને ઉતટ અગ નમાય ૨
 છ વર્ષની છે જનનદિની, પદર વર્ષના પ્રીતમ નમ,
 ઉપમા એને એકે દેવાય નહિ, કાષ્ટ ન પોતાય કોઈક દામ ૩
 એવે અનુચર જના આશ્વા, કરતા બોહોગોબૂમાટ,
 સ્વાની અપશુન્ન અતિ ધાયે, કાષ્ટ એ વિશ્વમય સન્ધી વાન ૪
 વિપરીત સાવજ સામા આવે અતિ વિપરીત વાયે છે વાય,
 ઉ મપાન ને અણુવાન્છા મેહ આશયા હાલે આલિય નય ૫
 પરશુરામ મેણુ સુતાતા, ક્ષત્રીકુળનું કરી નિકદન,
 અવનિતગમા યોધા નથી મે જે માયે વડવા કંઈ મન ૬
 ગયમક બાજતા ક્યો. ૧૮કો, જામ્યા બૃહપતિ કો થયો સૌર,
 કોલો ગયમઆપ ચગનુ મેલો એ મે ક્યો મોર ૭
 ઉમંટો ચટયો અતિ અમે, રોમાચ થયો રત્નુ ન જાય,
 કોધે અતિ રાતા દીસે છે, કોટિ અક્રમમ એપે કાય ૮
 ફરશી અતિ રધિરે ખરગી છે ઉગામે ઉજાણા મુન્ય,
 જમપુરી કામે પગિપૂગણુ શુ ભાષ જ્યોત કરીને શુન્ય ૯
 મેપે કરી મયા કાપે છે, દોષ રહો છે હાહામર,
 વળી ક્ષત્રી ઉપર અનિ મપ્યા, મિદનાદ મોવો તેણીવાર ૧૦
 દશરથરાયે અવલો આભાસુ મપા રી આવે પરશુરામ,
 આગે અપુત્રીઓ માટે મૂંઝો, હવે નાનવાનો નથી દામ ૧૧
 દશરથ કહે છે રાવવચ્ચને, તમો કંઈ નાથી નવો તન
 પગુરામ પ્રયે નહિ આવે, ધીર ન રહે મારે મન ૧૨
 આ નુખ મારે અવિચાર નહિ રે, મદમ અ દુ છુ અતિ દીન,
 રામ વિના મેરડુ ન જાયે, વારિ વિના જેમ ન ગે મીન ૧૩

૧ કાહાનઈની ધાન—એશ્રીમા સુદેશની ધાન. ૧૧ અ ૧૦
 દશરથને સત્તાન નથી એમ જાણીને પરશુરામે તેો માર્યો નહોતો ૫
 હવે તો પરશુરામ જરૂર મારશે

- કુંવર તારી કોમળ કાયા, પરશુરામ કંઠ કૂંડ કુહાર;
જેણે બહુ ક્ષત્રી આધા છે, દયા ન આપે મન સગાર. ૧૪
- જો મને મારશે બૃહસ્પતિ, તમે જીવતા રહેશો તન;
કૌશલ દેશનું રાજા પામશે, સૂરવંશી શુભ રાજન. ૧૫
- વરે વહુ પાવવ બાંધ્યા છે, નીચાં તોરણ મીઠા હાથ;
હજી આપોધ્યા હવે જામ્યો, સર્વ સ્વજન મુખ પામે સાથ. ૧૬
- કંઈ એક આપોધુ જોવપાવો, પિતૃ માટે માગુછું માન;
એટલું કહ્યું કરોને માર, જાણે દીધું જીવતદાન. ૧૭
- વળતા રામ વહે મુખ વાણી, એ શી તાત કહોહો વાત;
ખાણણુ ભામા નાગી જામ્યો, કલીએ એ કરે છે ધાત. ૧૮
- સૂર્યવંશી વિષે અવતરિયા, વડવાને કે ખાવા હાર;
જો પુત્રી તો પેટ આવતી, તો તો કાતી યાતી નાર. ૧૯
- નાગી જામ્યો જીતી શું કરીએ, કુળ વિષે લગાડી લાજ,
આ કુળમાં એમ કોણે કહ્યું છે, જે મુજને તમે કો'ણે આજ. ૨૦
- એક વાર સહુએ મરતુ છે, આજ હાથ કોણે કહ્યું ન જાય;
જ્યા પ્રાણે કોને વશ છે નહિ, એહ છતમે એ ન જણાય. ૨૧
- જાણે જાણશુધી બધ પાસ, તો આગળ શું કીજે કામ;
દા સીંધમ તો શું સાચીએ ? તો કહો શું કીજે મગામ ? ૨૨
- આજે ક્ષત્રી શાના કુતા, પરશુ(રામ)ના માર્યા ગયા જોહ;
હું કોનો બીલાઓ બીકું નહિ, જોઈએ તો શું કરમે એહ. ૨૩
- કોણાહળ કરે જન સહુકો, પામ્યા પરશુરામથી ત્રામ;
કૂંડ કુહાર લઈ આવે છે, હવે દશી જીવ્યાની આશ. ૨૪
- દશરથરામ કરે કાચાવાવા, દાશવ્યા કે' વારોવાર,
નાની વહુને નમાડો કંઈ એક, સીતા મુદરી છે મુકમાર. ૨૫
- સાધવજીને દાકે દગગ્ય, હાર આની પડે છે આપ;
પરશુરામ ! પેટેવા મને મારો, હું અપરાધી એનો આપ ૨૬
- એવે જામદગ્ન્ય ત્યાં આવ્યા, માર માર મુખ કે'તા વાણ;
થર થર તન કુજો છે રીસે, અધર હસેછે પરશુ પાણ ૨૭

૧૭. આપોધુ-પોતાની જાતને જોવપાવો-મગાડો. ૨૧ પ્રાણે-પરા-
એ ન જણાય-એમ મન જણાય, પ્ર. ૨ જ. ૨૭. જામદગ્ન્ય-પરશુ-
જામદગ્નિ-જામદગ્નિ પ્ર-૧-૩.

કોણે આપ ચઢાવ્યું શિવનું, નોતું સાબલ્યુ માર નામ,
 વળી મેં વાધ્યો છે ક્ષત્રી, મેં કોણે એ કીધું કામ ૧૮
 દશરથ રાજા દીન દામણો, બઈ ભૃગુપતિને લાગે પાપ,
 સ્વામી શુભ હું દોહસે પામ્યો, રખે વિદ્ય તોને કાઈ થાય ૨૪
 પેહેલા પ્રભુજી મને મારો, છવડો છવન પેહેલો ભય,
 દશરથરાય અતિ હું ખ પામે, વારી રખે રાધવરાય ૩૦
 પરશુરામ કે' મણે કીધો, ચંદ્રક ધનુષ્યવણો ટંકાર,
 નિશ્ચિત થઈને હું સૂતો તો, ક્ષત્રીકુળનો કરી સંહાર ૩૧
 એવે રાધવજી બોલ્યા મેં, જુજીયો ભાગ્યુ શિવ આપ,
 તમારું અહિંયા શુ લાગે છે, [જે] આવડા આકળા યાઓડો આપ ડર
 બ્રાહ્મણુ ભાગ્યા અમો બીહું નહિ, (ને) બ્રાહ્મણુને દૂભવુ નહિ લગા
 યુદ્ધ કરી બ્રાહ્મણુ શુ ભણે, એ તો ક્ષત્રીનો આચાર ૩૩
 બ્રાહ્મણુ ક્ષત્રી વેર કદોએ નહિ, અમો સન્નિધને કીજે પ્રજ્ઞામ,
 યજ્ઞ રિયે યજ્ઞુ બ્રાહ્મણુને, તે સપાતે શો સંચામ ૩૪
 વળતા પરશુરામ એમ બોલ્યા, (તું) નથી ભણતો મારી વાત,
 મેં ક્ષત્રીકુળ નિર્દોષ કર્યું છે, તે ભણે છે તારો તાત ૩૫
 દૂરથી આ તં મામગી જોશે મારો મોટા મોટા યોધ,
 તું જમસદન નેવા હોડે છે, જે મુજને તેં ચઢાવ્યો કોધ ૩૬
 હજી કુમાર રૂપિરે ખરજો છે, તેમા તેં વગી કીધું એમ,
 બળિયો તે મુકવો નહિ ક્ષત્રી, એ ખર છે મોટા નેમ. ૩૭
 વળતા રામ એમી પેરે બોલ્યા, (અમો) બ્રાહ્મણુનો આણું નહિ અન
 તે મારે તમને મુકવું હું, ભણું છું જે ટો બળરંન ૩૮
 ભ્યારે તમે ક્ષત્રી માર્યંતા, ત્યારે હું કતો નહિ તમ
 નહિતર તમે મારત નહિ મને એવું કદી નહિ આમ ૩૯
 જિવ્યા અગી તુ રૂજ પામ્યા એ શુ છે બ્રહ્મણુનો ધન ૪૦
 આપોપા] આચરણ મેલી, દૂરના બીધું શે કર્મ ૪૧
 વળતા પરશુરામ એમ બોલ્યા, એવું કા કરો અભિમાન,
 બુદ્ધ ધનુષ્ય તે કૃષ્ણ દાણું તે બાલ્ય મારે શુ જગતના ૪૨
 આતી જો ધનુષ્ય મારું ચલાને, તો [તું] ઘુજીને મનું રામ,
 ૩૧. જમસદન-યમનું ઘર.

તે ધનુષ્ય તો હણ મજર, મિથ્યા મોહે જોને મામ	૪૨
ઉપવીતની ચેરે આરોપ્યુ'ત, ઉતારીને લીધુ તેહ,	
ધનુષ્ય ચઢાવીને બાણ સાધ્યુ, કહે કોના ઉપર મેહુ એહ ?	૪૩
શુ કર જે તું છે બ્રહ્મણ નહિતર તારો આણુ અત,	
ધનુષ્ય તાણુતા તેજ તાણિયુ, પરશુરામે જાણ્યા ભગવત.	૪૪
આશિષ દેધને આગળ ઉભા, ભવે પ્રકટયા પુરુષ પુરાણ,	
સ્વર્ગતણો ત્યા મારગ બાગ્યો, બને કરી મેલ્યુ તે બાણ.	૪૫
પરશુરામ આગ્રા માગીને, પોતાની ઇચ્છાએ જાય,	
પોતાનું તેજ હરી લીધુ, આનંદ પામ્યા રાધવરાય	૪૬
પરશુરામને જાતા જોધને, દશરથ રામને મન મોદ,	
જયજયકાર જાનમા વરલ્યો, રામે રડો ક્યો વિનોદ	૪૭
સ્વર્ગતણો તો મારગ બાગ્યો, એ જે મોટા કીધા કામ,	
અમરગણુ અતર આવીને, જપવા લાગ્યા જયજય રામ	૪૮
વસિષ્ઠ ઋષિને પૂછે પ્રેમે, બૃગુપતિ ક્ષત્રી વેધ્યા શા માટ,	
બ્રાહ્મણને શી રીસ આવડી, એ વાતનો ધાતો ધાટ	૪૯
વસિષ્ઠ કહે તે રામ સાબળે, પરશુરામ કેડું આખ્યાન,	
વાટે જાતા વાત કરે છે, જયજયકાર જપે છે જાન	૫૦

કંડલું ૨૨ મું.

રામ આંદોલ અપતાસ.

આપ ઉચરે સાબળો રામ એ,

નામ નિર્મળ બૃગુપતિતણુ એ

૧

હાળ.

નામ નિર્મળ બૃગુપતિતણુ ને, ઋચીકનો જે તન,

જમદગ્નિ એવુ અભિધાન તેનું, જાણે પ્રકટયો હુતાશન

૨

એક પ્રસનજીત રામ જાતો, તેને તનયા બેહ,

સત્યવતી ને રેણુકા, સુંદરી સિરોમણુ તેહ

૩

રેણુકા દીધી જમદગ્નિને, સત્યવતી સહસ્રાર્જુન,

પુત્રી બેને પરણાવી રાવ, થયો પરમ પ્રસન

૪

રેણુકાને સુત ચાર થયા, તેના નિર્ભળ નામ,	
પશુ ને પ્રિભાસુ, મરનાન ને પરશુરામ	૫
એક વાર રેણુકા નીર બરના, ગાંધ રેનાતીર	
ધાનજે જાગે પોટ બાંધ્યો, નીસરે નહિ નીર	૬
સહઆશ્રુન સ્ત્રીએ પરપો, કરે છે જળકેન,	
સહસ્ર લુજ શોહામણા, જાણે વૃક્ષ વીંટી વેન	૭
રેણુકાએ રમતી દીપી, સત્યતી સ્વામી સાથ,	
માતો ગજ જેમ હાથણીશુ, રમે લીના હાથ	૮
પિતા મારે કયા અતર, માહરો શો વાક,	
આ પરણાની રાજનને, મારે માગી રાક	૯
તપ કરે વન દેહ દમે, વાચિછત નહિ જે વિનાસ,	
મનોરથ મારા મિથ્યા થાએ, હુ કઈ જે આશ	૧૦
આ આમ આનંદ કરે છે, બ્રામ્ય માફ મદ,	
રોહિણીની પેરે રમે છે, ચતુર જાણે ચદ	૧૧
જાળા તે બેમની યધ, કાળજે ન રચુ વાર,	
રુચકીને પડી પૃથ્વીએ, યધ રેવા સગ્ગી નાર	૧૨
આક્રંદ કરતી આની આશ્રમ, પિયુ પ્રીતે પેર,	
મલીપતિ દેખી મન મોહ્યુ, રોતી આની ઘેર	૧૩
જમદગ્નિએ જાણ્યુ ચચળ કીધુ ચત,	
ત્રાપુ તન તેજા તાતે તત્તમ્ય વાર વિદાયંત	૧૪
(તમે) તમારી માતુ મસ્તક છેદો, માનો મુજ વચન	
એણીએ અપરાધ કયા છે, તે જાણે છે મુજ મન	૧૫
મન્ત્ર માતુ કેમ છેલીએ, તન કહેછે તાત !	
ખીનુ કહે તે ગીચએ, પશુ વાર નહિ એ વાત	૧૬
જમદગ્નિ હે છે મરણુ પામે સુતો નીમે જાપ,	
મૃતક યધને મડી પથ્થા તે (તે) દુર્ભરિયો નિજ જાપ	૧૭
પરશુરામ આવ્યા રૂઝ જાવ્યા, તાતને કયો પ્રજ્ઞામ,	
ગાતુચરતી પેરે આગળ લેતો, કાંઈ એક દીને કામ	૧૮

૬ પોટ-પોટનો મોટ'પ્ર ૧લી ૭ સ્ત્રીએ-સ્ત્રીઓ સહિત જળો
(જાગેતિ)-જળની કીડા ૧૨ બેમની-વ્યમ ચિત્તવાળી

જમદગ્નિ કહે તુજ જનુનીતું, તું શીઘ્ર છેદને શીઘ્ર; અપગધ એણે એક કંપો છે, તેણે ચઢી મુજને રીમ.	૧૯
પરશુરામે દ્રશીવડે, ગિર છેદિયુ તતકાળ; માતા બ્રાતા મરણ પામ્યા, મિથ્યા મોહમયી જાળ.	૨૦
જમદગ્નિ એણીપેરે બિચરે, તું માગ મુત વરદાન; કહ્યું કયું તે માદર, હુ થયો અતિ તુષ્ટમાન.	૨૧
પરશુરામ વાણી વહે વળતા, હવે માતા બ્રાત, માત મન જાણે નહિ જે, એણે કીયો ધાત.	૨૨
મા માર્યાની હસા મુને, લાગે નહિ લગાર; વર આપી કર્યા હવતાં, તપોબળે તેણીવાર.	૨૩
એટલે સહસ્રાર્જુન રાગ, મૃગયા રમતો રંગ; જમદગ્નિને આશ્રમ આવ્યો, મારતો સારંગ.	૨૪
આવીને ત્યાં ઉતર્યો, મુનિએ દીધાં માન; ઉતારો એક આપિયો, મુખિયો થયો રાગન.	૨૫
કેડેથી સર્વ સેના આવી, તેનો ન આવે પાર, જે જેવા તેને તેવા, ઉતરવાને દાર.	૨૬
હાથીને નીરવા શેવડી, ધોડાને જવ જાણ્યું, ભક્ષ ભોજન ખટરસ મનુષ્યને, વિવિધ વિનય વખાણ્યું.	૨૭
ધ્રિનો વૈભવ અવનિએ, શુ આરોપે છે આજ, જેને જે જોઈએ તે આવે, જમ માગવા દેણું ઢાજ.	૨૮
કાર્તવીર્ય વિરમય પામ્યો, આ આશ્ચર્ય અદ્ભુત, હમણા હલ્લ એક અપકુ ને, રહેતો ઋષિ અવધૂત.	૨૯
આવડો વૈભવ અહીં ક્યાયો, આવ્યો અકસ્માત; પર્ણકુટીમા પેશી જોયું, કાર્ધ કારણ વિખ્યાત	૩૦
જુએ તો હોમશાળામા, એક દિવ્ય દીડી ગાય; તેજપુજ જળકાર કરતી, શોભા શી કહેવાય.	૩૧
એ ધેતુ આપો મુનિ મુને, રાજે રાજદાર, તાપસને શી ગાય એવી, જેવી એક સદ્દ મોજાર	૩૨
જમદગ્નિ કહે છે તપોબળે કરી, પામીએ તો એહ;	

વાગે વાઝને કહું વાસીદું, મર્વ મમાર્થા યૌદાં યૌક
 મેઘે મોટા ફેરા પાડી, છાટયા સધળા સેરેસેર,
 સુમનસ સધળે વસત વરસે, તરિયા તોરણુ શેરેશેર
 આમર વિમાન વિનળી આતર, (નળે) ચદરવા બાધ્યા ત્રિતામ
 મદને આવી મેહેત શય્યામાં, આર્ધી સીતાયુ રમશે રામ
 ભાધ આર પરણી ઘેર આબ્યા, પ્રેમે પોણે કૌંસલા ત્રાત
 વહુઓ સહિત વધાવી સુતને, વાસો ઘાળડી કાને વાત
 વહુ આબ્યા વહુઆરણુ આબ્યા, એતુ કહી હી જાયે નાર
 રાજ સડુકો સામે આબ્યા, રાજે રઘુપતિ સભા મોઝાર
 પે'રામણી વેચીને આપે, મથાચોમ્ ને નેવા રામ,
 રામવ તિલક કરી સડુકોને, જદ્દ જદ્દને લાગી પામ
 ગોનજની પૂજા કરી પ્રેમે, તેડી સીતાને છવાવ્યો મોભ
 આગા દીધી પશુ કોઇ ન જાયે રામરૂપ નેવાનો લોભ
 ઉછમે પેસારી વર વહુ, આપે મણિ મુકાના હાર,
 ધણા ધની યથા જાચકજન દશરથ રાજ અતિ દાતાર
 સભામાહે સડુકો બેઠું, આદિસ આબ્યો છે મધ્યાન,
 રામ રૂપ જોતા અતિ રીઝે, ચળે નહિ ચોબ્યો તેણે સ્થાન
 સેવકના હાથગાથી લીધા રામે આનખો આણી રંગ,
 ઉગામીને માર્યો મો'કમ આગળ જોતો એ'તુરંગ
 સાર્યકળ સે'જે યથો એવે સહુ આપેવે ઉડી જાય,
 આગા આધે કોઇ નો'તુ જાતુ પછે રામે કયો એક ઉપામ
 સીતાને મળણુ મન છે, એકાત વિના ક્યમ પામે લામ,
 મુખ જોતા મોલા છે મહીપત ઘેર ન જાય ન યાચે માગ
 આદિસને એમ કેમ કેવાયે, અસ્તાગત થાઓ તમે ભાણુ
 ધોડાને ચાળખો મારી, પ્રીતવ્યો સમમુખો કેઠાણુ
 એવે આદિસ અથ ઉમણો, સમ દેશો કીધી સાન

૬ સ્વદેવ-અયોધ્યા ૭ શેરેશેર-શેરીએ તેરી સુમનસ-પુષ્પ ૮ ૫
 લળી-અટપી રહીને અતર-અતરિશ ૧૨ છવાવ્યો મોભ-(૧) ૫ ૧ લી
 મા 'છવાવી મોભ' છે, પશુ તે પાક લેતા પ્રાસ વહે છે ૧૩ ધણા ધની-
 એક ભવી ૫ ૧-૨ ૧૮ સમમુખો કેઠાણુ-સાત એ

આપ આપને સ્થાનક સહુ પો'ત્યું, હંદે રામનું રાખી ધ્યાન.	૧૯
મણિમય મેહેવ મનોહર માહે, હાળો છે પ્રેમો પર્વક;	
દૂધરીયુ સરખી તળાઇ, ઓસીસાં ગાલમશુરિયાં મયક.	૨૦
દામ દામ રત્ન બહુ જગકે, ચંચળ ચળકે કામળ કામ;	
આગળથી શધ્યાએ સૂતા, લીલા રમવા કારણ રામ.	૨૧
સખીજન શીખવે સીતાને, રોષશ મા તું ધરને ધીર;	
આલિંગન આનંદે દેને, રમવા સરખો છે રહુવીર.	૨૨
સોનાની ઝારી મુંદર લેઈ, સીતા આઘી કરતી લાજ;	
મેહેલમાં પેસતાં પાછી નાસે, નાના સખી નહિ જાઈ આજ !	૨૩
પરાણે ઠેલીને મેલી, આલી દાસી દેઈ ખાર;	
રાધવે સાન કરી સીતાને, આવી બેસો આણે કાર.	૨૪
સીતા ઊભી ઉતાર ન આપે, તન મુજે સુજે નહિ વાત;	
જાણે છે જે શુંયે થાયે, જાને સરજી મારા તાત.	૨૫
રામે હરખે હાથ સાથો, સીતાને વાહી(ને) બેસારી સે'જ;	
મુખમુખન પરિરંમન પ્રેમે, વસ્ત અમુલક આપે હેજ.	૨૬
ઉકાંટા ચઢે સીતાને, રામાવળી રાજે રતિરંગ;	
રામ કહે મેં રહું ન જાયે, પીડે છે મને અતિશે અનગ.	૨૭
તારી વેણી દેખીને વાસુકી, જો તે પણ પેઠા પાતાળ;	
ચંદ્ર લાજ્યો દેખી મુખની છળી, વાંચે જીવનમાં કરવા ભાળ.	૨૮
ધતુ મૃગ મીન મધુપ મોહ પામ્યાં, કમળજળ દેખી લોચન;	
સારંગ શિશ સમાયો મુંદર, અતિ રીઝે છે માફ મન	૨૯
નાસા દેખીને શુક લાજ્યા, તે વારે વારે કહેછે રામ;	
અધર દેખી પરવાળી લાજી, કુસુમતણું ન રાખ્યું નામ.	૩૦
દાડમકળી રહી મળી એકઠી, દશન દેખીને મોહ્યું મન;	
કંજુ ગ્રીવ દેખીને લાજે, વાજે હરિગદિર અનુદિન	૩૧
સ્તન દેખીને પૂગી લાજી, જટાને કયા કીધી કોક;	

૨૮. ચંદ્ર-‘ધ્રુવ’ પ્ર. ૧-૨. વાંચે-અર્થાત્ જગતમાં એવી ખીજી

છળી સોધવા જાયકે. ૨૯. સારંગ ધન-સારંગ શું શું તે સમાયો મુંદર. પ્ર. ૧. સારંગ સુતે સમારા મુર પ્ર. ૨.

૨૯ સારંગ ધન-સારંગ (કમળ, પૂળ, ઘરેણાં કે વાળ) માયે સમાયો. ‘શીશો’ પ્ર. ૧-૨. ૩૧. કંજુ-શખ.

આમ એ આવે નહિ, દમ્યા પાળે દેહ	૩૩
રાગત કહે છે હું બળે લેધરા, હોડના ગયો ગાય;	
ગાય ધાધ ન સમ્યો સાહી, બાહેર આવ્યો રાય.	૩૪
અનુચરને દીધી આજ્ઞા, બળે બાધો એહ;	
કાષ્ટના દુઃખદ પ્રહાર કીધા, દોરડે બાધ્યો દેહ;	૩૫
ગાયે અતિશે રાય કીધી, ભાંજા કરી ભયભીત;	
જન્મદમિ રાખો મુને, હેયે કરીને હીત.	૩૬
જન્મદમિ કહે હું શુ કરું, મેં ન ચાહે નાટ;	
આપોપાને બળે ઉગરે, કોની કેવા જુએ વાટ ?	૩૭
ખરીયકી ખુસસાણી ઉપાયા, રોમધી રમી બાણ;	
મુખમકી મુખતાની ઉપાયા, ભણે ઉમઠી ખાણ.	૩૮
ગાય ઉત્પત્તી આકાશે ચાલી, ભગ ગયે બૂપાળ;	
કટક કોઢશે ગણું નાશી, બાણે કોખ્યો કાળ	૩૯
સહસ્રાન્તુને જન્મદમિને, કીધા પાકુ પ્રહાર;	
અધમુએ કરી અગ્નિએ નાખ્યો, રાખ્યો પ્રાણ સમાર.	૪૦
પરશુરામ આશ્રમ આવિયાને, પડ્યો દીકો તાત,	
કહો પિતા મારા કોણે માર્યા, પ્રેમે પૂછી વાત.	૪૧
સહસ્રાન્તુનતણું કારણ, કહ્યું કરી વિસ્તાર;	
પરશુરામ કોષે આવિયા, હવે કુળ કરું સહાર.	૪૨
ભુગુપતિએ કર્યું મુદ્દ દારણ, સહસ્રાન્તુન સાય;	
ફરસી વડે હેદિયા, સુંદર સહસ્ર હાય.	૪૩
કાલંવીર્ધનું નિકલન કીધું, હવે હાહાકાર;	
પટે પિતાને પ્રસંસી, સર્વે કહો સમાચાર.	૪૪
પરશુરામ તપ કરવા ગયા, એકલો આશ્રમ તાત;	
સહસ્રાન્તુનના સુત આવી, કરી ગયા ઉપધાત.	૪૫
જન્મદમિ મૃત્યુ પમાડ્યો, આશ્રમ ક્યો ઉત્પાત;	
પરશુરામ આશ્રમ આવિયા, તો પડ્યો દીકો તાત.	૪૬
દાધાજળ કીધું પિતાને, પ્રતિજ્ઞા કરી એહ;	
ક્ષત્રીકુળનું નિકલન કરતુ, એમાં નહિ સદેહ.	૪૭

૩૫. કાષ્ટના—કષ્ટદ્રષ્ટના પ્ર. ૧-૨. ૪૫ ઉપધાત—ધાત. ૪૭. દાધાજળ સહસ્રાન્તુન સંસ્કાર કર્યો પછીની જણાવેલ.

ફરશી પાણુ ધરી કરી, કરતો હવો કદન;	
પહેલ વેહેલા સંહારિયા, સહઆર્જુનના તન.	૪૮
પછે ક્ષત્રી માત્ર મારી, ચલાવ્યું શોણિતપૂર;	
કુર ક્ષેત્રમાં હદ પાય ભરિયા, તેમા શ્રાદ્ધ કીધુ ચર	૪૯
એકપીસ વાર નક્ષત્રી પૃથ્વી, એણે કરી એટલા માટ;	
તમે પૂછ્યું મને તે, વાત ધાલી ધાટ.	૫૦

કડવું ૨૩ મું.

રાગ કાલેશ.

* અયોધ્યાની સમીપ આવ્યા, ભેવા સરીખી દીસે જન;	
નર નારી અતિ આનંદ પામ્યાં, જે સીતાપતિ સ્વામજીનાન	૧
વિવિધ પેરનાં વાજિત્ર વાજે, માનિની મધુરા ગાયે ગીત,	
ધ્રાદિક સુર સહુકો જીવે, રામ સધાતે રૂડી પ્રીત.	૨
નગર નિવાસી જનને જીવે, મિથોનમિષ ન કરે લગાર;	
રખે ભેતા રહિએ અધક્ષણએ, જય (જય) જગજીવન જગદાધાર.	૩
ધન્ય કૌશલ્યા એહની માતા, ધન્ય દશરથ જે એનો તાત;	
કોણુ ભાગ્ય કહિએ સીતાનું, અર્ધાએ જે સોહે સાથ.	૪
પુણ્યપુજ કીધા પણુ આપણે, સાચે સફળ થયા લોચન,	
અયોધ્યાએ આમજથી ન જવાય, મોહ પામ્યા છે સહુના મન	૫
સાકેત જઈ શણુગાર્યું કોણે, ભે સાચે છે સધળા લોક;	

૪૮. કદન—નાશ ૪૯. હદ—દર ૧. રાગ કાલેશ—સરૈયા એકત્રીસાની ભે વંચાય છે

* ૨૨ મા કડવા પછી બાલકાંડ પૂરો થવો જોઈએ. અમને મળેલી ભૂલ પ્રતો તપાસતાં કોઈ પણ પ્રતમા બાલકાંડ અને અયોધ્યાકાંડ જૂદા હોવા નથી તે પરથી લેખકોએ ભેજસેજ કરી નાખ્યું દરો કે કેમ થયું હો તે કંઈ સમજાતુ નથી બીજા કાંડો પૂરા કરતાં કવિ આ પ્રમાણે કહે છે —

“અરણ્યકાંડ થયો સંપૂર્ણ, સુણતા સધળી પો”એ આશ;
 “કરજોડીને વિનવે, બાલજીસુત ઉદ્ધવદાસ.”
 બાલુ કંઈ બાલકાંડ પૂરો કરતા જણાતુ નથી

કટિ દેખીને કેસરી લાલ્યા, લંધન કરીને ઠાળે ખોડ
 જ્યાં દેખીને કદગી લાજ, તે ફોળે નહિ ખીજ વાર,
 ઉર દેખીને હસ્તિ લાલ્યા, પાડે બૂમ ધાને સિર ધાર
 ગતિ દેખી હંસ લાલ્યા, તે ધરે માનસરૈવર બ્યાન,
 જાણે છે જે એવી ગતિ આવે, બેસી અવણે કરે અમૃતપાન
 તારા ચરણકમળની કામળતા દેખી, તર ધરણે પૂછે કળ,
 એવા કામળ અમો કયમ યમ્યો, જે કાને કીજે મનરજ
 પાદપ કહે પેચો પાણીમાં, તે કમળે ખાધા બૈરવળપ,
 અર્ધજળ રહી ધરા ઉપાસે, આપોપુ ખુચાડી કાપ
 મધુપેકરી રદ્રાક્ષની માળા, કમળ જપે છે સિવનો જાપ,
 તેથી તવ પદપકજ કામળ, અકૃત્રિમ અરણ્ય અતિ આપ
 સીતા તું છે સર્વસ્વ મારું, એમ કહી છોડાવે લાજ,
 મુખ્યા માટે મન મનાવે, સુરત સરસ રચ્યો સુખકાજ
 એમ અનુદિન આનંદ અનુભવતા, સીતાશુ સુખ પામે રામ,
 રતિ પ્રાટિક તે દાસી સરખી, સેવક સરખા કાટિક કામ
 અષ્ટાદશ વર્ષના સીતા થયા, એમ રમતા થયા જહુ દિન,
 સતાબીસ વર્ષના રાધવ, રાજે રાજવણ લોચન
 દશરથ મનમાં મોહ ન માયે, સુવરાજ જાણી નિજ તન,
 જાણે રાજ્ય રામને સોપુ, હુ હવે ઠેકે કશું સાધન
 પેહેલું સચિવ સફુને પૂછ્યું, સુમત્ર કહેછે સ્વામી સત્ય,
 રામચંદ્રને રાજ્ય સોપીએ તમે તાર વિચારી મત્ય
 પછે પ્રજા તેડીને પૂછ્યું, કહો તો રામને આપુ રાજ્ય,
 હુ વૃદ્ધ યયો છું અતિશે, કુવર કરશે મારું કાજ
 પ્રજા કહે પ્રભુ એ શુ પૂછે, રાજ્ય ચોગ્ય છે રાધવરાય,

૭૨ જટા-છોડના રવાટા કંથા-છોડ લંધન-લાધણુ ૩૫ કળ-
 મળ. જે ૬૦-જેથી કોઈને મનમાં રજન કરિયે ૩૬ ખાધા-ખાધી
 ૧ લી. ખાધી' પ્ર ૨ જ આપોપુ ૬૦-પોતાના અગતે કાપ (કાદવ) મ
 ખુચાડીને ૩૭ મધુપેકરી-ભમરા ૩૫ રદ્રાક્ષની માળા કરીને તેથી ૬૦-તે
 તે કમળ તારા ચરણ સરખા કામળ અને અકૃત્રિમ (સ્વાભાવિક) અર
 (લાલ) થયાં છે ૪૦ રાજવણ લોચન-કમળ પત્ર સરખી આખોવાળા રામ

ધણા દિવસના અમો ધમ્મજાતા, તે તમને ક્યમ 'કહેવાય.	૪૪
વસિષ્ઠ શુરને તેડાવ્યા રામે, આસન આપી દીધું માન;	
કહો (કહીએ) રામને રાજ્ય આપીએ, પ્રેમ ધરી પૂછે રાજન.	૪૫
મુનિએ મુ'તે મનોહર આપ્યું, કાલે ઉગતે ચેહેલે જામ;	
દશરથરાય અતિ આનંદ પામ્યો, હવે પો'તી દેવાની હામ.	૪૬
જાઓ તમે જઈ કહો કુંવરને, કાલ કોરાલનું પામશે રાજ;	
વસિષ્ઠ શુર વેગે, કરી આલ્યા, સેવક પાસે સજાવે સાજ.	૪૭
તાપસને આવતા દેખી, રાધવજી લજી લજી લાગ્યા પાય;	
અર્ધપાદને પૂજા કીધી, હવે હધડે હરખ ન માય.	૪૮
કહો સ્વામીજી ક્યમ પધાર્યા, આજ આસા આપો નાય;	
અમો અનુચર છું રે તમારા, કહ્યું કીજીએ જોડે હાથ.	૪૯
વસિષ્ઠ કહે વા'ણામાં તમને, દશરથરાય આપશે રાજ;	
હવિષ્યાજને ભૂમિશયન (કરી) બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળો આજ.	૫૦

કડવું ૨૪ મું.

રાગ રામઝી એકતાળી.

રામજી રણિયાત થયા રે, આજ પો'તી અમારી આરા રે;	
પિતા પદવી આપશે રે, અયોધ્યાતણી ઉજાસ રે.	૧
ધન ધન જીવ્યું આપણું રે, સાંભળ સીતા નાર રે;	
વસિષ્ઠ શુર ત્યાં કહી વળ્યા રે, સુણી ઉલટ મન મુઝાર રે.	૨
અયોધ્યા આનંદ અતિ ધણો રે, તરિયા તોરણ બાર રે;	
ધ્વજ પતાકા ચંદ્રવા રે, રીઝ્યાં નર ને નાર રે.	૩
મંગળ ગાયે માનિની રે, વાળે પંચ શબ્દ નિશાણુ રે;	
બંદીજન જય જય ઉચરે રે, જગતમાં થયું જાણુ રે.	૪
રાજ બહુ તેડાવિયા રે, તિલક કરવા કાજ રે;	
જળ આણ્યું સિંહુ ચાલું રે, સર્વ ઔષધી સર્વ સાર રે.	૫
મહાનુભાવ દિજ તેડિયા રે, પટાભિષેક છે કાલ રે;	
દાન પુણ્ય કીધાં ધણાં રે, એ સૂર્યવંશીની ચાલ રે.	૬
દેવ યયા સર્વ દામણા રે, દેવ યયા અતિ ઉચાટ રે;	
રામ રાજ્ય જો પામશે રે, તો મનુષ્ય યયા શા માટ રે ?	૭

૫૦. હવિષ્યાજ-હોમવામાં કામ લાગે એવાં અગ્નિ બોજન કરીને.

નિશા તે વીતી સહી રે, થયો તે ધ્રાત કાળ રે
 રાત્ર્યસભામા આવિયા રે, મહામોટા મહીપાળ રે ૮
 દાસી કૈંધીતણી રે, મથરા તેહનું નામ રે,
 તે પણ બહાર નીસરી રે, કરતી ધરના કામ રે ૯
 જુઓ તો જયજય સહુ કહે રે, મધુરા મગળ ગાય રે,
 અક્ષાણા મુકતામણિ રે, એ મુખ કલ્પુ ન જાય રે ૧૦
 મથરા કહે મુજને કો રે, આજ કશે ઉધાસ રે ?
 એવડુ ગાઓ છો શા બણી રે, શે નથી ખાતા શ્વાસ રે ? ૧૧
 એ વધાવો શો કહેને રે, સારે બોલી ખીજ નાર રે,
 ખાઇ તું જ્યાઇ નથી જાણતી રે, આજ પામશે રાત્ર્ય મુરાર રે ૧૨
 મથરાએ મો મરડી રે, ભરતતણુ લીધુ નામ રે,
 કૈંધીનો કુવર રાજ થયો રે, જુઓ મારા કામ રે ૧૩
 મથરા આવી મેહેનમા રે, કૈંધી કરે પાસ રે
 અતિશે થઇ છે આકળી રે, મેલે મુખ નિશ્વાસ રે ૧૪
 ખાઇ તું બેઠી શા બણી રે, આજરણુ સર્વ ઉતાર રે,
 આપણે બેઠુએ વન જાએ, કા દંવે સરજી નાર રે ૧૫
 હું તો દાસીની દાસી નહિ રે, હું તો પટરાણીની દાસ રે,
 હવે છુ લા સોટલી રે, વળી વળી વાત વિભાસ રે ૧૬
 એ જાએ મેં મરણુ બહુ રે, (જે) મહીપતિનું નહિ માન રે,
 થાશે શોભ સર્વ ઉપરી રે, અહીં રણપે રહુ રાન રે ૧૭
 તું કૈંધયરામની દિકરી રે અને જુકુ તારુ ભાગ્ય રે,
 અગીઠી લાગી અહરનિશા રે, હોવારો નહિ આગ રે ૧૮
 કૈંધી વળતી કહે રે, કાં કહણુ બોને બોલ રે,
 એવુ કહીએ કેટલી નહિ રે, નહિ મેં મુજ સમતોલ રે ૧૯
 મથરા કહે હું શુ કરું રે, આજ રામ પામશે રાત્ર્ય રે,
 કૌશલ્યા પટરાણી ગણી રે, ત્યારે તારું શુ કાળ રે ? ૨૦
 મથરા માગ્ય કાઈ મુજકને રે, વધામણી વિખ્યાત રે
 સોને ધણુ જામડી રે વારુ કહી એતે વાત રે ૨૧
 મને ભરતપટ્ટી વાલો થણુ રે, કૌશલ્યાસુત રામ રે,

હું રાત્ર્ય વાંચુછું તે તણું રે, જેનું નિર્મળ નામ રે.	૨૨
કટરે બૂંડી પાપભૂંડી રે, તું અંતરે કાં કરે આજ રે;	
રામજી સર્વગ્વ માહરે રે, ખીજશુ દોણુ દાજ રે.	૨૩
મંચરા મુખ બૂંડું કરી રે, વળતી વહે વચન રે;	
મારે કલે નથી માનતું રે, મદિલા તારું મન રે.	૨૪
જે ગય તુમવણુ રહેતા નહિ રે, તે નહિ લે તારું નામ રે;	
કુંકયી તે દોણુ છે રે, તે સાથે શું કામ રે.	૨૫
તારે ઘેર આવતાં સાજશે રે, જાશે રાજમાતને ઘેર રે;	
કુંકયી ક્યાં નથી એતતી રે, હું તો કટુંછું રૂડી પેર રે.	૨૬
પછે પરતારો ધણું રે, બ્યારે દિકરો યારો દાસ રે;	
દીન દામણો દીસશે રે, આપ્યાની કરે જો આશ રે.	૨૭
બાધ મેં તો રે'વાય નહિ રે, એ દુઃખ સચું ન જાય રે;	
રાત્ર્ય આપે ભરતને રે, (તો) મુજને મુખ થાય રે.	૨૮
કુંકયી વળતી વહે રે, દુઃખ પામે મારું મન રે;	
હું તો રહી શકતી નથી રે, સુણી તારાં કંઠણુ કથન રે.	૨૯
આગે જે વર આપ્યા મુને રે, તે મેળુ રામને પાસ રે;	
એક રાત્ર્ય માણુ હું ભરતને રે, ખીજે રાધવને વનવાસ રે.	૩૦
રાય રણુયુદ્ધ કરવાને ચઢ્યા'તા રે, ત્યારે વાઝ્યા પરના પ્રહારરે;	
ત્યારે મેં સેવા કરી રે, જે વર આપ્યા અપાર રે.	૩૧
પાણે પીડા થઈ રાય ને રે, નવેલો પાડ્યો નખ રે;	
આકુંદ કરે અહર્નિશા રે, દેહે દારણુ દુઃખ રે.	૩૨
કૌશલ્યાએ મેલ્યો મુખમાં રે, વદન ભરાણું પાય રે;	
મુખ શરીર રામને થયું રે, વદને બોલે વાય રે.	૩૩
મેં મુખ માહી રાખિયો રે, એ ગઈ ચુકવા બાર રે;	
રાજજી ત્યારે જાગિયા રે, પૂજ્યું કયી નાર રે.	૩૪
ત્યારે મેં વર માગિયા રે, તે સંભાર્યા આજ રે;	
વન વાસો રહુનાયને રે, ભરત વીરને રાજ રે.	૩૫
બાધ વેર કે' શું (તારે) રામજી રે, હાંદે વસી છે રીસ રે;	
કંઠણુ કહે છે ક્યારની રે, રીસ ચઢાવે થીય રે.	૩૬

રામ હિંડોગે હિંચતા હતા રે, મને કહ્યું ધુમણી ધાન રે,	
મેં વચન માન્યું નહિ રે, કહ્યું કીયા દેશની ચાલ રે	૩૭
પછે પાદુપ્રહાર મને કર્યો રે, તહીંનો હંદયે રોપ રે,	
રામરાજ્ય પામતા સુણીને, શરીર ઉપન્યો રોપ રે	૩૮
એવું કહી રડા રહી રે, કૈંકેયીએ કર્યો વિચાર રે,	
કોધાગાર ધરમા ગમ્મ રે, સર્વ ઉતાર્યા શણગાર રે	૩૯
ઉત્તર ન વચ તે પેરિયા રે, વિધવાનો ધર્મો વેષ રે,	
ઉંધી સૂઈ આફક કરે રે, તાડો લાગ્યો તેપ રે	૪૦
એને દશરથરાયે જાણિયું રે, ચંદ્રો કૈંકેયીને કોધ રે,	
રાજ્ય આપતા રામને રે, વણ પૂછ્યો વાધ્યો વિરોધ રે	૪૧
મહીપતિ મદિર આવિયા રે, દાસીને પૂછી પેર રે,	
કૈંકેયી લા ક્યા ગમ્મ રે, નથી દીસતી ઘેર રે	૪૨
રીસભરી દાસી કહે રે, શું છે તારે કામ રે,	
મદિર જાવ માનિનીતણે રે, જોતે સુત શ્રીરામ રે	૪૩
જુવન સધળું શોધિયું રે, પછે આવ્યા કોધાગાર રે,	
સૂતી દીઠી સુદરી રે, આખો વેહેતી વાર રે	૪૪
ખોલાવી ખોલે નહિ રે, ઉત્તર ન આપે લગાર રે	
ઉપાડી ઉભી કરી રે, નમે નહિ નિર્ધાર રે	૪૫
તું રીસાઈ છે શા બણી રે, કહે છે કોનો વાંક રે,	
તેને હું તતક્ષણ તબુ રે, એ જ આડો આક રે	૪૬
તું વાલી છે મુજને ધણી રે, પ્રાણુયકી પણ પ્રીત રે,	
અખોલા લીધા કાં એવડા રે, રમો રડી રીત રે	
તું જો કહે તે હું કહું રે, જો કરવા સરખું ન હોય રે,	
તુના તારી કામિની રે, અવર ન કીજો કામ રે	૪૮
કૈંકેયી વળતું વહે રે મારે, અવતરતું શું કામ રે,	
હું વન જઈને દેહ દમું રે, મા લેશો માઈ નામ રે	૪૯
વનકુળ આપો મુજને રે, દડ કમડળ હાય રે,	
અનશન લેઈને દેહ દમું રે, મારે નથી જોઈતો નામ રે	૫૦

૩૭ ધુમણી ધાન-કપડું ઝોડાડીને સુવાડ ૩૯ કોધાગાર-રીસા
વાનું બવન ૪૦ તેન-(અમિના) તેજ જોવો તેપ પ્ર ૧ લી ૪૮ તું
લા-બરોબરી ૫૦ અનશન-નાથજી

કલ્પ ૨૫ મું.

રાગ રામધી.

રામજી વળતા બોલ્યા વાણી ૭;

રોતી રહે તું તો રાણી ૭.

૧

હાજી.

રાણી તું તો રહે રોતી, તારે જે જોઈએ તે માગ;	
હું અનુચર છું આગાહારી, સાગું તારે પાગ	૨
વળતી ફેંકેથી કહે મુખ, મીઠા બોલો બોલ;	
કપટ કળ્યું જાય નહિ, નિજુરખણું નીટાલ.	૩
મેં જે વર માગી મેલિયા, ધાપણુ તમારી પાસ;	
જો વચન જાશે તમતણું તો, હું જાઈશ વનવાસ.	૪
માઝ રે તું માનિની, હું નહિ કરું નકાર;	
વચન મુજ મિથ્યા નહિ થાયે, જો જામ સર્વ સંસાર.	૫
રામા રોતી રહી કહેછે, મારે આજ પડ્યું છે કાજ;	
રામચંદ્રને વન વળાવો, ભરતે જાડને રાજ્ય.	૬
વચન સુણી વસુધાપતિ, યથો પૃથ્વીપાત;	
જગદંક સરખો વજૂ સરખો, વપુ વાગ્યો ધાત.	૭
ફટ રે બૂંડી પાપણી, મુજ પ્રાણની હરનાર;	
કહણુ કહીને બોલ બોલે, તમ મુજને માર.	૮
અરે રામા રામે તારો, શો કયો અપરાધ;	
સદા સેવા કરે તારી, સેવક(ની) પેરે સાધ.	૯
ભરતને હું રાજ્ય આપીશ, રામને નહિ રાજ;	
તેની વતી વળી બીજું, માઝ તું વરદાન.	૧૦
શ્રીરામજી છે પ્રાણુ મારા, વેહે નવ વેદાય;	
જીવન પેહેલો જીવન જાય, જો કરું કોઈ ઉપાય.	૧૧
ફેંકેથી કહે કુંવર મારો, કરી શકે ક્યમ રાજ ?	
ચોદ વર્ષ રાગ વન વસે તો, સરે સંધર્ષા કાજ.	૧૨

જો જાણો વન નહિ ગોઠ્યુ તો, નાથ કહો નકાર,	૧૩
સત્ય વચન તો ગયુ તારૂં, પાપનો નહિ પાર	
રહે રડા અણુબોલી, તૂટી પડે બ્રહ્માડ;	
રામને કહું વન પધારો, જીવ્હા કડ રતખડ.	૧૪
એમ કહો અવની પડ્યો, સરીરે નહિ સાન,	
સમાચાર સર્વ સાબળ્યો, સુમત્ર જે પ્રધાન	૧૫
રામજીએ જાણ્યુ રાખજીને, લાગી ત્યા વડી વાર,	
કૈકેયી કને ગયા છે, રો દરો સમાચાર.	૧૬
રામ આવ્યા રામજી કને, રાજમચિન્દ અકિત અમ,	
મળસ્નાન કરીને સહી એ મડન, હૃદયકમળ રસરગ	૧૭
પડયા પેખી પિતાને, રામજી પૂછે પ્રીત,	
માતાજી કહો પિતા પડયા, વાત છે વિપરીત.	૧૮
કૈકેયી કહે પરહયું પાળતા, રામને ચઢી છે રીસ;	
આપે નહિ ને ના ન કહે, અવની પડિયા ધ્રુવ	૧૯
માતા મારી માગિયે, મેં આપવુ એ આજ,	
વચન પિતાતણુ પાળે, કુવર કૈં ઠાજ.	૨૦
કૈકેયી કહેછે રામને, મેં વર માગ્યા બેઠ,	
આજ મારે અર્થ પડિયો, તુંજ આપીશ તેઠ	૨૧
માગો મારી માતાજી, હું પાળીશ પિતાવચન;	
પ્રાણુ લગે મેં ના ન કહેવી, પ્રતિજ્ઞા પાવન	૨૨
અપરમાતા એમ બોલી, તું ચૈાદ વર્ષ વસે વન,	
રાજ્ય કોસલ દેશનું, તે પામે મારો તન	૨૩
રામજી રજિયાત યયા, મા માન્યુ મારૂં મન,	
આજે એમ મચ્છતો હતો, ત્યારે તેજ કયું કથન	૨૪
માતા મારા મનની તમે, કેમ જાણી વાત!	
બાર સોપુ બરતને, બલો મારો બ્રાત	૨૫
આજા આપો આઈજી, મને રીસ નથી લગાર;	
બર્તણુ મારે બેઠ છે નહિ, પ્રીતનો નહિ પાર.	૨૬
એવે લક્ષ્મણુ આરિયો, સાથે સુમત્ર પ્રધાન;	

- જુઓ તો રામજી (રવા) છે ઉભા, પડ્યા છે રામન. ૨૭
- લક્ષ્મણ કહે છે રામજી, ક્યા વ્યય દીસો વીર,
પિતા આપણા આમ પડ્યા કાં, મક્કળ શિયિય શરીર. ૨૮
- રામજી કહે છે સૌમિત્રી સુણો, મેં પાળવું તાતવચન;
ઝોદ વર્ષ વન વેરવુ, માજીનું માને મન ૨૯
- વર બે માગી મૂમ્મા'તા, તેનો આજ પડ્યો છે અર્થ;
ઝોદ વર્ષ વનવાસમા હું, ને રાજ્ય પામે ભર્ત. ૩૦
- મુણી અનુજ આણુર યયો, યર યર મુજે દેહ;
જલણે તરવર કાપી નાખ્યો, તેમ પડિયો તેહ ૩૧
- વળી બેઠો યધને બોલિયો, ઝીજિત પાપી તાત,
પિતાને બોધી બેસો આમન, મરણ પમાડી માત. ૩૨
- પૃથ્વણે વનિતાને વરો, લપટને નહિ લાજ,
કામી કાઈ જલણે નહિ, એ અકૂત અકાજ. ૩૩
- તમ વિમુખ જે પિતા મારે, તે નહિ મારો તાત;
માતા માતા નહિ અમારે, તમ વિમુખે માત । ૩૪
- રઘુનાથ કહે છે સુણો લક્ષ્મણ, એ નહિ આપણી રીત;
વિશદ વંશ વિષે અનતરિયા, પિતા ઉપર પ્રીત ૩૫
- બેના આત્માથી ઉપન્યા, કેમ દીગ્ધે તે માન,
ઉપર આરોહણ યઈ, ક્યમ છેદીએ ડાળ. ૩૬
- યધપિ સાગર સકાય ને, ઇંદુ બિનો યાય,
અગ્નિ આદિત્ય શીતળ યાયે, વાયુ કરે મહેવાવ. ૩૭
- મેરને કા કરેકરી, ઉપાડી લેઈ જાય;
સત્ય વચન પિતાતણુ, મિથ્યા મારે ન યાય ૩૮
- સુમત્રને ત્યા શીખ દીધી, રથ સજ કરી લેઈ આવ;
ઝોદ વરસ વન વમવુ મારે, વીરા તુ બોવાવ. ૩૯
- સુમત્ર કે'છે સુણતો સ્વામી, જે મારા ન જાયે પ્રાણ,
કાદે નહિ તો કાક સર્વે, કદે મહાપાપાણ. ૪૦
- લક્ષ્મણ કે'છે સ્વામી મારા, હું આવીશ તમ સાથ,

મુજને વન ને રાજ્ય ભરતને, માદ વરસ ત્યાં તેહં.	૪
સીતા સાથે આવશે, અને લક્ષ્મણ વીર;	
મુશ્વતાં માતા પડી વસુધા, શુદ્ધ નહિ યરીર.	૪
આધાસના દે રામજી, દિવસ જારી કાલ;	
સાવધાન ધઈ મારી માવડી, આરા મુજને આલ.	૫
બેડી રે યદને બેસી માતા, પુત્ર તું મારા પ્રાણ;	
વને જારી વેરી તાહરા, જીવન રહે કુળભાણ.	૬
પિતાયકી પુરાણે, દહ ધણી અધિકી માત;	
તેતું વચન કમ લોપિયે, તું જો વિમાસી વાત.	૭
તેના મુતને રાજ્ય આપો, નથી કાંઈ આપણે કાજ;	
જીવન બેઠા ભોગવો સુખ, મુજ વચન પાળો આજ.	૮
માતાવચન લોખાતું મુત ! તને લાગશે પાપ;	
પિતાવચન પાળતાં તને, અસુખ યારો આપ.	૯
વળતા વાણી બેલિયા, મુષ્ક માતા મારી મર્મ;	
ભર્તારવચન સ્ત્રી લોપે, સાધવીમાં નહિ ધર્મ.	૧૦
એવી માતાનું વચન લોપ્યે, પાપ ન સાગે લેણ;	
સ્વામિતું વચન સત્ય ન-માન્યે કાયામાં કલેણ.	૧૧
સાગર મૂકે મરજદા, રવિ હિમ પશ્ચિમ યાય;	
તો મારા બાપજીનું, બોધું મિથ્યા નવ જાય.	૧૨
ગમે તો તું પાળજે, મારે પાળવું પ્રેમ;	
સત્યને વશ સાધન સધળાં, મત તપ તીર્થ નેમ.	૧૩
સૂર્યવશ વિષે મારી સલ-સાચવવા ઉતપલ;	
રાજ્ય કોનું જો પ્રાણ મેહું, રાખવાને સત્ય.	૧૪
કોટિ ઇંદ્રના વૈભવને, જે કરે તિરસ્કાર;	
એવું રાજ્ય મેલ્યું રામજીએ, જ્યમ હિચિહ્ન અજ અપાર.	૧૫
જનેતાકેન માગી આરા, રથ બેઠા લક્ષ્મણ રામ;	
કાળે પાસે બેઠાં જનકી, મોહે રતિયુક્ત કામ.	
કો તોળતા કો મજ ભરતા, જેના જે વ્યાપાર;	
કો કેને કેવા રહે નહિ, નિસર્ગ વર્ણ અદાર.	૧૭

૭. પુરાણે-પુરાણમાં કહી છે. ૧૭. કો કેને ઇન્દ્ર-સેનાતા. મજભરતા...
 વગેરે વ્યાપાર (તજને), એવો અન્યથ.

દોહોણાં વલોણાં તે ત્યાં મેલી, કા અર્ધ સજ સુંગાર;	
રામસાથે વન જાશું, તજ પતિ પરિવાર.	૧૮
નગર નિવાસી નિસર્યું સહુ, જનન જાણે જામ;	
તે અયોધ્યા આપણે, જ્યાં વસે રાધવરાય	૧૯
દશરથે સોંપી આપિયો, રાજ તમારે રામ;	
ભરત શત્રુઘ્ન સાથે, નહિ અમારે કામ.	૨૦
પિતા માતા બ્રાતા તાતા, સ્વજન સંહોદર સાથ;	
સખા મિત્ર પવિત્ર રામવ, પ્રાણનો આધાર.	૨૧
ચક્રે રથ ને અશ્વ પાળા, ઉચાળા ભરી જીવ;	
જાણે હિંદુ ઓગળયજી ચાલ્યા, કેડેથી સર્વ દેવ.	૨૨
રામ રહીને કહે પ્રજાને, બાધજો ! ભરતની કરો સેવ;	
દશરથે તેને રાજ્ય સોંપ્યું, આજ અવસ્થામેવ.	૨૩
મને સેવે રાજ્યસેવાનું કળ, નહિ તમને હોય;	
ચૌદ વર્ષ મેં રામ રહેતુ, સત્ય પાળવા સોય.	૨૪
રાજ્યબ્રટે હું વન વસુહું, મારે પ્રજાનું કાણુ કાળ?	
ચૌદ વરસ પૂઠે પ્રેમે પાળીશ, અજિજ્ઞ આવી રાજ.	૨૫
પ્રજા કહેછે પ્રાણજીવણુ, જો શા બોલ્યા બોય;	
ભરતે બાર કેમ ઉપડે, શુભાસ સિંહ સમતોલ.	૨૬
તમે ત્યાં સાકેત સાથે, બીજાનું નહિ કામ,	
અવરને નવ જોળણુ, રાજ એ મારે રામ.	૨૭
પ્રાણુ લેઈ પ્રજાના, શ્રીરામ જાઓ રાન;	
તમ વિના જે અધક્ષણુ જીવિત, તેહ મૃત્યુ સમાન.	૨૮
અમે સાથે આવશું, તમે ના કહેજો નકાર;	
સ્ત્રીજિતરાયના દેશમાં, અમે નહિ વશું નિરધાર.	૨૯
અત્યંત આતુર પ્રજા દેખી, સહી આવે સાથ;	
સરયુની તીરે જઈ રથ, રખાવો રહુનાથ.	૩૦
મારે ઉતારા કર્યા, સાવધાન સવળા લોક;	
રામ રખે મેલી જાતા, પામશુ સહી શોક.	૩૧

નરનારી નિરતર, ન મેદેવે કેા નામ;	
સૂતાં બેઠાં જાગતાં, અથવા કરતા કામ.	૩૨
મધ્યરાત્રને સમે રામે, જગાડ્યો પ્રધાન;	
સજા કરે રથને મચર, ન જાણે કેા કાન.	૩૩
અયોધ્યા બણી ચલાવી, વાટે બીજી ચાલ;	
નગર નિવાસી ન જાણે કેા, ચાલ્યા એવી ચાલ.	૩૪
સંગ છોડી ચલાવ્યા, વચળ ધોડાં ચાર;	
નગર નિકટ આવીને, ચાલ્યા હિતર દિશ અપાર.	૩૫
તમસાતીરે વિકટ પર્વત, શૃંગવેર તેતું નામ;	
વસેઠે શુદ્ધ બીલ રાજ, તેણે જાણ્યા રામ	૩૬
સામે ચાલી જરણે આલ્યો, પ્રભુને કયો પ્રણામ;	
સ્વામીજી ! હું સેવક તમારો, દિગિયે કાઈ કામ.	૩૭
વન આજો એકલા કવચ, આવિયા કહો નાય,	
સબ્યસ દીસો શા બણી, સેના નહિ કેા સાથ.	૩૮
રઘુનાથજીએ બીલ આગળ, ભાગિયો સર્વ ભેદ;	
પિતાવચને વન ચાલ્યો, એહ વાણી વેદ.	૩૯
બીલ કહેછે ભાગ્ય મારું, મારિયો દરશન;	
દીન જાણી દયા આણી, અહીં આલ્યા જગજીવન	૪૦
હવે કામ ઘો કાઈ રામ મુને, આ વન પૂરો વાસ;	
ગિરિભોમ સમજી ભોગવો, હું તમારો દાસ.	૪૧
રઘુવીરજી વળતા વદે, હું શુ દેહ તુજને કાન !	
અયોધ્યા મેલી અરણ્ય આલ્યો, બીજી ન રહે રાજ.	૪૨
કોડીએ કને નથી, તજી બરો લગાર;	
જોઈતું નથી કાષ્ટએ, ધ્વનિ અધિકાર.	૪૩
આ ધોડા છે દશરથના, લીલાજવ નીરો નેહ,	
તમે રહોછો તેના દેશમાં, જ્યાં માગ્યા વરસે મેહ.	૪૪
મારે કાજ માગુછું, સામળો તે શુદ્ધ;	

૩૪. વારે ઈન્દ્ર-યોડે સુધી અયોધ્યા બણી જઈ પછી રસ્તામાંથી બીજી ચાલ લીધી-રસ્તો બદલ્યો. ૩૬. તમસા-એ નામની નદી. ૩૮. શા બણી-શા કારણથી.

જટાવાળા આણી આપો, જડતણે તો દૂધ. ૪૩
 ડામ આણી પાપરો, સાયરો શ્રીકાર; ૪૪
 જવ નીચો ને દૂધ લાળ્યા, વાર લાગી નહિ લગાર. ૪૫
 રામજીએ જટાવાળી, સીતા પામ્યાં શોક; ૪૬
 જોતાં જો જીવ ન જાયે [તો], એહનું સુખ ફોક. ૪૭
 પ્રભ લાગી રચને પેખવા, શ્રીરામ ગયા સાકેત; ૪૮
 ચીલા આલ્યા પુરમણી, હરિ ધરી હૈયે હેત. ૪૯
 ખાજા વળી પૂર આપિવારે, નિજ સદન સર્વે લોક; ૫૦
 રામ રાતે જાતા, રહેતા જાણી, ટળ્યા સધળા શોક. ૫૧
 મહારાજ છે જાણ્યું મેહેલમાં, હવે રાજ્ય કરશે રામ; ૫૨
 પ્રભ પુત્રની પેરે પાળશે, સર્વો સધળાં ડામ. ૫૩

કડવું ૨૭ મું.

રાગ ધનાશરી એકતાળી.

જાળ્યા દસરથ રામ ન દીઠા, આતુર યમા અપાર; ૧
 કેકેલી કને રહેવાઈ, મમ નથી લગાર. ૨
 રામની માતા કને લેઈ જાઓ, આ વેરણને નહિ જોઈ; ૩
 ત્યાં રામનાં દર્શન પામું, દુઃખત દેહનાં ધોઈ. ૪
 એ રંડા મુને ખાવ્યા, માંડ કરેછે મન; ૫
 વાણી રૂપીઓ વૈશાનવ રે, બાળે માઈ તન. ૬
 દાસી જે વળગાડી રાખે, લાવી કૌસલ્યાધેર; ૭
 પર્વક ઉપર પડ્યા આવી, જવતણી ત્યાં પેર. ૮
 કહે કૌસલ્યા કુંવર ક્યાં છે, શી રીસાળ્યા રઘુવીર ! ૯
 દરચન મુને કાંઈ નથી દેતા, કુંદર સ્વામશરીર. ૧૦
 કૌસલ્યા કહેછે સ્વામી, જળતાને શું બાળો ! ૧૧
 માનીતીને મંદિર જાઓ, તેનાં દુઃખ સર્વે દાળો. ૧૨
 હું દુર્ભાગણ દુઃખ પામું, પુત્રવિરહે પસ્તાઈ; ૧૩
 જાણું જો જોગણ ધમ્મને, વિરહિણી વનમાં જાઈ. ૧૪

૪૩ જોતાં જો-જોતાં તો પ્ર. ૨૭.

- વાલીને વચને વન વાસ્યો, રાજવદનવોચન;
વણ અપરાધે કુવર કાઢ્યો, માંડ મનાવો મન. ૮
- માનીતીના મુતને સ્વામી, અખિવ આપતા રાખ્ય;
કહો કંપજ કાણે વાર્યા, રામ કર્યા કાં તાખ્ય ? ૯
- દશરથ કહેછે કૌશલ્યાને, મારો નહિ કંઈ વાંક,
મારા મૃત્યુતણુ નિમિત્ત છે, એ વણુ આડો આક. ૧૦
- કૈકયીને કાળે કહેવરાબું, પ્રીતે મયરા પ્રેરી;
આવરદાનો આંકો આવ્યો, હરિમુત રણા છે હેરી. ૧૧
- મુજ મરતાને શુ મારેછે, બળતાને શુ બાળે;
જાતાને કા ઠેલી કાઢે, ટળતાને કાં ટાળે ! ૧૨
- મુને રાપ માતાએ દીધો, અવણુનો સુણી ધાત,
હુ મૃગયા રમવા વન ગયો તે, સાંભળ સુદરી વાત. ૧૩
- હિજ કો યદક્ત એવે નામે, અધ હતા નરનાર;
અવણુ નામે મુત એક તેનો, લેઈ ચાલ્યો વનમુશાર. ૧૪
- સાવિત્રી નામે સુંદરી, પિયર પોત્યતી કીધી;
કનકની કાવડ (કામળ) પોપુઆં પાયરી, ખાતે સુધે લીધી. ૧૫
- કાશી કાચી માયા મથુરા અગોધ્યા, વેત્રવતી શુભક્ષેત્ર;
ગંગાદ્વાર કેદાર બદરિકાશ્રમ, નરનારાયણુ શુભ નેત્ર. ૧૬
- મુઠકર આદિ લીધે બીજાં, અવણે સર્વ કરાવ્યાં;
એમ કરતા તે ઘોર વનમાં, મધ્યનિશાએ આવ્યાં. ૧૭
- પાણી પાખે માતા તરલી, આતા આવ્યો નીર;
જાણે હા શુ જોવા જાળે, વહેલો આવે વીર. ૧૮
- સાવજ સખ્ત સુણીને અવણુ, નીર બણી નીસરિયો;
કાવડ વળગાડી તરડાળે, કુભ ધરી પરવરિયો. ૧૯
- સાવરતીરે નિર્મળ નીરે, જોડે કોકિલ કીર;
સારસ ચાતક મોર મધુકર, નાદ કરે ગંભીર. ૨૦
- શેવાળ ડાળે આરે આવે, જાણે જાતા જન;

૧૧. હરિમુત ઈ-હરિષ્પી પુત્ર હેરી (વનમાં જાળે) રણા છે (હિ-
જુ) ૧૩. અવણુનો-અવણુનું પ્ર ૨ છ ૧૫ પોપુઆ-રૂની કામળ ગાદી.
૧૮. આતા-લાડકાં

કમળે વમળે જળ ભરિયું, મહાનુભાવનું મન,	૨૧
ઝખે મખે રખે ભરિયું, વાળે છે બહુ છોળ,	
શીતળ મદ સુમધ વહેછે, પવન કરે ઠંડોલ	૨૨
એવે સરોવર આલ્યો અવણ, પાણી માહે પેઠો,	
બટ બટ સખ્દ થયો જળ ભરતા, મુજ મનમા ગજ બેઠો.	૨૩
સખ્દવેધી મેં બાણ્ય મેલિયું, હટેકમળ જઈ લાગ્યું,	
સર જોવા ને લેવા આલ્યો, મહાનુભાવને વાગ્યું.	૨૪
આરે આણી નાખ્યો અવણ, મેં પછી પૂછી વાત,	
નામ જોત રાતે ક્યમ આ યો? કુણુ માત કુણુ તાત?	૨૫
માફ બાણ્ય વાગ્યા પછી, જીવે નહિ કાણ્યે કોય,	
માને પાણી પાનુ ખરડી, મરણ પામિયો સોય	૨૬
મેં માતપિતા તેના ત્યાં આપ્યા, અવણ સુતો જ્યાય,	
પ્રાણ રહિત પડ્યો પેખે નહિ, કુવર મારો ક્યાય	૨૭
અવણની માતાએ ત્યારે, મને દીધો શાપ,	
પુત્ર વિરહે મરણ તું પામે, પ્રાદુ કીધું પાપ	૨૮
માતપિતા બળી મુઆ બે, અવણકેરે સાય,	
તે શાપ સાચો થાવાને, વનવસ્થા રધુનાથ	૨૯
રામચંદ્ર કહેછે લક્ષ્મણ જટા મુજને વાળ્ય,	
વનકુળ વાર પે'રણ પે ઘી, રાજવેશ તું ટાળ્ય.	૩૦
ગ્રહને કહ્યું ત્રાપા બાધી, અમે ત્રણને તાર;	
હું લક્ષ્મણ ને સાથે સુદર, સીતા નામે નાર	૩૧

૨૧ શેવાળ ઈન્-જે કાઈ આરે આવે તે શેવાળ ડાળે, અને તેથી જાતા જન જાણે કે કાઈ પાણી ડાળેછે શેવાળે ડાળે આરે વારે ૫ ૨૭ શેવાળ ડાળો આવે વારે ૫ ૧ લી મહાનુભાવનું ઈન્-જેમ મહાનુભાવ પુરુષનું મન ઉદારતાથી ભરેલું હોયછે તેમ આ જળ કમળ અને વમળ થી ભરેલું હતું અથવા આ અવણથી મહાનુભાવનું મન આ સરોવરના વમળ તથા કમળથી પરિપૂર્ણ થયું ૨૨ ઝખે-(ઝખ-મત્સ્ય) મગર અને મચ્છથી મખે-(મખે) મલ્લે રખેને એ સરોવરમા બહુ છોળ વાજેછે (પાણી ઉછળવાથી) માટે તે મગર અને મત્સ્યથી ભરેલું હોય, એવો વિચાર અવણને થતો હતો ૨૩ ગજ બેઠો-મારા મનમા તે ગજ (હાથી) છે, એમ લાગ્યું

- ૧ સુમત્ર (શીશ) નામી પિતાપદપંકજ, પ્રેમે કરે પ્રણામ;
ચૈદ વરસ વીત્યા પછી વનથી, ભુવન આવશે રામ. ૩૨
- ૨ સુમત્ર કહે જખ્યો હું જાને, ગર્ભ કા નન ગળિયો!
સાથે આધો નહિ વિય પીધુ નહિ, દાવાનબે નવ બળિયો। ૩૩
- ૩ રામને વનવાસીને, નગરમા નહિ જાઉં,
પુરમા પચ્છટાળી કરે, હેનામા હજવો યાહી ૩૪
- બુડે મુડે ભાગળ માહે, પેસુ કેમ પેર,
રામ લક્ષ્મણ સીતા વિહોણો, ક્યમ જામશ હું ઘેર. ૩૫
- હાટે મારૂં અતિ આકરૂં, ફાટે નહિ પાપાણુ,
રામચંદ્રને ધિરહે મારા, નથી જાતા પ્રાણુ ૩૬
- નાપા બાધીને ત્રણુને, તાર્યો તમસાતીર, ૩૭
સેના સેવને સાથે આવુ, બીન બચે રધુનીર।
- રામ કહેછે કટકેકરૂં, નથી કામચે કામ,
સેના સાથે જાને તેડિયે, શુ કરવો છે સંભામ? ૩૮
- પેહેને પમસે સીતા થાક્યા, નમણે દાબ્યા નીર,
ખીચુ ભરતા લક્ષ્મણુને પૂછ્યુ, કેટલે જાવુ વીર ૩૯
- રામચંદ્રની આખે આસુનો, [પ્રથમ] જન્મ થયો સારે,
રોવાસરખુ મુખ નથી કીધુ, કદ પડે પણ ક્યારે ૪૦
- લક્ષ્મણુ કહેછે માતા આપણુ વસશુ પેલે વન;
ત્યાં આવ્યા પછી જનકનંદિની, મોહ પામેછે મન ૪૧
- આતા! તે ત્યાં કશુ હતું મુને, તે વન આવ્યુ વીર,
હજી તુ તો હાંડે છે, ધરે નહિ કા ધીર? ૪૨
- આર્ધજી મેં તો એ વન તમને, નથી કશુ ત્યાં નાટ,
પેતે પર્વત આપણે રહેવુ, વસમી છે નહિ વાટ ૪૩
- વાહી વન લક્ષ્મણુ સીતાને, ચતુરપણે ચલાવે,
કમળપત્ર પ્રાપ્ત પદ કોમળ, ભમતા બહુ ન બાવે ૪૪
- તે રામચંદ્રના ચરણ તમામે, સીતા કોમળ હાથ,

૩૪ હેનામા—હસા ૩ ૩-૨ ૩૯ જુઓ હામાન નાટક અ ૩
ને - 'સય પુરાપરિસરેપુ શિરીષમૃદ્ધી ગત્વા જવાનિવતુરાણિ પશોન સીતા । ગત્ય્વમ-
સ્તિ નિચાદિત્યસકુન્નુમાણા રામાશ્રુણ કૃતવર્તી પ્રથમાવતારમ્' ॥

કાણુ કરે જાણી પીગા પામે, સહુ ન જાએ નાથ.	૪૪
તે કામળ ચરણે ચાલે, કટકયુત ગિરિશૃંગ;	
શીત આતપ ને ટૂપા તણે, સેહેજે સહેવા અમ.	૪૬
રામચરણ જોઈ જનકી, મધ્યે માડતા પાપ;	
લક્ષ્મણ પૂઠે પગલા ભરતો, રણે ચરણ ચપાલ	૪૭
તમસાથી ત્રીજે વાસે, પ્રભાવક પ્રભુ આલ્યા;	
બરદાજની ભક્તિ કરવા, બૂધરજી મન જાલ્યા.	૪૮
શિષ્ય સપાતે કાલ્યુ ઋષિને, આલ્યા લક્ષ્મણ રામ;	
સાથે સીતા સેવા કરવા, પ્રભુને કરે પ્રણામ	૪૯
વિદ્યારથીના વચન સામળી, ઋષિજી થયા રળિયાત;	
રામચંદ્રને તેડી ન આલ્યો વાદ ન કીધી વાત	૫૦

કડવું ૨૮ મું.

રાગ આશાવરી.

બૂધર જણી બરદાજજી, શિષ્ય લેઈ સેવા સાજજી,	
મહારાજ મહિર મારે આવિયા રે	૧

હાળ.

મહિર મારે મહારાજ આવિયા, આજ પેઠી આસ;	
પૂજા કરી પંચરાવિયા, ઋષિને દૃઢ વિશ્વાસ	૨
અનુજ સીતા સહિત રામે, પ્રેમે કર્યો પ્રણામ;	
આશિષ દીજિયે તમને, પ્રભુ પૂરણકામ	૩
શિષ્ય સાથે કહાવિયુ, (અમ) તમે ન આવિયા રમુનાથ,	
દરશન તમારૂં વે'લું પામત, અનુજ સીતા સાથ	૪
રામ કહેછે જો અમો કીજે, ત્રણદાનો ભગ;	
પછી તમને કાણુ પ્રસાદે, હૃદે આણી રગ	૫
જાણે જીવન પધારિયા, કમળદળલોચન,	
“આઠલા દિન અહીં દેહ દમ્યો, તે પામવા દરશન.	૬
તમટાળી કાણુ પાળે, પિતાતણું વચન !	

રાજ્યસુખ તજી કોણુ ચાલે, વીર વસમે વન !	૭
જનનું દેહદમનરૂળ, અમો પામ્યા આજ;	
તમો(વન વસતા)જાણી, અમો વસ્યા આ વન, કાંઈક દેવાકાજ. ૮	
એક રસના નામ તમારું, હું શું કરું વખાણ;	
શેષ મુખે કહી શકે નહિ, તમો પુરુષપુરાણ. ૯	
અજન્મા અચિત્ત આત્મા, અવિનાશીતું એક;	
માયા માતૃપ રૂપ ધરિયું, મન કરી વિવેક. ૧૦	
ધન્ય સીતા સાધવી તેં, ઝોળખ્યા શ્રીઅર્જનત;	
સેવા કરવા સાથે આવી, સદા શોભાવંત. ૧૧	
ધન્ય લક્ષ્મણ સાહસિક સૌમિત્રે, તેં તાજ્યા ભોગવિલાસ;	
તેં રામ સીતા ઝોળખ્યાં, થઈ નીસર્યો તું દાસ. ૧૨	
રામ વિષ્ણુ સીતા લક્ષ્મી એ, લક્ષ્મણ તું શેષ નાગ;	
સુરકારજ કરવા જૂઠાર હરવા, દીધા અવનિ પાગ. ૧૩	
રાક્ષસની ખીંગા ધણી છે, કો દમી ન શકે દેહ;	
યદ કો યજી શકે નહિ, તમો ટાળો તેહ. ૧૪	
હું મારે તપોબળે કરી, વસુ આણે વન;	
રાક્ષસ કો આવી શકે નહિ, કરતાં દેહદમન. ૧૫	
વનરૂળ સેવા વિધાર્યાં કો, જઈ શકે નહિ જન;	
નિશાચર મારમ મળે, પ્રેમે કરે પ્રાશન. ૧૬	
દેવ યયા છે દામણા, ઋષિ યયા છે રાંક;	
કદ કહીએ કેટલું, એ દુ.ખે આડો આંક. ૧૭	
દશરથ ઉપર દુહવાસો મા, નહિ ટ્રેકર્યાની વાંક;	
અંધરાને મારસો મા, તમો ત્રિકમ ટાંક. ૧૮	
અમ સરખા અનાથને, રાખવા શ્રી રામ;	
સાધુને પ્રતિપાળવાને, નવખંડ કરવા નામ. ૧૯	
તમો અવનિ અવતરત નહિ, વસત નહિ જો વન;	
જગત આખું જીવત નહિ, મરત મોહિત મન. ૨૦	

૭ તમ ટાળી-તમવિના. ૮ તમોઈ-તમો દેવ કાર્યોયે વનમાં જરો.
સારે અમને તમારાં દર્શન થારો એમ જાણીઅમે આ વનમાં વસ્યાછીએ.
૧૮. ટાંક-સમારે. ૧૯. નવખંડ-નાવ પ્ર. ૧-૨

વળી વળે કંઈજુ વિનતિ, એટલુ દીને કામ;	
જગત માહે રાખતું નહિ, નિચાયરતું નામ.	૨૧
રામ કહે છે કામ માર, ને ને હવે ઋષિરાય ।	
પાપ મને યાદ લાગે, પ્રભુ ને પીડાય	૨૨
રાક્ષસી સર્પ રડા કર, તો રામ માર નામ,	
જાણે જાતુનીએ જાણ્યા નથી, હુ એમ ફેડુ દામ	૨૩
આજા માગી ચરણુ લાગી, આલિયા ચતુરસુજણ,	
વાલ્મીકિને આશ્રમ આ-યા, જાણે બૂના જાણ	૨૪
વાલ્મીકીને શિષ્ય સધાતે, કહાવિયુ તે લામ,	
મહાનુભાવના આશ્રમમા, અકસ્માત જામ્યે ક્યમ ?	૨૫
વાલ્મીકિ આવી પૂજા કીધી, દીધી બહુ આશિષ,	
લક્ષ્મણ સીતા સહિત રામે, ચરણુ નામ્યુ શીશ	૨૬
કુશળ પ્રભુ પૂજુ વાલ્મીકે, વન આવિયા કોણુ કાળ ?	
દશરથરાયે રિકરાને ન આપિયુ ક્યા રાજ ?	૨૭
રામ કે'છે રામ કને, કેકેવીએ વર માગ્યા બેઠ,	
રાખ્ય ભરતને આદ વરસ ને, વન મુજને એઠ	૨૮
ઋષિ કે'છે રામને, નિમિત્ત કેકેવી માટ,	
અહીં (અમે) કષ્ટ કાળના દેહ દમતા, વાલાજી જોતા વાટ,	૨૯
બૂનો ભાર ઉનારવા, મારવા મુગ્ધા કાળ,	
અમ સરખા રાકને રાખવા, વન નીમરો મહારાજ	૩૦
રામ તમારા નામનો, જે જાણ્યો મદિમાય,	
વાલ્મીકપણુ પામિયો તે, લામ નામતણુ પમાય	૩૧
દરશન તમારા થકી સમરે, પૂર્વ જન્મની વાત,	
જીવતણુ હુ દામ સગી, કંઈ મનુષ્યનો ધાત	૩૨
જીલડી ઘેર ભારજી, તજ વાગવ વે ।	
કામકું ૨૨ તીર તાણુ, વિપ્ર વધુ વિશે ।	૩૩
ધુટી મોરી આદાર આણુ, રેમદાશુ પ્રીન,	
પુત્ર પુત્રી પરિવાર પાંખે, રમતો રૂઢી રીન	૩૪

૨૫ તમ-અરજાને કહા પું હતુ તેમ. ૩૧ વાલ્મીકપણુ-અર્થાત
આ મારી કાનિની સ્થિતિ ૩૩ વધુ-વધુ મ્હં-મારું

જૂએ મંદ્રે ને બમતો હોઈ, અમિય કરતો આહાર;
 માયો પાપે શોધવું નહિ, એ એધિક આચાર. ૩૫
 એવે સપ્તઋષિ આવતા દીક્ષા, અરુ-ધતી છે સાય;
 કામદું ને તીર તાણું, હઠે સાહી હાય. ૩૬
 સપ્તઋષિ સામા આવ્યા, મુખે કે'તા મ માર;
 અમકને કાંઈ છે નહિ, સંગ સાંધવી નાર. ૩૭
 તમને મારી આજ મારો, જોખવો પરિવાર;
 બીજું બળે પામ્યા નથી; એકજ કરવા આહાર. ૩૮
 સપ્તઋષિ કે'છે જઈ પૂછ પ્રભને, ને હું કરી આવુંછું પાપ;
 તમારું ભરણુપોષણ કરવા, આતુર થઈને; આપ. ૩૯
 બક્ષ સધળું ભોગવોછો, કાંઈ પાપમાં તમારો ભાગ;
 પછે અમને અહીં આવી, મારજો મન રાગ. ૪૦
 પગલું એક પરકથું નહિ, એ અમારું સત્ય વચન;
 સત્યે શેષ ધરા ધરે છે, સત્યે શશિ હુતાશન. ૪૧
 સત્ય વચન માની સાંચ્યો, પરિવાર પૂછો પ્રેમ;
 સપ્તઋષે ને શીખવ્યો તે; હચ્યો જઈ એમ. ૪૨
 પરિવાર કે'છે પાપ કરી, કાં ભયો અમારાં પેટ;
 પ્રુણ કરી કાં ન લાવે, કાં નિહુર થાયે નેટ. ૪૩
 પાપપુણ્યતણા ભાગી નહિ, અમો કો નિરધાર;
 તે તારૂં કરું ભોગવવું છે, અમો ધન્યું આહાર. ૪૪
 વૈરાગ્ય પામી પાછો વળ્યો, સપ્તઋષિને લાગ્યો પાપ;
 ઉપદેશ આપો મુજને એવો, અશાન અંધારૂં જાય. ૪૫
 સાધુ સમાગમંતણા મહિમા, ઢલ્યો તંનેનો તાપ;
 અમલો મેં અધમપણાથી, કયો પ્રેતાં પાપ. ૪૬
 મરામરા મુને મંત્ર આપ્યો, નહિ રામનો અધિકાર;
 આ પીપળા પાછળ પ્રદક્ષિણા દેને, ન્યાં લગે અમો આવું આણે હાર. ૪૭
 પીપળા પાછળ પ્રદક્ષિણા દેતાં, પડી લોડી આડ;
 શાણીત ત્વચાને મેઠ મગ્ગ-રહિત કેવળ હાડ. ૪૮

૪૪. ભાગી-લાગીયા. ૪૭. નહિ ૪૦-કેમકે 'રામ' શબ્દ બોલવાને પણ
 હું મોગ્ય નહોતો. આ પીપળા ૪૦-અને કરું કે તું આ પીપળા પાછળ ૪૦

કંઈ કાળે ઝાપિ આવ્યા, મુજમાં રમતો ફીટો રામ;

પછે હું તો મરણ પામ્યો, હરે નિર્મળ નામ.

૪૯

ભાર્ગવપી અવતાર પામ્યો, વાસ્તીકમાં વીર્યદ્રાવ;

વાસ્તીકિ માર નામ પાડ્યું, ભામનીએ ન કીધો ભાવ.

૫૦

કલ્પું ૨૬ મું.

રાગ મારણી તાલછતમાન.

તે એ અક્ષર જે ખીજ કયા છે, રમ્યું રામાયણ રસાળ છે;
રામનામનો મહિમા મોટો, કાષ્ઠક હરે પશુપાળ છે.

૧

પણ રાક્ષસતણો બચ છે ભારી, તેને વારી ન શકે કાય છે;
સ્વામી નાથ નિશાચરનો, તમ વિષુ કોણે ન હોય છે.

૨

તમે અવતર્યા છો એહજ કરવા, તમ ચોગ્ય છે તેહ છે;
રાક્ષસ માત્રને મરણ પમાડો, અમે માગીએ એહ છે.

૩

રામ કહે તે મેં મારવા, દેઈ સત્ય વચન છે;
વાસ્તીકિને વંદી આત્મા, વળી ખીજે વન છે.

૪

પૂર્વદક્ષિણ કોણ આવ્યા, ગિરિચિત્રકૂટ પાવન છે;
મહાતુભાવ મુનિના સા આશ્રમ, જેના નિર્મળ મન છે.

૫

તણેટીયે મદાકિની વહે, વિમળ તેહનું તીર છે;
આરા અનુપમ સ્વચ્છ છે, તરવર પૂલાં તીર છે.

૬

શૈલાળ જળ જંબુવા જાણો, જળ ઉડાં અતિ મંબીર છે;
માહે મચ્છ કરે કીડા, પીડા રહિત શરીર છે.

૭

નિર્મળ નીરમા કમળ વિકાસિત, ભમર કરે ચુગર છે;
સારસ મોર બપૈયા બોલે, ચાતક શુકપિક સાર છે.

૮

વૃક્ષ સધળા વેલિયે વીંટમાં, નમી રણાં ફળભાર છે;
રામચંદ્રને આવતા જાણી, વનસ્પતિ કરે નમસ્કાર છે.

૯

મૃગ રોકર ને રોક સાખર, ખડ્ગ એટ વિખ્યાત છે,
રાધવ કે આ વન રહું, અહીં રહિયે એકાત છે.

૧૦

૫૦. વાસ્તીકમાં-રાક્ષસમાં (ભાર્ગવ મુનિનો વીર્યદ્રાવ યવાથી). ૧. મ-
શુપાળ-પશુપતિ-શકર. ૫ કોણ-ખૂણો (અગ્નિ ખૂણો) ૭ જંબુવાં-જં-
બુવા રંગનાં ૮ પિક-કોયમ ૧૦. સાખર-સામરા' પ્ર ૨ છે. ખડ્ગ-જો-
ડો. એટ-સિંહરી.

- ચતુર ચઢ્યા (સપડી) ચિત્રકૂટ ઉપર; લેઈ વંસવંદની કાળ છું; ૧૦
 ગિરિગુંગ ઉપર ચઢી ખે કીધી, પર્ણકુટી તતકાળ છું; ૧૧
 વારતુપૂર્ણ (કરી) ત્યાં વસિયા, લક્ષ્મણ સીતા રામ છું; ૧૨
 બહાદેવ ભામાં રહ્યાં રીસાવી, જાણે વસંતઋતુ ને કામ છું; ૧૨
 તમસાતીરથકી સાંચરિયો, સાકેત બણી સુમંત્ર પ્રધાન છું; ૧૩
 નગરમાંડી કહો ક્યમ પેસીશ, રઘુનાથ-વળાવી રાન છું; ૧૩
 અભાગિયો હું અલ્પ મતિહું, મારા પાપતણે, નહિપાર છું; ૧૪
 ધંધઈટાલી મનુષ્ય મારશે, ઉતારશે અધિકાર છું; ૧૪
 દેશરથરાજા મને પૂછશે, ક્યાં મૂડી આવ્યો રામ છું; ૧૫
 મેં તુને ક્યારે કહ્યું હતું, ક્યાં કહું કીધું કામ છું; ૧૫
 તું પ્રાણજીવનને મૂડી આવ્યો, હવે મુજને માર છું; ૧૬
 સારે હું શો ઉત્તર આપીશ, નયણ્યાં જેતાં વાર છું; ૧૬
 જોમ દો જાણે નહિ તેમજાઈ, કે'શે કોણ કરી આવ્યો કાળ છું; ૧૭
 રામ વન મેલીને આવ્યો, નથી આવતી લાજ છું; ૧૭
 સાંજે સૂતી શેરીએ થઈ, જ્યાં મનુષ્ય મને નહિ દોષ છું; ૧૮
 અપરાધીની પેરે આવે, જ્યાં રામ રામ કહી રોય છું; ૧૮
 સાન વહોણા શય્યા ઉપર, સૂતા હતા રમ છું; ૧૯
 સુમંત્ર આગળ આવીને ઉભો, પ્રભુ દિને કર્ણપસાય છું; ૧૯
 શુદ્ધિ વળી સુમંત્રને સાહે, જાણ્યું રોપે ભરાણા રામ છું; ૨૦
 આપોપે અહીં આજ્ઞા નહિ, ન ગમે માફ નામ છું; ૨૦
 મુજ મંદમતિને જે કહાવ્યું હોય, તે તું કહે મારા વીર છું; ૨૧
 મેલી આવ્યો કે લેઈ આવ્યો, સુંદર શ્યામશરીર છું; ૨૧
 સ્વામી રામચંદ્ર તો વન પધાર્યા, સાથે સીતા લક્ષ્મણ સાત છું; ૨૨
 તમને તો નમરકાર કહાવિયો, મનગમતું કર્યું માત છું; ૨૨
 સુણતાં પ્રાણ જયા રાગના, મંચક ઉપર મરણ છું; ૨૩
 સ્નાન દાન ક્રિયા વિધિ કાંઈ, નહિ જોકે આચરણ છું; ૨૩
 કૌશલ્યા આકંઠ કરી ઉડી, વસિષ્ઠે વારી રાખી રાણી છું; ૨૪
 જીજ્ઞે રાજા આવી બેસશે, દશરથ મુખે જાણી છું; ૨૪
 કદાં મેદામોટી જોકે આણી, ધૂત માંહે નામી છું; ૨૪

કૌશલ્યા સુમત્રે સાહી, સુધાપો તે સ્વામી છ.	૨૫
તળો તનને ખાંર કાઢ્યો, કાઠ ધૂત કુડીમાં નાખ્યો છ;	
જેમ કે નગરનિવાસી ન જાણે, તેમ ઘર માંહે રાખ્યો છ.	૨૬
દશરથ આ દેશાંતર લખ્યો રે, કામળ સુમત્રે સાચો છ;	
સ્વસ્તિ થી કૈકેયપુર સ્થાને, રાધવ નામે રાચો છ.	૨૭
બરત શત્રુઘ્ન બેઠુએ ભાઈ, કુદ કામળ અદી આઘ્યો છ;	
વાટે યદને પાણી પીચ્યો, બૂપતિને મન ભાવો છ.	૨૮
કાસદ બે તે ચંચળ આલ્યા, સાતે દહાડે પોદોત્યા છ;	
સમાચાર સર્વ કલા બરતને, સાંચરીએ મુર સમોના છ.	૨૯
મામાજીને મોકલાવીને, હેમે આણી દિત છ;	
ઉચ્ચમુચ આલવું તે શું, પૂછે મુધાજીત છ.	૩૦
મોસાજું કીધું મામાજીએ, વચ્ચ વિવિધ રણુગાર છ;	
હય હાધીને રથ આપ્યા બહુ, શકટ બરીને બાર છ	૩૧
વળાવા આઘ્યો યોડેશે, મજાસ એકનું માન છ;	
વળી વહેલા બે વીર આવળે, એમ કહી વળ્યો (મુધાજીત) રામન છ. ૩૨	
વાટે વિભાસણુ કરી મનમાં, ત્યાં માર તે શું કામ છ;	
રામ સિદ્ધ છતાં હું સિયાળતણુતે, કોણે લીધુ નામ છ.	૩૩
વાટે અપશુકન તો થાયે, ઉપજે અતિ ઉચ્ચાદ છ;	
કાળા જોષ્ટએ તે જમણા જાયે, સાવજ વસમી વાટ છ.	૩૪
ઉકાંટો ને અંગ ઉધડકે, રોમ ઉપરાં થાય છ;	
અંખેથી આસુ ઝરે ને, થર થર ધુન્ને કાય છ.	૩૫
માર્ગમાં તીર્થ બહુ આવે, વિધિપૂર્વક ત્યાં નાંચ છ;	
બ્રાહ્મણને દક્ષિણ બહુ આપે, અનેક નદી અવધાય છ.	૩૬
સાત દિવસે સાકેત સમીપે, બરત મહાબલ આવ્યા છ,	
વાડી દેખી વિચ્છય પામ્યા, શું ભાઈ વનથી વમતે રીમાચ્યા છ ! ૩૭	

૨૭. દશરથ ઈ-દશરથના નામથી સુમત્રે દેશાંતરમાં કામળ લખ્યો. અથવા દેશાંતરમાં રહેવા દશરથના સંબંધમાં સુમત્રે કામળ લખ્યો. 'દશરથ આદે શાંત લખ્યોરે' પ્ર. ૨ છ. ૨૯ સમોતા-(મ-માનિવા)માન પામેલા. ૩૦. મોકલાવીને-(તે કામળ) ઉચ્ચમુચ-ઉચ્ચમુચ પ્ર. ૨. ૩૫ ઉધડકે-ઉધડકે પ્ર. ૨-૩. ૩૬. અવધાય-અવધાન પૂર્વક (માન કરે.) ૩૭. વનથી ઈ-અ- થાત વસંતઋતુની શોભા સંદિત આ વાડી દેશ કેમ છ ?

વન ભોજન કરવાને વૈશ્યજન, જે આવતા અનુદિન છ;	
તે આજ કા નથી દીસતા, કાં વનફળ વિહોણું વન છ.	૩૮
વારમુખ્યા કાં નથી નાચતી, કે કામીયમા તિરધન છ;	
અયોધ્યા અણુમણી દીસે, જાણીએ નથી જીવતા જન છ ।	૩૯
જાણીએ તતકાળની રાંડી રામા, પે'યા વિના પાગરણુ છ;	
અયોધ્યા એવી દીસે છે, શું બાઈ દશરથ પામ્યા મરણુ છ.	૪૦
ચંદ્ર વિહોણી યથા શરવરી, દીપક જ્યમ વણુ તેલ છ;	
પૃથ્વિ વિહોણું વન શોભે જેમ, એવા અયોધ્યાના મે'લ છ.	૪૧
શું બાઈ સમનથી નગરમાં, ધ્વજપતાકા ન દીસે છ;	
આધા પગ અશ્વના ન આસે, મારું હૈયું ન હીમે છ.	૪૨
સામુ કો શે નથી આવતું, શું બાઈ નગર નથી વસ્તુ છ;	
શેવા સરખાં મુખ સહુકોનાં, કોનુ વદન ન દીસે હસ્તુ છ.	૪૩
એમ અનેક આલોચન કરે છે, પુરમાં કયો પ્રવેશ છ,	
પ્રાચી દિશ જેમ દારણુ હીમે, વણુ હમે દિનેશ છ.	૪૪
નામ ન લે કો નગર માહે, ન નામે કો શીશ છ,	
આ દૈક્યીનો કુંવર આવ્યો, ભોકતણે મન રીસ છ,	૪૫
દાસી દાસ સહુ દીક્ષા દામણુ, હથે મોઢે માત છ;	
વિધવાતણો વેશ ધર્યો છે, આંખે આસુપાત છ.	૪૬
કાં માતા છ એવી દીસે, કે તે દુભવ્યા રામ છ;	
કે પિતાએ તું પરહરી, કાઈ એક કુંડું કીધું કામ છ.	૪૭
અપરાધણુ સરખી દીસે છે, દેવાયોગ્ય જમદગ છ;	
એક તારે અપરાધે દુખી દીસેછે, આખું એ બ્રહ્માંડ છ.	૪૮
માતા કહે મેં તારે કાળે, રચ્યો એક પ્રધંચ છ;	
કહોને કહુ જો કામણુ બેઠું, મળજો કરતા સચ છ.	૪૯
રાજા કને રાજ્ય મેં માર્યું, કુંવર તારે કાજ છ;	
રામચંદ્ર મેં વન ચલાવ્યા, તેને વિરહે મુવા મહારાજ છ.	૫૦

૩૯. વારમુખ્યા-વેશ્યાઓ. ૪૦. પે'યા ઇ-પે'રા વિણુ પ્રાગણુ છ.

પ્ર. ૨. પાગરણુ-વસ્ત્ર. ૪૯. કહોને-કહુને પ્ર. ૧. કામણુ-કામણુરૂપી આળ. બેઠું-વેઠું પ્ર. ૧ લી. ૫૦. તન વિરહે ઇ.-દેવગત મહારાજ છ. પ્ર. ૨ છ.

ક્રિષ્ણ ૩૦ મું.

ગગ વેરાડી.

- સુણી ભરત તે અનનિ પડ્યો, રામ રામ કહી ગાઢે રડ્યો,
 - કટ માતા બૂડી પાપણી, હવે હું તને નાખુ દણી ૧
 બૂડી તેં માર્યો ભરતાર, તારા પાપ તણો નહિ પાર,
 ' માઠી મારતા નવ સર્વું, રામ તજ્યા તે કૂકું કૂર્વું ૨
 દશરથ મુવાતુ હું ખ નથી, રામ વિરહે અને કહું કપી,
 તેં રાજ્યયોગ્ય જાણ્યા નહિ રામ, હું અતુચર યોગ્ય કર સર્વે મામ ૩
 કાઢી ખડું છેદવા શીશ, ઉઠ્યો માતા ઉપર રીસ,
 ઉગામીને ઉભો રહ્યો, બોન એક ત્યા એવો કલો ૪
 માતા માર્યું અને નહિ પાપ, જે તેં માર્યો મારો બાપ,
 ' માતહત્યા મનમા નન ગણુ, રામ મુખ ન જુએ મુજ્જતણું ૫
 રામવિમુખ મારે નહિ માત, રામવિમુખ મારે નહિ તાત,
 નહિ પુત્ર કવત્ર (મારે) નહિ પરિવાર, રામ વિના સુતો સંમાર ૬
 રામ બાતા માતા ત્રાતા તાત, રામ વિના સર્વ મિથ્યા વાત,
 રામ સિંહને દુ શિયાળ, રામ કે પતર દુ એરડાળ ૭
 રામ ચિંતામણિ હું તો મય, રામ ઉચ્ચે થવા દું ગર્ધન સાય,
 રામ કન ને હું કપીર, હું કઠણુ કામજો વધવ ચીઁ ૮
 ગજપાખર ગર્ધવ ઉપર કો ધરે, એ કાડી કાડી રતન પગ્ધરે,
 રામચંદ્ર અખિય ઉઘાત, અફ ઉચ્ચે જેમ ખંચાત ૯
 એ રાખુ ન જામે આશનું ગજ, મા તે કીધું કૂકું કાળ,
 એમ કહી કરે આઈદ, રામ વિરહે મફ નહિ મંદ ૧૦
 પાપી પ્રાણ મારા નવ જાય, રામ વિના દાણ મુ. મમ થાય,
 સગીપે આઝો સુમત્ર પ્રધાન, વસિષ્ઠ ગુર આઝો મનિધાન ૧૧
 શતો રહી પ્રજને પાળ, વિગ્ધવેદના તુ તો રાજ
 દાહાજલિ દશરથને કરો, આના જો સર્વ પરદરો ૧૨
 શુ કફ જે તમે એમ કહો, રામશુ એવે લગાર ન લડો

૬ મારે છું—રામશી વિમુખ માતા વોગેનો મારે ખપ નથી
 ઉચ્ચે થવા—(કેવળ કાનવાગે) અથરલ. ૧૦ મફ નહિ—હું કા મરનો નથી !
 ૧૧. સનિધાન—પાસે.

- રામ કરશે કોશલનું રાજ, મેં સેવક થઈ કરવું કાજ. ૧૩
- આબો દશરથરાયને પાસ, પિતાતણે વિરહે નિશ્વાસ;
કોશલ્યા કહેછે કૈકયીકુમાર, ધરો રાજ્યકાજ સહુ ભાર. ૧૪
- માગી લીધું તારી માત, વડો વન ચલાવ્યો શ્રાત;
ભરત બણે તે જૂઠું કામ, મુજ આગળ માલેશો નામ. ૧૫
- મારે રામ સધાતે રંગ, સુણી વચન થયું મન ભંગ;
જગત માહે પાપ જેટલું, માતા મુને લાગે તેટલું. ૧૬
- જો રાજ્ય કરવું મુજને મન ગમે, રામચંદ્ર વનમાંહી દમે;
વહાલા કેને જાઈશ વન, અહીં રહીશ નહિ એક દિન. ૧૭
- પછે રાણીએ પાડી રીર, દેખી દશરથરાયતણું શરીર;
હભી થઈ અગ આછેટે, રાયવિના રહેવું ન ધટે. ૧૮
- હૈયું ફૂટે ને હાથજ ધસે, દશન દંશે ને અંગ ઉધરસે;
દશરથને લેઈ જતાં શોક, માનવ માત્ર તે મૂકે પોક. ૧૯
- કાદ અણ્યાવ્યાં અદનતણા, દશરથને દેન દેવાને ધણા;
દેન દેખને કીધુ સ્નાન, દાહાંજલિ દીધુ જળદાન. ૨૦
- અયોધ્યાથી એક અળગું ગામ, (ત્યા) આવી રહ્યાસહુ રટતા રામ,
અયોધ્યાનિવાસી જન, ભરત સધાતે જવા વન. ૨૧
- ત્યાં રહીને ક્રિયા કરી, વચિષ્ઠે સર્વ વિધિ વિસ્તરી;
ગૌતમ જાળાજ ને જમદગ્ન, પૃથુત્રવા પાસે છે પ્રગ. ૨૨
- એ આદિ મોટા મુનિજન, ભરત સધાતે ચાલ્યા વન;
વનમાં જોતા જોતા જાય, ગિરિ ગહ્વર પર્વત અદ્વી પાય. ૨૩
- હટે ચિંતવતા રામના ચરણ, વિરહે વહાલા પ્રામથું મરણ;
તણ નિદ્રા શ્રમ અંનપાન, શરીરતણા ટળ્યાં અભિધાન. ૨૪
- જોતા રોતા રટતા રામ, મુખથડી એ ન મેલે નામ;
નયનથડી ચાલે નીરઝરણ, એકમનાં અદારે વરણ. ૨૫
- વાટે પગલાં પેખતા જાય, આ આગળ રાધવના પાય;
પોડશ ચિન્હે અકિત ચરણ, અહ્માદિક વાંચે જેનું શરણ. ૨૬
- જેમ સહુએ સર્વસ્વ હાંપું હોય, એમ શોધતાં સાંચરે સર્વ કોય;

(આ પગલા સીતાજી તથા, મન્યે મોહેસોહામણા	૨૭
અરાપરા લક્ષ્મણના પાય, કેડેથી તે જોતા જાય	
લોટી મરતક મૂકે રેણુ, નાચે ગાયે વાહે વેણુ	૨૮
જે જે રામે કીધા ચરિત્ર, તે તો ગાતા પરમ પવિત્ર,	
સુણિયુ શુભવેનપતિ બીલ, શુદ્ધ નામે અતિ દારણુ દિલ	૨૯
શુદ્ધ સત્યપો જરતજ બણી, સ્થાયે સેના લીધી ધણી,	
રણુત્તર ને વળકતે ઢોલ, માર મારમુખ બોલે બોન	૩૦
બાણુતણા વરસે વરસાત, અનેક આયુધના આધાત	
જોતી માયે વન વળાવ્યા રામ, વળી જાયે કરવા સુગ્રામ	૩૧
આયુધ બોહોણા પાયે પળે, જાણે કષ્ટ રમુનદન મળે,	
બીનબણી પ્રેયા પ્રધાન, સુમત્ર કહેછે સૈનસજ્જન	૩૨
શા માટે મેતે આયુધ, રામભક્ત જરત છે શુદ્ધ	
મનાવા રામને જાય, તું આગળ કા આડો ચાય	૩૩
બીન જરતને લગ્યો પામ, જય જયજય રાધવરાય,	
અહો જટા રામને કરી, રાજ્યવેશ સર્વે પરહરી.	૩૪
ઉતારું સહુ તમસાતીર ત્રાપા બાધી નિર્ભજ નીર	
પ્રાગવડ આવ્યા સહુ કાય જરદાજ આગ્રમ જઈ જોય	૩૫
મહાનુભાવને પૂજ્યો મમ, તીર્થના સર્વ કીધા કર્મ	
સા યકી વળી જોતા જાય, બીનરાય પેમે છે પાય	૩૬
ઓ પેલા પર્વત ઉપર કાય ઉગતો કોઈએક જઈ જોય,	
ન દીઠા મૂકે નિશાસ (વળી) આધેસ જઈ તે કરે આય	૩૭
પર્વત પ્રેતા દીસે ધણા, જાણે હસ્તી દશરથ તણા,	
કા કાઠી આવેછે બાળ, સા જોવા આવે તતકાળ	૩૮
ધૂમાડો દેખીને ધસે, આણે પર્વત કોએક વસે,	
નયી દીસતા યયા નિરાશ વળી જોતા હોડે વનવાસ	૩૯
વાદમીકિને પૂછી વાત વૃત્ત કરીને આત્યા નાટ,	
ચિત્રકૂટ પર્વત બણી બાગ દર્શન દેશે દેવદયાળ	૪૦

૨૮ લોટી—આલોટીને રેણુ—રેણુ (રામના ચરણની) ૩૨ સૈનરા
જનના—હે પર્વતના રામ! ૪૦ વૃત્ત કરીને—આપાત્ર વાદમીકિયો બાળ મળી
તેથી આનંદ પામી

- લક્ષ્મણ પ્રત્યે કહે રઘુવીર, સીતા યયાં 'છે શ્રાન્ત શરીર;
કહે તો જઈ દેખાડું વન, મનાતું મહિલાનું મન. ૪૧
- યહાં લગી તું નિપાવે પાક, ફળ મૂળ પત્ર નાના શાક;
લક્ષ્મણ કહેછે વાર વાત, વે'લા જઈ આવજો બ્રાત. ૪૨
- આગળથી તે ચાલ્યા રામ, કહે સીતા સુખનું ધામ;
આધેરા જઈ ઉભા રહ્યા, લક્ષ્મણયત્રી વેગળા વહ્યા. ૪૩
- સીતાને રૂઝે મેલ્યો હાથ, કૌતક કોટિક કરે રઘુનાથ;
વેલી વૃક્ષે વીટાણી જેમ, સીતા તો વળગી રહે તેમ. ૪૪
- આ જોરે જનકનંદિની, સુરીનર મુનિ જનને વંદિની;
આ જોરે વૃક્ષ રહ્યાં છે નમી, પામ્યાં ફળ વનમાં દેહ દમી. ૪૫
- તે તને કરે છે નમસ્કાર, આગળ ફળતણા અખાર;
આ કોકિલા કરેછે (તુજ આગળ) ગાન, નાચે મોર મધુર ગતિ ગાન ૪૬
- ક્રીર કરેછે મધુરા નાદ, બપેયા કરે ધનને સાદ;
તું દેખી કોપે છે કેળ, જંધા તારી વિષે રસરેલ. ૪૭
- આ જોરે સિંહ કરેછે ઉપવાસ, તારા જેવી કટિ યવાની આશ;
કપોત કોકો કે'તા બમે, શ્રીવા તારી એને ગમે. ૪૮
- આ મૃગનાં બાળક નાહાં જાય, તારાં નયન દેખી વિરમય યાય;
આ જોરે જાસુનાં ફૂલ, આથી અધર અરણ્ય અમૂલ્ય. ૪૯
- કુસુમતણા શુંથીને હાર, સીતાને આરોપે સાર;
તેહતણા ત્યાં દગ કરી, ઉછાળી રીંછે સુદરી. ૫૦

કલ્પું ૩૧ મું.

રાગ દેશાખ દોહરી.

- ફળ પ્રવાળૂને રતંજ કુસુમાવળી, નાના ને ગિરિધાત;
સીતાને સર્વ દેખાડે છે, વિવિધ કરેછે વાત. ૧
- વેલી માહે જઈ છપેછે, સોધી કાઢે રામ;
કુતૂહલ કરેછે ઘણાં, રતિશુ જ્યમ ક્રમ. ૨

૪૨. યહાં ૪૦—'જ્યાં લગે તું પણ પાક.' પ્ર. ૧. ૪૬. મધુર ગતિ
૦.—મધુર ગતિથી તાન લેખને. ૧. પ્રવાળ—કોમળ પાંદડાં. રતંજ—એકજ
ત્યામા ઉમેલા છે.

- પછે આઘ્યા મંદાકિની તીરે, ધીરે વહે સંભીર; ૩
 આરા અતિશે અનુપમ છે, વહે જળે અંબીર.
 કેમળ ઉપર ભમર બમે છે, અનેક કરે ગુંગર; ૪
 જળચર જોવા સરખાં માંહે, વિવિધ કરે વિહાર.
 પછે પાણી માંહે પેદાં બેઠુએ, છાંટવા લાગ્યા છોળ; ૫
 જળ કેલિ કરેછે જાનકીશુ, કામની કરે ક્ષોભ.
 કેમળનાળે બહુ રમે છે, ભંમે છે તીરે તીર; ૬
 હામકી આંખે છે જાનકી, શોધી કાઢે (છે) સ્વામચરીર.
 કર અલીને કાઢતાં, ઉપમા એવી થાય; ૭
 જાણે ઉદધિમાંથી રમાને, વરે વૈકુંઠરાય.
 વળી બાહર નિસર્ગ, રામ આણી રંગ; ૮
 એક શિક્ષા ઉપર બેઠ બેઠાં, અતિ અનુપમ અંગ.
 રામજીએ જાનકીને, બેસારી ઉછંગ; ૯
 વાઢાલાજીએ વેણી ગુંથી, હટે આણી રંગ.
 ગેર મનસિક ધાત ખીજી, અને(ક) તારી આશ; ૧૦
 નાના ત્રિધ ચિત્રામ કાપાં, બામનીને બાશ.
 હંમ્ય કૌતક કાઢિ કાપાં, વિવિધ પેર વિનોદ; ૧૧
 રામ સીતા રમ્યાં રંગે, મનમાં પામ્યાં મોદ.
 જાનકી તું જીવન માફે, પ્રાણપત્રી અદકી પ્રીત; ૧૨
 સીતા તું મુને સાચું કહેજે, હું તને પૂછું રસરીત.
 અયોધ્યામાં સુખ હતું કે, અહીં સુખ છે આજ; ૧૩
 રહું તને ક્યાં લાગે છે, કહેજે મેલી લાગ.
 સીતા કહેછે શું કહું, ન્યાં તમે પામે રામ; ૧૪
 હાં મારે સપનાં સુખ, શું કહું અયોધ્યા ગામ.
 એમ કહીને વજ્રા પાછા, પીર જોતો દોશે વાટ; ૧૫
 અમુર એવડું ક્યાં કર્યું, અગિ કરશે ઉચ્ચાટ.
 મહી સમીપે આવીને, વેગળાં ચપાં બેઠ; ૧૬
 લક્ષ્મણ રાજ્યાલ યયો, નિકટ આવે નેહ.

૧૦. ગેર છ-ગેર મનસિક ધાત ખીજી અને તારી આશ. પ્ર. ૧. તા-
 રી-વારા તારાગી-વર.

રામજી પછી આરોગ્યા, સીતા કરે ભોજન,	
લક્ષ્મણજીએ પ્રસાદ લીધો, પરમ યધ પ્રસન્ન.	૧૭
ઉગરતું તે ઉગવ્યુ, સાચવે સીતા નાર,	
જેદિકા તે કર ગ્રહીને, મરકલા કરે મોસાર	૧૮
ધ્રિનો એક દિકરો, જયત જેનું નામ,	
જનકીજીને જોતા, ઉપવ્યો અતિ કામ	૧૯
વાયસ યધને આમિષ જોડે, કરવા લાગ્યો આજ,	
જનકી કહેછે જારે પાપી, જીવન જીવું ભાજ	૨૦
તોએ આજ કરતો રહે નહિ, જનકીને ચઢાવે રીસ,	
વળી ઉડે ને આધો આવે, જોતા શ્રીજગદીશ	૨૧
સ્તન ઉપર પાપીએ કીધો, ચયતણો પ્રહાર,	
વેદેહી લા રાવા લાગ્યા, વહે શોણિતધાર	૨૨
રામજી નથી વારતા, મુને કષ્ટ દેછે કાગ,	
વડી વારનો કંડે પડ્યો છે, હાલે આણી રાગ	૨૩
ઉગામે છે લાકડી, લમ લમ હડે આપ,	
સીતા કહેછે મારૂં સલ જામે, નહિતર દેતી શાપ.	૨૪
વળી ધાઈ આવ્યો જોડતે, સીતા કરે વિવાપ,	
ધાઓ લક્ષ્મણ રક્ષપતિ, કું પ્રાણ કાઢીસ આપ	૨૫
રામ સધ્યા વદતા તા, રૂઠન કરતી ફીઠી નાર,	
દર્બશનાકા વાયસ પર નાખી, વદન ભાખી માર	૨૬
વૈશ્વાનરની જ્વાળા સરખી, જાણીએ જમદંડ,	
શિવત્રિશુળ સરખી નજુ ચલામ, સહી કરે શતખડ	૨૭
આગળયો ઉગતો જામે, અપરાધી તે આધ,	
પિતાને તે સરણુ આવ્યો સુરપતિ કહે નહિ સાધ્ય,	૨૮
વિષ ખાધુ પાનકમા પેઠો, જૂડ્યો ઉડે નીર,	
વાધજો વિઠારી ન નાખ્યુ, ઘુજતણુ સકળ શરીર	૨૯
સીતા સિદ્ધણી ને તું સિયાજી, દેવા ગયો આલિંગન	

૧૮ ઉગરતું તે ઉગવ્યુ—આકી રહેલા ભોજનની ઘટિત વ્યવસ્થા કરી-
ને સફળ કર્યું 'ઉતરતું' પ્ર ૧ લી ૨૦ આમિષ જોડે—સીતાના માસનો
સ્પર્શકરે ૨૮ સાધ્ય—પ્રતિમા કરવા જોવો (તું નથી) ૨૯ કેમકે તે સી-
તાની મસ્કરી કરી તે વિન ખાના બરાબર છે. વાધજો—સીતાપ્રી વાધજો.

પટે આલ્યા મનાકિની તીરે, ધીરે વહે સમીર;

આરા અતિશે અનુપમ છે, વહે જળ ઝંબીર. ૩

કમળ ઉપર બમર ભમે છે, અનેક કરે ગુનર;

જળચર જોવા સરખાં માહે, વિવિધ કરે વિહાર. ૪

પટે પાણી માહે પેદાં બેઠુએ, છાંટવા લાગ્યા છોળ;

જળ કેવિ કરેજે જનકીજી, કામની કરે કસોલ. ૫

કમળનાજે બહુ રમે છે, ભમે છે તીરે તીર;

દુમકી ખાએ છે જનકી, શોધી કાઢે (છે) સ્વામશરીર. ૬

કર મહીને કાઢતા, ઉપમા એવી થાય;

જલ્લે ઉદ્ધિમાથી રમાને, વરે વૈકુંઠરાય ૭

વળી બાહેર નિસર્થા, રામ આણી રગ;

એક શિલા ઉપર બેઠુ બેઠાં, અતિ અનુપમ અંગ. ૮

રામજીએ જનકીને, એસારી ઉઠગ,

વાહાલાજીએ વેણી ગ્રીધી, હંદે આણી રગ. ૯

ગેર મનશિલ ધાત બીજી, અને(ક) તારી આલ;

નાના વિધ મિત્રામ કીધાં, ભામનીને ભાલ ૧૦

હાસ્ય કૌતક કાઢિ કીધા, વિવિધ પેર વિનોદ;

રામ સીતા રમ્યાં રમે, મનમાં પામ્યાં મોદ. ૧૧

જનકી તુ જીવન માર, પ્રાણધકી અદકી પ્રીત;

સીતા તુ મુને સાચું કહેજે, હું તને પૂછુ રસરીત. ૧૨

અયોધ્યામા સુખ હતુ કે, અહીં સુખ છે આજ;

હું તને ક્યા લાગે છે, કહેજે મેથી લાજ. ૧૩

સીતા કહેજે શુ કહું, ત્યા તમે પાસે રામ;

ત્યા મારે સઘળાં સુખ, શુ કર અયોધ્યા મામ. ૧૪

એમ કહીને વળ્યા પાછ, વીર જોતો હોશે વાટ;

અસુર એવડુ ક્યાં કર્યું, અતિ કરશે ઉચ્ચાટ. ૧૫

મઢી સમીપે આવીને, વેગળા થયા બેઠ;

લક્ષ્મણ રણયાત યથો, નિકટ આવે નેહ. ૧૬

૧૦. ગેર ધ-ગેર મણુશ ધાત બીજી અને તારી આલ. પ્ર. ૧. તા-
રી-તારા તારાવાળી-વરગી. આજ હરનાળ.

રામજી પછી આરોગ્યા, સીતા કરે ભોજન;	૧૭
લક્ષ્મણજીએ પ્રસાદ લીધો, પરમ યજ્ઞ પ્રસન્ન.	
ઉગરતું તે ઉગવ્યું, સાચવે સીતા નાર;	૧૮
જેહિકા તે કર ગ્રહીને, મરકલાં કરે મોરાર.	
ઈંદ્રનો એક દિકરો, જ્યંત જેનું નામ;	૧૯
જ્ઞાનકીજીને જ્ઞેતાં, ઉપન્યો અતિ કામ.	
વાયસ યજ્ઞને આભિષ જોડે, કરવા લાગ્યો આજ;	૨૦
જ્ઞાનકી કહેછે જારે પાપી, જીવન ખીનું જાળ.	
તોએ આજ કરતો રહે નહિ, જ્ઞાનકીને ચઢાવે રીસ;	૨૧
વળી ઉડે ને આધો આવે, જ્ઞેતાં શ્રીજગદીશ.	
સ્તન ઉપર પાપીએ કીધો, ચંચલજો પ્રહાર;	૨૨
વેદેહી ત્યાં રાવા લાગ્યાં, વહે શોષિતધાર.	
રામજી નથી વારતા, મુને કદ દેછે કાગ;	૨૩
વડી વારનો કેડે પડ્યો છે, હાંડે આણી રાગ.	
ઉગામે છે લાકડી, લમ લમ ઉડે આપ;	૨૪
સીતા કહેછે માફ સસ જાયે, નહિતર દેતી શાપ.	
વળી ધાઈ આવ્યો જેટલે, સીતા કરે વિલાપ;	૨૫
ધાઓ લક્ષ્મણ રઘુપતિ, હું પ્રાણ કાઢીશ આપ.	
રામ સંધ્યા વદતા'તા, રૂદન કરતી દીઠી નાર;	૨૬
દર્બશલાકા વાયસ પર નાંખી, વદન ભાખી માર.	
વૈશ્વાનરની જ્વાળા સરખી, જાણીએ જમદંડ;	૨૭
શિવત્રિશુળ સરખી ત્રણ શલાકા, સહી કરે શતખંડ.	
આગળયો ઉજાતો જાયે, અપરાધી તે આધ;	૨૮
પિતાને તે શરણુ આવ્યો, સુરપતિ કહે નહિ સાધ્ય.	
વિષ ખાધું પાવકમાં પેઠો, ખૂડ્યો ઉડે નીર;	૨૯
વાધજો વિગરી ન નાખ્યું, તુજતણું સકળ શરીર.	
સીતા સિંહણી ને તું સિયાળ, દેવા ગયો આલિંગન;	

૧૮. ઉગરતું તે ઉગવ્યું—જાણી રહેલા ભોજનની ઘટિત વ્યવસ્થા કરી.
 ૧. સદ્ગુણ કર્યું. 'ઉતરતું' પ્ર. ૧ લી. ૨૦. આભિષ જોડે—સીતાના માંસનો
 પરી કરે. ૨૮. સાધ્ય—પ્રતિકાર કરવા જેવો (તું નથી). ૨૯. કેમકે તે સી-
 તાની મરકરી કરી તે વિષ ખાંધા બરાબર છે. વાધજો—સીતાપી વાધજો.

સાપણુને મુખ દાઘ ધાવ્યો, મરના યયુ તુજ મન	૩૦
સીતા કોપી સ્વર્ગ બાળે, રામ કોખા બાળે ત્રિયોક,	
સૂતા સિંહને જગાડ્યો, તું સમગ પાખ્યો શો.	૩૧
રામબાણ છે અનિરારણ ત્રિયોક પામે ત્રાસ,	
મારે પુત્ર પામે આજશે, તે ઉપાયો ઉપહાસ	૩૨
જગતમાતાને મળે જઈને, પ્રકટ કીધું પાપ,	
બરમ તું કા કીધો નહિ, દીધો નહિ શે શાપ!	૩૩
મારી કાઢ્યો મહાપાપિહને, દેવદૂત વળગ્યા આર	
સ્વર્ગથી વેગળો જઈ, મૂંઝો જયતકુમાર	૩૪
વળી આવ્યો વરણ બણી, રાખ જળપતિ આજ,	
સરણ આવ્યો મારશે, તુને લાગશે અતિ લાજ	૩૫
અજાણે મેં રામજનો, એક કયો અપરાધ,	
ચેટા કીધી સીતા સાથે, સાધવી જે સાથ	૩૬
શત વજ્ર સરખી આવેછે, ત્રિશુભકા તતકાળ,	
કાઠિ અગ્નિ સરખી બડકે, જગડી જાળે જાળ	૩૭
અર્ધચંદ્ર કરી ઠંડા યો, જાણે ચતુર્ભુજવુ ચક્ર,	
વઢવા આવે વધુનાયક, વહન જેવું વક્ર	૩૮
જમે જાણ્યું જેટલે, દડાડે ઠરવા લાગ્યો પ્રહાર,	
રામશત્રુ મેં રાખ્યો ન જાણે, દોષ હાહામર	૩૯
અગ્નિએ આધો આવવા ન દીધો, ભમિયો સાગર સાત,	
ગિરિશૂંગ ઉપર શુદ્ધ મદવર, કુમેરપુર ધયો પાત	૪૦
કુબેરે કાઢ્યો કંઠણ કહીને, આવ્યો જ્ઞાનસદન	
વિધાતા તમે સરણ રાખો, હું તુગાડનો તન	૪૧
જ્ઞાના દહેછે જાણે જાણ, તું રાખ્યો ન જાણે વર્ણ,	
રામબાણ તે મને મારે એટલે માગી લીધું મર્ણ	૪૨
પછે પશુપતિજીને ચરણે લાગ્યો રાખ્ય સમર સર્મ,	
રામબાણ મને મારના આવે જેમ ન મારે મન	૪૩

૩૩ જગતમાતાને ઇન્—જગતમાતાનેજ મળે જઈને ૨ ૧-૨
 ૩૭ શત ઇન્—સત્ય વજ્ર સરખી આવે છે ત્રિશાખા ઇન્ ૨ ૧ ૩૮ અ-
 ર્ધચંદ્ર કરી—મળતી પડકીને ૪૦ કુમેરપુર ઇન્—કુબેરપુર ધયો પાત
 ૧-૨, ૪૧ તુગાડ-ઈન્

- ૧ મહાદેવ કહેછે શરણુ જા, રામને આપી રંગ;
શરણાગત વત્સલ પ્રભુ તુને, રાખશે ત્રીરંગ ૪૪
- ખીજે દુઃખવાણો હોય તો રામ રાખે, રામ દુઃખવ્યો ન રાખે કાય;
રામજી છે સ્વામી સહુનો, જઈ જઈતકર્તા જોય. ૪૫
- ૨ ભકતનત્સલ પતિતપાવન, દીનબધુ દયાળ;
અશરણુશરણુ આનંદ ધન, શરણાગત કરે સમાળ. ૪૬
- ૩ જયત જઈ પડ્યો જ્યારે, પુરષોત્તમને પાય;
અપરાધી છુ રાખો રાધવ, જનકી મુજ માય ૪૭
- રામ કહેછે અજ માફ, કષ્ટજે નિબદ્ધ ન થાય,
મેરૂ થજે ને અગ્નિ દાઢો, સાગર જો સુકાય ૪૮
- શરણુ આબ્યાને મરણુ નહિ, એ માટે આપ તુ એક અગ;
આશા માહે અંગ તારાનો, હમણા થાશે ભગ ૪૯
- કાગ કહેછે જો પાખ આપુ, તો મેં ઉડયુ ન જાય;
પગ આપુ તો પળી ન શકું, નાશ નિશ્ચય થાય ૫૦
- પછે લોચન આપ્યુ એક કાગે, કરવા લાગ્યો રૂદન,
જમણી પાસે જણાશે નહિ, કરશે કોય ઝદન. ૫૧
- રામને કરણા વસી, ખીગ મા વાયસ વીર;
એ ડોળો ખેડુ પાસે આવશે, ધરીશકીશ તુ ધીર. ૫૨
- વાયસ કહેછે ધ્રુમ્મુત હું, જયત માર નામ;
અપરાધ કોણુ ક્ષમા કરે, તમ વિના રઘુપતિ રામ. ૫૩
- આશા માગી ઉરચા વાયસ, મીતા કહે છે સ્વામ ૧
મહાપાપી કા મરણુ ન પામ્યો, કરો આવશે કામ ૫૪
- ગમ કહેછે રાક રોયો, તુજને દહી મુખનાત,
શરણુ આવ્યો મરણુ પામે, ઉપજો ઉત્પાત ૫૫

કેલુ' ૩૨ મું.

રાગ દેશાખ.

એ રે સદમણ રેણુ શી હો(છે), શુ ભાષ સેન આવે;	૧
કે ભરત મળવા આવે છે, ભાષ રૂઝો ભાવે	
સદમણ હિંચી ડાળ ચઢીને, અતિ ઉભા થઇ જોય,	૨
હઠ કરી હેઠો ઉતરિયો, છુના ન કીજે કોય	
ભાષજી ! એ કૈકેયીસુત, ભરત આવિયો બૂર,	૩
આણે બાણે તમ દેખતા, હમણા કહું ચકચૂર	
અશનિ સમ મુજ બાણ તરસા, અસુકે ભરતનું પાઈ,	૪
વનદેવતાને એનુ આગ્રિય, આપી એશીંગણુ થાઈ	
વનભૂમિ છાગી શોણિતે, જોગણી કરશે પાન,	૫
કાયાને કરડી ખારો, શત શિયાળ ને ન્યાન	
જેની માતાએ વનમા, તમે વાસ્યા સીતારામ	૬
તેના સુત તો સામા આવી, શુ શુભ કરશે કામ	
આપણને સદાવા આવેછે, કે કરવા સમામ,	૭
વન કાઢયાનુ રૂળ પમાડું હત્યે મોગી હામ	
રામ કહેછે સદમણુ તુને, શુ ટળી છે સાન,	૮
જે તું મણુ કહેછે ભાષ, આણી અતિ અભિમાન	
શુ વેર આપણે તે સાથે, જે બાધા [હાવા] આવે,	૯
આપણે કાઈ અવિનય નથી મીધી, જે ભરત ભય જણાવે	
તું કેવળ મારીશ ક્યમ તેને શુ બાધ્યા છે તેના હાથ ?	૧૦
તું એમ્તો વઢીશ તે સાથે, તે સાથે સેના સાથ	
તારો વામ નહિ કાઈ વીત, મુજશુ સાચી પ્રીત,	૧૧
તે માટે તેને કહણુ કહેછે, સ્નેહતણી એ રીત	
સ્વસ્થ થઈ ચઢી જો ઉપર, આવેછે વણુ આપુધ,	૧૨
કે રથ બેસી મેના ગ્રેરી, કરવા કાણુ મુદ ?	

રાગ દેશાખ છન્દ-રાગ વૈરાડી થ ૨ ૨ તુપા છન્દ-જેની તુપા (બ શબ્દો)મા મેદને કરો ચક્રામ નહિ એવો સદમણુ દેવો ઉતપા. ૪ અથ નિ-વજ અસુક-સોદી

- વારત મળવા મને આવતો હશે, માને છે મારું મન;
 એની માએ કહ્યું એટલે, આપણે આવ્યા વન. ૧૩
- મને ભરત ઘણું વાલો છે, તેને શાની રીસ;
 ભાઈતણા છે ભક્ત સદાએ, સહી નામજે શીશ. ૧૪
- , લક્ષ્મણ ઉચો ચઢીને જુએ, સહુ પાળા પળેછે પાવ;
 રામ રામ કહેતા અતિ રોતા, વિરહ સહો ન જાય. ૧૫
- લક્ષ્મણ કહેછે આયુધ વહેણ્યા, સહુ આવેછે પાળા;
 ગાઠે ચરિત્ર તમારાં ગાતા, ફરવતા જપમાળા. ૧૬
- જે લક્ષ્મણ તું રીસ કરતો'તો, સહસા ન કીજે ક્રોધ;
 જે કીજે તે વિચારી કીજે, યદપિ તું છે યોધ. ૧૭
- એટલે સેના આવતી દીઠી, સામા ચાલ્યા થીરામ,
 ભરતે ધાઈ જામને ચરણે, પ્રેમે કયો પ્રણામ. ૧૮
- રામે ઉપાડીને લીધો, દીધું આલિંગન;
 હૈયા સાથ ભારે બીડ્યાં, માહો માહે મન. ૧૯
- વળગ્યા તે અજગા નવ થાયે, રામ કરે રદન,
 પિતા પિતા કહી રોવા લાગ્યો, કેકેયીના તન. ૨૦
- રામે મરણ સામળીયુ રાવતું, ચૂંછાગત મહી પડિયા;
 હા હા તાત કહી તેણી વેળા, રામચંદ્ર તે રડિયા. ૨૧
- આક્રંદ કરે અગ પછાડે, નયને વહે નીર ઝરણ;
 ત્રાણ ત્રાણ હું તાતને વિરહે, નથી પામતો મરણ ! ૨૨
- રામ રોતે રોયું સહુકો, નગરનિવાસી જન;
 રાણી સઘળી રોવા લાગી, ઢાકીને વદન. ૨૩
- રામચંદ્ર તે અગ પછાડે, સીતા કરે આક્રંદ;
 શશુર કહીને સાદ કરે છે, દીન દામણી મદ્ ૨૪
- રામ કહેછે રાજ દશરથ, મુને શીખામણુ ઘા તાત;
 જાતાં કાંઈએ મેં ન કહેવાણું, તમ સાથે ન કરી વાત. ૨૫
- વસિષ્ઠ ઋષિ વારી રાખેછે, ઘણું દુઃખ કીધે શું દોષ;
 રામ તુને રોતુ ઘટે નહિ, મન વિમાસી જોવ. ૨૬
- સંપિંડી કમ કરે તાતનું, સરિતાએ કીજે રનાન;
 પ્રાણધુ બહુ વર્ષા છે આગે, દીજે દક્ષિણા ધન. ૨૭

મહાકિનીમા મજ્જન કીધું, અદ્ધાએ સાધું શ્રાદ્ધ;	
કુંઝેથીએ મનમા જાણ્યું, મેં કીધો અપરાધ	૨૮
બ્રાહ્મણને જે સકલ્પ કીધા, તે મત્રી પાસે અપાયા,	
ભંડારી કામરી રાધના, તે મહુ સાથે આવ્યા	૨૯
ગૌ રથ ને હાથીના, દશરથ નિમિત્તે દીધા માન,	
મણિ માણક મુકા હાટક હીરા, આપ્યા બ્રાહ્મણને દેષ દાન	૩૦
પ્રાણી માત્ર સહુને સતોષી, માતા ત્રણ મનાની,	
રોપ તણને રોતી રાખી, આપોપે ત્યાં આવી	૩૧
પછે સભા પૂરી સહુ જેહું, નગરનિવાસી લોક,	
રામચદ્રનું દરશન કરતા, સધળે જાયે રોધક	૩૨
મિરોન્મિત રહિત સહુ કો, રૂપ રામનુ દેખે,	
દરશન દીનાનાથનું કીજે, તે દિન લાગ્યો લેખે	૩૩
જાખી આખોમા આરોપે, હૃદયકમળમા રખે,	
નયન મીચીને નિર્ગુણ નિરખે, જાણે અમૃતદળો ચાખે	૩૪
ભરત કહેછે બાધને જીજ્ઞાસે, પ્રજા પિતાની પાળો,	
સ્વામિ રિના સદાયે સહુમે, નિરહવેના ઠાળો	૩૫
રામ કહેછે રાજ્ય છે તારૂં, આપ્યું આપણે બાપે,	
માતા તારીએ માગ્યું અમને અરણ્ય કાઢી આપે.	૩૬
જે તું પ્રજાને નહિ પાળે તો તુંને લાગશે પાપ,	
પૂર્વજ પિતૃલોક નહિ પામે, પરમ પામશે તારૂં	૩૭
ચૌદ વરસ વીત્યા પછી હું પ્રીતે પાળીશ રાજ,	
સૂર્યનશમા શ્રેષ્ઠ કહેવાઈશ, કરીને ઉત્તમ કાજ	૩૮
પિતાવચન લોખ્યાનું પાતક, તુને લાગશે વીર,	
હું તો વન વેડીને પાળીશ, મારૂં મન છે ધીર	૩૯
ભરત સુણીને પડ્યો પૃથ્વી, પ્રાણ તણું હું બાત,	
જે પ્રભુ વન જાણી, મુજ આગળ કહો વાત	૪૦
રાજ્યયોગ્ય હું નહિ કહીએ, તમો વન યોગ્ય નહિ રામ,	
મને આજ્ઞા આપો વનની, કહું તમારૂં મન	૪૧

૨૮ મજ્જન કીધું-રનાન કયું ૩૧ આપોપે ૪૦-જે ત્યાં પોતાની
 મેળેજ આવી હતી ૩૪ આખી આખે માયા રોપે ૪૧ આખી-જોઈને

સ્વામી સેનઙ પાસે કરાવે, તે સ્વામીએ કર્યું કહેવાય,	
ગર્ધવ ઉપર શુભ નાળે, ગજપાખર નવ પથરાય,	
તમે અરણ્ય ને હુ અયોધ્યા, અથઠતુ અપાર,	
પ્રાણ તજી પણ એ કરે નહિ, તમેછો પ્રાણાધાર	૪૩
માત પિતાને બ્રાતા તું (વળી), ત્રાતા તું રઘુનાથ,	
ગુજ મિત્ર અધક્ષણ જીતુ નહિ, નાથ ન મેરો દાથ	૪૪
મેરૂ મળે ને સાગર સૂકે, સવિતા શીતળ યાય,	
તોએ પિતાવચન હુ પાળુ, ત્યા લગે તું રાય	૪૫

કડકું ૩૩ મું.

રાગ ધનાશરી

ભરત કહેજે ભાઈ મુણો રે, મેં ન જાનુ ગામ,	
અયોધ્યા જાવુ નહિ, તમ વિના મેં સ્વામ	૬

ઢાળ

સ્વામી તમ વિના મેં નગર ન જાવુ, પુણ્ય અથવા પાપ,	
જેણે તમે! ઘન કાઢ્યા, તે જો મારે બાપ	૨
એમ કહીને પશ્વો ચરણે, રેતો ન રહે વીંગ,	
પ્રાણ તજી પણ ચરણ તજી નહિ, સ્વામી શ્યામશરીર	૩
જાળાનિ નામે મુનિ મોરો, તે બોલ્યો એણીપેરે વાણ,	
માર માયા માતૃપ યજ્ઞ, શુ રૂએ શારંગપાણ	૪
જગતપિતાને પિતા રો, અજન્માને શી માત	
કપટ કરી કાયા ધરી છે, વેદ ન જાણે વાત	૫
પુરાણ પુરુષોત્તમ પરબ્રહ્મ, પૂર્ણ પરમાનંદ,	
મનુષ્યએષા મેલી ભરતને, અતિ કરે આનંદ	૬
તને એકે ન લાગે રાધવ, શુભાશુભ બે કર્મ,	
સત્વ રજ તમથી અલગો, મેં જાણ્યો છે મર્મ	૭
અહ્યા તારો વડો દિકરો તો, દશરથ શનો તાત,	
તુ વચન પાળે કહે કોર્તુ, મર્મર તુ સાક્ષીન	૮

ભરત બટો બકત છે તારો, અનન્યભાવે એહ,	
વડી વારનો મિનતિ કરે છે, કુ ખે તજશે દેહ	૧૦
અહીં આજ્યા એટલે, પળ્યુ તાતવચન,	
સ્વજન સહિત વળે તમે પાછા, વળ્યુ એટલે વન.	૧૦
કેકયીએ કહ્યુ તે પો'લ્યુ, જાતુ ભરતને ભાવે,	
સર્વ પ્રજા પીડાપામે છે, રામ હયાળ ને કા'વે	૧૧
નિદા તમારી નહિ કરે કા, નગર આવતા નાથ,	
સેના તમારી સહુકા કરશે સ્વજન સહોદર સાથ	૧૨
રામ કહેડે ખીલે પ્રાજે, જોલત એના જોલ	
નિજુર વચને નિજ્યુ છે નહિ ના મ્દીનીટોન	૧૩
શુ કહું ને તમે કહોડો, મહામોટા મુનિ જન,	
હરથ ક્યમ પિતા નહિ મારો ને ધર માનુસતન.	૧૪
હું જોપુ તો કોણુ પાળે તાતતણા વચન,	
ધર્મ રાખવા પ્રકટ થયો છુ વશવિષે પાવન	૧૫
દુ તો માર સત્ય ખાળીદા ન ચગે માર મન,	
ભરતને ભાવે તે પ્રેર, આનંદે અનુભવ	૧૬
વસિષ્ઠ મ્દેડે પગની, પાવડી આપો પ્રીત	
ભરત તેની સેવા કરશે, રહેશે રડી રીત	૧૭
તમેા ન આવો ને ભરત ન જાયે, પ્રજાની શી પેર,	
ચો. પરમ વીત્યા પછી, વેટેના આવજો પેર	૧૮
વસિષ્ઠે કુમુદવણી કરી પાહુકા રામે અડા-ચો ચંદ્ર	
ભરત આની બકિત કરશે, રામે કહ્યુ અશરણુચંદ્ર	૧૯
રામ મહુડો શીખ દેહે, રાખી પ્રલભ્યેક દિન,	
જાતા મનો જીવ ન ચાતે, લાગ્યે લોચન	૨૦
સ્વજન સહુડો મતોખી, માનારો દેઈ માન	
આતિગત દેઈ ભરતને, કરી સદુનુ સમાધાન	૨૧
વગાવી વળ્યા પાછા આવિયા આશ્રમ,	

૧૩ ના કહી ઈન્-એ નિટાળ (નિશ્ચય) ના કહી છે, માટે તેના એના નિ
જુર વચન નખા નહિ ૧૯ અગ્રણ્યુરણુ-(રામ) વિરોધ)

રામ સદ્ગણ અને સીતા, પાગતા નિજ ધર્મ	૨૨
હનુમાન નાટકમા કહ્યું છે, સદ્ગણ સીતા રામ,	
સાથે સહુ મેહેજે સહુ છે, પામીને વિધામ	૨૩
જનની ઉપર પડ્યો છે, સદ્ગણજનો પાણ,	
એટલે જાગ્યા રામજી તે, બોલ્યા મધુરી વાણ	૨૪
માવધાન યારે સૌમિત્રી, હુ ટળી છે સાન,	
જાગ્યો તો જનની પાસે, મન યયો ગાનિવાન,	૨૫
એકાત જાગે આમન વાણ્યુ, ધરી બેઠો છે ધ્યાન,	
યોગનિદ્રા યજમાના, ઉપાધી અવિધાન	૨૬
જેઠ સ્ત્રી જાણાએ આજે, વિજયવપુથી જેઠ,	
મધુદેવને મારવા, સદ્ગણે તેડી તેઠ	૨૭
ઉપામન કરતા આગળ આવી, આગસ મોડતી આપ,	
અધપડિયાળી આજો ઉધે ભરી, વિશ્વ વિશે જે વ્યાપ	૨૮
જુભામુક્ત છે વદન જેનું, ડાનતી તે દેવ,	
રડપડતી પડતી આગળ આવી સેવક જાણી મેવ	૨૯
મોઢે હુ માગ્ય માગ્ય કે'તી, સમયા દીધો સાદ,	
જગાડી દુ મેણ કારણે, ઉધ કહેછે ઉધાદ.	૩૦
સદ્ગણ કહેછે ચૌદ વરસ છુ, રહે મારે પાસ,	
નિર્ભય ધધને નિદ્રા કહી કમ, વલીને વનવાસ	૩૧
રામ ઉધે ને દુ ઉધુ તો, મેવકનો નહિ ધર્મ,	
નાથ નિર્જિત નિદ્રા કરે, દુ સમળ પામુ શર્મ	૩૨
નિદ્રા કહેછે તો દુ ન આણુ, જો છુ છોતે અનપાન	
ચોથો જો હું કમ છોતે, જાગે શ્રીભગવાન	૩૩
સદ્ગણ કહેછે તે તજ્યા ચારે, ચૌદ વરસ ચતુરસ્રજા,	
ગમની તે કરે સેના, આગા પાળે આણુ	૩૪
શરત આવી ઉતર્યા, નિમળ નદીઆમ,	
અયોધ્યાએ સારે જાણુ, આવશે થીરામ	૩૫

૨૫ મન-મયમન યયો પસેમાન પ્ર ૧ મન યયો અચતવાન

૨ ૨૩ વપુષી-(ઉપજી) 'વપુષા'-પ્ર ૨ છ ૨૬ જુભા-મગાણ

ખાટે ખેસારી પાદુકા, સોનાને સહાસન;	૨૬
જન આમર આણુ તેની, જણાવે સરે જન.	૩૬
આપોપે તે જટાવાળી, કુસતણી કરી કૌપીન;	
ઈર્ષને વચ્ચે દેહ ઢાંચો, દામણો થઈ દીન.	૩૭
‘ગજ બોમ તે ખાડખણી છે, કંકરા પાપચો કાડ;	
રામથી ફે હેઠો સૂઈ, જગતમાં નહિ જોડ	૩૮
જેણિકા કર ચઢી આગળ ઉભો, રામપાદુકાનો રાસ,	
રઘુનાથની પેરે તેહને માને, ધરી દહ વિશ્વાસ	૩૯
ચિત્રકૂટગિરિવાસી વાડવ, ઉચલી સર્વ જાય;	
ભૂપતિની કાણુ કલ્પ છે, આપણુ ન રહેવાય.	૪૦
રામ આડા ફરી વળ્યા, વિપ્રને પૂછે વાત;	
હયસોહો અમબણી, કે કાંઈ ઉપન્યો ઉત્પાત.	૪૧
તમને ન ગમતા હોયએ તો (અમે)જઈએ, તમે જાઓ શામાડ!	
અમારો તમને અચો હોય તો, નિકટ માટે નાટ.	૪૨
કે શુભાવે સહુ સાંચરો છો, ઉત્તર દીને આજ,	
અમ માટે હયસો એ, અમને લાગે લાજ.	૪૩
ખીજો કો બોલ્યો નહિ, સોજર કહે શીસમ;	
અમે ઉચ્છુછું તમ માટે, તમે કાઈ કરતા નથી કામ.	૪૪
તમે અવતર્યા છો ઉતારવાને, મહીકરો જાર;	
અમને રાક્ષસ પીડા પમાડે, તમે ન કરો સહાર	૪૫
અબુધની પેરે બેસી રલા છો, આવી આણુ કામ;	
રાક્ષસ અસખ્યાત હણુવા, ક્યારે કરશે કામ	૪૬
રામ કહેછે રહો તમે, અમે ઉચ્છુછું આજ;	
નરાક્ષસી પૃથ્વી કરૂં, જુઓ મારાં કાજ.	૪૭
રામ કહેછે લક્ષ્મણુ આપણુ, જઈએ ખીજે વન;	
અહીં રલાં જરત સાંભરે છે, સ્વજન આવે મન.	૪૮
આપણે અહીં જાણુ થયાધુ, અયોધ્યાના લોક;	

૪૦ ઉચલી—હયાલા જરીને ભૂપતિની ઇન્-૧) ૪૧. અમબણી—

અમારે લીધે ૪૨. નિકટ ઇન્—અમે તમારી નિકટ (પાસે) છીએ માટે નાટ
(નિશ્ચય) તમને અમારે કંઈ અચો (અડચણ) હોય તો અમે જઈએ

દેલ મળી અહીં આવશે, સર્વે કરશે ચોક.	૪૮
અહીં હાથી બાંધ્યા ભરતના, તેની લીલના અંબાર;	૪૯
તે દેખીને ભરત સાંભરે, વીર વારો વાર.	૫૦
અરણ્યપાત્ર ઉપાડીને, તે વનને કરી પ્રણામ;	૫૧
અયોધ્યાકાંડ યથું પરિપૂરણ, સાંધી ચાલ્યા શીરાન.	૫૨
અયોધ્યાકાંડ કહે સાંભળે, તેને હોયે વૈકુંઠવાસ;	૫૩
કર નોડીને વિનવે છે, જામણસુત ઉદ્ધવદાસ.	૫૪

અરણ્યકાંડ.

કુટુબ ૧ છું.

રાગ કેદારો.

શ્રીશ્રીને ચાહે નમુ, લખ્યોરાશીમાં નહિ ભય,
રમે રમુ રામકપારસ પાન કરે રે,
સીતારામ કરે નિત્ય ધ્યાન, વેદ કરેછે જ્ઞેનુ ગાન,
ધ્યાન ધરી રણા દેવતા રે. ૧

હાળ.

ધ્યાન ધરી રણા દેવતા, ને સ્તુતિ કરે અપાર,
નિશાચર અતિ પ્રકટયા છે, તેનો કરે સહાર. ૨
ચિત્રકૂટથી રાધવ આલ્યા, દારણુ વન મોઝાર,
ભયકર સાવજ બહુ બોલે, જાણે હારો હાર ૩
વાય સિંહ ને ચીતરા, શકર ને શિયાળ,
કોતર માહે મહાવિપધારી, દામ દામ બહુ બાળ. ૪
કપાર બાવળ બોરડી, ને જવાસાના વન,
બિહામણી બોધરીંગણી, ને કુશ વેધે તન ૫
છંગોરિયા ને આકડા, બહુ દિસે ભમર વિકાળ,
જાયા વૃક્ષ એકે નવ દેખે, દુખ ધરે દીનભાગ. ૬
એવુ જોતા રાધવ આસે, કરે લક્ષ્મણને વાત,
દારણુ સખ્દ ગ્રાણુ બોલેછે, વેગે કરજે માત ૭
એમ કરતા મહાપવન આવ્યો, અનુપમ અતિ ધોર,
નરોળિયો ને દવ દીસેછે, સાવજસખ્દ કઠોર ૮
જુએ તો એક રાક્ષસ ઉભો, દારણુ દીસે દેહ;
વિકટ વિપત્ર ને અંદા મોની, લોચન વસમા બેહ ૯

૫ કુશ-દામ ૬ વિપત્ર-વદન પ્ર. ૨ વધને પ્ર. ૩ વસમા—

- નાસા ગિરિના શુંગ મરખી, શુજ તરની કાળ;
હંચો અતિ આકારો આગ્યો, બાણે કોખ્યો કાળ ૧૦
- સીતાજીને દેખી રાક્ષસ, મન પામિયો મોહ;
લક્ષ્મણ રામ રજા અતિ પાછળ, પાળી પરમ વિષોહ. ૧૧
- રાક્ષસ કહેછે સમાં તુ તો, આણે વન કેમ આવી?
સકળ ગુણ સપૂરણ સ્વામા, બહી ભાગિની ભાવી. ૧૨
- દેવકન્યા કે જલકન્યા તું, કિન્નરી છે કામ ?
કે તુ વનદેવી દીસેછે, સત્ય બોલજે સોય. ૧૩
- એવી નારી નયને ન નિરખી, સુણી નહિ કો કાન;
હવી નથી ને હમણું મથી રે, સ્વામા તુજ સમાન. ૧૪
- આણે વન એકલી ક્યમ આવી, કો મથી દીસતો નામ;
ભમતી બૂલી પડીહું વનમાં, રોધતી હોડિ સાય ૧૫
- સુખ ભોગવવા સરખી દીસે છે, કાં કુખ પામે છે દેહ;
વિરમય બનપય પાળાં પળતું, છારી વળી છે છેહ. ૧૬
- પટરાણીપણું પોસાએ તે, દીસે દામણી દીન;
હું તું દેખી મોલો છું, ભે'પામી યથોહું લીન ૧૭
- સીતા કહેછે જનકસુતાહું, રામચંદ્ર મુજ સ્વામી;
બૂલી પડી આણે વન આવી, પરમ આપદા પામી. ૧૮
- રાક્ષસ કહેછે જે આ વન આવે, તેનો કઈ હું આદાર;
પણ તુજને હું યોગ્ય મળ્યો છું, બજબજણી ભરીર. ૧૯
- ત્રૈલોક્યને હું છત્ર એકલો, જક્ષ દૈત્ય ને દેવ,
મનુષ્ય બાપડા માત્રજ કષ્ટ, સુર સધળા કરશે સેવ. ૨૦
- એમ કરતાં તે જનકનંદિની, વળતી વહે વચન;
હટરે પાપી મદમતિ, તારૂં મરવા યથું છે મન. ૨૧
- અવણે તે તો નથી સાબળ્યું, શીરામતણુ તે તીર,
નાથી જીરે નહિતર મારશે, તુને લક્ષ્મણ વીર. ૨૨
- સિંહણને સા'વા હોડિ છે, શુદ્ધિ વહોણા શિયાળ;
દોરડા વરાંસે ઝાલેછે, વિષે વરસતો બાળ ૨૩

૧૦. આગ્યો-‘આગ્યો’ પ્ર. ૨૭. ૧૬. વિરમય છં-તારા સરખીએ વન-

પંથમાં પાળાં પળતુ એ વિરમયછે. ૧૭ તું-તુને. ૨૩ વહોણાં(વિહીન)-વિનાનાં

પાવકમાં પેસે પ્રીતિ કે, હંડે પાણી પડવા;	
કે દિમાચળ હોડી જાયે, બૂરપણાથી ભડવા.	૨૪
એવું કહેતાં સીતાજીના, કરે કરી અંધા કેશ;	
હતસંગ બેસારી હતપતિયો, બાળા બેળનવેશ.	૨૫
સીતાજી ત્યાં સાદ કરેછે, ધાઓ ધાઓ શ્રીરામ;	
સદમણુ તું વારે ચઢ વીરા, ગોંડે લેછે નામ.	૨૬
આતુર થઈ આઠંદ કરેછે, પાડે છે અતિ ચીસ;	
અંગ આખુંએ મુજે છે, ત્રાણ ત્રાણ જગદીશ.	૨૭
ન્યમ મૂગથી વ્યાધને વસ આવી, તન તાલાવેથી થાય;	
આંખે આંસુ આસેછે, અંગ આખું બીજાય.	૨૮
રાક્ષસ કહેછે રહે રાની, માને માઈ મન;	
પરમ ઐશ્વર્ય તું તો પામીશ, વામીશ વસમું વન.	૨૯
મૂકાવા જે તને આવશે, તેનો કરીશ હું આહાર;	
આલિંગન તું દે આનંદે, પ્રેમતણા નહિ પાર.	૩૦
સીતા કહેછે હમણાં તુને, ભરમ કરૂં હું શાપી;	
રામસેવાતણું ફળ જાયે, મેલ મેલ તું પાપી.	૩૧
એમ કહીને વેદેલી તે, રવબર પાડે રીર;	
રામ સદમણુ હજતા આબા, ધતુધારી ધીર.	૩૨
અંતરિક્ષ મારગ રહીને રાક્ષસ, આંદે કરેછે નાહ;	
જાઓ રે એની આશાં મૂકીને, પામી પરમ વિવાહ.	૩૩
જો આશા આવશે તો, તમને કરીશ હું ભક્ષ;	
અહીં આવે તેનો આહાર કરૂં, હું સળગપણે સમક્ષ.	૩૪
રામ કહેછે સદમણુ પ્રત્યે, કરશું કરો ઉપાય;	
હવે આપણુ ખરા વચૂતા, એ દુઃખ સહ્યું ન જાય.	૩૫
બાધા આજ પૂરી પોંતી, કૈંકમીની આશ;	
આપણુને વન કાઢવાતું, ફળ પામી એક હવાસ.	૩૬
સીતા, ત્યાંથી મરણ પામશે, હું પણ પામીશ મરણ;	
મારે વિરહે તું જીવીશ નહિ, એમ કહે અચરણુચરણ.	૩૭

કૌશલ્યા મુણી મરણ પામશે, પછે પો'યશે આશ;	
આ રાક્ષસ કાણુ એને ભાગ્યે, આવ્યો આપણુ પાસ.	૩૮
બળતો સૌમિની એમ બોલ્યો, એ શું કહોછો ભાત;	
મુને આરા આપો તો, હું કઈ એનો વાત.	૩૯
એક બાણુ મરણુ પમાડું, તો હું તમારો દાસ;	
સેવા કરવા સાથે આવ્યો, આણી દદ વિશ્વાસ.	૪૦
તમને ને જાણતું ન હોયે, તે આગળ એમ ભાખો;	
પુરુષોત્તમ પરબ્રહ્મ પરમાનન્દ, દીનભાવ ક્યાં દાખો.	૪૧
કાટિ બ્રહ્માંડ ધડો ને ભાગો, રાજ્ય રાધવરાય;	
તો એનું શું છે મારવું ? તમને કહ્યુંએ ન યાપ.	૪૨
વચન મુણીને રાધવ રીકપા, બલો બલો તું વાત;	
મેં તો તારૂં મન ઝોળખ્યું, વારૂં કહી તે વાત.	૪૩
જનકમુતા કલ્પાંત કરેછે, ચઢી રામને રીસ;	
આકર્ણીત એક બાણુ મૂકીને, છેલ્લું દુહનું શીય.	૪૪
પ્રાણુ રહિત તે પડ્યો પૃથ્વીએ, પડછંદો થયો શ્રેષ્ઠ.	
ભૂકંપી ને પવંત ડોલ્યા, દિગપતિ થયા દિગમૂઠ.	૪૫
સાગરે મર્યાદા મૂકી, ધોર વાણુ વાય;	
પછે સહુકો સ્વરથ થઈને, રઘુપતિના ગ્રણુ ગાય.	૪૬
દેવે દુહભિ વળડીને, પુષ્પવૃષ્ટિ ત્યાં કીધી;	
જપ જપ શબ્દ કરીને ગાડે, આશિષ રામને દીધી.	૪૭
સ્વામીજી બંને માયો, દુઃખ જગતને દેતો;	
ધર્મતણો વિધ્વંસજ કરતો, પ્રાણુ પિયારા લેતો.	૪૮
સીતા રામકને વહી આવ્યા, આંસુ લૂતાં આપ;	
રઘુનાથે દેખ આશ્વાસના, ટાળ્યો તનનો તાપ.	૪૯
રામે વન નિઃકટક કીધું, ઉતાર્યો ભૂખાર;	
મહાપાપી તે મરણુ પમાડ્યો, વરથો જયજય કર.	૫૦

૩૮. આશ પો'યશે—(કેકેયીની). ૪૧. તમને ધન—'તમને તે જણાવું ન હોયે' પ્ર. ૩ જ. ૪૨. તો ધન—તો એને મારવો એ તમારે શી વિસા-તમાં છે ? ૪૮. વિધ્વંસ—નાશ. પિયારા—પારમા. ૪૯. લૂતાં—લો'તાં.

કંઠુનું ૨ જી.

રાગ ગોલી.

- વધ કીવો તે રાક્ષસ તણો, મહિમા મહીમડળમાં ધણો;
 રાક્ષસના તનથી દિવ્ય દેહ, પ્રકટ થમો અતિ મુંદર તેહ. ૧
 અંતરિક્ષ માર્ગે ઉમો રહી, વાણી વદને એવી કહી;
 ધન્ય ધન્ય રાજવદનજોયન, ધન્ય ધન્ય કૌશલ્યાતન. ૨
 જય જય જય દાસરથી રામ, પૂરણ જ્ઞાન તું પૂરણકામ;
 ઈંદીવરધનમુંદરસ્થામ, નિત્ય નિરજન નિર્મળ નામ. ૩
 જય જય જનકમુતાના પતિ, કર જોડી કરે વિનતિ;
 કાકુત્સ્થ કૌસલેન્દ્ર કરણાળ, દીનાનાથ તું દીનવધાળ. ૪
 ભૂપર ભક્તવત્સલ ભગવાન, પીતામ્બર ઠીધાં પરિધાન;
 જય જય જનકી જગન્નાથ, વેદ વિદ્યા વાણો વિખ્યાત. ૫
 જય જય સૌમિત્રે શેષનાગ, પૂજે પરમ પુરવના પાગ;
 તમ ટાળી કયો મારે ઉદ્ધાર, બૂડતો કોણ પમાડે પાર. ૬
 જનકનંદિની મારે માત, કપટતણી નવ જાણું વાત;
 જો હું કેદ નહિ સીતાનું હરણ, પ્રણ તમે કમ પમાડો મરણ. ૭
 અપરાધ કીધા વિના નવ હણો, જેને પોતાનો કરી ગણો;
 મારી મુક્ત પમાડ્યો સહી, તમ તુલા તો કીજો નહિ. ૮
 વૈરભાવ વિશેષે કરી, તમે કૃપાકેશ શ્રીહરિ;
 વડી વારનો જોતો વાટ, આઘ્યા નહિ અતિશે ઉચ્ચાટ. ૯
 મારગ કંધી આણે વન, રહો પ્રજા મોહ પામી મન;
 રાધવ પૂજે યદી રણિયાત, કહે કુણુ છે તારી જાત. ૧૦
 શામાટે જોતોતો વાટ, સીતાહરણ કર્યું શામાટે ?
 વિરાધ કહેછે [ધરી] વિશ્વાસ, તમે પ્રજા ને હું તો દાસ. ૧૧
 તમતણું પામી દરજન, જાતિરજાતિ હુક મુજ મન;
 પૂરંજનમતણી કહું કથા, તમ પ્રત્યે સ્વામી સંવધા. ૧૨

૪. કાકુત્સ્થ-કકુત્સ્થ રાજના વસના-રામ. કૌસલેન્દ્ર-કૌશલ (અયોધ્યા)
 દેશના રાજા ૬ તમ-તમોગુણ ૮. મુક્ત-મુક્તિને). ૧૧. વિગધ-રામે
 મારેલા રાક્ષસનું નામ.

- આગે હું તો હુનો દેવ, સુરપતિતણી ત્યા કરતો સેવ;
સુદેવ એવું મુજ અભિધાન, વિનય વપુ જે વાર વાન. ૧૩
- પળતો બેશી દિવ્ય વિમાન, અપ્સરા આગળ કરતી ગાન;
એવે આન્યો ગગાનીર, સુરમરિતા વહે નિર્મળ નીર. ૧૪
- સ્થૂળગિરા નામે મહામુન્ય, દેહ દમતોતો પોતે પુણ્ય;
તેને દેખીને હું હસ્યો, રૂપતણો ગર્વ મન વસ્યો ૧૫
- આ માએ જણ્યો સુત કરી, મેં વાણી એની ઉચરી,
ઋષિ ખીન્યા વાણી સામળી, મુજ પ્રત્યેબોલ્યા એમ વળી ૧૬
- જા તુ દેહ પામે રાક્ષસી, મનમા એ ઉત્કટા વસી,
પોતાની કાયા જે સ્તંભી, અગતણી ઉપમા કહી નવી. ૧૭
- મારી જે તે નિંદા કરી, રાક્ષસ તું અનતરજે મરી,
પછે હું જઈ લાગ્યો પાય, મને કૃપા કરો ઋષિરાય ૧૮
- મેં કીધો મોટો અપરાધ, આપ વખાણી નિંદા સાધ,
કાંઈએ મુજ યાગે ઉદ્ધાર, સેવક જાણી કીજે સાર ૧૯
- કરૂણા કરી ઋષિ વાણી વદે, વીસ હુ ખ પામીશ માહદે,
રામચંદ્ર ધરશે અનતાર, હગ્વા ભૂમિતણો ત્યા ભાર ૨૦
- પિતાવચનથી વન આનશે, સારે તુંને દરશન હશે,
સીતાતણું તુ હરણુ કરીશ, રામતણો તુ માર્યો મરીશ ૨૧
- સારે તુ દિવ્ય દેહ પામીશ, રાક્ષસપણાતુ હુ ખ વામીશ,
તે માટે તે સાચુ થયુ, તમ દીઠે હુ ખ સંધળુ ગયુ ૨૨
- એમ કહી થયો અતરધાન, સ્વાથી ચાલ્યા ત્રીભગવાન,
આલ્યા અગ્નિને આશ્રમ, ચોપાગે જમા વરતે ધર્મ ૨૩
- વિદ્યાર્થીએ જઈ કીધું જાણુ, પધાર્યા છે પુરુષપુરુષુ,
પૂજાપો લેઈ પરવર્યા, અગ્નિ ઋષિ સામા સચયા ૨૪
- આસન આપ્યું પૂજા કરી, વિનયવચન વાણી ઉચરી,
રામચંદ્ર જઈ લાગ્યા પાય, આશિર્વાદ દેછે ઋષિરાય ૨૫

૧૩ વિનયપદ-“વને વપુ પે વાર વાન” પ્ર ૩ જ. ૧૫ પુણ્ય-પુણ્ય-
વાન ૧૭ સ્તંભી-વખાણી ૧૯ આપ-પોતાને ૨૩ ચોપાગે-ચાર પગ
મહિત સત્ય, દયા, અન્યાર્થ અને અહિંસા એવા ધર્મના ચાર પગ કહેવાય
છે અથાત્ સત્યાદિ અનુચિનનાજો ધર્મ ત્યા વરતતો હતો.

જનકસુતા બાળ ચરણે નમી, વૈદેહી સુનિતે મન ગમી,	
બલી બલી તું સીતા સતી, તારી તો છે નિર્મળ મતિ	૨૬
તુ શુદ્ધ મને મેવે પતિ, તુમા દોષ ન દીસે રતિ,	
જીવનતણા સુખ સવળા તણ, થીરામયદ્ર ભાવેશુ બણ.	૨૭
ભતો ભતો રે લક્ષ્મણ વીર, વીગ તે મન રાખ્યુ ધીર,	
સસારસુખ સવળા પરદરી, સમભક્તિ મન નિશ્ચય કરી	૨૮
કુશળ પ્રેમ કીધુ નકરિ જન, વળતા બોલ્યા ગમ વચન,	
પિતાવચન પાળવા વન, નીસરિયો દંડ રાખી મન.	૨૯
સ્વામીજી કરવા દરશન, આબોધે અહીં થાવા પાવન,	
અપિ કહેછે રુદ્ર કીધુ રામ, કરના અમતણા સર્વ કામ.	૩૦
માયાએ મનુષ્યતુ રૂપ, પ્રકટ થયા હો અકાળે રામ,	
અવિદ્યાનો કરવા અત, બને પધાર્યા શ્રી ભગવાન	૩૧
કાણુ પિતા ગણ તારે માત, જેની વેદ ન જાણે યાત,	
નિત્ય નિરજન નિર્મળ સદી, બાપક પૂરણને પેણે નહિ.	૩૨
સત્ય સનાતન સમય સ્વામ, વૈકુંઠવાગે વર્ગિયા નામ,	
ધર્મ રાખના રે કાલ, ચાલ્યા તા તણે રાજ	૩૩
અમો કંઈ કાળના દમિયે દેહ, આતા કરી બેગાધુ એહ,	
સાધુતણી અનુભવા કરી, દર્શન દેવા આવા દરિ	૩૪
બ્રહ્માદિકને દુર્લભ તમે, તે પ્રસન્ન પામિયા અમો,	
હવે અમારે કાંઈ કલંચ નથી, જોતા વેદ પુરાણે કથી	૩૫
સાધન સવળા સમ્યક્ થયા, તમ દર્શન દીઠે દુખ ગયા,	
અહિ કહે સામ્રાજિયે રામ, એટલું તમે ત્યા કરવું કામ	૩૬
રાક્ષસતણે બધ બારે સદી, તાપમ કો ન શકે અહીં રતી,	
દેહદમન કરી નન શમે, પામે નાસ બા રામયકે	૩૭
રામ કહેછે રાક્ષસ રણુ હણ, તાપસને રૂખ દેહે ધણ,	
પૃથ્વી કરવી નીરાક્ષસી, રીસ એ ઉપર અતિ વળી	૩૮
એટલાને કાળે અવતાર, લીધો છે કરવા જુબાર;	
વચન સુણી રીક્ષા નકરિ જન, તમને ધટે એમ જગજીવન	૩૯
નકરિ કહેછે સુણુ સીતા સતી, તારી ગત નવ જાણે જતિ,	
યોગમાયા તું તો ભગવતી, શ્રેષ્ઠ કરવા થાયે છે સતી	૪૦

૩૧. ૩૪—૩૫(લેખને) ૩૪ અનુક્રમાં-૬૫ ૩૮ નીરાક્ષસી-રાક્ષ

સ વિનાતી ૪૦ શ્રેષ્ઠ ઈશ-તું સતીને શ્રેષ્ઠ કરવને થાય છે-પ્રકટે છે

અનસૂયા નામે મુજ નાર, ઓ બેડી છે એકે દાઢ
 આસનજાળીને એ આપ, જપે છે અતિ અજપા જપ ૪૧
 તે તો જી શુદ્ધ સાધવી એની વાત એક છે અવનવી,
 એક શિના ઉપર દશ સદમ્ર વર્ગ, બેશી રહી અતિ આનદ દર્ગ ૪૨
 ક્રુધા તૃપા ને નિદ્રા તજી, યોગતણી સપતિ સર્ગ સજી,
 બ્રહ્મા વિષ્ણુ ને મહાદેવ, આગળ આત્મા અવસ્થમેન ૪૩
 માતાજી મારો વરદાન, અમો ત્રણે દેવ યથા તુલમાન,
 અનસૂયા કહે વર આપો આજ, માત્ર ને મારે છે કાજ ૪૪
 તમસરખા તીન ત્રણ તન, મુજ યત્રી થાય ઉત્પન્ન,
 અમ સરખા ખીજા નર મો, જે દીઠે દુષ્ટ સધળા ટળે ૪૫
 અમો ઉદરે ધરશુ અવતાઃ તમારા કાવીશુ કુમાર,
 અદ્રમા બ્રહ્માનો નરા જે યજી વાંધો સોગવશ ' ૪૬
 હતાનેય નિષ્ક્રુતુ તેજ, તાપસ ૧૫ ધર્મુ ધરી હેજ
 દુર્વાસા તે તો ત્રિપુરાર, જોજો દેવ મના યા હાર ૪૭
 તે અનસૂયાને કરો નમસ્કાર આશિષ દેશે પ્રેમે અપાર,
 વચન મુણી ઉત્કર્ષ થઈ, સીતા અનસૂયા કને ગઈ ૪૮
 દડનત્ ત્યા કયો પ્રલામ પોતાનું મનભાવી નામ
 સીતાને આપી સાબળી અનસૂયાને ઉપની રળી ૪૯
 આપી આવ દેહ આલિંગન તુજ ઉપર છે મારૂ મન,
 સીતાના સાગી પાણુ અનસૂયા કહે અમૃત વાણુ ૫૦

કંવુ ૩ જી

રાગ ગોડી દોહરી.

અનસૂયા કહે જનમ્મુતા કહ તારી ઉત્પલ જી,
 રામ સ્વામીને તું કેમ પામી જેની ઉત્તમ મલ્લ જી ૧
 તારો વિવાહ વિસ્તારી કહે મને સાબળવા અતિ પ્રીત જી,
 ઘણા કાળની ઇચ્છતી હતી રૂડી યઈ એ રીત જી ૨
 સીતા કહેજે વૃદ્ધ તાપસી, સાબળ સાચી વાત જી
 મહી શુદ્ધ કરવા હજી ખેડતો તો, જનમ્ મારો તાત જી ૩
 એટલે હું તો ત્વે વળગી, પ્રકટ યઈ દિ ય દેહ જી,

- પિતાએ હુ પ્રત્યક્ષ દેખી, પાળી અતઃ તેહ છ
૫૭ પછે પશુ મીધુ અતિ મોટું જે ચડાવે શિવ આપ છ,
તેને હુ સીતા યગજ્ઞાવુ આનંદેયુ આપ છ.
૫૮ વિશ્વામિત્ર સધાતે આવ્યા, જાગિયા લક્ષ્મણુ ગમ છ,
રાધનછએ ધનુષ્ય ચડાવ્યું, મોટું કીધું કામ છ
૫૯ મેં રરમાળા ઉર આરોપી, સમસ્ત દેખતા રાય છ,
વનખા વદન કરીને તેતો ગમ સળા જાય છ.
૬૦ પછે હુ તમને પામી, વિરહવેદના વામી છ,
બાર વરમ ત્યા રજા અયોધ્યા, માને મન સેવ્યો આમી છ
૬૧ પિતૃવચન વન આ-યા રઘુપતિ હુ પશુ આની સાથે છ,
સુમિત્રાસુત્ર સેવા કરના, ધનુષ્ય બાણુ મહી હાથે છ
૬૨ અનસૂયા અતિ આનંદ પામી, મુળી સીતાની વાણી છ,
આધી યષ્ઠ આનન આવડોડે, રેમે સાહી પાણી છ
૬૩ આનિગન હેતા અતિ આખે દર્શાયુ વહે ધાર છ,
તેણે કરીને સીતા અયોજાની અભિષેક દેવા અપાર છ
૬૪ મુખમુગ્ધન ખોળે બેસાડી, વળી વળી પૂછે વાત છ,
જરાછણું રોશી દીમે છે, મળી જાણે માત છ
૬૫ ઉગટ આપ્યુ અતિ અનુપમ, દિવ્ય દીપતુ દેહ છ,
માર્ગન કરવાને માતાએ આપી અતર નેહ છ
૬૬ એમ મુદડી ઓઢવા આપી, તેહ કહીએ નવ ફાટે છ,
રંગ કહીએ નવ જામે તેણે, તે ગમ ખધા માટે છ
૬૭ કુકુમ અતિ આનંદે આપ્યુ, કરવા તન લેપન છ,
ખીજા આમરણુ સરળા આખ્યા, માતા યજ્ઞપરમ પ્રસન્ન છ
૬૮ કમળતળી એક માળા આપી, જે કહીએ ન કરમાય છ,
કનકતણુકમળ છે - ધગા, અધ કંલો નવ જાય છ
૬૯ ઉગતા આદિત્ય જેવાં રાતા, જાળા સદૃશ જાણે છ,

૭. વલ્લભા—(વીણા) વીના ૧૦ આનંદ-મુખ (૫૧.૧ ખાસુમ
સગારે દૂર યધને જુએછે એ પ્રસિદ્ધ છે) સ્વભાષણ ૧૧ અયોજાવી-
(આમુધી) નવરાત્રી ૧૨ જરાછણું-રદાવરથાથી છબ યષ્ઠ ગમે ૧૩
ઉગટ-ઉત્તન-ચરીરે યોજવાનો વાનો. ૧૪. મન-તેતો પ્રનિદામાટે છ ૫ ૨

ભગર ભમે ખીજ વન મે'લી, જોતાં જગત વખાણે છ.	૧૭
ક્યુડી અતિ કોમળ આપી, પે'રાવ્યુ નૌતમ ચીર છ,	
ચૂડો ચોળી ચીર ચુદડી, સોહે સકળ શરીર છ.	૧૮
બાવ તિલક કરતુરી કેરૂં, માગે ભર્યું સિંદૂર છ,	
અંગે સીતાને શણગારી, સુખસાગરનું પૂર છ.	૧૯
જનનકી રામ સમીપે આવી, આનંદ પામજેઆન છ;	
શણગારીને શીખળ દીધી, સજી મનમથસેન સમાજ છ.	૨૦
રામજી સીતાને દેખીને, પામ્યા અતિ આનંદ છ;	
ચકોરની પેરે ચિત્ત વિરહી, સીતામુખ અણુજ ચદ છ.	૨૧
કો કહેશે કેવા દીસેછે, ઉપમા કહી ન જાય છ,	
શેષ સરીખા કોટિ મળેતો, વર્ણન ત્યાં નવ થાય છ.	૨૨
એકજ ઉપમા ઉપની મને, જેવા સીતા રામ છ,	
લક્ષ્મીનારાયણ સરખા છે, એહ જુજના નામ છ.	૨૩
અનિ અધિએ આસા દીધી, ઉડો સધ્યાકાળ છ,	
મઠી એક મનોહર આપી, રહેનાને તતકાળ છ.	૨૪
માહે પો'જી પાધર્યું છે, પાવન પરમ પરાળ છ,	
સીતા રામ પ્રવેશ પામિયાં, જાણે મત્ત મરાળ છ	૨૫
કામદેવનું કોણુ ગળું, રતિ તે કોણુ ગાત્ર છ,	
સીતા રામ સરવ સુખ પામ્યા, જુજપટ ભીડી ગાત્ર છ	૨૬
આર પહોર તે ચુરડામા, કીધા કોતક કોડ છ,	
જગતમા મળે નહિ કહીએ, જોતા જેવી જોડ છ.	૨૭
બ્રાહ્મમુર્તિ ઉઠ્યા રધુનંદન, નિત્યકર્મ ત્યા કીધા છ;	
અત્રિતણે ત્યા આસન આવ્યા, માન મોહ બહુ દીધા છ	૨૮
રાધવ કહેછે રાક્ષસનો ક્ષય, મેં કરવો મહારાજ છ,	
અવનિએ અવતાર ધર્યો છે, એહજ કરવા કાજ છ.	૨૯
સીતાજીને આશાસના, અત્રિએ કીધી અપાર છ;	

૨૦. સજી ઈ-મનમથ (કામ)ની સેનના સમાજની પેઠે સજી ૨૩. એકજ ઈ-મારા મનમાં એકજ ઉપમા આવેછે ૨૭. ચુરડામાં-‘ચોરડામાં’ હશે (૧) ૨૮. બ્રાહ્મમુર્તિ-પાછલી બે ધડી રાતહોય તે વખતે. ‘બ્રહ્મમૂર્તિ’ પાંડ લેખક દોષ જણાય છે.

લક્ષ્મણની પ્રગસા કીધી, શીખ દીધી ત્યા સાર જી.	૩૦
ત્યા થકી ત્રણ જણુ આયાં, વિવિધ જોતા વન જી,	
શરભગ ઝડિને આશ્રમ આવ્યા, પેખીને પાનન જી	૩૧
રામચંદ્ર કહેછે લક્ષ્મણને, અહીં ઉભા રહીએ આવ જી,	
શરભગ ઝડિને કાષ્ઠક કહેવા, આવ્યો છે સુરરાજ જી	૩૨
બે જણુ એકાત બેઠા હોય, કાઈ એક કરવા વાત જી,	
ત્યા ત્રીજે કદીએ જાડુ નહિ, સાબળ સાચુ બાત જી	૩૩
સીતાપતિ કે' જાને જઈએ, સુરપતિને સંનિધાન જી,	
અમર સહુ અવનિ આવ્યા છે, વિનમ્યા વિમાન જી	૩૪
મુક્ત માત્ર પૂઠે તે સહુને, શરભજે દીધી શીખ જી,	
એક કરજે જે રાક્ષસી સધળી, માગતી હાડે બીખ જી	૩૫
હવે રામચંદ્ર ત્યા આવ્યા, મુનિએ દીધા માન જી	
પૂજા કરીને આસન આપ્યુ, સતોધ્યા ભગવાન જી	૩૬
રામ સીતા ને લક્ષ્મણ ત્રણે, રેમે લાગ્યા પાય જી,	
આશિર્વાચન ઝડિ દેતા, હવે હરખ ન માય જી	૩૭
શરભગ કહે છે જનકસુતાપતિ, પુણ્યતણો નહિ પાર જી,	
જે તમે આવો આશ્રમ આવ્યા, જગજીવન જગદાધાર જી	૩૮
પુણ્ય વિના પામે નહિ કોયે, જે કોટિ કરે ઉપાય જી,	
બ્રહ્માઠિને દર્શન દુર્લભ, શિવ સરખા શુણુ ગાય જી	૩૯
દીન જાણી દયા મન આણી અહીં આવ્યા અવિનાશ જી,	
ધણા દિવસના અમો ઈચ્છતા, પ્રભુ બેસવા પાસ જી	૪૦
જે તમ આગળ ધરિયે વિનતિ, નેહ ધરીને નાટ જી,	
આણે મારે આશ્રમ કરીને, અમો રજા એટલા માટ જી	૪૧
ઈદ્ર અહીંઆ આવ્યો હતો, કહેવા કાષ્ઠએક કામ જી,	
સીતાપતિ તો વન નીસરિયા, અહીં આવશે રામ જી	૪૨
ત્યારે તમે ત્યા કૃપા કરીને, કહેજો કશા વચન જી,	
રાક્ષસ માત્રને મરણુ પમાડો, રાજિવદળનોચન જી	૪૩
ત્રણ લોખને ત્રાસ પમાડે, એવો રાવણુ રાય જી,	
અમારૂં સરસ્વ લીધુ છે, કાણે કળ્યો ન જાય જી	૪૪

અમેા એ અમારે કાળે, કઈ વિનતિ એક જ,	
વિધારથી રાક્ષમે ખાધા, આગળ હતા અનેક જ.	૪૫
કુશ લેવા ને આન કરવા, એમ જાતા કહી ખાધા જ,	
કરડીને કડકા કધ નાખ્યા, વળતા તે નન લાધ્યા જ	૪૬
મારે તપોબળે કરી હજી, અહીં લગી રાક્ષસ ના'વે જ,	
મળે તેને મારી આવે, જન્મને સદન મલાવે જ	૪૭
રઘુપતિ કહેછે નિશાચરને, મરણ પમાડુ માડે જ,	
રાક્ષસી સવળી રેતી દેખાડુ, રડવતી તે રાડે જ.	૪૮
શરભમે સધળી પૂજી, વન વસ્વાની વાત જ,	
મનુષ્ય માટે માની ત્યો છે, નહિતર શાનો તાત જ!	૪૯
અજન્મા તમે આદિ કર્તા છે, વિધાતા છે પીર જ,	
તો તો તમને શીખામણુ શી, સ્વામી સ્વામશરીર જ	૫૦

કડવું ૪ થું.

તાલ છતમાન.

શરભગના આશ્રમથી આત્મા, સુતીક્ષ્ણને આશ્રમ આ-યા જ,	
નિધાર્યા મવાતે કાલ્યુ, જૂધરજી મન બાવ્યાજી.	૧
પૂજાપો લેધ પરચો, સામા સુતીક્ષ્ણ સવિ જ,	
કુશળી પ્રશ્ન કીધુ રાવરને, કરી સમાધાન સમક્ષ જ	૨
સ્વામી શિષ્ય સાથે શે કાલ્યુ ? કા આ-યા નહિ આપ જ,	
દર્શન તો હું વે'હ પામત, વામત સધળો તાપ જ	૩
રામ પગે લાગી એમ કહેહે, મૂકુ ક્યમ મરજાદ જ ?	
આત્મા વો'લો ધરમા ક્યમ આવુ, વિના કીધે સાદજી	૪
સુતીક્ષ્ણ કહેછે રાધવજી, ધર્મ ધૂરંધર નામ જ,	
સૂર્યચંદ્ર વિરે અવતરિયા, સુરના કરવા કામ જ	૫
વચન પાળવાને વન વસિયા, ધર્મ પળવા ધીર જ;	
અધર્મનો ઉન્નદ કરસા, ધરિયું મનુષ્ય શરીર જ	૬
સ્વામી રાક્ષસનો જાય ભારે, દમી સડીએ નહિ દેહ જ,	

- યજ્ઞ કાર્ય કાઈ કરી શકીએ નહિ, પીડા પમાડે તેહ છ ૭
 કુશ સેવા કેા જાઈ શકે નહિ, વેદ બણી ન શકાય છ,
 શબ્દ સામળી રાક્ષસ આવે, સહુને મારી ખાય છ ૮
 વિનતિ કીજે કેા આગળ, તમટાળી રઘુનાથ છ;
 બલસાગર માહે યુધ્ધા હુ, હરછ દેઈએ હાય છ. ૯
 અહીં રહી સમ્યા (છીએ) તે તપોબળે કરી, નહિતર રહું ન જાય છ,
 તમટાળી કાઈ નથી દીસતો, છવ્યાતણો ઉપાય છ ૧૦
 તમારૂં અજ્ઞપ્ત્યુ શુ છે, જે તમ આગળ કહીએ છ,
 આશાએ કરી દિવસ આટલા, દુ ખ સુખ સહી રહીએ છ ૧૧
 સ્વર્ગતણુ તેડુ આવ્યુ હતું, બેસો દિવ્ય વિમાન છ,
 મેં જાણ્યુ અહીં રામ આવશે, સુદર સ્વામળનાન છ ૧૨
 દર્શન દુર્લભ દે સુરને, કેા પામે નહિ પ્રુણ પામે છ,
 વામન તાડતણુ ફળ વાચ્છે, તે આવ્યા વણુ ક્યમચામે છ ૧૩
 રામ કહેછે સુતીક્ષ્ણને, એ પ્રતિજ્ઞા પ્રોઠ છ,
 નરાક્ષસી પૃથ્વી કરવી, એ મારી ગતિ ગૂઢ છ ૧૪
 અહીં આગળ આશ્રમ કોનો છે, કોનો જોવા જઈએ છ,
 વિધારથી સધાતે મોકલો, પેખી પાવન ધઈએ છ. ૧૫
 આજા માગી આશ્રમ જોવા, ત્યાંથી ચાલ્યા રામ છ,
 શિષ્ય એ સાથે મોકલિયા, દેખાડવાને હામ છ ૧૬
 લક્ષ્મણ માથે વારતા કરતા, શિષ્ય સાચર્યા બેહ છ,
 સીતા રામ થયા એકથા, વાત નીસરી નેહ છ ૧૭
 જનમુક્તા કહેછે રઘુનદન, મુને ચિંતા મોતી છ,
 તમે પ્રતિજ્ઞા કરો છો સધળે, એ વાત તો ખોટી છ ૧૮
 તમે એક ના કેમ મારશે, રાક્ષસ કોડકોડ છ,
 વચન તમારૂં જે મિથ્યા ધારો, તો લાગશે ખોડ છ ૧૯
 તમે તો ઠઈ રાજ છો નહિ, જે લાગશે લાજ છ;
 ધણા મધાતે બવન કંઈનું, શુ છે તમારે કાજ છ ૨૦
 સેન વહોણા શી પેરે તમે, કરશે તેશુ મુદ્દ છ,
 રાક્ષસ માયા રચી જાણે, હાથ સરીખા મુદ્દ છ ૨૧

૮ તમટાળી—તમને મુજીને ૧૩ વામન—વામાગતણું ફળ વાંછે

પ્ર ૧ 'વામન ગગનણું ફળ વાંછે' પ્ર. ૩ છ.

- છળ કરીને દગો દેશે, અણચિત્ત-ચા કહી આવી છે;
પછે મારી શી પેર યાશે, કેમ બે બીખાવી છે. ૨૨
- આયુધ સઘળા અળગા મૂકી, તાપસનો ધરી વેપ છે,
દોષાયે સોણાયે દિવસ નિર્જમો, ચૌદ વરસ વિશેષ છે ૨૩
- રડવડતા હીડાછે શાને, કહીએક રહીએ બેસી છે,
જેમ રાક્ષસ કો બળે નહિ તેમ, ગિરિ ગહવરમા પેસી છે. ૨૪
- પછે તમે તા રાજ્ય માગીને, સેના સેધને સાથ છે;
કહોડો તે કરને સર્ સાચુ, સ્વામી શ્રીરધુનાથ છે. ૨૫
- વિધનાપણા ભાગી ખીહુધુ, ધિ ક નારીનો દેહ છે,
જો નનપણે જો સ્વામી ન હોયે, દૈવે દીધો છેહ છે. ૨૬
- પછે પ્રાણુ તણશ ક્યમ મારા, અમળા બળ નહિ પામ છે;
એના સરખુ હોય ત્યારે, ખેહેલા મારો કરને નાશ છે. ૨૭
- વચન મુણીને બ્યાકુળ થઇછુ, તમને કાઈ ન કહેવાય છે,
લાલણુ વહેછે રાક્ષસ મારો, તેનું કાઈએ ન જાય છે ૨૮
- મને તો મારી ચિંતા છે, તમ વિના નહિ નાથ છે,
સેવા કરવાને આવી છુ, મારામી તમારે સાથ છે ૨૯
- કમળ પ્રાપ્તે કોમળ છે, પ્રભુ તમારી કાપ છે,
રાક્ષમવડુ વજ્ર સરીખા, તે ક્યમ છુલ્યા જાય છે ૩૦
- એ ધણા મળી તમ એક ઉપર, પ્રૌઢા કરશે પ્રહાર છે,
(તેથી) માર મન મોહ પામેછે, સ્વામી કીજે સાર છે ૩૧
- એમ કહીને રોના લાગ્યા, આખે વહેછે આસ છે,
શ્રીરામ વહેછે જનકનંદિની, શોક ધરેછે ક્ષામ છે ૩૨
- મને તુતો નથી બળજીતી, માયા મોહિત મન છે,
કાણુ એકમા સરણુ ને પાણુ, બાણુ કોટિ ભુનન છે ૩૩
- જન્મ જરા મરણુ નહિ મુને, હું છુ અભેદ અછેદ છે;
સકળ ભૂત મિથે છુ વ્યાપક, વાન ન જાણે વેદ છે ૩૪
- તુ પ્રકૃતિ ને હું પુરપ છુ, કર્યા સુરના કામ છે,
રાક્ષસ વધ કરનાને કારણુ, મેં રામ ધરાવ્યુ નામ છે. ૩૫

૨૭. અમળા ધૃ—કેમકે હું અમળા છું, તેથી પ્રાણુ તળવા જેટલું

બળ મારામા નથી પાસને હામે 'વાન' માદ પ્ર ૩ છે મા છે.

કૈકયી પાસે કેવરાજી, એક કરવા કાળ જી;	
રાક્ષસ વિહોણી વશુધા કરીને, મુખે કરશું રાજ જી.	૩૯
પછે રૂપ દેખાડ્યું રામે, માન્યુ મહિલામન જી;	
આન્યોન્યે આનંદ પામ્યાં, વાગા વિસમ્યાં વન જી.	૩૭
એટલે તાપસને લક્ષ્મણને, મારગ માંહે મળિયા જી;	
એકલા યઈ આધેરા આસ્થા, પંથ પાધરે પળિયા જી.	૩૮
એમ કરતાં એક આગળ આગ્રુ સરોવર શ્રીકાર જી;	
માંહે વાળ વિવિધ વાળે, માળે શબ્દ અપાર જી.	૩૯
રામચંદ્ર પૂછે તાપસને, આ અલૌકિક વાત જી;	
જેતાં હું વિસ્મય પામુછું, સ્વામી કહો સાક્ષાત જી.	૪૦
સરોવર મુદર દીસેછે, નિર્મળ ભરિયાં નીર જી;	
મહાતુભાવના મન સરખું, તે ઉડું અતિ ગંભીર જી.	૪૧
માંહે કનકકમળ વિકાસ્યાં (છે), ભર કરે છે ચુંગર જી;	
હંસ ચક્રાર સારમ આરે, શબ્દ કરે છે સાર જી.	૪૨
જળ નંજુઆં શેવાળ વળ્યા છે, મચ્છ કચ્છનો નહિ પાર જી;	
પગથિપાંને પાવઠ મણિમય, કનકમય પાળ પ્રકાર જી.	૪૩
માંહે કો નારી નાચે છે, મધુરાં ગાયે ગીત જી;	
ઘોર મધુર સ્વર મામ મૂર્છના, રાગ રાગણી રીત જી.	૪૪
તાલ મદગ ને વીણા વાળે, કહે મુખ યેષ યેષકાર જી;	
કટિમેખળા ધુધરી ધમકે, કો નાચે છે નિરધાર જી.	૪૫
અહીં અમો પહેલા આભ્યાહું, નથી જાણતા બેદ જી;	
અમને એવું કહેને કારણુ, વાણી તમારી બેદ જી.	૪૬
વિદ્યાર્થી કહેછે રઘુનંદન, ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન જી;	
અણુજાણ્યું કાંઈ નથી તમારું, સ્વામી શ્રીભગવાન જી.	૪૭
અમારું જાણવું જોવાને, પૂછો છો અતિ પ્રેમ જી;	
સાચુ યવાને સંભળાવું, ઋષિ બોલ્યા એમ જી.	૪૮

૩૭. વિસમ્યાં—વિશ્રામ પામ્યાં. ૪૩. નાંજુઆં—(અત્રિ ઉમાં પાણી-

માં આકારાનું પ્રતિબિંબ પડવાથી નાંજુવા રંગનું દેખાતું પાણી). ૪૪.

મામ—સ્વરના રાગદામ. મૂર્છના—એક સ્વરને બીજા સ્વરમાં લેઈ જવો તે.

૪૫. કટિ—‘મટિ’ પ્ર. ૪. થી. ૪૬. પહેલા—પહેલવહેલા.

કડવું ૫ મું.

રાગ રામઝી.

છંદે પ્રેરી અધગ ૫ય છ, વશ પ્રસાનો જાણે મય છ ૧
કાળ.

વશ કરવાનો મય જાણે, આણે અતિ અભિમાન,
માડિકણિના મુખ આગળ, આવી આરવ્યુ ત્યા ગાન ૨

એક નાચે એક વીણા વાચે, એક કરે કરતાળ,
એક મધુર મૃગ વગડે, ગાયે ગીત રસાળ ૩

મુનિનું મન મોહ પામિયુ, ઉપાડ્યા લોચન,
આરિગન દેવા આધો થયો, તે કગ્યા મુખચુખન ૪

એવે વિશ્વકર્મા ત્યા આવિયા, સ્વામી રચી આપુ સદન,
આનદે ક્રીડા કરો જોમ માને તમાક મન ૫

માડિકણિ કહે મારે માટે, એકાત રચો અવાસ,
વિદ્ય કો કરી શરે નહિ, કરતા ભોગ વિવાસ ૬

વિશ્વકર્માએ માહી મે'ત રચીને, ઉપર ક્યું તનાવ,
અપ્સરા ને મુનિ માહે, બના કરે છે બાવ ૭

પચાપ્સરાસર એવું એ, મરોવરતુ નામ,
માહે નાચે ૫ય અપ્સરા, દેખી મોહે કામ ૮

ત્યા યગી તો વળ્યા પાજા, આવ્યા સુતીદણુને આશ્રમ,
મુનિએ માન ત્યા ધણા દીધા, માડી પૂછ્યો મર્મ ૯

રામ કહે સુતીદણુ કહો, એક અમને બાળ,
અહીંથી અગસ્ત્યનો આશ્રમ કેટલે, અમો (ત્યા)જઈએ તતકાળ. ૧૦

કૈંક્રી પાસે કેંદ્ર અહીંથી ચાર યોજન, એ. રહે છે અગત્યનો બ્રાત	
રાક્ષસ વિદ્યે યોજન આશ્રમ અગત્યનો, તે વન વિશદ વિખ્યાત ૧૧	
પોરે યોજન કઠણ મારગ, જાને યહ સાવધાન,	
રાક્ષસનો ભય ભારે છે, કોઈ જઈ ન શકે રે નિદાન ૧૨	
એક યોજન અનુપમ વન, તે અગત્યતણે પ્રમાદ,	
વાટે વિધન ઝડુ ન હોયે, ઉપજે અતિ ઉલાદ ૧૩	
આના માગી ચરણ લાગી, પ્રભુએ કરું પ્રયાણ,	
રામ લક્ષ્મણ જનની તે, તણે ચતુર સુત્રણ ૧૪	
આપ બાણ ચઢાની બે બાધન, વિગમ વાટે જાય,	
પ્રત્યયાનો શબ્દ સુણતા, કુદ દૂર પળાય ૧૫	
વાટે સીતા સખળ ધામ્યા, કાઢી ના'વ્યુ નીગ,	
રામ લક્ષ્મણ બેઠુએ બાધન, આન્ત થયા શરીર ૧૬	
સધ્યા સમે તેણે આશ્રમ આપ્યા, જ્યા રહેછે અગત્યનો બ્રાત,	
રમે આ યો રામ સામે, સામળીને વાત ૧૭	
મુનિએ માન વણા દીધા, રક્ષા લાગ્યે રાત,	
સહુકો ત્યા સ્વસ્થ થઈને, પરવયા પ્રભાત ૧૮	
અગત્યના આશ્રમની વાટે ઝેળના છે વન,	
કેનડા ઝામળ ઘણા, ત્યા ત્રિગુણ વહે છે પવન ૧૯	
શુક પિક સારસ મોગ મધુકર કરે શઙ્ગા સાદ,	
વમનન શોભા રચી છે ત્રિગ્વી વૃન્ વિપદ ૨૦	
આશ્રમ આ યો સમીપે તે, શોભા કહી ન જાય,	
રામ કહે છે લક્ષ્મણને, તે મહતો મહિમાય. ૨૧	
એણે અગત્યે આગે છોધુ, ઉદધિ એક આશ્રમન	
લક્ષ જોના તો સાગર શોભી, સનેાખ્યા સુરજન ૨૨	
વાતાપિ જો સક્ષ કયો ઈવનનો લલુ બ્રાત,	
લક્ષ્મણ પૂટે રામજીને, વિસ્તારી કહો વાત ૨૩	

૧૧ વિશદ—નિર્મળ ૧૬ બ્રાત—યાકેના 'સાત' પ્ર ૩ છ ૧૮
 ત્યાકણે—ત્યા આગળ ૧૯ ત્રિગુણ—શીતળ, મદ, સુમધી, એવા ત્રણ
 બનાવો ૨૦ પિક—કેવન મધુકર—અમર દિરહી છન્—વિરહીઓના વૃદ્ધ
 (ટાળા) ને વિપદ (મેન) આપનારી (વમનની શોભા) 'વિખ્યાદ' પાઠ
 અશુદ્ધ લાગે છે

ગિત્રાવરણુ નામે મહામુનિ, તપ કરતા હતા તેહ;	
અપસગ દેખી મોહ પામ્યા, મનમથ વ્યાખ્યો દેહ.	૨૪
વીર્યનો ત્યા દ્રાવ થયો, આગળ કુભ હતો એક;	
તેમા લેઇને વીર્ય મૂક્યું, કરી મન વિવેક.	૨૫
વમિષ્ઠ ને અગસ્ત્યની, તે કુભથી ઉત્પત્ય;	.
કઈ કાળ તેણે તપ કર્યું, સાધન સધળાં સત્ય.	૨૬
ઇદ્રે એક કૃપ કીધો કારમો, અગસ્ત્ય દેહ દમે છે જ્યાંય;	
એક વિપ્ર આળ્યો ઉત્તતો, તે પડ્યો ફૂવા માંય.	૨૭
કેડેથી એક વ્યાધ આવે, વદન અતિ વિકાળ;	
ફૂવામા એક નાગ ફણીધર, જાણે કોપ્યો કાળ.	૨૮
વેલુને વેલે ટગાઈ રહ્યો, તે વિપ્ર ઉપે શીશ;	
મૂષક કરડે વેલાતુ થક, હવે હુંય પડીશ	૨૯
ઉપર મધપૂડો છે મોટો, અધર ઉપર પડિયું બુદ;	
તેણે કરી સુખ પામિયો, વામિયો દેહ દંડ.	૩૦
રાખ્ય અગસ્ત્ય રાખ્ય, એમ કરવા લાગ્યો મોર,	
એક તન રહ્યો છે તાતણો, હુ પામ્યો કષ્ટ કટોર.	૩૧
અગસ્ત્ય કહેછે તું કોણુ છે, શે કરેછે સાદ,	
ફૂતો તારો પૂર્વજ છું, પામ્યો પરમ વિપાદ	૩૨
જો તુ મૃદરથાગ્રમ કરે તો, થાયે મુજ ઉદાર,	
સસારકૃપ માહે પડ્યો છું, તું કરને મારી માર.	૩૩
બ્રહ્માએ એક નાર નિર્મી, લોપામુદ્રા નામ;	
તે પરણાવી અગસ્ત્યને, સુદરતાનું ધામ.	૩૪
અગસ્ત્યે આશ્રમ આવી, કરી મુંદરીને સાન;	
સભોગ કરવા સાદ કીધો, વિનતા વાર વાન.	૩૫
લોપામુદ્રા કહેછે ઋષિને, હું છું રાજકુમાર;	
તમો જાણોછો તાપસી, જેમ હોયે ખીજી નાર.	૩૬
મને મહીએ સૂતાં સંગમતું, સુખ ઉપજે નહિ લગાર;	

૨૯. વેલુને ઈન્દ્રેણુ (રેતમા) ઉગેલા વેલા સાથે. મૂષક-ઉંદર. ૩૦. અધર-ઓઠ (ઉપર) દહ-દંદ ૫ ૪ થી. ૩૧. તન-તાનુ (સૂક્ષ્મ). ૩૬. રાજકુમાર-રાજકુમારી.

મઠીમા મને મન ગમે નહિ, કર્યા વિવિધ નિદાર	૩૭
અમે શેયાના સૂનારા, કૈાતુકના કરનાર,	
અમને માથરે સૂવું ગમે નહિ, સાંભળો ભરતાર	૩૮
મારા પિતાને ઘેર સપત્તિ, જો તેથી તમારે થાય,	
તો કામવાસના ઉપજે, મુજને ઝાવિરાય	૩૯
અગસ્ત્ય કે'છે હું ક્યાંથી કાહું, નિરધન છું નિરધાર;	
તપનો હાથ કરીને, ઇચ્છું નહિ ભગાર	૪૦
તો જાઓ કહ્યેક યાચના, લેઈ આવો દામ;	
મુજ સમાગમના સુખતાણુ, જો હોય તમારે કામ.	૪૧
મણુ રાગ અગસ્ત્યે યાચ્યા, તે હતા નિર્ધન;	
તેમને સાથે તેડિયા, એમ કરતા આળ્યો વન.	૪૨
જ્યા તાપસ ધણા મળી જોઈ છે, ત્યા આવ્યા અગસ્તિ;	
આસન આપ્યું પૂજા કીધી, પૂછિયું ત્યા સ્વસ્તિ.	૪૩
એવે ઇલ્લિય ત્યા આવિયો, ધરી વાકવ વેષ;	
અગસ્ત્યને ત્યાં નોતર્યા રે, પિતુબ્રાહ્મ વિરોષ	૪૪
વાતાપિ છે જોઈડો, ઇલ્લિયે ક્યો સરકાર;	
બ્રાહ્મ કરી અગસ્ત્યને પીરસ્તું, આમિય અમૃત આહાર.	૪૫
જામાડીને વાતાપિને, ઇલ્લિયે ક્યો સાદ,	
પેટ ફાડીને નિસરે બાઈ, વિષ પામે વિષાદ.	૪૬
અગસ્ત્યે એમ સાંભળીને, ગાઢે બચો ઓડકાર;	
મ રા પેટ માહે પચ્યો છે, તું સાદ મ કરીશ ભગાર.	૪૭
બારણાં સાહી રહો ઉભો, હવે છેદીશ શીશ;	
બ્રાત મારો બહા કીધો, ઉતરે કેમ રીસ ?	૪૮
અગસ્ત્યે અવલોક્યું જોડસે, જોડળા રહ્યા હાથ;	
પછે આવી પમે લાગ્યો, કરો દરણા નાથ ?	૪૯
ધન તેજે આપ્યું ધણું, પછે આવી ક્યો અવાસ;	
તોપામુદ્રા નારીની, પછે અગસ્ત્યે પૂરી આશ.	૫૦

૪૧. તો ૪૦-સોપામુદ્રાનું વાક્ય) ૪૩. સ્વસ્તિ-કુલજકમ્પાણી. ૪૪

વિરોષ-અર્થાત્ નેમિત્તિક. ૪૫ છે-પયો છે. સરકાર-રસોઈ વગેરેનો. અર્થાત્ તેને રાંધેલા આમિય-માંસ

કટલું ૬ હું

રાગ તાલજતમાન.

વળી પરાક્રમ નાજી કહું, જે અગસ્ત્યે કાધ,	
વિંધ્યાચળ વાળા વાધનો, મુજ મુરને દીધ.	૧
નારદજ્ઞપિ ત્યા આપ્યા, મેરને મદિર,	
પૂજા કીધી પ્રેમશુ, હૈયે હિત હીર	૨
પડે વિંધ્યાતણે મદિર ગયા, વિંધ્ય વદે વચન,	
આગા કાધ આપો સહી, મુજને મુનિજન	૩
નારદ કહે કટ રે ગિરિ, મિથ્યા કરે માન,	
મેર પરીત મને મળ્યો, મોટેરો રાગન	૪
મેર મળ્યા પછી શી રહે, ઉત્કંઠા આધિ,	
તુ કહે તો માગીએ રે, જે તારે હોયે સાધી	૫
મેર પાછળ ફેરા ફેરે, સૂર્ય અને સોમ,	
અહ નક્ષત્ર તારા સહુ, પ્રદક્ષિણા દેવોમ	૬
એમ કહી નારદ વળ્યા, વિંધ્યાચળ વાધ્યો,	
મુજ પૂઠે ફેરા ફેરો, એવો આસન સાધ્યો.	૭
રથ અઘડાણો સૂર્યનો, સોમનો પણ સાથે,	
ફેરા ફરતા ક્યમ રહે, જે પ્રેમ નાથે	૮
વિંધ્યાચળ વળતો વદે, મુજ પૂઠે ફરજો,	
આજયજી તમને કહું, એટલું કહું કરજો	૯
આદિત્ય કહે આગા વિણુ, અમો કહીએ ન જાણ્યો,	
જે મારગ દેખાડ્યો, તે વાટે વહીએ	૧૦
દેવ થયા અતિ આકળા, કશું કામ ન ચાલે;	
રાત દિવસ જાયે નહિ, સહુને મન સાલે.	૧૧
દેવ સહુ મગીને ગયા, અલાજ પાસ,	
શુ પ્રલયકાળ પ્રકટ થયો, કરશે શુ નાશા !	૧૨

૫ આધિ—ઉત્કંઠા રૂપ આધિ (મનોવ્યથા). સાધી ઇં—જે તારે સિદ્ધિએ સાધી (સધાયથી) હોય તો ૭ મુજ પૂઠે ઇં—મારી પાછળ ફેરા ફેરો એમ એકે આસે કહેવા લાગ્યો—હઠ કરીને કહેના લાગ્યો “મુજ પૂઠે ફેરા ફેરો આસન વાધ્યો” ૫ ૨

નિં રાચળ વાધે ધણુ, ને ન શકે વારી	
રનિ રશિ રાખી રહ્યા, હઠ કરતા હાગી	૧૩
ઋક્ષા કહે જાઓ તમે, (મૌ) કુશળે ઝર્યા	
અગસ્ત્ય સુપિ તો ત્યા રહે થંધને ધગ્વાશી	૧૪
જર્વ જ્યો બયોનિને, વાધનો વારી રાઈ,	
જલજાન છે ગિરિ જોદનો, ન રહે મુનિ પામે	૧૫
કારીએ વહી આનિયા, અગસ્ત્યને આશ્રમ,	
મુનિએ માન દઈ પૂછિયુ, માડી કહો મર્મ	૧૬
વણારશીએ કરી રહ્યો, હું સ્ત્રેન સન્યાસ,	
ગ્રાહતાણુ કારણ બધું, તેથી પુણ્ય પ્રકાર	૧૭
અગત્ય દીધા આવતા, મિધ્યે મ્યો પ્રણામ,	
એમ રહે છુ ત્યા લગે, ત્યા લગે આવુ હું આશે દામ	૧૮
એમ કહો અગત્ય ગયા, તે વળતા ન આવ્યા,	
સોમ સૂર્ય મુખ પામિયા, સદુને મન ભાવ્યા	૧૯
તે અગસ્ત્યનો આશ્રમ આવિયો નદમણુને કહે ગમ,	
પૂજા કીધી ગ્રેમશુ સુપિને ક્યો પ્રણામ	૨૦
રાધવને દીધી ઘણી, અગસ્ત્યે આશિ,	
કુશળ પ્રેમ પૂછ્યા પહે, જ્ય જ્ય જગદીશ	૨૧
રામચંદ્રે માડી મ્હો, સધાગી એ વાત	
અમને વન વાર્યા પછી, મૃત્યુ પામ્યો તાત	૨૨
તે બે દુખ જોતે ધણા, એ વસિયા વન,	
મરણ હતુ દયોદયતાણું એ મોહ છે મન	૨૩
અગસ્ત્ય વારે રામને, તમને ન થટે એમ,	
તમારે પિતા માતા કે નહિ નહિ પ્રીતિ પ્રમ	૨૪
નિરજન તો છે તમે, નિરાશય નીરાપેજ,	
માયાએ માતુલ થયા, વધુ પારી વિશે	૨૫
તમે સરળે પામે સહારો, તમને નહિ એ,	

૧૫ કુશળોનિ-અગસ્ત્ય ૧૮ "એમ કહીને પછી દેવોની વાત મા

બગીને અગત્ય વિધિની પામે ગયા" આટલી વાત અધ્યક્ષ માનીને
આ કહીને અન્તય કરવો. ૨૫ નીરાપેજે-નીરાપેજ પ્ર ૧ વિશે-વિશેષ
પ્ર ૧-૩ નિરાપેજે-(નિર્ગેષ) અપેશા ર્હન

અમ્યુત અવિનાશી તમે, કર્યા ચરિત્ર, અનેક.	૨૬
અમે વાટ બેતા હતા ધણી, શુ ભાઈ દરિ નાબ્યા,	
રાક્ષમનાદ ઉતારના, ભૂધરજી મન બાબ્યા	૨૭
પચવગીએ રહે છે વણા, રાક્ષસના વૃદ્ધ,	
તેરેખ્યાયળ સ્થારને, તો તો અનિ આનદ	૨૮
દડકાવૃણ પાવન કમે, જે શુદ્ધે સાધ્યુ,	
વર્તનમા સર્વણુખાને, ર'વા સાણે આધ્યુ	૨૯
સા ગી ગણ્ય મારને, સાગ્ને મુરકાજ,	
ત્રેતોત નિ ઝટક કરી, આપને ઇદ્રને રાજ	૩૦
ભક્તનાયળ ભૂધરા, તે બીરદન પાળો,	
રાક્ષસો ભય છે ધણો, દુ ખ મુના ટાળો	૩૧
કહો તો કંઈ એ- નિનતિ તમે છો મમરે સ્વામી,	
તમારૂં અનણ્યુ કાલ નથી, રહો અતરળમી	૩૨
આ દિવ્ય ધનુષ્ય સા જર ધરો, શારંગ એવે તામે,	
આગે દૈત્ય ધણા લણ્યા, સમગા સગામે	૩૩
દિવ્ય ધનુષ્ય નિષ્ણ નટિ ગરે, રાક્ષસ તે બળિયા,	
પાધરા પૂઠે પડરો નહિ જોએ ન જાયે કળિયા	૩૪
મવ્ય અપસવ્ય બાધા બના, બીડા ભગવાન,	
આણે ખડ્ગે ધાલને, નિશાચર નસતાન	૩૫
આ સહના ગરીરે પેહેરો પ્રભુ, હથરોટા ને ટોપ,	
રાક્ષસ માત્રને મારને, મન આણી ધાર	૩૬
લક્ષમણને આખ્યા સતી, સધળા આયુધ,	
શેવનાગ ધરતા મદા, તે સાચા શુદ્ધ	૩૭
મીતાને સોખ્યા સતી, સધળા શણુગાર,	
બાજુમંવ ને મેરખા, કટિમેખળા હાર	૩૮
એ તમારા તમને સમરપિયા, જે મૂક્યા તા આગે,	
યાપણુ પિયારી રાખિયે, પણ પાતિડ લાગે	૩૯
પણ કાઈ કાયરપણુ કરતા રખે, રે'જો મન ધીરજ રાખી,	

૨૮ વર્તનમા—ભવિકા ચનાવવામા ૩૪ પાધરા ૪૦—પાધરી પઠે પડશે નહિ (પ્ર ૪ થી) પાધરા—એકદમ ૩૫ સવ્ય—ડાબા અપસવ્ય—જમણા ૩૬ સહના—કવચ હથરોટા—હાથના રક્ષણ માટે પેહેરવાના પજા ‘હથથરોટા’ પ્ર ૪ થી

ને તમને જુ ધુ અમો, જો મન દેહે સાખી	૪૦
રામ કહેણે મેં આગ્રા, રણ રાક્ષસ માત્ર,	
એટલાને કાજે ધરુ, વને માનરમાત્ર	૪૧
બના બના રઘુનાથજી, કરો પ્રતિજ્ઞા સત્ય,	
પિતાવચને વન નિસર્થા, મહામોગી મર્થ	૪૨
ધન્ય ધન્યરે જનનથી, ધન્ય ધન્ય લક્ષ્મણ વીર,	
સેવા કરો રઘુનાથની, મન રાખી ધીર.	૪૩
તમ વિષ્ણુ આણ એકે નથી, કમળદળ લોચન,	
ગૂની માણી ને તેજ તું, નભ ને રે પવન	૪૪
સ્તુતિ કરી સનોખિયા, દેખાડી વાટ,	
પથરગીએ પરવર્ધા, સીખ દીધી માત્ર	૪૫
રામ લક્ષ્મણ ને જનનથી, તરો જણ જાણ,	
અનેક વન ઓળખિયા, પાગ પળી પાવ	૪૬
વાટે એક પંખી મળ્યો, ગ્રેદો પરંત પ્રાપ,	
ગ્રંથરાજ તે જાણજો, ગોળે કળ્યો ન જાણ	૪૭
સાચેયો તે સચરે, પછે પૂછે વાત,	
તમે કહો કુણ ક્યાથી આવિયા, બસા દીમોહો માત	૪૮
વન જોગ જણાતા નથી, મોટા મદીપાળ,	
આણે વન કેમ આવિયા, રહે રાક્ષસ કાળ	૪૯
યદા મનુષ્ય મેં મરે નહિ, આતી શકે નહિ દેવ,	
કે અણુજાણે આવ્યા અર્થ, જૂના પડ્યા તત્તમેવ.	૫૦

પિતાવચન નન નિમળા, અમો હરાહર રે.	૨
ગંખી કહે બલે પામિયો રે, પ્રભુ તમારું દર્શન રે;	
આજ, લગે ઇચ્છિતો હતો રે, આનંદ અનુદિન રે	૩
પુણ્ય પ્રગટ થયા મારાં રે, પાપ પ્રલે થયાં પ્રાદ રે;	
નયન સફળ મારાં થયાં રે, જો જોઈ મરડારદ રે.	૪
દશરથશુ ઘણી રે, આગળ હતી પ્રીત રે,	
સુરસેનામાં સાથે હતા રે, રાગન શું રમ રીત રે.	૫
તેમાં તમો વહાલા ધણું રે, પરશ્વહા પરમાનંદ રે;	
આદિપુરુષ ત્યાં અવતર્યા રે, મનુષ્ય માને મતિમંદ રે.	૬
હું સેવા તમારી શી કરું રે, પામર પખી જાત રે;	
જો આપો પ્રભુ આરા રે, સદા રહુ સંપાત રે.	૭
રામ કહે પખી પ્રત્યે રે, કોણ માત કોણ તાત રે;	
આણે વન તમો ક્યમ રહો રે, શું જાણો મારી વાત રે.	૮
પખી કહે ઉત્પલ કહું રે, દક્ષ પ્રજાપતિ તેર રે,	
કશ્યપને દીધી દીકરી રે, તે માહે અતિ ફેર રે.	૯
દિતિએ દૈત્ય જણ્યા ધણા રે, અદિતિએ દેવ રે;	
દનુએ ત્યાં દાનવ જણ્યા રે, અસંખ્યાતા એવ રે.	૧૦
ભાશી રમેની ઉછરી રે, શ્વર્ગદેવી સાર રે;	
પરવતપાદપિએ જણ્યા રે, અસંખ્ય પુત્ર અપાર રે.	૧૧
કદુ અહિ ઉપન્યા રે, મરડ અરણ્ય ત્યાં તેહ રે;	
વિનતાથી પ્રગટ થયા રે, અરણ્ય અરણ્ય દેહ રે.	૧૨
અરણ્યના અમો દિકરા રે, જટાયુ સંપાત રે;	
તેમાં જટાયુ મને જાણુજો રે, મૃદા અમારી જાત રે.	૧૩
સાધુ અમો સેવા ધણા રે, સુણિયાં સફળ પુરાણ રે;	
તેમાં અરિત તમારાં સાંભળ્યા રે, વેદે કર્યાં વખાણ રે	૧૪

૬. આદિપુરુષ ૬૦—માનુષ્યામાને મનરંદ પ્ર. ૧. માનુષ માને નદ રે.
 પ્ર. ૨. ૯. તેર—‘દીકરી’ સાથે અન્યથા ૧૧. ભાશી ૬૦—સ્વર્ગદેવી ત્યાર
 રે પ્ર. ૨. પરવત ૬૦—પરવતી પાદપિએ. પ્ર. ૧. ભાશી—ભાસ પક્ષીની માતા.
 રમેની—રમેન (બાજ) પક્ષીની માતા. ઉછરી—ઉંટડી. શ્વર્ગદેવી—કૂતરી—ગ-
 ઘેડી. પરવતપાદપીએ—પરવતની અને પાદપ(વૃક્ષ)ની માતાએ. ૧૨. કદુ—ક-
 કશ્યપની એક પત્નીનું નામ. અહિ—સાપ. વિનતા—કશ્યપની એક પત્ની—
 મરડ તથા અરણ્યની માતા. અરણ્ય—રાતો. ૧૩. સંપાત—સંપાતિ,

તપસ્ય સર્વ સ્વયંચક્રી રે, જે કહી કયા વિખાર રે,	
પગે-લાગી પખી પલ્લો રે, આનંદ પામ્યો અપાર રે	૧૫
એવે પચવગીએ આપિયા રે, ગોઠાવરીની તીર રે,	
મઢી મનોહર બે કગી રે, સુદર શ્યામશરીર રે	૧૬
એક મઢી અમિહોત્રની રે, બીજી ગહેવા કાળ રે,	
વાગ્તુપૂજા કરીને ત્યા વસ્યા રે, ન્યામી શ્રીમહારાજ રે	૧૭
નિલ પ્રલે મૃગયા રમે રે, સમગ્ર રે મિહનાદ રે,	
બય પામે રાક્ષસ સુણી રે, સુંદર શરવો માદ રે	૧૮
દશ વરસ પૂરણ થયા રે, રહેતા તેણે વન રે,	
રામ ભક્તમણુ ને જાનખા રે, આનંદે અનુદિન રે	૧૯
એવે મળી એક રાક્ષસી રે શર્પણખા તેનું નામ રે,	
રૂપ સુદઃ તેણીએ ધર્મ રે દેખી મોહિ કામ રે	૨૦
એક વરસની સુંદરી રે, સજી આવી શણગાર રે,	
એણી ચૂડી ચુદડી રે, નખી રહી સ્તનમાર રે	૨૧
બાણુનધ ને બેરખા રે, કટિમેખળા દાર રે,	
ખાનકે કકણ કમ્પી રે પદ નુપુરગમગર રે	૨૨
આગળ આવી બિખી રહી રે, ગણે મુજને રામ રે,	
પાખી તો કોડે પડ્યો રે, પચસઃ પીડે કામ રે	૨૩
મન્મથ માયો તમચક્રી રે, મારે મારે દેહ રે,	
દુ શરણ આવીછું તમતણે રે મારે વધુ પડેડે વેદ રે	૨૪
તમ દોઢે મા મોદિયુ રે આનિમન દો આપ રે,	
મુખ મુખન મુજો કરા રે દો તનનો તાપ રે	૨૫
રૂપ દોઢો તેવા ધર્મ રે કરો વિવિધ વિરાસ રે	
જાણી આવી છું જામલા રે, જોડી પૂરો આસ રે	૨૬
તમી વડે શ્રીગમજી રે, સામગ્રી આચુ નાગ રે,	
બેના નમ પૂરા પડે રે, રમતુ વન નોજાગ રે	૨૭
આને એક આચમમા રે બેડી બજા એક રે,	
વળી બીજી રૂ કીર્તિયે રે, દુખ પામલા દેવ રે	૨૮
વગતી કહે જામિની રે, જે નાદ કરો અંધાર રે,	

સ્ત્રીહસા તમને લાગશે રે, પાપતણા નહિ પાર રે.	૨૯
રામ કહે સુણ સુદરી રે, આ પસે બેઠો મારો બ્રાત રે,	
તે તો તુજને રાખશે રે, વાડું યાશે વાત રે	૩૦
તેને સાથે સ્ત્રી નથી રે, કષ્ટે છે એ કાય રે;	
લક્ષ્મણ કને જાળે રહી રે, પ્રેરી રાધવરાય રે	૩૧
ચરચર ચરચર મૂજતી રે, અનંગ વાખ્યો અંગ રે,	
હાવ બાવ કર્યા ઘણા રે, રમવા કારણ રંગ રે.	૩૨
લક્ષ્મણ હું તો મોકલી, બજવા તારે બ્રાત રે,	
મકરધ્વજ યુને દમે રે, વિરહિણી હું વિખ્યાત રે.	૩૩
ભુજપટે ભીંકો તમો રે, વાગે પંચબાણના પ્રહાર રે,	
શરણાગત છુ તમતણે રે, આજ દો આધાર રે	૩૪
લક્ષ્મણ વાણી વહે રે, પેહેલુ આપત મારી પાસ રે;	
હવે તો તુ મારી માતા થઈ રે, મહિયા મન રિમાસ રે	૩૫
રામ કને પેહેલુ ગઈ રે, તો તું કરશે મ આલે કામ રે,	
જારે તુ પાછી વળી રે, તને રાખશે રામ રે.	૩૬
આવીને ઉતાવળી રે, કરતી નયનકટાક્ષ રે,	
લક્ષ્મણ ત્યા નથી ગખતો રે, રામચંદ્ર તુ રાખ રે.	૩૭
રામ કહે હું શુ કર રે, આગે બેઠી એક રે,	
મહીમા મનોહર સુદરી રે, રિનતા કરે વિવેક રે.	૩૮
જારે તુ તો તે પ્રત્યે રે, બાળા બીજી વાર રે;	
કહીએ રામતણી છે આજા રે, તું કરજો અગીકાર રે	૩૯
લક્ષ્મણ કને તે તો ગઈ રે, વિદૂજ થઈ વિશેષ રે,	
કર જોડીને ઉભી રહી રે, વામા વાર વેષ રે	૪૦
તુજ કને વળી મોકલી રે, રામે કહ્યું વચન રે,	
મારી આગાથી રાખજો રે, મનાવે તુ મન રે.	૪૧
લક્ષ્મણ કહે મેલી થઈ રે, ફરા દે છે ફોક રે,	
જો સ્ત્રી થઈશ માહરી રે, નો જ સળળ પામીશ શોક રે	૪૨

૩૦. પસે-દૂર 'પસે' પ્ર ૩૭. ૩૩. મકરધ્વજ-કામદેવ વિરહિણી
—પુરપના સંયોગ રહિત ૩૫. પેહેલુ ધન—જો તું પ્રથમ મારી પાસે
આપત (તો હું તારો અગીકાર કરત. અધ્યાહાર)

હું મેલક હું રામનો રે, સીતાજીનો દાસ રે,	
જો તુ દાસી યધજિ તે તણી રે, નહિ પોએ માની આસ રે.	૪૩
પટરાણીપણુ પોસાય સહી રે, તે દામી યધ દીન રે	
વીતાગિરી સીતાતણી રે, લાન્ય લાગી લીન રે	૪૪
ને તું પરણે રામને રે, તો હું તાર કડ કાજ રે,	
ગુને વરતા તે ઘટે રે, મોટા છે મહારાજ રે	૪૫
મુણી વચન પાછી વગી રે, વગતી બોલી વાણુ રે,	
હું તો રહી શમતી નથી રે, સાહો મારો પાણુ રે	૪૬
રામ કહેઝે હું શુ કહે રે, બાધ રહ્યા વરમા બેઠ રે,	
તું સરખો મે શોધને રે, તારે ભેદએ તેહ રે	૪૭
મારે તારો અપ નથી રે, ગમે ત્યા તું જાય રે,	
ત્યારે બોની રાક્ષસી રે, કામિની કામળ કામ રે	૪૮
કહો તો બાહ એહને રે, હું રહું સીતાને દાર રે,	
ઘણા બોગ હું બોગડુ રે, એકજ યધને નાર રે	૪૯
મે કાધુ અતિ મોકળુ રે ગ્રોદી પવંત પ્રાપ રે,	
આવાને ખાતે કરી રે તે મઠી માહે જાય રે	૫૦

કહવું ૮ મું.

રાગ સામેરી.

સીતાજીએ દીડી રાક્ષસી, તે વદન અતિ વિકાળ રે,	
દશન ગિરિના મૃગ સરખા, જાણે મધ્યો કાગ રે	૧
હા હા હવે તો હું બક્ષી એમ કહી પા. ચીસ રે	
રાખો શ્રી રઘુનાથ જી, આ રડા કરેછેરીસ રે	૨
મઠી માહે માનિની અરી પરી તે જાય રે,	
અમ લેછને લનકાવી લેવા, રંડા આધી યાય રે	૩
ફરકલા ખાતી હવી, બીલી હવી અપાર રે,	
સ્વામીજી ત્યા શુ થયુ, શે નથી કરતા સાર રે	૪

૪૪ વીતાગિરી—(૧) ૨ હું બક્ષી—મને ખાધી ૪ ફરકના ખાતી
હરી—ફરકતી હતી (૬)

રામે ત્યા કેાપ કરીને, અર્ધચંદ્ર મે'લુ ખાણુ રે,	
નાસિના ને કહ્યું છેળા, પણ ન લીધા પ્રાણુ રે	૬
વળ વડે જોમ વાડી નાખ્યા, ગિરિતાણા જોમ શુગ રે,	
આક્રંદ કરતી ઉગ્મણી તે, થઈ રહી મન ભગ રે	૬
કડકા લેઈ નાક કાનના, નાડી જાય તે નાટ રે,	
શોણિતતાણા ત્યા પ્રસાદ વહે છે, ગુફા ગદનર નાટ રે	૭
પસના ભરીને પીએ છે જીભે ચાટે છે ગાલ રે,	
દારણુ નાદે રટન કરતી સકળ સુર ને સાવ રે,	૮
ખરદૂપણુ કને ગઈ, રોતી રોતી રાડ રે,	
અપશુકન કરતી યજી, તે મરાવાને માડ રે	૯
બળહીન થઈ બેશી રહ્યા છે, કશે ન આવો કાળ રે;	
મનુષ્યે મારા નાક કાન વાઢ્યા, એ અધટલુ થયુ આજ રે	૧૦
દેન દેખતા હુ ખ પામી, એમ જાય આપણી લાજ રે,	
કશા વેમા ઝા નહિ ગણે, કેમ કરી શકશે રાજ રે ?	૧૧
રાજ્યબ્રહ્મ એક રામ રહે છે, સાથે સુફરી સીતા નાર રે,	
તુલા કીજે એની તારણી, ઝા સરજી નહિ સસાર રે	૧૨
જાણ્યુ મોહ પમાડી કર, હરિજનપનીનું હણું રે,	
સામા નાક ને કાન વાઢ્યા, પમાડી નહિ મણું રે	૧૩
મેં જાણ્યુ બધ જનકીને, કર રાવણુને બેઠ રે,	
રાજજી રણિયાત યાશે, નાર નિરખી નેટ રે	૧૪
તમો તેમને હણી હવે, માડ મનાવો મન રે,	
દાએ છે મુજ દેહડી, તાનાવેલી તન રે	૧૫
સીતા સોપી રાવણુને, તમો હણી લક્ષ્મણુ રામ રે,	
રાજજી રણિયાત યાશે, જો એ કરગો કામ રે	૧૬
વચન મુણીને શરૂણુખાના, ખરને ચડી ત્યા રીસ રે,	
મનુષ્યનું શુ મારણુ છે, હુ હેત માહે હણીય રે	૧૭
ચૌદ સહસ્ર રાક્ષસ લેધને, સજ કરી સધળા જાય રે,	

૮ પમલા—ખોખા (પ્રચલિત—પોશ ઉપરથી) ૯ ખરદૂપણુ—ખર અને દૂપણુ નામના એ રાક્ષસો ૧૧ વેમા—વેતમા ૧૨ તુલા—નરોબરી ૧૫. તેમને—રામ લક્ષ્મણુને

નિગાયગ્ના નાદ સુખી મોનિયા ગવનગાય રે	૧૮
રામ કહ્યે અનુજ પ્રત્યે, કચ્છ ગંગો ઉપાય રે,	
રાક્ષસ આવ્યા યુદ્ધ કરતા, પ્રાદા પર્વત પ્રાપ્ત રે	૧૯
આપણુ તો હવે શુ કરીશુ, સેન નથી કો સાથ રે,	
નીતાની કથમ રક્ષા થાશે, દુષ્કર્મ રઘુનાથ રે	૨૦
લક્ષ્મણ કહે છે રામજી, મને દો એ કામ રે,	
તમે મીતાની રક્ષા કરો, ને હુ કરું મમામ રે	૨૧
રામ મહેલે વ્રતમણુ તુ તો, જનમીને રાખ રે,	
મુજ ટાળી એ મગણુ ન પામે, માર મન દે સાખ રે	૨૨
એક યુદ્ધ મારે જનકીન, પમાડયા પ્રવેશ રે,	
સદગણુ ગ્લો છે દાર ઊભો, ધનુષ્ય બાણુ ધરી નરેશ રે	૨૩
ધુનાયજીએ પૃથિયો, પ્રત્યયાનો નાદ રે,	
મેર મગીને જેમ ગાજે, તેમ મબળાવ્યો ત્યા સા રે	૨૪
રામ ઉપર તે રાક્ષસ આવ્યા, ગાજતા ગબીર રે,	
બાહુનખી ત્યા વૃદ્ધિ કરતા નિવારે રઘુવીર રે	૨૫
મેરો ફરી વળ્યા રાક્ષસ, નરસે મૂશળ લોહતણુ રે,	
પરિધ પ્રાપ્ત ને પાગ તોમર, આયુધ ચૂકે નિર્મલ ધણુ રે	૨૬
આખા આમ્હાદન કર્યા, રઘુનાથ બાણે કરી રે,	
જાણે પગાયો આખરે, ગ્લો પણુ ધીરજ ધરી રે	૨૭
સામા ક્ષત્ર મૂકી સામટા, નિવારણુ તેતુ કર્યુ રે,	
બાણે મારી કર્યા વ્યાકુળ, બળ સવળુએ હર્યુ રે	૨૮
કહક દીઠ નાસતુ ત્યારે, ખરને અઢિયો કોવ રે,	
દુપણુ ને લા નીશ આવ્યા, બળનત જીન ચોવ રે	૨૯
અન્ધો અન્ધે આરજ્યુ યુદ્ધ ત્યા મહાધોર રે,	
રઘુનાથ ઉપર ખરે કીધો, પ્રહાર પરમ કોર રે	૩૦

૧૯ અનુજ—નાનો ભાઈ—લક્ષ્મણ ૨૨ મુજ રાણી—મને તજીને—મારા પિતા ૨૪ પ્રત્યયાનો—પણુબનો ૨૬ પરિધ—ભોમર પ્રાપ્ત—એક જાતનું ફેંકવાનું હથિયાર પ્રાપ્ત—પાસે તોમર—એક જાતનું શસ્ત્ર ૨૭ આમ્હાદન કર્યા—દાકયા ૨૯ દુપણુને ધન—દુપણુ અને વળી નીશ બીજા રાક્ષસ ત્યા સામા આવ્યા

રામે સામું બાણ મૂકી, તેના છેઘા બાણ રે,	
ખર કર્યો અતિ આક્રોશ, બણે તજશે પ્રાણ રે.	૩૧
મૂઠ્ઠા ખાઈને મહી પડ્યો, ત્યારે દૂપણને ચઢ્યો કોપ રે;	
બાણ વૃષ્ટિ કરે ભૈરવી, તે કરવા લાગ્યા લોપ રે.	૩૨
અતરિક્ષ મારગ રહી બિભા, કરે પ્રાદા પ્રહાર રે,	
માડ માયા રમે ગણમ, હોય હાહાકાર રે	૩૩
તે માયા મરદે સમજી, દૂપણતણે ત્યાં દેહ રે,	
વિહારણ વેગે કર્યું, બાણે કરીને તેહ રે	૩૪
મુહૂર્ત માત્રે ખગ્ને, વળી શરીરે સાન રે,	
આયુધ લઈને થયો બિભો, આણી અતિ અભિમાન રે.	૩૫
વિકરાળ મુખ ને દત્ત લાગ્યા, બણિયે ગિરિશૃંગ રે,	
પ્રલપ્તના ધન ચઢ્યા બણે, એવો ઓપે અગ રે	૩૬
રીસે શ્રીરધુનાથ ઉપર, લોહ બોગળ નાખી એક રે;	
રામે કીધી તે ઝડકા, મૂકી બાણ અનેક રે	૩૭
એક સાગ મૂકી મહામોઠી, તે છેદી તતકાળ રે,	
મૂઠ્ઠીમાથી મોગર છેદી, સ્વાગી દીનદયાળ રે	૩૮
અતરિક્ષ મારગ દેવતા, જીએ આભયા આડા કરી રે,	
રધુનાથજીને વખાણે છે, બય મન રાક્ષસના ધરી રે.	૩૯
ખરે ખરા પ્રહાર મૂકી, રધુનાથજી વ્યાકુલ કર્યો રે,	
રોમ રોમ લા બાણ વાગ્યા, આઘપ્રહ્મ આશાભર્યા રે.	૪૦
રાક્ષસનું બળ ધણું દેખી, રામને ચઢી રીસ રે,	
આકર્ણાતક એક બાણ મૂકી, છેવું ખરનું શીશ રે.	૪૧
પછો પૂઠ્ઠી દેખીને, દૂપણ પામ્યો દુઃખ રે,	
વેર વાળુ વીરનું તો, સગળ પામું સુખ રે	૪૨
એમ કહીને આવિયો, તે કરતો શરની વૃષ્ટ રે,	
રામ આઘાદન કર્યો, તે આવડું અરિષ્ટ રે.	૪૩
રામે શર સનળા છેઘા, સામા મૂક્યા સહસ્ર રે,	

૩૨ ભૈરવી-બીહામણી. ૩૩. માડ-મેહનમા ૩૪. મરદે-નાશ કરે.

૪૦. ખરે-ખર રાક્ષસે ૪૧ આકર્ણાતક-કાનસુધી ધનુષ્યની પાણી ખે-
નીને ૪૩ આનર્ધુ ૪૦-અરિષ્ટ આનર્ધુ (દાકુ)

આયુષ્ય આયુષ્યમાં અપમૃત્યે, અન્યો અન્યે અમ્ર રે.	૪૪
રામકાંતે રીને કરી, એક બે મુકું બાળુ રે.	
હરેમાં ને આવી વામું, પરદાં તે પ્રાણુ રે.	૪૫
ખર દુષ્પણને પગા દેખી, ત્રિચિરા ધાયો ધીર રે;	
રહેને તું રામ બિબો, વાંદ છે જોવીર રે.	૪૬
જાનનાલું વેર વાળુ, એસીંગળુ ચાઉં આજ રે;	—
મનુષ્ય વો'ણી મદી કરી, તું જોને મારાં કાલ રે.	૪૭
એમ દહી લોહ મૃગણના, વગ્ગાળ. વરમાન રે;	
રામે રાક્ષી મધમાં હેવાં, ક્યો પૃથ્વીધાન રે.	૪૮
પછે ત્રણ બાણે કરીને, ત્રણ હેવાં રીય રે,	
વજ્રે કરી ગિરિમૃગ હેરાં, જાણિયે સુરક્ષ રે.	૪૯
પગા દેખી ત્રણને, દવો દાહકાર રે;	
ચક્રે સદસ મળી રમુનાય ઉપર, કરવા લાખ્યા પ્રદાર રે.	૫૦

કલ્પું હ મું.

રાગ મહાર.

એકે બાણે ચાહ સદસનો, રામે આપ્યો અંતહ;	
દેવે મુખપરહિ ત્યા કીધી, જમજમ થીતમરંનહ.	૧
મદી મસ્તક વહોણા ઘર્ષ સતા, રાક્ષસી યમ રાંડહ;	
ચર્પણા મુખ હાંધી રાતી, મરાવા મધ માંડહ.	૨
રમુનદન મારી રાક્ષસને, પ્રેમે પાછા વળિયાહ;	
રૂધીરે રાતા દીસે છે, કાણે ન જામે કળિયાહ.	૩
અંગ આખે વાળ્યા છે, તે રાક્ષસ શરના પ્રદારહ;	
ગિરિયકી જેમ ધાતુ વહે, તેમ વહે છે શોણિત ધારહ.	૪
જાણે શું કશું પૂછ્યો છે, કે બધૂક કુસુમ અપારહ;	
કે પરવાણીનો વેતો છે, કુસુમ સહિત (તો) સારહ.	૫
એવી ઉપમા ઉપની છે, જે વાળ્યા છે ધાતહહ;	

૪. ધાતુ વહે-એર વગેરે પાણીમાં મગાને વહે તેમ. ૫. જાણે શું કશું પૂછ્યો છે-૧-૨. બધૂક કુસુમ-એક જાતનું લાલ રંગનું પૂદ.

- જાણે સિંહ શુદ્ધાએ આપ્યો, હણી હસ્તી અમખ્યાત છ. ૬
- લક્ષ્મણ સમચક્રને જોઈ, નયણે ટાળે નીર છ;
- એકલા એવડા રાક્ષસ ક્યમ માર્યા, સ્વામી સ્યામશરીર છ. ૭
- કમળપે અતિ કોમળ કાયા, પ્રહાર સણા ક્યમ જાય છ;
- નયણાં જોઈ નથી શક્તાં, તમને રાધવરાય છ. ૮
- જનકનંદિની જોઈ સમને, વિવિધ કરે વિચાર છ;
- હા હા હૈયુ હજી ન ફાટે, આલુ દેખી આપ છ. ૯
- પછી સહુકો આશ્રમ આવી, ઔષધ કર્યા અપાર છ;
- પાટા પાડી ધા અતિ સીધા, શરીર થયું શ્રીકાર છ ૧૦
- આશ્વપુરુષને ઔષધ તે શાં, જો એ છે અછેદ અભેદ છ;
- કહીએ કોઈ ન પામે કાયા, જેને નેતિ કહે વેદ છ ૧૧
- મતુષ્યદેહ ધર્યા માટે એ, કીધી જોઈએ રીત છ;
- લક્ષ્મણ સીતાને જણાયે, પ્રભુ ઉપર પ્રીત છ ૧૨
- સ્વસ્થ થઈ રહે મહુ કોયે, નિ કંટક થયુ વન છ,
- રામે પ્રતિજ્ઞા કરી પૂરી, પચવટી પાવન છ ૧૩
- ત્યાર પૂઠે ત્યા શર્પણખા, તે રેતી રેતી જાય છ,
- રાવણની સભામા આવી, ક્રોધે કાપે કાય છ. ૧૪
- સુખ ઢાકીને મોહોકમ રોવા, શર્પણખા તે લાગી છ;
- અપશુકન ત્યા એ રાવણને, મરણ સાટ્યુ માગી છ. ૧૫
- રહે રે રડા ભૂડી ભડા, કહે વુ કોણે મારી છ;
- ત્રણ લોકને ત્રાસ પમાડે, હઠ કરતા ક્યમ હારી છ ? ૧૬
- શુ તારાં નાક કાન જેવા છે, જે રૂએ છે સુખ ઢાંકી છ;
- ઉત્તર દેતા શુ પાય છે, રાવણ કહેછે હાકી છ ૧૭
- દેવ દૈત્યથી જડા કિન્નરથી, જાય ઉપન્યો ભારી છ;
- ભૂત પ્રેત પિશાચ રાક્ષસ, કહે વુ કોણે મારી છ. ૧૮
- શર્પણખા કહેછે રે રાવણ, મૂકી મારી માત છ,
- જે તે તુને જણવા બેઠી, ભૂડા મારો ભાત છ. ૧૯
- જણુતા મરણ ન પામ્યો મૂરખ, કે મર્બ નવ ગળિયો છ,
- હું ભૂંડે ભાષ્યે તો મારો, દહાડો કઈ નવ વળિયો છ. ૨૦

પેટે પા'ણુ પડયા નહિ પ્રેરો, જે ખપ આવે ધોવા છ;	
માઝે બેન જણી નહિ બીજી, જે લાગે મને રાવા છ.	૨૧
બનેલી આગળ જઈ સધળું, દુઃખ માઈ કહેતી છ;	
તુંને આમ અકર્મી જણત, તો હું ત્યાં નવ રહેતી છ.	૨૨
દેવયકી નહિ દૈત્યયકી નહિ, જરા કિન્નરયી નહિ નાટ છ;	
રાસાસ ભૂત પ્રેતયકી નહિ, તેજ વાળ્યો છે દાટ છ.	૨૩
સ્વભાવે જે બક્ષ આપણું, મનુષ્ય કેથી માન છ;	
તેજયકી તો કરપ થયું છે, વીરા માઈ ગાત્ર છ.	૨૪
મનુષ્યે દુઃખ દીધું છે મને, તો તને શું કહીએ છ;	
નબળાના ધરનાં કહેવાઈ, જે પડે તે સહીએ છ.	૨૫
રાવણુ કહેછે રે રે રડા, બુદ્ધિહીન તુ બેન છ;	
વળતી કાંઈ લહેતી નથી રે, ચિત્ત ચાળો થયો ચેન છ.	૨૬
ત્રણલોકમાં તે કોણુ છે, મુજ આગળ જે માંડે છ;	
પાકા કાના ક્યમ ચડે રે, કહો તે કાચે ભાડે છ.	૨૭
સભામાં સાંભળતાં સકુકો, દીન્ને નહિ ઉપમાન છ;	
તારો ભાઈ તેમ કહેવાઈ, ત્રણ લોકી રાગન છ.	૨૮
ખરવા મન થયું છે તેતું, ભેવા જનસદન છ;	
જેણે તુંને દુઃખ દીધું, તેતું નામ કહે શે ન છ.	૨૯
નાક કાન વાક્યાં છે જેણે, લેતું તેતું નામ છ;	
રાય દશરથનો વડો દિકરો, રાહવલોચન રામ છ.	૩૦
લક્ષ્મણુ તો ગૌર વર્ણુ છે, રાધવ મુંદરસ્થામ છ;	
તે રામતણી સી સીતા મુંદરી, દેખી મોહે કામ છ.	૩૧
જગત માંહી જનનીએ, જણી નથી કો નારી છ;	
હવી નથી ને હવે નહિ રે, જનકમુતા સુખકારી છ.	૩૨
પાર્વતી ને પદ્માનાથી, અતિ અનુપમ અગ છ;	

૨૪. તેજ યકી-તેનાથી. વળતી ઇ-તું કાંઈ જરાગર ઉત્તર આપતી નથી માટે તાં ચિત્ત ચળી ગયું હોય તેનું આ ચિન્હ જણાય છે. ૨૭. માંડે-અર્થાત્ સામે થાય. ભાડે-વાસણે. અર્થાત્ જેમ એ વાત અસંભવિત છે, તેમ ત્રણ લોકમાં કોઈ મારાસામે યજ્ઞચક્રે એ વાત પણ અસંભવિત છે. ૨૮. ઉપમાન ઇ-હું તારો ભાઈ તેવો છું કે જેનું બીજું ઉપમાન આપી શકાય નહિ. 'અપમાન' ૩ ૧ લી. ૩૩. પદ્મા-લક્ષ્મી. સચી-દંદ્રાણી.

શગી સરખી દાસી (પણ) માહાથે, જોતા જોતો રમ જી,	૩૩
તારામા કાઈ એવી છે નહિ, જેવી સુંદરી સીતા જી,	
એક રસનાએ શા ગુણ કહીએ, વેદ પુગણે વદિતા જી.	૩૪
જો તુ તે સીતા નહિ પામે, તો મુજ ધિક અવતાર જી,	
મિથ્યા માને હિંદર આવિયો, ચૌવનવનકુદાર જી	૩૫
અગ અંગની માધુરી મેં, કાઈ કહી ન જાય જી;	
મદોદરી એક કળા સહસ્રમી, તેની નવ પોસાય જી.	૩૬
હુ તેને હરવા ગઈ હતી, તે તો તારે ઠાજ જી;	
૩૫ અનુપમ કષ્ટ કરીને, સુંદરતા સજી માજ જી.	૩૭
રાજ્યબ્રહ્મ રામ અનુષ્ઠે, મારા છેલ્લા નાક ને કાન જી,	
રેતી ખરદૂપલુકને ગદ્દ, શરીર રહી નહિ સાન જી.	૩૮
ખર દૂપણ ને ત્રિશિરા ત્રણે, રામે મરણ પમાડ્યા જી,	
ચંદ્ર સહસ્ર રાક્ષસ તે એકે, બાણે મારી પાડ્યા જી	૩૯
જોતા જીવિત સાચું તારૂં, જો તુ સીતા પામે જી,	
વેર વાળી અનુષ્ઠાને મારી, દુઃખ સધળું વામે જી	૪૦
એકલા એ બાધવ છે બળિયા, સેના નહિ કો સાથ જી,	
રાજ્યબ્રહ્મ પચવગી વસે છે, ચાપમાણધર હાથ જી.	૪૧
તુજ જોગ છે તે તારણી, તુ તેનું કર હરણ જી,	
તે પામ્યા વણ જીવ્યા પેં, રહુ માને મરણ જી	૪૨
વેણી દેખી વાસુકિ મોહે, મુખ દેખી ચંદ્ર જી,	
લોચન દેખી મૃગના બાળક, મોહ પામી થયા મદ જી	૪૩
મુનિ મધુપ ને ખજન મોહ્યા, નિરખીને લોચન જી,	
નાસા કીરચચથી સુંદર, પરમ તે પાવન જી	૪૪
અધર ગ્રવાળી પેં અતિ રાતા, દાદમકળીથી દત્ત જી,	
કબુઝીવ તે કામિની, કુચ કળશ શોભાવત જી	૪૫

૩૪ વદિતા-કહેલી ૩૫ મુજ-મારેમતે ચૌવનવનકુદાર-માનું જી-
વાનીરૂપી વન કાપવાનો કોહોવાડો ૪૪ મુનિ-(કટાક્ષથી વિદૂજ થઈને).
મધુપ-શ્વમર ખજન-દીવાળી થોડા ૪૫ દાદમકળીથી-(અતિ સુંદર).
કબુઝીવ-રાખ જેવી ડોકવાળી હરધઈ-હર (છાતી) કુમસ્થળથી (હાથીના
ગડગળથી) અતિ શોભાયમાન છે

કટિ અતિ મિહનાયકી સૂક્ષ્મ, હર કુમરચળથી મોહે છે;	
નંધા કદળી સ્થંભથી ક્રોમળ, મુનિજનતા મન મોહે છે	૪૬
પદપદ્મ પદ્મથી મુગ્ધ, યાવક ભરિયા જાણે છે;	
સકળ શોભા સોહે શરીરે, વય વયુ વર્ણ વખાણે છે.	૪૭
રહે રે રક્ષ હવે અણુમોલી, વર્ણન ધણએ કીધું છે,	
શુણ કહી આકર્ષાં માર, મન હરીને લીધું છે	૪૮
ધણા શુણ જો કહીશ તેના, તો તજરા હું પ્રાણ છે;	
અહોં લગી આપી લાગ્યા છે, તેનાતીના મોહનાણ છે.	૪૯
વિરહે કરીને વ્યાકુળ થયો છું, જોયા વિણ ન છવાય છે;	
સીતાનું હરણ હવે કરવું, કરી કાટિ ઉપાય છે.	૫૦

કડવું ૧૦ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

એમ કહી તે ઉત્પત્યો રે, કામે કાપે કાપ;
વેધ્યુ મન વિદૂળ થયું રે, સીતા વિણ ન રહેવાય

હાળ

સીતા વિણ હું રહી શકું નહિ, હવે કરીશ હું હરણ,
જનકીને જો ન પામું, તોપણ પામું મરણ

એમ કહીને આવિયો, આરીચ મામા પાસ,
સમુદ્રને કાઠે સૂતો છે, નથી થયો તે નાશ

અરે મામા અરે મામા કહી, ગાઢે કીધો સાદ;
આજમું યજ્ઞને શુ સૂતા છો, ધરી પરમ પ્રસાદ.

ધણા દિવસના ઘેર રહેતા, ધણું કરતા બક્ષ,
ભોગ ભોગવતા ધણા, સુખ પામતા સમક્ષ.

આજ મારે ધણે દિવસે, પડ્યું છે કંઈ કાજ,
તે સર્વા પૂઠે તમને સોપીશ, સર્વ માફ રાજ.

કાનમા પેશીને ગાઢે, ત્રાડ્યો રાવણ રાય;

૪૭ યાવક—અજનો વર્ણ—રંગ.

૪. ધરી ૪૦—‘કરી પરમ પ્રસાદ’ ગ્ર. ૩ છે.

- મોઢે સૂતાં ઉત્તર દીધો, કદ સત્યુ ન જાય. ૭
- કોણે જગાડ્યો રે કોણે જગાડ્યો, એમ વદે વારો વાર; ૮
- ગાઢે કપ્પે ઉધ આવી હતી, અસુખપણે અપાર. ૯
- કોણે વેરીએ વેર પૂર્યું, સાદ કીધો શીદ; ૧૦
- એકાતે આવીને અહીંઆં, નિશ્ચિંતપણે કહું નીદ. ૧૧
- રાવણ કહે છે શું સૂતો છે, અરે મૂઢ અજાણુ ! ૧૨
- હકી ઉત્તર નથી દેતો, હું લેખણ તારા ગ્રાણુ. ૧૩
- આટલા દિવસ મેં સર્વે સોંપ્યો, તુંને તો ભંડાર; ૧૪
- એક દિવસ તે અર્થ આવવા, કરે કાંઈએક ઉપકાર. ૧૫
- હું રાવણુ આવ્યો જગાડવાને, કાંઈ તું સરખું છે કામ; ૧૬
- મુઓ છે કે શુભે છે, શું પડી રહ્યો છે આમ ? ૧૭
- મારીય કહે છે માહરું, કહે તુ શુ છે કામ; ૧૮
- હું તો અકાજ યજ્ઞ સૂતો છું, કરો અરથ ન આવું આજ. ૧૯
- રાવણુ કહે છે સુરજવંશી, કો એક દશરથરાય; ૨૦
- અયોધ્યાનું રાજ્ય કરતો, કોણે કળ્યો ન જાય. ૨૧
- તેને તો બે દિકરા છે, રાજ્યભટ કાઢ્યા રાન; ૨૨
- તે સાથ સીતા સુંદરી છે, નહિ કો નાર સમાન. ૨૩
- જટાન્નૂ ને ધનુર્ધારી, બે બ્રાત લક્ષ્મણુ રામ; ૨૪
- તેણે તો એક આપણુ, ફેડું કર્યું છે કામ. ૨૫
- પત્રવટીએ વસ્ત્રા આવી, શર્પણખા આવી ત્યાં; ૨૬
- નાક ને લા દાન પાઢ્યાં, ગર્વ કરી મનમાં. ૨૭
- ખર દૂપણુ ને ત્રિશિરા માર્યા, ચઢદ સહસ્રનો કયો નાશ; ૨૮
- અપરાધ એના અતિ ધણા છે, પણ કહું પ્રકાશ. ૨૯
- રામતણી જે ભારજા, સીતા સુદર રૂપ; ૩૦
- શર્પણખાએ ધણું વખાણ્યું, અગ રગ અનુષ. ૩૧
- એવે તેનું હરણુ કરવા, મારૂં થયું છે મન; ૩૨
- શુણુ સાંભળી જનકીના, થયા પરમ પ્રસન્ન. ૩૩
- હવે તું તો અહીંયકી, મારીય મૃગ યજ્ઞને જાય; ૩૪
- શીંગડાં સુદર મણિ જડ્યાં, ને કનકવર્ણી કાય. ૩૫
- માયાએ કરી મનોહર યજ્ઞ, અઘૌઠિક ધરી અંગ; ૩૬

જામને તુ જનમને, ઉપજાવે અતિ રમ	૨૨
રામને મારવા મોકલશે, તુ જાગે સાગગતી,	
મારે લા નાદ કરજે, ધાઓ લક્ષ્મણ વીર	૨૩
પછે રામ ને લક્ષ્મણ જાશે, યાશે સીતા એકી,	
પછે હુ લા હરણ કરીશ રે, જામિની છે અતિ ભયી	૨૪
મન માન્યા માટે માગા, તને કહુંછુ વાત,	
ખીજા કોને કહેવાય નહિ, બધા હોયે બ્રાત	૨૫
મારીય કહેછે મૂરખ તને, મરના યધુ છે મન,	
એ મતિ તુને જોણે આપી, તેણે કયું કદન	૨૬
હું તેનો માર્યો પડ્યો છુ, તુ તેનુંજ લેજે નામ,	
પડી રહે તુ જીવન તારે, તો છવે કરે કામ	૨૭
નિશ્વામિતના આત્રમ આગળ, અમો બેહુએ વીર;	
ચરતો વિધ્વસ કરતા, માનતા ગભીર	૨૮
એણે સખળપણે સુમાડુ માર્યો, મુને છખતું માર્યું બાણ,	
પણો પણો પીડા પામુછુ, પરહરે નહિ પ્રાણ	૨૯
મારગ જતા વીરા સહુકો, રાધ કહે કો રાક,	
મ કહેતા મરણજ પામુ, એજ પડો છે વાક	૩૦
રા કહેતા મુખ મોકળુ, જેટલું લા યાય,	
કહ પ્રાણ આવી રહે રે, મ કહેતા તે જાય	૩૧

૨૫ મન ઈ—મામા! તું આ કામ કરે એવો છે એમ મેં તને મનમા માન્યો છે ૨૬ કદન—નાશ ૨૮ વિધ્વસ—નાશ ૨૯ છખતું—મ મર્યાદામાં ન લાગતા ધા કરીને આપ્યું જાય એવું પરહરે ઈ—પ્રાણ મને તમતા નથી—મોત નથી આવતું

૩૦, રામચી મારીયને કેટલો ભય છે તે વર્ણવે છે, મારગ ઈ—મારીય કહેછે કે તું પણો છુ તે મારગે યમને જતા સહુકો એમ બોલે છે આ રાધ છે અયવા આ રાંક છે, પણ ‘રાધ’ અને ‘રાંક’ ના ‘ય’ કે ‘ક’ ને હામે ‘મ’ અક્ષર બોલે—એટલે રામ બોલે તો તું મરણ પામુ રામનામનો મને એટલો નાસ છે ૩૧ રા ઈ—‘રામ’ શબ્દનો ‘રા’ ના ૨ બોક્ષતાં મુખ જેટલું પોહણુ યાય છે તેટલામા પ્રાણ ફક્ત લગી આવી રહે છે, અને ‘મ’ અક્ષર બોલનાની સાથે મુખ બીડાઈ જવાથી પાછા તે પ્રવેશ કરી શકતા નથી માટે સદાને માટે જાય છે અર્થાત્ રામનામ સંભળતા મારા તો પ્રાણ જાય છે, તો તેની સાથે લડવા જવાની તો વાનજી કરવી

રડી પેરે તેતણા મે, દીગ ડે ત્યા હાય,	
પકો પકો હુ કગલું છુ, મે ઓળખા રઘુનાથ	૩૨
તને ક્યાથી કુમનિ આવી, ઉપની છે આન,	
બહીએ છીએ પ્રકટ થયુ છે, પેલા બરતું પાપ.	૩૩
બનકી તે જમતમાતા, બેગમાયા બહુ,	
રાક્ષસકુળની કાળરાનિ છે, હવે કરો હાથ.	૩૪
રડા માટે વાઈછુ, પ્રીછી કંઈ પેર,	
મરણને ઓ માથે ચઢાવી, લેછ આલે ઘેર	૩૫
વિપ હજાહજ હાયમા ચઢી, દો કરે પ્રેમે પાન,	
સૂતા સાપને મુખ હાય ઘાલે, શુ ટળી છે સાન !	૩૬
તારા આખા કુળનો, આણુરો તે અત,	
રાક્ષમી સર્વે રાડ ધારી, કોપશે ભગવત	૩૭
વચન સુણી મારીચના, રાવણને ચઢી રીસ,	
પડી વારનો કંઈ કહેછે, હવે છેડુ શીશ	૩૮
અરે મૂરખ મનુષ્યનુ, મુજ આગળ કડે વખાણ,	
સ્વભાવે જે બક્ષ આપણુ, થીજે જેના ગ્રાણુ	૩૯
મેં દેવ ને દેવ છલ્લા, મક્ષ ગધર્વ ચોધ,	
બૂત ત્રેત પિશાચ રાક્ષસ, સહી શકે નહિ ક્રોધ	૪૦
પરાક્રમ મારા પ્રીછીને, આજ થયો અભણ,	
આગિયાને અધિક કહેછે, બૂડો કહીને બાણુ	૪૧
હરાવદન હુ તે એક મુખ, તેને જે બુજ મારે વીશ,	
તે માનવ માનવ કહે, શુ ચઢારે રીસ	૪૨
મારીચ કહેછે મારા મનમા, સહી હતો સદેહ,	
તેં તો તે ટાળિયો, વાત કાઢી એહ	૪૩
રામબાણુ કરીને, ગયા નહિ મુજ ગ્રાણુ;	
જે નાખ્યુ નિષ્ફળ ન થાયે, રઘુનાથજીવું બાણુ	૪૪
તે રાખ્યો તને તેડવા, તું આવીશ તે સાથ,	
માયા નહિ તે મૃગ થાવા, ઉગાર્યો રઘુનાથ	૪૫
જે હુ મૃગ થાઉ નહિ તો, તું ક્ષમ પામે મરણ;	
રઘુનાથ તુંને મારશે રે કરાવીને હરણુ	૪૬
અપરાધ વિણુ મારે નહિ રે, મિથ કરીને માડ,	

તારો પાક કાઢી રાક્ષસી, સમજી કરશે રાડ	
જો જાણે રહું જીવતો તો, ઉપાધ કર તું એમ	
રઘુનાથજીને ચરણ જઈ પડ, કરી મન વિવેક	૪૮
રામ તને આપશે, અખિન જીવનનું રાજ,	
અમળ કરીને સ્થાપશે, સારશે સર્વે કાજ	૪
જો દેવને તું ઉપાસે છે, તે છે એના દાસ,	
રામને જઈ જાએ છે, તે તો પૂરે છે આશ	૫૦

કંઠલું ૧૧ મુ.

રાગ એકતાલી.

રામ દાતા રામ ભોક્તા, (રામ) યગ ને યજમાન,	૧
રામ કર્તા રામ હર્તા, ભક્તવત્સન ભગવાન	
(રામ) ધાતા વિધાતા (રામ) પિતા માતા, આતા ભગવદ્દત્ત	
રાક્ષસકુળનો કાળ રઘુપતિ, આને માફ મન	૨
તે માટે તું લા જઈ, પ્રેમે કરી પ્રણામ,	
સર્વસ્વ સોપીને સંતોષે, રાજીવતોચન રામ	૩
તારા કટકમા મે નથી, સુમતિનો દેનાર,	
સીતાજી છે જગતમાતા, કરશે કુળ સહાર,	૪
દશે મરતક વાકરી રાખવ, ગેડી દડે ત્યા રમશે,	
મુખ્યા સખજા સુત દેખી, અમરતલે મન ગમશે	૫
રાક્ષસકુળનું નામ નિવારી, રામ અયોધ્યા જશે,	
તણ લોક તો તુજ વિના, સહુ નિ કટક યાશે	૬
તે માટે તું ઓપડ પી, જેમ જાએ મનની વ્યાધ	
સકળ સપતિ રઘુપતિ આપે સુરપતિને નહિ સાધ્ય	૭
ખરનારી તે વિધવેલડી, ચૂરણ મન વિચાર	
જાનકીને તેમ ધારે છે જેમ મે બીજી નાર	૮

૫૦ આશ—સાક્ષ ૩ ૪ થી ૨ આતા ઇ—રામ ભગવદ્દત્ત

- શાપીને તને ખરમ કરશે, ફર કરી કટાક્ષઃ
મદ્દ કુટુબજનને મારશે, માફ મન દે સાક્ષ. ૯
- સર્વ રાક્ષસને મારશે, બક્ષશે ચક્રર ન્યાન;
જૂત ત્રેત પિશાચ નાચી, ગાદે કરશે ગાન. ૧૦
- શક્તિ સધળુ શોણિત પીશે, મુખમા ચાચ મારશે કાક;
નેત્ર વીશ કાઢીને પછે, કરડી ખાશે નાક. ૧૧
- તે રૂડ કે સુખે કરવુ રૂડ, લકા કેર રાજ,
બ્રહ્માદિકને સ્વમ ન આવે, તે આલ્યા મહારાજ. ૧૨
- વચન સુણી મારીચ મામાના, રાવણને ચડી રીસઃ
ખર્જ કાઢીને ઉપર ઉભો, હમણાં છેદુ શીશ. ૧૩
- મૂરખ મને મતિ શીખવે, પડિત યદને પોતે;
આદિત્ય આગળ કઈ અજવાળુ, ખર્જ કંથુ ખઘોતે. ૧૪
- મદમતિ માટે માને છે, માનવને મહામોટો,
કાપર જેવો તું છે કુળમા, ખપ ન આવે ખોટો. ૧૫
- તને રામે તાડ્યો માટે, ખીજાને શું મારે;
તુ જેવા અકર્મી હોય, તે મનુષ્યપટ્ટી હારે ૧૬
- સ્વભાવે જે આહાર આપણો, તેને ક્ષમ નામુ શીશઃ
મોઢે ચઢાવ્યો માટે મુજ આગળ, એને કહેછે ધસ. ૧૭
- મરવા બાગો નથી ખીતો, મૃતક યદને સૂતો,
તેણે મૂક્યો પશુ હું તો મારીશ, તો તું ખરો વચુતો. ૧૮
- મરતા મૂરખ તને શુ, થયો છે સન્નિપાત;
મુજ આગળ તે મનુષ્ય વખાણ્યો, વાર ન કીધી વાત. ૧૯
- હર નહિ તો મરૂ વિરહે, સુણી સીતાની વાત;
મન હરી લીધુ છે મારૂ, મદને કીધો ધાત ૨૦
- સીતા હરી મનુષ્યને મારીશ, સારીશ મારૂ કાજ,
સીતા સહિત કરીશ હુ, લકા કેર રાજ. ૨૧
- જા તુ ઉઠીને ત્યા મૃગ યઈ, કાણુ પૂછે છે ભુદ્ધઃ

૯ ફર ઈ—તારા ઉપર ફરતા બરેલા કટાક્ષ (વક્રનેત્ર) કરીને ૧૪. ખઘોતે—આગિયે. જેમ આગિયો કહે કે હું સર્વના આગળ અજવાળુ કરૂ છુ, તેના જેવુ તારૂ કહેવુ ખરૂ છે.

મુજ આગળ માહુ બોલેછે, શુ થઈએ અશુદ્ધ	૨૨
મારીય કહેછે મરવા બાગે, નથી બીતો નાહ,	
આમે મારે મરણુ આવિયુ, બહુ એ વાના માટ	૨૩
નહિ બહિ તો તુ તો મારીય, જામય તો હણુશે રામ,	
રામ મારે તો મુખિજ પામુ, જેતુ નિર્મળ નામ	૨૪
તારે હાથે જે મરણુ પામુ, તો નરકતણે અધિકારી,	
માડ મૃગ થઈ હું જામય, મેં મન વાન વિચારી	૨૫
આટલી વાર લગે જેતોતો, સવણુ તાર મન,	
રાક્ષસકુળને લાગ લગાડીય, બોલી દીન વચન	૨૬
બનો બનો બાપુ તુ તો, ભય ન પામ્યો બાણેજ,	
ઉત્કૃષ્ટ સ્થાને સહુ કાપ, રાક્ષસનુ એ મહેજ.	૨૭
એતુ કહીને આગા માગી, ઉત્પતિયો આકાશ,	
સોનાનો સારગ ચમ આલ્યો, જનકસુતાની પાસ	૨૮
ચાર સૂળ મણિમય અતિ સુંદર, મુખ મનોહર બેહ,	
મિહુ ઈંદુ સરખા રૂપાના, દિવ્ય દીપતો દેહ	૨૯
નાચે ખુદે ભરે ચેકડા, ઉગમને આવે,	
જાઓ રહીને પગે પાછે પગે, શામનીને મન ભાવે.	૩૦
મોડા આગળ ફેરા દેતા મોહે સીતાનું મન,	
હાસ્ય કરે તે હરણુ દેખીને, યમને પરમ પ્રસન્ન	૩૧
વળી વળી વપુનો વર્ણુ વખાણે, સુદર એદના શૃંગ,	
આજ પેદેતો આવો નથી દીઠો, કહીએ કુરંગ.	૩૨
વેદેહી તા કરે વિનતિ, સાભળિયે શ્રીરામ,	
સહી આવો સોનાનો સારગ, પૂરો હૈયાની દામ	૩૩
એવો મૃગ મેં નયને નહિ નિખ્યો, અને સુણ્યો નહિ કાન	
શક્તિએ નવો નિરમ્યો છે, સારગ શોભામાન	૩૪
જો જીવો ઝાલી આવો તો, મરે સર્વ કામ,	
આશ્રમ આગળ કરે કૌતુક, આતિ પામું આરામ	૩૫

૨૨. શુદ્ધ—અર્થાત તારી શુદ્ધિને કાણુ પૂછેછે? તને કશું એમ જાણ છે કરનો ૨૭ સોહેજ—(૧) ૨૮ સારંગ—મૃગ ૨૯ મિહુ ૬૦—તેને વિષે ૨-પાનાં મિહુ ઈંદુ સરખાં શોભતા હતા ૩૩ સહી આવો—પકડી આવો.

- જે હું તમને વાંધી હઉં તો, મૃગ મનોહર લાવો;
અપના મારી કંચુકી, પ્રભુજી મુજને સીવડવો. ૩૬
- રામ કહેછે સીતા યઈ ઘેલી, માયા એ મૃગ જાણુ;
કારમો કનકકુરંગ યઇ આન્વો, એને તું ન વખાણુ. ૩૭
- સીતા કહેછે સ્વામી મારા, જો નહિ પૂરો આશ;
મેં તમકને કંઈએ માગ્યું છે, નિસર્થા સંબંધ વનવાસ. ૩૮
- પ્રભુ પ્રીછી પ્રીત તમારી, કહેતા છે અતિ વહાલી;
પ્રાણુયકી અધિકી તું મારે, દઠ્ઠા કરોછો કાલી. ૩૯
- જો જાણો એ રહે જીવતી, તો તો આણી આપો;
પોતાને પાણે કરીને, મસ્તક માફે કાપો. ૪૦
- અરે સીતા તું એવું બોલી, મને યઇછે અશુદ્ધિ;
'વિનાશકાળે વિપરીત તુને, કાંઈક ઉપની ખુંદિ'. ૪૧
- મુજ ઉપરથી મન ઉતારી, મૃગ ઉપર યયું મન;
તો કાંઈક તુને ભુંડું હોનાઈ, માને સાચું વચન. ૪૨
- તું મારો વિરહ પણ પામીશ, હોશે તારું હરણુ;
તારે મિથે કરી રાક્ષસને, હું પમાડીશ મરણુ. ૪૩
- સરજ્યું (કો) છૂટે નહિ કોઈએ, જો કરે કોટિ ઉપાય;
જુડું હોનાઈ હોમ ત્યારે, મોટાની મતિ જાય. ૪૪
- હવે હું તો હરણુ હણીને, તને આણી આર્જુ;
પણ રાક્ષસ રૂપ ધરી આવ્યો, કેમ જીવતો આર્જુ. ૪૫
- સીતા કહેછે સ્વામી મારા, મૃગ હવે નહિ માગું;
તમો અહીંથી અલગા મ થાશે, ચરણ તમારે લાગું. ૪૬
- વરાંશયું મેં વાહાલા મારા, મૃગ માગિયો મંદ;
તમ પિના મેં રહ્યું ન જાયે, અતિ કડે આકંદ. ૪૭
- રાધવ કહેછે જે તે માગ્યું, તે મિથ્યા ક્યમ થાય;
પછે તું તો મને પામીશ, એક વારકો હરી જાય. ૪૮
- સુણી સીતા રોવા લાગ્યાં, એમ ઘટે કેમ નાય;

સતીધર્મ મમ સાચું, ને તમે મેલો હાથ?
એમ તમને લાજ લાંબો, ને હોશે માઈ હરણ;
વિરહે તમારે વા'લા મારા, હું પામીશ મરણ.

૪૯

૫૦

કડવું ૧૨ મું.

રાગ રામઝી.

- એ અપરાધ મેં કીધો મારે, બીજો દીને દંડ છ;
મૂરખપણે મેં મૂઝ મામિયો, જીજ્ઞાસો શતખંડ છ. ૧
- રામ કહેછે [હરશે] રાક્ષસ, એ વાણી તો વેદ છ;
હોનાર મારે મૂઝ માગ્યો, બસો થયો એ ભેદ છ. ૨
- હું અહીંથી મૂઝ મારવા જઈશ, રાક્ષસ આવશે એક છ;
અધ્યાત્મ રામાયણને આશો, વાઈ કલો વિવેક છ. ૩
- તું યજ્ઞકુંડમાં પ્રવેશ પામજે, એક છાયા સીતા સરજે છ;
વૈશ્વાનરને જીવન જઈ રહેજે, કહું એટલું કરજે છ. ૪
- એ રાક્ષસ તો હરી જાશે, દેખી છાયા સીતા છ;
તેનું મિથ કરી હું મારીશ, રાક્ષસ વેદ વદિતા છ. ૫
- પછે તું તે મને પામીશ, પામીશ વિરહવેદન છ;
એ કાર્ય કરવાને કારણ, મેં મર્યું માનુષ્ય તન છ. ૬
- આપણુ પ્રકૃતિ પુરુષ મેં પ્રકટમાં, હરવાને મહીમાર છ;
મેં માયાએ માનુષ્યનો, લીધો છે અવતાર છ. ૭
- રાધવ કહેછે ને એ મેં કોને, કહી નથી-તો વાત છ;
તું જાણે કે હું આજ જાણું, ભેદ ન જાણે જ્ઞાત છ. ૮
- એમ કહીને રામચંદ્ર તો, ચંદાવી ચર આપ છ;
સીતા યજ્ઞમાં પ્રવેશજ પામ્યાં, અંમ પાલટી આપ છ. ૯
- લક્ષ્મણ પ્રત્યે કહેછે રામ છ, સીતાને રાખે જલ છ;
હું મૂઝને મારવા જઈશું, એનાં શૂંએ જડયાં છે રત્ન છ. ૧૦
- અહીં રાક્ષસ, વેરી વસમા છે, તે સીતાને હરશે છ;

૪૯. ને તમે મેલો—ને તમે મારો હાથ છોડી દા તો. ૩. અધ્યાત્મ
શબ્દ—વ્યાસપુત્ર. અધ્યાત્મ રામાયણનો આશય લેખને અંધારે આ પ્રસંગ
વર્ણવો છે. ૬. વેદન—વેદના. ૭. માયાએ—માયાવડે—કપટથી.

- જે તું અહીંથી અળગો જામરા, તો પાપી છળ કરશે, ૧૧
 જેવું કહીને રામ ઉજાણા, મૃગ મારવા ધસિયા ૭;
 અમર સહુકો આનંદ પામ્યા, ખડખડખડખડ હસિયા ૭. ૧૨
 આગળથી મૃગ નાહો જાયે, કેડે ધાયે રામ ૭;
 જાણે માહાદેવ મારવા દોડ્યા, આગળથી નાસે કામ ૭. ૧૩
 આધા જઈને આકર્ણાંત, એક પૂરિયું બાણ ૭;
 રાક્ષસના હૃદયમાં વાગ્યું, જાણે જાશે પ્રાણ ૭. ૧૪
 પર્વતપ્રાય પ્રોટો થઈ પડિયો, સાગરકેરી તીર ૭; .
 ધાઓ ધાઓ લક્ષ્મણુ ધાઓ, નાદ કયો ગંભીર ૭. ૧૫
 સીતા કહેછે વારે ધા રે, તું ત્યાં લક્ષ્મણુ વીર ૭;
 આરત નાદે સાદ કરેછે, સ્વામી સ્થામશરીર ૭. ૧૬
 કે રાક્ષસે કયો દીસે છે, રામચંદ્રને પ્રહાર ૭;
 મેં મંદભાગણીએ મોકલિયા, મૃગ મારવા સાર ૭. ૧૭
 લક્ષ્મણુ કહેછે ન હોયે ત્યાં, રાધવજનો સાદ ૭;
 રાધવજ કહીએ કોપથી, પામે નહિ વિપાદ ૭. ૧૮
 મૃગને મારી કુશળી ક્ષેમે, હમણા આવશે રામ ૭;
 અભેદ અછેદ અકલેદ અનંત એ, નિર્મળ જેવું નામ ૭. ૧૯
 કોટિબ્રહ્માંડ ધડે ને ભાગે, કાણુ ન લાગે વાર ૭;
 માયા મનુષ્ય રૂપ છે, હરવાને મહીમાર ૭. ૨૦
 આરા રામે એ દીધી છે, મૃગ મારવા જતાં ૭;
 અહીંથી હાલીશ મા લક્ષ્મણુ, રીસે લોચન રાતાં ૭. ૨૧
 હમણું હું તમને તજી જઈ તો, રાક્ષસ કે હરી જાય ૭;
 બાઈ મારાને પ્રાણુ તમે છો, કાણુ વરસાં સો યાય ૭. ૨૨
 રામચંદ્ર ત્યાં રીસ કરે, તું મેલી ક્યાં બાળ્યો ૭;
 સીતાનું તો હરણુ હવું હશે, બાપ બલો ન બાળ્યો ૭. ૨૩
 આટલા દિવસની સેવા મારી, સધળી યાયે ફોક ૭;
 સીતાજી તમ વિના અમો, સખળ પામીએ શોક ૭. ૨૪
 વચન સુણીને વેદેહી તે, વળતી બોલી વાણી ૭;

૧૫. ધાઓ ઇ-લક્ષ્મણુ ધાયે સાદ પ્ર. ૨. ૧૯. અકલેદ-કોહી જાય
 નહિ એવા. ૨૧. અહીંથી હાલીશ મા ઇ.-પ્ર. ૨ માં એ લીટી નથી.
 ૨૨. કાણુ ઇ.-એક કાણુ તે સો વરસો જેટલી યાય. 'કાણુ વરસો' પ્ર. ૪ થી.

મુને દેને લેઈ નહિ જાયે, તું કરીશ મોકાણી છ	૨૫
મેં કપટી વાર મન ઓગળ્યુ, મુજ ઉપર અતિ પ્રીત છ,	
રામતણી રક્ષા નથી કરતો, એ તો કોની રીત છ	૨૬
રામ વિના મુને રાખીને, થયો છે શુ કરનાર છ,	
તું કહેછે તેને યાચ ન મારે, પ્રેમતણો નહિ પાર છ	૨૭
કે તું અતિ આજમું દીસે છે, કે દીમે છે કામી છ,	
તું જાણે છે એ મરે તો, હું થઈ બેસુ સ્વામી છ	૨૮
પ્રાણ તજુ પણ પ્રીત તજું નહિ, રામ સંધાયે રંગ છ,	
પરપુરપણુ પ્રીત ન યાયે, ને યાયે ઘટબગ છ	૨૯
વચન સુણીને જનકસુતાના, લક્ષમણ પડિયો ભોમ છ,	
ત્રાહે ત્રાહે કરી રદન કરવા લાગ્યો, ઉકારો ચઢ્યો રોમ છ	૩૦
અરે સીતા એ શુ બોની, તું હુ માતા મારી છ,	
બાધવ મારે હું ક્યમ મુક્યો છુ, રક્ષા કરવા તારી છ,	૩૧
એવા વચન કહેતા સીતા, જુદા કરે શતખંડ છ,	
માથે મારે રો નથી પડતો, તૂટીને બ્રહ્માડ છ	૩૨
હમણા હું તો પ્રાણ તજું રે, આત્મહત્યાથી ખીડુ છ,	
તેં તો કહેણુ કહ્યું છે મુને, કુખ સમારીશ કીડુ છ	૩૩
તુને કાઈ જૂડુ હોનારું, હશે તારું દરણુ છ,	
તુજયકી તો વિમુખ થયો રે, સ્વામી અશરણુશરણુ છ	૩૪
ને તું સીતા હોય તો એવા, ન કહે મુજને બોન છ,	
કાઈ તુને કુમતિ ઉપની, નિષ્કુર થઈ નિરોગ છ	૩૫
હું તુને મેલી જો જાઉં, ચઢે રામને રીસ છ,	
આચાર બંગ કરે નહિ કહીએ ને કહ્યું જગદીશ છ	૩૬
સીતા કહેછે જો નહિ જાઓ, તો તજશ હું પ્રાણુ છ,	
બાધ તારો બય પામ્યો છે, કોઈકિતુ વાચું બાણુ છ	૩૭
લક્ષમણુ કહેછે સહુ સામજીએ, મારો નહિ કંઈ વાક છ,	
કહેણુ વચન હું સહી શકુ છુ કંઈ આડો આક છ	૩૮
વનદેવતા તમે શાખ પૂરજો, બ્યારે ખીજે રામ છ,	
કહેશે કા મેલીને આબો, કૂંડ કીધું કામ છ	૩૯

- રામ કહીને લક્ષ્મણુ આલ્યો, સીતાએ પથુ પ્રેયો જી;
લક્ષ્મણુ જ્ઞતાં રાવણુ રાયે, હજવે હજારે હેયો જી. ૪૦
- ત્રિદંડી સન્યાસી યધને, આલ્યો રાવણુ રાય જી;
ભવતિ મિહા દેહિ કહી, અતિ તાપસ કાય જી. ૪૧
- મિહા આપવા સીતા આલ્યાં, પર્ણકુટીને દાર જી;
દેખીને દિગ્મુદ યયો તે, મહામનોહર નારજી. ૪૨
- રાવણુ કહેછે કોની કુવરી, કોણુ તારો ભરતાર જી;
આ વનમાં ક્યમ રહી એકલી, કોણુ [છે] રાખણુદાર જી. ૪૩
- કે તું વનદેવી દીસે છે, કે માંડ માનુષી રૂપ જી;
દેવકન્યા કે યક્ષકન્યા છે, કે કિનરી અનુપ જી. ૪૪
- વનવસવા સરખી નથી દીસતી, સુખ ભોગવવા સરખી જી;
આગે મેં એવી નારી, નથી નયને નિરખી જી. ૪૫
- સીતા કહે હું જનકસુતા છું, વૈદેહી મુજ નામ જી;
દશરથરાયનો વડો દિકરો, તે મુજ સ્વામી રામ જી. ૪૬
- પિતાવચન પાળવા અર્થે, પચવટીએ વસિયા જી,
કનકનો કુરમ દેખીને રધુપતિ, તેને હણવા ધસિયા જી. ૪૭
- લક્ષ્મણુ તેનો સાદ સાબળી, કેડેથી ઉઘાણો જી,
રામચંદ્રનો લધુ બ્રાત છે, ઘરપણે સપરાણો જી. ૪૮
- મૃગ મારીને રામ આવશે, સેવા તમારી કરશે જી;
ત્યાર લગે આ મિહા લેજો, કારણ સધળાં સરશે જી. ૪૯
- સીતા કહેછે સન્યાસી તું, કોણુ દીમેછે કાય જી;
જ્ઞતાંત સધજી તુ પૂછે છે, સત્ય બોલજો સોય જી. ૫૦

કંડુ ૧૩ મું.

રાગ વેરાડી.

હું રાવણુ લંકાનો ધણી, મારી સેના છે અતિ ધણી,

મેં જીત્યા ધનવ દેવ, ધિરાદિક કરે મારી સેવ. ૧

દશ મસ્તક મારે જીવ વીર, ત્રણુ લોકનો હું તો ધર;

૪૦. હેયો-(લક્ષ્મણુનો) દીકો. ૪૧ મવાતિ ઇ-આપ મિહા આપ.

૪૫. વનવસવા ઇ-વનવાસ વાસ ઇ. પ્ર ૨. ૪૮. મપરાણો-તૈવાર થયો!

- 'સુણી અવણે તાર્કિ રૂપ, આશ્ચર્ય પામ્યો અમ અનુપ. ૨
 મુને સંતાપે છે કામ, મન માઈ ત્યા ન રહે દામ,
 એમ કરીને મૂળનું અગ, ધર્મ મન આણીને રંગ. ૩
 દશમુખ દીસે બીહામણાં, આશ્ચર્યકારી તે અતિ ધણા;
 'વીર જુગ જોગણ સરખા સહી, કાચ કુરૂપ ન જામે કહી. ૪
 દેખી સીતા બીન્યાં ધણું, અરે આ શુ મિહામણું;
 'જ રે બિશ્નુક કહીને રડી, અચેત થધને અવનિ પડી. ૫
 રાવણ કહેલે ઓ સુંદરી, અચેત થઈ સૂતી દુ ખ ભરી;
 બેઠી થધને બાળા બોમ, નથી જગતમા મુજ સમતોમ. ૬
 ઉઠી બેસ આણે જોહમ, આશિંગન જે આણી રંગ;
 વન વમતું તુંને નવ ઘટે, દેખી માઈ મન આવડે. ૭
 તું તો પોપાએ પટરાણી, સાથે દિવ્ય દીસતી ધણી,
 ઘટે નહિ આ રહેવા મઢી, અતિ શોભે અટારીએ ચઢી ૮
 'હું આઠાકારી તુજતણો, મારે વૈભવ છે અતિ ધણો;
 મારી જી જે મદોદરી, તે તારી યાશે કિંકરી. ૯
 સીતા ત્યારે બેઠી થઈ, મઢી માલ આધેરી મઈ,
 'વળતી સીતા વાણી વડે, અતિશે કહણ કરીને હડે. ૧૦
 નાશ નાશ રે તું દુરમતિ, ઓ આવેલે શ્રીરધુપતિ;
 લક્ષ્મણુજી તુંને મારશે, મદ તારો સર્વ ઉતારશે ૧૧
 રામ આગળ તું તો કેઈમાન, તારા સર્વ છેદશે માન,
 સાવજ આગળ જેમ સિઆળ, તમ તુ રાવણુ આળર્ષપાળ ૧૨
 મરવા તારૂ થયું છે મન, જવા દિડે છે તુ જમસદન,
 સૂતી સાપણુને મુખ હાથ, નિલણીને ભરના દીડે બાથ ૧૩
 વિપ હળાહળ કરના પાન, દિડે છે તું અતિ અજાન,
 સમુદ્ર વગે રાખીને નાવ, જૂડી મરવા થયોછે બાવ. ૧૪
 પાવકમા કરવા પ્રવેશ, કે તુ દિગે દિડી જાણેશ;

૫ ભરે ઇ—'તારે બીશિક કહી તે રડી પ્ર. ૧. લી ૮. પટરાગ-
 ણી-પટરાણી સાથે ઇ—તે સાથે તુ ધણી દિવ્ય (કાતિવાણી) દીસે છે.
 ૧૨. સાવજ—નાથ, મિહ, વગેરે કિંકારી ૧૩

હું તો છું વિધવી વેલેડી, તું જાણે છે લાલમેહેલડી. ૧૫
 રાક્ષસકુળતણી કાળરાત્રે, તું નહિ મુજ ભોગવવા પાત્ર; ૧૬
 વાલી વસ્તુ જે સિંહતણી, શિયાળ ધારે-તેનો ધણી; ૧૭
 તુંને કામદૂલા વળગી ડાકણી, મૂકશે કેડો તુંજને હણી; ૧૮
 ન્યાર પેલા આવે શ્રીરામ, ત્યાર પેલા જ તારે કામ. ૧૯
 લક્ષ્મણ નહિ રાખે તુજ નામ, તેણે તું હું કરશે સંભામ; ૨૦
 રાવણ કહેછે કેરે કામિની, મેઘ મળી જ્યમ સૌદામિની. ૨૧
 તેમ તું મુજશુ રમંતી રાજ, ધણા દિવસ હાંમે છાં; ૨૨
 શૂરપાણે ક્યું વખાણુ, તેના મોહનાં ધાગ્યાં બાણુ. ૨૩
 માઈ મન તું ઉપર કાપે, રસના તારો જાપજ નપે; ૨૪
 જોવા અતિ તલખ્યાં લોચન, મળવા માઈ થયું છે મન. ૨૫
 તું છું જનકસુતા મુજ પ્રાણુ, કાં વાણી રૂપિયાં મેલે બાણુ; ૨૬
 તુજ વણુ મે-તો રહ્યું નવ જાપ, તન તો તાલાવેલી ધાપ. ૨૭
 તે દહાડાતું તે મન હણુ, ન્યારતું બેહેને વણું કણુ; ૨૮
 મનુષ્ય મારે સ્વભાવે આહાર, તે મુજને કેમ કરશે પ્રહાર. ૨૯
 રાજ્યબ્રહ્મ રામનું કુણુ ગળું, ગમે તે કરે તો તુંને નહિ ટાળું; ૩૦
 લક્ષ્મણને શામાં લેખતું, મનુષ્ય મારતું તે નહિ નવું. ૩૧
 અધરહું તો અનિશે એ છે, તું તો મુને જાણેશ પછે; ૩૨
 રાજે નહિ રામને આછંગ, રાજચિન્હ નહિ એક અંગ. ૩૩
 જટાનૂર વનકુળ પરિધાન, રાજબ્રહ્મ સદા રહે રાન; ૩૪
 પશુકુદ્રી માંહે પદ્મની, સોહે નહિ સુખ સદ્મની. ૩૫
 છાજે નહિ રાંક ઘેર રતન, કયું કરી રાંકે નહિ જલ; ૩૬
 મારે ઘેર મનોહર મોહની, તું સોહે સ્વામા મોહની. ૩૭
 શુણુવતી તું ગજગામની, અંગ અંગ અતિ અભિરામની; ૩૮
 મારે મણિમય મનોહર મોલ, ત્યાં કાળે આપણુ રેઝરોળ. ૩૯
 શત ચોળન લંકાનો કાઠ, દેવ દેવ શકે નહિ દોટ; ૪૦
 સંધળો એ છે સોના તંજો, મણિ જડયો છે સોહામંજો. ૪૧

૧૫. કે તું ૪૦-કે તું હિમે (હિમાલયના બરફમાં)-હીડીને જાણા ૧૯.
 સૌદામિની-વીરગી. ૨૦. તલખ્યાં-‘મલખ્યાં’. પ્ર. ૧ લી. ‘અલખ્યાં’. પ્ર. ૪લી.
 વનકુળ-વકલ. ૨૫. સુખસંક્રમની-સુખના સંક્રમણની-સુખપ્રસૂત ધરેમાં રહેનારી.

- ખાઈ ખરી છે, સાગરતણી, જેની લહરી વાધે ધણી; ૨૮
- રાક્ષસ મારે આસંખ્યાત, સેવાકારી છે સુલુ વાત. ૨૯
- એકેકો દેવ આતને દમે, મનુષ્ય મારવાને મન ગમે; ૩૦
- દેવકન્યા વક્ષકન્યા-હરી, પતંગી કોટિક દિગરી. ૩૦
- તે તારી માશે દાસડી, સહુમાં તું પટરાણી વડી; ૩૧
- ઈદ્રાણી ચરણે લાગશે, તું આગળ તે ખાન માગશે. ૩૧
- સોનાનો ઢોલપો શ્રીકાર, મણિ જડપો મનોહર સાર; ૩૨
- મયરતણી તળાઈ પાયરી, ગાત્રમશુરિયાં એસિસાં ધરી. ૩૨
- ઉપર પછેડી ઉજગી, દૂધદીણુ સરખી તે વળી; ૩૩
- તે ઉપર તું કરજે સેન, મુને આલિંગન દે એન. ૩૩
- મુને કર તું મુખ મુંબન, પ્રસન્ન થશે માઈ મન; ૩૪
- કામસાપરો માઈ મન દમે, તુજ કામળ કાયા ક્ષમ ખમે ? ૩૪
- પાન પાયર્ણો પોહાળાં કરી, તે તુંને ઘટે મુંદરી ? ૩૪
- પટાળીને પેહેરણુદાર, મૃગચર્મ ન ઘટે રે નાર ! ૩૫
- ધર આવી સરવ રણગાર, બાળુમંધ ને બેરખા હાર; ૩૫
- આગ્રણુનો આગળ અંબાર, હું મોટો માથે ખરતાર. ૩૫
- રામને બે ભુજ મારે ભુજ વીંધ, કાળ ઉપર કડું હું રીંધ; ૩૬
- હું દશ શીશ રામને શીશ એક, મેં માર્યા છે મનુષ્ય અનેક. ૩૬
- રામે ત્યાં આપ્યું નહિ જામ, વારે કોટિક રાક્ષસ ખાય; ૩૬
- મેલી મુખ મનુષ્યનું નામ, મનઘડી વીસારી રામ. ૩૬
- એક મની ઘઈ મુજને મળે, ભાવ મનુષ્યથી તું ટળે; ૩૬
- મુજ સાથે તું રંગે રમે, રામતણા વિરહ તું ખમે. ૩૬
- તપ કરવા જેવડી યજ્ઞ નથી, કાયા કોટિક કામ કહે કથી; ૪૦
- તું તારણી મુને મળી, હું આપ્યો છું કેટલે ભગી. ૪૦
- રામ યજ્ઞ દહાડો નવ વળ્યો, કર્મજેજે હું આવી મળ્યો; ૪૧
- રો મુખે સંભારે રામ, પરજ્યા પછી તામરું ગામ. ૪૧
- મહાવનમાંહે મેલી એકલી, જૂડો ભાગ્યો ભામિની મળી; ૪૨
- મારે ધેર વા વાસીદું કરે, ધનદ પાયરણાં પાયરે. ૪૨

૩૨. મયરતણી-‘દાસર તણી’ પ્ર૦ ૧ લી. ૩૬. ભાવ. મનુષ્યથી-
મનુષ્યભાવથી. ૪૨. જૂડો-‘ધ૦’-એ જૂડા સામવાળા છે તેને તારા સરખા
ભામિની મળી છે (૧). ધનદ-કુબેર.

વરણ નિત્યે આણે વારિ, દાસીપણું કરે તેની નારી;
 ઇંદ્ર આરાકારી દાસ, બે કરે જીવવાની આશ. ૪૩
 વૈશ્વાનર નિપાવે પાક, ખટરસ ભોજન સધળાં શાક;
 બહા ત્યાં પારાયણ કરે, આશિર્વાદ અમને ઉચ્ચરે. ૪૪
 હાહા દુઃખ ગંધર્વ જોહ, મુજ આગળ ત્યાં ગાયે તેહ;
 અપ્સરા આગે નાયે ધણી, તે દાસી યાશે મુજતણી. ૪૫
 પરમ ઐશ્વર્ય તું ત્યાં પામીશ, વનતણી વેદના પામીશ;
 હું ચતુર છું વિચક્ષણ વીર, ધનુર્ધારી માહે મહાધીર. ૪૬
 મુજને અમૃતતણું કરાવીશ પાન, નવજોજન તું રૂપનિધાન;
 રાવણુતણાં વચન સામગી, સીતા ઉત્તર દે છે વળી. ૪૭
 રૂઢ રે પાપી મૂઢ અજણ, શું કરે છે આપ વખાણ;
 રામ મિંહ ને તું જ્ઞાન, તું જૂડો જૂર રાવન ભગવાન. ૪૮
 રામ કનક ને તું કથીર, તું ધાખળો ને રામ ચીર;
 રામ પારિજાતક તું આવળ ફૂલ; તું કાંકરો રામ રત અમૂલ. ૪૯
 રામ સમુદ્ર ને તું વેહેળો, રામ ચંદન તું દીવેલો;
 રામ ગંગાજળ તું નગરનું નીર, તું જળજળિયો રામ ગંભીર. ૫૦

કડવું ૧૪ મું.

રાગ રામઘી.

રામ સૂર્યે તું આગિયો, રામ દેવ તું દૈત્ય;
 રામ નગર તું નેસડો, તું ડાળિયો રામ ચૈત્ય. ૧
 રામ કલ્પતરુ તું ધંતરો, રામ કામધેનુ સુરગામ;
 તું જૂડણુ જૂડો ભમતો હાડિ, ઉચ્છિદ્ર અહરનિશ આપ. ૨
 રામ પડિત ને તું તે મૂરખ, તું ગાહા ગાથા રામ વેદ;
 રામ ઉચ્ચ શ્રવા તું તો ગર્ધવ, જૂર ન જાણે ભેદ. ૩

૪૪. વૈશ્વાનર—અગ્નિ. ૪૬. આવળ—‘આલોપ’ પ્ર. ૪ થી. ૫૦. વેહેળો—
 “વહેલેળો” અને દીવેલો—“ઝેરડો” પ્ર. ૪ થી. ૧. નેસડો—બરવાડનો નાસ.
 ડાળિયો—એક ડાળનું વૃક્ષ—નાલું ઝાડ. ચૈત્ય—મોટો દર. ૩. ઉચ્ચ શ્રવા—સમ
 મુખી ધોડો.

- તારા દસે માયાના દડા કરીને, રમે રમશે રામ;
 'તુને ઝાંઝા કૂતરા કરડી ખાશે, સરસો સુરનાં કામ. ૪
- મણિમય મેહેથ બળે તે તારા, મારે દડા રામ;
 મદી એક વ્યા મનોહર, ધિ કે પડો તુજ ધામ ૫
- જાંરે મૂરખ મુખ આગળથી, અરે સરા શિયાળ;
 હમણાં 'રાધવ સિંક આવશે, તારો ખૂટવો કાળ. ૬
- એવું કહેતાં રાવણને, ફર ચડ્યો લા કોપ;
 મનુષ્યને મુજ આગળ વખાણો ! મને કરેડ લોપ ૭
- એમ કહીને આવો કર કીધો, ચઢવા ધાતી હામ;
 સીતા મદીમા આધી નાહી, હા હા લક્ષ્મણ રામ. ૮
- કેશ મહીને અતિ આકર્ષે, આક્રદ કરે અપાર;
 ટીટાડીની પેરે ટળાળે, આખે આસુધાર. ૯
- હા હા હવે હું ખરો વચુતી, કો નહિ રાખજીહાર;
 'નીધણીઆની પેરે સાહી, કોણું કરશે હવે સાર. ૧૦
- કટકા કોટિ ધમ નથી જાતું, હંદે મુજ પાપાણુ;
 અમુઝાધને રહ્યા છે, નીસરી ન શકે પ્રાણુ ૧૧
- કહો કથી રીતે કોતણી હું, આજ ધમ અનાધ;
 દુઃખસાગરમાં દેવે બેળી, રક્ષુપતિ દેવે દાપ. ૧૨
- બપૈયાની પેરે બેલે, રાખે મુને રામ;
 મોકળે મોઢે ચીસજ પાડે, ગાઢે લેઈલેધ નામ. ૧૩
- અરે ગોદાવરી તું મારી માતા, રામને કરે તું જાણુ;
 કહિયે તમારે નિરહેકરી, સીતા તજશે પ્રાણુ. ૧૪
- અરે વૃક્ષો વીણ મારાં, હયા હો અપાર;
 વાટ દેખાડજો રાધવજીને, જોમ કરે મારી સાર. ૧૫
- અરે પર્વતો પ્રેમો હો, કહેજો રામને શુદ્ધ;
 કહેજો મુગ મારવાને મોકલિયા, બૈરાની એ જુદા ૧૬
- અરે વેદીઓ તમે સહિયરે મારી, એટલો મારો વાંક;
 તમે વૃક્ષે બળગી રહી છો, હું અગમી રહી હું રાક. ૧૭
- મહીમંડળમાં નહિ કો મારું, સચા સત્યધી કોપ;
 અમજણી અકરમણુ હું, રામ કરે તે જોપ ૧૮

આણે જન્મે, કાષ્ઠ નથી કીધું, પેલા ભવનું પાપ;	
હું કરી સત્યજ્ઞ જાગે, નહિતર દેહ ધાપ .	૧૧
હું તો હું રે મતી સાધવી, પ્રત્યક્ષી નથી ચૂકી;	
મેં અપરાધ કર્યો મોટો, તો રાધવ ગયા મૂકી.	૨૦
વાધ સિદ્ધ ચીતરા વનચર, કો મુને મૂકવો;	
મેં અખળાએ કાઈ નવ ચાલે, વારે ચઢવા આવો.	૨૧
અરે પંખીઓ ઉડી છયાં, મારા સ્વામીને સંભળાવો;	
કહિયે રાવણુ સીતા હરી જાન્ય, મહાનુભાવ મુનિ દહાવો.	૨૨
સીતા રાતે સર્વ વન રોયું, પંખી પ્રોઢે નાદે;	
કોલાહલ તે શબ્દ થયો છે, સાવજ કંઠે સાદે.	૨૩
રકથે ખેસાડીને રાવણુ, અતરિક્ષ મારગ જાન્ય.	
એટલે એકજ ત્યાં રથ આવ્યો, પ્રોઢો પરંતપ્રાપ્ય.	૨૪
દશ સહસ્ર વેસર જુલ્યા છે, ખેડે છે પ્રધાન;	
પવનવેગે તે, પંથ પળે છે, પ્રેયો છે રાજન.	૨૫
આક્રંદ કરીને અગ આવડે, સ્વખર પાડે રીર;	
વારે ચઢો રે વાંલા મારા, સ્વામી સ્થામશરીર;	૨૬
એમ કરતા આધેરો જાતા, એક પંખી પરંતપ્રાપ્ય;	
વેગજેથી તેણે જૂમ સાંભળી, રાખો રાધવરાય	૨૭
રામચંદ્રનું નામ સાંભળી, ધાધ આવ્યો તે ધીર;	
જઠાણુ નામે તે જાણો, પંખી પરમ પ્રવીર.	૨૮
જુવે તો સીતાનું રાવણુ, કરી જાન્ય છે હરણુ;	
જનકશુતા આક્રંદ કરેછે, રાખો અશરણુશરણુ.	૨૯
આડો ફરી વળ્યો તે પંખી, પહોળી કરીને પાખ;	
આગળ આડો બાંધી બેઠોછે, મુદ્દ કરવાની ધાખ.	૩૦
અરે રાવણુ જુડા બીખારી, સીતારત્નના ચોર;	
શ્રીરામચંદ્રને નથી જાણ્યો, જે કીધું કર્મ કહોર.	૩૧
મેલ મેલ સીતાને પાછી, હતી જેણે દાર;	
તુજ જોગ તો તે ન હોયે, જે હોયે લપટ નાર.	૩૨

૨૮. પરમ પ્રવીર-પામર પ્રવીર પ્ર૦ ૧-૨. ૩૦. ધાંખ-ધ્વજા. (૧)

૨૫. વેસર-ધોડા. જુલ્યા છે-જોડ્યા છે.

મિલણીને કહી લેઈ જઈ શકે, સખળપણે શિવાળ;	
રામચંદ્રશુ વેર વસાવ્યું, તારો અટયો કાળ.	૩૩
જગનમાતાને નથી જાણતો, રાક્ષસકુળકાગરાન;	
મરણ માથે ચડારી ચાલ્યો, વીંછી વળગાડ્યા માત્ર	૩૪
મૂખ મેન મેવ સીતાને, કે કર મુજશુ યુદ્ધ;	
હું છુ રાધવજીનો સેવક, કાળ સરીખો શુદ્ધ	૩૫
રાવણ કહેલે રહે અજગો, મરવા ચયુ છે મન;	
પંખી પામર પતંગની પેરે, હુત હુતાશન	૩૬
મેં સીતાનુ હરણુ કીધું, મનુષ્ય માની રામ,	
હું તારી ખાત ન રાખીશ, સખળ કરે સમામ	૩૭
એમ કરતા પંખીએ કીધો, પાખનણો પ્રહાર;	
રાવણુ બાણના ઓધજ મૂકે, ટોપે હાહાકાર	૩૮
પંખી આવતા આયુધ જાવી, ચામે કરીને બાજે;	
નખે કરીને અંગ વલૂરે, મેઘતણી પેર ગાજે.	૩૯
રાવણે આખો આચ્છાદ્યો, બહોળા મેવી બાણ,	
વિગડી વિહંગમ નીસર્યો, જાણે જૂનો બાણ	૪૦
ચામે કરીને ચયોડે છે, કાણુ છે અતિ કાવ,	
આવતા આયુધ વચ્ચેથી બાજે, રઘુપતિના શુણુ ગાય.	૪૧
સાગ તોમર ને મુશળ પરશુ, પરિધ પ્રાસ ને પાસ,	
આયુધ અસખ્યાત મૂકે, કરવા ખગનો નાશ.	૪૨
પંખી સર્વે આયુધ આવતા, બાણ જૂએ નાખે;	
સામે પંખી પશુ દીસે આવે, માર માર મુખ બાખે.	૪૩
રાવણની સેના સર્વ તોડી, ઉધાકુ ચયુ અગ,	
હાયમાધી ધનુષ્ય લેઈ બાજ્યુ મહીપતિ ચયો મનભગ.	૪૪
પછે લોહમુસળનો રામે, વરસાવ્યો વરસાત,	
તે આવતા મુસળ મરડી બાજ્યા, વિસ્મય સરખી વાત.	૪૫
અંગ ઉધાડે આયુધ વહોણો, રાવણુ દીસે રાક,	
પંખી પાખના પ્રહાર કેરેલે, અગિયો આડે આકં.	૪૬

૩૫. શુદ્ધ-શુદ્ધ ૩૦ ૧-૨-૩ ૩૬. હુત-હોમાયો. ૪૦ વિગડી-(બા-
ણના આચ્છાદનને) ૪૪. સેના-(રમની સાથે આવેલી).

- સીતા મારે પ્રાણુહવની, મુજ ઉપર કરજો એકમની. ૩૬
- જઈ તેને ચરણે લાગજો, મારી વતી ખાન માગજો;
રાન્યબ્રહ્મ રામને વીસાર, યા રાવણની પટોધર નાર. ૩૭
- અન્યોઅન્ય કાયા કરડજો, માઠ આવતુ મુખ મરડજો;
એવુ કહીને રાવણ ગયો, મદોદરી કને જઈ રહ્યો. ૩૮
- કય કહ્યું તે કહ્યું કામ, દુઃખ આ મહાનુભાવ શ્રીરામ;
તોહતણી ધરણી તે હરી, લાલ્યો મૃત્યુ તુ માથે ધરી. ૩૯
- વિષતણી તો વાવી વેવ, જઈ ચરણે રાધવને મેલ્ય;
જો કરે શુભ્યાની આશ, નહિતર હું તો ધમ્મસ મિરાશ ૪૦
- સીતા સોપી રામને મનાવ્ય, પત્ની અમર યજ્ઞ દોર આવ્ય;
રૂઠે રામ કહેવાયે નહિ, ચૌદલોકમાં ન શકે રહી. ૪૧
- કેણુ દુર્મતિ તમને ઉપની, હું તમ ઉપર તો છું એકમની;
મુજ વિષે કાઠીને વાક, વંચી વિશેષે આડોઆં. ૪૨
- રાવણ કહે શુ ચલાવે રીસ, સર્વ પપરેહરી ઉરેખ,
મારું હું લેખશ મા નામ, મારે સીતાલેખ કર્યા ચિત્રા. ૪૩

- ત્રિલોક નિઃકંઠક કરી, તમને બેસારી હિંગમ; ૧
 રામ અયોધ્યા પધારશે, મન આણી રંગ.
- માતા હું તો પુત્ર તમારો, હરિહરચ્છાની તું માતા; ૨
 તે ત્રણે તમારા ગુણ છે, વેદ ન લહે વાત.
- વચન સુણીને સ્વરપતિનાં, સીતા થયાં પરમ પ્રસન્ન; ૩
 દૂધ પીધું દયા આણી, માનિયું ત્યાં મન.
- ઈદ્ર અતરધાન થયો, સીતાને કરી સંતોષ; ૪
 પરોપકાર કરવા હરણ કરાવ્યું, કો ન કાઢે દોષ.
- રઘુનાથ ખારીએને ખારી, પાછા વળ્યા ખરી પ્રીત; ૫
 લક્ષ્મણ દીકા આવતા, એકાએક વિપરીત.
- રામ કહેછે રીસ કરીને, તમે કાણ કીધું કામ; ૬
 સીતાને એકલી મૂકીને, હમ એક આવ્યો આમ.
- આપણે રાક્ષસશુ વેર વસાવ્યું, હવું હશે હરણ; ૭
 સીતાને વિરહ કરી, નિરધાર પામીશ મરણ.
- વીર વેરી કરે તે તું કયું, જે મળી આવ્યો મંદ; ૮
 એમ કહી રઘુનાથજી, કરતા હવા આકંઠ.
- લક્ષ્મણ કહે છે રામજી, હું નથી ચૂક્યો નાથ; ૯
 તમારૂં તો વચન પાળું, જુગમ જોડી હાથ.
- પણ જનકીએ હુંને મોકલ્યો, કહીને કહણ વચન; ૧૦
 તે મેં કહેવાયે નહિ ને, દાઝે મારૂં મન.
- મેં વનદેવતા સાખી કયા છે, સીતાએ કયા જોલ; ૧૧
 તે હું સહી શક્યો નથી, લાજે વિષ સમંતોલ.
- આવ્યા આશ્રમ સમીપે, સનું દીસે વન; ૧૨
 સકે તો સીતા નથી, દાઝે મારૂં મન.
- સદા સુખી આવતી, મંને દેતી માન; ૧૩
 પ્રેમ ધારી પૂજા કરતી, આવી રેતી સન્નિધાન.
- તે સીતા નથી દીસતી, મદીમાં પેદા રામ;

છાની છપી રહી નથી, શોધ્યાં મધળા કામ	૧૪
ગિરિ મહારને ને ગુપ્ત જોઈ, ન દીડી કહી નાર;	
મૂઝાં આધને મેદિની, તર પેઞા દેવ મુરાર.	૧૫
લક્ષ્મણ જોઈ કરે, ઉઠો રાધવરાય;	
સીતાને શોધી કાઢીએ, કીજે કાઠિ ઉપાય.	૧૬
જો તમે તો ધીરજ ધરશો, તો સંરશે સર્વ કાંઈ;	
સીતાને પંજુ પામશો, સુંજે કરશો રાજ.	૧૭
સાવધાન થઈને સંચરો, તે જોતા જોતા જાય;	
પરતને પૂછે જાંઘે, આતુર અતિશે યાપ.	૧૮
હા સીતા ! હા સીતા ! કહીને, વિવિધ કરે વિલાપ;	
ઉઞા યાંને પડે અગનિ, પામિયા તન તાપ.	૧૯
અરે જોદાવરી ! તું માતા મારી, જો સીતાની કહે બાળ,	
જાતાં તુને કહ્યું હોયે કાંઈ, તે તું કહે તતકાળ	૨૦
દક્ષને પૂછે ને વેલીને, જો તમને કાંઈ કહ્યું હોય;	
તો તો મુજને સમજાવો, સીતાની શુદ્ધ સૌંદર્ય.	૨૧
પેરે પેરે પૂડે છે પખીને, મૂળને પૂછે મર્મ;	
કો કાંઈ કહેતું નથી, બ્રહ્મા ભભિયે ભર્મ.	૨૨
વાધી વિરહે વેદના, તન તોડાવેલી યામ;	
કહાંએ શાધ પામે નહિ, વન વન જોતા જાય.	૨૩
હા હા ! વહાલી વેદેહી ! વિરહે વધુ પડે છે વેદ;	
કવંતે કાયા કંપાય છે, તું ન જાણે તેહ.	૨૪
જો જાનકીને જોતા હશે, તેતું પહેાંએ પુણ્ય;	
હું રહી છું હારવી, શરીરે થયો છું ચત્ત.	૨૫
હાં હા મારી મૈયિલી, એકવાર કે દર્શન;	
મુને અહજે અતિ થયો છે, તાસ પામું તન.	૨૬
લક્ષ્મણ જો લા પ્રસંગે છે, રામ કરે છે રક્ત;	
સપજે દીડે નિરખતા, ગિરિ મહાર લપવન	૨૭
જુએ તો એક પંખી પડ્યો છે, પ્રોડો પ્રવંતપ્રાય;	

૨૨. ભર્મ-ભ્રમમાં--ભરમાધને. ૨૫. હારવી--હારીને. ૨૬. અહજે--
(આજે) ઉઘડા (૨) રાજ પ્રસંગે છે--વખાજે છે (સીતાને)

શકે તો સીતાં એણે ખાધી, જોવા જેવે જાય.	૨૮
લક્ષ્મણ એ તો જટાયુ, સીતા કરે કાજ;	
રાક્ષસ સાથે યુદ્ધ કરીને, પ્રડયો છે ખગરાજ.	૨૯
આધા આવીને પૂછિયું, સીતા શોધની વાત;	
કહે રે તુંને આવડો, કોણે કયો છે વાત.	૩૦
આગળ જુએ તો પડ્યો છે, આયુધનો અંગાર;	
પાંખનાં પીછાં પરાં કયોછે, ગ્રૈહ વાગ્યા પ્રહાર.	૩૧
કાનમાં પેસી પૂછેછે, કેર એટલો ઉપકાર;	
હરણ કયું કોણે સીતાનું, સંભળાવે સમાચાર.	૩૨
આંચ કાપી કહેવાય નહિ, સંભળવે કરી સાન;	
પછે પંખીએ પ્રાણ તજિયા, સાનિધ્ય સ્થાપવવાન.	૩૩
અંરે પંખી પામજે તું, મહામનોહર મુક્તિ;	
જ્યાં યોગેશ્વર જાયે નહિ, જે જાણે સધળી મુક્તિ.	૩૪
પિતાયકી તું અધિક મારે, સીતા નિમિત્ત નિમ્બા પ્રાણ;	
હું તો તારો જાણિયો રહ્યો, હવે કીજે કશું વખાણ.	૩૫
પછે ધધણાં અણાવ્યાં, દીધું તેહને દહન;	
નામ લેધને રામા ગાઠે, આતુર થઈ અંબુજનન.	૩૬
ગોદાવરી માંહે જઈ, સચેલ કીધું સ્નાન;	
પિતાની પેરે આઠ સાયું, જ્યાંવિધિ જપહાન.	૩૭
ત્યાં જોતા જોતા જાયે, હયાં ચઢી અપાર;	
દેશ સધળો અવલોક્યો છે, શોધે સધળા દાર.	૩૮
મૃગના બાળકને પૂછેછે, તમે કહો સીતાની બાળ;	
તારા જેવાં ભોચન છે, સીતાનાં પરમવિશાળ.	૩૯
સાવજ સધળાને પૂછે છે, સીતાકેરી શુદ્ધ;	
ભમતાં કહોં બાળ ન લાધી, શી વિચારે શુદ્ધ.	૪૦
એમ કરતાં આવિયું, એક મહામોહું વન;	
વંદોળિયા ને દવ બળે છે, વાય ધોર પવન.	૪૧
બંધકર બાસે મણું, અતિ ઉપજે ઉત્પાત;	
અપશુકન તો અતિ યાગે, વિરમય સરખી વાલ.	૪૨

જુએ તો એક આગળથી, આકર્ષ છે અપાર,	૪૩
પાડળથી કો ઠેકે છે, પ્રીત્યું ન પડે સગાર	
આપા જતા એક આવિયો, રાક્ષસ ત્યા મહાધોર;	૪૪
પેટમા માયુ વળ્યું છે, ને કમધ કાય કઠોર	
યોગન માત્ર તે જણ્યો, તે પાપીના છે પાણ,	૪૫
બધાવીને બળે શુ, ઉદર આગળ આણ	
એમ કરીને આહાર કરે, અરર નહિ ઉપાય,	૪૬
પ્રાણીમાત્ર કો તે વનભાથી, જીવતા નવ જાણ	
રામ કહેછે લક્ષ્મણને, હવે કરશુ કરો ઉપાય ?	૪૭
આ આપણને મારશે, બધ કહ પામ્યા કાળ	
એટલે રાક્ષસ આવો આવ્યો, બાયમા છે બેહ,	૪૮
પેટ આગળ આણીને, ભક્ષ કરવા હાડિ તેહ	
કે'કે તમે ત્યા કણ છે, ચઢાવી સર આપ,	૪૯
જટા વનકુળ ધર્યા છે, આગુર દીસે આપ	
મુજ જાગા ખીલીતા નથી, શુ મરવા યયુછે મન,	૫૦
આણે વન આવે તે આર મારો, આનરે અનુદીન	

કડવું ૧૭ મું.

રામ મારણી.

જીવતો મોઢ જજ સકે નહિ, જક્ષ કિતર મનુષ્ય દેવ,	૧
હાથે બાંધ બરીને આણ, ઉદર આગળ એવ	
કહો તમે તે ક્યાથી આવ્યા, કે ખૂટ્યો છે કાળ,	૨
મારૂં નામ કહ્યું નહિ કાલે, જણ્યું નહિ જજળ	
જો જટા વનકુળ પેહેયો છે, તો કયા આપને જાણ,	૩

૪૪ કબંધ—૪૩—એક રાક્ષસનું નામ. એ રાક્ષસનું માયુ તેના પિત્ર આગળ હતું અને તેની આકૃતિ માયાવિનાના ધડ જેવી હતી માટે તેને કબંધ નામથી ઓળખાવ્યો છે ૪૫ પાણ—હાથ આણ—આણે ૪૬ આપ—તમારું પોતાનું (મન) ૨ જણ્યું કિન્તુ—“જણ્યું નહિ જો જાણ” પ્ર ૩.

આપ આકર્ષી આવ્યાહો, લેશો કોના પ્રાણ.	૬
રામ કહેછે કે રે લક્ષ્મણ! આપણી કે' ત્યાં વાત;	
મેં ગદગદ કંઠે કહેવાતું નથી, અવગોષ્ટી ઉત્પાત.	૪
લક્ષ્મણ કહેછે સૂર્યવંશી, દશરથ નામે રાય;	
તેહતણા તો અગો દીકરા, કદ પામિયા કાય.	૫
આ રામ ને હું તો લક્ષ્મણ, પાળવા તાતવચન;	
અમે બેહુ તો વન નીસર્યા, તાપસનાં ધરી તન.	૬
સાથે સીતા જનકસુતા તે, રામચંદ્રની નારી;	
વરયાં પંચવટીએ આવી, હું છું આગાકારી.	૭
કનકકુરંગ દેખીને સીતા, મન પામી અતિ મોહ;	
રઘુપતિ આપ બાણ ધરી ધાયા, કરવા તેનો દ્રોહ.	૮
હું કઠિન કહી સીતાએ કાઢ્યો, એવે આવ્યો રાક્ષસ કાય;	
હરણ કરી ગયો સીતાનું, શુદ્ધ ન લાધે સોય	૯
જેતાં જેતાં જનકનંદિની, અહીં લગે તો આવ્યા;	
તું કાણ ને કહેછે તે શુ, તેં તો અતિ બીહાવ્યા.	૧૦
રાક્ષસ કહેછે હું અહીં રહું, કબંધ મારું નામ;	
આજ આહાર અપૂર્ણ પામ્યો, બધે આવ્યા લક્ષ્મણ રામ.	૧૧
રામ કહેછે જ્યારે લક્ષ્મણ, એ આપણને ખારો;	
ભરત રાજ્ય નિ કટક કરશે, કૈકયી સુખણી યારો.	૧૨
સીતા તો હું પામશે, શત્રુ પામ્યા દશરથ તાત;	
વન બોલાવ્યાનું ફળ પામી, ભરતતણી તો માત.	૧૩
લક્ષ્મણ કહેછે જાતજી તમે, કામરપણ કા આણો;	
માંડ માયાએ મનુષ્ય થયા છો, સ્વામી સર્વે જાણો.	૧૪
એક હાથ છેલો તમે એનો, બીજો કર હું છેલું;	
કહો તો એને એકયો મારું, બાણ કરીને બેહુ	૧૫
બલો બલો તું બાઈ મારો, જે તેં ધીરજ ધરિયું;	
મેં તારૂં તો મન જોવાને, કામર વચન ઉચરિયું	૧૬
છેદ પાણ તું એક એહનો, બીજો હું તો કાપું;	

વડી વારનો એ આપ વખાણે, નૃપુત્તમે કર આપુ	૧૭
વચન સુણીને લક્ષ્મણજીએ, હેયો તેનો પાણ,	
રાધવજીએ બીજને હેયો, સુર બોલ્યા જયજય વાણ	૧૮
મહાપાપી તે મૃત્યુ પામિયો, પડતા પરછદો યયો પ્રેડ,	
બૂ કપી ને પર્વત ડાલ્યા, દેવ થયા ઠિગ્મૂઢ	૧૯
પાપીને પડ્યો દેખીને, સ્વસ્થ થયું સદ્ગ કાય,	
પુષ્પદંતિ ને દેવદુદ્ધિ, આનંદુ સર્વ કાવ	૨૦
જયજય રામ જયજય રઘુનંદન, જનનકીજીવન,	
જયજય શ્રીદશરથનંદન, જય કૌશલ્યાત !	૨૧
કૌશલેદ્ર કાકુત્સ્થ કરણાનિધિ, રાગિવલ્લભનોયન,	
મહાપાપી તો મરણુ પમાયો, નિ કટક થડુ વન	૨૨
તે રાક્ષસની કાપામાથી, દિવ્ય પ્રકટયો દેહ,	
ઐતરિક્ષ મારગ બોલો રહીને, વાણી બોલ્યો તેહ.	૨૩
દિનકરના સરખું દીસેછે, જેના તનનું તેજ,	
દિવ્ય વસ્ત્ર પરિધાન કર્યાછે, દેયે આણી દેજ	૨૪
જય જય જય જય જનનકીજીવન, મને ધર્યા અવનાર,	
તમઠાળી મુજ પાપીનો, મણુ કરે ઉદાર.	૨૫
ધણા દિવસનો વા'લા મારા, જોતો હુતો વાટ,	
અવનીએ અવતરશે ક્યારે, એ મોટો હિમ્માટ	૨૬
આણે મારગ કઈ કાળનો, કરતો તો પ્રેક્ષ પાપ,	
મહાત્રુભાવ મુનિ મોટા માર્યા, જે અહીં આવ્યા આપ	૨૭
રાવવ કહેછે ચામાટે તું, વાટ જોતો તો મારી,	
તું તો મને શુ જાણે જે, પ્રકટયા દેવમેદારિ	૨૮
આગે તું તો શુ હતો ને, ક્યમ પામ્યો એ અમ,	
પાપ બુદ્ધિ ટળી ક્યમ તારી, રડો દીસે રંગ	૨૯
રાક્ષસ કહેછે સ્વામી સામગો, કર્મતણી કહુ કા'ણી,	
દશરથતન માર્યા ચકી એ, મેં પૂરે કયાસે જાણી	૩૦
જાતિસ્મરણુ હવુ છે મુજને, વિસ્તારી કહુ વાત.	

૩૦ દશરથતન ધૃ૦—મને દશરથતને માર્યો તેથી મેં મારી પૂરે ક
યા જાણીછે

એકમના યદને સામળજો, સ્વામી શ્રીજગતાત.	૩૧
વિશ્વાવસુ નામે હુનો, આજે હું તો દેવ;	
આગળ અપ્સરા વૃત્ય કરતી'તી, સુર કરતા'તા મેવ.	૩૨
અતરિક્ષ માર્ગ હું જાતો'તો, બેસી દિવ્ય વિમાન;	
સાથે અનેક અપ્સરા હતી, ગંધર્વ કરતા ગાન.	૩૩
એવે ગગાતીરે કો એક, તાપસ દબેડે દેહ;	
વરાસતાં તે ઉપર ચુંકાણું, તતક્ષણ કાપ્યો તેહ.	૩૪
ન રે પાપી તું રાક્ષસ થાને, બે તું અભિમાને આવરિયો;	
પછે તેણે શાપીને હું, રાક્ષસ દેહે કરિયો.	૩૫
હું પછે પસ્તાઈ પોતે, જઈને લાગ્યો ચરણ;	
અજાણે અપરાધજ કીધો, સ્વામી આગ્યો શરણ.	૩૬
કહોજી કહીએ મુજ મૂરખાનો, યાશે ત્યા ઉદ્ધાર;	
હું ખસાગરમા હું બૂઝો છું, કહીએ પામીશ પાર	૩૭
તાપસ કહેછે અયોધ્યામા, પ્રકટ યાશે રામ;	
ભૂતલો! ભારજ હરવા, કરવા સુરના કામ.	૩૮
પિતાવચન પાળવા રાધવ, વન વસશે બે બ્રાત;	
સાથે જનકનંદિની સુદર, જે જગતની માત.	૩૯
તેવું હરણ કરાવી રાધવ, વન વન જોતા જોતા;	
એણે વન ત્યાં આવી ચઢશે, સીતા વિરહે રોતા.	૪૦
ત્યારે ત્યાં હું બાથજ બરજે, કે'ને કંકણ વચન;	
ત્યારે તુને રામ મારશે, છૂટીશ રાક્ષસતન.'	૪૧
તે માટે મેં તમો જોળખ્યા, મનુષ્ય થઈ અવતરિયા;	
મુને રાક્ષસપણું મૂકાવ્યું, અમર નિર્ભય કરિયા.	૪૨
રામ કહેછે મસ્તકે તારૂં, કેમ થયું ત્યા પેટ;	
એ મારે મન સંદેહ મોટો, તે ટાળવો નેટ.	૪૩
રાક્ષસ કહેછે હું ચમો રાક્ષસ, મેં વિચાર્યું મન,	
એવો થઈ જે જીતી ન શકે, રણાગણે કો અન્ય	૪૪
મેં જાણ્યું કો માથે કરવો, મોટો સમર્થ સ્વામી,	
પછી સુર સઘળાને સેવું, વર તેનો પણ પામી	૪૫

પટે એકમના ચઢને, મેં મહા કીધું ઉપાસન;	
અહાજનું ધ્યાન ધરુંને, વસ રાખ્યું ત્યાં મન.	૪૬
સહસ્ર વર્ષ લગી મેં કીધું, શુદ્ધ મને સાધન;	
વર આપવા વિધાતા આજ્યા, યદ્ય પરમ પ્રસન્ન.	૪૭
પછે મેં ત્યાં એ વર માગ્યો, કોથી નહિ મુજ મરણ;	
જન્મ તેને મરણ સુધી, જોડ્યા અસરણસરણ.	૪૮
પછી મેં માગ્યું જે દેવ દૈત્યથી, રાક્ષસથી મરણ ન પામ;	
જૂત પ્રેત પિશાચયકી રે, જીવિતવ્ય સુખ નવ વામ.	૪૯
બ્રહ્માએ કહ્યું મનુષ્ય મારો, તે મુજ મન કેઈ માત્ર;	
સ્વભાવે જે ભક્ષજ મારો, સિધિલ જેના માત્ર.	૫૦

કડવું ૧૮ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

બ્રહ્મા વર આપીને પળિયા, મેં દેવ દૈત્ય જીત્યા બહુ પળિયા;	
યતતણો હું માગુ ભાગ, કોઈએ યજી શકે નહિ યાગ.	૧
હું ખ પામીને સધળા દેવ, મળ્યા એકલા અવરયમેવ;	
મુજ સધાતે માગ્યું શુદ્ધ, ઇંદ્રે મૂક્યાં અતિ આપુધ.	૨
મેં પણ પ્રોઠા કીધા પ્રદાર, અતર અતિ આણી અદંકાર;	
ઇંદ્રે ઐરાવત ચઢી આબ્યો, વજ્ર ઉગામી હું બીદાબ્યો.	૩
વજ્રવડે કયોં ધિર થાત, એ કહી અતિ વિરમય વાત;	
પેટ માંહે પેડું મુજ શીશ, મેં જાણ્યું હું સુ કરીશ	૪
થયો આકળો મરણ ન આવે, અમરતણે મન એમજ ભાવે;	
ઇંદ્રે અતિ અનુક્રા આણી, કદ પામતો મુજને જાણી.	૫
ઉદર વિગારી કાઢ્યું મુખ, પછે હું અતિ પામ્યો સુખ,	
કહ્યું તું તે બાથજ બરજે, ઉદર આગળ આણી ભક્ષજ કરજે.	૬
જોજન માત્ર તે તારા હાથ, લે ઉસરડી એકે બાથ,	

૪૮. આ કડીની બીજી લીટી પ્ર.૨ જમાં નથી. ૪૯ જીવિતવ્ય સુખ—

સ્વતરતું સુખ.

- એમ ક્યો આટલ દિન આહાર, પછે કરી તમે સાં સાર. ૭
 મારે કાળે કરાવ્યું હરણુ, અહીં આવી પમાડ્યો મરણુ;
 સ્વામી તું છે દીનાનાથ, હું જૂડતો જાત્યો દાથ. ૮
 એક કરો મુજને ઉપકાર, અગને દો અગ્નિમંડકાર,
 રામ કહે અમો ન લડુ રીત, રાક્ષસદહન જાણું વિપરીત. ૯
 અણાવો પ્રભુ ઈધિગુનાર, એક હડી ખાડ ખણો અપાર;
 માહે કાષ્ટના કડકા નાખી, વૈધાનર મધ્યે મેલો સાખી. ૧૦
 ધગધગતા કરી અંગાર, અગ માહે નાખો નિરધાર,
 તે તેમ રામે સર્વે કરિયું, રાક્ષસ કહે મુજ કારજ સરિયું. ૧૧
 રામ કહે રાક્ષસ સુણુ વાત, જો તું શુણુ માનેછે જાત;
 એક માફ કરજે કામ, રહેતો સદા તું આણે કામ. ૧૨
 જો સીતાની જાણે ભાળ, તો તો મને કહે તતકાળ;
 વળતો વચન વટે એમ દેવ, હું નથી જાણતો અવશ્યમેવ. ૧૩
 પાપાસર નામે સર એક, ત્યા પધારો કરી વિવેક;
 એક ભીક્ષડી રહે તેની તીર, ધ્યાન ધરી બેઠી છે ધીર. ૧૪
 શબ્દરી એવુ તેનું નામ, તે તમને ઈચ્છે છે રામ,
 ત્યાથી તમો પામશો શોધ, મુજને એ ઉપજે છે બોધ. ૧૫

દેશી ફેર.

- એમ કહીને તે તો રાક્ષસ, થયો અતરધ્યાન;
 પાપાસર ભણી પધાર્યા, સમર્થ શ્રીભગવાન. ૧૬
 વાટે જતાં વન જહુ આવે, સાબરે સીતા નારી;
 વળી વળી વિલાપ કરે પણ, લક્ષ્મણુ રાખે વારી. ૧૭
 ચક્રાર ચક્રારી જોડ જોઈ, ખીન્યા અતિસે રામ;
 નિશાએ વિયોગ પામજો, ન રહેશો એકે કામ. ૧૮
 મુજને દેખીને કીડા કરોછો, દેખાડો છો જોડુ;
 બેજણાં એકઠાં હોડિા છો, દુઃખ નથી દેતા ચોડું. ૧૯
 આ જોરે લક્ષ્મણુ જગ જાપડો, શનૈઃ શનૈઃ ભરેછે પાય;
 જાણે છે પ્રાણી માત્ર કો, રખે ત્યા દુખાય. ૨૦

૯. રાક્ષસદહન ધૃ—રાક્ષસને દહન કરવાની ક્રિયા વિપરીત છે એમ

જુદા જાણુ છું “રાક્ષસ દેહ ન જાણે વિપરીત” પ્ર. ૩. ૭.

- લક્ષ્મણ કહે સ્વામી એતો, કષ્ટી છે ત્યાં દોષ;
જાણે છું રખે નાશી જાતો, આહાર એનો જે દોષ. ૨૧
- શબરી ત્યારે સામી આવી, પ્રભુને લાગી પાપ,
હૃદયમળ માંહે દીકા, જ્યારે રાધવસાય. ૨૨
- ચરણ પખાળીને પ્રેમે, પીધું પાવન પાણી;
લક્ષ્મણજીની પૂજા કીધી, ભાવભક્તિ મન આણી. ૨૩
- કુશાસને બેસાડ્યા એહને, દડવત્ કરી પ્રજ્વાલ;
ધણ દિવસથી વાટ જોતી હતી, બંને પધાર્યા રામ. ૨૪
- સ્વામી આણે આશ્રમ રહેતા, માર્તઙ નામે મુન્ય;
આપોપે ત્યાં સ્વર્ગ પધાર્યા, કરીને પ્રાદાં પુણ્ય. ૨૫
- મેં સેવા કીધી હતી ઋષિની, હું જાવા હોડતી સાથ;
મને કહ્યું તું અહીંઆ રે'જો, આવશે શ્રીરઘુનાથ. ૨૬
- ત્યારે તું તો સેવા કરજો, આ આપજો ઝામ;
રાધવજીનું દર્શન પામીશ, મને મોટો લાભ. ૨૭
- એ ત્યાં જળ આપે રાધવને, કરવા કારણ આહાર;
આ જળ શીતળ તું પ્રેમે પાળે, અમૃતથી અધિક અપાર. ૨૮
- તે માટે હું કઈ દહાડાની, વા'લાજી જોઈ વાટ;
દર્શનનો અવજો અતિ મુને, નેહ અંતરમત નાટ. ૨૯
- મુજ દાસડીપરે દયા ધરીને, દેવાને દર્શન;
પ્રભુજી તમે બંને પધાર્યા, માન્યું મારૂં મન. ૩૦
- સ્વામીજી આ કુશ ભેધને, કરોની નિત્યકર્મ;
આ દર્ભ છે કંઈ દહાડાનો, મુનીતણો તો મર્મ. ૩૧
- રામે નિત્યકર્મ ત્યાં કીધું, પછે આવ્યા આશ્રમ;
શબરીએ ત્યાં સેવા કીધી, ભારે ભાગ્યો મર્મ. ૩૨
- સ્વામી આ જળ અમૃત સરખાં, આનંદે કરી આહાર;
મેં ચાખી ચાખી મૂક્યા છે, જે જાણ્યાં શ્રીહાર ૩૩
- કાપીને કરડી જોયાં છે, જે મને મીઠા લાગે;
રામને ટાળે એ રાણુ, એમ વિચાર્યું આગે. ૩૪
- તે દહાડાની છુ અપવાસણુ, એકે કર્યાં નહિ આહાર;

તમારે કાળે મેં રાખ્યાં, સંધરીને સાર.	૩૫
રાધવ કહે મુને મીઠાં લાગે, અમૃત પ્રાપ્તિ એહ;	
એવાં એ કંઈએ નથી ખાધાં, તારો નિર્મળ નેહ.	૩૬
કૌશલ્યાનું પીરશું કહીએ, એવો સ્વાદ ન આવે;	
જેવાં તારાં બદ્રીક્ષણ, મધુરાં મુજને ભાવે.	૩૭
સીતા પ્રેમે કરી પીરસતી, અમૃત સરખા આદાર;	
તેથી આ મીઠાં લાગે છે, પ્રેમતણો નહિ પાર.	૩૮
એવું મેં કહીએ નથી ખાધું, જાવ ધરી ભોજન;	
ધણી દિવસનો હું ભૂખ્યો છું, પ્રેમે કંઈ પ્રાપ્ત.	૩૯
પછે પાવન પાણી પીધું, સ્વસ્થ થયા રઘુવીર;	
સીતાને વિરહે કરીને, નયને વહે છે નીર.	૪૦
કૌશલ્યાયકી વૃદ્ધ અધિકી, શબરી સાંભળ સાચું;	
સીતાનો વિરહ સહી શકું નહિ, મારું મન અતિ કાચું.	૪૧
કૌશલ્યાયકી હરી ગયોછે, કંઈ ન લાધે ભાળ;	
જો જાણું હું જનકનંદિની, ત્યાં જાઉં તતક્ષણ.	૪૨
શબરી તારી સેવાએ કરી, પામ્યો અતિ સતોષ;	
સધળાએ શુભ સાચાં તુંમાં, એક ન દીસે દોષ.	૪૩
શબરી કહેછે સ્વામી મારા, શા શુભ તમારા કહિયે;	
જે દર્શન દેવા અહીં આવ્યા, બ્રહ્માવત્સળ બિંદુ લહિયે.	૪૪
બ્રહ્માદિક સરખા નવ પામે, જે તમારું દર્શન;	
તે હું બીલડીબણી ભૂધર, (બલે આવ્યા) કરણા આણી મન.	૪૫
સ્વામી હવે હું સ્વર્ગ જાઉં છું, આજા મુજને દીજે,	
અનુચર જાણી અતરંગમાં, કેશવ કરણા કીજે.	૪૬
રામ કહેછે સાંભળ શબરી, એક અમને કર ઉપકાર;	
હું સીતાની શોધ નથી જાણતો, શોધ્યા સધળા દાર.	૪૭
જો તું કંઈ જાણતી હોય ત્યાં, અમને મોકલ માત;	
તો અમો ત્યાં તતક્ષણ જઈએ, વાર યાએ વાત.	૪૮
શબરી કહેછે ઋષ્યમૂકગિરિ, ત્યાં વાનર રહેછે પંચ;	
જે થકી ત્યાં શોધ પામ્યો, સધળા જાણે સચ.	૪૯

મારા માગીને ગધુનદન, ચાલ્યા બાધવ બેઠ,	
(એટલે) સખરી વિમાને બેમી ચાલી, દિગ પામી દેહ	૫૦
જટા વનકુળ ધારી બેઠુએ, એક ગૌર એક સ્થામ,	
માપ બાણ ચઢાવી ચાલ્યા, મુંદગ લક્ષ્મણ રામ	૫૧
વાનર પાય રહેછે ગિરિ ઉપર, વાગી યત્રી તે નાસી,	
આવતા દેવ સરિખા દીકા, તેણે વાત વિમાસી	૫૨
અરણ્યકાંડ થયુ સપૂરણ, સુણતા સધળી પહેલે આરા,	
કુન્નેડીને વિનવે, બાવણુમુત ઉદ્ધવદાસ	૫૩

જૂ	ત્યારે વેળા ધર્મે વાનરનો, પુનરપિ કરી નમસ્કાર,	૩૯
	સ્વામી હું હનુમેત સેવક છું, અજનીતણા કુમાર	
	વાળી યજ્ઞ તે નારી સુગ્રીવ, રહેતો પર્વત આણે,	૪૦
	અમો ચાર વાનર સાથે હતા, જગત આપ્તુ બાણે	
	નલ નીલ ને તાર ત્રીજો, હું ચોથો હનુમન,	૪૧
	પાચમો સુગ્રીવ સેનાપતિ, સમસ્ત કપિરાજન	
	તે તમો જો વાળી વેધીને, સુગ્રીવને આપો રાજ,	૪૨
	રોમા સ્ત્રી પમાડો પહેલી, કરે એટલું કાજ.	
	વાળી સુગ્રીવતણી સુંદરી, રોમા તેનું નામ;	૪૩
	ભૂતિવતી રમા બાણે, દેખી મોહે કામ	
	તે મોહમ આરીને લીધી છે, બેસારી ઓચળ;	૪૪
	સુગ્રીવનું તો શિષિલ યજ્ઞ છે, એના પ્રહારે અંગ.	
	બધીખાનાધી અમો અહોઆ, નારી રણા છું પચ;	૪૫
	વાળીતણા બધ બારે અમને, સુગ્રીવે કરી સચ.	
	કિષ્કિંધામા રાજ્ય કરેછે, વાનરયુગવ વાળી;	૪૬
	તેને તમો કૃપા કરીને, જો આરો તતકાળી	
	તો તમ સાથે સુગ્રીવ આવે, સેના સર્ધ સધાત;	૪૭
	રીંછ વાનર જગતમા જોડલા, જે જે જુલવી જાત.	
	શોધ લેવા આવે સાથે, જનકસુતાને આપાવે;	૪૮
	રાજ્ય પમાડે મન રમાડે, અર્ચ ધણે વળી આવે	
	પ્રાણુ સજે પ્રીત પશુ પાળે, જે કરે એટલી મીન,	૪૯
	તેને નિરહ વિશેષયયો છે, રોમા સરસી રીંછ	
	તમને જેમ સીતાને વિરહે, અજે આપદ આપી,	૫૦
	તેમ તે તારણીને વિરહે ટાવવળે, બધી બામિની ભાપી.	

કરવું ૨ જુ.

રાગ વેરાડી.

- વળતાં વચન ઉચરે રામ, પેહેલુ અમે કરવું કામ;
પે'શે આજે વિધવોવાળી, જેમ તરવરની છેદે ઝળી. ૧
- અપાવું રોમાને રાજ, પછી કરેમારૂં કાજ,
સીતાતણી અણુલી બાળ, સાથે રહેલું સદાકાળ. ૨
- હનુમંત કહેછે કરવું તેહ, પેહેલું તમને પછે એહ;
માહોમાહે મૈત્રી કરો, પ્રીત પરપરે પૂરી ધરો. ૩
- સુગ્રીવ સમીપે જઈએ સહી, રહુનંદને એવી વાણી કહી;
વળતો વચન વહે હનુમત, એ શુ બોલ્યા શ્રીભગવત. ૪
- તમે દ્રોણદ્રુપદાંડ અધીશ, આદિ પુરુષ અવિનાશી ધશ;
હું એવો નધી અચાન, તમને તેડી જાઈ ભગવાન. ૫
- આદિપુત્રે અહીં આવશે, તેને તમારૂં દરૂન ધરો;
ધ્વજાદિકને દુર્લભ તમે, તે પ્રત્યક્ષ પામ્યા છુ અમે. ૬
- તેને તેડી આવું તમભણી, તમે અનુક્રપા કરજો ધણી;
રામ કહેછે તેડી આવ, માહોમાહે મૈત્રી કરાવ. ૭
- એવું કહેતાં હનુમત ઉજળ્યો, સુગ્રીવ ભણી તે વેગે પલ્યો;
સુગ્રીવે તે તનિયું વન, જાણ્યું જે પલટાએ મન. ૮
- જાણ્યું જઈપિ આપે તેને ગ્રહી, વિશ્વાસ કોનો કરવો નહિ;
શુદ્ધ માહે નાશી રજા, હનુમંત યકી આવોપજ યથા. ૯
- હનુમંતે ત્યા કીધી સાન, સુગ્રીવે જાણ્યો હનુમાન;
જોવાને મોકલિયો તાર, બાધ શો છે સમાચાર. ૧૦
- એકલો છે કે કો બિ સાથ, માથે કરી આવ્યો છે નાથ;
તાર કહેછે એકલો છે એહ, એમા કાંઈ નહિ સદેહ. ૧૧
- સુગ્રીવ એવે આવી મળ્યો, સમાચાર સંધળો સાબળ્યો;
હનુમત કહેછે હવે પો'તી હામ, કૃપા કરી પધાર્યો રામ. ૧૨
- સાથે સુંદર લક્ષ્મણ વીર, ગૌર સ્થામ ચોખે શરીર;
વેદેદીનુ યયું છે હરણ, અહીં આવ્યા છે અસરણસરણ. ૧૩
- જો તેની લાઇ આવો બાળ, વાળી વેધી આપે તત્કાળ;

- એક બાણે કહેછે એક, વેધું વાળીને નહિ સંદેહ. ૧૪
- પહેલું રામા એ અપાવશે, કાજ તમારું સર્વ સારમે;
ને કરો ઉધમ સીતા શોધકાજ, તો પહેલુ અપાવે એ રાજ. ૧૫
- સુભ્રતાં સુગ્રીવ થયો રણિઆત, વીરા વાર કહી એ વાત;
ને એ વેધી આપે વાળ, તો શોધ આણી આપુ તત્કાળ. ૧૬
- એ માનજે સત્ય વચન, હનુમંતણું માન્યુ મન;
હનુમંત તું ત્યાં લેધ જાંય, રામતણુ દર્શન મને યાપ. ૧૭
- રૂં થયું ને આલા રામ, સર્વો સર્વે આપણાં કામ;
રામ બધી સામા સંચર્યા, દર્શન દેખી કડવતુ કર્યા. ૧૮
- જમ ચરણે રાધવને નમ્યો, પાપ તાપ સરીરનો સમ્યો;
મિત્ર કહીને રાધવ વડે, ઉપાડીને ચાંપે હાટે. ૧૯
- ખેડુને સરખા છે શોક, મોકળે મોકળે મેલી પોક;
સીતા સીતા કહીને રામ, સુગ્રીવ લેધ રોમાતું નામ. ૨૦
- દોડે વળગી ખેડુએ પડપા, અક્ષમા ન યાય જાણિયે જડપા;
વારી રાખે લક્ષ્મણુ વીર, બેઠા કીધા સ્થામ સરીર. ૨૧
- ગાંઠે દોહસે વળી ઘટસાન, વળતા વચન વડે ભગવાન;
ત્રીના વિરહતણી ને વાત, ઘુજ વિષ્ણુ અવર ન જાણે ખાત. ૨૨
- તોમ હું દુઃખ જાણું તમતણું, મને પણ સાલેછે ધણું;
ત્રીજો દોષ ન પ્રીતે ભેદ, વિનતાવિરહે પામે એ ખેદ. ૨૩
- એ એક બાણે વેધવો વાળી, પછે તું દુઃખ મારું દે ટાળી;
એ સીતા વિરહ સહો ન જાય, તનને તાક્ષાવેલી થાય. ૨૪
- સુગ્રીવ કહે મારે મન તાપ, વિરહે વળી વળી કહું વિચાપ;
અગીડીમાં અંગ આઠઠ્યું ટોચ, પીડા એ નવ પ્રીતે કાચ. ૨૫
- એ આણી આપવી સીતાની શુદ્ધ, બળ પ્રપચ વિચારી ખુદ;
દુઃખે બે મળ્યા સમતોલ, માંહો માંહે કીધા બોલ. ૨૬
- રામ કહેછે તું મારે મિત્ર, પ્રાણુપે તું પરમ પવિત્ર;
ઘુજ યજી અધિકા નહિ કાચ, સખા મિત્ર સહોદર સોચ. ૨૭
- એમ કહી પર્વત ઉપર ચડયા, નારીને વિરહે વળી રજા;

- આબ્યા ઋષ્મઋક ગિરિ જન, ચૂરી તાડનાં પાથર્યાં પત્ર. ૨૮
- બેઠા રામ લક્ષ્મણ દેહ દિવ્ય, સામે પણુ બેઠો સુગ્રીવ;
મધી કાઢ્યો હુતાશન, મધ્યે રાખી વદે વચન. ૨૯
- રામ કહે મેં વધવો વાળ, એક બાણુ કરી તત્કાળ;
સુગ્રીવ કહે મેં શોધ આણુવી, અહીં છે સીતા નિચે જાણુવી. ૩૦
- માંહોમાંહે મૈત્રી કરી, અન્યો અન્યે એમ ઉચ્ચરી;
સાનિધ્ય સાખી હુતાશન, માંહોમાંહે મનાવ્યાં મન. ૩૧
- રામ કહે તું પામીશ રાજ, પોતાનું સર્વ સરશે કાજ;
પછે શીઘ્ર સંભારે રામ, મને મળ્યાતણું કોણુ કામ? ૩૨
- કારણ લગે પાળવી પ્રીત, એવી છે વનચરની રીત;
આતુર થકો એમ કહેછે આજ, પછી નથી રાખવી લાજ. ૩૩
- સુગ્રીવ કહે સ્વામી શું કહો, તમે ગત સહુના મનની લહો;
અમે વાનરનું કોણુ ગળું, કાજ સરે જે તમને તળું. ૩૪
- તમે પ્રભુ પામશો રાજ, પછી કપિનું કોણુ કાજ;
નમ્રમાંહે નવ રમાય, વાનર વન વેગળા જાય. ૩૫
- મનુષ્ય તો અતિ કપટી હોય, તેને કળી શકે નહિ કોય;
કારણ લગે મળવું તે મૂલ, પછે મન લેખવે તૂલ. ૩૬
- અખિલ પામીને અધિકાર, વાનર સાથે શો વ્યવહાર;
મનમાંહે લજ્જા પામશો, જ્યારે વિરહવેદના વામશો. ૩૭
- મોટા મોટા રાજકુમાર, આવીને કરશે નમસ્કાર;
ત્યારે કોણુમાત્ર ત્યાં અમે, ઘણાદિકને દુર્લભ તમે. ૩૮
- રામ કહેછે હું પાળીશ પ્રીત, માંડે વચન નહિ વિપરીત;
વચન બોલું હું એકવાર, એકવાર કંઈ હું પ્રહાર. ૩૯
- એકવાર આપુ અપાર, આગવું ન પડે બીજવાર;
મૂઠું સારે એકજ બાણુ, ત્રણલોકનો ઉતારું ધાણુ. ૪૦
- માંડે કહ્યું મિથ્યા નવ યાય, જે સાગર સાતે સકાય;
હુતાશન જે શીતળ યાય, હંડળમાં અહી રાખે વાય. ૪૧

૨૮. જન—મન—જ્યાં. ૨૯. મધી—અરણીનાં લાકડાં ધરીને. મ.
ક્યે—‘મદ’ પ્ર. ૧-૪. ૩૦. વધવો—મારવો. ૩૬. કળી—મોકલી. પ્ર. ૧. તૂ-
લ—તૂર (જેવો હવકો. ‘મુલ્ય-પુલ્ય’ પ્ર. ૧ લી).

- રાશિ જો શીનળતા તજે, મેઝ ચરે તોય હું અજે;
જેનો કયો મેં અગિકાર, તેને તજું નહિ નિરધાર. ૪૨
- ગાદોમાદો દેઘ બોલ બધ, અન્થોઅન્થે કહી સંબધ;
એટલે ત્યાં હનુમન આવિયો, રાગાર સીતાના લાવિયો ૪૩
- સ્વામી આ સુંદર શણગાર, સીતાના હોયે તે સાર;
૫૫ જો લીધા છે ૫૫, માંહેવો નવ જાણુ મમં. ૪૪
- રામે ઝોળખિયાં આમણું, શું પોસાયે સવિતા ઝિણું;
લક્ષ્મણને પૂછે છે રામ, માંહે મન તો છે નહિ દામ. ૪૫
- આમરણુ જો સીતાના દોમ, વીર વાઈ પહેરે જોય;
લક્ષ્મણ કહે સુણો રાધવરાધ, મેં સીતાના નિરખ્યા પાપ. ૪૬
- નેપૂર મેં જો નિરખ્યા આમ, મુખ નથી દીઠું મહારામ,
નથી ઝોળખતો કણના આમરણુ, તમો ઝોળખો નશરણુરણુ. ૪૭
- ઝોડણી જો તો સીતા તણી, જોણે જાત ભરી છે ધણી,
પછે રામ હોયે આપીને રોય, જાણે આમરણુ આમુએ ધોય. ૪૮
- નિરખીશ આની ઝોડણુદાર, દુર્લભ યદ્ય છે સીતા નાર;
એમ કહી કરે આક્રંદ, જેમ રોહિણીની પાળે ચંદ્ર. ૪૯
- હનુમતે રોતા રાખ્યા રામ, જુઓ કેડુ કંઈ છુ કામ;
સ્વામી ન મૂકો નિ આસ, અમસરખા દુ.ખ પામે દાસ. ૫૦

કડણું ૩ જી.

કોહરી

- સુગ્રીવ કહેછે સ્વામી મારા, વાળી વધ્યો નહિ જાણુ,
મેરને ઉપાડી ઉડે, વશ કરી રાખે પાણુ. ૧
- જયપિ આદિત્ય ઉદયાચળથી, અસ્તાચાલ ઉગાવે જી,
પર્યંત ઉપર કમળ કો એક, વાઈ પેરે વાવે જી. ૨
- તોએ વાળી વધ્યો નવ જાણે, માને માંહે મન જી,
એકદા યદ્ય નિત્ય વડનાં આવે, ત્રૈલોક્યકના જન જી ૩
- રામ કહેછે સુગ્રીવ તારે, એવડુ વેર કેમ પડિયુ જી;

ભાઈ માંહોમાંહે ભેદ થયો ક્ષમ, કોને માયે ચઢિયું છ.	૪
અમારે એક આ અનુજ લક્ષ્મણ, સુખ મૂકી આલ્યો સાથ છ;	
વાટે મુને પ્રાણ પાપરે, જોડીને રહે હાથ છ.	૫
આગા મારી ઉલ્લંઘે નહિ, પરમ ધરે છે પ્રેમ છ;	
તમારે તો! માંહોમાંહે, વેર પડ્યાં ક્યાં એમ છ.	૬
સુખીવ કહે છે સ્વામી સાંભળો, વિસ્તારી કહું વાત છ;	
વિરજ વાનરના અમો દિકરા, વાળી વડો મુજ ભાત છ.	૭
કિંકિધાએ વાસ અમારો, કપિમાત્રના રાય છ;	
હું સેવા કરતો હતો ભાષ્ટની, પ્રેમે પૂજતો પાપ છ.	૮
એક હુંદુભિ નામે દાનવ, મયદાનવનો તન છ;	
ઉન્મતપણે ઉછળતો હાડે, કોને લેખવે નહિ મન છ.	૯
સમુદ્રકંઠે તે સખળો, નિજ ઇચ્છાએ ચાલે છ;	
સાગર ગાજતો સાંભળીને, અસુરતણે મન સાલે છ.	૧૦
પૂંછડે કરીને પ્રોથા, પરમ કરે છે પ્રહાર છ;	
પાડાને રૂપે વિચરે છે, આતુરથકો અપાર છ.	૧૧
ગિરિ ઉખેડી શુંગ વડે તે, સાગરમાંહે નાખે છ;	
ખરીએ કરી અવનિ ખણે છે, લગારે નવ રાખે છ.	૧૨
શુંગે કરી મેધને મારે, ઉચો એવડો આંખે છ;	
રવે ભયો તે રીકે છે, અતિથે સ્વર લાંખે છ.	૧૩
સાગર તો મધાદા મે'લે, રેલે સધળાં ગામ છ;	
ત્રણલોકને ત્રાસ ઉપજે, દેખી દુષ્ટનાં કામ છ.	૧૪
સાગરે જણ્યું હું સુક્યો, આદારે કરવા લાગ્યો પાન છ;	
પર્યતનાખીને પૂરે છે, મે'લાવવાને માન છ.	૧૫
દિવ્યદેહ ધરીને સાગર, સામો આલ્યો શીઘ્ર છ;	
કરજોડીને આગળ જોમો, વિનય કરી થઇ વ્યગ્ર છ.	૧૬
સાચું કહો મને સ્વામી છ, સૂકો છો શા માટે છ;	
આવડો કાપ ક્યો કો ઉપર, વેર સંભારી સાટે છ.	૧૭

૧૦. અસુર છ- (અર્થાત્ મારાથી શું સાગર બળવાન છે કે ગા-
ન છે? એવી ઇર્ષ્યાથી). "સુર તણે મન" પ્ર. ૧ લી. ૧૩. આંખે-(?)
રીકે-રાંઠ પારે-અરાંડે. ૧૭. સૂકો છો-સૂકવો છો.

હુંદુભિ કહેછે તું તો અર્ણવ, મુન દેખી કાં ગાજે છ;	
સગ્રામ કર તુ સામેયજને, સુદ કરતા કાં લાજે છ.	૧૮
લુન્નખલે પીડિત છુંબારે, પસદમનો નહિ પાછ છ;	
મંગ્રામની શ્રદ્ધા સાચી છે, આવરિયો અદ્ધાર છ	૧૯
સમુદ્ર કહેછે સ્વામી છ, હું સુદ કરી નવ બાણું છ;	
પાણી પામે શું પાતળ, તે હું આપ વખાણું છ.	૨૦
રખે જાણતા એ ગાજે છે, મુન માટેછે આવ છ;	
વડવાનજ માંદે નાખ્યો છે, મારો ન ચાલે ચાલ છ.	૨૧
પાણી સામુ સોસે છે, મિથ્યા કરેછે નાદ છ;	
તે પ્રત્યે મેં નથી ચાલનું, તમ સાથે શો વાદ છ.	૨૨
હુંદુભિ કહેછે જાનિધિતું, દેખાડી દે યોધ છ,	
તુલ્યકરી જે મોટો જાણે, સહી ચક્ર નહિ કોધ છ.	૨૩
સાગર કહેછે મારો સ્વામી, વરણ છે અતિ બળિયો છ,	
હું તો તેનો આગ્રાહકારી, તેતો તુને મળિયો છ.	૨૪
ત્યાં થકી તે ચાલ્યો હુંદુભિ, વરણમણી વહી આવ્યો છ;	
બારણે આવી અતિ આરક્યો, સાદ તે સ્તમભાવ્યો છ.	૨૫
વરણે જાણ્યુ વચનો, ઘનવ દેખી દુષ્ટ છ,	
સમાધાન તે કરવા લાગ્યો, સમી પેરે મુઠ્ઠા છ.	૨૬
શા માટે સ્વામી રીનાવ્યા, કાંઈ કહો અમારો વાંક છ;	
અમે તમારા આગ્રાહકારી, રહીએ છીએ યદ્ય રાંક છ.	૨૭
તમ સરખા બળિયા સંગાથે, તમે કરાવો કોષ છ;	
તમ પ્રત્યે અમે દેમ ચાલે, ચિંતવતાં મન ચોષ છ.	૨૮
હુંદુભિ કહેછે તુથી બળિયો, તું તેનું ભે નામ છ;	
તે સંધાને હું અતિ આનુર, સગજ કંઈ સગ્રામ છ.	૨૯
વરણ કહે છે તુથી બળિયો, હડે બળેછે દેમ છ;	
હુંદુભિ ત્યાંથી ઉત્તરો, વરણ વખ્યો કહી એમ છ.	૩૦
દિમાયગને મૂકે કરીને, આખોએ ઉખેડે છ.	

૧૯. અદ્ધાર ઈ-આગમાં અદ્ધાર અવરિયો (છવાયો) છે ૨૬. સદ્

ચંદ્ર-સારી રીતે. ૨૮. ચોષ-ચૂષ છ. પ્ર. ૨. ૩૦. દેમ-દિમાયગ

મેઘતણી પેરે ગાળને, યુદ્ધ કરવાને તેડે જી.	૩૧
હિમાચળ કહેછે હાથ બેડીને, દિવ્ય ધરીને દેહ જી;	
એવડો ક્રોધ કર્યો શા માટે, કહેને કારણ તેહ જી.	૩૨
હુંદુભિ કહેછે ખીજે બળિયો, તું થકો કો હોય જી;	
તે તો મને દેખાડી દે, યુદ્ધ કરું જાણ સોય જી.	૩૩
હિમાચળ કહેછે બળિયો, વાનર વસગો વાળ જી;	
તે તમારી ખાંત પૂરશે, ત્યાં આવ્યો તત્કાળ જી.	૩૪
કિંકિધાને બારણે આવી, સખળો કીધો સાદ જી;	
મેઘના પાખે પણ મોટો, નાનાનો નહિ નાદ જી.	૩૫
મુણી વાળી ઉઘડકી ઉઠ્યો, બળિયો બારણે આવ્યો જી;	
શું છે રે શાને આવ્યો છે, શો સાદ સંભળાવ્યો જી.	૩૬
હુંદુભિ કહેછે યુદ્ધ યાચુહું, જગ જેઠી જાણ જી;	
સંત્રામે જે સાગો આવે, હેલામાં કરું હાણ જી.	૩૭
વાળી કહેછે રે મહા મૂરખ, મરવા થયું છે મન જી;	
જે મુજ સાથે યુદ્ધ માંડે છે, જોવા જમસદન જી.	૩૮
હુંદુભિ કહેછે વાળી વાનર, મિથ્યા એ કરેછે માન જી;	
હમણું નાદ ઉતાર તારો, શરીર વળે જેમ સાન જી.	૩૯
સામસામા સુઠીને ઉભા, સખળા બેઠે શર જી;	
વશતણી પેરે તે વળગ્યા, આવી ઉરાઉર જી.	૪૦
નખે વલૂરે દાતે કરડે, પાડુના કરે પ્રહાર જી;	
પાડો શૂંગવડે ઉઠાશી, મોઢાકમ કરેછે માર જી.	૪૧
પડછદે પવંત ડોલેછે, ભૂકપેછે ભારે જી;	
ત્રણલોકને ત્રાસ ઉપજે, માંદામાંહે મારે જી.	૪૨
હુંદુભિનું શૂંગ સાહીને, વાળીએ આધો તાણ્યો જી;	
યુનરપિ તે પણ પાછો ઠેલ્યો, વળી ઓરો આણ્યો જી.	૪૩
ઉપાડીને અવળો નાખ્યો, જઈ યોજન પડિયો ચાર જી;	
ચાર યોજન પડ્યો તે જાણ, પડ્યો પ્રાદ અપાર જી.	૪૪
સુખપડી રૂધિર વામીને, પરહરિયા તે પ્રાણ જી;	
વાળી જીતીને ઘેર આવ્યો, પરાક્રમ કરી પ્રમાણ જી.	૪૫

- હુંહુનિનો લઘુ બ્રાતા, માયાવી તેલતું નામ છે;
 અમનતાણું મૃત્યુ સાંભળી, દૈયે ધાલી હામ છે. ૪૬
 • વેર વાળવા વેગે આઝ્યો, વાળી સંધાતે વાદછ;
 આવ અધમ મુજ સાથે લડવા, સળળપણે કરે સાદ છે. ૪૭
 ઓશીકળ થાવા બાંધવને, આઝ્યો હું અહીં આજ છે;
 તુંને મારી ત્યાં મોકલું તો, સર્વે સરે કાજ છે. ૪૮
 તારે શોણિતે કરીને, સહી સારવું આદ છે;
 આમિયનું પિંડદાનજ દેવું, તો મમ પ્રીત અગાધ છે. ૪૯
 વાળી કહેછે મળવાને મોકલું, વીર જુએ છે વાદ છે;
 તને પ્રેમ પૂરે દીસે છે, અહીં આઝ્યો એટલા માદ છે. ૫૦

કડવું. ૪ થું.

તાલજીતમાન.

- માહો માંહે મુદ્ધ મગાણું, પ્રૌદ કરેછે પ્રહાર છે;
 નખે વલૂરે દાંતે કરડે, મારે મુદ્ધિમાર છે. ૧
 મજાડે ને પામ મૂઢીને, ઉછાળે આકાશ છે;
 સામ સામા તે શર મારેછે, નથી યાતો નાશ છે. ૨
 • જૂશ વઝ્યે આવે છે તે, યામછે ચકચૂર છે;
 ગિરિતથાં સાં સૂંગ ઉખેડે, નીર ઝર્ણનાં વહે પૂર છે. ૩
 વઢતા વઢતા બેટુએ બળિયા, એક ગુફામાં ઉતરિયા છે;
 ઘોર મુદ્ધ માહે મગાણું, પ્રહાર પ્રૌદ ત્યાં પડિયા છે. ૪
 ગુફા દાર અમો રક્ષા ઉભા, સાથે બીજા બળિયા છે;
 હામ હામ વાનર નાઠાતા, પછે એકઠા મળિયા છે. ૫
 બાર દિવસ થયા મુદ્ધ કરતા, સુણિયે ધુમ ધુમકાર છે;
 ડા એ માંહે પેશી ન શકે, આતુર થયા અપાર છે. ૬
 એવે સમે ત્યાં શોણિતકેરાં, મુદ્ધજીવ આઝ્યાં બાર છે;
 અમે બળ્યું એણે વાળી વધ્યો ને, અમને મારી દાર છે. ૭
 ગુફાતણે બારણે મૂંઝો, પર્વત આણી પ્રૌદ છે;

- સ્નાન કરી સહુ કો આવ્યા, ગુણુ ગાતા તે ગૂઢ જી. ૯
- પછે મુદ્રતં મનોહર જોઈ, હું જોહો આસન જી;
- ૪૬ ૪૬ વાનર ત્યાં આવ્યા, મનાવા મુજ મન જી. ૯
- જળ સાગર ચારે આણું, સર્વ ઔષધી સાર જી;
- સોજ કન્યા રાણુગારી રાખી, સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી ચાર જી. ૧૦
- હાનહોમ હુઓ તેણી વેળા, વત્યો જય જયકાર જી;
- છત્ર ચામરે જે સૂર્ય રથજ્યો, આપ્યા તેણીવાર જી. ૧૧
- વાનરીઓ સર્વ ગીતજ ગાયે, વાગે બહુ વાનિજ જી;
- આશિરવચન વિષ્ર ઉચ્ચરે, વદી વેદ વિચિત્ર જી. ૧૨
- આંગળ અનેક અપ્સરા નાચે, અધર્વ કરેછે ગાન જી;
- હું સિંહાસન સોનાને બેઠો, યજ્ઞ કપિકુળ રાજન જી. ૧૩
- તારા મેં ભારે તેડાવી, બેસારી ઉચ્છંમ જી;
- ખીજ પામે રોમા બેઠી, અંતર આણી રંગ જી. ૧૪
- દશ પ્રધાને મળી મને, આખ્યો અતિ અધિકાર જી;
- નલ નીલ ને કુમુદ ત્રીજે, રસજ ને તો તાર જી. ૧૫
- અંધમાદન અને કેશરી, જોધા જંબુવાન જી;
- શતખળ તો સખજો વાનર, હાથી જોહનું માન જી. ૧૬
- બાલ તિલક કર્યું તે મારે, અખિલ પામિયો રાજ જી;
- સમસ્ત વાનર ચરણે લાગ્યા, સરિયાં સધળાં કાજ જી. ૧૭
- ઝેટલે વાળીએ વધ્યો માયાવી, દારે આવ્યો જોધ જી;
- જુએ તો શલ્યા દીધી છે, કૂર ચઢ્યો અતિ ક્રોધ જી. ૧૮
- પાટુ પ્રહારે શલ્યા ઉઝાડી, બળિયો બાહર આવ્યો જી;
- મને સિંહાસન બેઠો દેખી, મારનો મેહ વરસાગ્યો જી. ૧૯
- પાછટવે બાધીને પોતે, કર્ષા પ્રહાર પ્રયત્ન જી;
- દશે પ્રધાન બાધ્યા બજેશુ, બળે દૈવે દીધા દંડ જી. ૨૦
- મને માર કરે અતિ મોઝમ, પાટુ ગડદા કાંણી જી;
- સૂતો ઉઠી મને મારે, પોતે પેહલો બોણી જી. ૨૧
- વજ્ર સમા વાગ્યા છે મને, પાટુ કેરા પ્રહાર જી,
- વારે વારે મને મારે, હું આકળો થયો અપાર જી. ૨૨

- ' દશે પ્રધાન તે મોકમ માર્યા, તે હુ કીધા બધ જી,
 રોમા સ્ત્રી ઉચ્છે બેસાડી, સધળો કહ્યો સખધ જી. ૨૩
 મુને હજી નથી વિસરતા, વાળી તણા તે હાથ જી,
 સભારી સંભારી મારે, રમતા રોમા સાથ જી ૨૪
 અરે સુગ્રીવ તુ હુ છ મને, મુઝો માની મન જી,
 તારાતે ઉચ્છે બેસાડી, બેઠો મુજ આસન જી ૨૫
 મને મરણ પામે હુ જ મોહ, સાતે પ્રહાર શરીર જી,
 નાકાનો પ્રસ્તાવ ન પામુ, નયને ચારેનીર જી ૨૬
 એક દહાડો તારાએ મને, વહાતે મૂક્યો છોડી જી,
 ચાર વાનરે વાંવા પામ્યા ને, નાકા બધન ત્રોડી જી ' ૨૭
 અમો પામે પછે મળ્યા એકઠા, ગયા ઉત્તર સાગર નાથી જી,
 ત્યા વાળીનો વાઝોડ સામળ્યો, પછે પેર વિમાસી જી. ૨૮
 પશ્ચિમ સાગર ગયા પશુ પામે, ત્યાએ આઘ્યો વાળજી;
 પછે દક્ષિણ સાગર નાકા, ત્યા આઘ્યો તાકાજી જી ૨૯
 પૂર્વ સાગર જઈને પેઠા, ગુફા માહે ગૂઢ જી,
 જ્યાજઈએ ત્યા વાત વાળીની, પછે ઘયાદિગમૂઢ જી ૩૦
 એક સખ્યા ચાર સાગરે, પોતે કરી પરિપૂર્ણ જી,
 પર્વત બે ઉછાળી હીડે, ચાપીને કરે ચૂર્ણ જી. ૩૧
 જેણે કક્ષાપટમા રાખ્યો, ચવણને (તો) ખટ માસ જી,
 જેણે રહ્યો જ્વલ્યોએ નહિ, પછે યથો પ્રમાણ જી ૩૨
 પરાક્રમ એના કરૂં કેટલા, ને મુખરસના એક જી,
 શેષ સરખાએ કહી શકે નહિ, કગતા મન વિવેક જી ૩૩
 રામ દહેછે વાળી વધવો, મે'લી એકજ બાણ જી,
 એકવાર દુ'વચન ઓચરૂં, એકવાર લઉં ગ્રાણ જી ૩૪
 આપુ તેને એકજવાર આપુ, વગવું તેહ ન માગે જી,
 તે પ્રતિજ્ઞા મારે પૂરવી, કીધી છે તું આગે જી ૩૫
 તે માટે તું ત્યા ચાલ રે, વાળીતણે તો પાસ જી,
 દેખાડી દે તું મુજને, કઈ તેનો નાચ જી ૩૬
 સુગ્રીવ મ્હેછે વાળી ન વધાએ, નવ માને માઈ મન જી,

જલપિ હિમાયળ હીડે, ને ખાયે કાઈ ખવન છ.	૩૭
અંદ્રમા તો ઊનો યાયે, ટાલી યાયે અમ છ;	
સાગર તો મરખદા મૂકે, પરમ છે જે પ્રદ છ.	૩૮
ખીનું સર્વે આનું સ્વામી, વાળી વધવો ન માનુ છ;	
સહુ સાંભળતા સાચું કહ્યું, વચન નહિ એ છાનું છ.	૩૯
તમો કહોહો ત્યા જઈએ, હું નામ સુણીને નાસુ છ;	
તમો હા જઈને તેને મારો, જો કરો અમારૂં પાસુ છ.	૪૦
રામ કહેછે શું કીધે, માને તારૂં મન છ;	
જે તું કહે તે કરી દેખાડું, કરવા પરમ પ્રસંન છ.	૪૧
સ્વામી સમ તાડ જો વેધો, મેલી એકજ તીર છ;	
તો કઈ એક મારૂં મન માને, પણ પૂર નહિ ધીર છ.	૪૨
રામ કહે વેધુ હું હમણાં, શીઘ્ર યજ શર સાધ્યું છ;	
અતિશે આકર્ષી મૂમું, માયાએ મન વાધ્યુ છ.	૪૩
સાતે સમા કર્યા તે સાથે, શર સુસરૂં આશ્યુ છ,	
કુંડળાકાર હતા જે આગે, એમ અભયપદ આધ્યું છ.	૪૪
મૂરખ કહેછે નાગતણે શિર, હુતા તેતો સાત છ;	
પાગ આપીને કર્યા પાધરા, એ તો મિથ્યા વાત છ.	૪૫
તીરે કરીને કર્યા પાધરા, એક વેધ્યો પરત પ્રાદ છ;	
પાતાળમા પેશીને આવ્યુ, દેવ યમા હિમ્મદ છ.	૪૬
સુગ્રીવ કહેછે સ્વામી મારા, વાળી વધ્યો નવ જાય છ;	
પૂરૂં મન માને નહિ મારૂં, કરૂં કરણુ ઉપાય છ.	૪૭
રામ કહેછે છ કહે તે, કરી દેખાડુ કામ છ,	
એ યજી જે હોય આકરૂં, સે તું તેનું નામ છ.	૪૮
સુગ્રીવ કહેછે શુ કહુ સ્વામી, સે ટો સદેહ છ;	
આર જોજન આ એક પર્વત છે, ઉપાડો તમો એહ છ.	૪૯

કડવું ૫ મું.

રાગ રામઝી.

સુઝીવ કેરાં મુણી વચન છ, એણીપેરે બોલ્યા જગજીવન છ. ૧
હાળા.

- જગજીવન એમ બોલિયા, સાંભળ સુઝીવ સસ; ૨
દેખાડને તે કિયો પર્વત, ઉચો છે તે અલ.
તે સાતે હેઠા ઉતરો, આવિયા પર્વત પાસે;
તીરને અમે ઉશાંસીને, ઉપાડ્યો ઉઘાસે. ૩
અમર આશ્વર્થ પામિયા, એ અતૌકિક પરાક્રમ;
મારશે મેં વાળી વાનર, બાઝ્ય તારો જમ. ૪
સુઝીવ કહે હું શું કહું, તમને તે વારોવાર;
પર્વત તીરે કરી તોળ્યો, જેહ જોજન ચાર. ૫
વાળીએ વધ્યો દુંદુભિ, તેનાં અસ્થિનો અખાર;
તે એ પર્વત યયો ગ્રોટો, હવે યોડો બાર! ૬
પાડ્યો એ પ્રથક દુતો, શુંગે સાહી સાર,
ઉપાડીને આછેટ્યો, નીલો તે નિરધાર. ૭
કંઈ કાળ થયા એને હણ્યાં, માંસ મનન મેદ;
અસ્થિ ત્વચા શોણિત સહિત, એ અંગ અતિ અબેદ. ૮
તે મારે તો મન માફું, પામે નહિ વિશ્રામ;
સદેહ શી પેરે નિવર્તે, વિના કીધે કામ. ૯
રામ કહે છે ચાલ બાઈ, હું હણું હમણું વાળી;
દેખાડ રે તું દુષ્ટને, સદેહ સધળો ટાળી. ૧૦
સુઝીવ કહે છે સુણો સ્વામી, મેં ત્યાં જો જવાય;
તો તમને ઝ્યાં કંઈ વિનતિ, સ્વામી રાધવરાય. ૧૧
ઉતરી અમો સકુ નહિ, ગિરિ મધ્યમૂકયકી લગાર;
તમો જઈને હણો તેને, એ કરો ઉપકાર. ૧૨
રામ કહે છે આવ સાથે, માયે મારો હાથ;
નામ લેધ શકે નહિ કો, હવે યયો સનાથ. ૧૩

- પરાણે પણ પાણુ સાહી, તાણીને ત્યા તેલ,
એક વાડીમા જઈ વંચ્યા વાસો, વિગ્ધ વાધ્યોદેહ ૧૨
- તેડ રે તુ તેલને, શીઘ્ર કરીને સાદ;
એક વારકા તમે બે જણા, માંહે માહે માડો વાદ ૧૫
- જ્યારે તુ ત્યા હાર ખાઈશ, ત્યાજે હું મૂકીશ બાણુ,
ઉપકાર કરીને તાહરો, લેઈશ તેના પ્રાણુ ૧૬
- વેર વિના વાળીને, હુ વધુ કેમ પેર,
અપરાધ પામે કેમ માફ, એ બેઠો એને ઘેર. ૧૭
- સુગ્રીવ કહે ગામીજી, મેં શી પેરે થાયે સાદ,
મેં દોઠે મરણુ પામુ, કેમ માફુ વાદ ૧૮
- ફીડી પેરે સાબરે છે, જે પડ્યા છે મુને પ્રહાર;
વામે હૈયુ અતિ દુખે છે, જે માર્યા છે મને માર ૧૯
- તમે તેને મરાએ તો, હૈયે ધાયો હામ,
મેં તો માફ કહ્યું કારણુ, સાબળો શ્રીરામ ૨૦
- નારે બાધ નહિ મારે, શર થા સાવધાન,
એમ કાપરપણુ તુ ક્યા કરેછે, ને'લ મા તું માન ૨૧
- પરાણે તે પ્રેરીઓ, આ યા ગુફાને હાર,
સુગ્રીવે ત્યા સાદ કીધો, આવ બળિયા બાર ૨૨
- શબ થઇ શુ સ્વપ્ન રહ્યા છે, શે ટળી છે સાન,
નાઠે તુ તો નહિ જાડે, હવે ઉતાર અભિમાન ૨૩
- મરણુ આવ્યુ મૂઠ તાર, કેપિયો ત્યા કાળ,
મિહ સાથે સાગરી, તે આગે કીધી આળ ૨૪
- સાદ મુણી સુગ્રીવનો, ઉઠિયો અઝરમાત,
એમ સાપ ચાખ્યો પૂઠડે, સિહને શિર ધાત ૨૫
- તારાએ તે વાગી રાખ્યો, મ જાણો મારા નાથ,
વળી વળી કરજી વિનતિ, મુગ્ધ બેડી હાથ ૨૬
- આત્મલે એ મરાને, શીઘ્ર કરો સશ્રામ
બેટી રહો તમે બાર ન જાણો, જે ક્રવ્યાનુ કરો કામ ૨૭
- જેના દેરે તાગ તુ તો સુગ્રીવિયો કરે સાદ,

ધજે દહાડે હાથ આબો, હવે ઉતાર નાદ.	૨૮
એ મને તેડે વઢવા, હું ન જાઉં નાર;	
કહેશે એનું બળ પરવાયું, હવે ખાધી હાર.	૨૯
જે મેં મારી મૂક્યો છવતો, જાણીને તો રાંક;	
તે તેડે મુજને યુદ્ધ કરવા, આજ આડો આક.	૩૦
જો ન જાઉં નિઃસત્ત્વ ચાલે, તો આજ લાગે લાજ;	
પુરુષાર્થ જે પરવડ્યું, તે કજે આવે કાજ.	૩૧
તારા કહે છે વિચારો પ્રભુ, એ કરે તમને સાદ;	
પ્રહાર તમારા વિસર્ધા જે, વળી માડે વાદ.	૩૨
જાણિયેછિયે જે એને માથે, સ્વામી સમર્થ કોપ;	
તેને બળે એ બોલે છે, સત્ય માનજો સોપ	૩૩
તે પ્રત્યે તમે નહિ આલે, જો ઉપર કરો ત્રૈભોક્ષ;	
તે માટે બેસી રહો, એ શ્રમ કરવો ફાક.	૩૪
તમે કહેશો એવો કોણ છે, જે એનો કરશે પક્ષ;	
મેં દેવ દૈત્ય ને રાક્ષસ છતાં, વિધાધર ને જક્ષ.	૩૫
તે સદૃશ થકી તો સિરોમણિ છે, દેવાધિ કરે દેવ;	
બ્રહ્મા ઈન્દ્ર ને સુરનર સધળા, કરે તેની સેવ.	૩૬
હું વિધવાપણાથી ખીલુંછું, અબળા બળ નહિ પાસ;	
પ્રતિજ્ઞા તેણે કરી છે, નિરંધાર કરશે નાશ.	૩૭
તમે કહેશો તે કોણ છે, તું શું બળે નાગ;	
ધરમાદે બેસી રહે, ન જાણે વન મોઝાર.	૩૮
એ વાત તને ઉપજે છે, હૈયામાંથી રાગ;	
યદ્યપિ કાળ કોપે આવે, તોએ ન મેલું માત.	૩૯
અયોધ્યાનો દશરથ રાજા, તેના સુત શ્રીરામ;	
પુરુષોત્તમજી પ્રગટ થયા છે, કરવા સુરનાં કામ.	૪૦
કા એક રાક્ષસે કર્યું છે, સીતાજીનું હરણ;	
તેને જોતા જોતા આવ્યા, સ્વામી અક્ષરચુક્તરણ.	૪૧
હતુમાન જાણે ચરણે લાગ્યો, મનાવીને મન;	
સુગ્રીવ સાથે કરી મૈત્રી, મધ્ય હુતાશન.	૪૨

વાળી વધીને અપાવું તને, રોમા ને વળી રાજ;	
પછે તું તો સોધ લાવે, ડરે માડ કાજ.	૪૩
પાડો એકે ખીલાને બળે, પ્રભુ સમર્થ શીશ;	
નહિતર એ નથી બળતો, જે તમારી છે રીસ.	૪૪
નાદ એ નથી કરતો, એણે સુગ્રીવિયે શુ થાય;	
પ્રતાપ એ રઘુનાથજનો, તે જીત્યો નહિ બાય	૪૫
તમો કહેશે! તુ શું બણે, અંમદ ગયો'તો આજ;	
રમવા કારણ વન માહે, નિરખિયા મહારાજ.	૪૬
હજી હમડાં દેરી આવ્યો, હરિએ સાલ્યો હાથ;	
સમાચાર જે સુણી આવ્યો, તે કહુંછુ નાથ	૪૭
જોખન જળ વાશે નહિ, જે કામ પુરિત કાપ,	
તમ વિના અધક્ષણ, તે કટપ કોટિ ચાપ	૪૮
વળી અમે વનિતાએ, નોધારા ન રહેવાય,	
પચબાણુ પૂરી પીડે, હું કરૂં કવણુ ઉપાય.	૪૯
તે તમને મારશે, મે'લી એકજ બાણુ,	
મે'લી જાશે મને તો, પરહરીશ હું પ્રાણુ.	૫૦

કડવું ૬ હું.

રાગ જીતમાન.

અરે વાળી વળનો વાણી વદે, સાબળ હે તારા;	
શુણુ ગાય તુ શત્રુના, ને વિસારી મારા	૧
જયપિ રામ બાણુ કરી, મને જો મારે;	
બળે જોવાવ્યા વિના, સર્વ સૂઝલ હારે	૨
જણાવશે મને તો, તે જીતી નહિ બાય;	
કપટે જે જીતે સહી, તે જીત્યા નવ કહેવાય.	૩
વહેવારે વાધે નહિ, વડતા ડાં વેરી;	
છેહ દે છળે કરી, પાતિકને ઘેરી.	૪

ખીતો હું જો ઝે યખી, તો ઘરમા રહું એસી,	
તેણે જીવતો હું શુ કર, શુક્રામાહે પેઠી	૫
માન વહેણું જે જીવએ, તે જાએ રહું મરણ,	
જે સદુને રાખતો, સાચુ યદ્ય શરણ	૬
સુખીવિયો મહાદુષ્ટ છે, હું આણીસ અત,	
હવે નહિ મે'હું જીવતો, અધરે દેષ દત	૭
હું કો જાએ ખીલું નહિ, મે'હું નહિ મામ,	
દાથ રક્ષા છે સજાજી, કરનાને સમામ	૮
તારા ત્યારે એમ કહે મને મારી જાઓ,	
મેં નિરહ વેદાએ નહિ કા કહણજ યાઓ	૯
રામ જાગા ખીન્યા બણી, ઝે નહિ દે દોષ,	
એ જગતનો છે આતમા, તે શુ શો રોષ.	૧૦
જે સરજે પાળે સહારે, એને નહિ એક,	
માયાએ મનુષ્ય થયા, કરી મન વિવેક	૧૧
કરજેડી કંઈ વિનતિ ને માગુહુ માન,	
હું દાસીહુ તમતણી, દો જીવતદાન	૧૨
વાળી કહે રહે વેમળી, જાવા દે જાણી	
વિધન યુજને ક્યા કરે, સાબળ સપરાણી	૧૩
ટળવળતી તે તો તણ, અને છેડી નાખી,	
હું કાયર યદ્ય ખેસી રહું શા માટે સાખી	૧૪
એમ કહીને આવિયો, તે બળિયો બાહાર,	
સુખીવ ત્યાં સામે છે, જેણે તો તે કાર	૧૫
વળતો વાણી કંઈયો રહે રહે હું વાળ,	
દમણા તને હું હણ તાડીને તતમળ	૧૬
વચન સુણી સુખીવના વાળીને ચઢી રીસ,	
ચરણ તજો જે ચાઢકો તે વાગ્યો શીત	૧૭
સુખીવિયા હું એ વળી, કરીસ તે સમામ,	

૧૩ સપરાણી—તૈયાર થઈ રહેલી (સાકાતને) ૧૫ જેણે ધન-જી-

મગ્યા મન તાડ ચયુ, જોવા જમનુ ધામ.	૧૮
આગેના તને વિસર્યો, જે પ્રીતિ પ્રહાર;	
હવે ન મે'લું જીવતો, જો આવ્યો આ વાગ	૧૯
સુગ્રીવ કહે તું શું કરે, અરે આપ વખાણ;	
સન્નિપાત તને શું થયો, તજવાને પ્રાણ.	૨૦
સામ સામા ઉભા રહ્યા, રીમે કરીને રાતા;	
ખેલુએ વાહે બાકરી, મોહકમ મદમાતા.	૨૧
માર માર મુખ ઉચરે, બિભા ઉગામી,	
સુગ્રીવ સામો રહી શક્યો, સમર્થ છે સ્વામી.	૨૨
લોચન તરડાવી રહ્યા, અન્યો અન્યે તાકી;	
માહોમાહે મારવા, નવ જાણે યાકી	૨૩
મુશ્કિએ લાગ્યા મારવા, પાડુના પ્રહાર;	
દીંચણિયા ગડદા ધણા, હોએ હાહાકાર.	૨૪
વળગીને વસુધા પડ્યા, બધાવે બળિયા;	
અધક ને શકર વદ્યા, આગે સાંભળિયા.	૨૫
પછાડે પાપાણુ શુ, ઉંચા ઉછાળે,	
હડી મારે સામડી, વળી બડવા ભાળે.	૨૬
કરડીને કરે કડકા, વળી નખે વલૂરે;	
ચાપે ને ચોળે સહી, ચગદે ને ચૂરે.	૨૭
શિલા શિખર ને વૃક્ષના, વરસાવે મેહ;	
આચ્છાદન આખા કરે, મહા મોટા દેહ.	૨૮
ધમધમ થાયે મેદિની, પડછંદા વાળે;	
ફર કરેછે કાટકા, અતિ અળર ગાળે.	૨૯
ખુદે ને શુદે ધણુ, બાધ મારે બીડે,	
ઉપાડી ઉંચા કરે, પ્રહારે પણુ પીડે	૩૦
હદ મે'લી પાણિયો, ચઢી ઉપર નાચે;	
કુણીએ કટકા કરે, રીસે ચઢ્યા રાચે.	૩૧
પાડાની પેરે સહી, માહોમાહે મારે;	
દાથી પેઠે હઠે ચઢ્યા, હાકતા નવ હારે.	૩૨

અંતરિક્ષ જુએ છે દેવતા, એ દારણુ યુદ્ધ;	
અંતક ને જમ જાણે વડે, સિંહસરખા શુદ્ધ.	૩૩
માંહોમાંહે મોકમ કરે, પૂછાંના પ્રહાર;	
માયામા મારે સહી, મુદ્દિના માર.	૩૪
સુગ્રીવ રહે હુ સાંસતો, હવે કરું સંહાર;	
વડી વારનો વલખાં કરે, વદતાં ચર્ધ વાર.	૩૫
દેવામાં એક હીચખીને, પ્રાદ પાદું મારી;	
સુગ્રીવ મૂઝાં પામિયો, હવે રહો હારી.	૩૬
વાળી પણ પાછો વળ્યો, જીતી ઘેર આવ્યો;	
તારા સાં રીઝી થવું, માંડી મન બાળ્યો.	૩૭
સાન વળી સુગ્રીવને, મુખ શ્વાસ ન માપ;	
હઠીને જીમો થયો, કાપે છે પણ કાપ.	૩૮
રામ જાણી તે આવિયો, વાર કરી વાત;	
મરાવાને મોકલ્યો, જાણીને જગતાત.	૩૯
આગળનું આપણે, કે હવડાંનું વેર?	
પરાણે હું પ્રેરીઓ, કરવાને કેર.	૪૦
કો એક છે તમે વાળીના, સાચા સધાતી;	
મોઢે મીઠું ઉચરો, કંઠ ધા તો કાતી.	૪૧
પ્રીત પ્રીછી પ્રણુ તમતણી, મને માંડ મરાવો;	
ઉપરાણું કેવું કયું, વેગે બાણુ ચલાવો !	૪૨
હવે મારે ખપ નથી, તમે તમારે જાઓ;	
શોધ જુઓ સીતાતણી, તમે તત્પર થાઓ.	૪૩
રામ કહે હું શુ કરું, ક્યમ મે'હુ તીર;	
તમે ઓળખાણા નહિ, સરખા બે વીર.	૪૪
વરાસતાં વાગે સહી, તને જો બાણુ;	
કહેશે મૈત્રી માંડીને, લીધા પણ પ્રાણુ.	૪૫
એક વેતો રાખાઉલીનો, કહે ધાલ્યો હાર;	

૩૩. અંતક-કાળ. ૩૬. હીચખી—(૨) ૪૧ કંઠ ૪૦—કંઠમા કાતી
 નધા તો-મારો છે. ૪૨. ઉપરાણું—ઉપરનો પ્ર. ૪. છી.

એણે ધંધાણું કરી, વાળે નહિ પ્રહાર	૧૪૬
વીર વઢવા જાઓ વળી, બળિયા બીજી વાર,	
આ વારકો હું એહને, સહી કરે સહાર.	૪૭
સુગ્રીવ કહે સ્વામી હવે, પ્રીછી મેં પેર,	
મને મરાવીને મોકલો, જમરાયને ઘેર	૪૮
તમારે કૌતુક મિથે, કરાવો વાઢ,	
પશુ પશુમા વઢે, ઉપજે ઉત્પાદ	૪૯
રાજકુવરને રમત એ, રીખાવવાં રાક,	
મરમે કરી મરાનવા, જોવો નહિ વાક.	૫૦

કડવું ૭ મું.

એકતાલ.

રામ કહેછે હવે હણુ રે, વેરી વાનર વાળ રે,	
એક બાણુ મેં મૂકવુ રે, તાણીને તતકાળ રે	૧
પ્રશસીને પ્રેરિયો રે, બળિયો બીજી વાર રે,	
હૈડા સાથે આપિયો રે, પ્રેમતણો નહિ પાર રે	૨
વીરા વેઢેયો આવજો રે, છતીને નિજ બાત રે,	
તને દેખીશ હારતો રે, તારે મૂકીશ ધાત રે	૩
સુગ્રીવ ત્યારે સાચ્યો રે, વળી વઢવા જાય રે,	
કિષ્કિંધાએ આવિયો રે, ઉદમ અગ ન માય રે.	૪
સાદ કરતો વાળીને રે, ત્રાડીને તતકાળ રે,	
સાદ સાબળીને ધસ્યો રે, વઢવાને તે વાળ રે	૫
તારા ત્યાં તો ટળવળે રે, વળી વાળીની નાર રે;	
આગળ આવી ઉભી રહી રે, મુજને મારો દાર રે.	૬
નહિ જવા દેઉં નાયને રે, પિયુડો પ્રાણુધાર રે,	
વા'લા વછોઈ વલવલુ રે, કોણુ કરે મારી સાર રે.	૭
એકવાર વાગ્યા એહને રે, વજ્ર સરિખા હાય રે,	
વળી વઢવા આવિયો રે, તમ સંગાતે નાય રે	૮

હમઝ મોઢા એહને રે, રક્ષા કરગે રામ રે,	
બેગી રહો ઘેર આપણે રે, બાવાનુ કોણુ કામ રે	૧૭
વઢવા તોડે મને રે, સુઝીપિયો તો દુષ્ટ રે,	
હુ ધરમા બેશી રહુ રે, નહિ શરને શ્રેષ્ઠ રે	૧૦
પરાણે તે પ્રેરિયો રે, સમીપ દેહો સાન રે,	
વાયો ન રહે વાવમોરે, પામી પરમ વિપાદ રે	૧૧
વાળી વહીને આનિયો રે, સુઝીવ કરી પાસ રે,	
હવે ન મે'હુ જીતો રે, નિશ્ચે કરવો નાશ રે	૧૨
સુઝીવ કરે એ શુ લગે રે, મિથ્યા આજખપાગ રે;	
મગણુ આબુ દકકુ રે, ખૂંચો તારો કાળ રે	૧૩
એમ ઝીંબે માથે મગ્યા રે, હૈયા સાથે બીડે રે,	
હાડકાં તે કડકડે રે, પરમ પામ્યા પીડે રે	૧૪
માટોમાંહિ મહા મુદ્ધ માડિયુ રે, જેમ દૈત્ય ને દેવ રે,	
એમજણુ નન ઓમ રે, સાહવાની દેવ રે	૧૫
સુઝીવ તો સાચુ જીએ રે, હજી નથી મે'લતો બાણુ રે,	
પછે ક્યારે મારો રે, એ લેરો માથ પ્રાણુ રે	૧૬
હજી હરિ નથી મૂકતા રે, અરિને હણવા કાળ રે,	
કાંઈએ મુને આપણે રે, વાળી વધીને રાજ રે	૧૭
રામે જાણુ ક્યમ હણું રે, કાંઈ વેર નહિ એ સાથેરે,	
આકર્ષાં બિભા રલા રે, ધનુષ બાણુ મહી હાથે રે	૧૮
ઓખળા માહે જાણુએ રે, ઓ લપાળીને વ્યંગ રે,	
હજે શુ ડાના રજા રે, કરવા કપિનો ભગ રે	૧૯
મારવાને મે'વિયુ રે, તાણીને તે તીર રે,	
વેગે કરી વિગરિયુ રે, વાળી તણું સરીગ રે	૨૦
સાક્ષાત્ મૃગ સૂનો સહી રે, ઉદે કમળ શર સહિત રે;	
પરંતની પેરે પડ્યો રે, જેમ દેવે માયો દેત રે	૨૧
ચરણે આડી ઉભો રહ્યો રે, જેમ કપો હોય અપરાધ રે,	

૧૫ માહવાની-સજી મામે ચાલી નીસરવાની 'સાહવાની' પ્ર ૧ લી
 ૧૬. ઓખળા માહે-ઓખળા માહે પ્ર ૧ લી ૨૧ સાક્ષાત્ ઇ-જેમ
 સાક્ષાત્ મૃગ સૂનો હોય, તેને કોઈ પારખી ખનોમાંનો માટે, તેમ 'પાણુ'
 'હજી' નમે શર સહિત કડુ-માયો

- મર્મસ્થાનક મારિયો રે, જોમ દેખી દોષ અગાધ રે. ૨૨
વાળી વાણી ઉચ્ચો રે, હું હણ્યો તે શા માટ રે;
વૈર કહો કંઈ આપણે રે, તે વાત ધાણવી ધાટ રે. ૨૩
જો મને મારનાર હતા રે, પે'હું કરતા જાણુ રે;
સાવધાન જાજો સહી રે, હું મે'લુહું આ જાણુ રે. ૨૪
પરાક્રમ મારું પેખતા રે, જાણત કો છે ચોધ રે;
વકારીને વેધતા રે, ફર કરીને ક્રોધ રે. ૨૫
વ્યાધતણી પેરે હું હણ્યો રે, ઝોચિતો કંઈ ધાત રે;
હું તમને જાણું નહિ રે, કપટી છો બે જ્ઞાત રે. ૨૬
વિણુઅપરાધે હું હણ્યો રે, કંઈ કાઢત મારો વાંક રે;
મૃગની પેરે મારિયો રે, જોમ કો બીજો રાંક રે. ૨૭
ક્ષત્રી એમ કો નવ કરે રે, વ્યાધતણું એ કર્મ રે;
કુળને કલંક લગાડિયું રે, મારીને મને મર્મ રે. ૨૮
સૂર્યવંશ વિષે ધર્મો રે, તમો તો અવતાર રે;
કંઈ કહેવા હતું નહિ રે, નિર્ભજ જે નિરધાર રે. ૨૯
ક્ષત્રીમાં અધમ એક તુ રે, એવો કુળમાં નહિ કોય રે;
આગે મોટા મહીપતિ હવા રે, સૂર્યવંશી સોય રે. ૩૦
તારે બાપે તું તો ઝાળખ્યો રે, રાજ્યયોગ્ય નહિ એહ રે;
તો તને વનમાં કાઢિયો રે, દુઃખ પામવા દેહ રે. ૩૧
જો તું કહીશ મેં મારિયો રે, પશુ જાણી પ્રોહ રે;
મૃગયાને મિથે કરીને રે, મરણુ પમાજો મૂઠ રે. ૩૨
મૃગયા મિથે મારિયો રે, અમો પશુ નહિ જોહ રે;
નરવાનર નિષેધ છે રે, માન માનુષ્ય દેહ રે. ૩૩
પંચનખ પાંચે નહિ રે, પાકશાળામાં પાપ રે;
મનુષ્ય કો મારે નહિ રે, અજાણ્ય જાણી આપ રે. ૩૪
તું કહીશ મેં મારિયો રે, અપરાધી જાણી આજ રે;

૨૫. વકારીને-વિકારીને પ્ર. ૧-૨. ૨૬. વ્યાધ-પારધિ. ૨૭. કાઢ-

ત-કાઢવો તો. ૩૩. નરવાનર ધૃન્નર અને વાનરનો શિકાર કરવો. રાજામાં નિર્ગિદ્ધ છે, માટે અમને પણ મનુષ્યદેહ જેવા માન. ૩૪. પંચનખ ધૃન્-પાંચ નખવાળાં પાંચ પ્રાણી ખાવાં નહિ એવી શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે,

ભોજનને ભોજવી રે, કરે કુંડું કાળ રે.	૩૪
અમો રાજ્ય પૂછું નહિ રે, તો લોહ કરે અન્યાય રે;	
દડ તો દેવો સહી રે, જો નામ ધરાવું રાય રે.	૩૬
વધુ વાંકે માયો નથી રે, જો તમે કહેસો રામ રે;	
ભરત બલે પૂછે સહી રે, જેને સોધ્યું કામ રે	૩૭
હુ રાજ્યબટ વન રડવડે રે, એને નહિ અધિકાર રે;	
માયે મારી કાઢ્યો રે, ભરતતણે સિર ભાર રે.	૩૮
જો કહીશ રાજ્ય હું રાનનો રે, ભરત નગરનો નાપ રે;	
અમારે પશુને બાધા નહિ રે, રમતાં સદુની સાય રે.	૩૯
જો કહીશ જાનપીતણી રે, સુમીવ લાવશે શોધ રે;	
હપરાણું મેં એતું ક્યું રે, બોલીય તું તો બોધ રે.	૪૦
સુમીવિયાને શું મળ્યો રે, એણે આકર્ષાએ શું થાય રે;	
જો અપ હતો સીતા તણો રે, મને મળત રાધવરાય રે.	૪૧
અરણે લાગન તાહરે રે, સીતાના હરનાર રે;	
મને મળ્યો સાંભળી રે, સીતાને મોંપત સાર રે	૪૨
તેનો તેવો દીકરો રે, જેનો જેવો બાપ રે;	

નિંદા સ્તુતિ તો મેં કરી રે, જ્ય જ્ય જગજીવન રે. ૪૮
 તને પાપ પુણ્ય લાગે નહિ રે, નહિ તાત ને માત રે;
 આધપુરુષ તો એક તું રે, વેદ ન જાણે વાત રે. ૪૯
 તમો અનુગ્રહ મને કર્યો રે, જે દીધું દર્શન રે;
 સનકાદિક પ્રાપ્ત નહિ રે, મોટા જે મુનિજન રે. ૫૦
 હવે મારે કાંઈ કરવું નથી રે, તપ તીર્થ વ્રત દાન રે;
 અંતકાળે અહીં આવિયા રે, ભક્તાવસણ ભગવાન રે. ૫૧

કડવું ૮ મું.

રાગ વેરાડી.

વાળીતણું વચન સાંભળી, સીતાપતિ એમ જોડ્યા વળી;
 જેની ગત નવ જાએ કળી, નામે હત્યા તાતની ટળી. ૧
 માગ્ય માગ્ય રે વાળી વરદાન, હું તુજ ઉપર થયો તુષ્ટમાન;
 વણુ અપરાધે મેં તો હણ્યો, સુગ્રીવ માટે મેં અવગણ્યો. ૨
 તોએ તું મારી સ્તુતિ કરે, મનમાહે રીસ નવ ધરે;
 તું એમજ મુજને મારજો, વ્યાધ થઈને નિહારજો. ૩
 જન્મ જીજો વેર પાળજો, સશય સધજો એ ઠાળજો;
 હું ચરણે આવી ઉઝો જોહ, તુજને દર્શન દેવા નેહ. ૪
 અવતરજો ત્યાં તું એક વાર, જીજો જન્મ તારો ઉદ્ધાર;
 હવે તારે ઇચ્છિત હોય, માગ્ય મુજકને તો સોય. ૫
 હવે હું શુ માગ્ય રામ, દર્શન તારે સર્થા સર્વ કામ;
 વાળી વાણી એણી પેરે વહે, મુગ્ધચરણ ધારે મુજ હંદે. ૬
 તાણીને તો કાઢો તીર, જેમ મુજ પ્રાણ તજો શરીર;
 અંગદને રખે મારતા, સુગ્રીવતાળી મુણી વારતા. ૭
 કોચન ધરીને પીધું રૂપ, હંદે રાખ્યા અકળસ્વરૂપ;
 બાણુ તે ત્યમ કાઢવું બાર, વાળીએ (પણ) પરહરિયા પ્રાણ. ૮
 આવી એકાંતે બેઠા રામ, સુગ્રીવતણુ કરીને કામ;
 વાનર દોહો દશે નાકા જાય, જ્યારે ધરણી દળિયો રાય. ૯
 અહીંઆં રહ્યો કોણુ કામ, હવે આપણને હણ્યો રામ;
 સ્વામી વિના શું દીજીએ, વેર પડે શે દીજીએ ? ૧૦

- તારાને અપશુકન થાય, વા'લા વિષુ તે રહ્યું ન જાય;
 કેએક કપિએ કીધું જાણુ, વાળીના પરહરિયા પ્રાણુ. ૧૧
- સાંભળતાં તે અવનિ પડી, ત્રાણ ત્રાણ કરી ગાટે રડી;
 જેમ કાપીને નાંખી કેળ, વૃક્ષયકી વજોઈ વેલ. ૧૨
- વાળીતણી સંભારો વાત, ઊભી થાયે અવનિપાત;
 વાળી વાળી મુખ વાણી વદે, ફાટે નહિ કંઠણુ મુજ હંદે. ૧૩
- કોકેરી ને હું કોતણી, હાહા ! હવે હું દેવે હણી;
 વિધવાપણું વેઠ્યું નહિ જાય, હવે હું કંઈ કવણુ ઉપાય. ૧૪
- કર્વત મારી કાપે કાય, અંગ અગીકી વાગી લાલ્ય;
 વાળીતણો અવગુણુ નહિ એક, ગુણુ ગણી ન શકું અનેક. ૧૫
- હાથે કરીને હૈયું હણે, પ્રાણુ નવ જાયે દુઃખ ધણે;
 એવે અનેક આવી વાનરી, અંગ પછાડે આર્કઠ કરી. ૧૬
- વાળી બણી વેગે પરવરી, અંગદને અંચોળે ધરી;
 ગુફાથી ત્યારે નિસરી, અંગતણી ત્યાં ગતિ વીસરી. ૧૭
- વાનર વાટે સામે મળ્યા, વાળી વધ્યો દેખીને રડ્યા;
 ક્યાં માતા જાઓજો તમે, જે ભાગા નાનુંહું અમે. ૧૮
- અંગદને મારશે રામ, મુઝીવનું સારવા કામ;
 પાછાં વળો મઠ રડો કરો, રાજબાર અંગદશિર ધરો. ૧૯
- ગુફાતણું દહને દાર, નાસી રહેવું છે નિરધાર;
 તારા તારાધિપાનના, વાળીતણી વડી અમના. ૨૦
- વાનર પ્રત્યે બોલી એ વાણુ, વાળીતણી હવે ચર્ચ હાણુ;
 તે દુઃખ તો કેમ ટાળિયે, અંગદે કરી કમ વાળિયે. ૨૧
- નધી મારે અંગદનું કામ, હું કહીશ મને મારો રામ;
 જીવિતને વાંછે છે કામ, વાળીવિના અંગદે શું હોય? ૨૨
- જો હું હવે આવું સદન, વાળી ઉપરથી ઉતારી મન;
 અખિલ રાજ્ય જો અંગદ કરે, વાળી તોય તો ન વીસરે. ૨૩
- મૂઓ મૂકીને તો વાળ, તમે નાસો છો તતકાળ;
 જેનું આપ્યું કરતા આદાર, વાર વીસાર્યા ઉપકાર! ૨૪

૧૭. અંચોળો—(અંચળ—હેટો) સાથે (૧) 'ઉચ્ચે' પ્ર. ૧ સી. ૨૦.

તારાધિપાનના—અંદ્ર સમાન મુખવાળી.

- વાળી જ્યારે હતો આરોગ્ય, ત્યારે તમે તજવા યોગ્ય;
પડ્યો પેખી મેહેલી જય, કૃતધ્વી તો તે કહેવાય. ૨૫
- આ અવસર છે તજવાતણો, જે અવગણ હોયે અતિ ધણો?
વાનર કહેછે સુણિયે માય, રામ અમો કર્મ જીયોજય. ૨૬
- રામતણું છે તીક્ષણ તીર, વાળીતણું વેધું શરીર;
અમો એ આગળ કેઈ માત્ર, ચૂરણ કરે અમારાં ગાત્ર. ૨૭
- શિર સ્વામી હોય તો યુદ્ધ કીજીએ, ગુફામાહે પેસવા નવ દીજીએ;
અગદને આપી અધિકાર, અમો સેવા કીજે સાર. ૨૮
- તે માટે તમે પાછાં પ્રજો, વચન અમારૂં સાંભળો;
તારા કહેછે તમને તમારી પડી, રાજ્ય ભોગવતું જે બડી. ૨૯
- મારે તો અહીં માંડી મુઝો, પડવાને પૂછુંકું કૂઝો;
એમ કહીને આધી ગણ, વિરહે કરીને વ્યાકુળ થણ. ૩૦
- સ્વામી સૂતો દીઠો સહી, હવે હું તો ન સકુ રહી;
ઠાનમાંહે કરેછે સાદ, નાથ નાથ કહીને નાદ. ૩૧
- રીસાવી સૂતા શા બધી, નિદ્રા તમને આવી ધણી;
કે તમે કીધું છે પાન, કે તમે ધર્યું છે ધ્યાન. ૩૨
- શામાટે ટળી છે સાન, સૂતા છો મેલીને માન;
એકવાર મુજ સામુ જુઓ, જીભા થઇને આંસુ લૂઓ. ૩૩
- મુને રૈતી રાખો નાથ, કૂટતાં શે ન માહો હાથ;
હડી આલિંગન લો આપ, ટાળો તનતણો સહુ તાપ. ૩૪
- એમ કહીને કરે વિલાપ, મારે પૂર્વજન્મનું પાપ;
વિસારો ક્યાં પેલી પ્રીત, હિતારો ક્યાં એવડી ચિત. ૩૫
- પરસોક ક્યમ પહેલા જશે, મારે વિરહે વ્યાકુળ થશે;
તમે કહેતા મુજને વા'લી ધણું, સાચું સગપણ સ્વામીતણું. ૩૬
- હિભા રહો હું આવુ આજ, મારે તમ સપાતે કાજ;
અબજા તો ક્યમ આવી મળે, મારે પાગે લોવા વળે. ૩૭
- હું માનીતી હતી નાથ, હવે તો કાં મેલો હાથ;
અમાગણી હું અકર્મણી, ઉત્તર ન આપે મારો ધણી. ૩૮

૨૫. ત્યારે ધૃ-ત્યારે કદાચિત્ તમે અમને તજીને જાઓ તો તે યોગ્ય હતું. ૨૯. તારા કહે છે ધૃ—તારા કહેછે તમને પડી, પ્ર. ૧. ૩૫. ચિત્ત-ચિત્તમાંથી. ૩૭. લોલા— (?)

એમ કહીને ઉપર સૂએ, મો જોઇને ઉપર રૂએ,	
સાચી શોક્ય એ મારે સહી, વારો મુને આપે નહિ	૩૪
આલિંગન એ દેઇ રહી, હું થાપી હવે ઘણુએ કહી,	
દીટોડીની પેરે ટળાવળે હૈયામાહે બળતુ બળે	૪૦
બપૈયાની પેરે બડે, મદમદ કંઠે કરી નવ શર,	
અગીઠી માહે ઓઠવી, આ આપદા અતિ અભિનવી	૪૧
સાબળ રે સીતાપતિ રામ, મારો મગમી સૂતો આમ,	
હું પડ્યો દેખુછુ જેમ, તુને સીતા જોજો તેમ.	૪૨
બળ્યો રે બૈરાતો અધિકાર, જોમનપણે માયા ભરતાર,	
જેમ સિંહે હાથીરે હણ્યો હોય, હાથણી ગદી રહી તે ગય	૪૩
તેમ તારા કરે આકદ, દીન દામણી દીમે મદ,	
સધાગી સાથે કરે વિકાપ, ઉભી થઇ અમ આછેટે આપ	૪૪
વાળીતણુ લેછે તે નામ, ગાઢે તે કરે શુભ્રામ,	
વા'લા મેં ઘણુ વાર્ધા તમે, દોલુ કશ્તુ કયું નહિ કથમે	૪૫
સુમીવને કહે શીરામ, તારાને કહો ને જાઓ ધામ,	
અગદને તું અહીંઆ તેડ, તાતતણો તુ વિરહ દેડ	૪૬
સુમીવે ત્યા કીધો સાદ અગદને આણી ઉલાદ,	
તને તેડેછે રઘુનીર, આવી મન તું ધરીને ધીર	૪૭
અગદ આળ્યો રઘુપતિની પાસ, આદર કરી તેડ્યો અવિનાશ,	
આદરશુ આપ્યુ યૌવરાજ્ય, રાજ્યતણ સોપ્યુ સરંકાજ.	૪૮
અગદે તો કયો પ્રણામ, જ્ય-જ્ય રાજ્યરતોય રામ;	
વેર વીસાર્યુ વાળીતણું પિતાશ્રી તે અધિમ ગણુ	૪૯
સર્વેશ્વ સોપ્યુ રામને ચર્મ, સેવ-થઇને આગેશ શર્મ,	
રામ કહે સુમીવ સુણુ રાત અગદને કરીશ મા ધાત	૫૦
પુત્રતણી પેરે પાતે પ્રીતે રહેજો બેઠુએ રૂઝી ગીતે,	
અગદ બેસાડી ઉચ્છ્રમ, રામે હદે ચાર્યો રંગ	૫૧
વિનતાને તો વારો જઇ, હું વિરહવચન શકુ નહિ સહી,	
વડી વારની કરે વિવાપ, નુજુતા હું પામું મંતાપ	૫૨
સુમીવ કહેછે તમો જાઓ ઘેર, રદન કરો તમો કેપી પેર,	

રામને ચઢે છે રીસ, એમ શું પાડેછો ચીસ.	૫૩
એમ કહો અણખોલ્યાં રહ્યાં, નદીએ નાવાને ગયાં;	
તારાને કરાવ્યું સ્નાન, બીજી વાનરીએ અવગાન.	૫૪
સધળી સાથે રોતી જાય, ગાઢે વાળીતણા ગુણ ગાય;	
મુખદર્શન કીધાં મંદિર જઈ, વિરહે કરીને વ્યાકુળ થઈ.	૫૫
એ કયા એટલેથી રહી, ચીતાપતિ એમ બોલ્યા સહી.	૫૬

કડવું ૯ મું.

રાગ દોહરી.

રામ કહેછે સુખીવને તુ, વાળીને વેગે જાળ છ;	
સંસ્કાર કરીને સધળા, અવગતિ એની ટાળ છ.	૧
કહેશે જે રાજ પાણી ન પામ્યો, યદુ ન પામ્યો એહ છ;	
કૂતરે કાગડે કરડ્યો, વાળીતણો તો દેહ છ.	૨
શાખામૃગ સધળાનો રાજ, મેં માયો વણ અપરાધ છ,	
શું કહું જો તને બોલજ દીધો, વેધે જેમ કો વ્યાધ છ.	૩
દેન છુ દે જઇ વાળીને, જેમ દોષ તમારી રીન છ;	
બાઈ ઉપર ભાવ ધરીને, પરમ કરીને પ્રીત છ.	૪
સુખીવ કહેછે સ્વામી મારા, એ શી કહોછો વાત છ,	
દેન હું દેહ શા માટે, વેરી મુજ વિખ્યાત છ.	૫
એણે જે મુજને માયો છે, તે જાણે છે મારો પાંસો છ;	
તે માટે દેન દેનાનો, સહી કર છુ સાંસો છ.	૬
આ ધડી એને અવગતિ થાઓ, નરક પડો નિર્ધાર છ;	
પશુ બાપડા પ્રમતજ યારો, એને કરીને આહાર છ.	૭
રામ કહેછે કૂટ રે બૂંડા, એ શુ બોલ્યો અજાણુ છ,	
શું કહું જે મળ્યો મુને, નહિતર લેઈ ગ્રાણુ છ.	૮
મોટો બાઈ મગવી મૂરખ, વળી વેર સમારે છ;	
પાડુ હજી હબી રહી છે, વળી નથી તે તારે છ ?	૯

- મૂઝો ઐટલે વેર વચ્ચુ રે, આગેતુ અપાર છ,
સભારે તે તો મહામૂરખ, કરીને સહાર છ ૧૦
- વડો વીર તે પિતા સરખો, (જારે) ન હોય માથે બાપ છ,
તેને તુ દેન નથી દેતો, ત્રેહ કરે છે પાપ છ ૧૧
- મારો માયો મુશ્નિજ ખમે, અવગતિ તો નન હોય છ,
લોક તણો વહેનાર રાખ્યો, નિંદા ન કરે કેય છ ૧૨
- પ્રહાર એના સભારે છે, વીસારી ઉપકાર છ ?
ઉઠેરીને કયો આવડો, પ્રેમતણો નહિ પાર છ ૧૩
- ન હવે હું મસ્તક છેડીય, જો તું કહીત નમાર છ,
અગદને આગળ કરી સુખીન, ગયો તેણે દાર છ ૧૪
- ઇધણા ત્યા એમ્મા કરીને, મુખ મેલ્યો અંધાર છ,
સ્નાન કરીને આદજ સાયું, સાથે સર્વ પરિવાર છ ૧૫
- દેન કહને સફુકો આચુ, રમતણે તો પામ છ,
આમીછ હુ સેવક તારો, આજ દીધી એ આશ છ ૧૬
- સુખીવ કહેઠે મિજિધાએ, તમો પધારો રામ છ,
આપોપે અધિમારજ પામી, અમને દો કાષ કામ છ ૧૭
- તમો વન ભોગવો વહાના છ અમો ભોગવુ રાજ છ,
અધટતું એ દીસે અતિશે, કરતા ફૂફ કાજ છ ૧૮
- રઘુપતિ કહે બાર્તમાફ, રાજ કરે યા માટ છ,
રામાને જુ ભોગવે બાઈ, જોતી હોશે વાટ છ ૧૯
- ચોમાસાના ચાર મસવા ૧, સુખ ભોગનજે માચુ છ,
વિરહવેદના વીસારીને, કામ કરીય મા વાચુ છ ૨૦
- તાફ કર્મ વચ્ચુ જો વેહેલું માર કંઈએ વળશે છ,
જનમનદિની જહોંએ મળશે તહોંએ તાપજ દળશે છ ૨૧
- ચોમાસુ વિલે નહિ આવે, તો તો ખૂટયો કાળ છ,
જેણે બાણે વાગી વધ્યો છે, તેણે હણીય તત્માળ છ ૨૨
- જણીય મા તે જુદુ મયુ છે, તીર્નું છે તે તીર છ
તેમા રૂધાણો માનીય મા, જેણે ગયો છે વીર છ ૨૩

૧૮ રાજ કરે—કરે પ્ર ૧ ૨૩ જે મારજે તારો વીર ગયો છે તે
મારજે જતા તુ રૂધાણો (અટખો) છે એ માનીય નહિ અપાત તેજ મા
૫૫૫ જહશ

એમ કહીને આણા આપી, સુગ્રીવે નામ્યુ શીશ છ;	
અગદ આવી ચરણે લાગ્યો, જયજય શ્રી જગદીશ છ.	૨૪
આગળથી વાનર મોકલિયા, કિષ્કિન્ધા શણુગારો છ;	
જે કો મારી આણુ ન માને, તેને મોકલ મારો છ	૨૫
તરિયા ને તોરણ બધાવો, માનિની મગળ ગાઓ છ;	
પદાભિષેક અમો આજ પામશ્યુ, તમો તત્પર થાઓ છ.	૨૬
સુગ્રીવે ત્યા શીખજ દીધી, જોને કીધુ જાણુ છ;	
નગરમા પડો વજડો, વરતાવી ત્યા આણુ છ.	૨૭
સહુકો જન સામા આવે, મનમા હરખજ થાય છ;	
પંચ શબ્દ વાજિત્ર વાંજે, મધુરા મગળ ગાય છ.	૨૮
અદને તો ભૂમિ છટાવી, ઉપર પાયથો ફૂલ છ;	
વધાવાને વિનતા આવી, પેરીને પટકૂળ છ	૨૯
વાનર સધળા સામા આગ્યા, વરત્યો જયજયકાર છ;	
સુગ્રીવને પધરાવ્યો પ્રેમે, નગરમા નિરધાર છ.	૩૦
વાનરીઓ વાટે ઉભી છે, સારી સર્પ શણુગાર છ,	
વધાવે છે વહાવાછને, પ્રેમતણા નહિ પાર છ	૩૧
મહારાજ તો મદિર આવ્યા, આવ્યા યુવરાજન છ,	
આગળ બહુ અપ્સરા નાચે, ગર્ધર્ કરેછે ગાન છ.	૩૨
આચાર્ય આદિ આવીને, અણા-યો ઉપહાર છ,	
મંડપ તો મોટા મડાવ્યા, નેડાવ્યા સૂતધાર છ	૩૩
સિંહાસન સોનાનું આણ્યુ, મૂડ્યુ મડપ મધ્ય છ,	
અષ્ટમા' સિદ્ધિ આગળ ઉભી, નાચે છે નવનિધ છ	૩૪
છત્ર ચામર ને સૂર્યચક્રો, તે આગળ આણી રાખ્યા છ,	
જે જોઇએ તે તત્પર દીધા, જે વચન વિપ્રે બાખ્યા છ.	૩૫
સૂર્યસેન ત્યા મણ દીધુ, સિંહાસન તો રૂઢ છ,	
ચાર સાગરનું જળ લાવ્યા, જાણી જોણે ઠેઠ છ	૩૬
વેદીને તો કુડ કરાવી, સ્થાપ્યો હુતાશન છ,	

૨૮. સહુકો જન ઇં આવા સહુકો સામા જાયે પ્ર. ૧-૩. ૩૩.
 સૂતધાર—સુધાર ૩૫ સૂર્યચક્રો જનદાગિરિ (?) ૩૬ મર્વનોશક મગળ-
 એ નામની આકૃતિ

હોમ ત્યારે હોવા લાગ્યો, વદી બેઠવયન છ	૩૭
સોળ કન્યા શણગારીને, આગળ ઉભી રાખી છ,	
મુન્તાફળની ધરી થાળી, જ્યજ્ય વાણી ભાળીછ	૩૮
ત્રેહરથાપના ત્યારે કીધી, રૂઢકળસ ત્યા સ્થાપ્યો છ,	
બ્રહ્માસનને માતૃસ્થાપન, જ્યજ્ય શબ્દ ત્યા વ્યાખ્યો છ	૩૯
સોળ ગાડા આબૂપણ કરા, આગળ આણી રાખ્યા છ,	
આચાર્ય જે અક્ષત આદિ, ચોદસો ત્યા નાખ્યા છ	૪૦
કનકતણ્ણા તો ચાર કુખ રે, રત્ન ભરીને સ્થાપ્યા છ,	
આચાર્યને આવે કહ્યુ છે, એ તો તમને આપ્યા છ	૪૧
ચાર સૌભાગ્યવતી સુંદરી વધાવાને આવી છ,	
રોમાસહસ્ર સખીએ પરવરી, મડપમા પદગવી છ	૪૨
મુખીવ તો સિદ્ધાસન બેઠો, છત્ર ધરાવી શીરા છ,	
વાડવ વેદ બણીને દે છે, આનંદે આશિષ છ	૪૩
ધરડા ધરડા વાનર કહેછે, વચન તેણીનાર છ,	
મુખીવ તુ તો નથી શોભતો, તારા વિષુ લગાર છ	૪૪
સિદ્ધાસનની એ રાણી છે, અફશુત તો અધિકાર છ,	
અર્ધાંગે જે આવી મેસે, તો કીજે નમસ્કાર છ	૪૫
અતિ ધરડી વાનરી પ્રેરી, જે અનુર છે સાચે છ,	
શીખામણુ દેવા સ્થામાને, રમે કરીને રામે છ	૪૬
ઉઠ બાપ એમ શુ બેઠી, રોતી તુ ન રાજે છ,	
આશ્રણુ અમર ઓઢો ઓપતા, જે છત્રીરી છાજે છ	૪૭
હવે વિધવાપણું નહિ પામે, રામે આપ્યુ રાજ છ,	
અવિચળ એ વાત તો તારે, સગિયા સધળા કાજ છ	૪૮
પરાણે પ્રેરી પતિની, નવરાત્રી ત્યા નેહ છ,	
સર્વ શણગાર કરી સુંદરી, દિન્ય દીપતી દેહ છ	૪૯
વધાવી વાંતાને વેગે બેઠી છે ઉચ્છ્વગ છ	
પદાભિરેક યગો યગિપૂરજ સધળા મુખ રમરમ છ	૫૦

૩૯. બ્રહ્માસન-પદમ્ભમા મુકરર પ્રેરું બ્રહ્માનું સ્થાન માતૃસ્થાપન-

સોળ માતૃમંત્રોનું સ્થાપન ૪૦ આબૂપણ-આશ્રણમય પ્ર ૨ ૪૬ સાચેટ-

આવીછ પ્ર ૧-૨

કડવું ૧૦ મું

રાગ મહાર.

પૃથ્વિ ને માલ્યવાન, પર્વત સામસામા સનિધાન;	
પૃથ્વિ સ્ફટિક મણિતણે, તેજે તરણિ યકી અતિ વણે.	૧
અકીકનો છે માલ્યવાન, જાસુ જેમ કૂલ્યા મધ્યાન;	
પૃથ્વિ ગુફા અતિ ગૂઢ, તેમાં રામ રહ્યા ગતિગૂઢ.	૨
આપાઢે આભલાં ચઢ્યા, અંબરે અતિ ઉચાં અક્ષાં;	
વા વાય ને ઉડે રેણુ, અતિ આકળા થાયે ઐણુ.	૩
તરવરતણાં ખરે અતિ પાન, કોકિલા કરે મધુર્ગ ગાન;	
શુભરા સોહે શરણ સાદ, આહેઆહે આંડે છે વાદ.	૪
માળાને મેલે છે તર્ણ, પાખતણા શોભે શુભ વર્ણ;	
પાંખ પસારી નાચે મોર, પર્વત ચઢી સખળા કરે સોર.	૫
પથિકેરી પત્ની જેહ, નીસાસા મેલેજે નેહ;	
ચોમાસું વીચે આવશે, સ્વામી દોઢે સોહણું ધશે.	૬
અધારી આવેછે મેહ, અનાદૂત ગાજેછે જેહ,	
લક્ષ્મણને કહે રઘુવીર, વિરહ વેદના વ્યાપે શરીર.	૭
સીતા વિણુ મેં રહ્યું ન જાય, હવે કરીશ કોણુ ઉપાય ?	
મેહ વરસે છે મૂળજાધાર, ઉકાંટા ચઢેછે અપાર.	૮
વીજળી કરેછે આતંકાર, મેઘ મળી સોહેછે સાર;	
મગઠ ધયાં છે પ્રેમમાં પૂર, આવેછે અતિ હરાહર	૯
નદી નાનીના જે નીર, મોટી માહે મળે ગભીર;	
શાકુરના નાનાવિધ નાદ, આહેઆહે માર્ગને વાદ.	૧૦
પિયુ પિયુ બપેયા કરે, તે તો મારા મનને હરે,	
હનુમત નદી આરાને ખણે, લેખામાં કોને નવગણે	૧૧
મરજોબન વેગેશુ વહે, વિરહ વધારે મનને લહે,	
વૃક્ષ સમૂળાં કાઢી સહી, સાગરમાહે જાયે વહી.	૧૨

૧. સનિધાન—પાસે. તરણિ—સૂર્ય ૨. જાસુ—જાસ્વદનાં ધૂલ ૩.

રેણુ—રેણુ—ફળ. ઐણુ—દરણુ. ૬. પથિક—મુસાફર. (વર્ષાઋતુમાં વિ-

મોગ હોવાથી). ૭. અનાદૂત—અમથો—વરસ્યા વગર

- જે લક્ષ્મણ આવે જનકી, ઉતરે છે એ પર્વત યકી;
રાક્ષસ મહી રાખે છે કેશ, નિલાંબર પેહેર્યા છે નિવેશ. ૧૩
- કણ કણ કણ કણ ફેરાં પડે, ઉઠાંટા અતિ અગે ચડે;
જાણે સીતાને આંસુ ઝરે, મારે વિરહે રદનજ કરે. ૧૪
- આ ગિરિ ઉપર ગાળે છે મેહ, રાક્ષસ નાદ કરે છે એહ;
લધુ લધુ ઉઝ્યાં છે તણું, નિર્મળ દીસે નીલે વર્ણ. ૧૫
- મેઘનું મોહોવાને મન, મહીએ સાડી પેચરી તન;
કરે જીવ જે રાતે રંગ, અવનિ આજણું પહેર્યા અંગ. ૧૬
- સ્વામીએ સીંચી છે એહ, અતિ કૂલી છે યૌવન જેહ;
એમ સીતા આવે એકવાર, મુગ્ધ બણી કરી શલ્યગાર. ૧૭
- નદીએ નાનાં ગામડાં, તણાંણાં જાયે જૂપડાં;
છાપરાં ઉપર છોકરાં, કરાંપરાં કરે ડોકરાં. ૧૮
- નગરના વાસીને એમ કહે, કા કાદો અતિ પૂરજ વહે;
ફીણાદા મોટા વહે સાર, કાષ્ટ કાઢે નરને નાર. ૧૯
- જેમ નદીએ જાય છે સાગરબણી, એમ સીતા આવે છે સોદામણી;
આંખડિયે અતિ આંસુ ઝરે, સીતા સીતા મુખ ઓચરે. ૨૦
- અચેત થઇને અવનિ પડે, ત્રાણ ત્રાણ કરી ગાઢે રડે;
વારી રાખે લક્ષ્મણ પીર, વા'લાજી તમે પારો ધીર. ૨૧
- ઝરમર ઝરમર વરસે મેહ, શ્રાવણનાં શરવડાં એહ;
ઝીણી આવે છે કુશળી, ઉઠે છે અંગ ઉધડકી. ૨૨
- વાદળે કરી ભાસે નદિ જાણુ, મદનદેવ મૂકે છે જાણુ;
કરવતે કરી વધુ વહેરાય, લક્ષ્મણ મેં તો રહ્યું ન જાય. ૨૩
- પૃષ્ઠવાન યકી ઉચલ્યા, માલવાન બણી તે પળ્યા;
અકીકગિરિની શિલા ધીકાર, તે ઉપર બેઠા જગદાધાર. ૨૪
- લક્ષ્મણ રામ અવર નહિ કોય, સીતાને વિરહે અતિ રોય;
બસો ભાદરવો ચચરપ, જણે ચીંટ્યાં જળાં જેમ જૂપ. ૨૫

૧૩. નિવેશ—અલકાર (મેઘને જેઘને કરેલી ઉત્પ્રેક્ષા). ૧૬. કરે
ઉદગોષ. ૧૮. કરાંપરાં—(કારાપારા). ગરગડ—ધાંધળા. ૨૨. ઝીણી ધગ—“ઝી
ણી આવે છે કુશળી, ઉઠે છે અંગ અધણી”. પ્ર. ૧ લી. “ઊઠે છે અંગ અદણિ
પ્ર. ૪ થી. ૨૫. ચચરપ—જૂદા જૂદા પ્રકારની સોખાના મિથણવાળાં. જી
(૫૫) ચચરતંજ (જણું ઉપમાના).

વેલી વીંટાણી છે ઘણી, જિખા દીસે સોદામણી;	
રામચંદ્ર રોતા એમ કહે, એમ મીતા મને વળગી રહે.	૨૬
પર્યંતથી અતિ પાણી ઝરે, નાદ તે તો નિર્મળ કરે;	
નદી માંહે આવી બળે, એમ જનકનંદિની સુજને મળે.	૨૭
વર તરણી ટસર નીસરે, વળી મેઘ મનોહર ઝરે;	
કંઈ તડકો કંઈ વરસે મેઢ, વિરહે વપુ પડેછે વેઢ.	૨૮
આસો આવે પૂલી મહી, નદી નિર્મળ થઈને વહી;	
આગે હોએડયાંછે તરનાં મૂળ, કાંઠાથી કાઠ્યાં છે કુલ.	૨૯
યૌવનપણે જાણ્યું નહિ જોઈ, વસમા વેરી વદશે એઈ;	
પાડોશી શું નહિ તે મળી, તેણે નદી થઈ દ્વંજળી.	૩૦
મદ મેલ વિના ઉજળી, મારાથી અતિ અલગી ટળી;	
જાણેછે વેરી વદગે, પહેલુ પ્રીછ્યું નહિ કારજ પડશે.	૩૧
તરવર નમી રહ્યાં ફળભાર, જાણે એ શુ કરે નમસ્કાર;	
શરદે સોહે વેલી વન, તેણે માડ મોહે મન.	૩૨
પથિક વધુ પેએ છે પથ, હજી ઘેર ન આવ્યો કથ;	
સંભારી સંભારી સીતારું નામ, મુઝાં ખાઈ પડિયા રામ.	૩૩
લક્ષ્મણ કહેછે શ્યામજીવાન, શુ તમને ટળી છે સાન;	
જુઓ વિચારી આત્મચાન, તમોડો ભક્તવત્સળ ભગવાન.	૩૪
માનુષી એટા પરહરો, મોહ તણને ધીરજ ધરો;	
મને શુ વાહો છે નાથ, જાણી હું આવ્યો છુ સાથ.	૩૫
આદિપુરૂષ ધરિયો અવતાર, હરવા ભૂમિતણો તો ભાર;	
નિત્ય નિરજન નિર્મળ સહી, વ્યાપક પૂરણ લેએ નહિ.	૩૬
અવિદ્યા રહિત નિર્વિકાર, ધ્યાએ તે છૂટે સંસાર;	
માયાએ ધરિયુ માનુષ્યરૂપ, એમ ઘટે નહિ અકળસ્વરૂપ.	૩૭
જનકનંદિની જગ-માત, તમે જગજીવન જગતાત;	
યોડે દિવસે સીતા પામશે, વિરહતણી વેદના વામશે.	૩૮

૨૮. વર ધ્રુવ-વર(એક) તરણી (સૂર્ય)ની ટસર (કિરણ પ્રકાશ) નીસરે છે. "તાવડતણી ટસર નીસરે" પ્ર. ૩૭. "તાવર તરણી ટસર નીસરે" પ્ર. ૪૫. ૩૦. નદી 'નથી' પ્ર. ૩-૪. ૩૧. કારજ-પ્ર. ૩-૪ માં આ શબ્દ નથી. ૩૭. 'ધ્યાએ-ધ્યાન કરે.

- એમ કરી ઉઠાડયા રામ, પામ્યા પ્રભુજી અતિ વિશ્રામ;
રામ કહે સુણુ લક્ષ્મણુ વીર, યોમાસાનાં નિવર્તી નીર. ૩૬
- સુમીલિયો તો ના'વ્યો દુષ્ટ, થેર જઈ પાપી યયો પુષ્ટ;
રાજમદે એણે હું વીસયો, પે'લો મેં ઉપકારજી કર્યો. ૪૦
- હવે શાને આવે વન, મોહ પામિયું એનું મન;
હું તેને તેડવા જાય, સુણી વચન સૌમિનિ ધાય. ૪૧
- આવે નહિ તો એણે બાણુ, લક્ષ્મણુ તેનો લેજો પ્રાણુ;
વે'લો આવે મ લગાડીશ વાર, હું એકયોહું આણે ઠાર. ૪૨
- વચન સુણીને લક્ષ્મણુ વશ્યો, મનમાંહે અંતિ ક્રોધજી વશ્યો;
આવ્યો કિષ્કિંધાને ઠાર, ધનુષ્યતણો દીધો ટકાર. ૪૩
- વાનરે સાંભળી વાત, આવ્યો રામતણો લઘુ ભ્રાત;
સુમીવનું ઉદયો શીશ, એવી એને ચઢી છે રીમ. ૪૪
- આજે રામે માયો વાળ, એકે બાણે કરી તત્કાળ;
આવો રે આપણુ મારીએ, અહીં આવતો એને વારીએ. ૪૫
- વાળીતણું વેર વાળીએ, શરીરતણો શોક ટાળીએ;
કા કાલ લેઈ પાપાણુ, હયા ચરિયા અતિ અમણુ. ૪૬
- ઉગામીને ઉમા રચા, જે કોણે નવ જાયે સચા;
દાદાકાર તે મુખથી જિયરે, મારમાર તે દાહી કરે. ૪૭
- અંગદને ધણું લાં જણુ, આવ્યો લક્ષ્મણુ સાધી બાણુ;
વાનરને પૂછે છે વાત, કેને કરવા દંડિાહો ધાત. ૪૮
- કાણુ ઉપર કરોહો ક્રોધ, સપગાએ મળ્યા છે મોધ;
આવે છે સૌમિનિ શર, મારી અમો કરશુ ચક્રચૂર. ૪૯
- આગળ વાળી વધ્યો એને ભ્રાત, એ આવ્યો સુમીવનો કરવા ધાત;
તે મારે અમો મુદ્દ કીજીએ, આપો આવતા નવ દીજીએ. ૫૦

- સાપણને પૂછડે ચાંપોછો, જાવાં જમસદન છ. ૨
- વાળી સરખાને જેણે વધ્યો, તે આગળ તમે કમી માત્ર છ;
- બાણે વિડારીને કરશે, જુજાંવાં સહુનાં ગાત્ર છ. ૩
- નાસો રે નાસો નહિતર, મૂઠો ! આત્રું મરણુ છ;
- લક્ષમણ કોપ્યે કો નથી જાણ્યો, જે રાખી શકે શરણુ છ. ૪
- અંગદ કુમુદ મયદ કેસરી, ઝવમ શરખને તારછ;
- ગંધમાદન ને શતબળી, વિનત વીરજ સાર છ. ૫
- ગજ ગવાક્ષ ને ગવય, દ્વિવિદ ને હનુમાન છ;
- પનસ સુપેણુ ને દધિમુખ રે, ચોધા જાંજુવાન છ. ૬
- નળ નીલ આદે લખને, જે પ્રૌઢ પ્રધાન છ;
- સહુકોપ સામા સંચરિયા, કરતા તે ગુણુ ગાન છ. ૭
- આવીને તે મરણુ લાખ્યા, દીનદામણા દાસ છ;
- સ્વામી અમોહ્ય આઝાકારી, આણી અતિ વિશ્વાસ છ. ૮
- એવડો કોપ ધટે નહિ તમને, રાંક ઉપર શી રીસ છ;
- અમો પામર પશુ બાપડા, તમે છો જગદીસ છ. ૯
- વિનય કરીને કરી વિનતિ, પુરમાંહે પધરાવ્યા છ;
- દશોદિશે તે વાનર નાદા, લક્ષમણુ જેટલે આખ્યા છ. ૧૦
- એટલું જો લક્ષમણુ જાણે તો, સહુનો આણે અત છ;
- ઊગામીને ઉભા છે રે, વાનર બહુ બળવંત છ. ૧૧
- શુભિત્રાસુત ઉગતો, કોધભેર તે આવેછ;
- શુભીવિયો શો નથી દિસતો, વારે વારે વહાવે છ. ૧૨
- મંત્રી સધજાને મન મિતા, કરશુ કશો ઉપાય છ;
- મેહલમાંહે રમેછે રાગ, દેખી અતિ દુઃખ યાય છ. ૧૩
- તે એમ નથી જાણતો જે, કાએક છે રાગ છ;
- રાજ્યમદે ધયો છે ઘેલો, ગયો વીસરી નામ છ. ૧૪
- જમણે ઉચ્છગે તારા, રોમા વામ ઉચ્છંગ છ.
- અનંગે આકલો કર્યો છે, ઉન્નત અતિ અંગ છ. ૧૫
- મિહાસન સોનાને બેટો, ગાદીને તો મડો છ;
- આવિગન અજાણને દેછે, જાણેછે દું રડો છ. ૧૬

કુંભ કનકતણાં મહામોટા, વાર વારણીએ વારિયા છ,	
એક વાકા વાળી મેલ્યા છે, એક અધૂરા કરિયા છ	૧૭
એક અબુક્ત આણી મૂક્યો, ઉપર કરી મધાણ છ,	
એક દાનવી રોલી મૂક્યા છે, પાન કરી પ્રમાણ છ	૧૮
તારા પાન કરીને પોતે, સુગ્રીવના મોમા નામે છ,	
અધરે અધર કરી એમ્હા, પીતા અતિ સુખ પામે છ	૧૯
પાન પાત્ર છ કનકના, ગણિતણા મહારમ્ય છ,	
શીસા સુંદર ભરી મૂક્યા છે, અમર ને અગમ્ય છ	૨૦
એક વિનતા વીણા વાયેછે, એક ધરેછે તાપ છ,	
એક ઊભી આલાપ કરેછે, એક ગાયે ગીત રસાળ છ	૨૧
એક વિનતા વાસળી વાયેછે, એક વાયેછે સુખ ચંમ છ,	
એક મધુર મૃદગ વળડે, એક નાયેછે નનરમ છ	૨૨
એક ગાથા કવિત કહેછે, માઠ પ્રમાણ છ છ છ,	
એક ઊભી અવસોકન કરેછે, આણી અતિ આનદ છ	૨૩
ગલીયા ચંદ્રવા ચાકરા, દિ ય દીપતા દીસે છ	
સાગામાચીએ સોનાની, દેખી હૈયુ હીસે છ	૨૪
એક ખીડી કરીને બાળા, ખબરાવે છે પાન છ,	
નાનાવિધના ભક્ષ કરાવે, માગે મહિલા માન છ	૨૫
ઉન્મત્તપણે ઉઢળે પોતે, નમ યદને નાયે છ;	
વિનતાને વળગી પડેછે, રંગે તેતો રાયે છ	૨૬
એકને આબણુ આપેછે એકના લે ઉતારી છ,	
હમોડા હમચી ખૂટે છે, તારણી દે તાળી છ	૨૭
જેમ ધણી હાથણીએ પરવયો, મદમોં ભાતગ છ,	
વિધવિધ પેરે વિનોદ કરેછે, કામે કરી આતુર અગ છ	૨૮
જે દહાડાનો રાત્ર્ય પામ્યો છે, તે દહાડાનો તેહ છ,	
કૌતુક કરતા જાળ નિર્ગમે, આનન્દભેર ત્યા એહ છ	૨૯
રાત્ર્યમાર અગદને માથે, પોતે રમણુ રગ છ,	

૧૬ મૂકો—મૂક (૧) ૧૮ અબુક્ત—નહિ વાપરેતો રેડી મૂક્યા છે—દોળી નાખ્યા છે ‘રેડી મૂક્યા છે’ પ્ર ૪ થી ‘એક દાનવી રેડી મૂક્યા છે’ પ્ર ૩ છ ‘રેડવી મૂક્યા’ પ્ર ૧ લી ૨૩ માઠ પ્રમાણ—એ નામના હદ અપના મહ અને પ્રતિમહ તાતવડે હદ ગાય છે (૧)

આલિંગન દેખને રહેતું, કે અખળા આચ્છંગ છ.	૩૦
એમ રમતો જો લક્ષમણ દેખે, તતક્ષણ લેતો પ્રાણ છ;	
અંગે કોપ કરી આવેછે, સુંધે શર-સંધાણ છ.	૩૧
ઉલટે ઉગતો આવ્યો, ગિરિતાણાં જે સુંગ છ;	
૫૬ પ્રહારે કડકા કરતો, અતિશે આતુર અગ છ.	૩૨
રામને રોતા મેલીને, અહીં આવ્યોછે આજ છ;	
સુગ્રીવ કંપએ નથી જાણતો, યાશે કુંકુ કાજ છ.	૩૩
કોણ કહેવા જાશે રાજાને, નારીમાંહે નમન છ;	
મણિમય મેહેલ મનોહર માંહે, મહિલાશુ મહામગન છ.	૩૪
લક્ષમણ છ ઉગતો આવે, નગરમાં નિરધાર છ;	
વિલંબ કરવા વાટે વાનર, વળી વળી કરે નગરકાર છ.	૩૫
અંગદને દીધી આશા, તું મેહેલમાં જાય છ;	
તુંને જાતાં નહિ કંપ બાધ, તારા તારી માય છ.	૩૬
અંગદે આવીને કીધી, માતાને તો સાન છ;	
લક્ષમણ છ કોપે આવેછે, કહો કાકાને કાન છ.	૩૭
તારાએ સાન કરી અંગદને, વાનરને તેડવ છ;	
જગતમાં હોય જેટલા, અર્ધ એટલે આવ્ય છ.	૩૮
શાખામૃગના સમૂહ મોકલો, તેડવાને તેહ છ;	
સુગ્રીવ આવી મળે સાર પહેલાં, આણવા ત્યાં એહ છ.	૩૯
સુગ્રીવના કાનમાંહે કહ્યું, તારાએ તેણીવાર છ;	
કોપ કરી લક્ષમણ આવેછે, સાંભળીએ બરતાર છ.	૪૦
વચન સુણીને સાંભરું સુગ્રીવને, પડી પેટમાં ફાળ છ;	
ચોમાસું જાતું નવ જાણ્યું, હવે ખૂટ્યો કાળ છ.	૪૧
રહો રંડા રોતી હાવે, તાંતતુમડાં તોડો છ;	
મધ તણા માણિયા મોટા, તેહ યાયરે ફોડો છ!	૪૨
મોં હુએ ને આંખો ચોળે, હવે કું ખરો વસતો છ;	
તે દહાડા સમાઈ સંધળા, જે રડવડતો હુતો છ.	૪૩
તારાને કહેછે સા તું જ, આગળ યા તું આજ છ;	
લક્ષમણની કર પ્રશસા, એ તો તારું કાજ છ.	૪૪

૩૨. ઉલટે—ઉલટે. પ્ર. ૧-૩. ૪૨. તાંતતુમડાં ૪૦-તાંત અને તુમડાં-નો તંતુરો કરીને બીજા ભાગતાં ફેરે. યાયરે—આંમણમાં.

કોમળ વચન સામળી કામિનીના, દયા ઉપજે મન જ,	
આભરણ ઉતારીને જાળે, કહેતી કૃપણ વચન જ	૪૫
તારા ત્યારે ત્યાંથી ચાલી, આવી લક્ષ્મણની પાસ જ,	
દીનવચન કરીને જોલી, વાણી ત્યાં પ્રકાશ જ	૪૬
આભરણ ઉતારીને મૂક્યા, લક્ષ્મણજીને ચરણ જ,	
હેવાતન આપો મારા વહાલા, આવી તમારે ઘરણ જ	૪૭
એ તો સદાનો અપરાધી, પશુ પામર પ્રાણ જ,	
આવડો કોય ન ઘટે એ ઉપર, તમે છે ચતુરસુખણ જ	૪૮
એને માર્યા માટે મોઠમ, તમારી નહિ હોય જ,	
કહેશે એક વાનર માર્યો, કીર્તિ ન કરે કોય જ	૪૯
તમે એને રાજ્ય આપિયુ, અને કયો અધિકારી જ,	
નહિતર એ તો અદિયા આયો, હું આપી એની નારી જ	૫૦

કડવું ૧૨ મું.

રાગ સામેરી.

જે જાણ્યુ હવે વિધવાપણું, નહિ પામુ નિરધાર,	
રામજીએ હાથ સાંઘો તો, જે કયો ભરતાર	૧
હવે કા એવું નથી, જને હું કર તો નાથ,	
હવે મારો પ્રાણ તમવો, પ્રજા એની સાથ	૨
શર સાધ્યુ છે તે મુજને મારો, જે વિધવાપણું ન વેઠાય,	
આમે મારે એ વિના, જનમારો કમળ જામ	૩
જેમ તરવર મિચી કયો પ્રેરો, પોતે છેદે પાણ,	
પુર્યાર્ય કો કહે નહિ, કેવી કીધી હાણ	૪
આમે તમારા બાપએ, એક વાર કીધી રાડ,	
હેવાતન તો ઉધારે, એમ કર્યું છે માડ	૫
કરજોડીને કરગરે, દીનસતી અતિ દીન,	
થર થર થર થર ધૂળતી, જેમ પાણી વણ મીન	૬
દીન વચન સુણી તારાના, ઉતરી ત્યા રીસ,	
એટલે મુમીને આવી, સ્વામીને નાખ્યું શીસ	૭

અરે દુષ્ટ સુગ્રીવિયા, રોતા મે'લી રામ;	
ચોખાસું વિત્યા પછી, ઉતાવળો આવ્યો આમ.	૮
સુગ્રીવ કહેછે અશુગ્રીછે, પ્રભુ ક્યાં કરોછો કોપ;	
પાછળ વાળી જુઓ વા'લા, ચતુરની જે ચોપ.	૯
જુએ તો એ વાનરા, આવ્યા છે અસંખ્યાત;	
એટલા કીધા એકઠા, તમે જુઓ વિમાસી વાત.	૧૦
લક્ષ્મણ રણિયાત થયા, સુગ્રીવનો સાક્ષી પાણુ;	
રીસ સધળી લીતરી, ઉચ્ચા અમૃત વાણુ.	૧૧
પછી બાહેર આવિયા, સભા માહે સાર;	
મોટે મોટે વાનરે, આવી ક્યો નમસ્કાર.	૧૨
લક્ષ્મણને દેખાડિયા, પોતાના અવાસ;	
ઠેલાસ કોટિકથી અધિક, જાણુ તેજ પ્રકાશ.	૧૩
વિનોદ કરેછે વાનરી, હાંમે હાંડાળા ખાટ;	
મણિમય મેહેલ-મનોહર માળિયાં, કુસુમ વેધા વાટ.	૧૪
આ મંદિર અગદતણું, નળ નીલનાં આ ધામ;	
આ ગજ ગવાક્ષનું, ગંધમાદનનું અભિરામ	૧૫
ગવયનું આ કેસરીનું, આ કુમુદનું કહેવાય;	
મંદિર દેખી મણિમય, લક્ષ્મણુ વિસ્મય થાય.	૧૬
હાંમે છે બહુ વાનરી, કોણુક કરેછે કોડ;	
કામવરણી કામિની, ગજગતિમાં નહિ જોડ.	૧૭
આ મંદિર દધિમુખનું, અહીં રહેછે તાર;	
અહીંઆં ત્રાપભ રીંછ રહેછે, પરાક્રમનો નહિ પાર.	૧૮
જંબુવાન રહેછે અહી, જાણિયે ઈંદ્રસદન;	
શતબળીનું મંદિર જોતાં, મોહ પામે મન.	૧૯
વાનરી ગાદે ગાયછે, રઘુનાથના ગુણગ્રામ;	
લક્ષ્મણુજને દેખાડ્યા, સમસ્ત કપિના ધામ.	૨૦
ગુફામાંથી બહાર આવ્યા, ત્યારે લક્ષ્મણુ વીર;	
સાચે છે સહુ વાનરા, ગાજતા ધન ગંજીર.	૨૧
સુગ્રીવ તું શીઘ્ર થા, એકલા છે શ્રીરામ;	

મુજે વિના તો રહી શકે નહિ, ક્ષણુ તેણે કામ	૨૨
પડતા દુતો પ્રાણુ સાહુ, પ્રશસુ ધરી પ્રીત,	
એકલા અએત થાશે, વાત અતિ વિપરીત	૨૩
એટલે આબ્યા વાનરા, લક્ષકોટિ અસખ્યાન,	
ખીજી કાઈ દીસે નહિ, નિસ્તમય સરખી વાત	૨૪
જુદા ન દીસે ગિરિ ન દીસે, ન દીસે આકાશ,	
પૃથ્વી ન દીસે પાણી ન દીસે, પથ ન દીસે પ્રકાશ	૨૫
નદી ન દીસે નદ ન દીસે, દિશા ન દીસે દેશ,	
અર્ક ન દીસે અટવી ન દીસે, ન દીસે નરેશ	૨૬
વન ન દીસે ધન ન દીસે, જન ન દીસે ગાય,	
કેવળ દીસે વાનરા, સર્વ હામ્યુ સોય	૨૭
પચાસ કોડ જોજન પૃથ્વીની, રેણુ ગણી જાય,	
સાગરજળ છે આટલું, મયોદા ત્યાં થાય	૨૮
તારા ગણે જળજળ ગણે, ગણે તરવર પાન,	
વાનરા છે વિશેષે, કો કાઢી ન શકે માન	૨૯
સુખીવના કર ઉપર છે, લક્ષમણજનો હાથ,	
જન્મમા જે વાનરા, તે સધળાએ છે સાથ	૩૦
કવિ પ્રએક મૂરખે, કાઠ્યુ છે તો માન,	
અદાર પક્ષ વાનરા, કલા છે નિહાન	૩૧
અડસટ શકુ રીંછ કલા છે, તે સર્વ મિથ્યા વાત,	
વાસ્તીકે તો અથ માહે, કલા છે અસખ્યાત	૩૨
સધળા વાનર આવે છે, જુગ્મ જોડી પાણુ,	
વદનથી તે બોલે છે, જય જય જય જય વાણુ	૩૩
જાણીએ વાનર રૂપિયો, સમુદ્ર છે તો સાર,	
કર જોડયા છે તે કમળના, ડોડા એહ અપાર	૩૪
રામજીએ દીધા આવતા, વાનરકેરા જુદ,	
અતર આનદ પામિયા, પૂરણુ પરમાનંદ	૩૫
સુખીવે આવી શીશ નામ્યુ, રઘુનાથજીને પાય,	
લક્ષમણજી આવી મળ્યા, રીઝ્યા રાધવરાય	૩૬

૨૬ અટવી—જગલ ૨૯ માન—માપ ૩૧ પક્ષ—અને શકુ—અ
જન ઉપરાતની સખ્યાઓ

મુખ્ય મુખ્ય વાનરને, રામે દીધા માન,	
સુગ્રીવે સર્વ દેખાડયા, શ્રૌઢા જેહ પ્રધાન.	૩૭
જે પર્વતનો જે વાનર, લેઈ તેના નામ,	
આ આટલા કપિનો ધણી, સાબળો શ્રીરામ	૩૮
સુગ્રીવ ઉપર સ્વામીજી, યથા પરમ પ્રસન્ન,	
કર ગૃહીતે આધો તાણી, દીધુ આયિગન	૩૯
બસો બસો સુગ્રીવ તુ, શાખા મૃગનો સ્વામ,	
આવ આધો બેશ બળિયા, આજ આણે દામ	૪૦
લક્ષ્મણ બેઠો જમણી પાસ, સુગ્રીવ ડાબી પાસ,	
સુગ્રીવ પેલી પાસ બેઠો, અગદ અતિ ઉદ્ધાસ	૪૧
અગદની પેલી પાસ બેઠો, ચોધ જાણવાન,	
તે પાછળ નીલ બેઠો, નળ બેઠો મતિમાન	૪૨
અતુકમે એમ ત્યા વાનર બેઠા, આપ આપણે અધિકાર,	
જયાળેગ્ય તે આદર કીધો, રામે તેણીવાર	૪૩
કરજોડીતે આગળ બોલો, હાથીઓ હતુમાન,	
ગાઢે ગાઢે કરેછે, રઘુનાથના ગુણમાન	૪૪
રામ કહેછે સુગ્રીવને, મેં કર્મું તાર કાજ,	
વાળી વધીતે આપિયુ, મેં કિષ્કિધારું રાજ	૪૫
હવે તં તો પરહયુ છે, તે તો તુ પાળ,	
સીતાની શોધ આણી, વિરહવેદના ટાળ	૪૬
તારો અર્થ પહેલો સર્વો, હવે મારો તો સાર,	
રેખા તુ તો પામિયો, હું પામુ સીતા નાર	૪૭
સુગ્રીવ કહેછે રામજી, હું શીઘ્ર આણુ શુધ,	
દશોદિથ વાનરા, પ્રેરૂં પરમ પ્રસિદ્ધ	૪૮
વિનત નામે વાનરો, તેડિયો તેણી વાર,	
આગળ આવી રહ્યો ઉબો, કરીને નમસ્કાર	૪૯

કંઠુ' ૧૩ મું.

રાગ છતમાન તાળ.

- સુગ્રીવ કહે સાંભળ ભાઈ, કર તું શીઘ્રે સગઈ;
 ઉત્તર સાગર પર્યંત, તે જોવા જવું બળવંત. ૧
 એક મસવાડે આવે, શોધ શોધી તું લાવે;
 તું શોધે પર્વત પ્રેાદ, ગૂઢ ગહવર ગૂઢ. ૨
 નદી નિર્મળ તરજે, ગિરિ પાછળ પ્રદક્ષિણા કરજે;
 જોજે વાડી વન, આકર અટવી ધન. ૩
 ધરા પર્વત ખોળે, વાનરને વાટે રાળે;
 સો કોટિ વાનર સાથ, તું તો તેનો નાથ. ૪
 એકમના થઈ જોજે, સાવધાન સહુ હોજો;
 પોતાનું સર્વસ્વ જમ, નિર્ગમ્યું હાય તેમ. ૫
 જો મસવાડે નહિ આવ્યો, શોધ શોધી નહિ લાવ્યો;
 વળતી લાકડી ભાળ, તો ખૂટ્યો તમારો કાળ. ૬
 હથીય હું સહુને સાથ, હું તો આ મારે હાય;
 ગગા નદી ઉતરજો, નિશ્ચય તે તો કરજો. ૭
 બહરિકાશ્રમ તો જાજો, જોવા તત્પર થાજો;
 ગંધમાદન ગિરિ જોજો, પેખી પાવન હોજો. ૮
 ત્યાં જાણાએ યજ્ઞા, છે મર, કહીએ હોલાએ નહિ અમ;
 એક સોનાનું છે શુભ, ચઢી જોજો આણી રંગ. ૯
 લાયકી હેઠા ઉતરજો, શૃંગવાનગિરિ પર્વત જોજો;
 આગળ હસિનખીજગિરિ એક, તે જોજો કરી વિવેક. ૧૦
 જ્યાં મરતો યજ્ઞ છે યાગ, અમરે આવી લીધા છે ભાગ,
 ત્યાં એક સિદ્ધા આવશે પ્રેાદ, જોજન માત્ર તે ગૂઢ. ૧૧
 શપાની તો છે તેહ, તે જોજો આણીને નેહ;
 આગળ આવશે હવાવન, ત્યાં રમતા પચવદન. ૧૨

૩. આકર-આણ. ૭ આ મારે હાય-તે મારે હાય પ્ર. ૧. ૮.
 અમ-અમિ ૧૧. મરતો-એ નામના રાજાએ. અમરે-દેવે. ૧૨.
 પંચવદન-મહાદેવ.

આગળ નદી યોજન બેઠે, તમે તો તરજો તેઢ. ૧૩

રાગ આશાવરી.

- આગળ જતાં આવશે, ગુફા ગૂઢ અપાર:
જમરા તેમાં જમે ધણા, અનેક કરે ગુંગર. ૧૪
- જમર યજ્ઞને પેસજો, જેમ જણે નહિ કોય;
સીતાને તો શોધજો, જયપિ ત્યાંજ હોય. ૧૫
- એક વૃક્ષ વહોણુ અરણ્ય આવશે, એક નિર્જળ આવશે દેશ;
પાણી પાખે તમે તો, પામશે અતિ ક્લેશ. ૧૬
- માન સરોવર સમીપે, નિરખજો ધરી નેહ;
જાણુનહ જોજો જઈ, કનકજળ છે જેહ. ૧૭
- અલકાવાડી શિવતણી, કૈલાસ કરે પાસ;
ધનદની નગરી નિરખજો, જે આપી છે અવિનાશ. ૧૮
- હિમદ્રુટગિરિ નિરખજો, જજો ઉત્તર સાગરતીર;
અનેક સ્થાન જઈ જોજો, ધરીને તો ધીર. ૧૯
- પાછા વળતા પેખજો, જોયા જેટલા કામ;
એકમના અવલોકજો, રઘુનાથજીનું કામ. ૨૦
- પત્રે પત્રે પેખજો, જોજો ડાળે ડાળ;
પર્વત વેગે નિરખજો, પૂછજો પથુ બાળ. ૨૧
- વળતુ ત્યાંથી સાવજો, વનગિરિતણું ધધાણ;
જોતા તે મળશે નહિ તો, સમજ તારા પ્રાણ. ૨૨
- હાજી કહીને હોડિયો, સાથે કપિ સો કોડ;
તમે કહોછો તેમ સ્વામી, નહિ તેમાં ખોડ. ૨૩
- દ્વિવિદ વાનર તેડિયો, સુખીવ કહેછે બ્રાત;
પૂર્વસાગર પેખવાને, વિરા જ વિખ્યાત. ૨૪
- ત્રીશમે દિન આવજો, સાવજો શોધી ગુહ;
વન અટવી ગિરિ નિરખજો, જોજો વિચારી બુદ્ધ. ૨૫
- શતગુપ્ત પર્વત પેખજો, સિમ્બચળ ગિરિ જ્યાંય;
મેર મંદર મધ્ય બાજે, જઈને જોજો ત્યાંય. ૨૬
- એક પર્વત આસરે ગિરિજા, ગોમંત નામે એક;
રૂપાનો પર્વત આવશે, જ્યાં ધ્રુવે કર્યા જન્મ અનેક. ૨૭

શૃંગ તો સોનાતણાં, એવા ગિરિ અસંખ્યાત;	
માર્ગમાંહે આવશે, જોને જઈને વ્રાત.	૨૮
ઉપર ચઢવાનું આળસ મ કરશે, શૃંગ પાછળ જોને પ્રીત;	
ગુફા માંહે પેસતાં, ધારો મા જયબીત.	૨૯
એક ગુફામાંહે સર્પ ઘણા છે, તેમ તમે થાજો સર્પ;	
શોધને સપને જઈ, મન મ ધરશે દર્પ.	૩૦
ઉદયાચળ અવગોડજો, જ્યાં ઉદય પામે જાણ;	
પૂર્વ સાગર લગે જોને, ને લાવજો ધવાણ.	૩૧
જે પાસાની કોણ જોને, દેશ વિદેશની વાટ;	
શૃંગ સધળાં શોધજો, ચઢી ઊંચા લાટ.	૩૨
એકત્રીશમે દહાડે આવશે, તો આણીશ તમારો અંત;	
એંશીકોટિ વાનર લેઈ, સાથે આણ તું જળવંત.	૩૩
સુમેણ નામે સુંદર તેડ્યો, તારાતણો જે તાત;	
સસરા માટે સાંખીશ નહિ, હું સાંભળ સાચી વાત.	૩૪
પશ્ચિમ સાગર પળો પ્રેમે, રેવતાચળ ગિરિ જ્યાંય;	
સરસ્વતીતીરે જઈ જોને, સોમ કૂપ છે ત્યાંય.	૩૫
અસ્તાચળ પર્વત જળો, રવિ અસ્ત જ્યાં હોય;	
સમુદ્રતીરે શોધજો, પશ્ચિમ સાગર સોય.	૩૬

એક શુદ્ધ માંહે રાક્ષસ રહેછે, ત્યાં ધરી રાક્ષસ દેહ;	
એક વનમાંહે વ્યાઘ રહેછે, વ્યાઘ યષ જોજો તેહ.	૪૩
એક મસવાડે અહીં, વેહેલા આવજો વીર;	
દક્ષિણ સાગર લગે જોજો, ધરીને તો ધીર.	૪૪
શોધ શોધી લાવજો, વળી કટલે કાળ;	
તે દેશથી કહીએ કદાચિત્, લાધશે જો ભાળ.	૪૫
તો તમે તો માહરો, મ કાઢશો પછી વાંક;	
રામ દેખતાં પીલાવીશ, હું એ આડોઆંક.	૪૬
સાંખીશ નહિ હું સમ આડછું, સહી કરીશ સંહાર;	
રામજીતું કામ છે, એકમને કરો આવાર.	૪૭
હું યદપિ કરું સાંભો, તો હણે રઘુનાથ;	
જેણે બાણે વાળી માંખો, તે હજી છે હાથ.	૪૮
વીરા વહેલા આવજો, લાવજો શોધી ભાળ;	
મહેદ્ર પર્વત લગે જાને, જોકણું લગે વિશાળ.	૪૯
એમ નહિ જે આ ન જોયુ, લાવજો ધધાણ;	
એંશી લાખ વાનર લેઇ સાથે, આલ્ય ચતુરસુખણ.	૫૦

કલ્પ ૨૪ મું.

રાગ મારૂ.

સુમીવ કહેછે સહુએ સામગ્રો, પ્રોદા જે પ્રધાન;	
શોધ જોવાને સીતાજીની, જાઓ મુવરાજીન.	૧
નજ નીલ ગજ ગવાક્ષ ગવય, તાર પનસ હનુમાન;	
ઋષભ અંગદ ને કુમુદ કેસરી, યોધા જાણુવાન	૨
ચત્રાંગ આદિ દેઇ સગ્રા, મુખ્ય મુખ્યના નામ;	
સુમીવને પૂછે છે પ્રેમે, રાજાચોચન રામ.	૩
ચત્રાંગમપતિ તું શું જાણે, વીરા એવઝાં વન;	
સુણતાં હું વિરમય પામુછું, મોહે આરૂં મન	૪
સુમીવ કહેછે સ્વામી સર્વે, અવગ્રાં છે એહ;	

વાળીતણા ભયથી ભાગ્યા, એમાં નહિ સંદેહ. -	૫
એટલે હામે હું રડવડી, ઝપ્પમૂક ગિરિ આવ્યો;	
ત્યાં તમારૂં દર્શન પામ્યો, તેણે કરીને કાવ્યો.	૬
રધુનંદન પૂછે છે સુગ્રીવ, એક મારે મન સંદેહ;	
તે ટાળ્યો ટળે નહિ કાણે, આશ્ચર્ય સરખું એહ.	૭
જે વાળીના ભયથી ભમતા, હીંડ્યા રાને રાન;	
કંધએ તો રહેવું નવ પામ્યો, ક્ષમ આવ્યો આણે સ્થાન.	૮
કિંકિધા સમીપે અહીંથી, જોગન જાણે ચાર;	
એકે ફાળે આવે અહીંઆં, ક્ષણ નવ લાગે વાર.	૯
તો તે કહેવું આણે પવંત, નિર્ભય યમ ક્ષમ રહેડે,	
જેતાં કાંઈ કહ્યું ન જાયે, હું તો એવું કહેડે.	૧૦
વાળીને શુ વાર લાગતી હતી, અહીં આવતાં આજ;	
સુગ્રીવ કહેછે સ્વામી સાંભળો, તે તમને કહુ મહારાજ	૧૧
કિંકિધાથી દુઃખા પાચે, કોઈ રહેવા ન મળ્યો ભાગ;	
ત્યાં જઇને કેમ કીર્તિયે, મહીમંડળ નહિ લાગ	૧૨
હતુમતે કહ્યું ત્યાં મને, ઝપ્પમૂક જઈ રહિયે,	
વાળી ત્યાં આવી શકે નહિ, તો શા માટે દુઃખ સહિયે.	૧૩
હુંદુભિ ઉપાડી નાખ્યો, પડિયો પપાતીર;	
માતંગઝપિ ત્યાં તપ કરતા, ધ્યાન ધરીને ધીર.	૧૪
રૂધિર વખ્યું જે વદન યજી, ઝપિને લાગ્યા ઝાંટા;	
અકસ્માત ઉધડી ઉડ્યા, જાણે ભાગ્યા કાંટા.	૧૫
આ અસુર અહીં કોણે નાંખ્યો, ઉચિત કંઈ આશ્રમ;	
હુંદુભિ વધ્યો એ વાળીએ, મુનિએ જાણ્યો મર્મ	૧૬
જ્યારે વાળી આવે આણે વન, ત્યારે પામે મર્ણુ;	
શાપ દીધો તે કોપ કરીને, અપવિત્ર કીધી મર્ણુ.	૧૭
તે માટે વાળી અહીં ન આવે, સુગ્રીવે કલ્પે સંજય;	
તો અમે અહીં રહી ચક્રા છું, પ્રરણુ એ પદ્મય.	૧૮
રધુનંદને પ્રેમે સાલો, હતુમંતકેરે હાથ;	
એકાને લઇને બેઠા, સ્વામી થી રઘુનાથ.	૧૯

હનુમત તું છે મિત્ર મારો, પ્રાણુયજ્ઞ અતિ પ્રીત,	૨૦
સેવક સવળા માહે શિરોમણિ, બણેછે સદુ રીત	
સીતાને જોવા જોગ તુ, માને મારું મન,	
જીજ્ઞ સૌ બૂલ્યા બમે બૂમા, તુ પામીશ દર્શન.	૨૧
આત્મસમર્પણ તું કીધું છે, અનન્ય છે તું દાસ,	
શ્રીમણી તો તો મોકલીએ, જો હોય દૃઢ વિશ્વાસ	૨૨
રાજપુત્રી ને રાજપત્ની, સતી શિરોમણિ નારી,	
તે કને મોકલવા વીરા, તુ એક અધિકારી	૨૩
જનકસુતાને માતા માને, મુજને માને તાત,	
હુ પુત્રયજ્ઞ અધિક મારું, સામળ હનુમત વાત	૨૪
શ્રી માતને માતા માને, સદા તું બ્રહ્મચારી,	
વજ્રકોટો દૃઢ છે તારો, વાર છે વનચારી	૨૫
સીતાને નરેશો કહેજો, કહાબુ છે એમ રામ,	
ક્ષણમાત્ર હું નથી મૂકતો, મુખથી તારું નામ	૨૬
આખેથી આસુની ધારા, પરમ વહેછે પૂર,	
અતિશે થયોછું આકળો, જે તુ જઈ બેઠી દૂર	૨૭
વિરહ રૂપિયુ કરત વેરે, કામળ જોતી કાપ,	
અંગીકી માહે એકલુછું, તુજવિષ્ણુ રથુ ન જાપ	૨૮
પચમાણુ પીડેછે મૂળને, તુજવિષ્ણુ ત્રણ ઉગારે,	
એક પત્નીવ્રત અખિલ પાળતુ જો તું જીવન મારે	૨૯
ટથની આગળાએ મુદ્રિકા, ન આવતી તે જાણ	
તારે વિરહે કરીને સીતા, કહ્યું થઈ છે પાણ	૩૦
દેયુ મારું નથી ફાટતુ થયું છે પાપાણ,	
ધણુએ કર્યું કાઢવાને, તોએ ન ગયા પ્રાણ	૩૧
હૃદયકમળ માહે પાવ જાળા, પ્રમટ થઈછે પ્રૌઢ,	
આસુએ કરી હોવાએ તે, મરણુ ન પામુ મૂટ	૩૨
સૂતા બેઠા હોડતા ચાલતા, સ્મરણુ કરછું તારું,	
ઝૂરી ઝૂરી પજર થયોછું, મન મોહ્યું છે મારું	૩૩
આવે તો તુ ઝાળએ નહિ, એવું થયુંછે અંગ,	
તુજ સાથે સર્વ ગયા છે, રૂપ રમ ને રંગ	૩૪

હું કહીશ પ્રીત મેં પ્રીછી, કહાન્યુ દીનદયાળ;	
પ્રેમ શો જો તારે વિગ્હે, નથી થાતો કાળ	૩૫
જીવુજી તે જાણજો, વૃજ નામતલો આધાર,	
એકે સ્થાનકે બેસી ન શકુ, પડુછુ વારોવાર	૩૬
નયણે મારે નિદ્રા ન આવે, કુધા તૃપા ન લાગે,	
હંદે માહે રૂપ નિરખુ, જેડુ દીડુ આગે	૩૭
તારા ગુણ ગાઉ ઝટલા, જો રસના મુખ એક,	
શોપનાગતી પેરે ન સરજી, મારે તો અનેક	૩૮
હા સીતા! હા સીતા! કહેતા, કરતા અતિ આકદ,	
ઉભા થઈને અંગ આછટપુ, પડયા પ્રેમને દૃદ	૩૯
આ જન્મે મેં કોઈ નથી કીધું, પેલા જવડું પાપ,	
માએ મારી વનમા કાઢ્યો, મરણ પામ્યો જાપ	૪૦
પડતે પડે ને ચડતે ચડે, તેમા તારૂં હગણ,	
વિરહ રૂપી વેરી વડે, જાઉં કોને શરણ	૪૧
વેલી વિના જેમ વૃક્ષ ન શોભે, નિશા વિના જેમ ચંદ્ર,	
તેમ હું વૃજ વિના નવ શોભુ, દીમુંજી મહામદ	૪૨
ત્રાણ ત્રાણ રે જનકનદિની, મેં તો રહ્યું ન જાપ,	
વૃજ વિના જે અધક્ષણુ તે, કોટિ કદપ સમ થાપ	૪૩
હનુમંત મુદ્રિકા મારી, જનકસુનાને આપે,	
એણે ધધાણે સીતાના, દુખ સધળા કાપે	૪૪
તેવો પ્રેમ કયા થકી મુજને, જેવો ટોશો એને,	
વૈરદીની પ્રીતની પાસે, કહો કીજીએ મને.	૪૫
વળતો સદેસો જે કહાવે, તે હું સમારી રાખે,	
મનને ધીર ધરાવવા વીર, મુજ આગળ હું બાખે	૪૬
શા માટે રીસાની સીતા, રો મારો અપરાધ,	
વિનય વચને વિનિતિ કરજો, સેતક છે હું સાધ	૪૭

૪૧ પડતે ૬૦—૫-લી અવસ્થામા દુખ પડે છે, અને શોખનો વેગ ચડતામા ચડે છે 'પડે તે પડે ને ચડે તે ચડે' થ ૩—૪૪૫
 ૪૬ ૬૦—અર્થાત્ એની પ્રીતને કાળી ઉપમા આપીએ ૧ ૫૧ તે-વચન રૂપી નિશાની

તારા ગુણનો ઝોશિકળ થાવા, સમર્થ નહિ હું થર;	
જો તું શોધ લાવે સીતાની, સુખસાગરનું પૂર.	૪૮
સીતાનું તું દર્શન પામીશ, જીવિત તારૂં ધન્ય;	
જનકનંદિની જોવાનું, મારૂં થયું છે મન.	૪૯
એમ કહી આલિંગન દીધું, હરિએ આણી હેજ;	
જાણે કૃપા કરીને આપ્યું, હનુમંતને નિજ તેજ.	૫૦
તું જાણે કે હું જાણું, અવર ન જાણે કોય;	
તે તું જનકસુતાને કહેજે, સાંભળતાં સુખ હોય.	૫૧
વૈદેહી કનેથી વળતું, લઈ આવે ધધાણ;	
જે હું નિરખીને પામું, પાછો નૈતમ પ્રાણ.	૫૨
વિધાતાએ વેરો કીધો, મને ન આપી પાંખ;	
જનકીને જોવા મારા, મનમાં મોટી ધાંખ.	૫૩
એમ કહીને મૂઝાઈ પામ્યા, કમળદળલોચન રામ;	
હનુમંતે હાથ સહીને, ઉઠાડ્યા સ્વામી સુંદરશ્યામ.	૫૪
એમ કહીને ખેડ આવ્યા, સુગ્રીવ કેરે ખાસ;	
અંગદ કહેછે આચાર્યા આપો, આદિપુત્ર અવિનાશ.	૫૫
અંગદે આવીને નામ્યું, રામને ચરણે શીશ;	
વીરા તને વિધ્ન હશે મા, કૃપા કરી જગદીશ.	૫૬
અંગદે આચાર્યા માગી, ચરણે લાગી આલ્થો;	
હવે કો પકી હાઈ નહિ, રામે કર મૂછ ધાલ્થો.	૫૭
ઐશીલાખ વાનરને લેધ સાથે, જોતા જોતા જાય;	
હા સીતા ! હા સીતા ! કરતા, વાટે શ્વાસ ન ખાય.	૫૮
એ કથા રહી એટલે, વિનત વેગે આવ્યો;	
ઉત્તર દિશ આખી અવલોકી, શોધ શોધી નવ લાવ્યો.	૫૯
દેશ વિદેશ શોધી વળિયો, આકર અટવી વન;	
પરંત સઘળા કહી દેખાડ્યા, મનાવ્યું ત્યાં મન.	૬૦
એવું કહેતો દ્વિવિદ આવ્યો, જોઈ પૂર્વ દીશ પાવન;	
એણી દિશો નિર્ધાર નથી, જણો જગજીવન.	૬૧
સુખેણુ સમાચાર લેધ આવ્યો, પશ્ચિમ દેશથી પ્રીત;	
પશ્ચિમ દેશ નથી જનકી, એ તો રડી રીત.	૬૨

કડવું ૧૫ મું.

રાગ પરજીઓ.

દક્ષિણ દિશે વાનરા તે, જોતા જોતા જાય રે,
 નદી તરી ગિરિ ઓળંગે, પૂછતા પળાય, વાનર ચાલિયા રે ૧
 ગુફા માહે પેશી નીમરે, અહીં નથી સીતા માત રે,
 માર્ગ માહે પચિકને પૂછે, કહો તમો ગુફ વાત, શોધ ઈ પામિયે રે ૨
 તરવર ઉપર ચઢીને જુએ, કંઈ શોધી બાળ રે,
 હા હા હવે ખરા વસુતા, સ્વામી દીનક્યાળ, હવે શુ કીન્નિયે રે ૩
 એમ કરતા એક ગુફા આની, માહે ભમર કરેછે ગુમાર રે,
 ભમર યધને માહે પેદા, નથી આણે દાર, કાને પૂછીએ રે ૪
 જેમ સર્વસ્વ હાર્યું હોય, એમ આતુર યધ જુએ રે,
 ભક્ષણ કરે નહિ, પાણી ન પીએ, મુખે ક્ષણ ન સૂએ, કોને કમ કીન્નિયે રે ૫
 દો કહેછે પેલા પરત ઉપર, ધૂમાડો તો દીસે રે,
 સ્થળા ચડે સાથે જોવા, હરખે દેડુ હીમે, અહીં તો છે નહિ રે. ૬
 પૂર પવન ને આકર અટરી, તન ઉપાન ઉદાન રે,
 નાનાવિધના દેશ નિરખે, જોવા સ્થાને સ્થાન, ગિરિ એક આધિયો રે ૭
 તે ઉપર ચઢીને જુએ, યગસ્થળ છે જ્યાય રે,
 વેદી કુડને પ્રજા પાવક, જૂપ ચિન્હ છે જ્યાય, હેડા ઉતરી રે. ૮
 દો વૃક્ષે વૃક્ષે ચાને છે, પરત પરત કાપ રે,
 દો પગે પાળા પજે છે, એમ સીતાને જોય, હવે શી પેર ચરો રે ૯
 એમ કરતા તે જોતા જોતા, આવ્યા સામગતીર રે,
 નિસાસો મૂળને બેગ, નાજે હાને નીર, સધળા સચુમપ્પા રે ૧૦
 ક્યા જાશુ ને હવે કેમ કરશુ, ઉજે નહિ ઉપાય રે,
 કળાળવા લાગ્યા તે ત્યારે, ચર ચર કાપે કાચ કા જાશુ હવે રે ૧૧
 સાગર લગે શોધુ સધળુએ, એકમના યધ આપ રે,
 સીતાનું દર્શન નવ પામ્યા, પૂવ જગમુ પાપ, તો કમ ખમીએ રે ૧૨
 અંગદ સમસ્ત કપિને કહેછે, મર્ધ નહિ આપલો વાક રે,
 જોવા વિષુ મુમું નથી કંઈએ, આપલો દેવ દીમે નહ, કહો કમ કીન્નિયે રે ૧૩

- અરે વીરા વાનરા, તમે જાઓ સુગ્રીવની પાસ રે,
હું તો અનશન લેધ બેશીજ, નિશ્રે મારો નાશ ખીજી ન ઉપજે રે ૧૪
- સુગ્રીવ શત્રુ સ્વભાવે મારે, જોણે મરાવ્યો મુજ બાપ રે,
તે મને ક્યમ મેરે છવતો, જીજી પિચારી વાત, એને મિપ થયુ રે ૧૫
- આગળનું વૈર છે એહને, મિપ વિના ક્યમ મારે રે,
રામચદ્રનું કામ ન કીધું, તો શા માટે વારે ? હવે અહીં રહું રે ૧૬
- કહેશે એ અમરો આવ્યો, લાગ્યો નહિ તો ભાજ રે,
અપરાધી અગદ અણુગમતો, સ્વામી દીનદયાળ, એને માગ્યે રે, ૧૭
- મનુષ્ય હોયે આપગાર્થી, અર્થ આપણો સારે રે,
કહેશે કાજ ન કીધું એણે, સામુ પોતે મારે, પશુશુ પ્રીત શી રે, ૧૮
- જે રામે વાળી વધ્યો છે, પત્ની પામના કાજ રે,
તે મને શા માટે રોકે, રાખે પ્રાણ લાજ, એને મારશ રે ૧૯
- સુગ્રીવ તમને નહિ હણે, વૈર નથી તમ સાથ રે,
મુજ માટે એ મિપ કર્યું, હજાર કરના હાથ, વૈર ન વીસરે રે ૨૦
- રામચદ્ર જ્યારે મુને પૂ, કહો સીતાની શુદ્ધ રે,
ત્યારે હું ઉતાર શો આપુ, બોતોને સૂઝે બુદ્ધ, ઉતાર શો દઉરે ? ૨૧
- આવો વાળીનંદન સુવરાગ્ન ! મોટા દેધ દેધ માન રે,
શુ મોહુ લેધ ત્યા જાઉં, રામચદ્રસન્નિધાન, હાથો ! હજવો પડુ રે ૨૨
- રોધ લીધા પામે શુ જાઉં, વાળીતણો હું તન રે,
એકનીર જે અનનિ ઉપર, જાણે ત્રિભોગન, હવે ક્યમ જઈ શકુ રે ૨૩
- કે સીતાની રોધ પામુ, કે કાહુ અહીં પ્રાણ રે,
મરજાદા મારી એ માતુ, શ્રી રામચદ્રની આણુ, સદુકો સાબજો રે ૨૪
- વૈરીનું હૈયુ ટાકુ કર, કહો શા માટે રે ?
સીતાપતિની પ્રીત પ્રીછી છે, નેહ ધરે નહિ નાટ, ને નવ આનંદુ રે ૨૫
- જન મુવાન વગતો વદે, સાજણીએ સુવરાગ રે
તને અહીં એકનો મેની, પ્રમજાઉ અમો આજર કહો એમ ક્યમ ઘટે રે ૨૬
- જે તારા બાપનું આપ્યું, અમો કરે તો આહાર રે,
એસિકંજ યાવા નહિ સમય, વાળીતણો ઉપમાર, ગુણ ક્યમ વીસરે ? ૨૭

બધી વસ્તુ અમને આપી, આપોપે કરતા બક્ષ રે;
 પ્રાણુ લગે પોતે પાયરતો, પુરી કરતો પક્ષ; જીમ એકે શું કહું રે. ૨૮
 આ સધળા સેવક છે તારા, પિતાતણા પ્રધાન રે;
 જેને પ્રાસાદે અપ્સરા નાચતી, ગંધર્વ કરતા ગાન; ગુણનાં ગાડલાં રે. ૨૯
 કૃતાર્થી કહેગે સહુ અમને, ચઢે રામને રીચ રે;
 અપરાધી જાણીને અમને, શ્રીપતિ છેડે શીશ; કહો ક્યમ જીવિયે રે ૩૦
 જેનાથી કાંઈ નવ ઉપજે, તે બળાવે કર્મ રે;
 કાપર તે સરજ્યાને પડખે, મૂઠ ન જાણે મર્મ; શું તેવો નહિ રે. ૩૧
 અંગદ તું પણુ અમારો સ્વામી, પ્રાણુ લગે પણુ પાળ રે;
 પિતાના મોંના માનીતા, તનતાં લાગે ગાળ; તો ક્યમ મેલિયે રે. ૩૨
 સમર્થ હોય ત્યારે સહુ મળે, મગા સનંધો સાથરે;
 વેળા પડ્યે બેઠા નહિ વા'લા, મિત્રનો મેયે હાય; દયો વળી નિર્ણયે રે. ૩૩
 જે ગતિ તારી વાળીતણા સૂત, તે અમારી આજ રે;
 એક નાવડે આપણુ બેઠા, એકજ કરવું કાજ, અહીંથી ઉઠિયે રે. ૩૪
 ઉદમ કરતાં એસરિયે નહિ, વળી જોઈએ સધળાં હામ રે;
 શોધ જોતાં રડવડતા મરિયે, તો રડું માને રામ, સુકિત પામિયે રે. ૩૫
 અનશન લીયે અવગતિ યાયે, દુઃખે જાય પ્રાણુ રે;
 કહેરો ભુંડો ભૂખે મૂઓ, એવો મૂઠ અજણુ; સહુ નિંદા કરે રે. ૩૬
 સીતાની શોધ જોતાં મરીએ, તો તેને લાગે લાજ રે;
 કહેરો સ્વામીએ સાર ન કીધી, કરતા હતા દાજ; પ્રજુ પણું પ્રીછિયે રે. ૩૭
 આદ્યોક માહે ન સમાયે, રામચંદ્રના ચોર રે;
 મેમના થઈ અહીં બેસી રહીએ, તો વાળેબાણુ કહોર, ઉગામીરલા રે. ૩૮
 મનતણો મર્મ સહુ જાણે, તે પ્રાણુતણા આધાર રે;
 જેટલાં સ્થાનક આગે નિરખ્યાં, તેજોએ ખીજવાર; સોધી પામિયે રે ૩૯
 ઉદમ કરતાં જે જડે નહિ, તો કાઢે કર્મનો વાંક રે.
 બાપડા કહીને બોલાવે, જે યઈ રહીએ રાંક. દુપણુ દે નહિ રે. ૪૦

૨૯. પ્રાસાદે-મેદવમાં. ૩૧. તે ઈ-ને કર્મના સામું જેવરાવે-પ્રા-
 રમ્ય ઉપર વિશ્વાસ રાખીને બેસી મ્હે. તે કાપર જાણુવા; તે મૂઠનમ પા-
 આ પડી ખીને કાંઈ મર્મ જાણુતા નથી. "જેને કાંઈ ન ઉપજે" પ્ર. ૪ પી.
 ૩૩. બેઠા-બેઠા બેઠા ૩૬. મૂઠ-મૂઠ. પ્ર ૩ જ.

વૃદ્ધ પ્રધાનનાં વચન સાંભળી, પ્રસન્ન થયો સુવગય રે;
 વચન તેનું સીધ ચઢાવી, પુનરપિ જોવા જાય, સાથી ઉછળ્યા રે. ૪૧
 વળી જોતા જોતા જાયે, જે જોયા છે વન રે,
 પરત સધળા પેખિયા, આકર અમ્વી વન, શોધ ન પાગિયા રે. ૪૨
 જોજન એક જણીને મેના, જળયુ થારો જાણુ રે,
 સંમીવ જો સામજશે આવ્યા, તો તો લેગે પ્રાપ્ત, વળી પાઠ વગ્યા રે. ૪૩
 ત્રીજી વાર તે સ્થાનક જોતા, આવ્યા સ્થળ નિધિતીર રે,
 હવે આપણે અનશન લેઈ, તજિયે સહુ શરીર, હૃદય શુદ્ધિનિયે રે ૪૪
 ગમ પાથરી સધળા સૂતા, મરના કીધા મન રે,
 જનકનદિની જોવા જાણું, લીધા છે અનગન, દર્શન દીનિયે રે ૪૫
 જૂઝ્યા તરરયા થામ્યા જાગ્યા, નયણે નિદ્રા આવે રે,
 સીતા રો અપરાધ ક્યો છે, દર્શન રો ન કગવે, કોખ્યા શા ભણી રો ૪૬
 સતી છુ અમો સેવક તારા, સોખ્યા પિંડ ને પ્રાણુ રે,
 જેમના થઈ બીજે કઈ જઈએ, તો વાગે રાગનુ જાણુ, તુજથી ત્રિયે રે ૪૭
 હા સીતા ! હા સીતા કરતા, અતિ કરે આકલ રે,
 અમને તો કઈએ નવ સૂઝે, દીન દામણા મદ, પ્રાણુ ન નિમરે રે ! ૪૮
 એટલે એક ગર્જરમાથી, હમ નીસર્યા આગ રે,
 પાણીએ પાખ બીની છે, મોનાની છે સાગ, આવ્યા કદા થકી રે ૪૯
 છાટા અગે ઉડતા લાગ્યા, જાણે દીધા અભિરેક રે,
 આપણે શુદ્ધ ગર્જર જોયા, નથી જોયુ એ એક, એમા તરે રે. ૫૦

કડવું ૧૬ મું

રાગ મોરક

એ પખી આવ્યા ઉડેથી, ત્યા દીસે છે નીર,
 આવો આપણુ જોવા જઈએ, સજ જાઓ સર્વ વીર,
 અગદ બોલ્યો રે બોલ્યો રે, આજગનું નહિ કામ
 એક એકને પૂછડે વળગ્યા, હાડે તારાદાર, ૧

૪૪. સ્થળ ઈ—નિધિતીર (સચુદ્રકાશ)ને સ્થળ આવ્યા ૪૯
 ગર્જર—ઝીરી ખો. પાખ—આખ, પ્ર ૩—૪.

- આગળ જોતાં થયા આકળા, આભ્યું અંધાર ધોર;
બાધ્યો બીખ્યા રે બીખ્યા રે, એને ન સૂઝે પેર. ૨
- ઉતરતાં ઉતરતાં ઊંડાં, યમે ન આવે પાર;
હા હા હવે તો ખરા વચુતા, સીતાપતિ કરો માર;
સેવક સુધા રે સુધા રે, સ્વામી રાખો શરણ. ૩
- મનસા વાયા કર્મણા, એક અમારે રામ;
ભક્તવત્સળ બિરદ તમારૂં, નિર્મળ કીજે નામ;
સ્વામી તમે રે તમે રે, મેવક જન સુખધામ. ૪
- જતરણ માંહે જેમ કાઢે, તેમ છોડાએ તન;
પાછા ફરી વળાએ નહિ, ઉતરવું અનુદિન;
હવે શું કરવું રે કરવું રે, ઉપજે નહિ ઉપામ. ૫
- પાણી પાપે હોઈ સૂકે, મૂકે સુખ નિશ્વાસ;
સપ્તળા સાથે રાવા લાગ્યા, નહિ જીવવા આશ;
અહીં ક્યાં આવ્યા રે આવ્યા રે, સાથે ખૂટ્યો કાળ. ૬
- એકે ગતિ સૂઝે નહિ, પાપતણે નહિ પાર;
પેલા બવનું પ્રકટ થયુંછે, આપણને આ વાર;
આણે ન કીધું રે કીધું રે, પૂર્વજન્મનું પાપ. ૭
- સીતાપતિ તને શું થયું રે, રો કરે નહિ સાર;
શું સોડા ધાલી સૂતો છે, ઉંચો છે અપાર;
રો નવ જાગો રે જાગો રે, જગજીવન જમદાર. ૮
- મુઆ મુઆ મોટે કહેછે, પણ ન જાયે પ્રાણ;
મારવાનું જે મનમાં હતું, તો કા ન મૂચ્યુ બાણ;
અમો શું ચામે રે ચામે રે, પશુ પામર જાત. ૯
- એમ ઉંડાં ઉતરના, દિવસ વીલા બાર;
કર્મતણી કાંણી મોટી, કોએ ન પામે પાર;
અમો અતિ દુખિયા રે દુખિયા રે, કોને કહ્યું ન જાય. ૧૦
- રાગ વેનાઝી.

વાનર અતિ દુઃખ પામિયા હો જી, હજી ન આવે છેદ;
અતિશે થયા તે આકળા રે હો જી, દુર્બળ હીસે દેહ. ૧૧

દાળ.

દેહ તેના દુર્બળ દીમે, આક્રંદ કરે અધાર;	
ત્રાણ નાણ રઘુનાથજી, સ્વામી કરોને માર	૧૨
એમ કરતાં એક સુદા આવી, નહિ દો માનવ માન;	
દેખી નિરમય પાળિયા, યર યર ક્રુન્તે ગાન.	૧૩
નૌતમ બાંધ્યા છે ચદ્રવા, ગસેચા જનજન;	
સોંગામાચી સોણામણી, સિદ્ધાસન અતિ રમ્ય	૧૪
દિદોળાખાટ દીરે જડી રે, ધુધરી ધમકાર;	
સાંકળ તો સોનાતણી, કુમલુ સદાવા સાગ.	૧૫
ધ્વજ પતાકા ફરદરે, કનકકળસ અનેક,	
મણિજડિત સ્થભ સોહામણા, દિનકર દીવ્ય વિરેક.	૧૬
પરજંક ત્યાં બહુ પાથયાં, તળાઇઓ તેહ;	
ઓશીસાં ને ગાલમશુરિયાં, તકિયા મૂક્યા બેહ.	૧૭
ઝોરડા ને ઝોમરી, રસોડાં ઝોઝાર;	
પીટણી પગથાલિયાં, મણિ જડયાં દારોદાર.	૧૮
શુક પિક સારસ મોર મધુકર, કરે મધુરા નાદ;	
વનસ્પતિ તે બાર અદારે, ફળી ફૂલી અતિ ઉષાદ.	૧૯
ઊતરે સરોવર સોહામણા, કનકકેરી પાળ;	
જળે આવી આવી બેસે, તરવરતણી ત્યાં ડાળ.	૨૦
માહે ઠમળ કનક વિકસિત, બમર કરે સુન્દર;	
આરે હસ હાડિ બણા, સુકતા કરીને આહાર.	૨૧
પાદપ બહુ નમી રહ્યાં છે, વીંટાણી છે વેલ;	
કુસુમ દળ ફળ મુદિત પાગ મૃગ, રગના ત્યાં રેવ.	૨૨
સાપિયા સુદર કર્યા છે, બીતે બલા ચિનામ,	
ગોખ છળ મણિમય માળિયા, અટારી અભિરામ	૨૩
બાજઠ બહુ બેસવાના, દીપતા અતિ હાંડાળ,	
બેજણા બેસીને હાંચે, કરે છાકમછાળ	૨૪
રત્ન હીરા મણિ માબેક, કરી રહ્યા ઝળકાર;	

અજવાળું ત્યાં અતિ ધાતું, જાણે ઉઘા આદિત્ય ખાર;	૨૫
ખીનું કોઈ ત્યાં નવ દીસે, બેડી છે ત્યાં ડોચી;	
તપને તેજે એવી દીસે, જાણિયે પૂનમ પોચી.	૨૬
આવીને તે તો ડોચીને, કપિએ કયો પ્રણામ;	
કર જોડીને આગળ જભા, જપતા જ્ય જ્ય રામ.	૨૭
માતાજી જો આપો આગા, તો પીજે પાવન પાણી;	
અતિ તરસ્યા ને ધાત્યાભાત્યા, કહો કશ્યા અંતર આણી.	૨૮
પછી જે પૂછું હશે, તે પૂછીશું વાત;	
કારણ તો કહીશું સધળુંએ, સ્વસ્થ થઈ સાક્ષાત.	૨૯
તાપસીએ આગા આપી, પ્રેમે કરી જળપાન;	
કૃણ મનોહર ખાઈ ખાંતે, પછે આવો આણે સ્થાન.	૩૦
નિશ્ચિતપણે રમે તમે રંગે, વારે નહિ કો વીર;	
વચન સુણી ઉછળ્યા ત્યાંથી, રવે ધાડતા રીર.	૩૧
વનકૃણ ખાઈ પડ્યા પાણીમાં, છાંટે વડવા લાગ્યા;	
આઈંદ કરેછે આરે આવી, નાએ છે તે નાગા.	૩૨
કમળતણાં નાળ ઉખાડી, માંદોમાંદો મારે;	
પાણી પીતાં તૃપ્તિ ન પામે, હડે ચડ્યા નવ હારે.	૩૩
સરોવર સધળું ડોળ્યું એવું, જાણે પેદા હાથી;	
બળિયા બાએ વડવા લાગ્યા, મુંડ્યા સઘળા સાથી.	૩૪
વનકૃણે તે વડવા લાગ્યા, દિવ્ય ડાળી બાંજે;	
વેલીઆ વેરી તે નાંખે, મેઘતણી પેર માંજે.	૩૫
ખંડાકળીની ખાળમાંદે, પરાણે પણ પેમે;	
છળે જ્યાં છાંટા આવે ત્યાં, બેઢર બળિયા બેસે.	૩૬
સમજા તરવર કાઢીને, સામસામાં નાખે;	
જગમીને ઉપર આવે, માર માર મુખ બાખે.	૩૭
સ્વસ્થ થઈને સઘળા આગા, તાપગી કરે પાસ;	
માતા કહીને મોઢા આગળ, બેઠા અતિ ઉપાસ.	૩૮
આઈંછ તમે એકવાં રહોડો, શું તમારું નામ;	

૨૬. પૂનમપોચી-પુણ્ય પેચી. પ્ર. ૧. ૩૨. આઈંદ કરેછે-અર્થાત્ બુમારણ

૩૬. ખંડાકળી-કુંડ-કુંડી. બેઢર-મેઘરમા. 'બાદાસ' પ્ર. ૪ થી.

આ રચના કોણે કરીછે, દીમે પરિભળ ધામ.	૩૯
આ વૃક્ષ કોણે વાવ્યાં છે, સીંચે,છે કોણુ વેલી;	
સભાતણી શોભા છે મુંદર, કોણુ ગયું છે મેલી.	૪૦
સરોવર ખણ્યું છે કોણે, ક્યાંથી કાઢિય દીર;	
મલયાચળનો મનોહર અહીં, વહે છે કેમ સગીર ?	૪૧
અહીં હીચોળા કોણે બાંધ્યા, કોણે સચ્યા ઢાળી;	
કપારા એ કોણે ધડ્યા છે, નથી દીસતો ખાળી.	૪૨
અગરાપુરીથી અધિક શોભા, કોણે અહીંઆં કીધી;	
વસંતને વાસો વસવાની, કોણે આગા દીધી.	૪૩
દિનકર વિષુ દીસે અજવાળું, સોમ વહોણું રીત;	
દેખીને દિગ્મૂઢ થયાણું, કરો મન આણી હિત.	૪૪
જો અમને સંભળાવા મરખા, જાણો મારી માત,	
અંગદ પૂછેછે આનંદે, વિસ્તારી કરો વાત.	૪૫
તાપસી કહેછે ત્યારે, સ્વસ્થ થઇ સદુ કાય;	
ચંચળતા મેલીને સાંભળો, તો સમજાવુ સોય.	૪૬
સ્વયંપ્રભા તો નામજ માફ, તપુ મારે તેજ;	
ખીજા તેજે જોડું નહિ, દેવે આણી હેજ.	૪૭
હેમા નામે એક અપ્સરા, સ્વર્ગ વિષે તેનો વાસ;	
રૂપે લાવણ્યે ગુણે કરી, તેજતણો પ્રકાશ.	૪૮
હપમા દેવાને કો ખીજી, સરજી નહિ સસાર;	
હર્વશી આદે લઇને, પોસાએ નહિ નાર.	૪૯
હું આગે સ્વર્ગમા વસતી, હેમા સાથે પ્રીત;	
મુજ આગળ આવીને કહેતી, જે રમતી રસ રીત.	૫૦
એમ કરતાં હેમા દેખી, મયનુ માન્યું મન;	
છળે કરીને છાનોછવનો, લેર આવે અનુદિન.	૫૧

કરવું ૧૭ મુ.

ગંગા ધાન પેરછકાર.

- મયદાનવને દેખાએ તે એમ જ્યુ એક વાર છ,
 નિત્ય પ્રત્યે તુ અહીં આવેડે કરે વિવિધ પ્રિયાર છ ૧
- હ્ર લે એટલું જાણુશે જ, આવેછે આણે દાર છ,
 તો મુજ ઉપર કોપ કરીને, સહી રે નદાર છ ૨
- મારે માથે સુરપતિ સરખો, મમરથ દીમે સ્વામી છ,
 હું તેની આગાહારી દમીપણુ તો પામી છ ૩
- તું નિત્યે રમવા આવે છે, કપટપણે યદ્ય કામી છ,
 ચિત્રસેન જો જાણુશે, એડું બતરજામી છ ૪
- તો તો મારો જીવજ લેશે સ્વર્ગતણા સુખ વામી છ,
 એટલામાટે હું જીનને, મુદ્દું તો સિરનામી છ ૫
- જો જીનમાં કષ્ટ મતિ દોષ તો તુ મુજને લઈ જાય છ,
 એકાંતે જેમ મે જાણે નહિ, તેમ માગી મારો થાય છ ૬
- વચન મુણીને મયદાનવ પૃથ્વી વિષે પગાય છ,
 મહી મડળના પડમા પેઠો, માયાને મહિમાય છ ૭
- નવુ એક પાતાળજ નિમ્નું, કરી કોટિ ઉપાય છ
 રચી આ એમ રચના સગળી, કોણે કળી ન જાય છ ૮
- હેમાને તેડવા આવ્યો, હેયે આણી હેત છ,
 મણિમય રચના રચી છે, સમજાવુ સમ્મત છ ૯
- હવે તું તો આપે આપા, આપણુ રંગે રમિયે છ,
 એકાંતે આનંદ કીજિયે, માહે બેસી જમિયે છ ૧૦
- હેમા મને તેડવા આવી, તુ તો સાથે આ ય છ,
 વાત વિગત કીજિયે આપણુ, સેહેજે મુખ ઉપજાવ્ય છ ૧૧
- એકલા મુજને સોઢે નહિ જીવ પાએ ક્ષણમાન છ,
 રાત દિવસ હું એમ્લી રહું તો, દુર્બળ થાયે ગાત્ર છ ૧૨
- લાં બેડી તું દેહ દમજે, આસન વાગી આપ છ,
 મારે તું માતાથી અધિકી હું તન પામીશ તાપ છ ૧૩

૪ ચિત્રસેન—૪૦ અપ્સરાઓનો નાવમ્ હોવાથી તે જો જાણુશે તો
 મારો જીવ લેશે ૧૨ એકલી રહું તો—હું એ દેહ, દુર્બળ ન થારે ગા
 ૪૭” ૫ ૧ હું ઈન્દ્ર—નહિ તો હું તનમાં તાપ પામીશ

- હું હેમા ને મયદાનવ, અમો તણ અહીંઆં આવીયાં છું;
દિવસ કેટલા મુખ ભોગવ્યું, બહુએ રડાં બાવીયાં છું. ૧૪
- હું તો અહીંઆં સારની બેડી, ધરીને તો ધ્યાન છું;
મારે મુખ દુઃખ બેહુએ સરખાં, એવું અંતર જ્ઞાન છું. ૧૫
- એ બેહુ હાંડોળાખાટે દોચતાં, વાડી માંહે ભગતાં છું;
કુંડ કરી માંહે ઝીલતાં, રંગબેર તો રમતાં છું. ૧૬
- મુજ આગળ તે સર્વે કરતી, મુખ દુઃખની તો વાત છું;
હું સાચી શીખામણ કહેતી, જેવી દેતાં માત છું. ૧૭
- એ પુત્ર પ્રસન્ન્યા તેણીએ, કન્યા કામળ એક છું;
માયાવી ને હુંકુભિ, બાણીએ વિનય વિવેક છું. ૧૮
- મદોદરી નામે દિવ્ય દીકરી, જેની તુલના ન કીજે કોય છું;
એવી હવી નથી હવે, બીજી બાળા ન હોય છું. ૧૯
- ઈંદ્ર સર્વ સભા પૂરીને બેઠો, સર્વ અપ્સરા આવી છું;
રંભા ધૃતાચી મેનકા, અલખુપા અતિ બાવી છું. ૨૦
- તિલોત્તમા ને સુકેશી રે, મણુષોપા મનમાની છું;
પુનિકરચળી ને ઉર્ણશી રે, જેણે મોહાવ્યા મહાજ્ઞાની છું. ૨૧
- એ આદિ અપ્સરા બીજી, આવી અસખ્યાત છું;
સુરપતિ પ્રેમે પૂછેછે, ચિત્રસેનને વાત છું. ૨૨
- હમણાં હેમા નથી દિસતી, યયા કેટલા દિન છું;
અભિમાને શુ નથી આવતી, કરવાને દર્શન છું. ૨૩
- ચિત્રસેન કહેછે સ્વામીજી, મયશુ મોહ્યું મન છું;
ધણા દિવસ યયા મેં દીક્ષા, મુણીએ સદસ્યોચન છું. ૨૪
- શકે તો હરણુ હેમાવુ, મયદાનવે કીધું છું,
માયાએ તો મોહ પમાડી, મન હરીને લીધું છું. ૨૫
- મુણી વચન તે ચિત્રસેનનાં, ચઢી ઇંદ્રને રીસ છું;
એ કોણુ માત્ર જે હરે અપ્સરા, હું હમણાં છેડું ત્રીસ છું. ૨૬
- ઐરાવત ચઢી વજ્ર ઝીલીને, ધાવો તે સુરપલ છું;
સપજે તે શોધતો ફરે, કોધ ચઢ્યો છે અસ છું. ૨૭

કરુણું ૧૭ મું.

રાગ ધાત પેરજીકાર.

મયદાનવને હેમાએ તો, એમ કહ્યું એક વાર જ,	
નિત્ય પ્રત્યે હું અહીં આવેછે, કરે વિવિધ વિચાર જ.	૧
ઈદ્ર ને એટલું જાણુશે જ, આવેછે આણે દાર જ,	
તો મુજ ઉપર કાષ કરાને, સહી કરે સદાર જ	૨
મારે માથે સુરપતિ સ-ખો, સમરથ દીમે સ્વામીજી,	
તું તેની આસાકારી, દામીપણુ તો પામી જ	૩
તું નિત્યે રમવા આવે છે, વપટપણે યદ કામી જ,	
ચિત્રસેન ને જાણુશે, એવું અતરંગમી જ	૪
તો તો મારો જીવજ લેતો, રંગનજી સુખ વામી જ,	
એટલામાટે હું તુજને, કહ્યું તો ચિરંનામી જ	૫
ને તુજની કષ ગતિ હાય તો, તું મુજને લઈ જાય જ,	
એકાંતે જન્મ કો જાણે નહિ, તેમ મારી મારો થાય જ	૬
વચન મુજીને મયદાનવ, પૃથ્વી વિશે પગાય જ,	
મહી મહાજના પડમા પેઠો, માયાને મદિમાય જ	૭
નવું એક પાતાળજ નિમ્નું, કરી ઝાટિ ઉપાય જ,	
રચી આ એક રચના સપગી, કોણે કળી ન જાય જ	૮
હેમાને તેડના આવ્યો, દેશે આપી હેત જ,	
મણિમય રચના રચી છે, સમગાતુ સકેત જ	૯
હવે તું તો આવે આગા, આપણુ રંગે ગમિયે જ,	
એકાંતે આનંદ કીર્તિયે, માહે બેસી જમિયે જ	૧૦
હેમા મને તેડવા આવી, તું તો સાથે આનંદ જ,	
વાત વિગત કીર્તિયે આપણુ, મેદેને સુખ ઉપજાવ્ય જ	૧૧
એકતા મુજને સોદે નહિ, તુજ પાણે કાળુમાન જ,	
રાત દિવસ હું એની રહું તો, દુર્ગમ ઘામે ગાન	૧૨
ત્યાં બેસી તું દેદ દમને, આસન વાગી આપ જ,	
મારે તું માનાયી અધિકી, તું તન પામીમ તાપ જ	૧૩

૪ ચિત્રસેન—૪૦ અપ્પરાઓનો નાવક દેવાયી તે ને જાણી તો મારો જીવ લેશે ૧૨. એકલી રહતો—૫ એ દઈ, દુર્ગમ ન ધારે આ વચ્ચે ૫ ૧ ૬ ૬—નહિ તો હું તનમાં તાપ પામીશ.

- હું હેમા ને મયદાનન, અગો તણ અહીંઆં આલ્યાં છું;
દિવસ કેટલા સુખ ભોગવ્યું, બહુએ રડાં જાવ્યાં છું. ૧૪
- હું તો અહીંઆં સારની બેવી, ધરીને તો ધ્યાન છું;
મારે સુખ દુઃખ બેહુએ સરખાં, એવું અંતર જાન છું. ૧૫
- એ બેહુ હીંડિજાખાટે હીંચતાં, વાડી માહે ભગતાં છું;
કુંડ કરી માહે જીવતા, રગભેર તો રમતાં છું. ૧૬
- સુખ આગળ તે સર્વે કરતી, સુખ દુઃખની તો વાત છું;
હું સાચી શીખામણ કહેતી, જેની દેતાં માત છું. ૧૭
- બે પુત્ર પ્રસવ્યા તેણીએ, કન્યા કોમળ એકે છું,
માયાવી ને દુહાનિ, નાણીએ વિનય રિવેકે છું. ૧૮
- મદોદરી નામે દિવ્ય દોકરી, જેની તુલના ન કીજે કોયે છું;
એની હવી નથી હવે, બીજી બાળા ન હોયે છું. ૧૯
- ઈંડે સર્વ સભા પૂરીને બેઠો, સર્વ આપ્સરા આવી છું;
રભા ધૃતાચી મેનકા, અલખ્યા અતિ ભાવી છું. ૨૦
- તિયોત્તમા ને સુકેશી રે, મણુગોપા મનમાની છું;
પુનિકરચળી ને ઉર્મીશી રે, જેણે મોહાવ્યા મહારાની છું. ૨૧
- એ આદિ અપ્સરા બીજી, આવી અમખ્યાત છું,
સુરપતિ પ્રેમે પૂછેછે, ચિત્રસેનને વાત છું. ૨૨
- હમણું હેમા નથી દિસતી, યથા કેટલા દિન છું,
અભિમાને શું નથી આવતી, દરવાને દર્શન છું. ૨૩
- ચિત્રસેન કહેછે સ્વામીજી, મયશું મોલું મન છું;
ધણા દિવસ યથા મેં દીધા, સુણીએ સહસ્રયોચન છું. ૨૪
- શકે તો હરણ હેમાનું, મયદાનવે કીધું છું,
માયાએ તો મોહ પમાડી, મન હરીને લીધું છું. ૨૫
- સુણી વચન તે ચિત્રમેનના, ચઢી ઇંદ્રને રીસ છું;
એ કોણ માત્ર જે હરે અપ્સરા, હું હમણું છેદું શીંગ છું. ૨૬
- ઐરાવત ચઢી વજ્ર ઘેરીને, ધાયો તે સુગપલ છું;
સધજે તે ગોધતો ફરે, ક્રોધ ચઢ્યો છે અલ છું. ૨૭

- કોપ કરીને વજ્ર મૂક્યું, યહું ત્યાં એક ઢાર ૭;
 સુરપતિ ત્યાં પ્રવેશ પામ્યો, ને આબ્યો આણે ઢાર ૭. ૨૮
- મયદાનવ તો ગયો નાશી, લેઈ તનયાને તન ૭,
 હેમા હરિએ હાથ સહી, કહીને કહિણ કથન ૭. ૨૯
- સુરપતિ સ્યામાને લક્ષ્મી, સ્વર્ગે તો અચરિયો ૭;
 હું અહીંઆ રહી એકલી, આ આશ્રમ સૂતો કરિયો ૭. ૩૦
- તે દહાડાથી હું અહીં બેઠી, મેં મારો કલો મર્મ ૭;
 તમે કોણ ને ક્યાંથી આવ્યા, જૂલા પડ્યા ગર્મ ૭. ૩૧
- એ મારમ તો ઇંદ્રે કીધો, વજ્રતણે તો પ્રહાર ૭;
 જોણીવાટે તમે આવ્યા, અણુમણે અપાર ૭. ૩૨
- કારણ તમારું કહો વિસ્તારી, માને માર મન ૭;
 સ્વયંપ્રજ્ઞા રહી અણુબોલી, અગદ વટે વચન ૭. ૩૩
- એક સરયૂતીરે નગર અયોધ્યા, દમરથ તેનો સ્વામી ૭;
 પ્રજા પુત્રતણી પેરે પાજે, રાજ્ય અખિલ તો પામી ૭. ૩૪
- તે રાજાને ચાર દીકરા, જ્યેષ્ઠ તેમા રામ ૭;
 આદિ પુરુષ અવતાર ધર્મો છે, કરવા સુરનાં કામ ૭. ૩૫
- ભરત લક્ષ્મણ સનુમ્ન ત્રણ બ્રાતા, કરે રામની સેવ ૭;
 માયાએ મનુષ્ય સરખા પણ, દિવ્ય દીપના દેવ ૭. ૩૬
- કૌશિકે આપીને જામ્યા, રામ લક્ષ્મણ વીર ૭;
 એક બાણે કરી વિદાયું, તારકાવણું શરીર ૭. ૩૭
- મખરજ્ઞા કીધી રાક્ષસથી, મુમાદુને નિદાની ૭;
 અરજુરેણુથી શિયા શુદ્ધ, તે કીધી માતમનારી ૭. ૩૮
- શંકર દેવે આપ મહાની, પામ્યા જનકકુમારી ૭;
 બાઈ ચારે પરણી આવ્યા, બૃહસ્પતિ નાદ ઉનારી ૭. ૩૯
- પિતાવચન પાળવા રઘુપતિ, વેગે વસિષ્ઠ વન ૭,
 સેવા કરવા સીતા સાથે, મુનિવાનો તન ૭. ૪૦
- બાનેક આશ્રમ અસપોકી, પ્રભુ પચાસીએ આવ્યા ૭;
 ગોદાવરીને કાંડે રહેનાં, બૃધરજી બરે જાન્યા ૭. ૪૧
- શર્પણખાના સ્વામીએ, હેવા નાક ને ડાન ૭,

ખરદૂપણુ ને ત્રિશિરા માર્યા, ચૌદસહસ્ત્ર તેણે સ્થાન છ.	૪૨
કનકકુરંગ દેખીને મોઢા, ત્યારે સીતા માત છ,	
મૃગ મારવાને તે ધાયા, કોપે ત્યા બે બ્રાત છ.	૪૩
કોએક રાક્ષસે આપીને, કયું સીતાનું હરણુ છ,	
સુગ્રીવ સાથે રોહ ધરીને, વાળી પમાડ્યો મરણુ છ.	૪૪
સીતાની શોધ જોતા આબ્યા, સહુકો સાગરતીર છ,	
આ શુક્રમા અમો ઉતર્યા, સ્વસ્થ થયા શરીર છ.	૪૫
માતાછ તમો જાણતા હો તો, કટો સીતાની બાળ છ;	
જીવિતદાન તમો દો એટલું, ત્યા જમ્યે તત્કાળ છ.	૪૬
તાપસી કહે હું નથી જાણતી, શુ રામે ધર્યો અવતાર છ!	
હરણુ હવુ સીતાનું શુ જાણું, હું બેડી આણું હાર છ.	૪૭
અંગદ કહેછે અહીંથી કાઢો, અમો નથી જાણતા વાટ છ;	
એકે ગતિ નથી સૂઝતી, અતર્ગત ઉચાટ ■	૪૮
તાપસી કહેછે અહીં આવે તે, નીસરી ન શકે નાટ છ;	
આનંદશુ તમો અહીં રહો, શોધ કરો શા માટ છ?	૪૯
અંગદ કહે અમો ન રહેવાયે, અહીં આવે રામનું બાણુ છ;	
પાતાળે પેદા નર છૂદ, લે અમારા પ્રાણુ છ	૫૦

કડવું ૧૮ મુ.

રાગ દેશાખ

અંગદ કહે અમો ન રહેવાય, અહીંથી અમને કાઢો માય;	
આજ એટલું માયુ માન, જાણિયે દીધું જીવતદાન	૧
તાપસી એમ વાણી ઉચરે, અહીં આવ્યું તે નર નિસરે,	
અહીં રહેતા વૃદ્ધ ન યાય, અહીં રહેતા જોમન ન જાય	૨
નિશ્ચિંતપણે કરો ફળઆહાર, ખાતા ખૂટે નહિ નિરધાર;	
પાવન પાણી પ્રેમે કરો પાન, આનંદ પામો આણું સ્થાન	૩
મને તમારી માયા અદી, તમ વિણુ રહી શકુ નહિ ધડી;	
અંગદ કરજોડી કરગરે, રઘુપતિ પ્રાણુ અમારા હરે.	૪
તાપસી કહે મીઝો લોચન, જો કો કરશે અવલોકન;	

- ૪ સત્ય વચન સાંભળજો સહી, તેણે તો નીસરાસે નહિ, ૪ ૫
વચન મુણીને મીઠી ચક્ષ, ઉધાડો એમ કહ્યું સમક્ષ,
લોચન ઉધાડ્યા ધરી ધીર, જુએ તો સદૃ સાગરતીર ૬
આરેના આરે આણિયા, તાપસીકેરા ગુણ જાણિયા;
કુશલણા સાયરા કરી, સૂતા સધળા ધીરજ ધરી ૭
અનશન લઇને તો આપ, જપે રામ સીતાના જાપ;
તળ્યા આહાર નીદા ને નીર, અતિશે પામ્યા કદ સરીર ૮
ભૂખ્યા તરસ્યા સૂઈ રહ્યા, માહોમાહે બોલ એમ કહ્યા,
માધ્યો નથી આનતા મરણ, ત્રાણ ત્રાણ હો અસરણસરણ ૯
માહોમાહે પૂછે તુ મુઓ, સૂતો છે જઈને જુગવો,
ઉતર આપ કહેછે કપી, મુજને મરણ આવતું નથી ૧૦
માહોમાહે માડે છે વાદ, પામેછે તે પરમ વિવાદ;
એક કહે આપણુ ત્યાં નવ રહ્યા, આપ્રભાવ ક્યમ જાયે સલા ૧૧
ત્યાં નિર્મળ ખીતા'તા નીર, વન રૂણ ખાતા મુખ સરીર,
તાપસી ધરતી'તી પ્રીત, રહેતા દુતા રૂડી રીત ૧૨
અગદ કહે શુ બોલો વીર, ત્યાં આવે રામચંદ્રનું તીર,
જેણે બાણે વેધ્યો વાળ, તે આપણને હણે તતકાળ ૧૩
ચૌદ લોકમા ન શકિયે રહી, ગમતણા અપરાધી ધમ,
એવા વચન કહ્યા જેટલે, એ કથા રહી એટલે ૧૪
મહેદ્ર નામે પરંત પ્રૌઢ, તેતણી ગુણ અતિ ગૂઢ,
તે પરંત છે સાગરતીર, આવી અથડાએ જ નીર ૧૫
ગુહાતણું છે મોહુ દાર, પખી એક બેઠો તેણે દાર,
તે મનમાહે કરે વિચાર, આદિ પુરૂષે આપ્યો આહાર ૧૬
વાનર મરતા જશે જેમ, ભાવે બક્ષ કરીશુ તેમ
પ્રૌઢ છે એ પરંતપ્રાય, ખાતે ખાતા ખપી નહિ જાપ. ૧૭
વહાલા જે વિશંબર નામ, સત્ય થયુ તે આણે દામ,
પાખ વિના ઉડ્યુ ક્યમ જાય, અપગ ત્યાં આપુ ઠો પાપા ૧૮

૫ તેણે ઇ—જે મહાઅવતોક્ત કરશે (જેગો) તો તેનાથી બાહાર નહિ નીસરાય. ૧૦ મુજને—મારે પ્ર ૨ ૧૮ વહાલા ઇ—વાહાલા (હરિ)નું નામ જે વિશંબર છે તે આ ઢેકણે સાચુ થયું કેમકે જે એમ ન હોય તો હું, અપંગ (પાખ વિનાનો હોવાથી)જુ ત્યાં આપુ બક્ષ ક્યાંથી આવી મને?

- આગળ આણી કર્યો અંગાર, પ્લવંભતણે નહિ પાર;
વાનરે સર્વે સાંભળી વાત, પપીતણાં વચન વિખ્યાત. ૧૯
- આપણુનો કરશે આહાર, જૂએ તો મરે નિરધાર;
આપણા ઉપર કાપ્યા રામ, એકે સિદ્ધ ન પામ્યું કામ. ૨૦
- બલો બલો રે જટાયુધ, તેં સુકૃત શાં કીધાં શુદ્ધ;
સતીતણી વારે ચઢ્યો, સંભામે સામે પાગે પડ્યો. ૨૧
- શ્રીરામે આવી દીધું છે દેન, એમ હયથો અંબુજનેન;
દશરથથી અધિકે તું આજ, જો તે કીધું સુધું કાજ. ૨૨
- સીતા અર્થે તાજિયા પ્રાણ, તારૂં કીજે શું વખાણ;
સીતાપતિ કહે સાચી સુકિત, મનોહર તું પ્રામ્યો સુકિત. ૨૩
- પીતાતણી પેરે સાર્યું આદ, ટાળી ત્રણ ત્રણની બાધ;
આપણુ અવગતિયા આજ, વણ્યું કીધે સીતાનુ કાજ. ૨૪
- તે સીતાની આગળ મુઓ, મોક્ષતણે અધિકારી હુઓ;
આપણને આ કરશે આહાર, નરકતણે હોશે અધિકાર. ૨૫
- પપીએ વાત સર્વે સાંભળી, વાનર પ્રલે બોલ્યો વળી;
જટાયુ તે કોણે હણ્યો, શા માટે તે તો અવગણ્યો. ૨૬
- વિસ્તારી કહો મુજને વાત, તે મારો થાયે લધુ જાત;
સાઠ સહસ્ર વર્ષનું જાળ, વય વિના ક્યમ કીધો કાળ. ૨૭
- સંભળાવો મને ઊભા થઈ, વિરદ હુ સદું નહિ સહી;
અંગદ હોમો થઈને કહે, રામચરિત તે રૂને લહે. ૨૮
- એક સૂર્યવણી સમર્થ રામ, ઈંદિવરધન મુદરસ્થામ;
જે તણુ છે નિર્ભજ નામ, નામે આપે વૈકુઠ્ઠામ. ૨૯
- પિતાવચન પાળવા કાજ, આસા વન તજીને રાજ;
પંચવટી કરવા પાવન, અવતરિયા પ્રણુ જગજીવન. ૩૦
- એવે હવું સીતાનું હરણુ, શુદ્ધ કરીને પામ્યો મરણુ;
રામે આવીને દેનજ કરું, પપીકેરું કારજ સર્વું. ૩૧
- તે સીતાકેરી જોવા શુદ્ધ, અહીં અમો આબ્યાસણુ જુધ;
વિહંગમ એમ મોલ્યો વાણી, જાતરોક અંતર અતિ આણી. ૩૨

૨૪. ત્રણ ત્રણ-દેવત્રણ, મનુષ્યત્રણ, અને પિત્રત્રણ. ૩૦. તજીને રાજ-તજી નિસ રાજ પ્ર. ૧. ૩૨. જુધ-હે કાલા (પક્ષી) ૧

- વિરતારી પાત કહો. મુને, ઉપાડી લેઈ જાઓ તમ કને;
વાનર કહે કાણુ સમીપે જાય, એ આપણને મારી ખાય. ૩૩
- અતિ દારણુ દીસેછે દેહ, માંડ મિષ કરેછે એહ;
અંગદ કહે હું જાઉં પાસ, આમે હું ઈચ્છુ છું નાશ. ૩૪
- જૂએ ક્યમ ન જાયે પ્રાણુ, પંખી સુખી થાય નિર્વાણુ;
ત્યારે જોઈયો જાંબુવાન, તમે શુ જાઓછો મુવસજાન. ૩૫
- સેવકજનને દીજે કાજ, એને અહીં આણીએ આજ;
અંગદે આજા દીધી જદા, ઉપાડીને આણ્યો તદા. ૩૬
- વચ્ચે બેસારીને વાત, સંભળાવી સર્વ સાક્ષાત;
સંહેપે સર્વ રામચરિત્ર, સુણતાં પાપી થાય પવિત્ર. ૩૭
- સુણી જટાયુનું મરણુ, વિહગમ તો ઠળિયો ધરણુ;
આકંદ કરે પહોડે અંગ, હા હા હું હુઓ નહિ ભગ. ૩૮
- જ્યેષ્ઠ શ્રવે, ને લધુ મરે, વિધાતા વિવેક નવ કરે;
કાળતણી એ અવળી રીત, વિચારી જોતાં વિપરીત. ૩૯
- વારી રાખે વાનર વીર, બાધા તો ધરને ધીર;
એને એમ શોનું નવ ધાટે, આકંદ કરે તું શમાટે. ૪૦
- મોટા મુનિજન વાંચે મરણુ, એ પાચ્યો પુરષોત્તમના ચરણુ;
સીતાતણી તો વારે ચડી, દારણુ દેહ મુદે પડી. ૪૧
- એનો કાંઈ મ કરશે શોક, બાધ રૂદન કરે તે ફોક;
પંખી કહે મને કરાવો સ્નાન, સૂતા છે સાગર સન્નિધાન. ૪૨
- પાણીમાંહે જોઈયો દેહ, બદાર આણી બેસડયો તેહ;
વાનર સધળા વીંટી વળ્યા, હામ હામથી ટોળે મળ્યા. ૪૩
- પંખીને પૂછેછે વાત, જો સીતાશોધ જાણોછો જાત;
તો અમને માંડી કહો મર્મ, અગો ભૂલ્યા પડ્યાછુ જર્મ. ૪૪
- મુઝીવે શોધ લેવા કાજ, મોઢલિયા સામળ ખગરાજ;
મસવાડાની અવધજ કરી, શોધ લખને આવજો ખરી. ૪૫
- તે ઉપર બહુ વીત્યા દિન, અગો મોહ પામ્યાછુ મન;
અમને કાંઈ ઉપજે તુંથી, તું કાંઈ કહે કારણુ કથી. ૪૬
- તું સાચે તો મૈત્રી થઈ, અગદે એની વાણી કહી;
પંખી કહે પેચુંછુ પ્રીત, સીતાને હું રડી રીત. ૪૭
- એ અહિંયાંથી શતજનજન, અશોકવાટિકા નામે વન;

આસીપાત્રવ તર હેઠ, સીતાને મેં જાણીઃ	૪૮
આશપાશ અનેક રાક્ષસી, કાળરાત્ર તે કૃત્યાનશી;	
જંઘાએ ઢાંકીને રતન, બેડી બાળા અધોવદન.	૪૯
નિશાસા મે'લે છે નેહ, આંખે આંસુ મેલે મેહ;	
યર યંર યર મુજે છે દેહ, ત્રિરહે વધુ પડે છે વેહ.	૫૦

કડવું ૧૯ મું

રાગ આડોતાલ.

અદ્ભુત યષ્ઠે આકળી, દમણી તે દીન;	
છારી છેહ દેહ વળી છે, અતિરો યષ્ઠ છે મલિન. ^૧	૧
અહીંથી શત જોજન છે પર્વત, ત્રિકૂટાયળ નામે એક;	
સોનાનો શત જોજન છે, શોભાએ છે છેક.	૨
ત્રણ શૃંગ છે મણિતણાં, તેણે ત્રિકૂટાયળ નામ;	
રાજ્ય સાં રાવણુતણું, નિર્ભળ લંકા ગામ.	૩
ત્રીશ જોજન નગરનો એક, ફેરે છે વિસ્તાર;	
વસે રાક્ષસ અસંખ્યાત, પરાક્રમનો નહિ પાર.	૪
ઓ સામી દીસે જનકી, રાવણે કીધું છે હરણ;	
મૃતિવંતુ માથે અક્ષવી, લેછ ગમે છે મરણ.	૫
અંગદ કહેછે અસંભવ એ, માન્યું તે કથમ જાય;	
શત જોજનથી સામી દીસે, મન વિરમય યાય.	૬
ધંખી કહેછે સલ માનો, હું મિથ્યા ન બોલું વાણી;	
સંદેહ તારો સર્વ ટાળું, જેમ તું જાયે જાણી.	૭
અંગદ કહેછે એટલો, મારે મન સંદેહ;	
તે તું ટાળ બાઈ, મન આણી નેહ.	૮
પહેલું એકે પાંખ ક્યાં ગઈ તારી, તે ઉડી ન સકાય;	
માંસનો તો પિંડ જાણે, દુર્બળ દીસે કાય.	૯

^૧ ૪૮. વાટિકા-વનિકા પ્ર. ૧. ૧. છારી ધન.—છારી છેત્તવળી છેય. પ્ર. ૩૭.
 ૭. જેમ તું જાયે જાણી—જેમ તું તો જાણુ પ્ર. ૧. ૯. પહેલું ધન—પહેલું તો
 પાંખ તારી શું યષ્ઠ પ્ર. ૧.

- ખીજી આટલા દહાડા તું, શું કરેનો (અહીંઆં બેડો) આહાર;
અમને ખાવાને મન ને, માંડ્યો હતો વિચાર. ૧૦
- ત્રીજી તું શું જાણે ને, રાવણે ક્યું સીતાનું ઢરણ;
પાંખ વિહોણો કેમ ઉડે, ચાલી શકે ચરણ. ૧૧
- ચોથું ને જાનકી અહીંથી, છે અતિ દૂર;
યેણે છે કેમ અહીં બેડો, આડું અર્થવ પૂર. ૧૨
- પાંચમું તું કહે જાણ, તારું શું છે નામ;
એ સંદેહ સમજો ઠાણ, પછી ખીજી કામ. ૧૩
- ૬મી કહેછે એકમના, સાંજળો સહુ કાપ;
વચનતા પરિ પરદસો, તો સર્વ કહું હું સોય. ૧૪
- સંપાતિ એવું નામ મારું, જ્યેષ્ઠ જટાપુનો બ્રાત;
અશ્વપંખી પિતા મારો, જગત જાણે વાત. ૧૫
- સીતાની ને શોધ જાણુંહું, તેહનું એ ઇલાણ;
પાંખ મારે નવી આવે, કહેતાં વચન પ્રમાણ. ૧૬
- અંકુર જીઓ આ ઉદય પામ્યા, સતીની કહેતાં શુધ;
અંગદ પૂછે છે પંખીને, એ તો બહોળી બુધ. ૧૭
- પાંખ તું ક્યમ પામેછે, કહેતાં સીતાની જાણ;
કારણ તેવું કહે વિસ્તારી, વચન પરમ વિશાળ. ૧૮
- ૫મી કહેછે પ્લવંગમને, નયણે અમારે તેજ;
સહુનાથી અતિ હ્રમ હોયે, જાણીને તે સે'જ. ૧૯
- જ્યારે અમો ઉડું આકાશે, પર્વત પ્રેક્ષા નેહ;
તે કાંકર સરખા અમો દેખું, અદ્ભુત જિયા નેહ. ૨૦
- ગંગાદિક ને નદી જોડી, તે તંતુને આકાર;
પૃથ્વી પેખું ચક્ર સરખી, ને ફેરવે કુખાર. ૨૧
- તત્સમાત્ર આમિય પડ્યું દેખું, એવી અમારી દૃષ્ટ;
તે માટે દેખુંહું જાનકી, સર્વ જાણે સદૃષ્ટ. ૨૨
- એક વાર અમો જિડતા, બળવંતા બે બ્રાત;
અહમોક ઉડતા મથા, જ્યાં જગનનો તાત. ૨૩
- અહમસમામાં જામને બેઠા, જાણીને શણગાર;

આવી માગી ઊડિયા, અતિ અપણ અમારાં ગાત્ર.	૨૪
દિવાકરના રય સાથે, ઉડવા લાગ્યા બેઠ;	
અરણ્ય જેનો સારથી, એમાં નહિ સદેહ.	૨૫
જટાયુની પાંખ કોમળ, અનુજ મારો જ્ઞાત;	
જે પાંખ મારી અડાદીને, યદ્ય વાર વાત.	૨૬
રવિની રશ્મિએ કરી, ઉપન્યો બહુ તાપ;	
જન્મસ્થાનકે જઈ પડ્યો, જટાયુ તે આપ.	૨૭
મને તો લાગ્યાં ખરાં, દિવાકરનાં રશ્મ;	
પાંખ મારી પ્રૌઢી હતી, તે બળીને યદ્ય બરમ.	૨૮
મદદ ગિરિની ગુફામાંહે, નિશાકર ઋષિજન;	
આનંદે રહેતો અહીં, સુણો સસ વચન.	૨૯
તે નિલ કરવા નીસરતો, ત્યારે સાવળે સહક્રોધ;	
સેવા તો કરતા સહી, સેનાની પેરે સોય.	૩૦
નિલ કરી ઘેર આવતા, પશુ પામર માત્ર;	
કો કોને વિદ્ય ન કરે, ભક્ષ્ય જેનાં ગાત્ર.	૩૧
શત્રુ સઘળા મિત્રની પેરે, સાથે થકી તો જાય;	
આશ્રમ કેરે આંગણે, આવી રહે ઋષિરાય.	૩૨
સિંહને આપે આગન્યા, હસ્તીને કરી હાથ;	
સેવકની પેરે શીખ આપે, સાચરો સહુ સાથ.	૩૩
હું પડ્યો પેશુ બારણે, માંસનો જેમ પિંડ;	
આ અહીંઆં કાણે નાખ્યો છે, દૈવે દીધો દંડ.	૩૪
ઉચ્છિષ્ટ નાંખી આશ્રમ મારો, અપવિત્ર કયો અપાર;	
ત્યારે હું તો રોવા લાગ્યો, આંખે આંસુધાર.	૩૫
તાપસ કહેછે મુને કે' વૃ, કાં કરેછે રદન;	
ત્યારે મેં મહામુનિ પ્રત્યે, વળતુ કહ્યું વચન.	૩૬
આજ મારું અભાગ્ય છે, મેં દૈવ યગોછે રાંક;	
તમો ઓળખતા નથી તો, કોનો કાહુ વાક?	૩૭
શું બાણું તું કાણુ છે, મને પૂછ્યો મર્મ;	

નિસાસો મેં ગોટો મૂકીને, કર દીધો કર્મ	૩૮
ઝાળખતા તમે શે નથી, સપાતિ જટાયુધ,	
નિત્ય પ્રત્યે અહીં આવતા, સેવક તમારો શુદ્ધ.	૩૯
સૂરજને કિરણે કરી, બળી મારી પક્ષ,	
જટાયુ ગયો જન્મગ્ધાનક, સર્વ કલ્પ સમક્ષ	૪૦
વચન મુણીને નિશાકરે, સખળ માંડ્યો શોક,	
અનલો મેં અવગળ્યો, નિમ્ન છયો તું દેહક.	૪૧
રે'રે' બાઈ રૂદન કરતો, નેતાયુગમા જાણ,	
અવતાર ધરશે અનનિ ઉપર, સમર્થ સારગપાણુ	૪૨
પિતાવચને પચવટીએ, આવશે શ્રીરામ;	
રાવણુ હરણુ કરશે જાનકીનું, મરણુ કેર કામ	૪૩
જાનકીનો શેધ લેવા, આવશે વાનર વીર,	
સાથરો પાથરી શયન કરશે, સાગરકેરી તીર.	૪૪
ત્યા તુ તો સર્વ દહેજે, સીતાકેરી શુદ્ધ,	
પાખ તારી પ્રકટ થાશે, શીખવી સર્વ બુદ્ધ.	૪૫

તમારે અર્થે તેના બક્ષ, મેં પસારી પહોળી પક્ષ.	૧
પૂર્વભાગર છેડા એક, બીજે સિંધુ પશ્ચિમ વિવેક;	
આડો આવે તેને લમ્બ જાણ, પિતાનો ઓર્થિકજી થાણ	૨
રથ બેમી એવે રાક્ષસ કાચ, સાથે એક સુંદરી સોય,	
મેં જાણ્યો એ આગ્યો અહાર, અંગે જાડો છે અપાર.	૩
દશ મસ્તક ને જુજ વીણ, દેખી મને ચઢી અતિ રીસ;	
મેં મારના કીધું મન, રાક્ષસ બોલ્યો લલિત વચન.	૪
જેને સાથે હોયે નાર, તેને તુંયે ન મારે દાર,	
સ્ત્રીહત્યાનું ભાગે પાપ, નિરાધાર એ થાયે આપ	૫
કાવાનાયા કીધા કોડ, નિવિધ વિનતિ કરી કર જોડ,	
દયા ઉપની દેખી દીન, મેં પણ વચન કહ્યું લેલીન.	૬
વામ પાખ ટેલજ ચમ્બ જામ, તેમ જાતો દુઝ્યો તે રામ,	
દેહ દમતા હતા ઝરિજન, તેણે કહ્યું એ દશવદન	૭
એ તો તને કરત કદન, મારી મોકલત જમસદન,	
સીતાનું કરી જાણે હરણ, તેણે તું ન પમાડ્યો મરણ	૮
પછે હું પામ્યો પશ્ચાત્તાપ, અણુજાણે મર્યો એ આપ,	
સીતા હરણ કરી જાતો જાણત, અત એનો તો હું આણત	૯
તે માટે દુને યાગી વાર, અમુરો આપ્યો આહાર,	
કહેતા પોટોળી તો યમ પાખ, હવે કડ ઉડવાની ધાખ	૧૦
અગદતણું મનાવ્યું મન, મુણી વચન થયો પ્રસન્ન,	
એટલે દારણ વાયો વાય, પડલદા અતિ પ્રોદા યાય	૧૧
પડે કાકરા ને રેણ, અરણ્ય આકળા થાયે એણ;	
ગિરિતણા તો ઉઠે શૂન, શિયા સામગી યમને ભગ	૧૨
જાણે પ્રલયતણો પવન શતખંડ થાયે ત્રિભોવન,	
વાનર સઘળે માડ્યો મોર જાણ્યું ગક્ષમ આગ્યો ધોર	૧૩
શિયા શિખર વૃક્ષ ગ્રહી પાણ, માર માર મુખ બોલે વાણ,	
જિગમીને જિભા વીર, રવે ચઢી પાડેછે રીર	૧૪
સપતિ કહેછે મુણો મર્મ શાને કાળે કરોછો શ્રમ,	
નહિ રાક્ષસ એ મારો તન, મળવા આવે મુજશ્યુ મન	૧૫

- તેની પાંખતણે ને વાય, તેણે વૃક્ષ સમૂળાં હડી જાય;
 શિખર સિંધા સામટી સાર, હડે પાંખ પવનને પ્રહાર. ૧૬
- સુપાર્શ્વ નામે સુત જોઈ, પર્વતપ્રાચે પ્રોટો દેહ;
 આવી પિતાને કયો પ્રણામ, પૂછ્યું કપિ આવ્યા કોણ કામ ? ૧૭
- સંપાતિ કહેછે તેણીવાર, વાનરને તું કર નમસ્કાર;
 સંભળાવ્યો સર્વ સમાચાર, સીતાની શોધ કહેતાં સાર. ૧૮
- પાંખ પાંખો હું નિરધાર, જોણે મને કયો ઉપકાર;
 પ્રણામ કરીને કહે પંખીરાજ, કપિ કાંઈ ઘો મુજને કાજ. ૧૯
- હું પાખ પહોળી કર પ્રોટ, ઔઠી લાખ યાઓ આરઠ;
 લંકાએ ઉપાડી મેલું, રવિ અસ્તાંગત યાતા પહેલું. ૨૦
- કહો તો ત્રિકૂટાયળ ઉબેલું, કટો તો પાખ પ્રહારે કરી ફેલું;
 કહો તો રાક્ષસ સઘળા બેલું, જાણે જમનું આખું તેલું. ૨૧
- કહો તો પાછા પાતાળે ચાપુ, પરાક્રમ કરતો કાષ્ટ ન કાંપું;
 આકાશે અતિ ઉંચા નાખું, ત્રિકૂટાયળ નામ ન રાખું. ૨૨
- કટો તો નખને અમે તોળું, કટો તો સાગરમા ઉઘો બોળું;
 કહો તો રાક્ષસ હણી કર સુનો, કટો તો જાળીને કંઈ ચૂનો. ૨૩
- કહો તો નખશિખર કરી કાઢું, મૂઠીમાં ધાકીને મોઢું;
 કહો તો રાવણને માઈ, સીતાકેરો શોક નિઝાઈ. ૨૪
- કટો તો સાગર સાતે શોધુ, જોમ તેમ કરી તમને સંતોષું;
 કહો તો પૃથ્વી આખી ઉપાધુ, કહો તો સોમ સૂર્ય આણી આધુ. ૨૫
- કહો તો આકાશ આખો ઉતરડું, કહો તો મેરને મહીએ મરડું;
 કહો તો સીતાને અહીં લાવું, શ્રીગમચંદ્રને બહુ મનાવું. ૨૬
- વાનરે મળીને કયો વિચાર, એ આપણુ આગળ કરે અંકાર;
 એને આપણુ શીખજ દીજો, આપોપે કારજ સર્વ દીજો. ૨૭
- અગદ કહે કહ્યું તે છીધું, જીવતદાન તમોએ દીધું;
 અમારામાં ધણા છે એવા, સર્વ કારજ કરવા તમ જેવા. ૨૮
- કોઈ માત્ર જાણું કામ, અમને એમ કહ્યું છે રામ;
 સીતાની લાઈ આવો જાળ, રાક્ષસ હું હણીય તત્કાળ. ૨૯
- વધુ આજી કેમ કીજો કર્મ, નહિ એ સેરકનો ધર્મ;

- પિતા પુત્ર તમે સુખે સધાવો, અર્થ પડે ત્યારે વળી આવો. ૩૦
અમારામાં છે એવા અનેક, તમે કહ્યું તે કરી વિવેક;
આગા માગી ઉઘા આકાશ, પ્રેમ ધરીને પરમ પ્રકાશ. ૩૧
વાનર મળી વિચારે વાત, કહો કાણુ ક્યમ જાણું ખાત;
એકે ફાળે શત જોજન, જે જાતાં મોહ ન પામે મન. ૩૨
લંકાને આખી જઈ જોય, રાક્ષસ બેઠ ન જાણે કાય;
સીતાને સર્વ સંભળાવે વાત, વળતી શોધ સુણો સાક્ષાત. ૩૩
લેઈ આવે ત્યાંથી ઈધાણુ, આપણને તે આપે પ્રાણુ;
જેમાં હોય જેટલી શક્ત, વિસ્તારી વેગે કહો વક્ત્ર. ૩૪
ગજ કહે જાઉં દશ જોજન, એકે ફાળે તો ત્યાં ધન્ય;
ગવાક્ષ કહે જાઉં વીશ, ગવયે કહ્યું હું ટપું ત્રીશ. ૩૫
ગંધમાદન કહેછે ચાળીશ, એકે ફાળે જાઉં ઈશ;
શતબળી કહે પંચાશ, પછે હું તો ખાઉં શ્વાસ. ૩૬
કુમુદ કહે જાઉં સાઠ, એટલો વાનરનો પરિપાઠ;
મયદ કહે હું શીતેર સાર, એકે ફાળે જાઉં અપાર. ૩૭
નળ કહે હું એંથી ઉડુ, આધો જાઉં તો જળમા બૂડું;
નીલ કહે હું તો જાઉં નેવું, અહીંથી એક ફાળે એવી દેઉ. ૩૮
ત્યારે બોલ્યો જાણુવાન, વાળીતણો જે વૃદ્ધ પ્રધાન;
સત્તાણું જોજન હું જાઉં, વળતો વીશ શ્વાસે બરાઉ. ૩૯
આગે શત જોજન સેહેજે જાતો, જ્યારે બરજોજન મદમાતો;
ધરડાપણુમા ગયુ ન જમ, મોઢે મારે શ્વાસ ન માય. ૪૦
તેમા યયો એક ખોડો પાગ, હવે નહિ ઉછળ્યાનો લાગ;
અગદ પૂછે છે વાત, મારે મન સંદેહ સાક્ષાત. ૪૧
ક્યમ તમારો યયો ખોડો ચર્ણુ, એવાં શાં કીધાં આચર્ણુ;
વળતો વદે મુખ જાણુવાન, સામળ રે તું ચતુરસુખણુ. ૪૨
કુન્નર નામે રાક્ષસ કોય, સહુ કોને સહારે સોય;
જ્યાં દેખે તાપસનાં વૃદ્ધ, ત્યાં મારવા આવે મંદ. ૪૩
ઉપર મર્યાદા પ્રાપ્ત નાખે, માર માર મુખ વાણી બાખે;
કાયાને તે કાઢી આવ, એમ રાક્ષસનું ઉદર બરાય. ૪૪

ખીજો નવ જાણે બાપાર, એમ કરી મરવો આહાર;	
એક સમે બેઠા ઋષિજન, દારણ દેહ દમતા'તા વન	૪૫
એવે અતરિક્ષ મારગ આ-યો, પવંત પ્રોટો મહીને લાગ્યો,	
તાપસને હણવાને કાજ, ગાઢે કરવા લાગ્યો ગાજ	૪૬
હું બેઠો'તો એક ગિરિને શૃંગ, મેં જાણ્યું ઋષિનો યાસે ભગ,	
મહાતુભાવ દમેછે દેહ, ઉપર પવંત નાખે એહ	૪૭
નાખ્યો પરંત આણીને રીસ, કોપ કરી પાડે અતિ ચીસ;	
મેં આડુ ત્યા દીંચણુ ધરિયુ, પવંતપ્રહારે કડકા કરિયુ	૪૮
પવંત બાજીને થયો ભૂકો, રાક્ષસ તે નાખતો ચૂક્યો,	
ત્યારનો પગ થયો અતિ ખોડો, તેણે પથ કમુ હું ઘોડો	૪૯
જાજ શકુ સત્તાણુ જોજન, એટલા ઉપર ન ચાલે મન,	
અગદ એણીપેરે ખોડ્યો વાણુ, હું કાઠ કરી શકુ નહિ કાણુ ૫૦	

કડવું ૨૧ મુ.

રાગ છતમાન

અગદ એણીપેરે ઉચરે રે, સાબળો વાનર વાત રે,	
તમો તમારા બળ કલા રે, બેઠ લલો મેં બાત રે	૧
જો મારે માથે મૂક્યો રે, સુગ્રીવિયે ભાર રે,	
તો તો મેં વહી છૂટુ રે, આખો જો અધિકાર રે	૨
શોધ લીધા પાખે જો જાઉં રે, પોસાઉં નહિ લગાર રે,	
રઘુનંદન વારી નવ રાખે, સુગ્રીવ કરે સહાર રે	૩
વેરીના વામજ્યા ફળે રે પહેલે મનની આત રે,	
મને મારવાનો મતો રચ્યો છે, જો મોકલિયો વનવાસ રે	૪
જાધપિ હું તો ગયો નથી, ઠહીંએ શત જોજન રે,	
તોએ મેં જાણુ સહી રે, મનાણુ રામનું મન રે	૫

૪૬ ગાજ-ગર્જના ૪૮ કમું-હલધુ કાણુ-મોકાણુ- અર્થાત્ હુંતો કાઠએ કરી શકુ એમ નથી. અથવા કા'ણુ-પ્રતિજ્ઞા ૧ રાગ છતમાન-તાન છતમાન પ્ર ૨

- પિતા માથે મોટા માટે, કાંઈ ન પડ્યું કામ રે;
જાણું નહિ જે જાણુ પડશે, અપરાધી થઈ આમ રે. ૬
- સમસ્ત વાનરમાંહે મોટો, વાળી વડો રાજન રે;
લાડકવાયો એક દીકરો, મને હુતાં માન રે. ૭
- પિતાનું બળ જ્યારે મનમાં, જોઈછું વિચારી રે;
ત્યારે જાણું જાણતો, હૃદય હું અધિકારી રે. ૮
- લક્ષ જોજન લીલાએ જાતો, ખાતો નહિ તે શ્વાસ રે;
પર્વત ખેડ ઉછાળતો, અંતર નહિ તે આયાસ રે. ૯
- તો તેનો હું વડો દીકરો, શત જોજન શી માન રે;
તેના અંગથકી ઉપન્યો, ગૌર અમાઈ ગાન રે. ૧૦
- જવાશે નહિ તોયે રૂંડું, જયપિ પડું જળમાંય રે;
સુગ્રીવ મને આમે મારે, જો જાઉં હું સાંય રે. ૧૧
- વેરીને હાથે મુઆ માખે, જેમ તેમ મરવું રૂંડુ રે;
કે સીતાની શોધ લઈ આવું, કે સાગરમાંહે બૂંડું રે. ૧૨
- તમે સહુ છૂરી પડો રે, પશુ હું છોડો મ્મમ છોડું રે;
રામે મને આગા આપી, કાજ નહિ એ ચોડું રે. ૧૩
- એટલું તો દેખું નહિ તમને, જોટલી મને પીડ રે,
લોક ઉખાણો એમ કહેછે, “ભાડુતો ન બાજો બીડ રે.” ૧૪
- જંખવાન કહેછે યુવરાજ, એ શા કલા કથન રે;
અરે આવડા સેવક આગળ ઊભા, જનારા જે જન રે. ૧૫
- એંશી લાખમાંહે દશ બોલ્યા, હવે કેટલા થાકે રે;
જનારા તે જોધા છે, તે તલપ ભરવા તાકે રે. ૧૬
- સઘળા બોલી રહ્યા પૂરું, તે બોલવું વીર રે;
ત્યાર લગે કાંઈ નવ કહેવું, ધરી રહેવું ધીર રે. ૧૭
- ઠાલા ધડા તે છલક છેલે રે, ભારે ભર્યા ન બોલે રે;
જનારા તે જોહ છે, નહિ કો તેને તોલે રે. ૧૮
- અરે અણુબોલ્યા બેઠા શા માટે, ઉત્તર શે ન આપે રે ?
બીજા સઘળા બોલી રહ્યા, તું રાખ્યો છે યાપે રે. ૧૯

૧૪. એટલું તો ઇ—જોટલી મારા મનમાં પીડા છે, એટલી પીડા તમારા મનમાં હોય એમ હું દેખતો નથી. ૧૯. યાપે—યાપણુ રૂપે.

- અરે રામચંદ્રને રોતા મેલી, અહીં આવ્યો છે આપ રે; ૨૦
 નિશ્ચિત થઇને બેઠો શામાટે, પ્રકટ ન કરે પ્રતાપ રો
 કોણ અવસર આજસ આજ્ઞાનો, જોને વિચારી વીર રે; ૨૧
 સહુ પાછળ તું શું બેઠો છે, રો ધરી રહ્યો છે ધીર રે
 અરે અણુબોલે ને હૃદયે મસ્તકે, શુ બેસી રહ્યો છે બુદ્ધિહીન રે; ૨૨
 કાયરની પેટે કાં કાયા, દીસે દામણી દીન રે.
 ઉત્પત્તિ તારી જોને વિચારી, કોણ છે તારો તાત રે; ૨૩
 પવનપટ્ટી તું પ્રકટ થયો છે, અંજની તારી માત રે.
 એકમના થઈ સહુ સાંભળો, જોની કહું ઉત્પત્ત્ય રે; ૨૪
 જે ઉપમા દીજો તે છાજો, સર્વ કહું તે સત્ય રે.
 બ્રહ્માજી સમા પૂરીને, બેઠા છે એકવાર રે; ૨૫
 અમરસમસ્ત પરવર્ષા, સ્વાહા સ્વધા વપાડ્યાર રે.
 ત્યા પુણ્ડ્રસ્થલી નામે અપ્સરા, નાચે છે નિરધાર રે; ૨૬
 તાન તરંગ ને રાગ રાગણી, ઘેર મધુરસ્વરતાર રે.
 આમ મૂર્છના સમીત સાહિત્ય, કરે યેષ યેષકાર રે, ૨૭
 તે સભામાં સામો બેઠો છે, પવન પ્રેમ અપાર રે.
 વારે વારે વદન અવલોકે, રથામા મુંદર રૂપ રે; ૨૮
 પવને પાલવ ખાહો કીધો, જોવા અંગ અનુપ રે.
 બ્રહ્માએ જાણ્યું તે સર્વે, એકા કરેછે એક રે; ૨૯
 માહોમાહે મોહ પામેછે, અમળમતિ અતિ નેહ રે.
 બ્રહ્માને તો ક્રોધ મદ્યો અતિ, રથામાને દીધો શાપ રે; ૩૦
 પવનને સાયેથી શાધ્યો, પામીને અતિ તાપ રે.
 મારી સભામાં મનમાએ, કયો જી બ્યભિચાર રે; ૩૧
 ખાપીને આવવાનો અહીંઆં, નદિ [કંગો] અધિકાર રે.
 સભામાં બેઠા નવ કીજો, કદીએ જોટલાં વાનાં રે; ૩૨
 પ્રસિદ્ધ તો નવ કીજો, જે સરન્ધાં છે છાના રે.
 સભામાં સ્ત્રી સાચું જોઈ, કીજો નહિ કઠાણ રે; ૩૩
 ઉપસવાલસ ધણું ન થઈએ, રહીએ ધીરજ રાણ રે.

૩૩. ઉપસવાલસ—(જનકને વિસ્મયને) દરખાવેલા. 'ઉપસવાલસ પલ્લ

ન કીજો' પ્ર. ૨ જ રાજ—(રાખ) રાખી—'રાખી' પ્ર. ૪ થી.

ડોકુ તો ડેનાવિએ નહિ, કીજે નહિ તો દામ રે,	
મોટાની નિંદા નવ કીજે, નક્કી જે યુજ પ્રકાશ રે	૩૪
આપોપાની સ્તુતિ ન કીજે, ઉખાખીએ નહિ અપાર રે,	
યુધીએ નહિ સભામા બેઠા, ઉધીએ નહિ લગાર રે	૩૫
જો તે નારી સાચુ નિરખ્યુ, તો તું તિર્યક પામે તન રે,	
એથકી તો તું ઉપજજે, પુનરપે યષ્ઠ પવન રે.	૩૬
અપ્સરા તુ વાનરી થાજે, અચળતા કીધી માટ રે,	
તુજ વિરે ત્યા એ અવતરજો, નેહ ધરીને નાટ રે	૩૭
કુજર નામે કો એક વાનર, અજનાચળ તેનો વાસ રે,	
અજન જેવો આખો પર્વત, ત્યા અવતરજો ઉદાસ રે	૩૮
કુજરને એક કન્યા આવી, અંજની તેનું નામ રે,	
અજનાચળ ઉપની માટે, સુંદરતાનું ધામ રે	૩૯
દિવસે દિવસ તે વૃદ્ધિજ પામે, મનોહર તે મૃગનયણી રે,	
સકળગુણ સપૂરણ સોઠે, મકળ ઠળા શશિવરણી રે	૪૦
વાનરી પણ કામચારણી, ઇચ્છાએ ધરે રૂપ રે,	
અમ અંજની મધુરી તે, હીસે અતિ અનુપ રે	૪૧
એમ કરતા મોડી થઈ જાના, મુગ્ધા મનોહર વેપ રે,	
જોખનના અકુર ઉદય ધયા, પણ પુરુષ નહિ પ્રવેશ રે	૪૨
કુજરે ચિંતા મન માડી, કોને કન્યા દેશુ રે,	
કન્યાદાનતણુ ફળ મોહ, સુકૃત શી પેરે લેશુ રે	૪૩
એટલાને દેવી નહિ કન્યા, જો તે બેસે વા'ણ રે,	
રોગી અથવા દુર્બળને જો, પ્રદેશ કરે પ્રયાણ રે	૪૪
અતિ નાનાને ન દેવી, નિર્ધનને નહિ નાટ રે,	
શ્રોત્રિયને તો ન દેવી, જો જોવરાવે વાટ રે.	૪૫
વેરાગીને ન દેવી, અતિ મોટાને ન દેવી રે,	
આપણુ સરખાને તો દેવી, કોડીએ પણુ ન લેવી રે	૪૬
અનાચારીને ન દીજો, અતિ પાસે નહિ અતિ દૂર રે,	

— ૩૪ યુજ—ગુણ) યુજ ૩૫ આપોપાની—પોતાની ઉખાખીએ—ખુખારા કરીયે ૩૬ તિર્યક—પશુ એથકી—એ અપ્સરા થકી ૪૧ મધુરી—સુન્દર ૪૫ શ્રોત્રિય—સાત્રી પ્ર ૩ છ

અતિ ઉચ્ચાને દીને નહિ, ભયકર જે જૂર રે	૪૭
સરખા સરાને કીજિયે, મૈત્રી વિનાહ વિનાહ રે,	
વિષમ સરાને તો કીજે, પામિયે પગ્ગ વિપાદ રે	૪૮
કેસરી વાદરને દેહ કન્યા, જે વાળીતણો પ્રધાન રે,	
વિપાદ તો વાર કરજે, લેછ આપરો જાન રે	૪૯
કેસરી વાનરને દહાવ્યુ, વે'લા વરવા આવે રે,	
વાળી વાનરને તો તેડી, બતો થઇને ભાવે રે.	૫૦

કંકણું ૨૨ મું.

રાગ દેશાખ્ય એકતાલી.

વાળીએ તે તો વાત સામળી, ત્રિવાહનો વિસ્તાર;	
જાને જાવાની કરી સજ્જ, પરવરિયો પરિવાર	૧
વાનરીઓ ગાટે ગાય છે, પરમ ધરીને પ્રીત,	
કિમરીઓ કાઢએ ન પોમાયે, જોતી રૂડી રીત	૨
જાદરણી છે જોવા સરખી, નયને નેહ જણાવે,	
કેસરીને કરી આગળ, વાળી વાનર આવે	૩
કુમુદ મયદ ને ગમમાદન, શતમળી ને સર,	
વિનત વીરજ ઋષભ સાથે, આવે ઉરાઉર	૪
ગજ ગવાક્ષ ને ઋષભ વાનર, જોધા જાગુવાન,	
એ આદિ લેછ સાથે, સધળા એ પ્રધાન	૫
કુન્નરે જાનીવાસો આપ્યો વાર જોધ વન,	
લીલજા મદ સુગંધ યુક્ત તો, વાયે ત્રિગુણ પવન	૬
ફળ ભારે તર નમ્યા છે, જાણે કરેછે નમસ્કાર,	
વાનરને તે વન સમર્પ્યુ, આનંદે કરો આહાર	૭
કુન્નરે કેસરીને દીધુ, ત્યારે કન્યાદાન,	
વાનરીઓ સધળી સતોષી, મનાવીને માન	૮
વાળીને વિવિધ પેરે આપ્યો, શોભતો મૃગાર,	
પે'રામણી ત્યા પૂરી કીધી, પ્રેમતણા નહિ પાર	૯
અજનીને પરણીને, કેસરી કપિ પરવરિયો,	

કિંકિધાએ આલ્યો આનદે, વિનાદ વાર કરિયો	૧૦
અજની તો પિયર આવી, આનંદે એકવાર,	
જોખનમદે અતિ માતી, નમી રહી સ્તનભાર.	૧૧
એક સમે તે અંજની, યદ્ય ઋતુસ્નાત;	
માનસરોવર ગર્ભ ક્રીડવા, જોમ ન જાણે તાત.	૧૨
સરોવર કેતુ સુદર, આ તો અતિ અનુપ;	
પાળ્યે પાદપ પરમ મનોહર, જાણ્યું જાણ્યું શુ જૂપ.	૧૩
અપ્સરાનું અંગ ધરીને, ઉભી છે એક વાર,	
વેણી તો વાર વિસ્તારી, સુકવવાને અપાર	૧૪
ગોર બે પડ્યા મોહ પામીને, નાચે છે નિરધાર;	
વેણી દેખી વહે આસુ, એવી નહિ અપાર	૧૫
એવામાં પવને આવી, દીધું આર્તિગન;	
અંજની કહેછે કોણ અધમ છે, મોહ્યું જેનું મન.	૧૬
દીસે નહિ ને સ્પર્શ કરેછે, દેવ દૈત્ય કે જક્ષ;	
હમણા શાપ દેષશ દુ તુંને, સાચુ કહે મમક્ષ.	૧૭
હુ સતી સાધવી અમ્યદ છુ, તુ કો એક છે જાર,	
આમડવા જોગ નહિ અમને, ધટે નહિ વ્યભિચાર	૧૮
તુ સરખી લપટ કો ખીજી, જોધને તુ જાણ,	
તું સરખો જેને જોધનો હોય, તો તેનો તુ પતિ થાય.	૧૯
શાપીશમા રે શ્યામા મુજને, હુ તો છુ વાપ,	
બ્રહ્માનો શાપ છે આગે, ધરવાને કપિકાય	૨૦
પેટેયે જન્મે તુ અપ્સરા, પુનિકસ્થથી તાર નામ,	
તુમ દેખીને યયો નિર્દ્રુજ, વાધ્યો મુજને કામ	૨૧
તુજથી જો વિરહ વાધ્યો, તે બીજી કોણ ટાળે,	
શરણાગત આલ્યો જાણીને, પ્રીત પાળવી પાળે.	૨૨
પયજાણ પૂરા પીડે છે, અતુર થયું છે અગ,	
તે માટે હુ અહીં આલ્યો છુ, ઢરવા તો તુજ સમ	૨૩
અજની કહેછે અસ્પર્શિ, તજી સતીનો ધર્મ,	
એવી હુ તો અધમ નથી જે, કરે દુઃકર્મ	૨૪

સ્વશાવે તું તો અતિ ચંચળ, નહિ લોકની લાજ;	
એક રયાનક રહેવું હોય તો, ન કર એવાં કાજ.	૨૫
પિયરમાંહે કેમ પોસાઈ, મારી કાઢે બાપ;	
સાસરે શી પેરે સમાઈ, કહેશે કીધુ પાપ.	૨૬
નિંદા લોક કરે તે મારી, કલક કૂળને લાગે;	
અમારા કુળમાં તો એવું, નથી કર્યું તો આગે.	૨૭
સતીવ્રત તારું નહિ જાયે, વળતું બોલ્યા વાય;	
તારાળ તું પુત્ર જણીશ, ગર્ભવતી નહિ થાય.	૨૮
મારો આત્મા તુંજ ટાળી, ધરી શકે નહિ કાપ;	
તે માટે મળવા દે મને, દ્વપણ કશું ન હોય.	૨૯
સાઠ તોલા સોનાના પાત્ર વિણ, ન રહે સિંહણતું દૂધ;	
લગ્ન તું ટાળી અસ મારો, ધરી શકે કોણ શુદ્ધ.	૩૦
કામવાસનાએ કાંઈ તુંજને, નથી કરતો સગ;	
આપોપે અવતરવા તુંથી, ધરવા વાનર અંગ.	૩૧
અંજની કહેછે અર્બક લેઈ, સાસરે શી પેરે જાઈ;	
કહેશે કોનો કુંવર લાવી, હેલાં હળવી યાઈ.	૩૨
એવું તું જણીશ નહિ બાળક, જે નિંદે તુંજને કાપ;	
મુજ સરખો ઉત્કૃષ્ટ ઉપજશે, જે કેળી વિસ્મય હોય.	૩૩
એમ કહીને અંજનીને, દીધુ આલિંગન;	
આપોપાનો આત્મા મેલ્યો, પ્રવર્ત્યો પવન	૩૪
અતઘાન થયો આનંદે, અંજનીએ જણિયો તન;	
જણે જગ કુડમાં થકી, કાઢિયો દુતાસન.	૩૫
ઉદધિથી જેમ ઈંદુ પ્રકટ થયો, પ્રાચી દિસાથી બાણ;	
ગુફામાંથી જેમ સિંહ નિસર્યો, પરાક્રમ પ્રૌઢ પ્રમાણ	૩૬
અંજની ખોળે બેસારી, કરાવે પપપાન;	
હરખે હેરીને હાલડું, મધુરે સ્વરે કરે ગાન.	૩૭
જણે શું જસ પૂલ્યો છે, એવો દેહનો રગ;	
તારાળનો જણ્યો અતિ ક્રામળ, આવું છે અતિ અગ.	૩૮

આદિત્ય ઉગ્યો અવલોકીને, ફળ માનીને માગે;	
કે કમળ રાતું જાણીને, બાળક રાઠે લાગે.	૪૯
સાન કરી દેખાડે બાળક, માતા મુજને આપ;	
મોઢે બોલી શકે નહિ કાંઈ, વાણીએ નહિ બ્યાપ.	૪૦
માતા કહેછે આદિત્ય ઉગ્યો, આ તો આખો ન જાય;	
દીશા સધળી દીપાવે છે, અતિ અજવાળું થાય.	૪૧
ઉઝાડેથી ઉછળ્યો એવો, દિનકરને જઈ વળગ્યો;	
ઉખેડવા લાગ્યો આદિત્યને, કેમે ન યાયે અજગો.	૪૨
સૂરજે જાણ્યું એ ખીજે રાહ, પ્રકટ થયો કા પ્રાઠ;	
એ તો ઉદરમાં ઉતારે, પાપ પ્રકટ થયું ગૂઢ.	૪૩
આદિત્ય આકંઠ કરવા લાગ્યો, કા મને મેલાવો;	
હા હા હવે હું ખરો વગુલ્યો, વેગે વારે આવો.	૪૪
ઐરાવત ચઢી ઇંદ્ર આવ્યો, વજ્ર ગૃહીને પાણુ;	
દિનકર ઉપર દયા કરીને, માર માર મુખ વાણુ.	૪૫
વાનરને તો મરતકે માર્યો, વજ્રકેરો પ્રહાર;	
મૂંઝા ખાઈને પડ્યો મેદિની, બાળક તેણીવાર.	૪૬
પ્રાઠ પર્વત ઉપર પોતે, પણુ થયો ત્યાં પાત;	
હડપચી પ્રત્યે હરિ પડ્યો, અદ્ભુત થઈ આધાત.	૪૭
હડપચી અતિ ઉડી ગઈને, પડી પર્વતે ખાડ;	
પવને આવી ઉચલી કીધો, જાણે કરાવે લાડ.	૪૮
વાયે રોધ કીધો તે તારે, દુઃખી થયા સર્વ દેવ;	
પાગે પવનને આવી લાગ્યા, સુરપતિ કરે સેવ.	૪૯
ઇંદ્ર કહે અણુજાણે કીધો, વજ્રતણો તો ધાત;	
દિનકરને દેખતો હતો, અગ્રો ન જાણું વાત.	૫૦

કેસરીનો કુંવર કહેવાયે, અજની એની માત;	
એકાદશમે ૩૬ હનુમત, વેદ પુરાણે વાત	૧૪
અંગદ કહેછે આશ્રયે મોહું, ઉદે પામિયું એક;	
જનપુવાન હું સૌથી મોટો, જાણે વિવિધ વિવેક.	૧૫
વાળીએ બાલ સાહીને બાંધ્યો, મોકમ કીધો માર;	
સુગ્રીવ સાથે નાહા આગે, નહ નીચ હનુમેંત તાર.	૧૬
રાત રાત રડવડતા દીજા, નહિ નાસવા કામ;	
ત્યારે વાળી સપાતે એણે, શે ન કયો સચામ.	૧૭
વાળી છતી આપ્યું નહિ, શે સુગ્રીવને રાજ;	
પરાક્રમ એનું એવડું ક્યાં, હશે ન આવ્યું કાજ.	૧૮
વચન સુણી યુવરાજનાં, જોત્યો જાણવાન;	
જ્યારે એ નાનડિયો હતો, હઠીયો હનુમાન.	૧૯
પર્વત બે ઉછાળે આવે, મેઘતણી પેરે ગાળે;	
કોને કશામાંએ નવ ગણે, જે કરે તે જાળે.	૨૦
મહાનુભાવ મુનિ મોટા મળીને, બેઠા ત્યાં એક વન;	
આસન વાળી લાગી તાળી, ધ્યાન ધરીને ધન્ય.	૨૧
એવે એ આવ્યો ઉછળતો, બે પર્વત ઉંચા નાખે;	
આવતા ઝડપે ગમે તેમ, મન માને તેમ જાણે.	૨૨
મહાનુભાવે મન વિમાસ્યું, એ તો અતિશે ફેકું;	
અસંભવતા એ દીસે છે, ધણું બળ નહિ રૂકું.	૨૩
વાનર ને વળી અતિશે ઉન્મત્ત, કોણે કળ્યો ન જાય;	
ત્રણુલોકને ત્રાસ પમાડ્યું, અમર આકળા થાય.	૨૪
પર્વત બે ઉછાળે આવે, ગમે તો એ જાણે;	
વરાસે વન કપિ જાયે, લોકતણાં ધર ધાણે.	૨૫
નગર ગામડા ઉપર આવી, પડે પર્વત પ્રાદ;	
એને મન કૌતુક થાયે, મરણ પામે મૂઢ.	૨૬
મર્યાદાવિહોણું બળ એમાં, મુનિએ દીધો શાપ;	
વિકાર્યો વાધે તુ વીરા, પ્રશસે પ્રતાપ.	૨૭
આમ કમ ઉપજે નહિ તને, જેમ રાખે દાંક્યો યત;	

૨૨. ઝડપે ઈ—‘અલપે ગમે તો’ પ્ર.૩—૪. ૨૭ શાપ કહેછે: વિકાર્યો

—જ્યારે તને કોઈ પ્રશસા કરીને ઉત્કરશે ત્યારે તારે પ્રતાપ વધશે.

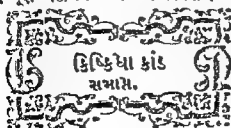
હડેલીને મોરો મૂકિયે, તેમ પ્રેયો પ્રકટે પ્રગ.	૨૮.
મુઝીવ શું જાણે મુણ એનો, જે વિકાસો વાધે;	
સ્તુતિ એની તો જેમ કીજે, પરાક્રમ પાર ન લાધે.	૨૯
જાણુવાનનાં વચન સાંભળી, વૃદ્ધિ પામિયો વીર;	
પર્વત પામે પ્રૌઢ થયું રે, હનુમતર્તુ શરીર.	૩૦
હજીની આવી બેઠો, સભા મધ્યે યર;	
મેઘતણી પેરે ગાજ્યો, જાણે પ્રલયર્તુ પૂર.	૩૧
જાણુવાન કહી તે સારી, જે મારી ઉપપત્ત;	
માતાતણો દોષ હું ટાળુ, સંભળાવીને સત્ત.	૩૨
કેસરી આગે તપ કીધું, પ્રસન્ન થયો પવન;	
કહ્યું મારે મુજસરખો, એક જાણિયો આવે તન.	૩૩
હું સરખો તો હું હું ભાઈ, બીજો નહિ તો કાચ;	
તો તારે મુજજ એવો, મુજસરખો ક્યમ હોય.	૩૪
પ્રવૃત્તિ પત્ની તારી છે, હું પામીશ અવતાર;	
તે થકી વશ નહિ વાધે, એકજ અજનીકુમાર.	૩૫
મારે બાપે વર માગ્યો હતો, માતાનો નહિ વાંક;	
નિર્દોષ થઈ બેઠો નાતમાં, એ પણ આડો આંક.	૩૬
હવે જે આશા આપો તે, કરી આવુ કામ;	
મારે માથે સમર્થ સ્વામી, રાજવશોચન રામ.	૩૭
અંગદ કહેછે અંજનીનંદન, હું છે ચતુરસુખધુ;	
અનશન લેઈ સહુ સર્વ છે, આપ અમને પ્રાણ.	૩૮
આટલા દહાડા નહોતો જાણુતો, તારાં જે પરાક્રમ;	
જાણુવાને જણાવ્યો રે, અમને એ તો મર્મ.	૩૯
હનુમંત કહેછે હમણાં હું જાઉં, સીતાની શોધ લાવું;	
સહુ કોને સતોષ થાયે, બાવે બહુ મનાવું.	૪૦
ત્રિશૂલમળ આપો ઉખેડું, ઉપાડી અહીં આણું;	
કહો તો જાગીને કઈ જૂકો, અતિશે આપ વખાણું.	૪૧
પદપદારે પાતાજે આંધુ, લાસતણી પેરે તોળું;	

૨૮. મોરો-મોરણ. ૩૩. કહ્યું ઈ-‘કહ્યું તારે મુજ સરખો’ પ્ર. ૩-૪.

૩૮. અનશન-ઉપવાસ.

કહો તો આખોએ કરી ઉઘો, સાગરમાહે જોડુ	૪૨
કહો તો રાક્ષસમાત્રને મારી, રાવણની કંઈ રાડ,	
મસ્તક દશે ઉખાડી નાખુ, જાણે માગમાગ	૪૩
કહો તો સાગર સધળો શોણુ, ખીજે રથાનક નામુ,	
પાપાણુ પ્રોઢા નાખી પૂકે, અમ લગારે ન પામુ.	૪૪
કહો તો અવનિ ઉઘાપુ, મેર મંદરને મોડે,	
આકાશ આખો ઉતરડી નાખુ સોમ સુરજને દોડે	૪૫
વાસા ઉપર બેસો સધળા, લકાએ લેઈ જાઉં,	
એકે ફાળે અહીંઆથો રે, કંઈ ત્યાસ ન ખાઉ	૪૬
કહો તો સીતાને લેઈ આવુ, વળી જે આરા આપો,	
હું છુ તમે સહુનો સેવક, કર મુજ મસ્તક યાપો.	૪૭
કહેશો કીધા પાખે પોતે, આણે છે અભિમાન,	
આપોપાની સ્તુતિ કરેછે, એ અતિશે અગાન	૪૮
તમને ધીરજ ધરવા, મેં કીધુ આપ વખાણુ,	
તમારી કૃપાએ યાશે, હું છુ અત્ય અગાણુ	૪૯
પ્રદક્ષિણા દેધને મેમે, સહુને કયો પ્રણામ,	
આનદે ઉછળવા લાગ્યો, જાનીને જય જય રામ	૫૦
રાગ ધોળ.	
વાનર કરે વખાણુ, બતો બતો હનુમત હાથીઓ રે,	
અમરાપુર ધયું જાણુ સુરકન્યા કરે સાથીઓ રે	૫૧
પુષ્પવૃષ્ટિ ત્યા હોય, દેવ વળડે ત્યા દુદ્ધિ રે,	
આનધુ સહુ કોય, દૂધે સોંચી સુરભિ રે	૫૨
વત્યો જયજયકાર, આનદ હોય અતિ ધણા રે,	
રીઝયા વાનર તેણીવાર, પહોતી મનતણી મણા રે	૫૩
સહુને કરીને નમસ્કાર, હનુમત ગિરિ ઉપર ચઢ્યો રે,	
આનદ કરી નિરધાર, પડછદો પ્રોઢો કયો રે	૫૪
વાનરે વધાવ્યો વીર, વાલા વેલા આવળે રે,	
તું છે ગતિ ગભીર, શોધ સીતાની લાવળે રે	૫૫
પવંત ઉપર બાર, ઉછળવા દેધ હાથનો રે,	

નાદ કરી નિરધાર, મેવક શીરધુનાયનો રે	૫૬
પરેત ગયો પાતાળ, બાર સહી સકયો નહિ રે,	
કપિ ઉતરિયો તાડાળ, વાનર કને આઝો વસી રે	૫૭
વળી મેરો બીજો દાર તાહે ગિરિ ઉડો ગયો રે,	
કો સહી શકે નહિ બાર, ચતુર ચિંતાતુર થયો રે	૫૮
પ્રૌદો પર્યંત પ્રાય, મહદ્રગિરિ ઉપર ચઢી રે,	
હનુમાન જોયો નવ જામ ઉછળવા ગતિ ચડવડી રે	૫૯
શુભનો દેષ બાર, શબ્દ અતિ ગાઠે કરી રે,	
શીતાપતિ કરે સાર તો કાર્ય સાગર આવુ તરી રે	૬૦
પૂછકુ પાછું વાળી મસ્તક આગળ આશ્ચર્ય રે,	
જન્મ પ્રનયકાળે પશુપાળ, જગત એવુ જાણિયુ રે	૬૧
ઉછળવાને અગ, આક્રમી એકકુ કર્યું રે,	
જાણે ગિરિ ઉપર ગિરિશૃંગ, ઉછળવા એવુ ધર્મ રે	૬૨
ભરી બારે ફાળ, ગાઠે ગાળે વાનરા રે,	
જઈ આવે તાડાળ સમાચાર લાવે ખરા રે	૬૩
હુત હુત કરી હાક, આકાશે તે ઉછળ્યો રે,	
પડે કાનમા ધાક, કોણે નવ જામે કળ્યો રે	૬૪
ઉમેડિયાં સર્વ વૃક્ષ સાચેથી સર્વ સાચ્યાં રે,	
જાણે ધનદ સાચે જક્ષ, પૂઠેથી સર્વ પરવર્ષા રે	૬૫
પડછટો થયો પ્રૌઢ દિશા સધળી દારણુ થઈ રે,	
દેવ થયા દિગ્મૂઢ, જુએ છે અતરિક્ષ જઈ રે	૬૬
કિષ્કિંધાકાક પરિપૂર્ણ સક્ષેપે સધળુ મહી રે	
દુષ્પ દારિદ્ર થાયે ચૂર્ણ, સાબગતા સદે નહિ રે	૬૭
શાપણુ સુત ઉદ્ધવદાસ આશ એક રઘુનાયની રે	
મામા પૂરો મહાગજ સેનકજન સાયની રે	૬૮

સુંદરકાંડ.

કંઠુ ૧ છં.

રાગ કેદારી.

શ્રી ગુરને ચરણે લાગ્યું, કૃપા કરે હું મતિ માગું;
મન લાગ્યું રામને ચરણે નિશ્ચય થઈ રે.

હાળ

- શ્રી રામચરણે નિશ્ચય મન માર, પ્રાણપ્રાણ અતિ પ્રીત;
મુખપ્રાણ તો નામ ન મેલું, એ તો કડી રીત ૨
- રામકથારસ પાવન પીતાં, કળિમળ કાળ ન વ્યાપે;
નામ માત્રથી મહા પાપીને, મુક્તિ પદારથ આપે. ૩
- રામકથા જોને નહિ વધે, તે ન શાને જણિયો;
માતાનું જોખન હરવાને, તેહ જણજો રણિયો. ૪
- કિંકિણીકાંડ કંઠુ જુદિમાને, મુદર કહેવું સત્ય;
ઉદવજન અતિ અત્યમતિ છે, શીખવજો સીતાપત્ય ૫
- મુદરમાહે શુ મુદર નહિ, મુદરવર શ્રીરામ;
કથા મુદરી ને સીતા મુદરી, મુદરતાનું ધામ ૬
- અજનીસુત આકાશ ઉત્પત્યો, પવનવેગ પળાય,
અમરગણ અવયોડે અંતર, કોણે કળ્યો ન જાય. ૭
- પાણીમાહે પજા પાદ્ય, તે પણ પૂઠે પળિયા;
પવનપુત્ર પળે અતિ આગળ, તેહ જળને મળિયા. ૮
- કો કહેછે એ આદિત્ય જીજો, કો કહેછે એ સોમ;
કો કહેછે એ પાવક પ્રકટ્યો, હવિ અહીંને દોમ ૯
- કો કહેછે એ ગરુડ ઉડિયો, અમૃત લેના કાળ;
કો કહેછે એ સહી આવેછે, નેદનવન કરવા રાજ. ૧૦
- કો કહેછે એ કામદેવ છે, કો કહેછે વસત;

(પણ) કોણે કહ્યો જાએ નહિ, ઉપમા દેહે અંનત	૧૧
પુષ્પવૃષ્ટિ કરે અતરથી, દેખીને તેણે તેજ,	
અમરગણ ત્યા સ્તુતિ કરજે, હૃદયે આણી દેખ	૧૨
એમ કરતા તે અર્ધ આવીયો, જાણે પોતે પરન,	
દિશા સધળીને દીપાવે છે, જાણે ગોટ મન	૧૩
આર્જુવે મન એમ ચિંતયુ, હવે હનુમત યાક તો ખારો,	
અર્ધ થય હજી જાણુ છે, એકે તનયે જ્યમ જરી જાશે	૧૪
જૈનાક માંદી રહેછે જ્યારનો, કોઈ ન આવે કાજ,	
તે માટે હુ કંટુષુ એને ઉત્તરો થાને જાજ	૧૫
સીતાની શોધ લેવા આજ્યો, જે વા'લો હનુમાન,	
એને આપણે આધાર દીજે, તો બહુ માને બગવાન	૧૬
એના બાપે મને આજે, કીધો છે ઉપકાર,	
તેની સ્ત્રીની શોધ લેવાને, આજ્યો અગનીકુમાર	૧૭
દશરથને મારે અનિ મૈત્રી, જાણુયકી અતિ પ્રીત,	
તેમાટે એ ઉપકાર કીજે, આપણુ રહી રીત	૧૮
દેવ દૈત્યને મહા મહાશો, આજે તો સમાય,	
દ્વિદશગણ ગમે દશરથને, (કહ્યું) કરે અમાર કામ.	૧૯
યુક્ત રથ મેના લેદને, આજ્યો મુરખતિ સાય,	
દશરથ યુદ્ધ કીધું દાનનશ, ધનુષ્ય બાણ મહી હાથ	૨૦
હુ યુદ્ધ કરતો ત્યાજે, દિવ્ય ધરીને દેહ,	
દૈત્યે મારો નય જા'યો, જૂઠા કાવો તેહ	૨૧
હુ પાળો ને આશુષ નિરોણો, નિશ્ચય નાહો જાઉ,	
પૂઠે અસુર મારના આવે, કહીએ જ્યામ ન જાઉ	૨૨
દશરથે હુ દુષ્પિયો દીગે, ત્રેમે માલો પાણિ	
ઉપાડીને રથ બેસાજો, કરણ અતર આશ્રી	૨૩
એકરથે બેસી યુદ્ધ કીધું, મને દીધું અવતધાન,	
તેની વહુની શોધ લેવાને, જાણે હનુમાન	૨૪
તે માટે આશીર્કા થાના, હું કર ઉપકાર,	
તું શૂન તો પ્રકટ કરે રે, એને દે આધાર	૨૫

૧૫ જૈનાક-એ નામનો પરીત-દિમાનયનો પુત્ર ૨૪. વહુ-વધૂ-
દીકરાની પત્ની ૨૫ શૂન-તિખર

૨	મુજભાહે વશ્યા સમઘે, મેં કાઇ નથી દીધુ કામ,	૨૬
	જે એ ત્યા મુખે જાય તો, રૂઢુ માને રામ	૨૭
	મૈનાક કહેજે હુધુ રહિયો, એના પિતાનો શિર બાર,	૨૮
	તેમણે આશીર્વાદ થાવા, શૂન પ્રશ્ન મા	૨૯
	જઘપિ તું મને પૂછીશ સાગર, તું તો શાનો રહિયો,	૩૦
	શા ગુણ કીધા છે તને એણે, જે ઉપકારજ મહિયો	૩૧
	આગે પાપ હતી પરતને, ઉડતા [તે] આકાશ,	૩૨
	જે ઉપર જઈને પડતા, તેનો થાતો નાશ	૩૩
	લોક સહુ થયા અતિ દુખિયા, ગયા સુરપતિને શરણ,	૩૪
	પવંતે પરભા સ્વામી, હવે પામિયા મરણ	૩૫
	ધરને અતિ ક્રોધ અદ્યો, વળ પ્રહારે પાણ,	૩૬
	ઐશવત અદીને ધાયો, માં માર મુખ વાણ.	૩૭
	આગળથી અદ્રિ ઉભયે, પાછળથી સુર નાથ,	૩૮
	વળગડે પાળ તો છેદી, ભના વાવરે હાથ	૩૯
	પવંતે તે પશ્ચા પૃથ્વીએ, અચળ ધગણુ નામ,	૪૦
	જેની જ્યા પાપ છેદી, તે પશ્ચા તેણે ઠાગ	૪૧
૩	મુજ પૂઠે સુરપતિ ઉભણો, પાખો છેદવા પ્રેલ	૪૨
	હુ હાથી શકુ નહિને, થયો અતિ દિગ્મુદ	૪૩
	ઉગામી આવે ઉભતો, મારે મોઢે ન માયે શ્વાસ,	૪૪
	આ માર્યો આ માર્યો ઈદ્ર, પામિયો નાસ.	૪૫
	એવે વા વાયો પાધરો, હુ તુજમા લઈ ધાવ્યો,	૪૬
	પછી ઈદ્ર આશા મેલી, સ્વર્ગભણી તે ચાવ્યો	૪૭
	તે મારે પવને મુજને, એ કીધો ઉપકાર,	૪૮
	હુ એને આશીર્વાદ થાવા, આજ દેહ આધાર	૪૯
	તને પણ આશીર્વાદ થાઉં, દાસતણો તો દાસ,	૫૦
	પવને પ્રાણુ આપ્યા છે મને, આણી અતિ ઉદાસ	૫૧
	મૈનાક આખો મહિનણો છે, મેનાનો જે તન,	૫૨
	હિમાચળપત્રી ઉપતિ એ ॥ દેખી મોઢે મન	૫૩
	પાર્વતીનો સગો ભાઈ, સકરજનો સાગો	૫૪

૩૨ અદ્રિ-પવંતે ઉભયે-ઉત્પાદથી જાય ૩૮ મેના-હિમાચળની

- ઉતાવળુ કે મારે કામ, નિગ્હે કરી વનવને રામ ૧૪
- કહે તારુ શુ છે નામ, આડી ઢા આવીએ આમ;
- હું મિહિકાણુ સહુની માત, ખાધશિ તને કરી હુ ધાત ૧૫
- મારા મોમા પેદાને જામ, હનુમતે દગ જોજનની કરી કામ;
- સિદ્ધિનાએ મુખ ડાધુ વિજાથ, હનુમન થયો ચોજન ત્રીથ. ૧૬
- સિદ્ધિકાને ચઢી અતિ રીમ, મુખ કીડુ જોજન આળીથ;
- પવનપુ । થયો પચામ, મુખ જોજન સાહ થયુ પ્રકાશ. ૧૭
- શીતેર જોજન થયો તે શર, મુખ ઝેલી થયુ ઉરાહ,
- નેતુ જોજન થયો નિરધાર, શતજોજન સિદ્ધિકા થઈ સાર ૧૮
- જમર જેવડો થયો હનુમાન, મો માહે પેગ નિદાન,
- મોકળુ મુખ મેલ્યુ નવ જામ, પર્વન પ્રાયે પ્રાદી કામ. ૧૯
- કાળજ કારીને નિમરો, માથે પગ મેલી પરચો,
- સિદ્ધિકા મૃત થઈ પાણીમા પડી, ચતુર તે ચાચો ચઢવડી? ૨૦
- વળી એક રાક્ષસી મળી, તે કાલે તર નયે કળી,
- હનુમતનો જોખાધયો મહા, આડી આની ડામી રહી ૨૧
- રાકી રાખ્યો હનુમત વીર, ખીતો જોમ મોજો કા મિથ,
- આજ આજો મારે આહાર, માટે ના કર્યા નિરધાર ૨૨
- બિહામણી દીસે વિકાગ, યુદ્ધ જોનકુ વદન વિગાળ,
- હનુમત કહેડે છે તુ મેમ, રૂધી સે રાખેડે સોમ ૨૩
- સુગ્રા એતુ મારુ નામ, મીટે પડ્યાને મારુ દામ,
- હું પાધર દેવી લકા તણી, મને રીમ ચઢીએ ધણી ૨૪
- તું ઠોણુ આવ્યા ક્યાપડી, સુરસાએ વાણી બકી,
- સીતાની જોવાને શુધ, મોકળિયો રામે બગમુધ ૨૫
- દેવે મને મોકલ્યુ ભક્ષ, વાઝિતો તુ મરો મમક્ષ,
- મારું લેઈ ચક્રે નદિ નામ, મને ગળે સીતારમ ૨૬
- પરી રહે તુ પપિળી, નદિ તો દરખા નાખું દારી
- મારા મોમા પેદા નિમરે, ને તો મુજબબી ઉમરે ૨૭
- હનુમત થયો ત્યા દશ જોજન, વીસ તેનું ચયુ વદન,
- હનુમત ત્યારે થયો ત્રીસ, સુગ્રા તે થઈ આળીથ ૨૮

૨૧ જોખાધયો--પગાધયો 'ઉજાધયો' પ્ર ૧-૪. ૨૪ મીટે--૬.

દિએ ૨૬. વાઝિતો--ઘડેતો

- હનુમંત યથો જોજન પચાસ, જોજન સાઠ થઇ ઉક્તાસ;
શીતેર જોજન યથો હનુમાન, તે ઝેંશી થઈ તેણે સ્થાન. ૨૯
- નેવું જોજન યથો તે નાટ, શત જોજન સુરસા સુખવાટ;
પછી પેટો સુદમ થઇ, નિસરીયો કાળજ અહી. ૩૦
- મહા પાપિણી પામી મરણ, ચાલ્યો મરતક દેઈ ચરણ;
સાગરમાંહે સુરસા પડી, ચંચળ તે ચાલ્યો ચડવડી. ૩૧
- સુવિજ્ઞાયણ પર્વત છે ગ્રૌઠ, શત જોજન ઉંચો અતિ મૂઠ;
લંકા સામે સાગરતીર, તે ઉપર ચઢી મેટો વીર. ૩૨
- પ્રાતઃકાળે કયું પ્રયાણ, પહોંચ્યો પણ આથમતે બાણ;
લંકામાંહે રાક્ષસ ધણા, દીસેછે અતિ જીદામણા. ૩૩
- માંહોંમાંહે કરેછે વાદ, અતિ દારણુ કાઢે નાદ;
ઉધાડે શિર ઉઝાતા જામ, ભયંકર બાસે છે કામ. ૩૪
- હનુમંત દેખી યથો દિગ્મૂઠ, ત્રાણ ત્રાણ મરડારઠ;
લંકામાં ક્યમ કરીશ પ્રવેશ, જાનરગત અતિ પામ્યો કૌશલ. ૩૫
- રાક્ષસ મુળને મારી ખાય, સીતા સમીપે કેમ જવાય;
જો યાપ રાવણુને જાણુ, મારીને લે મારા પ્રાણ. ૩૬
- એ કંઝ કોને કહું, સેનાની સખ્યા નવ લહું;
ત્રાણ ત્રાણ રે સીતાપત્ય, મને નથી સુઝતી મત્ય. ૩૭
- ક્યાં જાઉં ને ક્યમ કરું, માંહે પેસું તોયે મરું;
એવો મનમાં કરે વિચાર, પ્રવેશ કરવાને તેણીવાર. ૩૮
- ત્યારે જમરતણું ધરું શરીર, લંકામાંહે મેટો વીર;
મેટુંકરે તે માયન, જોયું મહોદરતણું જુવન. ૩૯
- મણિમય મેદલ આજિયાં જોખ, જોતાં જોમાં નહિ દોખ;
મહાપાર્શ્વને મંદિર મયો, દેખી અતિ અચરજ થયો. ૪૦
- હીરા માણેક જહાં જાતન, દામ દામ જળકે રતન;
લંબકર્ણના જોવા અવાસ, જાણુ એ શું ગિરિદેવાસ. ૪૧
- જુવન જવો બારકરતણું, નિરખતો હવો નેહ ધણું;
ધંસ પ્રવસના જોયા મહોજ, રચના રંગ અતિ રાતાચોળ. ૪૨
- ધંસ પ્રવસતણું જે ધામ, અવલોક્યાં અતિ અભિશમ;
વજ્રદંટનાં મેદલ આજિયાં, જોયાં જે જડિત જાજિયાં. ૪૩

વિદુન્નિવૃત્તણુ મદન, નિર્બંતા મોહ પામ્યો મન	
શુકસારણુને મદિર ગયો, દેખીને તે અચરજ થયો	૪૪
જાણુમાલિનું જોતા જોહ, અતરગત ઉપજો નેહ;	
વિદુન્નમાલિનું ધર જોય, તેની તુલના કીજો ત્રય	૪૫
મણિમય મદિર માવિતણુ, અવતોડયુ સોઝામણુ,	
મુમાલિનુ મુંદર ધામ, જોતા પહોચે હૈયાની હામ	૪૬
માત્મવાનનું મદિર જોહ નિરખ્યુ મન આણીને નેહ,	
જ્યા રહેતા સુપ્ત વિદુતકેશ, તે જોનાને કયો પ્રવેશ	૪૭
પ્રહસ્તતણી છે ત્રોટી પોણ, કનક કાગરા ઝાળાઝાળ,	
બિગાસાક્ષ અને મકરાક્ષ, વિરપાક્ષ અને કરપાક્ષ	૪૮
વક્રપાક્ષ અને ચૂપાક્ષ જેના ધર જોતા મન દે સાક્ષ,	
ચમકોપ અને ચમકેત, વજ્રમુદિનું ધર જોયુ હેત	૪૯
આતિકામનુ અગિ અભિરામ, નિરખ્યુ નેહ ધરીને ધામ,	
દેવાતક નરાત ના જોહ, માદે પેસીને જોયા ઝેહ	૫૦

કંઠુ' ૩ ભું.

રાગ દોહરી

અક્ષયકુવરને મદિર આવ્યો, ઉચો અતિ અનાસ છ,	
મણિમય મદિર જાયા છે, સ્વય દોટિ પ્રકાશ છ	૧
ત્રિશિરસણુ તો ભુનન જોયુ દેખી મોહ મન છ,	
પછી અતુર ચાલી આવ્યા હ્રદજિતો સદન જ	૨
સુસોમના સુદરી સઘાતે કરે વિવિધ વિનોદ છ	
હરિણનયની હાસ્ય ઝગેઝ, મન ધરીને મોદ છ	૩
મદિર કુમરજીને આવ્યા, આસે પરા દેલાય છ,	
આઘો આકર્ષાને અતિશે, તાણ્યા વિના તણાય છ	૪
પરાસે તે પનનમાથી, નીસરિયા નિર્ધાર છ,	
મસ્તકની શાખા ફરી આવ્યો જોવાને તેણી વાર છ	૫

૪૯ હેત—હેતથી ૪ આમે—(અમે તે ઉધનો હનો, તેથી તેનો આમોઝાસ લાખો આવતો હનો) ૫ મસ્તકની ૫૦—‘મસ્તકના પાસા ફરી આવ્યો’ પ્ર ૨ છ.

- જનકનદિની ત્યા નવ દીઠી, સગળ પામિયો સોક છ,
મીતાછને જોયા પાખે, જાણે છવિત ફાક છ. ૬
- વિભીપણને ઘેર ચાની આગ્યો, સીતાને જોના કાજ છ,
સરખા સ્ત્રી આગળ ઉભી છે, જાણે મૂર્તિવતી લાજ છ ૭
- મુદરી તું શાને કરે છે, હાવમાન બહુ બેઃ છ;
માઝ મન રાગને ચરણે, રહ્યુ છે નિર્વેદ છ. ૮
- રાવણ છ છે કમળોત્થન, ઈદિર ધનસ્થામ છ,
મને અતિમે વલ્લભ છે, સીતાપતિનું નામ છ ૯
- રામચંદ્ર છ અહીં આગ્યો, તો હું જાણ્યું ચગલ્યુ છ,
મરણ લગે મૂંઝીશ નહિ, શ્રી રામચંદ્રના ચરણુ છ. ૧૦
- ભક્ત જોઈને વિભીપણને, હનુમાન થયો પ્રસન્ન છ,
ભને આજ હું અહીં આગ્યો, છવિત માફે ધન્ય છ. ૧૧
- આટલે ધર મેં અટન કર્યું ત્યા, પામ્યો અતિ પરિતાપ છ;
જાણ્યુ અહીં હું પાથી આગ્યો, મારે પેતે પાપ છ ૧૨
- અહીં આવે દોવાણી રે, દાઝ મારા મનની છ,
તણુ તાપને ટાંગે તતક્ષણુ, સગત હારનાજનની છ ૧૩
- ત્યાપકી તે ચા પિને આગ્યો, જ્યા છે પુષ્પકવિમન છ,
દેખીને દિગ્મુદ થયો રે, આ તો પરમનિદાન છ ૧૪
- સિદ્ધાસન ચઢીને બેઠો, રંગબેર તે રમી છ
સૂતો ને લોટયો તે માફે, નેહ ધરીને નાચી છ ૧૫
- ભને રાજા તે કીધું, જનકસુતાનું હૃદયુ છ,
શોધ જોવા હુ ભને મોકલ્યો, આમી અશરણુશરણુ છ ૧૬
- નહિતર હુ આતુ ક્યા દેખત, દેવને દુર્લભ જેહ છ,
વાનરવંશુ પામીને પામ્યો, અતિ અનુપમ એહ છ ૧૭
- ક્ષણમાન ત્યા રહી ચાલ્યો, જોવા રાજાધામ છ,
જાણે સુ સાચા સાવજ છે, જે કીધા છે ચિત્રામ છ ૧૮
- સપ્તપોળ મુદર આગળ છે, ત્યા ઉભા છે પ્રતિહાર છ,
પ્રવાળીની પાણુ લાકડી, જાણે રાજકુમાર છ ૧૯

૧૮. જાણે ધન-જે સાવજ (આણી) ચિત્રામણુમા કીધા છે તે જા-
ણે સાચા હોય તેવા દેખાય છે. ૧૯ પાણુ-પાણિમા-હાયમા.

- તે પોજ સાતે પેખીને, ગજસભામા આવ્યો ૭,
 અતરગત આશ્વર્ષ પામ્યો, જાણ્યું હું હવે કાવ્યો ૭ ૨૦
- સિદ્ધાસન સોનાનું સુંદર, મણિ જડચું મહા દેખી ૭;
 સાચુ કે સોણુ લાઘ્યુ છે, અતર એવું લેખી ૭. ૨૧
- મણિ જડયા છે રચમ મનોહર, કુખી કનકની સોહે ૭,
 મદરે રત્ન જડયાં પેખાને, મનમથના મન મોહે ૭ ૨૨
- પથ પીરોજા ને પરવાળા, હીરા માણેક ઝળકે ૭,
 સૂર્યકાન્ત ચદ્રમણિકાન્ત મણિ, મુક્તામાળા લળકે ૭. ૨૩
- પાપરણા બહુ પાથર્યા છે, ગલિયા શેત્ર ૭ ૭,
 પોપઠની પાટુ પાથરી છે, અમર રહે મનર ૭ ૭ ૨૪
- કરૈ ને મખમળ મનોહર, કનકતણા માહે તાર ૭,
 રાક્ષસ બહુ બેઠાછે સભામા, આપ આપણે અધિકાર ૭. ૨૫
- રાજસભા અવસોડી આખી, સુધર્મા શુ પોસાય ૭,
 યજ્ઞાની સભાથી અધિકી, બદીજન ગુણુ ગાય ૭ ૨૬
- સભા આખી અવસોડીને, હયશાળા જાળેય ૭,
 અશ્વ દોડા અનેક જાતના, ઉચ્ચે ચના સમ સોય ૭ ૨૭
- અશ્વમેધ કરવાના ઘોડા, પાણીપથા પ્રાદ ૭,
 પીળા ઘોળા રાતા કાળા, નીલા ને ગતિગૂઢ ૭ ૨૮
- શુકરવરણા મયૂરવરણા, તીતરવરણા ઘોડા ૭,
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે વિચરે, થાકે એના ઘોડા ૭ ૨૯
- હયશાળા નિરખીને આવ્યો, જ્યાં મોટા માતમ ૭,
 પર્વત પાખે પ્રોઢા દીસે, જાણે દત્તસજ ગિરિના શૃંગ ૭. ૩૦
- ફાટી પટા ઝરે બે પાસે, જાણે શુ નીરઝણું ૭,
 જાણે ગિરિને ધાત વહે છે, કુબચળ રમ્ય રૂડેવણું ૭ ૩૧
- ગજશાળા જોઈને આવ્યો, જ્યાં રૂડા છે રમ ૭,
 કનકતણા તે મણિ જડયા છે, સચરવા સમરથ ૭ ૩૨
- બળદ બહુ બાધ્યા છે સુંદર, પરમ મનોહર પોદી ૭,

૨૨ મદરે-મદ્યે ૨૪ પાટુ-કરૈ ૨૭ ઉચ્ચે ચના-સમુદ્રમાથી નીક-
 બેશુ અશ્વ રૂપી રત્ન. (ગિયા કાનવાળો-ઘોડો) ૩૧ ફાટી છં-કપોવની બે
 પાસે ફાટીને તેમાથી મદના પટા (રેતા) ઝરેછે ધાત-ધાતુ (ગિર વગેરે)

વિશ્વકર્માએ કરે ઝેરી ઘડયા છે, નામીને તો શીય છે,	૪૭
સોનાની પાટે મટયો છે, જાઓ કે તે જલ છે,	
પાયા પ્રેમ પરમ મનોહર, જળ છે બહુ રત્ન છે	૪૮
છત્રીના દાડા દીપે છે, પગવાણીના પર્મ છે,	
છત્રી ઉપર કનકકળય છે, મણિજડયા મહા મર્મ છે	૪૯
દોરદોરીએ દોલિયો, બનીપેરે બગિચો છે,	
તળાઇ હાસરના રૂની, પેરેશુ પાયરિયો છે	૫૦

કંઠુ ૪ થું

જીવમાન,

ઉજળી પછેડી ઉપર પાયરી, જાણે દૂધનું ફીણ છે,	
ઝોથીસા ને ગાલમશરિયા, ચાકળા જાણે જીણ છે	૧
અજનાચળ પર્વત જેવો, સતો છે રચામળવાન છે,	
દરે મસ્તકે મૂકે ધર્મ છે, કુળ કળકે કાન છે	૨
વીરો જીવ બોગળ સરખા છે, બાજુબધ ખેરખા પાણુ છે,	
પેંચી પ્રમતા મુદ્રિકા મનોહર, સોલે આગળિએ જાણુ છે	૩
ફૂલ પાયર્મો જી રાખ્યાએ, કઠ કુસુમની માગ છે,	
મવાદા મવાદા ને રત્ન જડયા છે, યદિરજા છે જાકઢમાળ છે	૪
સદા સુંદરી સેવા કરેછે, દેવકન્યા છે કાચ છે,	
જલકન્યા કિનરિયો, શિરોમણિ છે સોય છે	૫
વિધાધરની ઠન્યા સુંદર, દૈત્યરાજની અનેક છે,	
અપ્સરા આગળ નાચે છે, જાણે વિવિધ વિવેક છે	૬
એક વીણા એક તાલ ધરેછે, એ આગપે છે રાગ છે,	
ચમ મૃદગ ઉપર વાસળી, સુણી નોઢે શુક પિક નાગ છે	૭
એક ઉભી ગાથા ગાય છે, એ મ્હે કવિત છે,	
કહા આઠ પ્રમાદા, સગીત સાહિત્ય સહિત છે	૮
એક પાન ખીડી ધરી રહી છે, પાનપાત્ર એમ્ને પાણુ છે,	

૫૦ ભલીપેર-‘વાર પેર’ ન ૪ થી હાસર-શીમજો (૧) ૧. જીણ (૨)

૪ મવાદા-જળિયુ ‘શાખ શાખે’ પ્ર ૧-૨

- એક સીમો સાહી રહી છે, કનકકુમ એક પાણુ છે. ૯
- સોનાના શોણિતે ભર્યા છે, તે ધર્યા છે ટાકે છે; ૧૦
- એક આર્ક્ષિગન દેષ સુતી છે, ભુજપટ બીંડી ગારે છે. ૧૦
- ખે પાસા ખે ચમર કરેછે, વીંજણે ઉભી વાય છે; ૧૧
- સ્તને કરી તળાંસે છે, એક પશિની પાયછે. ૧૧
- એક પડી પડી પાગ ગ્રેમે દેછે, એક કરેછે સુખન છે; ૧૨
- એક કર કામિનીને કુચે છે, એકનાં સુખે લોચન છે. ૧૨
- એક માળા ગુથી લાવી છે, એક ચંદન ચરચે અંગ છે; ૧૩
- એક માદક વસ્તુ લેષ ઉભી છે, રમતા લાગે રંગ છે. ૧૩
- વસ્ત્ર લેષ ઉભી છે કો એક, દો એક ચંદી મુંગાર છે; ૧૪
- કો દટાક્ષ કરી રહી છે સામી, કો કરાવેછે આહાર છે. ૧૪
- બક્ષ ભોગન લેષજ આમરે, ખટરસ જે પકવાન છે; ૧૫
- અથાણાં ને શાક સધળાં, માંસ વિવિધ પેરે ધાન્ય છે. ૧૫
- એક મોઢે ઉધે છે ને, એક કગેછે હાસ્ય છે; ૧૬
- એક મોઢે અપરાધીનો, કરાવે છે નાશ છે ૧૬
- એક મોઢે ગાન કરેછે, એક મોઢે કરે વાત છે; ૧૭
- એક મોઢે હુકારો દે છે, સુંદરીને સાક્ષાત છે. ૧૭
- એક કૌતુક કરેછે કોટિક, જેમ ધણી હાથણી શુ હાથી છે; ૧૮
- કામદેવ કરનેડી કરગરે, જે વળ કીધા છે નાથી છે. ૧૮
- વસંતવાસ્તો છે વાડીમાં, ગળિમાચળનો વાય છે; ૧૯
- કુમુમને લીધેઆવેછે, બણે વધાવેછે રાય છે. ૧૯
- વર્ણન કરી શકે નહિ કવિ કો, જો મેવ સરખો હોય છે; ૨૦
- વરણુ તો વારિ મિચેછે, ઇંદુ અમૃત મિચે સોય છે. ૨૦
- નવ પક્ષન વાડી સામી છે, વનગપતિ ખાર અદાર છે; ૨૧
- શુકપિક સારસ મોર મધુકર, નાદ કરે નિરધાર છે. ૨૧
- શ્યામા સધળી સેવા કરેછે, એને ઉપમા અનેક છે; ૨૨
- તુલના કીજે તે કો છે નહિ, વિવિધ પેર વિવેક છે. ૨૨
- હર્યુ મન હોયે તેમ હતુમત, દેખી યથો દિગ્મદ છે;

ધન્યધન્ય રે ગવણુ રાણા, પોદયો છે અતિ પ્રીતિ છ	૨૩
આતુ મેં કાઈ નયને ન નિરખ્યુ ને સુષ્યુ નહિ કાન છ,	
હવે નયો ને હરો નહિ આગળ, રાગ તુજ સમાન છ	૨૪
વૈભવ કોટિ ઇંદ્રિયી અધિકો, કંગો ન દીમે વાક છ,	
સવળે ગુણે સપુરપુ તે વાળીને આડો આક છ	૨૫
હુ જેવો વેરી ધટે રામને, તારે ત્યા ત્વમ રામ છ,	
તેની તો તુનના નવ કીજે, નિર્મળ જેવુ નામ છ	૨૬
હુ ધન્ય જે આવ્યો અહીંઆ આતુ દેખત આપ છ,	
ધન્ય રામ જે શોધ લેવાને, મોકલિયો હુ આપ છ	૨૭
ધન્ય સીતા જે તાર કીધુ, રાણો તે હરણુ છ,	
ધન્ય રાવણુ જે રામને હાથે, તુ તો પામીશ મરણુ છ	૨૮
પણુ એક ચિતા છે મોગી, દાઝે માફ મન છ,	
હવણા પ્રાણુ તણુ મારા, કરે આત્મ હન છ	૨૯
જયપિ જો એ સીતા હોયે, જે દેઈ મૂતી આનિમન છ,	
જેટલા ગુણુ કલાતા રામે જેવુ કશુ તન છ	૩૦
આટલાથી કો અધિક નથી રે, રૂપે રંગે તેજે છ,	
વયે વપુએ વિનય વિવેકે, દેવા માહે દેજે છ	૩૧
સીતાના સરખા ગુણુ એમા રંગે સીતા હોય છ,	
સીતા એમ કરે નહિ કહિયા, વળી વિભારી જોય છ	૩૨
હા હા એમ સીતા હોગો મા, સતીતણો નહિ ધર્મ છ,	
પ્રાણુ તજે પણુ મહીએ ન કરે, મીતા ફક્ક કર્મ છ	૩૩
જયપિ આદિત્ય ટાડો થાયે, ઈંદુ ડોળ થાય છ,	
પરન તો ચચગના મેચે હિમાચળ હીંડી જાય છ	૩૪
તોયે સીતા સત્ય ન ચૂક જો ચૂકે મળત સિંધુ છ,	
તેને ચિત્તે જીજ્ઞે મ્મમ આવે, જેને વા'ના ચી દીનમંદુ છ	૩૫
ચિંતામણિનો ત્યાગ કરી મે, કાચ મટે માથે છ,	
પચામૃતને પરદરી મે, કામ પ્રદર મધે છ	૩૬
સ્તિહૃદી કહી સિંધાળ અધાતે, કરેલા હીંડે મ્મમ છ,	
ખીજે રંગ ચઢે નહિ હપર, જ્યા લાગ્યો રામનો રંગ છ	૩૭

શકે તો મદોદરી રે, રાવણની જે નાર છે;	
જનકનંદિની ન હોય કંઈએ, એ મન વાત વિચાર છે.	૩૮
તે તો દેહ દુર્બળી છે, છારી વળી છે ખેદ છે;	
દીન દામણી બંધ પડી છે, આખે આમુ મેહ છે.	૩૯
વિરહે કરીને વેધાણી છે, કરમાણી છે વાય છે;	
જેમ હિમે કરી કમળિની, વિના રાધવરાય છે.	૪૦
આ તો આલિગન ભીડીને, સૂતી છે સુખ સેજ છે,	
એ તો જનકનંદિની ન હોયે, મદોદરી એ એજ છે	૪૧
ત્યાં થકી વળ્યો તે પાછો જોઈ ત્રણે સૂગ છે;	
મદિર મેહેલ માળિયા જોયા, જોણે જડિયાં નગ છે.	૪૨
પછે વાડી વન અવયોડયા, ઉપવન ને ઉદ્યાન છે,	
અશોક વનમા એવે આબ્યો, જોતો ફરી હનુમાન છે.	૪૩
શિંશપાના વૃક્ષ ઉપર, ખેડો જઈને બળવાન છે,	
સીતાની શોધ લેવાને આબ્યો, એવું મન અભિમાન છે.	૪૪
ઉચ્ચ સામુ અવયોડે, દીસેછે અતિ દૂર છે,	
અહંકાર રૂપી ખીલો જે માથે, ચઢ્યો તે જઈ અડ્યોડર છે.	૪૫
ત્યાં લગે કો સાધુ ન દીસે, જ્યાં લગે ન નામે રીશ છે;	
હું મારૂં મેલે નહિ રે, આપોપુ માને પ્રથ છે.	૪૬
પછે ત્યાં પરતાણો પોતે, જનકનંદિની જેદ છે;	
શા માટે દર્શન દે મુજને, અધિગારી નહિ એહ છે	૪૭
હું વાનરો અંધ આપડો, જનકસુતા જગતની માત છે,	
તેની શોધ હું લેવા આબ્યો, એ અતિ મોગી વાત છે.	૪૮
નાનો કો એક મોહુ માડે, તે ચઢે નહિ શરડે છે,	
પછે લોકમા યાય હસારત, ભુડો ધાને ભાડે છે	૪૯
દેવતાણું કારજ કરવાને, પ્રગટ્યા પરમાનંદ છે,	
હું ભૂર ભૂંચો ભાગમા, જેમ બંધ ન દેખે ચંદ છે	૫૦

કરવું પ મુ

રાગ રામઝી

વળી વળી વાનર હરે વિચાર છ, હું મિથ્યા મનમાં મરું અહંકાર છ ૧

ટાળ

- હું મિથ્યા મન અહ ૧૦ હર, ને અહીં જ્યમ જ્યાંયુ જાય,
કૃપા કરે રસુનાથ ૭ તો, કારજ મિદ્ધજ થાય ૨
- જનકી જો દર્શન દે, ધરી કરણા મન,
તો અમ મારો માઓ યાએ, જો કંડ અવતોદન ૩
- અભિમાન સવરુ ગયુ, હનુમાન યથો નિશ્વામ,
અવતોકવુ લાઇ ગયુ નથી, તો કર મિથ્યા આચ ૪
- એમ કહી નીચુ નિગખિયુ, જોડા દીક્ષા સીતા માત,
આગળ પાછળ ગજસી, જોડા હે અસખ્યાત ૫
- એક જટાને જિજટા, નિજટા તો ત્યાદે,
પ્રથમ જટા એક પાપિણી દારણુ દીસે દેદે ૬
- ધસા પ્રધસા ને કમચ્છી, તેના એકા કાન,
એક પાપરે એક ઓઢી મુએ, વસ્ત્ર વિદોણી નિદાન ૭
- તુંડા મુડા જમ્બા વજા, અરમા નામે સાર,
કરાળી વિકાળી વિરપાલી, સહી કરે સહાર ૮
- કાળી આળી ને મુદાળી, કકાળી છે કોય,
કર્કશ સરખી કારખી, કાણુ મયા દોય ૯
- દત લાના ને મુખ મો ગા, જાએ જમસદનની વા',
કાતી ખપ્પર અહી જાએ, નાળા રહી દા' ૧૦
- હયી એક આકાશ જામે - મવ દીમે કર,
વાસે મોહુ તેહને, કરડીને કરે ચૂ' ૧૧
- માખરી ઓ કૂનરી, આમિય કરસ આદાર
મીથ્યાણી ઓ સારસી, વ્યાધી વધુ વિન્નાર ૧૨
- પેટ મોહુ પગ દુધ અલ્પન લાગા દાય

૪ નિશ્વાસ-નિશ્વાસ જેવએ ૮ તું ૧ ૬૦-તું ૧ છુડા રમા-પ્ર

૩ ૭. ૯ કર્કશ સ-ખી-કર્કશ સ-ખી પ્ર ૩ ૭ ૧૧ કપ્પ-મડ.

ખાતે ખાતે ખાતે કહેની, બરના આને ખાત.	૧૩
એવી અસખ્યાત રાક્ષસી, બી'વરાના કાજ,	
રાવણે તે મૂકી છે, કો ગખણો મા લાજ.	૧૪
કરકીને કરો કડકા, જે રામનુ લે નામ,	
મનુષ્યને તો નિમ્નગ્રી, માગ ગાઓ ગુણુગ્રામ	૧૫
એક સરમા ને ત્રિજટા, જે પામા બેડી બેહ;	
સીતાને તો ધીરજ દેના, રખે છાડે દેહ	૧૬
કાપો કરડો ગ્રીનો છાવો, એના કંઠુ કહે કથન;	
જનકી અતિ ત્રામ પામીને, કરે છે રૂદન	૧૭
દેહ છે અતિ દુર્મળા, બેડી નીચુ જોય,	
જનાએ સ્તન દાકીને મેડી છે, જેમ ન દેખે કોય	૧૮
અયુઠે કરી ભૂ ખણેડે, મૂકે છે નિશ્વાસ,	
મનિન હીન અને ક્ષીયુ થઈ છે, પામી છે તન ત્રામ	૧૯
એવી દીવી જનકી, હનુમાન કરે આક્રંદ,	
હા! હા! હુ અહીં શીદ આઓ, અભાગિયો મહામદ!	૨૦
હૈયુ તો ફાટે નહિ ને, થયુ છે પાપાણુ,	
નીસરી શે નથી જાતો, પાપી મારો ત્રાણુ	૨૧
બોની શકાયે નહિ, રહી નવ શકાય,	
હા! હા! હવે હુ મદમાગી, કદ કહ્યુ ન જાપા	૨૨
જે સ્વામીની નિદા કરેડે, હુ સાભગુણુ કાન,	
હણી હુ શકતો નથી, તો કોણુ મૂર્ખ મુજસમાન,	૨૩
આપોપુ અગ લપારીને, પાદકામા વચવી ડાળ,	
છાનોમાનો છપી રહ્યો છે, હનુમાન તે તતકાળ	૨૪
એ કથા રહી એટલે, જાગિયો રાવણુ રાય,	
સીતા તેને સાબગી, નિરખાને જાય	૨૫
મોડેશુ મદોદરી, જાગે નહિ તો જેમ,	
પેગ કરીને પન્વયો, આતુગ અતિશે તેમ	૨૬
સહસ્ત્ર સાથે સુદરી, સગે સર્પ રણુગાર,	
દીરી કર સોનાતણી, તે નીમયો નિરધાર	૨૭
હનાડો ને અતિ આક્રંડો, ભયર મહારૂપ,	

નાદ કરતો પરમ દારણ, કાળપ્રાચે ઝેડડપ.	૨૮
મીનાએ તો સાંભળ્યો, મહાદુષ્ટ કેમે સાદ;	
હવે હું તો મરણ પગીરા, ધરીને વિખવાદ.	૨૯
રદન કરતી રહે નદિ, યર યર કાંપે કાપ;	
કમલિની જેમ પાણી પાખે, અને જાત્રે વાપ.	૩૦
કમ કરતો આગળ આંચો, બોલતો લલિત વચન;	
કામિની તું કહે તે કહું, જો માને તારૂં મન.	૩૧
મૂડપણે તું મનુષ્યને, મંત્રારે દેણ કાળ ?	
મુજ ઉપર તું માયા કરે તો, સર્વે સોંપું રાજ.	૩૨
તું સર્વસ્વ છે ગ્રાહર, પ્રાણપ્રાચે પ્રીન;	
સનમુખ થઈ સામું જો, એક વાર રડી રીત	૩૩
રાજ્યવ્રટ રામ તે, અહીં આવી શકે કેમ ?	
શતજ્વેનન સિંધુ આડો, ખણી ખાઈ જેમ.	૩૪
વિષમ ગદ લંકાવણી, પેશી ન શકે પવન;	
આગાવિણ કિરણ ના આવે, દિવાકરના દિન.	૩૫
મે'લ આસા મનુષ્યની, મુજ સાથે મેળવ મોહ;	
નહિતર એક આ રાક્ષસી, કરશે તારો દ્રોહ.	૩૬
હું ક્યાં ને રામ ક્યાં, મારે તો દશ સૌર;	
તારવરતી ડાળ સરખા, છુજ બન્ના મારે વીર.	૩૭
કોણથી નહિ મરણ મારે, દેવ દાનવ યક્ષ.	
મનુષ્યવું શું મારવું, જે સ્વભાવે મુજ બક્ષ.	૩૮
હીને દે આર્તિગન, બેશ આ ઉચ્છંગ;	
તું શોક શાને ધરેછે, આશ્વ અતિશે રમ.	૩૯
શૂર્પણખાએ જે દહાડાવું, લીધું તારૂં નામ;	
તહાનો હું પરવશ થયોહું, કડે છે અતિ કામ.	૪૦
હું તો તારો સેવક છું, આગાકારી દાસ;	
આવ મણિમય મદિરમાંહે, કીર્તિયે વિવિધ વિજાસ.	૪૧
શે ગુણે તું સભારે છે, રામ સાથે રંગ;	

સાંજ્યમટ હોડે રંગડો, વિરહે વ્યાકુળ અગ.	૪૨
અગગરે ગળ્યો હમે, પી પીને નીઝરણુ,	
જળોદર વાધ્યું હશે, પામ્યો હશે ત્યાં મરણુ.	૪૩
વચન એવા ઘણા કહ્યાં, સીતાએ સહ્યાં ન જાય;	
હવે હું તો શું કરું, ઉપજે નહિ ઉપાય.	૪૪
હૃદય કઠણુ કરીને, સીતા વદે વચને;	
આમે મારે મરણુ છે, તો સાંખું હું શેને ?	૪૫
અરે ભુંડા મદમતિ, શું કરે આપ વખાણુ ?	
મૂઢ તારું મરણુ આખું, રે રે પામરે પ્રાણુ.	૪૬
સન્નિપાત થયો છે તને, જે લવે છે આળપપાળ;	
વડી વારની સાંખુ હું, જે તું દે છે ગાળ.	૪૭
બાળીને હું ભરમ કરું, જો દેહ તુંને શાપ;	
આમે તારો ઘડો ભરાણો, એકડું થયું છે પાપ,	૪૮
હું છું વિષની વેલડી, રાક્ષસકુળની કાળરાત્ર;	
જીએ છે તે નથી અહીંઆં, ઘરસરખી નહિ યાત્ર.	૪૯
મિય હળાહળ બધું ક્યોણ, કરે પ્રેમે પાન;	
જાણે રહુ હું જીવતો, એવો તું અચાન.	૫૦

કડવું ૬ કું.

રાગ જીતમાન.

સીતા કહે તને શું થયું છે, વળગ્યું છે ભૂત,	
અઘટતું કા ઉચરે, એ છે અનાદૂત.	૧
કામ તારી કહે પડ્યો છે, લેવાને પ્રાણુ;	
તેણે તું વિદૂજ થયો છે, રે રે મૂઢ અજાણુ.	૨
ફટ રે ભુંડા પાપીઆ, ક્યા ખોળે કાળ,	
સિંહણી સાથે શામણી, આરબે આળ	૩

૪૩. નીઝરણુ—ખાણીનાં ઝરણુ (નિઝરણુ) ૪૫. વચને—‘વચન’ પ્ર. ૪ થી. શેને—‘શન’ પ્ર. ૩-૪. ૪૯. જીએ છે છ—જેને તું જીએ છે તે તારા ઘરના સરખી યાત્રા અહીં નથી ૩. શામણી—શાના ઉપર—સાથી ?

મૂઝા હોયે તે કરે, અતિ આપ વખાણ,	
કૂતે ફાટ આગિયો, જ્યાં હો બાપુ	૪
સાગરમાં માયણો, વચ્ચે ગળ્યું વાણ,	
અપાપાત ને કો કરે, મટે બાધે પાણ	૫
સિંહણી સિયાળશુ, કહીએ કરે કેલ,	
ચોરને વળગે નહિ, વિદુમની વેલ	૬
ધરમાં ધાલી દોલિયો, દેવરાવે બાર,	
માટે તરણ બરી પાસે, સૂવે મેથી અગાર	૭
હા વિપધર ચાપે પૂછડે, મિહને ચોકે પરાણે,	
પનકમાંથી જઈ પડે, મૂઠ મરણ ન જાણે	૮
મેઝ પર્વત ઉપર ચઢી, કરે અપાપાત,	
હોડિ હિમાચલ જઈ, મન મરના વાત	૯
એ કોણ કુમતિ તને ઉપની, મારું કયું હરણ,	
માયે ચઢાવી આણિયુ, મૂર્તિયુ મરણ	૧૦
અરે હું તો શુદ્ધ સાધવી, મારું ન ચગે મન,	
જો મટે ઉપાધન તું કરે, એ મત્તવચન	૧૧
જે રામને ચરણે દડ રજુ વારિ ને જોમ મીન,	
અળગુ ધાતા તન તજે, તેમ મુજ મન લેલીન	૧૨
તે રામખાણ નથી સાબળ્યુ, તીક્ષણ છે ધાર,	
તારા દશે મસ્તક છેદશે, તે તો એકે વાર	૧૩
ધનુષ્યે ગેડીદગ દોઝાશે, રામજી તુજ શીરા,	
મૂઠપણે નથી જાણતો, ગમજની રીસ	૧૪
પછ રે તં નિજ બેનને, હેવા નાક ને કાન.	

બારે રામના અવગુણુ તુ કહે, અતિરો અચાન,	
હાથી જાએ મવપતો, કેડે ભજે આન	૧૮
જો તું તો જાગ્યો હતો, જ્યારે હુના રામ,	
ત્યારે તું આવ્યો નહિ, તારો ફેટા ઠામ	૧૯
બારે લક્ષ્મણ છતા આવ્યો નહિ, જે મારત તુને,	
જે મળી યદને આરિયો, હવનાને મુને	૨૦
શરણુખા નકરી સામી મળી, અપશુકન કરવા,	
તુ હરવા આવ્યો મને, સામે પગે મરવા	૨૧
કો રામ વિના જીજ્ઞે નથી, માને નહિ મદ,	
જેમ અંધ ઉગ્યો જાણે નહિ, કેવો છે ચંદ	૨૨
અરે આત્મહત્યા ભાગી જીહુ, નહિતર તણુ પ્રાણુ;	
આશાએ હુ જીવતી, પ્રણુ પુરપુરાણુ	૨૩
હુ કાયર નહિ કામિની, છુ જાણ્યાની જાણા,	
જો જગત જીત્યું મેં જાણીયુ, કંઠ આરોપી માણા	૨૪
એમ કહીને જાનકી, પાડે છે ચીસ,	
લક્ષ્મણજી વારે ચઢો, ઉતારો રીસ ।	૨૫
રોતી રહે મૃગલોચની, તારો નહિ વાક,	
સામુ જોરે સુંદરી, તારો છુ રાક	૨૬
મનુષ્ય શુ મને હણે, બોલે શા બોલ;	
મારે કો જીજ્ઞુ નથી, તારી સમતોલ	૨૭
આવ્ય મદિર તુ માહરે, પૂર એટલી આશ;	
આજો જાણી આવિયો, મુજને વિશ્વામ	૨૮
મયા કરે રે મને, જો હું આવ્યો શરણુ,	
જો તુજને પામીશ નહિ, તો પામીશ મરણુ	૨૯
સીતા કહે સાચુ કહું, મરણુનું એ મૂળ,	
પેટ મસળીને પાપીઆ, તેજ ઉવાડ્યુ શળ	૩૦
હું સોનાની પાળી સરખી, તેં ઘાલી પેટ,	
તુ જીજ્ઞે ઉપાધે મુઝો નહિ, મરતુ જો નેટ.	૩૧
તારા મસ્તકને કાગડા, શકર ને આન,	

આયે કરી યંચોળશે, મિથ્યા કરે માન	૩૨
કશે સાહી કામિની, કરતી કલ્યાત,	
વશ ના'તુ હુ ઝાઘને, જો આવે અંત	૩૩
અનગો રહે રે પાપિયા હમણા હુ બાણ,	
સત્ય જાય જો માહરૂં, તાહરૂં મો કાણ	૩૪
હા હા ઝિંકરી હુ કોતણી, હવે ખરી વચ્ચતી,	
વાચ્છુધુ મરણુ આવે નહિ, સ્મશાને સૂતી	૩૫
ત્યારે હનુમતે જાણિયુ, મારી મેનાણ,	
રૂકુ માને જો રામજી, અર્થ ઝોટતે આવુ	૩૬
શાધ લેવા જો મોકલ્યો, તો તો ક્યમ આરૂ ?	
અનુરાધ જો એ કરે, તો તો સહાર	૩૭
એવે જાગી મહોદરી, સ્વામી નવ દીઠો,	
કપડી તે તો ક્યા ગયો, ચિત્ત રાખુ મુખ મીઠો	૩૮
હામતી ધાધ ધસમસી, સીતા મે'લાવી,	
રંકાપણુ પામીશ હવે, એમ કહેતી આવી.	૩૯
રોતી રહે રે દીકરી, બાળીશ મા બાધ,	
એ મૂર્ખ નથી જાણતો, તું જગતની આધ	૪૦
આડી આની ઉઘી રહી, જેમ દુદ ન દેખે,	
અરે નિર્વજ તને શુ થયુ, એ વાત એ લેખે	૪૧
વાક તારો છે અતિશો નહિ, જો ગયો એને હરવા,	
ખીન્નુ કઈ કારણુ નહિ, આપોપે મરવા	૪૨
દેવન્યા તે બહુ દરી જલકેરી કુમારી,	
નાગકન્યા ને કિનરી, સ્વામા મુખકારી	૪૩
અનેક આવે અપ્સરા, તે રંગે રમવા,	
તોએ ■ ધરાયો નહિ, ગયો વનમા ભમવા	૪૪
અવગુણુ દાઢ તું મુજમા, મારો દિવ્ય દેહ,	
યૌવન યઃ જાએ નહિ, અખડિત એહ	૪૫
માળા એ કરમાએ નહિ, તન ન વળે સ્વેદ,	
દેહ દુર્ગંધાએ નહિ, પામુ નહિ હું ખેદ	૪૬

શુ લાગ્યો એ માનુષી, અતિ જરજર કાષ;	
એડ બાળક જણે જોડ્યો, તેનું યૌવન જાય.	૪૭
તેમા તુજ ઉપર નહિ, એનું મન લગાર;	
એ તો સુધી સાધની, જેને રામ જરતાર.	૪૮
તારે વશ આવે નહિ, કરે કોટિ ઉપાય;	
મિથ્યા મરણજ પામવું, કા નવ ચેતે રાય!	૪૯

કડવું ૭ મું.

રાગ એકતાળી.

સાહો સધળી મુઝરી રે, તાણો તેણીવાર;	
મદોદગીએ સમસ્યા કરી રે, એને આકર્ષો અપાર.	૧
એ બંધ પડી છે બાપડી રે, આકંઠ કરેછે અપાર;	
એને શું શકે સહી રે, એમ કહી સાહો જરતાર.	૨
તાણીને તે તાણી રે, રાવણને લેઈ જાય;	
એ કયા રહી એટલે, નિજ જીવન ગયો રાય.	૩
રાક્ષસી સર્પ સૂતી રહી રે, એકલી સીતાઆપ;	
વિરહ કરી બાકુળ યદ્ય રે, વળી વળી કરે વિશ્વાપ.	૪
હનુમંત હોઠે ઉતર્યો રે, નીચેરી તે ડાળ;	
વેપ ધરી વાનરતણો રે, ખોલ્યો તે તતકાળ.	૫
સરયૂતીરે સુદર સદી રે, એક અધોધ્યા ગામ;	
દશરથના ચાર દીકરા, જ્યેષ્ઠ તેમા રામ.	૬
કૌશિક કેડે સાચર્યો રે, સાચે લક્ષ્મણ વીર;	
એકે બાણે વિઝારિયું રે, તાટકાનું શરીર.	૭
મરુ રાખ્યો ઝપિતણો રે, મુગાવુંનો કરી અંત;	
મારીય અધમુઓ કયો રે, ભક્તવત્સળ ભગવત.	૮
પડે અદલ્યા ઉદ્ધારી રે, દીમર મોકલ્યો યુક્તિ;	
શિવનું ચાપ કડકા કયું રે, સીતાને પરપ્પા યુક્તિ.	૯
તેજ હયું પરશુરામનું રે, બાજી સ્વર્ગની વાટ;	

- અગોધ્યા આવી ગ્લા રે, બાર પર્વ તેહ નાટ. ૧૦
- પછે વનમાં નીમર્યા રે, દશરથ પામ્યા મરણ;
- જરત તો આવી મળ્યો રે, કીર્તિ સર્વ આચરણ. ૧૧
- આચમ અવયોદી ધણું રે, કરી પંચવટી પાવન;
- નાકે કાન શૂર્પણખાલણું રે, હંધાં જગજીવન. ૧૨
- ખર દૂષણ નિશિરા મારિયા રે, મેલી એકજ બાણ;
- ચાદ સદશ મંદારિયા રે, છત્યા પુરપપુગણ. ૧૩
- નિરખ્યો મૃગ સોનાલણો રે, મોઢું સીતાનું મન;
- મારવાને મોકલ્યા રે, કમળદગસોચન. ૧૪
- લક્ષ્મણ પૂઠે પ્રેરિયા રે, હવુ સીતાનું હરણ;
- તેને શોધવા સાંચર્યા રે, સ્વામી અશરણશરણ. ૧૫
- દેન દેઠ જટાયુને રે, કબધનો કરી નાગ;
- પંપામર પધારિયા રે, રાજરીકેરે પાસ ૧૬
- મહ્યમૂક મિરિ આવિયા રે, જ્યાં વાનર વમતા પંચ;
- હનુમંત થી રામને મળ્યો રે, સંભળાવ્યો સર્વ સંચ. ૧૭
- વાળી વધીને આપિયું રે, કિષ્કિંધાનું રાજ;
- પછે વાનર મોકલ્યા રે, શોધ લેવાને કાજ. ૧૮
- એથીસાખ કપિ આવિયા રે, દક્ષિણ સાગરતીર;
- હું સેવક રઘુનાથનો રે, મોકલિયો રઘુવીર. ૧૯
- શત જોજન સાગર ટપી રે, નિરખી લકષ્મણ;
- દર્શન પામ્યો સીતાતણું રે, સરિયાં સગળાંકામ. ૨૦
- એટલે હંચુ જોયું જનકી રે, વાનર દીકા વિહાજ;
- જાણ્યું રાવણ આવિયો રે, હવે કોપ્યો કાજ. ૨૧
- અદ્ભુત યજ્ઞ તે આકળી રે, નયને ઢાળે નીર;
- એટલે અતિ હંચો ચડ્યો રે, જોહ હનુમત વીર. ૨૨
- વળી નીચી ઢાળે આવિયો રે, પુનરપિ ગાયું ગ્રણ્થમામ;
- માતા મારી જનકી રે, પિતા પ્રલક્ષ રામ. ૨૩
- હું શોધ લેવાને મોકલ્યો રે, આવ્યો તમારી પાસ;
- મેં સર્વસ્વ મોંધ્યું રામને રે, અને દૃઢ વિશ્વાસ. ૨૪
- વાણી સુણતાં જનકી રે, હંચુ મામુ જોય,

શું બાધ રામે મોકલ્યો રે, શોધ લેવા કયિ કાવ.	૨૫
એટલે નાખી મુદ્રિકા રે, સીતાને ઉત્કંઠગ;	
પ્રેમે કરી પાણે મહી રે, પૂછે આણી રંગ.	૨૬
કહે સાચું મને મુદ્રિકા રે, કમળ આવી વાનર સાથ;	
કુશળ ક્ષેમ છે બેહુ નથા રે, લક્ષ્મણ ને રઘુનાથ.	૨૭
કે મારા વિરહે કરી રે, ઉતાર્યા સર્વ સંગાર;	
કે આંગળિયે ઢીલી પડી રે, નીસરી પડી નિરધાર.	૨૮
કે મળી આવી મને રે, કહેવા સમાચાર;	
રીસાવી છે સાબણી રે, ઉતાર દે એક વાર.	૨૯
કે અચેત ધમ અવનિ પડ્યા રે, મારે વિરહે રામ;	
વાનરની મીઠે પડી રે, જે લાલ્યો આણે કામ.	૩૦
હૈયાશુ ચાંપી પછે રે, કરીને ચુખન;	
પ્રાણ ધડી વા'લી ધાતું રે, માન્યું મારું મન.	૩૧
એવે હનુમંત હેઠે ઉતર્યો રે, આવી લાગ્યો પાપ;	
માતાશુ હુ મોકલ્યો રે, શોધ લેવા રાધવરાય.	૩૨
કિર્કિધાએ છે રામશુ રે, લક્ષ્મણશુની જોડ;	
સુગ્રીવ છે સેનાપતિ રે, સાથે કપિ કોડકોડ.	૩૩
અંશીવક્ષ તે વાનરા રે, મૂળા આમરતીર;	
હું અહીં આબ્યો છુ એકલો રે, માતા મન ધરજો ધીર.	૩૪
કહો તો રાવણને હણું રે, રાક્ષસ સઘળા સાથ;	
ત્રિકૂટાચળ કાઠું મૂળથી રે, મહીને એકે બાથ.	૩૫
કહો તો બોળું સિંધુમા રે, બાગીને કરૂં જૂક;	
આકાશ ઉગડું સહી રે, એ માહે નહીં ચૂક.	૩૬
કહો તો ઉપાસુ મેદિની રે, શોષુ સાગર સાત;	
મેરૂ પર્વત કડકા કરૂં રે, જે આગા દો માત.	૩૭
વાસે બેસો માહરે રે, હુ બાધ્યા એકે કાળ;	
ઉત્કંઠા થી રઘુનાથને રે, બેસારૂં તલકાળ.	૩૮
તમારે વિરહે કરી રે, રદન કરે છે રામ;	
મોઢાપી મૂકે નહિ રે, આધજી તમારૂં નામ.	૩૯

અગ્રેત થઈ અવનિ પડે રે, વહે છે નયને નીર;	
સુધા તપા નિદ્રા તણ રે, થરથર મુજે શરીર.	૪૦
મુજ સાથે એ મુદ્રિકા રે, આપ્યું છે ઈલાણ,	
સીતા તું સર્વસ્વ રામને રે, કાપાને પણ પ્રાણ.	૪૧
મુખવચન કહાબ્યું એટલું રે, ચિત્રદટગિરિ એકાત,	
લક્ષ્મણને દીધી આગન્યા રે, મુને રમવા ખાત	૪૨
માળા ગુધી ફૂલની રે, આરોપી ઉર દાર;	
પછે પેલા ઝીલવા રે, કીધા વિવિધ વિહાર	૪૩
પછે બાહેર નીસર્યા રે, બેસારી ઉચ્છગ;	
વેણી ગુધીને ચરચિયા રે, ધાતુલણા બહુ રગ	૪૪
વચન સુણી હનુમાનના રે, માતાતું માન્યું મન;	
વિરહે કરી બાકૂળ થઈ રે, કરતી હપી રદન.	૪૫
હનુમંત દે આશ્વાસના રે, રોતી રહેને માત,	
એકમની થઈને કહે રે, તારા મનની વાત.	૪૬
પરાણે બેઠી થઈ રે, મુખ મેઘી નિશ્વાસ,	
હનુમંત હવે હું શુ કહું રે, શ્રી રામચંદ્રની આજ	૪૭
જો મેં મૂરખાઈ કરી રે, પેલો મારો વાક,	
દૈવ થયો અતિ દુર્બલો રે, એ પણ આડો આક	૪૮
જો મેં મૃગ મારવા મોકલ્યા રે, આણીને અતિ રગ;	
મારૂં મન મોહ પામિયું રે, દેખી સોનાનો સારગ.	૪૯
તોણે રીસાવ્યા રામજી રે, કહણું કર્યું અતિ મન;	
તો હું અપરાધણુ શાભણી રે, વાહાવાજી દે દર્શન.	૫૦

કહણું ૮ મું

રાગ વેશદી.

સીતા કહે સુખ્ય હનુમંત વીર, અતિ દુ'વાણા સ્થામશરીર;
 રામચરણથી મુજ મન ચમ્યું, મૃગ દેખી મારૂં ચિત વળ્યું ૧
 લક્ષ્મણને મેં કહણુંજ કહ્યું, તણા ફળ સમજા લક્ષ્યા,

- ત્યારે મને યદ્ધતી અશુદ્ધ, વિનાયકાણે વિપરીત જુદ. ૨
- ધણુંએ કશું પાનીએ મત્ય, ત્યારે હું આનુર યદ્ધ અત્ય;
હનાર પદાર્ય એણીપેરે હોય, ભવિષ્ય કળી શકે નહિ દાય. ૩
- મોટા મહંતતણી મતિ ફરે, જ્યારે દેવ કાંઈ અવજુ કરે;
કાળતણે વશ છે કર્મ, તેનો કાષ્ટએ ન જાણે મર્મ. ૪
- નહિતર રામનાં મૂકી ચરણ, મને વક્ષમ લાગે હરણ ?
એ અતિશે મેં કયો અપગધ, જે લક્ષમણ દૂબ્યો સાધ. ૫
- તેણે મારી સેવા કરી, માતાયુદ્ધ મનમાંહી ધરી;
સરજ્યું કો છૂટે નહીં, જે સિંધુ ઓળંગી જાયે કહી. ૬
- સાગર આડો શતજ્વેજન, કયમ આવે અહીં જગજીવન !
અતિ વિપમગદ્ધ લંકાતણો, દૂર જે અમરને ધણો. ૭
- આવી ન શકે રવિનાં કિરણ, પવન પ્રવેશ કરે નહિ મરણ;
ધન હોય તો ધડાવે નાવ, ઉતરવા ઉપજે નહિ ભાવ. ૮
- નહિ સેના સખજ નાથને સંગ, રણ આંગણે વસે કો રગ ?
શું થયું બહુ વાનર મળ્યા, તેં કલા તે મેં સાંભળ્યા. ૯
- તાળિયે જે નાઠા જાય, પશ્યાં પાકાં કેરા ખાય;
અયોધ્યાથી નીસર્યા રામ, કને કોડીએ નહિ દામ. ૧૦
- રાવણ સાથે રે રાક્ષસ ધણા, બળિયા ને બહુ બીહામણા;
વીરા ! હું છું અમાગણી, વિરહવેદનાએ અતિ ધણી. ૧૧
- રાક્ષસીઓનાં સુણી કંઠણ વચન, અતિ દાઝે છે મારૂં મન,
મને કંઠણ કહે નવ સરે, મારા વા'લાજીની નિંદા કરે. ૧૨
- એનું બોલ્યું મુજને નવ મમે, મારૂં મન રામજીશુ રમે;
રામ વિના રહ્યું મેં ન જાય, કણ એક કોટિ કંપસમ થાય. ૧૩
- મુજ જેવી કો મંદભાગણી, જગતમાંહે જનની નવ જણી;
કોઈકે પૂર્વજન્મનું પાપ, ઉદય પામ્યું છે એ આપ ૧૪
- આણે જન્મે કષ્ટએ નથી કયું તો શા માટે દેવે સુખ હયું;
અગીકીમાંહે ઓઠવી, એ અગે આપદા અભિનવી. ૧૫
- રાક્ષસ સામે કયમ રહેવાય ? કંઠણ વચન તે સલાં ન જાય,
કટે કયમે ન જાયે પ્રાણ, ફાટે નહિ હૈયું નિરવાણ ૧૬

- કરવતે મારી કાપે કામ, હંદે પાવક લાગી લાલ;
આમહયા ભાગી બીહું, વીરા દુઃખ વિચારીસ કિયુ. ૧૭
- રામે ભત્રે ઉતારી પ્રીત, દિવસ કેટલા કાધી રીત;
હું અબળાનું કોણુ ગળું, પ્રાણુને કેમ પેરે તળું ૧૮
- વિષ ખાઈ પાવકમાં પડું, હિમાચળ હીંડી ને ચહું;
સિંહણીને ભરું જઠ બાથ, સાપણુને મુખ ઘાણુ હાથ. ૧૯
- જઠ બૂકું ઉંડું બ્યાં નીર, જમમ ત્યમ કરીને તળું શરીર;
મુજ વિષુ ક્ષણુ રહેતા નહિ રામ, તે ટળવળતી મે'લી આમ. ૨૦
- હંદે રામને જે હતી રીસ, તેા ખરો શે છેધું નહિ સીધ;
ખોતાની ખલીને કોય, સહી શકે પરવસ રહી રોય ? ૨૧
- રાંકધકો રાખે નિજ નાર, જે લેષ નીસરે વનમોઝાર;
સૂર્યવશીને લાગે લાજ, બીજા કોએકનું કરે કાજ. ૨૨
- સમર્થધકા સામેછે એહ, અને દુઃખ લાગે છે તેહ;
પડી જડી નથી હું જાણુ, ધનુષ્ય ધરી મહી હું પાણુ. ૨૩
- એમ કહીને કરે આક્રંદ, દીન દામણી દીસે મદ;
જીવું નામ તણે આધાર, બીજા કો નવ જીવે નાર. ૨૪
- રામ વિમુખ જીવિત એ જાણુ, કોણે કદ ન જાયે કળ્યું;
હનુમંત કહે રોતી રહે માત, સાંભળ હું કહું તે વાત ૨૫
- રાવણને મારી પ્રીરામ, નહિ રાખે રાક્ષસનું નામ;
તમને બેસારી ઉચ્છંગ, અયોધ્યા લેષ જાશે રંગ ૨૬
- હું જઠ કહીસ એટલે જાણ, અહીં રામ આવશે તતકાળ;
સાથે સુમીવ સેનાપતિ, અમદ નીસ નજ મહામતિ. ૨૭
- કુમુદ મયંદ ને જાણુવાન, એ આદિ પ્રેક્ષા પ્રધાન,
રામે મને દીધું હોત કાજ, તમને તેા લેષ જાતે આજ. ૨૮
- કરો તેા રાક્ષસકુળનો સંહાર, કરતાં ક્ષણુ ન લાગે વાર;
પણુ લેવા મોકલિયો જાણ, અહીં આમ્મોહું એકે કાજ. ૨૯
- મુજપી જાણિયા બીજા બહુ વાનરા, રામ કામ કરવાને ખરા;
હું હું દીન દામજો દૂત, બીજા જાણિયા બહુ અદ્ભુત. ૩૦
- માતા મન ધરો મા દુઃખ, યોરે દિવસે યામગો મુખ;

- તમે પ્રકૃતિ પુરુષ છો બેઠ, નાન મનુષ્ય ધર્મો છે દેહ ૩૧
- હરના જૂનિતણે તો બાર, કરવા રાક્ષસકુળ સહાર,
માઝ મારવા કરાવ્યું હરણુ, મિત્ર વિણુ ક્યમ થમાડે મરણ? ૩૨
- અપરાધ વિણુ રામ ક્યમ હણે જઘપિ મહાપાપી મન ગણે,
જે સરજે પાળે ને સંહરે, લીલાએ બહુ કારજ કરે ૩૩
- રોમકૂપ રિતે બ્રહ્માડ, વસે અસખ્યાતા અડ,
રાવણુ બાપડો કેમ ગાત્ર, રામ એક બાણે ચૂરે ગાત્ર ૩૪
- અણુલેતો હું કહ્યું કપી, તમારું કાઈ અનણ્યુ નથી,
મને શુ વાણેડો માત, જેહ કરોડો આસુપાત ૩૫
- ન્યારે અહીં વાનર આવશે, રામચંદ્ર સેના લાવશે,
લકાનો કાગરો એક, બાગ નહિ આવે વિવેક ૩૬
- એટલા છે તે વાનર વીર, રોળે સર્વ સાગરનું નીર,
જઘપિ મહીની રેણુ ગણામ, સાગરજળની સખ્યા ધામ ૩૭
- તરવર માત્રતણા ગણે પાન, વાનરનું નવ નીસરે માન,
શુનધી તે ધણુ બળવાન, જે વાળીતણા પ્રેમ પ્રધાન ૩૮
- મારૂં કો નવ જાણે નામ, મને એક ઝોળખે રામ,
એ રામ કરવા હીડે છેકમ, નહિતર હું હવડા ફેડુ દામ ૩૯
- જો અહીં આવે શ્રીરામનું તીર, વેધે રાક્ષસતણા શરીર,
અતિ કાપ્યાછે લક્ષમણુ વીર, દોહલે ધરી રજા છે ધીર ૪૦
- જેણે બાણે માર્યો વાળ, તેણે તો હણુશે તતકાળ,
રામતણા પ્રેમ પ્રસન્ન, તમે સર્વ જાણો છો મર્મ ૪૧
- સીતા કહે સર્વ સાચી વાત, જેતે બેઠ કલો હો બાત,
મારૂં કર્મ અવળુ છે આજ, કોણે તો નવ સીધે કાજ ૪૨
- તુજ સાથે ક્યમ આવુ વીર, રવાની સમર્થ સ્વામગરીર,
પરાક્રમ કરીને ઝડાવશે, અધોધાએ લેઈ જશે ૪૩
- આશાએ રહ્યોછે પ્રાણુ, નહિતર પ્રાણુ કરે પ્રયાણુ,
માતાજી (મને) લાગીછે ભૂખ, એટલા ઉપર છે નહિ દુઃખ ૪૪
- તમારૂં વણુ કીધે દર્શન, કાષ્ટએ નવ કરવું પ્રાર્થન,
લકા આપી શોધી સહી, ગાઢે કષ્ટે આળ્યો અહીં. ૪૫

આઈ કહો તો કંઈ ફળઆહાર, અમૃત સરખા એ છે માર,
 સીતા કહેછે સાચી વાત, પડ્યા પડ્યા ફળ ખાન્ને ખાત ૪૬
 એ દેવે વાળ્યા છે વીર, વરણે સીંચ્યા અમૃત નીર,
 છગ્ને યત્ન ત્યા વાસો વસે, કરમાણા દેખે તો કસે ૪૭
 રાવણને છે વહાના ધણુ, શુ વર્ણન કીજે તરવ તણ,
 પુત્રના પ્રાપ્તિ અતિ રીત, પાદપ લહેરો રસરીત ૪૮
 ખારિતતકેરા છે છોક, છંદ્રે વાળ્યા છે અતિ કોડ,
 વીંટાણી છે વાઈ વેલ, વૃક્ષ સાથે છે રંગીની રેલ ૪૯
 નખી રચા છે ફળને બાર, જલો શુ કરે નમસ્કાર ૫૦

કંડુ ૯ મું.

રાગ સામેરી

શુકપિઠ સારસ મોર મધુકર, કરે સરવા સાદ રે,
 ત્રિગુણ સમીર ત્યા સધળા વાયે, અતિ ઉપજે ઉદ્ધારે ૧
 દાળા.
 કુસુમ નાનાવિધતણા, ખસરે તેના ગધ,
 સર વાપીને દૂધ વેહેતા, દિવ્ય દીર્ઘિકા સંબધ ૨
 અસખ્યાત રહે રાક્ષસ, વાડીના રખવાળ,
 એકલે તે કમ ચાલે, નિશાયર મહાગળ ૩
 તે માટે છું રહેજે છાનો, રખે જાણે કોય,
 રાગજી રક્ષા કરજો, સમીપે ત્યા હોય ૪
 જે અવળા કાઇ બળ ન ચાલે, મહાભાગણી મહામૂક,
 તે માટે હું બધ પડી છું, તણ ગરગરદ ૫
 તને વિગ કાઇ હોયે નહિ, રક્ષા કરે શ્રીરામ
 કાંઈક હોયે તેટલા માટે, માઈ કરવા આલ્યો કામ ૬
 હામંત કહેછે એસ બોલ્યા, જનકાજી જન્મમાત,

૪૭ કસે—કસેભરાય. ૪૮ પાવ્ય—વૃક્ષ ૧ ત્રિગુણ—શીતળ મદ,
 મુગધી, એવા વધ પ્રકારનો ૨ દાળ—૪ ૧-૪ ચીમા તથી મર—સરોવ
 ૨ વાપી—વાળ દીર્ઘિકા—બાપિહંતનાવ ૫ બધ—બધનમા ૬ કાંઈક ધન
 નહીં માઈ ગમ કરવા આલ્યો તે માટે તને કાંઈક (વિષ) પાવ—મવાનો
 સમ. છે 'મધ એકલું' ૩ ૪ થી

આદિ પ્રકૃતિ તમે મૂળ માયા, વેદ ન લહે વાત	૭
વિદ્ય મને કોણ કરે જો, તમે મારે શોરા;	
તમચક્રી જો ઉપન્યા છે, બ્રહ્મા હર જગદીશ.	૮
પણ પડ્યા પડ્યા પ્રાશન કરીશ, માનીશ તમારો જોય,	
આધિજી એમ કા હિયરો, કો નહિ તમ સમતોન.	૯
એમ કહીને ઉછળ્યો, એક હતો શંકરનો પ્રાસાદ;	
તેના શિખર ઉપર ચઢીને, ગાદે કીધો નાદ.	૧૦
પ્રાદ કીધુ પૂજકુ, ફેરવ્યુ ચો ફેર;	
આટા વાળે અતિ ધણા, જેમ શેષે વીટ્યો મેર.	૧૧
આકર્ષી કરે એકઠા, વીંટિયાં સધળાં આડ;	
પ્રાદ ત્યા પૂજો કર્યો, રમે રમતા લાડ.	૧૨
મુતા'તા જે સેનક સધળા, વાડીના રખવાળ;	
તે ખાતે લાગ્યો ખાડવા, હળવે માંડી આળ.	૧૩
માળી સધળા મરણ પામ્યા, ચૂર કીધા ચોકિયાત;	
નાશી કો શકે નહિ ને, કરે હતુમત ધાત.	૧૪
ત્રટક ત્રટક મૂળ ત્રે, વફૂટે ત્યા વેલ,	
પછાડીને પાદડાની, કરી ત્વહા રે રેલ.	૧૫
હુત હુત કરીને હાક પાડે, બળિયો વાહે બાકરી,	
દુક્ષવે'ણી વાડી કીધી, એવી ગતિ અતિ આકરી.	૧૬
ખૂંમ પાડતા તે બાહારથી, રાક્ષસ નાહા જાય;	
શાખામૃગ એક રામનો, આવ્યો રાવણરાય !	૧૭
શત જોજનની એક એણે, બરી મારે ફાળ;	
શોધ લેવા જાનકીની, એ આવ્યો તતકાળ.	૧૮
એ કહેછે એવા અસંખ્યાત, મૂતા સાગરતીર,	
વળી રામ પાસે ધણા, વાનર ગુણુ ગબીર	૧૯
રખવાળ સધળા મારિયા, માળી પમાળા મરણ;	
વાડી આખી ઉમેળી છે, નથી ઉંચું તરણ	૨૦
પૂજકુ પાછળ ફેરવી, બેઠો ચઢી પ્રામાદ;	

ત્રિલોક દીપો કાટકો, એવો એનો માદ	૨૧
પર્વતપ્રાપ્તે પ્રાદ વાનર, કાણે કલ્પો ન જાય;	
ત્રિલોકને એ એકલો, કાળની પેરે ખાય.	૨૨
કહેછે રાવણને હણ, સખળ કર સંત્રામ;	
યુ કર ને આજા મને, નથી દીધી રામ.	૨૩
તે માટે તમે સીંચ નામો, જામ સોપા જાનકી;	
જીવતુ નથી દીમતુ રે, આજ જાણો એ યદી.	૨૪
વચન સુધીને સેવકના, રાવણને ચઢી રીસ,	
જાઓ રે મારા મો આગળથી, નહિતર છેદુ સીંચ.	૨૫
વાડી ઉભેળી અને, સખળ પામ્યો મોક;	
વાનરે વિપરીત કીધું, એ વાત યજ ત્રિલોક	૨૬
જે વૃક્ષ વહાવા પ્રાણ પ્રાપ્ત, ઉભેળ્યા તરવર તેહ;	
એવક મારા મારિયા, અદ્ભુત કીધું એહ.	૨૭
હવે જાય ને જીવનો, મારૂં મિથ્યા જીવ્યું જાણ્યો;	
તે માટે સર્વ સજ મળીને, અન એનો આણ્યો.	૨૮
અંદી લક્ષ યોદ્ધા મળ્યા, રાક્ષસ ને ગુણધીર,	
આધુધ પોણી વીચ લીધે, ગાજતા ગભીર.	૨૯
વાર પેરે વેધ્યો, મોટોકમ કરીને માર;	
વિહારી એ વાનરને, સદી કરે સદાર.	૩૦
અપગધ એણે કહ્યો છે, એ ઉભેળ્યુ છે વન;	
સેવક મારા માર્યા છે, સુતા જોઈ જન	૩૧
નાદા તમે ના આવશે, સીખામણ દેહધું સાર;	
મરાવાને મોકલ્યો, વાનરો આણી દાર.	૩૨
એમ કહીને આગના તે, દીધી રાવણસાજ;	
દારણ દીમ આવના, ગાડે કરતા ગાજ.	૩૩
ત્રિલોક છે વાનરો, તે કરે છે અતિ ગાન;	
આવતા દેખી આનંદ છે, હાથિઓ હનુમાન.	૩૪
આવો રે હાવળા, તમે શો લગાડો વાર;	
હાથ મારા મળવળી, રજા છે અપાર	૩૫

ઉખેડી આગળ ક્યો છે, વૃક્ષનો અંધાર;	
મારવાને મર્મસ્થાનક, પરમ પ્રાદા પ્રહાર.	૩૬
કક્ષાપુટ ફૂટે સહી, દેખાડે પશ્ચિમદ્વાર;	
ઉન્મત્તપણે ઉછળે છે, નાચે છે નિરધાર.	૩૭
આવે રે આવે રે જોવા, જાઓ જમસદન;	
આગળ જે મેં મોકલ્યા છે, મળવા તેનું મન.	૩૮
રાક્ષસ રીસે આવિયા, જાણિયે કાળ કૃતાંત;	
આયુધ ધોડાવીશ લીધે, આણવાને અંત.	૩૯
વચમાં ધાર્યો વાનરો, વીંટી વળ્યા તે વીર;	
આયુધ મૂકે અતિ ઘણાં, ને રવે પાડે રીર.	૪૦
મારો મારો મર્મસ્થાનક, શતખંડ કરો શરીર;	
વિડારો એ વાનરાને, મે'લી તીનાં તીર.	૪૧
સાગ તોમર મુશળ ફરશી, પરિધ પાશ ને પ્રાસ;	
આયુધ મૂકે અતિઘણા, નિરધાર કરવા નાશ.	૪૨
દશો દિશથી પ્રહાર પ્રાદા, આવેછે તે ધોર;	
કળાહળ તો શબ્દ હોયે, ત્યાં સખળ યાયે સોર.	૪૩
આખરે એ આચ્છાદિયો, જેમ આમલે કરી ભાણ;	
એક ઉપર અમખ્યાત, એમ મે'લે બાણ.	૪૪
હનુમતે ત્યાં હાકે પાડી, વિડારીને વીર;	
બળિયો બહાર નિમર્યો, તે ગાજતો ગંભીર.	૪૫
આયુધ ભાજે આવતા, અહીંને તો દત;	
કરે કરીને કરે કડકા, તે હાથિયો હનુમત.	૪૬
સાગ સામી આવતી, પોતે અહીં પણ પાણ;	
તોમર જાલે આવતા, ને વદે જય જય વાણ	૪૭
નખે કરીને વલૂરે, ઘતે કરડે દેહ;	
પછાડે પાપાણ સાથે, નાશ કરવા નેહ	૪૭
વૃક્ષ શિખર શિવાના તો, પ્રાદ પાડે પ્રહાર;	
વક્ષસ્થળ વિડારિયું, તે વહે રોણિતધાર	૪૮

શરી મારે સાંભરી, મુઝિના મહામાર;
કૂણીએ કરે કટકા, પાદુના કરે પ્રહાર.

કલ્પ ૧૦ મું.

રાગ જીતમોહન.

રથ ઉપર રથ નાજે, મારમાર મુખે બાજે;
હાથી ઉપર હાથી, ને આથી ઉપર સાથી.
એમ કરેછે કચરધાણુ, એમ પાપીના લે પ્રાણુ;
મીટિ પડ્યાને મારે, હડે ચડયો નવ હારે. ૨
એમ ઉગામીને આપે, મોંડ માહાલાં ચાપે;
એધતણી પેરે જાળે, રણાંજણે અતિ રાજે. ૩
વળી મોંડ મુઝો ધધ સુએ, રવભેર રણમાં રાએ;
વરતણી પેરે વળમો, કુએ ન થાએ અળમો. ૪
રથ ભાંજ્યા હાથી હણિયા, તે કોણે ન જાણે કળિયા;
કળાહળ અતિ હોમ, કળી શકે નહિ કોય. ૫
વહે સરિત શોણિતપૂર, સર્પ શર કર્ષા ચકચૂર;
મસ્તક મીન અલક શેવાળ, અસ્થિતણી ધર્ષ પાળ. ૬
ભાંગતણા કદંબ ફેર, બીર વિશ્વરે હેર;
કોના કાઢયા પ્રાણુ, એમ કાધા કચરધાણુ. ૭
કોનાં કરડયાં નાક ને કાન, તેના વિપરીત દીસે વાન;
કો ઉતારડયા ગ્રહી પાગ, જેમ ગરૂડે માર્યા નાગ. ૮
કો સાગરમાં લેઈ નાખ્યા, કો કણાપુટમાં સખ્યા;
કો દેયા સાથે બીડ્યા, કો પાદુ પ્રહારે પીડ્યા. ૯
માર્યા સઘળા ધોડા, રજા જીવતા યોડા;
કો કાણુ કો બૂવા, એમ કરી નાખ્યા કૂવા. ૧૦
એમ સઘળા સૂતાયો, વૃક્ષ વડે બહુ માર્યા;

૫૦. શરી મારે—હડી કાઢે. ૩. માહાલાં—મહાલાં. અર્થાત્ અમરો
બમરો મોં હલાવે છે. ૬. અલક—કેસ. ૭. કદંબ—કાદવ.

- જેમ કરતાં જે નાહા, જેમ સિંહ ભાગા મૃગ ત્રાહા. ૧૧
- જિતતાં જાણી ચોધ, કેડે ધાયો કરી કોધ;
નાહા તમે નહિ છૂટે, હવે કાળ તમારો ખૂટ્યો. ૧૨
- ચોડાશા જાવા દીધા, તે ખોડા લૂણા કીધા;
જર્ધ રાવણને કરજો જાણ, હું લેખિ તારા પ્રાણ. ૧૩
- તે રાજસભામાં આવ્યા, રાવણે બોલાવ્યા;
તે નકટા ખૂચા કાણા, જે સદા હતા સપરાણા. ૧૪
- આવીને આગળ પડિયા, રાંકતણી પેરે રડિયા;
આગળ મુવા યમને સૂતા, હા હા હવે ખરા વમુતા. ૧૫
- તમે સીતાને આપો, કાં કુળવનને કાપો;
અમને તો અતિ સાસે, એ કપિપ્રત્યે નહિ ચાસે. ૧૬
- હજી ધણીનાં ધર ધાસે, જાણે જમરાને કર આસે;
મુણી રાવણને મઢી રીસ, ઉધડકી ઉઠ્યો ધસ. ૧૭
- વાનરે સર્વ સંહાર્યા, એકલે એવડા માર્યા;
એ અતિ અનાદૃત, આવ્યો દીન દમણો દૂત. ૧૮
- સ્વભાવે જે આપણું ભક્ષ, તે સંહારે સમક્ષ;
એ વનચર કૈથી માત્ર, જેતું જરજર માત્ર. ૧૯
- તાણિયે જે ત્રાસે, તે આવ્યો આપણી પાસે;
માર્ગે એંશી લક્ષ, સધળા અમારી સમક્ષ. ૨૦
- હવે કેા એવું જે જાણ, વાનરને મારી ખાણ;
સોંઠાડયા સાત પ્રધાન, તેને મહીપતિએ દીધાં માન. ૨૧
- ભલા ભલા રે ભાઈ, તમે જાઓ ઉત્તમ;
એણે કીધો છે અપરાધ, અતિશે દોષ અગાધ. ૨૨
- એને વણ માર્યે રખે આવો, રાક્ષસકુળમાં રડા ભાવો;
સધળા સજ યજ્ઞ સંચરજો, સાવધાનયકા સુદ કરજો. ૨૩
- આગા દેઈ ચલાવ્યા, મંત્રિ નિજ મંદિર આવ્યા;
ધરી હપરોટા સહન્ય દોષ, ચઢિયા કરીને કોષ. ૨૪

૧૧. વડે—‘વળે’ પ્ર. ૨ જી. ભાગા—‘બોએ’ પ્ર. ૩ જી. ત્રાહા—

(ત્રસ્તા: ?) ત્રાસ પામ્યા. ૧૫. હા હા—(પ્રજ્ઞથીમાં નથી). ૧૮. અનાદૃત—અર્થાત્ અન્યાય. આવ્યો ધી—‘આવો દીઠો દમણો દૂત’ પ્ર. ૪ થી. ૨૪. હપરોટા—હાથને પંકે મહેરવાનું કવચ. સહન્ય—બખતર.

- ગજ રથ ને બહુ ઘોડા, સચરિયા થઇ સન્નેડા;
પાળાનો નહિ પાર, વળી વેસર થઇ અન્વાર. ૨૫
- કો પાડા ઉપર ચઢિયા, ઘા નિશાને પડિયા;
વાળે શરણાઇ નકેરી, સેના વહે રાક્ષમકેરી. ૨૬
- મહોદર આગળયો જાય, પૂઠે મહાપાર્શ્વ પળાય;
તે પૂઠે લંબકરણુ, જાણે મૂર્તિવત્તુ મરણુ. ૨૭
- થસ પ્રથસ એ પય, જે જાણે યુદ્ધના સંચ;
દુર્મુખ ને બારકરણુ, જેને બારે દુનિયો ધરણુ. ૨૮
- એ આદિ બહુ બળિયા, રણાંગણે એકલા મળિયા;
વેરી વાનરને વાઢો, કાળજ એનું કાઢો. ૨૯
- કરડો એને કાચો, ભક્ષ કરી રંગે રાચો;
કો કહે એને ખાધો, કરી કકડા રાધો. ૩૦
- એમ કહેતાં રાક્ષસ આવે, ગણુતાં પાર ન આવે;
એ શિખર ઉપર ચૂતો, હવે એ ખરો વચૂતો. ૩૧
- મિય મડો થઇ રાંક, જે જે કડનાં લાંક;
ભાઇ મારમાર મુખ ભાખો, એ ઉપર આમુખ નાખો. ૩૨
- ભાઈ રહેજો તાકી, હઠે ઉઠજો હાકી;
આડી ફરીવળી તેની નારી, સ્વામી જાણે અમને મારી. ૩૩
- રડાપણુ નહિ વેકાય, દોહલે દાદા જાય;
એ વાનર વસમો વેરી, કો કારણુ છે એ હેરી. ૩૪
- એને માથે સમર્થ રામ, તે સંગે શો સમામ ?
એની રક્ષા કરશે સીતા, જે સાધવી વેદવદિતા. ૩૫
- પશણુ પરવરિયા, જેમ કાળે કરી ઘેરિયા;
ઉઠ્યો વાનર રાક્ષસ ખણુતો, રામ નામ મુખ ખણુતો. ૩૬
- પૂછુ પાછળ વાળી, ઉઠળિયો દે તાળી;
કક્ષાપુટ તે કૂટે, આ મરવા આન્યા વણુખૂટે. ૩૭
- સામો મુંઠી આવે, મોઢે માલાં ચાવે;
મહોદર આમુખ મૂકે, સામુ કુકપાડા કરી કૂકે. ૩૮

૨૫. વેસર-અન્વાર ૨૮. દુર્મુખ-‘દુખર’ પ્ર ૪ થી. ૩૨. મડો-મડા
જોવો ૩૪. કો ઇ. - ‘કારણુ છે કોક હેરી’ પ્ર ૩ ૭. એ હેર (દ્રવ) કોઈ
કારણુરૂપ છે.

શર આવતા સાહી, માટે વાગ્યા કહીને વાહી,	
વેગજેથી વૃક્ષ નાખે, તે કરી પાદ્મ પાખે	૩૯
આવતા આયુધ ઘાતે જાણે, એ પ્રત્યે કાણે ન ચાણે,	
મીટ પડ્યાને મારે, હઠે ચઢ્યો નન હારે	૪૦
કરે શિલા શિખરના પ્રહાર, મોકમ મુક્તિમાર;	
આવતા આયુધ બાળે, મેની પેરે ગાળે	૪૧
રણગણે અતિ રાળે, બળિયો ને કરે તે છાળે,	
સાગ તોમર પરિધ ને પાશ, મૂશળ મૂઠે કરવા નાશ	૪૨
આયુધ પોડશવીશ, રાક્ષસ મૂકે કરીને રીસ,	
બાણે પ્રલયકાળનો મેહ, એમ આમ્હાણો દેહ.	૪૩
વિઝારી વાન વીર, તેના શિથિલ કર્યો શરીર,	
મહોદરના માધામા માર્યું, ગિરિશૃંગ વડે વિઝાર્યું	૪૪
આયુધ બાજી નાખ્યા, સહના ટોપ ન રાખ્યા,	
સેના સધળી મારી, રાક્ષસ સધળા રાખ્યા વારી	૪૫
હય માર્યા બાબ્યા રથ, હાથી હણ્યા સમરથ,	
ઘાતે ઝરડે નખે વનૂરે, પગ પ્રહારે ચકચૂરે	૪૬
મહોદર પામ્યો મરણ, પર્વત પડ્યો જેમ ધરણ,	
મહાપાર્શ્વ મારે મર્મ, મુળજી કરીને શ્રમ	૪૭
બાણે કરીને હાક્યો, જેમ પર્વત વળે ટાક્યો,	
મદમર્ધા મહા માકે, હઠે ચઢ્યા તે હાકે	૪૮
બાણ તણી કરે વૃદ્ધ, અતિ આવરિયુ અરિષ્ઠ,	
હોયે છે હાહાકાર, વાનરના વસમા માર	૪૯
હજાળી હંચા નાખે, કાયામા ગ્રાણુ ન રાખે	૫૦

— * —

1

૩૯ તે ૪૦—તે વૃક્ષને પાદ્મ વગરનું કરી બાવીને બેસતો આમ્હાણો
 —હાક્યો. ૪૮ મદ ૪૦—મહામદ ભર્મા તે રાક્ષસ—ગર્વ ૨ માન સામે
 જાય છે (મંદુ-જડુ). માવે)

ગળ રથ ને બહુ ઘોડા, સચરિયા થઇ સળંગેડા, પાળાનો નહિ પાર વળી વેસર થઇ અસ્વાર	૨૫
કો પાડા ઉપર ચઢિયા, ધા નિશાને પડિયા, વાળે શરણાઈ નફેરી, સેના વહે રાક્ષમકેરી	૨૬
મહોદર આગળથો ભય, પૂઠે મહાપાર્શ્વ પળાય, તે પૂઠે લખકરણ, ભણે મૂર્તિવત મરણ	૨૭
ધસ પ્રધસ એ પથ, જે ભણે યુદ્ધના સંચ, દુર્મુખ ને બારકરણ, જેને બારે કુન્ને ધરણ	૨૮
એ આદિ બહુ બળિયા, રણાગણે એકઠા મળિયા, વેરી વાનરને વાઢો, કાગળ એવું કાઢો	૨૯
કરડો એને કાચો, બક્ષ કરી રંગે રાચો, કો કહે એને બાધો, કરી કંકડા રાધો	૩૦
એમ કહેતા રાક્ષસ આવે, ગણતા પાર ન આવે; ઓ શિખર ઉપર સૂતો, હવે એ ખરો વશુતો	૩૧
મિય મડો થઇ રાક, જે જે કુંડના લાક, બાઇ મારમાર મુખ બાળો, એ ઉપર આયુધ તાળો	૩૨
બાઈ રહેજો તાકી, હડે ઉઠજો હાકી, આડી ફરીવળી તેની નારી, સ્વામી જાઓ અમને મારી	૩૩
રણપણ નહિ વેદાય, દોહલે દાદા ભય, એ વાનર વસતો વેરી, એ કારણ છે એ હેરી	૩૪
એને માથે સમયે રામ, તે સંગે શો સમામ? એની રક્ષા કરશે સીતા, જે સાધવી વેદવદિતા	૩૫
પરાણે પરવરિયા, જેમ કાગે કરી ઘેરિયા, ઉઠ્યો વાનર રાક્ષસ ખણુતો, રામ નામ મુખ બણુતો	૩૬
પૂછકુ પાછળ વાળી, ઉછળિયો દે તાળી, કક્ષાપુટ તે કૂટે, આ મરવા આવ્યા વણુખૂટે	૩૭
સાચો સુંદી આવે, મોઢે માલા ચાવે, મહોદર આયુધ મૂકે, સામુ કુદવાડા કરી કૂકે	૩૮

૨૫ વેસર-અચ્ચર ૨૮ દુર્મુખ-‘દુખર’ પ્ર ૪ થી ૨૨. મડો-મડા
જેવો ૩૪ મ. ૬૦-‘કારણ છે કાકે હેરી’ પ્ર ૪ ૭ એ હેર (ફત) કાઈ
કારણપ છે

શર આવતાં સાલ, માડે વાઝ્યાં કહીને વાલ;	
વેગવેથો વૃક્ષ નાખે, તે કરી પાદડાં પાખે	૩૯
આવતાં આયુધ દાંતે ઝાલે, એ પ્રત્યે કાણે ન ચાલે;	
મીઠ પડ્યાને મારે, હઠે ચઢ્યો નવ હારે.	૪૦
કરે શિલા ચિખરના પ્રહાર, મોકમ મુઠિમાર;	
આવતાં આયુધ ભાંજે, મેયની ચેરે ગાંજે.	૪૧
રણાગણે અતિ રાજે, જાણિયો જો કરે તે જાજે;	
સાંગ તોમર પરિધ ને પાસ, મૂશળ ચૂકે કરવા નાસ.	૪૨
આયુધ ષોડશવીશ, રાક્ષસ મૂકે કરીને રીસ;	
જાણે પ્રલયકાળનો મેહ, એમ આચ્છાદો દેહ.	૪૩
વિહારી વાન વીર, તેનાં શિયિલ કચે શરીર;	
મહોદરના માયામાં માર્યું, ગિરિશૃંગ વડે વિઘર્યું.	૪૪
આયુધ ભાંજી નાખ્યાં, સહના ટોપ ન રાખ્યાં;	
મેના સધળી મારી, રાક્ષસ સધળા રાખ્યા વારી.	૪૫
હમ માર્યા ભાંજ્યા રથ, હાપી હણ્યા સમરથ;	
દાંતે કરડે નખે વજ્રરે, પગ પ્રહારે ચક્રચૂરે.	૪૬
મહોદર પાખ્યો ખરણ, પર્વત પડ્યો જેમ ધરણ;	
મહાપાર્શ્વ મારે મર્મ, મજાળ કરીને શ્રમ.	૪૭
જાણે કરીને ઢાંક્યો, જેમ પર્વત વજ્રે ઢાંક્યો;	
મદભર્યા મહા માકે, હઠે ચઢ્યા તે હાકે.	૪૮
ખાણુ તણી કરે વૃથ, અતિ આવરિયું અરિથ;	
હોયે છે હાહાકાર, વાનરના વસમા માર.	૪૯
હજાળી હંથા નાંખે, કાયામાં પ્રાણુ ન રાખે.	૫૦

૩૯. તે ૪૦—તે વૃક્ષને પાંદડાં વગરતું કરી પાપાન બસત આચ્છાદો
 —દાંખ્યો. ૪૮. મદ. ૪૦—મહામદ ભર્યા તે રક્ષક—ગર્વ. ૨.
 જાય છે. (મદ—જય). માવે).

ક્રીડું ૧૧ મું.

રાગ આશાવરી

મેં સાહીને મરડે રે, બીડીને બચરડે રે;
વિતરડે વાનર, નિશાયરને રે.

૧

ઢાળ.

વિતરડે વાનર નિશાયરને, દો દશે નાહા જાય;

મહાપાપી મરણ પમાડ્યો, કડકા કીધી કાય.

૨

રથ ભાંજ્યો હણ્યો સારથી, મારિયા માતંગ;

દંતુશળ સાં કાઢિયા, જાણિયે ગિરિનાં શૃંગ.

૩

લંબકરણ ધસી આવિયો, જેના લાંબા કાન;

એક ઓઢે એક પાયરે, વિપરીત દીસે વાન.

૪

હઠે હણ્યા હનુમંતને, હેમે ધાલી હામ;

આયુધ મૂકે અતિધણાં, ને સળગ કરે સગ્રામ.

૫

વાનરો પથુ વાજ ન આવે, ઝાઢ પેખી પ્રહાર;

વાવતાં ઝાસે સહી, ભાજી નાખે તતકાળ.

૬

પ્રહાની અહીં ને અહીંની અહીં, ઉઠકે અપાર;

પંધણુ ઉભો નવ રહે, અંજનીસુત એક દાર.

૭

રૂપર અપળ પવન પ્રાયે, દાધીઓ હનુમાન;

ઝૂળ તે કાઢિયા, લંબકરણના કાન.

૮

એકરણ કાપે કરી, પરિધનો કરે પ્રહાર;

એતિ હાથ સાહી, આવતી તે અપાર

૯

પરા સામી સાંગ નાખી, આવતી તો મહી;

ઉઠ્યો પ્રહાર કીધા, મહાપાપી પડિયો મહી.

૧૦

પૂછકે પડ્યા પૂઠે, આવ્યા ધસ પ્રધસ બે વીર;

કક્ષાપુટ કરતા હવા, પ્રલયનું જોમ નીર.

૧૧

સામે અતિ આઝાદો, જોમ ગિરિ ઉપર મેઢ;

મહોદર આ નિસર્યો, બહાર જાણિયો તેઢ.

૧૨

૨૫. વેસર-ખમ્બાર કયાં, જુદા કેરા પ્રહાર;

જેવો ૩૪. દોષ - ૧૨૫ મારે-વજૂરે. ૭. ઉઠકે-કૂડીને જાય.
દારખરપ છે.

શૈલશિખર નાખી સામટાં, આકળો કર્યો અપાર.	૧૩
સેના સધળી સંહારી, પ્રહાર કરી પ્રયાગ;	
પૂછું મારે માથા ઉપર, જાણિયે જન્મદેહ.	૧૪
ધસ પ્રધસ બે પથા પૃથ્વી, દુર્ગુણ આબો દુષ્ટ;	
હનુમાનને ઢાંકતો હવો, પ્રહાર કરી પાપીષ્ઠ.	૧૫
હનુમાન બાંજે આવતાં, ગ્રહી તેનાં આયુધ;	
સામાં શિખર ને શિલા નાખે, વજ્ર સરખાં શુદ્ધ.	૧૬
દુર્ગુણનું તે ધનુષ્ય બાંજ્યું, રથ તેનો કડકા કર્યો;	
સાંગ લેધને સામો આબો, પાળો યધને પરવર્ષો.	૧૭
સાંગ સાહી આવતી, કડકા કરી ત્યાં બેઠ;	
હદે પાટુ મારી પાડ્યો, મરણ પામ્યો તેહ.	૧૮
સેના લાગી નાસવા, ભાસ્કર આબો યોધ;	
મ નાસો રે મ નાંસો, કે'તો હવો કરી કોધ.	૧૭
હનુમંતને હું હણું હવડાં, ચાખામૃગનું શું મળ્યું?	
જેણે મંત્રી મારા મારિયા, વેર તેનું કેમ તળ્યું?	૪૮
પવનપુત્ર ઉપર કરેરે, બાણવૃષ્ટિ અતિ ધોર;	
અંચળપણે અતિ ચૂકવું, પ્રહાર પુરમ કઠોર.	૪૯
આયુધ સધળાં કર્યો કડકા, વલૂરે તે દેહ;	
ઉપર જાણે દવ લગ્યો, ને લાખનો ગિરિ બેઠ.	૫૦
શોણિતની ધારા વહે, જાણિયે ગિરિ નીઝરણ;	
પશુમારે મારિયો તે, મૂઠ પામ્યો મરણ.	
ચક્ષુસ રણમાં પડ્યા પ્રૌઢા, વહે શોણિતની ધાર;	
હદે બાંજી કર્યો બૂકો, હોએ દાહાકાર.	
નાસતા દેખી નિશાયરને, આડો આવી ફરી વળે;	
મર્મસ્થાનક મારિયા, મુવાને તે જઈ મળે.	
જતા મે'લ્યા કેટલાએક, તે કહેવા સમાચાર;	૧
નકટા ખૂચા કાણા ખોડા કર, લૂલા મૂગા અપા	૨

૧૩. શૈલશિખર-પર્વતનાં શિખર. 'શિલા શિખર'

ખર' પ્ર. ૩ છ. ૧૯. ભાસ્કર-એ નામનો દૈત્ય. જાવીને બેસતા તે તમે
ચેલા પર્વતને ઉત્પ્રેક્ષે છે; ઉપર ઈ. લાખનો-(૨૪-ગર્વ ૨. સાહીને
ટોવાયી). ૨૩. પશુમારે-જેમ પશુને મારે તેમ માને).

નાહો આવે તેો દુ પીડુ છતી શકો તો નાને પીડુ,	
પ્રાનુ દેયુ નવ ચાલે રણુ જવા મે મન ન ધારે	૩
જે ગયા તે વગતા ન આયા, મારી જમણેકે ચલાયા,	
વાનગ કેરી પેરજ પરખી, રાક્ષસ રહ્યા સર નીચુ નિરખી	૪
રાવણુને ચઢ્યો અતિ ક્રોધ, શુ માગ્યા નથી દો યોધ	
જો વાનગસુ વદ્યા ન જરાય, અમર સધાને શુ જુદા થાય	૫
જો વનચર તાળિયે ત્રાસે મદભયો જાળે છે પાસે,	
રાક્ષસકુળનો રોય તે વાળે, આપણુ આગળ એમ ન ઢાળે	૬
એમ રાવણુ કેરી વાણી આપે, રણનો ઉતર મેય ન આપે,	
અતિગે ક્રોધ્યો અક્ષકુમાર, મદભયો આણી અહમાર	૭
જેમ પૂછડે આપ્યો સાપ, સિંહ પરોણે ચોડ્યો આપ,	
જાછ પિતાને ક્યો પ્રણામ, સ્વામીજી કાંઈ દીને કામ	૮
કર વસુધા વાનર વિદ્યોપી પેખો પરાક્રમ પહેલી બોણી,	
મનુષ્યમાનને હુ માર મજ તમારા સધળા સાર	■
જેને અમર સરખા બાળક બળવતા તેનો પિતા નરે કા ચિંતા,	
તમે સીતાનું મન મનાવો, રાને કાજે સલામા આવો	૧૦
હવે જાણુજો કારણ સીધુ એમ કહીને પીડુ લીધુ,	
અક્ષકુવરના મુણી વચન, ગનણ થયો મન પરમ પ્રમન	૧૧
આતા તુથી સોહના થઈએ, એમ કહીને ચોખ્યો હુયે	
મમ્તકનુ કીધુ આધ્રાણુ, કુવર તુ છે મારા પ્રાણુ	૧૨
બંદે આવ્યો તુ મારે પેટ, બળિયા તુ બૂડતા બેટ,	
આતા તે કયા નિશ્ચિત, હવે તેં હણે દનુમત	૧૩
બાળક મેસાયો ઉઝગમ, અતિ અનુપમ આપે અમ,	
સેનાપતિ તેડાવ્યા શર સેના સજ કરી અતિ ફર	૧૪
આયુધના કીધા અજાર, સદના ટોપ લયરોટા સાર,	
હય હાથી ને રથપાળા, જે ચોધા યુદ્ધતરુ તે ટાળ્યા	૧૫
અક્ષકુવર અતિગે સણુમાયો, વદતા વીર ન જાયે વાણી,	

૩ ધર્મને—૪૩૫એ ૭ અક્ષકુમાર—રાવણુનો પુત્ર ૮ પરોણે—૫
 રાણાની આરથી ૧૨ આધ્રાણુ—વાગ અધાવ અસ્તક સુધુ ૧૫ ટા-
 બ્યા—ટાળી ઝડપ્યા—લીલી વીણને ૫૬

આઠ વાધ જોતરિયા રથ, જે ત્રણલોક જાવા સમરથ.	૧૬
સેનાનો રથ રમણિય જડિયો, વિશ્વકર્માએ કરે ધડિયો;	
શશિ મૂર્ચનાથી અતિ તેજ, આગળ આણી રાખ્યો હેજ.	૧૭
એવો નહિ કો કવિ મુજણ, જે રથ કેરૂં કરે વખાણ;	
હયો છે અતિ ધ્વજદડ, જાણે ભરિયું એ ધક્કાડ	૧૮
સધળા સરખા શણગાર, અતિ એપે અક્ષકુમાર;	
સદના ટોપ હથેરોટા પાણ, બળિયો બોલે અમૃત વાણ.	૧૯
જાણે મૂર્તિવતો કામ, અગ અનગ અતિ અભિરામ;	
વિશાળરક્ષ ને આજનખાહુ, સુરશત્રુ વિષે જેમ રાહુ.	૨૦
પચશબ્દ વાળે નિસાણ, અમરલોક પડ્યા બગાણ;	
બંદી એવે જયજયકાર, તેને બહુ આપ્યા ભગાર.	૨૧
વિપ્રવૃદ્ધ ત્યાં દે આશિષ, કુવર જીવો કોડ બત્રીસ;	
જળે કરી દેછે અભિષેક, જગત વિષે થોડો તુ એક	૨૨
ઓવારણ કરેછે નારી, વહેલો આવે તું વાનર મારી;	
સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી સામી આવે, જળદળ કરી મોતીએ વધાવે.	૨૩
ઉપર ઉતારી આજ્ઞણુ આપે, જાયકજનના દારિદ્ર કાપે;	
નરનારી સહુ જોવા આવે, ડચકા ખાય ને કોટ હલાવે.	૨૪
કુવર કામળ છે અતિ કાળો, પ્રાણીમાત્રને જે વહાલો;	
મદોદરી વારી નવ રાખે, કમળ જીવરો કુવર પાખે.	૨૫
વાનર હમણા કરશે નાગ, જેમ સૂકે તણુ ધર્મો કુતાશ,	
રામા એની ધારો રાડ, મરવા મોકલે છે માડ.	૨૬
પ્રાણીમાત્ર આવી જે જીએ, મોઢે દસે ને મનમા રૂએ;	
રાવણ કનેથી આગા માગી, ચાલ્યો ચયળ ચરણે લાગી.	૨૭
રાવણ બેસાવાને જાય, હૈડગાહે હરખ ન ખાય;	
બાધ્યો આ સોણું કે સાચુ, લોકલાજ બાગો નવ નાચુ!	૨૮
સેનાતણો નવ આવે પાર, જાણે મહી નમશે શુ બાર!	
સાથે રાક્ષસ અસખ્યાત, માહોમાહે કરેછે વાત	૨૯
જનતા આબ્યાની નહિ આશ, વાનરના જળનો વિશ્વાસ;	

૨૦ અનંગ-અનંગ (કામદેવ) સગણુ આજન-ધુંટણુ મુખી લાંગા.

૨૨. વિપ્રવૃદ્ધ-‘વૃણવૃદ્ધ’ પ્ર. ૨ જી નો પાઠ અશુદ્ધ લાગે છે.

આપી પીંજણીએ પરઠ્યો પાપ, અમરગણુ અતિ નામ નામ	૩૦
શુદ્ધ ગઢવર માહે પેદા, ઉડા જઈને અગોચર બેદા,	
રય ઉપર ચઢિયો રણધીર, નાદ કરીને અતિ ગમીગ	૩૧
જાણે શુ સાગર સાત, એમ્મ થઈ ગાળે ઉત્પાત	
જાણે મેધ મળીને બાર, પ્રલયકાળે ગાળે છે અપાર	૩૨
જાણે સિંહ કાપે કરી નાદ, ત્રણતોફ સમજાવે સાદ,	
આગળ ચોધા અસખ્યાત, વાનરનો વેગે કરો ધાત	૩૩
સાગ તોમર મૂશળના આર બાણુતણી વરમે ધનધાર,	
પરિવ ધ્રાસ પાશના પ્રહાર, હોવા સાગ્યો હાહાકાર	૩૪
વાનર વીર જીએછે વાટ, વઢયા વિના અંતર ઉચ્ચાટ,	
ખાંધાવો ને ખસે ખાધો, રવે ગાઢે જાણે દાધો	૩૫
ઉપાડો ને દુર્જન દેહ, દીન હીન મસિન અતિ છેહ,	
પડી રહ્યો છે થાગ્યો ભાગ્યો, આતુર ઉચારો ને નાગો	૩૬
જો જો આશ્ચર્યકારી એહ, સમોવડ યુધ શોભશે તેહ,	
શરણાધ ને ફરી દત્તાત્રા, વાળ બહુ વાળેછે સાત્રા	૩૭
વાનર પગે અહીં કરશે નયણે નીર વહે નીઝરણે,	
વાનજા અવશે મુણી નિશાન દશે દિશથી આવે બાણુ	૩૮
ઉમો રહીને આળસ મોડે સેના દેખી મો મચકોડે,	
પગ વચ્ચે મો ધાલી જીવે, આખ ચોળીને ગાઢે રવે	૩૯
દશેદિશથી આયુધ આવે જાણે ગરડને અમર વધાવે,	
કક્ષાપુટ ફૂટે ને નાચે રાઠ કરવા રંજે રાજે	૪૦
આયુધ આનતા સાદી બાજે, દુલ દુલ કરીને ગાજે,	
વૃક્ષ શિખર ને શિલા નાખે આર આર મુખ વાણી બાજે	૪૧
પરંત પ્રાપ્ત પ્રાપ્ત દીસે, વડતા રૂસે ને મન દીસે,	
પ્રમુદ મુદ્ધ મગાણું ત્યારે સેના મધ્ય જઈ પડ્યો ભ્યારે	૪૨
એમ આખો આઘાતો બાણુ જોમ આબજે દાગો બાણુ	
વીર વિહારી આવ્યો બહાર, જોમ પડિયામાપી કાઢી તરવાર	૪૩

૩૫ ૧નુમાનો ગણમેને ઇનુ રૂપ જતામુ તે વર્જે છે ખડખાવો ૪૦ —
 ખડખાવો-ખરબચડી ત્વચાવાળો ખસેખાધો-ખસના બાધિધી ખવાધ ગયે
 મો ૩૬ ઉપાડો-‘ઉપર’ ૫ ૩-૨ ૭ આતુર-મારો ઉચારો-ઉચ્ચ જોનો.
 ૩૮ કરો-ઉદ્ધાર કરે છે ૪૩. પડિયામાપી-ખાનમાપી.

દાતે કરડે ને નજે વલૂરે, મોકમ મુદિ મારે ચૂરે.	
પાદુ ગડદા શરી ને કાણી, કરી કાપા નાજે જીવવોણી.	૪૪
આકાશ ઉછાજે પાપાણુ પછાડે, મરમે મરડી મહીંએ પાડે;	
પ્રહાર કરીને પૂરા ખીડે, હાડ ભાજવા હૈયે બીડે	૪૫
ખુંદે ગુદે ચાપે ચોળે, સહી સાગરમાહે જોળે,	
રથ ભાજ્યા ને ઘોડા માર્યા, મારી રાક્ષસ વઢતા વાર્યા.	૪૬
દત્તરાજ કાઢી હથિયા હાથી, પરંત જોમ વેરાએ વાથી;	
જળવે આવતા આયુધ, કાપ્યો કાળતણી પેરે શુદ્ધ.	૪૭
જય જય જય સીતારામ, નાદ કરી ગાઢે લે નામ;	
રૂપે મુખે ખુંદે ગુદે, ચીસે પીસે છોલે છુદે.	૪૮
જરડે કરડે મરડે બચરડે, વચ્ચેથી વેર પેરે તરડે.	
પગ ચાપે ને વળી ચીરે, કાળપશુ આગળ લેપ નીરે.	૪૯
એમ સેના સધળી સંહારે, હનુમત હઠે ચઢ્યો નવ હારે,	
એક સ્થાનક ક્ષણુ ન થોળે, અંજનીમુત વઢતો અતિ શોભે.	૫૦

કંડવું ૧૩ મું.

રાગ શ્રીરામજનો

રાક્ષસ મારી કયા આકળા, હોય હાહાકર,	
દશોદિશે નાસવા લાગ્યા, સહો ન જાયે માર	૧
આડો ફરીવળે અળવે શુ, ઉગામીને આવે,	
માલા આવે દાત દેખાડે, બળિયાને બીહાવે.	૨
આયુધ અગ એક ન વાળે, રાક્ષસ મનમાં લાળે,	
દાતે ઝાલે દાણે ન ચાલે, મેઘતણી પેરે ગાળે.	૩
પૂછપ્રહારે મોકમ મારે, વારે નહિ કો વીર;	
જોડીમડાં ખાપે સામે ચાપે, કાપે પરીને ધીર.	
શોણિતની તો સાંભી ચાલે, કેશતણો સેવાળ;	

૪૪ શરી ધન-અર્થે, દોઢ મૂકીને મારે ૪૮. ચીતે ધન-રથના ચી-
લામાં નાખીને પીચી નાજે. ૫૦-વચ્ચેથી ધન-“વચ્ચેથી વેહરીને ધસરડે”
પા. ૩ ૭.

મામતણા કદંમ કીધા છે, અગ્નિતણી ઘણ પાળ.	૫
પશુમાઝ મારે છે રાક્ષસ, માહે મોગ બેટ,	
પાય ફેણના છુજમમ, મહી પડ્યા છે નેટ	૬
મગતકે મીન મહા મોટા છે, હંદે કચ્છપ ફૂર,	
કુમરચળ કટકા કીધા છે, પાદુએ ચમચૂ	૭
રથ બાગ્યા તણાણા નાચે, નાણે કટકા કીધા વહાણ	
રાક્ષસ આયુધ વિટોણા કીધા, મારે પડે બગાણ	૮
આયુધનો અખાઝ પડ્યા છે, કઝ સહિત કટકા બેહ,	
નીરઝરુ ગિરિચુદાધી આવે, તેમ ગોણિત વહે ટેદેહ	૯
ભયકર ભાસે રણ આગણે, નેધુ એ નવ નય	
રાક્ષસને ભૂત મેલ પિરાય, ખાતે કરીને ખાય	૧૦
અશકુનર રહો એકનો, સેના સર્વ સહારી,	
બાગ્યુ વહાણને કૂવો બૂવો, જમ મૂરે બાપારી	૧૧
એક ગણિ સૂઝે નહિ તેને, જમ વેરાણા વસાણા,	
જમસદન જાવાને સહુને, જાણે આવ્યા આણા	૧૨
વાનરો બાપી રહો છે સધળે, દિનમરની ચેરે દીપે,	
નિરાચરનો નારા કરે છે, હંદે ચલો રણુગપે	૧૩
અશકુનર તો એવો મધ્યો, જાણે કાળ કૃતાત,	
રહેજે રે તું વનચર હો, હમણા આણુ અત	૧૪
એમ કહીને બાણવૃદ્ધિ, આરભી અતિ ધોઝ,	
પવનપુત્ર જાણીએ જાળવે પ્રદાર પરમ કઠોર	૧૫
આઝાદન આખોએ કીધો, બહુ મૂકી બાણ,	
એક વારે અમખ્યાતા, સગળ કરી મધાણ	૧૬
આવતા આવી બાજ નાખે વહે જય જય વાણ,	
ફેડાના રાખનાગ માર્યો, હેનામા કરી હાણ	૧૭
દેરાના રથમ હબેડી, મથા માહે મારે.	
શૂંગ હબેડી નાખે ગિરિના, નાદે નાદ તે ડરે	૧૮
મીનના પ્રાયે ચચળના, પવન પ્રાયે અમ	૧૯
આવતા આયુધ જાળવે પાછાં મારે મૂર્ખ	૨૦

૧ રાક્ષસના કપાવતા હાથને ઉપકર્ષીતવળે છે પાય ફેણના
૨૧ કૂવો-વાહાણનો વચનો ડોન ૧૨ બાણાનો

ટલે કરી દેયામાં મારે, શિલા નાખી ચાંપે;	૨૦
નાદ સાંભળી રાક્ષસ નાસે, કાયર થર થર કાંપે.	
અક્ષકુંવરનું ધનુષ્ય ભાંજ્યું, ભાયામાં જે તીર;	૨૧
પાછળ બેસી કયાં કડકા, ગાળે ધન ગંભીર.	
આગળ આવીને અતિ નાચે, છંદેમાં અતિ પાડે;	૨૨
કાનમાંહે મોં ધાલીને, ગાઢે ગાઢે ત્રાડે.	
ગલગલિયાં કરે આવીને, મોઢે લૂએ પત્રિમહાર;	૨૩
લધુશંકાની સેર ચલાવે, અંતરિક્ષ રહી અપાર!	
અક્ષકુંવરને ક્રોધ અતિ ચઢ્યો, શક્તિ અહીંને ધાયો;	૨૪
વડીવારનો વઢે વાનરો, વેરી વડો વસાયો.	
સાંગ આવતી સાહી સેહેજે, જેમ ગરૂડે સાપણુ આલી;	૨૫
કડકા કરી નાખ્યાં મહીમંડળ, સમીપે ગયો ચાલી.	
અક્ષકુંવરે એક ગદા મારી, હનુમંતને હૈયે વાગી;	૨૬
અથડાઈને અળગી પડી જે, તેહતણી ગત ભાગી.	
ક્ષણમાત્ર મૂઝાંચાં થઈ તેને, વળી તતક્ષણુ સાન;	૨૭
ગિરિશૃંગ ઉપાડી આવે, આણીને અભિમાન.	
સ્વારથીને મારી મહી પાડ્યા, વિદ્વજ કીધા વાધ;	૨૮
અનનીસુત જોયો નહિ જામે, દીસતો અતિ ડાઘ.	
રથતણી નિસણી ભાગી, કાગમુ કડકા કીધું;	૨૯
આઢે વાધ વિડારી નાખ્યા, વેર પૂરું લીધું.	
ધ્વજદડને શતખંડ કીધો, ભાગ્યાં સાંગીનાં સાલ;	૩૦
રથ બૂકો ભાંજી કીધો, વાવા લાગ્યો ગાલ.	
અક્ષકુંવર તો કીધો પાળો, સેના નહિ કે સાર્ય;	૩૧
ખડ્ગ લેધને ધસ્યો હણવાને, હવે ચઢ્યો તું હાથ.	
કર સાહી કરે કડકા, તોમર લેધને ધસિયો;	૩૨
તોમર ભાંજી બૂકો કીધો, ખડ ખડ તે તો દશિયો	
મુદિ મોકમ ઉગામી આવ્યો, હનુમંતે કર અહીં ગર્વ ટાળ્યો;	૩૩
ધસડીને તાણ્યો તેને, જાણિયે ગરૂડે સર્પ આણ્યો.	

૨૯. નીસણી-ઉધનો આવ્યો અણિદાર ભાગ. કાગમુ-પાંનણી (?)
વાવા લાગ્યો-વગાડવા લાગ્યો.

માંદોમાંદે બાથે વળગ્યા, અળગા દયમ ન થાય;	
દીકા પાટુ દીયણીઆં, કાણીએ કરી કાય.	૩૪
અન્યો અન્યે કરડે બેડએ, ઘરી સામગ્રી મારે;	
બલે એ જામને અંતક છે, વડતાં કાય ન વારે.	૩૫
શોણિતતણી તો વહે છે ધારા, નખે વલૂરે દેહ;	
સેના વિના શોભે એવું, વણ કુંસુકી અહિ એહ.	૩૬
લાંગૂલ અમે વીરે આપે, કરે કરી અલ્યા કંઠ;	
પશુમાર માયો તે મોકમ, મોકલવા વૈકુંઠ.	૩૭
નીઓવી નિઃસત્વ કરીને, અશકુંવર મહીએ નાખ્યો;	
જુજવો કરીને બલે, એકદો અંશ ન રાખ્યો.	૩૮
પુષ્પવૃષ્ટિ કીધી સુર અંતર, કરે કુંડુભિ નાદ;	
શાખા સહિત સ્તુતિ આરંભી, સંભળાવીને સાદ.	૩૯
કરળોડી કરગરવા લાગ્યા, દીન દામણા દેવ;	
સ્વામી ભવ ભવ રણિયા તારા, શી કીછએ સેવ.	૪૦
એણે અશકુંવરે અતિ પીડ્યા, તે પીડા તમે દાળી;	
રાંકતણી પેરે રાળ્યો, વેર અમાફ વાળી.	૪૧
ઘરીરે શોણિત છાંટા લાગ્યા, શેમ શેમ અતિ રાગે;	
બલે સિંહ વિઘારી મહાગળને, મેઘતણી પેરે ગાળે.	૪૨
અશકુંવરને પડયો પેખી, રાક્ષસ દોહસ નાસે;	
આણે ફરી વળ્યો અંજનીમુત, બલે હતો પાસે.	૪૩
નેહિ નાશી દેહ તમને જાવડ, અમને વડવા કોડ;	
વિનય કરીને કરે છે, વિનતડી કરળેડ.	૪૪
તોયે નાક કાન કર કાદખ, કહેવા કારણ પેર;	
સમાચાર સંભળાવી સુધો, મરણે જાળે ઘેર.	૪૫
રાવજી આગળ આવી પડિયા, મોકમ મૂકતા પોક;	
સ્વામી એણે અશકુંવર માયો, પરવરિયો પરબોક.	૪૬
સુજાતાં રાવજી પડયો કૂંધી, ઘરીર રહી નહિ સાન;	
હા હા પુત્ર હું અરે વધુતો, જીવિયું અભિજાન.	૪૭
હનુમંત પાછો વળીને આવ્યો, સંકરને પ્રાસાદ;	

શિખર ઉપર જઈને સુતો, નિશાચરનો ઉતારી-નાદ	૪૮
નગરના વાણી નાશી બેઠા, હનુમનની મુણી દાક,	
આ બુઝો રે, અનુચરના, કાઢ્યા કર કાન ને નાક	૪૯

કડવું ૧૪ મું.

રાગ વેરાલી. દોહરી છતમાન.

સેવક કરેછે સ્વામી મારા, મુણેને સાચી વાત,	૧
જનકનંદિની શાને લા-યા, જે જનમતની માત	
એવા અસંખ્યાત છે વાનર, શ્રીરામચંદ્રની પામ,	૨
હેનામા અહીં આવેને તો, નિશ્ચે કરમે નાશ	
અમો છવતા મૂક્યા છે, તે કહેવા સમાચાર,	
મરણુ પ્રાપ્તે મારું લાગે, સમજા સારે પ્રદાર	૩
કારણ કપિ કો આબો છે, મણે કળ્યો ન જાણ,	
એકાદશમે રૂદ્ર મનાવો, તો કારજ બિદ્ધ થાય	૪
એમ કહીને રજા અણુમોક્ષા, રાવણ પાડે ચીંગ,	
હણે હૈયુ હાથે કરીને, અને કૂટે શીશ.	૫
ઉગે યજ્ઞને અગ આઢે, પડે પા'ણુની રીત,	
પુત્ર નિરહ પ્રાણુ ન તજે, તો તો શાની પ્રીત?	૬

કુપદ.

મારા કુનર રે ઉતર દો એક વાર, મારાં	
મારી શે ન કરે સાર ? માં	૭
તમે તો પ્રાણુ આપાર, મા તમારા પરાક્રમનો નહિ પાર, મારાં	
આની બેસો ઉચ્છંગ, મા અતિ મેઘમ તારૂં જાગ મા	૮
તારૂં મુખ જોવા મુજ મન, મા અદ અદર લોચન, મા	
આવી દો આરિગન, મા તારે ગાને કરૂં સુખન મા	૯
મરશે તારી માત મા મુણુતા સાચી વાત, મા	
તને કેમ કપિએ કીધો ઘાત, મા એ મોટો ઉત્પાત મા	૧૦
હૃદય દ્રાટે નહિ પાપાણુ, મા નિસરી ન શકે પ્રાણુ, મા	
એવા મુદ અગ્નણુ મા તારૂં કીજે કથુ વખાણુ મા	૧૧

- વાળા મેં કીધો અપરાધ, મા. સહુકો કહેછે દોષ અગાધ; મા. ૧૨
- ખીળને દેઈ બાધ, મા. તું શે મરાણો સાધ. મા. ૧૩
- અરે દૈવ દુબળો જાણ, મા. તારી હુઝ હેત્રમાં દાણ; મા. ૧૪
- હું બોલી ન શકું વાણ, મા. કરૂં કેઈ પેરે કાણ. મા. ૧૫
- અનુક્રમ નહિ એહ, મા. હું પહેલો તું મરે એહ; મા. ૧૬
- તારે વિરહે પડેછે વેહ, મા. વિધાતા અવળું એહ. મા. ૧૭
- કોને કહું મનની દાઝ, મા. જળું નહિ જો બાઝ; મા. ૧૮
- જો પ્રાણ ન થાયે તાજ, મા. કોણ કરશે મારી સાજ. મા. ૧૯
- એમ આફંદ કરેછે રાવણ, મા. નયને વહે નીરઝરણ; મા. ૨૦
- વિષ ખાઈ પડું ધણું, મા. કેઈ પેરે પામું મર્ણ. મા. ૨૧
- અંગીઠીમાં અંગ ઓઠવું, જેમ કરવત કાપે કાપ; ૨૨
- અચેત થઈ અવનિ સૂતો છે, પૂરા પ્રાણ ન જાય. ૨૩
- મંદોદરીએ મૂઓ સાંભળ્યો, લાડકડો અક્ષકુમાર; ૨૪
- હૃદયમાં કરે તે આવી અબળા, પડ્યો પેખ્યો ભરતાર. ૨૫
- પાપી પતિ એમ સુ સૂતો છે, મિષ કરીને માંડ; ૨૬
- આપોપે જાણી પ્રીછીને, વધુ કરાવી રાડ. ૨૭
- જનકનંદિની શાને લાભો, ક્યા ઉપની કુમત્ત; ૨૮
- અમર તને પડ્યો દેખીને, આનંદ છે અત્ત. ૨૯
- પુત્રતણે વિરહે અતિ પીડી, હદે બીડી પતિનો પ્રાણ; ૩૦
- હા હા! હું તો હવે વશુતી, ત્રાજ ત્રાજ કરી વાણ. ૩૧
- એવે ઉદ્વિગ્નિત ત્યાં આબ્યો, પડ્યો પેખ્યો બાપ; ૩૨
- માના મોઢા આગળ જઈ, માંડ્યો વિવિધ વિલાપ. ૩૩
- અરે પિતા તું શું પડ્યો છે, જેમ કો રૂવે ત્રાક; ૩૪
- દૈવને દૂપણ શું દે છે, જો પોતાનો વાંક. ૩૫
- બેરીનાં દૈયાં કાં દારે, અવનિએ યઈ પાત; ૩૬
- દૈવ સહુકો દે હુંદુભિ, ત્રવણે સુણીએ વાત. ૩૭
- ખરનારી તે વિષવેલડી, તે તે વાવી દાર; ૩૮
- બૂરપંથે બક્ષ કરવા પોતે, પડવા નરક મોઝાર. ૩૯
- આણે બળે હરી તે સીતા, કરવા કુળનો નાશ; ૪૦

રાક્ષસકુળ થન સહી મુકાણું, હનુમત હવો હુતાશ.	૨૬
એકલડો વાનર અહીં આગ્યો, તેણે રાક્ષસ હણ્યા અનેક;	
તોયે તમો દિગ્મૂઢ થયા, કાં લેતા નથી વિવેક !	૨૭
એ તો અર્ધ તમારે આગ્યો, ઓર્ષીકુળ થયો અમાપ;	
જે તમથી એ જન્મ પામિયો, ટળિયો સધલો તાપ.	૨૮
સંભામે મૃત્યુ જે પામ્યો, તેનો ન ધટે શોક;	
એક શોક તો કીર્તિ હોરો, સ્વર્ગ હોરો પરલોક.	૨૯
શસ્ત્રધારી માત્રને રે, શોભા એધી વાતે;	
માદો યદને મરે નહિ રે, પડે પરને ધાતે.	૩૦
પછે પડે પસ્તાવું, તે પ્રથમ ન કીજે કામ;	
તે ટુળને દેખી ક્યમ રીઝે, જને વાલા રામ.	૩૧
એકે અર્ધ સર્વો નહિ એણે, સીતા આણે કામ;	
એકે હાથે તાળી ન પડે, મિથ્યા મોહ મન પામ.	૩૨
શર્પણખાનાં સેહેજે છેવાં, જે રે નાક ને કાન;	
ભૂરપણે એલા નહિ સારે, શું ટળીતી સાન.	૩૩
ઘોડસહસ્ર રાક્ષસ જેણુ માર્યા, મેલી એકજ બાણ;	
ખર દૂપણ ત્રિશિરા માર્યા, હતાયો ત્યહાં ધાણ.	૩૪
ભણી હરણુ ક્યું સીતાવું, મરણુતણું એ મૂળ;	
પેટ મસળીને પોતે હણાયું, શાને માટે શૂળ.	૩૫
જો જાણે જીવતા રહીએ, તો જનકસુતા સમર્પો,	
રામચંદ્રને ચરણે લાગો, આપોધુ જઈ અર્પો.	૩૬
જો જાણે સીતા કેમ આપું, જે મેં કીધુ હરણુ;	
મરણુ ભાગા જે બય ન પામો, તો શું સતા ધરણુ.	૩૭
એકા યદ બોલાવો મુજને, અને આગા આપો;	
નમાનુષી મઠી કરી દેખાડું, જે મુજ મસ્તક કર ધાપો.	૩૮
વાનર વિહોણી વસુધા કરીને, તે તમને દેખાડું;	
વીરતણું વેર વાળવાં, સુતર સધળું પાડું.	૩૯
આકાશ ઉતરડી નાણું, શોધુ સાગર સાત;	
મેરે પર્વતને મારી ભાંજું, કરે કરી કંઈ ધાત.	૪૦

કહો તો આખી અગ્નિ ઉગાયુ, બાન્ધુ ચૌદે લોહ,	
સુન્દરસરખા પુત્રને પામી, ન ધટે તમને શોક	૪૧
સામા સાવધાન થઈ બેસો, સદુકોને દો શીખ,	
અમે આયુધ વડે શુભ નથી માગતી બીખ	૪૨
જન્મ તેને મરણ ખરૂં છે, તો મેં થઈ રહીએ રાક,	
જો સત્રુને સાલા નિષુ આપુ તો કાઢને વાક	૪૩
બાંધી મોઢા આગળ આણું તો તમારો તન,	
શાખામૃગનું શુ હણવું છે, કા મોઢ પામો મન	૪૪
એમ કહીને ઉઠો કીધો, વળતો રાવણુરાણો,	
વડી વાગે વાનર વડેતો, હવે ધડો બતાવો	૪૫
દ્વિજિતના વચન સામળી રાવણુ થયો રગિયાત,	
મિહાસન બેસી સુન્દર, બોલ્યો સુત સધાત	૪૬
આતા એમ ધટે તને, મને થયો સતોપ,	
જે તે સ્વસ્થ કર્યું મારૂં મન, મનરિપુ ઉપર કરી રાપ	૪૭
તારે બળે કરી હું માણું તું બરે આ ચો પેટ,	
જ્યેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ વંશ સુજને, ખૂડતા થા બેઠ	૪૮
દ્વિજિત કહેછે એ તમને, કોણ કરાવે વાત,	
જેમ તેમ સીતાનું મન મનાવો ત્યાં જઈ તમે તાત	૪૯
જેણે અર્થે એ આણી છે, તે સારો સર્વ કાળ,	
નિ કટક ત્રેતામયણુ તમે, સુખે ભોગવો રાજ	૫૦

કંટુ ૧૫ મુ.

રાજ મવાર.

દ્વિજિતને આરિગન, દેવા લાગ્યો દશવદન	
તું છે મારે પ્રાણુજીવન હવે મારું માન્યું મન	૧
વીરા વહેતો થઈને જાણ કરે કટક વાનરની કાળ,	
વાલા તું તો વારે ધાય, પુત્ર શોક મેં ક્યમ ખગાય ?	૨
વણુજીતે આવીશ મા વીર, રણમણે રહે ધરી ધીર,	

વેધે વાનરતણું શરીર, તીણું તીણું મે'લી તીર.	૩
વેર વાળજે વીરાતણું, ખીજું દુઃખ દીધું છે ધણું;	
અધિક શત્રુ હું એને ગણું, મહી લાવે તો હાથે હણું.	૪
પિતાતણી પ્રશંસા કરી, ઉદ્વિગ્ન ક્રોધ મન ધરી;	
ઘેર વળાવી મંદોદરી, હવે હડે હણું હરિ.	૫
સેનાપતિને કીધી સાન, ચડ્યો રણ આણી અભિમાન;	
જઈ વીર્યો વાનર જળચાન, શર સહુ થાયે સાવધાન.	૬
વાગ્યાં પંચશબ્દ નિઃશાણુ, હોસારવ કીધા કેકાણુ;	
જગત આખે થયું જાણુ, ઉદ્વિગ્ન ઉગ્યો જૂઝાણુ.	૭
સજ કયો રથ સોનાતણો, વેગે પવન પ્રાયે ધણો;	
તેજ સૂરજનાથી અતિ ધણું, એમે ઉદ્વિગ્ન એક જાણું.	૮
મોળ સિંહ જોતરિયા સહી, પંચે પળતા થાકે નહિ;	
ગજનાં જૂથ વિહારે વહી, ક્ષત્રુમાન ન શકે કષ્ટએ રહી.	૯
રથ એ વિશ્વકર્માએ ધડ્યો, હોરા માણેક રત્ને જડ્યો;	
ધ્વજાદ્ય આકાશે અડ્યો, સુરપતિ સિંહાસનથી પડ્યો.	૧૦
સળગ્યો શેષ મુણી સિંહનાદ, દિગપતિ પામ્યા અતિ વિખાદ;	
ઉદ્વિગ્ન મન અતિ ઉન્માદ, વાનર સાથે કરવા વાદ.	૧૧
હસ્તી રથ પાળા તોખાર, સૈન્ય તણો નવ આવે પાર;	
ધરા નમે સૈન્યને ભાર, હોષ રણો છે હાહાકાર.	૧૨
સહના ટોપ હથેરાટા પા'ણુ, માર માર મુખ ખોલે વાણુ;	
આયુધ પોડશનીય વખાણુ, ચઢ્યો ક્રોધ મન આણુ.	૧૩
ખેટો વીર મન આણી રીસ, વિપ્રવૃદ્ધ દે છે આશિષ;	
વહેશે જીતી આવે ધણ, વન વાનર પાડે છે ચીસ.	૧૪
વધાવે સન્મુખ મુંદરી, અખ્યાણું તે આગળ ધરી;	
મુક્તાશ્વજની યાગી બરી, ગાય મુણુ સુંદર સ્વર કરી.	૧૫
નગરચક્રી નિસરિયા ખા'ર, ચાલો કપિ છે જોલો હાર;	
હવે હનુમંત ખાશે હાર, રાક્ષસને મન વાનર ચાર.	૧૬
રેલો આગ્રહણું આકાસ, લગારે ત્યા નહિ અગ્નિવાસ;	

પ. હરિ—વાનર ૧૧. દિગપતિ—દિશાઓના દેવતા. વિખાદ (વિ-
પાદ)—ખેદ. દિગપતિ પામ્યા અતિ વિખવાદ' પ્ર. ૨ જી. ૧૬. ચાર—ધાસ.

દિનકરકેરો નહિ પ્રતિ ભાસ, કૈમરમણુ અતિ પામ્યા ત્રાસ.	૧૭
હનુમત પોદયો છે પ્રાસાદ, જાણે જોગતણી સમાધ;	
સાંભળી ઉઠે નહિ આણી પ્રમાદ, દેખી રાક્ષસમન ઉઠાદ.	૧૮
ખસે ખાધો ને દુર્બળ દેહ, ઉઠાછયો ઉઠયો અતિ તેહ;	
ખાણુતણા વરસે છે મેહ, વધુ વસમાં પડેછે વેહ.	૧૯
સાગ તોમર ત્રિશળના પ્રહાર, રાક્ષસ વરસે વસમી ધાર,	
વાનર આઝાદો અપાર, તોએ તજે નહિ અહંકાર.	૨૦
રાક્ષસ આયુધે કરી હણે, વાનર તે મનમાં નવ ગણે;	
રામ રામ મુખવાણી બણે, જે જીવન છે હનુમત તણે.	૨૧
આવતો આયુધ બાણ પાણુ, સહીને નાખે નિર્વાણુ;	
જય જય વદન બોલે વાણુ, ધાયો વીર કોધ મન આણુ.	૨૨
પૂછ મુદિ પાદુના પ્રહાર, નખે વલૂરે નિરધાર;	
હાતે કરી કરડે અપાર, કોપ્યો ફૂર કરે સંહાર.	૨૩
વિઘ્નિયો રાક્ષસનાં હુંદ, નાહા કરતા આકુંદ;	
માયો મહીએ ખાડયા મહામદ, રાક્ષસ નિઘપવિઘ્નરણુ ચંદ.	૨૪
ઈદ્રિજિતને ધયું તવ જાણુ, વાનર વેરી લે છે પ્રાણુ;	
આખે કટક પડ્યુ બગાણુ, જાણે જામે ફેરવી આણુ.	૨૫
ક્યાં નાસો છે કાવર ધર્ષ, શુ સુખ ભોગવશે ત્યાં જર્ષ;	
ભુદિ તમારી તે ક્યાં ગઈ, પરાક્રમ તમારું શું ધયું બાઈ.	૨૬
લોહ મુશળ ભોગળ મળઈત, બાણ બડ નાખે હનુમત,	
રાક્ષસમાત્રનો આણે અત, મહ બવો ગાળે મહંત.	૨૭
હણ્યા હાથી બાંભ્યા રથ, પાળા પ્રાણે યથા સમરથ;	
જાણે મહાદેવને મન્મથ, અદ્ભુત મુદ્ધ યાચે અકથ.	૨૮
ઈદ્રિજિત કોપ્યો અતિ ધણું, દેખી પરાક્રમ વાનરતણું;	
ચાખામૃગને હવે હું હણું, કરી પ્રહાર ને અનગણું.	૨૯
ખાણુદિ આરંભી ધોર, કરવા લાગ્યા કર્મ કઠોર;	
સખગ યાતો હવે ત્યાં ચોર, જાણે પર્વત ઉપર ચોર.	૩૦

૧૭ રેણુ—રેણુએ અજુવાસ—ઉજોડા. 'હનુઆય' પ્ર. ૪. ધી.

૨૪. રાક્ષસ ઇન્દ્ર—રાક્ષસરૂપીનિઘપ (તાપ)ને વિઘ્નરણુ (નાશ કરનાર) ચંદ્ર
જેવે. ૨૬. બાઈ—દેખાઈ. ૨૮. મન્મથ—મમદેવ. ૨૯ ચાખામૃગ—વાનર.

- આમ્હાણો આખો હનુમાન, જાણે મેઘ મળીને ઢાંચો બાણ;
 વળી બહાર આખો બુદ્ધિમાન, જેમ માંહે અંધકાર નિવારે યાન. ૩૧
- ગિરિશિખર શિલાના પ્રધાત, વૃક્ષતથા વરસે વરસાત;
 વપુ વિહારે વિખ્યાત, જેમ પ્રલયકાળ હોય ઉલ્કાપાત. ૩૨
- ઈદ્રજિત કોખો અતિ તદા, હનુમંતને એક મારી ગદા;
 આવતી જાળવી જદા, જોને સાથે સ્વામી સમર્થ તદા. ૩૩
- સીતાપતિનું સ્મરી રે નામ, ચરે રે સખળ સંમામ;
 વદતો વીર ન મે'લે મામ, કાળને હણવા હૈયે દામ. ૩૪
- આગે જેમ અંધ કને ઈશ, કાળનેમિ ને જગદીશ;
 પર્વત પ્રહારે પડેછે શીય, અંજનીમુતે અતિ આણી રીસ. ૩૫
- ક્ષણ રહે નહિ એકે દાર, પ્રકટયું જેમ પ્રલયનું વાર;
 હનુમંત કેમે ન ખાણે દાર, રાક્ષસ મહી સુવાડયા ચાર. ૩૬
- આવતાં મુખ મહી ભાંજે બાણ, કરવા દે નહિ શર સધાંણ;
 પ્રૌઢો પોતે પર્વત પાણ, જાણે પ્રલયકાળનો બાણ. ૩૭
- સામુએ જોયું નવ જાપ, તે તો મુદ્દ કહો કોણે યાપ;
 ઈદ્રજિત કોખો રણરાપ, બાણે કરી આમ્હાદે કાપ. ૩૮
- શક્તિ એક મૂકી મેધનાદ, આવતી ભાંજી ઉત્સાદ;
 વાનરે વસમો માંડયો વાદ, રાક્ષસ પામે પરમ વિવાદ. ૩૯
- કો સાગરમાહે નાખ્યા સહી, પછાડયા કો પામે મહી;
 માટે છનિયાં સામે રહી, કો બાગો તો બીએ નહિ. ૪૦
- હથુશકાની ચલાવે શેક, માર્યા વિના ન મે'લે કેક;
 જેમ શશુ ધોળિયાં નાખે કેક, હથુતાં હરિને ન લાગે નેક. ૪૧
- ઈદ્રજિતનાં આયુધ જેહ, ભાંજી જૂકો કીધો તેહ;
 નખે કરી વલૂરે દેહ, પરાક્રમતાણું ન આવે છેહ. ૪૨
- સેના સધળી કટકા કરી, જેમ ગજ ઉપર કોખો કસરી;
 પાડે દાક હકીલો હરિ, કરે પ્રહાર ગિરિશૃંગ ધરી. ૪૩

૩૧. જેમ ઈ-જેમ માંહે (અંતરમાં) યાન પ્રવેશીને અગાન રૂપી-
 અંધકારને નિવારે છે તેમ. ૩૨. પ્રધાત-પ્રહાર. 'પ્રહાર' પ્ર. ૪ થી. ૩૫.
 અધક-એ નામનો દેવ. ઇશ-મહાદેવ. ૪૦. છનિયાં પાડે-છંદાયાં કે ચાળા પાડે.
 ૪૧. જેમ ઇ- ૪૨. છેહ-અત.

ભાન્યો રથ માંભો મારથી, સિંહ સોળ મરણુ પમાડ્યા મથી;	
ધ્વજ દડ જાણે નાખ્યો નથી, ઈંદ્રજિત ક્રોધ્યો મહારથી	૪૪
ખીજે રથ બેઠો મહાયોધ, અતગત આણીને ક્રોધ,	
હવે કરે રિપુનો શોધ, રાણુ જેમ લાવે નહિ શોધ	૪૫
સારી શિવદે'ગનો સ્થભ, પુનરપિ યુદ્ધ માડ્યુ આરભ,	
જેમ જગને જોકડાને બમ, જાણે વિવેકી જીત્યો દમ .	૪૬
પ્રાસાદનુ શિખર ગૃહો સાર, મોકમ કરવા લાગ્યો માર,	
પસમો વીર ખરો છે ખાર, બને ભૂનો ઉતાર્યો ખાર	૪૭
આયુધના આગળ અખાર, મસ્તકતણા ન આવે પાર,	
ગજ પડ્યા જાણી ગિરિધાર, રોણિતસરિતા વહે તેણી વાર,	૪૮
અનનીસુત ક્રોધ્યો અતિ કાળ, ભારે ભરડા લાગ્યો કાળ,	
અનકે જેમ માડી આગ, મરણુ મોકલ્યુ મૂક્યુ જાળ	૪૯
પુષ્પવૃટિ આરમી દેવ, સડુમે કરવા લાગ્યુ સેવ,	
અનનીસુતની અસ્થમેવ જે જે કરવાની ટેન	૫૦

કડવું ૧૬ મું.

રાગ દોહરી.

ઈંદ્રજિતે મન વિમારયુ, વાનર વશ ન આવે જ,	
માયાયુદ્ધ માડ્યું મહાનળીએ, મનને મોહ ઉપજાવે જ	૧
આગ્રહન આખોએ ક્રોધો, કરી બાણુની વૃષ્ટ જ,	
પ્રત્યક્ષાગતો પાવસ જાણે, સહી રેવશે સૃષ્ટ જ	૨
ક્ષોદતણી મોગર મહા મોગી, આવી અસખ્યાત જ,	
દનુમતને હેયામા વાગી, વજ્રસરીખી ઘાત જ	૩
પવનપુત્ર ઉત્પતિયો ત્યારે, ઉઘો અતિ આશય જ,	
ઈંદ્રજિતે અતર રથ રાખ્યો, આવ્યો તેની પાસ જ	૪
નિરાધાર જે યુદ્ધ કરે છે, અન્યો અન્યે આપ જ,	
ઈંદ્રજિત આક્રોશ કીધો, પ્રગટ કરી પ્રતાપ જ	૫
વદતા જે અવનિ ઉતરિયા, બાહુયુદ્ધ કરે બળિયા જ,	

પડછંદા પ્રૌઢા વાજે છે, દોરો ન નંચે કળિયા છ.	૬
મુદિ પાડુ ને દીંચણિયાં, મદસમુદ્ધ મહા માડે છ;	
શરી સામટી મારે મોંમાં, પાછો પાગ ન છાંડે છ.	૭
છદ્રજિત વલૂચો આખો, વાનર વડતો વાધે છ;	
અતિ અંચળ અતુર ચૂકવે, પરાક્રમ પાર ન લાધે છ.	૮
છદ્રજિત ધયો આયુધ વોણા, સેના વિના શરીર છ;	
સેના સમીપે ના દીસે, મન વિમાસ્યું વીર છ.	૯
ઉપાસન કરીને આપું, ઉતાડું એનો નાદ છ;	
આમે વશ કેમ ન આવે, અતિ કરે ઉન્માદ છ.	૧૦
એવું વિમાસી છદ્રજિત તે, ધયો અંતરધ્યાન છ;	
શિવપ્રાસાદ શિખર જઈ બેઠો, દહીસો હનુમાન છ.	૧૧
નિકુમિલા નામે એવું, હૃમમય હોમશાળા છ;	
દામ દામ રાક્ષસ મૂઝા છે, તે તણા રખવાળા છ.	૧૨
વચમાં એક વડવૃક્ષ રે, તે તો છે વિશાળ છ;	
જોજનમાત્ર તે જૂનિ આમ્હાદે, એરી તેની ડાળ છ.	૧૩
વડવાઘ વાધી છે લાખી, કૂપળ રાતી રાજે છ;	
પંખી સોર કરે છે ઉપર, જાણે શુ ધન ગાજે છ.	૧૪
આપોપે આવીને કીધું, બાજડે બેસી સ્નાન છ;	
શુદ્ધ ધધ રડતાજર [પોતે], પ્રેમે કર્યો પરિધાન છ.	૧૫
વેદી ઉપર આવી બેઠો, કનકતણી છે તેહ છ;	
કુંડ એક સમીપે સુંદર, જેમા પાવક રહે દિવ્ય દેહ છ.	૧૬
વ્યાઘચર્મ ઉપર બેઠો છે, આસન વાળી આપ છ;	
પ્રાણાયામ કરીને પ્રેમે, જપવા લાખ્યો જપ છ.	૧૭
ઈદિ કેઈ ઉપાસન માંડ્યું, દોમ વિવિધ પેરે હોમ છ;	
વિપ્રવૃદ્ધ ત્યાં વેદ જણે છે, અયર્વણી સહુ કાચ છ.	૧૮
અભિપ્રાય આગમના જાણે, મતતણા જે મર્મ છ;	
હૃતદ્રવ્યના આપ્યાં છે આગળ, કરવા કારણ કર્મ છ.	૧૯
અજ એક ઉભો રાખ્યો છે, કંઠ કર્યો છે છેદ છ;	

૧૫. પરિધાન કર્યો—પેહેર્યો. ૧૮. અયર્વણી ધન-શત્રુ મારણ વગેરે અભિચાર કર્મ અયર્વ વેદમાં જણાયા કલા છે માટે. ૧૯. આગમ-શાસ્ત્ર. હૃતદ્રવ્ય-હોમચાના પદાર્થ.

- ભગારેક શોણિતને અર્થે, પૂર્ણ નહિ તે ભેદ જ. ૨૦
 શરવો ભોલોનો સોહે છે, પ્રતાપી જન્મણે પાણિ જ;
 ભરી ભરી રશિર દોમે છે, પ્રેમ અતરગત આણ્વી જ. ૨૧
 સેતક સહુ સાવધાન રહેજો, વિદ્ધ કરશે દેવ જ;
 સ્વભાવે વૈર આપણુ શુ, દેવ ને અવશ્ય મેવ જ. ૨૨
 હોમ કરતા કરતા પ્રકટયો, કુડ થકી એક રથ જ;
 વેમર મોળ જોતયા તેણે, સારથી સમરથ જ. ૨૩
 સહનું ટોપ હથરોટા ઉપર, આયુધ ઘોડાપીઠ જ;
 આબૂવણ અબર પહેરવાનાં, આઘ્યા જણે ધણ જ. ૨૪
 દિવ્ય રથ દેખીને રીઝ્યો, રાવણુ કેરો તન જ;
 સજ થઈ રથ એસવાનું, બળિયે ક્રીડુ મન જ. ૨૫
 જય જયકાર વડે બહીજન, વાજે વિવિધ નિશાન જ;
 અમરગણુ ઉઘાળે ભરિયા, પડિયું ભય ભંગાણુ જ. ૨૬
 ઇદ્રિજિતે રથ ચડવાને, પીંજણીએ ધરિયો પાપ જ;
 ઇદ્રિ વરણુ ને વાયુ વૈધાનર, દોહસ નાહા જય જ. ૨૭
 આગે ઇદ્રિજિત ને (વળી) ક્યું ઉપાસન, ભાજશે ત્રૈલોક જ;
 જહા કિન્નર વિદ્યાધર નામ, સમળ પામી શોક જ. ૨૮
 હાહાકાર થયો તેણીવેળા, ઇદ્રિજિત રથ બેઠો જ;
 ન જાણીએ કાઈ કરશે, સચય મનમા પેઠો જ. ૨૯
 અતરિક્ષમાર્ગથી અવાલ્યો, જ્યાં હતો હનુમાન જ,
 અંજનીમુતા ઉમો રહેજો, ઉતાર અભિમાન જ. ૩૦
 પવનપુત્ર અતિ આનંદ પામ્યો, મુદ્દ કરવાના દોડ જ;
 ઇદ્રિજિત સાથી સળગો છે, જોવા સરખી જોડ જ. ૩૧
 આભસાં આડાં કરીને, અમર જોવા આઘ્યા જ,
 ઇદ્રિજિત ભાગા જીહે છે, મારી માન મગાખ્યા જ. ૩૨
 વાનરા શું વડવા આવે, વિસ્મય સરખી વાત જ,
 જે બાણુ જગત બીએ, કો સદી સકે નહિ વાત જ. ૩૩
 શેષનાગ સરખો સળેકે છે, ધરા ધરી નન જય જ;

૨૧. શરવો-(હોમવા માટે) ૨૩. વેસર-અચ્ચર ઘોડા ૨૪. અંબર-
 વસ્ત્ર. ૨૮. આગે ઇ-પ્રથમથી એ ઇદ્રને જીતનારો તો છેજ, અને વળી
 ઉપાસન ક્યું, તેથી આત્મ બળવાન થયો છે.

પર્વત સધળાએ મુજે છે, દરણ વામે વાપ છ.	૩૪
દ્વિજિત આંખો જાણીને, હનુમંત હી નામે છ;	
હસાપટ દેખાડી ને તે, રંગ ભેર તો રામે છ.	૩૫
રાક્ષસને મોઢે નર્ઈ લૂવે, ગ્રેમે પશ્ચિમદાર છ;	
વચ્ચે મો ધાણીને હેરે, ચેષ્ટા કરે અપાર છ.	૩૬
હંધણિં પાડે ને ત્રાડે, મોઢે માત્રાં ચાવે છ;	
પાછે પગે પગે પાછો, વળી સામે આવે છ.	૩૭
મન માંહે મલે નહિ કાને, ઉન્મતપણે અપાર છ;	
શિયા શિખર ને તરવર નાખે, નાદ કરે નિરધાર છ.	૩૮
દ્વિજિત એવો કોખો છે, જાણે કાળકૃતાંત છ;	
આણુવૃષ્ટિ ત્યાં કરે ભેરવી, આચ્છાદ્યો હનુમંત છ.	૩૯
વિઝારીને બાહરે નિસરો, ગુફામાંથી સિદ્ધ જેમ છ;	
આભલામાંથી આદિત્ય નિસરે, પ્રકટ થયો ભડ તેમ છ.	૪૦
જેમ તરણે ઢાંક્યો પ્રકટે, હેલામાં હુતાશન છ;	
ગિરિશૃંગ લેછને ધાયો, ગ્રેટો પુત્ર પવન છ.	૪૧
ગુમુક્ત યુદ્ધ પ્રવર્ત્યુ ત્યારે, કોળાહળ શબ્દ હોય છ;	
નથી દીઠા નથી કાને સાંભળ્યા, એરા વદતા કોય છ.	૪૨
આયુધ આવતાં બાંછ નાંખે, પ્રહાર પોતે ચૂકે છ;	
મોઢે પડપાને મારી નાખે, ચતુરપણે નવ ચૂકે છ.	૪૩
અહીંનો તહીં તહીંનો અહીં, એક સ્થાનક નવ યોખે છ;	
પવન પ્રાયે ચંચળતા, યુદ્ધ કરતો અતિ શીખે છ.	૪૪
દેખીને દિગ્મુદ્ધ થયા રે, વિસ્મય પામ્યા દેવ છ;	
અંજનીસુતની સ્તુતિ કરે છે, શુદ્ધ મને કરે સેવ છ.	૪૫
દ્વિજિત મન વિમાસે, કરે કવણ ઉપાય છ;	
શાખામૃગ શું એ દીમે છે, વચ કયમે ન ચાપ છ.	૪૬
જય જય રામ જપે છે માઢે, સીતાનું કરે સ્મર્યું છ;	
આયુધ અગે એક ન વાજે, વજ્ર યાયે તણું છ.	૪૭
મનમાહે તે નથી આણુતો, આવરિયો અદંકાર છ;	
આયુધ સધળાં એ લેઈ જાયે, એકે ન વાજે તેણીચાર છ.	૪૮

૩૬. વચ્ચે-પગ વચ્ચે. હેરે-ગુએ. ૪૦. વિઝારીને-(આણુ વૃષ્ટિનો)

સીતાજી ત્યા બેઠા બેઠા, દે છે અતિ આશિષ જી,
એ મારા બળિયા બાધવને, રાખજો ધી જગદીશ જી.

૪૯

૩૬૩ું ૧૭ મું.

રાગ ગોડી કુમરી.

- ઈદ્રજિત મન કરે વિચાર, વાનર મદ બયો કરે માર,
જીયો ક્યમે જાયે નહિય ૧
- જીત્યા વિષુ જો ઘેર જાઉં, તો તો હેવાં હજનો ધાઉં,
કો અમર મને માને નહિય. ૨
- જ્ઞાતાત્મ હવે મે'જી બાણ, પણ એના સેના નહિ પ્રાણ;
જીવતો એને જાણવોય ૩
- આયમન સેધ કર્યું પ્રાણપામ, હદે ધ્યાન ધરીને પામ,
જ્ઞાતાત્મ તે સાધવાય. ૪
- જ્ઞાતાશિરા નામે તે અમ, સાધ્યુ બળ કરીને રામ;
બળવતને તે બાધવાય. ૫
- આકર્ષિને મે'જી બાણ, સાથે નાગપાશ નિગ્ધાણ,
બળભેર બળિયે મે'વિધુય ૬
- પાછળ પ્રદક્ષિણા દે પ્રીત, બળિયાને બાધવા રીત,
રૂપસં કરી શકે નહિય. ૭
- ઈદ્રજિતને મન ઉગાટ, અસ્ત્ર અક્ષય યયુ શા માટ ?
અમોષ જાણી એ મે'વિધુય. ૮
- જો બંધાણો નહિ વાનર એક, તો ક્યમ જીને અમર અનેક,
એ અસ્ત્ર અર્થે આ મું નહિય. ૯
- જ્ઞાતાસદન આજ્યો ઈદ્રજિત, જ્ઞાતાને પૂછવા પ્રીત,
અસ્ત્ર અક્ષય કા યયુય. ૧૦
- વિધાનાએ જાણી વાત, યાવા લગ્યો અતિ હવાન,
ઈદ્રજિત ત્યાં આદિયોય. ૧૧
- સહુએ બધ પામ્યું અતિ મન, એ આવે રાવણનો તન,
તે જાણે યુધ મામયેય ૧૨

- બ્રહ્માએ આપ્યું આસન, માન મહોત દેઈ મધુર વચન;
કહો ક્યમ પધારિયાય. ૧૩
- કાંઈક અમને દીજો કામ, હું અણુતેડચો આણે કામ;
વચવરતી છું તમ તણોય. ૧૪
- હિંદુજિત કહેછે અતિ કોપ, અસ્ત તમારાનો થયો લોપ;
હનુમંત બધાણો નહિય. ૧૫
- તમારે બળે હું માકું, એક લાકડિયે સહુ હાંકું;
કોને લેખામાં નવ ગણુંય. ૧૬
- તેહ તમાઈ થયું ફેક, જેણે કરી છતું તણુ લોક;
શોક કહી પામુ નહિય. ૧૭
- હવે કરો ફંછ રહેવા કાર, આપણુ મેળ નહિ લગાર;
જો વાનર બધાયે નહિય. ૧૮
- વિરંચિએ વિભાસી વાત, એ ઉદે પામ્યો અતિ ઉત્પાત;
ઉત્તર શો એને આપિયેય. ૧૯
- અંજનીમુત ક્યમ બાંધ્યો જાય, જો કાનિયે કોડ ઉપાય;
જેને રાજે જાનકીય. ૨૦
- સાંભળ હો રાવણના તન, તને કહું એક સત્ય વચન;
એને બાધી કો નવ શકેય. ૨૧
- એને માથે સમર્થ રામ, જેહ તણું અતિ નિર્મળ નામ;
જે જન્મકોટિના અધ હણેય. ૨૨
- આદિપુરુષ લીલો અવતાર, હરવા ભૂમિતણો તો ભાર;
માયા મનુષ્ય દેહ ધર્મોય. ૨૩
- અભેદ અણેદ અને અકલેદ, જેની વાત ન જાણે વેદ;
સરજે પાળે સહારેય. ૨૪
- અમ્યુત વ્યાપક સત્ય સ્વરૂપ, આત્મારામ એ અનંત અરૂપ;
ભૂપ એ ત્રિભુવન તણોય. ૨૫
- આત્મારામ અગણિત બ્રહ્માંડ, ફરતાં હું દેખુછું અંડ;
એક અનેકને નવ અડેય. ૨૬

- આવશક્તિ અવતરિયા એહ, મહા માયા માનુષીદેહ;
જગત જનેતા જનકર્તૃદીપીય. ૨૭
- એધડી મારી ઉત્પત્ત, પણ હું એની ન લઉં ગત્ત;
મતિ મારી તેવી નહિય. ૨૮
- એ છે રામચંદ્રનો દૂત, પવનપુત્ર જાણિયો હનુમંત;
મેં એને બંધાયે નહિય. ૨૯
- અસ્તતણો કંઈ નહિ વાંક, એ આગળ હુંએ છું રાંક;
મને એ મન નવ ગણેય. ૩૦
- રામભક્ત પ્રત્યે તે નવ આવે, એ અસ્ત બીજાનું ઘર ધાલે;
જે અન્યદેવના ઉપાસનીય. ૩૧
- ઈંદ્રજિત કોપ્યો જમ કાળ, કોધે લોચન ચઢાવ્યાં ભાળ;
અધર ડાહી એમ હવરેય. ૩૨
- હવે હું ફેડીય તમારો દામ, એટલું જો નિપજો નહિ કામ;
શાખામૃગનું શું ગણુય ? ૩૩
- બ્રહ્મા એહા હંસવિમાન, આવ્યા હનુમત જેણે સ્થાન;
વિનય વચન કરી વિનતિય. ૩૪
- અરે અંજનીસુત ! તું બંધાવ, વીરા અર્થે એટલે આવ;
આ અસ્ત સદ્ગુણ કર માફુય. ૩૫
- એ અસ્ત અદ્ગુણ કંઈએ નવ ધાય, તું દોણે નવ બંધાય;
પણુ ઇંદ્રજિત મુજને દમેય. ૩૬
- તે આવ્યો છે મારે ઘેર, જીવવાની નવ દીસે પેર;
જાણિયા તેં બંધાવવુંય. ૩૭
- દાપ જોડી કહેછે હનુમત, ભજી ભક્તવત્સજ ભગવંત;
વિધાતા સુણુ વિનતિય. ૩૮
- હમણાં હું બધાઈ આપ, તમ માટે તન પામું તાપ;
મરણુ પમાડે મુજનેય. ૩૯
- મરવા માટે હું નવ બીડું, એવું દુઃખ સંમારીય કીયું;
જન્મ તેને મરણુ સહિય. ૪૦
- ફૂત ફૂત થયો છું આજ, મારે કાંઈ નથી કરવું કાજ;
તે તમો આવ્યા જયવાય. ૪૧
- કોણુમાન હું પામર પ્રાણુ, પશુમાન અતિશે અજાણુ;

તમ સરખા આગળ કરમરેય.	૪૨
મારા પ્રાણ ઉતારી નાખું, તમથી કોણ વડું જે રાખું;	
પ્રાણનો મને ખય નથીય.	૪૩
પણું મને મોટી ચિન્તા એક, મેં રામને સમર્પ્યાં છે પ્રાણ ને દેહ;	
તો તમને કેમ આપીએય.	૪૪
પણુ યાચે જાચના ભંગ, કોણમાત્ર આ વાનર અંગ;	
ના તમને હું નહિ કહુંય.	૪૫
પ્રાણ અમર એ પડશે દેહ, નવું તન વળી પામશે તેહ;	
તો તેનો શો ખરખરોય.	૪૬
પણુ મને વિભાસણુ એક, તે તમ પ્રત્યે કહું વિવેક;	
મરણુ ભાગો ખીતો નથીય.	૪૭
સીતાની જાણ કોણુ કહે ભાળ, રામચંદ્રને ત્યાં તત્કાળ;	
તે માટે બંધાઈય નહિય.	૪૮
હું મરતે મરે શ્રી રામ, તો તો કહું યાચે કામ;	
લક્ષ્મણુ કણુ રહે નહંય.	૪૯
સુગ્રીવ મરે અંગદ તજે પ્રાણ, વાનરમાત્ર મરે નિર્વાણ;	
રામ વિના નવ રહી શકેય.	૫૦

કડવું ૧૮ મું.

રાગ ધનાશરી.

અમનીક્ષત એમ ઉચરે રે, ખલા પ્રત્યે વચન;
લોક અયોધ્યાના મરે રે, જેને રામ જીવન.

દાળ.

જીવન જેને રામજી, મરે ભરત શવુધન;
કૌશલ્યા ને કૈકેયી, તજે સુમિત્રા તન.

સાગર તટે સૂતા છે, વાનરા એંથી લક્ષ;
મરણુ માફ સાંભળીને, તજે પ્રાણુ પ્રત્યક્ષ.

૪૫. પણુ ૪૦-પણુ તમો મારી પાસે યાચના આવ્યાતે તમાફ યા-
ચું ભંગ યાચ છે તેની મને ચિન્તા છે.

મુજ મરતે એટલા જાણુ, તને તતક્ષણ દેહ,	
બધાવામા બીજું નહિ કાઢ, એટલો મન સદેહ	૪
જગતકર્તા વદે વગતા, સુણુ હાથીઆ હનુમાન,	
તને કોણુ બાધી શકે, કોણુ ઉગારે અભિમાન	૫
સમર્થ સ્વામી અનરમભી, હદે તારે રામ,	
વિશ્વ વ્યાપી હજ્યા પાપી, નહિ દાતોદામ	૬
અમે । તુ અઠેવ તું અમરેવ તુ આપ,	
વજ્ર છેડી શકે નહિ, તને બાળી ન શકે તાપ	૭
વિષ વસિષ્ઠ તણુ તને, ચક્રે નહિ લગાર,	
પાણી બૂઝાડે નહિ તને, જ્યાં ત્યાં રામે જગદાધાર	૮
જાનરી સાધી તને, દે છે આશિર્વાદ,	
તેણે કરી તું ઉગરે છે, ઉપજે ઉ-લાદ	૯
બધ બારે છે મને, દ્વિજિતનો આજ,	
સદ્ગુણ મારું અસ્ત્ર કરે એમું છે કાજ	૧૦
સદા એ અગ્રોધ છે, છુન વિરે નહિ તેહ,	
માન એમું મને દે, મન આવીને નેહ	૧૧
મરણુ તું પામીશ નહિ, હું દેઉં છુ આશિષ,	
પ્રહાર તને નહિ વાગે, ચિના કથી મ કરીશ	૧૨
એમ કહીને વિધાતા તે, યથા અંતરયાન,	
આપોપે બધાવિષુ તે, હડીને હનુમાન	૧૩
ધાર્મ રાશુમ મન્યા સમગ્રા હ્રદ્રજિત ત્યા આવિયો,	
પોતે પાસે રહીને, દદ કરી બધ બધારિયો	૧૪
દશ દશ સદસ્ય યોધા એકેકી પાસા રજા સાદી પાયુ,	
દામળો દીપ્તે વાનરો, તે વરી ન શકે વજ્ર	૧૫
વધામણીઆ ગયા વેગે, રાખને કમું જાણુ,	
વશ કરી બાધ્યે વાનરો, જ્યાં પામરપ્રાણુ	૧૬
સુણી રાવજુ મન રીઝ્યો, બડો બસો મારો તન,	
વધામણી આપી તેને, થઈ પરમ પ્રસન્ન	૧૭
ભોમ ધાયા મારવા, સાબળી અવળે વાન,	
રાક્ષસ ને રાક્ષસી તે કરેય લાગ્યા પાત	૧૮

લોહ ભોગળ ને ભોગરી, મૂગળ કેરા માર;	
દાતે કરડે નખે વજૂટે, પ્રીત્તા પાટુપદાર	૧૯
કો કહે માર્યા તાન મારો, કો કહે માર્યો શ્વાત;	
કો કહે મારો માટી મારો, કો કહે જામાન	૨૦
કો કહે મારો મામો માર્યો, મામો માર્યો મર્મ,	
સાચો માર્યો સમરો માર્યો, ફૂર કીધું કર્મ.	૨૧
મંત્રી માર્યા મનના માન્યા, અપરાધી છે એહ;	
ગક્ષમ ને રાક્ષસી, વેર વાળે બેહ.	૨૨
વાનરો દીમે દૂનજો, દામણો ને દીન,	
ઉત્તર કોને કરો ન આપે, થઈ રહ્યો છે લીન.	૨૩
રાજસભાભણી ચવાવ્યો, ઈંદ્રજિત છે સાચ,	
રાવણે દીડો આવનો, ખડ્ગ લીધું હાથ .	૨૪
સભામાથી ઉગ્નણો, અધર ડસતો દત;	
પુત્ર કેરૂ વેર વાળુ, આજ આણુ અત.	૨૫
એણે વાડી મારી ઉભેળી, મારિયા પ્રધાન;	
એંશી લક્ષ રાક્ષમતણુ, ધાત્યુ નસતાન	૨૬
રોમાગમ ને ક્રોધપૂરિત, પાડતો અતિ ચીમ,	
વિકટ બુકુરી બાન દીમે, શોકપૂરિત રીસ.	૨૭
કાળકન્યા કર ગૃહીને, મારવાને ધસમગ્યો,	
પુત્ર શોકે પરમ ખીડિત, ક્રોધ અતર અતિ વશ્યો	૨૮
માડ મીઝી યુગ્મ લોચન, વાનરો ક્રુજે ઘટુ	
મગ્યે શુ ભાઈ માર્યા પહેયો, ચરીર દીસે શણમણુ	૨૯
લોક કહેડે આણે વાનરે, નિશાચર બળિયા મલ્વા;	
રાક્ષસી સવળી રાડ કીની, ન જાયે કાણે ગણ્યા	૩૦
આયુધ વિહોણો ને એકસો, ઉધાડુ અતિ અગ,	
ગ્વામી એનો મમીપ નહિ, ક્યમ કરે રાક્ષમ ભગ.	૩૧
સ્વભાવે જે બક્ષ વનચર, એણે કોણુ કીધું કાજ;	

૨૭. રોમાગમ-રૂપાં જિભા ચવા-રોમાંચ. ક્રોધપૂરિત-ક્રોધથી ભરેલો (પૂરિત-પૂરેલો-ભરેલો) વિકટ-વિદામણી ૨૮. કાળકન્યા-તરવતર. ૩૧. ક્યમ ૬૦-એવો એ રાક્ષમોનો ભગ શી રીતે કરી શકે.

ન ત્રી માગ માગ્યા, ગદી નહિ મુજ લાજ	૩૨
ગવણુ જીભો જીગામીને, સહી મૂં સહાર,	
અરે પાપી પનગમ, કોણુ કરે તારી માર	૩૩
રેલે રે અધમ ઉગતો, માનુઃ માહે નદ,	
નાશ કીધો નિશાવરનો, પડ્યો કેવો દુદ	૩૪
તેડ તારા ગમને, રાખે તુને રાક,	
ન મે'તુ તને છાતો ધતોતારો વાક	૩૫
પ્રાણુ પ્રાથે પાડી વા'વી, તે તે ઉમેળ્યા છોડ,	
અમૃત સીંચી ઉઠેયાતા, આણી અતર કોડ	૩૬
મત્રી મારા માગ્યા, તે હણ્યો અક્ષકુમાર,	
દાઝે છે મુજ દેહડી, કમ ઓનવુ અગાર	૩૭
એમ કહીને અસિએ કરી, કરવા લાગ્યો પ્રહાર,	
પ્રહરતે આવી પાણુ સાલ્યો, એ નહિ અધિકાર	૩૮
હૂતને વળી દામણો, બાધિયો વળા બધ	
હાથે કરી હણવો ન ધટે, સાબળો કલ્હો સબધ	૩૯
વાનરો એક વધ્યો કહેલો, એવા અસખ્યાત	
હેર હણ્યા ભેગ નથી રે, જીવો વિચારી વાત	૪૦
અક્ષકુમાર વળે એલો, મારતા મહારાજ ?	
કોટિ એના હણ્યા હોયે, તો એ ન સરે કાજ.	૪૧
રામ તમને જાણુરો જો, રાક રાવણુ રામ,	
પરાક્રમ તમારૂં પ્રીતરો, એણી વાતે જશ જમ	૪૨
અમર સહુને જાણુ ધારો પેખરો પરાક્રમ,	
વાનરો એક વાહી બાધ્યો, મારવાને મર્મ	૪૩
જો જોટો મે'લી વધો એને તો તમે બળવાન,	
એલો એકને બહુ હણ્યા રાક્ષસ, ઉતાર્યું અભિમાન	૪૪
વચન સુણી પ્રધાનના, રાવણે દીધી ગાળ,	
રાક માટે બીડુ છુ, નહિતર હણુ તતક્ષણ	૪૫
ધેરાઈ રહ્યો છે વાનરો, કાઈ લેખવે નહિ મન,	

૩૩ પનગમ-નાર ૪૦ વધ્યો-માયો ૪૧ એલો છ-એલો (એ મારવા રૂપ કર્મથી) અક્ષકુવરનો બદલો કાઢી વળે છે "એને" પ્ર ૨

પ્રભુના પ્રતાપથી, આપોડુ જાણે ધન્ય	૪૬
તુ જાણેછે બાધ્યા માટે, એને મન છે ણીક,	
પણુ એમ મુદિ એની માફ જે હૈયે આવે હીક	૪૭
શુ રૂ ને રામજીએ, નવી દીધી રીખ,	
દશે મસ્તક ખૂંટી નાખુ નાર તારી માગે બીખ	૪૮
વીશે કર કાઢુ થડ થકી, કડકા કર કાપ,	
કાગડાને ફૂતરા આમિષ તાર ખાય	૪૯
રાક્ષસ માત્રને માફ, રાક્ષસી કરે રાડ,	
મરણુ પામવા મૂંઝુ તુ, જનકી લાવ્યો માડ	૫૦

કડવુ ૧૯ મુ.

રાગ ધનાશરી એકતાળી

કોણુ કુમતિ ઉપની તને, જે જનમન્તિની લાવ્યો	
બીખારી થઇ તસ્મરની પેઠે, એમ બહુ નન ભાવ્યો	૧
જો તુ રાવણુ બળિયો હતો, બ્યારે હતા લક્ષ્મણુ રામ,	
સારે તું તો હરત સીતાને સગળ કરી સગામ	૨
રામે આવતા કહ્યુ મને, લેઈ આવજો ભાળ,	
કહ્યુ નહિ જે સીતાને અહીં લેઈ આવે તતકાળ	૩
રાક્ષસ માત્રને મારીને ઉતારી જૂબાર	
એટલી જો આસા આપી નહિ સ્વામી જગદાધાર	૪
ત્રિકૂળગળ ઉજેડી આજો, સાગરમાહે નાખુ	
ઉધો કરી બોલુ પાણીમા નામ માત્ર નન ગણુ	૫
બાજીને જૂકો કરે પર્વત કાપ રી દહ દોટ,	
મુદિ મારે ઉડાડુ અતરિક્ષ જેમ પવન ઝીણો લોટ	૬
સાગર સાતે શોણુ સાયે કે પવત નાખી પૂર,	
મેરે મદર સરખા મહીધર ખાડુ પ્રહારે ચૂર	૭
આકાશ ઉતરડી નાખુ ગવિયદ્ર સતાડુ	

૪૬ ઘેરાધ— 'ઘેરાધ' પ્ર ૩-૪ ૪૭ બાધ્યા માટે—અધન સખધી

૭ સાગર ધન—આમજી ઉતરડી નાખુ. ૫-૬-લી

તાગગણુ ઉખેડી હજવે, અમરને અવનિ પાડું	૮
ગેપશીશયી ધરા ઉઘાડુ, વ્યાપુ ચોદે લોક	
પ્રાણી માત્રને પ્રલય કરે, ને મહુને પમાડુ શોક	૯
બળે કરી નથી બાધ્યો મુજને ઇચ્છાએ બધાળો,	
નિરચિએ કરી વિનતિ, મદા હુ સુપરાણો	૧૦
મારા માયા ઉપર મોટા, રામચંદ્ર રણધીર,	
જન નદિની માતા મારી, રાખે લક્ષ્મણ વીર	૧૧
વીરો આખે થયો આધજો તો હૈયાની કા કૂની !	
દેવ તારો થયો દુખજો, હવે દોરડી તૂટી	૧૨
મહાનુભાવની મતિ પલગાએ, ન્યારે જુડુ હોનાર	
વિનાશકાળે નિપરીત મુદ્દિ થાય, તેમા નહિ પ્રતી ૧૨	૧૩
પગ્નારી તે વિપવેનડી, બીજી એ અનળા પ્રેમ,	
તેમા જનકસુતા ને જગતમાતા, મૂઢ નિમારસી જોય	૧૪
આપોષે હણુવા હોડિછે, કરે કંગી મી રામ	
ખરી ખાત થઇ છે મનમા, તુજશુ જરવા સમાગ	૧૫
ગળે તુ આડો આભ્યો નહિ, કે કાઠરો નહિ કાપી	
માતા તારી મરણુ પામી નહિ, જે તુ જન્મ્યો પાપી	૧૬
ઉગતો ઉમેડી નવ નાખ્યો, કા તુ કુળ-અગાર,	
રાક્ષસકુળ વન દુદ્ધિ પામિયુ તું છે કંઠશુકુંદાર	૧૭
તારે સદુએ વેરી મ યુ છે, જે જોનેછે મમતુ	
કામે તારો કેમ લીધો છે, મન હોડિછે મમતુ	૧૮
કડવેા છુટડો જાતવે, પથ્યઉપર નહિ પ્રીત,	
કાલે તુ મેળિયો કીધો છે બરવા રૂડી રીત	૧૯
રામ દુહવાણે કો સખી શકે નહિ જે કાળનજો મદામન,	
મિપ કરી મારવા હોડિછે, સ્વામી દીનદયાળ	૨૦
અપરાધ વિના દણે નહિ મેને, સીતાપતિ છે સાધ,	
દણુવા હરણુ કરા યુ એણે એ મોટો અપરાધ	૨૧
મનુષ્ય તુ માનેછે મૂરખ માયા માનુષ દેહ,	

૮ શેરશીશયી ઈ-“શેર સરખા ધરા ઉઘાડે” પ્ર. ૨ ૧૨ દોરડી-
(આયુધ્ય રૂપી) ૧૩ પ્રતીપાર-ઉપાય ૧૫ દણુવા-(તને)

તને દામ્બાને લીડીએ, આદિપુરુષ તો એદ	૨૨
કોપ કરી બે રાધવ મૂકે, લાંથી તીનું તીર;	
લક્ષ્મી આખી બસ્મ કરે, મહિત તુજ શરીર	૨૩
સીતા સહુકાને તો બાળે, બે કાણુ કરે તો કોપ;	
સતી ધર્મ સાચવે સાચો, ન કરે માતા લોપ.	૨૪
દાશ્યે કાઈ નથી વંકુ તારૂં, અર્થ સર્વો છે આજ,	
કિષ્કિંધાએ સમીપે છે, સ્વામી મી મહારાજ.	૨૫
મીતા મોપી ચગ્ગે લાગી, માગી દુવિતદાન;	
રઘુપતિને કંઈ રીત રહે નહિ, બંકનવસળ બગવાન.	૨૬
અવિચળ જદ આપરો તને, ઉપાધી ન શકે કોપ;	
ખીનતુ રામ ઉપાધે, રામનું આખું અવિચળ ટોપ.	૨૭
મરીને તુ શાં મુજ પામીશ, તાણુરો શ્વાન શિયાળ,	
મિયાણા લોચન કાઢરો, જે કમળપત્ર વિચાળ.	૨૮
જૂત પ્રેમ પિશાચ જેયર, આમિષ કરો આહાર,	
બે રામચંદ્રને સીતા સોપી, નહિ કરે નમસ્કાર	૨૯
તયન સુગ્રીને વાનરકેરા, ગવણુને ચઢી રીસ,	
પ્રહરત તું વારીશ મા મને, હવે છેડું સીસ.	૩૦
અરે મૂરખ મનુષ્યનું, મુજ આગળ શું વખાણ;	
અમાવે જે બાણ અમારે, પ્રત્યક્ષ લીજે પ્રાણ	૩૧
રાડીપુત્ર ગન્ધર્વદ્ર થયે, રાન થઈ રહે રાક;	
મુજ બેનના નાક કાન એણે વાદ્યા, પહેયો એનો વાક	૩૨
દુર્બળને જે દેવે દીધુ, સીતા રૂપિયુ રત્ન;	
તે હુ દરબે હરી લાગ્યો, હરી શક્યો નહિ જાત.	૩૩
પ્રાણ થકી સીતા વાલી છે, તેને તજ ન જાય;	
કોટિ રામ મળી બે આવે, કરે કોટિ ઉપાય.	૩૪
આગે મનુષ્ય ને મળ્યા વાનર, તાળીએ જે ત્રાસે;	
ન છેલું નાશ કરે સધળાનું, નાદ સુણી જે નાસે	૩૫
અરે ! વનચર તુ કાઈ ન જાણે, રાખસભાતી રીત;	

૨૮. કમળપત્ર—કમળપત્રસમ. ૩૨. રાડીપુત્ર—(દશરથ મરી ગયા હતા માટે) ૩૩. જાત કરીશક્યો નહિ—(હામ) ૩૫. ન છેડું—?

રાજ્યબ્રહ્મ મળ્યું માનુષ ને, પીડાણો છું પ્રીત.	૩૬
કાંધએ ગુણ હોય જે એમાં, તો કાં કાઢે તાત ?	
કૈકેયીએ કહ્યું કહી, વન વાસ્યા જે બ્રાત.	૩૭
હીન ક્ષીણ અતિ દુર્બળા, વિરહે ખસ વગુત્યા;	
નીઝણું પી પી થયા દૂબળા, હીંડે હાહા હુતા.	૩૮
શતમેળન આડો સાગર છે, વિષમ ગડ લંકાતણો;	
મનુષ્ય બાપડા માત્રજ કેઈ, અદાર અમારે એ ગણ્યો.	૩૯
દેવ દૈત્ય મેં રાક્ષસ જીત્યા, મારે મન કેઈ માત્ર;	
સ્વભાવે જે ભક્ષ અમારે, જાળર જેનાં માત્ર.	૪૦
મનુષ્ય વોણી કહું મેદિની, વાનરને વેંચી આપું;	
રાક્ષસ તમ કર તેણે, સકળ લોક સંતાપું.	૪૧
એમ કહી રહ્યો અણુ બોલ્યો, હદે ભયો છે કોધ;	
ધણુંએ હણવા હીંડે છે, પણ પ્રહસ્તા દે પ્રતિબોધ.	૪૨
હવે કહો એને શું કરું, પૂછ્યા સર્વ પ્રધાન;	
અપરાધીને દંડ દેવો, યથાયોગ્ય કહ્યો નિદાન.	૪૩
મનુષ્ય હોય તો છેદિયે, નાક ને વળી કાન;	
વાનરને તો પૂછકુ હોયે, જાણો તેને સ્થાન.	૪૪
પૂછ પ્રજાળી એને, ફેરવો આખે ગામ;	
જાળીને ભસ્મ એ થાયે, ન કરે એવાં કામ.	૪૫
લોક માંહે અપકીર્તિ થઈ, વાનરે રાક્ષસ માર્યા;	
એક પ્રત્યે એવડે નવ આશું, મહા બળિયા રણ હાર્યા	૪૬
ગામમાથી ગોદડાં અણાવો, તેણે ચોપડો તેડ;	
પૂછડે આખે એને વીટો, આક્રોશ થાશે એહ.	૪૭
તેલતણાં ફૂડલાં મોઢાં, આપ્યા અસંખ્યાન;	
ગોદડાંના અંગારજા કીધા, સેવકે મુણતાં વાત.	૪૮
પૂછ પાછળ વીટવા માંડ્યાં, તેણે ચોપડી તેડ;	
લાંગૂલ તે વાધતું જાયે, વાયે અતિશે દેહ.	૪૯
ગામ આખાનાં આપ્યાં, પણ પૂંછડું પ્રાંડ;	
વીટ તેમ વાધતું જાયે, દેખી થયા દિગ્મૂંડ.	૫૦

૩૮. નીઝણું-પરવતનાં જરણ. હાહા ઇ-હાં હાં કરતા કરતા હીંડે છે. ૪૧. વાનરને વેંચી આપું—(રાક્ષસોને ખાવા માટે).

ક્રિષ્ણ ૨૦ મું.

રાગ દેશાખ

- લાગૃત લગાડ્યુ તેણીવાર, પાનક પ્રકટ થયો અપાર;
 પૂછ હંચુ કીધુ સહી, જાણા તે આકાશે ગધ ૧
- વાનર તે મનગા નવ ગણે, (જે) પ્રહાર પડે તન હનુર્મત તણે;
 ગાવા સરખો દીસે સક, સહુકો કપિનો કાઢે વાક ૨
- મળિયા નગરનિવાસી લોક, જોતા ટોળે થોકે થોક,
 કો હસે કો આણે શોક, કો કહે છે જોતું છપિત ફોક. ૩
- દશ દશ સહસ્ર એક પાસા થોધ, ગ્રહી રતા મન આણીકોધ,
 વાનર પાગે કહેવરાવે વચન, ઉગામી ઉભા છે જન ૪
- જેણે જેતુ ક્યું તેતુ પામિયો, પૂછાણુ મુખ મરં વામિયો,
 વાનર વગતો વાણી વદે, કોનો બધ ધરે નહિ હદે ૫
- શુ પામ્યા જે હવે પામશે, શુ થયુ જે હવે થશે,
 જે જેતુ ફરે તે તેતુ લહે, એમ વાનરો ગાડે કહે ૬
- ગામ આખે કપિને ફેરવે, ચોર ને ચોટે ના નવે,
 કૌતુક સરખુ દીસે સહી, વાનરને ગ્રહી જાણે વહી ૭
- એવે આત્મા રાવણુ તણા અવાસ, દીસે દિનકર મટિ પ્રકાશ,
 મણિમય રંગ મેહેલ છે ન્યાય, બમતા બમતા આવ્યા ત્યામ ૮
- જનમુ અહીં છે મારો લાગ, મારીને દેવરાવ્યો માગ,
 જમણી પાસા જમણે પાણુ, દશ સહસ્ર માયો નિર્વાણુ ૯
- ગમી પાસા ખે હાય, દશ સહસ્ર સહાર્યા સાથ,
 તટલ નટક તેતોડયા જન, જેનામપાશ બાધ્યો હતો સમધ ૧૦
- ઉજળિયો ઉયો આકાશ, રાક્ષસ સવતણો કરી નાશ,
 રંગ મેહેન જમ ખેડો રંગ, પર્વત પ્રાચે ત્રૌદુ અગ ૧૧
- પૂછ પાણુ વાળિયુ પેર, ફેરવિયુ રાવણુને ઘેર,
 ન્યા સૂતી હતી સુંદર નાર, પૂછ પછાડ્યુ તેણે દાર ૧૨
- રંગ મેહેન લગાડયા ખેવ, બળતા લાગ્યા અવશ્યખેવ,
 નાકી નાગી નાર રાવણુતણી, હાહા હવે હુ દેવે હણી ૧૩
- લાગ્યા મદિર મેહેલ માળિયા, લાગ્યા ગોખ જડયા જાળિયા,

- લાગ્યા મંડપ જે મનિએ જડયા, નિમજ્જાએ કરેકરી ધડયા ૧૪
ભારવટ લાગી લાગી વગી, ઓરડા ઓસગી ને અડકી બળી,
અર્ધગળી નારી બહુ નાર, રોતી આવી સભાઓગર ૧૫
ફટ પાખી જૂડા ભરતાર, તુ ઉપન્યો કુળઅગાર
જનનકી લાવ્યો કોપુ કાજ, નિનજ તુને નહિ દાષ લાજ ૧૬
દેવકન્યા જલ્પન્યા કરી, રાક્ષસી લા પો મિજરી,
એટલીએ અથ નન સર્વો, એને લાવી અનરથ ક્યો ૧૭
વાનર તે દુહવ્યો શા માઠ, આનડો વાળવાને દાઠ
ભારે ભડખા આમે આમશ, પ્રકટયો પ્રનયતણો દુતાશ ૧૮
ઉનાડા અર્દી આવ્યા અમો, વાનરને મનારો તમો
રીતા સોપી મતોખો રમ, નહિતર બાળશે આપુ ગામ ૧૯
રાવણુને અક્યો અતિ કોપ, રંડાઓ કરો મર્યાદા સોપ,
હાકી કાઠી સર્વ સુદરી, કોપ કરી વાણી ઉચરી ૨૦
યોધ મોખના અસખ્યાત જઈ કરો વાનરનો ધાત,
ગોશુ ગોળા ને મોગરી, હેઠો ઉતારો હઠ કરી ૨૧
બાણતણા વગસે વરસાત, સાગ તોમર ખૂશળના ધાત,
વાનર ઉપર તેણીનાર, કપ્પા લાગ્યા ત્રાટ પ્રહાર ૨૨
દુતકુત કરી પાડે હાક, પડે જેમ મનમા ધા ,
ગાઢે ત્રાડીને લે નામ, જય જય જનકી જીવનરામ ૨૩
ખીજે ભુવન ઉજળી ગમે ત્યા ભડખે ભારે થયો,
તેવા ઉપર ખેડો જઈ, પૂછ ફેરવે પ્રોદો યઈ ૨૪
જ્યા લૂગડા હોયે ધણા, રાવણુ કરી રાણીતણા,
ત્યા નાખે ગોદડાના ખડ, એવે ત્યા લાગે બહાડ. ૨૫

દોહરી

- શ્યાએ મે સૂતા છે અતિ ઉઘ્યા છે સ્ત્રી ભરતાર જી,
પૂછુ હેઠળ ફેરવી વાળ્યુ, ત્યા બળતું થયુ અપાર જી ૨૬
અર્ધ બળ્યા ઉજાતા જાએ કરતા બુનાયાન જી,
હા હા ! હવે ખરા વગુત્યા જઈ રાવણુને કહે વાત જી ૨૭
જેમ જેમ રાક્ષસ મારે તેમ તેમ, ધણાના ધર બાળે જી,

આખે ગામ ફરતો હીડે, કોનું જીવન નવ ટાળે જી	૨૮
કહીં કહીં હેકારા હોયે, દશે દિશા સહુ નાસે જી,	
ધર ઉત્ત કરીને સહુએ, આન્યુ રાવણુ જાસે જી	૨૯
કો કળકળ્યા કો શાપ દેઢે, મે રાવણુને રોય જી,	
ઉગાડે અગે ઉભા છે, વચ્ચ વિના સહુ કોય જી	૩૦
વનિતાની વેણી લાગી છે, કચુકી કસ લાગે જી,	
ઉતાવળી ઉતારી ન શકે, જે કંઠણુ કસી છે આગે જી	૩૧
ઉચ્છૃષ્ણત ઉજળતો હીડે, કાણુ કંઈ નવ થોભે જી,	
પૂછ ઉપર ભડભડ ભડકા, તેણે કરીને શોભે જી	૩૨
લકા આખીએ લાગૂલ ફેરવ્યુ, સઘળે કીધા બળતા જી,	
જો એકે ધર અમથુ રહેશે, તો કોણુ બાળશે વળતા જી	૩૩
ન્યા લાકડા નોહે લા નાખે, મેહેત માળિયા પાડી જી,	
આખી લકા બાળીને, પછે ગયો બાળના વાડી જી	૩૪
મેહેત માળિયા મહા મનોહર, તે પૂછડે લગાડી જી,	
રાજ્યસભામા ધાધ આઘો, બોલે ગાઢે ત્રાડી જી	૩૫
રાવણુ સામો છજે નંધ બેરો, પૂછ ઉફરે રાખી જી,	
અધ મળ્યા ટડકા ગોદડાના, રાજ્યસભામા નાખી જી	૩૬
કા રાવણુ કેવી દીસે છે લકા નગરી તારી જી,	
તુ કહેતો હતો વાનર તે શુ, કેવી ગત છે મારી જી	૩૭
રખે જાણુતો સુમીન સાથે, આવો વાનર એક જી,	
માર નામ કોએ ન જાણે, બીજા બળિયા અનેક જી	૩૮
૧ હું કાગળિયો હાગળિયો હેર, દીન દામણો દૂત જી,	
સુજધી બળિયા છે બહુ બીજા, પરાક્રમ કરે અદ્ભુત જી	૩૯
તે આવશે ભારે જાણીયા વાનર વસમા વીર જી,	
નરુપ તે શુ નથી સાજાજુ, રાજ્યવર્તુ તીર જી	૪૦
જનકસુતાને સોપીને તુ, નિશ્ચય નિર્મળ થાય જી,	
ચેત ચેત રે ચતુર કા ચૂકે, લાગ્ય રામને પાય જી	૪૧
રાક્ષસમાત્રને મારીને, હમણા સીતાને લેઈ જાઉં જી,	

પણ પ્રભુની આજ્ઞા ઓતંધુ, તો હેલાં હળવો થાઉં છ.	૪૨
શીખામણ દેઉણુ સાચી, તને કડવો હુંટડો પાઉં છ;	
તુંએ ગુણુ ગા રાધવજીના, જેમ હું ગાટે ગાઉં છ.	૪૩
રામ વિના નથી કેા બીજું, તુંને રાખણુદાર છ;	
સા માટે તુ સહુકોનો, કરાવે કુળસંહાર છ.	૪૪
એતું કેા નથી જગતમાં, જેજીવતો રાખે છ;	
ઉગારવા સમયં નહિ બીજો, જનકસુતાપતિ પાખે છ.	૪૫
કેાણુ પુણ્ય પ્રકટ થયુ છે તારે, જે સમીપ આવ્યા રામ છ;	
બ્રહ્માદિકને સ્વપ્ને ના આવે, નિર્ભળ જેનું નામ છ.	૪૬
રાવણુ કહે મારો મૂરખને, લવે આળ પંખાળ છ;	
મનુષ્યને હું મુરતક નામુ, જે મેં જીત્યો કાળ છ.	૪૭
બાણે કરી મારવા માંડ્યો, પૂછ ફેરવ્યું પ્રેમ છ;	
છમ બળિયા મેહેવ પાડિયા, ઝઝૂમી ગત ગૂઢ છ.	૪૮
રાજ્યસભામાં લાગી તે ત્યારે, સહુ કોય નાહું નાહું છ;	
લોક કહે છે સીતા લાલ્યો, કામ કર્યું અતિ માહુ છ.	૪૯
રાવણુ ત્યાં નાથીને આવ્યો, સાગર ફેરી તીર છ;	
બળતા ભાગા બીને પેદા, સહુકો ઉડે નીર છ.	૫૦

કડવું ૨૧ મું.

રાગ તાલ આડો.

આખે નમર હીડે ઉજળતો, મહિમય મેહેલ અવાસ;	
લગાડયાં તે પૂંછડે, અજનાળું કર્યું પ્રકાશ.	૧
પ્રધાન સધળાનાં ઘર બાલ્યા, કુવરના જે ધામ;	
અંતરિની અવાસ બાલ્યા, જે અનુપમ અભિરામ.	૨
ભુવન બાલ્યું ભૂપતું, રાજ્ય મેહેલ જે રંગ;	
હયથાળા મજથાળા બાળી, તૂટી નાદા તુરમ.	૩
બાલ્યા ચૈાટાં ચોવટાં, બાળી પોણ પગાર;	
કાથીસાં પાડી માંહે નાખે, નાખે ઈંધણુમાર.	૪

૪૮. ઝઝૂમી—‘ઝઝૂમી’ પ્ર. ૩ ૪૯. માહુ—‘કાહુ’ પ્ર. ૩ છ. ૨. અં-
તરિની—અંત.પુરના. ૪. પગાર—ચાળા.

સધળાં બળતાં કીધાં એકઠાં, જે ભડકા હતા અસંખ્યાત;	
તે એકઠાં થઇ લાગવા લાગ્યાં, એહ અદ્ભુત વાત.	૫
શિખા ગઇ આકાશે આંખી, સૂર્ય કોટિ પ્રકાશ;	
જાણે જગતમાં છે જેટલા, તે એકઠા થયા હુતાશ.	૬
જાણે લંકા હોમી હુતાશનમાં, હતુમાને માંડ્યો જગ;	
અમર આનંદ પામિયા, રૂઠો થયો એ લાગ.	૭
આનંદ પામ્યો નિર્જેતો, શેકતો પશ્ચિમદાર;	
રામના ગુણ ગાવા લાગ્યો, આનંદે અપાર.	૮
સાગરતીર છે સહુકો, રાક્ષસી રાક્ષસ જાણ;	
આગળ પાછળ ઢાંક્યા છે, પોતાના પણ પાણ.	૯
ગળી સોનાતું પુર રચાવ્યું, કનકગિરિનાં ઝર્ણ;	
ધૂમાડા વાટે ધણા, સાગર માંહે સુવર્ણ.	૧૦
લોક લાગ્યા નાસવા, વેહેકળા વહે જેમ પૂર;	
માંહે રત્ન હીરા માંછલાં, વહે ઉરાઉર.	૧૧
જાણે સાગરને દંડીને, લીધું હતું જે ધન;	
તેહ પાછું અપાવ્યું, અજની ફેરે તન.	૧૨
સાગરમાંહે સહુ પેદા, અગ્નિથી બળતા એવ;	
પુષ્પવૃષ્ટિ કરતા હવા, દુદ્ધિ વાહે દેવ.	૧૩
ઘાટનાં કાશીસાં ઉપર, આવી બેઠો હતુમંત;	
પૂછું બોલ્યું પાણીમાં, જે લાંબુ હતું અનંત.	૧૪
લંકા લાગી નિર્જેતા, સધળે પાવક જ્વાળ;	
વાડી વન સર્વ બાળ્યાં દેખી, પેદમાં પડી ફાળ.	૧૫
સીતાજી વિરહે કરી, જર જર થઇ છે કાય;	
બળતાં કાણ એકવાર ન લાગે, મરણ પામે માય.	૧૬
માતાને માર્યાં મને, અતિશે લાગે પાપ;	
હા હા સીતા બળ્યાં દરો, વળી વળી કરે વિલાપ.	૧૭
રામજીને જઈ શી કહીશ, સીતાજીની ભાળ;	
કમળ પ્રાપ્તે કાયા કોમળ, ભસ્મ થઈ તતકાળ.	૧૮
અકર્મી કે આરંભે, અત્યંત મોટું કાળ;	
સરાડે ચઢે નહિ, સાચું લાગે લાજ.	૧૯

સીતા મોઘ સાંબળી, રઘુનાથ ખામરો મરણ;	
લક્ષ્મણ ક્ષણ જીવે નહિ, તે વિના અગરણ સરણ.	૨૦
વાનરા સધળા મરણ પામે, અયોધ્યાના લોક;	
વિરહે પ્રાણ તજે સહી, સમળ પામે શોક.	૨૧
એક મને એટલાની, હતા બેસે શીર;	
રખે સીતા દાઝ્યાં હોય, ત્રાણ ત્રાણ જગદીશ.	૨૨
વન ઉપવન સર્વ લાગ્યાં, તો ત્યાં શો સંદેહ;	
ધણું એ યણ મહા મૂરખ, યશુ પામર દેહ.	૨૩
હવે હું માંહે પડું, તણું માઈ અંગ;	
આમે જીવી શું કરું, યમ રહો માન બંગ.	૨૪
વાડી વન લગાડતાં, મેં વિચારી નહિ વાત;	
અશોકવાટિકા લાગશે, ન્યાં વમે' મારી માત	૨૫
એ કયા રહી એટલે, જનકી છે ન્યાંવ;	
દાસી આવી ઉભતી, કાંઈ એક કહેવા ત્યાંવ.	૨૬
બાઈ તમારે બાંધવે, ઉભેજ્યું આખુ વન;	
રખવાળ સૂતા હતા, તેવું કરી કદન.	૨૭
સાત મંત્રિ મારિયા, પછે ઉપર ઔશી લક્ષ;	
અક્ષુકવર મારિયો, જાણે કાળે દીધો ભક્ષ.	૨૮
ઈદ્રજિત પછે આવિયો, અધર દેતો દંત;	
માતાપિતાને રોતાં રાખી, આણવાને અત.	૨૯
અસખ્યાત અત્ર મૂક્યાં, સીતાજી તમારે વીર;	
બળે બાંધ્યો ન જાયે, જાણિયે શું સમીર.	૩૦
પછે બ્રહ્માએ કીધી વિનતિ, નિજ અત્ર કરવા સત્ય;	
બળિયે બધાજ્યું આપોયું, મહાનુભાવ મહંત.	૩૧
પછે પૂછે બાંધ્યાં ગોદડાં, ચોપડીને તેજ;	
લકાના તો લોક રીબ્યા, રગ કેરી રેલ.	૩૨
લગાડ્યું પછે પાકે, બાધિયા બે પાણ;	
જેણે જેવું કર્યું તેવું પામ્યો, એવી કહેવરાવે વાણ.	૩૩
સીતાજી અતિ શોક પામ્યાં, કરતાં હવાં રદન;	

૨૩. ધણુંએ ધન-ધણું કરે, તોપણ આખર પામર દેહવાળો યશુ તે મહા મૂરખજી !

હા હા હેયુ ન ફાટે, મદ મારૂ મન.	૩૪
આતા ! તુ અહીં શાને આવ્યો, જોવા મારી શોધ ?	
જાણ્યુ નહિ જે અભાગણી છે, ક્યા ગઈ તુજ કુદ	૩૫
દૈવ હોયે દૂબળો, અવળે અવળુ થાય;	
આવતે આવે સહી, જાતે સર્વે જાય.	૩૬
તને જે થાયે તે થોકુ, જો તું આવે મારે કાજ;	
નહિતર તને બધન શાનું, રક્ષા કરે માહારાજ.	૩૭
મુજ ઉપર જો દુહવાણુ છે, હવુ મારૂ હરણુ;	
તો તે તારી રક્ષા ક્યમ કરે, રઘુનાથ અશરણશરણુ.	૩૮
રામ રીસાયે કાણુ રાખે, જો જગત કાપ્યુ હોય;	
રામજી રક્ષા કરે, પીડી ન શકે કોય.	૩૯
મુજ અગળામા કાઠ બળ નહિ, તેમા વળી છુ બધ,	
રામજીએ તજી છુ, બાઅ મારૂ મદ	૪૦
રામચરણ ક્ષણુ એક અળગુ, થયુ ન હોય જો મારૂ મન,	
તો તો તું તતક્ષણુ છૂટે, અજની કેરો તન	૪૧
એમ કહી અવનિ પડી, જાણિયે તજશે પ્રાણ,	
ઉત્તર કાઈ આપે નહિ, જાણિયે પાપાણુ	૪૨
એવે એક આવી ઉમ્મતી, બાઈ તું બેડી થાય,	
સાન ત્રિહોણી શુ સૂતી છે, સાવધાન થા રે માય	૪૩
બાધવ તારો બધન તોડી, હણી રાક્ષસ અસખ્યાત,	
રગ મેહેલ શિખર ચઢી બેઠા, લકામા અતિ ઉત્પાત	૪૪
ફેરવ્યુ સઘળે પૂછકુ, બાળ્યુ લકા ગામ,	
ઉન્મત હીડેછે ઉજળતો, તે જપેછે જયજય રામ	૪૫
સીતાજી મન મોદ પામ્યા, વીરની જુએ વાટ,	
હગયા હશે જો જનકી તો, મિથ્યા કહે ઉચાટ.	૪૬
સીતાજીને જઈ જોઉં, શીદ કહે સાહસ કર્મ,	
પાવકમાહે શીદ પડુ, વિના પૂછે મર્મ.	૪૭
ઉજળીને અપવિયો, જનકી કેરે પાસ;	
રાક્ષસી સર્વ નાશી ગઈ, જાણ્યુ એ કરશે નાશ	૪૮
ન્યા લગી ફરી વળે, જનકસુતાની દદ,	

તેટલામાં ત્યાં નવપણવ, નહિ પાવક વૃદ્ધ.	૪૯
સીતાજીને હનુમંતે, આવી ક્યો નમસ્કાર;	
આસિય દીધી જાનકીએ, ચિરંજીવી પવનકુમાર.	૫૦

કડવું ૨૨ મું.

રામ ગાડી.

ગીરજાદેવીની ધાત.

હનુમંત માગેછે આરા રે, કાંઈ આપજી દેજે કાજ;	
વાંસા ઉપર બેસો તમે રે, શ્રીરામજી પમાડું આજ.	૧
કહોતો હમણાં હું હણું રે, દયમસ્તકને માત;	
રાક્ષસ માત્રને રાજવું રે, અવનિએ કરી પાત.	૨
રાક્ષસી સધળી રંડા કહું રે, છતાં જૂનાર;	
રામને શ્રમ કરવો ટોરે રે, કાણુ ન લાગે વાર.	૩
આરા મને દીધી નથી રે, અહીં આવતાં નાથ;	
નહિતર તમને પૂછું નહિ રે, વેગે વાવડું હાથ.	૪
મુજ પાપે બળિયા બીજા ધણા રે, રહેછે રામની પાસ;	
રાવણુ કોટિકનો કરેછે, હેલા માહે નારા.	૫
નબળો જાણીને મને રે, કરી મોકલ્યો દૂત;	
બીજા બળિયા ધણા રે, મુજ પાપે અદ્યુત.	૬
મોઠાને કેમ મોકલ્યે રે, હેરું કરવા કાજ;	
તેને આપત આરા રે, લેવું હત જો રાજ.	૭
રખે તમે એમ જાણતાં રે, ત્યાં કાંઈ છે વાંક;	
સેના મધ્યે એક છું રે, રામમક્ત હું ચાંક.	૮
તણુ લોકને હમણાં હણુ રે, પૂંછતણો કરી પ્રહાર;	
મને ટા મારી ચકે નહિ, તમે રાખણુહાર.	૯
જેને માથે જાનકી રે, રાજવલ્લેચન રામ;	
એવુ યુ છે જે નવ કરે રે, તે મનવાચ્છિત કામ.	૧૦

૪૯. નવપણવ-નવાં પાદડાવાળી વનસ્પતિ. ૫. રાવણુ કોટિકનો-કોટિરાવણુનો
-રાવણુ જેવા કોટિકનો. ૮. વાંક-અર્થાત્ ખોડ-ખામી. મધ્યે-‘સખ ધે’ પ્ર ૩.

માતા હુ ખ કરતા રખે રે, જેમ હું આવ્યો એકે કાળ,	
તેમ વાનર સધળા આવશે રે, રામ સહિત તતકાળ	૧૧
રાક્ષસમાત્રને મારશે રે, દશ છેદશે શીશ;	
તમને ઉચ્છગ બેમારશે રે, ઘેર જાશે જંગદીશ	૧૨
હુ જાતા ખેવ તેહને રે, તેડી આવીશ આમ,	
રામના મોઢા આગળ રે, હું સળંગ કરીશ સયામ	૧૩
રાક્ષસ વિહોણી વસુધા કહું રે, તો હું તમારો દાસ,	
હવે આપો આજા રે, એટલી પૂરી આશ	૧૪
રામજીએ આવતા મને રે, મુદ્રિકા આપી ધ્યાણ;	
તેણે કરી મન માનિયુ રે, તમે પામિયા પ્રાણ	૧૫
રામ મને પૂછશે રે, વળતું ન લાવ્યો વીર,	
મન માને કેમ માહરૂ રે, ધરી શકુ કેમ ધીર ?	૧૬
સીતા કહાવે સદેશડો રે, મારે પ્રાણજીવન શ્રીરામ;	
તે વણુ ક્ષણુ રહી નવ શકુ રે, વલ્લભ મુજને નામ.	૧૭
જળવિના જેમ માછલી રે, ચંદ્રવિના જેમ રાત,	
તેલ વિના જેમ દીવડો રે, તેમ રામ વિના મુજ જાત	૧૮
મેઘ વિના જેમ દામની રે, ઋતુ વિનો કસો વસત,	
રામ વિના મારે અધક્ષણુ રે, જાયે જુગ અનત	૧૯
બપૈયા પિયુ પિયુ કરી ઉચરે રે, મેઘતણે નહિ મન,	
ટોળા વહોઈ મૃગની રે, ધરધર ક્રુજે તન	૨૦
રાત્રે જેમ ચક્રવાકણી રે, કરતી ન રહે નાદ,	
દીડાડી તેમ ટળવણે રે, પિયુને સુણાવે સાદ	૨૧
હોલી હોયે જેમ એકત્રી રે, અગ પઝાડે આપ,	
તેમ હુ પિયુ વિના ટળવણુ રે, મારે પોતે પાપ	૨૨
હેડુ કેમ ફાટે નહિ રે, ધયું છે પાપાણુ,	
તેણે નિસરી નવ શરૂ રે પામર મારા પ્રાણ	૨૩
આત્મહત્યા ભાગી બીહું રે, નહિતર કહું અપાપાત,	
વિપ ખાઉ પડુ અગ્નિમા રે, અશ્વવડે કહું ધાત.	૨૪
રાક્ષસ હુ ખ દે છે મને, તુંય દેખતા વીર,	

મુજ અખગાનુ શુ ગજુ રે, ધરી શકુ કેમ ધીર ?	૨૫
બૂખ તરસ નિદ્રા ગાધ રે, વિરહે નવ વેદાય,	
અગીડી માહે ઓઠવી રે, કરપત કાપે કાપ.	૨૬
લલ્લન પામુછુ મન ઘણી રે, રામ વિના કાણુ એક,	
જે રહુછુ હુ જીવતી રે, વિનયે કરી વિવેક	૨૭
જો મુર્ખપણુ માહર રે, તો કોનો કાદુ વાક,	
કનકકુરંગ મોહી ઘણુ રે, હુ ખે આડો આક	૨૮
રામચરણથી અનગ્ર થયુ રે, ઓટલુ માર મન,	
મૃગ મારવા મોકલ્યા રે, સ્વામી જગજીવન	૨૯
ઉપાયું મને એ ભૈયે રે, કરવાને હરણુ	
આશાએ હું જીવતી રે, નહિતર પામુ મરણુ	૩૦
આધાર મને એક નામનો રે, મુખથી ન મે'ણુ તેહ,	
હુ તો સતીધર્મ સાચુ રે, નાથ સવાયે નેહ.	૩૧
મનસા વાચા કર્મણા રે, વલ્લભ મારે રામ,	
સર્વસ્વ મારે રામજી રે, અવર શુ નહિ કામ.	૩૨
વીરા કરજો તુ નિનતિ રે, જોડીને એ પાણુ,	
કહેજો તું તો કરગરીરે, કહેજો દીન દામની જાણુ	૩૩
મિદં તમારૂં તે ક્યા ગયુ રે, જે કહાવોઝો દીનાનાથ,	
હુ ખસાગરમા બૂડતા રે, વહાવાજી ઘો હાય	૩૪
હવે કો કેરી ને કો તણી રે, દુર્મજાણુ હું દાસ,	
અભાગણી હું અકર્મણી રે, ન હોય મારો નાશ ।	૩૫
વનમા મને પેખતા રે, યગજી રહેતી પાણુ એક,	
તે કેમ મૂકી એકતી રે, વીત્યા દિન અનેક	૩૬
એવા કહણુ કહીએ નહિ રે, નિર્દય થયા એ નિરધાર,	
ચિત્તકૂટ રમતા કહ્યુ રે, તે સમારો બરતાર.	૩૭
આપણે બેહુએ એકવા રે, જ્યારે કરતા કેવ,	
વહાવા વળગી દેખાડતા રે, જ્યમ વૃક્ષ સઘાતે વેવ	૩૮

૨૭ વિનયે ૪૦-વિનયથી વિવેક ધરીને જીવતી રહુછુ 'વિનોદ કરે વિવેક' પ્ર ૪ થી ૩૦ ઉપાયું ૪૦-એ ભૈયે (રામે) હરણુ કરાવાને મને ઉપાયુ-મારા મનમા એવી પ્રેરણા કરી.

તમે વૃક્ષને હું વેળડી રે, નન છનવા આધાર,	
તમે રિસારો જો મને રે, કોણ કરે મારી માર.	૩૯
આપણે મદાકિનીમા જીનિયા રે, છાટેવદતા બેઠ,	
મને કરે ટરી કદવા રે, હું કૂમકી ખાતી દેઠ	૪૦
શિયા એક સોહામણી રે, તમે જમ બેઠા રગ,	
હું બેમાડી કર ચઢી રે, પોતાને ઉચ્છગ	૪૧
વેણી ગુથી માહરી રે, દેખી જુલે જુજ ગ,	
કૌતુક કોટિ તમે કયા રે, હું આનદ પામી અગ	૪૨
ધાતુ લીધી તમે ગિરિતણી રે, તિલક કર્યું મુજ ભાળ,	
ચિન કીધા નાના રગના રે, તમે તે મારે ગાલ	૪૩
ત્યારે તમે મને કહ્યું રે, તારી તુલ ન કાપ,	
વાલી તુ મને ધણી રે, હવે નથી એવું કાપ	૪૪
આપ ચઢાવીને ગિનતણું રે, હું તમે સાહી હાથ,	
પ્રદક્ષિણા પાવક પાળ કરી રે, સદા રાખતી સાથ	૪૫
લજ્જા તમને લાગશે રે, સૂર્યવંશી શર;	
પુરપાર્ય પ્રકટ કરીને, મૂકાવો ઉરાહર	૪૬
કઠિણ વચન હું કેમ સહુ રે, જે રાવણુ દે છે ગાળ,	
નિંદા કરે છે તમતણી રે, તે કેમ છાડે રાત	૪૭
નીચું નિરખી હું રહી રે, દાક બેઠુએ કાન,	
તમ પાપે રડા રામજી, નગર મારે રાત	૪૮
એક આપે તુ રાખડી રે, કૌસલ્યાની એઠ,	
આરોપી મસ્તક માહરે રે, પટરાણી દહી તેઠ.	૪૯
તમે જેમ આપી મુદ્રિકા રે, તેમ મેં આપ્યું ધંધાણ,	
ચોડા માહે ધણું કહ્યું રે, તુ છે ચતુર મુખણ	૫૦

કડવું ૨૩ મું.

રાગ આડો તાલ.

તેદન ધનની ધાત

હનુમંત માગે છે આરા રે, સીતાજીને કરી પ્રણામ;	
પીરા તુ કુશળે મહોચળે રે, રક્ષા કરજો શ્રીરામ.	૧
સમય વિના કહે તો રખે રે, જ્યારે હોય રે સચત;	
ત્યારે કરજો તું વિનતિ રે, બેસારીને એકાંત.	૨
સીતા કહાવે સદેશડો રે, હનુમત ફેરી સાથ;	
મરતકફેરી રાખડી રે, આપી હરિને હાથ.	૩
હનુમત કહે સુણો જનકી રે, ખીતાં રખે લગાર;	
દિવસ થોડે ઘણે સહી રે, રાવણનો સંહાર.	૪
રામ તેડી જાશે તમને રે, બેસારી ઉચ્છગ;	
અમર સહુ આનંદ પામશે રે, ઉપજશે અતિ રગ.	૫
વાટ ભારી જોતા હશે રે, રાજવલોચન રામ;	
વીરા વહેયો તુ આવજો રે, કરી તે સુધુ કામ	૬
એમ કહીને ઉછળ્યો રે, સીતા જાતો જોય;	
હત્તી ઉચેરી ધણ રે, વાટે વિદ્ય ન હોય	૭
સુવિલાસજી ગિરિ આવિયો રે, સાગર ફેરી તીર;	
ઉછળવાનું મન કર્યું રે, સમરે તાત સમીર.	૮
બળ સહુ બાહુ વિગે ધરી રે, બારે મૂકી બાર;	
અંગ આપ્યુ આક્રમીને, નાદ કરે નિરધાર.	૯
અંજનીસુત ત્યાંથી ઉઠ્યો રે, હવે અતિ આકાશ;	
દિનકર ગ્રામે દીપતો રે, સમરીને શ્રી અવિનાશ.	૧૦
અમર સહુ આશ્રય પામિયા રે, દેવ દેવ ને જક્ષ;	
ગરડ અમૃત લેવા આવિયો રે, કરી નામનો વાક્ષ	૧૧
કે શસિ બીજો ઉગિયો રે, કે એ પાવકજ્વાળ,	
કોણે કળ્યો જાએ નહિ રે, એમ બરી અતિ જાળ.	૧૨
વાનર જુએ છે વાટડી રે, ચઢિને ગિરિને શૃંગ,	

આ આવેછે કો વાનરો રે, દિવ્ય દીપતો અંગ.	૧૩
કેસરનું આબહું રે, દીમે છે અતિ પીત,	
કે રાક્ષસ અહીં આવિયો રે, દેખી થયા બયબીત.	૧૪
એટલે આવ્યો હુકડો રે, હોયે એ હનુમાન;	
સઘળા લાગ્યા નાચવા રે, ગાઠે કરવા ગાન.	૧૫
સામા સહુકો સાચરે રે, એ હનુમંત હાથોએ હોય;	
મહેદ્રગિરિ આવી રહ્યા રે, સાચે કપિ સહુ કોય.	૧૬
પુષ્પવૃષ્ટિ કરે દેવતારે, બલો બલો પવનકુમાર;	
શોધ લાગ્યો સીતાતણી રે, સહુની કીધી સાર.	૧૭
ધરડાને યાગે પડ્યો રે, દે છે તે આશિષ;	
નાના તે આવી મળ્યા રે, ચરણે મેલી શીસ.	૧૮
સરખે સરખાને મળ્યા રે, દીધાં આર્સિગન;	
પ્રાણુ તેં સહુકોને આપિયા રે, માન્યા અમારાં મન.	૧૯
કુસુમો કરી વધાવિયો રે, ખેસારીને મધ્ય,	
શોધ લાગ્યો સીતાતણી રે, પુરયાતન રે પ્રસિદ્ધ.	૨૦
ફળ ધણું રે આગળ ધર્મો રે, અગદ પૂછે વાત;	
વીરા તેં નયને નિખિયા રે, સુંદર સીતા માત	૨૧
હા મેં દીધાં જનકી રે, શોધી કાઢી બાળ,	
અહીં થકી હુ ઉછળ્યો રે, પેાત્યો એકે ફાળ.	૨૨
શુવેન્નાચળગિરિ જઈ રહ્યો રે, ત્રિકૂટાચળગિરિ જ્યાંય;	
સોનાનું સોહામણુ રે, લકા નગર તે લાય.	૨૩
જીવન જોયા રાક્ષસતણા રે, સૂક્ષ્મ ધરીને શરીર;	
હું કોણે જાણ્યો નહિ રે, હૃદયકમળ રધુવીર.	૨૪
રાવણુ નયને મેં નિરખિયો રે, દશ અસ્તક જીજ વીશ,	
અંજનાચળગિરિ જાણિયે રે, મૂર્તિવતી રીસ.	૨૫
લંકા આખી જોઈ વળ્યો રે, જોવા લાગ્યો વન;	
ત્યાં મેં સીતા નિખિયાં રે, અતિશે દુર્બળ તન.	૨૬
રાવણુ કહણુ કહે ધણું રે, સહી શકે નહિ માત;	
યર યર લાગ્યાં ક્રુણવા રે, આખે આંસુપાત.	૨૭

મેં જાણ્યું હમણાં હણું રે, પશુ દુહવાયે રામ;	
શોધ લેવાને મોકલ્યો રે, કા કાપો સત્યામ ?	૩૮
જેમ વ્યાધ તણે વણ મૂગવી રે, મિહણી હરિ શિયાળ;	
આશાએ દિન અતિક્રમે રે, નહિતર મરે તતકાળ	૩૯
એવાં દીકાં મેં જાનકી રે, સર્વ સંભળાવી વાત;	
અંગદ આનંદ પામિયો રે, બધું કહ્યું તેં બ્રાત.	૪૦
તેં વાનર રાખ્યા જીવતા રે, રાખ્યા લક્ષમણ રામ;	
શોધ લાગ્યો સીતાતણી રે, મોહ-કાધું કામ	૪૧
શું તને આપીને સંતોષીએ રે, શાં તને દીજે માન;	
જે તેં કાધું સદુને રે, જાણિયે જીવતદાન.	૪૨
અંગદ એણીપેરે હચરે રે, સાંભળજો મહુ કોય;	
હું વાળીનણો વડો દીકરો રે, બળ કાંઈ અધિકરે હોય	૪૩
એ લકાડૂનજી આવિયો રે, કેસરીનણો કુમાર;	
તો હું શું જઈ નવ શકુ રે, કરોને મન વિચાર	૪૪
પરાક્રમ મારા તાતનું રે, મુજમાં હોશે રે શેષ,	
તો તો હુમાં એના થકી રે, અધિકરે દોશે રે તેષ	૪૫
એ જોઈ આવ્યો જાનકી રે, બની પેરે બાળ;	
હું શેષ આવું જાનકી રે, રાવણુ હણી તતકાળ.	૪૬
મહિમા વાધે માહરો રે, મારી રાક્ષસમાન;	
શ્રમ કરવો ટળે રામને રે, અતિશે ક્રોધળ ગાન	૪૭
ઉચ્છંગ આરોપુ જઈ જાનકી રે, રીઝે રામનું મન,	
અયોધ્યા જાયે પછે રે, બેઠું દશરથના તન.	૪૮
શતજીવનનું શું ગણું રે, જાઈ એકે તવપ;	
રાવણનું શું મારતુ રે, મારે મન એ અપ	૪૯
મને પૂછે રામજી રે, શું કરી આવ્યો કાળ;	
ક્યમ દેખાડું એહને રે, આને પૂછો આજ.	૫૦
મને રામે દીધી આગન્યા રે, આપીને યૌવરાજ્ય,	
સીતા લેવા વિણ શું મળ્યો રે, રહે નહિ મુજ લાજ	૫૧

૨૯. અતિક્રમે-ગાળે. ૩૫. તેષ-(તિવ)-તેજ. ૪૧. આપીને ૪૦-
 “આપી વર યુવરાજ” પ્ર. ૨ જી.

એંશી લક્ષ આપણુ થઇ રે, લેઇ બધાંએ શુધ;	
તે આ લાલ્યો એકલો રે, જુઓ વિમાસી છુધ.	૪૨
આપણે અવધ ઉપર બહુ દિન ગયા રે, સીતા વણુ જવાય;	
વાળીનો વડો દીકરો રે, અપકીર્તિ અતિ થાય.	૪૩
જૂડો ઉદર આધિયો રે, પિતાતણાં પરાક્રમ;	
આમ્બાદન આગળ રહી કરે રે, મૂઢ ન જાણે મર્મ.	૪૪
રૂડો હોયે દીકરો રે, કહે એનો એવો હોય;	
ભાઇઓ સહુ પૂછશે રે, સજ થઈ સહુ કાંય.	૪૫
જાંબુવાન વળતો વહે રે, એમ ધરે યુવરાજ;	
વાલિયુત તુ અતિ પરાક્રમી રે, તું એ કરે સર્વે કાળ.	૪૬
રાવણુ તો શું ગળું રે, પૂર્વે તારે તાત;	
કક્ષાપટ માહે રાખિયો રે, ખટ માસ દિન રાત.	૪૭
લઈ આવે તું જાનકી રે, રીસ કરે રઘુવીર;	
મેં રાવણુને મારવા રે, ધરિયુ મનુષ્યશરીર.	૪૮
કેવળ લેવાને મોકલ્યા રે, જનકસુતાની ભાળ;	
કલ્યા વિના કેમ કીજિયે રે, અણુ પ્રીછે એ આજ.	૪૯
કરવા હોંડતા હોયે સહી રે, સ્વામી પોતાને પાણુ.	
તે આપણુ નવ કીજિયે રે, લોપી જૂપની આણુ.	૫૦

કડવું ૨૪ મું.

રાગ ધનાશરી.

સેવક જે કાજ કરી આવે તે, સ્વામીએ કર્યો કહેવાય જી;	
સ્વામી ઘેર બેઠાં સર્વ જાણે, સેવક જોવા જાય જી.	૧
ગાય તે ગથે કરી દેએ, જ્ઞાની જાણે જ્ઞાન જી;	
વાડવ વેદ વિદ્યાએ જાણે, જોગી જાણે ધ્યાન જી.	૨
ખીજ લોક તે જોઇ જાણે, રાજ્ય ચરે જાણે જી;	
તેમ એ સમાચાર સંભળાવે, ઘુજને તો ચર આણે જી.	૩

૪૫. કહે ધન-લોક કહેશે કે, એનો દીકરો તે એવોજ હોય! ૫૦. કરવા ધન-સ્વામી જે પોતાને હોયે કરવા માંડતા હોય તે સેવકે ન કરવું.

રાજમહેશ્વર રહે સર્પ, મેના વડવા જાય છે;	
જય પામે તો રાજ હત્યો, એવો જશ જોવાય છે	૪
રાજ કામ કરે નહિ કહીએ, સેનક પામે કરાવે છે;	
રાજએ કર્યું કહેવાયે, ભૂપ બલો થઇ ભાવે છે	૫
હું કેસરી ખીજ વાનર, વાળીતણા પ્રધાન છે;	
વાળીતણે સ્થાનક તું છે, જાણો યુવરાજન છે	૬
શોધ કહેવા મોકવશું એને, એ આગળથી જાશે છે;	
કાણુંપુત્ર ખટાઉ બલો રે, રામ રણિયાત યાશે છે.	૭
જનકસુતાની શોધ પામ્યા, હવે અહીં નહિ રહિયે છે,	
શીઘ્ર થઇ સીતાપતિને, સમાચાર સર્વ કહિયે છે	૮
પ્રભુજના મોઢા આગળ, જો કીજે પરાક્રમ છે,	
રણિયાત યાશે નિજ નાથક, લેખે લાગે શ્રમ છે.	૯
રાવણ મારી સીતા લેની, એ છે મોટું કામ છે,	
દશશિરને છતના યોગ્ય છે, રાજવનોચન રામ છે	૧૦
પ્રભુએ જાણી કરાવ્યું છે, વૈદેહીનું હરણ છે,	
એણે મિથે કરી નિમ્ન છે, દશમસ્તકનું મરણ છે	૧૧
અગદ કહે હું હનુમંત ઉપર, થયો છું પરમ પ્રમત્ત છે,	
પ્રાણ લગે માગે તે આપુ, માને માત્ર મન છે	૧૨
માગ માગ રે હું તૂકેમો છું, સહુને કહું છું આજ છે,	
સહુ મારી મનવાહિત માગો, જેઠ તમારે કાજ છે.	૧૩
હનુમત કહેજે જો અમને આપો, પ્રેમ ધરી યુવરાય છે,	
મધુવન અમો માગુછું, વાનર વનદળ ખાય છે.	૧૪
મધુ સઘળું ખીનિયે પરાણે, બાનિયે તરવર કાળ છે;	
મનગમે તેમ કૌતુક કીજે, આનંદેશુ આળ છે.	૧૫
વરાસે કોઇ અમને વારે, તેનો આણિયે અત છે,	
મધુવન માગીને લીધું, હાથીએ હનુમત છે.	૧૬

૭ કાણુંપુત્ર ૪૦-(૧) ૧૧ વૈદેહીનું-સીતાનું ૧૪ યુવરાય છે—'યુવરા-
જન છે' પ્ર. ૨ છે. મધુવન ૪૦—'મધુવન માગીને લીધું, હાથીએ હનુ-
માન છે.' પ્ર. ૨ છે.

- અંગદ કહે મધુવન મેં આપ્યું, કરવી નહિ કાંઈ કાણુ છું;
એતુ કહોછો જે તમને આતાં, દેઈ શકે કો આણુ છું? ૧૭
- એમ કહીને ગાઢે ગાળે, જપતા જપજપ રામ છું,
મોઢેથી ક્ષણુએ નવ મૂકે, સીતાપતિનું નામ છું. ૧૮
- સઘળાએ સાથે ઉછળિયા, બળિયા અતિ આકાશ છું;
પર્વત પર્વત પગ મૂકે કો, વૃક્ષ વૃક્ષ અવાસ છું. ૧૯
- કો અંતરિક્ષ એવા ઉત્પતિયા, જઈ પડ્યા મધુવન છું;
મત્રી મોટા મોટા સાથે, જાણ્યું યુવરાજન છું. ૨૦
- જે વાડીમાં યવન ન પેસે, દિનકરકેરાં કિરણુ છું;
વિણુ આશા પ્રવેશ ન પામે, એવાંછે આચરણુ છું. ૨૧
- વાનર કો પેશી ન શકે, અંગદ આદે દેઈ છું;
કુસુમ અથવા વનદ્રુજ એકે, કો શકે નહિ લેઈ છું. ૨૨
- વહાલી વાડી સુગ્રીવની છે, જ્યાં મધુ નિપજે આત્રુ છું;
સુગ્રીવેછોડ રાખ્યા છે, જોઈ જગતમાં તાણું છું. ૨૩
- પુત્રની પેરે ઉઠેરી, અમૃતજળે સિચી છું;
આકાશ આમે છે ઉંચા, કાળ નમી અતિ નીચી છું. ૨૪
- મહુડાનાં વૃક્ષ છે આઝા, તેણે તો મધુવન છું;
મધુ ત્યાં મીઠું લાગે છે, મોઢે રાગનું મન છું. ૨૫
- વાનરેં કાણુ નથી દીઠી, વાડી કેરી વાઢ છું;
એકવારે આવી પડિયા, વાળવાને કાઢ છું. ૨૬
- રખવાળા વાનર ઉભા છે, તે પણુ વારી રાખે છું;
આણુ દેછે આશા આવી, તેને મારી નાખે છું. ૨૭
- હામ હામથી ધાઈ આવે, દધિમુખના દાસ છું;
વણુ પૂછે વાડીમાં પેસો, નથી જીવવા આશા છું. ૨૮
- મધુવન વા'ણું રાગને, પ્રાણુ પ્રાપ્તે અતિ પ્રીત છું;
દધિમુખ મામો મૂક્યો છે, રાખવા રૂડી રીત છું. ૨૯
- અવધ વીત્યે આવો છો, ને ભાગ્યા છે જહુ દિન છું;
અધિક એ અપરાધ કરોછો, બેસોછો મધુવન છું. ૩૦

- ભાઈ તમે નથી જાણતા, રાજની જે રીસ છે,
રામજાણુ વડે છેદાવે, સધળાઓનાં શીશ છે. ૩૧
- શાખામૃગ સધળાએ મોઢયા, સુગ્રીવને દે ગાળછ;
દધિમુખ જે અહીંઆં આવે, તો હણીએ તતકાળ છે. ૩૨
- વારતાં વાડીમાં પેદા, મધુતણુ કયું પાન છે;
ઉન્મત્ત થઈ ઉછળતા હીંકે, માંડયાં ગાડે ગાન છે. ૩૩
- વૃક્ષ ઉખેડી માર્યા મોકમ, જે હતા રખવાળ છે;
દધિમુખ કને ગયા નાશી, રોતા તે તતકાળ છે. ૩૪
- વનફળ સધળા વેડી ખાધાં, વધતાં નાખ્યાં વેરી છે;
માહોમાંહે વઢવા લાખ્યા, એક એકને પ્રેરી છે ૩૫
- મડપકેરા સ્થબ ઉખેડી, હૈયાં નાખ્યાં ભાછ છે;
તરવર સનં સમૂળા કાઢ્યા, મેઘતણી પેરે ગાછ છે. ૩૬
- વૃક્ષધટ્ટી વેળી ઉખેડી, જાડુઆં નાખ્યાં ચૂડી છે;
સમૂળી તે સર્વે કાઢી, જે જડી ને જૂડી છે ૩૭
- દધિમુખને (પાસે) જાળને, સેવકે કીધું જાણુ છે;
દક્ષિણ દેશથી વાનર આવ્યા, લે છે સદુના પ્રાણુ છે. ૩૮
- અંગદને ઉપરે કરી, સુગ્રીવને નવ માને છે;
અનાદૂત કરે છે એવું, નહિ પોયે ને પાને છે. ૩૯
- દધિમુખ સેના મેળીને, વઢવા વેગે આવ્યો છે;
અંગદ તને એવું ન ધટે, એમ બલો ન ભાવ્યો છે. ૪૦
- સુગ્રીવની જે વા'લી વાડી, તે તમે ઉમેળી છે;
વાનર સધળા માંહે ધાલ્યા, જૂર ગયા તે બેલીછ. ૪૧
- નથી જાણતો પ્રાણુ થકેઢે, સુગ્રીવને અતિ પ્રીત છે;
સર્વસ્વ સોંપીને રાખે, તરવર રૂડી રીત છે. ૪૨
- અમૃત સધળે સિંચ્યાં છે, સુરસદનથી આણ્યાં છે;
વસતે પોતે વાળ્યાં છે, અમરે અતિ વખાણ્યાં છે ૪૩
- આદિત્યનાં કિરણુ આવે નહિ, અણુ ભેદનાં અપાર છે;
દિગ્ધ કહીએ પડે નહિ, નાગવેળીએ નિરધાર છે. ૪૪
- અંગદ તુ તો નથી જાણતો, સુગ્રીવની તો રીસ છે;

૧	વઢાન્થું વડા જાઈનું, રઘુપતિ પાસે શીરા જી.	૪૫
	આગે અવધ વીસા પંછી આવ્યા, વળી ઉભેજો વાડી જી;	
	એકેકાને લાખ લગાડશે, અને હંધા પાડી જી.	૪૬
	વાનરા કક્ષાપટ દેખાડે, કરે કરી કરે સાન જી,	
	સુગ્રીવને શામા ગણે છે, આપરિયુ અભિમાન જી.	૪૭
	મામો મારવાને ધાયો, પર્વત લેઈ પાણુ જી,	
૮	નામો રે સગળા સહારીશ, માર માર મુખ વાણુ જી.	૪૮
	અગદ અદ્રિ આવતો દેખી, મેઘતણી પેરે ગાળ્યો જી;	
	સામો તેથી મોટો મેલી, પર્વત પર્વતે જાળ્યો જી	૪૯
	વાનરા વૃક્ષ વરસાવા લાગ્યા, મામાને તો મારે જી,	
	મધુપીને ઉન્મત થયા છે, કોને કશામાં નવ સારે જી.	૫૦

કેડવું ૨૫ મું.

રગ ધનાશરી જીતમાન.

	વાનર તે વાપવા લાગ્યા, પ્રહાર કરે પ્રચડ જી;	
	શિક્ષા શિખર ને વૃક્ષ વરસે, જાણે શુ જન્મદડ જી.	૧
	માહોમાહે બાથે વળગ્યા, તે અળગા કપમ ન થાય જી;	
	અન્યોઅન્યે કરે કડક, કરડે કોમળ કાપ જી.	૨
	વનદૂળ સધળા વેરી નાખ્યા, નિઃપત્ર કરીને વૃક્ષ જી;	
	સામા તે સુસુઆતા નાખે, શ્વાસ ન ખાય સમક્ષ જી.	૩
	અસખ્યાત વાનર છે સાથે, મામો મર્મ મારે જી;	
	હનુમતને હાકીને કહે છે, છુ હડ કરે તો નવ હારે જી	૪
	હનુમત ગિરિશૃંગ લેઈ આવ્યો, તે દધિમુખ ઉપર નાખ્યુ જી;	
	એણે એ તો મરણુ પામશે, વચનઅસહુએ બાખ્યુ જી.	૫
	ગડદા પાડુ ટીંચણિયા, ઠેસુઆં મુદિ કુણી જી;	
૮	માહો માહે મરડી નાખે, મહત્તણી પેરે જહુણી જી.	૬
	ધોર મુદ્દ પ્રવર્ત્યુ ત્યારે, એક ન દે ઓસાર જી;	

૪૬ લાખ લગાડશે—એકે એકને લાખ ચોટાડશે ૫૦. સારે—અર્થાત્ માને. ૩. સુસુઆતા—સુસવાટા કરતા. ૬. જહુણી—‘જોહીણી’ પ્ર. ૩ જી.

- તીમેયાડા કરેડે ગાદે, મોઝમ ફગીને માર છ ૧
- કુમુદ મન ને કેસરી કોખ્યા, યોધા જામુદાન છ,
- નનનીનને સરખ અતિ મોઢ્યા, મોઢ્યો હામીઓ હનુમાન છ ૮
- મામો મગવા સરખો કીધો, ગરીબ નહિ કંઈ સાન છ,
- અગદ હઠ મડ્યો અતિ મારે, બિતારે અભિમાન છ ૯
- દધિમુખના સવળા સેવક, માયા પાછળ ફેરની નાખ્યા છ,
- વાડીપી વેગળા કંઠીએ, લગારે શ્વાસ ન રાખ્યા છ ૧૦
- પડે માલોમાલે વદના લાગ્યા, ઉન્મત્તપણે અપાગ છ,
- પડે પાણીમાલે ષડિયા જ્યા સરોવર છે સાર છ ૧૧
- કમળનાળ ઉખેડી સધળા, માહો માલે માડ્યો વાદ છ,
- અમરા ત્યાપી ઉડે છે, ગાદે કરેડે નાદ છ ૧૨
- કમળપત્ર પડ્યા છે ઝાઝા, સરોવર ફેરી તીર છ,
- ફેટલાએક પીએ છે પાણી, ફેટલા સામા નાખે નીર છ ૧૩
- ફેટનાએક તો જળી ખાયે, પામ અહીને તાજે છ,
- ફેટનાએક તો હડા બેડે, આરે મ એક આણે છ ૧૪
- બે પગ વચ્ચે માથુ ધારી, કો એકને મ નાખે છ,
- હંથા અહીને ખાયે જૂઝમ બીનો બીનો બાખે છ ૧૫
- મહમુદ રે માહોમાલે મોડી નાખે સેવાળ છ,
- અમ્મ કમ્મ ત્યા કર્યા આમ્મો ઉઝિયા લાહી મસાળ છ ૧૬
- સરોવર આખુએ ડાલ્યુ જ્ય પેશ હોરે હાથી છ,
- વનફળે ત્યા વદના લાગ્યા, બહાર નિસર્યા સાથી છ ૧૭
- હુત હુત કરીમે હાદે, જુમારન બદ હોમ છ,
- વદતા વાજ ન આવે વાતરે, કાઢ્યો ન જાયે કોપ છ ૧૮
- ઉપરા ઉપર ચઢે અન્યો અન્ય આખ્યા પી પેરે ઉખાખે છ,
- કોનીએ મગલ ન માને, મે મને નન સાખે છ ૧૯
- કો દુશ બપાવી ઉઘ્યા કો ડાગી દેઘ દત છ
- દટળના તે એમન જીવ્યા, જાપુડીએ આ મે બેન છ ૨૦
- કો પૂ પૂ ને મેરુ મોરુ, વગગી એમજ મૂતા છ
- કો પાગ જથાપી પૂઠ નચારી, વનચર ખચ વચ હા છ ૨૧

મહાપત્ની મરે વળગીને, એ વળગીને રમ જી,	
એ વેરે વીંટાઈ સૂતા, એ વળગીને રમ જી	૨૨
એમ સધળા વાનર સૂતા ઉઘ્યા છે અપાર જી,	
જગાઓ જાગે નહિ એકે, શુદ્ધ નથી રંગાર જી	૨૩
દધિમુખના સેવક નાથ મળ્યા એકે । તેહ જી,	
સ્વામીની શોધ લેના આવ્યા, મન આણીને નેહ જી	૨૪
કેને હાથ પાગ મુખ માથે, વાગ્યા છે પછુ પ્રહાર જી,	
એમ સધળા જોધના ચા-ચા, તન વહે શોણિતધાર જી	૨૫
જુએ તો મામો મારીને, નાખ્યો છે પરવાડે જી,	
જુવો કે ખુવો છે મોકમ, જાણે વાનરે જાડે જી	૨૬
ઉપાડી આવા લેછ ચા યા, ઝાની વાનર ચાર જી,	
ખીજા બૂમ પાડતા આવે હોયે ટાટા ૨ જી	૨૭
સભા પુરી સુગ્રીવ જ્યા બેઠો, સમીપે શ્રીરામ જી,	
લક્ષ્મણજી પાસે બેઠા છે મુખ ન મેલે નામ જી	૨૮
એવે ઉપાડીને આણ્યો, દધિમુખ ને મામો જી	
• મૃત ની પેરે તે મૂક્યો સુગ્રીવના મુખ મામો જી	૨૯
સુગ્રીવ કહેડે જાણુ છે એ, કહો મેલે માયા જી	
શા માટે રોતા આવ્યા છો એ મ આવળ ભાઈ જી	૩૦
ખીજા વાનર વાણી બો-ચા, ને કે સેવ સાથ જી,	
એ દધિમુખ મામો તમારો, નથી ઓગળતા નાથ જી,	૩૧
મહુવનની રક્ષા કરનાને, મૂક્યો રૂગ દરોગો જી,	
ને વાડીના વનદગ્ધ મીઠા, અહગનિશ તમો આરોગો જી	૩૨
મહુપાન કરોહો પ્રેમે ને સાગ્રાથે મીઠુ જી	
કાઠિ સગળા ધડે છે, પણ અપ્ને નન દીઠુ જી	૩૩
તે વાડીની ગદા ગદા દધિમુખ મેટે મે જાણુ જી	
આજ લગે ને લોપી ન ગક્યો, પ્રભુ તમારી આણુ જી	૩૪
દમિણુ દેશથી વાનર આ યા અરધ વીત્યે આજ જી	
એથી લક્ષ સાથે મોખનિયો, અગ તે યુરગ ૧ જી	૩૫
એ આવી વાડીમા પાંચા મહુ સનગુ પીડુ જી,	

- વાડી આખી ઉમેળી નાંખી, દુઃખ અમને અતિ દીધું છે ૩૬
 માણિયા મોટા સોનાના, જે ગમ્યા હતા રોધી છે,
 ઉપર આગ્રહન કરી તમારાં, તે સર્વે કાઢ્યાં રોધી છે. ૩૭
 કોણે માણિયા મોટે માંડ્યા, કોણે પડિયા કીધ છે;
 કેટલેક પાપાણુ પછડ્યા, જે પાત્ર પરમ પ્રસિદ્ધ છે. ૩૮
 વારંતાં મામેણુ માર્યાં, સાથે બળિયા બહુએ છે;
 સહુ સજ યર્ષ વડવા આપ્યા, અમ આદિ લેઈસહુએ છે. ૩૯
 જૂઠાં શિખર ને શિલાએ કરી, અમને મોકમ માર્યા છે;
 મામાજીને મેલી નાદા, ન રહ્યા કોના વાર્યા છે. ૪૦
 દધિમુખ મોકમ માર્યા છે, પાદુએ કરી પ્રહાર છે;
 માયા પાછળ ફેરવી નાખ્યો, પડિયો વાડી બહાર છે. ૪૧
 સરોવર સધળાંએ કોળ્યાં, ગોઠ્યાં જે અતિ ઊંડાં છે;
 કમળનાજ દાઢીને નાખ્યાં, દીસેડે અતિ ભૂંડાં છે. ૪૨
 ચોખડીની ચોકી પાડી, બાળ્યા ઉપવાં ઊંડાં છે;
 વાડી સધળાં વેડી નાખી, હામ હામ કરી ઊંડાં છે. ૪૩
 તરવરની હાર ઉમેડી, વાઢી નાખી વેલી છે;
 વનદળ સધળાં વેરી નાખ્યાં, એક ડાળ આખી ન મેલી છે. ૪૪
 પ્રાણુપ્રાણે વશલન જે હતા, તે ઉમેડ્યા હોડ છે,
 અમૃત આણીને મિચ્યાંતા, તમે કરીને કોડ છે. ૪૫
 પુત્રપ્રાણે ને પ્રાણુપ્રાણે, વહાણુ હતું વન છે;
 તે આખુ ઉમેડી નાખ્યું, રખવાળતું કરી કદન છે. ૪૬
 જેમ જેમ નામ તમારું લીજે, તેમ તેમ અધિકી રીમ છે,
 જાણીએ રાહુનો છે સ્વામી, નહિ કો એને શીય છે ૪૭
 રામયજી પણ બમ ન પામે, લક્ષ્મણની નહિ બીક છે;
 કોને કશામાં નવ માને, સજળપણે સાહસિક છે. ૪૮
 સુગ્રીવે મામે બોલાવ્યો, મુઆ હો તમે મામા છે;
 ગનદળ કા ખાવા નવ દીધા, શીદ યથા તમે સામા છે. ૪૯
 જીવતા મૂક્યા જે તમને, અમને ન અમ્યુ એહ છે,
 હટપુટાગ દીસેડે આખો, દિવ્ય તમારો દેહ છે ૫૦

કલ્પ ૨૬ મું.

રાગ પરજીઓ.

- સુગ્રીવ જોવિયો રે, સાભળ મામા મર્મ;
જે તુ જીવતો મેલિયો, તે તો તાર કર્મ. * * * ૧
- પાવક આણીઓ રે, બળતુ કીધું હેઠ રે,
મામો મુઓ જીવતો જણાએ, ઠગતણી એ ઠેઠ. * * * ૨
- દધિમુખ ઉધડકી ઉઠ્યો, પ્રગટી પાવકજ્વાળ રે;
અગદે અધમુઓ કીધો, ઉપરનું દે ગાળ
તને શું થયું રે ૩
- મામા મૂરખ તે નવ જાણ્યું, જ્યારે આસા લોપી રે;
રખાણને મારી પેઠા, તુ કા ઉઠ્યો કોપી.
તે નવ જાણિયો રે ૪
- તને માયો સાભળી મનમા, અતિ ઉપન્યો આનંદ રે,
વાર થયું વધામણી લાવ્યો, ના આવ્યો થઈ મદ.
મનકુ માનિયું રે ૫
- કાજ કર્યા વિના જો આવે તો વાડી ક્યમ બાજે રે,
અપરાધી થઈને જો આવે, તો ગાઢે ક્યમ ગાજે
તેનવ જોળખ્યો રે. ૬
- તે વાનર શુ નથી જાણતા, મુજ મુખીના માર રે,
રીસ મારી રૂડી પેરે જાણો, ખરો મુજમાખાર
રીસ ન ઉતરે રે. ૭
- તેમા રૂડી પેરે જાણે, રામચંદ્રનું બાણ રે,
કામ કર્યા વિણ જો આવે તો, કાઠી લે મુજ પ્રાણ
એકે નવ ઉગરે રે. ૮
- શકે તો લઈ આવ્યા હશે, જનકસુતાની બાળ રે,
પગે લાગીને તેડી આવો, રામ કને તતકાળ
ઉભા ક્યા રહ્યા રે ૯
- સીતાપતિ પૂઝે છે સુગ્રીવ, શી કરોછો વાત રે,

૧ જે ઇ-‘જે તુ એણે અધસરતો મે’યો’ પ્ર ૩ જ પ મનકુ
ઇ-‘મન માકુ માનિયું રે’ પ્ર ૪ થી

દક્ષિણદેવશ્રી કો વાનરઆવ્યો દોષ, તો મેળવ મને બાળ
તેને પૂછીએ રે. ૧૦

સુમી ! કહેછે હા સ્વામીજી, અગદ આવ્યો આજ રે;
વાડી ઉભેમી મામો માયો, સર્વ સીધ્યુ કાળ.
મને તે જાણખે રે. ૧૧

રામ કહેછે તેડા તેને, મળવાનું મને મન રે;
મીતાજીનાં કલા માળજી, જે અતિ લલિત નયન
મુઠ્ઠને તે મને રે. ૧૨

મુશીન કહેછે શીઘ્રે તેડી, તેને અહીં વેષ આવો રે,
સદેશો જે મીતાજીનો, કહીએ સર્વ સંજનાવો.
જાઓ તેડા રે. ૧૩

દક્ષિમુખ મામો ઉજલો, પવનતણી પેરે પળનો રે,
જેણે મને મોકમ માયો, બૂડો દીમીશ બળનો
હવે હું શુ કરે રે. ૧૪

દુધીને ઉદ્યા સર્વ વાનર, મદમાતા તે ઢળિયા રે,
વિમાસણ કરના તે લાગ્યા, અગદ આદે બળિયા
આપણે શુ કરું રે ૧૫

મામોજી તો મોકમ માયો, વાડી મરે વેડી રે;
ગધુવનની જે રચના કુતી, તે આપણે ફેડી
દીસે બીદામણુ રે ૧૬

સુમીવની આણુ નવ માની, મદબેર મધુ પીધું રે,
સુમીને સંજનાવ્યુ મામે, વેર પૂરે કીધું
મુને કાંઠો મારશે રે ૧૭

આગેનું વેર અમારે, કાકોને મને કૂડ રે,
સૂક નીડું નહિ ગણે, એ કરશે સુગમ
વેરન વીસરે રે. ૧૮

એમ કરતા મામો દીઠો, બજને ચરણે લાગ્યો રે,
કાળાવાળા કરી કરગરે, બીદે મુશીવ ભાગો
અમારું શું મળ્યું રે. ૧૯

- સ્વામી અભનજો અગો તમને, ગ્રાહા કીધા પ્રદાર રે,
જેમ જાળકપિતાને પાદુ મારે, ચઢે નહિ રીમ લગાર
એકુબ્બલુવુ રે. ૨૦
- વણુ પ્રીછે વાડીમા પેમ, કીધુ કુક કામ રે;
સુગ્રીવ લે પોતે નહિ મારે, તો માગ્શે શ્રી ગમ.
તમથી ાનીએ રે. ૨૧
- દધિસુખ કહેછે શુ પીઠાજો, તમે આવો ત્યાય રે;
સીતાપતિ તમને જોયાનુ, કાડ કરે મનમાય.
અહોઆ શું રહ્યા રે ૨૨
- સુગ્રીવ સામે યગો રણિયાત, સુણી મને માર્યો રે,
મધુ સધળું ખીવા નદીધુ, તે કા અગદ વાર્યો
અનુશુભ મન વશ્યો રે ૨૩
- સામી તમારી સ્તુતિ કહ કું, વહેવા થઇને આવો રે,
સીતાજીએ જે કથ્યુ હોય તે, રઘુપતિને સમજાવો
એટલી વિનતિ રે. ૨૪
- વાનર સધળા આનદ પામ્યા, બસો યયો એ બેઢ રે,
વાડી ભાજી વાફ માન્યુ, સુગ્રીવ નવ પામ્યો ખેદ
એતો અતિ બહુ રે ૨૫
- સધળાએ સાથે ઉછળિયા, આડી સુગ્રીવ ચરણે લાગ્યા રે,
અગદને આનિગન દીધુ, બરમ સધળા ભામ્યા.
મન અતિ ઉલ્લસુ રે. ૨૬
- અગદ કહેડે અજનીનદન, સીતાની શોધ લાબ્યો રે,
એકે કાળે અર્જુવ, જોગી, જેમ ગયો તેમ આવ્યો
એને પૂછીએ રે ૨૭
- સમચક કહેછે સુગ્રીવ, કાણુ લેઈ આવ્યો શોધ રે;
તે મને દેખાડો વાનર, તેની નિર્મળ જુદ.
મન અતિ ઉવટશુ રે ૨૮
- સુગ્રીવે દેખાડી દીવો, હાથિયો હનુમાન રે,

- એને સમાચાર મન પૂછ્યો, ભક્તવત્સલ ભગવાન
એ શોધ લાવિયો રે ૨૯
- હનુમત આવી ચરણે લાગ્યો, પડતો પાડે આવ્યો રે,
હરી ગયો મન મારે હનુમત, જહીંઆ તુ તો ચાલ્યો
મને નવ વીસરે રે ૩૦
- એમ કહીને આઘો લીધો, હૈયા સાથે બીડ્યો રે,
પીરા હુ સીતાને વિરહે, અતરગત અતિ પીડ્યો
વિરહ એ મધમ સહુ રે ૩૧
- આઘા લેઈ ચાલ્યા એકાંતે, પ્રેમે પૂછવા વાત રે,
જાતા ૧ તૈ સીતા ક્યા દીદા, ભેદ કહે તુ જાત
વિરહે ટળાવે રે. ૩૨
- હાથ બેઠી હનુમત કહેહે, મીતાજીની ભાગ રે,
એકમતા યદ્ય સામગ્યજો, મ્વામી દીનદયાળ
તમને સુ કહુ રે ૩૩
- અહીં યદી અમો ઉછળ્યા, બઈ સૂતા સાગરતીર રે,
ગતિ અમને સૂઝે નહિ એકે, કષ્ટ પામ્યા શરીર
કાઈ ન ઉપજે રે ૩૪
- સપાતે સમજા યો અમને, સપજો સમાચાર રે,
સીતાને હરી ગયો રાનજી, કરતી રૂદન અપાર
અમદને કહુ રે ૩૫
- અસોકવાદિકમા બેઠી છે, સુદર સીતા માત રે,
રાક્ષસી સવળી સમજાવે, આજે આસુખાત
હેલું દુર્બળી રે ૩૬
- સીતાની શોધ કહેતા કહેતા, પામ્યો પૂરી પાખ રે,
સાતજોજન લકાએ જાપા, મન અમારે ધાખ
કહો બાધ કાણુ જગે રે ૩૭
- સાતજોજન સાગર આડો છે, લે'રી ગેહરી ગબીર રે,
હાર કાનું હેયુ નવ ચારે, તાલ તાલ રધુનીર
શી પેર કીજ્યે રે ૩૮
- સહુએ મળીને હું મોઢાડ્યો, મં બરી બારે શાગ રે.

શતજેજન સામે સુવેચાયળ, જમ બેઠો તતકાળ.

કૃપા તમતણી રે. ૩૯

લંકા આખીએ અવતોફી, મોથું મારું મન રે;
શેમા શી કહું રાવણની, ને રસના એક વદન.

સાવજ સું લવે રે. ૪૦

નગર આખે ભમી વળ્યો, ચાલ્યો વાડી જોવા રે;
માતા મારી રોતી દીદી, હું લાગ્યો મનમાં રોવા.

ડુઃખ કોને કહું રે. ૪૧

અસંખ્યાત રાક્ષસી, સીતાને ખીવરાવે રે;
અસિ પાશ લેધને સામી, માંક મારવા આવે.

તે હું કમ સહું રે. ૪૨

રાવણ આવી કરે વિનતિ, ગુણ પોતાના ભાખે રે;
સીતાજી સામું નવ જુએ, નિબંછીને નાખે.

તે કાંઈ નવ ગમે રે. ૪૩

સહુ ગયા પ્રધી મેં મુદ્રિકા, ખોળામાંહે નાખી રે;
હોઠેરી ડાળીએ બેશી, ગુણ તમારા ભાખી.

સેવક રામનો રે. ૪૪

સીતાજીએ સામું જોયું, રથાં મનમાં લાજી રે;
મેં કહ્યું હું પુત્ર તમારો, શોક મ ધરશે માજી.

હું રામે મોકલ્યો રે. ૪૫

સમાચાર સધળો સમજાવ્યો, ને તમે કહાવ્યો હતો રે;
માતાજી તો રોવા લાગ્યા, હું પણ ખરો વગુલ્યો.

રોતો રહું નહિ રે. ૪૬

મુદ્રિકા હોદેશ ચાપી, આસુએ અંધોળાવી રે;
સ્વામીનો વુ કહે સદેશો, સમાચાર શો લાવી !

ત્યારે મેં કહ્યું રે. ૪૭

કુશલક્ષ્મણ છે કિષ્કિંધાપુર, લક્ષ્મણને શીરામ રે;
મન માન્યા માટે મને દીધું, શોધ જોવાનું કામ.

હું અહીં આવિયો રે. ૪૮

૪૦. સાવજ ધન-હું પણ તે સું લવુ-સું વણું ? ૪૭. આંસુએ
ધન-“દેહ આંસુએ અંધોળાવ્યો.” પ્ર. ૪ થી લાવી-“લાવ્યો” પ્ર. ૪ થી.

મરતકની રાખડી આપી, કર્યુ એ ઈધાણુ રે,
વાંલાણને વિરહે કરીને, નથી નિમરતા પ્રાણુ

તોહુ થુ કરે રે. ૪૮

હંથુ પણ કાટે નહિ માર, થયુ છે પાપાણુ રે;
મેં અમળાએ કાઢ મળ નન યારે, તમે એ અનુરમુનણુ
મને મૂકાવિયે રે. ૫૦

કડવું ૨૭ મું.

રાગ કાલેઝ

- રામચંદ્રે રાખડી લીવી, આપી હેયા બાર રે;
આખીએ તે અધોળાવી, આસુરપી એનાર રે ૧
- હા સીતા ! હા સીતા ! કહીને, રામ દરે રદન રે,
જનકસુતા ત્રિણુ રહી ગકે નહિ, હનુમત મારૂં મન રે ૨
- વીરા તનેથુ આપુ હું, જે તે આપ્યા પ્રાણ રે,
જન્મોજન્મ હુ ઝણીઓ તારો, દશરથરાયતી આણુ રે ૩
- કાટિ વાર હું તારે ઝળે, જે ધર અનાર રે,
તોયે હું તારો રહુ ઝણીઓ, મારે માયે બાર રે ૪
- હનુમત મને એક નથી છનાડ્યો, રાખ્યો લક્ષ્મણુ વીર રે,
મુજ રિતા કણુ એક રહે નહિ, તનકણુ તમે શરીર રે. ૫
- અધોધ્યા આખી છનાડી, છનાડ્યા વાનર માન રે;
જે મુજને સવળે સમધ્યા, મન પ્રાણુ ને ગાન રે ૬
- એટલાને પ્રાણુ જે આપ્યા, તારે પ્રાણુતણો નહિ પાર રે,
પ્રાણુ આપીને થુ મનોજી, જે તુ પ્રાણુતણો દાતાર રે ૭
- સીતા તારી રહી કણીઅણુ, ઝણીઓ લક્ષ્મણુ વીર રે,
ઓરોડગ યાતા નહિ સમરથ, જે સોયે પ્રાણુ શરીર રે. ૮
- સૌદતોકનું રાખ્ય અખિન જે, તે હું તને આપુ રે,
તોયે હું અરૂંડી ન યાઉ, ઝણુ કાઢ નન કાપુ રે ૯
- બેદીમન થઇને ગુણુ તારા, જે હું અદરનિય મારૂં રે,
તોએ બાર બેઠું મુજ મનક, હજોતો કાગે ન યાઉ રે ૧૦

- તો તને હું હનુમંત શું આપું, મોઢે માઈ મન રે;
આવ તને આનંદેશું, એક દેહ આર્થિગન રે. ૧૧
- હદે સાથે ભીંડી આંખુ, વળતો કહીએ નવ કાહું રે;
વિરહાનળ વાઘ્યો અગરગત, માઈ હૈયું યાથે ટાહું રે. ૧૨
- અંગીડીમાંહે આઠવિયો, પાવકમાંહે પડિયો રે;
કરવત શિર કાપે વિરહે કરી, ત્યા તું વારે અઢિયો રે. ૧૩
- દુઃખસાગરમાં મગ્ન થયો હું, તે તં કરગ્રહી કાઢ્યો રે;
વિરહરૂપીએ બધન બાંધ્યો, તે દોર દેવનો વાઢ્યો રે. ૧૪
- વિરહ વિષે આપું ઘેરાણું, તે તં અહી ઉતાર્યું રે;
પ્રાણ પ્રસ્થાને ખેડો જવા, વિનય કરીને વાર્યું રે. ૧૫
- એમ કહી હનુમંત હૈયે આંખ્યો, જણીએ માંહે મારો રે;
ખે ટળાને એકજ હોશે, જેમ ચેળ બમરી યાશે રે. ૧૬
- આંસુએ કરી આપુ અંધોળાવ્યું, કરી મસ્તકનુ આધ્રાણુ રે;
તો તને હું શું વખાણું, જે તું મારા પ્રાણુ રે. ૧૭
- વાનર તું વા'શે છે મુગ્ધને, સીતાથી અતિ આજ રે;
લક્ષ્મણથી વક્ષભ છે મુગ્ધને, જે તે કીધું કાજ રે. ૧૮
- સીતાની તો શોધ સમજાવી, દીધુ જીવિતદાન રે,
કહે હનુમત હવા શું આપુ, તુંને કાંઈવરદાન રે. ૧૯
- હનુમત કહે મારે છે સર્વે, નહિ કાંઈએ વાંક રે;
જે તમે મને મારો કહોછો, કાણ માત્ર હું રાંક રે. ૨૦
- જાતનો ત્યાં હું વાનરો, સુગ્રીવનો છું દાસ રે;
શોધ લેવાને હું મોકલિયો, તમને દદ વિશ્વાસ રે. ૨૧
- માઈ શું ગત્યું જગજીવન, જે હું જાઉં એકે ક્ષણ રે;
તમારી કૃપાએ રાધવ, જમ આવુ તતકાળ રે. ૨૨

૧૫. વિરહ ઇ-વિરહ રૂપી વિષવડે આ આપું શરીર ઘેરાણું. અ-
થવા 'આપું' ને કામે 'આપણું' હોય તો 'આપુષ્ય ઘેરાણું' એવો અર્થ થાય.
'વિરહ વગે આપુ ઘેરણું' પ્ર. ૩ જ. પ્રસ્થાને-મુસાફરીએ. અર્થાત્ પ્રાણુ
આહાર જવા તૈયાર હતા, તેમણે જતું તે વિનય કરીને વારી રાખ્યું. ૧૬.
જેમ ઇ-જેમ ચેળ બમરીના સંગથી બમરી યઈ જાય છે તેમ હનુમાન
મણુ જાણે રામરૂપ થશે કે શું ? ૨૦. વાંક-ખામી-ખોટ.

કહે હનુમત મને સાચુ, કેવુ લકા ગામ રે	
દશમસ્તક છે રાવણુ કેવો, જેણે કીધુ કૂકુ કામ રે	૨૩
સીતાએ તો શુ કહાવ્યુ છે, મુજને મુખવચન રે,	
સદે શો સબળાવો સૂધો, માને માફ મન રે	૨૪
જનકનગિની શુ કરતા હતા, જ્યારે તું ત્યા ગયો વીર રે,	
કર જોડીને કહે અજનીમુત, મુણીએ સ્વામશરીર રે	૨૫
સ્વામીજી સર્વે સબળાવુ, જે વરતી હતી વાત રે,	
સદે જો જે તમને કહાવ્યો, શ્રીમુખ સીતા માત રે	૨૬
સાગર શતજેનન છે આડો, હુ એક તતપે ગયો ત્યાં રે,	
મુવેનાચળ પર્વત ઉપર ચઢી, વિભાષ્યુ મન માય રે	૨૭
નિકૂટાચળ પર્વત શત જેનન સામે સોનાનો શ્રીકાર રે,	
જણુ રૂઝ માટે નિકૂટાચળ, નામ ધર્મુ નિરધાર રે	૨૮
લકા ઝેરી કાઢી તેમાથી, પહોળી જોજન ત્રાસ રે,	
વિશ્વકર્માએ પોતે નિર્ભી, પાસે બ્રહ્મા ધ્રુવ રે	૨૯
કનકતણા કાશીસા મુંદર આપે આગાઓળ રે,	
ચારે દિશાણી મહામોની નિર્ભી ચારે પોળ ર	૩૦
માહે રાક્ષસ રહે બહુ બળિયા, પ્રાદા જે પ્રધાન રે	
તેના મેહેન મનોહર મણિમય, જાણે અમરવિમાન રે	૩૧
અમરાપુરચક્રી અતિ અધિક રૂકુ લંકા ગામ રે,	
બ્રહ્મનોક વૈકુંઠયકી તો, અતિશે તે અભિરામ રે	૩૨
તે લકા આખી અનલોકી રાવણુતણા અવાસ રે,	
જે જે શોભા લગમાહે તે ક્યાથી કૈલાસ રે	૩૩
ત્રેલોકમકટક રાજો રાવણુ પ્રાદો પર્વતપ્રાચ રે,	
અજનાચળ પર્વતથી અદ્ભુત, અતિશે મગી કાય રે	૩૪
દશમસ્તક ગિરિગૃમ સરખા જુજ ભોગમ સરખા વીસ રે,	
દેખી દિગ્મુદ થઇએ સ્વામી જી, શુ ચૂંતિવતી રીસ રે	૩૫
અસખ્યાત નારી છે એને, પુન કનક પરિવાર રે,	
આઈ જતીજી જે આજ્ઞા, સ્વજન્મલણે નહિ પાર રે	૩૬
ઇંદ્રનાથી વૈભવ અવિમે, ધનદનાથી ધન્ય રે,	
પ્રતાપે પાવથી અધિકે દીસે દશવદન રે	૩૭

તેજે સૂર્યાય અધિકો, જમથી અધિક પરાક્રમ રે, વિદ્યાએ બૃહસ્પતિથી અધિકો, બ્રહ્માથી અધિક ધર્મ રે	૩૮
સ્થિરપણે અવનિથી અધિકે, સાગરથી ગભીર રે, દેશ સવળે વ્યાપી વરતે, અવનિએ એકજ વીર રે	૩૯
મેં તે રામણનો વૈભવ નિરખ્યો, આણીને [મન] નેહ રે, હવે જોવું મારે રહ્યું નથી કંઈએ, લોચનખામી એહ રે	૪૦
મેં જાણ્યું હું મારી આવું, લાવું સીતામાત રે, પણ આગા હ'લવી યાશે, દુ'વાશે જગતાત રે	૪૧
વાડીમાહે સીતા દીગ, આસોપદ્મન હેઠ રે, ઘણી રાક્ષસીએ પરચી, કામ રહ્યું મેં ઠેક રે	૪૨
જવાએ સ્તન ઢાકી બેઠા, પાગબણી વણપ્રીત રે, આખે આમુની વહે ધારા, શિનનિંગ ગમતી રીત રે	૪૩
શરીર અતિશે દુર્બળ દીસે, મદપણે મલિન રે, ઘણે પવને કમળની ડાળા, લમ રૂંદે અનુદિત રે	૪૪
મુજ સાથે કહાવ્યું સીતાએ, અતિશે કરી રૂદન રે, મુજવિણ અધક્ષણુ નન રહેતા, તે કઠિન થયું કેમ મન રે	૪૫
એડ અવગુણ મારો રહ્યુંનહન, જે મેં માગ્યો કનકકુરંગ રે, ચરણ તમારા વીસારી વા'લા, લાગ્યો તેણે રંગ રે	૪૬
તેડ કળ હું પાગી પૂર, હવે મેં રહ્યું નન જામ રે, રામણ નિંદા કરે તમારી, પોતાના ગુણ ગાય રે	૪૭
રાક્ષસીઓ ખીલાવે મને, હણવા ધાસે હામ રે, મનમાહે સભાર તમને, ન લેવાદે નામ રે	૪૮
અવગુણ કોડ મારા વીસારી, સભારો ગુણ એક રે, જેણે તમને સર્વસ્વ સોંપ્યું, કરીને મન વિવેક રે.	૪૯
તમવિણ કો ખીજી નહિ મારે, એક રાખણહારો રામ રે, સ્વામી તમને લાજ લાગશે, તો શું કીધું કામ રે	૫૦

કલ્પ ૨૮ મું.

રાગ અહલ.

સ્વામીએ સામજો સત્યવચન એ, મન માને રે જેમ તમતણ રે,
સીતાજીએ કહાવ્યો એક સદેશ એ, સમનરેશ સુણો વિનતિ રે ૧

હાળો.

- વિનતિ વા'લા સામજો, જે વિરહ નવ વેઠાય,
તમવિના જે અધક્ષણુ તે, કલ્પ ટ્રાટિક યાય ૨
- અદ્ભુત થઈ છે આકળી, વાગિ વિના જેમ મીન;
ટોળા વઝોઈ મૃગની, તમવિણુ તમ આધીન ૩
- સભારો તમો જે નહિ, ચિત્રકૂટ રહેતા જેહ,
લક્ષ્મણકનેથી શીખ માગી, ગયા રમવા બેહ. ૪
- ત્યા તમો મને દેખાડી, વૃક્ષે વીંટાણી વેથી,
તે દહાડા તમને વીસર્યા, કેમ રહ્યા મુજને મેલી ૫
- વનફળ વીંછી આપતા, ગુથી કુસુમના હાર,
મારી ટોટે ધાનતા ને, મુખ નિરખતા બરતાર ૬
- કહ મારે કર તમારો, મારો તમારે ક',
તે મુખ નહિ સ્વર્ગમા, નહિ જ્યા વૈકુઠ ૭
- આપણે બેઠા જીનવા, હું તમો સાહી હાય,
ઝાટે બહુ વફતા હતા તે, વિસર્યું મ્હા નાથ ૮
- એમ શિવા ઉપર તમો બેઠા, મને બેસારી ઉરછમ,
વેણી મારી તમો ગુથી, દેખી ભૂસે બુજમ. ૯
- તમે લીધી નાના ગિરિની, રમ રૂડી ધાત,
તિનક મારે ભાન કીધું, તે વિસર્યા કેમ વાત ૧૦
- આપણુ બેઠ ત્યા એકના, અવર નહિ ત્યા કાવ,
એના મુખ અનુભવ્યું, તે સભારોજ સોવ ૧૧
- પગલું એક પાછળ પડતી, ત્યારે ઉભા રહેતા સમ,
વિરહ સહી શકતા નહિ, તે તણ કું આમ ૧૨
- જન્મોજન્મે હું તમારી, પ્રણુજી હુ દાસ,
મને વિસરતા નથી, જે હળવે કરતા હામ ૧૩

મુજ વિના તમે એકલા, ક્યમ શોભશે રઘુનાય;	
નામુ મારી પૂછશે, સીતા દૂતી સાથ.	૧૪
લક્ષ્મણજીને વિનતિ, તું કરે મારા વીર;	
કંઠજી કહીને કાઢિયા તો, કંઈ પામી શરીર.	૧૫
અપરાધ મારા ક્ષમા કરજો, હું મેવકી છું સરણ;	
તમે જો મૂકાવશે નહિ, તો હું પામીશ મરણ.	૧૬
એક વાર અહીં પધારો, ઉતરી સાગરતીર;	
વાનરાના વૃંદ સાથે, સાથે સ્થામશરીર.	૧૭
રાક્ષસમાત્રને હણી, મુને બેસારી ઉચ્છંગ;	
અયોધ્યાએ પધારોજી, મન આણી રંગ.	૧૮
એમ કહીને જનકીએ, આરંભ્યું આકંઠ;	
હુએ લાગ્યો વારવા, હામણો દીસુ મંદ.	૧૯
પછે પ્રશંસ્યા જનકી, અહીં આવશે શ્રીરામ;	
ભૂનો ભાર ઉતારશે, સારશે સુરનાં કામ.	૨૦
ગમ કહેછે અંજનીસુત, તારૂં જીવિત ધન્ય;	
જે તેં ભાં જઈને કર્યું, સીતાનું દરશન	૨૧
પાંખ હુ પામ્યો નહિ, ને ભરી ન શકું ક્ષણ;	
જનકીને જોવાને, હુ તો જાઉં તતક્ષણ.	૨૨
હૃદે મારે પ્રકટ થઈ છે, વિરહ પાવકજ્વાળ;	
આંસુએ કરી ઢોવાય છે, અતિક્રમુ એમ કાળ.	૨૩
પ્રાણપ્રાપ્તે જનકી મુને, વક્ષમ છે અપાર;	
જોવાને અલગ્ને ધણો, નયને વહે નીરધાર.	૨૪
એમ કહીને રામ આવ્યા, સુગ્રીવ કેરે પાસ;	
હવે આપણે લંકા જઈએ, એમ ઉચ્ચા અવિનાશ.	૨૫
સેના મયળી સજ કરો, શરને કરી સાદ;	
સીતાની શોધ સામળીને, ઉપ-યો ઉલાદ.	૨૬
લંકાએ છે જનકી, ભલી લાધી ભાળ;	
હવે સહુકે સાગરતીરે, જઈ ઉતરીએ તતક્ષણ.	૨૭

કલ્પ ૨૮ મું.

રાગ અહલ.

સ્થામીએ સાંભળો સત્યવચન એ, મન માને રે જેમ તમતાણું રે,
સીતાઇએ કહાવ્યો એક સદેશ એ, રામનરેશ સુણો વિનતિ રે. ૧

હાળ.

- વિનતિ વા'લા સાંભળો, મેં વિરહ નવ વેદાય;
તમવિના જે અધક્ષણુ તે, કલ્પ કોટિક યાય ૨
- અદ્ભુત યદિ છે આકળી, વારિ વિના જેમ મીન;
ટાળા વગેરે મૃગલી, તમવિણુ તમ આધીન. ૩
- સભારે તમે શે નહિ, ચિત્રકૂટ રહેતા જેહ;
લક્ષ્મણકનેથી શીખ માગી, ગયા રમવા બેહ. ૪
- ત્યા તમે મને દેખાડી, ટૂંકે વીંટાણી વેલી;
તે દહાડા તમને વીસર્યા, કેમ રહ્યા મુજને મે'લી. ૫
- વનદળ વીણી આપતા, શુધી કુસુમતા હાર;
મારી કોટે ધાવતા ને, સુખ નિરખતા ભરતાર. ૬
- કંઠ મારે કર તમારો, મારો તમારે કંઠ;
તે સુખ નહિ સ્વર્ગમાં, નહિ ન્યા વૈકુઠ. ૭
- આપણે બેઠા ગ્રીવાના, હુ તમે સાહી હાથ,
છાટે બહુ વઠતા હતા તે, વિસર્વે ક્યા નાથ ? ૮
- એક શિક્ષા ઉપર તમે બેઠા, મને બેસારી ઉરછગ,
વેણી મારી તમે શુધી, દેખી બૂલે જુજગ. ૯
- તમે લીધી નાના ગિરિની, રમ રડી ધાત;
તિબક મારે બાવ કીધુ, તે વિસર્વે કેમ વાત ૧૦
- આપણુ બેઠે ત્યા એકલા, અવર નહિ ત્યા કોય;
એકલાં સુખ અનુભવ્યું, તે સભારેણ સોય ૧૧
- મગલું એક પાળા પડતી, ત્યારે ઉભા રહેતા રમ;
વિરહ સહી શકતા નહિ, તે તણ કાં આમ. ૧૨
- જન્મેજન્મે હું તમારી, પ્રભુણ હું દાસ;
મને વિસરતા નથી, જે હળવે કરતા દાસ ૧૩

મુગ વિના તમે એકલા, કમ રોબશે રધુનાય;	
આમ ભારી પૂછશે, સીતા દૂતી સાય.	૧૪
લક્ષ્મણને વિનતિ, તુ કરે મારા પીર,	
કહ્યું કહીને કાઢ્યા તો, કદ પામી શરીર.	૧૫
અપરાધ મારા દામા કરજો, હું સેવકી છું સરણ;	
તમે જો મૂકાવશે નહિ, તો હું પામીશ મરણ.	૧૬
એક વાર અહીં પધારો, ઉતરી સાગરતીર;	
વાનરાના વૃદ્ધ સાથે, સાથે સ્થામશરીર	૧૭
રાક્ષસમાત્રને હણી, મુને બેમારી ઉચ્છ્રમ;	
અયોધ્યાએ પધારોજી, મન આણી રગ.	૧૮
એમ કહીને જાનડીએ, આરબું આકંઠ;	
હજો લાગ્યો વારવા, દામણો દીસું મદ.	૧૯
પછે પ્રશસ્યા જાનકી, અહીં આવશે શ્રીરામ;	
ભૂનો ભાર ઉતારશે, સારશે સુરના કામ	૨૦
રામ જહેજે અજનીસુત, તારૂં ત્રિપિત ધન્ય;	
જે તે સા જાને કર્યું, સીતાતું દરશન	૨૧
પાપ હું પામ્યો નહિ, ને ભરી ન શકું દાન;	
જાનકીને જોનાને, હું તો જાઉં તતકાળ.	૨૨

સુગ્રીવે તો સાદ કીધો, તેડ્યો જાનુવાન;	
ઋષભ રીઝ તેડારિયો, પ્રૌઢ જે પ્રધાન	૨૮
શરભ ને તો શતમળી, કુસુમ કેસરી ને તાગ;	
ગધમાદન તેડિયો, જેને અધિક છે અધિકાર	૨૯
દધિમુખને મયદ તેડ્યો, ગજ ગવય ને ગજાક્ષ;	
નન નીલ ને દ્વિવિદ તેડ્યો, જે સાથે મન દે સાક્ષ	૩૦
રિનત ને વીગજ તેડ્યા, યજ્ઞપ્રાપને યજ્ઞકેતુ,	
વજ્રમુદિ તેડિયો, જે જાણે સુદના હેતુ	૩૧
અગદ ને હનુમતને, સુગ્રીવે કીધી સાન,	
શર સહુકો સજ યાઓ, પરાક્રમી પ્રધાન.	૩૨
નીચ સેનાપતિ કરો, આગળ જે દગભાર,	
ઉપર રહીને ચનાવે, કો ન નાસે નિરધાર.	૩૩
પાછલી ખાસા રાખિયો, મુખેણુ સસરે શર,	
મનગ સેનને ચનાવે, પ્રત્યક્ષ જેમ પૂર	૩૪
જમણી ખાસા દધિમુખ, ડાખી ખાખા તાર,	
નાશી જાવા ન દેવું, ચનાવે દગભાર	૩૫
અગદ ઉપર રામજી, થયા છે આરદ,	
હનુમાન ઉપર લક્ષ્મણજી, જેની ગત છે મૃદ.	૩૬
મેન સવળુ સાચરું, જાખીએ સાગર સાત,	
એમ્હા ધર્ષ ઉપજ્યા, ઉપજશે ઉત્પાત	૩૭
રામમેના રાજે ધણું, મુખ્ય મંત્રી જેહ,	
રાગીપેથી સાચરે, નિકટવરતી તેહ	૩૮
ધર ઉપર થગ વાળા છે, ભારે ધણ છે બીડ,	
જાણે લકા ઉપર ચાળા, શુશાભાથી તીડ	૩૯
આકાશ લગે આઘ્યા છે, મદીયકી માડી જાણ,	
કો દશે વાપી વગ્યા છે, ઉઝડી જેમ ખાણ	૪૦
પાગ કો પામે નહિ, સખ્યા કદી ન જાય,	
મર્બાદા મૂઝીને વગ્ને, કાલે કાળા કહેવાય	૪૧
દાર દીસે દરિયાની, આગળ અસખ્યાન,	

પાછળ છે પણ તેટના, વચ્ચેતણી શી કુ વાત	૪૨
બે પાસા પણ તેટના, જપતા જય જય રામ,	
મુખયકી મૂકે નહિ, રઘુનાથજીનું નામ	૪૩
ગાજે છે પણ સરળા સાથે, પ્રનયનો જેમ ધન,	
જાણ્યું પણ જાણે નહિ, નિશા છે કે દિન	૪૪
કો વગ્નડે નફેરી, ગરજાઇના નાદ,	
નિશાન નાના વિધના ગડગડે, કો કરે કોને સાદ	૪૫
ઢેટના પર્વત પરંતે હીંડે, ઢેટ્યા વૃક્ષે વૃક્ષ,	
અતરિક્ષુ મારગ કેટલા, ઉડે જેમ હોય પક્ષ	૪૬
ઢેટલાએક ગાઢે ગાજે, હુત હુત કરીને હાક,	
કેટલાએક ઉઢજે, કોને ચઢે નહિ યાક	૪૭
રામ આગળ રમત કરતા, વાનરા સર્વ જય,	
નૃત્ય આગળ કરે કો એક, રઘુનાથના ગુણ ગાય	૪૮
વગ્નડે કો બામરી, ગાહોમાહે માડે વાદ,	
બળ દેખાડે રામને, અત્યત જે ઉન્માદ	૪૯
વાગ્ન સર્પ મોઢે વગ્નડે, ગાજતા ગબીર,	
એમ કરતા આવિયા, આગરકેરી તીર	૫૦

કંઠુ ૨૬ મુ.

રાગ માઝણી.

રામચંદ્ર હેઠે ઉતરિયા, અગદ આગ્રાકારી જી	
કરજોડીને આગળ ઉભા જેને વા'લા દેવમુસારિ જી	૧
લક્ષ્મણજી આદિ ઉતરિયા આગળ ઉભો હનુમાન હાથી જી,	
મુઝીવ સામો આવી ઉભો, સાથે સધળા સાથી જી	૨
સધજે આરે વાનર વ્યાખ્યા પર્વત ઉપર ચઢિયા જી,	
વૃક્ષ ઉપર ને ડાળે ડાળે, અન્યો અન્યે અડિયા જી	૩
ન્યા જોઇએ ત્યા વાનર દીસે, એક એકથી જળિયા જી,	
શરાતને ડા સાહી ન શકે, ડાણે ન જાયે કળિયા જી	૪
માગર સામો ગડગડ ગાજે, વાળે બહુ કર્નોન જી	

૪૯ વગ્નડે ઈન્—ગાકરી જાધીને લડના તૈયાર થાય

- ઉપર ઉપર લેટેરી વાતે, યામે છૂંતી હેળી ૭
- મદનયો માળે મેહેગસણ, પહી યકે નદિ વાંચુ ૮
- માહે મગરમઝ છે મોટા, રીપ રાખ બહુ પાણુ ૯
- કાચના બચા ફર વસે છે, બદોગણ બહુ ભાત ૭
- વરણતણા સેવક છે સધળા, સદા રહે મધાન ૭
- વડાનળ માળે છે માહે, બળિયો બહાર ન આવે ૭,
- નદી સપળીનો ને નાપઝ, પ્રથમકાળે ખાવે ૮
- રામચંદ્ર કહેછે સુણુ સુમીવ સાગર સતજોગન ૭,
- ઝોળગી બાથુ સી પેરે, મોહે માઝ મન ૮
- સાગરને માસ પિતાને, મેહેની હતી પ્રીત ૭,
- હવે વિનતિ કરી ભોધએ, ધરે યથાપિ ચિત્ત ૭ ૧૦
- ને આપણને એ દે માગમ, મહુકો સોલારે બધએ ૭,
- નાવણુ સાથે યુદ્ધ કરવા, તાતણુ તાતર યધએ ૭ ૧૧
- મેહેની પ્રશમા કીજએ, પૂરે આણી પ્રેમ ૭;
- ઝોસરીને રહે એ અળમો, રઘુપતિ બોલ્યા એમ ૭ ૧૨
- કુશ અણારીને પાથયા, આસન કરવા કામ ૭,
- સ્નાન કરી બેઠા રઘુનદન, સેવાવિધિ કરી સમાન ૭. ૧૩
- અર્જુનની તો સ્તુતિ આરબી, ભાવ ધરી બનન ૭,
- પ્રાણાયામ કરીને રઘુપતિ, પ્રભુવે લલિતવચન ૭ ૧૪
- તું મુગ્ધ ને તું ચંદ્રમા, તુ પરન ને પાણી ૭,
- અવની ને આકાશ એકે તુ, તુ વિષા અનિયમ વાણી ૭ ૧૫
- દેશ વિદેશ ને કામ કર્મ તું, તું યત્ર ને યત્રમાન ૭;
- ઉત્પત્તિ સિધતિ નેલય તે તુજી. તારૂં દે ન લહે માન ૭. ૧૬
- પૃથ્વી પાછળ તુંએ મેખળા, તે પૂરો છે લગાડ ૭,
- અસખ્યાન ઉપગે છે તુજી, ભય પામે છે દે ૭ ૧૭
- વડવાનગ રાખ્યો છે માહે, જાપિ યોરે વાર ૭,
- અગીકાર કર્યા માટે, કાઠી નાખે નવ બગાર ૭ ૧૮
- રને તું સપૂજું બગો છે, રત્નાકર તુજ નામ ૭,

લક્ષ્મીતણો તો તું તાત છે, પૂરે પૂરણકામ છું.	૧૯
સઘળી નદીતણો તું નાયક, ન વહે તુજમાંહે વે'ણ છું;	
અગાધ બોધ અતિ હંડો છે, કો પ્રીછે નહિ પ્રમાણ છું.	૨૦
મારા પિતાને ને તારે, પ્રેમતણો નહિ પાર છું;	
એકેરથ બેશી યુદ્ધ કીધું, અસુરશુ એકવાર છું.	૨૧
અમારા પૂર્વજે ખણ્યું હતુ, સગરસુતે સાક્ષાત છું;	
સાગર નામ ધરાણું તેણે, વેદ પુરાણે વાત છું.	૨૨
બગીરથે બયો આણીને, સુરસરિતા એ ગંગ છું;	
જન્મકોટિનાં પાતિક બાળે, ના'તાં નિર્મળ અંગ છું.	૨૩
તારી ઉપમા તુંને દીજે, તુલના કીજે કોય છું ?	
કહેવાળેગ ખીજે કો છે નહિ, શું કરીએ તો સોય છું.	૨૪
અમને જો માર્ગ દે સાગર, પંથ પાધરે પળિયે છું;	
રાવણુ મારી સીતા પામી, પ્રેમે પાછા વળિયે છું.	૨૫
ત્રણ રાત્રી તે એકે આસન બેશી રહ્યા શ્રીરામ છું;	
સાગર આગળ કરી વિનતિ, અવર ન કીધુ કામ છું.	૨૬
લક્ષ્મણ પ્રત્યે કહે રઘુનંદન, સાંભળ રે તુ વીર છું;	
જેમ જેમ હું સ્તવુ સાગરને, તેમ તેમ વાધે નીર છું.	૨૭
રૂડા માટે મેં એમ જાણ્યું, સામ કહી રીઝવિયે છું;	
જેમ એ આપણને માર્ગ આપે, મહા મોટા કહી સ્તવિયે છું.	૨૮
પછી કાંઈએક દાન દીજીએ, સામા રહીને રંગીએ છું;	
પછે બેઠ બલી પેર કીજીએ, ઠગ જાણીને ઠગીએ છું.	૨૯
તોએ વશ ન આવે દુર્જન, તેતું બોલુ ખડિયે છું;	
પછે તેને પૂરો પીડિયે, દીનતણી પેરે દડિયે છું.	૩૦
શૂર્પને જેમ જેમ માનીએ, તેમ તેમ થાય વાકો છું;	
જાણે જે મુજ ભાગો ખીજે છે, તો તો એ અતિ રાકો છું.	૩૧
તે માટે પૂરો પીડીને, મનાવીને મન છું,	
સરવસ્વ તેતું સાબરી લીજે, કીજે તો નિર્ધન છું.	૩૨
દારિદ્ર રૂપિયું અજન આંજે, તો તે સહુને દેજે છું;	
શ્રીમદે અત્યંત આધળા, કોને કાંઈ નવ લેજે છું.	૩૩

- જો હું દેઉ લખને માગ રે, સહુ પગે પરહી પાગ રે;
સૂર્યવંશીનો થાયે લાગ, રાખો૦. ૧૨
- તેં હડો સજ્યો શા માટ રે, તે ત્યારે ન કીધી વાટ રે;
હાં નીચો નિર્મો નાટ, રાખો૦. ૧૩
- તાફે કયું બિથ્યા કેમ થાય રે, જો કો પાય પૂજાને જામ રે;
તો અગાધ કેમ કહેવાય, રાખો૦. ૧૪
- તમેા મોટા છો મહારાજ રે, જો બજે જારો આજ રે;
પણ વણસરો માફે કાજ, રાખો૦. ૧૫
- વળી બીજો આવે રાય રે, તે પળી એમજ જાય રે;
પછે મારગ મુજમાં થાય, રાખો૦. ૧૬
- મનેમાયે મોઠમ નહોય રે, તમને જગા કહે નહિ કોય રે;
સરજી સંહારો મોય, રાખો૦. ૧૭
- આદિ પુરુષ તું એક રે, તું હપ ધરે અનેક રે;
હું શુ જાણું વિવેક, રાખો૦. ૧૮
- તું નિરંજન નિરાકાર રે, તારો કાલ ન પામે પાર રે;
મારે એકજ તું આધાર, રાખો૦. ૧૯
- વળતા વાણી બોલ્યા રામ રે, શર સાધ્યું શોધવા કામ રે;
તે હું મે'હુ કીએ દામ, સાગર સાંભળો રે. ૨૦
- માફે સાધ્યું સફળ થાય રે, નાખ્યું નિષ્ફળ ન જાય રે;
તું આવી લાગ્યો પાય, દુજને કેમ હણું રે. ૨૧
- સ્વામી સાંભળ વાત રે, અમેા છું સાગર સાત રે;
એક મીઠો જગતાત, તેને શોધીએ રે. ૨૨
- હાં રહેછે પાપી જન રે, કહીએ પખાણે નહિ તન રે;
હમિય રહે અનુદિન, તેને શોધીએ રે. ૨૩
- રામે તાણી મે'લ્યું તીર રે, શોધ્યું સધળું નીર રે;
ત્રાણ ત્રાણ રહુવીર, જન ક્યમ જીવશે રે. ૨૪
- મીઠો સમુદ્ર હોતો જ્યાંય રે, સ્થળ સામરકીધો ત્યાંય રે;
કોય ધરી મનમાંય, પ્રાણી કેમ રહે રે. ૨૫
- રામ કહે રાજો શુદ્ધ રે, હાં બધું નિપજશે દુધ રે;

ચાગે બેનક યુદ્ધ, જળને શુ કરે રે	૨૬
સાગર કરે સ્તાવન રે, જય જય જગજીવન રે,	
કમળદગતોચન, હું હવે ઉગ્યો રે.	૨૭
સુખ પામ્યો સાકલ સોય રે, જળચર પ્રાણી કોય રે,	
સ્થળ સાગર તે હોય, જળ જઈ સૂકે યુ રે	૨૮
એક આબનડાનુ ફળ રે, કો લાભા કપિ મહાબળ રે,	
બ્યા વાનરનું દળ, તેને દેખાડિયુ રે	૨૯
સુખમા મેનો એમ રે, આવી સુગ્રીવ વળગ્યો તેમ રે,	
તુ એકલડો આછા કેમ, ફળ એ માહરૂ રે.	૩૦
કંઠ શ્રદ્ધીને ચાખ્યો પાણુ રે, તે બોલી ન શકે પાણુ રે,	
મોહાભાથી બાહેર આણુ, સુગ્રીવે ગળ્યુ રે	૩૧
આવી બળિયા વળગ્યા બેહ રે, દારણુ દીસે દેહ રે,	
કંઠે સાલ્યો તેહ, સુગ્રીવ શુ કરે રે	૩૨
કાઢી કીધુ આહાર રે, અન્યોઅન્યે કરી પ્રહાર રે,	
આવી વળગ્યા દશ બાર, કંઠથી કાઢિયુ રે.	૩૩
હડ્યો અજનીકુમાર રે, અગદ હડ્યો અપાર રે,	
એ હું કરીશ ફળ આહાર, બીજો ક્યમ શહે રે	૩૪
નલ નીલ કુમુદ ને તાર રે, હલદિયુ દળબાર રે,	
મોકમ મારે માર, કો નવ ઓસરે રે.	૩૫
સુદિ પાકુ મેણી પાણુ રે, માર માર મુખવાણુ રે,	
પ્રાય ન કરે કાંણુ, મુદ્ધ મહા માડિયુ રે	૩૬
આવી વળગ્યા ધીર રે, રવે પાડે રીર રે,	
કોયે ન ધરે ધીર, ફળ એ તમતણુ રે	૩૭
માડ્યો મહા સત્રામ રે, રોવા લાગ્યા રામ રે,	
એ શુ કરશે કામ, ચચળ વાનરા રે	૩૮
એક એક ઉપર આરૂઠ રે, ગાળે ધન અતિ મૂઠ રે,	
દેખી દેવ થયા દિગ્મૂઠ, વિસ્મય પામિયા રે	૩૯
કરડે મરડે મારે મૂઠ રે, એકએક ને કહે ઉઠ રે,	
કોપે કરડે પૂઠ, કોને નવ ગણે રે	૪૦

- જોજો લક્ષ્મણુ દુ તે હમણા, એનો કેડુ દામ ૭,
પથિક આવે તે એમ પૂઠે, સિંધુ હતો આણે દામ ૭' ૩૪
- નિર્જન દેશ કંઈ હું હમણા, એકજ એવી બાણુ ૭,
નાખુ તે નિષ્કળ નહિ બળે, સખળ કરી સંધાણુ ૭. ૩૫
- એમ કહી ધનુષ્ય તે લીધુ, કાંધો ત્યા ટકાર ૭,
પડછદો પ્રગટ્યો અતિ પ્રાદો, નાદ થયો નિર્ધાર ૭ ૩૬
- રામે પાવક તણી પ્રસા કીધી, સાધ્યુ લા અન્યાસ ૭,
કહે હવે હું બાણુધુ એને, પામે [જેથી] પ્રસાસ ૭ ૩૭
- આકર્ષાને અતિ ગપે કરી, તાણી તીનું તીર ૭,
સાગર સામુ મૂક્યુ રામે, બજે બાધવા નીર ૭ ૩૮
- કનકન કલકન થાવા લાગ્યુ, અતિ ઉકળ્યુ પાણી ૭,
જળચર સધળા દાઝે દેહે, કરે તાલ તાલ વાણી ૭. ૩૯
- મચ્છ કસપને શીપ શખરે, બીજા જે જળજત ૭,
તે સધળા દાઝવા લાગ્યા, હવે આબ્યો અત ૭ ૪૦
- આકાશે તનખા ઉડે છે, પ્રગટી પારકન્વાળ ૭,
પાણી તે અતિ બગવા લાગ્યુ, પડી પૂરી ફાળ ૭ ૪૧
- પુનારવ થાયઝે બોળા, હીસે દામણા દેહ ૭,
ઉપદ્રવ ઉત્ત શો પામ્યો, આજ અવસ્યમેવ ૭. ૪૨
- કાઈ કાન પડ્યું ન સુણાએ, બળતા પ્રાણી બોલે ૭,
આ ઉત્પાત ઉત્ત શો પામ્યો, દાઝતા દેહે ડોલે ૭ ૪૩
- તોયે સાગર વાજ ન આવે, દેવા નહિ દે માગ ૭,
પાણી પાણુ મ્હમે ન થાયે, જુએ તે નહિ લાગ ૭ ૪૪
- અન્યાસ સહ્યું પાણુ, વળી ક્યો વિચાર ૭,
હવે હું મોપાસ નાખું, રાખુ નહિ લગાર ૭. ૪૫
- એમ કહી આકર્ષ્યુ અતિગે, ક્યું ચોપવા મન ૭,
આગે અગમ્યે જેમ શોખ્યો, કાલો રલો બહુ દન ૭ ૪૬
- પ્રીછ્યુ નહિ પડે જેમ કોને, અહીં કઈ સાગર હતો ૭,
એવુ એકે બાણુ શોખુ, સાગર ખરો વચ્ચતો ૭. ૪૭
- એમ કહીને અતિ આકર્ષ્યુ, બજે કરીને બાણુ ૭,

ત્રણ્યોકને ત્રાસ ઉપન્યો, પીડાણા સર્પ પ્રાણુ છ. ૪૮
 સાગરે જાણ્યુ શોષાણો, મિથ્યા કીધુ માન છ;
 અજાને કરી ઝોળાખ્યા નહિ, ભક્તવત્સળ ભગવાન છ. ૪૯
 દિવ્ય દેહ ધરીને આલ્યો, રામચદ્રને શરણુ છ,
 મેં બાણુ તમારૂં સહુ ન જાણ્યે, મૂકો તો પામુ મરણુ છ. ૫૦

કડવું ૩૦ મું.

રાગ વેરાડી.

મને રાખો રૂઝા રામજી રે, તું છે દીનાનાય રે;
 હવે હું તો જોડુંધુ હાથ રે, બળિયાશુ શી બાથ.
 રાખો રૂઝા રામજી રે. ૧

મારો એ અપરાધ રે, અવગુણુ એ અગાધ રે;
 હવે સેવકહું હું સાધ, રાખો રૂઝા રામજી રે ૨

પ્રભુ તું કોણે જાણ્યો નવ જામ રે, કરતા કોટિ ઉપાય રે,
 અક્ષાદિક ગુણુ ગામ, રાખો ૩

હું છું દીન દામણો દાસ રે, અતિ પામુ તમથી ત્રાસ રે;
 મને આપો વસવા વાસ, રાખો ૪

તમે છો જગજીવન રે, મોહે માઈ મન રે,
 દુર્લભ દુર્જ દર્શન, રાખો રૂઝા ૫

તમારી માયા અતિ અગાધ રે, તારો સેવક છું સાધ રે,
 જે બળે તજી ઉપાધ, રાખો ૬

હું પાપી પામર પ્રાણુ રે, હું અપમતિ અજાણુ રે;
 હવે સહર સ્વામી બાણુ, રાખો ૭

માયા માનુષ રૂપ રે, તું છે ત્રિજીવન ભૂપ રે;
 તું અગ ધરે અનુપ, રાખો ૮

હું જાણું નહિ તારી મુક્તિ રે, એવી નહિ હુંમા ઉક્તિ રે;
 તમારે નામે પામુ મુક્તિ, રાખો ૯

તાઈ શર બાળે ત્રેલોક્ય રે, હું સેહેજે પામુ શોક રે;
 માઈ જીવિત થાયે ફોક, રાખો ૧૦

મારો તો બહુ વાક રે, અજાને આડો આક રે;
 રાખો જાણી રાક, રાખો ૧૧

આધર એ ને આગે ગીસ રે, વઢતા પાડે ગીસ રે, જપે શ્રી-ગદીસ, આગ્ય પામિયા રે	૪૧
હુત હુત કરે હાક રે, એક એકનું દરડે નાક રે, મારે મન તું શાક, તારૂં શુ ગનુ રે	૪૨
રામને નયને આને નીર રે, વારે લક્ષ્મણ વીર રે, શુ રઝોઝો સ્થામશરીર, એ સારૂં નહિ રે	૪૩
વઢી વઢી આવ્યા વાજ રે, સુગ્રીવે વિચાર્યું મનમાજ રે, હવે કા કીન્તિયે તાજ, જળમા નાખિયુ રે	૪૪
સુગ્રીવ આવ્યો રામની પાસ રે, હળવે હળવે કરતો હાસ રે, કા રૂઢન કરો અવિનાશ, દેખી અમને રે	૪૫
એ અમારી ટેવ રે, જાણે સધળા દેવ રે, અમો સાચી કરશુ સેવ, કુખ તમો કા ધરો રે	૪૬
અમો પ્રકૃતિ ન મૂકીએ નાય રે, જે સદાની છે સાથ રે, જન્મ ધરે ધરી હાય એ અમને નવ તજે રે	૪૭
એક કા એવો શર રે, સોરે સાગરદૂર રે રાવણને કરે ચૂર, ક્ષણ લાગે નહિ રે	૪૮
ત્રિશેક પમાડે ત્રાસ રે, તમો કા મૂઝા નિશ્વાસ રે, મો દૃઢ વિશ્વાસ, રહા રામજી રે	૪૯
રામ થયા રણિઆત રે, વાર કહી તે વાત રે, એ જણાવ્યો બ્રાત, હાંદે શુ આપિયો રે	૫૦

કંડવું ૩૧ મું.

આડોતાલ.

એ કયા રહી એએ, સુગ્રીવશુ કરી વાત, વિભીષણુ તેડાવિયો રે, કહેવા કૈકસી માત	૧
સામળ વીરા વિનતિ, ભૂર થયો તુજ બ્રાત, જે લઈ આવ્યો જનકી, જગતજનની સાક્ષાત	૨
જાને વારો વીરને, કોણુ કર્યું એ કામ, જગતપિતા જે દુહવિયો રાજ્યનોયન રામ	૩

ત્યાર પેહેલી આપો જનકી, આવે વાનર વીર;	
સાગર ઉગ્ધવી કરી, ફાળે આણી તીર	૧૪
ત્યાર પેહેલી આપો જનકી, વાનર માટે વાદ;	
ઢોરીસે જમા ચઢી, કરે ગાઢે નાદ	૫
ત્યાર પેહેલી આપો જનકી, આવે રાવવરાય,	
મત્રીને મારે સહી, વનિતા વિધવા થાય	૬
ત્યાર પેહેલી આપો જનકી, છેદે દગે શીશ,	
રામજી રમે મેડીદડે, આણી અતિ રીમ	૭
ત્યાર પેહેલી આપો જનકી, રાક્ષસમાત્રનો અત;	
આણે એ દોપે ડરી, ભસ્તવાસજ ભગવત	૮
કુમતિ કા તને ઉપની, કે કાપ્યો છે કાળ,	
સિંહ મધાતે શાભણી, અળવે કાધી આળ.	૯
શે ન સાપે જનકી, લાગી રામને પાપ,	
અભગપદ આપી કરી, જેમ અપોખ્યાએ જાય	૧૦
તારે શુ નથી તારણી, જે તે કીધુ હરણ,	
મસ્તક ચઢાવીને શાભણી, ઘેર આળ્યું મરણ	૧૧
તે એ ભોગવની નથી, સતી શિરોમણિ નાર,	
મન રમે જેનું રામજી રે, જેને વા'લા દેનમુરાર	૧૨
શુ અદ્ભુ છે એ વિષે, જે અતિ મોહ્યું મન,	
દેનકન્યા બહુ કિન્નરી, ભામિની ઘણીએ જુરન	૧૩
કા વાવી વિપની વેનડી, ખાના થઇ છે ખાત,	
શીખામણ દેને ઘણી, વારે જઈ એકાત	૧૪
જો તારૂં ઠહ્યું એ કરે નહિ, તો તું જાજે રામની પાસ;	
અવિચળપદ તને આપશે, કરી રાવણનો નાશ	૧૫
એકમનો તુ આનિંગે, રામચંદ્રના ચરણ,	
સરગ સોપાને રહે, સીતાપતિને શરણ	૧૬
એધી કા અધિમે નથી, જોતા ચૈદભુવન,	
પુરુષોત્તમજી પ્રગટ થયા, માયા માનુષ તન.	૧૭
સરગે પાળે સહારે, અરિનાશી એ એક;	

જોતાં કે ખીલે નથી, નારાયણ વનેક.	૧૮
પીરા વેહેતો આવજો, સીખામણ દેઈ સાર;	
જો તાઈ કહ્યું ન કરે તો, એ થયો મરનાર.	૧૯
આશા માગી ઉઠિયો, પ્રેમે કર્યો પ્રણામ;	
રાવણુભણી તે સચયો, હૃદયકમળ શ્રીરામ.	૨૦
રાજસભામાં આવિયો, રાવણે દીધાં માન;	
આસન આદર આપિયું, એસાયો સનિધાન.	૨૧
શો દીસેછે શણુમણો, પીરા કહેને વાત;	
કહે તું કોણે દુભિયો, જૂરણે મુજ જાત.	૨૨
દુર્બળ દીસે શાભણી, નયને વહેછે નીર;	
અતિશે થયુંછે આકળ, યર યર મુજે ધરીર.	૨૩
કહે કોણે કહ્યું કર્યું નહિ, કે કોણે દીધી ગાળ;	
એમ કા દીસે અણુમણો, ઉત્તર દે એક વાર.	૨૪
વળતો વિભાવણુ એલિયો, બાઈ સાંભળ બેઠ;	
તે દહાડાતું સફકો, પામેછે અતિ ખેદ.	૨૫
અપશુકન થાયછે ધણા, અદ્ભુત ઉચ્છાપાત;	
ધ્વજદડ અવનિ પડે, વાય છે વસન્ના વાત.	૨૬
જૂએ કષ થાયે ધણી, શોણિતનો વરસાત;	
આક્રણિયે અતિ ઉપજે, અવનિએ આધાત.	૨૭
ઉત્તેવડો અતિ ઉછળે, પાણીઆઈ કરે અતિ વાદ;	
મુઝાં મુઝાં મુખથી કહે, સદુ સભળાવે નાદ.	૨૮
આક્રણિયે ઉતરી પડે, નારીના શણુગાર;	
ફેલાયેછે માંદસો, પીયળ ન રહે લગાર.	૨૯
ચૂડાચૂડી ઉતરે, નરના સરખા હાથ;	
અમેત થઇ અવનિ પડે, નથી રે દીસતો નાથ.	૩૦
દર્પણમાહે દેખે નહિ, રક્ષસ કોયનાં રે શીશ;	
ઉઠાંટા અમે ચઢે, ગાઢે પાડે ચીસ.	૩૧

૨૧. સંનિધાન-પાસે. ૨૨. જૂરણે-અધમતાથી-મૂર્ખતાથી. ૨૭. આક્રણિયે-એની મેળે. ૨૮. ઉત્તેવડો-ઉતરેડો. ૨૯. ફેલાયેછે-‘ફેલાયે છે’ ૩

મુન મુન વાજે કાનમાં, અણી ન દીસે નાક;	
તાણે કો કશે કરી, બોલી ન સકે વાક.	૩૨
પાડે ચઢીને આવતા, કોટે કરેણાની માળ;	
તેલે તન તે ચોપડ્યાં, લોચન અતિ વિકાળ.	૩૩
કેશ કરહુઆને ઉદરા, દીસે છે અતિ ખીત;	
દંડ ઉગામી આવતા, દેખીને ભયભીત.	૩૪
મુખ મોઠાં ને મોઢાં, કરશે જાણે બક્ષ;	
ઉઘાડાં જાણે ઓળવ્યાં, એવી દીસે ચક્ષ.	૩૫
સિંચાણા રે બોલે ધણા, રાતના રાગ કરે નાદ;	
હોલા મોભે મોકમ લપે, જાણે માંડ્યો રે વાદ.	૩૬
છોકરાં ત્રાડે રે ગામમાં, બહોળા બુબાપાત;	
આ માર્યા આ હુડિયા, આ આણે કીધા ધાત.	૩૭
તે દહાડાનું સહુકો, કરે છે રદન;	
જ્યારની લાબ્યા જનકી, દોહલા દીસે દિન.	૩૮
તમને કો કહી સકે નહિ, મોકલિયો છે માત;	
જે તમે લાબ્યા જનકી, વાર ન કીધી વાત	૩૯
રાક્ષસ તારા રહેશે નહિ, કા'ણી કહેવાને કોય;	
શે દૂહબ્યા રે સીતાપતિ, વીર વિમાશી જોય.	૪૦
હજી કાંઈએ વંઠપુ નથી, જો મન રાખો ધીર;	
રામજી આવી ઉતર્યા, સાગરકેરી તીર	૪૧
સાર પેહેલી (તમે) આપો જનકી, બાધે સાગર પાજ;	
વાનરદળને સાથ લઈ, ઉતરે શ્રી મહારાજ.	૪૨
ત્યાર પેહેલી (તમે) આપો જનકી, કોશીસે કરે નાદ;	
વાનર અતિ ઉન્મત થઈ, સંભળાવે સાદ	૪૩
ત્યાર પેહેલી આપો જનકી, રાક્ષસમાનનો અત;	
રામજી રીસે કરે નહિ, અધર દેઈને દત.	૪૪
ત્યાર પેહેલી આપો જનકી, દરો તમારાં શીશ;	
બાણે કરી છેદે નહિ, રામજી આણી રીસ.	૪૫

૩૨. વાક-વાણી. ૩૪. કરહુઆ-કરડા-બરછટ. ઉદરા-ઉમા. ૩૫. જાણે-જાણતાં સાકડાં. ૩૬. રાતના રાગ-ધૂડ, ૪૪. કરે નહિ-કરીને' પ્ર. ૮-૪.

એ અનગુણ એ તમતણો, સદુનો ખૂટ્યો કાળ;	
રાક્ષસ વોળી મેદિની, કરશે દીનદમ્બળ	૪૬
જોગી જનને આવે નહિ, સ્વખ્યાતર શ્રીગમ;	
તે આશુરિયે આવિયા, સીતાપતિ પૂરણકામ	૪૭
જો જાણે રહું જીવનો, સદુ કુટુંબ મહિત પરિવાર,	
સોપો સીતા સુદરી, ચરણે કરી નમસ્કાર	૪૮
ખીજી કાંઈ માગે નહિ, પ્રભુ છે પૂરણકામ,	
જોઈએછીએ એક જાનકી, જેને વલ્લભરામ	૪૯
જો રહેશે તમે જીવતાતો, ધણી ભોગવશે નાર,	
મરવામા છે શુ બધુ, દૂહવીને દેવ મોરાર	૫૦

કંઈકું ૩૨ મું.

એકતાળ.

વચન મુણી વીરના, રાવણને ચઢી રીમ રે;	
ખડગ કાઢી ઉભો રહો, હું છેડું તાર શીઘ્ર રે	૧
દેદરે ભુડા પાપિયાં રે, તું મહામૂઢ અભણ રે,	
મારા ગુણ વીસારિયા રે, કરે મનુષ્યનણ વખાણ રે.	૨
અમાગ વસમા ઉપન્યો, તું તો કુળ-અમાગ રે,	
મનુષ્યનું શુ મારવું, જે આપણો આદાર રે	૩
અજ્ઞતા ગુણ એના કહે, રાજ્યભદ્ર જે રામ રે,	
ખાપે મારી કાઢિયો, કરે ન આવે કામ રે	૪
સ્ત્રીરત્ન એક એહને હવું, તે મેં કીધું દરણ રે;	
હવે જો અહીં આરસો, તો પમાડીત મગણ રે	૫
મારા કુળમા કો એવો નહિ, તુજસરખો તો રાક રે,	
ગુણ ગાયે મનુષ્યના, કાઢી મારો વાક રે	૬
એમ કહી ઉભો થયો, ખડગ ઉઘાડુ પાણુ રે,	
રોમ થયાછે ઉફરા, હવે કમીસ હું હાણુ રે	૭
જોટલો માડ્યો માસ્તા, બોધ્યો પ્રહસ્ત પ્રધાન રે,	
આડો આવી ઉભો રહો, શુ ટળી છે સાન રે	૮
મારે દો નિજ જાનને, જો દાદિ કરે અપરાધ રે;	

એક દરથી ઉપન્યા, મહુકો જાણે સાધ રે	૯
વેરીને પ્રીત્યું પડે, બુકે માયો જાત રે,	
બીજા કો પ્રત્યે ચાનતુ નહિ, વાર નહિ એ વાત રે.	૧૦
રામચંદ્ર એ જાણશે, રાવણ તો છે રાક રે,	
કુકુબગા કળો કરે, અધમે આડો આક રે.	૧૧
અકર્મી સુત અનતયો, માતા ઉપર રીમ રે,	
બીજા કો પ્રત્યે ચાતે નહિ, પોતાનું કૂટે શીશ રે.	૧૨
એમ કહીને વારિયો, બેસાયો બળવાન રે,	
બીજા બહુ આમનાવામના, દેહને પ્રહરત પ્રધાન રે.	૧૩
રાવણ કહે રીસે કરી, મારી મિટ આગળથી જામ રે,	
હું સહી શકતો નથી, જે માનુષના શુણુ ગાય રે	૧૪
જેવો અકર્મી તુ અવતયો, તેવો નહિ કો દીન રે;	
માનુષને જઈ કેમ મળુ, લય પામિયે લીન રે.	૧૫
મહાતુભાન તે નવ તજે, જે છોધો અગીકાર રે,	
રહુ અથવા પાડુ રે, સર્વે માને માર રે.	૧૬
મહાદેવજી જો વિષ તજે, સાગર વડવાનજ રે;	
તો હું મે'લુ જાનકી, મીન તજે જો જાજ રે.	૧૭
પ્રાણુધકી અધિકી ધણી, જીનતણુ જીવન રે;	
મરે પણ મેલુ નહિ, મોલુ મારૂં મન રે	૧૮
જે વિના જીતુ નહિ, વિરહે જાણે પ્રાણુ રે;	
તેને હું તો ક્યમ તજું, અરે મૂઢ અજાણુ રે.	૧૯
દેવ દેસ મેં જીતિયા, જક્ષ કિન્નર વિદ્યાધર વીર રે,	
એ મનુષ્યનું શુ મારુ, વિરહે સિધિલ શરીર રે.	૨૦
શાખામૃગનું શુ ગજું, તાળિયે ત્રાસે તેહ રે;	
બળ પ્રીત્યું મેં રામનું, વાનર સાથે નેહ રે	૨૧
ભક્ષ સ્વભાવે આજણુ, તેને કરે પ્રણામ રે,	
જીવીને હું શુ કરું, નિર્જમીને નિજ માગ રે.	૨૨
કવક લાગે કુળને, જો હું નામુ શીશ રે;	

- કાપરપણું તો ક્યમ કરું, જે અર્પિવતી રીસ રે ૨૩
- ચોડુંએ જીવ્યું બહુ, માન સહિત તો જેહ રે,
 સુઆ પ્રાપ્તે માહુ સહી, માન વિના તો તેહ રે. ૨૪
- મેં જન્મ ધર્યો જહાંનો, જે કીધો અગીકાર રે,
 તેને હવે હું કેમ તર્જુ, અહકારે અપાર રે. ૨૫
- મનુષ્ય વો'ણી મેદિની, કરવા ચયુછે કોડ રે;
 વાનર વસુધામા મળે તો, મને લાગે ખોડ રે. ૨૬
- આવવા દે એને અહીં, ઉદ્ધમ કરીને આજ રે;
 રાક્ષસ જૂખ્યા ધણું, બક્ષ કરવાને કાજ રે. ૨૭
- એમ કહીને અણખોલ્યો રહ્યો, ખોલ્યો વિભીષણુ ખાત રે,
 પરાક્રમ તારું પ્રીછિયું, જે તું મને કરેછે ધાત રે ૨૮
- હું તો માએ મોકલ્યો, દેવા યુને શીખ રે;
 સહુ સુઆ પછી રાક્ષસી, માગતી હોડશે બીખરે. ૨૯
- પૂછ આપણી બેનને, મનુષ્યના પરાક્રમ રે,
 નાક કાન જે વાદિયા, મારીને તે મર્મ રે. ૩૦
- ખર દૂપણુ ને ચાદસહસનો, એકે જાણે આણ્યેઃ અંત રે,
 નિ ફટક તે વન કર્યું, બાધવ બે બળવત રે ૩૧
- રામ લક્ષ્મણુ જ્યારે ઘેર હતા, તે સ્વારે ન કીધું હરણુ રે,
 માથે ચઢાવી આણિયું, અર્પિવંતુ મરણુ રે ૩૨
- વાનર એક અહીં આવિયો, તેણે ઉભેજીવું વન રે;
 રાક્ષસ તો માર્યા ધણુ, અક્ષરુવર જે તન રે. ૩૩
- હંકા બાળી એકસે, કા ન કીધો બક્ષ રે,
 વીશે આખે ચયો આધણો, પૂટી હૈયાની ચક્ષ રે. ૩૪
- મરણુ આણ્યું હુકરું, કોખ્યો હીસે છે કાજ રે,
 સન્નિપાત સાચે ચયો, હું હવે આજપ્રજાજ રે. ૩૫
- ઉઠ્યો રાવણુ કોપે કરી, કીધો પાદુપદાર રે;
 મોકમ માડ્યો મારવા, રહે નહિ લગાર રે. ૩૬
- પૂટ રે હંકા પ્રાપ્તિઆ, શુ ઘણું છે મૂઢ અજાણુ રે
 પરાક્રમ તારું પ્રીછિયું, કરે નહિ વખાણુ રે ૩૭
- વણુ જાણે ગુણુ તેહના, પર્ણવે વારો વાર રે,
 તું જાને તે કો, રખે રહેતો આણુ દાર રે.

મારે મન તું તો મુઓ, જાણે જણ્યા હતા બેઠ રે;	
ગુનવિના મારે આશરો, જો તુંને વણજ તેહ રે.	૩૯
મને શીખામણ કહેવી કશી, હું ચૌદરિયા ગુણ જાણુ રે;	
ચૌદસોઠ વશ માહરે, મારી સધળે વર્તે આણુ રે.	૪૦
હું કાપી બીહું નહિ, મુજથી બીહું કાળ રે;	
રીસે થયોછે રાતડો, બૂકટી ચઢાવી બાળ રે.	૪૧
વિભીષણુ માર્યો ધણું, અહીંધકો તું જાણ રે;	
મારે તારો અપ નથી, જે મનુષ્યના ગુણ ગાય રે.	૪૨
વિભીષણુ વળતો વહે, મારો નહિ કાંઈ પાંક રે;	
મૃત્યુ તાઈ આવિયું, દેવ થયો તુજ સંક રે.	૪૩
માઈ કહ્યું નથી માનતો, પથ્ય ઉપર નહિ પ્રીત રે;	
મહારોગ તને વ્યાપિયો, દોસે જી વિપરીત રે.	૪૪
તારે કો વહાણું નથી, જે કડવો ધૂટડો પાપ રે;	
મહારોગ મનથી ઠળે, કામજ્વર જે જાણ રે.	૪૫
મીઠાબોલા મળે ધણા, વેરી તારા તેહ રે;	
મરાવે આગળ રહી, મિથ્યા માડી નેહ રે.	૪૬
ત્યારે તું જાણીશ સહી, સમારીશ મુજવચન રે;	
જ્યારે જાણુ વાજસે રાગનંદ, છેદશે દશે વલન રે.	૪૭
મને માર્યા માટે બાધ નહિ, ચોતે જો તું ચિત રે;	
સીતા સોપે રામને, તો કૃપા કરે ભગવત રે	૪૮
જો તું ત્યા જાણે નહિ, મુજ સાથે મોકલ માત રે;	
હું જઈ સમરધુ જનકી, સંતોષુ જગતાત રે.	૪૯
રામને મળ્યા માટે તને, બુડો નહિ કહે કોય રે;	
સામુ અમર તુંને માનશે, કીર્તિ સધળે હોય રે.	૫૦

૪૮. મને ઇન્તે મને માર્યો. મારે રામ પાસે જઈને સીતા આપવા-
માં કાંઈ બાધ (અડચણ) નથી. અર્થાત્ તે રીસ હું નહિ રાખુ

કરુણું ૩૩ મું

ગાગા મોરહી

- રાવણુ કાષે કરના લાગ્યો, પુનરપિ પાદુ પ્રહાર,
માગ મોદા આગળથી જા મૂરખ, બહિતો કરીશ સહાર ૧
- ત્રે એને વારો રે વારો નહિતર ખૂટ્યો કાળ
મૂરખને જોમ જોમ મોઢે ચઢા યો, હગુવે શુ દેઈ જાળ ૨
- તારે જો મરુ હોય તે, મળી ગમને કરને,
રામ યધને પાસે રહેજે, અનુચર થઈ ઉગરજે ૩
- મરુ તો હુ માન ન મેલુ, હવે સીતાને ન આપુ,
ભાઈ માટે નથી મારતો, નહિતર મસ્તક કાપુ ૪
- ત્યારે પ્રહસ્ત કહેછે વિભીષણને, તારે શુ છે કામ ?
દૂમળુ મનાવો શામાટે, જો એ વારે આમ, ૫
- મત્રી બોને રે બોને, સુણુ દિગ્વિષણ વાત
મરજ્યુ કો કનમે નવ છૂટે, જો કરે કોટિ ઉપાય ૬
- તારે કલે કાષ્ઠએ નવ હોયે જો કોગી કરે ઉપાય,
તો શુ ચાને રે ચાને, મરજ્યુ તે સહી થાય ૭
- આટના દહાગણુ ઉપાજ્યુ મને કરીને માન
તે મનુષ્યને મસ્તક મેમ નામે જો મોટો રાજન ૮
- વીરા વારુ રે વારુ એ વિના ખીજે વાત ૯
- સપાતિ કહેછે ર કહેછે, સામન પ્રદક્ષ પ્રધાન
ગમનું બોલી શણુ કરેછે, પણ લગ યારો ગા, ૧૦
- પ્રપુત્રો પ્રેરો રે પ્રેરો, નામે રામને પાપ ૧૧
- જેના જેવા સ્વામી હોય, મત્રી તેના તેવા,
પામે રહીને પાપ કરાવે, સાની માને સેવા, ૧૨
- તમો એના વેરી રે વેરી, સદી છેલવો ધીર ૧૩
- અતન્દ્રિય મારી ઉભો રહીને, બેઠ્યો વિજીપણ વાણ,
દશ લગે હામી કનુજુ જોડીને જો પાણ, ૧૪
- વીરા મારા માનો ર માનો, માનો મારો બોન ૧૫
- રાવણી મનુષ્ય માનો છે મોગી એ મૂરખાઈ, ૧૬

- પ્રરોપાતમણ પ્રગટ થયા છે, સેવકજન સુખદાઈ;
વીરા તું વાલો રે વાલો, મરણ માને માંડ. ૧૧
- જનકનંદિની તે મહાલક્ષ્મી, લક્ષ્મણ તે શેષ;
માયાએ મારવા મૂરખ, માંડ મનુષ્ય વેષ;
વીરા તને વાઈ રે વાઈ, માનો સત્ય વચન. ૧૨
- રામ કને હવે હું જાઉં છું, કહી સધળો બેદ;
રાક્ષસમાત્રને મરાવીશ, કરાવીશ શિરચ્છેદ;
હવાં જોજો રે જોજો, મારો નહિ કાંઈ વાંક. ૧૩
- મુઆમાં શું મોદ કરેછે, ખાવા થઈએ ખાંત;
મસ્તક દશ દડા દોડાવશે, ભૂરપણે થઈ બાંત;
મિથ્યા મરશો રે મરશો, કોપ્યો તમારો કાળ. ૧૪
- મને અખિલ રાજ્ય આપશે, લંકાનું શ્રીરામ;
સેવક થઈને શરણે હું જાઈશ, ગ્રેમે કરીને પ્રણામ;
મને અતિ વા'લું રે વા'લું, સીતાપતિનું નામ. ૧૫
- તમારી નાતમાથી હવે હું નીસર્યો, રામનાતમાં બળિયો;
મૃત્યુપત્ની હવે હું ઉગર્યો, આનંદે અનુસરિયો,
મનહુ મોહ્યું રે મોહ્યું, રૂઝ મારે રામ.
નિર્મળ જેનું નામ, મારે કો સાથે નહિ કામ.
રામ પિતાને ગમ માતા, ત્રાતા બ્રાતા રામ;
રામ વિધાતા ને રામ ધાતા, દાતા ભુક્તા રામ;
હવે હું જાઉં રે જાઉં, રામચંદ્રની પાસ
આગળ રહીને હું કરાવું, નિશાચરનો નાશ. ૧૭
- કહેશો કંકળ કંઈ કરાવ્યું, ઉપન્યો રે કુળ અગાર;
માઈ કહ્યું જો નથી માનતો, સહુનો થયો સહાર;
મેં શુ ચાલે રે ચાલે, રૂઝા તુને રામ. ૧૮
- રાવણ કહેછે જારે પાપી, જો ચાલે તે કરજે;
તાણિયે ત્રાસે તે બીજા, સહુનું સરવસ્વ હરજે;
અહીંથી જારે જા, કરતો મિથ્યા વાદ;
વડી વારનું મોહું બોલે છે, હું ઉતારીશ નાદ. ૧૯

- એમ કહીને આતા માગી, ચાલ્યો વિગીધણુ બાત,
 ટેકસીની કુને તે આવ્યો, કહેવા સધળી વાત,
 મારી માતા રે માતા, થી દોછો શીખ ૨૦
- જનની કહેછે જારે કુવર, રામચદ્રને પાસ,
 આમે હું જાણું છું એનો, નિચે ધારે નાચ.
 તો શુ કીજે રે કીજે, ખૂટ્યો એનો કાળ. ૨૧
- એકમનો થઇ જોળગે, રામચદ્રના ચમણ;
 બ્રહ્મદિક સરખા વાચ્છે છે, જે ચરણનું ધરણ.
 તે છુ સેવે રે સેવે, સેવે સુધે મન ૨૨
- આપેણુ આખા કુળમા, તુ ઉગીસ એક,
 જો કપટ વિના બજસ બૂધરને, કરીને મન વિવેક,
 વીસ તુ એતે રે એતે, ચિતમા ચિતવે ચરણ ૨૩
- એકનાર આસનવાળીને, એઠા તારે આપ,
 આસનવાળીને ઉપાસન, જપતો હુતો જપ,
 તાળી લાગી રે લાગી, દમતા દારણુ દેહ ૨૪
- ત્યારે તમે રમતા હતા, ત્રેવડે તેડયા બાત,
 ઉછગતા ઉન્મત્ત ત્યાં અતિશે (અનુપમ), અનેક કરતા ધાત,
 હું દુ ખ પામીરે પામી, આવી પિયુડા પાસ ૨૫
- મં પૂછયુ વાચ્છાજીને, પ્રેમે મ્હો મુજ પ્રાણાધાર,
 કુવર આગળ કેવા નિપજશે, ઉચ્છૃંખન દીસે અપાર,
 મારા સ્વામી રે સ્વામી, ઉચ્છૃંખન દીસે અપાર ૨૬
- વળી નિત્રના વાણી એમ જોલ્યા, સામજ સાચુ નાર,
 સધ્યાકાળે આવી કામાતુર, તુ તો આણે ઠાર,
 તે ફળ પામી રે પામી, પાપી પ્રગટયા પુત્ર ૨૭
- આ જ્યેષ્ઠતણે અપરાધ કરીને, યાશે સર્વ સહાર,
 ત્રિતોકકટક એ અવતર્યો, કપળી કુળ અગાર
 સામજ સ્વામા રે સ્વામા, મિથ્યા નહિ મુજ જોલ. ૨૮
- રેવ રેલ્ય સર્વને દુ ખ દેશે, લેશે તેના દંડ,
 એને પ્રભાવે પીડાશે, બચળીત બ્રહ્માડ,

એ અતિ રે ઉન્મત ઉન્મત, જીત્યો કોણે ન જાય.	૨૯
પછે દેવ મળીને જાશે, સધળા ખહા પાસ;	
રાવણુ આગળ રહ્યું ન જાયે, કપમ થાય એનો નાશ;	
મારા સ્વામી રે સ્વામી, એ દુઃખ સચું ન જાય.	૩૦
ખહા સર્વ દેવને તેડી, આવશે સાગર ક્ષીર;	
આસનવાળી કરે ઉપાસન, સમર્થ શ્યામશરીર;	
સ્વામી રાખો રે રાખો, સહુ આબ્યા શરણુ.	૩૧
અવનિ ઘેતુરપ ધરી આવી, દુર્બળ દીસે દેહ;	
આંખેથી આંસુ ચાલે, જાણે વરસે મેહ;	
શી પેરે સહીએ રે સહીએ, દુષ્ટતણા જે ભાર.	૩૨
એવે આધવિષ્ણુ ત્યાં આબ્યા, ગરૂડે યઈ આરૂઢ;	
ખહાને પૂછે પુરષોત્તમ, કાં દીસો દિગ્મૂઢ;	
કોણે દુહબ્યા રે દુહબ્યા, પીઝાણાછો પર્મ.	૩૩
ખહા કહેછે રાવણુ ભાગા, કોણે રહ્યું ન જાય;	
આઘ પુરુષ કહેછે હુ મારીશ, સહુકોને સુખ થાય;	
તમે જાઓ રે જાઓ, ઉતારીશ ભૂભાર	૩૪
તેં માટે ત્યાં એ બે કુવર, હરિના માર્થા મરશે;	
લઘુ કુવર વિભીષણુ ત્રીજો, એકલડો ઉગરશે,	
હું દુઃખ પામી રે પામી, કરતી હવી રદન.	૩૫
તેં માફ મન વળી વાલું, વાફ ચારો વાત;	
પુત્રને પુરુષોત્તમ પોતે, કોપે કરશે ધાત,	
તે અતિ રૂઢ રે રૂઢ, હરિને હાથે મરણુ.	૩૬
તે માટે તું જાહે ભાઈ, ઉગરવાને આપ;	
તે સર્વ સાચુ થાતું દીસે, જે ખોટયો તારો જાપ,	
રાવણુ મરશે રે મરશે, ખૂટયો એનો કાળ	૩૭
આઘા માગીને ઉત્પત્યો, સાથે ચાર પ્રધાન,	
અનલ સપાતિ પનસ પ્રમતિ, એવાં છે અજિધાન;	
સાથે ચાલ્યા રે ચાલ્યા, ચતુર મંત્રી ચાર.	૩૮
આકાશમાર્ગે આવે છે, પર્વત સરખા પાંચ;	
અનર દેખી વિસ્મય પામ્યા, યદ્ય રહ્યા રોમાંચ;	

એ સુ આવે રે આને, અમતણે આકાર	૪૯
આધા આખા ઝોટતે દીઠા, રાક્ષસકેરા રૂપ,	
શિખર શિના લેધને ધાયા, વઢના વાનર જૂપ,	૪૦
એને હણીએ રે હણીએ, કપગી દીસે કાચ.	
માર માર કરતા તે ધાયા, વઢવા વાનર વીર,	
વિભીષણે જાણ્યુ એ વધશે, દીસેછે રણધીર,	
ત્યારે બોલ્યો રે બોલ્યો, ત્યા રે વિભીષણુ દાસ,	૪૧
હુ તો રામનણો છુ સેવક, આણો દંઢ વિશ્વાસ	
રાવણનો છુ લઘુભાતા, વિભીષણુ મુજ નામ,	
રાવણથી રીસાની આવ્યો, કરવા રેમે પ્રણામ,	
મુજને વહાયા રે વા'લા, રાજવતોચન રામ,	૪૨
કુટુંબ પરિવાર સકુને મેલી, આવ્યો આણે હામ	
લકાનો ભે. સર્વ આપીશ, સ્થાપીશ ચરણે મન,	
પાસે રહો રાક્ષસકુળનુ, કરાવીશ કલન,	
મને રાખો રે રાખો, સેવક આવ્યો શરણ,	૪૩
રામચંદ્રને સરસ્વ સોપી, સેરીશ પ્રણામ ચરણ	
વાનર ઉમ્મઘને આ યા, સીતાપતિની પાસ,	
વિનિયણુ મળવા આવેછે, કહો તો કીજે નાશ,	
પ્રભુને પૂછે રે પૂછે, વાનર વેગે વાત,	૪૪
મળવાને આવેછે રાક્ષસ, રાવણનો લઘુભાત	

કડવું ૩૪ મુ.

રાગ ડેકારૈ

વાનરના સુશી વચન, એણીપેરે બોલ્યા જગજીવન,	૧
સામળ રે સુમીત્ર વાત, તને વચન કહું સાક્ષાત	
એ રાવણનો લઘુભાત, સેવક મધને સાક્ષાત,	
એ મુજને મળવા આવે, જો તારે મન ભાવે	૨
તે તો એને મળિયે, એકબાવ યજ્ઞ બળિયે,	

તું મોટો છી રાજન, તને રાજ્યનીતિનું જ્ઞાન.	૩
એ વેરીનો છે વીર, અહીં આવે ધરીને ધીર;	
કહેછે લંકાનો કહું બેઠ, એ વાણી માનો વેઠ.	૪
એને ગમે સાધુનો સંગ, એને નહિ રાક્ષસશુ રંગ;	
તુ કહે તો એને તેડું, નહિતર એને ફેડું.	૫
શામ દામ બેઠ ને દંડ, તે જોયું છે એ બ્રહ્માંડ;	
તુ સંધિ વિમલ સર્વ જાણુ, તારૂં કશું કીજે વખાણુ.	૬
તું બાધ કહે રે બેઠ, તારી છે વાણી વેઠ;	
સુગ્રીવ કહે રે સાચું, હું તારે બોલે રાચુ.	૭
વળતો સુગ્રીવ બોલે, જે વાણી અમૃત તોલે;	
એ રાવણનો લધુજ્ઞાત, કેકસી જેની માત.	૮
આપણને આવે મળવા, કાણુ જાણે કાંઈ કળવા;	
એનું કપટ કળ્યું ન જાય, એ રાક્ષસ રૂપે ધાય.	૯
બધે આલ્યો છે તો મળિય, પણ એક ભાવ નવ મળિયે;	
ભારે કીજે મંત્રવિચાર, ત્યારે અલગો રાખિયે અપાર	૧૦
બેઠ એનો લીજે, પણ વાત આપણે ન કીજે;	
હ્યાર એશુ વળગ્યા, પણ મનમાહે અતિ અલગા.	૧૧
કાયરપણુ ન કહિયે, નિશકપણે નહિ રહિયે;	
આલ્યો તો બધે આલ્યો, મારે મન એ બાલ્યો.	૧૨
અગદને પૂછે શ્રીરામ, શુ કરવું હાવે કામ;	
બાધ તારી જેવી બુદ્ધિ, કહે રે સુધી શુદ્ધિ.	૧૩
એ વેરીનો છે બાધ, એ માંડે નથી સગાઈ;	
એ સ્વજન સહુને મે'લી, તને પ્રીત જે પે'લી.	૧૪
તું કહેતો એને મળિયે, નહિતર અલગા ટળિયે;	
તું યુવરાજ છે બળિયો, કાણે ન જાયે કળિયો.	૧૫
કપટ રહિત તુ મળિયો, પિતાનો શોક ટળિયે;	
અગદ કહેછે એમ, અંતર આણી પ્રેમ.	૧૬
શર્ણાગતવતસલ રામ, સ્વામી પાવન તારૂં નામ;	

૭ સુગ્રીવ ઇન્-હે સુગ્રીવ ! તુ સાચું કહે ૧૦. એકભાવ ઇન્-એક .
પણે યદને એની સાથે જાણી જવું નહિ.

નિજ બ્રાતાનો નવ હુઓ, જ્યો પડ્યો જુઓ	૧૭
તે આપણો થુ યાશે, એદ જોધને જાશે,	
વેરીનો જે વાંધો, તેશુ મળીને થુ માલો	૧૮
એનો કરનાનો નહિ વિશ્વાસ, દુહનો એ દાસ,	
પછે તમેા છો ચતુરસુજાણુ અમેા કીજે કશુ વખાણુ	૧૯
આધો તેડચો જામવાન જે છે વૃદ્ધ પ્રધાન,	
પ્રધાન દેધ બહુ માન, બેસાડચો સનિધાન	૨૦
કહો કેમ કરવુ હાવે, જે મન તમારે ભાવે,	
રાવણનો લઘુબ્રાત, તે મળવાની કરે વાત	૨૧
તેડીયુ ક્યમ તેને અતિ પ્રેમ છે એને,	
વળતો બોલ્યો મત્રિ મર્મ, એહ તમારો ધર્મ	૨૨
શર્ણાગત સહુને રાખો, બનુ કહીને બાખો	
એક ઉપર મેહ દૂત, ગતિ જોવા અદ્ભુત	૨૩
અહાંથી અનગો એને રાખી, જ્યાર વગે મન દે સાખી	
કપટ એનું કમિયે આકરમાત એને નન મળિયે	૨૪
ત્યારે હનુમતને ક્યો સાદ, આણીને અતિ ઉસાદ,	
જુ લકા ગયો હતો વીર, ઉત્સવી સાગરતીર	૨૫
તુ સહુને લાગે છે મીઠો, તે વિભીષણને દીઠો,	
એ રડો છે કે જુડો, છે અગ્રજિયો કે રડો	૨૬
કે કપગી છે કે કૂડો કે રંગે છે રડો	
તુ કહે તો એને રાખુ નીકર નિબધી નાખુ	૨૭
એમ બોલ્યો હનુમત હાથી એ છે સુધો સાધી,	
એને અખિલ આપો રાજ, એ ધણે આવરો કાજ	૨૮
દુ (જેવાર) લમ ગયો હુનો ત્યાં દુ ખરો વચુલો,	
હુ બોલે લોખને જળિયો, જ્યમ મે મત્વ કળિયો	૨૯
જ્યાં નિદા તમારી યાપ, તે મે મુધી ન જાપ,	
પછે હુ આવ્યો એને ઘેર, જોતો રડી પેર	૩૦
જપતો હતો નામ, જપજપ રાજાનોયન રામ,	
એ ગાતો હતો મુલુમામ, અવર તજને કામ	૩૧

એ મને અતિ મમિયો, તાપ તનનો સમિયો;	
એ બસે મને મળિયો, દીકે શોક સધગો ઢળિયો.	૩૨
હું મુણતાં મદુળ ફળિયો, ઉપર અમૃત કૂપો ઢળિયો;	
એ એક તગારો દામ, મને દૃઢ વિશ્વાસ	૩૩
જો કપટ એમાં જાણીશ, તો તો અત એનો આણીશ,	
રાંક હુએ તે રૂએ, પેહુવી પરીક્ષા એની જુએ.	૩૪
જે જળિયા બાવનનીર, જેના મને અતિ ધીર;	
તે માટે તેડાવો, કહીએ એને આવો.	૩૫
લક્ષમણને પૂછે પ્રીત, બાધ તું સર્વ જાણે રીત;	
કહીશ મને પૂછ્યા પામે, જેને તેને બાધ રાખે.	૩૬
તું દુહવાધ્ય બાધ, તુ સાચે સાચી સગાધ;	
લક્ષમણ કહે મુજો રઘુનાથ, તમારો કાણે નથી સાલો દાથ.	૩૭
જો રામજી મળના આવે, જો ચરણે શીશ નમાવે;	
તમો તેને રાખો શરણ, તે કંઈએ ન પામે મરણ.	૩૮
ભક્તનત્સજ તમારે નામ, રાજવશોચન રામ,	
મુણી લક્ષમણ તણા વચન, પ્રભુજી થયા પ્રસન્ન.	૩૯
ભતો ભતો તુ વીર, છે વીરા હૈયાનું હીર;	
વાનર બારે પ્રેમા, જાણે જવદાણા વેળા.	૪૦
તમો તેડી આવો તેને, અતિ આદરશુ એને,	
વાનર અતિ ઉજાણા, સધળા છે સપરાણા	૪૧
આવ આડ ઉજાધ, ભાવ ધરીને બાધ,	
તને તેડે અશરણુશરણુ, આવી લાગ રામને ચરણુ.	૪૨
તને રાજ્ય લકાતું આપે, સ્થિર કરીને રથાપે,	
આવ કરતો પ્રેમે પ્રણામ, જપતો જય જય રામ.	૪૩
રાધવજીએ દીધા માન, આવો લકાના રાજન,	
સારે સુવર્ણ ગાઠડી બાધી, સેવકજન શર સાધી.	૪૪
આવીને લાગ્યો પાય, જય જય રાધવરાય,	
પ્રભુએ સાલો પાણુ, હૈયાશુ આપ્યો ઉમગે આણુ	૪૫
કરી મસ્તકતું આધ્રાણુ, બાધ તું જી મારા પ્રાણુ;	

મને સદુધી વાલો લાગે, એવો નહિ કો આગે	૪૬
તું મારો પ્રાણુવન, તુજ ઉપર માન્યુ મન,	
અખિલ લખનું સજ, મેં તુજને આપ્યુ આજ	૪૭
ન્યા લગે મારું નામ, દિ અક્ષર રહે રામ,	
ન્યા લગી તમે સૂર્ય ને ચંદ્ર, તુ અનનિ રહે આનંદ	૪૮
અવિચળપદ તને આપુ, પીરા સ્થિર કરી રથાપુ,	
પ્રભુજીએ મસ્તક મેલ્યો પાણુ અતર આનંદ આણુ	૪૯
આવી પગે લાગ્યા પ્રધાન, તેને સમે દીધાં માન,	
અતર પુષ્પશિ ત્યા હોય, તારી તુના ન કીન્તે કોય	૫૦

કહ્યુંં ૩૫ મુ.

આડોતાય.

સુનો મેરી સજનીની આલ

રામજી ખોલા એણીપેરે વાણી રે, સેવક ઉપર કરણા આણી રે,	
કહી કીધુ સિદ્ધાસન રે, છત્ર ચામર એ દીધા ધન્ય રે	૧
સૂર્ય સ્થંભો ત્યારે કીધો રે અભિષેક કરવા પરમ પ્રસિધ્ધો રે,	
મત્રી ચારે રણા તે આરી રે, કીર્તિ તેની નવખંડ આરી રે	૨
હીધુ સાગર કેરૂં પાણી રે ધાતુ ગિરિની બહુ વિધિ આણી રે,	
તિલક ધ્યુ તે પ્રભુજીએ પાણુ રે, વાનર ખોને જયજય વાણુ રે	૩
વાળે વિવિધ પેરે ત્યા નિ શાણુ રે, સહુકો કરતા હવા વખાણુ રે	
અક્ષત ચોઢી દે આશિષ રે, અવિચળપદ આપ્યુ જગદીશ રે	૪
વાનર પ્રાપ્તે કહેછે રામ રે, કહેતો કુકુ કીધુ કામ રે,	
સાગર શનભોજન હજી તરવો રે, રાવણુ કેરો નાશજ દરવો રે	૫
આગળશુ એને આપ્યુ રામ રે, કીધા પાપે સુરના કાળ રે,	
રાવણુ કોણે જીત્યો નજાય રે, ત્રેલોક્ય જો ટોળે ચામ રે	૬
માયો માનજો રાવણુ પાપી રે, એ એને પદવી અવિચળ આપી રે	
મારૂં ખોટુ મિથ્યા ન હોય રે, કમમગ કરસો આ વાનર કોય રે	૭

૪૬ આઘાણુ-સુધવું ૫૦ અતર-અવરિહામા ૨ રથજ્યો-આટક્યો-
આયાત મધ્યાન્હ કાળે પ્રસિધ્ધો-પ્રસિદ્ધિવાળો

પા'ણુ પાણીમાં તારિયે, માનને સત્ય વચન રે.	૧૦
નળ વાનર આજ્ઞાવતયો, વિશ્વકર્માત્મુ તેજ રે;	
સૌભરે વર, એને આપિયો, હૈડે આણી હેજ રે.	૧૧
જમુનાની તીરે નિત્ય કરે ને, પૂજે શાવધામ રે,	
સ્નાન કરવાને જાય સહી, નળ તે આજ્ઞો તેણે શમ રે.	૧૨
પાટમો ઊઘો એણે વાળિયો, નીર મધ્યે નિરધાર રે,	
શાવધામ સધળા તે જુડિયા, સૌભર આજ્ઞો તેણીનાર રે	૧૩
સૌભર કહે તે શુ કર્યું, કયા ગયા મારા દેવ રે;	
હમણા હું કરતો હતો, સુધેમને મેન રે.	૧૪
ડબકી ખાધને કાઢિયા, વગી નાખ્યા ખીજ વાર રે,	
વારે વારે પડેછે કાઢવા, મૌભર કહેછે સાર રે	૧૫
નળ વાનર તને શુ કર, શી પેર દેજા તને શાપ રે,	
આશ્રમ આણે સદા રહે, વલ્લભ લાગેછે આપ રે.	૧૬
તારે હાથે તરશે સહી, પાણીમા પાપાણુ રે,	
તે માટે એને આપો આજ્ઞા, એછે ચતુરસુત્રણુ રે,	૧૭
પાણુ ધરશે રે પેતાતણો, પાધરા ધારો પા'ણુ રે,	
પ્રતાપ તમારે તરશે સહી, જોમ જોમે મેવિયા વા'ણુ રે.	૧૮
રામજી કહેછે અતિ ભક્ત, નળને ત્યારે કર્યો સાદ રે;	
પાજ પ્રાદી પણુ ગાધવી, તે કહ કરવો નહિ પ્રમાદ રે	૧૯
સાગરને આપી આગન્યા, તુ તારે સ્થાનકે જાય રે,	
પગે લાગીને પરવર્ષો, હૈડે હરખ ન માય રે	૨૦
રામ કહેછે સુગ્રીવને, ખાધવા ખાડો પાજ રે,	
ઉતાવળ અધિકી કરો, આરબ કરવો જાજ રે	૨૧
સુગ્રીવે વાનર તેડિયા, હવે વેહેલા થાઓ વીર રે,	
શત જોજન જોમે ગાધવી, પાજ તે પરમ ગબીર રે	૨૨
ચાળીશ જોજન પ્રાદી સહી, શીઘ્ર યદ તમે કરવું કામ રે,	
સદુને આપી છે આજ્ઞા, રાજવનેત્યન રામ રે	૨૩
એવા વચન સુણી ઉછળ્યા, પડેતે કર્યો પ્રયાણુ રે,	
આજસુ યદને ઉભો રહે, તેના લેધશ પ્રાણુ રે.	૨૪

શિક્ષા ને શિખર સામઠાં, નાખિયાં નીર મોઝાર રે;	
વળી વાનર લેવા ગયા, જાણિયાં જોણે દારૂ રે.	૨૫
હનુમંત લાવે રે સામઠા, ઉપરા ઉપર દારૂ રે;	
અંતરિક્ષ રહી નાખે સહી, સઘળાએ સિંધુ મોઝાર રે.	૨૬
માંહેમાંહે એમ ઉચરી, વીરા લેવા ધાય રે;	
નાંખીને પર્વત નીરમાં, વળી તેમ લવાય રે.	૨૭
પાછે પાએરે પરવરે, શ્વાસ લગારે ન ખાય રે;	
એકએક પે ઉતાવળા, રામ કહીને ધાય રે.	૨૮
ઠાકિયા પર્વત મૂળથી, ઠકઠા કરીને બેઠ રે;	
વેંચી લેછે બે જણા, આણીને નાંખે તેઠ રે.	૨૯
સુમીવ કહેછે શીઘ્ર ચર્મ, પર્વત નાખે પ્રાંત રે;	
દિવસ યોગમાં આપવો, સાગર જે અતિ મૂંઢ રે.	૩૦
મોઢે શ્વાસ સમાયે નહિ, શરીર વળે છે રવેદ રે;	
અતિશે ધાયછે આકળા, પરમ પામેછે ખેદ રે.	૩૧
શિક્ષા નાખેછે સામઠી, શુંગતણે નહિ પાર રે;	
ઉખેડીને કરેછે એકઠા, નાખવા નિરધાર રે.	૩૨
અમારો ગિરિ કો લેતું રહે, ઠાઠી મૂંઝોછે મેં કોડે રે;	
મેં ખોટયો રે મેં ખોટયો, આ પેલા ગિરિની જોડે રે.	૩૩
માંહેમાંહે વહેછે વાનરા, મારો કાઠયો છે એઠ રે;	
પાછો મૂક રે ત્યાં જઈ, નહિતર કરીશ છેદ રે.	૩૪
હનુમંત લાવેછે અતિધણા, ને ખબા ઉપર ધર્ષા છે બેઠ રે;	
ખે રે લીધા સહી હાયમા, જણુ મસ્તકે ધર્ષા તેઠ રે.	૩૫
સાત પર્વત લેઈ સામઠા, નાંખેછે આણી નેઠ રે;	
સુમીવ કહેછે શરને, બલો બલો પરાકંમી એઠ રે.	૩૬
રામજી રીઝે છે અતિધણું, પરાકંમ પેખીને ખર્મ રે;	
બલો બલો હનુમત હાથિયો, ફૂર કરેછે કર્મ રે.	૩૭
દશમને દહાડે કર્યો, પાજતણે પ્રાર્થના રે;	
એક દહાડે યદ્ય એટલી, ચૌદ જોજન અપલંબ રે.	૩૮

૨૭. વળી ૪૦.—‘વળી તે મહાઓ વાર રે.’ પ્ર. ૩ ૭. ૩૮. અવ-

ત સાંખી.

માળીશ જોજન પોળી ખરી, વળી તે બીજો દિન રે;	
વળી માંડી તે બાંધવા, ઉતાવળી અતિ ધન રે.	૩૯
રાત્રે તે જઈ વાસો રહ્યા, કાઢિયા અદ્રિ અનેક રે;	
ઈંધાણુ તે ઉપર ક્યો, કરી તે મન વિવેક રે.	૪૦
અધવચ દોરે આવી રહ્યા, વાંછામાં વેહેલા જવાય રે;	
શૂંગ ઉપર સૂતા સહી, રળે કો લેખને જાય રે.	૪૧
કોણે કો ઉપર કર ધર્યા, ભગતા રત્ના કો રાત રે,	
કેટલાએક કાઢે છે કર ધરી, અતિ શ્રમ કરીને જાત રે.	૪૨
અંતરિક્ષ રહી નાખે સહી, નજ તે ઉપર દેહે હાથ રે;	
અહીં નાંખો રે અહીં નાંખો, સધળા વાનર સાથ રે.	૪૩
ખાજ ધાય રે ખાધરી, ચેહેયો અદિયો છે પો'ર રે;	
નાખેછે હનુમંત હઠે અડ્યો, સદુધી માંડીને મોર રે.	૪૪
પર્વત ઉપર પાદપ ધણાં, તેણે વળગી છે વેલ રે;	
કુસુમ ઉપર ભમરા ભગે છે, ગુણુ ગાય કરે જોવ રે.	૪૫
વાદે નાંખે છે વાનરા, એવે સમે થયા છે મધ્યાન રે;	
તડકે દાઝે છે દેહડી, રડવડવુ વન વન રે.	૪૬
પર્વત મોટો માથે અડ્યો, આકળા ધાય છે કોય રે;	
મૈં રે એવડો નવ ઉપડે, રીર કરીને રાય રે.	૪૭
હનુમંત અતિ કષ્ટા કરી, તેના શીશનો બાર રે;	
આપોપે અંતરિક્ષ રહી, અહે છે તેણીવાર રે.	૪૮
જેવડો જોણે રે ઉપડે, તેવડો મેલે છે શીશ રે,	
ખોટાધ જો કો કરે, તે ઉપર અઢે રીસ રે.	૪૯

કડવું ૩૭ મું.

રાગ દેશાખ.

કો કાઢીને કરે એકદા, કો લેખને જાય રે;
 નાખીને ખાજ વળે રે, મોઢે આસ ન માય રે.
 ત્રીજો પહેાર તે તો થયો રે, આકુળવ્યાકુળ અપાર;

વાદે નાખે પાણિયા રે, વહે સ્વેદની ધાર.	૨
જય રામ જય રામ જય રામજી રે, જય જય જયજય રામ,	
ગાદે કરેછે ગર્ગના રે, રઘુપતિનું લેના નામ.	૩
સાંધકાળનો સમો થયો રે, ચક્રિત થયાં સર્વ ગાત્ર;	
સાખ્યામૃગ તો શું કરે રે, અમ કરવો દિન રાત.	૪
રાધવજી રીઝે ધણું રે, રીઝે લક્ષ્મણ વીર;	
અદ્રિ નાંખે જિવેધકી રે, અતિ ઉઝળે નીર.	૫
હારે હારે વાનરા રે, ચાળીસ જોગન જાણ;	
નાખે અતિ ઉતાવળા રે, ઉપગ ઉપર પાણ.	૬
ખીજે દહાડે પૂરી કરી રે, લાખી છરીશ જોગન;	
ચાળીશ પણુ પહોળી યદ રે, ચાળીશ લાંબી ધન.	૭
વાનર જઈ વાસો રહ્યા રે, પર્વત ગ્રાંદા જ્યાંય,	
રાતે માંડે કાઠવા રે, કરે એકદા સાય.	૮
કાઠી આપે કો એકને રે, હાથીઓ જે હનુમાન;	
તે આવડો ઉપડે રે, પૂછે પણ બળવાન.	૯
વાણે નાંખે અતિધણા રે, પાણીમાં પાપાણ;	
અગદ આદિ લેઈ વાનરા રે, ગ્રાંદા પર્વત પ્રમાણ.	૧૦
હનુમંત દીસે નાંખતો રે, કદનો ન દીસે કાચ;	
આણુતો દીસે નહિ રે, શું કરેછે એ સોય.	૧૧
નાખો રે નાખો અહીં રે, કાં લગાડો વાર;	
નળ વાનર એમ ઉચરે રે, શીઘ્ર થાઓ સાર.	૧૨
નાખતાં ત્રાડે ઘણું રે, આક્રદ કરે અપાર;	
માયાં આવે દુઃખવા રે, ભારે વહેતા ભાર.	૧૩
એક કહે કાં સરખા વાનરા રે, વિધાનાનો વાંક;	
ઉપડે મૃમ આ પાણીઆ રે, અમો અતિમય રાંક.	૧૪
એક કહે એમ કાં કહે રે, સામજશે શ્રીરામ;	
સુમીવ સાંભજશે સદી ૭, તો ફેડશે દામ.	૧૫
માહોમાહે વદતા હવા રે, આગ કાઢ્યા એહ;	
અહીંમાં કોણે આણિયા રે, એ જોળખ્યા તેહ.	૧૬

અંગદ નાખે અતિધણા રે, નાદે પડિયો વીર; લાવેછે કો હાથે કરી રે, ધરે નહિ કો ધીર.	૧૭
પહોર દિવસ પૂરો થયો રે, આકળા યથા અપાર; સીતાપતિ કરજો તમે રે, સેવકજનની સાર.	૧૮
આસ ખાઇ શકે નહિ રે, ઉભા નવ રહેવાય, ભૂખ્યા તરસ્થા આક્યા ઘણુ રે, યર યર કાપે કાય.	૧૯
ઉત્તમરા છે રાતના રે, દહાડે કરવું કામ; રહે લગારે સાંસતા રે, તો દુહવાયે રામ	૨૦
મધ્યાને અતિ આકળા રે, માથે આવ્યો ભાણુ; પરશેવા ખાથે ઉતરે રે, પીડા પામે પ્રાણુ.	૨૧
હનુમત નાખે સામટા રે, કુસુદ મયદે ને તાર; આરે આણીને કરે રે, પા'ણુતણા અમાર.	૨૨
નળ કહે અહીં નાખવો રે, પ્રેરો એક પાપાણુ; અસખ્યાત આણિયા રે, નાખ્યા તે નિરવાણુ.	૨૩
ત્રીજો દહાડે પૂરી કરી રે, જોજન તે પચાસ, નેવું જોજનની ગણતી થઇ રે, મરે મળી સમાસ.	૨૪
દશ જોજન પૂરી રહી રે, વા'ણુગાહે વાત, પર્વત કયાં એકલા રે, આણી અસખ્યાત	૨૫
વળી માડ્યા નાખવા રે, વાનર ભરાણા વાય; વકાર્યા યોધે ઘણુ રે, વળી દેવા જાય	૨૬
પહોર માંહે પૂરી કરી રે, જે રહી દશ જોજન; સધળી એ સમી કરો રે, સુગ્રીવ વહે વચન.	૨૭
નળ વાનર એમ ઉચ્ચે રે, અહીંઆ નાખો એક; અહીંથી આ પાઠ કરો રે, મળીને વાનર અનેક.	૨૮
અહીં પાડુ પ્રહારે કરી રે, ઉડું કરો અપાર, આ ટીંગો ટાંગો સહી રે, ભારે મૂકી ભાર.	૨૯
એમ પાજ દીધી પાધરી રે, સમી સત જોજન; ચાવી સેના પટોળી સહી રે, જોતાં મોહે મન.	૩૦
અમર આવ્યા નિર્જવા રે, બેસીને વિમાન;	

વાદે નાખે પા'ણિયા રે, વહે એલી ધાર	૨
જય રામ જય રામ જય ગમગ રે, જય જય જય જય રામ,	
ગાદે કરેછે મર્જના રે, રઘુપતિનું લેતા નામ	૩
સાચકાળનો સમો થયો રે ચિતિ થયા સર્વ ગાન,	
સાખામૃગ તો શુ કરે રે, શ્રમ કરવો દિન ગન	૪
રાધવજી રીઝે ઘણું રે, રીઝે લક્ષ્મણ વીર,	
અદ્રિ નાખે જાએથકી રે અતિ ઉઠો નીર	૫
હારે હારે વાનરા રે, ચાળીસ જોજન જાણ,	
નાખે અતિ ઉતાવળા રે ઉપરા ઉપર પાણુ	૬
ખીજે દહાડે પૂરી કરી રે, લાખી છરીસ જોજન,	
ચાળીસ પણુ પહોળી યજ રે, ચાળીસ લાખી ધન	૭
વાનર જઈ વાસો રહ્યા રે, પર્વત ત્રીદા જ્યાય,	
રાતે માટે કાઢવા રે, કરે એકલા લાય	૮
કાઢી આપે કો એકને રે, હાથીઓ ને હનુમાન,	
તે આવડો ઉપડે રે, પૂછે પણ બળવાન	૯
વા'ણે નાખે અતિવણા રે, પાણીમા પાપાણુ,	
અગદ આદિ લેઈ વાનરા રે, ત્રીદા પર્વત પ્રમાણુ	૧૦
હનુમત દીસે નાખતો રે, વાઢતો ન દીમે કોય,	
આણુતો દીસે નહિ રે, શુ કરેછે એ સોય	૧૧
નાખો રે નાખો અહીં રે, કા લગાડો વાર	
નળ વાનર એમ ઉચરે રે, શીઘ્ર થાઓ સાર	૧૨
નાખતા ત્રાડે ધણુ રે, આકદ કરે અપાર	
માયા આવે હુ ખના રે, બારે વહેતા બાર	૧૩
એક કહે કા સરખા વાનરા રે, વિધાતાનો વાક,	

અંગદ નાખે અતિધણા રે, નાદે પ્રડિયો વીર;	
લાવેછે કો હાથે કરી રે, ધરે નહિ કો ધીર.	૧૭
પહોર દિવસ પૂરો થયો રે, આકળા થયા અપાર;	
સીતાપતિ કરજો તમે રે, સેવકજનની સાર.	૧૮
આસ ખાધ શકે નહિ રે, ઉભા નવ રહેવાય;	
ભૂખ્યા તરશ્યા થાક્યા ધણુ રે, યગ થર કાપે કાપ.	૧૯
ઉભગરા છે રાતના રે, દહાડે કરડુ કામ;	
રહે લગારે સાસતા રે, તો દુહવાયે રામ	૨૦
મધ્યાને અતિ આકળા રે, માથે આબ્યો બાણુ;	
પરશેવા પાથે ઉતરે રે, પીડા પામે થાણુ.	૨૧
હનુમત નાખે સામટા રે, કુમુદ મયદને તાર,	
આરે આણીને કરે રે, પા'ણુતણા અખાર.	૨૨
નળ કહે અહીં નાખવો રે, ગ્રૌટો એક પાપાણુ;	
અસંખ્યાત આણિયા રે, નાખ્યા તે નિરવાણુ.	૨૩
ત્રીજે દહાડે પૂરી કરી રે, જોજન તે પંચાશ,	
નેવું જોજનની ગણતી થઇ રે, સર્વે મળી સમાસ.	૨૪
દશ જોજન પૂરી રહી રે, વા'ણુમાહે વાત,	
પર્વત કર્યા એકઠા રે, આણી અસંખ્યાત	૨૫
વળી માંડ્યા નાખવા રે, વાનર બરાણા વાય;	
વકાયા થોપે ધણુ રે, વળી લેવા જાય	૨૬
પહોર માહે પૂરી કરી રે, જે રહી દશ જોજન;	
સઘળી એ સમી કરો રે, સુગ્રીવ વદે વચન.	૨૭
નળ વાનર એમ ઉચરે રે, અહીંયા નાખો એક;	
અહીંથી આ પાછા કરો રે, મળીને વાનર અનેક.	૨૮
અહીં પાહુ પ્રહારે કરી રે, ઉડું કરો અપાર;	
આ ટીંગો ટાંગો સહી રે, ભારે મૂકી ભાર	૨૯
એમ પાજ કીધી પાધરી રે, સમી સત જોજન;	
ચાવી સેના પહોળી સહી રે, જોતા મોહે મન.	૩૦
અમર આબ્યા નિર્જવા રે, એથીને વિમાન,	૩૧

એ અપૌકિક પરાક્રમ કહ્યું રે, બના શ્રીભગવાન	૩૧
જના તરે નહિ તુમડા રે, ત્યા તાર્યો પા'ણ,	
બૂડે બૂડાડે સહી રે, એના પ્રૌઢા પા'ણ	૩૨
કો કહે ગુણ સુચીનનો રે, સાગરનો કહે એય,	
કો કહે વાનરતણો રે, સર્વ મિથ્યા સેય	૩૩
પ્રતાપ દશરથનદનતણો રે, નામે ઝીંધા નાવ;	
જે પર્વત પ્રૌઢા નાખિયા રે, બનો જણાબો ભાવ	૩૪
જોએ શુ મે સુદરી રે, માથે ધારી તેલ,	
મનોહર વાળી મીઠવી રે, તે માહે નહિ મેલ,	૩૫
કાળી અતિશે તન તપે રે, વચ્ચે સંયો જોમ,	
પાજ પાણીમા સહી રે, અતિશે રાજે એમ	૩૬
પરિપૂર્ણ પૂરી કગી રે, સામી સમી દોર,	
અનુપમ ઓપે સહી રે, નવો ને નકોર	૩૭
સુચીવ કેરી સળા રે, લકા કરે પ્રયાણ,	
રાજિત્ર માડચુ વાજવા રે, નફેરી નિશાણ	૩૮
દારણાઈ તો સામગી રે, હમ હમ વાજે દોન,	
નાદ કરતા નીસવાં રે, બળિયો બોરે બોન	૩૯
જય જય વાણી ઓચરે રે, કરતા અતિ કતોલ,	
માથે ને ગાયે ઘણું રે, હોય છાકમછોળ	૪૦
ઉનુમંત ઉપર રઘુપતિ ચઢ્યા રે, નીન ઉપર રઘુવીર,	
વાજે ગાજે વાનરા રે, રવે પાડે રીર	૪૧
પાજ પૂરી વાનરે બરી રે રહો નહિ કાઈ માગ,	
આણે આરે તેટના રે, કૃધો સર્વ ભૂભાગ	૪૨
કેટલા પાણીમા તરે રે, બરે કેટલા ફાગ	
કેટલાએક સાગા મળે રે જઈ આવે તનકાગ	૪૩
અમ ફામટ સદુએ ક્યો રે પ્રાંતી બાધી પાન,	
અમો લમએ જઈ આવિયા રે, એકે ફાળે આન	૪૪
થર ઉપર તો થર વાગા રે, આખ્યા જઈ આકાશ,	
અધાઈ તો અનિ થયુ રે, દોસે નહિ અનુઆશ	૪૫

પ્રમાણે ૪૦—જે પ્રાંત પવન નાખ્યા તતા તેને પાપાના નામ
 — ૧૬૬ ૩ ૨૭ ૪૫ દીને—અર્થે પ્ર ૩ ૨૭

જ્યાં જોઈએ ત્યાં વાનરા રે, જપતા જયજય રામ;	
મેઘની પેરે ગાજતા રે, ગાઢે તે લે નામ.	૪૬
રાધવજીને રીઝવે રે, કૌતુક કરતા કોડ;	
રામચંદ્ર રળિયામણા રે, લક્ષ્મણજીની જોડ.	૪૭
પાજ ઉપર પરવરે રે, કૌતુક જીએ દેવ;	
પુષ્પવૃષ્ટિ કરે ધણી રે, આનંદે અશ્વમેવ.	૪૮
દેા લકાએ જઈ આવિયા રે, દેખાડે ઈલાણ;	
કાશીસાં તે કોઠનાં રે, કર્યું રામને જાણ.	૪૯
સુવેલાચળ પર્વત જઈ રે, ઉતરિયા શ્રી રામ;	
નયન ભરીને નિર્જિંથું રે, સુદર લકા ગામ.	૫૦

પુછ્યા માટે પ્રભુને, જાણુસો મા સેવ,	૪૮
ના'લા મારા માગુછું, તમ કને હું માન;	
વચન માનો જે માહર, જાણીએ દીધુ જીવિતદાન,	૧૦
આ સિંહાસન છે સોનાનું, મણિ જડ્યું છે જાણ;	
ગાદી મુગા મૂક્યા છે, એ ઉપર જેસો સારગપાણ,	૧૧
મનોહર તે માંડિયું, બેઠા થી રઘુનાથ;	
વરણ આગળ રહો ઉભો, જીગમ જોડી હાથ.	૧૨
લક્ષમણજીને કાજે માંડ્યું, સુદર સિંહાસન;	
જમણી પાસા જઈ બેઠો, જે સુમિત્રાનો તન.	૧૩
તે પેલી પાસા સુમીવ બેઠો, તે પેલી પાસ મુવરાજ,	
તે પેલી પાસ જાણુવાન બેઠો, ઝાળા ઝાળે આજ.	
તે પૂઠે નળનીલ બેઠા, કેસરી કુમુદ ને તાર;	
ગજ મવાક્ષ બે બેઠા, અનુક્રમે અપાર.	
કાળી પાસા વિભીષણ, કાનમાં કરે વાત;	
બેઠ કહે લકાતણો, ભાતને કરવા પાત.	
વાનર સધળા બેઠાછે, આપ આપણે અધિકાર;	
કરજોડી આગળ ઉભોછે, અંજનીનો કુમાર.	
વળી વરણ કરેછે વિનતિ, સાંભળો સ્વયંભવવાન;	
આચા હોય તો કહું કાંઈએક, ભક્ત વત્સળ ભગવાન.	
સ્વામી આજણુ આપું ઝોપતાં, તમે કરો જે અંગીકાર,	
મણિ જાંઝાં મહા મનોહર, સોનાનાં થીકાર.	
રાવણ સાથે રાહ કરતાં, શોભે નહિ થીરામ;	
તેણે સર્વ શૂમાર કીધા, તમે અમથા આમ.	
જટા વનકૂળ ધર્મો તમે, કરતા ન શોભો મુદ્ધ;	
આમુષ આજણુ ધરી મદો, સેના ગ્રેરો શુદ્ધ.	
રાવણ સાથે મુદ્ધ કરવું, એ નથી નાની વાન;	
કાણે વદાએ તમ ટાળી, સ્વામી થી જગતાત.	
વરણે અલ્પજ્ઞ આપિયાં, રામે કયો પરિધાન;	

૯. પુછ્યા માટે ઇન્-હું તમને પૂછું માટે મેં મર્થા
એમ જાણુસો નહિ.

હવે મારૂં મન માન્યુ, વાઈ દીસે વાન.	૨૩
અગે તમે એમણે જે, સ્વભાવે શૂંઘાર;	
આમ્રણુ તમને શુ ઓપાવે, સ્વામી જગદધાર.	૨૪
વરણુ કહેછે વા'લા મારા, આ સમુદ્ર છે અતિ દીન;	
સ્વામી શરણુ તમે રાખવો, અત્યત છે આધીન	૨૫
માગન દીધા માટે સ્વામી, હૃદે મ રાખશે રોષ;	
અઘ્ઘાદિક જે તમને ન જાણે, તો એનો શો દોષ.	૨૬
એમ કહીને સમુદ્રને, લગાડ્યો ત્થા ચરણ;	
સેવક જાણી સાધુને, તમે રાખવોજી શરણુ	૨૭
વરણે માગી આગળ્યા, રામને કરી રાજિયાત;	
રામ કહે મારે રીસ નહિ, સમુદ્રની સધાત	૨૮
એ કથા રહી એટલે, વાનર કરે છે વિનોદ;	
રામજી આગળ રમેછે, તે મન પામી મોદ	૨૯
લક્ષ્મી જઈ એ વાનરા, સખજ કરેછે સોર;	
રાક્ષસને મારી આવેછે, ઝરી કર્મ કઠોર	૩૦
રાક્ષસીને વાનરડે, નગ્ન કરી નિર્ધાર;	
કાપા કરડે ને કરે કડકા, વિવિધ કરે વિહાર	૩૧
રાવણુ કને રોતા આવ્યા, નગરના વાસી લોક;	
વાનરે અમે વાજ અણ્યાવ્યા સમજ પામ્યા શોક.	૩૨
કોશીસે કાટકા કરેછે, જાણીએ ધન ખાર,	
નગરમા પ્રવેશ પામે, હોય હાહાકાર.	૩૩
સ્વામી તમે સીતા હરી, તે અદ્ભુત કયો અન્યાય,	
સીતા આપી સતોખો, સ્વામી રાધવરાય	૩૪
અપરાધ સધળા ક્ષમા કરશે, જ્યારે નામશે જઈ શીરા;	
વચન સુણીને પ્રજના, રાવણુને ચઢી રીસ	૩૫
મારી કાઠો રે મદને, કરે મનુષ્યનું વખાણુ,	
સ્વભાવે જે બક્ષમારે, લેઉ તેના પ્રાણુ	૩૬
પછે રાવે તેમજ તો, શુક સારણુ પ્રધાન,	
એકાત જઈને કાઠએક કહેછે, નિશાચર રાજન	૩૭

૩૩ કોશીસે ૪૦—જાણે ખારે ધન (મેવ) ચઢીને આવ્યા હોય તેમ
કોશીસાં ઉપર કાટકા કરે છે. ૩૭ નિશાચર—રાક્ષસ.

ભાષ જોવા જાઓ કટકમા, વાનરનો ધરી વેપ;	
જેમ તમને જાણે નહિ, તેમ જોવા રેવે રેવ	૩૮
વાર્તા સર્વ સાબળજો, જે વાનર કરતા હોય,	
ઉતાવળા અહીં આવજો, રખે જાણે કાચ	૩૯
મત્રી વળતા ઉચરે, એ સર્વ કાચુ કામ,	
આપણે જીતાએ નહિ, રાજવતોચન રામ.	૪૦
તા મારે સહુકોનો, કરાવોહો સહાર;	
અપરાધ કરીને એવડો, કા કહાવો હો કુળઅંગાર	૪૧
એક આણી સુદરી, મરણુ પામવા માડ,	
રાક્ષસી માત્રને શા બણી, તમો કરાવોહો રાંડ	૪૨
શ્રી તમારે છે ધણી, ભોગવવાનો ભોગ,	
કુપથ્ય કરીને કા ઉપજાવ્યો, શરીરે સુધો રોગ	૪૩
વિભીષણુ ત્યા જઈ મળ્યો, અવિચળ આપ્યુ રાજ;	
રામ નામ રહે જ્યા લગે, ત્યા લગે સરિયું કાજ,	૪૪
તમને કુમતિ કા ઉપની જે કયું સીતાનું હરણુ.	
અપરાધ સધળા ક્ષમા કરશે, જો જાશે શરણુ	૪૫
વચન સુણી પ્રધાનના, રાવણુને ચઢી રીસ,	
અણુબોલ્યા તમો જોવા જાઓ, નહિતર છેડુ શીડ.	૪૬
હરિ થકને હેરવા તે, પરવડા પ્રધાન,	
કટકમા જઈ સાબજે, રણનાથના ગુણમાન.	---
કાપર નહિ એ વાનરમા, ઘમણો નહિ દીન	
આજસુ કો એકજ નહિ, કો નહિ અધમને આધીન	
માહોમાહ કહેછે રામજી, ક્યારે વટવાની રેશે શીખ,	
રાક્ષસ માત્રને મારીએ, રાક્ષસી માજે બીખ	
માહો માહે માર મારેછે, ઉન્મતપણે અપાર,	
વચન સહી ચકે નહિ, અતિ આવડો અદકાર.	

સેના સર્વ અવયોકતા રે, આઝ્યા સુગ્રીવ પાસ;
યરયર લાઝ્યા ધ્રુજવા રે, હવે એ કરશે નાશ.

૨

હાળ.

હવે નિશ્ચય નાશ કરશે, બયભીત યયા ત્યાં બેહ;
વિભીષણ પાસે બેઠો છે, ટાળશે સરેહ.

૨

આગળ યધને ગયા ઉભઈ, જેમ જાણે નહિ કાચ;
વિભીષણ કહે સુગ્રીવને સુણુ સેનાપતિ સોચ.

૩

તું શાખામૃગ સધળાને જાણે, નાત જાત ને ભાત;
તું તો ઝાળખે છે આવડને જેહ છે સંગાત.

૪

સુગ્રીવ કહે હું સર્વ જાણું, કુળ ગોત્ર ને ગામ;
ગુફા પર્વત સર્વ જાણું, ને રહે જેણે કામ.

૫

ઝો પેલા બે વાનરા, મોં આગળ યઈ જાય;
તેને તું તો ઝાળખે છે, ત્યારે બોલિયો કપિરાય.

૬

એ તો કો નૈતતમ દીસે છે, નથી ઝાળખતો નિરધાર;
સુગ્રીવે તો સાદ કયો, તેને તેણીવાર.

૭

તેને લાગ્યો પૂછવા, શાં તમારાં નામ;
કુળગોત્ર કહોજી તમતણાં, તમો રહો કીએ કામ.

૮

ઉતાવળુ નવ ઉપજે, કહેતાં તે ગમકાં ખાય;
વિભીષણ કહે શું પૂછે છે, નથી જાણતો કપિરાય.

૯

મારા વડા ભાઈના, એક બે પ્રધાન;
પુક સારથી એવે નામે, મોકલ્યા રાજન.

૧૦

કૂં કરવા હરિ યધને, એ આવીયા અહીં આજ;
મયન સુણીને વિભીષણનાં, કોપીઓ કપિરાજ.

૧૧

ગીમ દીધી શાખામૃગને, મારો મોકમ માર;
૨ રાજણે મોકલ્યા, એહ જાણે ધર.

૧૨

જળ્યા જઈને વાનરા, મોકમ માંડ્યો માર;
ઠીક પાટુ કોણી દીવલિયાં, પ્રહારના નહિ પાર.

૧૩

બુદ્ધા ગુંદા ચાંધ્યા ચોળ્યા, મસળ્યા કસણ્યા કાચ;
સુધ્યા ચગદા બીંડ્યા શીડ્યા, મોઢે શ્વાસ ન માચ.

૧૪

અદ્ભુત કીધાં આકળા, શોલિતને વમતા હવા;

- મારવાને મોકલેછે, વાનરા તે નવ નવા. ૧૫
- પછે મત્રીએ મન વિમાશ્યું, હવે હવવાની નહિ આશ,
મ મારીશ સુગ્રીવ અમને, અમો છું રામના દાસ. ૧૬
- પેટને કાજે મોકલ્યા, અમો ભાઈ ત્યાય;
તુને કહાવ્યું છે કાંઈએક રાવણે, અમો કહેવા આવ્યા આપ. ૧૭
- સુગ્રીવે કહ્યું રહો મારતા, સાંભળીએ એની વાત;
કલામાં કાંઈ ફૂડ પડે તો, તમો કરજો ધાત. ૧૮
- પ્રધાન કહે છે સાંભળો, રાવણે કહાવ્યું જોઈ;
વાળાને મારે હતી મૈત્રી, પ્રાણ પ્રાપ્ત નેહ. ૧૯
- અણુવેંચી મીરાત અમારે, બાધપણું બલાં હતાં;
માહોમાહે પ્રીત પૂરી, મેં ધણું કીધાં વતાં. ૨૦
- તે માટે તું આવ અહીંઆં, ભ્રાત મારોછે બલો;
જેમ વાળી અહીં આવતો, મળવાને મને એકલો. ૨૧
- તું આજ આવી મળ મને, સમશ્ચ ધરી રીસ;
ધટે નહિ એ રાજાને, રાકને નામે શીશ ૨૨
- અરે અખિલ પદવી આપુ તને, પરમ પાણુ પ્રીત,
તને સરવસ્વ સોપી સીતાશું, રમું હું રૂડી રીત. ૨૩
- એ મનુષ્યને શુ મળ્યો છે, રાજ્યભટ્ટ ને રાંક;
આપે મારી કાઢિયો, જાણીએ આડો આક. ૨૪
- એને એક સ્ત્રી રૂપિયું, રામા હતુ રતન;
તેને હું હરી લાવ્યો, એ કરી શક્યો નહિ જલન. ૨૫
- ન આપો ને ન બૈરો, નબળા નિર્ધન નાહ;
તું મહારાજા એહને, મળ્યો છે શા માઠ
- મળ્યા આવી મને, તુજને અખિલ આપુ રાજ;
સર્વે તને સમરપી, મારે સૌર અતતું ઠાજ.
- વચન સુણીને શુક સારણનાં, સુગ્રીવને ચઢ્યો કોષ;
મારવાને મોકલ્યા, બળવંત બીજા ચોષ
- વળી મોકમ મામા મારવા, પગાડિયા પાપાશુ.

૨૦ મીરાત—અધિકાર. અમારો અધિકાર અને સંપત્તિ એમાં
પતા—અર્થાત્ એની વતીનાં કામ.

ત્યારે લાગ્યા ત્રાડવા, હવે, જશે પ્રાણ.	૨૯
મંત્રીએ મન વિભાસ્યું, હવે કેા નથી રાખણહાર;	
રામ ટાળી આપણને કેા, નથી કરવી સાર.	૩૦
રાખો રાખો રામજી, અમે પ્રહાર સજા ન જાય;	
અમો તમારે શરણુ આવ્યા, રક્ષા કરો રાધવરાય.	૩૧
રામે અવશે સાંભળ્યો, આર્ત શબ્દે સાદ;	
કોણુ માઈ નામ લે છે, કરી ગાઢે નાદ.	૩૨
મેલાવી મુજકને લાવો, આવો આણે કાર;	
કપિ લેવા મોકલ્યા, મ કરશે કેા માર.	૩૩
રામકને ઘડી આણિયા, પૂછી પ્રેમે વાત;	
કહોરે તમો ક્યાંથી આવ્યા, જમ પામશે મા બાત.	૩૪
સ્વામી સેવક રાવણના છું, પરવશ બરવું પેઠ;	
આગાહારી રાવણના, મોકલે ત્યાં જવું નેઠ.	૩૫
રામ કહેછે રડી પેરે, સેન જોયું સર્વ;	
રાવણને તો જમ કહેજો, ને કરેછે ગર્વ.	૩૬
જોયું ના હોય તો જમ જુઓ, કાંઈ રહી હોયે જો ખાંત;	
વિયમ દીઠા વાનરા, ને મળ્યા અહીં એકાંત.	૩૭
રાવણને કહેજો જમ, શું થયું છે મરવા મન;	
ને આપતો નથી જનકી, જોવા જામજી જમસદન.	૩૮
મસ્તક તારાં સર્વ છેદીશ, મારીય રાક્ષસ માત્ર;	
કાગડા ફૂતરા કરડો, કુમતિ તારે માત્ર.	૩૯
જેવું દીઠું હોયે તેવું કહેજો, રાખશે મા લાજ;	
જેવા હાપ તમને અજ્ઞા હોયે, વાનરાના આજ.	૪૦
પ્રધાન કહેછે પ્રજા મારા, સર્વ કરશું વાત;	
જીવશું ત્યાં લગે વીસરશે નહિ, ને કર્ય છે ધાત.	૪૧
રત્નિ દરવા ગ્રીરામની; પછે લાગ્યા પ્રધાન;	
સ્વામી તમે રાખ્યા જીવતા, અમને આપ્તુ જીવિતધન.	૪૨
રામે દીધી આગન્યા, એને મારશે મા ક્રોધ;	
જાવાલો એકને જીવતા, જણ કરે જમ સોય.	૪૩
જાતાં કહેછે સુગ્રીવને, કાંઈ હિતર પાછો આપ;	
સવણને જમ કહું અમો, હું વચન કહીને વ્યાપ.	૪૪

સુગ્રીવ ઉત્તર પાછો આપે, રાવણ વાળી પ્રત્યે વિશેષ,	૪૫
પ્રીત પૂરી પરસ્પરે, રોષ નહિ ત્યા રેશ	
તે માટે કાષ્ઠ એક અધિક કરવું, જ્ઞાત માટે ભેદ,	૪૬
વાળી પ્રત્યે રિશેષ મારે, એકનાણી વેદ	
તે મેં મરાવ્યો એકલો, તું સહકુલુષ પરિવાર,	૪૭
આગળ રહીને રામ પાસે, કરાવીશ સહાર	
આત્મા માગી આવિયા, શુક સારણ જે પ્રધાન,	૪૮
સભામા આવી પડ્યા, જ્યાં બેઠોછે રાજન	
બોલાવ્યો બોલે નહિ, શરીરે નહિ સાન,	૪૯
આખંધી આસુ ઝરે, વિપરીત દીસે વાન	
ઉત્તર કા નથી આપતા, કોની કરોછો લાજ,	૫૦
હેંફ કરવા મોકલ્યાંતા, શુ કરી આવ્યા કાજ	

કંકલુ ૪૦ મું.

રાગ

સ્વામીજી હવે શુ પૂછોછો, આ મોડુ ઇધાણુ જ,	૧
મરણુ લગે અમો માર્ગા છુ નથી નીસરતા પ્રાણુ જ	
વાનરતણી વાત શી કહીએ, તમો જાણોછો તેહ જ,	૨
અહીં એકતે અનેક મારિયા, વણુ આયુધ ઉવાડે દેહ જ	
અમારૂં મન જાણોછે, જે કીધાછે પ્રહાર જ,	
હૈયુ ટાકુ ભારી ભાજ્યુ મોકમ મુદિ માર જ	
રામ મૂકાવત નહિતો, નોતી જીવવાની આશ જ,	
નામ સાબળી વાનરનું અમે, અતિ પામિએ ત્રાસ જ	
તમો તો એક કૂકુ કીધુ કયું સીતાનું હરણુ જ,	
માયે ચઢાવી મૂર્જિતણુ લેઈ આવ્યા મરણુ જ	
મૂઠપણે માનવ માનોછો, તેતો અચરણુ ચરણુ જ,	
ધક્કાદિક સરખા વાચોછે, રામચંદ્રના ચરણુ જ.	
માયાકરી માનુષ્ય યયાછે, એ તો અકળ સ્વરૂપ જ,	
અચાને અવતોકતા નથી તરણે ઢાકો કૂપ જ	

- તે માટે તમે ચરણે ઢાળો, જાણને માગો માન છ;
 કૃપા કરીને તમને દેશે, જાણો જીવિતદાન છ. ૮
- અમસાયે રામે કહાવ્યો છે, તમને તો સદેશ છ;
 જો તું જનકસુતા નહિ આપે, તો તુજ પ્રાણુ હરેશ છ. ૯
- કાગડા કૂતરા ને સિંચાણા, કરડગે તારી કાચ છ;
 મિથ્યા હઠ કરેછે મૂરખ, પાપી પ્રેરો પાપ છ. ૧૦
- વિગીપણુ પાસે બેઠો છે, સર્વ શીખવે ભેદ છ;
 રામે રાજ્ય આપ્યું છે અવિચળ, એ તો વાણી વેદ છ ૧૧
- આપણે એ પ્રત્યે નહિ ચાલે, જો સાચ કરે ત્રિવેદ છ;
 શામાટે મહુકોને સ્વામી, સગળ પ્રમાડો રોક છ. ૧૨
- વાનરવેરી વસમા દીસે, કોણે કન્યા ન જાય છ;
 એ સાથે ધ્યા વેર વસાવ્યુ, અણુપ્રીછે અભિપ્રાય છ. ૧૩
- રાવણુ કહેછે અરે મૂરખો, થયાછો અતિ અજાણુ છ;
 મુજ આગળ માણુસતણુ, વળી વળી કરો વખાણુ છ. ૧૪
- દેખાડો તે સેના સધળી, કેવો છે તે રામ છ;
 હંચા ચઢીને જોવા લાગ્યા, તતક્ષણુ તેણે દામ છ ૧૫
- મત્રી કહેછે મહારાજને, આ ઇદિવર ધનસ્થામ છ;
 સિંહાસન સોનાને બેઠા, દેખી મોઢે કોટિકામ છ. ૧૬
- આપ બાણુ ચઢાવી બે બાધવ, તમ ઉપર અતિ રીસ છ;
 કહેછે આણે એકે બાણે, દરો છેદીશ શીશ છ. ૧૭
- લક્ષમણુજની જમણી પાસા, બેઠો સુમીન શર છ,
 ત્રણુલોકને ત્રાસ પમાડે, કર્મ કરીને કૂર છ. ૧૮
- ની પેલી પાસા બેઠો, અગદ ને યુવરાજ છ,
 પ્રેર કરી અતુકમે દેખાડ્યો, સધળો સભાસમાજ છ ૧૯
- જી પાસા જાહેરે છે, વિગીપણુ તુજ વ્રાત છ,
 મિ કહીને અમો મરાવ્યા, વાનર પાસે વિખ્યાત છ. ૨૦
- આગળ કરજોડી ઉભો છે, અજનીતણો કુમાર છ;
 ઠાડી ઉભેજી લડા બાળી, પ્રૌઢ હજ્યા પ્રધાન છ. ૨૧
- એક એક પ્રાપ્તે અધિકા છે, પરાક્રમનો નહિ પાર છ;
 રૂપાને વિહવળ થયા છે, મોકમ કરવા માર છ. ૨૨

તે માટે તમે સીતા આપી, જઈને લાગે પાપ છ,	
તને અખિય રાજ્ય આપશે, રામ અયોધ્યાએ જાય છ	૨૩
કર તમારા ભાણ નાખશે, ભોગળ સરખા ભારે છ,	
મસ્તક દશે ઉખેડીને, નાખમે એકે વાર છ	૨૪
વાનરા તો વાઢ જુએછે, સીતાપતિ દે શીખ છ,	
ન રાક્ષસી પૃથ્વી કીનિયે, તેની નારી માગે ભીખ છ	૨૫
એતુ કહેતા રાવણ કોપ્યો, પ્રધાનને કરે પ્રહાર છ,	
મોકમ તે મારવા માડ્યો, આક્રંદ કરે અપાર છ	૨૬
રાવણ તો હોમ ઉતરિયો, રાજસભામા આન્યો છ,	
સિંહાસન ઉપર જઈ બેઠો, બતો કાએ ન બાન્યો છ	૨૭
રામ કહેછે વિભીષણને, કહે લકાનો ભેદ છ	
રાવણ કેવો ને લકા કેવી છે, વાણી તારી વેદ છ	૨૮
દશ મસ્તક જુજ વીસ છે, કાયાએ છે કાળો છ,	
અજનાયળ પડત જોવો છે, જાણે જન્મતો માળો છ	૨૯
રામ કહેછે લખા જોવાનું માફ થયુ છે મન છ,	
રાવણતણા જુનન કેવા છે, તે કીન્ને અવતોડન છ.	૩૦
હનુમત ઉપર રાવણ ચઢિયા, નીચ ઉપર નિજ વીર છ,	
વાનર સધળા સાથે તેડ્યા, સ્વામી રથમશરીર છ	૩૧
વનરૂળ વાનર ભક્ષ કરેછે, તરવરગાળી બાળે છ,	
વડવાસએ વળગી રથા છે, મેધતણી પેરે ગાળે છ	૩૨
કૌતુક કોટિ કરેછે વાનર, વનરૂળના કરે પ્રહાર છ,	
રામચંદ્ર છ કૌતુક જુએછે, પામે મોદ અપાર છ	૩૩
વિભીષણ કહેછે આ લકા સેનાની શીકાર છ,	
સભામા રાક્ષસ ભેદ છે, તેનો ન આવે પાર છ	૩૪
રામે રાવણ દૂરથી દીઠો, આવરિયો અહકાર છ,	
રામ કહે હેઠા ઉતરિયે, વરસશે ધનધાર છ	૩૫
ચોપાસા વિધુત ઝળકે છે, વળી વળી કરે ચમત્કાર છ,	
એ કાળમેધ આબ્યો દીસેછે, ગાળે છે અપાર છ	૩૬
ફોરા પણ મડેછે કાષ્ઠએક, અદ્ભુત એ ઉત્પાત છ,	
વિભીષણ કહે એ શુ કહોછો, વણ વિચારે વાત છ	૩૭

નોથેમેધ એ મેધાંબર, છત્ર ધર્મ મુજ બ્રાત્રી;	૩૮
અંધકાર તેણે દીસે છે, વિશ્વ વિષે વિખ્યાત છે.	
સ્વામીજી રક્ષસ ગાળેછે, નોહે મેધનો નાદ છે;	૩૯
અન્યોઅન્યે ઉમે સ્વરે કરી, સમજ કરેછે સાદ છે.	
કાનતણાં કુંડળ ઝળકે છે, વિધુત નહિતો એહ છે;	૪૦
ફારાં તે બાણ આવેછે, રખે બણો મેહ છે.	
રામચંદ્રને લંકા સધળી, વિભીષણ દેખાડે છે;	૪૧
ઓ રાવણ સામો દીસે છે, બેઠો છે તન જાડે છે.	
જમણી પાસા જે બેઠા છે, તે પ્રહસ્તા પ્રધાન છે;	૪૨
શુક સારણ ને જાંબુભાલિ, સુમાલિ માલ્યવાન છે.	
લંકા આખીએ દેખાડી, મણીમય મેહેવ અવાસ છે;	૪૩
તે આગળ કાંધએ ન પોસાએ, સ્વર્ગ ને કૈલાસ છે.	
દેખીને દિગ્મુક થયા છે, સ્વારે રાધવરાય છે;	૪૪
વૈભવ રાવણનો સર્વ જોયો, શોભા કહી ન જાય છે.	
રાવણ જેવો દીઠો નહિ, બીજો તો ત્રૈલોક છે;	૪૫
આ વૈભવ મૂકીને મૂરખ, મરવા હાંડે ફેક છે.	
ધન્ય ધન્ય રે દશશિર પુત્ર, વૈભવનો નહિ આંક છે;	૪૬
ત્રણ લોકની શોભા સધળી, અહીં છે આડો આંક છે.	
સર્વે મૂકીને એ મરશે, મને કુ ખ અતિ યાચ છે;	૪૭
શીખામણ દેવાને એને, અહીં થકો કો જાય છે.	
જનકનંદિની મને આપે, તો અહીંથી પાછા વળીએ છે;	૪૮
વેર સધળું વીસારીને, ભાઈની પેરે બળીએ છે.	
એમ કહીને હેઠા ઉતરિયા, જોઈ પર્વત આજો છે;	૪૯
સીતા આપે તો મેળ કીજીએ, વાત વઢવાની રાખો છે.	
વિદિ કરવાને મોકલીએ, જોઈને વાનર કલો છે;	૫૦
સુગ્રીવને કહેછે શોધી કાઢો, સેના સધળી ગાહો છે.	

૩૮. રાવણના મેધાંબર છત્રને તથા બીજા સાહિત્યને જોઈને રામે
રેલા તર્કનો છેકાપન્દુતિથી વિભીષણ ખુલાસો કરેછે. નોથે ધર્મ. ૫૦. ગા-
પ્રવેશ કરો, અર્થાત્ સધળી રોનામાં ફરીને જુઓ.

કલ્પ ૪૧ મું.

એકતાળી

એટલા ગુણુતો તેમા જોઈએ, કુવિન હોયે કોય,	
સદાચારી ને સત્યવાદી, ઉભયપક્ષ સુધી હોય	૧
વળતો તેને ઉત્તર ઉપજે, ગાન્યો ધનો ન જાય	
આપણુ ઉપર એકમન હોયે, પ્રાજે ક્યમે ન યાય.	૨
ધન દેખીને પનદાએ નહિ, લાનચ કવી ન લાગે,	
બગિચા દેખી બાય નવ પામે, યે આગળ માન ન માગે	૩
દીન દામણો દાસે નહિ, ને સખામા બેઠો સોય,	
છદ્રિ સધળાએ વશ હોયે, મન તેનું ન મોય	૪
આપણો દિતકારી હોયે, જ્યુ માને મન,	
ત્યા આગળ મોકલવો તેને, જે બોલે જુગતું વચન	૫
પ્રધાનપટ્ટી પૂરી આવડે, જે હોય રાજકુમાર,	
મોટાને મોટે બોલના, એસરે નહિ લગાર	૬
એટલા તો ગુણુ અગદમા છે, સુગ્રીવ વાણી બોલે,	
વાનિનદન પરમ પરાક્રમી, નહિ યે તેને તોને.	૭
જેને બાપે રાવણુ રાખ્યો, કક્ષાપટ ખટમાસ,	
તે અગદ તો ઉત્તર આપતા પામે નહિ મન ત્રાસ	૮
રામે સાદ કયો અગલને, અરે વાલિકુમાર,	
પિતાતણુ તો વેર વીસાર્યું, પ્રેમતણો નહિ પાર.	૯
વેગે જાતુ વિદિ કરવા કર રાવણુ ને જાણુ	
જનમનદિનિ જો નહિ આપે, તો તો લેશે પ્રાણુ	૧૦
રાક્ષસ માત્રને મારશે, સારશે સુરના કાળ,	
વિલીણુને અખિન આપશે, લખાડે કાળ	૧૧
આજા માગી અગદચાલ્યો, ઉત્પતિયો આકાસ,	૧૨
દેખી રાક્ષસ દોહ્ય નાહા નિચે કરશે નાસ	
લકામાટે પ્રવેશ પામ્યો હવો હાહાકાર,	૧૩
વળી પાનરો બીજો આવ્યો પરાક્રમનો નહિ પાર	૧૪

૧ ઉભયપક્ષ સુધી-માના તથા બાપના જન્મે પક્ષ સુધી કુળવાન વગેરે ગુણુવાગો હોય ૨ વળતો ઇ-પ્રશનો જવાબ પટે તેવો જેને સ્ત્રી આવે એવા

- એક આગે આગો દતો એવો, તેણે લંકા જાગી;
વાડી ઉભેજી મંત્રી માર્યા, શોભા સધળી ટાળી. ૧૪
- પોતે આવી રહો ઉભો, જઈ કુંડુ રાવણને જાણ;
રાવણ કે' એને આવવા મ દેશો, લેજો એના પ્રાણ. ૧૫
- રાક્ષસ કહેછે રહેરેઉભો, એ મોટો રાજદાર;
વનચરને પ્રવેશ પામવા, અહીં નહિ અધિકાર. ૧૬
- પરાણે પોજમાં પેઠો, લોપી રાવની આણ;
દારપાળ સધળા સંદાયો, ઉતાર્યો પણ ધાણ. ૧૭
- રાજ આગળ દાસે હાથે, ન જઈએ નિરધાર;
નાજિકેર મસ્તક મહા મોટાં, આગળ ક્યો અંગાર; ૧૮
- રાવણે રચી છે માયા, જેમ જણ્યું ન જાય;
દશ મસ્તક વીશવીશ ભુજ, સધળે રાવાનુ રાય. ૧૯
- સમામા સહુ સરણુ દીમે, કરે કો કોશુ વાત;
અંગદ ત્યારે વિરમય પામ્યો, આ મોટો ઉત્પાત. ૨૦
- અંગદ કહેછે આવડા રાવણ, ક્યાથી અસખ્યાત;
ભૂડી ભૂંડણી હતી કે કૂતરી, આ રાક રાવણની માત. ૨૧
- માંભરી હતી કે સિયાજણી, જે આવડા રાવણ જણિયા;
કુળને કલક લગાડવા, તેહ જાણુજો રણિયા. ૨૨
- ધન્ય ધન્ય મિહણી કૌસલ્યા, જેણે એક જણ્યો સિંહરામ;
સંપળા કારજ કરવા સમર્થ, નિર્મળ જેવું નામ. ૨૩
- મેં તો રાવણ તણુ સાંજળ્યા, એક મારે બાપે,
છ મસનાડ દક્ષાપટમા, રાખ્યો પ્રગટ પ્રતાપે. ૨૪
- બીજો રાવણ બાધી મૂક્યો, શર સહઅર્જુન,
ત્રીજો ચોર સીતાનો સુણિયો, જેને હણશે જગજીવન. ૨૫
- ત્યારે રાવણ લગ્ન પામ્યો, કીધું એક સ્વરૂપ;
અંગદ આગળ આવી ઉભો, દીકો દશવીશ ભૂપ; ૨૬
- આરે વનચર અતિશે ઉન્મત્ત, બોલે આજપપાળ;
મને હુંતો નથી જાણતો, જે હું કોપ્યો કાળ. ૨૭
- સમામાંહે રહેકું શું જાણે, જેને રહેકું રાન;

૮. નાજિકેર ઈન્દ્રપાળનાં મસ્તક રૂપી મહામોટાં નાલિયેરનો રાવણના
ગળદગસો ક્યો. ૨૨. માંભરી. ઈન્દ્ર-“સુમીહતી કેસિયાજણી હતી” પ્ર. ૪૭.

રાજ્યમદ્યો સેવક થઇને, તું આશ્વો છે આજ	૪૩
મારે દશ મસ્તક ને વીસ ભુજ, મનુષ્યને ભુજ બેઠ,	
મારે સેના રાક્ષમની, અતઃ મોટો એઠ	૪૪
ઇંદ્ર વરણ વાયુ વિશ્વાનર, ધનદ રૂદ્ર દિગ્પાળ,	
તે સેવા કરે સહુ મારી, મને માની કામ	૪૫
એકે વારે વાનર સંઘળાનો, સહેજે કરે સદાર,	
ઘણા દિવસના રાક્ષસ બૂધ્યા, હજીવે કરશે આદાર	૪૬
મનુષ્યમાનને મરણ પમાડુ, તો હું રાવણુરાય,	
ત્રૈલોક કંટક જગત ભણે, કોણે કહ્યો ન ભય	૪૭
જનકનંદિનીને ક્ષમ આપુ, જે મેં કીધુ હરણ,	
જેહતણે વિરહે કરીને, ક્ષણમા પામું મરણ	૪૮
મહાતુભાવ મૂકે નહિ કંઈએ, જે કીધા અગીકાર,	
પ્રાણ તજે પણ પ્રીત તજે નહિ, વીરતણો વહેવાર	૪૯
રાક્તણે ઘેર રાજ જાળે જે રાજે રાજદાર,	
અમ સરખાને એવી જોઇએ, સીતા સરખી નાર	૫૦

કહ્યું ૪૨ મું.

રાગ મારૂ

અગદ કહેછે રે રે મરખ, શુ વખાણેછે આપ,	
દરે દરે દેડકા ન હોયે, કંઈએક હોયે સાપ	૧
સીતાને શુ સી માને છે, જે જન્મતની માત,	
રામને શુ મનુષ્ય માને છે, જે જન્મજીવન જન્મતાત	૨
ઐશવત હસ્તી માને છે, ઉચ્ચે શ્રવા તોખાર ?	
ગોને નદી માનેછે, કંપતરૂ વૃક્ષ ડાળ ?	૩
શે આખે યયો આધજો, હેયાની કા ધૂરી ?	
મારો વાક નહિ મહામૂરખ, દોરડી તુજ પૂરી	૪
મહાતુભાવની મતિ પલટાએ, જ્યારે હોય શુકુ હોનાર,	
સહ સાથે શા મારે મદમતિ, આજ કરે નિરધાર	૫
પેતા મારો મારી એણે, કીધો છે ઉપકાર,	
રાક્તણા અધિકારી હુતો, સુમિત મોકલ્યો સાર	૬
ને પણ તે તો મોકલશે, જ્યાં છી મારો જાપ,	

ધણા દિનસનો ધડો બરાણો, એકડુ કીધુ પાપ	૭
હમણા હું તને હણુ હેનામા, હણુ ન લાગે વાર,	૮
રામચંદ્ર હણુવા હોડે છે, તને તો નિરધાર	૯
તોએ તેવા ઉપર મારે, મન વિગાસુ વાત,	૧૦
તું છે ત્યાર લગે જીવતો, વાગી મારો તાત	૧૧
તુને જાતો દેખી દે છે, વાગીતણુ ત્યા નામ,	૧૨
તુ મુએ તેને શુ સજારે, યાપ દુક કામ	૧૩
કલાપટ રાખ્યાની તને, કીર્તિ છે સસાર,	૧૪
તે માટે હું નથી મારતો મૂરખ તો આ દાર,	૧૫
રાક્ષસમાત્રને મરણુ પમાડુ, લખ જળનિધિમા બોગું,	૧૬
તારા દરો મન્ત્ર છેદી, પાગે દરી મહી રાણુ	૧૭
શુણુતા રીસ ચરી ગવણુને, અધગ ઝીને દત,	૧૮
ખર્જ કાઢીને રહો ઉભો, હમણા આણું અત	૧૯
પ્રદન્ત પ્રધાને રાખ્યો વારી, દત ઉપર શી ગીસ	૨૦
તમે કરે કરીને એનું, ઉદ્ધુ નાહી શીય	૨૧
સ્વરથ ધઈ ભેગે સિદ્ધામન ધીર / ધરીને ગા,	૨૨
અગદ પ્રત્યે એણીપેર બોલ્યો, રાવગુ વળી વચન	૨૩
વાળી મારો મિન દતો, પ્રાણુ પ્રાગે પ્રીન,	૨૪
મત્રીને તું મારો યાએ, રહે તું રૂડી રીત	૨૫
અખિન રાન્ય આપુ લખનું સોપી તુ ને બાર,	૨૬
હું શીતા સાથે અહરનિશ, કઈ વિવિધ વિનાર	૨૭
શુભીને મારી સોપુ તને, મિલિધાનું રાજ,	૨૮
મારી પામે ને તું આવે, સરે સરગુ કાજ.	૨૯
રાન્યજનની મેવા કરતા, માથું દૂરજ લાગે,	૩૦
તારો પિતા મહારાજા રતો, કપિ માત્રો આગે	૩૧
મનુષ્યો તું શુ મગ્યો છે, જે સુમીવો મહામિન	૩૨
જેણે તારો પિતા મગ્યો, કહીને વચન વિચિત્ર	૩૩
આવ બેશ મિદામન આવે, પગ તું ત્રિલોક,	૩૪
મૂદપને મગી મનુષ્યો, શો પામે છે શોક	૩૫

૫ તોએ ૪—તું એવો ૭ તોય તને જોએ ૮ માસ
રિમાનું ૫ ૩ તું છે ત્યાં લખી મારો જાપ છતાં ૭ મારે

વચન સુગ્રીને રાવણનાં, અગદને ચઢ્યો કોધ;	
ફટ રે મૂરખ એ શું બોલ્યો, વચન વિષે વિરોધ.	૨૨
રામચરણ તણને તુને, મળુ કમ મદ;	
તારો તો અંત આવ્યો છે, કાપ્યા મી ગોવિંદ.	૨૨
મરતા મૂરખ જેમ તેમ બોલેછે, થયો છે સન્નિપાત;	
તારે કહ્યે કામ્યે નવ દોયે, જનકસુતા મુજ માત.	૨૪
કરી દીવો તું ફૂંચે પડેછે, જાણી પ્રીતી જેમ;	
પતંગિયો પડે દીવામા, તું મરવા ઇચ્છે છે તેમ.	૨૫
રાક્ષસમેધ માંડ્યો છે રામે, તું વડા પશુ મા'મૂઢ;	
પૂર્ણાદુતી તારી તો કરશે, આમી ગરઝાડ.	૨૬
પથ્યનો પાનારો તારે, વાંધો નહિ તો કોય;	
જે તુંને દે સાચી શીખામણ, સહુકોને સુખ હોય.	૨૭
કામ તારી કોડે પડ્યો છે, વળગ્યો છે થઈ જૂત,	
તને મરાવવાને મતિ ફેરવે, પાપ કરે અદ્ભુત.	૨૮
પેલા બનતું પુણ્ય પ્રગટ્યુ છે, જે ઘેર બેઠા આવ્યા રામ,	
બ્રહ્માદિક સરખા સમરે છે, સીતાપતિનું નામ.	૨૯
વૈદ્ય બોલ્યુ વિષ લાગે, જોને આવ્યુ મરણ;	
રૂઝા માટે કહ્યું તને, તું આવે રામને શરણ.	૩૦
તે તને વા'લું લાગેછે, જે બોલે છે ગમત;	
તેણે કરીને તન તાર, હીડે દોષ જમત.	૩૧
રાક્ષસકુળ વન વૃદ્ધિ પામિયુ, ત્યાં તું ફર કઠાર,	
અપરાધ એક તો તે કીધો, ને સહુનો ધારો સહાર	૩૨
આગે એક વાનર આવ્યો હતો, તેનું કો ન જાણે નામ,	
હુતકારીને મેં મોકલ્યો હતો, તેણે કેવા કીધા કામ.	૩૩
એથી અસંખ્ય આવશે અધિકા, કટકો નહિ આવે ભાગ,	
તું મૂંઢપણે મોઢે પડ્યો છે, લગાડીને આગ	૩૪
રીસ ચઢી રાવણને સારે, સેવકને કરે સાન;	
બળે કરીને બાધા એને, આણે છે અભિમાન.	૩૫
દશ સહસ્ર રાક્ષસ ત્યારે ઉઠ્યા, ફૂર કરીને કોધ,	
વડીવારનો કરે વડાઈ, મારે સઘળા જોધ.	૩૬
સાચે સઘળા આવી વળગ્યા, વસ્તણી પેરે વીર;	

કટકા કરીને વેઢેચી ખાધએ, વાનરતાણુ શરીર.	૩૭
વળગવા દીધા સધજાને, પ્રેમ કરીને પાણુ;	
એકે વારે સર્વ બચાવ્યા, બોલો જય જય વાણુ	૩૮
મંડપ ફેડીને થયો મોટો, ઉત્પતિયો આકાશ,	
સાક્ષસ જે કો વળગ્યા હતા, તેનો કાધો નાશ.	૩૯
સાધવણ તો મુજને કહેશે, નગરથકી તું આવ્યો;	
મારે કાળે વસ્તુ અનુપમ, બેઠ બધી કાષ્ટ લાવ્યો.	૪૦
શરીર સધળાં મળી ગયાં રે, રહ્યાં કર ઉપર શીશ;	
નાળિયેર સરખાં સધજાએ, જાણે કમળ ચઢાવ્યા ધરા	૪૧
જય જય રામ જય રામ જાપીને, ચચળ આવ્યો જય;	
રામચંદ્રને ચરણે લાગ્યો, હૈયે હરખ ન માય.	૪૨
આગળ લા આણીને કાધો, મસ્તકનો બખાર;	
સ્વામીજી એ મેળ થયાનો, સુધો સમાચાર.	૪૩
કોતું કહ્યું ન માને મૂરખ, મરવા થયું છે મન,	
જેમ રોગીને રચતું ન આવે, વૈદ્ય જમાડે અન.	૪૪
વૃદ્ધતણું તો જોયું ન ગમે, નફટ નાની નાર;	
પડિતતું જોયું મૂરખને ન ગમે, બમ્મ ધડે જેમ વાર	૪૫
રામ કહે આપણુ શુ કીજે, મેં રૂઠા માટે કહાવ્યુ,	
એનો વૈભવ એ ભોગવે, મારા મનમા આવ્યુ.	૪૬
સુંદરકાંઠ થયું પરિપૂરણુ, સુણતા પટોએ આસ;	
સુખ સપત્તિ ધન ધાન્યજ પામે, અતે વૈકુંઠ વાસ.	૪૭
જન્મકોટિના પાતિક ખાળે, ટાળે જન્મનો ત્રાસ;	
એકમનો યઈ સાબળે. આણી દહ વિધાસ.	૪૮
રામકથા રસ પાવન પીતાં, ઉપજે અતિ ઉદાસ,	
કર જોડીને વિનવે, બાલણસુત ઉદ્ધવદાસ.	૪૯

સુંદરકાંઠ સમાપ્ત.

૪૩. સ્વામીજી ૪૦-હે સ્વામીજી! રાવણુ સાથે મેળ થયાનો સુધો
(પ્રત્યક્ષ) સમાચાર એ (આ મસ્તક) છે અર્થાત્ આ રીતે તેમને માર્યા
વિના કાર્ય થરાતું નથી. ૪૫. બમ્મ ૪૦-બમ્મ (બાગેને) ધડે જેમ વાર
(પાણી) ને નગમે તેમ

યુદ્ધકાંડ.

કડવું ૧ છું.

રાગ કેદારે.

જનકમુતાપતિ ચરણકમળને, પ્રેમે કઈ પ્રણામ;	
શ્રીગુર ગણપતિ સરસ્વતી સમરી, ગાવા હરિગુણ ગ્રામ.	૧
સુંદરકાંડ યયું પરિપૂરણ, યુદ્ધ કહેવા મુજ મન;	
વાદ્મિકિને વંદી પહેલાં, કહું કથા પાવન.	૨
અગદ વિદિ કરીને આલ્યો, લાલ્યો એ એધાણ;	
રાવણ કાંઈ કહ્યું ન માને, પાપી પામર પ્રાણ.	૩
મસ્તકનો આણીને કીધો, આગળ એક અખાર;	
શ્રીકૃષ્ણ મેલીને શીઠરિને, જાણે કયો નમસ્કાર.	૪
માથા વિષુ મૈથિલી ન આપે, એ તો વાણી વેદ;	
તે માટે દશે શિર એનાં, પ્રભુજી કીજે છેદ.	૫
જેમ જુદ પુરપતું બોલ્યું ન ગમે, નાતી હોયે નાર;	
રોગીને જેમ વચન વેધનું, અણુજપત્રે વાર	૬
પંડિતનું બોલ્યું મૂરખને, સતીનું બિભારિણીને જેમ;	
કાણે ધડે પાણી યોમે નહિ, દુષ્ટને શીખામણુ તેમ.	૭
એ અધમ દિતવચને નવ રાએ, મરવા થયું છે મન;	
યુદ્ધતણી કરો સામગ્રી, સ્વામી જગજીવન.	૮
અંગદ ગયા પછી દશમસ્તકે, તેડાવ્યા સર્વ પ્રધાન;	
હવે શુ કરવું ધટે, કહો મત્રી મતિમાન	૯
પ્રહસ્તને તો પહેલું પૂછે, પરમ ધરીને પ્રીત;	
મેં હરણ કીધું સીતાનું, એ વાત યઈ વિપરીત.	૧૦

૧. ગ્રામ-સમૂહ. ૨. સુંદરકાંડ ૪૦.-સુંદરકાંડ યયું સંપૂરણ પ્ર. ૪ થી. પહેલાં-પહેલી પ્ર. ૪. પાવન-સમ્પદ. પ્ર. ૧ ૩. રાવણ કાંઈ ૪૦-રાવણ કાંઈ કહ્યું નવ માને પ્ર. ૪ થી ૫. માથા ૪૦.-રાવણ મૈથિલી નવ આપે પ્ર. ૪ થી ૬. અણુજ-કમળ. વાર-પાણી.

મનુષ્ય મેળી વાનરદળને, આ-ઓ આણી તીર,	૧૧
યુદ્ધ કરવું એ સાથે પડે, ધારીને મન ધીર	૧૨
પ્રદસ્ત કહેછે સ્વામીજી, તમે શે ધરોછો શોક,	૧૩
શાખામૃગનું શુ હણતું છે, જો જીત્યું છે ત્રેયોક	૧૪
સીતાનું તમે મન મનાવો, શ્રમ સફળ જો યાવ,	૧૫
પછે માનવ માત્રને હણ્યું, શે શોક ધરોછો ગય.	૧૬
સ્વભાવે જે આહાર આપણો, તેનું તો શુ હણતું,	૧૭
તાળિયે જે નાદા જાયે, તેને મન નવ ગણતું	૧૮
એવું કહીને રહો અણુખોલ્યો, પછે પૂછ્યું જાણુમાની,	૧૯
આતા! તું શીખામણુ દેવી, ઉત્તર મુજને વાળી	૨૦
વાનરે સહુ વાળ અણુ-મા, દૈવ દુર્જન જાણી,	૨૧
જનકનંદિની મેં ન આપવી, સત્ય સત્ય એ વાણી	૨૨
જાણુમાની કહેછે જો તમે, જનકનંદિની ના'લો,	૨૩
તો તો શો સદેહ વડવાનો, યુદ્ધ કરવાને આતો	૨૪
ઘેરું ધરીને રહો રાગજી, સીતાને સતેષો,	૨૫
વાનરશુ વહે સ્વજન સહુકો, મેમ ધરીને પોરો.	૨૬
વિદ્યુતમાલી પ્રત્યે વળતું, વહે વસુધાધીશ,	૨૭
વાનરને ગાજતા સામળીને, શુ નથી ચડતી રીસ ?	૨૮
શાખામૃગ તો સાદ કરેછે, કરવાને સચામ,	૨૯
રાક્ષસકુળ અવતાર ધરીને, શે નિમમરો નામ !	૩૦
તમસાડ મેં અમર સધાતે, ખાત કરીને ખોલ્યું,	૩૧
રાક્ષસતણું રાજ્ય સોપીને, ધન સધળું એ ફોલ્યું	૩૨
એક દિવસને કાજે સેવક, સધળા સાથે રાખ્યા,	૩૩
તે અવસર આજ આપ્યો છે, ખોત એવા બાપ્યા	૩૪
વળતો વિદ્યુતમાલી ખોલ્યો, રામ કરો કાં રીસ ?	૩૫
પણુ આપા હિલ્લે તમારી, સહુમે નામે શીશ	૩૬

વાનરમાત્રને વેંચી આપો, અમો કરીશુ આહાર,	
મનુષ્યતણું છે શુ એ મારવુ, સે'જે કંઈ સહાર.	૨૪
શુક સારણુને પૂછે પ્રેમે, વીરા કહોને વાત,	
મનુષ્ય સધાતે વૈર આપણે, વાનરશુ વિખ્યાત.	૨૫
શુક સારણુ કહેછે સ્વામીજી, કાં કરો છો કાણ્ય,	
જનમ તેને મરણુ સુધુ, સત્ય સત્ય એ વાણ્ય.	૨૬
જાણીને જે જાનકીનું, હરખે કીધું હરણુ;	
મોઢા આગળ મારીય મામો, મૃગ પણુ પમાડ્યો મરણુ	૨૭
સૂર્યણુખાના સહેજે છેઘા, એકે બાણે નાકને કાન;	
તેણે આવી તમો ભંભેઈ, તોયે ન વળી સાન.	૨૮
આગે અમો ધણુંએ કહ્યું છે, ત્યારે તમો કરી છે રીસ;	
હવે કાષ્ટએ જો કહીએ તો, મોત ચઢે અમારે શીશ	૨૯
ધીરજ રાખીને યુદ્ધ કરણુ, સરજ્યું કોયે ન છૂટે;	
નિમિત્તમાત્ર તે મનુષ્ય માનો, મરણુ છે વણુખૂટે.	૩૦
એમ અનુક્રમે સઘળાને પૂછી, પેરે પેરે પ્રધાન,	
બુદ્ધિ આપ આપણી અનુસારે, પ્રીતિવિયો રાજાન.	૩૧
પછે વૃદ્ધ પ્રધાનને પૂછણુ, માનો કાકો માલ્યવાન,	
આઘો તેડી આદર કરીને, બેસાડી સન્નિધાન	૩૨
કહોજી ક્યમ કરવું હાવે, દૈવ દુબળો જાણી;	
વાનર સાથે વૈર આપણે, જે પણ પામર પ્રાણી	૩૩
આહાર આપણો આપણુ સાથે, સખળ કરે સમામ;	
એ અમને આશ્વર્ય લાગે છે, કાચર સાથે કામ	૩૪
સાગર ઉતરી આપણે કાઠે, કપટ કરી અહીં આવ્યા,	
કોશીસે બેઠા ગાજે છે, મારે મન નવ ભાવ્યા	૩૫
બુદ્ધિવત જાણીને તમને, પૂછણુ પણ પ્રીત;	
વિચારીને ઉત્તર આપો, જાણો જેવી રીત.	૩૬
માલ્યવાન કહેછે સુણ્ય રાવણુ, શુ પૂછે છે બૂપ;	
ગોપાસેથી બુવન લાગ્યુ, ખણુવા બેસે કૂપ	૩૭

૨૭ મામો-માર્મો મૃગપણુ-મૃગ પ્ર ૪ થી ૨૮ મોત ૫૦-ચઢે
અમારે શીશ પ્ર ૪ થી ૩૨ માનો-માતાનો. સન્નિધાન-પાસે.

- પહેલુ કાં પૂછ્યું નહિ અમને, જ્યારે કીધું હરણુ;
 મૂર્તિવંતું માથે ચઢાવી, મૂરખ લાગ્યો મરણુ. ૩૮
 દૂધ દીધું પણ ગાંગ ન દીધી, લોચનવીણ થયો અંધ;
 કર દીવો ને કૂપે પડે છે, મિથ્યા માંડ્યો ધંધ. ૩૯
 જીવન તારે નાર નથી શું, પ્રયત્ન થયો જે ચોગી;
 અપશુકન તારે મરવાના, પથ્ય વિના જેમ રોગી ૪૦
 નકદી બૂઝી તને મળી સામી, જ્યારે ચાલ્યો હરવા;
 બીજાને પૂછી શું કરશો, જે મન થયું છે મરવા. ૪૧
 વિષ સ્ત્રી ને જળ તે અગ્નિ, મરણુ સમાગમે હોય;
 પરતારી તે કુળ આખાને, નાશ કરે પણ સોય. ૪૨
 એક માનુષી માટે સધળી, રાક્ષસી યારો રાંડ;
 વેર એવકુ સહુ સંધાતે, જે મરણુ પમાડે માંડ. ૪૩
 હજી કાંઈ વંદ્યું નથી વીરા, સીતા સોંપી સતોષો સમ;
 વરામો પડ્યો કહી વા'લા, પ્રભુને કરો પ્રણામ. ૪૪
 અમર કાજ અવતાર ધર્મો છે, આપણને દેવા દડ;
 જેને રોમકૂપ વસેજે, કોટિ કોટિ બ્રહ્માંડ. ૪૫
 આગે અમશુ એણે સુદ્ધ કર્યું છે, ચક્રે કરી માર્યો માલી;
 તને હણવા માયામાનુષ્ય, વેપ ધર્મો છે વાળી. ૪૬
 કામ તારે વેરી વસમો, મારવા વસિયો મન;
 તેને જે છતે તો તારો, પ્રાણ અચળ રહે તન. ૪૭
 કાળરાત્ર તે રાક્ષસકેરી, સીતા સાચી શક્તિ;
 તેને માતા કરીને માનો, બાવેશું કરી ભક્તિ. ૪૮
 જુદતણું કહ્યું નહિ માને, પછે પરતાપશ તું આપ;
 જાણુજે જે ધડો ભરાણો, થયું એકદું પાપ. ૪૯
 દડા કરીને દશે મસ્તક, દોડાવશે દીનબંધુ;
 જે તું જઈ ચરણે નહિ લાગે, તો પ્રગટ્યો પ્રલયસિંધુ. ૫૦

૩૮. માંજો-માને પ્ર ૧-૩. ૪૦. ચોગી- (સીતાને હમ્તી વખતે).
 ૪૨. સમાગમે-સ્પર્શ. પ્ર. ૩ છ. ૪૩. જે ધંડો-સહેજે. પ્ર. ૧. ૪૪. વ-
 રાંસો-ભૂલ્ય. ૪૫. રોમકૂપ-રવાંઠાનાં ઝિદ્દ. ૪૬. વાળી-(વળો-ફરીને).
 ૫૦. દોડાવશે-પ્ર. ૧-૨.

કંઠુ ૨ જી.

રાગ ગોડી

- વચન સુણીને મત્રીતણા, જે અર્થયુક્ત શોભે અતિ ધણા;
ગવણુને ચઢી અતિ રીસ, કાઢ્યુ ખર્જ છેદવા શીશ ૧
- રે મૂઠ મનુષ્યનું કરે વખાણુ, મારા બળનો યદ્યઅમણુ,
હમણા તારા લેઉ પ્રાણુ, મારી અમર ન લોપે આણુ ૨
- ક્રોધ લોભ મોહમા મલ, રહે નહિ સાત્વિક ને સત્ત્વ;
એવા કુળમાં થયો ઉત્પલ, તામસગુણી હોયેજે અત્ત ૩
- અમર યદ્ય લીધો અનતાર, કરવા રાક્ષસકુળ સહાર,
તેને ધ્યમ કરે નમરકાર, તણુ ધ્યમ અતિ અહકાર. ૪
- જનકેનદિની મુજ મન વશી, ઉત્તર હજી ન આપે હશી,
જલે જીએ છે કસોટી કરી, હું ધર્મ ચકોર મુખ ઉગે શશી ૫
- રામ માનુષ્યનું છે કોણુ ગજુ, કોટિ ઉપાય કરે નવ તણુ,
અમરને અમો નહિ બજુ, તેને યશમા નહિ યજુ ૬
- છેધા મસ્તક પાઠા પડે, કોને ચરણે નવ અડે,
એવા કોણુ છે જે બીરબડે, માન્યા માનુષ્ય માયે ચડે ૭
- જા તું મૂરખ તેને પાસ, નહિતર તારો કરીશ હુ નાશ,
વસીશ મા તું મારે વાસ, અમને તું દેહશ મા આશ ૮
- વિભીષણુ જેમ આગે ગયો, આરાધકારી અનુચર થયો,
તેને ચરણે નિશ્ચળ થયો, મેં પણ ખોલ ન જાયે સહો ૯
- રાક્ષસકુળમાં નહિ કો રાક, તે પણ વાળ્યો આડો આક,
તારી જનનીનો કાષ્ટ વાક, હું પણ ક્રોધ તણુ નહિ ઠાક. ૧૦
- શિવે વિષ હજાડળ ધર્યું, અગચકી અનગુ નવ કર્યું,
તેમ એણીએ મુજમન હર્યું એના મુણ સુણતા ચિત્ત કર્યું ૧૧
- વડવાનળ વારિનિધિમા વસે, અરો પરો અતિ ઉન્મત્ત ધસે,
ગોપે જળ કાપાને કરે, સાગર સામુ મનમા હસે ૧૨

૧ શોભે-કલા ૫ ૨ જી ૩ સાત્વિક-સત્ત્વ મુણ પ્રત યોધીમા
ત્રીજી કડીની લીંગીઓ ઉપર સુવટ છે ૭ પડે-પાછા ચોટે ૮ બોલ-
તોલ ૫ ૨ ૧૧. એણીએ-એ સીતાએ

- મહા પુરુષ જે અમીકરે, પ્રાણ લગે તે નવ પરહરે,
તેને મૂકે નહિ જો મરે, મહાનુભાવ તે ધીરજ ધરે. ૧૩
- મૂરખ મુખ આગળથી જાય, તું તો તેનો મેવક યાય,
મિથ્યા ગુણ માનુષના ગાય, મરતા કાકા ખીચડી ખાય ૧૪
- મારી કાકો મા ને જાય, અપરાધી એમવડો આપ,
અનુભવે પૂર્વજવના પાપ, જમ તું તેને ચરણે મિર યાપ ૧૫
- રાત્ર્યબ્રહ્મ અતિ દુર્ગળ દેહ, શ્રીવોણો એકવચની એહ,
વાનર સાથે વાધ્યો નેહ, અતિ મયિન છે છારી છેહ ૧૬
- સીતા સરખી ન ધરે નાર, તેણે આણી આણે દાર,
કોથી હું નવ ખાઉ દાર, મનુષ્ય તે મારે મન ચાર. ૧૭
- દુગ્ધને જે આપ્યા બહાર, મનીપણાતણો અધિકાર;
ગજ રથ સેન તીક્ષ્ણ તોખાર, ઉર્ણુ ધયો નહિ શિખાર ૧૮
- વળતી મોશ્યો માધ્યવાન, તુને આવરિયુ અશન,
તું ધરેછે જેનું ધ્યાન, તે રામ આગળ માગે છે માન ૧૯
- હુ તો કહ્યું રૂઝ માઠ, કા રાક્ષસકુળ વળાવે ડાઠ,
વિભીષણ બેસરો પટા, એ વાત ધાની છે ધાટ ૨૦
- ગુણ કે'તા અવગુણ યાપ, મૂરખ પોતાના ગુણ ગાય,
ખીજો નથી જીભાનો ઉપાય, સીતા અણુઆપે રઘુરાય. ૨૧
- જો તું લાગે રામને ચરણ, તો તો તું ન પામે મરણ,
દીનપણે મુખ લેઈ તરણ, 'મં માતા માની કીધું દરણ' ૨૨
- વાનર નહિ એ સધળા દેવ, પુરુષોત્તમની કરેછે સેવ,
તુને હણશે અવશ્યમેવ, જો ચરણે નહિ લાગે ખેવ. ૨૩
- જળમા કઈ તરે પાપાણુ ? જે વાટે વહી ન શકે વા'ણુ,
જેમ અધ ન દેખે ઉમો બાણુ, બધિર આગળ વાગે નિ સાણુ ૨૪
- ખડ્ગ ધરીને રાવણુ ધસ્યો, મનમાહે અતિ ક્રોધજ વસ્યો,
બોનાચ્યો બણી બુડો ભસ્યો, રાક્ષસકુળમા કાપર કર્યો. ૨૫

૧૩ અમીકરે-અમીકાર કરે ૧૫ અનુભવે-'પ્રજ્ઞવે' પ્ર ૪ થી
૧૬. શ્રીવોણો ઇન્-શ્રી વોણો એકજ છે એહ પ્ર ૪ ૨૦ બેસરો-બે-
સાર્યો પ્ર ૪ ૨૨. મં ઇન્-(એ પ્રમાણે કહે) ૨૪ જે વાટે ઇન્-નહિ વ-
હી શકે પ્ર ૧ ૨૫. બોનાચ્યો ઇન્-આચરણ પ્ર ૧ લીમા નથી, જર્યો-
વસ્યો પ્ર ૧-૨ બોનાચ્યો બણી બુડો ભસ્યો-જેણે તને બોનાચ્યો તેના
તરફ તુ બુડો ભસવા લાગ્યો

કા ઉપન્યો કુળ અમાર, મિથ્યા ભૂમિ કરેછે ભાગ,
 હવે હું કર તારો સહાર, હણુતા કાણુ ન લાગે વાર ૨૬
 પ્રહરત કહે પ્રોટો પ્રધાન, હણુતા જોમ નહિ રાગન,
 ઉચ્ચરિયો અતિશે અચાન, કાટો દેષને અપમાન ૨૭
 મારે મહીપતિ મહિમા જાય, જગપિ જાણુ રામને યાય;
 માહોમાહે વટે સમવાય, હવે હો હણારો રાય ૨૮
 કુછ મૂછ ઉપાડી કરી, કદાવો કર કો ધરી,
 વૃદ્ધપણે મૂઠ મત કરી, યુદ્ધ તારી દેવે હણી. ૨૯
 પ્રધાન પોતાને ઘેર ગયો, અતિ ક્રોધે આકુળ વ્યાકુળ થયો,
 અતર શોક ન જાયે સહો, રાવણુવચને મનમા દહો ૩૦
 મનીને પૂછે છે મર્મ, હવે કથુ કો' કરવુ કર્મ,
 સાચવવો શરનો ધર્મ, સજ યજ્ઞ વપુ પહેરો વર્મ ૩૧
 વાઓ વઠનાના વાજન, ધરો આયુધ નિધવિધ વિચિન,
 અવસર ખપ આવે તે મિન, ભક્ષ કરો કપિ પરમ પવિત્ર ૩૨
 ઈદ્રજિત તેડયો નિજ તન, બેસાપો આગળ આસન,
 આતા પાળો સત્ય વચન, વાનરકુળનું કરો કદન ૩૩
 તેં મને જો આજે કહ્યું, વચન જો નવ જાયે સહ્યું,
 જે મેં વાનરકુળ વન દહ્યું, અણુબોને ઝો અમથુ કહ્યું ૩૪
 કોશીસે ચઢી ગાળે કપિ, રામે યજ્ઞ માડયો જ્યમ જપી,
 માફ મન રહ્યું છે તપી, ભક્ષ કરવાને હવે યાઓ ખપી ૩૫
 માનુષ્ય વિહોણી મેદિની કરો, કાયગપણુ પડ પરહરો,
 અતરગત અતિ ક્રોધજ ધરો, સેનાપતિ યજ્ઞ રણુ સચરો ૩૬
 દક્ષિણુપોળે જઈને વસો, રખે ત્યાથી પાછા ખસો,
 રામના દળ ઉપર જઈ ધસો, હાથીને જોમ મારે સસો ૩૭
 સાવધાન યજ્ઞ રહેજો શર, કર્મ અતિશે કરજો કૂર,
 મારીને કરજો ચક્રચૂર, યગદ કરો પ્રલયનું પૂર ૩૮
 દક્ષિણુ પોગે ધસ્યો દીકરો, ક્ષય કરવા ક્ષયકર ખરો,
 વાનર સાથે યુદ્ધ આદરો, રખે પગ કો પાછો ધરો ૩૯
 સેન સહિત ઈદ્રજિત આવિયો, પ્રહરત પડે બોલાવિયો,

બાઈ છ મુજ મન બાવિયો, માન દષ્ટને મનાવિયો	૪૦
ઉત્તરપોભે જઈ ઉતરો, વાનર સવાને મુદ્દ કરો,	
કપિકેરા પ્રાણુજ હરો, યમસદન તે પૂરે બરો	૪૧
સેન સહિત પ્રહસ્ય પ્રધાન, મોઢસિયો મહીપને દર્શ માન;	
આબ્યો ઉત્તરપોળ શુભસ્થાન, મહાજગિયો બધો અભિમાન	૪૨
વિઘ્નુઆઘી તેડાબ્યો વીર, પૂરેપોલે પધારો ધીર,	
તું છે બળિયો શુભ ગભીર, વેધો વાનરતાણી તીર.	૪૩
પૂરેપોલે કરું પ્રયાણ, જ્યાં વડવાના નિશાણ,	
સેવા વાનર કેરા પ્રાણ, અધકારે જેમ ઉગે બાણ	૪૪
શુક સારણ તે મોઢનિયા બેઠ, પશ્ચિમપોળ બણી તો તેઠ,	
વધુ વાનરને પાડો વેઠ, વેચી ખાઓ મેં આપિયા એઠ	૪૫
શુક સારણ સેના સહિત સાચ્યાં, વડવા તેણે વાનર વ્યાં,	
પશ્ચિમપોલે જઈ ઉતર્યાં, મેનાપતિ સમગ્રા સજ દ્યાં	૪૬
વિરપાક્ષ નામે એક ચોધ, બાણે મૂર્તિવતો કોધ,	
તેને તો દીધો પ્રતિબોધ, વાનર વધો ચઢાવી કોધ	૪૭
નગર મધ્યે રાખ્યોતો તેઠ, અતિમે દારણ દીમે દેઠ;	
સેનાતણો ન આવે ઉઠ, બાણટટિ કરે જેમ મેઠ	૪૮
કોશીસે મોઢનિયા કોઠ, જગતમાં નહિ જેની જોડ,	
જીતી જીવતા આવિયે દોઠ, વડતાં વીર ન લાગે ખોઠ	૪૯
એમ સમજે મોઢસિયા સહી, વડાને રણઆંગણ દહ રહી,	
ખાછા વગી આવવુ નહિ, રાવણે એવી વાણો કહી	૫૦

કંકણું ૩ છંદ.

રાગ દોહરી

માધમ્યસમા દ્વિતીયાને દિને, આડંબુ ન્યા મુદ્દ છ,
એમ કરતા અણમી આવી, માત દિવમમા મુદ્દ છ.

૧

૪૨. આબ્યો છંદ-અરણ્ય ચરણ પ્ર. ૧ લીલા નથી. બધો-ધરો પ્ર.
૪૫ી. ૪૭ વધો-મરો કંકુક છંદ-(પછી) મુદ્દન પૂર્વ પ્ર ૨ (ત્રિ
મધ્ય છંદ)

- સંકલિત સંગ્રામ હોય છે, એવે રાવણના જે દાસ છે;
આવી તે ગેભા રહ્યા આગળ, એક વિનંતિકેરી આશ છે. ૨
- વાનરે તો નગર વીંટ્યું, રહેવાને નહિ કામ છે;
રીસ ચઢી સુણતાં રાવણને, ન રાણુ કપિનું નામ છે. ૩
- એક આજ આશ્વર્થ ઉપન્યું મુજને, વળી દ્વિગુણ મોકલ્યા દાસ છે;
શાખામૃગનો શો આશરો, અલવે કરજો નાશ છે. ૪
- રાક્ષસ પ્રાકાર ચઢી અવસોકે, કામ કામ કપિ દીક્ષા છે;
પર્વત વૃક્ષે અસંખ્યાત છે, ખાતાં લાગશે મીક્ષા છે. ૫
- શાખામૃગ સધળા અવસોડ્યા, ચિંતા પામ્યો બૂપ છે;
વળી ધીરજ ધરી ચઢ્યો ઉંચો, નિરખ્યા અકળ સ્વરૂપ છે. ૬
- રામતણે અર્ધે મુદ્દ કરવા, એકમના છે સર્પ છે;
નાંખા જેવાં મુખ છે હેમવર્ણ, લેવા સીતા મર્પ છે. ૭
- આયુધ મંદીને વાનર આવ્યા, શાલ તાલ તમાલ છે;
પાપાણુ બારે પાણુ મંદીને, કરવા લાગ્યા આળ છે. ૮
- તોરણુ તોડ્યાં કોશીસાં પાડ્યાં, અલવે આવે જાપ છે;
હત હત કરીને બોલે, અને વળી ઉજાપ છે. ૯
- એણીપેરે નમરમાં આવ્યા, જાણીએ જે હાથી છે;
ગોખ અટારી અલવે પાડે, શોભતા સર્વ સાથી છે. ૧૦
- મતોદર ખાઈ છે હડી, વૃક્ષ નાંખે તે માંહે છે;
રેણુ પર્વત તૃણુ ત્યાં તેણે, પૂરી આણી ત્યાંહે છે. ૧૧
- પછે ચઢ્યા કોશીસે ઉંચા, બોલ્યા લલિતવચન છે;
જય લક્ષ્મણુ જય સુગ્રીવ રાજ, જય જય જગજીવન છે. ૧૨
- સુગ્રીવે સામળિયું જ્યારે, રાક્ષસ આવ્યા દ્વાર છે;
વીરબાહુ સુબાહુ નલ પનસ, પરાક્રમનો નહિ પાર છે. ૧૩
- અનેક થોધ સહિત મોકલ્યા, પૂર્વ પોણે એહ છે;
કુમુદ મોકલ્યો પશ્ચિમ પોણે, દશકોડ દારણુ દેહ છે. ૧૪

૩. સંકલિત-બન્ને પક્ષના વીરો બેગા ચઇ જઇને મુદ્દ કરે એવો.

૪. આજ ૪૦-એક આટલું આજ અને આશ્વર્થ ઉપન્યું કે જેથી તમે વાનરના પરાક્રમની ખબર કહેવા આવો છો અલવે-સેહેજ-ગમન દરતાં કરતાં. ૫. પ્રાકાર-કિલ્લો. ૬. શાલ ૪૦-શાલ, તોડ અને તમાલનાં શાક હાથમાં લેધને. ૧૩. પનસ-વનગોચર પ્ર. ૪ થી.

- મિત્રમ વિશ્વીયણુ વળગ્યા બેહુએ, પરાક્રમ કરે બળવાન છ. ૨૮
- તપન નય નિકુભ ને નીચ, સુગ્રીવ વાનર ભૂપ છ;
- પ્રહસ્ત જે પ્રધાન તે સાથે, મહા ભયંકર રૂપ છ. ૨૯
- વિરૂપાક્ષ ને લક્ષ્મણ સાથે, મંગણો સંગામ છ;
- અમિકેતુ દુર્ધર્પ સંધાતે, રણા એકલા રામ છ. ૩૦
- તે ઉપર ધાધને આવ્યો, રસિકેતુ એક વીર છ;
- યમ કોપ ત્યાં બીજો આવ્યો, જો જો સ્થામશરીર છ. ૩૧
- વજ્રમુદિ મેંદ વળગ્યા, દ્વિવિદ અશનિ સોપ છ;
- દ્વિ નમ્રમિ જાણે વહેછે, શિવ ત્રિપુર શું હોય છ. ૩૨
- મહારાક્ષ ને જંગ્મવાનર, ધૂમ્ર કુંભ વહે મર્મ છ;
- નરાંતક ને પનસ લાગ્યા, દેવાંતક ગવાક્ષ કરે શર્મ છ. ૩૩
- ત્રિશીર્ષ શરમ જે આયડયા, ઋષભ સારણુ પ્રધાન છ,
- વિનત ને રંભ રણુઆંગણુ, યુદ્ધ કરે મતિમાન છ. ૩૪
- ધૂમ્રાક્ષ સાગો કેસરી ધાયો, હનુમંતનો જે તાત છ;
- વેગદર્શી શુક સંધાતે, આરંભે ઉત્પાત છ ૩૫
- મહાપામ્ય ને ગધમાદન, શતબ્રહ્માને વિદુત્ આપ છ;
- અનેક રાક્ષસ વાનર સાથે વહે, કહું કેટલા આપ છ. ૩૬
- હ્રસ્વદ્દ હોયે મોહોમાહે, એક રાક્ષસ કપિ એક છ;
- અસખ્યાત અન્ધોઅન્ધે, કહેતાં ન આવે વિવેક છ. ૩૭
- શોણિતની લાં સરિતા ચાલી, અસ્થિતણી યદ્ધ પાળ છ;
- માંસ તણો કચરો દારણુ છે, ત્યા ભરી વાનરે ફાળ છ. ૩૮
- મસ્તક મત્સ્ય સરીખાં દીસે, રથ ભાગ્યા જાણે વહાણુ છ;
- કર જાણે સર્પ મણિધર, પચ્ચણિના પ્રમાણુ છ. ૩૯
- ગદા મહીને અગદે પડ્યો, ઇદ્રજિત તે હામ છ;
- ઈદ્રે જાણે પર્વતનુ, વજ્રે ન રાખ્યું નામ છ. ૪૦
- સૈન્ય વિહારવા અગદ ત્યારે, અતિ થયો સાવધાન છ,
- રથ ભાંજ્યો સારથી માયો, દીતાર્યુ અભિમાન છ. ૪૧
- શિક્ષા શિખર ને પર્વતના, કપિ વરસાવે વરસાત છ;
- પ્રલયકાળનો પાવક જાણે, ઉપજાવ્યો ઉત્પાત છ. ૪૨
- મહોદરને તો રીસ ચઢી અતિ, પાચ મેલિયાં બાણુ છ;

સુપેણને તે ત્રણ વતારે, બે માર્યો ઉર લેવા પ્રાણુ છ	૪૩
સુપેણ ત્યારે કાપે મેલે, શિયા શિખર નગ નાખે છ,	
રડા કરે સર્વે રાક્ષસી, એકે તે નવ સાખે છ.	૪૪
રથે બાળ્યો શિલાએ તેણે, દય મારિયા ચાર છ,	
સારથી તો મારી નાખ્યો, જેવા છે તેણે હાર છ	૪૫
જાળવાને મકરાક્ષને, મોઢમ દીધે માર છ,	
શિયા નગ વૃક્ષ આવતા છેવા, બાણે તેણે અપાર છ.	૪૬
મકરાક્ષને રીસ ચઢીને, જોતેર મેલ્યા બાણુ છ,	
શિલાએ તે સર્વે બાળ્યા, સારથીના લીધા પ્રાણુ છ.	૪૭
રથતણા તો કર્યા કડકા, જાણુવત નવ રાજે છ,	
બલો બલો રીંછનો રાજા, એક ઉપમા છાજે છ.	૪૮
વિપુલિજ્જે શતબની બાધ્યો, વળી હદે કર્યો (તેણે) પ્રહાર છ,	
ગજને તપને માર્યો, ત્રિશણે તેણે હાર છ	૪૯
ગજને કાપ ચઢ્યો તે અતિશે, રાક્ષસ ગાળ્યો ન્યારે છ,	
કેમરીને જેમ ગજ મારે, તેમ તેણે હણ્યો ત્યારે છ	૫૦
કુબકર્ણકુવર કુબ રે, મદી આલ્યો કર દડ છ,	
કુબકર્ણ એ જાણે આલ્યો, મસરો સુ બહાંડ છ ।	૫૧

કડકું ૪ યુ.

રાગ છતમાન.

ધૂમ વાનર આળ્યો ત્યારે, કુબ સામો બળવાન છ,	
પરંત તણા શિખર બહુ નાખ્યા, હવે ચાલે માવધાન છ	૧
ધૂમ સાથે વાનર વસમા, જાણે ઉમગી ખાણી છ,	
વૃક્ષ નિશાયર ઉપર નાખે, કોષ અતિ મન આણી છ.	૨
કુબતણા રાક્ષસ તવ કાપ્યા, વાનર કેઇ માત્ર છ,	
કદે રાક્ષસ કરી કડકા, ખાણુ તમારા ગાત્ર છ	૩
દેવાતક ઘરણુ તે કાપ્યો, ગરાક્ષના લેઉં પ્રાણુ છ,	
પાય બાણુ મેલ્યાં તેણે, આથીવિષ પ્રમાણુ છ.	૪

૪૮. તપને-પ્રત્યને પ્ર. ૧ ॥ ૪. આથીવિ-આથીવિ. પ્ર. ૧-૨.

- ગવાણે એક સિવા મે'લી, કડકા કીધી તીર જી; ૫
 સાત બાણુ સુસવતાં મે'લ્યાં, સિવા મે'લી બાંબ્યા ગંબીર જી. ૫
 નવ બાણુ મે'લીને વેધ્યું, ગવાણતણું શરીર જી; ૬
 વેગે તેણે સલાયજનું શિખર, મારી ઉતાર્યું નીર જી. ૬
 દેવનાકે સૈન્ય માર્યું, કીધું ચૂરાચૂર જી; ૭
 સારણુને ને ઋષભ વાનરને, યુદ્ધ હોયે ઉરાકર જી. ૭
 વૃક્ષ સારણુને હદે માર્યું, થયો મેદિનીપાત જી; ૮
 વળી તે ઉભો રહ્યો રીમે, હાથ ધનુષ્ય મહી કહે વાત જી. ૮
 આઠ બાણુ મે'લ્યાં તે તેણે, એમ વઢે છે ખેલ જી; ૯
 ગજ ચઢી ત્રિશીરે આવ્યો, જાણે એણું મેલ જી. ૯
 શરભના શીશમાં તોમર માર્યું, પામ્યો તે તો ખેલ જી; ૧૦
 સાદડકેઈ વૃક્ષ મહીને, તેણે કીધો ભેલ જી. ૧૦
 સાત પ્રહાર પરાક્રમે કીધા, માર્યો તેણે હાથી જી; ૧૧
 નરાંતક મારે પનસને, દેવાંતકનો સાધી જી. ૧૧
 પનસે પ્રૌઢા પર્વત માર્યા, કીધો તેનો નાશ જી, ૧૨
 અકપને કુભને માર્યો જધામા, સમર્થા શ્રીઅવિનાશ જી. ૧૨
 ધડીએકે સાન વળી રે, મહોક્રમ મારે મૂઢી જી; ૧૩
 અકપન થયો આકળો, શક્યો નહિ તે ઉઠી જી. ૧૩
 ધૂમ્રાણે કસરી સામાં, તીના મૂઝ્યાં તીર જી, ૧૪
 જાણે પર્વતધી ગેર ચાલે, એમ આપે શરીર જી. ૧૪
 શિલા શિખર સામટાં માર્યા, સૈન્ય સર્વ સહારે જી; ૧૫
 મહાપાર્શ્વ ને ગંધમાદન, હઠે ચઢ્યા નવ હારે જી. ૧૫
 મહાપાર્શ્વ મેદિનીએ પડ્યો, મૂર્ખ મહા મતિમંદ જી; ૧૬
 અતિશે તે થયો આકળો, ઉપાયો પણ દૂદ જી. ૧૬
 શુકે વેગદર્શી વાનરને, બાણુ માર્યા મર્મ જી; ૧૭
 વેગદર્શીએ શિખર મારી, પ્રૌઢ કર્યું પરાક્રમ જી. ૧૭
 તપન નલ કપિને મારે, બળે બાણુ ત્યાં બહુ જી; ૧૮
 નળે તેનું નેત્ર નીગમ્યું, જોવા લાગ્યું સહુ જી. ૧૮

૬. સલાયજનું ૪૦-સહિયાયજનું શીયેરે પ્ર. ૧ લી. ૧૦ સાદડ-
 કેઈ-સાદોડીને પ્ર. ૪ થી. ૧૪. ગેર-એ નાગની સતી ધાણુ અર્થાત્ શ-
 રીરમાધી લોહી વહેવા લાગ્યું. ૧૮. નીગમ્યુ-ખોયું.

- નગે તપનને પ્રાન્તે કીચો, ગાન્તો એવે હનુમંત ૭,
 જ્યુમાથી રથ બેઠી આન્તો, હમણા આણું એત ૭. ૧૯
- કોપે સાંભ માગી તેણે, હનુમંત ઉપર ગ્રાહ ૭;
 ઉઠગીતે તેને રથ બેઠો, તે થઈ રચો દિગ્મૂઢ ૭. ૨૦
- પવનપુત્રે પ્રાન્તે કીચો, વેગે જ્યુમાલી ૭;
 મિત્રમ્ ને વિત્રીપણુ વડિયા, આયુધ કવચ સમળી ૭. ૨૧
- મિત્રમે વિત્રીપણુને, બે સહસ્ર માર્યા જાણુ ૭;
 આન્તોદન આખોએ કીધો, જેમ આમને જાણુ ૭. ૨૨
- તે બાંછને પ્રગટયો વિત્રીપણુ, જણે ઉગ્યો સુર ૭;
 ગદા મહીને મિત્રમ્નું, બેઠે જાન્તું ઉર ૭. ૨૩
- પ્રહસ્ત પેતે આન્તો વડવા, ત્યારે સુમીવ રાપ ૭;
 જૂથ લેછને તાલ કેઈ, કોપેશું ઉગપ ૭. ૨૪
- સાદડિયો મેન્તો સુમીને, મારી કીધો નાદ ૭;
 કીચકીવાટ શબ્દ કરે છે, જણે માંડયો વાદ ૭. ૨૫
- લક્ષ્મણુ કરેછે ત્યારે, વિરપાક્ષશુ પુદ ૭;
 અનેક તેણે અઞ્જ મૂઝાં, નાનાવિધ આયુધ ૭. ૨૬
- એક જાણે પાડ્યો અવનિ, બસો બસો કહે રોયનામ ૭,
 તમહિના કુણુ મારે એને, એના બળને ના'વે તામ ૭. ૨૭
- અમિકેતુ દુર્ધર્મે આન્તો, રસ્તિફેતુ તેણીવાર ૭;
 સત્રામ જન્મ કોપ બને, વીંટલા સ્થામસગીર ૭. ૨૮
- એકએકેજાણે માર્યા, રામે રાક્ષસ પંચ ૭;
 વાનર સપગા માળ્યા ત્યારે, લેછને તે સંચ ૭. ૨૯
- વન્દ્યુટિ મેંઠ માર્યો, મારીને ત્યાં મુટ ૭;
 દ્વિવિદે અશનિપ્રબને માર્યો, મિન્ગિને તે દુટ ૭. ૩૦
- નિકુમે નીચને માર્યો, જેમ મુર્ચ દિરખ ૭;
 રેપને બેઠે છે ગાજ, ગયો રામને ચરખ ૭. ૩૧
- રામે નીકને ચરીરે, સપા ફેરવ્યો દાપ ૭;
 જાણુ મે'ત્યાં નિકુમે, બે જોરે રપનાપ ૭. ૩૨
- રપનને ત્યાં પેડે માર્યો, નરે ફૂલ તેને માર ૭,
 રોમ અન્તોજન્મે કરે વાનરા, સપ્તમેત્યા પ્રદાર ૭. ૩૩

ગાછ વાનર સિલા સિખરનો, સંચે મારે માર છ;	
રાક્ષસ કે'છે શું ગાળે છે, હમણું કરશું પ્રહાર છ.	૩૪
ગદા તોમર ત્રિશૂળ ભોગળ, સાંગ સચે ચૂકે છ;	
પૃથ્વે વાનર કરે કડકા, સિલાએ નવ ચૂકે છ.	૩૫
રથ બાળ્યા તુરિ માર્યા, હસ્તિનો આપ્યો અંત છ;	
પછે તે ત્યાં ગાછ્યો રે, હાથી જે હનુમત છ.	૩૬
તુમુલ્ય મુદ્દ હોય છે દારણ, વાનર વસુધા પડિયા છ;	
રાક્ષસ અમંખ્યાત ત્યારે, અવનિએ અડવડિયા છ.	૩૭
સાયંકાળ થયો તેણી વેળા, હવે રત્નું દિવસનું મુદ્દ છ;	
ક્ષણું એક રહ્યા તે ત્યારે, વળી સભ્યાં આપુધ છ.	૩૮
રાત્રીતણ મુદ્દ આરબું, વાનર રાક્ષસ બેહુએ છ;	
સાવધાન ધધને આલ્યા, સ્વસ્થ ધધને સદુએ છ.	૩૯
વાનરને રાક્ષસ કરે, કોપે કરીને બક્ષ છ;	
માંસ મેદને બાડી વણ્ણે, જે હોયે શર સમક્ષ છ.	૪૦
રાત્રે રાક્ષસ રયામ દીસે છે, મુવર્ણના છે વર્મ છ;	
બ્યારે ઉગ્મય છે. અતિશે, મારીને તે મર્મ છ.	૪૧
બયકર બાસે નિશાએ, સૂઝે નહિ પણ પા'ણુ છ;	
વાનર ત્યારે વસમા બોલે, હૃત હૃત તે વાણુ છ.	૪૨
રાક્ષસ બયકર કરે વાણી, હલ હવાટ તે ધોર છ;	
રીસ ચઢી રામ લક્ષ્મણને, સુણીને રાખ્દ કઠોર છ.	૪૩
રામ રાક્ષસ સામા મે'લે, કોપ કરીને બાણુ છ;	
મુસવતાં તે સાપણુ સરખાં, આશીવિષ પ્રમાણુ છ.	૪૪
રાક્ષસને કહે તમો સાચવજો, હું મે'લુ છુ અત્ર છ;	
તમો તમારા બળ સારૂ, સામાં મે'લો કષ્ટ છ.	૪૫
લક્ષ્મણ બાણુ બે'લે બો'ળાં, ઉરાડર તે અત્ર છ,	
રેણુ ઉડી આકાશ પ્રમાણુ, વિપરીત ધધ ત્યારે ગત્ર છ.	૪૬
હય હણ્યા ને હાથી માર્યા, રથ કર્યા શતખડ છ;	
ખડ્ગે ક્ષય કર્યા રાધવે, રાક્ષસ કેરા પડ છ.	૪૭
પિશિતારાનને પાડ્યા પ્રૌઢા, ધડ તેનાં ધાય છ,	
વાનર સર્વને વઢતા બોધ, રીઝ્યા રાધવરાય છ	૪૮

૩૭. વસુધા-પૃથ્વી અવનિ-પૃથ્વી ૪૦. માંસમેદને-મસમાંડા પ્ર ૨ છ.
 ૪૮. પિશિતારાન-માસબક્ષક-રાક્ષસ.

રામે તીરે માર્યા મોટા, રાવણના પ્રધાન છ;
 દૂર્ધર્મ મહોદર પાડ્યો, શુક્ર સારણ બળવાન છ ૪૯
 વજ્ર મુદ્રિ મહાપાર્શ્વ પડિયા, રામે માર્યા મર્મ છ;
 તીર તેના શરીરે વાગ્યાં, પિઝારીને વર્મ છ. ૫૦

કડવું ૫ મું.

રાગ રામઝી.

રાક્ષસ પાખ્યા ત્યારે ત્રાસ છ, સહી કરશે જો સહુનો નાશ છ. ૧
 હાળી.

નાશ કરશે સહુનો હવે, જાણે કેને સર્ણ;
 એક ભાગના નાશી ગયા, ત્રણ ભાગ પડિયા ધણ ૨
 ન જાણે ન જાણે રે, વડવા વળી આવો અહીં;
 વધાર્યો ને વધ્યા પાછા, હવે છતા વણ વણ નહીં. ૩
 રામે રામે રાક્ષસ છપર, મહા મેલ્યા અમ્મ; -
 નિશાચર નામે ધણાં, સુસક્તા તે શસ્ત્ર. ૪
 બાણ સામાં જાઈ અથડામે, તેણે અજવાળુ અતિ થાય;
 તણખા સરખાં ભાસે ભોમે, જાણે આગિયા જીભય. ૫
 તેણે વાનર ગાળે રણમાહે, પડછંદા થાયે પ્રોહ;
 ત્રિશૂળાચળની શુદ્ધાએ તે, દેખિમે દિગ્મુદ ૬
 રાક્ષસ તે કીતકીય કરી, શબ્દ કરે હલહલાટ;
 અગદને અતિ કોપ અડ્યો, હવે વાળું દાટ. ૭
 રથ કડકા કરી નાખ્યા, ઇંદ્રજિત નાશી ગયો;
 મંદિર જાઈ મનજન કરે, દોગ દેવા તત્પર થયો. ૮
 સમિધનો સર્વ સાજ કર્યો, જલ અગ્નિ હડયા સહી;
 રક્ત વચ્ચ પડેયો પોતે, મનમાપૂર્વક દહ રહી. ૯
 દક્ષિણાવત વન્દિ વહે, રણિયાવ થઈને સાર;
 વેદ પાઠકે આત્મણુ પાસે, નિવિધ કરે પ્રકાર ૧૦
 રથ એક પ્રગટ થયો, સુવર્ણનો શીશર;

હય હેગે શયુગાર્યા, મહા મનોહર ચાર	૧૧
રાક્ષમ સર્વ સતોખ્યા, વાડનને આપ્યા દાન;	
રથ ઉપર ચઢી બેઠો, વેગે યુરરાગ્નન	૧૨
હસ્તિ ધ્વજાએ છે સહી, જાણે એ તો ભાણુ;	
હવે જીતી આવશે, એમ વદે સદ્ગુમે વાણુ	૧૩
જીએ આવી પગે લાગે, મ કરશે મંત્રામ;	
રીસભેર તે ઉચ્ચે, કોણુ લક્ષ્મણુ રામ.	૧૪
સગ્રામની વાર્તા શુ જાણે, સેજે કરે સહાર,	
શાખામૃગ તે માત્ર કેથી, મારે મન એ ચાર	૧૫
સુગ્રીવ વિદોષી કરે વસુધા, પછે પિતા સીતાશુ રમે,	
રાનમાહે રામડો, દિવસ દોલને નિર્ગમે.	૧૬
એમ કહીને આકાશમારગ, ઉત્પત્તી આવ્યો રણભોમ;	
આકાશથી તે અજ મૂકે, વરસે જાણે બોમ	૧૭
અજ મેલ્યા અવિનાશ ઉપર, આઝઝન કીધા હરિ;	
રામે રાધે બાણુ મેલ્યા, ક્રોધ મનમાહે ધરી	૧૮
ગગનથી ગડગડતા મેને, તોમર-ત્રિશુલ તીર,	
આકાશથી રાક્ષસીમાયાએ, નવ દેખે રથામશરીર.	૧૯
પછે આકાશ છાંયે આખો, નવ વાળે રાક્ષસને અગ;	
રામ લક્ષ્મણુ ભર્યા બાણે, જો કા'વે અભગ	૨૦
શિશોળિયા મુત સોહે જાણે, વળી વધુથી વહે રધિર,	
પર્વતથી જાણે ઝરે, વર્ષાકાળે નીર	૨૧
સુવર્ણ પીછમુત બાણુ મૂકે, કોખ્યા ક્રોધે વાનરા;	
આકાશે અસખ્યાતા, પર્વત નગ નાખ્યા ખરા	૨૨
રામ વિરથી થયા ત્યારે, બફારિયા જાણે એહ,	
સૈન્ય આણુ અવગાણુ, પડ્યા વાનરદેહ	૨૩
લક્ષ્મણુ ત્યારે કોખ્યો અતિશે, હવે આણુ સદ્ગુનો અત,	
તમ દેખતા અહ્યાજ મેલું, સ્વામી શ્રીભગવંત	૨૪
રામ કહેછે લક્ષ્મણુને, અન્યાય કરે એ એક,	

તો સહુને કેમ મારીએ, વીર જીઓ વિવેક	૨૫
નાસતા ને સૂતાને, ઝનો રહે જે જન,	
તેહતુ કરતુ નહિ કદી અરો ભ્રાતજી કદન	૨૬
વાનરને આપો આગન્યા, આલુશે એનો કાળ,	
હરિ હારે ત્યારે તમે કરજોજી સમાજ	૨૭
રામજીએ વચન કહી, પારીઓ ત્યા વીર,	
અકર્મી એ અનાયારી, છુ છે ગુણગમીર	૨૮
એવે રામે મોકલ્યા, મહા બળિયા પતંગ,	
જાઓ રે તમે નિશાયરનો કરોને જઈ બગ	૨૯
સુપેણકેશ પુન મોકલ્યા નન ને વળી નીલ	
વાલીસુતને આજા આપી મેંદ શર દારણુ દીવ	૩૦
ઋષભ દ્વિપિઠ ગજ સાથે હાથિયો હનુમાન,	
એટલાને આજા આપી, જઈ મારો યુવરાજન	૩૧
તે તો ત્યારે રીઝ્યા આનદ અતિ પામ્યા કપિ,	
શિક્ષા શિખર સામઠા મરી આમરો ખોજે ખપી	૩૨
રાક્ષસે વાનર માર્યા પૃથ્વીએ પોદયા પર્વ	
રીસમધો તે આધિયો લક્ષ્મણને મારે મર્મ	૩૩
રાક્ષસે રોવે માર્યા મહા મોટા અઝ	
યુધપતિને ખાડે છે મેની મહા તે શત્ર	૩૪
રામ કહેછે રાક્ષસને, દુ નહિ પ્રાપ્તુ મેંદ	
વનદેવતાને તમારા, તન કહ નેવેદ	૩૫
અધમર તે યોગ અતિરો, જાણે મેવે હાયો સર,	
નિશાયરે મહી પાગ્યા, મરી કપિ ચમચૂર	૩૬
રામજી રોવે બરાણા, લક્ષ્મણ મેરે તીર,	
રાવણી ત્યા રામને કહે હવે રહેજો એ ધીર.	૩૭
ખો લે જાણે રામને, ધારા ખાડ્યા તન	
જાણે રૂઝ પૂછ્યો છે વગી વટે વીર વચન	૩૮
રામને ને લક્ષ્મણને મોહું જનમદન	

૨૭ હરિ-વાનર ૨૮ પતંગ-વાનર ૩૨ ખપી-અપવાળા
૩૪ ખાડે છે-મારે છે પ્ર ૧ ૩૭ રાવણી-રાવણી પુન-દર્શિત

માયાએ પેએ નહિ, શું કરે જગજીવન.	૩૯
રાગને શરીરમાહે, સધળે બેઘાં શસ્ત્ર,	
સ્વામીને સુએ નિશાએ, નહિ એકે અસ્ત્ર.	૪૦
ધરા ધૂળે ગિરિ ડાલે, સાગર મેલે મરગદ;	
દેવ સરવે પામિયા, મેલે કરી વિપાદ.	૪૧
એ માનવનો શો આશરો, એમ કહે મેઘનાદ;	
રામકેરા સૈન્યમાહે, સખળ પડિયો સાદ	૪૨
નાગપાશ બાણ મેઘ્યાં, બાધિયા ભગવાન;	
લક્ષ્મણને શરીરે, રહી નહિ કાંઈ સાન'	૪૩
હાથ ન હાલે પગ ન ચાલે, સિધિલ થઈ અવનિ પડ્યા;	
રાક્ષસ કહે છેએ બલા, ઇંદ્રજિતે એ નડ્યા.	૪૪
વાનરા ત્યારે વિરમય પામ્યા, દમણા દીસે દેહ,	
રામ લક્ષ્મણ શું સૂતા છો, તજીને તો નેહ.	૪૫
માધ માસ ને શુક્રવપક્ષ, નવમી કેરે દિન;	
નાગપાશ રામ લક્ષ્મણને બાધ્યા, રાવણ કેરે તન.	૪૬
બાણ સખળા આવે છે, વાનર કરે વિલાપ;	
આકાશ સધણુ અવલોકી, કહે કંઠ ધાલશુ કાપ.	૪૭
એવે અવનિએ અવલોક્યા બાણ સેનએ બાધવ બેય;	
સાન શરીરે નથી, આઘાતો અતિ દેહ.	૪૮
પાસે આવ્યા સખળા કપિ, સુગ્રીવ જાણુવાન;	
ગજ ગવય ગવાક્ષ ગધમાદન, હાધિયો હનુમાન.	૪૯
સુગ્રેણુ શરભ ને કેસરી, દુ ખ ધરે અપાર,	
સાન વો'ણા કા સૂતા, એમ શ્રીજગદાધાર.	૫૦

કડવું ૬ હું.

રાગ જીતમાન.

અગદ આલાપે અતિ ઘણુ, દ્વિવિદ અતિ રએ;
નાગપાશ પ્રણુ પોઢિયા, સાનુ કુણુ જુએ

૧

૪૨ સખળ-સધળે પ્ર. ૧ લી. ૪૪ ઇંદ્રજિતે ૪૦-ઇંદ્રજિત એમને નડ્યો. ૪૭. કાપ—અર્થાત્ કાસો ખાઈને મરીશુ.

હોડે રથ સમજી, એમ ઘટે નહિ તાત,	
મારણ્યદારો કયા ગયો, કરીને જૂપાત.	૨
વાનર તે પેખે નહિ, એવે વિભીષણ આળ્યો;	
પડ્યા દેખી પ્રભુને, દુ ખમાગર અંપાળ્યો.	૩
વાનર દહે દા' પાડી ગયો, જોષ જોષ થાક્યા,	
રાક્ષસની માયા રચી, તમો હો પાકા	૪
માયા માંડીને જોયુ, વિભીષણ વીર;	
ભત્રીજો દોડો સહી, ગાજતો ગભીર.	૫
ખીલ રાક્ષસ બહુ પ્રત્યે, ઉદ્વિગ્ન એમ જોલે,	
બળિયો ખીજે છે નહિ, કો મારે તોલે	૬
ખર દૂપણ જોને મારિયા, તે સૂતા આમ;	
લક્ષ્મણ પેતો પેખજો, પડ્યો પાસે રામ.	૭
હવે કો એવું નથી, ગણ ગધર્વ દેવ,	
જક્ષ કિજર કો નથી, એને હાડે એવ	૮
સાથ સે'જે ગયુ તાતનું, એ વેરી વ્યાધ;	
પિતાપસાયે કરી, ટળ્યુ દુખ અગાધ	૯
હવે હું જો જે વળી, કરે પરાક્રમ;	
રાક્ષસને આપુ અતિધણી, વાનર જે નરમ.	૧૦
એમ કહીને પાડિયા, ત્રાડિયા પ્લવગ,	
હવે કહિયે કોને, જો પડ્યા શ્રીરમ.	૧૧
વળી તે તો જોલિયો, મેં માર્યા એહ;	
રાક્ષસ આનંદ થામે છે, ધરીને નેહ.	૧૨
પૂજ્યો ત્યારે અતિ ઘણું, રાવણનો તન,	
માને માહોમાહી એ, પામ્યા જમસદન	૧૩
જે બાધવ માર્યા સહી, રહિત થયા પ્રાણ;	
લક્ષ્મણ પછે આવિયો, વાહી સુસ્વર નિ સાણ.	૧૪
રાક્ષસ રીઝ્યા અતિધણી, ધનની પેરે માજે,	

૮ ગણ-દેવોના સમૂહ ૯. વેરી વ્યાધ-વેરી રૂપી વ્યાધિ અથવા વે-
રી રૂપી પારધિ ૧૦. નરમ-સુકોમળ (ખાવાનો) ૧૧. પૂજ્યો-(રાક્ષસોએ).
એ-રામ લક્ષ્મણ.

પરાભવ સુગ્રીવ પામિયો, એ એમ ન ઇાને.	૧૫
વિસાયા અગે સ્થાભણી, તમે માર્યો વાળ;	
તમે હઠી અવિનાશ છ, આણો એનો કાળ.	૧૬
વિભીષણ એમ આયર્થો, સુણ સુણ રામન;	
દુઃખ એવડું કાં ધરો, શું ટળી છે સાન.	૧૬
વહાણે જય થારો આપણો, જાશે રામનો મોહ;	
પછે કરીશું કોપશુ, પાપીકરો દ્રોહ.	૧૮
હીન દીન યદ કાં રહો, આપણું છે ભાગ્ય;	
આપણુ જય અતિ પામશું, મેં જોયો છે લાગ.	૧૯
આપમેળે કાં અલ્પધિ, રામને છે સત્ય;	
સર્વ સિદ્ધ તેને હાથે, જેની નિર્મળ મત્ય.	૨૦
દાતાને તૃણ લક્ષ્મી, જાણ્યારીને નાર;	
ચાનીને જગત્ તે તણખડું, ત્યમ ચરને મર્ણુ સાર.	૨૧
ધીર ધરો તમે કપિપતિ, શોક સર્વે મૂકો;	
તમદેખતા એના સાથને, કરીશુ આપણુ ભૂકો.	૨૨
નેત્ર લોચા સુગ્રીવનાં, એકાકી વિકળતા નાંણો;	
રક્ષા કરો શ્રીરામની, તમે સર્વે જાણો.	૨૩
જિહ્વે અવિનાશછ, લક્ષ્મણજીની જોડ;	
તમે જો પ્રીછવો નહિ, તો લાગે મોટી ખોડ	૨૪
આપા આપો મુજને, વિભીષણ કહેછે,	
વિનયવચન વાનરપતિ, શ્રવણે સર્વે મહે છે.	૨૫
વાનર પાસે આવિયા, જ્યાં સુગ્રીવ ભૂપ,	
મૂર્ચ્છા ખાઈ લક્ષ્મણ પડ્યા, અને અકળસ્વરૂપ.	૨૬
ઈદ્રજિત ગામમાં આવિયો, લકા અતિ આપી,	
રાગ રાવણુ ત્યા સહી, રહ્યો છે કોપી.	૨૭
કુવર પાસે આવિયો, દીધુ આર્થિગન;	
શીશ સુમે સુતતણું, બોલ્યો લલિતવચન.	૨૮

૧૫. એ એમ ૪૦-તમે આમ મૂંઝા પામી પડ્યા છો તે ઇાજતું નથી. ૧૮. કોપશુ-કોપ સહિત. ૨૦. આપમેળે ૪૦ આપમેળે-(વસ્તુત) મૂંઝા રામને ક્યારે સલા છે!-૨૩. એકાકી-એકાલી પ્ર. ૧-૨. વિકળતા-ગાડપણ.

કુનર કમ કીવો તમે સમજનો નાશ,	
કુવર કહેડે તાતજી, હુ વધામણી ખાશ	૨૯
લક્ષ્મણ ખાણે મારિયો, પાડ્યો પણુ સમ,	
પ્રાણ રલો નહિ કામમા, તમારૂં સામગી નામ	૩૦
વાનર વનખા કરે ઘણુ, જાણે જેમ તેમ જાગે,	
સુણી રાક્ષસ રીઝિયા, તેને પાગે લાગે	૩૧
ધંત્રજિત અધિગા સહી, મહુ નામે થીય;	
ધંત્ર સામે જીતિયો, અને પડવી ચીસ	૩૨
વળી આ અદ્ભુત કરું રામ લક્ષ્મણ માર્યા,	
રાક જાણે એણે સહી, વાનર ન વિડાર્યા	૩૩
આજ જામ રાનણુતણુ, જે આપો કુમાર	
દશરથસુત પ્રાગે કર્યા, વાર લાગી નહિ હુમાર	૩૪
મહારથિ પુત્ર માહરો, અતિ રીઝ્યો રથ,	
વાનર રક્ષા કરે હપરે, જ્યા પડ્યા બે જાય	૩૫
સુરેણુ શરભ ને કેસરી, અગદ બચવાન,	
નન નીન ને ગજ ગનથ, હાથિયો હનુમાન	૩૬
સાનુપ્રસ્થ પનસ ને, વળી જામવાન,	
પૃથુ નયન ને ચતમવી, વળી વળી ધરી અભિમાન	૩૭
રાક્ષસને નવ લેખને, રાક્ષસ કેઈ માન,	
એકવાર જોડે એ એ આપુ મૂળ પાત્ર.	૩૮
એ રામની રક્ષા કરે, શિયા શિખર ઘડી પાણુ,	
રાવણુ રજિયાતજ થયો, પુત્રનુ પરાક્રમ જાણુ	૩૯
અતિશે તે આનદિયો, મન પામ્યો મોદ,	
પરાક્રમ જુઓ પુનતું, એણે કર્યો વિનોદ	૪૦
એવે સીતાએ સામગી, મઆમની વાત,	
ધંત્રજિતે મારિયા, રણમાહે બે બ્રાત	૪૧
જો સીતા સાચી હશે, તો તજશે શરીર	
નહિ તો વશ થાશે માહરે, મૂકીને તે ધીર	૪૨
એક વાતુ થાશે હવે, વાર થઇપેર,	
પાસે છે જે રાક્ષસી, તે તેણુ ઘેર	૪૩

રાદામી તેડી તે પટે, જુદ ને વળી ગાદી, નિજઠા સારે બચરી, મુને સુ વાહી?	૪૪
રામ લક્ષ્મણ સાચે પડ્યા, સાબગો સહુ ઘસી, ગરણ કહે રાક્ષસીને, ગયા વાનર નાથી	૪૫
હવે નિજઠા હું સાબળે, લેખ પુષ્પકવિમાન, સીતાને ખેસારો તેમા, કરીને સાવધાન.	૪૬
રામ લક્ષ્મણ સાચે પડ્યા હવે કાઠ (નથી) આશ, એકમતી કરી લારજે, એને અદિયા દાસ	૪૭
કહેતા ખેવ તે સા ગાઠ, ન્યા પુષ્પકવિમાન, સીતા ખેસારી પટે, તેણે તે સ્થાન	૪૮
આતરિક્ષ તે આવિયા, નિજઠાને સગ, સીતાએ અવયોકિયા, રનામી થીરગ	૪૯
બાણસખ્યાએ પોઢિયા, દીદા અવિનાશ, શરીર તો સૂઝે નહિ, સારે ઘઈ નિરાશ.	૫૦

કડવું ૭ મુ.

રાગ એકતાલી.

હા ! હા ! હવે હું સુ કરે રે, રામજી પ્રાણજીવન, સાદ હવે કરશે નહિ રે, વેદેહી કહી વચન	૧
ગુણ મુહુર્ત કટલા રે, જો રસના મુખ એક, અપ્પક આપ અદાવિયુ રે, છત્યા રામ અનેક	૨
જોન પાળિયો આપનો રે, વન વચ્ચા ખે વીર, ચિત્રકૂટ પરંત આવિયા રે, મદાકિ ની તીર	૩
અનુદિન આનદિયા રે, સા ખેસારી ઉચ્છગ, કૌતુક કોડ કચ્ચા તમો રે, વેણી ગુથી શ્રીરગ	૪
પચવગીમા પરવચો રે, રહ્યા કટલા દિન, સોનાનો મૃગ આવિયો રે, કપગી કીધુ તન	૫

૪૪ મુને છં-શુ રામ લક્ષ્મણ પડ્યા એમ કહીને મને છેતરી કે ?
૪૭ હવે છં-હવે તેમની આશા છોડો કડવું ૭ મુ રાગ એકતાલી-દરેક
લીટીને છેડે પ્ર ૨-૩ મા 'રે' મૂકેલો છે

- મૃગ મારના મો. યા રે, માન્યો મારો જોન
 ત્યારપૂઠે આજ પેખિયા રે, બડી તિહુ નિયોન ૬
- મારે કાજે મહારાજી રે, વાનર કીધા મિન,
 વાલી વાનરો મારિયો રે કુ કેટલા ચરિત્ર ૭
- સાગર પાજ બાધી કરી રે, આન્યા આણી તીર
 જનન-મુતા કરી મુને રે, સા ક્યો રહુની ૮
- પ્રાણુતો જનતા નથી રે, હદે થયુ પાપાણ
 પિયુજ સાથે તેડિયે રે, તમે ડો ચતુરમજી ૯
- વાક મારો એટલો રે, જે મારવા મોન્યા દુરગ,
 કનકતણો તે મારમો રે, કરના ગયા ભગ ૧૦
- વાલા વા રે આનજો રે રામ રામ મ્હી રેય,
 પછે પીગણી ઘણુ રે, બદ્ધગણ મામુ જો ૧૧
- હોય દિવર મારા રે રામ કરેકે સદ,
 મેં કહી કહણુને મોઝ યા રે તેય ન પામ્યા નિષાદ ૧૨
- વનદુળ વીણી આનતા રે મુખ હીને માન,
 બાબી હીને મો રે એકનારે કરા વાત ૧૩
- નાર તણને આવિયા રે, ધગતણા મુખમોગ
 તે આજ પામી દુ પાપાલી રે, ઠીસ તારો વિનેગ ૧૪
- પાપ કરીને પીરમતા રે કહેતા મધુરી વાણ,
 તે પડ્યો દેખી આમ તને રે માગ પાપી ન જો પ્રાણ ૧૫
- દીડોડીની પેઠે દગનગુ રે, દેવ ફાળો આ ૧,
 રાત્રી રાખો રામજી રે, મોગ હો મહા ૧૬
- શ્યામનુર દગિ મોમના રે માગ મન પા દરાર,
 મુખ દેખો મોહ પામના રે, એક પલીનત મોગર ૧૭
- મુને કહેતા નાયક રે, તુજ ઉપર છે પ્રીત
 તે વીમારી સામળી રે, વાન ચક્ર વિપતિત ૧૮
- સરખામરખી મળી હતી રે, આજજ એનુજે જો,
 સર સ્ત્રીમા દુ શબળી ર નહિ લગારે જો ૧૯
- વેશીએ વામુખી વડ ક્યો રે, મુખદિ યયે મ

શરીર સગરપુ સ્યામજી રે, જીડો કુળના ચંદ.	૨૦
આર્તિમન ઘો રામજી રે, હરખેશુ હરિ આપ;	
સાન રહિત સીતા યદ્ય રે, પરમ પામી તાપ.	૨૧
વળી સાન વેદેહીને રે, બોલી એમ વચન;	
સતી સાધવી ધર્મ રહો નહિ રે, પ્રાણ રહો બે તન.	૨૨
મુઆતું મુને દુઃખ નથી રે, સતી તે હું ફેક;	
રાવણુ મુને રાખશે રે, હસશે સધળા લોક.	૨૩
રામ વિના ચળ્યું નથી રે, માફ કર્હો મન;	
કૌશલ્યા જાણતાં હશે રે, જે આવશે બે તન.	૨૪
તેનું દુઃખ છે મુને રે, શી વધામણી જાશે ઘેર;	
ત્રિજટા ત્યારે ઉચરી રે, શી કહેછે પેર.	૨૫
હવે છે ત્યાં રામજી રે, લક્ષ્મણને છે પ્રાણ;	
સતી રહે મૃગલોચની રે, કાં યદ્ય અજાણ.	૨૬
શામાટે યદ્ય શણુમણી રે, યોધ નથી ભયભીત;	
તે માટે રોધએ નહિ રે, મ કરીશ ચિંતા ચિત.	૨૭
એ વિમાન તુંને રાખે નહિ રે, વિધવા યદ્ય બે હોય;	
પતિ પ્રાજે પામ્યા નથી રે, એના મુખ સામુ જોય.	૨૮
હરિ હસે છે જાણીએ રે, નથી શય આકાર;	
દશન હીરા તગતએ રે, વળી કહું તે વિચાર.	૨૯
યોધા સર્વે શોભે સહી રે, દર્પિત છે વદન;	
વિમાન તુંને નથી નાખતું રે, તો બહુશે દસરથ તન.	૩૦
સીતા કહેછે તમનણી રે, સાચી થાજે વાત;	
જૂઠું તમે બોલો નહિ રે, ધન ધન મારી માત.	૩૧
મુવલુંગાંઠ વાળી સહી રે, સીતાએ તે કામ;	
વિમાન તે તો વળ્યું રે, વહે વિનતા સ્વામ.	૩૨
આગે જ્યાં હતું સહી રે, જ્યાં મેલ્યું પુણ્યકવિમાન;	
સીતા કહેછે બેઠે રે, લક્ષ્મણ ને ભગવાન.	૩૩
તે સમે કાંઈક જાગ્યા રે, સ્વામી શ્રીજગદીશ;	
વાનર પાસે જોડે છે રે, (હવે) છેદશે રાવણનાં શીશ.	૩૪

૨૭. યોધ-મુખીવ વગેરે યોદ્ધા ભયભીત નથી, માટે અતુમાન થાય છે રામ લક્ષ્મણ મુઆ નથી.

ધોર ને ગાધ્યા હતા રે, નાગકેસ પાછ,	
હુ ખે પીગણા ઘણુ રે, સ્વામી શ્રીઅવિનાશ	૩૫
વાનર વીંટીને વળ્યા રે, સુચીન આદે સર્વ,	
વે'લા એ ધણુ જાગિયા રે, આણે તેણે ગર્વ	૩૬
સાનવળી જુએ સહી રે, પોતાનું શરીર,	
ખાણુ વાળ્યા અતિ ઘણુ રે, અત્યત વહે રૂધિર	૩૭
દીનબધુ નામ જોહનું રે, તે જોડ્યા જોય દીન,	
મહાનુભાવ હુ ખ કરે ઘણું રે, તે થાશે આધીન	૩૮
લક્ષ્મણને પેખીને રે, રૂએ છે મદમદ,	
પ્રવાહ આસે આસુતણે રે, સીના માટે યયો દુઢ	૩૯
હવે વૈદેહીનેા ઉ નહિ રે, મારે તો કાંઈ અર્થ	
લક્ષ્મણ વિના જીવિત કશુ રે, જો એ પડયો સમર્થ	૪૦
ધને નારી પામિએ રે, નારીએ તો પુત્ર,	
કહી બાધ નવ પામિયે રે, દાદિ કીજે જો સૂત્ર	૪૧
વર્ણએ અન્ન નિપજે રે, એમ જિયરે વેદ,	
કહી બ્રાતા મળે નહિ રે, જો અનેક કીજે ભેદ	૪૨
સુમિત્રાશુ માણરે રે, કૌસલ્યા જે માત,	
અતર મારે છે નહિ રે, તેને શી કહુ વાત	૪૩
હિતર અપાશે નહિ રે, અનેક જે છે માય,	
લક્ષ્મણ મરાવી આવિયા રે, તે કેમ વચન સહેવાય	૪૪
કામધેનુ ક્યમ જીવે વત્સ વિના રે, જાણે કરગરે કિંકરી એહ,	
કેમ પ્રીછુ માતને રે, ત્યારે લક્ષ્મણની ગત એહ,	૪૫
સૌમિત્રિ મુખો કહેતા રે, પડશે ત્યારે મર,	
સાગર તે ત્યા સૂકશે રે, વન્દિ શીત થાશે જિરાંબર	૪૬
કે વાસુ રતબરો સહી રે, કે મપે કાકરો પ્રાણ,	
મુખો મારો દીકરો રે, ત્યારે કહીશ શી વાણુ	૪૭
સુમિત્રાસુત સોહામણે રે, પરાક્રમનો નહિ પાર;	
રોધ સીતાની ગાધતા રે, મારે બચકર દાર	૪૮
હવે હું તો શુ કરું રે, પાસુ નહિ પતન,	
તો રનેહ રો માહરો રે, એમ કહે જગજીવન	૪૯

શત્રુદાને શુ કહુ રે, કેમ કહુ બરતને મર્મ;
સાથે બેઠએ સાચ્યા રે, સત્ય ને જાણે ધર્મ.

૫૦

કડવું ૮ મું.

રાગ વેરાડી.

- રામચદ્ર રૂએ અતિધણુ, કેમ સહુ દુ.ખ એ તણું;
ગુણ કેટલા એના બણુ, એને અતિશે અધિકો ગણું ૧
- સુમિત્રા પૂછશે વાત, કહાં ગયો રામ તારો બ્રાત;
ત્યારે શું કહીશ વિખ્યાત, એમ કહી કરે આસુપાત. ૨
- અપરાધ એ ક્યો સહી, રામે એની વાણી કહી,
હવે પ્રાણુ હુ ધરીશ નહિ, જ્યારે લક્ષ્મણુ પડિયો અહીં. ૩
- હું જ્યારે પામતો બેઠ, બયો બાપ બાજતો બેઠ,
તેડતણો થયોછે છેઠ, જે કરતો મુને નવ નૈવેઠ ૪
- જેને હમણા રાક્ષસ હજ્યા, મોટા મોટા તો અવગજ્યા;
તે કા સૂતો મારા વીર, શરીરથી સ્ત્રવે રૂધિર. ૫
- ક્યમ હું પ્રાણુ ધરૂ શરીર, રાક્ષમના વાગ્યા છે તીર;
મૂઠી નાખ્યો જાણે ચઢ, ભાસ્કર અસ્ત થયો યજ્ઞ મઢ. ૬
- જાણે ઈશ્વર ગાજ્યો ધન, મુઓ કેસરીકેરો તન,
પરમ પીડાણા છે અગ, પાપીએ કીધો છે ભગ. ૭
- સદા હીંડતો એતો સાથ, ધનુષ્ય જાણુ ધરીને હાથ;
હુ પ્રાણુ તજી કહે રહુનાથ, મોળી મારી ગમ્મ એ આથ ૮
- મુજમાટે મુઓ મારથિ, કોને હું દેખાહુ કથી;
હવે તો જીવુ નથી, રાવણુતન મળ્યો અનરથી. ૯
- જેહ મારે તો હતો ઈષ્ટ, તે ગયો હું રહ્યો પાપિષ્ટ;
જે જીવતો જોઈએ જાય, સ્નેહ તજીને તે તો જાય ૧૦
- કોએક તો મૂકતો જાણુ, જે હાથ પણ સહસ્ર પ્રમાણુ;

૨ સુમિત્રા-સામન ૫ ૧-૨ ૫ તે કા સૂતો ૬૦-તે કા સૂતો
મારા વીર, ક્યમ હું પ્રાણુ ધરૂ શરીર ૫ ૧ લી ૬. ક્યમ હું ઈ-રાક્ષસનાં
વાગ્યા છે તીર, શરીરથી સ્ત્રવે રૂધિર. ૫ ૧ લી ૮. આથ-અર્થાત્ આથ.
૧૦. જાય-અર્થાત્ જાય.

સહસ્ર હાયે કરે જે સહસ્રાર્જુન, તે જે હાયે કરતો કદન	૧૧
ઇંદ્રનાથી અધિક પરાક્રમ, તે ભાઈ આમ પડ્યો કે બ્રમ,	
હું મિથ્યા કરજી વિલાપ, લાગ્યું પેલા બવલું પાપ	૧૨
મિથ્યા કરે મીતાની આશ, રાવણનો કરીશ હું નાશ,	
નિભીપણને આપીશ હું રાજ, એહ આશથી ફ્રેન્ટ કાજ	૧૩
જે લક્ષ્મણ પામ્યો પતન, સાબળો સુગ્રીવરાજન,	
જે થઇ એવી એની પેર, તો પાછા પરવશે ઘેર	૧૪
આજે વગે પાધરા સહી, હવે અહીં રહેરાએ નહિ,	
લક્ષ્મણને લેખને રક્ષ, જાઓ નહિ તો યાશે ધધ	૧૫
લક્ષ્મણસરજો પામ્યો નાશ, હવે જીનનણી શી આશ,	
નમ નીચ ને જાળવત, રાક્ષસ બુનો આણ્યો અત	૧૬
ગજ ગરબ સપાતિ રાત્ર, ધણુ વડયા હાથી હતુમત,	
સુમીરે મારે કાળે કયો અનર્થ, તોએ જીવાયો નહિ સમર્થ	૧૭
સુગ્રીવ તારો છે નહિ વાક, નથી જોસયો તુ તો ટાપ,	
તમો પરાક્રમ ધણુએકે કર્યું, કેટલા ગુણ મનમાહે ધર	૧૮
જે કરે સહોદર સહાય, તે ગુણ તો ન લીમરી જવાય,	
એટના માટે જાઓ તમો, રક્ષા માટે કહ્યું અમો	૧૯
નહિતો રાવણ કરશે અત, એણીપેરે બો યા બગવત,	
વાનર સરવે અનિશે રૂએ, સાન નિહોણા યજ્ઞને સૂએ	૨૦
અરાપરા યાય વાનરા, કરે સાચ પશુ હું જે બચા,	
એવે નિભીપણ આગ્યો ત્યાય, ગદા મદી રાધવ છે વ્યાય	૨૧
સ્વામશરીર જાશે યુવરાજન, વાનર નાહા તજી અનિમાન,	
બાણમન્યાએ પડયા દીશ બેય, છારી અતિ વગી છે દેવ	૨૨
કાયાએ પામ્યો કનેસ, આમ પડયા ક્યાય નરેસ,	
વ્યથા પામ્યો વિભીષણ દેહ, (પણ) સુગ્રીવગુ બો ચો આણી નેહ	૨૩
કા કપિ પામેછો વ્યથા, માડીને કહો મુને કથા,	
જાણે પૂરે ભાગ્યુ વહાણુ, વસાણાં વેરાણા યજ્ઞ દાણુ	૨૪
તમ સેના વેરાણી જાય, કા મુજને નવ કહો ઓપાય,	
અગદ એગ્રીરેરે કહે કથન, બોમ પડયાછે જગજીવન	૨૫

- જે રાખતા આપણું માન, તે યદ્ય સૂતા અવસાન;
વળી ચપળ કપિની કાય, સ્વભાવે સહજે વેરાય. ૨૬
- ત્યારે સુગ્રીવ ધૃત્તાક્ષ પ્રત્યે વહે, વીરા દુઃખ મ ધરશે હ્રદે;
વાનર મોટા નાદા આજ, જાણે છે આળ્યો જે રાજ. ૨૭
- રહો રે ન નાસો પ્તવંગ, એ નહિ ઈદ્રજીત કાં ધાઓ ભંગ;
એ હોય વિભીષણ વીર, ત્યારે કપિએ રાખી ધીર. ૨૮
- વિભીષણ નિરખ્યા શ્રીરામ, સ્વામી તાફે નિર્ભંગ નામ;
લૂએ રૂધિર ને ખેહ, સ્વામીજી તમ્ને કાં નેહ? ૨૯
- મને લકાનો આપ્યો અધિકાર, તે વચન જાશે જગદાધાર;
એમ કહી વિભીષણ રડે, રામ રામ કહી અવનિ પડે. ૩૦
- સુગ્રીવ આવી શીખામણ કહે, વિભીષણ તે અવણુ મહે;
રામ લક્ષ્મણ ઉકશે ખેહ, વીરા કાં દુઃખ આણે દેહ. ૩૧
- રાવણુ કુમકર્ણને હાળી, કરશે તુને લકાધણી;
સીતાને સ્વામી પામશે, વેદના સર્વ ત્યાં વામશે. ૩૨
- એમ વિભીષણ સ્વસ્થજ કયો, વિનય વચન સુગ્રીવ ઊચયો;
પછે અગદને કીધો સાદ, સુગ્રેણુ સસરાને ઉદ્દાદ. ૩૩
- તમો કિષ્કિંધા જાણ્યો સહી, રામ લક્ષ્મણને તે અહી;
હું રહીશ ને હનુમન નીર, રાવણુજી ઉતારશુ નીર. ૩૪
- કુડુખ સહિત કરીને કદન, સીતાને પમાડીશ જગજીવન;
તો તો હુ આવીશ સદન, નહિતો હા પામીશ પતન ૩૫
- મને રામે આપ્યું રાજ, મારાં કીધા કદણુ બહુ કાજ;
તેને હુ જો ન આપુ કામ, તો રૌ રૌ નર્કમા ન હોયે દામ. ૩૬
- એમ અનેક વચન ઊચરે, સુગ્રેણુ સસરો મનમાં ધરે;
રાવણુ મારીશ કહે સુગ્રીવ, ઈદ્રજીત કુમકર્ણુ વિદુન્નિજદ. ૩૭
- રામ જિહ્વે સુણીને પાત, યદ્ય રાવણુ દેરી ધાત;
આવી અહીંયા સીતામાત, સાંભળી જામશે લક્ષ્મણુ પ્રાત. ૩૮
- કોસીસાં કોટતણા અનેક, તેમાંનું નહિ રાખુ એક;
સાંભળશે સર્વે વિવેક, જે રાક્ષસની ચૂકાવી ટેક ૩૯

૨૬. સ્વભાવે સહજે—વસાણા સહજે. પ્ર. ૧લી. ૨૭. વીરા દુઃખ ધૃ-
વીનીકાય નખમણી શરદે. પ્ર. ૨જી. જાણે છે ધૃ- જાણે છે આળ્યો
કપિરાજ. પ્ર. ૨ જી.

લખમાહે રાક્ષસ ઘણા, અતિ મળા ને બિદામણા	
અજનાયગ જેના અસંખ્યાત, તેને પૃથ્વી ખમાડીશ પાત	૪૦
ઈંદ્ર વરણ ને કુમેર વાણ, તેણે જે કારજ નવ થાય,	
એવું કામ કરીશુ અમો, અતિ આનંદ પામગો તમો	૪૧
એ ઘણા શુ કરશે કામ, અનેક મગ્યાછે આણે હામ,	
એ સહુને તેડી જાઓ ઘેર, પછે નકાની કરીશુ પેર	૪૨
નિ કટક કરી આપશ, વિભીશુ ચિયર કરી સ્થાપશ,	
અનેક એવા કરીશ ઉપાશ, તેણે શુણુ રામના નિમર્શ ન જાય	૪૩
ત્યારે સુમેશુ વહે વચન, સાબળરો સુગ્રીવ રાજન,	
એ કહી તે સૂધી વાણ, તમો એવા છો મુગ્ધશુ	૪૪
જાયા જોઇએ બે બળવત, તે કયા કહું હું તત,	
એક સમે દૈત્ય ને દેવ, યુદ્ધ કરેછે તે ત્યા ખેડ	૪૫
દેવ ત્યારે થયા ત્યા હીન, પડ્યા બધ પામી યદ્ધ હીન,	
ત્યારે ગયા બૃહસ્પતિ સાગરક્ષીર, ઔપધિ લાવી ઉગડ્યા વીર	૪૬
તેમ તમે મોકલો ત્યા બેય, પનસ સપાતિ જાણુછે તેય,	
વૃહને વન વિષે રહ્યા, સર્વ જોળખે સાચા સજ્યા	૪૭
વિશલ્યા નિરમી દેવતા, ચદ્ર દ્રોણુ ગિરિ પર્વતા,	
એ બે પ્રત્યક્ષ ઔપધી જેહ શત્રુ વિશલ્યા સાચી તેહ	૪૮

કંડવું ૯ મુ.

રાગ સામેરી.

દેવે તે ત્યા નિર્મિયો છે, દ્રોણુગિરિ પર્વત ચદ્ર રે,	
આશ જેની કરેછે, અનુદિન તે ત્યા ઉદ્ર રે	૧
ત્યા અજનીનદન મોકલો, ઔપધી લાવે આ ૮,	
સુમેશુ એવું કહી રહ્યા, એમ સરે સહુના કાજ	૨
એને કાંઈ નવ ઉપજે, હુ ખી દીસે સર્વ કષિ,	
બાણે બાધવ બે બધાણા, રામ રામ રહ્યા જાપી	૩

૪૮ વિશ-યા-શત્રુ (શાસ્ત્ર વગેરેનો કાટો) શરીરમા કાઢી નાખનારી વનસ્પતિ બે-શત્રુ અને વિશલ્યા એમોધર અને મીંદળ, એ ત્રણેનું નામ શત્રુ છે, અને ગમે, બધુલ્લ ત્રિપુટા, વગેરેનું નામ વિશલ્યા છે ૩ ઉપજે-સૂજે

કોટિ કોટિ સહસ્ર રહ્યા છે, રામને વીંટી હરિ,	
તેણે સમે શબ્દ થયો, વાણી બોહોળી વિસ્તરી.	૪
રામને ઉઠ્યાતણો, ઉપજે નહિ ઉપાય;	
અગદ હતુમત વિભીષણ, વિભાસે સુગ્રીવ રાય.	૫
દયા આણી આવિયા વેગે, નારદ તેણેકાર,	
પ્રદક્ષિણા દઈ રામને, પ્રેમે કંઈ નમસ્કાર	૬
દુ ખી દીક્ષા અતિથણું, નારદ વદે વચન;	
વિકળતા શી આવડી, સ્વામી જગજીવન.	૭
ધર્મધરતા જન્મકર્તા, સીતાભર્તા રામ;	
તું ધાતા વિધાતા ત્રાતા, તે પડ્યા કા આમ.	૮
સરજે પાળો સહસ્રો, સ્વામી શ્રીજગદીશ;	
પરમાત્મા પૂરણ પુરુષ, અખિય તું અધીશ	૯
તારે પિતામાતા કો ? કરો, સેવકની સભાળ;	
અગ્નિની પેરે શુ સત્તા, સ્વામી દીનદયાળ.	૧૦
ગરડાગામી અંતરજામી, પામી રહ્યા કા બધ;	
નાગઅરિ ધ્વજ તમારે, સંભારો શો ન સમધ ?	૧૧
વૈકુંઠવાશી શ્રીઅવિનાશી, કાકુત્સ ને કોસલેન્દ્ર,	
અહ્યા શકરથી અપરગપર, આશ કરે તારી ઈન્દ્ર.	૧૨
પદ્મનાભ પરમાનંદસ્વામી, તમે શ્રીહંપિકેશ,	
દૌસ્તુભમણિ હદે ધર્મો, પાર ન પામે શેષ	૧૩
વરાહરૂપે વસુધા રાખી, હિરણ્યાક્ષને તમે હણ્યો;	
પ્રહલાદપિતાને નૃસિંહ રૂપે, અતિ બળિયો તે નવ ગણ્યો.	૧૪
ઈન્દ્રઅર્થે અદિતિસુત, વામન ધરિયુ રૂપ;	
છળ પાડી પાતાળચાખ્યો, બળિ બળિયો ભૂપ.	૧૫
મધુકૈટભ મારિયા, અહ્યાને ઉગારિયા,	

■ પરમાત્મા ઇન્દ્ર-માટે પૂરાણપૂરણ પ્ર ૧. ૧૦. કરો-‘કરે’ પ્ર. ૪

થી. ૧૧ બંધ-બંધન (નાગપાશતુ). નાગઅરિ-ગરડ તમારી ધ્વજ ઉપર ગરડ છે, તે સમધ કેમ સંભારતા નથી કે જ્યેથી ગરડને દેખીને નાગ એની મેળે નાશી જશે ૧૨. કાકુત્સ-કકુત્સના વરના. ૧૩. પદ્મનાભ-જેની નાભિમાથી કમળ ઉચ્ચ છે એના હંપિકેશ-ઇન્દ્રિયોના સ્વામી ૧૪ પ્રહલાદ-પિતાને-હિરણ્યકશિપુને

પરશુરામ પરશીધરી, કાનો બહુ સદાશિયા	૧૬
કાર્તવીર્યનુ કદન કીધુ, કશ્યપને આપી ધરા,	
સાગર મથન કરાવિધુ, કર્મરૂપ થયા ખરા	૧૭
બદ્રિકાશ્રમ તપ કીધુ, તમો દેવાધિદેવ,	
કૃષ્ણ કૃપાળ કેશવ, કરે સુરીનર સેવ	૧૮
મહેદ્ર તે તુ આક્રમો, વસુ પાચમો તે તું વાય,	
વૃષભાનન્દ તમો રૂદ્રમા, કૃપાની કરેવાય	૧૯
અશ્વનિકુમાર કાન તમારા, ચક્ષુચ્ચ ને સૂર,	
સવાટે તો પ્રજાપતિ, ધર્મ તમારૂં ગિર	૨૦
આકાશ મસ્તક તાલરૂ, પાતાળે તો ચરણ,	
ઉદર સાગર અનુપમ, વાહન પ્રાણ તે સરણ	૨૧
દિશા કણું રૂપ તારે, વાસવચ્ચિએ વાસ,	
વત્સા મિત્રાવરણ છે, સ્મરિણ તારૂં હિરણ્ય	૨૨
પિંડીએ અશ્વિનીકુમાર સ્વામી, વનસ્પતિ રોમરાય,	
દેવતા ખેં વસે, હૃદે ગાયત્રી કહેવાય	૨૩
સ્વર્ગ ગ્રીવા તાહરી, શુક્લ તે તો સસ્વતી,	
સનાતન સમર્થ શ્રીધર, અનુદિન આરાધે જાતિ	૨૪
સ્વયં ધરતા સર્વ તમો, ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન,	
યુગને અતે એક રહે, સમર્થ શ્રીભગવાન	૨૫
આદિત્ય વાસન રૂદ્રને વગી, મરુત્મણુ લોકપાળ,	
વિશ્વદેવા દંદ્ર બ્રહ્મા, દિક્ષાળ તું દયાળ	૨૬
દેવત્કાંતિ બ્રહ્મત્કાંતિ તુને, બ્રહ્મા આદિ દેવ,	
અતગ્નિ વિમાન બેશી, અનુભવે અનુશયભેલ	૨૭
જય તમારો વાચે છે, હવે તમો શ્રીરામ	
સરખે પાળો સહરો, પુવણુ ન દાનો દામ	૨૮
માનુષ્ય તો તનો થયાછો, સારવા સુરના કાળ,	
રાક્ષસમાન રાવણુ આદે, મારવા મહારાજ	૨૯

૧૮ રામને રિશ્વરૂપ રૂપે કહીને સ્તુતિ કરે છે મહેદ્ર ૬૦-આલો
મો દંદ્ર જે મહેદ્ર તે તું છે. પાચમો વસુ જે વાયુ તે તું છે 'મારિચિર્મ
રતામસિ દેવાનામસ્મિ વાત્સવ'—ભગવદ્ગીતા ૨૨ મિત્રાવરણ—મિત્ર અને ૧
૩૫ નામે બે દેવો ૨૩ રોમરાય—રોમ ૧૭-૨૩૩૮ ૧૧ પશ્ચિ

જાણતાં અમ્મલુ થયા, સહિત લક્ષ્મણુ ખાત;	
સ્મરણુકરે ગરડનું, જે વાહન વિખ્યાત.	૩૦
વિનતાસુત સખાએ સાચો, સાંભળો સ્વામી શુદ્ધ;	
ગરડ વિના નથી ક્રેમાં, મૂકાવાની બુદ્ધ.	૩૧
મહાઅગ્નિયો પરાક્રમી, મૂકાવશે નાગપાશ;	
એમ કહી નારદ આલ્યા, દેધ રામને આશ.	૩૨
નારદ વાણી હટે આણી, સાવધાન થયા શ્રીરામ;	
નાગપાશ તોએ નવ છૂટે, શરીર આશ્ર્યું તે દામ.	૩૩
વાયુ કહેછે નિશંકર, અવિગત ગત અપાર;	
ગરડને અમારો સ્વામી, નારદે કહ્યું તે સાર.	૩૪
રામજીએ સમયો ખગપતિ, એવે વાગો ઘોર પવન;	
દૃક્ષ સમૂળાં પડે, દામધ્યા કપિજન.	૩૫
લવણુ સાગર લે'ર જાયે, જળ અરપર યાય;	
વાનર વિસ્મય પામિયા, અરાપરા ઉભાય.	૩૬
સુદૃઢમાત્રમાં અવયોગ્યો, ગરડ ગતિ ગભીર;	
આગે અમૃત લાવ્યો'તો, હવે શુ કરશે વીર.	૩૭
આકાશ રખે ઉતરડે, શામે સાગર સાત;	
અવનિ ઉધી મારશે, કે મેરને મહીપાત.	૩૮

• એટલે આવ્યો દુકડો, દસરથસુત છે જ્ઞાય;

૩૧. વિનતાસુત-ગરડ. ૩૭ આગે ૪૦-એ આગળ (પૂર્વે) ઈંદ્રને જીતીને અમૃતલાવ્યો હતો, તે છે. અમૃત લાવવાની કથા આ પ્રમાણે છે. વિનતા અને કદુ બન્ને કંઠ્યપની પત્નીઓ હતી. વિનતાનો પુત્ર ગરડ અને કદુના પુત્ર બધાસર્પ. કદુએ કપટથી સરત બધીને વિનતાને દાસી કરી હતી; તેમાથી છૂટવાનો ઉપાય ગરડે સર્પોને પૂછ્યો, સારે તેમણે પોતાની માતાની અનુમતિથી કહ્યું કે અમને અમૃત આણી આપે, તો તારી માતા દાસીપણામાંથી છૂટે. ગરડે દેવોની સાથે મોદ્દ બુદ્ધ કરી અમૃત આપ્યું. અને સર્પોને સોંપ્યું. તથા માતાને દાસીપણામાંથી છૂટી કરી, નાહી ખાઈ અમૃત પીવાના વિચારથી સર્પો નાહાવા ધોવા ગયા, એટલામાં તાડી રહેલો ઈંદ્ર તે લેઈ ગયો, અને સર્પો અમૃત વગરના રહ્યા. ગરડનું આ પરાક્રમ જોઈ વિષ્ણુએ તેને વગર અમૃત પીધે અમર કર્યો સારે ગરડે તેના વાહન રૂપ થવાનો અંગીકાર કર્યો-મહાભારત.

નાગ સર્વ નાશી ગયા, બાય આણી મનમાંય.	૨૯
વાનર મધ્યે આવિયો, સમને નામ્મુ સીમ;	
નાગપાસથી મૂકાણા, અયોધ્યાના અધીસ.	૪૦
સરીર સમ લક્ષ્મણને, ગરડે ફેરવ્યો પાણ,	
દિવ્યદેહ થઇ છિદ્ર પૂરાણાં, બોલ્યા મધુરી વાણ.	૪૧
ધન્ય ખગોપતિ બને આવ્યો, કરવા સુધી સાર;	
એવું કહીને આલિંગન, દીધું જગદંધાર.	૪૨
પિતાતું પિતામહતું, પામિયે દર્શન;	
તેમ તુજને દોડે વીરા, થયો પરમ પ્રસન્ન.	૪૩
તેજ બમણુ બળ બમણુ, અને બમણી મુદ્ધ;	
તે પાણુ ફેરવ્યો અગ ભારે, તેણે થઈ અતિ શુદ્ધ.	૪૪
ઈદ્રજિતે પીડયો હતો, નાગપાસ મે'લી વીર;	
સુંદર ને સોણામણો, કેમ આવ્યો તું ધીર.	૪૫
ગરડ કહેછે રામજી, મેં જાણ્યું થઈ સત્ય ધાત;	
કાએ સમર્થ ન બીજો, ઉઠાડે બે બાત.	૪૬
દેવ થઇ રહ્યા દામણા, નવ છતાએ સૂઝે ઉપાય;	
રાવણીએ નાગપાસો, બાંધિયા બે બાય.	૪૭
ઈદ્રજિત નવ છતાએ, હું આવ્યો જોઈ લાગ;	
સુખ તમને થયું સ્વામી, નાશી ગયા સર્વ નાગ.	૪૮
આગળથી શુ કહું આતા, જાણે ઈદ્રજિતના પ્રાણ;	
સાચું સખાપણુ ત્યારે, જાણુશો પુરુષપુરાણ.	૪૯
હવે શુદ્ધ કરો જગજીવન, તજીને પ્રમાદ;	
રાક્ષસ વો'ણી કરો વસુધા, જે કરેછે ઉન્માદ	૫૦

કડવું ૧૦ મું.

રાગ આશાવરી.

ગરડ કહેછે વાત જી, સામળોને જગતાત જી;

૪૩. પ્રસન્ન—પવિત્ર પ્ર. ૨ જી.

અસંખ્યાત કપટી રાક્ષસ, અહીં આવશે રે.	૧
હાળ.	
અસંખ્યાત રાક્ષસ અહીં વસે, કપટ કરશે એહ;	
તે માટે જેમ તેમ એનો, પાડજો પ્રભુ દેહ.	૨
માયાએ નાગપાશ મે'લે, તેમ કપટ કરશે ત્રાહ;	
રાવણુ હણાણા વિના સીતા, ન આપે ગરડારદ.	૩
આગાઆપો હરિ મુને, તવ દીધું આર્થિગન;	
શીશ નામી સૌચર્યો, કહીને વિવિધ વચન.	૪
રામ લક્ષ્મણુ દીઠા જ્યારે, તેવાને તેવા તન;	
વાનરા આનંદિયા, ગાજ્યા જાણે ધન.	૫
વાણજ વળડે બહુ, નેરેરી નિસાણુ;	
શરણાધ રણુદૂર આલરે, વાહી વદે જય જય વાણુ.	૬
કપિ કહે સોણું કે સાચુ, આશ્ચર્ય પામ્યા અતિ;	
અસંખ્યાત આયુધ લીધાં, યુદ્ધ કરવા મહામતિ.	૭
કુલાહલ તે કરે અતિશે, સખળ પાડે સોર;	
રાવણુ સાંભળતો હવો, જે શબ્દ કર્યો કઠોર.	૮
પ્રધાન રાવણુને કહે, આવડો શો નાદ;	
શોક એનો ક્યા ગયો, જે પામ્યા છે વિપાદ.	૯
રાવણુ કહેછે જઈ જૂઓ, એવડો શો આનંદ;	
નાગપાશ બાધ્યા બેજણા, પાડ્યા પણુ રૂદ.	૧૦
પ્રધાન ચઢ્યા કોશીસે, મદિર ઉપર બેધ;	
રણાંગણે રામ લક્ષ્મણુ, જિઠ્યા દીઠા સોય.	૧૧
શોભે સિંહસરખા સુંદર, ખેખિયા પૂરણકામ;	
રાવણુને તે જાણુ કીધું, શું બેઠા છે સ્વામ.	૧૨
બાધ એ બે નાગપાશથી, મૂકાણા ત્યાં આપ;	
એવું કહેતાં પ્રજાઓ, લકેશ પામ્યો તાપ.	૧૩
વદે વલખે વદન વાણી, બેઠા'તા નિશંત;	
નાગપાશથી ક્યમ મૂકાણા, બાંધ્યા'તા બળવંત.	૧૪

૧. ગરડ કહેછે—ગરડ કહેછેવિનતિ છ, સાંભળોને વિશ્વાપતિ છ'.

પ્ર. ૨ છ. આવશે રે—વસે રે. પ્ર. ૨ છ. ૭. સોણું—ચમણું. ૮. રાવણુ ધન—રાવણે સાંભળ્યો હુઓ પ્ર. ૨ છ. ૧૪. વલખે—વિલક્ષ થયેલે—ખીસીઆણે મોટે.

શેઠે સામુ ભેદને, બોલાવ્યો ધૂઆક્ષ;	
વીરા ચઢ વેગે કરી, વચન મારે રાખ.	૧૫
વાનરમાત્રનો નાશ કરજે, મારે લક્ષ્મણ રામ;	
અપાર ભૂપતિ કાં નહિ, બોલિયો કરી પ્રભામ.	૧૬
ધૂઆદે કહ્યું બલાધ્યક્ષને, જે બળતણો લધુ બ્રાત,	
કટક કરતું એકદુ, રાવણે કહ્યું વિખ્યાત.	૧૭
અપાર કરીને એકઠા, આગળ કીધા ભેધ;	
આવીને બેભા રહ્યા, કૂર કરીને ક્રોધ.	૧૮
ધ્વજ રથ ભાં ફરહરે, હથ ગજનો નહિ પાર;	
ગર્ધવ ને મહિષે ચઢ્યા છે, બોલે મારોમાર.	૧૯
હદામાં તે દરદે, ભુંગળ વાજે જોર;	
ધૂઆક્ષ સાથે પરવર્ગો, જઈ રામને લુ ઘેર.	૨૦
અનેક પાળા પળે રાક્ષસ, આયુધ ધરી અનેક;	
પશ્ચિમપોળે પરવર્ગો, ધૂઆક્ષ ધરીને ટેક.	૨૧
સહનાટોપ હથરોટા પેટે, અફમ તોમર હાથ;	
હતુમાન સામો રહ્યો, અનેક કપિ છે સાથ.	૨૨
અપશુકન થાયે રાક્ષસને, બોલે ગર્ધન પખી કાગ;	
સૂર્ય તેજહીજી દીસે, ઊતરે આડે નાગ.	૨૩
કક પખી ઉચરે, વાયે ઘોર પવન;	
ધરા ફૂળે મોઘ દીસે, દામણા સહુ તન.	૨૪
સેના દીઠી રામની, ધૂઆક્ષ થયો અતિમદ;	
વાનર દેખી રાક્ષસોને, પામ્યા અતિ આનંદ.	૨૫
હરિ મૂશળ ઝહીને, વરસાવે વરસાત,	
રાક્ષમે તવ સામાં તેને, માર્યાં અસખ્યાત	૨૬
ચક્રચૂર કીધા નિશાચર, વાનર વાધ્યા અત્ય;	
શિયા શિખરના માર મારે, બાજી સવળી ગત્ય.	૨૭
પિશિતાસન થઈ સાસતો, ઝહી આયુધ દાથ;	

૧૫ રાખ-દાખ પ્ર. ૨૭. ૧૬ બોલિયો-આલિયો. પ્ર ૧લી. અપાર
 ધન-મતેતે રામ જેવા અપારભૂપતિ કાં નથી મદી આવતા ૧૭ બલા-
 ધૂઆ-સેનાપતિ ૨૪. કક પખી-એ નામનાં પક્ષી. ૨૬ હરિ-વાનર

ખડ્ગ તોમર પરશુ પટિશ ગ્રહી, આલ્યો અસુરનો નાથ.	૨૮
બાણનો વરસાત વરસે, વાનર માર્યા વીર,	
પ્રલયકાળનો મેઢ વરસે, ઝેમ મે'લ્યા તીર	૨૯
પડ્યા વાનર વિઝાર્યા, તવ કોપિયા ખીજ બહુ,	
અરે પ્લવગમ શુ સૂતાછો, વકાર્યા બળિયા સહુ	૩૦
શાળકેરા દુમ લેઈ, પરમ પ્રાદા પાણુ;	
વાનરા વાધ્યા આતિ, મુખ મારમાર કહે વાણુ.	૩૧
રાક્ષસ તે કીધા સહી, હરિએ ચૂરાચૂર,	
પડ્યા પૃથ્વી પર્વત સરખા, ધૂમ્રાક્ષ પેખે શર	૩૨
સેનાપતિએ સાથ સધજો, પડ્યો દીઠો સર્વ,	
વઢવા લાગ્યો એકલો, ધરીને ત્યા ગર્	૩૩
બાલાના ને જુગળના, વરસાવ્યા ત્યા મેઢ,	
સેના વાનરતણી ખાડી, કહેતાં ન આવે છેઢ.	૩૪
હનુમાને તે પડતા દીમ, પ્રાદા પ્રાદા પ્લવગ,	
ઉજળીને આવિયો, થયો રીસે રક્તરગ	૩૫
વૃક્ષ માર્યા હનુમાને, ધૂમ્રાક્ષ પાખ્યો શોક;	
આવા વાનર ન બાણુ, અહીં આલ્યો તે હુ ફેક	૩૬
એવુ કહીને ગદા લીવી, કૂર કરીને કોપ,	
હનુમતને હઠે મારી, અને કીધો લોપ	૩૭
હનુમાન આકુળવ્યાકજો, નહિ સરીરે સ્નાન,	
વાનરે વકારિયો, વળી ઊઠિયો બળવાન.	૩૮
શિખર નાખ્યા સામઠા, મહા મડાણુ મુઢ,	
ગાળ્યો કેા બાયે નહિ, ઘટે નહિ બળબુઢ	૩૯
અજનીન ન આતિ કોખ્યો, શલ્યા ઉખેડી એક,	
મહા મોટી રાક્ષસ ઉપર, મારી કરી વિવેક	૪૦
પર્વતનીપેરે પડ્યો પૃથ્વી, પ્રાણ રહિત તે ચોધ,	
રિવરની તે નદી ચાલી, માર્યા ચોધે રોધ	૪૧
અધમુખ્યા ને અદસરતા, લકામા નાશી ગયા,	

પ્રધાન ધૂમાક્ષ મર્ણુ પામ્યો, શિયિન મર્વ ગાત્રે થયા	૪૨
રાવણે તે સાબળ્યું, ધૂમાક્ષ પામ્યો પતન;	
બળાધ્યક્ષને કહે સગ, યુદ્ધે જા તું ધન્ય	૪૩
અકંપનને તેડીને, દુર્ધર્મ લેછ સગ,	
વાનરને કરડ્યો કાચા, રામનો કરજો ભગ	૪૪
હાથ કહીને હોડિયા, રાણુગર્યા બહુ રથ,	
પાળા પછુ બહુ પરવર્ધા, અશ્વ ગજ રથ ચઢી સમર્થ	૪૫
નીસરતાં તેને નગરમાયી, અપશુકન અતિ હોય;	
આજ જામે તે મર્ણુ પામે, એવુ કહેછે કોય.	૪૬
મજાર આડે ઊતરે, મળે વિધવા નાર,	
અશ્વ તે આખડિયા, વિભાસે તે દાર	૪૭
ક્ષણએક રહીને ચાવિયા, શુકનને માન્યા નહિ;	
એ ઉપર શા શુકન કરો, મારીને આવશુ અહીં.	૪૮
દોષના ઢમકા વળડે, નોકરી નગારા વાળે;	
વાનર ચકિત થઇ રહ્યા, શુ ભાષ એ ધન ગાળે	૪૯
સૈન્ય દેખી આવતુ, વાનર થયા દિગ્મૂઢ,	
અર્જુન આખો શોપશે, એવા વાનરે દીપ પ્રાદ.	૫૦

કંડુ ૧૧ મું.

રામ મારણી.

રાક્ષસ અવતોડિયા આવતા, વાનર સોદધા સોય છ,	
પાણે પરંત પ્રાદ ગ્રહીને, અજમાતી તે જોય છ	૧
સામા સર્વે રહ્યા ઊભા, માર માર મુખ ઘોયે છ,	
આવ્યા અપમતિ અહીં મરવા, નહિ દો રામને તોતે છ	૨
રાક્ષસ બળાધ્યક્ષને સૈન્યે, દીસે નહિ સર્વ દેવ છ,	
રેણુ ઉડે આકાશ પ્રમાણે, ગાળે કષિઅવસ્થાએવ છ.	૩
રાવણુ નિમિત્ત સઘળે શરે, સંકટધ્યા છે પ્રાણુ છ,	
કુવાદન થયો યુદ્ધ મંડાણુ, ઉતરશે સુ ધાણુ છ	૪

- હાથે હાથ સૂઝે નહિ ને, મૂકે અસ્ત્ર અનેક છ;
 વૃક્ષ શિખર સિવા મૂકે છે, મહા કપિ માહોમાહે ટેક છ. ૫
- મારોમાહે એકએકશુ, અતિ હોય સંગ્રામ છ;
 મયદ નન વાનર ત્યા આઘ્યો, કુમુદ તેણેકામ છ. ૬
- શિ રાતણા વરસાદજ વરસે, વાનર વાધ્યો અત્ય છ,
 અપ્પન કહેડે ત્યારે, સાબળ સારથી સત્ય છ ૭
- એ પશુ પમાડશે પ્રાન્ને, તો તો છ યુ ફેકે છ,
 સારથીએ ફરી રથ ચલાવ્યો, વાનરનો બ્યા થોકે છ. ૮
- અનેક આયુધ ઊર ભર્યા, મે'લા તે બળવતે છ,
 વાનર સર્વે ગયા નાશી, તવ આઘ્યો હનુમતે છ. ૯
- પર્વત સરખા સર્વે શોભે, વાનર બળિયા વીર છ,
 અકપને અવિલોક્યો કપિપતિ, પર્વત પ્રાય શરીરે છ. ૧૦
- શિલા વૃક્ષ હનુમંતે લેધ, ફેરવે અપાર છ,
 અકપનને માથે માર્યા, ક્રોધ કરી તે હારે છ. ૧૧
- અકપને આયુધ મે'લી, હાક્યો અજનીનદન છ,
 શિખર એક મે'લી તેનું, ફેર કંઈ કદન છ ૧૨
- અસ્ત્ર મે'લી શિખર બાજયુ, કંઈ કટકા તેહ છ,
 વૃક્ષ મેલી મહીએ પાડ્યો, ધરધર કુબ્યો દેહ છ. ૧૩
- પડતા પડહો યથો પ્રોદો, દેવ યથા રણિયાતે છ,
 ફૂલોતણી વૃદ્ધિ ત્યા કીધી, બલો કહીને બ્રાતે છ ૧૪
- વાનરે અતિ અરચ્યા કીધી, શોભિત ચાલે શરીરે છ,
 રામ કહે તુજ વિના એનું, ક્રોધુ ઉતારે નીરે છ ૧૫
- વળી વાનરે રણુમાહે, રાક્ષસ ખોળી માર્યા છ,
 ઉગર્યા તે જઈ કહે રાજને, સ્વામીજી [સહુ] હાર્યા છ. ૧૬
- રાવણુ તે મેહેન માહેલી, અવલોકે છે વાડી છ,
 અકપન વાનરે માર્યા, સર્વ કહેડે ત્રાડી છ ૧૭
- સુણી શોક ધરે મનમાહે, મુખ આગળી ધાલે છ,
 પ્રહસ્ત પ્રધાનને તે પૂછે, એ પ્રત્યે નહિ ચાલે છ. ૧૮
- જો રે સચિવા વાનરે વીંટ્યો, કોશીસા પ્રકારે છ,

૫ ટેક-ટેક ધરીને ૬ મયદ-મૈદ વાનર ૯ ઊરભર્યા-હાતીના બ-
 ણથી બળવાન કરેલા ૧૨. અજનીનદન-પ્રત ૧-૩ મા અજનીનકુમાર એ-
 વો પાકે છે ૧૬ રાજને-રાજ્યમા પ્ર. ૨ છ.

નગરમાં કરે અયુરાધ, નહિ હોડવા દાર છ.	૧૯
હવે તો હું પોતે જાડું, કે જગાડું કુબકર્ણ છ;	
ઈંદ્રજિત કે નિકુંજ મોહકું, પમાડવા એને મર્ણ છ.	૨૦
અયવા તું જામરા યુદ્ધ કરવા, અન્ય કાણે નવ ચાવે છ;	
વાનર વસમા વેરી વાધ્યા, લંકામહિ ગાંધે છ.	૨૧
પ્રહસ્તને રાવણ કહે, હવે જા તું શર છ;	
અમરને આછેટે એકયો, તો કેમનામ એ જૂર છ.	૨૨
શુક અસુરને દે શીખામણ, તેમ પ્રહસ્ત વાણી બોલે છ;	
આગે મેં તમને કહ્યું છે, તણખલાને તોલે છ.	૨૩
સીતા આપી સમ મનાવે, યુદ્ધતણું કુણું કાજ છ;	
કહેતાં છૂટા ધટી સ્વામી, શું કહું હું આજ છ.	૨૪
તમે કહો તો જાઉં સ્વામી, કરવાને સંચામ છ;	
તમઅરથે પ્રાણ સહજ્યા, પડવું તેણે દામ છ.	૨૫
રડીપેરે મારૂ જાળ જોળે, તમ સાઈ રેનાર છ,	
વાનરનાં આગિય કરાવું, કાગ ચાન પાસે આદાર છ.	૨૬
એવું કહીને બહાર આગ્યો, હવે જો જો લકેશ છ;	
પરાક્રમ કરે કટકમાહે, કપિ પામશે ક્લેશ છ.	૨૭
સેના કરો સૌ એકડી, રખે લાગે વાર છ;	
એવું સુણી ઉગળ્યા, રાક્ષસ દારોદાર છ.	૨૮
આપઆપણે મદિર આવી, હોમ કરેછે જામ છ;	
વાડવને કહે વિશેષે, કપિ તો થારો જામ છ.	૨૯
વાડવ કહે કલ્યાણ પામશે, વળી દેહે આશિર્વાદ છ;	
સજ ધણ સેનાપતિમંદિર, આવે અતિ ઉત્સાહ છ.	૩૦
પ્રહસ્ત તે પરવર્ગો પોતે, સુંદર આણ્યો રથ છ;	
સહુ નારી વધાવે છે, જીતી આવજો સમર્થ છ.	૩૧
પૂર્વપોણે પળિયો પ્રેમે, સૈન્ય જહુ સવાત છ;	

૧૯. સચિવ-હે પ્રધાન । અયુરાધ-(૧) ૨૩. શુક-દેવના યુદ્ધ. તણખલાને ઇન્-તે મારું કહેવું તમે તણખલાને તોલે-નુચ્છ ગણ્યું છે, ૨૪. ધટી-ધસાધ ગણ. ૨૬. રેનાર છ છે નારછ પ્ર. ૧-૨. આગિય-માંસ, ૨૯. કપિતો ઇન્-કપિ થારો જામ છ. પ્ર. ૨૭. ૩૦. વાડવ ઇન્-તેમને અહમ્મો કહેછે કે તમે કલ્યાણ પામશે-પરજોડમા જશે.

લોક સહુ કહેછે કપિ મરજે, પશુ પામર જાત જી.	૩૨
નિશાન વાળે જાણે ધન ગાળે, હથિયાર અનેક જી;	
ખીજું કાષ્ટ દષ્ટે ન આવે, નિશાયર વગેરે જી	૩૩
જાણે ધ્વજ ચઢ્યો અવગણવા, તેમ જોયે પ્રધાન જી;	
બચકર રાક્ષસ ભાસે છે, મોટા મહા જળવાન જી.	૩૪
અપશુકન અતિ હોવા લાગ્યા, શોણિતની હોય વૃષ્ટ જી;	
તારા પડે પશુ અતિ જોલે, આવરિયુ અરિષ્ટ જી.	૩૫
ચોષદષ્ટિ બચબીત દીસેછે, અશ્વ ન ચાલે પાગ જી;	
શિયાળ સામાં બહુ જોલે, પતાકાએ કાગ જી.	૩૬
એવું અવલોકીને ઉચ્ચો, પ્રહસ્ત જે પ્રધાન જી;	
આમે અમો મરણ આગમ્યુ, સુજો સહુ જળવાન જી.	૩૭
તે માટે રાવણ નિમિત્તે, સાવધાન યજ્ઞ વઢજો જી;	
એકને મારતા દેજો તેવે, તેની વહારે ચઢજો જી	૩૮
એવું કહી અપશુકન લોખ્યા, સાચે ચાલે સહુએ જી,	
ગજ રથ અશ્વ બહુ દીસે, પળે પાળા બહુએ જી.	૩૯
કુમારલ લા અતિ હોયે, ચોષ મહા વિકાળ જી,	
વાનરે આવતા દેખી, અશ્વ તાલતમાય જી.	૪૦
શિલા ને શિખર બહુ લીધા, મહી પર્વત પાણુ જી;	
ઉચ્છ્રમ્ય ઉછળતા હીરે, ફૂકે ફૂકે મુખ વાણુ જી.	૪૧
પ્રહસ્ત પેળી પ્લવંગમ ગ્રોહા, પર્વતપ્રાય શરીર જી,	
રાક્ષસો જીએ ચોષ નરજે, નવ ઘરે ત્યા ધીર જી	૪૨
સજ કયાં હથિયાર શરે, સમજે કીધા હાથ જી,	
તુમલ મુદ્ધ મગાણુ ત્યારે, સક્ષસને હરિ સાથ જી	૪૩
ખડ્ગે મારે હઠે ન ત્યારે, મેલે તીક્ષણ તીર જી,	
ભાલા ને ભોગળ બચકર, મથાયા કપિ શરીર જી.	૪૪
હઠી હરિએ વૃક્ષ લીધા, ફળ ફૂલ સહિત જી,	
વારે વારે વાનર મારે, ફરે કયાં બચબીત જી	૪૫
કોએકનું લાં મુસાક પાડે, કોના હાથ ને ચરણ જી;	
કોઈના કાન કોઈના નેત્ર નીસર્યા, કોએક પામ્યા મરણુ જી	૪૬

કોએક ચંબી રતા સિયર થઈ, શિયા નમે દાટયા કોય છ;	
વાનરનું પરાક્રમ પેખી, વિભાસીને ભોય છ.	૪૭
વિભાસીને મોકમ માર્યા, બાઝા ફરંશી મારે છ;	
રીસ ચઢી રાક્ષસ થયા રાતા, સામટા સહુ સંદારે છ.	૪૮
ગદાએ તે મારી પાડ્યા, બગદોન થઈ નાશ છ;	
ફરંશીએ ને ખડ્ગે હલિયા, લાંબૂલ યુદ્ધ કરી ત્રાસ છ.	૪૯
થરથર ફુગ્ગે કાંઈ ન સૂએ, રાક્ષસ થયા પ્રસન્ન છ;	
હરિ કહે રામને અરયે, નિવેશાં છે તન છ.	૫૦

કડવું ૧૨ મું.

રાગ દેરી ફેર.

વાનર તે તો કોખા અતિ, વૃક્ષ લેઈ મારે મહામતિ;	
રીશ અમારે મીતાપતિ, તમે આઘ્યા રાવણની વતી.	૧
આવ્યો તો તું અંજનીવન, અક્ષયકુમાર પામ્યો પતન;	
હવે કુટુંબ સહિત થાયે કદન, એમ કહી મારે કપિવન.	૨
પ્રહાર પ્લવંગ કરેછે જદા, પ્રહસ્ત પ્રધાન મોકલ્યો તદા;	
નરાંતક કુંભકનુ બલવાન, મહાનાદ બધે સમાન.	૩
સમુજત આદે એ પંચ, હરિને હણવા કીધો સંચ;	
પ્રહાર કરી પ્રોક્ષ પ્રચડ, ભાંજશે જાણે અહાંડ.	૪
દ્વિવિદને ચડ્યો અતિ ક્રોધ, પવંતે નરાતક માર્યો વોધ;	
કુમુખે સમુજત હણ્યો, વણુમાત્ર તેને નવ મણ્યો.	૫
શિલા મહીને બળવાન, મહાનાદ હદે માર્યો બળવાન;	
તારે કુંભકનુને હણ્યો, વૃક્ષે મારીને અવગણ્યો.	૬
પ્રહસ્ત બ્યાં બેઠો રથ, એક પરાક્રમ દીઠું સમર્થ;	
ત્યારે ચઢી તેને રીસ, વાનર ત્યાં માર્યા દસ વીસ.	૭
અનેક વાનર પાડ્યા ભોમ, લીકોટા ચડ્યો અતિ રોમ;	
આઘાતન થઈ આખી મહી, રાક્ષસ વાનર જહુ પડિયા સહી.	૮
કેસુકેરી પેરે સોય, જાણુ વસંત માસ શું નોય;	

૪૯. લાંબૂલ-પૂછકું. અર્થાત્ પુંછાવાળા-વાનર. ૨. કદન-નાશ. ૩. મહાનાદ-એ નામનો રાક્ષસ. ૬. તારે-તાર નામે વાનર.

- પ્રહસ્તે પરાક્રમ કીધું જ્યાહાં, નીલ વાનર આવિયો ત્યાહાં. ૯
- રૂધિરની નદી તે તયો, લેછ વૃક્ષને પરવયો,
જાણે મદોન્મત જેમ, સાંઠ સરીખા દીસે તેમ ૧૦
- પ્રહસ્ત નાખી રહ્યો બહુ જાણુ, નીલ કહે હું લેઉં પ્રાણુ;
વૃક્ષે ભાણુ રથ કયો બહુ ચૂર, હેડો ઉતરી ધાયો શર. ૧૧
- ખખ્યા આણુ ભોગળ લેછ પડયો, જાણે વૃત્તાસુર હરિ મળ્યો;
શુ જાણે સિંહને વાવ, દીસતા તે એવા ગધ. ૧૨
- માહોમાહે મારે પાડે રીર, એક વાનર વૃક્ષે મારે વીર;
ભોગળ મારે રાક્ષસ રોષ, એકેકને ન દેવાયે દોષ ૧૩
- એક રાવણકેરો દાસ, ખીજને વાહાલા શ્રીઅવિનાય;
સ્વામીને સકટખ્યા પ્રાણુ, મારમાર મુખ બોલે વાણુ. ૧૪
- પ્રહસ્ત તોમર મારતો હવો, ભોગળે મારીને તે લખ્યો;
નીલતણું ભાજ્યું લલાટ, વાનર અતિ પામ્યો ઉચાટ. ૧૫
- આવતું તે મૂશળ અણુ, શિલા લેખને વાપક કણુ;
ઉગામી મારી અતિ રીસ, પ્રહસ્તતણુ ભાજ્યું શીશ. ૧૬
- પ્રાણુ ગયા તે પડિયો મહી, તોએ શિવા જીડી જઈ રહી;
પછે સેના રાક્ષસની વળી, એકએકને ન શકે મળી ૧૭
- નીલ વળી કરી પ્રાક્રમ, આવિયો જ્યાં સ્વામી પરચ્છા;
અતુર્દશીએ પ્રહસ્ત આવિયો, પડવે એ મહી રવગવિયો. ૧૮
- સેના તે તો નાઠી જાય, એકએકને તો આસ ન માય,
રાવણને કહે પ્રહસ્ત પડયો, નીલ સધાતો આયડયો. ૧૯
- ત્રણ દિવસ તે ત્યા આયડયો, સિંહ સરીખો મહીએ પડયો;
રાવણ વાણી મુણીને ઢલ્યો, મારો વાલો પાછો ન વળ્યો. ૨૦
- રાવણે એમ વાણી કથી, મોકલવા સરખા કો નથી;
ગયા વિના મારે નવસરે, રાવણુ એવી વિતા કરે ૨૧
- હવે સજ કરાવો મારો રથ, ધનુષ્ય લાવો મોહુ પડીઓ અર્થ;
કરૂં વિના વાનર મેદિની, ન જાણે વાત તે મુઠ્ઠ બેદની. ૨૨
- મારૂં લક્ષમણને વળી રામ, હું આગળશુ કરે સંગ્રામ;

૧૧ રથ—‘વૃક્ષ’ પ્ર. ૪ થી. ૧૫. લખ્યો—લવારો કયો—હોકારો કયો.
૧૬. મારી—(શિલા). ૧૮. અતુર્દશીએ છં—ચૈદશને દિવસે પ્રહસ્ત મુઠ્ઠ કરવા
આજ્યો તેને પડવાને દિવસે ભૂમિપર પાડયો—મારો

પાનરને રૂધિરે કરી મહી, આજ હવે હું રંગુ સહી.	૨૩
અવર કોણુ ધાની શકે હામ, હવે હું જોઉં તે હામ;	
મદોદરીએ શ્રવણે સુણ્યું, ત્યારે દુઃખ કર્યું અતિ ધણુ.	૨૪
જીડી નારી તે ઉધડડી, અનેક સાથે લીધી સખી,	
માલ્યવાન મુખાક્ષ પ્રધાન, મદોદરીએ તેડાવ્યા દષ માન.	૨૫
અતિ ઉમંગથી તે જામ, વારી રાખવા રાવણુ રામ;	
જેદિકા લેષ કામિની, લડયક્તી ચાલે બામિની.	૨૬
નુપૂરનો પાયે ધમકાર, કટિ મેખળા સોઢે સાર;	
નાકે નથ છબી અદ્ભુત સોય, શ્રવણે જાણ દેખી મનમોય.	૨૭
કંઠ નગોદર કાઠી હાર, કંકણુ કિંકણી અતિ શ્રીકાર;	
ચરણાં ચોળા નૌતમ ચીર, સુગંધ બહુ બેઠે શરીર.	૨૮
ચંદ્રવદની શૃંગરોચની, આવી રાવભણી એકમની;	
જાણે ઇંદ્રભણી ઇંદ્રાણી જામ, સ્તને નખી રહીઠે કામ.	૨૯
મમદાનવની તનયા ગણ, રાવણુને અશ્રગત થઈ,	
જીડીને આનિંગન દિયું, જુજાઈ બીડીને હજ્યું.	૩૦
ત્રેમે બેસારી પર્વક, પોતે પણ પાસે નિ રાક;	
નેત્રે નેત્ર નિમિષ નનકરે, મદોદરી પ્રત્યે જામરે.	૩૧
કહે કારણુ ક્યમ આવી આમ, કાષ્ઠક કહેવું છે મનમાં;	
એવી વાણી બોલ્યા નાથ, મદોદરીએ જોડયા હાથ.	૩૨
કહેતા કાષ્ઠ મ કરશે રોષ, શાને તમો કરો દિલ રોષ;	
પ્રહસ્ત સરખા માર્યા શૂર, ધૂમ્રાક્ષ અકંપન કીધા ચૂર.	૩૩
બળિયા છે ત્યાં વાનર ગૂઢ, ગઢ કોશિસાં રૂંધ્યા પ્રેર;	
લકા આખી રૂંધી રવા, શરાતને નવ જાયે સલા.	૩૪
સીતા સોપી સતોષો સ્વામ, સુખ કરો તમો આણે હામ,	
આમે નહિ જીતો સગામ, તે માટે જઈ કરો પ્રજામ.	૩૫
ત્રણલોક જે ટોચે યામ, તોએ રામ જીત્યા નવ જામ;	
જીઓને એનું પરાક્રમ, શર્યણુખા મારી પે'લું મર્મ	૩૬
કાન નાક વો'ણી તે કરી, મુળાકુના પ્રાણુ લીધા હરી;	
તાડિકા મારી એકે બાણુ, નિરાધ કળપના લીધા પ્રાણુ	૩૭

૨૮ નગોદર—એ નામનો કુંભો અલંકાર. કિંકણી—મુધરી. ૩૦. દિયું
 —'દીધું'ના અર્થમાં.

ચૈદ સહસ્ત્ર જે મોટા ચૌધ, ખર દૂધણ ત્રિશિર માર્યા રણરોધ;	
એક મૂઢી તીક્ષણ તીર, ચૈદ સહસ્ત્ર માર્યા મહાવીર.	૩૮
એક શરે માર્યા વાળ, જાણે એશુ કીધી આળ,	
એવાં કષ્ટ કીધાં પરાક્રમ, તોએ તમને આવે ભ્રમ.	૩૯
રાક્ષસે કે વાનર નવ હણ્યો, કેએ એક સોલામણો;	
તેવાને તેના છે કપિ, તમે જાણિયા છો મધપિ.	૪૦
પણ તે પ્રત્યે આસે નહિ, તે માટે રહે પ્રભુ અહીં,	
વાનર પડ્યા નથી ભોમ, સધળાએ જાણીએ સોમ.	૪૧
શાખામૃગના માર્યા જશે, નિએ નાથ તમે હારશે,	
તે માટે આપો જાનકી, સુખ પામશે એ શીખામણુચકી,	૪૨
સમને તમે કુંડું નહિ થાય, નિગમ ચતુર્મુખ એને ગાય,	
બેળ્યું નગર રૂધિયો કાટ, ગઢ કોશિસાં પાડ્યા દેધ દોટ.	૪૩
નહિ માનો બોલ મુજતણો, તો હેલામાં મુજને હણા,	
પુત્રક્ષય ધનક્ષય પાશે નાથ, સખા બાંધવ સર્વ પડશે સાથ.	૪૪
જઈને મનાવો જગદીશ, નહિતર દરો પાડશે શીશ,	
કારણ પુરૂષ છે એ રૂપ, તે માટે દૂભી કહું તમને ભૂપ.	૪૫
ધણ્યે કહું મુજ ગાઠ્યા દત, હવે કરો જે આવે અંત;	
વળતો બોલ્યો રાવણરાજ, નીમાસો મૂઢી કહે કાજ	૪૬
તે કહું તે સૂઝ આજ, એને પ્રણયે જાએ મુજ લાજ;	
દેવને સ્વપ્ને નવ નમુ, તો એને ચરણે કેમ ભમુ?	૪૭
તેં કહી તે ન કરે પેર, તે માટે જ નારી ઘેર;	
સાગરકેરી બાંધી પાજ, આણી પાસા આબ્યો આજ.	૪૮
મોટા પણ માર્યા પ્રધાન, તેને જઈ દેહ હું માન,	
ઈદ્રજિતને એ મારગે, કુભકર્ણ એથી હારશે.	૪૯
જીવતા એનું નવ કરે, અથવા જીવુ અથવા મરે;	
જેની હુ હરી આબ્યો નાર, તેને જઈ કરે નમસ્કાર.	૫૦

૩૮. રણરોધ-રણ જે રોધનારા અથવા રણમાં રોધીને (અટકાવીને).
 ૪૦. કેએ-કોણે ૪૧. સોમ-ચંદ્ર સરખા, અથવા સૌમ્ય આકારના, અ-
 થવા અમૃતપાન કરેલા. ૪૩. નિગમ ૪૦-ચતુર્મુખ (ચક્ષુ) અને નિગમ
 (વેદ), એને ગાય છે-એની સ્તુતિ કરે છે. અર્ચાત એ પરમેશ્વર છે ૪૪. તો
 ૪૦-‘તો હેલામાં મુજને હણ્યો’ પ્ર. ૪૫. ૪૫. દૂભી-દૂભવીને-બોલુ લગાડીને.

ક્રિષ્ણ ૧૩ મું.

રાગ મેવાડો આડોતાલ,

રાવણ એણી પેર ઉચ્યો રે, સુણ મદોદરી નાર,
એને હું નમુ નહિ રે, એ મારો વિચાર

૧

દાળ.

મારો એ વિચાર મોટો, સામળ સાચુ કામની

લગામહેનું સદુ મરે તોએ, ન આપુ રીતા મામની

૨

તેં કહ્યું રામ મારશે, તેણે ચઢી મુજને રીસ,

ત્તી માટે સાખુ છું નહિતો છેડુ શીશ

૩

વિભીષણ મળ્યો રામને, તમે જાઓ ખપ હોય તેહ,

મદોદરી ગઈ મદિરમાહે, અતિ ઉચ્ચાટે જ્યાં ગેહ

૪

પરમ પાત્રી આપદા, હવે નજીવે નાય,

શીખામણ માની નહિ મારી, એમ કહી ધસે દાય

૫

પછે રાવણે કહ્યું સભામાહે, ધ્વજિત આવ્યો સમામ,

અણુજ અડમે જેમ ગજ ખીહે, તેમ જાણે લક્ષ્મણ રામ

૬

મુને એ નથી જાણતો, અણુગ્રીહ્યે આવ્યો આ દાર,

પરોણાગત કરૂં પૂરી, અનેક લઈ દાવિયાર

૭

રથ ઉત્તમ અણુઓ, જોતયાં બહુ તોખાર,

પવનવેગે પરવયો, સાથે સૈન્ય અપાર

૮

સાથે રાક્ષસ પર્વતસરખા, પળે છે અનેક,

વાજિત્ર વાળે ધન ગાળે, શોભાએ છે છેક

૯

જાણે રૂદ્રણુમા પરવયા, પ્રેત યક્ષ પિશાચ,

એવા સાથે રાક્ષસ દીસે, મહા મોટા બચકર વાય

૧૦

૪ મદિરમાહે-મદિર મોટે પ્ર ૩૭ ઉચ્ચાટે-ઉર પ્ર ૪ થી ૬ અં-
ણુજ ઈન્-જેમ અણુજ (કમળ) અડમે ગજ ખીહે અર્થાત્ ન ખીહે તેમ
લક્ષ્મણ અને રામના જાણે હું પણ ન ખાહું

જલે સાગર રાક્ષસનો, આવે ઊરાઊર;	
ઝેટલે વાનર નિરખિયા, મહા મોટા શર.	૧૧
સૈન્ય આવ્યું સમીપે, દીકું દળ વાદળ;	
રામ પૂછે વિભીષણને, આ અદ્ભુત અનળા	૧૨
ધ્વજદંડ આકાશ ઊભો, રાક્ષસ જાણે ધન;	
અજ્ઞ જાણે વીજળી, એ ઝોળખાતું ધન્ય ?	૧૩
વિભીષણ શુક સમાન બુદ્ધ્યે, સુણો રાધવગય,	
હસ્તી ઉપર ચઢ્યો છે એ, અકપન ચોધાય.	૧૪
ધ્વજદંડે સિંહ છે, ધનુષ્ય ફેરવે પાણુ;	
હસ્તી સરખા દંત લાગ્યા, એણે ધ્રુવનું મૂકાવ્યું માન.	૧૫
ધ્રુવજિત એ રાવણનંદન, અર્ધન થયો અસ્વાર,	
મહોદર પ્રધાન એ તો, અત્યત છે ઝુઝાર	૧૬
અશ્વ ઉપર ચઢ્યો છે, દેવાન્તક તો એહ;	
હાય ભાલો વીજ દીસે, ડીવ જલે મેહ.	૧૭
ત્રિશૂળ મણિ હેમે જડ્યું, ગળે થયો આરદ,	
ત્રિશિર એ તો અવગોકો, પરાક્રમ એના ત્રાક	૧૮
ધનુષ્યે પન્નગ રાજે છે, ધનુષ્ય કરી ટકાર,	
કુભ મેપ સરીખડો, પરાક્રમનો નહિ પાર.	૧૯
ભોમળ ગ્રહી છે હાયમા, નિકુભ એનું નામ,	
પર્વતચરણે વિદ્યુતપ્રભ, આગ્યો છે સગ્રામ	૨૦
પર્વતસરણે પેખિયો, ગજ ચઢ્યો મકરાક્ષ,	
કુમતિ ફૂક કાળ કરતા, પાપી એ દે સાક્ષ.	૨૧
છત્ર ઉજવળ દળ મધ્યે, જાણે પૂરણ ચક્ર;	
એહ રાવણ અવલોકો, રાક્ષસનો જે ધ્રુવ	૨૨
નાનાવિષતી સગ્રામ, દીકી દશરથતન,	
રાવણ આજે ઝોળખો, જાણે કસ્થપનંદન	૨૩
દિનકર સરખો હોમે છે, દેહ દેદીપ્યમાન,	
રાક્ષસ ભયંકર બીજ, આ તો સુર સમાન	૨૪

૧૨. આ ધૃ-આ અદ્ભુત અનળ (અગ્નિ) જેડુ શુ આવે છે? ૧૪
ચોધાય-અર્થાત્ ચોધ ૧૯. પન્નગ-સર્પ કુભ ધૃ-એ કુભ નામે અસુરમે-
પ (મેટા) સરખો પરાક્રમી છે. ૨૦. વિદ્યુતપ્રભ-રિજળી જેવી કાતિવાળો,
૨૩. કસ્થપનંદન-સૂર્ય.

એમ કહીને આનંદા, સ્વામી શ્રીરઘુનાથ;	
ધનુષ્ય તે ત્યાં ચઢાવિયુ, લક્ષ્મણે પણ સાથ	૨૫
સાદયા સિંહ સંગીષા, રામ લક્ષ્મણ બેય;	
રાવણે ત્યાં ધનુષ્ય ચઢાવ્યુ, વચન બેઠ્યો તેય.	૨૬
ગોખ અટારિયે બેઠા રાક્ષસ, તેને કહેછે રાય,	
નિશ્ચિત બેઠી રહો આહિયા, ન ખીચો સખાય	૨૭
એવું કહીને રાવણે, મેલ્યા બાણ અનેક;	
જણે સાગર ઉપડ્યો, જળચર વધુ ધરી ટેક.	૨૮
સેનાપતિ સુગ્રીવ તે સાદ્યો, દેખીને પરાક્રમ;	
શૂંગ ઉખેડતો હવો, કરી અતિશે ગ્રમ	૨૯
વૃક્ષ અનેક વળગ્યા છે, એવું નાખ્યું શૂંગ,	
આવતું રાવણરાયે, બાણે કીધું ભંગ	૩૦
વજ્ર સરખું બાણ નાખ્યુ, સુગ્રીવ સામુ શર;	
શિયા નાખી કર્યું કટકા, ગાંધ્યો ઊરાગર	૩૧
પછે રાક્ષસરાજ કાપ્યો, માર્યું મર્યે તીર,	
સુગ્રીવ ભમર ખાઈ પડ્યો, સિયિવ યયુ સરીર	૩૨
રાક્ષસ ગાઢે ગાંજિયા ત્યારે, ધાયા વાનર વીર,	
ગવાક્ષ ગાયક સુદૃઢ મયદ, નલ પરના ઉતારે નીર.	૩૩
જ્યોતિર્મુખ આદે ધાયા, શિયા અહીંને મારતા,	
એક બાણે ધાય પાડયા, એ અસમવ વારતા	૩૪
ખીજ બહુ નાશી ગયા, જ્યારે પ્રહાર કર્યો પ્રચડ,	
રામજીને શરણ આવ્યા, શરીરે થયા અતિખડ	૩૫
રોધે રાવન રાવણ સામા, સાચરે જોણી વાર,	
સામિત્રી કહે હું છતા જતા, શોભો નહિ લગાર	૩૬
વિનય કરીને વીરને, રામ કહેછે બેદ,	
માયા મોટી માડશે, તું રખે પામે બેદ	૩૭
જેમ તેમ તું જળવળે, એ કરશે કપટ અનેક,	
શીખ માગી ચરણે લાગી, ચાલ્યો કરી વિવેક	૩૮

૨૮ જણે ધનુ-જણે સમુદ્ર ઉપડ્યો દોષ અને તેના પ્રવાહની સાથે અનેક જળચર વહેતા દોષ, તેમ રાવણના બાણ વેદેના લાગ્યો. વધુ-ધુ પ્ર ૪ થી. ૨૮ શૂંગ-શિખર ૩૩ પરના-શત્રુના.

ભિત્તો દતાવળો, આળ્યો સુમિત્રાપુત્ર;	
ધનુષ્ય ગ્રહું છે રાવણે, હરિના બાળ્યાં સૂત.	૩૯
લક્ષ્મણુ જોઈ વિસ્મય પામ્યા, એવે આળ્યો અંજનીતન;	
બાણુ બાળે રાવણનાં, ફૂર ફરી કદન.	૪૦
રાણ તોડે જોતર છોડે, ફાડે કાની ચક્ષ;	
રાવણુ પ્રત્યે બોલિયો, હનુમાન ચર સમક્ષ.	૪૧
અરે રાવણુ તારો હવણા, યાશે નિઝેનાશ;	
દેવ ચક્ષ ઋષિ પણુ ગાધર્વ, પામશે મન હાસ.	૪૨
પદ્મવંશ પાડશે પાપિયા, દશમસ્તક ભુજ વીસ;	
મારે હાથે પાંચ આંગળાં, દૂત સહી નયકે રીસ.	૪૩
નેત્ર તરડાળ્યાં રાવણે, વેંસો થા તું વીર;	
મુને મારે મહાબળિયા, ક્યાં રહો છે સ્થિર.	૪૪
મુને માર્યા પૂઠે હનુમત, રહેશે તારી ખ્યાત;	
પછે તારા પ્રાણુ લેઈશ, મળ્યો છે એકાંત.	૪૫
હનુમંત કહેછે આમે માર્યો, મેં તારો અક્ષયકુમાર;	
લંકા બાળી બરમ કરી, તે હવે ફેડુ દાર.	૪૬
રાવણુ કોપ્યો વાત મુશ્કી, ક્યો મુદિ પ્રહાર;	
મુદર્તમાત્ર મૂર્છા સરખો થયો, હનુમત તેણે દાર.	૪૭
મૂર્છા વળી હનુમતને, રાવણુને મારી મુદ,	
દેવ દેવી મોદ પામ્યા, મૂર્છા પામ્યો દુદ.	૪૮
રાવણુ થયો સાસતો, બોલ્યો હનુમંત પ્રત્યે વાણુ;	
મુજ સામે શત્રુ સોહો, તુજ ચતુરસુબળુ.	૪૯
હનુમત કહે વાત રાખ્ય, તવ રાવણુ માર્યો હંદે;	
મુદિ મારી વળ સરખી, ગાળને ગાઠે વદે.	૫૦

૩૯. હરિના ધન-વાનરનાં સૂત (આયુધ ભળ) બાગી નાખ્યાં.
 ૪૩ મી કડી. પ્ર. ૨૭ મા નથી. મારે ધન-મારે હાથે આગળા તે
 પાંચ છે, પણ બ્યારે રીસ ચડે ત્યારે હું રામનો દૂત સહન કરી શકતો
 નથી. અર્થાત્ પાંચ આંગળાં વિના બીજી દધિયાર મારી પાસે નથી. પણ
 તે વડે તને મારીશ. ૪૪. મારે-અર્થાત્ માર-પ્રથમ ધા કર. ૫૦. વાત
 રાખ્ય-એ વાત ખરી કર-આવ, પ્રહાર કર અથવા વાત રાખ્ય-છાનો રહે.

કુલુ ૧૪ મું.

રાગ દેશાખ આડાતાલ.

અંજી પામ્યો રે અજનીકુમાર;

મેં હાર ખાધને હરિ પડ્યો એ.

દાળી.

૧

હાર ખાધને હરિ પડ્યો, તમ આંખો વાનર નીલ;

વૃક્ષ લેખ રઘો આમો, પર્વતપ્રાપ છે કીવ.

૨

રાવણે બહુ બાણ માર્યાં, પર્વત કીધા છેદ;

રાવણે ગિરિ સરે જાંબ્યા, બવા પાડે બેદ.

૩

નીતે શિખર માર્યો મોટો, રાવણે કીધો ચૂર;

હનુમત સુમીવ મૂઝાંધી, જીકવા ત્યારે મર.

૪

હનુમતે નીલનું મુદ્દ દીધું, અવરનું નહિ કામ;

રાવણ એકલો જામો જો, કપાળ કરું સંશય.

૫

એવું વિમાથી જુએ હનુમત, નીતે વૃક્ષ લીધો શ્રેષ્ઠ;

શિખર માર્યો જાનિયુ, અરે રાવણ મૂઢ.

૬

ધવનાં શાલ તાલનાં રૂળ, સહિત વૃક્ષ અનેક;

રાવણને માર્યાં આવતાં, ઉડાડ્યાં અલ્પ એકેએક.

૭

અન્ય આયુધ અસંખ્ય માર્યાં, જાણીએ ધનધાર;

નીતે પાવકનંદને, માયા રચી તે હાર.

૮

નાનું રૂપ કરીને બેઠો, ધ્વજ દડે તેહ;

ત્યાં જુએ રાવણ રાવ, વળી દીકો આમળ દેહ.

૯

ધનુષ્ય બાણને અમે દીધે, ઘોડા ઉપર એકરૂપ;

રૂપ ઉપર પાસે દીસે, અનેક વેશ અતુષ.

૧૦

રામ દેખી મોહ પામ્યા, અને આનંદા અવંગ;

નીતે નાનું રૂપ કરી, રાવણ કયો મનભમ.

૧૧

રાવણે સાધ્યું સુમવનું, અઝાસલ ત્યાં બાણ;

હવે નીકળા સેશે રાજે, નિશાયર તો પ્રાણ.

૧૨

નીકળે માર્યું મરમે, હલે લાગ્યું લીલ;

મૂઝાં ખાધ પડ્યો દીવ્યજીવર, સિધિવ યજ્ઞ સરીર.

૧૩

૫. અવરનું ઇન્દ્રનીલ મુદ્દ કરેછે, તે વખતે જીભએ એને મદદ કરવા જવું એ ઠીક નહિ. 'અપલવનું' મ. ૨૭. ૭. ધવના-ધાવવાનાં.

પછે રાવણુ ગાળિયો, દીઠો લક્ષ્મણુ વીર;	
હવે તુંને દુન મારું, ઉઠાઈ પશુ નીર.	૧૪
લક્ષ્મણુ કહે તુજ મગ ન ચાલે, લેઈ તારા પ્રાણ;	
અભે કરી કરું આકળો, રહે રે મૂઢ અજાણ.	૧૫
રાવણુ કહે તારે એક મસ્તક, મારે દસ માયાં બૂજ વીજ;	
ધણે દહાડે હાથ આળ્યો, આજ છેડું શીશ.	૧૬
લક્ષ્મણુ કહેછે મોટે જોયે, મોટા તો ન યવાય;	
હુએ સજ થઈ રહ્યો, વઢવા વહેલો થાય.	૧૭
જાનકીનું હરણુ કીધું, માથે ચઢાવ્યું મરણ;	
તે માટે તું માર્યે પહેલું, પછે પાડું ધરણ.	૧૮
એનું કહેતાં રાવણુ, સાઠ મેલ્યાં બાણ;	
એક શરે ઉડાડ્યાં, લક્ષ્મણુ કરે પ્રમાણ.	૧૯
અનેક બાણના બેય બળિયા, વરસાવે ત્યાં મેહ;	
સિસોળિયાંવત સોહે જાણે, બેઢના એવા દેહ.	૨૦
પછે રાવણુ કીધો આકળો, સુમિત્રાનો તન,	
ક્ષણુ એકે સંમોહ્યો, હવે કરે કલન.	૨૧
એમ કહીને ખતુખ્ય છેલું, રાવણુનું તેણીવાર;	
તણુ બાણુ માર્યો રે, તવ આધી રાવણે હાર.	૨૨
પછે સાંગ કાઢી કુમતિએ, બ્રહ્માએ આપી છે ભેટ;	
ધૂત્રયુત જાણે પાવક પૂરો, પાણુ તે લીધી નેટ.	૨૩
લક્ષ્મણુને તે હદે મારી, પડ્યા દશરથપુત્ર,	
રામ રામ જપતો હવે, હવે રાખું સત્ર	૨૪
લેઈ બાધને શરીરમા, રાધવે સમર્પું તેજ;	
પછે લક્ષ્મણુને મૂર્છા વળી, ઉડ્યો આણી હેજ.	૨૫
રાવણુના હદેમાહે, મોકમ મારી મુદ્ધ,	
મૂર્છા ખાઈ દીંચણુબેર પડ્યો, દીન યયો અતિ દુદ્ધ.	૨૬
અમર આનંદ પામિયા, ઉવળ્યો હતુમંત;	
લક્ષ્મણુને ઉપાડી લાવ્યો, જ્યાં છે શ્રીમગવંત.	૨૭
રામે લેઈ જાતને, દીધું આતેગન;	

સુગ્રીવ આદે શુભિ કીધી, સૌમિત્રીને ધન્ય.	૨૮
પરાક્રમ જોઈ તારૂં, હું રાજ્યાત યયો જાય;	
એમ કરેટે વારતા, પછે જાગ્યો રાવણરાય.	૨૯
રાક્ષસ સર્વ રોતા હતા, તેને વાર્યા લોકેશ;	
આજ એને જાળખ્યો, જો સિંહ હોયો રોર.	૩૦
રાક્ષસને કહી રથ અણખ્યો, બેઠો ત્યાં રણધીર;	
મોહું ધનુષ્ય ને મોટા બાયા, લેછ ગાળ્યો ધન જંબીર.	૩૧
રામ કહે હવે હું જાઉં, ત્યારે બોલ્યો હનુમત વીર;	
મુજ ઉપર અસવાર થઈ, સંચરે સ્વામશરીર.	૩૨
એ રથ બેઠો રાવણો, પાળા તમે મહારાજ;	
અરણ્ય સરખો એમ કહી, થયો દરવા ડાળ.	૩૩
ઉપર ચઢીને આવીયા, સામે અવયોગ્યો દશરથ;	
એણીપેરે ઉચ્યાં, સ્વામી અનાથ કેસ બંધ.	૩૪
આજ મારે હાથ ચડ્યો, કયો અતિરો મંધ;	
દશે દિશ વેચાઈયા, મૂઠ મારે રંધ.	૩૫
જૂત પ્રેત પિશાચ તારૂં, આગિય દરદે આહાર;	
પછે રાક્ષસ તું મુઓ, કે નાશી જાશે નિરધાર.	૩૬
એવું સુધી રાક્ષસ કાપ્યો, બાણના કરી પ્રહાર;	
મોકમ માર્યો મર્મસ્થાનક, અજનીનો કુમાર.	૩૭
રામ ત્યારે દોષિયા, મારૂં વાહન હણે એહ;	
એવું કહી શરધાર છોડી, જાણે જાર આવે મેહ.	૩૮
રથ બાંજ્યો સારથી હણ્યો, ધનુષ્ય કર્યું સતખંડ;	
હથે બાણ માર્યા ધણાં, પાડ્યો શ્વગતો દડ.	૩૯
તોયે માન મૂકે નહિ, પછે ખાધી દાર;	
તેણે સમે ઉચ્યાં, સ્વામી જગદધાર.	૪૦
દો દો રાવણ મારે અએ, આજ પામ્યો ખેદ;	
નાથી જ હું નહિ મારૂં, એ તો વાણી વેદ.	૪૧

૨૮. ધન્ય-ધન પ્ર. ૧-૨ ૩૪. બંધ-બંધ. ૩૫. મૂઠ ૪૦-દે મૂઠ
મારે કરીને તું દશરથ (ખખા) વડે દશે દિશાએ વેચ્યાઈયા-તારાં દશ
માખાં દશ દિશામાં છડી જશે.

તું રાંક થયો મુજ આમળ, આજ ન લેખએ પ્રાણ;	
તોયે બોલી શકે નહિ, રાક્ષસદળ પડ્યું બંગાણ.	૪૨
પછે રાવણ નાશી ગયો, લકાનગરી મોઝાર,	
માનુષે હું મારિયો, પરાક્રમનો નહિ પાર.	૪૩
વાનર આનંદ પામિયા, હરિએ છવાડ્યા હરિ;	
છાડીને બેઠા થયા, આનંદે જય જય કરી	૪૪
પુષ્પતી તો અમરગણે, અત્યંત કીધી વૃદ્ધિ;	
રાવણ તો નાશી ગયો, તેણે આનંદ પામી સહિ	૪૫
માધવદ્વિતીયા થકી, અતુર્થાં પર્વત,	
ત્રણ દિવસ મુદ્દ કરી નાહો, જાણ્યું આણુશે અત.	૪૬
આવી આસન બેઠો રાવણ, સુવર્ણુડે છે ન્યાય,	
નિશ્વાસા મૂકે ધણા, દુષ્ટ ધરી મનમાય	૪૭
ગરૂડ મારે સર્પને, જમ મારે જ્યમ મીન;	
ત્યમ રામે રાવણ માખો, અચળ બોલ્યો દીન	૪૮
અરે પ્રધાનો બ્રહ્માનો, સાચો થયો આજ બોલ,	
કો થકી બીવું નહિ મારે, કો નહિ મુજ સમતોલ	૪૯
બ્રહ્મા કહેછે વર માગ્ય રાવણ, ત્યારે બોલ્યો હું વાણ,	
કોવધી જાયે નહિ, સ્વામી મારા પ્રાણ	૫૦

કડવું ૧૫ મું.

શાગ એકતાલી

બ્રહ્મા કહેછે સુણ રાવણ વાત, દેવ દાનવથી બય નહિ ખાત,	
વિદાધર કિન્નર ને વક્ષ, સાગર પૃથ્વી પર્વત વૃક્ષ	૧
ગુણી ગર્ધર્ધી બીહ નહિ, માનવનો બય તુંને સહી,	
ત્યારે હું સુખ પામ્યો માત્ર, મારે મન માનુષ્ય કિચિતમાન	૨
લેખામાહે તો નવ ગાહુ, સે'જે મારીને તો દણ,	
તેણે રામે પમાડ્યો હાર, બ્રહ્માનો બોલ આબ્યો આહાર	૩
એવડી જો હું જાણત પેર, તો માગત બ્રહ્માકને ઘેર,	

૪૪. વાનર-રાક્ષસ પ્ર. ૧લી ૪૫ વૃદ્ધિ-વૃદ્ધ સહિ-સહ. પ્ર. ૧-૨.

૪૯. કો ૪૦-કો નહિ તમ સમતોલ પ્ર ૧લી

- જે માનવથી પીઠા નહિ, તે મૂરખ એ આવ્યો અહીં. ૪
- નંદી જે મહાદેવનો દાસ, તેણે કહ્યું માનવથી ચારો નામ;
તે સમય તો આવ્યો આજ, એણી પેરે હયયો રાવણુરાજ. ૫
- જેમ સિંહે હસ્તી હણ્યો હોય, રાવણુ એવો દિસે સોય;
હવે કેને મોકલયું ત્યાં, હુ હારીને આવ્યો આંય. ૬
- નગર રાખી રહો રે સર, વાનર વસમા વાઘે પુર;
કાઠ તો હવે ન મોકલાય, હવે હારી આવ્યો રાય. ૭
- પોદયો છે કુંભકર્ણુ બાય, તેને જગાડવાનો કરો ઉપાય;
આગળ જે યાયે તે વીર, આપમળે મારે રણધીર. ૮
- અતિ નિદ્રા કરે મુખ શરીર, માસ તેત્રીસ સૂએ થઈ સ્થિર;
પછે કામ શે આવશે બાત, જગાડો જઈને વિખ્યાત. ૯
- ચંદન પુષ્પ ને ભક્ષા અનેક, લઈ જાઓ ત્યાં કરી વિવેક;
શીખ માગી સેવક જાય, જ્યાં પોદયો કુંભકર્ણુ બાય. ૧૦
- જેજન એકતાઈં ભુવન, હામ હામ બહુ જડયાં રતન;
નસકોરામાં વાય થવન, તેણે તણાય રાક્ષસજન. ૧૧
- આધા આપી પાછા વળે, નિદ્રામાહે કે નવ ગણે;
દોહલે બળ કરીને તેહ, ગાઢે દોહલે પામ્યા જેહ. ૧૨
- લિંબ્યાયળ પડયો જણે એહ, મહા ભયકર દીસે તેહ;
મુખ તે જણે પાતાળ, (સાં) રાક્ષસ જગાડે તે કાળ. ૧૩
- આગળ જંતુ રાખ્યા અપાર, જણે ઉઠી કરે આહાર;
શકર પાડા ને કુર્ગ, અગ્નિ પંખી આમિય બહુ રગ. ૧૪
- શ્વિરતણા કુંભ આણ્યા અનેક, મઘનો કેતાં ન આવે વિવેક;
ચંદને કરે લેપન, અનેક ગધે ચરચે તન. ૧૫
- આરોપી પુષ્પની માળ, વસ્ત્ર ઓઢાડ્યાં અતિ વિશાળ;
પછે સ્તુતિ કરે તેતણી, જગો રે લંકાના ધણી. ૧૬
- નિદ્રા સદાએ છે અતિ ધણી, આજ આવો જીવી રામને હણી;
એમ કહી ધધૂણ્યો અપાર, તેના મનમાં નહિ લગાર. ૧૭
- પછે ગાયા ગાઈ જાણે ધન, તોયે જાગે નહિ રાજન;
જે કાનમાં સંજના કીધા નાદ, તોયે ન જાગ્યો ક્યો પ્રમાદ. ૧૮
- તાણી પાડે વાહવા કરી, તોયે નિદ્રા ન યાયે પરી;

- હંટ વૃષભ અજ્ઞ બહુ ત્યાં, વેગે હાંક્યાં નાસિકામાં. ૧૯
- મોગરી મૂસલના માર, ચઢી ખુંદે હંદે મોઝાર;
- પર્વત પ્રાંતમાં માર્યા પ્રક્ષ, વાંસ લઈ કો ઉધાડે ચક્ષ. ૨૦
- કો રાક્ષસ પોહોળા કરેછે શ્રવણ, તોયે જાગે નહિ કુંભકર્ણ;
- પછે મળ્યા દશ સહસ્ત્ર યોધ, મારે સ્નેહે ધર્મે તન ક્રોધ. ૨૧
- પર્વત સરખાં પ્રાંતમાં અસ્ત્ર, રાવણુ બ્રાતને મારે રાસ્ત્ર;
- સમ સમ નિદ્રા ધણેરી યાય, જાણે બાળક યાજડે હાલડું ગાય. ૨૨
- પછે વળડયાં વાજિત્ર, અમરનાં જે લીધાં વિચિત્ર;
- દુંદુભિ શરણાઈ કાંચી સાર, રવ ધણા પણવના ન આવે પાર. ૨૩
- સાથે જાનકી સહસ્ત્ર ભેર; રણતૂર વળડે સાથે તેર;
- વીણા વંશ અને મૃદગ, કંઠ તાલ ને ઉપગ ચંગ. ૨૪
- લોક લંકામાં એનો સાંભળે સોર, તોય જાગે નહિ કઠોર;
- પછે ઉપર યોધ ઉગ્રમ, મોકમ મરડે ભાંજે કાય. ૨૫
- સર્વને ધાક પડિયા કાન, તોય જાગે નહિ તે સ્થાન;
- કાનમાં કહે કુંભકર્ણ મુઆ, દેહધકી પ્રાણ યયા જુઆ. ૨૬
- હરિત ગાળે રાક્ષસ કરે સિદ્ધનાદ, જાગ્યો નહિ પામ્યા વિપાદ;
- કીજે રાવણુને જઈ જાણુ, નવ જાગ્યો ધણું કીધું પ્રાણુ. ૨૭
- વળી વિચારી તેડી કિતરી, રાક્ષસી માતુષી ધણી ખરી;
- ગંધર્વી આદે પાસે ગાન, કરાવે તે તેણે સ્થાન. ૨૮
- મૃદગ રચાવ્ય તાલ ધુમરા, કરે અલાપ ને સ્વરધાર;
- ચેઈ ચેઈ કરે અપાર, કટિ મેખળાએ ધમકાર. ૨૯
- નાદે તેને મોલો નાગ, કોકિલાપ્રાયે શરવા સાદ;
- રૂપ જોઈ મોલો રાક્ષસા, મનમાંહે મોલો અતિવશા. ૩૦
- ચંદ્રવદની મૃગલોચની, ચપકવરણી ગાય એકમની;
- નમીરહી છે કુચ અતિ સ્થૂળ, મોટે સ્વરે ગાયે અનુકૂળ. ૩૧
- સ્ત્રીનાં ગાન સુણ્યાં મહામોહ, નિદ્રાનો તપ યયો વિછોહ;
- આજસ મોડી ઊઠ્યો વીર, સ્ત્રીના નાદ સુણી ગંભીર. ૩૨

૨૧. મારે ધ૦—મનમાં સ્નેહ રાખીને અને તનમાં ક્રોધ આણીને મારે. ૨૩. ૨૫ ધ૦—સવણા ગાવણુવના પ્ર. ૧૧. ૨૪. જાનકી—(?) ૨૭. પ્રાણ—અજા(?) ૨૮. ગંધર્વી ધ૦—ગંધર્વી આદે મેળાય ગાન પ્ર. ૧. ૩૦. અતિવશા—અપાત્ર અત્યંત. ૩૧. ચપકવરણી—ચપકકરણી પ્ર. ૧. સ્થૂળ—મોટા.

કુટુવાડા નાખે બહુ મુખ, જાણે જગતનો કરશે ભક્ષ;
 જુભા ખાઈ ઉઘા કર્યા હાય, જાણે તક્ષક વાસુકિ ઉઘા સાથ ૩૩
 દત્ત જાણે પર્વતના રૂઝ, ગુફા જેવું મુખ સ્થામ અતિ રંગ,
 મુખમાથી મૂકે નિશાસ, જાણે પ્રત્યમળનો હુતાશ ૩૪
 જન્મ મુખમાથી જાણે જાણ, અંધર જાણે વિજળી પ્રમાણ,
 ખીડામણા દીસે લોચન, અને ઝોપે ઉચું અતિ તન. ૩૫
 જેઠો જઠા રાવણ રાજન, ત્યા વધામણી ખાધી ધન,
 કુબજી જાગિયો જ્વાલ, અહીં તેગે એમ કલ્પુ રિખ્યાત ૩૬
 પાછા વળ્યા જ્યાહા કુબજી, રેમે પાસે પડ્યા પણ ધણી,
 સ્વામી તેડે રાવણરાય, વામ્ય સુણીને ઉડી નહાય ૩૭
 અનેક કુબે કીધું સ્નાન, આમુપણ પેહેવા ગતિમાન,
 જે મુખ્યાતા અનેક ભક્ષ, આમિર મધ આરોગ્યા સમક્ષ. ૩૮
 મનમાહે અતિ યથો પ્રસન્ન, મનમમતા ખામ્યો ભોજન,
 ત્યારે વળી મહેડે દાસ જાઈ તેડેછે જ પાસ ૩૯
 માફ તો શુ પડ્યું જાન, જે નિદ્રામાથી જગાડ્યો આવજ,
 કુશળ છે સ્વજન સહુ મેય, ઉત્તમ દાગળ મહેવા હાય ૪૦
 થોડે જામે જગાડવું નહિ, એ પરંચુ છે સ્તેર તહીં,
 રો દારણ જગાડ્યા અમે તેનો અર્થ કહોને તમે ૪૧
 અથવા ભય ઉપન્યો અથવા, જોડા-યો જે દુ હજી,
 કામ મટ મરચુ હોશે વીર તો મુજને ડાહ્યો ધીર ૪૨
 કહોતો સાગર રોડુ સાત, પાવક પૂરો મળુ વિખ્યાત,
 કહોતો ભક્ષ કરે ત્રિભુવ, તે માટે તમને શાને શોક? ૪૩
 પૂપાક્ષ કહે સુણો મહામતિ કરજોડીને કરે વિનતિ,
 દેવ યક્ષ રાક્ષસ્યની ભય નથી, કિવર વિદાવર મહારથી ૪૪
 વ્યાધિ મિદથી ભય નહિ આપ, માનવથી ઉપન્યો પરિતાપ,
 વાનર પત્તસરખા ગ્રામ, મેળી આ યો રામ ગતિગૂ ૪૫
 લગ આખી રૂધી રજા, સીતાને વિગહે અતિ દલા
 નવણ લા યો તમની નાગ સીતા પચનગીથી સાર ૪૬

૩૩ જુભા-મગાસુ ૨૪ હુતાશ-અગ્નિ ૩૭ રેમે ધન-સેની પાસે
 જાળને રેમથી જાગિપર પડી પગે લાગ્યા ૪૪ વિદાવર-એક જાતના દેવ
 ૪૫ ગતિગૂ-જેની ગતિ સમજવામા ન આવે એવો

તેણે માર્યો અક્ષયકુમાર, આબ્યો'તો એક વાનર બુઝાર,
 લંકા બાળી પાડ્યો આકાર, પછે યાજ્ઞ બાધી આબ્યો આ દાર ૪૭
 પ્રેતા પશુ માર્યો પ્રધાન, લક્ષ્મણ બગિયા ને ભગમાન,
 રાવણ પડતો'તો તે સ્થાન, અતિગે ઉતરિયું અભિમાન ૪૮
 રામના ખસકમ કહ્યા સુપાક્ષ, કુભકર્ણુ કહે વિનતિ દાખ,
 વાનર સર્પનો આણીશ અન, કોણુમાન લક્ષ્મણ બગિત ૪૯

કંડુ' ૧૬ મું.

રાગ સોરઠી.

રામને હુ હણીશ હમણા, રાક્ષસ કરશે આહાર,
 માનવતું શુ મારણુ મૂખો, વાનર તે વળી ચાર ૧
 રાવણ હાથો રે હાથો રે, લગાડી અતિ લાજ,
 ચાલો જઈ મારીએ હમણા, દસરથતન મહારાજ ૨

ધ્રુપદ.

રાવણ પાસે પછે આવશુ, કુભકર્ણુ એમ બોરે,
 મહોદરકેરી પાસે આબ્યો, નહિ કોઇ તમારે તોતે ૩
 એવે ઉઠ્યો રે ઉઠ્યો રે, સુણી વાચક કુભકર્ણુ,
 મસ્તક સુકટ જાણે કોટિ સરજ, પદપદારે ધ્રુજે ધણું ૪
 પીધા પ્રેમે રે પ્રેમે રે, સહસ્ર કુંભ મધપાન,
 આઠસે પશુ એકવીશ પુરૂષ રે, આરોગી બળવાન ૫
 એવે આબ્યો રે આબ્યો રે, મારતવેગે ત્યાય,
 વાનરે દોડો ગયા નાશી, રામચંદ્ર છે જ્યાય ૬
 સ્વામી રાખો રે રાખો રે, આજ આવિયા શણું,
 કોએક રાક્ષસ જાણ્યો ગિરિસરખો, ભારે ધ્રુજે ધણું ૭
 કેટલા વાનર મૂર્છા ખામી, દેખી પડિયા ભોમ,
 ચારે દહાડે દોલતે જાણ્યો, નાદ સભળાણો બોમ ૮
 પાયમ થકી રે થકી રે, આઠમે જાણ્યો શૂર,
 રામચંદ્રે અવલોક્યો ભારે, કુભકર્ણુ જે કૂર ૯

ધંગ બેરખા બાંલો સોહો, મસ્તક મુકુટ આકાશ;	
જાણે બળી છળવા બોમ બરવા, રૂપ ધણુ અવિનાસ.	૧૦
રામ વિભાસે રે વિભાસે રે, આ તો અદ્ભુત અંગ;	
રાક્ષસ એને પ્રતાપે દીપે, ઝાંખા થયા પ્લવંગ.	૧૧
તો શું કરવું રે કરવું રે, એ આવ્યો કુણુ આજ;	
વિભીષણને પૂછે પોતે, સ્વામી શ્રીમહારાજ.	૧૨
ભેદસરીખું સરીર દીસે, વિદુત સરખી ચક્ષ;	
એ કાણુ લંકામાંહે જીક્યો, દેવ દાનવ કે યક્ષ.	૧૩
વાનર સરખા પેખી પડિયા, મેં દીકો નથી એવો;	
મુખ કર્યું જાણે દાર ગુફાનાં, અંજનાચળ ગિરિ જ્યો.	૧૪
કારણુ કેવું રે કેવું રે, બોલ્યા વિભીષણુ વીર;	
વિશ્વમ્રવાપુત્ર કુંભકર્ણુ જાણો, પ્રાક્રમ એમાં ગંભીર.	૧૫
એક સમે આવ્યો રે આવ્યો રે, જમની વા'રે સુરરાજ;	
એણે ઈદને હરાવ્યો અતિશે, કેટલાં છીધાં કાજ.	૧૬
દેવ દાનવ યક્ષ હિંનર, રાક્ષસ ને ભુજંગ;	
ગંધર્વ વિદ્યાધર આદે, એણે અનેક કીધા ભંગ.	૧૭
હાપે ત્રિશૂળ ધરેછે કોપે, અમરે એશુ નવ આતે;	
મારી મો'કમ મહા મોટાને, અંતકને કર આલે.	૧૮
રામ કહેછે એવડી નિદ્રા, ક્યમ પામિયો ગાજ;	
વિભીષણુ કહે સંદે' પૂછો, સર્વ પૂજનપાત્ર.	૧૯
તો મેં કહેવું રે કહેવું રે, પૂછ્યો ગાટે મર્મ;	
ત્યારે એ જન્મ્યો માતાએ, પ્રીત કર્યું પરાક્રમ.	૨૦
ભૂખ્યો ભારે રે ભારે રે, સહસ્ર-ખાધા ભંત;	
પ્રગ સૌ ઈદ્રકને જઇ કહે, એક આણુશે અંગ.	૨૧
બાળક બળિયો રે બળિયો રે, પરાક્રમ એનાં પ્રીત;	
ઈદ્ર તે ત્યાંકણે આવ્યો, યદ્ય ઐરાવત આરદ.	૨૨
ઈદ્ર વજ્રવડે તે કીધો, બાળકને તો પ્રહાર;	
ત્યારે આંદ દયું એણે, રીસ ચઢી અપાર.	૨૩
તણુતોકને તાસ હપ્યો, હવે શું કરશે એહ;	

હસ્તિના દંતુશળ કાઠી, ભાભ્યો ધંદ્રિનો દેહ.	૨૪
હુ ખ તે પામ્યો રે પામ્યો રે, સુરનાયક તે કામ;	
દેવ સહુ ધંદ્રિ આદિ ચાપી, આલ્યા અક્ષાધામ.	૨૫
કારણુ માડી કલ્પુ સધળુ, એ જાળકનુ વૃત્તાત,	
સહજ જાળકે એણે ખાધા, અહા પામ્યા બ્રાન્ત	૨૬
તેડયો વેગે રે વેગે રે, કુબકલ્પે જાણે કાળ;	
પૌલસ્ત્યે ખાવા ઉપાયો? એ શી કરેછે આળ	૨૭
જો તે જન્મતામાત્ર એમ કાધુ, (તો) નિદ્રા પામે નિરધાર;	
તપોવનમાં પડ્યો ત્યારે, જાણે શ્વાસ નથી લગાર.	૨૮
રાવણુ બાધ પડ્યો જોધ, બોલ્યો એવી વાણુ;	
વૃક્ષ વાપી સોનાનો મુંદર, ફળકાળે છેડે પાણુ.	૨૯
એ નહિ રહુ રે રહુ રે, રહુ યયુ અક્ષાભૂષ;	
અવધ એહની પરઠો, આટલે દહાડે જાગે અનુપ	૩૦
અક્ષા રાવણુ પ્રત્યે બોલ્યા, એતો તારો બાપ,	
એ જો જાગતો રહે સદા તો, સમસ્ત બંતુને ખાપ	૩૧
તે માટે તે કહ્યુ તો, જાઠરો છૂટે માસ,	
બક્ષને સામગ્રી ધણી કરજો, નહિત કરશે નાશ.	૩૨
એટલા માટે રે માટે રે, એનડી નિદ્રા પ્રૈલ,	
તે એ રાવણુકને જાણે, વાનર થયા દિગ્મુદ્	૩૩
દોઢે વાનર મૂઝા પામ્યા, કેટલાએક ગયા નાશી,	
તે એ આગળ કેમ પુદ્ધ કરશે, પૂછો સદુને પ્રકાશી	૩૪
રામસણી વાયેક તેનું એ, કહે નીલને મર્મ;	
જાઈ દાર રૂપો લકાનું, કૂર કરી પરાક્રમ	૩૫
એ છે બળિયો રે બળિયો રે, જોયો એ નવ જાય;	
શિલા શિખર વૃક્ષ લઈને, બપ પામશે નહિ કાપ	૩૬
એવુ સુણી નીલ એમ જોયો, કરશુ એનું કદન,	
એમ કહી સોઢ્યા શાખામૃગ, જોતા જગજીવન	૩૭
એવા એપે રે એપે રે, જાણે સોઢ્યા દેવ;	
ઝપમ શરણ ને નીચ અગત, નવ ચાલ્યા તે તત્તલેવ.	૩૮
હનુમત એ આદિ અનેક રે, આવી રૂપે દાર;	

શિક્ષા વૃક્ષ કુળયુત લેષ, યોદ્ધા નાદ કરે અપાર.	૩૯
રાવણની સભામાં જામે, કુંભકર્ણુ જે વીર;	
ડાલતો ડાલતો જાયે, નિદ્રાભયુ શરીર.	૪૦
સહુ વધાવે રે વધાવે રે, ગ્રેમે કરે જીહાર;	
વધાવે મેલી લાગ્યે, તરિયા તોરણ દ્વાર.	૪૧
સહુએ બાંધ્યાં રે બાંધ્યાં રે, જાગ્યા કુંભકર્ણુ યોધ;	
રામને મારશે વાનર ટાળશે, પાળશે ભાષ પ્રતિબોધ.	૪૨
સહુએ સણગાર્યું રે સણગાર્યું રે, છાંટયાં શેરે શેર;	
જાયો અતિ જોયો નવ જાયે, જાણે ખીન્ને મેર.	૪૩
એવે આજ્યો રે આજ્યો રે, રાવણની સભા મોઝાર;	
દેવ પરવર્ષો દિર જાણે, પુષ્પવિમાન બેઠો સાર.	૪૪
દિનકર જેવો રે જેવો રે, દોહો તે નિજ આત;	
ઊઠવા બેઠા કરતો, ઘટે નહિ વિખ્યાત.	૪૫
નાજી ! એમ ઘટે નહિ રે, તમે જયેક છો વીર;	
પ્રણામ કરવા પડે પડે, તવ દશરૂંધ અર્જુન શરીર.	૪૬
આસન આપ્યું રે આપ્યું રે, બેઠો ત્યાં કુંભકર્ણુ;	
ખીજ યોધા તેણે સહુ આવી, લાગ્યા તેને અર્જુ.	૪૭
રાવણો હૃષ્યો રે હૃષ્યો રે, નિષ્યો બ્યારે બાલ;	
કુંભકર્ણુ અદ્વિજા બોલ્યો, સાંભળ સાચું રાવ.	૪૮
શાને કાળે હું ઉઠાડ્યો, શું છે માફ કામ?	
કહેતો આકાશ ઉતરું, સુર સહુ માફ કામ.	૪૯
તમને આપું રે આપું રે, ચૌદલોકનું રાજ;	
પાતાળનું ને વરણનું, સહુનું છુને તે કાલ.	૫૦
દેખી દેવ મુને મૂઠ થાયે, જક્ષ કિન્નર વિદાધર રક્ષ;	
ગણ ગાંધર્વ જૂત ગ્રેત મિતાય રે, માનવ માફ બલ.	૫૧
તો ભય કાપી રે કાપી રે, તુને ઉપન્યો આપ;	
રાવણ કહેછે કહુંજી તમને, સર્વ ટાળી શોક સંતાપ.	૫૨
દશરૂંધ કહેછે રે કહેછે રે, અનુજ પ્રત્યે વચન.	૫૩

૪૧. લાગ-ડાગની ધાણી. ૪૩. છાટયા-છાંટયા શેરશેર. પ્ર. ૨.

૪૦-જાણે વાજી બેર. પ્ર. ૨. ૪૮. અદ્વિજા-(૧). ૫૩. આ લીટી

-પ્ર. ૨. જામાં નથી.

ક્રિષ્ણ ૧૭ મું.

રાગ ધનાશ્રી

રાવણ કહેછે કુશકર્ણને, દશરથ નામે રાય,	
તેના પુત્રથી ભય ઉપન્ધો, માનવ કલ્યો નવ ભય	૧
દેવ સહુનો નાશ કરે, અવર કેઇ માત્ર,	
રામ લક્ષ્મણ ને સુગ્રીવ વાનર, વડવા આલ્યા માત્ર	૨
શતયોજનનો સાગર બાધ્યો, આણી પાસે આલ્યો,	
હુ કહીશ વેર શુ તેશુ, તેની તારણી લાલ્યો	૩
શૂર્પણખા ભગિની આપણી, છેદ્યા નાક ને કાન,	
સીતા નામે તેની સુદરી, હુ લાલ્યો તે માટે આ સ્થાન	૪
અક્ષકુમાર એક વાનરે ગાયો, વળી બીજા યોવ,	
નિદ્રામા તે મધ નવ ભણ્યુ, તો શો પામે કોઈ	૫
પ્રહસ્ત સરખો પ્રધાન પડ્યો, મર્ચુ પામ્યો ધૂઆક્ષ,	
એ આદે અનેક બળિયા પાડ્યા ધણુ શુ કુ બાખ	૬
માનવથી ભય મુને ઉપન્ધો, જુઓ કોશીસા ગદ સોય,	
વાનર તરવરી રહ્યા છે, હો હો વાણી હોય	૭
અનેક યોધ આપણા પડ્યા, વાનર ન મૂઓ એક,	
ધન સર્વે ખરચ્યુ બાઈ કરી કદ્દુ વિવેક	૮
મૂને પીડ્યો અતિશે એણે, ઉપાયો અનય,	
તે માટે તુને જગાડ્યો, સારવાને અર્થ	૯
તે માટે હુ ત્રિશૂળ લેઈ, જાને તેણેશર,	
મારે રામ લક્ષ્મણ બે મૂગ્ધ, વાનર કરજે આટાર	૧૦
આગે અનેક તે તો છાલ્યા, કહેતા ના'વે ખાર,	
આજથી હુ દીન ગણો જે, મુઓ શવાડ્યો કરી સાર	૧૧

૨ ગાન-અગ અચાત્ર પોતાના અગ સાથે વડવા આન્યા છે,-પો-

તાની જાતે વડવા આન્યા છે ૧૧ આજથી ઇન્-આજથી હુ દીન હુ
એમ ગણો, કેમકે તમે સાગ્ર (મહાપ) કરીને મને મુઓ-જતા શવાડ્યો
-મરતા બચાવ્યો અથવા આજથી હુ નવે અવતાર આલ્યો, માટે મારા
આયુષ્યના આજથી નવે નામે વિનસ ગણુના

- રામ લક્ષ્મણનાં દેખી હદે કાટશે, વાનર પડશે ધણું;
બાવે તેટલા ભક્ષ કરી, પમાડજોત મણું. ૧૨
- તુંડાળી નથી કહ્યું કોને, કરો મારી સંભાળ;
માન મૂકી દીન ન ભાખ્યું, માનિતાંગ ભૂપાળ. ૧૩
- તુજથું મારે પ્રીત પૂરી, તે માટે રાખો વીંગ;
આજ પાખે એમ કો આગળ, ક્યયો નથી તત્ત્વ ધીર. ૧૪
- તારો વિશ્વાસ બને આવે, જે પરાક્રમે છે પૂરો;
મહા મોટાને મન ન આણે, મારીને કરે ચૂરો. ૧૫
- વચન મુણીને અમળ કરાં, કુભકર્ણ એમ બોલો;
તમે કહ્યું તે સર્વ પ્રીતિયું, મારે નહિ કો તમતોલો. ૧૬
- પણ વાંક તમારો વીરા, મંત્રણ કીધું કુંડું;
પરનારી હરવા ગયો તે, કારજ ન થયું રૂડું. ૧૭
- પ્રધાને પ્રતિબોધ ન દીધો, સરજ્યુ તે થયું આપ;
દુષ્કર્મ આપણે કીધું, પ્રાંડુ કીધું પાપ. ૧૮
- પરનારીનું હરણ કર્યું તે, નરક પડ્યાની પેર;
પ્રધાને ન વાંચો પોતે, ન સમાજ્યું બળે કરીને ઘેર. ૧૯
- વણ વિચારે કાંઈ નવ કરવું, હોય બળાંત ધનવંત;
સહસા કાંઈ કાજ ન કરવું, જેવું ઉપજે ચત. ૨૦
- દેહ રાખવો સમય ચેખવો, જોવો કાળ ને દેસ;
વણ વિચારે પેદેલું કીજે, કાચે પામશે કરેસ. ૨૧
- સામ દાનવિધિ ભેદ ને નિગ્રહ, સમય ન્યાય અન્યાય;
ધર્મ અર્થ જુએ ન મત્રી, તેતું દુઃખ રાખને ચાય. ૨૨
- સચિવ સાચો અર્થ વિચારે. હિતમ કર્મ કરાવે;

૧૩. માનિતાંગ-માન પામેલા અગવાલો. 'માનતંગ' પ્ર. ૧ લી. ૧૪.

પાખે-પાણું' પ્ર-૧ લી. ૧૬. અમળ-મોટો ભાષ. ૧૭. મંત્રણ-વિચાર.

૨૨. સામ-સવાહથી કાર્ય કરવું તે. દાનવિધિ-કાંઈ આપીને કાંઈ કરવું તે.

ભેદ-શત્રુ પક્ષમાંના વીરને દેહવા તે. નિગ્રહ-શત્રુને કમળે કરવો તે. સમય

અર્થ-અમુક કાર્ય કરવાને આ સમય અનુકૂળ છે કે નહિ તે પણ વિચા-

રવું, અને તેજ રીતે આ કાર્ય ન્યાય બરેલું છે કે અન્યાય-વાળું છે તે

પણ જોવું. ધર્મ-દુઃખ-આ કાર્ય કરવાનો મારો ધર્મ છે કે નહિ અને તેમાં

થી કાંઈ અર્થ સિદ્ધિ છે કે નહિ, તે પણ જોવું

કાર્ય અકાર્ય અવળું સવળું, જોઈએ રાય બોલાવે.	૨૩
હેતવત જે દુહવી મનાવે, ઉત્તમ કહે પ્રધાન;	
નહિતર તે તો પશુ જાણવો, જે નવ કહે રાયને જ્ઞાન	૨૪
ન્યાય ન જાણે તે શત્રુ સરખો, એવા મળ્યા પ્રધાન;	
લૂગડામાં અગન ધલાવી, દુ ખી ક્યો રાજાન.	૨૫
પડિતે અશાસ્ત્ર અકાર્ય, અને અહિત વચન;	
એટલાં વાનાં અણુવિચારે, કરવા નહિ મહાજન.	૨૬
વણુ વિચારે ઉત્તમ ફીટી, યાય મધ્યમ કામ;	
અગ્રેશુ વિચારે ભૂંડુ, ઉત્તમ હોયે નામ.	૨૭
શત્રુ જાણે વિચારે નહિ, આપે ન કરે જતન;	
સાગર બાંધી અહિંયાં આવ્યા, તો તો પામ્યા પતન.	૨૮
આજ પાપે નહોતું સાંભળ્યું, જે બધાયે અર્જુનપૂર,	
એવું થયું તો તમો અમો, નિશ્ચે યયા ચૂરાચૂર.	૨૯
ભમર ચઢાવી જાચી અતિશે, સુણી વીરની વાણી;	
એણીપેરે ઉચ્યો અગ્રજ, રોષ હરેમા આણી	૩૦
મુજને તુ તો મતિ શીખવે, પણ હું ભાષ જયેહ;	
મિથ્યા માયુ શું ચઢાવે, જા જુદા કરજે ગ્રેહ.	૩૧
હવાં તુ મુજને મૂર્ખ કહેછે, સમય જોયા પાપે;	
મેં જાણ્યું તુ સ્વજન છે સાચો, તો કંઈ કાં બાપે	૩૨
વિચારે અણુવિચારે લાલ્યો, રામચંદ્રની નારી;	
ભાવે કભાવે દુ-ખે મુખે, કષ્ટ પડ્યું એ ભારી.	૩૩
પણ તુજ આગળ હું તો હેતો, વચન બોલ્યો દીન;	
શામાટે શરણે આવ્યાને, કરી નાખેછે દીન	૩૪
વિભીષણ જમ મળ્યો રામને, હવે તારી આશ,	

૨૩. સચિવ-પ્રધાન. જોઈએ ઇન્-જેમ જોઈએ તેમ-ઘટે તેમ રાયની પાસે બોલાવે. ૨૪. દુહવી-દુભવીને 'કહવ'પ્ર. ૧ લી ૨૬. અશાસ્ત્ર-શાસ્ત્રમા ન કહ્યું હોય તેવું અકાર્ય-ન કરવાજેતું ૨૭. અગ્રે ઇન્-જે આગળથી ભૂંડું કામ કરતાં વિચારે, તેવું નામ ઉત્તમ યાય. 'અગ્રેશુ વિચારે ભૂંડું' પ્ર-૧ લી. ૨૮. શત્રુ ઇન્-જે શત્રુ છે એમ જાણે, તે છતાં પોતે જતન (રક્ષણનો યત્ન) ન કરે, તેની આ દશા યાય કેવી ૨ સાગર ઇન્.

તું એ સમે સાફ નવખોલે, જે વીરા ન વિમાસ.	૩૫
ધાડું જે અતિ કર્યું કુડું, તોયે કરવી વાર;	
વડો વીર તે પિતા સ્થાનક, કદે કરવી સાર.	૩૬
પ્રધાન જૂઠા હું એ ભૂડો, તું છે બળવંત પ્રાતા;	
હનાર હવું તે શું સંભારે, મારના નર મદમાતા.	૩૭
કોપે કુંભકર્ણને રાવણે, વચન કલાં બૂખાળ;	
અરે ભાઇ એ શું બોલ્યો, મન ઓળખ્યું તતકાળ.	૩૮
ચામાટે તમે શોક ધરોછે, કુંભકર્ણ કહે વાણ;	
મોઢે શું તે રાવણ પ્રત્યે, કાંઈ મ કરશે કાણ.	૩૯
તાપ ન પામ્યો વેદના વામ્યો, આનંદ આશી મન;	
મુજ છવતે હીણાં ન કહીએ, એવાં આતુર વચન.	૪૦
જેથી તમે દુઃખ પામોછો, આણીશ તેનો નાશ;	
તે માટે એમ ઓછું ન કહીએ, નવ થાવું નિરાશ.	૪૧
અહર્નિશે ઉત્તમ ઉચરવું, જો જો કરું કલ્પાંત;	
રામ લક્ષ્મણ વાનર સર્વે મારું, રાજકરો મુખ સાંત.	૪૨
તમે આનંદ પામે રાજા, જે મૃત્યુ પામ્યાછે વીર;	
વેર તેનું વાળું વેગે, છેડું એનાં શિર.	૪૩
સીતા અતિશે દુઃખણી ધારો, રણે એકરો ભાઉ;	
સુગ્રીવ ભાણુ પરવ મેઘ સરખો, તે પણ હેલામાં ખાઉ.	૪૪
મુજવિના છે જઈ નવ આવે, શત્રુ વારા ને છતું;	
રાક્ષસ દુઃખ પામ્યા નિદ્રામાં, હનાર હવું તે વીત્યું.	૪૫
વાયુ ધમ અગ્નિ કુબેર, બીહે મુજથી ઈંદ્ર;	
સહુ મહામોટા મુજને માને, એવું એહજ હિંદ્ર.	૪૬
ગાદ નાદ કરું જવ કોપે, પ્રાણુ જાયે પડે એ અજ;	

૩૫.સમે-સમય આજો.જે ૪૦-હવે આપણે જેવીરા (ભાઇ) રજા છીએ, માટે વિમારાણુ કરીશ નહિ-વિમારાણુનો આ વખત નથી. ૩૬. કર્યું-‘કહ્યું’ પ્ર. ૨ છ. ૩૯. મોઢે ૪૦-ઉપલી કડી સાથે અન્વય. કાણુ-ખરખરો. ૪૨. કલ્પાંત-કલ્પને અંતે જેવો પ્રલય થાયછે તેવું કર્મ. ૪૪. સુગ્રીવ ૪૦-સુગ્રીવશ્ચી ભાણુ (ભાનુ-સૂર્ય) પરવના મેઘ સરખો છે. પરવ ઉપર મેઘ વિશેષ વરસે છે એ સહુ જાણે છે.પરવ-‘પાવક’પ્ર. ૪થી. ૪૬.હિંદ્ર-‘અસિંદ્ર.’ પ્ર. ૧થી.

સાંગ ગદા વજ્ર બાણે ન મર, વાજે નમુને શસ્ત્ર	૪૭
દાત દીઠે દેવ દુ.ખ પામે, મારીશ રામ હનુમાન;	
પછે સીતા વસ આવશે, સુખ ભોગવો આ સ્થાન.	૪૮
એકલો અવગણું વાનરને, ખીજનું નહિ કામ;	
મહોદર કહે ક્યમ હણે તું એકલો, મહાબળિયો છે રામ	૪૯
મોટમ બોલે મોટા ન થઈએ, તું બળિયો છે કુંભકર્ણ;	
તોયે હણે એકલો ક્યમ, તેના ભાગ્યા હાથ ને શુ ચર્ણ.	૫૦
એક બાણે ચૌદ સહસ્ર, રામે રાક્ષસ માર્યા;	
અનેક અહીંથી મોકલિયા પણ, હેવામાત્રે હાર્યા.	૫૧

કડવું ૧૮ મું.

દેશી ફર.

રામને મનુષ્ય માનેછે, બેનના છેવા કાન ને નાક છ;	
ફર કુહાર કાં છહેડે, અકર્મી તું આક છ.	૧
રામબાણ મૂકશે મોટા, પડશે તુને ધાક છ;	
શરીર તારૂં ફરશે પ્રહારે, બાણે પ્રજાપતિતું આક છ.	૨
કુંભકર્ણે મત્રી ઉવેખ્યો, કર્યું આપ વખાણ છ,	
પણ સુજને સાથે મોકલો, રાવણ ચતુરસુખણ છ.	૩
કુંભકર્ણ સાથે ત્યા બાઈશ, બોલ્યો બાળકતણી પેરે વાણ છ;	
હું નહ આગળ કરી એને, અતિ ઉતારીશ ધાણ છ.	૪
પછે રામ લક્ષ્મણ મારીશ, રાક્ષસ કરશે આહાર છ,	
અહીં બેઠા તમો સાબળશો, શત્રુનો યથો સહાર છ.	૫
પછે તમને આવી કરશુ, અમો તો નમસ્કાર છ;	
પછે તમો હસ્તિએ ચઢી, વિચરજો નગરમોઝાર છ.	૬
રામ લક્ષ્મણ મૂઆ વાનર પડિયા, અનેક આપજો આહાર છ;	
ભૂષણ વજ્ર સુગંધ શોભિત, આપજો અચાર છ.	૭
પછે સીતાને નહ કહેજો, મુઝો તુજ ભરતાર છ,	
હવે મુજને ભજ માનિની, વિવિધ કર વિહાર છ.	૮

- ત્યારે તેતો દુઃખ પામશે, વધ સામળી નાથ જ;
 ત્યારે તમો રોતી સખી કહેજો, મહે મારો હાથ જ. ૯
- દીન દીન નારી દુઃખ પામી, રમશે તમારે સાથ જ;
 પછે મુજને આશિગન દેજો, બુજબીડી બાથ જ. ૧૦
- તે માટે હું સાથે જાઉં, એકવારું નહિ કામ જ;
 એકએકને હું સાથેથી, સાજ કઈ સંભામ જ. ૧૧
- મહોદરને નિબંધી બોલ્યો, કુભકર્ણુ તે દામ જ;
 ત્રિશુળ મહીને બૃકડી ચઢાવી, જેની પ્રકૃતિ તામ જ. ૧૨
- સર્વનો હું કાળ કહાવું, સૂર્ય જેવું ચળતેજ જ;
 સુવર્ણતણી આબૂપણુ તેણે, જાણે ઈશ્વરું એજ જ. ૧૩
- દેવ યક્ષ હણે રક્તવશ્ત્ર વીંટણું, રક્ત પુષ્પ વીંટી મથું હેજ જ;
 રૂધિરે રગ્ધુ પાવક જેવું, રણે દિસે ચતુરને સેજ જ. ૧૪
- એવું ગૃહે રાવણને કહે, બાઈ તે કુભકર્ણુ જ;
 કટક તાઈ રહેવા દે અહીં, હું એકલો પમાડીશ મર્ણુ જ. ૧૫
- પછે તું ઉત્તમામ પામીશ, પડશે પ્લવગ રામ ધર્ણુ જ;
 જળવોલ્લો જ્યમ મેધગાજો, ત્યમ (ગાજ્યોપણુ) આવશે આપેશર્ણુ જ. ૧૬
- એ મૂરખ આગળયો બોલ્યો, કયો અતિ અગાજ જ,
 પણ ત્યાંથી હું જીતી ગાજીશ, તે સાંભળશે અવાજ જ. ૧૭
- શુભસરખો મહોદર આગળથી, કહી દેખાડે કાજ જ;
 લક્ષા પીડાણી રાગ દુઃખ પામ્યો, હવે હુજધ રાખુ લાજ જ. ૧૮
- એવા વચન સુણી રાવણુ રીઝ્યો, હસી કહે કથન જ;
 મહોદરને મર્ણુ નથી ગમતું, હું કરીશ એકલો કંદન જ. ૧૯
- ઊઠી માથે મણિ બાધ્યો કુભકર્ણુને, મનોહર દશવદન જ;
 અગદ બેરખા બાહે પહેરાવ્યા, દીવ્ય દીપે તન જ. ૨૦
- વીંટી હાથે હાંદે હારરે, કુડળ સુંદર કાન જ;
 મસ્તક મુકુટ ને પટા કટિએ, જાણે જગતનો રાજન જ. ૨૧
- હોમ્યો દુતાશન જાણે હોયે, સધ્યાકાળના પવંત સમાન જ;
 ચદરવા ધન સર્વ સાથે, ચલાવે તે સ્થાન જ. ૨૨

૧૨. તામ-કોથ-તમો શુભવાણી. ૧૪. હણે-(ત્રિશુળ). ૧૭. અગા-
 જ-ખોટી મર્જતા. ૧૯. મર્ણુ નથી ગમતું-જણુ નથી ગમતું. ૨૦. દશવદ-
 ન-દશનદને-રાવણે. અગદ-બાણુબધ.

સહસ્રના રોપ હથરોટા પેહેયા, જાણે જગત કરશે પ્રાણે જ;
 સર્વ શણગાર શોભતા પહેયા, હાથ ત્રિશૂળ વિરાજે જ. ૨૩
 નારાયણ સરખો નહિ ત્રિશૂળે કરી, રૂદ્ર ઉપમા જાણે જ;
 રાવણને આલિંગન દીધું, આજ દુઃખ હવે જાણે જ. ૨૪
 પ્રદક્ષિણા દેષ અગ્રજને, પ્રેમે કયો પ્રણામ જ;
 આઠ પૈડા સહસ્ર ખર જોતરી, રથ આણ્યો તે દામ જ. ૨૫
 ધ્વજાદડ ઓપે અતિ હયો, શત્રુભજન રથ નામ જ;
 જય જયકાર કરે સહુ દાયે, વેધી આવજો રામ જ. ૨૬
 રાવણ રીઝ્યો રણ જાતો જોઈ, એ હવે લેશે પ્રાણ જ;
 શંખ મૃદંગ ઉપગ ઝાલરી, નાનાવિધ નિંશાણ જ. ૨૭
 સાથે વ્યાઘ સિંહ ચિતરા, ગજ રથ કેકાણ જ;
 અનેક વિધિની અનેક સજા, ખંદી કરે વખાણ જ. ૨૮
 મુક્તાકુળે વધાવે માનિની, મધુરાં મંગળ ગાય જ;
 મેઘ સરખો નાદ તેનો, સુણી રહ્યું નવ જય જ. ૨૯
 અનેક મોટા રાક્ષસ સાથે, આગળથી પગાય જ;
 રામ લક્ષ્મણને શાખામૃગને, સહી સધળાને એ ખાય જ. ૩૦
 સો ધનુષ્ય રથ લાભો તેનો, જીયો હસો વામ જ,
 પૈડાં પાખણાં અતિ અનુપમ, સુંદરતાનું ધામ જ. ૩૧
 જાણે પર્વત રથ ઉપર બેઠો, શૂંગ એક એ દામ જ;
 નગર બાહર જઈ ઉતર્યો, કહે ક્યા ગયો રામ જ. ૩૨
 વાનરરૂપિયાં વનકુળ ધૂસા, હુ શુક થઈ કરે આહાર જ;
 પતંગ જેમ પાવકમાં શોભે, (તેમ) મારે મન દશરથકુમાર જ. ૩૩
 ખીજ રાક્ષસ આવી કરે, પ્રેમે રાજાને નમસ્કાર જ;
 ગર્ધવમુખા ઉષ્ટ્રમુખા, ત્યાં નાદ કરે નિરધાર જ. ૩૪
 જાણે એ શું જગત લેશે, એવો કયો રાયે નાદ જ;
 તેણે સમે અપશુકન હોયે, અદ્ભુત સુણિયો સાદ જ. ૩૫
 પૂર્વ દિશે સાવજ બોલે, પામ્યા અતિ વિપાદ જ;

૨૭. ઉપગ-એ નામનું વાઘ. ઝાલરી-ઝાલર-વાઘ. ૨૯. તેનો-‘મે-
 ધનો’ પ્ર. ૧ લી. ૩૧. પાખણાં-(૧) ૩૨. શૂંગ ધૃ-માયું એ એક પ-
 વર્તનું શૂંગ (શિખર) જાણવું. એક-‘એ’ પ્ર. ૧ લી. ૩૩. મારે ધૃ-હું
 પાવકરૂપી અને દશરથકુમાર એ પતંગરૂપી

પખી સર્વ અવળાં ઉતરે, મનથી મયો ઉઘાદે છે.	૩૬
ગૃધ્રપંખી રથે બેઠો, ફરકું વામવેચન છે;	
અંગ દુન્ને ને વાન ન સૂઝે, કાંધું અતિગે તન છે.	૩૭
ઉલ્કાપાત હોયે વિપરીત આદિત્ય, અવળો વાય પવન છે,	
વાનર એવા વસમા દીઠા, જપતા જગજીવન છે.	૩૮
કોએકે કહેછે આજ જાણે, તે જીવતો નવ આવે છે;	
અપશુકન માન્યા નહિ જાણે, દૈવ દૈઠ ચજાવે છે.	૩૯
મનમાહે અભિમાન આવયો, કાચ લેએ કપિ ના'વે છે;	
વાનરે દીઠો જવ રાક્ષસ, એ તો સિંહ હરાવે છે.	૪૦
ઉંચાં પૂછ ઉગતા નાહા, સધળા વાનરયોધ છે;	
હાથ ભોગળ કુભકર્ણને, જાણે મુર્તિવતો ક્રોધ છે.	૪૧
પ્રલયકાળે શકર જાણે, કરશે એ સર્વ રોધ છે;	
નવ નાસો નવ નાસો વાનર, એમ દે પ્રતિબોધ છે.	૪૨
ધનની પેરે હરખો ગાજ્યો, નાહા દીઠા પ્લવંગ છે;	
મૂળમાંથી વાઢિયો વૃક્ષ, એમ થયા કપિ ભગ છે.	૪૩
તેણે સમે અગદ બોલ્યો, શું બી'ના દેખી અમ છે;	
પાપાણુ પ્રાદો શા કારજનો એ, તમે છો નાનાં અંગ છે.	૪૪
નક્ત નીમ્ન કુમુદ ગવાક્ષ ને, કહે વાળીમુલ ચર છે;	
નાશીને કા જાણો કુમતિ, જીભધ' જિરાજીર છે.	૪૫
પાછા વળો પ્રાણુ શું રાખો, ભૂમિ પડયો એ ભૂર છે;	
ગાઢે દેહલે યોગ્યા તે, અગદે રાખ્યું નીર છે.	૪૬
પછે શિલા શિખર લેઇને, સામા સોદધા વીર છે;	
કેટલાએક યેસુએ છાટે, નાદ કરે ગંજીર છે.	૪૭
શાલે તાલે શિખરે છેદે, કુભકર્ણના શરીર છે;	
તોગે કાંઈ મન નવ આણે, ધરી રહ્યા મન ધીર છે.	૪૮
હિપિદે પર્વત પ્રાદો લેઇ, કુભકર્ણને માર્યો છે;	
શરીર ભાળે ભૂકો યાયે, (પણ) લગારે ન વિડાયો છે.	૪૯
વાનરને તે પ્રહાર કરેછે, નવ જાયે તે વાયો છે;	
જાણે વન્દિ તણુવન જાણે, એકે નવ ઉગાયો છે.	૫૦

૩૬. સાવજ-‘શાહા’ પ્ર. ૧ લી. ‘સસા’ પ્ર. ૨ છે. ૩૮. વિપરીત આદિત્ય-પશ્ચિમમાં સૂર્ય દેખાયો. ૪૬. ભૂમિ ધન-એ ભૂર ભૂમિ પડ્યો એમ જાણો. ૪૭. યેસુ-મૂળ.

કડવું ૧૯ મું.

રાગ આંદાલ.

વાનર કોખા એ, મારેછે પ્રહાર એ,
હાર ખાએ નહિ રે, રાક્ષસા એ

૧

. ઢાળ.

હાર ખાએ નહિ રાક્ષસા, પ્રહાર કરે પ્રત્યક,
અએ કરી માર્યા અતિ, ભણીએ જમદક.

૨

અસખ્યાત રાક્ષસ માર્યા, કોખા વાનર વીર;
વળે જેમ પર્વત ભાળે, તેમ નિશાચરનાં શરીર.

૩

રાક્ષસે વાનરના, હેદિયા બહુ લા શીય;
દુમની પેરે પડ્યા પૃથ્વી, ત્રાણ ત્રાણ જગદીશ.

૪

નાહા સધળા સામટા, અને ખાની હાર,
કેટલા વૃક્ષે કેટલા ગિરિએ, કેટલા અર્જુનવાર

૫

કેટલા મોહ પામી રહ્યા, રહ્યા ન બલો એક;
તેણે સમે અગદ બોલ્યો, કરી મન વિવેક.

૬

ન નાસો રે ન નાસો રે, રામનું છે કામ,
નાઠે નહિ છૂટે તમો, સુખી નહિ યાઓ ધામ

૭

હાર્યે હાર ન દેખીએ, જીત્યે જીત ન હોય,
નાઠે નિશાચર સાથે આવે, રહીએ ક્યા જમ જોય.

૮

મોટે કુળે ઉપન્યા, આપણુ એ ભાગા નાશિયે,
કેહેણુ ચાલશે રાક્ષસ બોએ હાર્યા, વીરા વાત વિભાશિયે.

૯

ધીર ધરી રાવણનો ભ્રાતા, આવી રહ્યો છે આય,
તે માટે રહ્યો શર સાચા, વિભાશી મનમાય.

૧૦

રામને કામે પડીશુ તો, પામીશુ સ્વર્ગ્યોક;
એ હરજી આગળ નહિ ઉગરે, હમણા પામશે શોક.

૧૧

જીત્યે રામ પ્રસન્ન યાશે, મુએ પામીશુ મુક્ત;
તે માટે નાસવું નહિ, બધી કહી એ મુક્ત.

૧૨

સ્વામી હવે રહ્યું ન જાયે, કરે કદન એ કૂર;
જીવાની ધમ્મજા છે અમારે, એમ કહી ઉગણા શર

૧૩

ગાઢે દોલસે થોભાડયા, અંગદે તે કાળ;	
એને હમણાં હું હણીશ, જાણે હળવે કીધી આજ.	૧૪
વિકાર્યાં તે વળ્યા માછા, વૃક્ષની કરે વૃષ્ટ;	
કુંભકર્ણુને મન નહિ, વદન છે અતિ અરિષ્ટ.	૧૫
પછે મો'કમ માર્યા વાનર, જાણ્યું કરું આહાર;	
સેનાપતિ દશવાનરશુ આગ્યો, અંગદ અતુલ અપાર.	૧૬
એક અંગદ કુસુદ ખીન્ને, ત્રીન્ને તે ગવાક્ષ;	
નલ ચોથો નીલ પાંચમો, ચંદ્ર મયંદ જાણિયા નક્ષ.	૧૭
વિનત જાંબવાન વેગે, પર્વત મારે ગ્રોહ;	
કુમકર્ણુનું હૈયું ભાંજ્યું, ભાગી ન શકે ગૂદ.	૧૮
સહસ્ર ખર મારિયા રથના, પૈડાં કીધાં ભંગ;	
ધ્વજદંડ ભાંજ્યો અંગદ ગાંજ્યો, રીઝ્યા અતિ પ્લવંગ.	૧૯
રથ ભાંજ્યો જાણી હેઠો, ઉતર્યો કુંભકર્ણુ;	
જાણીએ પર્વત પંખાજો, આવિયો એ ધર્ણુ.	૨૦
હાથમાંહે ગદા મોટી, ઘોર ચણું ત્રિશળ;	
વાનરને હું એમ ઉરાડું, અર્કનાં જેમ વર.	૨૧
ગદાએ માર્યા વાનર વસમા, આઠ સહસ્ર સે સાત;	
પરાક્રમ ગ્રાહુ કર્યું કોપે, માન્યાની નહિ વાત.	૨૨
ચોરાસી વાનર બાધે બીડ્યા, પીડિયા તે પર્મ;	
વાનરને વલખા થયા, મોટો માંડ્યો મર્મ.	૨૩
રથ મારો ભાંજ્યો ભૂરો, તેણે રોપે મારિયા;	
ઉછળતા અતિ ધણું, હવે હરિ સર્વ હારિયા.	૨૪
તે સમે હનુમાને જાણ્યું, સહુએ ખાધી હાર;	
પર્વતનાં તે શૃંગ નાખે, ફૂર અંજનીકુમાર.	૨૫
ત્રિશળે આવતાં ભાંજ્યાં, શૃંગને જળવાન;	
ત્રિશળે કરી હલ્દે મધ્યે, મારિયો હનુમાન.	૨૬
જેમ પર્વતમાંહે વજ્ર માર્યું, જાણે જાયે ધાત;	

૧૫. વિકાર્યા-ચરેત્વ નામના વિકારથી સુક્ત કર્યા-ઉશ્કેર્યા. અરિષ્ટ-અરિષ્ટ રથ. ૧૭. નક્ષ-રશ્મિ. ૨૩. વલખા-વિલક્ષ-ખીસીઆણા.

તેમ ગોણિત ચાલ્યુ હટેમાથી, મુખથી વમ્બુ વિખ્યાત	૨૭
રામ ગમ રામ કહી, હનુમતે પાડી ચીસ,	
રાક્ષસ ગાજ્યા અતિ ઘણું, મોટો આપણો અધીગ	૨૮
વાનર શોક પામ્યા ઘણુ, પડિયો પરનતન,	
વાનર નાહા દશે દિશે, તવ નીન ધાયો ધન્ય	૨૯
નાખ્યુ નીચે શૂંગ મોહુ, મુઝિયે ભાજ્યુ રાવણવીર,	
ઝપમ શરમ ગવાક્ષ ગધમાદન, ધાયા પાડીગીર	૩૦
સાચે શૂંગે નષ્ટે દૃષ્ટે, વિગરી તેની કાય,	
કુભકર્ણુ મન ગણે નહિ, દેહે દુખિત થાય	૩૧
વળી વાનર વસમા વાધ્યા, બધ વળગ્યા ડીલ,	
ગજ ગનાક્ષ ને વિનત ઝપમ ગરમ, બધ વળગ્યો નીચ	૩૨
જણે વૃક્ષ બાટુઆ, ઉઘ્યા છે અપાર;	
મો'કમ માથે રકધે હાથે, કરે વાનર પ્રહાર	૩૩
મનમાહે તે નવગણ્યા, રીમ ચઢી તેણીવાર,	
કરડી મરડી ભચરડી, વાનર કીધા આહાર	૩૪
આનંદ પામ્યો આરોગી, રધિર કીધુ પાન,	
ઉતાર્યા આખા અદકચરા, વાનર ઘણા બળવાન	૩૫
મામના કચરા કર્યા, અરો પરો પળાય,	
હાથ ત્રિશૂળ વજ્ર સરખુ, જાણે સુરનો રાય	૩૬
પારા ટરત જાગરા જાણે, એવો દીસે રાવણુ ભાય,	
સૂકા વનને પાવક પીડે, તેમ કર્યો કપિનો ઉપાય	૩૭
મુઆરે મુઆ કહેતા વાનર, આવ્યા ગમને શણું,	
સુગ્રીવે લીકો પૂરે, આવ્યો જે કુભકર્ણુ	૩૮
વાયિઅનુજે ઉપાડ્યો, વૃક્ષ લા એક શાય,	
કુભકર્ણુને ધોડાવ્યો, બરો ભારે ફાળ.	૩૯
વાનરને રધિરે રગ્યો, ધ્રોઢો પર્વતપ્રાય;	
કેટલા વાનર ખાધા છે, નિહામણી અતિ કાય	૪૦

૨૭ ધાત-ગેર વગેરે ધાતુ ૩૩ કુભકર્ણુને શરીરે વાનરો વળગ્યા હતા તેને કવિ ઉત્પ્રેક્ષે છે ૩૩ જાણે ૪૦-બાટુઆ-નાના ઝડ ૩૫ ઉતાર્યા-(પે-ટમા) ૩૯ વાયિઅનુજે-વાયિના નાના ભાઈ સુગ્રીવે

તે પ્રત્યે સુગ્રીવ બોલ્યો, તે માર્યા મારા પ્લવગ;	
હવે માર સહે મારો, કંઈ તારો ભગ.	૪૧
તુને બળિયો સાંભળ્યો છે, શું કરેછે સો'ર,	
પ્રહાર કર રે ખાંત રહેશે, જવ હું હણીશ કોર.	૪૨
રીસ ચઢી સુગ્રીવને, સાથે ભાંભું બિર;	
અરધો હાંધેમાં રહ્યો પેશી, પરાક્રમ કીધુ ફૂર.	૪૩
ધરી કોધને ત્રિશૂળ મૂક્યું, કયો ગાડે નાદ;	
ઉછળી કટકા કર્યું સુગ્રીવ, ને શાયે પામ્યો ઉલાદ.	૪૪
સહસ્રભાર સુવર્ણનું, મણિએ મનોહર જડધું;	
સુગ્રીવે મરડી ભાંજ્યું, નાણે અર્કવૂર અડવડધું.	૪૫
કુંભકર્ણને કાપ ચડ્યો, ભાંજ્યું હથિવાર;	
પર્વત શૃંગ ઉખાડી, માર્યો મો'કમ માર.	૪૬
હાંધેમાંહિ મારિયો, મો'કમ વાનરસય;	
વાનર પડ્યો રાક્ષસ ગાળ્યા, પ્લવગ પણ ઉભય.	૪૭
કુંભકર્ણ પાસે આવી, ઉપાડ્યો સુગ્રીવ;	
ઉભણો બધે અતિ આધો, નજ કાઢું જીવ.	૪૮
રાક્ષસ કહેછે બધો રાજ, એ ઘટે તમ ચર;	
નાદ સુણી હનુમાન જાગ્યો, સુગ્રીવ મલો એ ફૂર.	૪૯
હવે હું જઈ મુદિ મારી, મૂકાવું રાજાન;	
વાનરને કહેતો હવો, હાથિયો હનુમાન.	૫૦

કડવું ૨૦ મું.

રામ ગોડી. ચાલ કામણી.

સુગ્રીવ છે આપણો બૂધ, ઉપાડી ગયો એહ કશ્પ;	
મૂકાવિયે વેગે હણીય.	૧
તો લાગે સુગ્રીવને ખોડ, જગતમાં નહિ જોની જોડ;	
કહેશે હનુમાને મૂકાવિયોય.	૨
મૂકા દમણાં એની જાણ, બળે કરી મૂકાવે રાજ;	
તે ગાટે ચોળું સદીય.	૩

- એમ હનુમંત રહો તે દાર, વાંનર સર્વને રાખ્યા વાર;
હમણાં હણી આવશે અહીંય. ૪
- દુઃખધરતા વાર્યા હનુમાન, આવશે એ અહીંયાં બળવાન;
મૂર્છા વળશે નેટલેય. ૫
- લંકામાં સુગ્રીવને લેછ જાય, કુબકર્ણુ જે રાક્ષસરાય;
ગાયે ગીત તે માનનીય. ૬
- એક માનિની મોતી વધાવે, તમટાળી કુણુ એ અહીં લાવે;
પુષ્પવૃષ્ઠ કરે ધણીય. ૭
- એવે વળી સુગ્રીવને સાન, કુબકર્ણુ ઉપાડ્યો રાગન;
આ લંકામાં હું ક્યાં થકોય. ૮
- શું બાધ મને સોણું લાધ્યું, મનમાંહે રાધવ આરાધ્ય;
એ મૂર્છામાં મુને લાવિયોય. ૯
- હવે હું કરૂં પરાક્રમ પ્રોટ, આશ્ચર્ય પામે ગરડારદ;
મૂઠ પડે એ મેદિનીય. ૧૦
- દાઘધી વહુટયો કરી પ્રપચ, હવે કરૂં એક સાચો સંચ;
નાક કરડી નકટો કર્યોય. ૧૧
- કોપે કટકા કીધા બે કાન, કુબકર્ણુ પાચ્યો અપમાન;
જે સૂર્યણુખાને રામે કર્યુય ૧૨
- બાધ બગિની સરખાં બેય, નાક કાન વિણુ થયા દે'ય;
વળી સુગ્રીવે વલૂરિયોય. ૧૩
- (પાછું) આગા નખે ચીર્ણુ આખું અગ, રૂધિર આસુ રગાણુ રંગ;
બગ થયો વાટ વચ્ચેય. ૧૪
- સુગ્રીવ ગયો રામને પાસ, કરી કુબકર્ણુનો નાશ;
ચીસ-ગાઢે પાડતો હવોય. ૧૫
- ભોમ પડ્યો રાવણુનો બાય, લોક હસારત કરતા જાય;
સાન વળી ગઠ્યા સહીય. ૧૬
- હવે વીર કને ન જવાય, માનભગ છું ગયો મદિમાય;
રણુ વિમાશી આવિયોય. ૧૭
- વાનરનો કરવા લાગ્યો આહાર, બક્ષ કરતાં ન લાગે વાર;
રામે તે દીઠો સહીય. ૧૮

નાકે જાન છેલ્યા છે બેહ, રૂધિરે મનો રાજે છે દેહ,	
વાનગ અહીં ખાયે ધણાય	૧૯
ગમે કર્યો ધનુષ્યટકાગ, ઉઝળ્યા માફ નિરધાર;	
મારા માર્યો વાનરાય	૨૦
સારે લક્ષ્મણને ચડ્યો કોવ, ધનુષ્ય ચઢાવી ઊઠ્યો મોધ;	
સાત બાણ માર્યો સહીય.	૨૧
વળી પીળ કાઢ્યા તીગ, સામા માર્યો રાવણવીર,	
રામ લક્ષ્મણ દ્રવાડિયાય	૨૨
નાદ કર્યો ત્યારે કુબકર્ણ, બણે વૈશ્વાનર વાયે આવર્ણ,	
ગમ બોલ્યા બળિયા પ્રત્યેય.	૨૩
સાબગ રાક્ષસરાજ વચન, હવે હું કરે તારૂં કર્ન,	
પાણુ ધનુષ્ય મેં સાધિયુય	૨૪
હમણા મૃત પામી થાઇશ પ્રેત, હું આવ્યો બાધિને સેત,	
એત એત રે પાથીયાય.	૨૫
ત્યારે સુણી રામની વાણ, અદ્ભુત ઇલા શુ કરે નિરનાણ,	
બણે મેધ શુ ગાજિયોય.	૨૬
રામ રાક નહિ હું તેહ, આજે માર્યો મૂરખ જેહ,	
માનવ મારે મને નહિય.	૨૭
નહિ ત્રિગધ કમંધ પ્રમાય, જે માર્યો તેં તો તતકાળ,	
મારીયની પેરે અહીં ન થાય.	૨૮
હુંતે કુબકર્ણ દો રામ, જોયો તેં નહિ આ દામ,	
દામ ધાતી હણવા તખીય	૨૯
મારે મુદ્ગન જોને હાય, સુર અસુર ઝડું સુરનાય,	
જહાના કુગમા અમોય	૩૦
જાન નામિકા છેલ્યા માટ, હું નથી બળતો ઉચાટ,	
મન બી'ક નહિ મારેય.	૩૧
હવે પરાક્રમ કરો રથુવીર, મેલી અસ્ત્ર હોદોસરીર,	
પછે ખાત રહેશે ખરીય	૩૨

૨૦ ઉઝળ્યા-ઉસુક થયેલા (ગણસો)ને ૨૨ દ્રવાડિયાય-(સરીરમાં થી બેઠી) ઝરવા કર્યા (૨)

હમણાં હડે હરિ આહાર, માર્યા બહુ દશરથકુમાર;	
ત્યારે કોપે રામજીવ.	૩૩
બાણવટ આંબી ઘોર, કૂરકાય કુલકર્ણ કડોર,	
ક્ષોભના તે પામ્યો નહિય.	૩૪
જેણે બાણ મારી વેધ્યો વાલ, સાત તાલસમા ફીધા દયાળ;	
તે તેણે મન ગણ્યા નથીય.	૩૫
તીર તીક્ષ્ણ માર્યા રઘુવીર, તોયે ધરી રહ્યો મનધીર;	
નીરની પેરે પીધાં સહીય.	૩૬
પછે રામે આઝાધુ અગ, કીધા મુદ્ગર મો'કમ ભંગ;	
રગ રગ્યો જાણે ચોળતોય.	૩૭
આખો રૂધિરમા ખરડ્યો દેહ, બીહે દેખી વિશ્વ સહુ તેહ;	
એવે જીતવો નથીય.	૩૮
શૈવ રામે કાઠિયુ અન્ન, હુંબકર્ણ હદે તે શસ્ત્ર,	
સામે આંચો અતિ બળેય	૩૯
હદેમાહે સામઠા વાગ્યા, જાણે બાટુઆં પર્વતે લાગ્યા,	
પીડાણો તે પાપીયોય	૪૦
પછે પર્જત પેઠા ઉરમાય, પીડાણો મુજ્યો તે ત્યાય;	
હાથયકી આયુધ પડયાંય.	૪૧
પછે બાંધે વળગ્યા બે યોધ, મનમા જાણે કરે નિરોધ;	
કૂર કોધ કરી અતિય.	૪૨
વળગ્યા તે મારે મહામાર, કુ'ણી પાડના પણ પ્રહાર;	
હીચણીઆ મુદ્દિ બહુય	૪૩
રામે ચૂરણ કીધો દેહ, ઉઠ્યો હજવે અળગો તેહ.	
છેહ લઈ હવે એહ તણોય.	૪૪
દાનર વસમા આધા ન્યાય, સુમિત્રાસુત બેસ્યો ત્યાય,	
રે રે હણસે સહુનેય.	૪૫

૩૪. ક્ષોભના-ક્ષોભ. ૩૭. મુદ્ગર-'મોગર' પ્ર ૧લી. ૩૮. એવે-એવે પ્રકારે-સાધારણ બાણના પ્રહાર કર્યે ૪૧. પર્જત-પર્વત-મુધી. ઉર સુધી શરીરની માગ પેઠા ૪૨ નિરોધ-અટકાવ. જાણે મુદ્દ કરતા મારીને અટકાવું 'નિરોધ' પ્ર ૪થી

મરતાં ધયો એને સન્નિપાત, આપણો અન્યાયે કરેછે ધાત,	
વાત કુંઈ જાણુતો નથીય	૪૬
રક્ષા કરો વાનર કેરી, મારો એને દેહોદશ ઘેરી;	
મુખ્ય મુખ્ય મળી તે પ્રત્યેય.	૪૮
લક્ષ્મણકેરોં સુણી વચન, આનંદ પામ્યા કપિ અતિ મન;	
આનંદભેર તે ઉઠિયાય	૪૯
ગજ ગવાક્ષ ગંધમાદન, શરભ નીચ વાલીનો તન;	
જાંઘવત કુમુદ વળીય.	૪૯
કુભકર્ણ ઉપર તે ચઢ્યા, મદમાતા તે મો'કમ વઢ્યા;	
ધુધુણીને પડિયાય.	૫૦

કડવું ૨૧ મું.

રાગ પરજયો

જેમ હસ્તિ મા'વતને મારીને પાડે, કુભડીને અંગ;	
તેમ વાનર પાડ્યા કુભકર્ણે, કપિ કાયે થયા ભગ; રામે નિરખિયો રે	૧
રામે નિરખિયો કુભકર્ણ, તે મારે મારા યોધ;	
વાયવાઝ સાધ્યું વિચાર કર કરીને કોધ; કોપે મારિયું રે	૨
સુદગર મોટો હાથમાં હુતો, તે સહિત કર કાપ્યો રે;	
વાનર ઉપર આવી પડિયો, જાણે પર્વત યાપ્યો; ચપાયા ધણું રે.	૩
કોનો હાથ ભાગ્યો હદે કોતું, નેત્ર નાસિકા કર્ણ રે;	
કોની કટિ કટકા થઈ અતિશે, કોના કચરાણા ચર્ણ, ભાધ્યો શુ પડ્યુ રે.	૪
કો આકાશ કે મેર મદરામળ, (એવો) પડ્યો મોગરા સહિત પાણુ રે;	
વાનર ચંપાણા રાક્ષસ પીડાણા, ગાડે બોલ્યો વાણુ, એવે ત્રાડિયો રે	૫
એવે ત્રાડ્યો રે ત્રાડ્યો રે, જાણે ગાળ્યો મેહ;	
ખીજે હાથે વૃક્ષ લેધને, માર્યા રામને દેહ, ત્યારે કોખીને રે.	૬
ત્યારે કોખી રે કોખી રે, રામે માર્યા તીર,	
ખીજે હાથે ઉરાડી નાખ્યાં, સ્વામી સ્વામશરીર; અતિચય ગાળને રે.	૭
અતિશે ગાળ રે ગાળ રે, વાનર દેખી રૂપ,	
હાથવિના વળી વઢ્યા લાગ્યે, રાક્ષસકાય કરૂપ; કાંઈ ન બિપત્તે રે	૮

કાંઈ ન ઉપજે રે ઉપજે રે, કરે પગે પાદુપ્રહાર;
અર્ધચંદ્રબાણુ તે કાઢ્યું, વેગે તેણીવાર; પાગ તે છેદવા રે ૧૦
આકર્ષિ મેરયું અવિનાશી, છેદા તેના પાગ રે;
મુખ વાંકુ કીધુ મહાપાપી, અદ્ભુત વિકાસ્યું લાગ; સર્વ એગળે રે. ૧૦
સૂર્ય ચંદ્રને ગ્રસવા આવે, મુખ મોકળુ કરે રાહુ રે;
તેમ રામ લક્ષ્મણની પાસે, કુંભકર્ણુ આવેછે મહાબાહુ; વાનર ધ્રુગિયારે. ૧૧
રામે મુખ ભર્યું બાણે કરી, તેણે નવ બોલાય રે;
કટે કરી કંધણુવા લાગ્યો, કાપ્યા રાધવરાય. હઠ્યે હણું સદી રે. ૧૨
રામે બ્રહ્માંડ કાળદડ સમુ, કાઢ્યુ તીનુ તીર રે;
મણિજડિત હેમમય અદ્ભુત, વેગે જાણે સમીર; વેગે મેલિયું રે. ૧૩
અરિ હણે માત્ર ને આપે, આકર્ષિને માર્યું રે;
છંદ્રે આગે આપ્યું હનું, ઉરવેધી પાતાળ પધાર્યું; પીડાણો ધણું રે. ૧૪
ખીનું બાણુ કાઢ્યુ રઘુનંદન, રત્નહીરા જહુ રાજે રે;
છંદ્ર વજ્રસમુ તેજે તરણિ, તેણે થયો અતિ પ્રાણે; ન્યારે મારિયું રે. ૧૫
રામપાણિથી ન્યારે છૂટ્યુ, શબ્દ થયો અતિ કૂર રે;
તેજે સૂર્ય હુતાશન કોટિક, પ્રલયનું જાણે પૂર; કહે જઈ અડ્યુ રે. ૧૬
મસ્તક પાડ્યુ મહા જળિયાનું, જેમ છંદ્રે વૃત્રાસુર માર્યો રે;
તેમ રાધવે કાપે તેને, હેલામાહે વિડાયો; સૂતો શબ થઈ રે. ૧૭
જે સહસ્ર વાનર પડતા પીલ્યા, ને અરધુ લકા ગામ રે;
ગદતણું કોશિસા પાડ્યાં, અનેક જનનાંધામ; જાણે ગિરિ પડ્યો રે. ૧૮
કોની ખીટણી અમરાષ્ટ્ર અટાલી, કોના બાળક નાર રે;
મૂઝો સાંભળી શોક ધરે, જાણો કારોઠાર; દુઃખ અતિ ઉપન્યું રે. ૧૯
સમુદ્ર અતિશે વધોવાણો, જળજલ ત્યાખ્યા ચર્ણું રે,
ધડે પૃષ્ઠે લંકાને, વાનર પામ્યા મર્ણું; દેવ આનંદિયા રે. ૨૦
રામચંદ્રની સ્તુતિ કરે, સહુ ગ્રેમે તેત્રીસ કોડ રે,
વાનરનાં થયાં મુખ વિકાસિત, સ્તવે રહ્યા કરજોડ; દુઃખ સર્વ ટાળિયાં રે. ૨૧
એણીપેરે વાણી સર્વ બોલ્યા, ધન્ય ધન્ય રઘુવીર રે;

૧૪. અરિ ઈ—“અરે હણે મિત્ર ને આપે” પ્ર. ૧ લી. ૧૫. ત-
રણિ—સૂર્ય. ૧૯. ખીટણી—ખીટી. અમરાષ્ટ્ર—અમલી. ૨૦. વધોવાણો—ડો-
હાળાયો. ધડવડે અને પીઠવડે લંકાને આપી નાંખી.

- તમ વિના દોષુ એને મારે, પર્વતપ્રાય શરીર; તે આમ મહી પડ્યો રે. ૨૨
- રાક્ષસ ગાઢે ગાઢે રોતા, આમ માહે તે નય રે;
- લોક કહે મારતો ગમે, પર્વતપ્રૌઢી કાય; મદિર પાડિયાં રે. ૨૩
- કેઠ કહે પડતાં પિતા આખો, યુગ કલત્ર પરિવાર રે;
- એમ સાંભળ્યું મારગ માહે, આત્મા સભાને દાર; ગાઢે આરડયા રે. ૨૪
- ભારે ભારે સહુ પોક મૂકે, લઈ કુંભકર્ણુનું નામ રે;
- ભાઇ રણમાં ગાયો રામે, શું બેઠાછો આમ; બાંધવ પાડિયો રે. ૨૫
- નવમીથી કુંભકર્ણુ વડિયો, ચતુર્દશી પર્વત રે;
- છ દહાડા મુઠ્ઠ દારણુ કીધુ, તોયે આપ્યો અત; રાવણુ કુળિયો રે. ૨૬
- પૃથ્વીએ પાપાણુતણી પેરે, સુણુતાં જોવ એ સૂતો રે;
- હા હા બાંધવ હા હા બાંધવ, હવે હું ખરો વગૂતો; જાણુ શું મુખો રે. ૨૭
- દેવાંતક નરાંતક ત્રિશિરા, અતિક્રાય અતિ રૂએ રે;
- મહોદર મહાપાશ્વ આનિ કષ્ટિ, રાવણુરાયને વ્હાળે; કુ.ખ આનિ ઉપન્યું રે. ૨૮
- ગવણુ મૂઝઝામાંથી જાગ્યો, ગાઢે કરે વિલાપ રે;
- હવાં મુને મેલી નરો, પરમ પામીશ તાપ; રહી ક્યમ સહું રે. ૨૯
- હું માટે હું અતિ, ગાજતો, મારી જમણી બાંધ રે;
- તે આજ છેઢાણા માટે, શોક ધઈ મનમાં; શણુ કંટું કેટલા રે. ૩૦
- દેવ સહુ ત્રાસ પામતા, ગણુ અધર્મ ને માગ રે;
- તે આજ મારુંદ કેમ ખાતુ, કુંભકર્ણુ મહાભાગ; કેમ જાગે કળ્યો રે. ૩૧
- હવે જો રામે એ માર્યો, તો મારે નહિ આશ રે;
- વાનર મેઠ પામશે મનમાં, ઘણે મારો નાશ; હવે નથી હવતું રે. ૩૨
- ચુર સહુ મેં જીતિયા, તે તારા બળ સાઈ રે;
- હવે સહુ મને દારણ કરશે, પાશું નિવાર્ય તાઈ; એકમે હું પડ્યો રે. ૩૩
- વિભાવણુનું વાયું ન ક્યું, મરીશ સદિત પરિવાર રે;
- તે બોલ આજ મારે બાઈ, આવ્યો એ તો દાર; કોને પૂછિયે રે. ૩૪
- જો પોતે અધર્મ કઈ તો, કાઠું કોનો પાંક રે;
- સીતાનો ને લંકાનો, અર્થ નથી મારે ટાંક; વિરહે વલવસે રે. ૩૫
- અગિરીમાંહે અગ એઠું, પાવક વિરહ લાગ્યો રે;
- વીરવિરહે હટેમાંહે, પીગ પામી બાગ્યો; ત્યારે હમયો રે. ૩૬

રાવણની પાસે આવીને, ત્રિશિરા તેહ વચન રે;
 રાંકની પેરે રાહું ન ધટે, તમોતો રાજન. એમ ધટે નહિ રે. ૨૭
 વિભીષણે કહ્યું જઈ મળિયે, લાગો રામને ચર્ણ રે;
 તે માટે દીન ન ભાજો તમો, રાજો સહુને ચર્ણ. જીહો શાભણી રે. ૩૮
 આગે યુદ્ધ કર્યું દેવશુ, રયે બેશી રણધીર રે;
 ત્યાં આયુધ એકે નવ હતુ, સહના નહિ શરીર. તોયે છતિયા રે. ૩૯
 ત્યાર પૂઠે તમો પામિયા, સાંગ ગદા ને શૂળ રે;
 રયે બેશી તમો સાંચરશો, જાશે વાનર જાણે તૂળ. વાનર શું વઢે રે. ૪૦
 રામ લક્ષ્મણુ તે માનજ કેધ, તમ આગળ મહારાજ રે;
 તે માટે ભાઈ મુએ એમ, શું લવોછો આજ. એનું શું ગળું રે. ૪૧
 સહસ્ર ગંધર્વ રથ તમારે, મેઘતણી પેરે ગાળે રે;
 તમ આગળ દેવ સર્વ નાસે, તો માનવ શું રાજે. તમ અસ્ત્ર આગળે રે. ૪૨
 આજા આપો અથવા મુજને, રણમાં હું જાઉં રે;
 ગરૂડ સર્વ હણે જગ મીન મારે, તેમ વાનર સર્વને ખાઈ. આજા આપિયે રે. ૪૩
 જેમ મહાદેવે ત્રિપુર ભાંચી, તેમ દશરથસુત મારૂં રે;
 રાવણુ સુતનાં વચન સુણી કહે, કુવર કારજ સાફ. તું ભલે જન્મીઓ રે. ૪૪
 ત્યારે દેવાન્તક નરાન્તક, અતિકાય કહે સ્વામી રે,
 ત્રિશિરા સાથે અમો જાજી યુદ્ધે, આજા યો અંતરંગમી. માંભ્યા જાઉં નહિ રે. ૪૫
 કોએથી ત્રાસ ન પામે, રાવણના સુત આર રે,
 સ્વામી રણમાં જઈ કપિ માનવને, કરશુ અમો આદાર. વાર લાગે નહિ રે. ૪૬
 હિંદનાથી અતિશે પરાક્રમી, અતરિક્ષ મારગ આસે રે;
 માંડે માયા મોટી કાયા, ધણાના ધર ધાવે કોણુ કળી સદે રે. ૪૭
 એવા સુત રાવણુ રાજના, રાજે અતિશે ભૂષ રે,
 જાણે કિરણે દિનકર જીજે, પાવક સુર હિંદ અનુષ. એવા એપિયા રે. ૪૮
 રાવણુ તે કુવરને, દીધું આર્દ્રિગન રે,
 આયુધ આજરણુ આપ્યા અદ્ભુત, ચક્રાંબા તે તન. આશિય દર્શ ધણી રે. ૪૯
 છતી યુદ્ધ વહેલા આવજે, મદોન્મત મદયા હમ્તી રે;
 જાણે પર્વત ઉપર દિનકર, સહુ કહેછે સ્વસ્તિ. વદયા આજિયા રે. ૫૦

કલ્પ ૨૨ મું.

રાગ મારૂ.

- ત્રિશિરા તે ત્વાં અશ્વ ચત્રીને, ચાત્રો ચતુરસુગ્મણ્ઃ
મેધસરિખો ઓપે અદ્ભુત, ધરી ધતુખને બાણ. ૧
- ત્રણશિરે ત્રણ મુકુટ રે, ત્રણ શૃંગ જાણે જોમ;
રાવણસુત અશ્વથી ઉતરી, રય બેઠો હેમ. ૨
- બે પાસે બે યોધ ચાલેછે, ચંચળ ચરી તોખાર;
હૃદયૈશ્વવાધી અતિ અનુપમ, ઓપે છે અપાર. ૩
- મનવેગી મારતસમ અદ્ભુત, ભોગળ બાલા હાથ;
દિનકરથી અતિ દીપ્તો, ચાલે અસુરનો સાથ. ૪
- માંદોમાંદો એમ કહેછે, રાક્ષસ રણમાં જાતા;
વાનર માનુષ્ય માત્ર કંઈ, એવા અતુલ મદમાતા. ૫
- મદા સાંગ હથેશઠા સહના, પરિધ પાસ ને પાસ;
એમ આયુધ લેઈ વનમાં આવ્યા, કરવા કપિનો નાશ. ૬
- ખાંધે બાકરી બળ દેખાડે, વાધે બહુ વાનિત્ર;
એવે સમે સર્વ મેના દીડી, રાધવની વિચિત્ર. ૭
- વાનર રૂપિયો સાગર જાણે, ઉક્ષટિયો અતિપૂર;
દેખી રાક્ષસ સૌએ લીધાં, આયુધ ઊરાગર. ૮
- રથ ઘોડે હસ્તીએ બેઠા, કાએક આને પાળા;
અજનાચળ પર્યંતથી અતિશે, દીસે રાક્ષસ કાળા. ૯
- વાનરની સમીપે આવ્યા, મંડાણો સંગ્રામ;
ગૃક્ષ પરંત વાનર વરસાવે, હણવા થાલે હામ. ૧૦
- મોકમ મારે હડે નહિ રે, કોપ્યા વાનર વીર,
શિલા આવતી રાક્ષસ બાંજે, મેલી તીનાં તીર. ૧૧
- વાનર વઢતા વાધ્યા વાર, પાડ્યા રાક્ષસ અનેક;
સેના ભાગતી જોઈ નરાંતક, આવ્યો કરી વિવેક. ૧૨
- રીસે ભાવો લઈ હાથમાં, સત્તર વેધ્યા પ્લવગ;
મૂર્ચ્છા ખાઈ પડ્યા મેદિની, કપિ કીધો બહુ ભગ. ૧૩
- અરોપરો ઉછળતો હડિ, કાણું રહે નહિ દાર,
નરાંતકે નાશજ કીધો, વાનરનો અપાર. ૧૪

- દિનકરથી દીપે નિશાયર, જાણે જગતનો નાથ;
જાણે વીજળી બાલો તેનો, એવો ઝોપે હાથ. ૧૫
- વાનર માર્યા મહા મનોહર, બપ્પા ઝો નવ જાય;
એક દામ રહે નહિ રે, પવનવેગે પળાય ૧૬
- કુંભકણું વાનર હણિયા, તે ઉઠ્યા બળવાન;
સુગ્રીવની પાસે જઈ ઉભા, સ્તુતિ કરે મતિમાન. ૧૭
- એવે અસંખ્યાત વાનર આવ્યા, નરાંતકે જે માર્યા;
સુગ્રીવને આવી સભળાવે, એ આગળ અમો દાર્યા ૧૮
- ત્યારે અવયોકે નરાતક, સુગ્રીવ વાનરનાય;
જન્મ ગોવાળ ગાયને હાકે, મહી જોઈકા હાથ ૧૯
- અતિશે વાનર ખી'તા આવે, પૂઠે બળિયો ધાય;
તેણે સમે અંગદને પ્રેમે, સુગ્રીવ જે કપિરાય. ૨૦
- એણે આપણા વાનર વેધ્યા, હવે તમે જઈ હાકો,
અંગદ એવું કહેતાં જાણે, જ્યારે બોલ્યો ઠાકો. ૨૧
- મારે મન એ માત્ર કેધ, વાળીપુત્ર કહેવાઈ,
તેમાં તમે આણા આપી, તેણે હમણા જાઈ ૨૨
- એવું કહી ઉત્તરો આલ્યો, નરાતક છે જ્યાય;
રે'જે રે રાક્ષસ તું ઉભો, હવે જામરા ક્યાય. ૨૩
- એવું કહેતાં નરાંતકે, બાલો હાથેમાં માર્યો;
વાળીસુત વસુધાએ પડિયો, મનમાં જાણ્યું હાર્યો. ૨૪
- અર્ધ બાલો બાળ્યો ઠાકતાં, એક સુષ્ટિ તેને મારી;
શીશ ધૂટણ રસના બાર દાઢી, પડ્યો અશ્વ મહીમોઝારી. ૨૫
- અશ્વ પડ્યો પાળો થયો પાપી, અંગદને ગડદા મારે;
વળી વસુધા ઉપર પડિયો, સાન વળી તેને ત્યારે. ૨૬
- રીસે મુઠ્ઠી મો'કમ મારી, નરાંતકને હર,
ઢેયું શાટણ શોણિત આલ્યું, પ્રાણરહિત થયો જૂર. ૨૭
- પડ્યો પર્વતપ્રાચે પ્રોહો, દેવ થયા રણિયાત;
વાનર સૌ આનદ પામિયા, બધું કર્યું તે શ્રાત. ૨૮
- રામચંદ્ર રીઝ્યા અતિ મનમાં, પણ આશ્ચર્ય નહિ એક;
વાળીપુત્ર એને તો મારે, એમા શો સદેહ. ૨૯
- તેણે સમે દેવાંતક ત્રિશિરા, મટોદન ત્યાં શર;

આપણે વીરો એણે માયો, હવે કીજિયે ચૂર.	૩૦
હસ્તીએ તો દેવાંતક રે, યયો છે આરુઢ;	
ત્રિશિરા તો રથ ઉપર બેઠો, પરાક્રમી ને પ્રૌઢ.	૩૧
ત્રણે મળીને કર્યો આક્રોશ, વાલીતણો તો તન;	
અંગદે એક સિલા લીધી, વિમાલીને મન.	૩૨
મર્મસ્થાનક મારી તેણે, નરાંનકને તેહ;	
વીર તારો વાટ જુએ છે, મળવા જા તું નેહ.	૩૩
પર્વત માયો ત્રિશિરા ઉપરી, આવતો જાણે છેદો;	
પછે અતિ અંગદને માયો, અનેક અસ્ત્રે બેઘો.	૩૪
પછે પાડ્યો પ્લવંગ પૃથ્વી, સને મુદ્ધિ મારી;	
હસ્તીનું કુંભસ્થળ ભાંબ્યું, દેવાંતક રહ્યો હારી.	૩૫
હડીને હસ્તીના કાઢ્યા, દંતુચળ તો બેહ;	
તેણે રાક્ષસ માર્યો મો'કમ, કર્યો કડકા દેહ.	૩૬
પછે ત્રિશિરા કાપ્યો કુમતિ, હવે હું છું રીસ;	
અસ્ત્ર વડે વિહારી વસુધા, પાડ્યો અંગદધ્વ.	૩૭
દીંચણુ ભેર પડ્યો વીરને, નહિ શરીરે સાન;	
તે નિરખીને વેગે આવ્યા, નીલ અને દનુમાન.	૩૮
આવીને વેગે વરસાવ્યા, વૃક્ષતણા વરસાત;	
માંદામાંદે મુદ્ધ કરે રે, એક એકને ઉપધાત.	૩૯
શોષિત કરી સરિતા વાસે, ઘેર પ્રવર્ત્યુ મુદ્ધ;	
શિલા શિખરે હડે હણે હરિ, નિશાચર નાખે આયુધ.	૪૦
નીલને એક ભોગળ મારી, નાશ કરવા પ્રૌઢ;	
નીલ તે નિઃશ્વાસ યયો, દેવાંતકે માયો ગતિ મૃદ.	૪૧
દનુમાનને કર્યો આક્રોશ, ત્રણે રાક્ષસ જાળિયા;	
દનુમાનને હાર મનાવ્યા, અકળ ન જાણે કળિયા.	૪૨
નીલ મૂર્છા પાડ્યો જાણી, કાપ્યો દનુમંત હાથી;	
માયામાંદે મદદો માયો, દેવાંતક ને સાથી.	૪૩
મુકુટ મસ્તકમાંદે પેઠો, શૂંઘ્રી નીસરી જા'ર;	
દંત પાડ્યા પ્રાણ રહિત થઈ, પડિયો મદી મોજાર.	૪૪
દેવ શૂંઘ્રા માટે દેવાંતક, રાવણ કેરો તન;	

હેલા માત્રે હનુમાને રે, તેહનું કર્યું કદન.	૪૫
નીલ સંગા પામ્યો એવે, ત્રિશિરા કરેછે યુદ્ધ;	
સુસવતાં બાણુ તો મારે, કાળ સરિખાં શુદ્ધ.	૪૬
પછે નીલને તેણે માર્યો, મર્મસ્થાનકે માર;	
મહોદરને માર્યો મોટો, પરમ પ્રોટો પ્રા'ર.	૪૭
માથે પર્વત મોટો માર્યો, મહોદર પામ્યો મર્ણ્ય;	
ઉપાડી પાદુ મારીને, ઢાળ્યો તેને ધણું.	૪૮
પડ્યો પેખી દેવાન્તક મહોદર, ત્રિશિરાને ચઢ્યો ક્રોધ;	
હામ હણ્યાની ધાલી તેણે, મારું શોધે શોધ.	૪૯
અંજનીસુતને અસ્ત્ર મારિયાં, ઉછળિયો આકાશ;	
નખે આવી વલૂયા, જાણે કરશે નાશ.	૫૦

કડવું ૨૩ મું.

રાગ રામગ્રી.

ત્રિશિરે લીધી સાંગ એક હાથ છ, આવતીભાંજે વાનરનાથ છ. ૧

ઢાળ.

વાનરનાથે આવતી ભાંજી, તવ ખડ્ગ લીધું પાણુ;	
આવતું ઉપાડી નાખ્યું, બોલી ન શકે વાણુ	૨
વળી સુષ્ટિ મારી મો'કમ, પ્રાણુ ગહિત પડિયો દેહ;	
વૃત્રાસુરને ઈંદ્રે માર્યો, તેમ હનુમતે એહ.	૩
વાનર આનંદ પામિયા, રિપુદળ પડ્યુ ભગાણુ;	
મહાપાર્શ્વ વિરમય પામ્યો, અને થયો અજાણુ	૪
દેવાન્તક નરાન્તક મહોદર, વળી માર્યો ત્રિશિરા;	
હવે હું તો યુદ્ધ કરૂં પણુ, વાનર બળિયા ખગ.	૫
ગદા લેછ આલિયો, હેમમય અમૂલ્ય;	
પરશુરામની પરશી જાણે, શકરું ત્રિશળ.	૬
શત્રુ સર્વને ત્રાસ પમાડે, હેમના શત આપણ;	
દેવ ઋષિ ને ગંધર્વ સુલક, તે ગદાએ જાહુ નડયા.	૭
તે મહાપાર્શ્વ મહાબળિયો, ગદાએ માર્યા પ્લવંગ;	
ઋષભ વાનર સામે આન્ધ્રો, પર્વત સરખું અગ.	૮

- તે દેખીને ગદા ભારી, વાગી દૈયા જા'ર;
મૂઠ્ઠા ખાધને પડ્યો, રે તે મેદિની મોઝાર. ૯
- ઊડીને ઉભો થયો, રીસ ચઢી અપાર;
ગદા લઇ તેની ને, તેને કીધો પ્રહાર. ૧૦
- ઉગામી ઝપભ કપિએ, મહાપાર્શ્વ માર્યો ઠાર;
રાક્ષસ નાશીને ગયા, કરતા હાહાકાર. ૧૧
- દ્વાગણ સુદ પડ્યાયકી, ચતુર્થાનો દિન; *
આર દિવસ પાંચ રાક્ષસ-તણુ યયુ કઠન. ૧૨
- ખીજ રહ્યા તે રાવણરાયને, જઈ સંભળાવે વાત;
દેવાન્તક નરાન્તક ત્રિશિરા, યમ્રા ત્યા મહીપાત. ૧૩
- મહોદર ને મહાપાર્શ્વ માર્યા, પરહયાં પાયે પ્રાણ;
ખીજ રાક્ષસ હણ્યા ધણા, વાનરે ઉતાર્યો ધાણ. ૧૪
- એવું સુણતાં રાવણને, પડી પેટમા ફાળ;
અતિકાય સામુ જોઇ કહે, તેણે સમે બૂધાળ ૧૫
- હવે કુવર તમે જાઓ, રામ રૂપિયો દૃક્ષ જોહ;
સીતા મળી ને ફળ સુખીન, પત્ર પ્લવગમ દેહ. ૧૬
- ઠન ફડ ફડ કરી વાળ્યો, દૃક્ષ એ તો ગૂડ;
તું વિના તો કુણ છેદશે, રામ લક્ષ્મણ મૂડ. ૧૭
- એવું કહેતાં કુવર રીઝ્યો, હમણા જાઉં તાત;
મહોદર મહાપાર્શ્વ માર્યા, તેહ મારા બાત. ૧૮
- વળી બાધવ મારા હણિયા, તેનો મુજને ક્રોધ;
સેના સજ કરી વાળં વાધ, આબ્યો રણમાં યોધ. ૧૯
- અતિ અતુષ્ઠ રથ બેઠો, અંગ પરત પ્રાય;
વાનર દેખી ખી'વા લાગ્યા, એ તો સૌને ખામ. ૨૦
- સારે રામ પૂછે વિભીષણને, એ કોણુ આબ્યો આત્મ;
નિશાન વાજિત જાદુ વાળે, ઘણો દીસે સાજ. ૨૧
- રથે ઘોડા સહઅ જોતયાં, મુકુટ કુંડળ કાન;
દીપતો દિનકરથી અતિ એ, કોણુ આબ્યો આ સ્થાન. ૨૨
- આપ બાણ ગદા એ શી રાક્ષસ કરે જાદુ સેવ;
એવો એ કુણુ આવેછે, જાણે બૂર જૂત સદિત મદારેવ. ૨૩
- બેઉ પાસા બે અડગ ઝોબે ઘનુપ મર્ગો જાદુ ધરા;

સોનાને રયે વળગાડ્યા છે, બાયા તો બત્રીશ.	૨૪
સર્વ દિશને દીપાવે છે, કોટે કરેણીની માળ;	
વાનર બિયે છે ઘણું, બપુયે કાળનો કાળ.	૨૫
ત્યારે વિભીષણ બોલિયો, જે રાવણરાજન;	
માલિની નારી તેહની, તે ચક્રી ઉત્પત્ત.	૨૬
મહાકાય સુત એ રાવણનો, બળે રાવણ સમતોલ;	
સુર સર્વ એણે હરાવી, વશ કર્યા નિટોલ.	૨૭
બળ બુદ્ધિમંત્ર વિચારે, વિઘાવયે નહિ કાય;	
રૂપે રંગે રાજકાળે, નથી હવે નહિ હોય.	૨૮
કર્મ આકર્મને ધર્મ બણે, અને સધળા મર્મ;	
બ્રહ્માને એણે ઉપાશીને, કીધા છે બહુ શર્મ.	૨૯
ઇંદ્રવદન ને વાયુ વન્દિ, એણે જીત્યા સમામ;	
તે માટે સાવધાન થાઓ, અતિકાય એવું નામ.	૩૦
એવી કહેછે વારતા, વિભીષણને રધુનાથ;	
વાનરા સામા સાચર્યા, મગીને સર્વ સાથ.	૩૧
દ્વિવિદ્ કુમુદ શરભ નીલા ને, પાચમે ભયદ;	
નગ લઇને સામે ધાયો, ઉપજાવ્યો દ્વદ્.	૩૨
શિલા શિખરને પર્વત માર્યા, તવ કોપિયો મહાકાય,	
વાનર બાણે અતિશે માર્યા, નાદા દોદિશ બપ.	૩૩
મારતો મારતો વાનરને, આવ્યો રામની પાસ;	
આવ્ય આવ્ય રે દશરથકુવર, કર્કે તારો નાશ.	૩૪
વાનર મેલી માનવ આવ્યો, તે નહિ અમાટે મન;	
એવી વાણી સાંભળી, કોપ્યો સુમિત્રાતન.	૩૫
અમઆગળ અધિક જોવે, કોપે લક્ષ્મણ વીર;	
પહેલો વડ મુજ સંઘાતે, પછે સ્થામશરીર.	૩૬
ધનુષ્ય લેષ તાણિયુ, કીધો નાદ અપાર;	
પરેત દીસે સાગરમાહે, પડછંદા વાગ્યા તે દાર.	૩૭
ત્યારે રાવણનો સુત બોલ્યો, લક્ષ્મણ તું છે બાળ;	

૨૭. વશ કર્યા-‘કર્યા છે રે નિટોળ’ પ્ર. ૧ લી. ૨૯. શર્મ-શ્રમ-

પાન. ૩૨. નગ-પર્વત. દ્વદ્-અર્ચાત્ બુદ્ધ.

મુજ માથે આયડીને, આ રે આણે કાળ	૩૯
તે કાઘ હીડું નથી, કંઈ નથી પરાક્રમ,	
તુ બાળકને મારતા, નહિ રહે મારો ધર્મ	૩૯
તારા બાપને એક મસ્તક, દશમસ્તક મારો તાત,	
તને માર્યા માટે મારો, જન્મ નહિ વિખ્યાત	૪૦
મારા બાણ મણિ જડયા, સાપણ સરખા જેઠ,	
રૂધિર પીશે તાણરૂ, નિગરીને દેહ	૪૧
રૂડા માટે વારણુ, કા ચઢાવે ચાપ,	
મુજઆગળ ગદીશ તો મણું પામીશ, જે વિમાસી વાત	૪૨
યુદ્ધ કરીશ તો સહી મરીશ, ત્યારે લક્ષમણુ બો ચો વાણુ,	
તેં કહ્યું તે સર્વ સાચુ, તારા એના બાણુ	૪૩
પણુ બાણુ તારા આવતા, કરીશ નિશ્ચે ભંગ,	
મોઢે બોલ્યે મોઢા ન ધધ્યે, કનારે મળે યે સગ	૪૪
નાનો અધવા ટું તો મોઢો, લેઈવ તારા પ્રાણુ,	
તાઈ પરાક્રમ દેખાડ બાઈ, મેલ્ય પહેના બાણુ	૪૫
એવું વચન સામળી, દોષ્યો રાવણુકુમાર	
બાણુ એક તો નાખિયુ, લક્ષમણુને કીધો પ્રહાર	૪૬
આવતુ લક્ષમણે બાઈ, કંઈ મટ ન શક,	
સાહાની પેરે નાખિયુ, તે ધનુષ્યધાની ધણું	૪૭
ત્યારે બાણુ કેરી વૃદ્ધિ કીની, રામ લક્ષમણુ ઉપર અત્ય,	
વાનર તે બાણુ કીધા, લક્ષમણુ વિમાસી મત્ય	૪૮
બાણુ માર્યા મહામરને, ન આવે કે'તા પાર,	
અત્યત કીધો આકળો, ગનણુનો કુમાર	૪૯
પછે પાંચ શર તેણે માગ્યા, સૌમિનિ માર્યું અધિયર,	
આનતા હરાડી નાખ્યા, ત્યારે કોપિયો રાક્ષસેર	૫૦

ક્રુવું ૨૪ મું.

રાજા શત્રુઘ્ન

અતિક્રમે મારિયા લક્ષમણુને તે તીર

૫૦. રાક્ષસેર-રાક્ષસનો રાજા-મોટો રાક્ષસ

- સેના એની બેઠાશે નહિ, કહેછે હનુમાન; ૧૧
 ખલાએ આપિયું એતું, વર એને વરદાન.
 બીજે આયુધે નહિ મરે, મેલો અલાભ;
 વચન સુણી તેહનું, તેહ સાંધ્યું શસ્ત્ર. ૧૭
 જમંડાં અલંકાર સહી, હેમમય અનિ સોય;
 તેજે સૂરજ અમિયડી, અનિમે મન મોય. ૧૮
 મહાકાય ઉપર મેલિયું, મુગવતું સાપણ સરખું;
 રાવણનું તે સાંકિમો, આવતું તે નિરખ્યું. ૧૯
 સામાં જાય મારો મણાં; વળી ભોગળ બાલા;
 વાનર ઉછળે અતિધણું, ન રહે તે જાલ્યા. ૨૦
 સાંગ ને ઈટ આવે મણી, અલાભ તે જ્યાં માર્યું;
 મરતક મડીએ પાડિયું, કાંઈ વિગડ્યું. ૨૧
 પડિયો પૃથ્વી વિશે, મહાકાય મરાણો;
 કેવ જાણે જાણ વાનરા, કહે મડો બરાણો. ૨૨
 લક્ષમણ વણ કોણ હણે, વાનર અતિ ગાળે;
 પાંચમથી સાતમ લગે વડા, તણ દહાડે થયો પ્રાણે. ૨૩
 કેટલાએક છુટાં રણા, તેહ નાશ જાય;
 સભા મધ્યે તે આવિયા, જમદાં રાવણગય. ૨૪
 રવાની સાચું સાંભળો, મહાકાયને માર્યો;
 રામચંડી લક્ષમણ લણ, તેણે રે વિગડ્યો. ૨૫
 રાવણ ત્યારે મુગિયો, ભાગી તો ગય;
 મહાકાય કુંવર મારિયો, એહ વાણી સત્ય. ૨૬
 હાય હાય હને શું કરે, કયમ સહુ એ શોક;
 શોક હને હમણાં સહી, જો મડું પોક. ૨૭
 મારા થોધા મારિયા, કુલકર્ણ મહોદર જાગ,
 મહાપાશ્વ વીર મારો, તેલી કીધી ધાત. ૨૮
 દેવદાસ નરદાસ ત્રિશિલ, આર્ય અતિકાશ;
 ચાર પુત્ર તણ વીર હજ્યા, જનિયો મહિમાય. ૨૯
 જ્યાં જાઉં દોને કહું, કોણ વાર ધારો;

માન મકાશે માથું, જે સીતા યેલ જાગે.	૩૦
પ્રાણ તણુ તોમે આપું નહિ, મીતા હુ એને,	
એક આનંદ મુને ઉપની, હવે મોકલુ કેને.	૩૧
ત્યારે હદબિત એમ ઓચળાં, અમ મરખા તન;	
તો ચિંતા તમને સી વાનની, મુણા દશવન્ન.	૩૨
રામ રાકર્તુ શુ ગજુ, વક્ષમણુ કેઇ ગાન,	
વાનર તે વળી શુ વડે, પશુ પામર ગાન	૩૩
અમર વક્ષ રક્ષ અનયોકમે, ગણુ ગામવે નાગ;	
એ બાગા તમો શુ જીઓ, હો તમો મદાબાગ.	૩૪
એવુ કહીને આપિયો, તે ત્યારે બહાર,	
રથે ખર જોનરામિયા, ઉજાળા આશયી મા	૩૫
ઉપર બેગે તે સહી, હવે પાનું શીશ,	
આમણુ પંથો ઓપતા, આયુદ્ધ ત્યા હરીસ	૩૬
હરતી અશ્વ ઉપર થયા, રાક્ષસ અમતાર;	
આગળ પાછળ આલિયા, આપ આપણા અધિકાર.	૩૭
પાછા ઉપર હો ચઢયા, પશુ લઈ પાણુ.	
ગળ ગદા જાલા ગહી, આમે ચતુરમુખણુ.	૩૮
શંખ મૃદંગ જોરી ઘટા, નિશાનના નાદ,	
રાવણુસુત રણુ સાચરે, વેગે મેધનાદ	૩૯
રાણુ કહે તે હત્યો સહી, કુવર મુરરાજ,	
તે માટે માનવનું શુ ગજુ, કમી આશીશ દાન	૪૦
વા'લા વે'લો આવજો, બહુ દીપ્તી આગિય;	
શુકન શીશ અઢાવિયા, આ'યો બુદ્ધિ અધીશ.	૪૧
નિકુમ નામે સહી એક, હેમમથી હોમશાળ,	
લાં સોના ગળી અને, આ'યો તત્કાળ	૪૨
હોમ કરે હરજો સહી, એક અળકડે છે;	
શરવે શોણિત હોમે ધણુ, મને બહુ વેદ	૪૩

૩૧ આરત-નરજ. ૩૪ રક્ષ-રાક્ષસ ગણુ-દેવોના ગણુ ૩૭ અ-પણા અધિકાર-પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે ૪૧. બુદ્ધિ અધીશ-ગોટા બુ-દ્ધિમાન-બુદ્ધિવિભાસી પ્ર ૪ થી ૪૨. હેમમથી-સુવર્ણમય-સોનાની. ૪૩. મને ઈન્-બહુ વેદ મનથી

- કહોજ કેમ કરી આપ્યા રે, કહે બેસારી સનિધાન. ૧૯
- સુત કહે માંબજો તાતજ રે, ગયો એકતો ત્યાપ;
વાનર વાખ્યા બજે અદુ રે, ગણે નદિ મનગાય. ૨૦
- ત્યારે મેં માર્યા ઘનુ રે, નાખ્યા મરડી યોધ;
નાશીને મયા શુદ્ધએ કેટવા રે, હપ્પા કેટવા શોધ. ૨૧
- રામ રોડ સગ્ગા થયા રે, લક્ષ્મણ તેનો જ્ઞાન,
પૂકે કોનું નન કીજિયે રે, મેં વિગામ્યુ તાન ૨૨
- જીવતાએ મુઆ સદી રે, એહ વિગામી મન,
જીતીને આહોં આવિયો રે, તમ પામે ગનન ૨૩
- આતિ આનંદ લક્ષ વિશે રે, બતો કયો એજે બેદ;
પેરે વાનર પિક્ષણ થયા રે, પરમ પામ્યા જોદ ૨૪
- શ્રાગણુ વદ દ્વિતીયા દિને રે, કદ્દિગિત જે વીર;
વિઝારી મારી વળ્યો રે, વાનર જે રણધીર. ૨૫
- ગનમન શુદ્ધશુદ્ધ ટળી નઈ રે, વાનરની ટળી છે સાન;
વિભીષણુ કહે સામના રે, કહી કહીને માન ૨૬
- એ અનિ તમને પીડી ગયો રે, જ્ઞાનાના વરમાદ;
ગમજી પિક્ષણ થયા નથી રે, કરગો મા ઉચાટ. ૨૭
- વર જ્ઞાનાનો સાચો કયો રે, જીતાડ્યો એને રામ;
તે માટે તમને પાડિયા રે, મયો જીતીને ગામ. ૨૮
- એમ કહી વાનર પ્રીઠ્યા રે, વિભીષણુ બળવત;
ગોક સહુના ઠાગિયા રે, તપ બોધ્યો હનુમંત ૨૯
- સાચી કહી જાતા તમે રે, વિભીષણુ એ વાણુ,
એને આપણુ જાકાડિએ રે, ઉજાડિયા ત્યો પ્રાણુ ૩૦
- એતુ કહીને ઉમિયા રે, વિભીષણુ હનુમત,
ઉજાડિયા કરી નિરખના રે, નિગાએ બળવત ૩૧
- પડ્યા દીગ અનિ જોપના રે, શરીર નહિ મારધાન,
હાથ પગ પડ્યા નામિકા રે, નેનને કોના કાન ૩૨
- મેને જાણુ મેને બાવા બવા રે, મેને ખડ્ય કોને સુંગ;

એમ પડ્યા પેખ્યા બે જાણા રે, હામ હામ પદ્મગ.	૩૩
સુમીર સૂતો દોડો સહી રે, નહિ શરીરે સાન;	
ગજ ગમ્ય ગવાણ અવયોગિયા રે, જાણિયો પડ્યો જામવાન	૩૪
વિનત વીર દધિમુખ રે, પડ્યો પેખ્યો ધૂઆણ;	
અગદ આદિ અતિ ધણા રે, શકે નહિ કાંઈ બાખ.	૩૫
એ આદિ બીજા બહુ રે, માર્યા અડમક કોડ;	
એટલા પડ્યા પેખિયા રે, વિભીષણ હનુમત જોડ	૩૬
સતે ઉમાડિયા લગ્ને રે, જાણે માગર માયુ મોય.	
એમ જોતા આની રજા રે, જામવાન વજ જોય	૩૭
બાણ બોલે વાગ્યે પડ્યો રે, જામવાન જે માર,	
ત્યાકણે આવી ઉભા રજા રે, વિભીષણ અન્નીકુમાર	૩૮
વિભીષણે બોલાવિયો રે, મોઘો જામવાન,	
તમે રજા છે જનતા રે, પૂછે છે મુદિવન	૩૯
ગાંઠે કબે બોલિયો રે, કંગાઝીને અપાર,	
બાણે કરી દોડો નહિ ર, તુ આજો આ દાર	૪૦
તીના નાગના અતિ ધણા રે, નેન માહે પણુ તીર,	
સાહે કરી મેં ઓળખ્યો રે, જે તુ રાવણનો વીર	૪૧
ગમ માટે બાણ વાગે વળી રે, નથી હુ આવધાન,	
તે માટે તુજને પૂછુ સહી ર, કુસળ છે હનુમાન	૪૨
વિભીષણ વળતો નહે રે, અગદ સુમીર ગતન,	
તે આદિ બુ વાનરા ર, લક્ષ્મણને ભગવાન	૪૩
કોણુ નામ વેતો નથી રે, વહાનો અન્નીકુમાર,	
મોઘ પૂછે છે તેહની રે, સહે' એહ અપાર	૪૪
કૌતક કરના દારણે રે, જોને નહિ પરાનપુત,	
વિભીષણ પ્રત્યે બોલ્યો સહી રે, જામવાન સુત	૪૫
વીરા મેં જાણુતો નથી રે, એણે જનતા રાખ્યા સર,	
મોઘ લાગ્યો એ એકનો ન, તોયે નહિ મન ગર્વ	૪૬
એના ગુણ કૈના કુ રે, ને રમના મુખ એ,	
વિભીષણ નગનો વડે રે, સત્ય કહો તે વિવેક	૪૭

પર્વત પ્રોટો પ્રેમે કીર્ધો, સમર્થા રથાગશરીર.	૧૦
તે ઉપર ચક્રો આનંદે, જાણે ગિરિ ઉપર ગિરિ-એહ;	
પર્વત ચંપાણો પડયા પાણિયા, નગથી મોટો દેહ.	૧૧
નગ ચંપાણા વૃક્ષ બહુ ભાગ્યાં, પ્રોટ થયો દુમદુમાટ;	
લંકામાંહે ખડખડ પડી અતિ, સહુ પામ્યું ઉચ્ચાટ.	૧૨
પોળ પડી મોટાં કાશીશાં, પડછંદો થયો પ્રોટ;	
જૂ કપી ગિરિ અળ્યા અતિ, દેવ થયા દિગમૂદ.	૧૩
જીજ વિષે ભાર ધરીને, ચાલ્યો ચતુરસુજાણ;	
અંગ આકર્ષી કર્યું એકહું, મારમાર મુખવાણ.	૧૪
જાણે એ તો ગરૂડ ઉત્પત્ત્યો, જાણે એ તો રાહુ;	
જાણે એ તો સિંહ સંચર્યો, અંજનીસુત આગ્નનખાહુ.	૧૫
અનેક દેશ અવલોકયા અતિશે, વાટ ધાટ બહુ શેર;	
દ્વિમાયળ આવ્યો અતજિબળ, શીશ પૂછડું ફેર.	૧૬
તપોવન દીઠાં ધણાં, અમરના બહુ હાર;	
ઈંદ્રિયું સ્થાનક અવલોક્યું, પ્રેમતણો નહિ પાર.	૧૭
ઈંદ્રલોક યમલોક તે ઉપર, આપે અજલોક રમ્ય;	
તરવર છે તે વિવિધ પેરનાં, ફળભારે રજાં નમ્ય.	૧૮
નદી નદ સરોવર સુંદર, દીર્ઘકાય અનેક;	
અનુપમ અમરનાં સ્થાનક, જોતાં ના'વે વિવેક.	૧૯
સ્ફટિક મણિ ને ધાતુ અતિ ત્વાં, ગેર મનશીલ આદે;	
તે હામ સુત માસત આવ્યો, નિશ્ચે સુખેસમાદે.	૨૦
વાડી વન ઉપવન અતિ મોટાં, નગતણી બહુ હાર;	
જામ જુદ ને વેલ મોગરા, ચંપકના નહિ પાર.	૨૧
ઉપમા કહું કેટલી તેની, શંકરનો જે સસરો;	
શીતળ મંદ સુગંધ સમીર વહે, ગંધ તેનો પ્રસર્યો.	૨૨
દ્વિમાયળનાં હનુમંતેરે, શોધ્યાં સઘળાં શુંગ;	

૧૨. નગ-પર્વત. ૧૫. આગ્નનખાહુ-ધૂંટણુ સુધી લાંબા હાથવાળો.
 ૧૬. અતજિબળ-અતુલ જળવાળો. ફેર-ફેરવીને. ૧૮. અજલોક-અજલોક.
 રમ્ય-રમણિક. નમ્ય-અર્ચાત નમીને. ૨૦. સુખેસમાદે-સુખથી અને સમાધિ
 (એકાગ્રતા)થી-વિશ્વ વગર.

- ચઢયા અતિ હંચા અવાસ, થમે ડરી બનયે શ્વાસ,
 હબાડિયાયે પ્રેયો હુતાશ, અતિશે આજ્યો અગ્નિ આગશ ૨
 સુતા હુતા સ્ત્રી બનતા અગ્નિ આજ્યો અદ્ભુત તેહાર,
 પતિ બજ્યો ને નાદી નાગ્ય, યદ્ય રહો ત્યા હાહા-હાર ૩
 વસ્ત્ર વિના તે નાદી જાય, માગી મુઝો ને લાગી લા'ય,
 બાળક બળિયા બળતા માય, બજ્યો કે એ રાનસુતય ૪
 બળિયા કે નાગી ને નાથ, સુતા'તા બીડીને બાથ,
 એણી ગતે મૂઝા બહુ લોક, વિરહે વચુત્યા મેવે ચોક ૫
 બાળો રે રાવણુનુ ગજ, સીતા લાબ્યાનું કુણ કાજ,
 સહુ એને બાળે છે આજ, (જે) મરણુ પમાડયો સાજસમાજ ૬
 વળતા લાગ્યા મામેધામ, નામવા નહિ એકે શામ,
 શાને દુભવ્યા લક્ષ્મણ રામ, બીજી વાર યદ્ય અગ્નિ ગામ ૭
 બો'ળા યાયે ભુમાપાત, બાપ્યા હરિ અરિ અમખ્યાત,
 કોઈ કે'ના રે' નહિ વાત, નાહું સૌ જાયે વિખ્યાત ૮
 બડમે ગગને આબ્યો જઈ, સાગરતીરે રાક્ષસી ગઈ,
 એહાહિયો દીરો તે માય, જાણુ પાવકે આબ્યો આય ૯
 નાહું નગ-નિવાસી સહુ, બ્યારે બળતુ લાગ્યુ બહુ.
 કળહળાટ રાખ્દ બહુ યાય, વસ્ત્ર વિના તે નગન પગા ૧૦
 એક પાણુ બજ્યો એક પાગ, કોને મુખે લાગી આગ;
 જાણુ કપિએ માડ્યો જગ, રાક્ષસ બજ્યા બહુ મદમાગ ૧૧
 જોખ મેડી મે'ન બહુ પડયા, નારી નર બહુ બગી રડયા,
 જવ બડમ બહુ બ.મડયા, તવ રાવણુના યોધ બહુ ચડયા ૧૨
 સહના ટોપ હાથરોશ પાણુ માગ્ય મારપ મુખ કે'છે વાણુ,
 વાનર સામા કરે સમામ, નાદ કરે બહુ તેશે શામ ૧૩
 રાક્ષસ વડવા આજ્યા જઈ, રામે ધનુષ્ય ચડાવ્યુ તઈ,
 રામ ધનુનાદ રાક્ષસ કપિસાદ, દરાજેજન મજાગો ડહાદ ૧૪
 વાનર રાધવને મ'છે બેઠ, તમો જા મારે ધરો બેઠ,
 શે અર્થે ચડાવ્યુ આપ, સ્તશુ અમે તમારે પ્રતાપ ૧૫
 એમ કહીને વાનર મયા, કૃષ્ણ હાર નગરનું ગયા,
 રાવણે બળનું દીકું ગામ તેડ્યે કુબા રિકુમ તે શામ ૧૬

- કુંભકર્ણુના કુવર તેહ, પરાક્રમનો નવ આવે છેહ; ૧૭
 રયે હસ્તી ભેતયા વીર, પોળ્યે ધણુ આવ્યા રણુધીર.
 રાક્ષસ રાત્ર સમે આવિયા, કપિને નાદે બિહાવિયા;
 કુંભ ને કુડળ મણિજડયો, ધ્વજદંડ આકાશે અડયો, ૧૮
 વાનરતેજ પાવક પ્રકાશ, સુગ્રીવ લક્ષ્મણુ રામ તેજ ઉગસ;
 કે જાણે કોટિક ઉગ્યા બાણુ, નિશા દીમે દિન સમાન. ૧૯
 એક રાક્ષસ એક વાનર યોધ, સંકુલિત વળગ્યા ધરીક્રોધ;
 અકપન અગદ બે વીર, છેદે બેદે રહે શરીર. ૨૦
 અંગદે અકપન હણ્યો, મહીએ પાડીને અવગણ્યો;
 વાનરે રાક્ષસ માર્યા અતિ, બિમા ન રહ્યા તે મહામતિ. ૨૧
 કુંભે તે તો રાખ્યા વાર, શું એ ભાગા ખાઓ છો હાર ?
 હમણાં હું કરું સંહાર, વાનર તે મારે મન આર. ૨૨
 દ્વિવિદને એક માર્યું બાણુ, મહી પમાડ્યો ચતુરસુખણુ;
 મયદ તે તો તેનો ત્રાત, શિક્ષા (એક) સાગી મારી સાક્ષાત. ૨૩
 જાણ્યું મારું હેદે મોઝાર, પાંચ શરે પાડી તે ઠાર;
 પછે એક તીર માર્યું મયદ, વાળીપુત્ર આવ્યો જાણે અદ. ૨૪
 મામા મારી પાડ્યા બેહ, આવ્યો અંગ, અદ્ભુત દેહ;
 શિક્ષા એક નાખી સુચંગ, ત્રય બાણુ તે રાધી ભગ. ૨૫
 અંગદને પાડે જોડે, ધૂમ્ર વાનર આવ્યો તલે;
 સુખ વેગદર્શી જળવાન, રાક્ષસપર પડ્યા ધ્રુવજળવાન. ૨૬
 બાણુ વારી રાખ્યો તે વાર, જ્યમ વા વાછ ઉતારે ધનધાર;
 (જ્યમ) સાગરવેલ સામે ન જવાય, તેમ રાખ્યા રૂધી વાનર રણુરાય ૨૭
 ત્યારે આવ્યો સુગ્રીવ જૂપ, મહાયોધ દીસે સ્વરૂપ;
 તેણે પર્વત વરસાવ્યા અતિ, પૂઠે રાખ્યો અંગદ જતી. ૨૮
 વૃક્ષાણા નવ આવે પાર, મહા માર્યા રાક્ષસ રણુદાર;
 પછે કોપ્યો કુંભ કરે સંહાર, બાણુમેહ વરસાવે ધાર. ૨૯
 સુદ પ્રવર્ત્યુ ત્યારે ઘોર, પ્રહારે પાડિયા પરમ ક્રોર;
 રાવણમાતમુન વાધ્યો જોર, વાનર પાડે સજળ સો'ર. ૩૦

૨૦ સંકુલિત—એકદા ચઢે. રહે—દાંતથી ૨૨. વાર—વારી ૨૫. મા-
 મા—(અગદના). સુચંગ—અર્થાત્ ઘણી મોટી. ૨૬. સુખ—સુખેણુ (?) વેગદર્શી—
 એ નામનો વાનર. ૨૭. સાગરવેલ—સમુદ્રની બરતી.

સહસ્ર જોજન અનલોડ્યો આખો, એવો અતિ અબગ	૨૩
પછે પસ્તાણો પવનપુત્ર, શૂન કૂર તું હેમ,	
ઔપધી અતોપ કરી, નથી ધચ્છતો રામને ક્ષેમ	૨૪
લીધા વિના નથી જાતુ, હું કરી આલ્યોણુ નેમ,	
તારે મન કષ્ટ છે કૂડા, મારે રામશુ ગ્રેમ	૨૫
પછે મનમા મતિ વિભાસી, નથી જોનતો ગિરિ વાણુ,	
નથી ઓળખતો તે ઔપધી, દુખિયા શારંગપાણુ	૨૬
તો હવે હું ઉખેડીને, શૂન લેખને જાઉં,	
પરબતુ પર્વતને પૂરો, જઈ ઓશિકળ યાઉ	૨૭
હાક પાડી હઠે હનુમતે, લેઈ રામનું નામ,	
પૂછ વિંછીને શૂન ઉખેડે, બળતણુ એ કામ	૨૮
હળવે ઉપાડી ઉઘો, ચાલ્યો તે આકાશ,	
આશ્વિન્યે ઓળખ્યો વિશ્વિપણુ, જાઉં તેની થાસ	૨૯
સહુ આશ્ચર્ય પામીને કહેછે, જાણુ ખીન્ને સૂર,	
પર્વત હેમ ને હનુમત હેમવર્ણુ, આલ્યો ઉરાઉર	૩૦
વાટ જુએ છે વાનર તેની, પેખ્યો પરમ પવિત્ર,	
ઓ આલ્યો શૂન લેઈ હનુમત, એ અંદુજીત ચરિત્ર	૩૧
નાહ કરે તે વાનર સામા, લેઈ નામ રઘુનાથ,	
સીતાપતિ કહી આલ્યો હનુમત, પર્વત લેખને હાથ	૩૨
વિશ્વિપણુ કહે હવે જારી, ઔપધી મેં નન નીરખી,	
શૂન ઉખાડી તે માટે સાલ્યો, હવે લ્યો તમે પરખી	૩૩
બ્રાત રાવણનો આનહ પામ્યો, બનો બનો હનુમત દાથી;	
વિશલ્યા એક લેઈ ઔપધી, જવાડયા સહુ સાથી	૩૪
મૃતસજીવની વિશલ્યા, સુનર્ણુસધાની જ્યેષ્ઠ,	
નાસિકાએ સુગંધ કરાવી, ઉઠાડયા કપિ શ્રેષ્ઠ	૩૫
સુગ્રીવ અગદ કુમુદ કેસરી, ગવય ગજ ગવાક્ષ ગધમાદન,	
નાસિકાએ અડાડી ઉઠાડયા, લદમણુ જગજીવન	૩૬
એ આદિ નાકે સુગંધ દઈ ઉઠયા, અડસઠ કોટિ જગવત,	
વળી શૂન હેમનો દામ મે'લીને, આલ્યો ત્યા હનુમત	૩૭

૨૪ હેમ-દે હિમાચળ । ૩૫ સુવર્ણુસધાની-સુવર્ણુ ચતુર્થા સ-
ધાની' પ્ર ૨ જ

સુગ્રીવ રામ બેઠા બેઠુ મળી, બીજા બહુ બળવાન;	
આજ આપણ તો ઉગર્યા, બે હતો હતુમાન.	૩૮
તૃતીયા ફાટ્યુન વહીથી, સપ્તમી લગે દિન પચ;	
વિકળ રહ્યા ઔપધી આણી, વળી વિભાસે સચ.	૩૯
રાવણ કેરો બ્રાતા માર્યો, વિડાયો કુંભકર્ણ;	
પ્રધાન માર્યા સુત સંહાર્યો, મહોદર પમાડ્યો મર્ણ.	૪૦
સુગ્રીવ કે' ઈદ્રિજિત મા' ચોધો, ઢળશે નહિ ત્યાં ધરણ;	
મુજ સરખા લક્ષ્મણ સરખા, પ્રહાર્યો પાડ્યા અશરણશરણ.	૪૧
દવે વે'લા થાઓ જાઓ, લંકામાં તતકાળ;	
રાત્રી છે માટે ઉઝાડિયાં લેઇ, અનેક કરજો આળ.	૪૨
પ્રણામ કરી પ્લવંગમ પળિયા, કયો લંકામાં પ્રવેશ;	
રાક્ષસીને પીડે મો'કમ, સુગ્રીવનો ઉપદેશ.	૪૩
રાક્ષસ મારે હઠે ન હારે, ઉતારે પણ નાદ;	
હુત હુત કરી વાણી બોલે, સળળાવે તો સાદ.	૪૪
બાળક માર્યા સુતાં હુતા, જે માતાની પાસે;	
વાનર વસમા વેરી દેખી, જોતાં રોતાં નાસે.	૪૫
કો નારીના ચૂડા બાણ, નાખે ઊરાજિર;	
શોણિત માસે પ્રહાર સાલે, જાણે વાનર ચર.	૪૬
મંદિર પાડે નારી ઉપાડે, ત્રાડે તે વાનર વીર;	
ચઢી આડે સર્વ વણસાડે, રમાડે નારીશરીર.	૪૭
નાગા નકટા રાક્ષસ રાતે, ધાયા કરવા મુદ્ધ;	
નિદ્રામાંહે મંદિર બાળ્યા, પશુ પામરની બુદ્ધ.	૪૮
રાક્ષસે વાનર પછે માર્યા, સંહાર્યા અસખ્યાત;	
કપટ કરી નિરાએ આવ્યા તો, હવે બે બે અમારી વાત.	૪૯

કુડલું ૨૭ મું.

રાગ મદહાર.

સુધી રાક્ષસકેરાં વચન, વાનર દહે કરશુ દહન;
વળી પ્રેયો હુતાશન, બાળ્યાં મહા મોટાં ભવન

- ત્યારે બોલ્યો સુગ્રીવરાય, તારૂં પરાક્રમ કહ્યું ન જાય;
ઈંદ્રજિત જેવો કહેવાય, કુમકર્ણુ સમતોતે કાય. ૩૧
- ચરિત્ર ચાતુરી રાવણુ સમાન, મહામોટાના તમો સતાન;
અમો પશુ પામર અજ્ઞાન, અમારે માથે શ્રીમગવાન. ૩૨
- એવું કહેતા થયો રણિયાત, સુગ્રીવ વાર કહી તે વાતઃ
સુગ્રીવે શિલા મારી ગ્રૌહ, ધનુષ્ય તેહનું બાળ્યુ મૂઢ ૩૩
- ધનુષ્ય પડ્યું મધ્યે તે શર, અતિ ઉગ્ગ્રશો ગરાગિરઃ
જપ સુગ્રીવ ઉપર તે પડ્યો, જાણે પર્વત પર્વતપર ચડ્યો ૩૪
- સુગ્રીવને એક સુષ્ટિ હણી, પડ્યો પૃથ્વી વાનરધણી,
પ્તવગ પીડા મામ્યા ધણી, દીસે સેના સર્વ દામણી ૩૫
- હાટપ હંદે રાય સુગ્રીવતણું, રમ્ત નીસરું અતિશે ધણું;
ગાહ્યો વીર કહે હમણા હણુ, એને લેખામ નવ ગણું ૩૬
- માયો એક મુકીએ કરી, બો'ણુ જગ બૂજાએ ધરી,
અવનિ ઉપર પાડ્યો આરિ, સેના શોકે નાડી ખરી ૩૭
- કુમ થયો અવનિએ પાત, રક્ત આકાશજાણે ચડ્યોવરમાત,
સૂતો રાજે રાજકુમાર, પ્રાણુ રહિત થયો તે દાર. ૩૮
- રાક્ષસ રાજા રાજા જાય, વાનર કહે છે સુગ્રીવરાય,
તમ વિના કોણે જીતાય, અનમા રીજ્યા મોદ ન માય. ૩૯
- નિકુમે તેની જાણી વાન, બાધની કીધી ત્યાં પાત,
કુમકર્ણુ પડ્યો મુજ તાત, હવે હું ચક્રું વિખ્યાત ૪૦
- અનેક આત્રણુ આપે દેહ, આયુષ્ય મેરા નાવે છેદ
ભોગગ લેષ દેરવનો તેહ, હનુમત કહે મેં વારિયો એહ ૪૧
- નિત્રે માફ એને આજ, એટલું એ આગમિયું કાજ,
એવે આ યો રાક્ષસ રાજ, માફ હમણા સાજ સમાજ ૪૨
- પરિધ દણી હનુમતને હંદે, નાનનીમુત વગનો એમ વદે,
પરિધ તેં મારી તો જોહ, મારે ઉર વાગી ચૂર ધણ તેહ ૪૩
- જાણે તણુમા અનિતણુ, એમ ભોગગના હડખા મણુ,
પઉં દણી હનુમતે મુદ, હંદેમાણે છેડો પાપિદ. ૪૪
- દેયુ હાટપ શોભિત નીસરું, વગી મુદ વીમરું આદ્યું.
વગી કરે હનુમતને પ્રદાર, રાજપુત દરખ્યો અપાર. ૪૫
- હનુમતે ધરિયો અનમા કોષ, વડી વારો વડે એ યોષ.

આપ જોતો હોશે વાટ, ચલાવું એને તે ધાટ.	૪૬
એમ કહીને તે ઉછળ્યો, સદાસ પાસે તે તો પળ્યો;	
જઈને તે ઉપર ચઢ્યો, જાણે પર્વત પર્વતશુ વઢ્યો.	૪૭
જઈ બે હાથે ચાપ્યો કંઠ, મોકલવા મચ્છે વૈકુંઠ;	
કરડી મરડી ચાંપ્યો ભોમ, પડછદો સંભળાણો બોમ.	૪૮
શિથિલ શરીર, થયું ગયા પ્રાણ, પૃથ્વી પડિયો હુષ્ હાણ;	
વાનર બોલ્યા જયજય વાણ, કુભ નિકુંભ હણાણા જાણ.	૪૯
વહી અણખી ફાલગુણતણી, બે ભાઈને નાખ્યા હણી;	
ફાલગુણ લગી દિન પંચ પ્રમાણ, તે બે વઢી મુઆ નિર્વાણ. ૫૦	

કડવું ૨૮ મું.

રાગ દોહૈરા.

સેવક જઈને કહે રાવણને, કુંભ નિકુંભ હણ્યા બે વીર જી;	
દશરથ ચિતા અતિ પામ્યો, નયણે ચાલ્યાં નીર જી.	૧
કુંભકર્ણનું દુઃખ હણુ, હણ્યા વળી સુત એના જી;	
હવે હું મોકલું કેને, ભાગી સધળા સેના જી.	૨
ખરતણો, કુવર બોલાવ્યો, મકરાક્ષ તેનું નામ જી;	
વીર તે હવે વઢવા જાવું, પરાક્રમી પ્રધાન જી.	૩
તારો બાપ એણે માયો'તો, તે સંભારો આજ જી;	
એવું કહીને રહ્યો અણબોલ્યો, રાવણ જે મહારાજ જી.	૪
મકરાક્ષ કહે મહારાજ, કહેવાની જોતો'તો વાટ જી;	
રાગ લક્ષ્મણ પ્યવગ મારવા, એનો શો ઉચ્ચાટ જી.	૫
પિતાતણું વેર હું વાળું, ટાળુ દુઃખ તમારું જી;	
તમારે પ્રતાપે રાજજી, હઠે ચઢ્યો નવ હાઈ જી.	૬
એવું કે'તાં રાવણ રીઝ્યો, તારો જી વિશ્વાસ જી;	
અતિશે તેની પૂજા કીધી, આનંદે ઉદ્દાસ જી.	૭
પુષ્પ સમર્પ્યા આસન આખ્યાં, મકરાક્ષ ચરણે લાગે જી;	
કર જોડીને આગળ બિભો, રહ્યો આગા માગે જી.	૮
એવે રાવણે આશિષ દીધી, વેલો આવજે ઘેર જી;	

- બહાર આવી રથ આણ્યા, સેના તેડી બહુ પેર છ. ૬
- અશ્વ ગજ રથ પાળા આવ્યા, નાવે તેનો પાર છ,
સહના ટોપ હથેરા પેરી, આવ્યા બહુ તે દાર છ. ૧૦
- રાવણ બોલાવે છે તેને, આવીને તો બહાર છ,
રખે મનમાં ખીક આણતો, ઈદ્રજિત આવશે વહાર છ ૧૧
- રથ ભેરીને તેને સચરતા, અશ્વ કરે રદન છ,
અપશુકન અધિકા પામે તેને, વામે ઘેર પવન છ. ૧૨
- અપશુકન અભિમાને મૂરખ, માને નહિ લગાર છ,
વાહી નિશાન વાનરની પાસે, આવે નિઘાયર જુગાર છ ૧૩
- વાનરખાણે માર્યા નાહા, રક્ષસ સઘળા ઝોપે છ,
વાજ આવી શાખામૃગ ભાગ્યા, સારે રાધવ કોપે છ ૧૪
- રામે બાણ મેથી નિવાર્યા, તેહતણા તો અશ્વ છ,
રાધવ પ્રત્યે રક્ષસ બોલ્યો, બાળ્યા સારે શસ્ત્ર છ. ૧૫
- રક્ષસ અસંખ્યાત ભયકર, કાળી કાયા ફૂર છ,
રામ લક્ષ્મણ બે પડે નેત્રે, મારીને કંઈ ચૂર છ. ૧૬
- મારો પિતા જણે માર્યો, પંચવટીએ પ્રેલ છ,
તે રામ ઠેર મારે હું જો, દેખુ તે મુલ છ. ૧૭
- તેના રૂધિરમાહે સાઈ, પિતા કેઈ શ્રાદ્ધ છ,
મૂરખે મારો બાપ મારિયો, એ તો દોષ અગાધ છ ૧૮
- રામે તે તો સૂર સાંભળ્યા, વચન મળ્યા તે મન છ,
અનેક વાનર મધ્યે છે, તવ બોલ્યા જગજીવન છ. ૧૯
- તારો તાત એકલો નથી માર્યો, ખરૂં દૂપણ ત્રિસિરા વીર છ,
ચોદ સહસ્ર મેં તો હણ્યા, હઠે મેલી એક તીર છ. ૨૦
- કુબકર્ણુ ને હણિયા બીજા, એકેકપે બળનંત છ,
હવે અહીં આવ્યો મરવા, જઈ મરો તાતને ખત છ. ૨૧
- મદમતિ તું આપ વખાણે, આજ આવિયો કાળ છ,
આમિય આહાર કરશે તારૂં, સસા ને સિયાળ છ. ૨૨
- રાવણ મારૂં હવે ન હારૂં, સાઈ સુરના કામ છ,
વિભીષણને આપુ લંકા, તો અવતર્યો હું રામ છ. ૨૩
- સીતા હરી ગયોઢે રાવણ, નથી વિસર્ણુ મુજને છ;

વચને વળી ક્રોધ ચઢાવી, કેમ મે'હું હવે તુજને છ.	૨૪
વાનર મનુષ્યનું શું હણતું, માયા માંડું મોટી છ;	
જેને તેને પ્રકારે માફ, મીઠ્યા થાયે ખોટી છ.	૨૫
એવું કહીને માર્યા મો'કમ, અન્યો અન્યે તીર છ;	
ગાંજ્યા જાયે નહિ કો રણમાં, બાણે ભર્યા શરીર છ.	૨૬
રામને અતિ અછ મારિયાં, મકરાક્ષ મહાધોર છ;	
વાનર દેખીને મોહ પામ્યા, રવ ભર પાડે સોર છ.	૨૭
રાધવજીએ આઠે બાણે, ધનુષ્ય નાખ્યું ભાંજી છ;	
ખીજી સુંદર શ્રીગણ આપી, અતિ અનુપમ તાજી છ.	૨૮
વળી એક બાણ મૂકીને, ભાંગી તે રધુનાથ છ;	
રથ ભાગ્યો સારથી માર્યો, પેખેછે સહુ સાથ છ.	૨૯
કરિયા બાલા આડા આપી, જીએ તેનીશ કોડ છ;	
જય રામ જય રાજવલ્લભન, રખે લગાડો ખોડ છ.	૩૦
ધોર મુઠ્ઠા મેલ્યું ત્યારે, વિના રથ ખરતન છ;	
શળ ફેરવ્યું માથા ઉપર, એહ વિમાર્યુ મન છ.	૩૧
રીસે રધુનંદનને માર્યું, હેમરૂપમય શળ છ;	
રામજીએ બાણે ભાગિયું, પામ્યો દુઃખનું મૂળ છ.	૩૨
ગદા તોમર ખડ્ગ મારિયું, પરિધ પ્રાસ ને ધાત;	
આવતાં વચમાંથી ભાગ્યાં, સ્વામી શ્રીઅવિનય.	૩૩
અછ વિના થયો તે પાપી, ઉલળિયો ગગ	
આવી ઉપર પડતો પેખી, જોયું જમણવનઈ શોધ.	૩૪
અગન્યાછ બાણ મેલી હેઠેમાં, પાડ્યો પૃથ્વું શરીર;	
ઉદ્ધરાટો અતિસે દુઃખ પામ્યો, માર્યા મો'ક.	૩૫
એક બાણે મકરાક્ષનું, રામે છેલ્લું શીશ છ; બળવાન;	
દ્વિજિત તે પડ્યો પેખ્યો, પૂઠે મોકલ્યોતો અધણિ.	૩૬
રામસેનમાં રીસે કરીને, બાણે હણ્યાં બહુ અગ છ	
સામાં બાણ રામે અતિ માર્યા, અન્યોઅન્ય કરે ભંગે	૩૭
રૂદ્રતણી જાણી એ ક્રીડા, પ્રલયકાળે પશુપાળ છ;	

૨૮. ખીજી ઈ-વળી રામને ખીજી સુંદર શ્રીગણ (શક્તિ) ૪૨
 મારી. ૩૦. કરિયા ઈ-ત્યારે તેણે આડા આવીને બાલા કર્યા-ખાત
 ૩૨. હેમરૂપમય-સેનાનું તથા રૂપાનું. ૩૫. ઉદ્ધરાટો-આટો-ત્રાંસો (૫૪૩

વાનર કરે વિનાય, એલો પ્રૌઢુ કીધુ પાપ,	
રણિયાત રાનણુસુત શર, પરાક્રમ કીધુ કર	૪૪
કરે ગાઢે સરે હાસ, કયો ગીતાનો નાસ,	
વાનર મનમા વિચારે, એ પાપી સડુને મારે	૪૫
એવુ વિમામતા પેખી અગિટ, અ યો હનુમત જ્યા બગિટ,	
અજનીસુત પૂછે ભાઈ, કયા અહીં આ-ચો ઉભાઈ	૪૬
એ પ્રતે નન ચાને, હામ વડનાની ધાને,	
પનનપુત્ર એમ બોલે, નથી કો રામને તોરે	૪૭
એ ભાગા નાશી જમ્મએ, મયર કાપાએ ન ચમ્મએ,	
આવે સડુ મારે સાથ, હું મારૂં એને હાથ	૪૮
એવુ કહી કપિ ઉભણા, શર થયા અતિ સપરાણા,	
શિના શિખર બડુ મારે, નિશાચરનો નાદ ઉતારે	૪૯
વૃક્ષ ગિરિ દૃષ્ટા અપાર રીઝતોતો રાવણકુમાર,	
તે પામ્યો મન વિપાદ માડયા હરિએ નાદ	૫૦
દુત દુત કરે વાણુ, શિલા નાખી હનુમાન સુમણુ,	
તે દેખી સુત બૂપાળ, નાશી ગયો તતકાળ	૫૧

કંકલુ ૩૦ મું.

રાગ કાલેરો

હનુમતે શિના એક નાખી, તે પેઠી પાતાળ રે,	
નાડો નિશાચર તેજે ન વાગી, નહિતર આણુત કાળ રે,	૧
સારથીને સુતરાવણુ કહેજે, તે કીધા ઉત્તમ કાજ રે,	
રથ વાળ્યો તેજે શિના ન વાગી, નહિતર માગન આજ રે	૨
પછે રથમા સુદ કરે અનિ, વગસાવે વા ર મેદ રે,	
શિના શિખર પર્વત વૃક્ષ માર્યા, નાવે તેનો છદ રે	૩
રાક્ષમે માર્યા હરિ ન હાયા, સહાર્યા સમામ રે,	
ઈન્દ્રિત વટે પછી પોતે, હવે હું મારૂં હામ રે	૪
બાણુ બળિને બોળા નાખ્યા, તવ બોલે હનુમાન રે	
શાન તાવ તમાન મારે, છે વાનર બગવાન રે	૫

પછે માર્યા નિશ્ચયર અતિશે, શિલા હણી અત્યત રે;	
પન્થિ પટિશ પાશે જાણી પીડયા, બળનો નાવે અત રે.	૬
હનુમાન કહે હરિ પ્રત્યે, સીતા મારી હાર રે;	
જેને અગ્નિ સુદ કરતા'તા, તે પડી પૃથ્વી મોઝાર રે.	૭
તો હવે જીવી શુ કીજે બાધ, સુદ કરોને ઘોર રે;	
માહોમાંહે મોકમ મારે, પ્રહાર કરે કઠોર રે.	૮
છિદ્રજિત વળી તપ પાડો હોમશાળાએ આલ્યો રે;	
જપ જાગ યુક્તે તો કીધા, અપાર રડો આલ્યો રે.	૯
ગમે શબ્દ શસ્ત્રના સુણિયા, બોલાલ્યો જાળવાન રે;	
વડી વારના સુદ કરેછે, વાયુપુત્ર મતિમાન રે.	૧૦
જારે બાધ તેની પામે, મેન લેષ સગ્રામે રે;	
દીંછરાજ આલ્યો ઉવટશુ, બ્યારે મોકલ્યો રામે રે.	૧૧
પશ્ચિમપોળે પ્રેમે આલ્યો, જ્યાં છે હનુમત હાથી રે;	
રામકને પાછા વળી આલ્યા, શોભતા બે સાથી રે.	૧૨
રાધવ કહે ક્યમ સુદ કીધુ, મને કહેને મર્મ રે,	
અજાનીનદન કહે અમો કીધુ, અતિશે પરાક્રમ રે.	૧૩
તો એ કામ કર્યું એણે કુકુ, માર્યા સીતા માત રે;	
પછે અમો પરતાણા પ્રભુજી, કે'વાની નહિ વાત રે.	૧૪
કહેતા ખેવ પડ્યા રઘુનદન, છેવો મૂળથી દુમ્મ રે;	
કામકામથી વાનર આબ્યા, રાધવ પડિયા જમમ રે.	૧૫
આસનાવાસના દે સૌમિત્રિ, દેધ આલિંગન રે;	
એમ ન શોભે અવનિ સૂતાં, સ્વામી જગજીવન રે.	૧૬
ધર્મ ધરે કરે કારજ સુરના, અવિનાશી તુ એક રે;	
સ્થાવર જંગમમા તુ વ્યાપક, ન લહે વેદ વિવેક રે.	૧૭
અધર્મી એ અદપ જીવ છે, સત્યવત તેજપે રે;	
તો સંદેહ શો મનમાં સ્વામી, તમ આગળ ક્યમ દીપે રે.	૧૮
સ્થાવર જંગમમાં તું વ્યાપક, સત્યવંત રઘુરાય રે;	
અદપમતિ એ અતિ પાપી છે, પિશિતાયન કે'વાય રે.	૧૯
તાતજણુ તમો વચન પાળિયું, ધન ધાન્ય ને રાજ રે;	

તે તજ તમે વન પધારી, કીધા મોટા ઝાઝ રે	૨૦
ધન વિના તે ઘાઈ ન માને, ધન વિના સમ સમતો ન રે,	
ધન વિના હીન આધીન ધનવિષ્ણુ ધની નિટોત રે	૨૧
ધને રાજ માને મોહ, ધને માને નાર રે,	
ધને સગુ થાયે સહુએ ગેવત્ર કલત્ર પરિવાર રે	૨૨
ધને તપ તીર્થ તો યાયે, ધને વશ છે સસાર રે,	
રાજ્ય મેલ્યુ ધનહીન થયા, તો મારી સીતા દાર રે	૨૩
રાજકોજનું તાત મુઆનું નથી દૂપણુ ભારી રે,	
ઈન્દ્રજિતે અતિ આપદા આપી, જે વેદેહી મારી રે	૨૪
ભાઈ કહે બેટો ભૂધરજી, વેર સીતાનું વાળો રે,	
લમ વાળો ને ઉચાળો, શોભા સધળી ટાળો રે	૨૫
ઈન્દ્રજિત હણુ સહી, માઈ ગજંતોખાર રે,	
એમ કહે સુત સુમિત્રાને, આખે આસુધાર રે	૨૬
સીતાને વિરહે પડ્યા છે, રામચંદ્ર રણધીર રે	
વૃક્ષવેની જ્યા લાખો લતા, ત્યા આલ્યા વિભીષણવીર રે	૨૭
લક્ષ્મણના અમ ઉપર છે, રામચંદ્રનું શીશ રે,	
વાનર સહુ વીંટાણા ખાસે, સુગ્રીવ આદિ અધીશ રે	૨૮
રાખસરખા સૂતા દેખી, વિભીષણ કહે રદન રે,	
ગદ ગદ કહે પૂછે રેમે, કથમ પડ્યા જગજીવન રે	૨૯
કહે લક્ષ્મણ ઇન્દ્રજિતે, મારી સીતા સુંદરી જાણુ રે,	
રામને કહ્યું હનુમતે, તેણે પડિયા શર્દૂંગપાણુ રે	૩૦
વિભીષણ કહે છે હણી ન જાયે, સીતાનું મન દામ રે,	
દ્રવ્યે ન ચળે બેદે ન ચળે, વા'લા તેને રામ રે	૩૧
સીતા માયાએ માડ કરી હશે, હું નવ માનું એહ રે,	
સાનવળી સુણી વાયક સુંદર સ્વામી સ્યામળ દેહ રે	૩૨
વિભીષણ કહે વિકુનને, વેદેહી ન મરાય રે,	
તેહ જગતતણી જનેતા, એ કપટતણો ઉપાય રે	૩૩
નિકુમ્મિયા નામે હેમચાલા, ઇન્દ્રજિતની એક રે,	
માયા માડવા હવિદ્રવ્ય હોમે, કરીને મન વિવેક રે	૩૪

૨૧ ધની-ધનુષ્યધારી-ધનુષ્યધારી પણ ધન વિના હીન છે ૩૪
હવિદ્રવ્ય-દોષવાના પત્તર્ય

તે માટે એણે માયા મીતા, પમાડી તો મરણ રે;	
તમે ને માયાએ ગોઘા, સ્વામી અશરણશરણ રે	૩૫
તે હમણા ગયો હોમ કરવા, રાવણસુત બળવાન રે;	
અભગ યધ અહીંઆ આવેછે, ત્યાં જન્મએ ભગવાન રે.	૩૬
હોમ કરતાં માંહે જન્મને, કીજિયે તેને ધાત રે;	
તમે ને ના આવો તે હામે, મોકલો લક્ષ્મણ જાત રે.	૩૭
રામચંદ્ર કહે નવ પ્રીછ્યો, જે કહ્યા વચન રે;	
વળી મુજને સમજાવો, સાવધાન થયો તન રે.	૩૮
વળી વિભીષણ કહેવા લાગ્યો, એણે માયાસીતા મારી રે;	
તેતણુ તમે દુઃખ પરહરે, સ્વામી દેવમુરારિ રે.	૩૯
વાનર દામદામ મોકલિયા, વહેંચી વઢવા વીર રે;	
રાવણી જેને પામેછે, કારણ તેનું ગંભીર રે.	૪૦
નિકુભવા હોમશાલા છે, ત્યાં કરે જપતપ જાગ રે;	
પછે દેવ દાનવ વિદાધર પીડે, એહતણો એમ લાગ રે.	૪૧
તેણે સ્થાનક હોમ કરેછે, હમણા આપણે જન્મએ રે;	
તેનો જાગ ભાગીને આવીએ, વેગે તત્પર યધએ રે.	૪૨
તમે ના આવો તો સાથે મોકલો, સુમિત્રાસુત શર રે,	
મખ ભાજિયે તો એ જીતાએ, યાથે ચૂરાચૂર રે.	૪૩
સીતા પામિયે દુઃખ વામિયે, જન્મએ હોમશાલા રે;	
ઈંદ્રજિત ને રાવણ બળિયો, જીજ્ઞ યોધ છે ભના રે	૪૪
હોમ કરતાં પેહેલુ જવાએ, તો એ તો મરાય રે,	
નિભીયણના વચન સામળી, (રીઝ્યા) હલટ અગન માય રે.	૪૫
રામ કહે તે કહ્યું તે વાર, જીત્યાનો વિધિએહ રે;	
દોમ કરે વીર નિરચિનો, બ્રહ્માસ્ત્ર ધરતો તેહ રે.	૪૬
અતર વિચરે છનો યુદ્ધ કરે, તે પ્રત્યે કથમ આવે રે;	
પાપીના પરાક્રમ નૌઠા, મુજનનમાહે સાહે રે.	૪૭
વિભીષણ હનુમત ને, જાળવત રીઝરાજ રે;	

૩૮. નવ પ્રીછ્યો-તમે જે વચન કહ્યા તે મેં ચિત્તની અમ્બરચતા-
ને લીધે સાંભળ્યા નહિ, માટે મને ફરીને કહ્યો. ૪૦. રાવણી-રાવણનો
પુત્ર ઈંદ્રજિત ૪૬. હોમ કરે ધન-ઈંદ્રજિત વર વિરચિનો (બ્રહ્માનો-બ્રહ્માને
પ્રસન્ન કરવાને) હોમ કરેછે.

તે તજી તમે વન પધાર્યા, કીધા મોટાં કાજ રે.	૨૦
ધન વિના તે કાઈ ન માને, ધન વિના શબ સમતોડ રે;	
ધન વિના હીન આધીન, ધનવિણુ ધની નિટોડ રે.	૨૧
ધને રાજ માને મોન, ધને માને નાર રે;	
ધને સગું ધાયે સહુએ, મોત્ર કલત્ર પરિવાર રે.	૨૨
ધને તપ તીર્થ તો યાયે, ધને વશ છે સંસાર રે;	
રાજ્ય મેલ્યું ધનહીન ઘયા, તો ખારી સીતા દાર રે.	૨૩
રાજકાજનું તાત મુઆનું, નથી દૂષણ ખારી રે;	
ઈંદ્રજિતે આતિ આપદા આપી, જે વેટેહી ખારી રે.	૨૪
ખાઈ કહે બેઠો જૂધરજી, પેર સીતાનું વાળો રે;	
લંકા બાળો ને ઉચાળો, રોખા સઘળી ટાળો રે.	૨૫
ઈંદ્રજિત હણું સહી, મારું મન તોખાર રે;	
એમ કહે સુત મુમિત્રાનો, આંખે આંસુધાર રે.	૨૬
સીતાને વિરહે પડ્યા છે, રામચંદ્ર રણધીર રે;	
જુદાવેલી જ્યા લાખો લતા, ત્યાં આવ્યા વિભીષણવીર રે.	૨૭
લક્ષ્મણના અગ ઉપર છે, રામચંદ્રનું શીશ રે;	
વાનર સહુ વીંટાણા ખાસે, સુગ્રીવ આદિ અધીશ રે.	૨૮
શબસરખા સૂતા દેખી, વિભીષણ કરે રૂદન રે;	
ગદ ગદ કહે પૂછે પ્રેમે, કથમ પડ્યા જગજીવન રે.	૨૯
કહે લક્ષ્મણ ઇંદ્રજિતે, મારી સીતા સુંદરી જાણુ રે;	
રામને કહ્યું હનુમંતે, તેણે પડિયા શારંગપાણુ રે.	૩૦
વિભીષણ કહેછે હણી ન જાયે, સીતાનું મન દામ રે;	
દ્રવ્યે ન ચળે ભેટે ન ચળે, વા'લા તેને રામ રે.	૩૧
સીતા માર્યાએ માંડ કરી હશે, હું નવ માનું એહ રે;	
સાનવળી સુણી વાયક સુંદર, સ્વામી શ્યામળ દેહ રે.	૩૨
વિભીષણ કહે વિકૃતને, વેટેહી ન મરાય રે;	
તેહ જગતતણી જનેતા, એ કપટતણો ઉપાય રે.	૩૩
નિકુંભિકા નામે હોમચાલા, ઇંદ્રજિતની એક રે;	
માયા માંડવા હવિદ્રવ્ય હોમે, કરીને મન વિવેક રે.	૩૪

૨૧. ધની-ધનુષ્યધારી-ધનુષ્યધારી પણ ધન વિના હીન છે. ૩૪. હવિદ્રવ્ય-હોમવાતા પદાર્થ.

- વાનર રીંછ બહુ તેડી બન્યો, આરા ગામું આજ રે. ૪૮
- લક્ષ્મણુજી તમે ત્યાં બન્યો, તેડી વિભીષણ સાથ રે;
- સુખ પામ્યો સુણી સૌમિત્રિ, ધનુષ્ય બાણ મર્યા હાથ રે. ૪૯
- સેના પ્રેરી પરમ મનોહર, તોમર ત્રિશુળ ખાણ રે;
- સહ સાજને રાવન પ્રત્યે, એણી પેરે બોલ્યો વાણ રે. ૫૦

વડવા જાઓ વાર મ લાઓ, ધાઓ મોઢલવા મુખ રે.	૧૧
ત્રેયા રઘુનાયે આઘ્યા સાયે, સાયે મેં તો રહેવું રે;	
એથું વડજે અતિ આયડજે, લડતે મુજને કહેવું રે.	૧૨
આતા માગી ચરણે લાગી, વિભીષણ ગયો વેગે રે;	
વડ વૃક્ષ વિગે રહી મારે, બોલ્યો ઈંદ્રજિત જિંદવેગે રે.	૧૩
કાકા કુમતિ ફૂડું કીધું, મળ્યો માનવને મૂડ રે;	
રાક્ષસકૂળ ગયો તથા તું તો, મહામોહું જે પ્રોહ રે.	૧૪
રાવણ સરખો ભ્રાત સ્વજન તથા, મળ્યો રાત્રને મંદ રે;	
સહોદર તથા મળ્યો અન્યને, પડ્યો પરને ફૂંદ રે.	૧૫
સગો મૂરખ તોયે વાર, રહેવું તેને સંગ રે;	
પરજન ચતુરને નવ મળિયે, નિશ્ચે હોયે બંગ રે.	૧૬
મારે તાતે કહ્યું કહણ કાંઈ, તારે તે તો બ્યેષ્ઠ રે;	
છાંડીને નવ જવું જોઈતું, કહાવત અતિશે શ્રેષ્ઠ રે.	૧૭
વીર વિભીષણ જાતો બોલ્યો, વૃદ્ધ તે તારો તાત રે;	
તેનું વચન હું શિર ચઢાવું, જો ઘટતી કહે વાત રે.	૧૮
પરધન પરનિંદા પરદારા, આદિ કરે પરદ્રોહ રે;	
કાળ કૃત્યા એને પીડેછે, પામ્યો તેણે મોહ રે.	૧૯
દેવ સંધાતે સંત સંધાતે, સદા એને દેષ રે;	
રાક્ષસગુણ મુજમાંહે નથી રે, કરમે કરીએ ખેવ રે.	૨૦
લકા બળશે રાવણ મરશે, હરશે તારા પ્રાણ રે;	
લક્ષ્મણ સગે વઢે રંગે, અંગે અત્ર પ્રમાણ રે.	૨૧
વડમાં રહેતો તો મેં લીધા, હવે હોશે નાશ રે;	
જમસદન જોવાને જાણો, અમ જોતાં ઉલ્લાસ રે.	૨૨
વચન મુણીને કાકાકેરાં, બોલ્યો તે બળવત રે;	
તે કહી કહણ અતિ વાણી, તેનો આજું અંત રે.	૨૩
રથ મનોહર મારો જોજો, અને અનેક હયિય	
મારીને મોકલું સહુને, સર્વસુતને દાર રે.	૨૪

૧૫. પરને—‘પામ્યા’ પ્ર. ૨-૪. ૨૦. રાક્ષસગુણ નથી તેનું કારણ કહેછે. કરમે કરી ૪૦—મારાં સહર્મે કરીને મારામાં એ રાક્ષસગુણ નથી. ખેવ—નિશ્ચય. ૨૪. સર્વસુત—યમ ‘સુરયસુત’ પ્ર. ૪ થી.

સૌમિત્રિ કહે શુ લવે છે, બળ્યો તારો અવતાર રે;	
તે પગક્રમ કર્યો છે ક્રિયા, જે કૂવે છે આદાર રે	૨૫
નાડો પટે જે નહિ તે થોવો, કાચરના એ કામ રે;	
વાનર મારે વીર કહેનાશો, એમ રાખશો નામ રે	૨૬
બળિયો હોય તે નવ બોને, પોતાના ગુણ આમ રે,	
રાનણસુત રણુ વડવા લાગ્યો, ક્રોધ ધરી તે હામ રે.	૨૭
બાણુતણા સમૂહ મારિયા, અસ્તતણા નહિ પાર રે,	
રામ સહિત સુમિત્રાસુત, અહીં મારીશ દાર રે	૨૮
માનવ તે તો મૂઠમતિ હોયે, અગ્રો રાધના તન રે,	
વાનર સાથે લક્ષ્મણ હાયે, હણુ આજ હું ધન્ય રે	૨૯
લક્ષ્મણ કહેહે લવ કગતો રહે, રે રે મૂઠ અમણુ રે,	
જો જીવતો તુ તો જાયે, શ્રીરામચંદ્રની આણુ રે	૩૦
પોતાના કો ગુણુ ન બાળે, જે દોયે અધિકારી રે,	
મરતા સન્નિપાત થયો મૂરખ, મતિ પનટાણી તારી રે	૩૧
અગ્નિ બાળે તે નવ બોને, નવ દિનકર કાઠ બાળે રે;	
સ્વભાવે જે શર હોય તે, આપ ક્ષમારી રાખે રે	૩૨
લક્ષ્મણુએ બાણુ મેલિયુ, ફૂર કરીને કોપ રે,	
રાનણીયે સામા તણુ મારી, કીધો તેનો લોપ રે	૩૩
હાહાકાર થયો છે અતિશે, ઘોઝ પર્વતનો નાદ રે,	
રાનણુત્ર બે સિંહ સરિખા, ન પામે વિષાદ રે	૩૪
ધરતી ધૂળે કાઠ ન સૂઝે, સરખા છે પગક્રમ રે,	
એકે આપે નહિ આસારો, મારે મો'ક્રમ મરમ રે	૩૫
ધનુષ્ય આકર્ષિત કીધો, મેરે તે ટકાર રે,	
ખેદ મનમા પાગ્યો ત્યારે, રાનણુતણા કુમાર રે	૩૬
વિભીષણુ કહે સુમિત્રાસુત, સિયિય થઈ તેની કાય રે,	
ધનુષ્યટકાર સહી શક્યો નહિ, જીવતો એ નવ જાય રે.	૩૭
સુખ પાગ્યો મુણી સૌમિત્રિ, કરી બાણુની વૃદ્ધ રે,	
મુદ્ગંતમાત્ર તે વિકળ થયો, આગ્યો અતિ અગિય રે	૩૮
તણુ વિકળતા તે બોલ્યો, રાવણપુત્ર એમ વાણી રે,	
શુ કરેહે શા ઉપર, જો વાત મારી જાણી રે	૩૯

- વાનર મહિત ને રામ સહિત, તુંને બાંધ્યો તો આગે રે;
શું સામે આવ્યો વડવાને, વેર દીઠે જાગે રે. ૪૦
- એવું બાળી લક્ષ્મણને, સાત મારિયાં તીર રે;
વિભીષણને દશ હનુમંતને દશ, મારે દશ દશ બળિયા વીર રે. ૪૧
- સેના સઘળી ત્રાસ પમાડી, બમાડી આકાશ રે;
રાવણનંદન રોગે બરાણો, કરે સહુનો નાશ રે. ૪૨
- લક્ષ્મણ પરાક્રમ પેળી પ્રાદુ, મન પામ્યો આનંદ રે;
બસો રાવણસુત વીંધ્યા વાશ, હવે રહેજે રાક્ષસ ચંદ રે. ૪૩
- તારે શસ્ત્રે ને વિદ્યાએ, હું ધયો રજિઆત રે;
ધરી ધનુષ્ય ઉચરે એવું, કરવા લાગ્યો ધાત રે. ૪૪
- બાણ બહુ માર્યાં સૌમિત્રિ, સેના ત્રોડી આખી રે;
તીર તીક્ષણ તેણે તેજે, અંગથી અગમી રાખી રે. ૪૫
- મારે મો'કમ અતિશે તેને, દશરથતણો કુમાર રે;
માંદોમાંદો મર્મસ્થાનકે, કરે કોટિ પ્રહાર રે. ૪૬
- લઘુલાઘવી વિદ્યા દેખાડે, ગાંજ્યો કોય ન જાય રે;
લક્ષ્મણ જાણે કેશુ પ્રદ્યો, એવા બાસે કાય રે. ૪૭
- શીખલ સરખો સુત રાવણનો, એવા રાક્ષસ રાજે રે;
સિંહ સરખા શર શિરોમણી, રગે રાઠે બાજે રે. ૪૮
- લેઈ તીરે શરીર ઢાંકે, પરમ પ્રવર્તુ મુદ્દ રે;
વિદ્યા વધે શુભે છે પૂરા, શર શિરોમણિ શુદ્ધ રે. ૪૯
- એમ આપડતા બડ ત્યાં વડતા, વીત્યો છે બહુ કાળ રે;
બેહુએ તે તો શિથિલ થયા રે, વાઝ્યાં અસ્થ વિશાળ રે. ૫૦
- લક્ષ્મણની તે વા'રે આવ્યો, વિભીષણ બળવાન રે;
હવે હું તો હમણાં એવું, ઉતારું અભિમાન રે. ૫૧

કડવું ૩૨ મું.

ધોળ.

એવું કહી વિભીષણ વડે, લક્ષ્મણજીની વા'રે ચઢે;
ગજયૂથ મધ્યે ગજપતિ હોય, અતિશે ઓપે એવો સોય. ૧

બાણુતણા વરસાવ્યા ધન, કોપે કીધું કૂર વદન,	
સેન મધ્યે બોલ્યો રે વચન, મરે આજ તો માને મન	૨
એ મુએ મુઓ પરિનાર, સારણુ તે પણુ આરે હાર,	
એને સહુકો મારો માર, પાડો પૃથ્વીતણ મોઝાર	૩.
એનામાહે એ જુઝાર, બીજા બહુતો માર્યો હાર,	
પ્રહસ્ત કુમકર્ણુ ને કુભ, અકંપન કપન ને નિકુભ	૪
દેવાન્તકે નરાન્તકે હણ્યા, મહોદર મહાપાર્શ્વે અવગણ્યા;	
મકગણ અને લબકર્ણુ, મૃપાક્ષ વિરપાક્ષ પમાડ્યા મર્ણુ.	૫
જાનમાયિ ને ત્રિશિરા, યજ્ઞકેતુ યજ્ઞકોષ માર્યો ખરા,	
એ આદે બહુ બળિયા હણ્યા, સેન સહિત સધળા અવગણ્યા.	૬
ગોપદની પેરે સામર તર્ય, ધાજ બાધી પ્રભુ ઉતર્ય,	
કરનારો તરનારો રામ, તાર્યો પા'ણુ રાખવા નામ	૭
તે માટે તમો સહુ એને હણો, નામ મુએ રામનું બજો,	
હું કુવર બાધનો કથમ હણુ, પણુ રનેહ રામનો મનમા ગણુ	૮
સહોદર માર્યે લાગે પાપ, રામકામ તે કરવું આપ,	
તમો સહુ વડો એ સગ, હુંએ ત્યા વડું ધરી રંગ	૯
લક્ષમણુ એને મારશે હાર, હું હતું સાચો પ્રતિકાર,	
એવું કહેતા વાનર રીંછ, શિક્ષા વૃક્ષ લેધ ધાપા ભીંછ	૧૦
મારે શાન તાવ તમાલ, રાવણુસુતનો આરો કાળ,	
ફક ફક કરેછે હરિ, મારે માર લોચાં પૂછ કરી	૧૧
વિભીષણુ લધ આબ્યો ગદા, ઉદ્દામિત ઓસરિયો તદા,	
લક્ષમણુ પાસે રાદે ગયો, સુગ મુમિત્રા તતપર થયો	૧૨
ધનુષ્ય સાધિયુ જગવત ચોધ, મનમાહે પણુ આબ્યો કોધ,	
જાણે ત્રિપુર ને ત્રિપુસાર, જગાસુર ને ઉદિ અપાર.	૧૩
તેમ દરરથસુગ રાવણુ મન, માહોમાહે કરે દન,	
સામસામા બહુ મારે બાણુ, બળિયા છે તે ચોધ પ્રમાણુ	૧૪
રાવણુસુગ વરમાવે મેહ, સુગ મુમિત્રા દાંડ્યો દેહ,	
દેવ સદુ યથા દિગ્મુદ, હજારો લક્ષમણુને મૈદ	૧૫
ઉઃ વરણુ વૈશાનવ વાપ, દાંડ્યો દેખી દુખિયા ચાપ,	
નાથ નાથ રે રામવરાય એને જગ આપણે કાપ.	૧૬

- દીમે દુખિયા વાનર વીર, કૃપા કરજો રયામશરીર;
શરજળનાં બાન્ધાં તીર, લક્ષ્મણ સ્વસ્થ થયો ધરી ધીર. ૧૭
- ધનુષ્ય બાણ ગ્રહીને હાથ, ચાર બાણ મારિયાં સાથ;
એ બાણે માર્યા હય ચાર, ધડક્યો રાવણુતણો કુમાર. ૧૮
- લક્ષ્મણ બહુ દેખાડે બેદ, તેણે તેતો પામે બેદ;
વાનર સૌદયા તે સમર્થ, પડ્યા ઉઠળી ભાંજ્યા રથ. ૧૯
- કરી કાનમાં નાદ અપાર, આન્યા લક્ષ્મણ છે જે દાર;
લક્ષ્મણે એક બાણે કરી, લીધા પ્રાણ સારથિના હરી. ૨૦
- પાળો આશ્યો માડી ચીસ, રથ ભાંજ્યો તે મનમાં રીસ;
હવે હું એનું છેલ્લું શીશ, પાણે રક્ત એનું હું પીશ. ૨૧
- માંહેમાહે અત્તે કરી, કરે પ્રહાર ક્રોધ મન ધરી;
બાણુતણા વરસે વરસાદ, છાયો રવિ જાણે થઈ રાત. ૨૨
- ઈંદ્રજિતે ત્રણ શર પ્રગંડ, હણિયો લલાટ જાણે યગદંડ;
લક્ષ્મણનું રક્ત રાજે અંગ, જાણે પ્રગટ્યા માથે શૂંગ. ૨૩
- સાવધાન સૌમિત્રિ થયો, કાઢી બાણુને સામો ગયો;
બાણુ મુખ માર્યા તેને ધંચ, રીઝ્યો જોઈ તેનો સંચ. ૨૪
- માનવકેઈ જોજો કાજ, માર્યા બાણુ તે લાગી લાજ;
વાનર જય જય જય ઉચરે, કૌતુક કોડે કપિજન કરે. ૨૫
- મેધનાદે ત્રણ માર્યા તીર, આશ્રય પામ્યો લક્ષ્મણુવીર;
વિભીષણુને માર્યા શર ત્રણ ક્રોધ, બાણે કીધા આકળા યોધ. ૨૬
- એક એક બાણુ વાનરને મુખ, જાણે સધળા શૂંગી રૂખ;
સુમિત્રાસુતને શોણિત વહે, નીરઝરણુની પેરે નવ રહે. ૨૭
- માર માર મુખ વાણી કે'ય, વઢે વિભીષણુ ઈંદ્રજિત બેય;
માંડે માયા અત્તે ધણી, ખીજી બહુ વિધા તેતણી ૨૮
- વિદૂળ કયો વિભીષણુ વીર, લક્ષ્મણ સામાં મારે તીર;
લક્ષ્મણે માંડ્યો રણસંગ્રામ, હવે હું ફેડું તારો ઠામ. ૨૯
- બાણુતણો વરસાવે મેહ, પર્વત વૃક્ષતણી પેરે દેહ;
કુબેરે આપ્યું'તું જે બાણુ, ઈંદ્રજિતે કાઢ્યુ નિરવાણુ. ૩૦

૧૭. શરજળ-તીરનો સમૂહ. ૨૧. પાણે-પાણિએ-હાથવતી. ૨૭. શૂંગીરૂખ-શૂંગી ઝાડિ-(શૂંગીને માથે એક શીંગડું હતું.) તેમ અહીં વાનરને માથે એક એક તીર છે. ૩૦. પર્વત ઈન્દ્ર-વૃક્ષ અને પર્વતની પેરે દેહ ઉપર બાણુનો વરસાદ વરસે છે.

- રાક્ષસ એવાં પાપક બસે, ઈંદ્રનિત એ બાણ તાણસે;
ત્યારે લક્ષ્મણ પ્રાણ છાંડશે, કાણ મુખ પંડી માંડશે. ૩૧
- મેઘનાદે ચઢાવ્યું ચાપ, લક્ષ્મણ તાણ્યુ ધનુષ્ય આપ;
મારય મારય બાબે નિરવાણ, સાથે મેઘ્યાં બદ્ધ બાણ. ૩૨
- એકનું એકને વાગ્યું અંગ, ધરા ટળ્યા થઇ બે ભંગ;
વાનર લક્ષ્મણને ક્યુએ પકડે, રણમાં રાક્ષસપતિ આડવડે. ૩૩
- સેન એ રણાં ખળમળી, બળિયા બેને સાનજ વળી;
બંધકર કર્યું વળી મુઠ્ઠ, સરખા શૂંગ મરખી છુટ. ૩૪
- લક્ષ્મણ પૂઠે રણા સર્વ દેવ, રક્ષા અર્થે અવરયમેવ;
ધન્ય ધન્ય બોલે નાવિ સદુ, વીરા જય પામે તું બદુ. ૩૫
- અમર સહુ કહે કરજોડ, રખે લક્ષ્મણ લાગે ખોડ;
સુરપત્યે સુમિત્રાતન, એણીપેરે બોલ્યો વચન. ૩૬
- મસ્તક એનું પ્રાકું મહી, તે પ્રાણે વળું મહી;
અમર અતિ પામ્યા આનંદ, બધો બસો લક્ષ્મણ કુળમંદ. ૩૭
- તમ વિના એ ઠાણે મરે, જોહ દુઃખ જગતને કરે;
લક્ષ્મણજી વારતા કરે જદા, ઈંદ્રનિતે મારી એક ગદા. ૩૮
- બાણે તે તો ભાજી તદા, સુખ પામ્યા સુર ત્યારે મુદા;
ઈંદ્રનિતને અપશુકન થાય, ધરધર ક્રુન્ને અતિશે કાપ. ૩૯
- કાગ શિયાળ સિયાણા લવે, જાણે જે દુઃખ બીખ્યો બવે;
શુકું શુકું વાણી મુણે કાંનહિ કાન, નાકાણી ન દેખે તે સ્થાન. ૪૦
- મન માંહિ મનેજે શોક, મુઝો દુઃખ મુઝા સર્વ લોક;
નિકુમવાએ થયો નહિ હવન, તેલેકરી મારો માનવન. ૪૧
- લક્ષ્મણજી શોભે જાણે બાણ, સાંધી ધનુષ્ય કાઢિયું બાણ;
ઈંદ્રે જે આપ્યું હતું વીર, વેગે તે જાણે સમીર. ૪૨
- અગ્નિસમું સુવર્ણમય સાર, મારે તેનો ફેડે દાર;
વજ્ર સરિખુ છે અપાર, મુંગ દશરથ કાપ્યો નિરધાર. ૪૩
- બાણને કહે લક્ષ્મણ ધનિ, જઈ છેડે ચતુર્નુ શીર;
આટલા દહાડા રાખ્યું જોહ, આજ કાલે આપ્યું લેહ. ૪૪
- તાણી તે મેઘ્યું જોડશે, રાવણમુત હણ્યો તેડશે;
મસ્તક પડિયું મહી મોઝાર, કુડળ કાન મુકટ શીઝાર. ૪૫

ક્રમજી ચૂડી નાખે જોમ, માયું તેનું પડિયું તેમ;
 ચંદ્રમા ચૂંટ્યો જાણિયે, વળી વળી શું વખાણિયે. ૪૬
 શોણિત આસે મેનાપતિ પડ્યા, છાંટા જઈ લક્ષ્મણને અડ્યા;
 ધડ શિર પડયું તે ભોમ, અમર આનંદ પામ્યા બોમ. ૪૭
 ધન્ય ધન્ય લક્ષ્મણજી ધન્ય, અતિ આનંદ પામ્યા સુરમન;
 દેવનો શબ્દ જયજય હુઓ, એ મરતે હવે રાવણ મુઓ. ૪૮
 વાનર ગાન્યા હરખ્યા અપાર, લક્ષ્મણને કયો નમરકાર;
 ભક્ષા ભક્ષા સૌમિત્રિ તમે, આજ આનંદ પામ્યા અમે. ૪૯
 વિભીષણ હનુમંત રીંછરાય, સહુ ગુણ લક્ષ્મણના ગાય;
 અનુપમ એ કાર્ય કર્યું, મેંજે સહુનું દુઃખ દુર્યું. ૫૦
 રોપ વિના એવું કોણ કરે, જે અવનિ દેણ ઉપર ધરે;
 છુધા ત્યા નિદ્રા પરહરે, તે વિના ક્યમ એવો મરે ? ૫૧

કડવું ૩૩ મું.

રાગ જીતમાન.

રાવણસુતતુ સેન વેરાણ, જાણે ભાગ્યું વા'ણ;
 વમાંણા સર્વે વેરાએ, તેમ પડ્યું ભગાણ ૧
 સાગરમાહે નાદા નિશાયર, અધમુઆ અધસસતા;
 પર્વતમાહે પેદા નાશી, દેખે નહિ તેમ ખમતા. ૨
 કુંડર કેરા રતતણા, લક્ષ્મણને લાગ્યા છાંટા;
 વાનર કહે કેસરી ગજ હણે, તેમ તમે અર્હિયાં ખાટયા. ૩
 વિભીષણ કહે હવે સહુ આપણ, સીતાપતિ કને જઈએ;
 સમાચાર સમર્પા સુધો, આજ ઓર્હિજી થઈએ. ૪
 હનુમત જાજવાને ગમિયુ, લક્ષ્મણને તે વચન;
 વેગે ત્યારે વહીને આલ્યા, ન્યાકણ જગજગન. ૫

૫૧. છુધા ૪૦-લક્ષ્મણે છુધા, ત્યાં અને નિદ્રા જીતી હતી. ખીજી જગ્યાએ એમ માન્યું છે કે જોણે ચૌદ વરસ સુધી બ્રહ્મચર્ય રાખી નિદ્રા જીતી હોય તેનાથી ઈદ્રિજિત મરે. લક્ષ્મણ એવો હતો માટે તેનાથી ઈદ્રિ-જિત મુઓ. ૩. ખાટયા-લાગ પામ્યા. ૫. ન્યાકણ-ન્યાં આગળ.

- ગાઢે તે ગાજતા આઝ્યા, જ્યાં બેઠા રઘુનાથ;
મરજદાએ વાનર જિભા, રહ્યા જોડી હાથ. ૬
- લક્ષ્મણ પાસે સહુએ જઈને, સામે વિભીષણ વીર;
રામ પૂછે રાવણપ્રાત કહે, સાબળો સ્થામશરીર. ૭
- લક્ષ્મણજી સાથે ગયા અમો, નિકુંબવા હોમશાળ;
અધવચ હોમ રહ્યો એનોજી, તેણે આઝ્યો કાળ. ૮
- લક્ષ્મણજીએ પછે કીધું, પરાક્રમ તેણે હામ.
તે કહ્યું કોણે નવ જાણે, બચકર સંઘામ. ૯
- બાણે કરીને મસ્તક પાડ્યું, હણ્યો રાવણસુત શર;
રોષ વિના કોણે જીતાએ, જેણે હર્ષ દેવિનુ નર. ૧૦
- એવું કહેતાં આનંદ પામ્યા, રીઝ્યા રાધવરાય;
લક્ષ્મણ અંક ઉપર બેસાવ્યો, બસો બસો કહી લાપ. ૧૧
- શીશ સુંધી સૌમિત્રિનું, કીધું આધિગન;
હામ હામ તે વહે બાણનાં, શોષિત ચાતે તન. ૧૨
- રાધવજી તે જોઈને રે, શોક કરેછે મન;
વળી કહે વાઈ ધણુ જે, પામ્યો એ પતન. ૧૩
- એ માયો તે મોહું કીધું, પરાક્રમ પરમ પરિન;
વીરા મારા શું વખાણું, તારી વ્રાત વિચિત્ર. ૧૪
- રાવણુ કરી જોડળ ભાગી, હણ્યો પેહેતો કુંભકર્ણ;
તે વળી એ કુવર બળિયો, પમાડ્યો ત્યાં મણું. ૧૫
- સીતા પામશુ દુઃખ વામશુ, થાપશુ વિભીષણુ હામ;
હવે રાવણુ નોધારો છે, હણું હું સમામ. ૧૬
- રાવણુસુતના પ્રાંર પડ્યા છે, લક્ષ્મણુતણે શરીર;
શલ્ય તેને ત્યાં પીડે છે, તવ બોલ્યા શ્રીરઘુવીર. ૧૭
- સુગ્રેણુને કે' વિશલ્યા ઔષધી, લક્ષ્મણુ અર્ચે લાવો;
વિભીષણુ સુગ્રીવ સોહાડ્યો, વેગે કરી વળાવ્યો. ૧૮
- ઓળખી ઔષધિ લેઈ આઝ્યો, વિશલ્ય કરણી જેઠ;
સુમિત્રાસુતને ગધાવી, દિવ્ય યઈ તવ દેઠ. ૧૯
- વાનર જે જે વિકળ થયા'તા, તે તેને ગધાવી;
સહુ તે તો આનંદ પામ્યા, સેના અતિ સોહાવી. ૨૦

હવે રાવણ પાસે રાક્ષસ રોતા, આવી કરે આકંઠ;	
ઈંદ્રજિત લક્ષ્મણે માર્યો, જે હતો કુળચંદ.	૨૧
એતું કે'તાં થયો અણુમણો, સાચે સુતને માર્યો;	
સેવક કે'છે સ્વર્ગલોક તો, નિશ્ચે દેહ પધાર્યો.	૨૨
અચેત થઈ અવનિએ પડ્યો, વલણુ વિપરિત અંગ;	
પ્રધાને માન કહીને ઉપડ્યો, તમો થયા કાં ભગ.	૨૩
અધમુઓ એમ જોયરે આણુર, કુંવર મારા આવો;	
મુજને સદા ઉપજવતો આનંદ, આજ કાં રોવરાવો.	૨૪
આખે વીશે રીસે આસુ, ચાલે છે તે પાણી;	
સભામા સહુ રોવા લાગ્યું, હા હા વરતી વાણી.	૨૫
મારી પે'લા તું મૃત્યુ પામ્યો, અનુકંમ નહિ એહ;	
લક્ષ્મણ રક્ષે રામ રક્ષા સુગ્રીવ, તારો પડ્યો દેહ II	૨૬

રાગ પરજીઓ.

કુવર આવો રે કુંવર આવો રે, મુજને કહી તાત આજ ખોલાવો રે. કું	
ગુજ મરતે દેવ મુખ પામ્યા, આગે જીવો જે સુરરાય;	
વા'લા મારા માનવ મદે, તું માર્યો કેમ જાય. કુવર૦	૨૮
મુવરાજ પદવી કાણુ પાળે, કાણુ ટાળે તું વિણુ શોક;	
તું મરતે હવે હરખ હણાણુ, હું જીવુ તે ફોક. કુવર૦	૨૯
તારી માતા કેમ જીવશે, વારિ વિના જેમ મીન;	
વધૂનું મુખ જોયુ કેમ જાશે, ગુજ વિના યાશે હીન. કુવર૦	૩૦
હવે હું તો સીતા મારૂ, જે નિમિત્ત તુ હણ્યો,	
મુજ માટે તું મરણુ ગયો, હવે દુરલો તારો રણ્યો. કુવર૦	૩૧
કાલાવાલા કરે ધણેરા, રક્ત થયા લોચન;	
ધારા ચાલે કુંવર સાથે, હાથે ફૂટે તન. કુવર૦	૩૨
શિખામણુ સદા સુત દેતો, લેતો સહુના દગ;	
કાળતણો કાળ તો હતો, વશ કર્યું બ્રહ્માડ. ૩૩	
શોકસાગરમાહે પડ્યો, જીર અગીઠી લાગી;	

૨૬. રામ છન્-રામ અને સુગ્રીવ પણ જીવતા રહ્યા અને તારો દેહ પડ્યો, એ શું આશ્ચર્ય છો ૨૯ હણાણુ-(હરખ). હરખ શબ્દ નરનાતિ છતાં ક-વિએ અહીં મુખ દુ ખની પેઠે નાન્યતર ગણ્યો છે.

તુમ વિના હું કેમ જેઁ છુવું, મત્ય મત્ય સવળી ભાગી	૩૪
અગ ક્રૂરે ઝાઘ ન સુએ, અરપર નિહાને,	
નેને અવતોડે સભામા, દાસ બાણે રખે જાગે	૩૫
પાવક સરખી ચક્ષુજ દીમે, લોહી ગામુડા બોને,	
કુવર માયે તો શુ કીજે, નહિ કો મારે તોને	૩૬
પ્રધાન પ્રત્યે રાવણુ કે'છે, મેં તપ કીધુ સહસ્ર વર્ષ,	
બ્રહ્મા પ્રસન્ન થઇને આજ્યા, હૈમમાહે હરં	૩૭
દેવ દાનવ વિચાધર કિન્નર, તેથી ભય નહિ તુજને,	
વળી એક સદના આપુધુ, જો આરાધ્યો મુજને	૩૮
તે સદના પે'રીને જાગે, માફ લક્ષ્મણુ રામ,	
અગ છતા આયુધ નહિ વાગે, જામને કેદુ દામ	૩૯
ધનુષ્ય વિરચિએ આપ્યું છે મૂરત સમોવડ તેજે,	
તે બેદુ કરો વડવા જાગે, કુવર કેરે હેજે	૪૦
પે હો જામને સીતા માફ, જે માટે મુત મરાણો,	
ખડ્ગ લેખને અશોમ્વનમા, રાખે રાવ ઉગણો	૪૧
રાક્ષસ કે'છે માહોમાહે, રામ સીતા ઉગરગે,	
નિરાધાર એ રાગ આપણો, રામને હાયે મરશે	૪૨
સીતાએ શીશ ઉગાડે, દીકો રાવણુરાવ,	
મુનશોકે મારશે મુજને, થર થર ક્રૂરે કાવ	૪૩
અમાગિણી હું અતિ પાપિણી, અનાયની પેરે હણુગે,	
મુજમારમે મરશે નહિ રે, રામ લક્ષ્મણુને અનગણુગે	૪૪
મરણુ મુણી માતા રાવણી, તજશે તે ત્યા દેહ,	
મયરા દાસી અને કૈકેયી, મુખ પામશેબેહ	૪૫
અયોધ્યા આપુએ મરશે, રામને શોકે ગામ,	
કોને કહું જે મૃગ દેખીને, મન રહ્યું નહિ દામ	૪૬
હનુમતે મુજને કહ્યું માતા, તેડી રામને સમરું,	
રાવણુ માફ હડે ન હાફ, રાજ એનું અન્યને અરું	૪૭
તેનું કહ્યું કયું નહિ તો, હવે મારશે પાપી,	

૩૫ દાસ ૪૦-સેવક બાણે કે રખેને ક્રોધથી સનુને બાગી નાખશે
એવુ રાવણુ જોતો હતો ૩૮. સદના-કવચ ૪૦ બેદુ કરો-નાખી મૂક્યું
છે તેને તૈયાર કરો

શું કરે જો સત્ય જાય નહિતર, ભગ્ન કરે એને શાપો.	૪૮
સુપાર્થે રોતી દેખી, રાવણનો સાહો હાથ;	
નારી માર્યે લજ્જા જારો, અઘટતું એ તાય.	૪૯
ખોડ તમને ઉપજશે જી, એ માર્યે હિંનિત ન આવે;	
સર્વ શુભે સંપૂરણ છો તો, એવી મતિ કા આવે ?	૫૦

કડવું ૩૪ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી આડોતાળ.

સુપાર્થે કહે રાવણ રે, અબળા અવધ્ય કહેવાય;	
સહુયત્રી મોટા તમો રે, માર્યે મહિમા જાય.	૧

હાળ.

માર્યે મહિમા જાયે રાયનો, સહુકો કાઢે વાંક;	
હત્યા લાગે ભરમ ભાગે, કહે રામ જે એ રાક.	૨
રૂપનત એ કામિની, પ્રેમે કીધું હરણ;	
અગિકાર કરીને લાભ્યા, તેને દાનિયે કેમ ધરણ.	૩
નીતિ ન્યાય જણો તમો, અનેક વિધવા ધર્મ,	
રણમા રામને રીસે મારો, ફૂર કરીને કર્મ.	૪
વચન ગમ્યાં પ્રધાનના, હવે દશરથસુત હણુ સહી;	
વેરી મારો કેમ રહેશે, ફૂર કરીને મારીશ તહીં.	૫
એવું કહી ખર્જ સવર્યું, આવ્યો સખા મોઝાર;	
સુતમુખો સુણી રહ્યો પોતે, જણ્યુ રખે જણે નાર.	૬
સેવકને દીધી આગન્યા, રણમા જાઓ શર;	
પૂઠેથી હુ આવુછું, તમો મારો માનવ ભૂર.	૭
હસ્તી રથ અશ્વ ઉટે, રાક્ષસ યદ્ધ આરદ;	
રણમાંહે તે આવિયા, જ્યાંકણુ ગરઝારદ.	૮
રધિરની નદી વહેછે, જ્યાં વદ્યો મેઘનાદ;	

૧. અવધ્ય-નહિ મારવા યોગ્ય. ૫. ફૂર કરીને-ફૂર કર્મ કરીને. ૬.

સંવર્યું-પાછું મ્યાન કર્યું.

આ માયો છે તેહનું, વેર વાળીએ આહનાદ	૯
રાક્ષસ આલ્યા ઉરબર, તવ ધસ્યા રઘુનાથ,	
હવે હું માફ સહી, સવને એકે હાથ	૧૦
ખાણે દાક્યા રુમને, રાક્ષસનો નહિ પાર,	
અરજગ બાજી પ્રકટયા રે, સ્વામી જગદાધાર	૧૧
હસ્તી રામે મારિયા, સહસ્ર ને પચનીચ,	
ખે કોડ ખાગા અશ પાવખી, વેગે હણ્યા આણી રીસ.	૧૨
સાઠ સહસ્ર જે રથ બાઝ્યા, સુત જોધ માયો હામ;	
વાનર આનંદ પામિયા, જુઓ પ્રભુ કેશ કામ	૧૩
રૂધિર ચાને અતિ ધણા, માસના કદંબ યયા,	
અધમુઆ ને અતિશે પીડયા, રાવણની પાસે ગયા.	૧૪
સ્વામી સુનની પાસે પધાર્યા, મોકલ્યા'તા જેટલા,	
અમો કહેવા કારણ મૂક્યા, જીવ્યા આલ્યા એટલા.	૧૫
નીચુ જોધ રાય કહે માનવના જુઓ કાળ,	
કુવર સેન પ્રધાન માયો, ગધ અમારી લાજ.	૧૬
ધરમાહે નારીએ, સામળી સર્વે વાત,	
કુવર માયો નાદ ઉતાયો, જઈ મળ્યો વિશીષણુ બ્રાત.	૧૭
તેણે ભેદ કહીને બળ-ચુ ધર, મળ્યો માહે મદ,	
રામની નારી લઈ આલ્યો, મૂદ પડવા રૂદ	૧૮
રૂએ ને કરે વારતા, લોકમાહે નાર,	
રામને જઈ મનાવત તો, મરત નહિ પરિવાર.	૧૯
જેણે રામે તાટકા મારી, તારી અહલ્યા કામિની,	
સુમાઠુ માયો જગ કરાવ્યો, લાવ્યો સીતા ભામિની	૨૦
તાતવચને વન વસ્યા, વિરાધ રાક્ષસને હણ્યો,	
પચવળીએ પડે રણા, મહિમા વધાર્યો તેતણો	૨૧
રાવણની બામિની ત્યારે કહે, રાખો મુજને રામ,	
નાક કાન વાઢયા તેના, ચોદ સહસ્ર માયો હામ	૨૨
નાસિકા વિના કાન વિના, બામિનીએ બહેયો બ્રાત,	

સીતા હરી રાવણ આબ્યો, કીધી ફૂડી વાત	૨૩
રામ લક્ષ્મણ રોયા ઘણું, પછે મળ્યા સુગ્રીવરાય,	
વાની મારી આપી નારી, ઉવઝ અગ ન માય.	૨૪
ખાજ બાધી પધાર્યા, માર્યા રક્ષસ અતિ ઘણા;	
વાનરની સેના ઘણી પણ, રામ લક્ષ્મણ બે જણા.	૨૫
કુબકલું માર્યો ઇંદ્રજિત માર્યો, હવે મરશે રાવણરાજ;	
દૈવ દીસે દૂમળો, એનું વણસશે સર્વ કાજ	૨૬
બ્રહ્માએ ને મહાદેવે, વર આપ્યા હતા જોહ;	
હસ સહસ્ર વર્ષ તપ કર્યું, રાવણે આણી નેહ	૨૭
માગ્ય માગ્ય રે રાવણ તું તો, કહ્યું નહિ કોથી મરણ;	
દેવ દૈત્ય યક્ષ રક્ષ કિન્નર સહુ, રહે મારે શરણ.	૨૮
કો તુજને જીતશે નહિ, વિરચિ કહે સત્ય;	
માનવથી મૃત્યુ તાહરે, વિચારી જો મત્ય.	૨૯
રાવણે કહ્યું બહુ, જીવ માનવ કેમ માન?	
જોને હુ તો હઠે માર, સિધિલ હોયે માત્ર	૩૦
તે માનવ એ રામ આબ્યા, ઇંદ્રજિતનો ક્યો નાશ;	
રૂવે ફૂટે એમ કહી, કો કરે રક્ષસી હાસ.	૩૧
હવે એક રાવણ રહ્યો, તે તજશે પ્રાણ,	
મહોદરી સુત મુઆ મુશ્મીને, નહિ જીવે નિરવાણ.	૩૨
એમ નગરમા ઇંદ્રજિતને, શોકે નર ને નાર;	
રૂવે છે તે અતિઘણુ, અત્યંત વરણ અદાર	૩૩
ગવણે તે સભામાહે, જોયા સઘળા જન;	
નેત્ર જાણે બાળશે, એવો દીસે દશવદન.	૩૪
મહોદર ને મહાપાર્શ્વ, ત્રીજો સ્થા વિરપાક્ષ;	
રણમા જાઓ વાનર આઓ, એ વચન માર રાખ	૩૫
અપાર કહીને ઉઠિયો, જુઓ અમારા કાજ;	
ઇંદ્રજિતનું વેર વાળી, આવશ્ય અમો આજ.	૩૬
રાવણ મનમા મોદ પામ્યો, તમારી તે આશ;	
કહોલો તેમ સહી એ કરશે, પામશે તે ત્યા ત્રાસ.	૩૭
હુંએ સાથે આવુણુ, સુપાર્શ્વ સુણ વાણ;	

રાક્ષસ લકામાહે જીવતા હોયે, કરો તેને જાણુ	૩૮
હવે રાજા પોતે રણુમા, જાય છે નિરધાર,	
સદયિયાર સહુ આવજો, નહિતર મારીશ હાર	૩૯
રથ મારો સજ કરો, ઉગર્યા તે આવો મહુ,	
આટલા દિનનું ઉરણુ યાઓ ધાન જે ખાધુ મહુ	૪૦
સુપાર્શ્વે નર સહુને, તેડ્યા બાળ ગોપાળ,	
રથ આયુધ સજ કરી, આપિયો તે તત્કાળ	૪૧
અશ્વ આઠ તે જોતર્યા, સારથિ બેઠો શુભ લાગ,	
રાય આની પીંજણિયે, પરદિયો જર પાગ	૪૨
હોક ખાધી રથે બેસતા, અપશુકન થયા અપાર,	
કોઈ કહેછે આજ જાયે, તે નિર્ગ પામે હાર	૪૩
સુપાર્શ્વે સર્વ સાજ સજી, રણો રાયને સગ,	
મહોદર મહાપાર્શ્વે અશ્વે ચઢી, રણા આણી રગ.	૪૪
વિરપાક્ષ પાડે ચઢ્યો, ગર્ધવ ચઢ્યો છે ગાય,	
હોટે વેસર હસતી વાધે સિંહે ચઢિયા સોય	૪૫
ધનુષ્ય હંચા કર્યા છે, કો રાક્ષસ રાક્ષસ ઉપર ચઢ્યા,	
દાળમેધ સરિખા ઉપરા ઉપરી, જઈ આકાશે અડ્યા	૪૬
સહના ટોચ હથરોટા ચેર્યા, ખડ્ગ એટક થાણુ,	
સાગ તોમર ભાયા ભોગળ, અનેક મૂકે બાણુ	૪૭
લકામા જન જે હતા, તે નીસર્યા સધાત,	
નગરમાધી નીસરતા આવ્યો શિરનો વરસાત	૪૮
સૂર્ય ઝામો યાવા લામો, દિશ ન સૂઝે એક,	
પીંજળી ઝળકે નાગ સળકે, વાટમાહે વિવેક	૪૯
અશ્વ તે તો આખડે, મદ દીસે રાક્ષસા,	
ધ્વજાએ કાગ સિંચાણા બેસે, શિયાળ ને લવે સસા	૫૦

૪૦ ઉરણુ-જાણુ ફેડવાપણું અર્થાત મારું અન્ન ખાણુ છે તે નહિ-
જાણુમાધી તમો આજ મારે અર્થે સમાગ કરીને મુજબ યાઓ ૪૫ વેસ-
૩-ખરચ

કડવું ૩૫ મું.

રાગ આશાવરી.

બલ્યું થયું વદન જી, ફરક્યું વામ સોચન જી;
તન તે મુજ્યું અતિશે રાયતું રે.

ઢાળ.

- તન મુજ્યું રાયતું, નિસરતાં રણુમાંય;
કાનમાં ધુધવાડા વાજે, ગત્ય ભાગી ત્યાંય. ૨
- ઉલ્કાપાત તે યાય અતિશે, આકાશથી તારા પડે;
સામી વિધવા નાર આવે, તોય વઢવા તે ચઢે. ૩
- અપશુકન માન્યા નહિ, માનવ વાનરનું શું ગળું;
મરૂં તોયે સીતા નવ આપું, કયો અંગીકર તે કેમ તળું. ૪
- હજાહજ વિધ મહાદેવે, કર્યું અંગીકર;
વડવાનજ સામરે રાખ્યો, બજે યથાપિ વાર. ૫
- ભાઈ પુત્ર પ્રધાન માર્યા, અપશુકન મને યાય;
મુજ છવતાં એ સીતાને, માનવ કેછ પેરે લેછ બાય. ૬
- કાળ બાણે ઠેલી કા'હુ, માંડ મરવા પરવરે;
હનાર હોય તે હોય પાછું, ઉપાય જો કોટિક કરે. ૭
- નિઃશાણુ નાનાવિધનાં વાજે, શરણાર્થ સોલામણી;
રણુતૂર અક્ષર હુદ્બિ, બેર ભોગજ વાહે ધણી. ૮
- રણાખ નરમ્મા ને મૃદગ વાજે, શંખ પણવના નાદ;
અપશુકન સોપી સયયો, ગવણુ ધરી આહ્વાદ. ૯
- મો'રે આવી આઘડિયુ, પૂઠેછે રાગન;
વાનર તે ત્યાં વઢવા લાગ્યા, મહાઅળિયા મતિમાન. ૧૦
- શાખામૃગ મારે સહી, વૃક્ષ ને પાપાણુ;
રાક્ષસ તે હરાડી નાખે, સામાં મેલી બાણુ. ૧૧
- રાવણુ તે તીર મારે, હારે નહિ ત્યાં એહ;
વાનર બાણુ પીડિયા, હામકામ કીધા વેદ. ૧૨
- દશ માર્યાં નીવને, ગંધમાદનને અદાર;
સાત બાણુ મર્યદને, પંચ ગળને પ્રહાર. ૧૩
- દશ નક્ષત્રે દહ્યાં તીનાં, હનુમંતને ત્યાં વીશ;

ગવાક્ષને પચ-રીશે પીડ્યો, આણી સુતની રીસ	૧૪
જ દિવિદને પાચ પનસને, જાળવાનને તે સાત,	૧૫
તારને તથુ આઠ વિનતને, એથી અગદને ઘાત	૧૬
ઝપખને તથુ બાધા લનાટે, શરખને ત્યા એ,	૧૭
એમ વાનર વાજ અણાવ્યા, રાવણે ધરી ટેક	૧૮
કો વાનરના મસ્તક પાડ્યાં, પાગ કોના પાણ,	૧૯
કો પૃથ્વીએ ઢાળિયા, જાણિયે નાખ્યા પા'ણ	૨૦
કોના પસવાડા ફાડ્યા, કાઢી કોની ચક્ષ,	૨૧
કો એકને રૂધિર ચાનેછે, આણ્યુ ઉપર વૃક્ષ	૨૨
રૂધિર ચાને વાનરને, કરે રાવણ હાક,	૨૩
રાવણ કહેછે કરડી ખાઓ, કપિનો કરી આપિયો મેં પાક	૨૪
ધડક્યા રાક્ષસ કટકા કરીને, વાનરને ત્યા ખાય,	૨૫
નાશીને વાનરા આળ્યા, જ્યાછે રાવવરાય	૨૬
પૂઠે રાક્ષસ રાય આળ્યો, માફ લક્ષ્મણ રામ,	૨૭
જેણે પુત્ર બાતા હણ્યા મારા, તેનું ન રાખુ નામ.	૨૮
સુગ્રીવે જાણ્યુ રામને, રાવણ મારશે ધાય,	૨૯
એવુ વિમાસી દશકોડ વાનર, લેખ સામે જાય.	૩૦
વિરપાક્ષે વિમારયુ, સુગ્રીવ રાવણુ એ મળ્યા,	૩૧
તેણે આઠે ખાસે આવી યુદ્ધ કીધુ, જાણિયે અડદ ને જવ મળ્યા	૩૨
વાનરને ત્યા પીડિયા રે, વિરપાક્ષ જે બીર,	૩૩
સુગ્રીવ તે ત્યા મોઢિયો, હવે રહેજે જિભો બીર	૩૪
એવુ કહીને વરસાવ્યો તે, વૃક્ષનો વરસાત,	૩૫
સાગ શીશમ સમૂળિયા, નાખિયા અસખ્યાત	૩૬
વિરપાક્ષે આનતા તે, કયો ત્યા થતખડ,	૩૭
સુગ્રીવે તવ કોપ કયો, હવે પાડુ એનો પડ	૩૮
ઉરમયો ઉજાતો આ-યો, રથ પ્રે પાસ,	૩૯
પાડુ પ્રહારે રથ બાળ્યો, કયો અશ્વ સારથીનો નાશ	૪૦
ધ્વજદડ મરડી નાખ્યો, નિશાચર હણ્યા અનેક,	૪૧
વિરપાક્ષ વગળ્યો સુગ્રીવને બાહુ યુદ્ધ કરી વિવેક	૪૨

૨૩ અડદ-કાળા રાક્ષસ જવ-જવવણું વાનર ૨૪ બીર-બીર-
સાગવાળિયો

બાળોબાળે બહુ મારે મો'કમ, દીંચણુ પાહુ અપાર;	
કુણી મુકી માથે માથા, હઠે કરે તે પ્રહાર	૨૯
સુગ્રીવને ક્યો આકળો, રીઝ્યો રાવણુરાજ,	
વિરપાક્ષને હાથી ચઢાવ્યો, બેઠું તેનું કાજ.	૩૦
સુગ્રીવે તેના હસ્તીના, કાઢ્યા કોથે દત,	
મુઝકી મારી ગજનો, આણિયો તેણે અત	૩૧
શિલા મારી સુગ્રીવે, કીધો કચ્ચરધાણ,	
વિરપાક્ષ વસુધા પડ્યો, પરહયાં તેણે પ્રાણ	૩૨
સેના સર્વ સાથે સુવારી, રીઝ્યા વાનર માન;	
રાવણુ દેખી હુ ખ પામ્યો, યર યર મુજે ગાન	૩૩
કોનું કહ્યું કર્યું નહિ તે, લાગી મુજને ખોડ,	
રામ લક્ષ્મણ બળિયા છે, વળી કપિ કોડા કોડ	૩૪
મહોદરને બોલાવુ, આજ અવસર એહ;	
વિરપાક્ષનું બેર વાળું, માર સુગ્રીવ તેહ	૩૫
કહેતા એવ તે ધર્યો, સુગ્રીવ સામો સાચરે,	
વદન દેખી તેહનું, વાનર આશ્ચર્યે મરે	૩૬
વાલીભાતાએ પર્વત નાખ્યો તેણે મે'યા તીર,	
એ મારે કા ન હારે, ચાલે શોણિત શરીર	૩૭
મૂશળ માર્યા મોગરા, સુગ્રીવરાયે બાળિયા;	
એકએકને નવ લેખવે, બળ નહિ તે ગાળિયા	૩૮
સુગ્રીવને તે કોથ ચઢિયો, કાઢ્યુ વૃક્ષ સમૂળુ એક,	
મહોદરના મારિયા, રાક્ષસ બળિયા અતેક.	૩૯
પાસે આવી રથ ભાગ્યો, મહોદર પળ્યો આકાશ,	
સુગ્રીવ પૂઠે ઊડિયો, ન બાણિયે હુતો પાસ	૪૦
બાળે વગડ્યા બે જણા, પડ્યો તે તો ભોમ,	
મહણુ એવું જણાયે, રાહુ ને બલે સોમ	૪૧
સુગ્રીવે તે શિથિલ કીધું, પછાડ્યો પાપાણુ,	
તોયે તે મારે ઘણું, રાક્ષસ ચતુરસુગળુ	૪૨
વાનરપતિએ વિમાર્યું, એ મારે છે મર્મ,	
ખર્જી તો ખાતે લેઈ, કરે હુ તો પરાક્રમ	૪૩

તેને ખડ્ગે તેહનું, મસ્તક કીધું છેદ;	
સેન માર્યું સર્વે તેનું, કરીને ત્યાં લેદ.	૪૪
સચિવ સહોદર મરણ પામ્યો, વરતિયો હાહાકાર;	
રાવંછુસેન માર્યું ધણું, ઝોણું યથું રે અપાર.	૪૫
હસ્તી મોઝ રથ પાળા, સુગ્રીવે માર્યા સામટા;	
સુણીને તે તુંગા યયા રે, હામહામ પડયા કટા.	૪૬
વાનર કહેછે ધન્ય સુગ્રીવ, ક્યું મોટું કામ;	
તમ વિના એવડાનો, પ્રભુ કાણુ ફેડે હામ.	૪૭
મહોદર પડ્યો જોડલે, મહાપાશ્વ આપ્યો શર;	
સુગ્રીવિયા તું રહેજે ઊભો, રખે નાસે ભૂર.	૪૮
વાલીપુત્રે વિમાસ્યું, ઘણીવારનો કહો વડે;	
અયુત હા વાનર લેછ, અંગદ આપ્યો આપડે.	૪૯
મહાપાશ્વે સેન માર્યું, તારાસુતનું અતિ ધણું;	
ફળ પડે નગથી તેમ શીશ પડ્યાં, શું પરાક્રમ કહીએ તેતણું.	૫૦

કડવું ૩૬ મું.

રાગ મારણી.

અંગદે જણ્યું એણીપેરે મનમા, એણે સેના મારી રે;	
મહિમા મારે એ રાખવો, હું વાલીપુત્ર અવિકારી રે.	૧
એમ કહી અતિ કાપ કરીને, માર્યા પર્વત સાત રે;	
આવતા તે જાતે જાગ્યા, અતિ હોયે ઉત્પાત રે.	૨
અંગ મહા મારી અંગદને, પડ્યો તે મહી મોઝાર રે;	૩
સુહર્તમાત્રે સાન વળી પણ, વહે શોણિતધાર રે.	૪
શિલા મારી સુતવાલીને, રથ જાળ્યો હમ માર્યા રે;	
મહાપાશ્વે સાત સહસ્ર, તવ વાનર વિગ્યાં રે.	૫
ફક ફક કરે કપિ અતિશે, અંગદ ગયો તે પાસ રે;	
સુલિ મારી દેવામાંહે, કાષી તેનો નાચ રે.	૬
પ્રાણ રહિત પૃથ્વીએ સૂનો, સેના નાહી જાય રે;	

સ્વામી સમજા રાક્ષસ માર્યા, સાબળ્યુ રાવણુરાય રે	૬
રાવણુ કહેઁ એ સેનાતુ મૂળ છે રઘુનાથ રે,	
લક્ષ્મણ સુગ્રીવ થકી તો એ છે, સીતા વાનર ઝાળી સાક્ષાત રે	૭
તે માટે મૂળ રામને છેડુ, સનુરૂક્ષ સૂકારો રે,	
પછે સીતા મારી નારી, નિવે તો ત્યા યારો રે	૮
એવું કહીને નાદ કરીને, ચલાવ્યો તે રથ રે,	
રામસેન સમીપે આવ્યો, રાવણુ જે સમરથ રે	૯
નાનાનિધના વાજિન વાજે, નફેરી નિગાણુ રે,	
નિભીયણુને પૂછે પ્રેમે, સ્વામી શારંગપાણુ રે	૧૦
દશ મસ્તક જુગ વીશ મનોહર, પ્રોઠો પર્વત સરખો રે,	
એ તો અતિશે અદ્ભુત દીસે, નવ જાયે તે નરખ્યો રે	૧૧
વિભીયણુ કહે નિશ્ચયરથ, એ તે રાવણુ રાણો રે,	
બાત અમારો સુરનો વેરી, અધિપતિ એ વખાણો રે	૧૨
મણિમય મુકુટ મનોહર દરાશિર, રથ જેઠો રાગન રે,	
એ મરે તો કાચ નહિ જે, આપે આણે સ્થાન રે	૧૩
રામ પ્રસન્ન થયા મનમાહે હવે કરૂં હું અત રે,	
ઘોર મીતાનો વેરી મારો, સતાપે છે સત્ય રે	૧૪
એવું બાળી રાવણુ ઉપર, ચાપ મઢી હણ્યુ બાણુ રે,	
ત્રણ બાને રાવણે બાળ્યુ માર માર કહે વાણુ રે	૧૫
રામને તે કરે આખા આવ્યો લક્ષ્મણુ યોધ રે,	
હું વહુ બાધ્ય એવું, પેહેવું કરૂં નિષેધ રે	૧૬
લક્ષ્મણુ છુ તો જારે હવતો, એમ જોત્યા લકેશ રે,	
હઠે હણ્યો તુને હમણા, કાચ પામશો કનેશ રે	૧૭
લક્ષ્મણુ કહેઁ રે'રે મૂરખ, મરવા મન છે તારૂં રે,	
અમો રાજ અયોધ્યાના, હઠે ચઢ્યા નવ હારૂં રે	૧૮
છુ મોઢે જોતે મોઢાઇ, નાદ ઉતારૂં આજ રે,	
દર રે પરાક્રમ રાવણુ પે'ણુ જેવું તારૂં સાજ રે	૧૯
એવું કહેના લક્ષ્મણુને તેણે, અસખ્ય માર્યા તીર રે,	
દામ્યા સુગ્રીવ હનુમત અગદ, જામનાન વિભીયણુ વીર રે	૨૦

૧૬ પેહેલું છં.—હું એવું પ્રથમ નિષેધ કરૂં—નિષેધ કરવા રૂપ કરૂં
કરૂં અર્થાત્ એને વાર ક્રે મારૂં.

અત્રે ઢાંકયા અતિશે બળિયા, બાળ્યાં સઘળાં બાણુ રે;	
લક્ષ્મણે તે અતિશે હણિયા, ઈંદ્રિવળ પ્રમાણુ રે.	૨૧
વાનર માર્યા લંકાપતિએ, સદ્ગત્તને પંચાસ રે;	
હિયાં પૂછ કરી કપિ નાહા, પરમ પામિયા ત્રાસ રે.	૨૨
લક્ષ્મણે એક ત્યાં સાંગજ ભારી, રાવણને લલાટ રે;	
રીતાતરકર ક્યમ મેલું પાપી, કાપી ચિરવાળું ઝાટ રે.	૨૩
જુક્ષનાં ફળ પડે કવાયે, તેમ મસ્તક તારાં કાપું રે;	
આજ હવે રહેજે જીભો, અંતકને કર આપું રે.	૨૪
એમ કહીને બાણુ મારિયાં, રાવણ સામાં સાર રે;	
એકે એસારો નવ આપે, હડે ચઢયા નવ હાર રે.	૨૫
રામે જણ્યું વડી વારનો, વડે ત્યાં મુજ ભાત રે;	
આવી આમુખ માર્યા મોહમ, રાવણને વિખ્યાત રે.	૨૬
રાવણે બાણુ માર્યા અતિરો, જાણે આબો બન રે;	
જાણે તારા પડેછે જુટી, વિપરીત દીસે દન રે.	૨૭
રામજીએ મંત્ર બણીને માર્યા, અત્યંત અસ્ત્ર અનુપ રે;	
આકળો કાપ્યા અતિ પાપી, લંકાનો જો બૂપ રે.	૨૮
વાનર કે'છે પન્થ રામજી, તેમ તેમ તાણી મૂકે રે;	
સેના મોડી શોણિત આણ્યું, રાદે અસ્ત્ર નવ ચૂકે રે.	૨૯
ધનુષ્ય જાણે ઉંમડિયું તે તો, વિધિ સરખાં તીર રે;	
રાવણુ રામ વડે છે વસમા, ઢાંકે જોય દરીર રે.	૩૦
જાણે ઈંદ્ર વૃત્રાસુર વડે છે, સરખે સરખા સાથી રે;	
કે જાણે હાથણી અરથે, વળખ્યા છે એ હાથી રે.	૩૧
રાવણે ભોગળ બહુ નાખી, રામે ભાજી તેહ રે;	
સામા બાલા મારી વેધ્યો, મહાપાપીનો દેહ રે.	૩૨
રધિરની તે ધારા આવે, વૈતરણી સરખું દીસે રે;	
કાગ ફૂતરા કાપા કરડે, તેહવણાં મન દીસે રે.	૩૩
રામને એક મુદ્દગર માર્યું, એવે આબો લક્ષ્મણુ બાઈ રે;	
સાથે સુગ્રીવ ને વિભીષણુ, આબ્યા તે ઉગ્રમ રે.	૩૪

૨૪. કવાયે-ક વખતના પવનના જપ્પાટાથી. અંતક કાળ. ૨૫. હાર-હારખાપ નહિ. 'હારે' એવો પાઠ છે. ૨૭. દન-દિન.

- લક્ષ્મણે તે એકે તીરે, ધ્યજ્ઞદડ ઉડાડ્યો રે,
આઠ બાણે હણ્યા આઠ ધોડા, સાતે સારથીને પાડ્યો રે. ૩૫
- દશે રથને પૂરો બાળ્યો, છેલ્લું પાચે ચાપ રે,
પાળો તે ત્યા રાવણ કીધો, ઉકારો ચઢ્યો આપ રે. ૩૬
- સાગ એક ત્યા મારી મોટી, વીર વિભીષણ હણવા રે,
શરણ રહ્ન જઈ સૌમિત્રિને, લાગ્યું રામ લક્ષ્મણ બળુના રે ૩૭
- ત્રણ બાણે આવતી સાગ તે, બાજી લક્ષ્મણ વીર રે,
વિભીષણની રક્ષા કીધી, સુમિત્રાસુત રણધીર રે ૩૮
- રાવણ કહેછે અરે લક્ષ્મણ, મારું નહિ હું છુને રે,
વિભીષણનું મસ્તક છેડુ, આપ્યું અળગો કરી છુને રે. ૩૯
- છુ તો તાત વિના વનવાસી, વેર નહિ છુજ સાથે રે,
રામચંદ્ર તો શત્રુ મારો, છુને નહિ મારું હાથે રે. ૪૦
- બળિયો હોયે તે સધાતો, હું કરું સંગ્રામ રે,
વિભીષણ કાઢી આપીશ તો, નહિ બેઠ તારું નામ રે. ૪૧
- નહિતર મારીશ હમણા મો'કમ, પાડીશ પૃથ્વી મોઝાર રે,
એવું વાયેક શ્રવણે સામળી, બોલ્યો દશરથકુમાર રે. ૪૨
- રહે રે મૂરખ રાવણ રાક, (અમો) ન આપું વિભીષણ કાઢી રે,
લકા એને અમળ આપણું, દશે શિર તારા વાઢી રે ૪૩
- શરણ આવે તેની સહાય કીજિયે, મેલ્યા અસ્ત્ર હું બાણુ રે;
બીહાળ્યો બીહુ નહિ કોનો, કોથકી નવ માણુ રે ૪૪
- રાવણ રથ ઉત્તમ અણુવી, ઉપર બેઠો રાજન રે,
લક્ષ્મણ (તે) કહ્યું નથી માન્યું, હવે જોઇશ જમસદન રે. ૪૫
- એવું બાખી સાગ નાખી, સૂરજતેજ સમાન રે,
સૌમિત્રિએ કડકા કીધા, મારું બળિયા બળવાન રે. ૪૬
- લક્ષ્મણે પ્રહાર કર્યા તેને, અસ્ત્રતણા કઠોર રે;
માહોમાહે અસ્ત્ર આધડે, સર્પ અને જાણે મોર રે ૪૭
- રાવણને તન રૂધિર આલે, લક્ષ્મણને પણ આલે રે;
શસ્ત્રે તેના શરીર છાયા, ચાપ બેના હાથે રે ૪૮
- (અસ્ત્ર) અનેક વાનર અનેક રાક્ષસ, બોમ પડ્યા યજ્ઞ ભંગ રે,
રૂધિરનદી વહે પૂરે ત્રૈલોકી, તેણે તાણ્યા પ્લવગ રે ૪૯

ધામ પડી ધીરજ મહુ છાડે, મારે લક્ષ્મણ માગ રે,
વિજયનથ વાનર તે રીઝયા સ્વભી દેન મુસાર રે

૫૦

કડવુ ૩૭ મું.

ગગ ગોડી

રાવળને રીસ ચડી અતિગે, માનવ મારે અત્ય,	
તેણે સમે સાગ એક ઠાડી, કાપ્યો લકાપત્ય	૧
મણિજાડી હેમમય અદ્ભૂત, ઘટ ધુધરા વાજે,	
સૂરજ સરખી તેજમય, તે હાથ રાવળને છાજે	૨
અમર સહુ તે જોવા આન્યા, બેસી દિવ્ય વિમાન,	
વાનર સવળા નિસ્મય પામ્યા, જાણે બીજે બાણ	૩
મપદાનને આપી'તી તે, બ્રહ્મદેહ જાણે એક,	
દ્વિવજ્ર સરખી હગામી, લક્ષ્મણ ઉપર તેહ	૪
પાડપ પૃથ્વી શત્રુ મારાને, જે મારે છે મુજ,	
આજ અર્થ આન્યુ છે મારે કદંબુ તેણે તુજ	૫
ગડગડતી ગાજીને મારી, સૌમિત્રિને સાગ,	
અતિશે તે તો વાગી વેગે શિયિન યધુ સર્વ અગ	૬
પડ્યો વૃક્ષતણી પેર વસુધા, છેવું જાણે મૂળ,	
રૂધિર વહે સહે નહિ કાયા, સળગ સાગનુ શળ	૭
પ્રાણ રહિત પડ્યો તે જાણિયે, એવો યથો અચેત,	
દત બધાણા ગતમત બાગી, મુખ યધુ અતિ શ્વેત	૮
દૈત્યે જાણ્યુ દેવ મારિયા પાસે રહ્યા પ્લવગ,	
રામચન્દ્ર દુખ ધરતા આન્યા મુણી બાતનુ નામ ભગ	૯
સમીપે આવી શોક ધરેછે, વીરા બોલો વાણી,	
રાવળ રોતા રાવવ જોઈ, તીર મૂકેછે તાણી	૧૦
રામે જાણ્યુ આણે અવસર, શોક ધરે તે કાસ	
સાગ સરીર માહેયી હું છાહુ બળે કડી હકાસ	૧૧
વાનરને કહે નિશ્ચયર, સાગ કાઢેને બાતા,	
અનેક વાનર આકરે અતિ મા'બળિયા મંભાતા	૧૨

- સાગ તે ત્યાં શરીર ફાડી, પેઠી મઢીમાં ગાડી;
વાનર સપળા વાજ આવ્યા, પણ શક્યો નહિ કોઈ કાઢી. ૧૩
- રામે આકર્ષવા માડી, તવ રાવણુ મારે તીર;
લક્ષ્મણુને ત્યાં શોણિત ચાલે, શબ સરીખું શરીર. ૧૪
- તાણીને ત્યાં બળે કરીને, કાઢી શ્રીરધુનાથ;
લક્ષ્મણુને ઉપાડી ચાલ્યા, સુગ્રીવ હનુમત સાથ. ૧૫
- એકાંતે ઉપાડી મેલ્યા, સુમિત્રાના તન;
રામે તેને હાથ ફેરવી, અતિ કર્યું રૂદન. ૧૬
- સૂતો મુજમાટે તું બળિયા, વન આવ્યો સંધાત;
એક તુજ પ્રતાપે મુજને, વીસર્યો માત ને તાત. ૧૭
- પચવટીમાઢે રણાં ત્રણે, હરી ગયો રાવણુ નારી;
તુજ પ્રતાપે વાનર મળિયા, વાલી નાખ્યો મારી. ૧૮
- પાજ બાધી વાનરદળ લેઈ, આવ્યા લકા સમીપ,
અનેક માર્યો રાક્ષસ એણે, કુળતણે એ દીપ. ૧૯
- હવે શોક હું એનો પાળું, દુઃખતણે સમૂહ;
આજ હવે જોજો રે હરિઓ, રાવણુનો કર દ્રોહ. ૨૦
- જો રામ મેં નામ મેરાવ્યું, તે આ કરવા કબજ;
રાવણુ મરે કે રામ મરે રે, નવ રાખું હું લાજ. ૨૧
- જેણે મૂઝાં બાધ પાડ્યો, સુમિત્રાસુત શર;
એને માફ મર્મસ્થાને, ચમદીને કર ચૂર ૨૨
- એવું કહીને રામ આવિયા, દયમસ્તકની પાસ;
માંદોમાઢે ચાપ ચઢાવી, મેલ્યા અસ્ત્ર પ્રકાશ. ૨૩
- રામે માર્યો તીર તીક્ષણુ, રાવણુ ઢાંક્યો રાય;
શોણીતની ત્યાં ધારા ચાલે, મોઢે શ્વાસ ન માય. ૨૪
- રાવણુ તે તો માન ન મેલે, સામાં મારે બાણ;
લક્ષ્મણુની પેરે યાહું હમણાં, જો જો રામ સુખણુ. ૨૫
- રાધવજીએ ભગ કર્યો રે, રાક્ષસનો રાગન;
જરે જર શરીર કીધો નિઘાયર, પરાક્રમ છે સમાન. ૨૬
- ધનુષ્ય પડ્યું તવ સમયંદ્રનું, યર યર મૂળે દેહ;

રાવણનું પણ આપ પડ્યું રે, વિકળ યંબા અતિ બેઠ.	૨૭
રામ કહેછે સુષેણ સુગ્રીવ, પડિયું મારું આપ:	
હવે હું તો ચેર કરું છી, મેલી મુખ્યા બાપ.	૨૮
જો લક્ષ્મણની ગત ધઈ, એ તો જીવ્યું ફાડ;	
હવે જીતી જય વાંઝ્યું, તે હસાવવા લોક.	૨૯
સીતાનો અર્થ નથી મારે, સહોદર જો એ મરશે;	
મુદ્ધ તજ્યું મેં બળ સર્વ હાથે, રાવણિયો ઉગરશે.	૩૦
જ્ઞાત વિના તનમન ધન મિથ્યા, નાર મિત્ર ને રાજ;	
સધનાં કાજ કરું હું હમણાં, જો લક્ષ્મણ ઉઠે આજ.	૩૧
રાવણ માર્યાનો ઉગ્રટ રો, જો ભાઈ મેલી જઈએ;	
અંધને મન એંદ્ર જોવો, વીરા વણ તેના ધધએ.	૩૨
સુતસુમિત્રા જો નહિ જીવે, તો તો મારે મરવું;	
હઠ્યા વિણ મેં સત્ર મવાતે, નિથે મુદ્ધ ન કરવું.	૩૩
સુષેણ કહે રોક ન છીજે, સ્વામી જમજીવન;	
નિથે એ હારો સ્વામી, સુમિત્રાનો તન.	૩૪
શબ સરખું મુખ યથું નથી, એનાં સોચન પદ્મવિરાગ;	
એંગ અતુપમ સપ્રગાં એનાં, નિરખુ દીનદયાળ.	૩૫
તે માટે એ ઉઠે હમણાં, સત્ય વિરાધ્ય અણાવો;	
ખીન્ને દા છે નહિ એવો, બળનીસુતને બોલાવેલ.	૩૬
રામચંદ્રે તે રૂર બોલાવ્યો, બંજનીતણો કુમાર;	
વીરા કરો કારજ લક્ષ્મણનું, પરાક્રમનો નહિ પાર.	૩૭
મંદરાચળને દક્ષિણ શિખરે, હાહા હુકુ ગાંધર્વ બેઠ;	
અપ્સરા સગે રહેછે રંગે, મન આણી નેહ.	૩૮
વિરાધ્ય કરણી રક્ષા અરથે, રહે આણી રેમ;	
પીઠાં પુષ્પ ફળ તે નીલાં, કમળમરખાં પત્ર મુચંગ.	૩૯
પ્રવાળી સરખી વેલડી, દીપે વિગ્ન સરખુ વાન;	
બળ બુદ્ધિ કરી વિરાધ્ય કરણી, લાગ્યું હું હનુમાન.	૪૦
હનુમંત કહેછે સત્ય વિરાધ્ય, લાગું તો ધરૂં પ્રાણ;	
લક્ષ્મણ જીવે તો હું જીવું, સત્ય સત્ય એ વાણ.	૪૧
રામચંદ્રને ચરણે લાગ્યો, સુગ્રીવને પણ નમિયો;	

દ્રોણગિરિ પવંત પરપથો, સહુકોને મન ગમિયો	૪૨
અતિશે બળ કરીને ચાલ્યો, આકાશમારગ બળ;	
ભક્ષા ઉપર થઈને જાતા, નિરખ્યો રાવણુરાય	૪૩
આજ બાજનીમુત ઔપધી, વિરાટ્યા જાણે સેવા;	
કાળનેમિને રાવણુ કે'છે, સદા કરી તે સેવા.	૪૪
ચાર મુખ ને આઠ બુજ રે, અણ અનુપમ ચક્ષ;	
એવા કાળનેમિને કહે રાવણુ, ત્યારે શૂર સમક્ષ	૪૫
જા ભાઈ તું હતુમંત પહેલો, ઉન્મારગ થઈ આજ,	
ગંધમાદનની દક્ષિણ તળેટીએ, જા છુ રાક્ષસરાજ.	૪૬
તાપમ થઈને ત્યા છુ બેસે, આશ્રમ કરીને અનુપ,	
સરોવર એક છે ઉત્તમ ત્યા, ફેરવજે છુ રૂપ.	૪૭
તે સરોવરમાહે મગરી રે'છે, ત્યા પીએ જે નીર;	
તેને તે તો ગ્રાહી ગસીને, ભક્ષ કરે સરીર.	૪૮
જાતી પછ હતુમતને કે'જે, પીએ પ્લવગમ પાણી;	
પીવા જાશે મગરી સા'શે, માને મારી વાણી.	૪૯
હતુમત મરશે કારણ સરશે, દરજુ તેહ કામ,	
ઔપધી વિણુ લક્ષમણુ નવ જીવે, તેને વિરહે મરશે રામ.	૫૦

કેડવું, ૩૮ મું.

રાગ ગ્રાહી.

રામચંદ્રને વિરહે કરી, નિશ્ચે મરશે સુગ્રીવ હરિ;	
પછે વાનર સંધળા નાશી જશે, સીતા શોકે દુઃખણી થશે.	૧
વરશે મુજને કે તમશે પ્રાણુ, જે ગમે તે તું કર સુમણ;	
તે માટે ત્યા સરશે કાજ, માફ કહ્યું કરોને આજ.	૨
કાળનેમિ બોલ્યો તે વચન, ગંધમાદને જઈ કઈ વિધન;	
જળ પાછ માફ હતુમત, તમે રાજ્ય કરો નિશ્ચંત.	૩
એટલા કામતાણુ શુ ગળું, વેપ જાતીકેરો હુ સળું,	

૪૬. ઉન્મારગ—ઉન્મારગે. (વેહેલો પોહોયવા માટે). ૪૮. ગ્રાહી—મગરી—ગસીને—મળાને. ૪. જઈ કરે વિધન—'જાઈ ધન' પ્ર. ૧-૨.

કાળનેમિ નમી નિસર્ગો, ગધમાદન આબ્યો ખરો.	૪
સરોવર મુંદર અપાર, નમી રથાં તરફળ ખાર;	
વેલી વીંટણી છે અનેક, સરોવરની સોભા છે વિશેષ.	૫
હસ ચક્રાર કીર ને મોર, દારડવ દોકિલા કરે છે સોર;	
સદા વસંત વાસો વસે, સુનિજનને કંદર્પ જ્યાં ખમે	૬
એતુ સરોવર છે જ્યાં રમ્ય, કાળનેમિએ કીધો આગ્રમ;	
મેઠો જાપ કરે છે જ્યાંય, જાપમાળ મહી કરમાંય.	૭
એવે આબ્યો હરિ હનુમંત, સામે ચાલ્યો તે મહંત;	
જટાજૂટ દીસે દિગંબર, દેહ, એણીપેરે બોલ્યો તેહ.	૮
આવોછ કીજે વારતા, ક્યાંથી આબ્યા ક્યાંકણુ હતા;	
હનુમંત કહે કારણ છે શીઘ્ર, નહિ કહેવાય હું છુ વિમ્.	૯
તાપસ કહે સંક્ષેપે કહો, તમો વાત સત્ય ખાતી લહો;	
હનુમાને ને કાપિ જાણિયો, મનમાંહે ને વખાણિયો.	૧૦
પૂછે મહાતુભાવ કરમરી, એને કથા કહું હું ખરી;	
પવનપુત્ર એમ કહે વચન, સુગ્રીવ વાનરનો સજન.	૧૧
તેનો દાસ હનુમત મુજનામ, સુગ્રીવને મિત્ર એક સમ;	
તેને એક સીતા સુંદરી, લક્ષ રાવણુ ગયો તેને હરી.	૧૨
સાગર આબ્યો શત યોજન, લક્ષ સમીપે રથા પ્રભુ ધન્ય;	
રાવણે રામનો બ્રાતા હણ્યો, પાડ્યો પ્રદાર કરીને ધણો.	૧૩
વિરાધ કરણી ઔપધી જેહ, હું જાણીછું લેવા તેહ;	
એવે તમારૂં યુદ્ધ દરશન, આજનો મારે લેખે દન.	૧૪
હવે આરા આપો રખ, બોલ્યો વાનર અસુર સન્મુખ;	
અદ્વપડિયાળી આખે કરી, મહાતુભાવે વાણી ઓચરી.	૧૫
વચન માને વાનર મારૂ, કાજ આજ સરે તારૂ;	
સરોવર મુંદર આ અતિ, અમસરિખા વમે જ્યાં જતી.	૧૬
એતુ જળ પીને જો તું પરવરે, મળે ઔપધી કારણ સર;	
પછે આવજો અહીંઆ વીર, ભાવે એટલું પીજે નીર.	૧૭
સત્ય માનિયું સુતસમીર, આબ્યો સરોવર કેરે તીર;	

- ૬. દારડવ-એક જાતનું જળચર પ્રાણી. કંદર્પ ખસે-કામ શરીરમાં ચ-
લાપમાન યાચ. ૯. ક્યાંકણુ-ક્યાં તરફ. વિમ્-વ્યમ્. ૧૫. અસુર સન્મુખ-
'સુર સમક્ષ' ૫. ૨-૪.

આવીને જવ બોલ્યો પામ, મગરીએ ગ્રહો તે લાગ.	૧૮
અજનીસુત ઉછળ્યો અપાર, કરી પાટુકેરો પ્રહાર;	
તોયે નવ છૂટ્યો તેહ, પછે નખે કરી વલૂરે દેહ.	૧૯
પ્રાણુરહિત પડી તે ભોમ, યર્ષ અપ્સરા આલી બોમ;	
બેશી તે ત્યાં દિવ્ય વિમાન, બોલી સુંદરી રૂપનિધાન.	૨૦
ધન્ય ધન્ય તુ હનુમંત વીર, ધન્ય ધન્ય શ્રીરામસરીર;	
ધન્ય ધન્ય હો લક્ષ્મણુ ભાઈ, ધન્ય ધન્ય હો સુગ્રીવ રાઈ.	૨૧
હનુમંત કહેછે કામિની, કારણુરૂપ તું ભામિની;	
મગરી કેઈ તજીને અંગ, કયમ યર્ષ નારી સુચંગ.	૨૨
કેમ જોળખે જાણે નામ, સુણુવા પ્રીત છે અભિરામ;	
પૂર્વે હું અપ્સરા હતી, વિમાન બેશીને ચાલતી.	૨૩
યક્ષસેન એક બેઠો મુન્ય, જાણે મૂર્તિવંતુ પુણ્ય;	
તેણે દીડી રૂપ વિશાળ, કોધ ઉપજ્યો તેણેકાળ.	૨૪
માલિની કહી મુજ નામ, ઋષિ કહે આવી આ કામ;	
આશ્રમ પાસે લાખી વિમાન, શાપ દેહીછું આણે સ્થાન.	૨૫
આ સરોવરમાં થાજે ગ્રાહણી, જે આવે તેને નાંખે હણી;	
મો પૂછ્યુ કરી નમસ્કાર, ક્યારે મારો થારો ઉદાર.	૨૬
રાવણુ લાવશે સીતા યદા, મુઢે પડશે લક્ષ્મણુ તદા;	
ત્યાં આપધી લેવા અજનીસુત જશે, જળમાહે પામ બોળશે.	૨૭
સારે તુ વળગજે પાય, સારે ઉદાર તારો થાય;	
તેમાટે જોતી'તી વાટ, તમ આવ્યે ટળ્યો ઉચ્ચાટ.	૨૮
ઋષિવચને જાણતી'તી નામ, તમો હનુમત લક્ષ્મણુ જ્યાં રામ;	
તમપસાય યયો ઉદાર, એવું કહી ગઈ તે નાર.	૨૯
હનુમંત આવ્યો આશ્રમ જયહાં, તે તાપસ બેઠો છે ત્યહાં;	
અતિશે તેણે દીધાં માન, કાં જી જળ પીધું હનુમાન.	૩૦
ત્યોજી હું પખાળું પાય, તમો બસે આવ્યા કપિરાય;	
ફળમૂળ કરો આ ભક્ષ, એણીપેરે કહેછે રક્ષ.	૩૧
હનુમતને મન ધોખો વસ્યો, આદર દેખી અતિમુખ હસ્યો;	
એણે મોકલ્યો ખીવા વાર, ત્યાં કંઠણુ થયું અપાર.	૩૨

- ફળમૂળ આપેછે જેઠ, કારણ સરીખું દીસે એઠ; ૧૧
 તાપસ હોયે તે નવ નમે, એનાં લક્ષમણુ તો નવ ગમે. ૩૩
 હનુમંતે કાંઈ નવ અંશું, કાપે એનું વાચક કલું; ૩૪
 મેં ઝાળખ્યો રાક્ષસ સહી, માંડ આશ્રમ ક્યો છે અહીં. ૩૫
 કાળનેમિ તવ રૂપે થયો, હનુમંત સામે કાપે ગયો; ૩૬
 કાળનેમિ તું મુજને જાણુ, હમણા લેઈશ તારા પ્રાણુ. ૩૭
 માંહોમાંહી કરેછે પ્રાર, અતિક્રોધે અંજનીકુમાર; ૩૮
 સમૂળાં વૃક્ષ મારે હનુમાન, કાળનેમિ દાંડ્યો રાજાન. ૩૯
 કાળનેમિ અઝ નાંખી રહ્યો, વડવા કારણ વૃક્ષજ ગ્રહ્યો; ૪૦
 વૃક્ષ માંહોમાંહી માર્યો ધણી, બળિયા સરખા છે બે જણી. ૪૧
 જેટલાં છુતાં વૃક્ષ તે કામ, એકેનું નવ રાખું નામ; ૪૨
 વૃક્ષ વિના કીધું તે વન, બેઉએનાં પણ લાગ્યાં તન. ૪૩
 બાથોબાથ બળે બે વઢે, એકએકને માથે ચઢે; ૪૪
 હીકા પાડુ દણી ધણી, હનુમંત કે હવે નાખું હણી. ૪૫
 કાળનેમિ જાનશે ક્યો, કાચર થઈને તે ઓચ્યો; ૪૬
 મેલમેલ મુને હનુમાન, હવે હું મારુંધું માન. ૪૭
 અર્ધ આપવું પરહવું રાજ, રાવણે કહ્યું તું કાજ; ૪૮
 મેલને મુને ભવતો, રાવણ આગળ યાઉં છતો. ૪૯
 તાપસ થઈ કપટ જે કયું, કહે હનુમંત નથી વીસધું; ૫૦
 તે કપટ કીધું જે આપ, તારૂં છુંને લાગ્યું પાપ. ૫૧

પાપી પડતાં થયો જે નાદ, ગંધર્વે સાંભળિયો સાદ.	૪૭
હાહા દૂદના છે દાસ, ત્રણકોડ આળ્યા ઉદાસ;	
વાનરે માર્યો કાળનેમ, તે પ્રત્યે તો બોલ્યા એમ.	૪૮
મ્યાંથી આળ્યા ને શું કામ, શે અર્થે ધાલી આ હામ ?	
હનુમંત નામ સુચીવ મુજ નાથ, તેને મૈત્રી છે રામ સાથ.	૪૯
શીતા રામચંદ્રની નાર, રાવણુ દરી ગયો છે સાર;	
તે માટે રામનો લક્ષ્મણુ બાધ, મહી પાડ્યો તેને રાવણુરાધ.	૫૦

કડવું ૩૯ મું.

આડો તાલ-તે ધન ધનની ધાત.

રાવણુ મહીએ માડી ગયો, પડ્યો પેખ્યો રઘુવીર;	
વિશલ્ય કરણી લેવા મોકલ્યો, એ મુજને સ્થામશરીર.	૧
તે દેખાડો મુજને તમે, નથી ઓળખતો આજ;	
ગંધર્વ કહે કો કપટી સહી, કરીએ નહિ એતું કાજ.	૨
નહિ દેખાડિયે ઔપધી, હાહા દૂદના અમે જન;	
તારા દાસ અમે નથી, લે તો કીજે કદન.	૩
એવુ કહેતાં સામે ધસ્યો, સળળ કરે સંઘામ;	
દંતે ચીર્યો નખે વલૂચા, પૂઠે પાડ્યા કામ.	૪
પ્રાણુ રહિત પૃથ્વી પડિયા, ગંધર્વ છપન કોડ;	
મંદરાચળ ઉપર અડ્યો, જેની નહિ કો જોડ.	૫
દૃષ્ટે નગરાને ધણું, પખી કલરવ યાય;	
દક્ષિણુ શિખરે આવિયો, ઔપધી નવ ઓળખાય.	૬
જળ વહે છે અતિ ધણું, ગેર મનશીલ ધાત;	
વ્યાઘ્ર સિંહ ને સાજરા, નાનાવિધની જાત.	૭
વળી દૃક્ષ સોલામણાં, ફળ પત્રે અતિ સો'ય;	
ઔપધી ત્યાં લાધી નહિ, દેખીને મન મોલ.	૮
મંદરાચળનું શિખર સાહી, દક્ષિણુ પાસાનો દ્રોણુ નામ;	
ઉપાડી જઈ એહને, ઓળખશે શ્રીરામ.	૯
પૂછવાને જો પરવડે તો, યાયે અતિ કાળ;	
દ્રોણુ શિખર ઉખેડિયું, માહે મોટા બ્યાળ.	૧૦

દશ જોજન ઉચો અતિ, પહોળો જોજન પય;	
આઠ જોજન લાગો એ છે, કાઠ્યો ઢરીને સય.	૧૧
દ્રોણશિખર ગ્રહી સાંચ્યો, ઉડ્યો તે આકાશ;	
આનંદ પામ્યો અતિ ઘણું, મનમાહે ઉલ્લાસ.	૧૨
અમર આશ્વર પામિયા, ધન્ય ધન્ય હનુમત મીર;	
પરાક્રમ પ્રેરે કર્યું બહુ, ધરીને ધરથી ધીર.	૧૩
વાટમાહે કાળનેમિ મારિયો, મહેદ્ર પર્વત પાસ,	
માલિની તારી ગધર્વ મારિયા, જણ કોડ કર્યો નાશ.	૧૪
દ્રોણગિરિ લઈ પરવર્ચો, કીજે કશું રે વખાણ;	
સૌમિત્રાસુત ઊઠશે, હનુમતે સાંભળી વાણ.	૧૫
પ્રસન્ન ધમ્મને પરવરે, દેવનાં સુણીને વચન;	
લકા ઉપર આવિયો, વાનર યપા રે પ્રસન્ન	૧૬

૧૬. આ કડીથી પદર લીટી પ્ર. ૧ લીમાં નથી. ખીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે છે:—

- “પ્રસન્ન ધમ્મને પરવરે, દેવનાં સુણીને વચન;
- લકા ઉપર હનુમતે તવ ગર્વ કર્યો મનમાં.
- રામચંદ્રને સેવક નકત તો, કરત કુણ આટલું કામ;
- આકાશ મારગે ઉડતો ઢીઠો, ભરતરાયે જાણિયુ ને કોઈ અસુર.
- પહાડ ઉપાડી જાયછે તે રામની, સેના કરશે ચૂર;
- એવું જાણી એક બાણ મૂક્યું, તવ લાગ્યું જ મારયજ.
- તવ હનુમત રામ રામ કરતો, પડ્યો ભરતને પાસ;
- ભરતે જાણ્યું ને સેવક રામચંદ્રનો, હીસેછે મુખ રામ રામ તેદ
- સારે ભરતે સમાચાર, પ્રીતિમાં સધળા;
- ત્યારે હનુમંત કહે છે ને, લક્ષ્મણ મૂઝામત યપાડે ભગ.
- (મને) રામે ઔપધિ લેવા કારણ, મોડલિયો છું હુંય;
- મહારાજ મારી વાટ જોતા દશે, ત્યારે ભરત કહેવીરા ઊડે તત્પર તેદ.
- હનુમત, કહેછે મહારાજ મેં, ઉડ્યું નવ જવાય;
- હુંજ મહારાજ તમારે પાંચે પડિયો, મેં ગર્વ કીધો મનમાં
- ભરત કહેછે હનુમત છું જેણ બાણ ઉપર;
- હનુમત પહાડ સહિત તવ એહો, ભરતે તવ બાણ સાધી ઉડાડ્યો આ-
- માસ.” ખીજી કોઈ પ્રતમાં એ ભાગ ન હોવાથી અને કવિતા અતિ અસં-
- બદ્ધ હોવાથી અમે તે લીધી નથી.

રાવણુ આદે પામિયા, રાક્ષસ સધળા શોક;	
એ લાઇ આજ્યો ઔપધી, હવે ચઢતું તે ફાક.	૧૭
લક્ષ્મણુ તો હવે હઠશે, હણુશે રાક્ષસ સોય,	
હતુમંતે પરંત મૂઓ, જ્યાં વાનર વાટજ જોય.	૧૮
સુગ્રીવ સુષેણુને જાઇ નમ્યો, રાધવને નામ્યું સીશ;	
શિખર ઉખેડી આણિયો, કારણ કહું જગદીશ.	૧૯
અર્ધાધિકી હું પરવયો, મહેદ્ર તળેટીવાટ;	
રાવણુદૂત કાળનેભિ જાણુજો, તેણે રોક્યો ધાટ.	૨૦
તાપમરૂપે મુજને કહ્યું, સરોવરનું કરે જળપાન;	
ખીવાને હું પરવયો, મગરી વળગી તે સ્થાન	૨૧
મગરી ભારી કાળનેભિ હણ્યો, તેણે થયો અતિકાળ;	
ગાજતો ત્યાથી હું ગયો, મંદરાચળ રસાળ.	૨૨
ગંધર્વ જાવા નવ દે રે, ત્રણ ક્રોડ માર્યા કામ;	
ઔપધી ઓળખી જાણે નહિ, વિશલ્મકરણી અભિરામ	૨૩
પાછો આવુ જો પૂછવા, તો તો લાગે વાર;	
દ્રોણશિખર ઉખેડિયો, આપ્યો છે આણું કાર.	૨૪
પસાય તે સુગ્રીવનો, રામ નામ આધાર;	
હું પામરનું શુ ગળું, એમ કહી ક્યો નમસ્કાર.	૨૫
રામચંદ્ર રીઝ્યા ધણુ, બલો ભલો તું પવનકુમાર;	
અગરે એ નવ નીપજ, પરાક્રમનો નહિ પાર.	૨૬
સહુએ સ્તુતે સંતોખિયો, ધન્ય ધન્ય રે હતુમાન;	
સુષેણુને સુગ્રીવ કહે, ઔપધી આણો આ સ્થાન.	૨૭
સુણી ગૃગ ઉપર ચઢ્યો, વૈદ્યવિદ્યાનો જાણુ;	
ઔપધી લેધને ઉતર્યો, વાટી તે પાપાણુ.	૨૮
લક્ષ્મણુ પાસે લાવિયો, પાછ ગ્રેમે પર્મ;	
ગંધાવી નાસિકા વિષે, અતિ નીવ ને નર્મ.	૨૯
શત્રુ સત્રજે ઓપડી, વિશત્રુ થયું સર્વ અંગ;	
શત્રુ નિશત્રુ સાચી સહી, જોઈએ આણી રગ.	૩૦
રામચંદ્ર રીઝ્યા ધણુ, ઔપધી ઉત્તમ એહ;	

સુપેણની પૂજા કરી, અંતર આણી નેહ	૩૧
પૈવ વડો વીર ઉદાઠ્યો, દારજ કર્ણ અનુપ;	
વાનર આનદ પામિયા, ઉદ્યો લક્ષ્મણ જૂષ.	૩૨
નાનાવિધ નાચે ઘણું, વાહે મુખે વાગિત,	
રામ હંદે આપિયા, લક્ષ્મણ પરમ પવિત્ર.	૩૩
બ્રાતા બંદે તું ઉદ્યો, પૂર્વજ કેરે પૂજ્ય,	
તુજરિણું હું થયો હતો, રાગ સરિખો શન્ય.	૩૪
આસુએ અધોગારિયો, શીંગ મુંઘ્ય રે સ્વામી;	
પ્રેમે પાસ બેમારિયો, સહુએ મસ્તક નામી.	૩૫
વાનર દ્રોણશિખરે ચઢયા, પત્ર રણ દુવ ખાધ;	
રામે રકુ જાણ્યું નહિ, એ વિધ મુધ ન થાય.	૩૬
બ્રાતા એ વડશે નહિ, સુધીવને કરી સાન;	
દ્રોણશિખર હવે મોઢનો, હુનો જોણે સ્થાન	૩૭
કહેતા તનખેવ તેણિયો, શુભાંચે હતુમાન;	
લક્ષ્મણજી વિલ્લખી થયા, સાબળને ખડવાન.	૩૮
મંદરાવગતું શિખર વડું, હજેડયો દ્રોણ નામ,	
તુજ વિના સમર્થ ઝા નથી, થ રે જાહેને હામ	૩૯
હજે વચન માનો કરી, શિખર રડ્યો હતુમત.	

તાલજંથ કહે વાનરા હું, હવે મારીશ મૂઠ.	૪૬
ત્યારે હનુમતે મારિયા, મોકમ પદમહાર;	
મમળો કસળ્યો અનિ ધણો, સેન માર્યું સર્વ દાર.	૪૭
હાથમાહે દ્રોણગિખર ગ્રહે, લાગૂને મુને કરડે કાપ;	
પૂછડે બારી દાઢે ચગદિયા, નિશાચર નાદા જાપ.	૪૮
સેન સુતુ તે નિ-ખિયુ, તન આબ્યો તાલજંથ;	
પૂછડે મારી પાડિયો, હનુમત વાનરમંદ	૪૯
પૃથ્વી પાડ્યો ગાદુ હણી, અધનજ્યો કપો તે કુટ;	
પર્વતશુભ જાલ ચોદિયો, ઉપર મારી મુટ.	૫૦

કડવું ૪૦ મું.

રાગ ધનાશ્રી. છતમાન.

દ્રોણગિખર તે કામ યાપિયુ, ઉડ્યો તે તો બ્યોમ રે;	
રામચંદ્રની પાસે આબ્યો, મુક્તમાત્રમા ભોમ રે.	૧
આરીને તે ચણું લાગ્યો, રામચંદ્રને તેહ રે;	
કથા કહી વાટની સગી, તાલજંથની જોહ રે.	૨
રામ પ્રસન્ન થયા પરાક્રમે, સુમીન પાબ્યો મોત રે;	
હનુમત હાથી સગગો સાથો, વાર કપો વિનોત રે.	૩
કહોછ કુગળ ક્ષેમે આ-યા, સહુએ પ્રીત્યુ રીત રે;	
હાછ હું અહીં મુખે આબ્યો, સર્વ કહી તે નીત રે.	૪
પામે તે પ્રેમે બેમાયો, હરજો હનુમત વીર રે,	
લક્ષ્મણ પ્રભે એણીપેર જોલ્યા, સું-ર સ્વામશરીર રે.	૫
લક્ષ્મણ આટલી આશા નટોતી, પડ્યે તો મહીમોઝાર રે;	
ત્યારે નાખી દીધા હતા સર્વે તો હથિયાર રે.	૬
ગુન વિના સીતા તે મિથ્યા, નહિ મારૂ રાનણુરાજ રે;	
ગુન વિના તન ધન તે મિથ્યા, કરો નહિ મારે કાજ રે.	૭
સુતસુમિત્રા વિના તે મિથ્યા, ઉડે તો કરૂ યુદ્ધ રે;	
દ્રોણગિરિ તે હનુમત લાબ્યો, ઐષધી કાલી શુદ્ધ રે	૮

- તે માટે તું ઉઠ્યો આતા, પ્રતિજ્ઞા થઇ સત્ય રે; 1
 વંણતો લક્ષ્મણ એણીપેર જોલ્યો, સાંભળો સીતા પત્ય રે. ૯
- હવે પ્રભુ રાવણને મારો, આજ દિવસ છે એહ રે,
 મુજને એ ગમે છે બાધ, કરો મસ્તક વોલ્યો દેહ રે. ૧૦
- તમારે હાથે મરણજ એનું, તે મેં માર્યો કેમ જાય રે;
 આજ દિવસ એનો છેલ્લો, સ્વામી રાઘવરાય રે. ૧૧
- ધણા દિવસ થયા સીતા તે, શોક ધરે અપાર રે,
 કાચર થયારું કારણ છે નહિ, કાં લગારો વાર રે. ૧૨
- તમે કહ્યું તું જો ઉઠે એ, તો કઈ સંગ્રામ રે;
 તે જોઠો પ્રતિજ્ઞા થઇ સાચી, યાઓ વેહેલા રામ રે. ૧૩
- રામજીએ તે વાચક માન્યું, લીધાં આયુધ નાથે રે;
 દોઢ દીધી દશમસ્તક સામી, હવે હણુ હુ હાથે રે. ૧૪
- રાવણે રામ સજ થયા દીઠા, રથ બાણાઓ અનુપ રે;
 કનકતણો ને મણિ જડયા છે, સારથી મુંદર રૂપ રે. ૧૫
- પાડ્યો હુનો લક્ષ્મણને જ્યમ, ત્યમ પાડું રામ સમર્થ રે;
 એવું બાપી કોધજ રાખી, બેઠો રાજા રથ રે. ૧૬
- નાનારિધ નિશાનજ વાજે, શુણીયવ ગાયે ગીત રે;
 રાવણ કહેછે જીવતા ન આયુ, નારી એની સીત રે. ૧૭
- તાલજથ હણ્યોતો હનુમતે, તે આલ્યો તેણેદાર રે;
 વાનર એના વિકટ સ્વામી, મેં આલ્યુ નહિ લગાર રે. ૧૮
- રાવણ કહે વાત રાખ્ય તારી, કશું ન સીધું કામ રે;
 હું નહિ કે રામ નહિ રે, પેખ છું સંગ્રામ રે. ૧૯
- એવું કહીને ધનુષ્ય મઢીને, બાણુતણી કરે જટ રે;
 મુખમાં માર્યા વાનર મસ્તક, કોના બાજે પૃષ્ઠ રે. ૨૦
- રામને પણ બાણુ મારિયાં, રથ બેઠો રાવણરાય રે;
 દેવ સર્વે વિમાન્ય મનમા, સમોવડ મુદ્દ ન યાય રે. ૨૧
- રથે નિશાચરનાથ બેઠો છે, પાળા છે રામચંદ્ર રે;
 તે વિમાસી રથ મોકલ્યો, રામ સમીપે ઈંદ્ર રે. ૨૨
- સંગ્રામી તે તેજે જમણો, (રથ) અથ અનુપમ ચાર રે;
 મનવેગી આક્રમી ઉડે, જાણે ઉડ્યે થયા અવતાર રે. ૨૩
- મનોહર કારયા બેઠો, માર્તાલ તેનું નામ રે;

ખાસે રથ લાવી બોલાવ્યા, ઈંદિવર ધનશ્યામ રે	૨૦
ઈંદ્રિ સ્વામી રથ મોકલ્યો, બેસો સ્યામશરીર રે,	
સહના ટોપ હથેલા છે, પે'રા ધરીને ધાર રે	૨૫
ધનુષ્ય ખાણુ ને કચનમય છે, તે ગ્રેને હાથ રે,	
આયુધ આશરણુ રથ બંધો, તે સજી વઢો એ સાથ રે	૨૬
રાગ્ન સામા રાગ્નની પેરે, કયો મનોહર સાજ રે,	
હું સારથી ભેગ મોકલ્યો, પ્રેમે તો મુરરાજ રે	૨૭
ધણા દિવસ યયા સ્વામીજી, રાનણુના લ્યો પ્રાણુ રે,	
સીતા લેધ અયોધ્યા ગયાના, પ્રણુ કરો પ્રમાણુ રે	૨૮
રામે તે તો બોન માનિયો મનમા યયા પ્રસન્ન રે,	
ધનુષ્ય ગ્રહ્યુ ને રથ બેગ, નેહે, સહરા પે'રી તન રે	૨૯
શૃગાર ધર્યો શ્રીધરે, રોમે મુદર રૂપ રે,	
રાનણુથી કોટિ ધણા રાજે દશરથસુત ને ભૂપ રે	૩૦
છેદે આ શોભા અતિ કીધી, વાનર કહેડે એમ રે,	
રાવણુ મુઓ હવે રાગ જીતશે, લેધ જશે સીતા ક્ષેમ રે.	૩૧
ગંધર્વ ગંધર્વ સાથે વઢે રે, તેમ રાનણુ ને રામ રે,	
દેવ દેવ સધાતે બોલે, તેમ સમોવડ મમાગ રે	૩૨
ને ને તીક્ષણુ આયુધ મૂડે, રામ તે ભાગી નાખે રે,	
રાનણુ તીર વરસાવ્યા વસમા, કો કોને નવ સાખે રે.	૩૩
સર્પ સરીખા માર્યા શરીરે, ઉંબાડ્યા જાણે એહ રે;	
રામતણો તે તીરે કીધો, સહના સરખો દેહ રે	૩૪
બાળ્યો રથ અશ્વ આર હણિયા, માતાનિ પાડ્યો ભોગ રે,	
અમરગણુ સહુ દુ ખ પાનિયા, અઢ્યો ઉકાટો રામ રે	૩૫
રામચંદ્ર રથ બાગ્યો જાણી, શોક કરે અપાર રે,	
જાણે રાવણુ રાહુ રામ સોમ ગ્રહે, દુ ખ ધરે હરિતેહાર રે	૩૬
રામ રિકળ દેખી સુગ્રીવ આદિ, શોક ધરે વિજીતણુ ભાત રે,	

૨૪ ઈંદ્રી-૨-કાણુ કમળ ૨૮ સીતા ઈન્-સીતાને લેધને અયોધ્યા ગયાના (જવાના) કચન) પ્રમાણુ કરો-અયોધ્યા જણુ તો સીતા લેધને જણુ, એ વાત પ્રમાણુ કરો ૩૪ રામતણો ઈન્-અયોધ્યા એટલા જ્યાં તીર રામના શરીરમા લાગ્યા કે તેથી જાણે કવચ પેહેર્યું હોયતેવો દેહ દેખાવા લાગ્યો

- ૧ લક્ષ્મણ હનુમાત રહન કરેછે, રખે કરે એ ધાત રે. ૩૭
- જૂ કપે ને શોણિત વરસે, જાણિયે હોય હિંકાપાત રે;
- ૨ ખેનાક સગ્ગો શોભે રાવણુ, હઠે હણે વિખ્યાત રે. ૩૮
- રામે વેર સજાઈ પૂર, વળી યયા સાવધાન રે;
- અમર ચઢાડી રક્ત નેત્ર યયા, કાળાગ્નિ કોટિ સંમાન રે. ૩૯
- અપશુકન યાયે રાવણુને, બોલે સસા શિયાળ રે,
- ૩ ખરના નાદ સુણાયે સમગ્રા, જાણે કાપ્યો કાળ રે. ૪૦
- રામ ઓગે ઓછીપેરે ત્યારે, જાણે પ્રવય કાળે મરણપાળ રે;
- રાજ રવણુ મનમા કાપ્યો, દીઠા દીન-યાળ રે. ૪૧
- દેવે દીનમધ તે દીઠા, ક્રોધ ચડ્યો છે ગાઠો રે,
- ધણુ દા'ડાનું વેર વાળનાનો, દીસે છે આજનો દાઠો રે. ૪૨
- પન્નમ હિત યદ્ય તે વ્યુઝે, મગલો સંક્રામ રે,
- દેવ જય બોલે તેણીવેળા, ધન્ય ધન્ય શ્રીરામ રે ૪૩
- ધન્ય ધન્ય રે રાવણુ રાજ, એમ અસુર તે બોલે રે,
- મહા ભયકર મુદ્ધ મગલુ, સિદ્ધ શાર્દૂલ તોલે રે ૪૪
- રાક્ષસ જય રાવણુનો વાચ્છે, વાનર જાણે છતે રામ રે,
- અન્યો અન્યે અજે વરિયા, સેનગણ ને સ્વામ રે. ૪૫
- નિશાચરનાયે હાયે સીધુ, ત્રિશૂળ તીક્ષણ તીનું રે,
- ૪ બાનેક અમર તેણે સદાર્થા, તેને રખે બીનું રે. ૪૬
- આજ રાણુ થયુ અગિ તેણે, વીજ સરીખું રાજે રે,
- રામ સામું સુસવતું નાખ્યુ, તન તીર માયા મહારાજે રે ૪૭
- તીર વાગ્યા ને ત્રિશૂળ આગ્યુ, કાપ્યો નિશાચર નાય રે,
- તેથી ત્રિશૂળ જમણુ કાઢ્યુ, હણુતો રણુનાય રે. ૪૮
- હવે રામને માઈ ચતે, સુગ્રીવ લક્ષ્મણ સમ રે;
- એમ કહીને ગાડે ગાળ્યો, મનમાં આપ્તી રંમ રે ૪૯
- આજ મઈ દે માઈ એને, ને તે પાડું નીવેડો રે,
- માણસ ધન જાધીને આ ચો, લીધો એણે કોડો રે. ૫૦

કલ્પ ૪૨ મું

રાગ સામેરી આડો તાળ

રામજીએ સાગ મેવી, ઇંદ્રે મોકલી'તી પ્રેમે,	
ભાતતિ સારથિ સંધાતે, જડી જુકતે હેમે	૧
ધંદ ધુધરા ધમધમે, સુરજ કોટિ સમાન;	
રાવણે તે રાગ નાખ્યું, માગ નાખી ભગવાન	૨
અજવાળું અતિશે થયું, સરખા બેના તેજ,	
ત્રિગૂણ ભાગ્યું સાગ ભાગી, રામ પામ્યા હેજ.	૩
રામે બાણ તે મારિયા, ત્રણ તે લવાટ,	
ત્રણ માર્યા હંદે માહે, પામ્યો તે ઉચ્ચાટ	૪
શોણિત ચાલે અતિ ધણું, ધરધર ધ્રુવે દેહ;	
પૂછડે જણે સાપ ચાખ્યો, એમ કોંધ્યો તેહ	૫
ચાપ ધ્રુવીને બાણ માર્યા, રામને દાક્યા ધણ,	
રામ બાણ મૂકે ધણા, અન્યો અન્ય જણે હું હણું	૬
પછે રાવણને ચઢીરે, મનમાહે રીસ,	
એકે બાણે હંદયે મારી, બેલિયા શ્રીજગદીશ.	૭
હંયામાહે સાને છે, રામને તે તીર;	
કાઠી કટ રાવણ સામા, આસ્થા ખાડી રીર.	૮
રાવણકેરા અથ માર્યા, ચાર મેલી બાણ,	
ધ્વજ દડ તે બાજિયા ને, ઉચર્યા મુખ વાણ	૯
આજ રાવણ તારે, નિરધાર આણું અત,	
સીતા નારી હરી મારી, વિમાર્યુ નહિ અત	૧૦
પરાક્રમ તે એ કર્યું કપટી, મૃગ મામે તું જોગી થયો,	
અમે એકે આત્રમ નો'તા, ચૌર કર્મ કરી ગયો.	૧૧
એમ છતા આત્રમે આવત, તો વાર તુ ચોધ;	
છેતરી ગયો એકલી, ચારો તેણે નિષેધ.	૧૨
નાથ મે'ણી નાર એકલી, હરચે જશ ન હોય,	
આજ અસ્ત્રે દાર માર, વેર વાળુ સોય	૧૩

૮ ચાર-‘ચાર’ પ્ર ૧-૨ ૧૨ નિષેધ-અર્થાત્ જગતમાથી તારા
નિષેધ થશે-તું જીવીશ નહિ ‘નિષેધ’ પ્ર ૧ લી.

એમ કહીને દૌશત્યામુતે, કરી આઢે લાક;	
રાવણ સરવે ફરતું દેખે, બાણે પ્રજાપતિનું ચાક.	૧૪
રે રે રાવણ આજ આળ્યો, મૂઢ મંરવા માંડ;	
એક સીતા આણ્યે થઈ, અનેક રાક્ષસી રાંડ !	૧૫
કુંભકર્ણુ માળો ભાઈ તારો, ઈંદ્રજિત આઢે મુત ધણા;	
પ્રધાન પ્રાણથકી જે વાંલા, મનોહર માર્યા ધણા.	૧૬
હવે બાણે દશે મસ્તક, પાડું પૃથ્વીમાંય;	
સીતા લાવ્યાતણું ફળ રે, આજ પામીશ આંધ.	૧૭
એમ ભાખી ક્રોધ રાખી, નાખિયાં બહુ બાણ;	
અનેકપેરે બળે છુદ્ધિએ, ચર કરે સંધાણ.	૧૮
દેવું ભાર્યું માન ઉતરિયું, સરિયું સુરતું કાળ;	
થરથર ધ્રુજે અતિ અમૂઝે સૂઝે નહિ કાંઈ સાળ.	૧૯
સારથિયે રાવણનું દીકું, બાણે શિયિલ શરીર;	
રથ તેણે પાછો વાળ્યો, નયણે ચાલે નીર.	૨૦
બળે બમણે મારિયું, સુંદરસ્થામ બળવાન;	
નાસતે વાનર ગાળ્યા, કહું બસા શ્રીભગવાન.	૨૧
હવે રાવણ વધારે, નાહો થઈ નિરોધ;	
નિશાચરનાથે સાંભળ્યો, તે વાનર કેરો બોલ.	૨૨
સારથી પ્રત્યે એ કહેછે, રથવાળ્યો શા માટ ?	
મૂઢ મુજને વિના પુછ્યે, વાળિયો કાં ઝાટ ?	૨૩
દેવ દાનવ વિઘાધરથી, દીધી નહોતી પૂઠ;	
વાનર રીઝે માનુષ્ય મારે, એની બેઠી મૂઠ.	૨૪
સહુ મુજથી મુજતું, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ;	
મારો રથ તે પાછો વાળ્યો, કાળનો હું કાળ.	૨૫
લગ્નના બાંધે માહરી, વાળ્ય પાછો રથ;	
સારથી કહે સાંભળોછ, રથ તમે સમરથ.	૨૬
મૂઢ નહિ હું સ્નેહ રહિત નહિ, નહિ હું અજાણ;	
વિકળ દેખી રથ પાછો, વાળ્યો મેં નિવારણ.	૨૭

૧૪. પ્રજાપતિનું-કુંભારનું. ૨૪. એની મૂઠ બેઠી-એણે મને મૂઠ મા-
રી તે લાગી. અથવા મૂઠરથી કલક. લાગ્યું.

સમય જોઈને મેં નિમાસ્યુ, વિસામો રાય ખાય,	
સારથી સમય ન જોળખે તો, હસારત અતિ પાય.	૨-
હવે કહો તો ઘેર જઈએ, કહો તો રામને પાસ;	
આગા આપો તે કઈજી, હું તમારો દાસ.	૨૯
રાવણુ તેના સુણી વાયક, અતિ થયો રળિયાત;	
રામ પામે રથ ખેડો, હું કહું વિખ્યાત.	૩૦
કહેતા ખેન એ રથ ખેડ્યો, જ્યાંકણુ જગદાધાર;	
આવતો દીડો નાય નિશાચર, સ્વામી દેવ મુશર.	૩૧
ઈંદ્રે રથ મોકલ્યો છે જે, સૂન માતવિ સાથ;	
તે પ્રત્યે સારે ઉચ્ચાં, સમર્થ શ્રીરઘુનાથ.	૩૨
માતવિ છુ અવસોડે, આવિયો રાવણુ રાય,	
અગ્રે કરીને તાહરે, 'આજ એ' જીતાય	૩૩
ઈંદ્રનો છુ સારથી, જાણે સર્વ પ્રયોગ;	
સીતાહર્ણુ કર્યાતણો, 'પો'ચાડીએ તો ભોગ	૩૪
આડે પાસે રથ ખેડો, એને બાજું આજ,	
ગુજપટ્ટી સરે સહી રે, વીર માફ કાજ.	૩૫
માતવિએ રથ હાક્યો, મહી સુકતે રાય;	
રાવણુનો રથ બાણે વેધ્યો, સમરથ શ્રીજીવિનાશ.	૩૬
રાવણુને તે રીસં ચરી, જાણે પૂઠે ચાધ્યો સર્પ,	
ધનુષ્ય લેખને હું રામનો, આજ ઉતાઈ દર્પ.	૩૭
કાયા ધ્રુજે કાઠ ન સૂએ, તાઝ થયા લોચન,	
ધનુષ્ય ફાળી બાણુ મૂકે, જ્યાંકણુ જગજીવન	૩૮
રામે ધનુષ્ય પાણુ લીધું, ઈંદ્રે મોકલ્યું'તુ જેહ,	
બાણુ તેણે સાધીને, રાવણુતો વેધ્યો દેહ	૩૯
માહોમાહે સુદ આદ્યું જાણે માતા માતગ,	
અસ્રે કરી એકએકનાં, અત્યત જાને અગ	૪૦
દેવ સપિ યજ્ઞ મુનિ આવ્યા, વિદ્યાધર કિન્નર ધણ;	
ગધર્વ અપ્સરા આવિયા, આયડે છે ખે જણા	૪૧

૩૭ પૂઠે-પૂછડે ૩૮ તાઝ-રાતા. ફાળી—અપ્સરાણીને—પણુનો
 દગર કરીને ૪૦ માતા—મત માતગ—હારી. ૪૧ વિદ્યાધર—દેવની—એક
 જાતિ. કિન્નર—દેવની એક જાતિ

સપ્તમાધવી વિવા દેખાડે, અસ્ત્રે અસ્ત્ર અથગાય;	
તાણુખા સરખા તેજ ઝગડે, નાદ અતિશે યાવ.	૪૨
આકાશ તે તો આચ્છાદ્યું, એમ મેલ્યા શસ્ત્ર;	
પાર કહી શકે નહિ, અનેક વિધિના અસ્ત્ર.	૪૩
રામના તો જય અર્થે, રાવણને ઉત્પાત;	
રથ ઉપર રૂધિરના વરસે, આગીને વરસાત.	૪૪
વટોળ રથ સમીપે આવ્યો, રાહુ રથ ઉપર બમે;	
સકા દીસે રૂધિર વરણી, રાવણ રણમાં રહી શમે!	૪૫
સંધ્યા થઈને દીસે એવાં, સળ સરખાં થયાં મુખ;	
રથ સમીપે અપશુકન દેખી, રાક્ષસ પામ્યા કુન્ન.	૪૬
ધરા મુજે દિનકરકેરાં, કિરણ દેખી પ્રીત;	
કક શિયાળ અતિ બિહાવે, યદ્ રહ્યું બપોળીત.	૪૭
ધ્વજાદે કામ બેસે વિપરીત વાયે પવન;	
અંગ દક્ષિણ મુખિયાં, દરકયાં તે લોચન.	૪૮
રાવણ જાણે જળી લકા, મુઝો સર્વ પરિવાર;	
હવે હુ તો હણાઈશ, મારે કો નથી સસાર.	૪૯
મનુષ્ય મુજને મારશે, અઘ્નાએ કહ્યું 'હુ જોડ;	
વચન તેનું ન હોમે મિથ્યા, એનો ચો સદેહ.	૫૦

કડવું ૪૨ મું.

રાગ છત્રમાન.

અકાલે ગાળે ધન, દીસે નિયા સરખો દિન,	
વીજ વસમી ઝગડે, અંધર રામના સડે.	૧
આગા ઉતરે બિગાલ, કંકે પ્રહાર કર્યો બાલ,	
ઠાકરા થેનુ ઉડે, તે વાયે લાખ્યાં મુઠે.	
એવા અપશુકન અનેક, તે કેતાં ના'વે વિવેક;	
પરમ શુકન રામને યાવ, જેવા સાસ્ત્રોક્ત કહેચવ.	૩

૪૫. રાહુ-‘મરુ’ પ્ર ૨-૪ સમે-મૃત્યુપામે! ૪૭. પ્રીત-પ્રીત પરીતે.
૨ કકે-કક પરીએ. મુઠે-મોઠે.

શુકન દીદા રઘુનાયે, તવ બાણ સાધિયું હાથે;	
બળ થયું દીસે વિશેષ, દીસે છે વાર વેશ.	૪
ધનુષ્યે કરી સંધાણ, માર્યા સદત્ત્વ તણ તે બાણ;	
ધ્વજદંડ કયો ચૂર્ણ, રથ બાંજિયો પૂર્ણ.	૫
રાવણને ચઢ્યો રોષ, કરવા લાગ્યો દિલ રોષ;	
હવે બાંજુ એનો રથ, તો હું રાવણ સમરથ.	૬
માર્યા મોઢાં તીર, રામજીને અશ્વતથે શરીર;	
તે બીન્યા નહિ લગાર, વાગ્યા ગાદા પ્રહાર.	૭
જાતવંત તે એવા, જોણ કરી ઈંદ્રની સેવા;	
રાજ રાવણ તે જુએ, અશ્વ દીસે એ સુએ.	૮
રથ બીજે પછે બેઠો, રોષ મનમાં પેઠો;	
ધોડા એના હણાય, હવે વેધુ રામની કાય.	૯
પછે માર્યા તીર અપાર, એક હાથે ચૂસળના માર;	
એક હાથે અત્ર વરસાવે, એક મુખે ત્યાં ગાવે.	૧૦
એક મુખે ત્યાં રૂએ, એક મુખે તો સામું જુએ;	
એમ એક મુખે ધ્રુજાવે, બાળિયાને તે બિહાવે.	૧૧
ભોગળ ભાણા મારે, અતિશે ખડ્ગે વિહારે;	
માય બાણતણા વરસાત, તેણે અબર છાંયું વિખ્યાત.	૧૨
રામે કહ્યું એને હણીશ, તમે મારો બીજ રીસ;	
બીજ લાજે જોધ, તેને વળગ્યા વાનર કોધ.	૧૩
એક રાક્ષસ એક પ્લવંગ, તે વળગ્યા અંગે અંગ;	
અડગ ગજ જેવા દીસે, કહે અન્યોઅન્ય વધીશે.	૧૪
મારે ત્રાડે ને ખજાડે, વાનરડા રે વિહારે;	
વાનરે રાક્ષસ માર્યા, કાંઈ રહ્યા હતા તે સવાર્યા.	૧૫
પછે રથે રથ અચડાવે, અતિ ધ્વજદંડ અડકાવે;	
અશ્વ સામા અશ્વ વઢિયા, તવં રાધવ વારે ચઢિયા.	૧૬
ચાર બાણે વેધ્યા ચાર, પાછે પગે ઠેલાણા તેહાર;	
કળા કરી બેઠુએ બોળી, ધનુષ્ય મોઢાં મહા ફાળી.	૧૭

૭. રામજીને અશ્વતથે-‘રામજીતથે’ પ્ર. ૧ લી. ૧૦. એક હાથે અ-
 ૮ ‘એક બાણે ચત્ર’ પ્ર. ૧ લી. ૧૩. રીસ-રીસે. ૧૪. વધીશે-વધ કરીશું.

દેવ સિદ્ધ ઋષિ વિભાસે, પડિયા તે ત્યા સામે,	
સરખુ પરાક્રમ બાણી, મિત્રા મનમા આણી	૧૮
રખે એ ન હણાય, તમે છો િટા રાય,	
પ્રેરે લક્ષ્મણ બાપ, સુમીવ કહે ઉપાય	૧૯
વિભીષણ હનુમંત કેછે, લક્ષ્મણ અવણે સંકુ ગ્રહેટે,	
રામને કહિયે જો પાડો, હવે વાર કા સ્વામી લગાડો	૨૦
લક્ષ્મણ આગળ કરિયો, પૂઠે સાથ સંકુ પરવરિયો,	
શેષે જોડયા હાથ, સાંભળો શ્રીરધુનાથ	૨૧
આ સાથ સંકુ કહે વાણી, સાંભળો તારંગવાણી,	
હવે મારો રાવણ રાજ, તારા સાથ માટે સંકુ સાગ	૨૨
એના ત્રણ ભાગના પડિયા એક ભાગ રણા તે મડિયા,	
હવે હણો એને અરિનાશ, પછે ખાળે પરબલ શ્વાસ	૨૩
લીલા ધણીએ કીધી તમે સોભા મોટી લીલી,	
હવે મારી પાડો સ્વામા તમે છો અતરંગમી	૨૪
રામ થયા રણિયાત, વાર કહ્યું તે આત,	
મારા મનની કહી વાત, સોળ બાણુ અલી વિખ્યાત	૨૫

આડોતાણ

એક બાણે રાવણનુ રે, પણુછ કીધું છે,	
તે બાણે ધનુષ્ય બાણુ કરી મારે ભેઠ	૨૬
ધનુષ્ય ખીજી ધણું દશશિર, તવ હાથા રધુનાથ,	
મારે તીરે અશ્વમારે, મારિયા તે સાથ	૨૭
છડુંબાણુ તે કાઢિયુ, અર્ધઅર્ધ વિશાળ,	
હટે તેણે ભેદિયુ, બાણિયે પેઠો બાળ	૨૮
સાતમે ત્યા સાગ ભાગી, મુકુટ મીધો ચૂર,	
આઠમે અવનિ પડ્યો તે, અડવડીને દૂર	૨૯
એક મસ્તક ઉખેડ્યુ, મુકુટ કુડળ મુકુટ,	
તીર ત્રેણે ત્રણ શિર તે, જૂનિ પડિયા છક્ત	૩૦
૫૬ મસ્તક નિરખિયા, ને રામને ચઢી રીસ,	
પાંચ બાણુ તે પરમ તીના, મલિયા જગદીશ	૩૧

કાપે કરીને મેલિયાં રે, સમેા જોઇને સંચ;	
મનોહર મસ્તક તેહનાં રે, પાડિયાં તે પંચ.	૩૨
શીશ પાડ્યું સારથીનું, મગ્નક પાડ્યાં જોમ;	
રથ બાંજું લોપું એને, ચઢ્યો ઉઠાંટો રામ.	૩૩
સાંગ લીધી હાથમાહે, વેગે સક્ષસ રાય;	
વજ્ર સરીખી વીજ સરીખી, શોભાથી કહેવાય.	૩૪
નાખવાને આંગમી રે, રામ ઉપર સોય;	
આડે પાસે લક્ષ્મણુ આવ્યો, અમરગણુ તે જોય.	૩૫
સરતે કરી સાંસતી, લક્ષ્મણુ તેણે ઠાર;	
દશ શર હાંમેમાં માર્યા, સૌમિત્રે તે વાર.	૩૬
રાવણુ તે સાંગ નાખી, લક્ષ્મણુ ઉપર કોપ;	
આવતી તે કડકા કરીને, કીધો તેનો લોપ.	૩૭
અત્ર માર્યા અનેક વિધનોં, ક્રોધ કરીને શેષ;	
શાલ તાલ તેમાલ મારે, વાનરા વિશેષ.	૩૮
હંમ મધ્યે કાગ પડિયો, તેમ દીસે તેહ;	
કાષ્ટ પાપાણુ ઈટ મારી, ક્યો જજંર દેહ.	૩૯
મૂંઝાં ખાઇને મહી પડ્યો, વાનરે માર્યો માર;	
એક મુદ્દતે સાન વળી, ઉઠિયો નિરધાર.	૪૦
રામ સનમુખ રહ્યો જોભો, રધિર ચાલે અંગ;	
વળતી કહે રાધવજી, હવે કરો એનો ભંગ.	૪૧
અગસ્ત્યે આવતાં આપ્યું, ધનુષ્ય જોહ પ્રયંક;	
દેહ એનો ધ્રુવાત્ર મેલી, કરોને શતખંક.	૪૨
અવસર એનો સાચવો, અમુર ધાય છે રામ;	
જે અરથે તમેા અવતર્યા, તે કરો વહાલા કામ.	૪૩
માતલિનાં મુણી વાયક, રામ યયા પ્રસન્ન;	
રથ પાસે હકાવ્યો, કરવા કારણુ કદન.	૪૪
કહે માતલિ એહ અરથે, વિધાતાએ નિમ્યું બાણ;	
અત્ર ધ્રુવાએ આપિયું, નિર્ઝરકરે પાણ.	૪૫
પીછા વિષે પવન એને, ફળ વિષે અર્ક ને અગ્ન;	

આકાશમા શરીર સરખુ, જાણે મેર સરખુ પ્રગ.	૪૬
સિંધુ વિષે જેમ વરણ વાસે, ત્રીજુ તો કુબેર,	
તેજમા જાણે કાઠિ તરણિ હેમે રમ્યુ ચોરેર	૪૭
કાળાગિન જાણે ધૂમ્રમય, રથ ગજ પાડે જોધ,	
દ્વાર ભોગળ પર્વત જાળે, દુષ્ટ મારે શોધ	૪૮
સોલામણું શોણિત સિંચુ, બીહે રક્ષસ ક્રમ,	
યમરૂપ સરખુ જાણિયે, મારે મરમે લાગ	૪૯
રઘુવરનો જય નાશ કરે, વાનરને કલ્યાણ,	
મેલ્યા પૂઠે નાદ યાચે, નિશાચરની હાણ	૫૦

કંડવું ૪૩ મું.

રાગ માઝ છતમાન

શત્રુતણી કરે કીર્તિ નાશ, વેદ મરે (મંત્રને) કરે પ્રકાશ,	
પછે રાવણનું મસ્તક પાડે, પાપી પ્રાણી નાખે આડે	૧
તમને શીખામણ શી દીજે, વેગે એ તો કારજ કીજે,	
સુણી માતલિકેરી વાણ, વેદમંત્ર જણી સાધ્યુ બાણ	૨
અતિ તાણ્યુ તે આકર્ણાત, મેલ્યુ તે તો દેવ અનત,	
નખ દત ધવા તેના કાગા મૃત્યુ કાળકેરા જાણે બાળા.	૩
હટે આવીને વાગ્યુ જાણુ ઉર ફાડી ગયુ લીધા પ્રાણ,	
ખગ ધસડી પડિયો લાય ગયુ તીર મેદિની માય	૪
હાથમાથી ધનુષ્ય પડ્યુ ત્યારે, પ્રાણ નીસરી ગયા જ્યારે;	
પડ્યો પેંચે રક્ષસસ્વામી, નાહા નિશાચર જેદ તે પામી	૫
દરોહિરો તે નાહા જાય, ધર ધર અતિશે ઠંપે કાપ	
ઉદ્રે વૃજાસુરને માયો, તેમ રામે રાવણને વિગાયો	૬
વાનર અતિશે ધવા પ્રસન્ન, ધન્ય ધન્ય કહ્યુ જગજીવન	
અમર સ્તુતિ કરે અપાર, દેવે દુદ્ધિ વાલા સાર	૭

૪૬ દુળ વિષે—જાણના દુળમા—જાણોડામા અડે—સૂર્ય. અન—અગ્નિ
 દેવ પ્રગ—જાનવાન અપવા હે જાની ૪૭ ત્રીજુ ધન—ત્રીજું રૂપક કંદુ તો
 તે સર જાણે કુબેર સરખુ જાળની સમૃદ્ધિવાળુ હવુ તરણિ—સૂર્ય ૪૯ કાગ
 —રાક્ષસ રૂપી કામગ ૩ મૃત્યુ ધન—“મૃત્યુકાગકારનેજાળા” પ્ર ૧ લી

- અને કરી પુષ્પની રૂપ, સ્વામી ટાળ્યું સદુનું મ્હં;
 તમે વિષુ રાવણને કાણુ મારે, જે આગળ જગત તો દારે. ૮
 બ્રહ્માનો બોલ તમે ચાખ્યો, માનુષ યદ્ય અતક કરે આખ્યો;
 અતિશે ઉત્તમ મારત વાય, પડી જય રાવણની કાય. ■
 દિશા સધળીએ ઉત્તમ દીસે, નાસે નિશાયર દત પીસે;
 હંકારમાં ઉતરતા ત્રાદા, રામતણો ભય આણી નાદા. ૧૦
 તેમ તેમ વાનર કંડો લેછે, નદી શોણિતની પૂર વે'છે;
 પડ્યા ગજરથ અશ્વને પાળા, માહે જાણે પર્વત કાળા. ૧૧
 હંદ વેસરના ન આવે પાર, જમસદન એ જાણે દાર;
 મસ્તક મીન અસ્થિની પાગ, ત્યાં વાનર આત્રે વિકરાળ ૧૨
 રણભૂમિ તે શોધન કીધી, રામે સદુને આશિય દીધી;
 ત્રિભીષણુ ત્યારે પસ્તાય, માર્યો મેં તો રાવણુરાય. ૧૩
 એમ કહી આતિગન દીધું, હવે સદુનું કારણ સિધ્યું;
 માહોમાહે સદુએ મળિયા, એક એકમાં વાનર બળિયા. ૧૪
 સુગ્રીવ અમદ દનુમંત હાથી, લક્ષ્મણુ ને વિભીષણુ સાથી;
 નળ નીલ ને જાળવાન, માહોમાહે મળ્યા મતિમાન. ૧૫
 મહાબળિયાને પૂછે મર્મ, કહો કેવું થયુ પ્રાકમ;
 એક એકને ઉપમા આપે, એ થયું સર્વ રામપ્રતાપે. ૧૬
 આદિપુરુષ અવતર્યા એહ, બ્રહ્મા અસ્ત્રે માનુષદેહ;
 સદુ રામને દેહે આશ, વિભીષણુ આબ્યો રાવણુ પાસ. ૧૭
 પડ્યો ચેખ્યો પોતાનો વીર, આબ્યાં નયણે ત્યારે નીર;
 પડ્યો આમ કાં મારા ભાત, ઉઠો તો કીજીએ વાત. ૧૮
 મસ્તક દશ અળમાં દીસે, તારે વિરહે તો મરીસે;
 સમાચાર બાબીને જાણે, ત્યારે ત્યાં મેં કેમ ખમાશે. ૧૯
 સખા માહેલી શોભા જોતા, આજ આમ મેલ્યાં કા રોતાં?
 તું ભાગા ખી'તા સર્વે જન, આ યુક્ત રહે કેમ માઈ મન. ૨૦
 તું પોદતો પયંક પ્રેમે, આજ ભૂમિ પડ્યો કાં એમે;
 મારો બોલ ન માન્યો ભાષ, તો તો સર્વ તજી સગાઈ. ૨૧
 હું ગયો રામને ચરણ, તેણે તું પમાડ્યો મરણ;
 કેટલુ વખાણુ કીજે તારૂં, કહ્યું કર્યું નહિ તેં મારૂં. ૨૨
 તુ વૈશ્વાનર પાણી રામ, તેણે તુ બોલવિયો સ્વામ;

- ૧૬ રાનાચરૂપી પડ્યો વિશાળ, ધીરજ તે તેના પ્રવાળ, ૨૩
 ૧૭ તપ હઠ તે ફૂલ, સુરમૂળ તે અતિ અમૂલ,
 એવો દસ અનુષમ રામ, પાડ્યો રામજીવિએ વા'ય, ૨૪
 રામમિટ હું માર્યો નામ, રામ કોડી ને છ સામ,
 શો એ યોધતણો તે રાખ્યો ધર્મ, શાષ્ટ માર્યો જુડા કર્મ ૨૫

કડવું ૪૪ મું.

રાગ વેરાડી

- ૧ પીર વિભીષણ પડ્યો મહી, રાવણ રાવણ વાણી કહી,
 રાકો નહિ વિરહ તે સહી, રામચંદ્ર ત્યાં આવ્યા વહી
 વિભીષણને આપ્યો હદે, રાધવજી તે વાણી વદે, ૨
 હું રહન કરે શી મદે, એ મુઝ્યો તે સહુને સદે
 જગતકેરો કટકે એહ, સનમુખ વદ્યો ન નાઠો જોહ,
 ક્ષત્રીધી તો અધિકો તેહ, નવ એણે નસાડ્યો દેહ ૩
 કાપર થયો નહિ રે લગાર, આત લગે આયડ્યો નિરધાર,
 એણે ભોગવ્યા ભોગ અપાર, એવો હુઓ ન હોશે જીજાર ૪
 રામવચને મન આવ્યુ દાર, વિભીષણનું તેણીનાર,
 ધન્ય ધન્ય પ્રજા પ્રાણ આધાર, તમે કહ્યું તે સહુ સાર ૫
 એવો સનમુખ મે નન રહે, તીર તમારા એહજ સહે,
 (એ) ભાઈ માટે મુજને દહે, વિભીષણ રામને કહે ૬
 ધણું ધણું શું કહીએ કથી, કાથી કષ્ટએ શાગ્યો નથી,
 તમે આવજ માર્યો મદ મથી, રધિ માહે હુતો માર'રધિ
 અમર માત્ર નાસતા ધણું, અહવું જદા કટકે એતણુ,
 જાણુતો જે (હું) જગતને હણું, શા શા ગુણ એના હું બણું ૮
 જે આગા આપો રામ, કર દહનકેઈ હું દામ,
 મસ્તક ધક કીજે એમ દામ, તજી પ્રેતગત ત્યાં રહે નામ ૯
 રાધવ કહે જી વહેલો ધાય, વીરા જાળને તારો ભાય,
 એ વાતની કથમ ના કહેવાય, પડ્યા પૂઠે તો વણુસે કાય ૧૦

૧૨ વૈશ્વારણ્ય—અગ્નિ ૨ સદે—માફક આવે—અનુદૂળ ૭ ૪. બું-
 ઝાર—રણુમા સૂતનારો.

તેના ડુળ તમારે રીત, ને સર્વ કરે દહનની નીત	૧૧
રાગ બાણી રામે કરી ચિત, પૂરવ ની મબારી પ્રીત	૧૨
લગ્નમા રાક્ષસ પરવર્ષા, નાદા બી'તા રૂધિરે ભર્ષા,	૧૩
ગવણુને ઘેર બદલ હિરણ્ય, સકુદુમ્ રામે માર્યા ખરા	૧૪
દોહડગ.	
મેનકકેરા વચન સામગી, મગી એકડી નાર રે,	૧૫
એમ કહેછે રાજ રાણુ ખાય નહિ ત્યા હાર રે	૧૬
કંકરી માતા રાવણુની, શર્પણખા તે ભગિની રે,	૧૭
સહુએ તે તો રૂએ ફૂટે, ચતુરા તે ચક્રવર્તી રે	૧૮
મદોદરીએ રમમાહે, પડતા દીક્ષા શણુગાર રે,	૧૯
તે સૂરણ કરતામા જઈ કશુ મુઓ તુજ બરતાગ રે	૨૦
કહેતા ખેવ તે પડી મેદિની, જાણે વાઢી વેની રે,	૨૧
પ્રીત તથા પિયુષ પધાર્યા, આજ એકની મેળી રે	૨૨
એક કહે એ મરે નહિ રે, માન્યાની નથી વાત રે,	૨૩
વાર ત્યા જોવાને જમ્બુએ, કેમ થયા ભૂપાત રે	૨૪
એ કહે ન મરે કો કહે મુઓ, જોયા આની નારી સાથ રે,	૨૫
મોટે વગગીને કરમરતી'તી, દેયા ફૂટે હાથ રે	૨૬
મદોદરી આદે સુદરી, અવર નાર બહુ ટાળે રે,	૨૭
નગર તજને રણુમા આવ્યા પોતાનો પતિ ખોગે રે	૨૮
હામ હામ તે યોધ પડ્યા છે, પુનર ને પરધાન રે,	૨૯
સૌતા જોતા આવ્યા સહુએ, પડિયો જ્યા રાજન રે	૩૦
અજનાચળપર્વત શો પડિયો અવરોડ્યો તે ગય રે,	૩૧
મસ્તક અગગા અગ ન વગ્યા, હામ હામ બહુ ધાય રે	૩૨
સ્વામીજી શામાટે સૂતા, ઉત્તર આપો આજ રે,	૩૩
નખ કોયે નવ દેખતુ તે, અહીં આવ્યા લોખી લાજ રે	૩૪
શણુગાર સોનાના આપો અમે પેરીએ અગે રે	૩૫
છોકી આગિગન ઘો અગે રમાડોને રંગે રે	૩૬
જમને પ્રાએક કહે વગગી, અળગી તે નવ થાય રે,	૩૭
કોએક સ્તને તળામે છે, પેટેની પ્રીતે પાય રે	૩૮
પ્રાએક મસ્તક શ્રદ્ધી હાથમા, ગાલ કરે સુખન રે,	૩૯
પ્રાએક નારી ચગલે નાગી, ઉડોજ ગજન રે	૪૦

- એક કહે આવો ઘેર મારે, આજ વારો હતો રે; ૨૬
 ધણે દિવસે આશા પો'ચત, તે આમ ક્યાં મનો રે.
 સર્વ રિદ્ધિસ્વામી અંતરજનમી, પામ્યા મત કાં આવી રે; ૨૭
 શોકસિંધુ માંહે જૂડતાં, તમેજ બાંહે સા'વી રે.
 કામિની કાલાવાલા કરતી, ઉપર પડતી અનેક રે; ૨૮
 માતા બગિની સખી સાહેલી, આશપાશ પડી અનેક રે.
 મદોદરી આદે બહુ નારી, કે'તાં ન આવે પાર રે; ૨૯
 શોકે સર્વ ઉપર સર્વ સૂતાં, વચ્ચે બૂપણુ નહિ કાર રે.
 ત્રિભીષણુ દે આશ્વાસના, બાબીને જીહાડે રે; ૩૦
 હનાર હોય તે ન હોય પાણું, એમ કાં ચઢયાં આડે રે.
 વૃક્ષવિના જોમ લતા ન શોભે, ચંદ્રવિના તો રાત રે; ૩૧
 તેમ રાવણુવિણુ વરવી દીસે, નારી અસંખ્યાત રે.
 એક કહે સીતાને બાળો, રાવણુની સધાત રે; ૩૨
 એ નિમિત્ત એનો દેહ પડિયો, રાક્ષસની કાળરાત રે.
 શોક સોહામણી ધાત.
 મદોદરી કહે નાથજી રે, હોડાને એક વાર રે; ૩૩
 વિરહિણી કું તો વલવર્ણ રે, સાદ કરો કહી નાર રે.
 જોડો મારા નાથજી રે, હું અકરમણુ અનાથ રે; ૩૪
 જોબા રહો આવુ સહી રે, પિયુઝ તારી સાથ રે. જોડો ૩૪
 કહેતા જો વા'લી ધણુ રે, તે તો મેલી આમ રે;
 આવો આપણુ પોઢિયે રે, આગે તે તો દામ રે. જોડો. ૩૫
 ધનદ કનેધી લાવિયા રે, પુષ્પક એક વિમાન રે;
 તપ તીવ્ર તમે કર્યું રે, જીત્યા સુરરાજન રે. જોડો. ૩૬
 શત્રુ સહુને મારતા રે, કણે સનમુખ નવ રહેવાય રે;
 મિત્રજનને પાળતા રે, કરીને બહુ પસાય રે. જોડો. ૩૭
 પણુ કર્યું કરતા સર્વ માલક રે, કર્યું નહિ તો એક રે;
 મીતા લાલ્યા રામની રે, એક કર્યું અવિવેક રે. જોડો. ૩૮
 મક્કતક મુકુટ દીરે જાગ્યો રે, નિલાજનથી કય રે;
 એવો કો જોડો નહિ રે, રાણો ને વળી રાય રે. જોડો. ૩૯
 બીજી બેરી ઉચરી રે, મળ્યો માંદલો મંદ રે;

વિનીયો મરારિયો રે, મગી ઉપજાવ્યો દૂદ રે	ઉઠો	૪૦
ભેદ કહી બળવિયુ રે, સુંદર લક્ષ ગામ રે,	ઉઠો	૪૧
કપટી કા તેવો મળ્યો રે, રડવડતો રામ રે.	ઉઠો	૪૨
સરન્યુ તે તો એ યયુ રે, આપણા કર્મનો વાક રે,	ઉઠો	૪૩
કાણે છેકામે નહિ રે, એ વિધાતાનો ટાંકરે	ઉઠો	૪૪
વિભીષણ કહે મેં કહ્યુ રે, જે આપો રામને સીત રે,	ઉઠો	૪૫
સગા સખધી પુત્ર ત્રિયા રે, જીવે એણી રીત રે	ઉઠો	૪૬
દેવકન્યા ને નાગણી રે, અનેક અપ્સરા નાર રે;	ઉઠો	૪૭
મહોદરી તારે સુંદરી રે, તેથી નહિ માનુષી સાર રે	ઉઠો	૪૮
મહોદરી એમ ઉચરી રે, નહિ દિવરનો અપરાધ રે,	ઉઠો	૪૯
એણે એનો ધર્મ સાચવ્યો રે, સૌ યજ્ઞ એ સાધ રે	ઉઠો	૫૦
એને ઉપર મારિયો રે, દીધા માટે જુદ રે,	ઉઠો	૫૧
પછે રામ પામે ગયો રે, બાણું છુ હું શુદ્ધ રે	ઉઠો	૫૨
મુજથી સીતા સુંદર નહિ રે, જર્જર માનુષી દેહ રે,	ઉઠો	૫૩
હુ ખેદ કહીએ પામુ નહિ રે, રજે રમતી નેહ રે	ઉઠો	૫૪
દુષણ તો દેવુ નથી રે, લાગ્યા પેલા બવના પાપ રે,	ઉઠો	૫૫
સદા જાણુ આવી હતી રે, શમે નહિ સતાપ રે	ઉઠો	૫૬
સુંદર મુખ દશ દીપતા રે, સોનાની સહના સાર રે,	ઉઠો	૫૭
વીરો જુગ અદ્વેતા સદા રે, અનેક તો હથિયાર રે	ઉઠો	૫૮
કહીએ તો નવ દેખિયે રે, બળ્યો મારો અવતાર રે,	ઉઠો	૫૯
દીઠાડીની પેરે ટળવળે રે, આખે આસુ ધાર રે	ઉઠો	૬૦
યર યર મૂળે દેહડી રે, ઢળી ધરણી મોઝાર રે,	ઉઠો	૬૧
વા'લા આણા મોકલો રે, હુ રહી ન શકુ લગાર રે	ઉઠો	૬૨
પ્રાણુ જો નવ નીસરે રે, સ્નેહ તો સધળો ફાંક રે,	ઉઠો	૬૩
પડ્યા પેખી હદે ફાટે નહિ રે, એ સ્વામીજી શાનો શોક રે	ઉઠો	૬૪

કલ્પ ૪૫ મું.

તાલ છતમાન

મયદાનયત્રી કિનયન મારી, પગ્ગયો રાનલુગય	
દેન દાનવ મક્ષ તિદાધર, કિનગ જેના મુણ ગાય	૧
તેની નારી આજ હુ હારી, અનાથણી યમ્મ અનિને,	
જમી યમ્મને અતિશે ગમા, નટિયા તોડે રીસે	૨
રાનણુ આવો રે રાવણુ આવો, ઇન્દ્રજિતની કહી માત,	
મુજને બોલાવો રે. મુવપદ.	૩
ગૌહત્યા બ્રહ્મહત્યાથી, મોટુ પાપ એ લાગ્યુ,	
સ્વમીવિના મસારજ સૂનો, એવાતનજ સાગ્યુ. રાવણુ આવોરે રાવ ૪	
અપુત્રીને પિમુડા પાખે, રે દો પાસે બેસુ ૧	
વિપ ખાઈ દિમાયળ હોંકુ, કે પારકમા પેસુ	રાવણુ ૫
હી તે મુખ જોષએ કોહોનુ, સર્ રાક્ષસી યમ્મ રાડ,	
એને પ્રાયે એમજ જોષએ, ગીતા હરી કા માડ ૨	રાવણુ ૬
પરનારી તે વિપ વેલ્લડી, કહેતા કીધુ હણ્યું.	
સરજ્યુ સારે તેહ ઉપજી, લખ્યુ હોયે જેમ મર્ચું	રાવણુ ૭
મહોદરીને રૂદને રોયા, સ્થાવર જગમ પખી,	
ત્રાહે ત્રાહે રામ માર કરો એની, આ વેશે કા નાખી	રાવણુ ૮
રામ વિભીષણને કહે બાધ, ઘેર મોકલો નારી,	
એને હુ ખે વચને દાણુ, રૂએ બાળી તારી	રાવણુ ૯
વળાવી વનિતાને આવો, કહીને પેરે પેર,	
આશ્વાસના દેખને વાળો, કહીએ જાઓ ઘેર	રાવણુ ૧૦
દહન દે પડે જ્યેઠ શ્રાતને, વહેનો યા રે વીર,	
વદે વિભીષણ વગતો વાણી, સુણિયે સ્વામશરીર	રાવણુ ૧૧
એને તો દેન નહિ દહું, એણે મુજને માયો,	
મેં કહ્યું ને સીતા આપિયે, જામ જાણી વાયો	રાવણુ ૧૨
એહ છે સતનો દેવી, સતીનો હરનાર,	
તેને તો છી પેર કીજે, સ્વામી અમિત-માર	રાવણુ ૧૩
રામ કહેજે રે રે ગૂરખ, એ સા વાયક બાખે	

ગદાપાત્રી મૃગ પામ્યાકેઈ, વેગ મનમા ગળે.	રાવણ.	૧૪
બેઝ બાત તાતને સ્થાનક, તેને દેન નવ દીગે,		
ગાન માહે જે સગ દોયે, મસ્કાન તેને કીજે.	રાવણ.	૧૫
અનાથ પ્રેતનું કારજ કીધે, દોયે અતિગે ધર્મ,		
તો બાધને નહિ બાળો ક્યમ, બેને વિભાસી મર્મ.	રાવણ.	૧૬
વિભીષણે મનમાં વિભાસ્યુ, ચઢી રામને રીસ;		
સ્વામીકેરા વચન ચઢાવ્યાં, વેગે ત્યારે રીસ.	રાવણ.	૧૭
આશ્વામન દેધને વાળી, વિભીષણે તે નારી;		
બરણપોપણ બાધ પેરે આપીશ, દુઃખ કરતી તેને વારી.	રાવણ.	૧૮
રામચંદ્રને રીસ ચઢી છે, એરુ રૂદન ન કરવું;		
કેડાવેડે સહુનો વારો, નેટ નિશ્ચે મરવું	રાવણ	૧૯
એમ બાખી રાતી રાખી, ઇંધણ પછે અણાવી;		
કાટ ધરી પાવક ધરી વેગે, રાવણને પોદાવી.	રાવણ.	૨૦
દહન દેઈ રાવણને વેગે, વિભીષણે ગન બણ્યુ;		
સધળા રાક્ષસ સગા સહોદર, સાચવું અંતનું ટાણું	રાવણ	૨૧
કુમકર્ણ બાળ્યો ઇંદ્રજિત બાળ્યો, બીજા પુત્ર પ્રધાન;		
અનુક્રમે રાક્ષસ રાક્ષસો પાસે, બળાવ્યા તેણે સ્થાન	રાવણ	૨૨
મહુને ત્યાં સંસ્કાર કરાવ્યો, વિભીષણે કીયા સારી,		
હાદશાનું કારજ કર્યું પૂરણ, દાન પ્રણય કર્યાં છે બારી.	રાવણ.	૨૩
ઉદાર્યો બાંધવને અતિશે, રામપણે પામ્યો મરણ;		
રામનામ લેતાં જે દેહ છાડે, તેને નહિ અવતરણ.	રાવણ	૨૪
રામને હાથે મૂઓ તેને, ઉદારનું શું કહેતું,		
ધરી બાણ તાર્યો ધરણીધર, પામ્યો કીધું જેતું.	રાવણ.	૨૫
પછે રાધવે અભ ઉતાર્યો, સહના સર્વ હથિયાર;		
મનના મનોરથ પૂરણ પામ્યા, જે રાવણ નાખ્યો માર.	રાવણ.	૨૬
ચૂકા બાગ્યા સહુએ સાથે, જે જેના મૂળ નાથ;		
સ્નાન કરી ભક્તિમા રંડા, પેઠી સવળી સાથ.	રાવણ.	૨૭
વિભીષણ આલીને આબ્યો, બ્યાં છે લક્ષ્મણ રામ,		
બાળ્યા સહુ કીયા સારી મેં, કહ્યું તે કીધું કામ	રાવણ.	૨૮

- કહે રાગજી રૂંડી પૂં, મનમાં થયા પ્રસન્ન;
આપુષ ઉનાયોં રીસ ઉતરી, નિરમળ દીસે તન. રાવણ. ૨૯
- દેવ ગંધર્વ જે જે દીક્ષ, વિદ્યાધર વૈતાળ;
અપ્સરા ઝાંઝી વક્ષ કિન્નરી, સદુ આત્મા તે કાળ. રાવણ. ૩૦
- જે જે આઘ્યા તે તેમ જાણે, કે વાહન કે વિમાન;
વાર્તા સદુએ કરતા પળિયા, બહુ ક્યું બગવાન રાવણ. ૩૧
- એક કહે લક્ષ્મણ બલો યોધો, એક કહે અંગનીતન;
એક કહે રાવણ વદ્યો વાર, આ'યું નહિ તો મન. રાવણ. ૩૨
- એક કહે સુગ્રીવ તો અધિકો, જેના વાનર વદિયા;
એક કહે સીતા બલી સાધવી, તેને સત્યે વારે ચડિયા રાવણ. ૩૩
- એક કહે સર્વે બલાપણ, રાવણકેરે ભાગ્ય;
જેનું મરણ રામને હાથે, એ તો મોટો લાગ. રાવણ. ૩૪
- મુખે એણી પેરે વારતા કરતા, યુદ્ધ જોઈ સર્વ પળિયા;
માતલિકેરી પૂજા કીધી, શોક સર્વ હવે ટળિયા. રાવણ. ૩૫
- માતલિને તો આઘા આપી, રથ અસ્ત્ર મહી પરવરિયો,
ઈંદ્રને જઈ સર્વે તે સોંપ્યું, બારે રથ જે બરિયો. રાવણ. ૩૬
- સુગ્રીવને આલિંગન દીધું, પછે ત્યાં રહુનાયે;
તે તો તાઈ વચનજ પાળ્યું, આજ લગી રહ્યો સાથે. રાવણ. ૩૭
- હવે તમારે સ્થાનક જાણો, ધણુ રહ્યા મુજખાસ;
એમ કહી આલિંગન દેઈ, વળાવે અવિનાશ. રાવણ. ૩૮
- વાનર સર્વે સઘાતે લીધા, સુગ્રીવે તેણીવાર,
વેગે તે તો સ્થાનક આપ્યા, કરી રામને જીહાર. રાવણ. ૩૯
- હનુમંત રહ્યો રામની પાસે, તવ ન ગયો સુગ્રીવનાથ;
વિભીષણ રહ્યો એક પાગે, સામે જોડી હાથ. રાવણ. ૪૦
- તેનું વદન જોઈ જોલાવ્યા, લક્ષ્મણ તેતો ભાઈ;
લંકામાં એને જઈ સ્થાપ્યો, કરીને સર્વ સગાઈ. રાવણ. ૪૧
- આગે મેં તો એને આપ્યું, લકાકેરે રાજ;
તે તમો આસન બેસારો, ઉત્તમ છે દિન આજ. રાવણ. ૪૨
- કહેતાં ખેવ લંકામાં આઘ્યા, વિભીષણ લક્ષ્મણ સગ;
પ્રધાન માન દેખને તેડ્યા, તે આઘ્યા આણી રગ. રાવણ. ૪૩
- દેમતાણા કળસ અધ્યાવ્યા, ત્રિધુ ચારનું પાણી,

મળસ્નાન કરીને બેઠા, બોલ્યા લક્ષ્મણ વાણી	રાવણ.	૪૪
મદોદરીનો શોક મેલાવ્યો, સિંહાસનની પટરાણી;		
આગે વાળી વધી તારા સુગ્રીવેલીધી, તેમજે તો રાણી.	રાવણ	૪૫
મદોદરી તેડી તે સ્થાનક, વિભીષણ જૂપતિ પાસ;		
રાવણ સમ વિભીષણ જાણો, લક્ષ્મણે દીધી આશ	રાવણ.	૪૬
સ્ત્રીજનને તે સ્વામી પાળે, જન્મ અવરથા જાણ;		
વળી જે સિંહાસન બેસે, તેનો સહાવો પાણ.	રાવણ.	૪૭
એહ વાતમાં ફૂડું છે નહિ, સહુએ કહ્યું તે ન્યાય;		
પછે પ્રીત ધરી તે ઉપર, અતિયજ થાપ્યો રાય.		૪૮
લક્ષ્મણજીએ તિલક તે કીધું, વિભીષણને ભાજ;		
હવે મદોદરી સૌભાગ્યવતી કહી, પિયજ કીધી ગાલ.	રાવણ	૪૯
નિશાન વાળે નાનાવિધના, વિષે કયો અભિપેક્ષ;		
અતિશે દાન આપિયાં ત્યારે, કરીને મન વિવેક.	રાવણ.	૫૦
મદોદરીની આશા પોતી, પુનરપિ પાવન સ્વામી,		
સર્વ સાથ પ્રધાન પ્રસન થયા, પ્રજા આનંદ પાગી.	રાવણ.	૫૧

કડવું ૪૬ મું.

રાગ ધનાશ્રી

વિભીષણ છત ધરાયી બેઠો, સહુકો જોવા આવે;		
મદોદરીનું ભાગ્ય મોડું, એ પાસે બલી ભાવે.		૧
એક કહો એણીએ કર્યું ફૂડું, રાવણવિરહ અભિયો;		
રાતી'તી તે તો લોક રીતની, એ માટી કેમ અભિયો?		૨
જે કો ખીજા જોવા આવે, વદે એમ વચન,		
સિંહાસનકેરો એ અધિપતિ, તેણે માન્યુ મન.		૩
સિંહાસનની એ છે રાણી, તે માટે નહિ દોષ;		
રામે રાજ્ય આપ્યું છે અવિચળ, કોય ધરે નહિ રોષ.		૪
વાનર ગાળે રાક્ષસ રાજે, વરત્યો જયજયકાર;		
લક્ષ્મણજીની સેવા કીધી, વિભીષણે આપાર.		૫
લક્ષ્મણ સાથે વિભીષણ આવ્યો, સહુ લકાના લોક;		
ફળ પત્ર પુષ્પ અહીં હાથે, ઊભા ચોકે ચોક		૬
વિવિધ બેઠ આણી ભૂધરને, વિભીષણે તેણીનાર,		

લક્ષ્મણે ભાષ્યો નભળાવ્યો, મધળો સમાચાર	૭
આમન થાવ્યો એને સ્ત્રાગી, મેં જઈ લકા મોઝાગ;	
રામ મહે તે વાર કીધું, સુમિત્રાના કુમાર.	૮
વિભીષણ રાજે છે રૂપે, પહેર્યા બહુ શણગાર;	
તે તણી બેઠ મહી રામે, પૂજનના ઉપચાર	૯
લંકાના લોકે વીસાર્યો, રાવણ જે ગર્જન,	
ભિમા રણા સહુ એમ ઓયરે, ધન્ય ધન્ય દશરથતન.	૧૦
ઢાશ'યાકુવર કહે સામળ, હનુમત મારી વાણી;	
વેગે જોઈ આવ્ય લકામાં, સીતા સુદર રાણી.	૧૧
સકળ વાત સુણે સુણાવે, કુશળ લક્ષ્મણ રામ,	
સમાચાર સૂધો લેછને, આવે આણે લામ.	૧૨
વાર કહી વાયુચુત આવ્યો, વેદેહીની પાસ;	
માતાજી કુશળ શ્રેમ છે, લક્ષ્મણ ને અવિનાશ	૧૩
રાવણ રામે મરણ પમાડ્યો, કુવર ખાત સગાત;	
સુગ્રીવ મિત્ર તમઅરથે કીધો, કરી વાલીની ધાત	૧૪
સાગર (પાજ) બાધી રાવણ દણ્યો, વિભીષણ આપ્યુ રાજ,	
ધોડા દિવસમાં તમે પામશો, સમર્થ શ્રીમહારાજ.	૧૫
મીતાએ તે વચન સાબળ્યા, બણે લાધે સ્વપ્ન,	
લજ્જા પામી પ્રેમ ઉપન્યો, હર્ષાશ્રુ વહે લોચન.	૧૬
હનુમત કહેછે ઉત્તર આપો, માતા મુજને કાય;	
ઉત્તમ પ્રેમ ધર્યો તમસાથે, સમરથ રાધવરાય	૧૭
એવું જોઈ હરિણનયણી કહે, સામળ હનુમત વીર,	
તુજને ઉત્તર હું શુ આપુ, તારા શુભ ગર્ભીર.	૧૮
આગે તે મુદ્રિકા આપી, કાપી આપી વાડી;	
અશકુવર દણ્યો તે હનુમત ! પુરી જાગી ને વણસાડી.	૧૯
પછે રામને તોડી આવ્યો, પાજ બધાની સિધુ,	
રાવણની વાત શ્રુત્ય કેરી, મુણાની તે તો બધુ	૨૦
તો તુજને ઉત્તર શો આપુ, વધામણી તે બાધી,	
તે તો મોટા કારજ કીધા, પૂર્વજન્મની બાધી	૨૧

તુજને આપી ઓશિકળ થાઉં, એવું નથી કોઈ આજ;	.
હનુમત કહે હું તન તમારો, પિતા રામ મહારાજ	૨૨
માતા એક વરદાનજ આપો, માગું તે કહોને સત્ય;	
રાક્ષસીઓ તમ પાસે છે, પીડાદાયક અત્ય.	૨૩
સાડીત્રણ કોડ રાક્ષસીને, કહે તો મારું હાર;	
જો તમને સતાવ્યાં હોય તો, બોલ્યો પવનકુમાર.	૨૪
સીતા કહેછે એ તો સઘળી, રાક્ષસી રામની દાસ;	
વાંક એનો શો તુ કાઢે, વીરા વાત વિભાસ.	૨૫

આડોતાળ.

જનકમુતા એમ ઓયરે રે, સાબળ હનુમત વીર;	
દાસ દાસીતું શું ગળું રે, પરવશ તેના શરીર.	૨૬

ઢાળ.

શરીર પરવશ તેહનાં, રાવણ કહે જે વાણ;	
રહું જૂઠું કરે કારજ, ખીંક મનમા આણ	૨૭
આપું તેનું આહાર કરવું, તો ન પીડે કેમ ?	
તે વારતા મન નાણીએ રે, ભાવિ લખિયુ એમ.	૨૮
વાદ્મીકિએ લખ્યું સીતા પીડારો, રાવણ કરે ઘેર;	
તે વચન મિથ્યા ન હોયે, જોને પેર પેર.	૨૯
દાસીને અડીશ મા તુ, વાંક નથી કોઈતણો;	
રાવણે કીધું તેનું પામ્યો, હરિએ હેલા હપ્યો.	૩૦
હનુમત કહે તમો કહ્યું વાર, માર્યું મારું મન;	
તમવિના તે વેર વીસારે, કાણ ખીજી બન્ય	૩૧
હવે કહાવો છો કંઈ રામને, તે જામને કહું આપ;	
સીતા કહે શુ ઓચરું, જો તન પામુ તાપ.	૩૨
દેહ મારી દેએ છે, છારી વળી શરીર;	.
રામદરશન કરવા ઇચ્છુ, સુદર લક્ષ્મણ વીર.	૩૩
ઐરાની બુદ્ધિ પાનીએ, જે માગ્યો કનકકુરંગ;	.
તે માટે ધણુ સીદાણી, હવે સાર કરે શ્રીરંગ.	૩૪
જીવતી જે રહી છે, તમ નામને આધાર;	

હવે કૃપા કરી એતે, દરચન દો મોરાર.	૩૫
અંતરગત તે રામદરચન, વિના મારે પીડ;	
તુજને ખીજું શું કહું, હવે ભાંજે મારી બીડ.	૩૬
હતુમંત કહેછે માતાજી, હમણા આતું તેડવા;	
રામને કહી વળોશ વેગે, દુઃખ તમારાં ફેડવા.	૩૭
એમ કહીને શીખ માગી, ચરણે લાગી સંચર્યો;	
આગા આપી વિભીષણને, પુરીમા તે પરવર્યો.	૩૮
રામે વિભીષણ વાળિયો, એવે વીર હતુમત આરિયો;	
એકાંતે તે રામને કહેડે, સમાચાર જે લાવિયો.	૩૯
તેં નિરખી મારી મૈથિની, સમાચાર કહે મુજને;	
જે કાંઈ કહ્યું હોયે વીરા, આવતાં અહીં તુજને.	૪૦
હરિ પ્રત્યે હરિ ઉચરે, સીતાએ કહ્યું જોડ;	
દીન દીન મધીન થઈજું, તમ નામે આ દેહ.	૪૧
તમો રાવણ મારિયો, તે કહ્યું હતુમાન;	
હવે મેં નથી રહેવાતું, બેસારો સન્નિધાન.	૪૨
ખીજું તમને મળ્યા પૂડે, કહીશ મારા સ્વામ;	
ક્ષણ વરસો સો થાયેછે, હવે સાર કરો શ્રીરામ.	૪૩
મુજમાટે તમો કષ્ટ પામ્યા, લક્ષ્મણ ને રઘુવીર,	
અનાયજીના નાથ છે, સુંદર સ્વામશરીર	૪૪
દીન જાણી લેઈ પધારો, ક્ષમા કરજો વાંક;	
અપરાધ મારા અતિધણા, તોયે તમારી શંક.	૪૫
એમ કહેતાં રામને, આંધુ આવ્યા અપાર;	
દીન વચન શાં કબ્રા છે, ધન્ય ધન્ય સાધવી નાર.	૪૬
એ નારીને નિરખવા, હતુમત મુજને ખાત;	
જાણું કહીં મેં નિરખી નથી, રમ્યો નહિ એકાંત.	૪૭
સીતાનાથી શોક મુજને, શત ધણો હતુમત;	
ભાંજવા તુજ વિણ સમરથ, નથી કો જગવંત.	૪૮
વિભીષણને જઈ કહો, મીતા હરી તુજ જાત;	
સાજ કરીને હવે વોળાવો, માનીને ભગિની માત.	૪૯

સુણી વાચક રામના, હનુમત લકામા ગયો,
સભામધ્યે આરિયો, તન વિભીષણુ બેઠો થયો

૫૦

કંડવું ૪૭ મું.

રાગ રામઝી.

પૂજા કીધી પરમ વિશાળ છ, મનમા હરખ્યો તે ભૂપાળ છ,
ભલે પધાર્યો પવનકુમાર છ, કારણ કહો કાંઈ એકવાર છ. ૧

હાળ.

કારણ કહો છ દાસને જાત, રામે કહાળ્યુ હોય,
હાથ જોડી હું કર, સત્ય વાણી સોય ૨
ત્રેસરીકુનર કહે વિભીષણુ, વેટેહી આપો આજ,
સીતાનુ સર્વ દુ ખ બાળે, રામનુ સરે જાજ ૩
મુજ સધાતે કહાળ્યુ છે, સીતા મગના કોલ,
શ્યામસુંદર સીતા પામે, સુદર સરખી જોડ ૪
વિભીષણુ વાચક સુણી, દાસી લેઈ બહુ સગ,
અશોકવનમા આવિયા, હનુમાન સાથે રંગ ૫
જઈ પાસે કહેછે, હનુમત સીતાને વાણુ
રાવણુ હરણુ કર્યું તેનુ ભાઈ વોળાવે નિરનાણુ ૬
રામની આજ્ઞા છે, નાહો આણી નેહ
સામરવાસો કરે વિભીષણુ બોનાવે છે એહ ૭
મીતા મનમા મોદ પામ્યા દાસી બહુ સધાત,
એકાત સ્થાનક દિયે ઝોડે, જઈ નનરાવે રિખ્યાત ૮
પછે વેણી ગ્રુથી વનિતાની, માગ બધો મિદૂર,
વિભીષણો મોકલ્યા, શૃગાળ ઉગડર ૯
પૂલે મૈથી પદુકડી ઝૂમણુ ને આવ,
વિભીષણુ કહે જનકી છ, જે માગે તે આન ૧૦
અંગ જેરખી ટિકિણી, મુખાણના હાર,
કટિમેખળા ચરણે અણવટ, આઝરનો ઝમઝર ૧૧
ગેર મનસીય કેમર કંકુ તિતક કર્યા લતાટ,

અનન નેત્રે દર્પણ બેઠ, ક્યું બેસી પાટ	૧૨
કુસુમકેરા હાર લેઈ, ધરે આગળ દાસ,	
ચીર ચરણા ચોળી પે'રી, પડે પુષ્પ રાખ્યા પામ	૧૩
શૂગાર સર્વ પે'ર્યા શરીરે, કહેતા ન આવે છેહ,	
જાણે એ દિમાચળતનયા, પોસાયે નહિ તેહ	૧૪
શિમિકા સુદર શૂગાગી, માહે બેઠી સુદરી,	
ઉપર અબરનું આચ્છાદન, મેવકે તે રકથે ધરી	૧૫
નાનાવિધિ વાનિત વાળે, આગળ અનેક દાસ,	
જેષ્ટિકા ગ્રહી હાથમા, ચાલે ધરી ઉલ્લાસ.	૧૬
વિભીપણુ તે પાલખી, પૂઠે ચઢ્યો માતંગ,	
આગળ હનુમત વાનર લેઈ, ચાલ્યો આણી રંગ.	૧૭
લકામાઢે સાબળ્યુ, હવે સીતા રામ પાસે પળે,	
ટોબેટોળા તારણી, કામદામ જોવા મળે.	૧૮
એકઠી મળી માનિની એવે, આવી સીતાની પાલખી,	
ઉપર વસ્ત્ર અવલોકી નહિ તવ, સાથે ચાલી સદુ સખી	૧૯
જેને મોહે રાવણુ રોગાણો, સાચર બધાણી પાળ,	
તે સીતાને રામ પાસે, જોવા જઈએ આજ	૨૦
નગર લકાચો આ-પા, વેગે સદુએ બા'ર,	
હનુમાને ઠહુ રામને જે, આવ્યા સીતા સાર	૨૧
રામ સામા જાણિયા, પાળો વિભીપણુ તવ યથો;	
પ્રણામ કરતો સેન સંહત તે, વેગે તે પાસે ગયો.	૨૨
સ્વામી સીતા આવિયા, તમો કરો મન્યન,	
વસ્ત્ર આભૂષણુ ધરી અગે, મનાવો મુલ મન.	૨૩
વિભીપણુના સુણી વાપક, રામે કીધુ સ્નાન,	
વસ્ત્રાભૂષણુ પે'રાવ્યા બહુ. વિભીપણુ રામન.	૨૪
જોમ હટાવી સુમધ બેઠાવ્યો, વસ્ત્રના મદિર કંધો,	
ગલીઆ જાજમ રોતજી, પાથરણા ત્યા પાથર્યો	૨૫
લોકકેરા થોક મળિયા, જોવા અતિ નરનાર,	
વિભીપણુ સુમીન જેષ્ટિકાએ, કંગેછે ઓસાગ.	૨૬
રામ કહેછે જનને, અનલોકના ઘો વીર,	
સીતાને નિરખત્રા આવ્યા, નગરમાથી ધીર	૨૭

એ સહુ સીતાના પુત્ર છે, મારા તો તે તન;	
તેની શી મરજદા વીરા, જો વીમાસી મન.	૨૮
શિખિકામાથી સાચરી, સીતા તે તો બામિની;	
રામ પાસે જઈ ઊભા, જાણે મેઘે સહિત દામિની.	૨૯
૩૫ નિરખી સહુ થયા, જાણે લખ્યા ચિત્રામ,	
મૂઝાં ખાઈને મોહ્યા, મહીએ પડ્યા તે દામ.	૩૦
એક કહેછે રાવણ મોહે, ૩૫ સુદર નાર;	
એક કહે આજ મેં અવલોકી, કાણુ રહી આ દાર.	૩૧
વિભીષણુ આદે અવલોકે, રાક્ષસ તેનું ૩૫,	
સુગ્રીવ વાનર પેખે છે, સીતા અકળ સ્વરૂપ.	૩૨
માતા માને મનગુ, સહુએ જુએ છે સાચ,	
સીતા તે નિરખી રહી, સમિપે રઘુનાથ	૩૩
રામે સનમુખ ન જોયુ, મનમા હરખ ને સૌક;	
સીતા મનમા કહ પોખ્યા, તેડી તે હું ફેક	૩૪
સ્વામી શા માટે તણ, એમ કહી કરે રદન;	
હવે તો સનમુખ જુઓ. વાળાને વા'લા મન.	૩૫
રામણ સામુ ન જુએ, ત્યમ કરે તે આસુપાત;	
થગ્ધર દુન સુંદરી, સહે નહિ કાષ વાત	૩૬
લાજ લોપી લોકની, પાડે પાડે રીર,	
સૌ કહેછે હવે જુઓ સામુ, સુદર વર રમુવીર.	૩૭
મૃત્યુથી એ મૂકાવી જાણે, આજ જન્મ્યા એહ;	
તે માટે તમે શ્રેમ આણે, ધરો અતિ સનેહ.	૩૮
રામ સનમુખ જોઈ કહેછે, દુર્ગળ થયુ છે અગ;	
શ્રમ મારો સફળ થયો ને, મિત્ર કર્યા પ્લવગ.	૩૯
સુગ્રીવ હનુમત લક્ષ્મણના, પરાક્રમ આવ્યા દાર;	
વિભીષણુ ને રાજ બેસાવ્યો, રાવણ નાખ્યો માર.	૪૦
વળી આવ્યા જાનકી, એ મોહુ થયું કામ;	
મારે સરવે થયુ સાચું, ઉચર્યા એમ રામ	૪૧
લોકના અપનાદ જાણી, વળી બેઠ્યા એમ;	
સીતા મારે કાજ ન આવે, ક્યમ ધરીએ ગ્રેમ.	૪૨
રાવણે જોઈએ બેસારી, રહી તેણે પામ,	

કામાધ રાક્ષસકેરકા રે, રહે નહિ મન દામ	૪૩
તો કહેશે જે કા મૂકાવી, અર્થે વો'ણી નાર,	
એમ કહેત જે રાવણમાગા, બી'ના દસરથકુમાર	૪૪
મેં તો મારૂં પરાક્રમ રાખ્યું, મેળવી તો સુદરી,	
ગમે તેને જાઓ મદીર, મુખ આગળથી થરી	૪૫
લક્ષ્મણકેરે પાસ જા કે, બરત શત્રુધ્ર જ્યાય,	
સુધીવ કેઈ વણ કરકે, વિભીષણ છે જ્યાય	૪૬
એટલે દામે કામ કરી, ઉદર ભરવને આપ,	
ગમે ત્યાં તમે જાઓ પરહરી, જ્યાં ટળે તુજ સતાપ.	૪૭
મારા કુળને લાજ લાગે, સૂરજવસમા આજ,	
કોય તો મુજને ના માને, જો કરે સીતા કાજ	૪૮
સીતા રાવણને ઘેર રહી, તો બીજે દામે શી બાધ,	
મન મારૂં નથી માનતું, એણીયે ક્યો હશે અપરાધ	૪૯
ઉત્થલો	

અપરાધ એણિયે ક્યો હોગે, રાક્ષસ ઘેર ગહી કામિની	
વણમતા વાર ન લાગે જીતે, રૂપ સુદર ભામિની	૫૦

કંકણું ૪૮ મું.

રાગ છતમાન

સ્વામીના વાચક સુણી, હું ખ પામી સીતા,	
મેં જાણ્યું મૂંઝાએ થશે બધું, હું ખના દહાડા વીલ્યા	૧
એવું ન કહિયે રામ છ, સીતા એમ બાળે,	
તમે તમે જો નારને તો બીજા કોણ રાખે? એવું ન કીજે રામ છ	૨
ધ્રુજે ધરધર દેહડી કેળની પેરે,	
છાંચુ ફેક મારૂં થયું, પ્રણ બોલ્યા વેરે	એવું ૩
નયણે તે ચાલે ધણી, આસની ધારા,	
લગાર હું ચૂકી નથી, ગાયા અવશ્ય મારા	એવું ૪
ન્યાય નીતિ તે ક્યાં ગયા, જે બોલ્યા કેહું,	

વિપ ખાઉ પાવકમાં પડું, સાગરમાં જૂડું.	એવું ૫
સ્વામી આળ જ્યારે દેહએ, ત્યારે કોણ માને;	એવું ૬
લાંછન લલિતા ક્યમ ખમે, નહિ પોયે પાને.	એવું ૭
ભૂમિ પડી લાધી નથી, તાત નહિ મુજ નાનો;	એવું ૮
પાવક સાથે પરણતાં, તો સંદેહ શનો?	એવું ૯
ઝંખક ચાપ ચડાવિયું, અયોધ્યા આવ્યા;	એવું ૧૦
તો તણ જલુ ક્યમ કરી, જોડ્યે લાવ્યા.	એવું ૧૧
તાત વચને વન પરવર્ષ, પચવટીએ રહેતાં;	એવું ૧૨
રાવણ મુજને હરી ગયો, મૃગ માગ્યો અશહેતાં.	એવું ૧૩
ખજે મુજને શહી ગયો, તેના અડિયા હાથ;	એવું ૧૪
દ્વાણુ છે નહિ તેહનું, સાંભળો સહુ સાથ.	એવું ૧૫
ખીણ તો કરી નથી, કંઈએ અલસાઈ;	એવું ૧૬
મુદ્રિકા મોકલી હતી, લાવ્યો હનુમંત બાઈ	એવું ૧૭
પૂછા તેને પેરે કરી, જોણે મુજને એવી દીઠી;	એવું ૧૮
રામે જે વાચક કલાં, તે લાગી અગીડી.	એવું ૧૯
કૌસલ્યા જ્યારે પૂછશે, જનક મુજ વાત;	એવું ૨૦
ઉત્તર શો તેને આપશો, ક્યમ કહેશે વાત.	એવું ૨૧
એમ કહી અતિરો કરે, તે તો આક્રંદ;	એવું ૨૨
સહુ સાથ રાયે ધણું, એને દેખી મદ.	એવું ૨૩
વિભીષણ સુગ્રીવ બહુ રમે, લક્ષ્મણ જે આતા;	એવું ૨૪
રીસ ન ઉતરે રામની, થયા અતિ રાતા.	એવું ૨૫
ચક્ષુ ત્રાંખા સરખી થઈ, ક્રોધે પણ મૂજે;	એવું ૨૬
શ્વાસોશ્વાસ કરે ધણુ, અતિ અગે અમૂઝે.	એવું ૨૭
તાપ સહો જાયે નહિ, તો તો કોણ વારે,	એવું ૨૮
દહણુ રામ અતિશે થયા, ક્રોધ કોણ ઉતારે?	એવું ૨૯
સીતાણ વળી ઉચર્યા, જે રામે મૂકી;	એવું ૩૦
મનસા વાચા કર્મણા, હું તો નથી ચૂકી.	એવું ૩૧
ખજે રાવણ હરી ગયો, મારા મન ખાખે;	એવું ૩૨
ખોડ દીધી હુ ક્યમ ખમુ, ખોલ બાળી નાખે.	એવું ૩૩
તેવી હાયે તે ખમે, વ્યભિચારિણી નારી;	એવું ૩૪

પ્રાણ આપું હવે સ્વામીજી, બાળું દેહ મારી.	એવું ૨૦
લક્ષ્મણ તમને વિનવું, દિપર અવિધારો;	
વચન એક વેગે કરી, છે વહાસો મારો.	એવું ૨૧
બળી મરૂં હવે હું અહીં, ચિતા ઠરૂં મોટી;	
પ્રીધું પંડે સહુ દેખતાં, ખરી કે ખોટી.	એવું ૨૨
પિયુ કહે ગમે ત્યાં જા, પરપુરપને મળવા;	
છેડા એણે છોડ્યા, તો દેશે બળવા.	એવું ૨૩
લક્ષ્મણ દુઃખ પામ્યા સુણી, હવે બળશે બાબી;	
રામ કહે ચિતા ઠરૂં, પણુ કબે લાબી.	એવું ૨૪
નેત્રે તે ત્યાં પ્રીછંબ્યા, રાધવજીએ જ્ઞાત;	
કર્યા વિના પીતળ સોનું, કપમ જાણીએ વાત.	એવું ૨૫
લધુ જ્ઞાતે ઇધણ આણિયાં, પાવક પ્રકટાવ્યો;	
સીતા તે પાસે રહ્યાં, દિનકરને બોલાવ્યો.	એવું ૨૬
કરપસુત કરણાનિધિ, સુરજ દેજે સાખી;	
સ્વપ્ને મન ડગ્યું નથી, એમ રામે રાખી.	એવું ૨૭
પાવક પ્રત્યે જયરી, અગન ઉગારે;	
મન ડગ્યું હોયે માહરૂં, તો મુજને મારે.	એવું ૨૮
સ્વાહાપતિ તમને શું કહું, જો જાણો સાચી;	
તો સોનાની પેરે કરે, સહુ રીઝે રાચી.	એવું ૨૯
વાનર રાક્ષસે સાંભળ્યું, લક્ષ્મણને રામ;	
અગન હવે મૂજ બાળશે, જુઓ આ ઠામ.	એવું ૩૦
દેવ સહુ અવલોકવા, આવ્યા આકાશ;	
તાપ યથો છે અતિધણી, સીતા ગયાં તે પાસ.	એવું ૩૧
પ્રદક્ષિણા પ્રીતે કરી, વળી અર્ધ અનેક;	
પાવકમાંહે તે પડ્યાં, ધરી મન ટેક.	એવું ૩૨
હાહાકાર તે અતિ યથો, રાએ નરનારી;	
ચાંક કંઠે સહુ રામનો, એ નિહર મુરારિ.	એવું ૩૩
સીતાજી તો તો સતી, કુતચન કેમ સાંખે;	
શોક સહુ કરે ધણો, કેય તોડી નાખે.	એવું ૩૪

હૈયું કા હાથે હણે, સીતાનો શોક;	
કા મુખ મૂકી મોકળાં, ને મૂકે પોક.	એવું ૩૫
એમ પાવક તે ટાટો થયો, ગગાજળ સરખો;	
સીતાને તાપ અડે નહિ, સાથ સદુએ હરખ્યો.	એવું ૩૬
રઝો મા સીતા જુઓ, કપિ કપિને કહેછે;	
સતી શિરોમણિ એહને, પાવક કયા દહે છે ?	એવું ૩૭
વસ્ત્રાભૂષણ પેઠા છે, તે ન બળ્યું કાઢ;	
સુવર્ણ તાપે દીસે મથા, તેમ દીપે બાધ.	એવું ૩૮
અરૂંધતી ઉમયાયકી, અતિશે સીતા તે શુદ્ધ;	
હવે બેઠ કાંઈ રહ્યો નહિ, પાણી કે દૂધ.	એવું ૩૯
દેવ અંતરિક્ષ જુએ મળી, જેમ ધી હોમાય;	
પાવકજ્વાળા ઊછળે, અતિ ઉચી યાય.	એવું ૪૦
સીતા તેવી દીસે સહી, જ્વાળાના સરખી;	
દશ દિગ્પતિ જેવા આવિયા, મનમાહે હરખી.	એવું ૪૧
ઈંદ્ર અગ્નિ મમ નિર્ઝંતિ, વરણ ને વાય,	
કુબેર શકર જગત્પિતા, રામ નિરખે કાય.	એવું ૪૨
વિમાન બેશી આવિયા, સાં દશરથરાય,	
આગળ કીધો ઈંદ્રને, કહેવા મહિમાય	એવું ૪૩
સુરપતિએ પાણુ ગ્રહા સહી, રામે જોડયા જેહ;	
એણીપેરે તે ઉચ્યો, સ્વામી સ્વામળદેહ !	એવું ૪૪
સીતા તજે હું શા બણી ? તમે જાણો ધર્મ;	
માણુસની પેરે તમે, શા માટે કરો કર્મ.	એવું ૪૫
આત્મબુદ્ધિ ચિંતની જુઓ, તારે વશ બ્રહ્માડ;	
અમારે અરયે તમે, આ ધરિયો પડ	એવું ૪૬
રામચંદ્ર કહે સુરપતિ, સાચુ તમે કહો છો;	
તમને તો હું જોળખું, તમે મુજને સટો છો	એવું ૪૭
માનવ વેશ ધર્મો માટે, મેં કીધુ એમ,	
જાણુવા કારણ જનને, પીતળ કે દેમ	એવું ૪૮
સીતા દુતી સાધવી, તેલોક કેમ જાણે ?	

તે માટે દિવ્ય કરાવિયુ, મેં આણે ટાણે એવું ૪૯
કહેત જન જે જનકી, રાક્ષસ ઘેર રહી'તી,
તે માટે ધીજ ધરાવિયુ, સતી મ લહી'તી એવું ૫૦

કડવું ૪૯ મુ.

રાગ ચોડી-દોહરી.

શમીપતિએ સ્તુતિ કરીતેણીવેળા, ધન્ય ધન્ય રઘુનાથ જી,
તમે લોકધી બીન્યા સ્વામી, ન ગરી સીતાદાય જી ૧
વિશ્વપાળક આક્ષર અવિગત, તુ પૂરણ પરબ્રહ્મ જી,
સરજો પાળો ને સદારો, લહે નહિ કોઈ મર્મ જી ૨
મહાવ મધુસૂદન મનમોહન, પૃથિગર્ભ તુજનામ જી,
પદ્મનાભ પરમાનંદ પાનક, નહિ કોનો કદી દામ જી. ૩
ઝગૂ યજ્ઞુર સામ અથર્વ તુ છે, સ્વામી અશરણુશરણુ જી,
યજ્ઞ પરમ તપ વસુ પ્રજાપતિ, ગગનમસ્તક પાતાળ ચરણુ જી ૪
ઈંદ્ર આદ્યો સાધ પામ્યો, અશ્વિનીકુમાર તુજ કાન જી,
સૂરજ ચંદ્ર નેત્રતે તારા, આધ આત ભગવાન જી ૫
આકાશ પૃથ્વી રથાવર જગમ, સર્વ નિષે તુજ રૂપ જી,
અમૃત અગ અનોપમ તારા, સ્વામી આકળ સ્વરૂપ જી ૬
વાગ્વાદિની જીજ્ઞા તારી, હૃદે તે મુજને કહિયે જી,
દેવ રામ તારા સ્વામી ! દિન-રાત્ર નિમેષ ન મેસિયે જી ૭
વાસ વસુધાએ બ્રહ્માડ કહિયે, સ્વામી તુજ શરીર જી,
અમ્મિ કોપ તું શશી શિતળતા, યુણ તારા ગભીર જી ૮
બલિ બાધી રાત્ર્ય મુજ રાખ્યુ, પરમ ન્યોતિ પરમ ધામ જી,
સ્થિતિ ઉત્પતિ સ્વર્ગ મેક્ષ તું, ન લટું તારા નાગ જી ૯
યજ્ઞ હોમ હોમનાર તું, તું ગુર ને યજ્ઞમાન જી,
યજ્ઞજ્ઞ આજુ ભોગવે, સર્વ તમે ભગવાન જી ૧૦

૪૯ દિવ્ય-ધીજ ૫ સામ-સાધ્યા દેવ(માને) ૭ વાગ્વાદિની-

સરસ્વતી નિમેષ-આખ મીઝકારા-નિમેષ અને ઉ-મેષ ૮. અમ્મિ ૪૦-
અમ્મિ એ તારો કોપ છે, શશિ એ તારી શીતળતા છે

સીતા લક્ષ્મી વિષ્ણુ તે તમે, ધરિયો માનવદેહ છ;	
રાવણુ નારા કરવા કારણ, પ્રજ્ઞાએ કહ્યું હતું નેહ છ.	૧૧
તે માટે તો સીતા ઉપર, કરવો ન ધટે કોષ છ;	
સર્વેને શીખામણુ ઘો તમે, કોણુ તમને કહે પ્રતિબોધ છ.	૧૨
શ્રમ સફળ થયો રાત્રુ મરાણો, સદા સફળ તુજ નામ છ;	
દર્શન સફળ સદા સ્વામી તુજ, કરે દાસનાં કામ છ.	૧૩
તારા દાસને દુર્ગમ છે નહિ, સર્વે પ્રાપ્તે કાળ છ;	
સીતાને ઉચ્છેડે બેસારી, જાઈ કરો અયોધ્યા રાજ છ.	૧૪
એ સ્તુતિ જે શ્રવણે સુણુશે, આનંદે ધતિદાસ છ;	
તે સર્વ પદારથ પામશે, અતે વૈકુંઠ વાસ છ.	૧૫
ઈંદ્ર કહી રહ્યા કેડે મોહ્યા, પ્રજ્ઞા લલિત વચન છ;	
સીતાને તમે અગ્નિકુંડથી, કાઢો જગજીવન છ.	૧૬
વૈશ્વાનર કહે નારાયણુ! એણે-નથી કીધું પાપ છ;	
રાવણુ ઘેર રહ્યાં પણુ એણિયે, રાખ્યું છે આપ છ.	૧૭
અમે છાતું પ્રકટ પાતક, ભણ્યું અસરણુસરણુ છ;	
તે માટે તમે વાણી માને, સર્વ સાંભળો કરણુ છ.	૧૮
રામ કહે તમે સસ કહ્યું, પણુ દોષદા પર અપવાદ છ;	
તમે કહ્યું તે મારે કરવું, આનંદે આસ્વાદ છ.	૧૯
લોક કહેત જે બાળશુદ્ધિ કરી, નારી દીકે મોહો છ;	
રાવણુઘેર રહી કાંઈ ન પૂછ્યું, મહિમા સધળો ખોયો છ.	૨૦
હુતો જાણતો હુતો પહેલું, નથી અણ્યું એનું મન છ;	
તે માટે તમે સાક્ષી થયા, ઈંદ્ર પ્રજ્ઞા હુતાશન છ.	૨૧
એમ કહીને અગ્નિમાંથી, સીતા સાલ્યાં હાય છ;	
જમ જમ શબ્દ હુવો તેણીવેળા, શોભ્યા શ્રીરધુનાથ છ.	૨૨
સુવર્ણની પેરે સીતાનું, થયું અનુપમ અંગ છ;	
વઆભૂષણુ પુષ્પની માળા, રાજે તેવો રંગ છ.	૨૩
દિનકરથી નિર્મળ રાજે છે, સીતાનું શરીર છ;	
પ્રેમ ધરી જોળે બેસારી, નેહે રાધવ વીર છ.	૨૪
તાપ અડચો નથી અંગે એને, જોભે સીતા રામ છ;	

૧૪. દુર્ગમ છ—અર્થાત્ તારા દાસને કોઈ રથજ અગમ્ય નથી કે કોઈ વસ્તુ અપ્રાપ્ય નથી.

સદ્ગીનારાયણથી મુદર, અનુપમ અભિરામ છ.	૨૫
જુગ વિના વૈદેહી મારે, દિન યયો જુગ પ્રમાણ છ,	
મોઢા વિમ્બયકી મૂઝાણી, આશ નો'તી નિરવાણ છ.	૨૬
સીતા કહે શુ કહું મ્વામી, સ્નેહતણી તો વાત છ,	
વાટ તમારી જોતીતી જોમ, ચદ્ર ચક્રોર વિખ્યાત છ	૨૭
આજ નવી કું પામ્યો નારી, મૃત્યુયમી મેઝાણી છ,	
પાવકમાહે પેસી નીમરી, કાયા નવ કરમાણી છ	૨૮
એમ કહીને આખ્યા રામે, વાડવને બહુ દાન છ,	
સીતા રામ મળ્યે સુખ પામ્યા, અતિશે તેણે સ્થાન છ.	૨૯
તેણેસમે રામને કહેછે અતરિક્ષથી મહાદેવ છ,	
ધર્મ ધર્મો તમે સત્ય સાચુ, અતિશે અવશ્યમેવ છ	૩૦
અતરિક્ષ સ્વર્ગથી આખ્યા, વિમાને બેસી તાત છ,	
તે દશરથને ચરણે લાગી, કરોને કાઢક વાત છ	૩૧
પિતા તે પ્રાણદાતા છે, અધિક સહુથી અસ છ,	
શકરકેશ વચન સામળી, વેગે સીતાપત્ન છ	૩૨
હૈયું અવતોકયુ વિમાન બેસ, દીપ દશરથરાય છ,	
સીતા રામ ને લક્ષ્મણ લાખ્યા, પૂત્ર પિતાને પાપ છ	૩૩
દશરથરાયે સામુ જોયુ, મોત્યા મધુરી વાણી છ,	
રામચદ્ર સીતા મેં દીઠા, શુ કહું સુખ વખાણી છ	૩૪
સ્વર્ગમાહી હું રહું રાધવ (પણ) અહીં સુખ અધિકુ લાગે છ,	
એવું સુખ સહુરે પામજે, જે વાચ્છે ને માગે છ	૩૫
મારે વચને વનમા વસિયા, રાખી લજ્જા મારી છ,	
સીતા નાર હરી રાવણે તે તમે નાખ્યો મારી છ	૩૬
તેં તો મોઢા કામજ દીધા, ચોદ વરસ થયા જાણુ છ,	
અવધ યદ્ય અયોધ્યામા જાઓ, સીતા અહીંને પાણુ છ	૩૭
બરત પૂજે પાદુકા તારી તેનેતું પ્રીતે પાણે છ,	
અનુમતે સુખજ દેજે, સૌમ્યદષ્ટિ નિહાણે છ	૩૮
વડા ભાઈ તે પિતા સ્થાનક, જ્યેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ છે રામ છ,	
કૌશલ્યાની આશા પૂરે, જઈ અયોધ્યા ગામ છ	૩૯
કૌશલ્યનું કહ્યું કરજે, પહેલો બોન વીસારી છ,	
વન ગયા તે રાવણુ અરથે, જોજો તેહ	

લોક સહુને મુખે પાળજે, સીતાને મુખ દેજે શુ;	
સતીશિરોમણિ એહ મુંદરી, આબ્યતર સહુ તજે શુ.	૪૧
એ માંહે દ્વપલુ નથી કુંવર, એક મની છે નાર શુ;	
મારો બોલ માનજે કુંવર, સદ્ગુણ કરે અવતાર શુ.	૪૨
રામ હાથ બેડી કહે વાણી, તમે કહું તો જોડશુ;	
તે સરવે કારજ મેં કરવું, એમાં નહિ સંદેહ શુ.	૪૩
લક્ષ્મણ પ્રત્યે પછે ઉચર્યા, દશરથ તે બૂપાળ શુ;	
રામનાં કામ કર્યા તેમ કરજે, ધન્ય ધન્ય મારા બાળ શુ.	૪૪
વનમાહે તું સંગ આલિયો, સેના કીધી સાચી શુ,	
રામ સતોષે હું સંતોષ્યો, રહેજો રંગે રાચી શુ.	૪૫
ભરત શત્રુઘ્ન ને ત્રીજો તું, કરજો રામની મેના શુ;	
ધન્ય હોય તે માગી લેજો, જોધએ વિભોગ જેવા શુ.	૪૬
લક્ષ્મણ કહે તે સરવે કરવું, જે તમે બોલ્યા બાપ શુ;	
એ માઢી ઓછું જો કીજે, તો તો દેજો શાપ શુ.	૪૭
વૈદેહીને દશરથ કહેછે, સાંભળ પુત્રી વાત શુ;	
તે તો ધીરજ રાખી અતિશે, આદ્ય અત વિખ્યાત શુ.	૪૮
રામજીને રંગે રાચી, સદા રહે સંધાત શુ;	
રૂઝા કુળનીને શું કહિયે, જનકરાય વુજ તાત શુ.	૪૯
રામે જે ધીજ કરાવ્યું, તે ધરશે મા મન શુ;	
વિનય વચન સુણી અસુરના, સીતા થઇ પ્રસન્ન શુ.	૫૦

કંહલું ૫૦ મું.

રામ માણની દેશી.

વૈદેહી કહે દશરથ રામ, અગ્નિએ ન બળી મારી કાપ;	
રામે મુજને ક્યો પસાય, એ વાતતું દુઃખ ન પાપ.	૧
તમે જે મુજને વાણી કહી, તે વારતા કરશું સહી;	
સદા રહીશ રામને મગ, મનમાહે ધરીને રગ.	૨
હવે ધીજ કર્યા ઉપર બગરાન, દૂડું કાઢ કહેતો રામન;	
ત્યારે તો હું આપીય પ્રાણ, સલા સત્ય એ મારી વાણ.	૩

- દશરથરાય થયા રળિયાત, વારે એ તો વહુજી વાત,
તારે દલ્લે શુભ સતાન, એમ કહી ચાલ્યા રાગન. ૪
- પછે રામને દહ આલિય, સ્વર્ગ આલિયા દશરથ ધંધ;
વિમાન ખેશીને પરવરે, કુચને જોતા સાચરે ૫
- જાણે અદ્ર અમૃત સિંચતો જાય, સ્વર્ગ ગયા એમ ત્યારે રાય;
એણીપેરે ચા'યા દરશય જૂપ, ઈન્દ્ર આલ્યો જ્યા અક્ષયસ્વરૂપ. ૬
- ઈંદ્રાણીપતિ કહેછે રામ, રાવણનો તમે ફેડ્યો કામ;
સીતાને તો શુદ્ધ કરી, પાવકમા પેશી નીસરી. ૭
- દશરથરાયે શીખામણુ દીધી, તે વાણી તમે મસ્તક કીધી;
તે માટે હું થયો રળિયાત, કાંઈ એક વર માગો વિખ્યાત. ૮
- તમે ખૂરણુ છે પરખલ, તોયે વા'લા માગો મર્મ;
રામ કહે શુ માગુ આજ, મારે સરવે છે સુરરાજ. ૯
- તોયે વર માગુજી એક, તમને તેનો કહું વિવેક,
સીતા અરથે વાનર મૂઆ, રણમા વઢી મૂઆ જુજવા. ૧૦
- તે સધળા જીવાડો તમે, એટલું તો માગુજી અમે;
વનજી મૂળ અકાળે થાય, તે તો વાનર જીહી ખાય ૧૧
- નદી નિર્મળ કરો રાગન, એટલું હું માગુ વરદાન;
વચન સુણીને હરખ્યો ઇન્દ્ર, વારે એ માગુ નરેન્દ્ર. ૧૨
- સુરપતિએ મન અનુકંપા કરી, નિર્મળ નદી કરી તે ખરી,
અમૃત સિંચી વનજી કયા, ઋતુ વિણુ મૂળ પત્ર પુષ્પ ધયા. ૧૩
- જાણે વસંત અકાળે વરયો, દશરથનદન દેખી હરયો,
વાનર રાક્ષસ રીંછ એકઠા, પાસે સહુ પડ્યા સામટા ૧૪
- અમૃતનો અભિષેક કરી, હરિએ જિહાડ્યા સહુ હરિ,
માકડા રીંછ જીઠ્યા તેણીવાર, અમૃતની તો નામી ધાર. ૧૫
- રાક્ષસને ચડ્યુ નહિ સુધા, સવે રણ પડ્યા વસુધા,
માયા મૂઆ કપિ જોટવા, ઇંદ્રે જિહાડ્યા તેટવા ૧૬
- જીડી રામને ચરણે નમ્યા, સુગ્રીવ આગળ સદુએ જામ્યા;
માહોમાહે મળિયા સહુ, મનમા આનંદ પામ્યા જહુ ૧૭
- કુણપૂલ પત્ર કર્વો ભક્ષ, આનંદ પામ્યા સર્વ સમક્ષ,
સીતાજીને કહે અવિનાશ, આજ મહારી પો'તી આસ ૧૮

- ધ્રિ આદે આબ્યા હતા દેવ, વિમાન બેસી વળ્યા તે બેવ,
 વાનરનાથ બેઠો સુગ્રીવ, રામસીતા બેઠા દેહે દિન્ય. ૧૯
- લક્ષ્મણવિભીષણ બેઠા પાસ, બીજા બાહુ જિભા છે દાસ,
 એવે નિશા થઇ તેણીવાર, શયન કર્યું સહુએ તે દાર ૨૦
- અહ્યર્ચ્યપણે રહ્યા શ્રીરામ, પ્રાત થયુ તેણેદામ,
 દંતધાવન કરી કીધું સ્નાન, સધ્યા નિત્ય કર્યું ભગવાન. ૨૧
- તવ બોલ્યો વિભીષણ ભૂષ, સામજો સ્વામી અકળસ્વરૂપ;
 હવે તમે રાજવેશ ધરો, આ વેશ પરહરો પરો ૨૨
- નહાઓ વસ્ત્ર પેરો રૂગાર, સીતાને કરો હરખ અપાર,
 વિભીષણના વાચક સામજી, રામચન્દ્ર તે બોલ્યા વળી ૨૩
- તે કહ્યું તે કરવું સહી, એ વાતમા સદેહ નહિ,
 એક કારણ તુજને કહું, વસ્ત્રાભૂષણ કયમ એકતો અહુ ૨૪
- ભાર્ધ ભરત ને શનુધન, નદિગામ રહે છે ધન્ય,
 તેણે મારી પાડુકા લીધ, તે પૂજે છે પરમપવિત્ર ૨૫
- તે ધરી રહ્યો છે તાપસવેશ, તો પૂજા કેમ અહુ રાક્ષસેશ;
 ત્યારે વિભીષણ બો યો વાણુ, પુષ્પકવિમાન આપશુ આણુ ૨૬
- વળતા પંથ ન લાગે વાર, ભરતકને જાણુ નિરધાર,
 તે માટે તો પૂજા અહો, પરાણાગત કરૂં અહી રહો ૨૭
- સીતા લક્ષ્મણ વાનરતણી, સેવા સ્તુતિ ઢેં દું ધણી,
 વળતા રાધવ વાણી વહે, અતિશે પ્રેમ ધરીને હહે. ૨૮
- મેં પૂજા માની અતિ આજ, હું કહું તે કરજે ઢાજ,
 કેકેયી કૌશલ્યા માત, સુમિત્રા ગુરને બે બાત. ૨૯
- અને અયોધ્યાકેરા જન જોવાને છે માફ મન,
 પુષ્પક આણો અહીં વિમાન, એટલું મુજને ઘોતે માન ૩૦
- જે ત્રિજટા સીતા પાસે હતી, તે સગે મોકલવી સતી,
 સુગ્રીવ આદે વાનર જેહ તેને પૂજો અગ્યા નેહ ૩૧
- તે પૂજ્યે મારી પૂજા થઇ, મનસા ભરત સમીપે ગઇ,
 જે મિત્રકૂટ આબ્યો તેડવા બ્રાત કયમ વિસારૂ તે વિખ્યાત ૩૨
- અયોધ્યાએ ન ગયો તેહ, તેને તો કેમ દેહ છેહ,
 પૂજા તે પ્રથમ તો કરી, યુજકને આબ્યો ધીરજ ધરી ૩૩
- તે મેવા મેં માની ઘણી, લક્ષ્મી તો લઇ ગીધો ઘણી,

- મરત વિના કાંઈ નવ મેહું, દર્શન દીઠેથી દુઃખ દદું. ૩૪
 લંકા કોને લગાવી વીર, વેળાવે મુજને ધરી ધીર;
 વિભીષણુ કરી નમસ્કાર, વિમાન લઈ આવ્યો તે દાર. ૩૫
 ધન ધનદતાણું રાવણે હર્યું, રામચંદ્ર આગળ તે ધર્યું;
 ખીત ધ્વજ બહુ ફરદરે, દર્શન માત્રે મનને હરે. ૩૬
 રૂપ કનક મણિ મોતી જડયું, વિશ્વકર્માએ હાથે ધડયું;
 માંહે પૂરણ રચના રમ્ય, ગોખ જાણિયાં અતિ અગમ્ય. ૩૭
 પાપરણાં પાપર્યાં અનુપ, દેખીને મોહે તે બૂપ;
 તુલા ન આવે તેની કાય, સૂર્યમંડળ સતો જાણે હોય. ૩૮
 ઘંટ ધુધરા વાજે અત્ય, સઘળે સંચરવાની ગલ;
 વળતા નાદ થાયે વિમાન, જાણે કિમરી કરેછે ગાન. ૩૯
 રામે દીકું યમા પ્રસન્ન, કહે વિભીષણુ પ્રત્યે વચન;
 તો તો મુજને માનજ દીધ, વચન તમારાં સત્યારથ કીધ. ૪૦
 (હવે) જેને માગે વાનર વીર, તેની આશા પહોચાડે ધીર;
 જેમ તેમ એને કરે રણિયાત, પાજ બાંધી વઢ્યા સંધાત. ૪૧
 વિભીષણુ વેગે તેણીનાર, આપી વસ્ત વાનરને સાર;
 રતન તથા પરસાવ્યા મેહ, મન મમતાં તેને આપ્યાં નેહ. ૪૨
 સોના રૂપા મણિમય જડયાં, સંતોષ્યાં વાનર માંડ્યાં;
 રામ કહે મારી પૂજા વળી, એ સંતોષે પોતી રળી. ૪૩
 રામે વાનરને બોલજ કહ્યો, તોયે તમારો ઋણિયો રહ્યો;
 ધણું ધણું શું કહિયે કથી, આપું તે પદારથ નથી. ૪૪
 દશરથ સુતે એમ વાણી બકી, હું સીતા પામ્યો તમ પકી;
 હવે સ્થાનક સંચરો સહુ, સ્ત્રીજાળવાટ જોતાં હરો બહુ. ૪૫
 વાનર સર્વે પ્રદક્ષિણા કરી, બોલ રામનો મનમાં ધરી;
 પછે રામને ચરણે નમ્યા, લક્ષ્મણુ સીતા પૂડે તે લમ્યા. ૪૬
 સુગ્રીવ વિભીષણુને કરી જીહાર, વાનર આત્મા દરખ અપાર;
 રજા એકદા જે બહુ દિન, માયા તે ચટ્ટી અતિ મન. ૪૭

૩૪. દર્શન દીઠેથી-દર્શન થયે. ૩૫-૩૬. લંકા છં-લંકાનું રાજ્ય કોઈને સા-
 થવવા કહીને હવે મને વળાવવા આવ. ધનદ-કુબેર. ખીત-ખીળી. ૪૪. ઋ-
 ણિયો-દેવાદાર. આપું છં-તમને આપવા યોગ્ય પદાર્થ પૃથ્વીમાં છે નહિ.

રામ દર્શન તજતે તેહ, આજે આસુ ધુજે દેહ;	
જેતા જેતા તે સાચ્યા, દામ આપણે પો'લા ખરા.	૪૮
ભાજી સાગરપાજ તેણીવાર, રામચંદ્ર મન કરે વિચાર;	
માનવ આવશે આણેહાર, તે તો વાર નહિ પ્રકાર.	૪૯
ત્રણ ખડ કરી તે પાજ, વિમાન બેઠા શ્રીમહારાજ;	
સીતા પાસે બેસાર્યા સહી, નારાયણે જાણે લક્ષ્મી મહી.	૫૦

કેડવું ૫૧ મું.

રાગ આશાવરી.

વિમાને બેઠા શીહરિ, પાસે સીતા સુંદરી;	
પ્રેમ ધરી લક્ષ્મણ સમીપ તિથિયો ૨.	૧

ઢાળ.

સમીપ લક્ષ્મણ તિથિયો તવ, તેડયો સુમીવરાજ;	
પાસે રામે બેસાર્યો, ઉલટ અગ ન માય.	૨
સુમીવ પાસે અગદ બેઠો, તે પાસે હનુમાન;	
સુગેણ શરભ ને કેસરી, તે પાસે જામવાન.	૩
ગજ ગવાક્ષ ગવય ને ગંધમાદન, નલ નીલ ને તાર;	
પ્રધાન આદિ સુમીવના, બેઠા વિમાનમોઝાર.	૪
રામ રણિયાતક્રાંતિ થયા, વિભીષણ પ્રત્યે ઉચરે;	
વિમાન વાર મુજને આપ્યુ, ખીજી કાણ એવું કરે.	૫
લકામા હું રાજ કરજે, જ્યાં લગે મુજ નામ;	
ઈંદુ અર્ક મહી રહે, તેથી અધિક રહે આ ગામ.	૬
પ્રજા સહુને પાળજે, માડ તે આપ્યુ રાજ,	
અગોધ્યા હવે હું જાઉં છું, આનંદશુ આજ.	૭
વિભીષણ કહે રામજી, હુંએ આવીશ ત્યાય,	
અભિષેક જોવા તમારો, હાટ મુજ મન યાય	૮

૧. તિથિયો—ઉભો રહ્યો. ૪ વિમાન ધૃમ—વિમાને સૂઝાર પ્ર ૧લી
૬ ઈંદુ ધૃમ—જ્યાં સુધી ચંદ્ર, સૂર્ય અને પૃથ્વી રહે ત્યાં સુધી. ૭. માડ
ધૃમ—અને માડ આપેલું રાજ પાળજે.

કૌસલ્યા કૈમ્યી સુમિત્રા, જોવા માફ મન,	
તમારી માતા તે તો મારી, વળી બાત શનુધન	૯
પછે હું તો અહીંઆ આવીશ એટલી પૂરો વ્યાસ,	
રામ કહેછે આતિ બહુ, તું જ તારે અગાસ	૧૦
રાજ્યકાજ બળાવી આવે, લકાતુ પ્રધાનને,	
નગર મૂર્ત મેલે તો બહુ, દોષ છે રાજનને	૧૧
રામવચને લકામાહે, વિભિષણ વેગે ગયો,	
રાજ્યકાજ સોપી મત્રીને, ચાનવા તાપર યયો.	૧૨
રામકને વહી આવિયો, બેસાર્યો પુષ્પકવિમાન,	
સગ તેડ્યા રાક્ષસ રામે, ચાર તે પ્રધાન	૧૩
રામ કહે વિમાનને હને, અયોધ્યાએ પરવશે,	
સાથ સહુએ આવિયો આકાશમારગ સચરો	૧૪
વિમાન તે વેગે પહું, સુણી રામ કેરી વાણી,	
જય જય જય સહુ ઉચ્ચાર્યો, અતર આનદ આણી	૧૫
ત્રિકૂટાચળ વિમાન આવ્યુ, રામ સીતાને કહે	
વિશ્વાકર્માએ લકા નિરમી, વિભીષણ જેમા રહે	૧૬
આ જો સીતા તારે અર્થે, માર્યા છે મેં યોધ,	
હામ હામ તે દેખાડે, વાનરે માર્યા શોધ	૧૭
અહિંયા રાવણુ મારિયો, જેણે કીધું તમારું હણું,	
અહીં જોને પડ્યોછે જોનો, બાત તો કુલકર્ણુ	૧૮
આ હામ રાવણુ બાળિયો તે જોને તું રમસાન,	
ઈદ્રનિલ આ લક્ષ્મણે, માર્યો જે યુવરાજન	૧૯
વિરપાક્ષ ધૂત્રાક્ષ નિકુભ ને વિઘ્નજિહ્વ ને સપાત,	
દેવાન્તક નરાન્તક પાખા, કરી કોપે ધાત	૨૦
મહોદર મહાપાર્શ્વ દુર્ધર્ષ, કપન અકપન ત્રિસિરા,	
એ આદિક કોટાનકોટિ માર્યા હેત તારે તો ખરા.	૨૧
અહીં સહસ્ર શોક્ય સગાતે શેષ, ચૂડા બાળ્યા મહોદરી,	
વિલાપ સારે મણા કીધા, પછે વિભીષણને તે વરી	૨૨

૯ તે ૬૦-તે મારી પણ માતા છે ૨૧ મટાનકોટિ-કોટમોટ-

- સુવેલ પર્વત જોને સુંદરી, અહીં રહ્યા બહુ દન;
 આ આડો લંકાનો કાળો પર્વત, સાગર જો આ ધન. ૨૩
 અમારે પૂર્વજે બણાવ્યું, પાજ તે મધ્યે કરી;
 નલસેતુ નલ વાનરે બાંધ્યો, માટે નામ પાડ્યું હિતધરી. ૨૪
 વિમાન ચાલે રામ દેખાડે, વૈદેહીને બહુ હામ;
 શોધ લેવા હનુમાન ઉત્પત્યો, સાગર ટપ્યો અભિરામ. ૨૫
 સુવેલાચળ આવી રહ્યો તે, પર્વત જોને કામિની;
 વૃક્ષ સમુદ્રતીર જોને, નાના વિધિના જામિની. ૨૬
 આ જો સાગર ગાજેછે, અહીં વરણુ ઢેરો વાસ;
 આ હામ સાગર ઉપર કર્યાંતા, ત્રણ મેં ઉપવાસ. ૨૭
 દુર્ધર પર્વત આ પડ્યો, તે લાવ્યો'તો હનુમંત;
 નદી ગુહા સહિત વૃદ્ધ પર્વત, અવસોડે એ ચંત. ૨૮
 સાગરમાં જળજંત જો, મચ્છ મગર ને સીપ;
 એમ સીતાને દેખાડે છે, રામજી કુળદીપ. ૨૯
 કિંકિણી ઉપર આવ્યું, એવે પુષ્પક જે વિમાન;
 સીતા પ્રત્યે ઉચ્ચાં, રઘુનાથ તેણે સ્થાન ૩૦
 આ જો સીતા અહીં મળ્યો'તો, સુમીવ વાનરનાથ;
 એણે કહ્યું સીતા હું અપાતું, જુગમ જોડી હાથ. ૩૧
 ઋષ્યમૂકગિરિ ઢેહળ મેં, બોલ કહ્યો તેણીવાર;
 વાલી મારી સ્ત્રી અપાતુ, તને હું નિરધાર. ૩૨
 પછી મેં તે વાલી વાનર, એકે બાણે માર્યો હાર;
 અહીં ચાતુર્માસ અમો રહ્યા, તુજ વિના કદે નાર. ૩૩
 પ્રસવણુ પર્વત માસ બે, બે માસ માલ્યવાન;
 અહીં બેસી મોકલ્યો'તો, શુધ જોવાને હનુમાન. ૩૪
 આ હામે સજ્જરી મળી'તી, પપાસસ્ત્રી તીર;
 કબંધ અહીં માર્યો અમો, ધરીને મન ધીર. ૩૫

૨૩. જો ૬૦-જોયા ધન પ્ર. ૧. ૨૫. ટપ્યો-ટપી ગયો-તલપી ગ-
 ચો-ઉલ્લસી ગયો. ૨૮. દુર્ધર-મારણુ ન કરી સકાય-એવો અથવા પર્વતનું
 નામ. ગુહા-ગુફા 'ગૃહે'-પ્ર. ૧ લી, વૃદ્ધ-પર્વતનું નામ. ૩૨. ઋષ્યમૂક-એ
 નામે પર્વત. ૩૩. વાલી વાનર-વાલી પ્ર. ૧ લી. ૩૪. પ્રસવણુ-પૃષ્ઠવન. પ્ર. ૧.

અહીં જટામુ પખી વદ્યોદ્ધતો, રાવણ કેરે મગ,	
આશ્રમ જો આ આપણા, અહીં રહેતા આણી રંગ	૩૬
પયવટી પાવન કરી, શુરેણખાના છેવા નાક ને કાન,	
ખર દૂપણ ત્રિસિરા આદે માર્યા, અહીં ચૌદસહસ્ર બળવાન	૩૭
અહીં મૃગ આવ્યો હતો, લક્ષ્મણને કીધો સાદ,	
આ કામે રાવણે હરણ કીધું, પાખી હું વિધાદ	૩૮
અહીં આપણે કીડા કરતા, પ્રજાવણ પર્વત ઉપરી,	
ગોદાવરીમા ધણું રહેતા, જટા વનકુળ અગે ધરી	૩૯
હેતુ જોરે હરિણનપણી, આ અગસ્યનો આશ્રમ,	
આ આશ્રમ શરભંગનો અહીં, ઇદ્ર આ યો'તો મર્મ	૪૦
વિમાન ચાતે વાયુવેગે, સીતા લક્ષ્મણ કહે રામજી,	
વિમાન ચાલે ધણું, તોય અયોધ્યા ના'વે કમજી	૪૧
હમણા દેખાડુ હરિ કહે, આ આશ્રમ અત્રિતણો,	
અહીં અતુસ્યા તે નાર એહની, મહિમા શુ કહીએ ધણો	૪૨
જેણે આખ્યા આમરણ અમર, કુસુમકેરા હાર;	
સુરડિયામા પોદાડ્યા'તાં, ભક્ષ ભોજનનો નહિ પાર	૪૩
વિરાધ અહીં માયો હતો, ચિત્રકૂટ પર્વત જોય,	
અહીં ભરત ભાષ મનાવા, મુને આવ્યા હતા સોય	૪૪
અહીં મદાકિનીમા સારું હતું આદ દશરથરાયનું,	
સૂતક ઉતારું હતું પયગવ્ય લેછ ગાયનું	૪૫
આશ્રમ પેસો ભરદ્વાજનો, વાલ્મિકિનો પેસો જાણુ,	
ઓ પરે પ્રયાગ વડ છે, ગંગા ત્રિપથા વખાણુ	૪૬
શૃંગવેરપુર પેહુ દીસે, શુદ્ધ બીલનો ત્યા વાસ,	
જટાવનકુળ ધર્મી, તમસા નદી પાસ	૪૭
પ્રધાન સુમત્રે વોળાવ્યા, અયોધ્યાથી વન નિસર્વા,	
ખીજો વાસો અહીં વસ્થા'તા, બીસે ત્રાપે તાર્યા ખરા	૪૮
દૂરથી વિમાનમાહેબેદા, દેખાડે છે રામ,	

૩૭ દૂપણ-દૂખર પ્ર ૪૫. ૪૩ સુરડિયામા-ચોરડામા' (૧) પ્ર ૧
 સુરડો-કુબો (૧) ૪૬ ઓ પરે-ઓ પેલો કાદા ઉપર (૧) ત્રિપથા-ત્રણ
 માર્ગે જતારી.

ઓ પેલી સરયૂ નદી,-તીર અયોધ્યા ગામ.	૪૯
હયા યષ અતિ દૂરથી, રાક્ષસ વાનર જોય;	
દીડી તો સે નથી આવતી, અયોધ્યા તો સોય.	૫૦

કડવું પર મું.

રાગ દેશાખ.

રામ કહે સાંભળ્ય મુંદરી, દૂરયદી દીસે છે પુરી;	
પિતાતણું પાળ્યું એ ગામ, અયોધ્યાને કરોજી પ્રણામ.	૧
કુશળે જો એ દીડુ ઠાર, દશરથને પુણ્યે નિર્ધાર;	
આશાનો'તી આબ્યાતણી, તે જાણું આજ અયોધ્યા બણી.	૨
સીતાએ ક્યો નમસ્કાર, વિમાનમાંથી દરખ અપાર;	
અયોધ્યા નમરી સોઘામણી, કૂપ સરોવર વાડી ધણી.	૩
હયો ગદ ને અનુપમ પોળ, કનક કોસીસાં ઝોળાઝોળ;	
મદિર ઉપર ધ્વજ દરદરે, કનકકળશ દેખી મન હરે.	૪
ગોખ અટારી ને જાળિયાં, મનોહર મેડીને માળિયાં;	
ચોઢ ચોવડાં બહુ ચોભતાં, હુખ જાયે નગર દેખતાં.	૫
રાજ્ય કરતો યાં રામનો તાત, વર્ણન કહું કેટલાં વિખ્યાત;	
વિમાન વેગળુ પશુ ચેખાય, અંતરિક્ષ મારગ આશુ જાય.	૬
અંતરિક્ષથી દેખે દિનેશ, તેમ વિમાનથી દેખે બહુ દેશ;	
શંકર કંઈ જેમ કૈલાસ, તેવી અયોધ્યા પ્રકાસ.	૭
અમરાવતી ઇંદ્રની જથી, અયોધ્યા ઝોપે છે તથી;	
વિમાનમાં હયા યષ જોય, રાક્ષસ વાનર અચરજ હોય.	૮
પુષ્પકવિમાનની સ્તુતિ કરે, અયોધ્યા દીઠે મન હરે;	
તે માહે ચાલવા પ્રીત, સમિપ જઈ જોવા રૂડી રીત.	૯
બરહાજને આશ્રમ રામ, આહ્યા કરવાને પ્રણામ;	
વિમાનમાંથી ઉતરી જાય, જઈને ઝડપિને લાગ્યા પાય.	૧૦
વરસ ચૌદમે પચમી દિન, ચૌદ વરસ પૂરાં થયાં વન;	
બરહાજે દીધી આશિષ, બલે પધાર્યા શ્રીજગદીશ.	૧૧

૧૧. ભરદ્વાજને કહેછે રામ, કુશળ અન્યને છે કહો સ્વામ;
 કુશળ ક્ષેમ છે મારી માત, ભરત અને શત્રુપન બ્રાત. ૧૨
 નગરનિવાસી મુખિયા જન, તે મુજને કહો સત્ય વચન;
 ભરત કેવું ચજ્ઞાવે રાજ, તે કારણ કહો ભરદ્વાજ. ૧૩
 રાધવનાં વાચક સાંભળી, ભરદ્વાજ તે જોડ્યા વળી;
 કુશળ અન્ય ને છે રધુવીર, જેથી મન સદા રહે ધીર. ૧૪
 કુશળ માત ને છે સર્વ સાથ, ભરતની વાત કહું રધુનાથ;
 નંદિઆમ વસે છે વાસ, અયોધ્યા કેરી જે પાસ. ૧૫
 રાજ્યવેષ ધર્યો નથી અંગ, નંદિ કામિની કેડે રંગ;
 જટાવનકુળ પેઢી દેહ, તારી પાદુકા પૂજે તેહ. ૧૬
 અશ્વ ગજ નવ બેસે રથ, મારે એ સાથે નથી અરથ;
 રામ રહે જો વનમોઝાર, સુખ ભોગવું કમ આણેકાર. ૧૭
 તેડવા ચિત્રકૂટ ગયો તો પેર, તોય રાધવ ન આવ્યા ઘેર;
 તો અયોધ્યા કેમ જવાય, રાજ્ય રામ વિના નવ થાય. ૧૮
 તે વનવાસી ઘેર થઈ રહું, વિરહવાલ નવ જાયે કહું;
 પાવડીનો યઈ રહ્યો છે દાસ, ચૌદ વરસ બીત્યાં અવિનાશ. ૧૯

દોહરી.

- હવે વાટ જુએ છે અતિશે, કૈકયીનો તન;
 તમહેતે તેણે કહ્યો ભોગવ્યું, કામ રાખિયું મન. ૨૦
 રામ વનમાં ભોમ લયન કરે, નવ સતો તે સેજે;
 તમારે જટા તે તેણે વાળી, વનકુળ પેઢી હેજે. ૨૧
 તમથી તેણે કુઝ બોગવ્યાં, મેં જાણી તમારી પેર;
 રાવણ સીતા ગયો ચોરી, તમો ગયા તેને ઘેર. ૨૨
 રાવણ માર્યો સાથ સહિત સહુ, તમને ઈદ્રે આપ્યું વરદાન;
 સુખે તમો સીતા લેધને, આવ્યા આણે સ્થાન. ૨૩
 પંચવટી તમો પાવન કીધી, સુખે રહેશે વિપ્ર;
 તે માટે હું થયો રજિયાત, વર માગો કાંઈ ક્ષિપ્ર. ૨૪
 અમાર સ્વામી એ વર માગું, જોડ્યા રાધવરાય;
 આ દામયી વૃક્ષ એ ગમા, અયોધ્યાપુર લગી જાય. ૨૫

૧૯. વિરહવાલ—વીર વાહાલ. પ્ર. ૧-૨. ૨૪. ક્ષિપ્ર—વિતાપને—જલદી. ૨૫. એ ગમા—જન્મે તરફ. 'એ ગમ્યાં' પ્ર. ૧-૨.

ફળ્યા રૂઢા સદાય હોયે, રહે પ્રકૃતિ ને કીર;	
લોક સહુ તે કીડે જાણે, આ-આ રયામશરીર	૨૬
ઋષિ કહે અહીંથી તો ધારો બહુ, અયોધ્યા લગી દુમ;	
જે પાસે એ મહા મનોહર, તે કહ્યું તે તેમ	૨૭
રૂઢા ફળ આણીને આપ્યા છે, ઋષિ કહે કરે એ આહાર,	
રામે સહુ સાથને આપ્યા, બક્ષ કર્યા તેણીવાર	૨૮
એમ કરતા તે રાત યધને, વાસો વસિષ્ઠ ત્યાય;	
પ્રાત કાળે રામજી ઉઠ્યા, અતિ હનટ મનમાય	૨૯
સ્નાન નિત્ય કરીને જાણે, કહાણુ ભરતને આજ;	
પાસે તેડી હનુમતને, કહે વેગે શ્રીમહારાજ	૩૦
ભરત કને તું જાને બાધ, કહીએ આ-આ રામ;	
સમાચાર સમજાવે સધળા, જો જો કીધા કામ-	૩૧
સુગ્રીવ મિત્ર કર્યાની કહેજે, સીતાહરણની વાત,	
રાવણુ મારી રાજ બેસાયો, વિભીષણુ તેનો બ્રાત	૩૨
દશરથરાય અતરિક્ષ આલ્યા હતા, બેથી દિવ્ય વિમાન,	
વાનર સહુકો કર્યા જીવતા, ઇન્દ્રે આપ્યું વરદાન	૩૩
ભરદ્વાજને આશ્રમ રહ્યા હતા, આગળથી હુ આલ્યો,	
હવે તમે સુખ પામે બ્રાતા, સમાચાર સમજાવ્યો	૩૪
પછે જોજો રૂપ તેનું, દેહનો કેવો વાન,	
મુજને પ્રાપ્ત સમારે છે, બેઠો તેણે સ્થાન	૩૫
રાજ્ય કેવુ સાચવે છે, અશ્વ મજ સહુ માતા,	
પ્રજા સહુ મુખી કે હુ ખી, લોક જોજે આવતા જતા	૩૬
આવજે જોષ તે સામે, તેડી ભરતને સગ,	
વાટમાહે એક શૃંગવેરપુર, ગુહ રાજ છે રંગ	૩૭
તેને કહેજે રામ લક્ષ્મણુ, જનકી સુદર નારી,	
કુશળક્ષેમ ચૌદે વરસે, આવે દેવમુરારિ	૩૮
એટલું જાણુ કરીને જાણે, ગુહ જીલ મુજદાસ,	
ત્યારપછી નદિત્રામ પળજે, ભરત બ્રાતને પાસ	૩૯
આલિંગન કહાવ્યું છે તમને, લક્ષ્મણુ ને રમુનાયે,	

ભરદ્વાજ આશ્રમ લગી આવ્યા, અમો રામ સહુ સાથે.	૪૦
હનુમત કહે હવણાં જઈ આવીશ, તેડી તેમને સામો;	
પેહેલી ફાળે ગુહ બીલ ઘેર, પછી ભરત કને વિસામો.	૪૧
પ્રણામ કરીને પવનપુત્ર તે, ઉડ્યો તત્કાળ આકાશ;	
જાણે ગરૂડ કે ભાણુ ઉગ્યો, ખીન્ને તેજ પ્રદાસ.	૪૨
પરિણાણે ઉપર યધને આવ્યો, ત્રિવેણી કેરી તીર;	
ગુહ બીલને ગામજ પોર્યો, વેગે હનુમત વીર.	૪૩
ગુહને કહેછે રામ આવિયા, સીતા લક્ષ્મણ સાથ;	
અરિત સર્વ કલાં વિસ્તારી, જે કીધા રઘુનાથ.	૪૪
બીલરાજ આનંદ તે પામ્યો, સુણી હનુમંતની વાણી;	
હનુમંતને હેને હેયે આંધ્યો, અતર આનંદ આણી.	૪૫
આપિંગન દેખને લાગ્યો, હનુમંત કેરે પાય;	
આગતા સ્વાગતા કરી ધણેરી, કુશળક્ષેમ રઘુરામ	૪૬
હનુમત કહે હમણા આવશે, બેસી દિવ્ય વિમાન;	
વધામણી ખાવા જાહુર્ણ, જ્યાં ભરત રાજન.	૪૭
સામો જાવા ગુહ સાઠિયો, હમઝાવીને દોલ;	
હનુમત ભરત બણી ઉત્પતિયો, નહિ કાઈ બળે સમતોલ	૪૮
વાયુસુત વાયુ વેગે, તે આવ્યો નદિઆમ;	
ભરતતણી સમાને નરખી, વણમ જેને રામ.	૪૯

કડવું ૫૩ મું.

આડો તાલ.

ભરતે તે નિરખિયો, અજનીકુમાર;	
પાર નહિ પ્રધાનનો રે.	૧

દાળ.

પારનહિ પ્રધાનનો, ખીજ જાહુ છે દાસ;	
પાવડી જે રામની તેને, નમે અતિ ઉદાસ.	૨

૪૦. રામે હનુમાનને જે વાક્ય કલાં તે ઉપરથી રામનું રાજનીતિવૃત્ત-
ણું જતાવ્યું છે ૪૩. પરિણાણે ઇન્દ્ર-પ્રયાણ કરીને આકાશમાર્ગમા યધને
આવ્યો. ‘પ્રીયાણોપર યધને’ પ્ર. ૧ લી ‘પ્રયાગ ઉપર’ એમ હોય (૧).

જાગ ભરતે વાળી છે, પે'ના વનકુળ ને કાપાય;	
દામડુ હુ રામનો, પાનડીને લાગે પાય.	૩
કાર્ય સર્વ ચલાવે, જાણે સત્રજા ભેદ;	
પ્રધાન પ્રત્યે ઉગર્યા, આજ હુ પામ્યો છું ખેદ.	૪
કૈા વર્ષ પૂરણ થયાં, હજી નથી આવ્યા રામ;	
શુદ્ધ પણ નથી સાંભળી, જે વખે આણેહામ.	૫
ચિનકૂટપર અવયોડયા હતા મેં, લક્ષ્મણ ને રઘુનાથ;	
પટે કના ગયા હશે, પ્રભુ નાર નાની માથ.	૬
રખે કોણે દુખ દીધું હોયે, રખે કહીં સુદ્ધ થાય,	
રખે કોણે હર્યા હોયે, સુદર સીતામાય	૭
અવધ થઈ પણ નથા પામ્યો, સમાચાર એકવાર;	
રામ વિના હને ન રહેવાયે, આખે આગુધાર,	૮
વનજી તે નન વાવરે, સુખ નહિ શરીર;	
હવે ક્યારે આવરો, સુધર મારા વીર	૯
ક્યાં જાઉં ને કહું કોને, રામ વિના સહુ ફેાક;	
શુદ્ધ પામુ જો બ્રાતની, તો ટળે મારો તોક.	૧૦
પ્રેમ દેખી ભરતનો, હનુમતે કયો નમસ્કાર;	
સમા સહુ તેને દેખીને, આશ્ચર્ય પામી અપાર	૧૧
આગળ જોમો રાત્રી જોડ્યો, વાસુસુત બળવાન;	
ભરતજી આજ આપશે, રઘુનાથ આણેસ્થાન	૧૨
પત્નડીમાહે રજા હતા, છે સીતા લક્ષ્મણ સગ;	
દેહેલી રાવણે હરી હતી, તેનો રામે કીવો ભગ	૧૩
વાનર મિત્ર કયાં હતા, સુગ્રીવ આદે જાણ;	
વાલી ભાઈ તેનો વેધિયો, રામે એકે જાણ.	૧૪
હમણા અહીં પધારશે, મને મોકલ્યો જોવા કાજ;	
સીતા લક્ષ્મણ નિજથી છે, સહી કહાવ્યું છે મહારાજ.	૧૫
સુણી વાયક ભરત ઉડ્યો, અતિગે થયો પ્રમત્ત;	
પ્રદક્ષિણા દેઈ પગે લાગ્યો, દીડું આર્નિમન	૧૬

૩. કાપાય-ભગવા. ૫ શુદ્ધ-ગોષ ૯. વનજી ઇન્-ફનાદાર પણ તે કરતો નથી ૧૫. મહી-મોહ પ્ર. ૧ લી.

આંસુ હરખે આંધિયાં, અધોળાઓ તેણે તેહ;	
આસન બેસારી હમયો, આણી મન સદેહ.	૧૭
દીસતો તો વાનર સરખો, વહે લલિતવચન;	
દેવ ગાંધર્વ યક્ષ કિન્નર, માયાવી કો તન.	૧૮
સમાએ તું બોલિયો, પશુ હોય અમાન;	
ગુજ આંબે હું એમ જાણું, બ્રાત મળ્યા સન્નિધાન.	૧૯
આજ તે આવી કહો, સુધે સમાચાર બ્રાતનો;	
તેં તો મુજને પ્રાણ આપ્યા, ધણું શું કહીએ વનો.	૨૦
કહે તો ગુજને કનકશૃંગી, સહસ્ર આપું ગાય;	
કહે તો ગુજને ગામ સુંદર, સત્ય કહું પસાય.	૨૧
સોળ વરસની સોળ કન્યા, કહું કહે તો બેઠ;	
વિરહસાગર હું પડ્યો હતો, ત્યાં તું ધયો બેઠ.	૨૨
પ્રાણ ગુજને આપિયે, તોએ ઝોશિંકળ ન થયાય;	
એમ સાંભળી સ્તુતિ બરડકેરી, રણિયાત હનુમત પાય.	૨૩
રામ તેમ તમે મારા સ્વામી, હું તમારે દાસ;	
બીરની પેરે વનવાસી, યજ્ઞ રહ્યા છો વાસ.	૨૪
તમે મુજને સર્વે આપ્યું, જાણ્યો ખોતાતણું;	
વચને બરત પ્રસન્ન થયો, પ્રેમ મન આંબ્યો ધણું.	૨૫
રામજી તો રાજકુવર, કયમ ક્યાં વાનર મિત્ર;	
પંચવટીએ કેમ રહ્યા, તે કહે વિસ્તારી ચરિત્ર.	૨૬
રાવણ કેમ હરી ગયો, સીતાને તો દુષ્ટ;	
કેમ સાગર તરી આવ્યો, કુંભકર્ણ રાવણ પુષ્ટ.	૨૭
રામલક્ષ્મણ પાસેથી, હરી ગયો કેમ નાર ?	
નામ તારું કહી મુજને, સદેહ ટાળો સાર.	૨૮
પ્રેમ ગુજને દીઠે આંબ્યો, વાત કરી વિશેષ;	
રામ વન આત્યા પંડી, કહે કયા રમેરેય.	૨૯
રાધવજીએ કહી હોયે વળી, અવલોકી હોયે ચક્ષ;	
કૃપા કરી તે મુજને કહો જી, સરવે સુર સમક્ષ.	૩૦
વાનર કહેજે સાંભળો, હનુમાન મારું નામ;	

૧૯. સમાએ-એમ સમયે. ૨૦. વનો-વિનય. ધણો વિનય કરીને શું કહિયે ?

જે જે પૂઠયું છે તે કહું, આજ આણે દામ.	૩૧
દશરથરાય આપતા હતા, રામજીને રાજ,	
કૈકેયીએ ફેરવ્યું તે, સર્વ તમારે કાજ.	૩૨
તાપ આણી માતા તમારી, દશરથને કહે વાણ;	
ચૌદ વરસ રાજ્ય બસતને, વન ફરે શારંગખાણ.	૩૩
રામજી તે તાતનયને, વશ્યા વનમોઝાર,	
લક્ષ્મણજી સાથે ગયા, સુદર સીતાનાર	૩૪
ચિત્રકૂટ જઈને રહ્યા રાધવ, દશરથે છોડ્યા પ્રાણ;	
કુનર એકે નહિ પાસે, એહ મોટી હાણ	૩૫
પે'લા બે વનમા ગયા, તમો મામાને ઘેર બેય;	
કાસદ મોક'યો તમો પધાર્યા, બાળ્યો આવી રાજનો દે'ય	૩૬
તમો પછે પધાર્યા હતા, ચિત્રકૂટ રાધવ પાસ,	
પાછા વાળવા ધણુ કર્યું, પણ વળ્યા નહિ અરિનાશ.	૩૭
પાદુકા લેઈ તમો વળ્યા, રામનું માની વચન,	
અયોધ્યા તમો નવ ગયા, નદિત્રામ વસિયા ધન્ય	૩૮
તમો અહિયા વશ્યા સુખે, પેરથી પળ્યા રઘુનાથ,	
ચિત્રકૂટ ગિરિથી આનિયા, સીતા લક્ષ્મણ સાથ	૩૯
વિરાધ નામે રાક્ષસ બળિયો, સીતાને તે મહી ગયો,	
રામ લક્ષ્મણ રહ્યા પૂઠે, ઝગડો લા સમજો થયો	૪૦
વેદેહીને મે'લા-યા, વિગધ મારી રામ,	
પચવટીએ પછે આ યા, ધણુ રહ્યા તે દામ	૪૧
શૂર્પણખા ને બેન રાવણની રહેતી તેણેદાર,	
સીતા કેરૂં રૂપ દેખી, મોહી તે અપાર	૪૨
એ રાવણને બેઠ કંઈ હું રામની સ્ત્રી અનુપ,	
લટકા પટકા કરતી આપી, બ્યાજણુ અકળસ્વરૂપ.	૪૩
કપટ બાણી રામજીએ, છેલા નાક ને કાન,	
ખર દૂપણુ ત્રિશિરા આદે હણ્યા, ચૌદસહસ બળવાન.	૪૪
નકટી બૂચી બેન ગઈ, તે રાવણકેરે પાસ,	
તારે અરથે ભેદ કરતા, નાક કાન થયા તે નાશ	૪૫

પંચવટીમાં વશ્વો છે, મુંદર તેહને બાગિની;	
મેં જાણું તેને છળ પાડો, સગરધું તુને કાગિની.	૪૬
બેઠ કરતાં બરતા તેને, ખર દૂપણ માર્યા (સહુ) સહિત;	
તે નારી તું બોગવે તો, માને મારું ચિત્ત.	૪૭
જેનવચને રાવણ ચાહ્યો, મારીય મામા સગ;	
સીતા આગળ પંચવટીમાં, આલ્યા આણી રંગ.	૪૮
મારીય તે મૃગલો થયો, સોનાનો શ્રીકાર;	
શોભણ તે મણિસરખાં, મહા મનોહર તે ચાર.	૪૯
દેખીને સીતા મોહ પામ્યા, રામને કહે બોલ;	
ચોળી ચર્મસારંગની સીવડવો, મારે નહિ કેા તમ સમતોલ પ૦	
રામ કહેછે જનકી તમે, કીધું તે કરવું કાળ;	
લક્ષ્મણ પ્રત્યે ઉચ્ચાર્યો, તવ વિમાસી મહારાજ.	૫૧

કરણું ૫૪ મું.

રાગ મારૂણી.

લક્ષ્મણ તું સીતા સાચવ ને, હરણ હણી હ આહું રે;	
રખે સીતાને વીલી મૂકે, અધક્ષણ અળમાં ન જાડું રે.	૧
અહીં આપણે રાક્ષસ વેરી, આપ મદાવી રહેજે રે;	
હુ હવે મૃગ મારવા જાહણું, કદ પડે મને દેહેજે રે.	૨
સુતકૌશલ્યા સારંગ વધવા, ચાલ્યા શહીને જાણુ રે;	
લક્ષ્મણ રજા વેદેહી પાસે, ધનુષ્ય ધરીને પાણુ રે.	૩
રામ ગયા તે પૂડે પૂડે, દૂર પથ તે હણવા રે;	
ધાયે લક્ષ્મણ ધાયે લક્ષ્મણ, મૃગ તે લાગ્યો બણવા રે.	૪
સીતા કહેછે સુમિત્રાસુત, રામ કરેછે સાદ રે;	
તમે વીરની વારે જાઓ, આણી અતિ હલ્લાદ રે.	૫
લક્ષ્મણ કહેછે માતા સીતા, રામ ન પામે દાર રે;	
ક્યમ તમને એકલાં મેહું, આપજી આણે દાર રે.	૬
લક્ષ્મણ વારે નથી જાતા, મેં જાણી તમારી પેર રે;	

૪૭. બરતા તેને-તે (સીતા)ને ભંતારે માર્યા-સીતાના સ્વામીએ માર્યા, ૫૦. ચર્મસારંગની-સારંગ (હરણ)ના ચર્મની.

- રામ મરે ને સીતા ગજું, તમે જાણોછો ઘેર રે. ૮
- વચન મુણીને વનદેવતા, લક્ષ્મણે કીધા સાખી રે;
સીતાને તો જૂઠું હોશે, કંઈક કથન જે સાખી રે. ૯
- લક્ષ્મણ એમ કહીને ચાલ્યા, સહી શક્યો નહિ વાણી રે;
તેણે સમે રાવણ ત્યાં આવ્યો, મઢિયે સીતા રાણી રે. ૯
- છળે વેશ તાપસનો કીધો, હરી ગયો તે સીતા રે;
રોતી રોતી કહે રસનાએ, મુખના દહાડા વીત્યા રે. ૧૦
- કરગરતાં કલ્પાત કરતાં, બેસાર્યા ઉચ્છળે રે;
જટાયુ પખી વડ્યો વાટે, રાવણકેરે સળે રે. ૧૧
- રથ બેસી તે પંખી મારી, આકાશ મારગ જાય રે;
લકામાહે સીતા આણી, ઉપટ અંગ ન માય રે. ૧૨
- સીતા વશ ન આવે તેને, અસોક વનમાં મેલી રે;
સાડાત્રણ કોડ રાક્ષસી પાસે, રાવણુતણી સાહેલી રે. ૧૩
- બરત પૂછે છે અજનીમુતને, દુખે રહ્યા ત્યા સીતા માત રે;
રામ લક્ષ્મણે પછે શુ કીધું, તે કહો વાહાલા વાત રે. ૧૪
- હનુમત કહેછે મૃગ મારીને, આવ્યા ત્યામશરીર રે,
સામા આવતા લક્ષ્મણ દીક્ષા, નયણે ચાલ્યાં નીર રે. ૧૫
- મુતમુમિત્રાના શર તું, રૂદન કરે શા માટ રે;
સીતા એકલા કયા મેલ્યા, તે વાત ધાલે ધાટ રે. ૧૬
- સીતાએ કંઈક કહ્યું મુજને, તે માટે હું આવ્યો રે;
બોલે બાલ્યો છે મુને પૂરો, સમાચાર સબજાલ્યો રે. ૧૭
- રામ કહે તે કંઈ કીધું, રખે હવું હોય હરણુ રે,
ત્રાહિ ત્રાહે વાણી કહેતા મઢિયે, આવ્યા અશરણુશરણુ રે. ૧૮
- કાગ જ્વાન કળકળે મઢીમાં, નવ દીમે તે નારી રે;
હવે લક્ષ્મણ સીપેર કરવી, વીર જુઓ વિચારી રે. ૧૯
- જોતા જોતા રોતા ચાલ્યા, કબધ રાક્ષસ મળિયો રે;
જોજન એક તે પાણુ તેલના, અકળ ન જાએ કળિયો રે. ૨૦
- તેને મરણુ પમાડી આવ્યા, પપાસરને પાસ રે;
શયરીકેગ વચને આવ્યા, ઋષ્યમૃકગિરિ અપિનાગ રે. ૨૧
- (તે) પરંત ઉપર પાચ પ્લવંગ સહિત, સુગ્રીવ નાશી રહેતો રે;
વાલીમાતયો ખીલીતો તે તો, મુખ દુઃખ સર્વ સરેતો રે. ૨૨

- 'આવીને પગે લાગ્યો તે તો, રામચંદ્રને નમિયો રે;
 સુગ્રીવ રામ સખા મેં કરિયા, બહુમન એ તે ગમિયો રે. ૨૩
 સુગ્રીવ કહે નારી અપાવો, વાહી વીરને મારો રે;
 પછે સીતાની શુધ મેં જોવી, અર્થ એટલો સારો રે. ૨૪
 ગોત્ર રામે સુગ્રીવે દીધા, મિત્ર થયા તે જોય રે;
 અહોયી પ્રીત યદ્ય વાનરશુ, ભરત સાંભળો તેય રે. ૨૫
 એક બાણે વાહી વેધિયો, અમ દેખતા રામે રે;
 સુગ્રીવનાં કાર્ય કર્યો પૂરણુ, તતક્ષણુ તેજોદામે રે. ૨૬
 સુગ્રીવને કહે સીતાપતિ તું, પામ્યો રાજ્ય ને નાર રે;
 સીતાની બાળ્ય જોવરાવો, મુજને દુઃખ અપાર રે. ૨૭
 ચારે દિશે વાનર મોકલિયા, કહી ન લાધી બાળ રે;
 એંશીલક્ષ વાનર લેછ સાથે, ગયો વાહીનો બાળ રે. ૨૮
 અમદ નામ તે તેનું જાણે, દક્ષિણુ દિશ તે જોઈ રે;
 મહેન્દ્રપર્વત પહોં એહો, સંપાતિ નામે સોઈ રે. ૨૯
 તેણે શોધ કહી સીતાની, રાવણુ હરી ગયો તેહ રે;
 અંગદે મુજને મોકલિયો, સીતા જોવા નેહ રે. ૩૦
 શતજોજન સાગર જોળંધી, એકે જાણે હું પોત્યો રે;
 અરોઢવનમાં સીતા પાસે, લકા જોતો જોતો રે. ૩૧
 સીતાને મુદ્રિકા આપી, સમાચાર સર્વે કહ્યો રે;
 પછે રાખડી સીતાએ આપી, લેછ રામકને વલો રે. ૩૨
 રામને રાખડી આપી, કહી સીતાની બાળ રે;
 લંકામાંહે રાવણુધેર છે, સીતા દીનદયાળ રે. ૩૩
 રામચંદ્ર વાનર સદુ સાથે, આગ્યા સાગરતીર રે;
 શો જોજન તે પાળ જંધાવી, નગ પાસે રઘુવીર રે. ૩૪
 નળસેતુ તે તો કહેવાયે, સૈન્ય સર્વ ઉતરિયું રે;
 લંકામાંહે ત્રાસ પમાડ્યો, વાનરદળ સંચરિયું રે. ૩૫
 ઘોર મુદ્દ હરીને માળો, રાવણુને રઘુનાયે રે;
 કુબકર્ણ પાડ્યો જુધીપર, મુન પ્રધાન સદુ સાથે રે. ૩૬
 દરિનિવરને લક્ષ્મણે હથિયો, રામસમાજ મરાગા રે;

રાજ્યે વિભીષણને બેસારી, રામ થયા સપરાણા રે.	૩૭
સીતાને પછે દીવ્ય કરાવ્યું, પાવકમાંહે પેઠાં રે;	
સતીને પાવકે નવ બાબ્યાં, જણે ખાડો ખણી માંહે બેઠાં રે.	૩૮
ઈંદ્રે વર રામને આપ્યો, દશરથ સ્વર્ગથી આવ્યા રે;	
સીતા શુદ્ધ કહી સહુકોએ, રામચંદ્રને મનાવ્યા રે.	૩૯
રામે વંદેહીને વળતી, બેસારી ઉચ્છળે રે;	
પુષ્પકરિમાન બેસી પધારે, વિભીષણ સુગ્રીવ સંગે રે.	૪૦
મુજને વિમાનમાહે બેસાર્યો, બેગ લક્ષ્મણ પ્રાત રે;	
બરદાજને આશ્રમ આવ્યા, આજ રહ્યા ત્યા રાત રે.	૪૧
તમે કશું જે વાનરમિત્રની, સીતાહરણની વાત રે;	
તે સર્વે સહેષે સભળાવી, જે કરી રાવણની ધાત રે.	૪૨
વિભીષણ તો મળ્યો રામને, તેને કીધો ભૂપ રે;	
પરાક્રમ મેં કહ્યાં પૂરાં, જે કીધાં અકળસ્વરૂપ રે.	૪૩
હવે તમે સામા જવાની, સામગ્રી સર્વે માડો રે;	
આજ રામ મળે નીરધારે, જટા વનકુળ છાડો રે.	૪૪
હતુમનને વચને રીઝ્યો, કૈકેયીનો તન રે;	
ખાસે બાહ બોલાવ્યો તે, બળિયો સૂત્રધન રે.	૪૫
બાહ તમે ગામ શણગારો, માર્ગ સહી છટાવો રે;	
રામચંદ્ર ને સીતા લક્ષ્મણ, આવે કાજ કરાવો રે.	૪૬
શત્રુધને ઉડી તેડ્યા, સહસ્ર તે સૂત્રધાર રે;	
ભૂમિ કરો પાધરી અદિથી, અયોધ્યા લગી અપાર રે.	૪૭
રાજમારગ છાટણ કરાવો, શણગારો ઘર ને હાટ રે;	
નાનાવિધના ગધ બેઠાવો, પુષ્પ માથરો વાટ રે.	૪૮
ધૃષ્ટિ, જયત, વિજય ને અર્ચસાધક, સિદ્ધાર્થ, અષ્ટવર પ્રધાન રે;	
અશોક, સુમંત્ર, ધર્મપાળને, તેડ્યા કૈકેયી તન રે.	૪૯

૩૯. સીતા ૪૦-ઈંદ્ર, દશરથે અને અગ્નિએ પણ સીતાને શુદ્ધ (પવિત્ર) કહી. ૪૯. ધૃષ્ટિ ૪૦-વાતિમકી રામાયણ બાળકાંડ સર્ગ ૭ મામ. ધૃષ્ટિ, જયત, વિજય, સુરાષ્ટ્ર, રાષ્ટ્રવર્ધન, અકોપ, ધર્મપાળ, અને સુમંત્ર, એમ આઠ નામ છે. પ્ર. ૧ લીમાં ધર્મપાળને દામે 'વિવંત' પાઠ છે.

કલ્પ પપ મુ.

નગ મામેની

પ્રધાનને કહે ભરત વાહી, સામા જાઓ આજ,	૧
અહસ હસ્તી સહસ્ર ઘેડ, શણગારી બહુ સાજ	
નાનાવિધના રથ લેઈ, વાડ વિવિધ ગસાઈ,	૨
વાહન તેડી વેદિવા જાઓ, જ્યાંકણ દીન-વાળ	
જૂનાથુ લેઈ જાઓ ઝાઝા, ધન ધાન્યનો નાકિ આક,	૩
બીજાનને આપણ, જે જન મેટા રાક	
બક્ષ જોજન બહુ ચુખડા, વસ્ત્ર સુદર સાર,	૪
પાદુમ ભરતક ધરીને, જાઓ તેલોદાર	
પ્રધાન તે પાદુમ લેઈ, સામા ચાલ્યા શર,	૫
દૈમત્યા મમારે ધણુ રામ હીરાગર.	
ગણુએ પૂઠે ધણુ આજ આવશે ઘેર તન,	૬
રમિતા લક્ષ્મણુ રામ સાથે, કહી અવરોધન	
કરે રિગ્દ કુવર મેરા, ભરને એરે મોઢલો દામ	૭
આછા આનો સામા જાઓ, આ-આ રી અવિનાશ	
દૈશલ્યા કૈકેયી સુમિત્રા, સાં બેઠા પાનખી,	૮
સૌદમદસ્ર તે માત્ર માફે, બીજા બહુ ચાલી સખી	
આશુ ગજ ગથ મામયા, અદી ચોખ તે અને,	૯
લોક તે પુરના પરવર્ષા દર્શન કરતા વિવેક	
નિ માણના નિર્ગો વાળે, બીજા બહુ પાગલ,	૧૦
ભરત હનુમતને કહે, મુઠે સાચુ કહેો મિત્ર	
ગમ નિમે આપમે કે, વાહેડે મુજ વીર,	૧૧
હનુમત કહે અદેહ નથી છ, આ-આ સ્વામશરીર	
મુળી વાયઃ ભગત ચાલ્યા, ગામથી તે બહાર,	૧૨
માફામાફે માત્ર સવળા, પ્રધાન સદ્ અસ્પાર	
નહિમામથી લોક ચાલ્યા, ભરત સાથે દૂર.	૧૩
ખરત કહે જાજનીમુન, રામ આ-આ નહિ સે મુ	

૩ બીજાનને કહે-બીજાનને કહે નાક (નક) મેટા (મટા) રાક

૮ તેમને આપણ ૬ ગણુએ-જોડીને.

હનુમત કહે આ વૃક્ષ જુઓ, ફળ્યા ફૂલાં આપ્ય;	
રામ એ એધાણે જાણો, આવશે આજ સત્ય.	૧૪
રામને ભરદ્વાજને વરે, એવા વૃક્ષ યથા સહી,	
નગરજન સહુ ભરત આદિ કહે, વિમાન કા ના'વે વહી ?	૧૫
ભરદ્વાજને ચરણે લાગી, ચાલ્યા પેરથી રામ;	
વિમાન પળ્યું વેગે કરી, ગુહ બીજ મળ્યો તે ગામ.	૧૬
બીજ કહે રહો આજ અહિયાં, સેવા કરવા મન,	
ભરતવાટ જોતા હશે, એમ કહ્યું જગજીવન.	૧૭
વિમાન તે તો ચલાવેછે, વેગે નદિગામ;	
દૂરથી દીઠું હનુમંતે, ભરતને કહે તે ઠામ.	૧૮
કૈકેયીકુંવર જુઓ યો, આલ્યુ પુષ્પકવિમાન;	
આગે તો એ ધનદંતું, બળે મળ્યું રાવણરાજન.	૧૯
રાવણુ બ્રાતા વિભીષણે, કયું બેઠ રામને એહ;	
રામ સીતા જુઓ એ મધ્યે, બેઠા છે તો નેહ.	૨૦
પાસે લક્ષ્મણુ બ્રાત છે, સુગ્રીવ તેને સગ,	
તે પાસે અગદ બેઠો, જુઓ જાળવાનનુ અગ.	૨૧
કાળ મેધ સરિખડો, એ ભક્ત વિભીષણુ જાણ;	
ઠામ ઠામ દીસે દાસ એ, સુગ્રીવના રે વખાણુ.	૨૨
જુઓ ખીજ વૃક્ષ વૃક્ષે, પળે છે તે વાનરા;	
પત્ર ફળ ને ફૂલ ખાએ, ઊભયે છે કરબર્યા.	૨૩
એટલે આલ્યુ હુટકુ, વિમાન તો તે પાસ,	
રામે બ્રાત અવગોઠ્યો, ભરતે દીઠા અવિનાશ.	૨૪
વિમાનમાહે ભરત તેડ્યો, અને શત્રુધન,	
રામજીએ શીશ ગધી, દીધુ આર્નિગન	૨૫
દેયા સાથે ચાપિયો, કૈકેયીતણો કુમાર;	
હરખે બ્રાતા બેઠું, આખે તે આસુધાર.	૨૬
ભરત પૂઠે શત્રુધનને, ચાપ્યો હધ્યાળા'ર;	
પઠે લક્ષ્મણુને મળીને, કયો ત્યા નમસ્કાર.	૨૭

૧૫ રામને ૪૦-રામને ભરદ્વાજનો વર મળ્યો તેથી. ૨૫. ગંધી-
સુગ્રી ૨૭. હધ્યાળા'ર-છાતી સાથે

ભરત સામે રહી બિભો, એમ બોલ્યો વાણુ;	
રાજકોળ તમારૂં સરવે, કરો ચારમપાણુ.	૨૮
ચૌદ વરસ જે મેં ચલાવ્યું, તમારે વચને કરી;	
હવે બાર ન ઉપડે મુજથી, વાત એ માને ખરી.	૨૯
રામ રળિયાત થયા, ભરત બેસાર્યા ઉચ્છગ;	
તે પ્રજા પાળી છે ભલી, મુજ વિષે તારો રંગ.	૩૦
તેં જટા રાખી વનદૂળ પહેર્યા, દેવ રાખ્યુ જાત;	
વન વસ્યાની વિસ્તારી કહી, વીરને ત્યાં વાત.	૩૧
ભરત સત્પુત્રને કીધા, જનકીને જુદાર;	
અજરામર મારા દિવર રહેજો, આસિપ દીધી અપાર.	૩૨
ભરત કહેછે લોક સામા, આવ્યા છે પ્રધાન;	
માતા માફે બેઠી આવ્યાં, જુઓ આણે સ્થાન.	૩૩
પ્રજા સહુને પાણે કરીને, રામે તે દીધી આય;	
પ્રધાનને કહે પાદુકા લેઈ, આવજો અવાસ.	૩૪
દૂરથી માફા માંહે, માતાને કયો પ્રજામ;	
નગર મધ્યે પજો પ્રેમે, હું આવ્યો તેણે ઠામ.	૩૫
લોક જયજયકાર કરતા, આમ નંદિ જય;	
માતા ને પ્રધાન આણે, ઉવટ અગ ન માય.	૩૬
વિમાનમાંહે બેઠા છે, પુષ્પવૃદ્ધિ કરે ત્યાં દેવ;	
ચાર બાધવ પાસે આપે, વિમાન ચલાવે ખેવ.	૩૭
નંદિમામમાં રામ આવ્યા, ભરતકેરે અવાસ;	
વિમાનમાથી સહુસહિત, ઉતર્યા અવિનાશ.	૩૮
વિમાનપુષ્પકને કહે, રામજી તેણીવાર;	
અમને અદિયાં મેલિયા, હવે જ તું તેણે ઠાર.	૩૯
વિમાન ઉતર દિશે ચાલ્યું, ધનદકેરે ઘેર;	
હતું તે સ્થાનકે ગયું, કરી રામે રૂડી પેર.	૪૦
સીતા રામ ને ભરતને, લક્ષ્મણને જુએ લોક;	
માર્ગ નહિ તે ત્યાં વેહેવાને, બિભા થોકે થોક.	૪૧

૩૫. હું આવ્યો-હું આવ્યો એમ જણો-હું આવુંછું. ૩૬. તેણે ઠાર

જગાએ-તારી અસલની જગાએ (કુબેરને ઘેર).

મે'લમાંહે મૈથિલી ગઘ, કૌશલ્યાની પાસ;	
પગે લાગી સામુને તે, આંખી હૃદે ઉલ્લાસ.	૪૨
વારતા કરવા સીતાશુ, કૈકેયી સુમિત્રા આવિયાં;	
તે મળી સહુને પ્રેમશુ, અપાર રૂઝાં બાવિયાં.	૪૩
રાવણુ જે હરી ગયો, તે કહી સામુને વાત;	
સુશ્રી સહુએ શોક પામ્યું, કરે આસુપાત.	૪૪
સીતાજી કહે હનાર તે હવુ, હવે પામી મોદ;	
મળી તમને માતાજી, એ આજ અતિ વિનોદ.	૪૫
સભામાં શ્રીરામ બેઠા, ત્રણ બ્રાતા સગ;	
વિભીષણુ સુગ્રીવ સાથે, બીજા બહુ પ્લવંગ.	૪૬
સભામાં શ્રીરામ બેઠા, મળ્યા સહુ પ્રધાન;	
સભા શોભેછે ધણું, જ્યાં બેઠા શ્રીભગવાન.	૪૭
બરતે બીઠી સુગ્રીવને રે, ચરણે નામ્યું શીશ;	
તમો અમારી લજ્જા રાખી, બલા વાનર ધ્રુશ.	૪૮
સુગ્રીવ કહે બરતજી, હું તમારો દાસ;	
તમો ચાર બાધવ હું પાચમો, એમ લેખવે ઉલ્લાસ.	૪૯
પછે અગદને આસિંગન દીધું, જાળવાનને ચરણે નમ્યા;	
વૃદ્ધ વાનર સહુ પૂઠે, બરતજી પ્રેમે ભમ્યા.	૫૦

કડવું ૫૬ મું.

તાલ જીતમાન.

બરત સહુને મળિયા, અકળ ન જામે કળિયા;	
બાધ યદને મળિયા, પછે બેઠા આસન બળિયા.	૧
ત્યારે ઉઠ્યો વિભીષણુરાય, લાગ્યો બરતને પાય;	
બરત કહે વિભીષણુ ભાય, તમો રાખ્યો છે મહિમાય.	૨
વેશ વાનરે માનવ કીધા, જે માયા માટે લીધા;	
આવ્યા વસિષ્ઠ ગુર પ્રસિદ્ધ, રામ લક્ષ્મણે દડવત કીધ.	૩

૪૨. મૈથિલી-મિથિલાના રાજની પુત્રી-સીતા. ૪૯. ઉલ્લાસ-ઉલ્લાસથી. ૩. માયા માટે લીધા-અર્થાત્ માયાવી રૂપ ધારણ કર્યા.

વસિષ્ઠને આસન આપ્યું, ગુરુજીએ વાચકે ચાપ્યું,	
કુશળે આવ્યા રામ, રાવણને માર્યો દામ	૪
એ કીધું મોટું કાળ, બંને આવ્યા અહીં મહારાજ,	
હવે જટા ઉતારો વીર, માતાને મળો ધરીને ધીર	૫
પછે અયોધ્યા જઈએ, વાંલા વેંલા યજ્ઞએ,	
રામજી કહે વાર વાત, તમે વચને કહ્યું સાક્ષાત	૬
એમ કહી મદિરમા પળિયા, કૌસલ્યાને જઈ મળિયા,	
ભરતની માતાને નમિયા, મુનિત્રા પૂઠે ભમિયા	૭
કૌસલ્યા પામે રામ, બેઠી વાત કહે તેણે દામ,	
આછ દુ ખ પડ્યા અનેક, માડી કહો માતાને વિવેક	૮
લક્ષ્મણ મુનિત્રાને સુણાવે, વાત કરતા રડવા આવે,	
ચૌદ વરસની વાત, માતાને કહી રહુનાય	૯
માતા સુણતા રૂએ, પછે કુવર સામુ જીએ,	
કુવર વનમા દુ ખ પામ્યા, કૈંકેયીએ ઘાલ્યા ભામા	૧૦
હવે યજ્ઞએ વાર પેર, તમે ત્રણે આપ્યા ઘેર,	
ત્યારે ભરત કહે વચન, તમે સામયો જગજીવન	૧૧
પાળો એ તમે લોક, માતાના મેનાવો શોક,	
મૈં ધન વધાર્યું જાન, તાતનાથી અસખ્યાત	૧૨
તે મોખ્યા સર્વ બંડાર, રામ હરખ્યા તેણીવાર,	
રામે જટા વનકુળ મેત્યા, પેંચી દતા જે પહેલા	૧૩
પછે ભરતે જટા ઉતારવી, લક્ષ્મણે સત્રુધનની મેવાવી,	
ત્યા નાહ્યા ચારે જાત ગધેદકે વિખ્યાત	૧૪
પછે આશ્રણ અગર પેંચી, દુ ખ રૂપી તે કટક વેંચી,	
પાદુકા ચાપી પામે, ભરત ચરણે રામને લામે	૧૫
આવી આસન બેસાડી, અમે ત્રણે અનુચર તારચા,	
રામે માના શોક મેનાવ્યા, ચૌદે વરો વેશ પલટાવ્યા	૧૬
ભગત કહે રઘુવીર, શોભો છો શુભ સરીર,	

૮ રડવા-રંગા પ્ર ૧-૨ ૧૦ ભામા-જ મ અર્થાત કૈંકેયીએ દશ રથના મનમા જે જ્રમ લિખન કર્યો તેથી કુવર વનમા દુ ખ પામ્યા ।
 ૧૫ પાદુકા ૪૦-રામે પગવડે પાદુકા ચાપી-પમે પાવડીઓ પેટુંગી

અયોધ્યા જન્મએ આપ, જે યાજતા આપણે બાપ	
રામજી કહેછે વાર પેર, મારા મનમા હલુ ઘેર,	
સારે સુમત ખાસે રમ, અણ્યાએ ઉત્તમ ભરત	૧૮
તે ઉપર બેઠા રામ, ઇંદીનર ધનસ્થામ,	
બેઠે ભરત તે શ્રાતા, માતા સરવેને માફા રાતા	૧૯
આને નદિઆમથી લોક, અયોધ્યા તળ્યાના હુતા શોક,	
લક્ષ્મણ નામે રામને વાપ, છત્ર સાથે શત્રુધન બાપ	૨૦
સુગ્રીવ આમર તે હાળે, રૂપ રામનું નિહાળે,	
વિભીષણ ઢાળે ખીજ પાસે, રામજી કહે મન વિભાસે	૨૧
શત્રુજય નામે હાથી, બેસાયો સુગ્રીવ ત્યા સાથી,	
નવ સહસ્ર હસ્તી એ દાર, રામે કીધા વાનર અસવાર	૨૨
વાળે બહુ નિ સાણ, બદી તે બોલે વાણ,	
શુણી ગધર્વ આગળ ગાય, જય જય કરતા જય	૨૩
સુગ્રીવ આદિ પ્લવગ, ધર્મોછે માનવના અગ,	
રાધવ આઠવા વાટ, આવી પ્રધાન નમિયા ઘાટ	૨૪
અશોક ધર્મપાળ નામ નિજમ બુદ્ધિમાને નિરખ્યા રામ,	
લાગ્યા ચરણ રામને તેહ, પૂઠેથી વળ્યા વધાવી નેહ	૨૫

આડોતાલ

ધાતકેર

નદિઆમથી સહુ સહિત, અયોધ્યા આવ્યા રામ રે,	
આગળથી જન્મ સર્વે લોકે શણગાર્યા તે ધામ રે	૨૬
હાટ ચાટે ચોવટે ત્યા રમના કરી અનુપ રે,	
ચાટે વરસે સામેત વસિષ્ઠ, આવ્યા અકળ સ્વરૂપ રે	૨૭
કૌસલ્યા આદિ માતા સધળી, બેતરી જન્મ ઘેર,	
રામ કને પળ્યા પ્રેમે, લોક પેરે પેર	૨૮
શીશુજી મેલીને મળેરે, મેલે ઓ પકવાન,	
આગતા સ્વામતા કરતા આવ્યા, ગ્રામમા ભગવાન	૨૯
કામિની દમિ દૂવો લેઈ, સુક્રતાજી બરી યાળ,	
વધાવે છે સીતાને, રામને તે વિશાળ	૩૦

મોઁક મોટા આગળ મેલે, મહિા માહે કહે જન,	
રાવણુ મારી સીતા લેછ, ચૌદ વરસે આલ્યા ભગવન	૩૧
આ ભાત રાવણુ તણે, દસ્તી ચઢ્યો વિભીષણુરાય,	
શત્રુજય ઉપર ચઢ્યો, સુગ્રીવ વાલીનો ભાથ.	૩૨
ળીઝ બહુ વાનર થયા છે, અમ્મ ગજ અસવાર,	
વેશ લીધા તે માનવના, પેઠા છે સકળ શૃગાર	૩૩
રાગ સીતા રય બેઠા છે, ખેડે છે ત્યા ભરત,	
લક્ષ્મણ વાયુ કરે શત્રુધન, છત્ર ગ્રહે સમર્થ	૩૪
એણીપેરે નરનાર સહુ, ઝાળખાવે માહોમાહે,	
પૂડે કટક દશરથનું, આલ્યુ જાયે ત્યાહે,	૩૫
સૂણતા સૌની વારતા, આવિયા રામ અવાસ,	
દશરથ રહેતા ભવન જેણે, ઉતર્યા ત્યા અવિનાશ	૩૬
કૌસલ્યાને મદિર જઘને, કરિયા માતાને નમસ્કાર,	
સીતાને તેણે મદિર મેલ્યા, આલ્યા સખા મોઝાર	૩૭
સુગ્રીવને ઉતારા આખ્યા, વિભીષણુને વેગે કરી,	
માહે તે તો વસ્તુ સધળી, કાજ કરવા ફિકરી	૩૮
સુગ્રીવ નારી સહિત રહ્યો, બરતે આખ્યા ધામ,	
કૈંધી કુવર કહે જઈ, વાનરનો જ્યા સ્વામ	૩૯
ચાર કુમ કનખતણા, ભરત લાલ્યા સુગ્રીવ પાસ,	
ચાર સાગરે ચાર વાનર, મોકલ્યા ઉલ્હાસ	૪૦
પ્રાત કાળે કાલે આવે, જળે બરીને વિવેક,	
મુદ્દર્ષ સાચવે રામનું, કરાવે છે અભિપેક	૪૧
ભરતકેરી સુધી વાણી, સુગ્રીવ થયો પ્રસન્ન,	
પાસે તે તો બોધાવ્યો, તેણે સમે અંજનીતન	૪૨
ઉત્તરસાગર મોકલ્યો, અંજનીતણે કુમાર,	
પૂર્વસાગર જાનવાનને, મોકલ્યો તેણે દાર	૪૩
દક્ષિણ સાગર પ્રેરિયો, વેગદર્શી વીર,	
પશ્ચિમ સાગર ગજ ગયે, ગુણે તે ગંભીર	૪૪
કળશ ચાર કનકના, રત્ન જડિત વિશાળ,	

પરદી ચારે પરવર્ષા, આવશું પ્રાતઃકાળ.	૪૫
હનુમાન ઉત્તર સાગર પો'ત્યો, પંચશત નદી સંગમ;	
જળ ભરીને આવ્યો અયોધ્યા, દિવસ બીજો મનોગમ.	૪૬
પૂર્વ દિશેથી જાંબવંત લાવ્યો, વેગદર્શી દક્ષિણ્યકી;	
ગજ પશ્ચિમથી જળ લાવ્યો, ચારે ત્યાં વાણી બકી.	૪૭
આ જળ અમો આણ્યું સહી, ઋત્વિજને કહ્યું તેહ;	
જાંબવંતકાર ત્યાં વરતી રહ્યો, સહુને ઉપન્યો નેહ.	૪૮
મણિમય પીઠ ઉપર બેઠા, રામ સીતા યુક્ત;	
વસિષ્ઠ ગુરુ અભિષેક કરવા, લાગ્યા વેગે ઉક્ત.	૪૯
વામદેવ ભરદ્વાજ કસ્યપ, ઝાતમ વિશ્વામિત્ર;	
એ આદિ અભિષેક કરે, રામને પરમ પવિત્ર.	૫૦

કડવું ૫૭ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી એક તાલી.

છદ્રે તે અભિષેક સમે રે, મોકલ્યો મનોહર હાર;	
વાયુ સંધાતે રામ સમીપે, પોચતો કીધો સાર.	૧
મોતીનો તે મહામનોહર, રામે આરોપ્યો કંઠ;	
દેવ વિમાન બેશીને આવ્યા, છોડીને વૈકુંઠ.	૨
ધનદે ધન રામને મોકલ્યું, રત્ન રત્નાકરે આપ્યાં;	
અમરે અંબર આયુધ બૂધણ, રામચંદ્રને કર ચાપ્યાં.	૩
આકાશ રહી પુષ્પટ્ટિ કરે, શકાદિક તો દેવ;	
સુગ્રીવ વિભીષણ ચામર ઢાળે, કરે રધુનંદનની સેવ.	૪
વસિષ્ઠ આદે વાડવ ભણે, જાણે અમર છદ્રને ચાપે;	
પછે રામ તે આજણુને રે, દાન વિશેષે આપે.	૫
સહસ્ર અગિયાર શત આઠ વ્યાગવી, દિજને આપે ગાય;	
સુવર્ણ શૃંગમય સર્વ સંજોગે, અનેક વિધિ મદિમાય,	૬
વીશ કોડ સુવર્ણ આપિયાં, રામે દિજને હાય;	
અશ્વગજ રથ દાન ધણાં રે, આપ્યાં દક્ષિણા સાય.	૭

મોઃક મોટા આગળ મેલે, માહો માહે કહે જન;	
રાવણુ મારી સીતા લેઇ, ચૈદ વરસે આવ્યા ભગવન.	૩૧
આ બ્રાત ગવણુ તણો, દસ્તી ચઢ્યો વિભીષણરાય,	
શત્રુજય ઉપર ચઢ્યો, સુગ્રીવ વાલીનો ભાવ.	૩૨
ળીન બહુ વાનર થયા છે, અથ ગજ અસવાર,	
વેશ લીધા તે માનવના, પેઠા છે સકળ સૃષ્ટાર.	૩૩
રામ સીતા રય બેઠા છે, ખેડે છે ત્યાં ભરત;	
લક્ષ્મણ વાયુ કરે શત્રુવન, છત્ર મહે સમર્થ.	૩૪
એણીપેરે નરનાર સહુ, ઓળખાવે માહોમાહે;	
પૂકે કટક દશરથનું, આલ્યુ જાયે ત્યાહે,	૩૫
સૂણતા સૈની વારતા, આપિયા રામ અવાસ;	
દશરથ રહેતા ભવન નેણે, ઉતર્યા ત્યાં અવિનાશ.	૩૬
કૌસલ્યાને મદિર જઇને, કરિયા માતાને નમસ્કાર;	
સીતાને તેણે મદિર મેલ્યા, આવ્યા સખા મોઝાર.	૩૭
સુગ્રીવને ઉતારા આપ્યા, વિભીષણને વેગે કરી,	
માહે તે તો વસ્તુ સધળી, કાજ કરવા કિંકરી	૩૮
સુગ્રીવ નારી સદિત રહ્યો, ભરતે આપ્યા ધામ,	
કેકેયી કુવર કહે જઇ, વાનરનો જ્યાં સ્વામ.	૩૯
ચાર કુમ કનકતણા, ભરત લાવ્યા સુગ્રીવ પાસ;	
ચાર સાગરે ચાર વાનર, મોકલ્યા ઉલ્લાસ	૪૦
પ્રાત કાળે કાલે આવે, જળે ભરીને વિવેક;	
મુદ્દર્ત સાચવે રામનું, કરાવવો છે અભિષેક	૪૧
ભરતકેરી સુણી વાણી, સુગ્રીવ થયો પ્રસન્ન;	
પાસે તે તો મોલાવ્યો, તેણે સમે અંજનીતન	૪૨
ઉત્તરસાગર મોકલ્યો, અંજનીતણો કુમાર;	
પૂર્વસાગર જાળવાનને, મોકલ્યો તેણે દાર	૪૩
દક્ષિણ સાગર પ્રેરિયો, વેગદર્શી વીર;	
પશ્ચિમ સાગર ગજ મયો, ગુણે તે મંભીર.	૪૪
કળશ ચાર કનકના, રત્ન જડિત વિશાળ,	

પરઠી ચારે પરવર્ગો, આવશ્યુ પ્રાત કાળ.	૪૫
હનુમાન ઉત્તર સાગર પોત્યો, પંચશત નદી સંગમ;	
જળ ભરીને આલ્યો અયોધ્યા, દિવસ બીજો મનોગમ.	૪૬
પૂર્વ દિશેથી જળનત લાલ્યો, વેગદર્શી દક્ષિણકી;	
ગજ પશ્ચિમથી જળ લાલ્યો, ચારે ત્યાં વાણી બકી.	૪૭
આ જળ અમો આપ્યુ સહી, ઋત્વિજને કહ્યું તેહ;	
જયજયકાર ત્યાં વરતી રહ્યો, સહુને ઉપન્યો નેહ.	૪૮
મણિમય પીઠ ઉપર બેઠા, રામ સીતા યુક્ત;	
વસિષ્ઠ ગુરુ અભિષેક કરવા, લાગ્યા વેગે ઉક્ત.	૪૯
વામદેવ ભરહાજ કશ્યપ, ગૌતમ વિશ્વામિત્ર;	
એ આદિ અભિષેક કરે, રામને પરમ પવિત્ર.	૫૦

કડવું ૫૭ મું.

રાગધન્યાત્રી એક તાલી.

ઇંદ્રે તે અભિષેક સમે રે, મોકલ્યો મનોહર હાર;	
વાયુ સધાતે રામ સમીપે, પોતતો કીધો સાર.	૧
મોતીનો તે મહામનોહર, રામે આરોધ્યો કંઠ;	
દેવ વિમાન બેશીને આલ્યા, છોડીને વૈકુંઠ	૨
ધનદે ધન રામને મોકલ્યું, રત્ન રત્નાકરે આપ્યાં;	
અમરે અખર આયુષ બૂધણુ, રામચંદ્રને કર ચાપ્યાં.	૩
આકાશ રહી પુષ્પવૃષ્ટિ કરે, શકાદિક તો દેવ;	
સુગ્રીવ વિભીષણુ આમર ઢોળે, કરે રઘુનદનની સેવ.	૪
વસિષ્ઠ આદે વાડવ બણે, બણે અમર ઈંદ્રને ચાપે;	
પછે રામ તે આહાણુને રે, દાન વિશેષે આપે.	૫
સહસ્ર અગિયાર શત આઠ આગવી, દિજને આપે ગાય;	
સુવર્ણ શૃંગમય સર્વ સન્નેમે, અનેક વિધિ મહિમાય,	૬
વીશ કોડ સુવર્ણ આપિયા, રામે દિજને હાથ;	
અશ્વગજ રથ દાન ધણાં રે, આપ્યા દક્ષિણા સાથ.	૭

સીતા રામ તે બેઘ પામે, સામુ નવ જોવાય,	
અપસરા તે નાચે આગળ, પૂઠે મધર્વ ગાય	૮
છત્ર ચતુષ્પદ મહી રહ્યો છે, વાડન બલેછે આથી,	
વધાવે સહુ નાર તે વેગે, લોક અધોધ્યા વાલી	૯
મુખાદ્વજની યાજ બરી, સૌ રામને વધાવે,	
પાન કૌશલ શ્રીકૃષ્ણ સધવજી, બરત પાસે અપાવે	૧૦
નગર નિનાસી સહુ સતોખ્યા, રામજીને તે મગિયા,	
પ્રધાન સહુ તિનક કરીને, રાયને ચલે નમિયા	૧૧
કૃષ્ણની મતિ ફરીરે, રામ સધાતે રમ,	
કૌસલ્યા કુવર જોયો, બેઘી સીના સગ	૧૨
રાજ્ય થયુ શ્રી રામચન્દ્રનું, વર્તી સઘળે આણુ,	
દેશ દેશના નરપતિ નમિયા, જોડીને બે પાણુ	૧૩
નિ સાન વાજે પથ રાજદ રે, શ્રવણે સુણ્યુ ન જાય,	
નવપક્ષવ ધરા થઈ, ત્યા મુદર વાયે વાય	૧૪
વનખપતિ અદાર બાર, યઈ, નમી રહ્યા નગ કૃણને બારે,	
રામ રાજ્ય બેઠા તેણી વેળા, નહી વહે નિર્મળ વારે	૧૫
સુગ્રીવને બેરખા આખ્યા, રામે તેણી વાર,	
અગદને આભરણુ તે આખ્યા, મહામોટા રૂમાર	૧૬
હનુમતને રાનવજી આપે, સીતાને કહી આભરણુ,	
પવનપુત્રને શુ શુ આપે, એમ કહે અસરણુસરણુ	૧૭
સીતાએ તો હાર ઉતાર્યો, ભદ્ર જાતના મોતી,	
હનુમતને આપવા ઇચ્છે, સ્વામી સનમુખ જોતી	૧૮
રામ થયા રણિયાત ત્યારે, આપ નાર એ હાર,	
મારાથી તુને ઘણો વાલો, અજનીતણો કુમાર	૧૯
હાર તે સીતાએ સમરખો, હનુમતને હંદે સોટે,	
વાનર સહુને ભૂપણુ આખ્યા, દેખીને મન મોહે	૨૦
નળ નીલ ગજ ગવાક્ષને, આખ્યા આભરણુ રામે;	

૮ સામુ નવ જોવાય--(અતિશયતેજસ્વી હતા તેથી) ૯ આથી--આ

શિષ્ય ૧૨. મતિ ફરી--રામપ્રતિ પ્રીતિયુક્ત થઈ ૧૪. નવપક્ષવ--નવીન પાદગાવાળી ૧૫ નગ--દૃશ્ય

તમેએ કાજ કર્યા છે મોટાં, આવ્યા છો અતિ કામે.	૨૧
જે જે વાનર માગે મોઢે, તે આપે રઘુનાથ;	
તમને શું ઓશિંકળ થાઉં, આજ લગણુ રજા સાથ.	૨૨
અનેક વિધની સભાધ આપી, સુગ્રીવને બોલાવે;	
ધણા દિવસ રહ્યો જે પાસે, જાતાં આંસુ આવે.	૨૩
સુગ્રીવ ચરણે લાગી ચાલ્યો, કરી રામનાં કાજ;	
વાનર સહુસહિત કિષ્કિંધા, પહોંચ્યા મહારાજ.	૨૪
આભરણુ અનેક આપીને, સંતોષ્યો વિજીપણુ વીર;	
લંકાએ તે તો વેળાવ્યો, વેગે રયામશરીર.	૨૫
બીજા બહુ રાજ વળાવ્યા, ગયા આપણે દેસ;	
રામ રાજ્ય ચલાવે ઉત્તમ, નામ નિસર્ગુ નરેશ.	૨૬
બદીનન સહુએ સંતોષ્યા, મન કામના પૂરી;	
એકપત્નીવૃત્ત પાળે ત્યાંકણુ, સહુ કોની મત સુરી.	૨૭
લક્ષ્મણુ પ્રત્યે રામ એમ બોલ્યા, હું તેમ રાજ ભરત;	

૨૩. આ કડી પૂરી થયા પછીની પાંચ કડીઓ પ્ર ૧. લીમાં નથી. બીજી પ્રતમાં છે, પણ તેના અંક મૂકેલા નથી; વળી પ્રત્યેક કડવામાં લગભગ ૫૦ કડીનો નિયમ આ ગ્રંથમાં સર્વત્ર જોવામાં આવે છે, સારે આ કડીઓ ઉમેરતાં ૫૪ કડી થવા જાય છે. એ ઉપરથી એ ભાગ ક્ષેપક જાણી નીચે દાખલ કર્યો છે:—

તેણે સમે હનુમાન પોતે, મહાભક્ત તે જાણુ;
 ભદ્રજાતિક મોતી ફાડવા બેઠા, બેઠ હાથથુ નિરવાણુ.
 જુએ તો માંદી નામ રામનું મળેનહિ, અમ અન્યોન્યે સરવત્ર;
 ભાગી ભૂકો કીધો ત્યાંહી. * * * *
 કોઈ પ્લવગ એમ કહેછે, શું જુએ છે નેહ;
 જો એવો ભક્તછેતો, તારા શરીરમાં(રામનામ)વખ્યું હશે એહ. ૨૮
 પવનપુત્ર એવાં વચન સાંભળીને, ઉતરડયું શરીર તત્કાળ;
 માંહે શરીરને વિષે રામનામ, લખિયાંતે કૃપાળ.
 સુધીવ આદે પ્લવંગ સધળા, આશ્ચર્ય પામ્યા અપાર,
 સધળા કહે ભક્ત એ, સાચો સત્ય અપાર.

૨૭. સુરી-દેવના સરખી.

તે યુવરાજ પદવી પાળવી, શર થઈ સમરથ	૨૮
એમ કહી યુવરાજ કીધો, સુમિત્રાનો તન,	
ચઢે ઉતરે આગા પાળે, સહુની શત્રુધન	૨૯
પ્રભ પાળે પુત્ર પેરે, સુખિર્ષા વર્ણ અદાર,	
રામ સહુની આશા પૂરે, પ્રધાનની તેણે દાર	૩૦
માતાતું તો મન મનાવે, સીતાને સતોળે,	
રાક ઢીકને અજ અપાવે, ગ્રાણીમાત્રને પોળે	૩૧
પ્રધાન સાત સુમત આદે, દશરથની પેરે જાણે,	
પિતાનાથી રાજ્ય રામતું, સહુએ સત્ય વખાણે	૩૨
અશ્વમેધ દશ રામે કીધા, વાડવને દેઈ માન,	
ભોજન દ્વિજને કરાવીને, ઉપર આપ્યા દાન	૩૩
એણીપેરે દાન પુણ્ય કર્યાજી, વર્ષ સહસ્ર અગિયાર,	
રાજ ચલાવ્યું ઉત્તમ પેરે, કીધા પરઉપકાર	૩૪
યુદ્ધકાંડ સંક્ષેપે સોત્યું, બુદ્ધિમાને કહ્યું સાર	
વાલ્મીકિકૃત કાંડ પાચમો, શ્લોક સહસ્ર સાગચાર	૩૫

આડુતાલ.

એકમના જે સામળે રે, રાજ પામે રાજ,	
રામચન્દ્ર જનમ આવિયા રે, અયોધ્યા કીધા રાજ	૩૬

હાળ

અયોધ્યાએ રાજ્ય કીધા, આસન પાળ્યું આપણું,	
એ સામળે જે જન પ્રેમે, સુખ પામે તે ઘણું	૩૭
વાડવ પામે વેદવિદ્યા, એકમના જે સામળે,	
રામ કૌશલ્યને મળિયા એમ સામળતા વહાવા મળે	૩૮
લખાવીને રામકથા, આપે જે જન બધસને,	
જ્યાં લગે મૃત્યુ રામનામ રહે, વચનદિ હોય તેડને	૩૯
આક્ષરે આક્ષરે અડસઠક તીરથનું, ફળ સુણતા હોય,	

૩૧ રાંક ઢીક-રાક અને દુર્ગા (?) કથ સો કું-સમાજ વર્ણ ૫૧
 ચમો-જો ૫ ૩-૪ મા છે, પણ પાચમો એમ વાજથી દરો, કારણ
 કે પેહેલા બે કાંડ કર્તાએ ભેગા મળ્યા છે વળી ઉત્તરકાંડને છેડે પણ '૭
 કાંડમા પૂર્વ' એમ વળે છે

દર્ભિદે ગમ આપ્યાનું ફળ, ઉજ્જ્વલને તોય.	૪૦
નરનાર સાબળે પ્રેમશુ, તે પામે શુભ સત્તાન;	
કૌશલ્યાના કુવરની કથા, જે કરે શ્રવણે પાન.	૪૧
કનકશૃંગી ગાય આપે, વાડવને વિધે કરી;	
તે અનેક આપ્યાનું ફળ હોયે, જે સાંભળે ધીરજ ધરી.	૪૨
શુન્કર ભાષાએ કહ્યું, બુધસાર મધુસૂદન;	
કર્ણપુર ગમ તાતનું, મોસાલ પાટણપુર પાવન.	૪૩
ગાત સરવ ભટ વર્તિયો, વાગ્વાણીનો ઘસ;	
તેની પુત્રીને પુત્રે કહાવ્યું, કહી કથા ભીમજી વ્યાસ.	૪૪
ગાત રમસ્યવ વાડવ વાર, મુળલદે નામે વ્યાસ;	
તેના કુળમાં રામજી, મુખે શારદાનો વાસ.	૪૫
હરખા સી તેને સાધવી, કુંવર જન્મા ચાર;	
તે માહે એક ભીમજી, યુદ્ધકાંડ સંભળાવ્યું વિસ્તાર.	૪૬
પ્રાકૃત ભાષાએ મુણીને, કહ્યું મધુસૂદન;	
સંવત સોળ સત્યાશીએ, દ્વાપ્ત્યુન વદી તૃતીયા દીન.	૪૭
શુક્રવાર તે દિવસ હતો, પૂરણુ અથ કયો સહી;	
સત્તાવન કડવાં કયો, સાડી અઠ્ઠાવીસસે ચોપાઈ કહી.	૪૮
સાંભળતાં શુભ ઉપજે, પાતિક સધળાં જન;	
વાગ્વાણી પ્રસાદે રામજીના શુભ, મધુસૂદન જન ગાય.	૪૯

૪૦. દર્ભિદે-દુકાળમાં. ઉજ્જ્વલને-હનાને તોય-પાણી. ૪૨. કનક-શૃંગી-સોનાનાં શીંગડાંવાળી. તે પ્ર-જે આ કથા સાંભળે તો તેવી અ-નેક ગાય આપ્યાનું ફળ થાય. ૪૩ બુધ સાર-પદનારદ પ્ર. ૧ લી. મો-સાલ-મુળાસ પ્ર. ૨. ૪૪. વાગ્વાણી-સરસ્વતી.

ઉત્તરકાંડ.

ક્રિ. ૧ છં.

રાગ. આશાવરી.

પ્રથમે ગજનન વિનવું રે, હું પ્રણમી લાગું પાપ રે;
ગણરાય રે, સ્તવન કરું મુખ તારું રે. ૧
આમ હંસવાહિની સરસ્વતી, ત્રેલોક્ય વિષે વિખ્યાત રે;
માત રે, સાલપણું કર માઈ રે. ૨

હાળ.

તું સાલ મારી કરે માતા, દીન જાણી મન;
તારી કૃપા માટે અનુભવું, રઘુનાથના શુભ પાવન. ૩
અમળ શુભ રઘુનાથના, કે સુભે અથવા માય;
સંસારથી નિર્ભય થઈ, વૈકુંઠમાર્ગ પળાય. ૪
તે માટે મન સ્વીકાર કરી, જન સાંભળો સર્વ કોય;
કહું કયા ઉત્તરકાંડની, એ અખિલ પાવન હોય. ૫
મારા શ્રીગુરને અરણે નમું, કવિતણે લાગુ પાવ;
બદ્ધ બાળકૃષ્ણની કૃપાથી, એ ગ્રંથ પૂરણ થાય. ૬
હવે અયોધ્યાકાંડમાં, રામે વરી સીતા નાર;
તેણે સમે ત્રેલોક્યમાં, થઈ રહ્યો જોજોકાર; ૭
અરણ્યકાંડ વિષે જઈ, વનવસ્થા શ્રીરઘુવીર;
પતિલંક સીતા દરી ગયો, મન દુઃખી થયા સ્થામશરીર. ૮
(હવે) કિષ્કિંધાકાંડમાં રામે, હણ્યો વાનર વાલ;
હનુમંત સાયર ઉઠ્યો, લંકા ગયો તત્કાળ. ૯
સુંદરકાંડે સમુદ્ર મધ્યે, પાગ બાંધી સોય;
સારે વિઠીપણુ મળ્યો રામને, ઉતાર્યું દળ સોય. ૧૦

૪. અમળ-નિર્ભય. ૬. બદ્ધ બાળકૃષ્ણ-કવિના ગુર (?) ૮. પતિ-લંક-લંકાપતિ.

યુદ્ધકાંડ મધ્યે યુદ્ધ કર્યું, તે મુખે કહ્યું ન ભાય;	
કુબકર્ણ બળિયો ઇદ્રજિતશુ, હણ્યો રાવણરાય.	૧૧
બીજા દૈત્ય અનત રામે, રણ હણ્યા નિર્ધાર;	
પછે રાન્ય આપ્યું વિભીષણને, હવે જેજેકાર.	૧૨
તવ સીતાને શ્રીરામ ભેટયા, હંદે હર્ષ ન માય;	
આનંદ કપિને ઉપન્યો, જય જય શબ્દ બહુ બોલાય.	૧૩
અપકીર્તિ નિશ્ચે ટાળવા, રઘુવીર દીનદયાળ;	
પછે પતીજ વેગે કરાવ્યુ, જનકીને તતકાળ.	૧૪
અંતરિક્ષથી રાય દશરથે, સત્ય સાક્ષ પૂરી ખેવ;	
વિમાન બેશી સંચર્યો, ધરભણી દેવાધિદેવ.	૧૫
રઘુવીર કહે રે જનકી, આ પડયા બોધા બોય;	
મેં તારા હિતને કારણે, રણ રોળાવ્યા સહુ કોય.	૧૬
લકાયકી પ્રભુ ચચર્યો, આનંદ અગ ન માય;	
ત્યારે સુમિત્રાસુત જાય્યો, સાંભળો શ્રીરઘુરાય.	૧૭
પાજથી ઉતરી આવશે, લકાયકી બહુ દુષ્ટ;	
તે ભક્ષ કરશે માનવીને, યશે સહુને કષ્ટ.	૧૮
રામે એવુ સાંભળીને, એક પરાત્ર મેલ્યું બાણ;	
તેણે પાજ છેદી શીઘ્રથી, સમર્થ શારંગપાણ.	૧૯
પછે નીર વેગે ફેરવ્યુ, શરવડે સારોધાર,	
અક્ષાડ સૂધી ઉછળે, યધ રલો જેજેકાર.	૨૦
સહુ અમરનર સતોપ પામ્યા, ઉલટ અગ ન માય;	
પછે અયોધ્યામા આવિયા, સર્વ સાથે રાધવરાય.	૨૧
જ્યારે કૈકેયી કૌસલ્યા સહિત, ભરત શત્રુધન;	
શ્રીરામને આવી મળ્યા, આનંદ પામી મન.	૨૨
પછે પરસ્પર ભેટયા સહી, ધરી હરખ હૈઝામાંજ;	
શ્રીરામને આપ્યું સહી, પુર અયોધ્યાનું રાજ.	૨૩
નૃત્યકી નૃત્યકળા કરે, મન ધરે પ્રેમ અપાર;	
વાનિત્ર વાળે અતિ ધણાં, યધ રલો જયજયકાર.	૨૪

૧૧. ઇદ્રજિતશુ-ઇદ્રજિત સહિત. ૧૨. પતિજ-ધીજ-દિવ્ય. ૧૯. ૫-રાત્ર-(પાજને) દૂર કરનારૂં બાણ.

ઉચ્ચલો.

પદ રહો જયજયકાર બાઈઓ, તેહમાં કાંઈ સંદેહ નહિ રે;
શ્રીરામજનકુંવર કહે હવે, ઋષિ બહુ આગ્યા સહી રે. ૨૫

કડવું ૨ જી.

રાગ ધનાશ્રી.

અયોધ્યામાં આવિયા રે, સ્વામી શ્રીરધુરાય;
રાજ્ય આપી શ્રીરામને રે, જાંધવ લાગ્યા પાય. ૧
સભા મધ્યે બેઠા સહી રે, સ્વામી શ્રીમંગલાન;
તેણે સમે ઋષિ આવિયા રે, તેહનાં કહું અભિધાન. ૨

ઠાળ

અભિધાન હું તેનાં કહું, જન સાંભળજો સર્વ હોય;
ઉત્તર દક્ષિણ પૂર્વ પશ્ચિમ, તણા ઋષિ જે હોય. ૩
માકુંડેય વેદવ્યાસ યવક્રીત, તકદ ને મહોદર ગલ હોય;
લોમશ ષરણર અવન કર્ણક, ત્યાં આવ્યા સરં કોય. ૪
એમ પૂરે દેશથી પધાર્યા, મન ધરી પ્રેમ અપાર;
દક્ષિણ દેશથી આવિયા, તે સાંભળો નિરધાર. ૫
પ્રમુચિ નમુચિ અમરત્ય અન્નિ, સુમુખ મુનિ મહંત;
દક્ષિણ દેશથી આવિયા, એનાં સદા પાવન મંત. ૬
ત્રિશકુ ઉદ્ભવ કપિલમુનિ, ધૈર્ય પરમ ઉત્તર;
ઉત્તર દેશથી આવિયા, પુર અયોધ્યા સાર. ૭
કસ્યપ અન્નિ વસિષ્ઠ, વિશ્વામિત્ર ગૌતમ મુન્ય;
ભરદ્વાજ સાયે પશ્ચિમ દેશથી, આવિયા મદાપુર્ય. ૮
ઋષિ યદુદિશથી આવિયા, પ્રતિદારને કહી વાણ;
અમેઝ અગ્ન્યા હું રઘુનાયને, હું યોગી જઈ કર જાણ. ૯
પ્રતિદાર એનું સાંભળી, અમેઝ રામ પાસે એવ;
સ્વામી અમરત્ય સાયે અમેઝ મુનિજન, આવિયા અવરયમેવ. ૧૦

- પ્રતિહારકે'વું એવું સાંભળી, સામા ગયા નિરવાણુ;
બહુ વિનય કરતા રામજી, ત્યાં યુગ્મ જોડી પાણુ. ૧૧
- જીવન વિષે ભૂદેવને, આપિયાં શુભ આસન;
અદન પુષ્પ સુગંધે મુનિ, અરચિયા તતક્ષણુ. ૧૨
- તેણે સમે ઋષિદેવશ, જીયર્ચા રાઘવ એમ;
મારગ વિષે તમે આવતાં, સર્વ છો કુશળીક્ષેમ. ૧૩
- અગસ્ત્ય એવું સાંભળી, એમ જીયર્ચા તેણીવાર;
તમારી કૃપા માટે કુશળ છે, સર્વને જગદાધાર. ૧૪
- પણ કુશળ તમને હિ પ્રજા, રણ વિષે દેવાધિદેવ;
તમે રાવણુદિક નિવાર્યા, મહાશૂર અવશ્યમેવ. ૧૫
- ધૂમ્રાક્ષ પ્રહરત ને અકંપન, અતિક્રમ્ય મહાબળવત;
વિરૂપાક્ષ ને યૂપાક્ષનો, રણુમાહે આણ્યો અત. ૧૬
- દેવાંતકને નરાતક, મહાસુભટ મનોહર વીર;
કુમકર્ણુ રાવણુ જંબુમાસિ, પડ્યા રણુમા ધીર. ૧૭
- વળી ખીજા જોધ ધણા પડ્યા, જે મહાસુભટ કહેવાય;
પણ ઈદ્રિજિત રણુમાં હણ્યો, તે મહાઆશ્ચર્ય યાય. ૧૮
- ત્રિભોકના જોધા મળે, સગ્રામ કરવા સોય;
તોયે ઈદ્રિજિતને રણુ વિષે, જીતી શકે નહિ કોય. ૧૯
- રઘુવીર એવું સાંભળી, તવ જીયરે મુખ એમ;
સર્વથી પરાક્રમ અતિ ધણું, ઈદ્રિજિતનું કહો કેમ ?
- એ કયા સાંભળવા તણી, સ્વામી મને ઇચ્છાય;
(હવે) કૃપા કરીને મુજ પ્રત્યે, (તે) કહો સર્વ ઉપાય. ૨૧

ઉત્થલો.

- મને કહો સર્વ ઉપાય સ્વામી; સાંભળવા ઇચ્છું હૃદે રે;
શ્રીરામજનકુવર કહે, પછે અગસ્ત્યઋષિ વળતા પદે રે. ૨૨

કહવું ૩ જુ.

રાગ ગોડી.

- અગસ્ત્યઋષિ વાણી ઉચરે, રઘુનદન તે શ્રવણે ધરે;
 બહુ પ્રેમ પૂછ્યું મહારાજ, સાંભળ સ્થિર થઇને તું આજ. ૧
- ઇંદ્રગિત રાવણની સહી, સર્વ કયા સમજાવું રહી,
 બ્રહ્માપુત્ર પુલસ્ત્ય જે હોય, તે સરખો તપનિધિ નહિ કોય. ૨
- પુલસ્ત્યે મનમા ઇચ્છા કરી, તપે આસ્થા વન વેગે કરી;
 મેરૂ સમીપે જઇ નિરધાર, પર્ણકુટી એક બાધી સાર. ૩
- ઇન્દ્રિય સકળ છૂટી ઋષિધીરા, ધ્યાન ધરે સમરે જગદીશ;
 યજ્ઞ પન્નગ ઋષિતનયા બહુ, દીડા કરી વન આવી સહુ. ૪
- પુલસ્ત્ય ઋષિને આશ્રમ જઇ, વૃત્યગાન આરંભે સહી;
 કો કન્યા સહી નમન થાય, ઋષિ આગળે આવીને જાય. ૫
- બ્રહ્માપુત્ર દુષ્ટ પામ્યો આપ, કષ્ટ કરી તવ દીધો શાપ;
 મુજ આશ્રમ આવી જે નાર, ગર્ભવતી યાજ્ઞો નિરધાર. ૬
- એવો શાપ સુશી બય પામી બહુ, આપઆપણે ધેર ચાલી સહુ,
 ત્યારપછી તે વન મોઝાર, અનળા નવ આવે નિરધાર. ૭
- રાયતૃણ્ણિન્દુની તનયા જેહ, કારણ વાત નથી ભેંતી તેહ;
 સૈયરશુ રમવા સુખભરી, આવી વન તે વેગે કરી. ૮
- સખી કોય તો દીડી નહિ, ઋષિને આશ્રમે આવી સહી;
 બણે વેદ ઋષિ આનંદ ધરી, તે સાંભળવા લાગી સુંદરી. ૯
- ઋષિની નજરે પડી બ્યારે નાર, રહ્યો ગર્ભ તેના જઠર મોઝાર;
 તે કારણ કન્યા નવ લહે, આવી પછે પોતાને ગ્રહે. ૧૦
- પિતાએ પુત્રી દીડી યદા, અંતરમાં પામ્યો આપદ;
 તનયાશુ અતિ ક્રોધે કરી, તૃણ્ણિન્દુએ વાણી ઊચરી. ૧૧
- અહો પુત્રી તું સાંભળ આજ, મમકુળ વિષે લગાડી લાજ;
 તાતવાયક સાંભળતા ખેવ, કન્યા મુખ જોવી અવસ્થાખેવ. ૧૨
- મેં અપરાધ કર્યો નથી કયે, તમે ક્રોધ કા મનમા ધર્યો ?
 ત્યાં સખી કો દીડી નહિ, સીધા યઇ યાંદાં આવી સહી. ૧૩

૨. તપનિધિ-તપનો બહાર. ૩. પર્ણકુટી-ઝુપડી ૪. ઋષિધીરા-ઋ-

ષિના અધીરા-મહાઋષિ પન્નગ-સર્પ. તનયા-પુત્રી.

પછે તૃણબિંદુ મન ચિંતા કરે, અહો દૈવ ! શું કરું સરે;	
જ્ઞાનદષ્ટે જોયું અવશ્યમેવ, જોતાં જાણુ થયું તતખેવ.	૧૪
હવી ગત એવી વિપરીત સહી, ભવિષ્યપદારથ છૂટે નહિ;	
પછે પુત્રીને તેડી સંધાત, ઋષિભણી આલ્યા સાક્ષાત.	૧૫
પુલસ્ત્યઋષિને સંગે જઈ, તૃણબિંદુ એમ જોડ્યો સહી;	
સ્વામી મુજ પુત્રી સેવાને કાળ, અગિકાર કરો મહારાજ.	૧૬
કન્યાદાન કરહું અમો, અહેવા યોગ્ય સ્વામી છો તમો;	
એમ વિનયવાચક ભૂપતિના સુણી, પામ્યા પ્રીત ઋષિ મનમાં ધણી.	૧૭
પુલસ્ત્યે અતિ આદર મન ધરી, તૃણબિંદુની તનયા વરી;	
આશા અહીં આલ્યો તૃણબિંદુ, મનમાં અતિ પામ્યો આનંદ.	૧૮
પતિવાચક પાળે દિન રાત, સેવા કરે પાસે સાક્ષાત;	
મહાસેવા અખળાની લહી, પુલસ્ત્યઋષિ એમ હર્ષ્યા સહી.	૧૯
મુજ વાચક માને જે નિદાન, હશે પુત્ર તારે શુભસંતાન;	
તે સહી વેદ સુણ્યો આ કામ, તો તે સુતનું વિશ્રવા નામ.	૨૦
મુજથી અધિકો એ સુત હશે, યશકીર્તિ સખળી પામશે;	
દિન પૂઠે વહી આલ્યા દિન, પુલસ્ત્યપત્નીએ પ્રસવ્યો તન.	૨૧
અતિ સુદર મુખ શોભિત ધામ, પરઠત્ર વિશ્રવા તેનું નામ;	
પુલસ્ત્ય હર્ષ મન પામ્યા પર્મ, કયું બાળકને જાતકર્મ.	૨૨
અગસ્ત્ય કહે રાધવ અવિધાર, કહુ વિશ્રવાનો વિસ્તાર.	૨૩

કડવું ૪ થું.

રાગ ધવળધન્યાશ્રી

અગસ્ત્ય વાણી એમ જોલે, સાંભળો રાધવરાયજી;	
પુલસ્ત્ય ઋષિનો પુત્ર વિશ્રવા, દિનદિન જોડો થાય જી.	૧
પ્રજાવંતમાં અધિક શિરોમણિ, ધર્મશીળ રૂમહંત જી;	
વિશારદ વિદ્યાએ કુશળી, લઘુવયમાં ગુણુવત જી.	૨
કલ્યાણી કાર્તિ સુદર તનકેરી, અતિ પાવન આચરણુ જી;	
ભરકાજની તનયા સુશિલા, કીધુ પાણિયદણુ જી.	૩

૧૪. સરે-જેથી? કારજ-સરે. ૨૦. શુભસંતાન-સારી સંતતિવાળો. વિશ્રવા-સાઈ સાંભળનારો. ૨૨. જાતકર્મ-જન્મ થયા પછીનો સંસ્કાર. ૨. પ્રજાવંતમાં-જુદિમાનમાં. વિશારદ-નિપુણ. ૩. કલ્યાણી-સૌમ્ય

ખડિત કરે ભરતારતણી, આનંદ આણી મન છ;	
દિવસ કેટલે મુશીલાને, એક ઉદર ઉપ-યો તન છ	૪
ત્યારે સપ્તઋષિ સપાતે ધાતા, આવ્યા તેણે હમ છ;	
પૌત્રાત્મજનું જહાએ, વૈશ્રવણુ ધરિયું નામ છ.	૫
બાળકને અવલોકી જહા, સ્વસ્થાનક હવે જાય છ;	
દિવસ કેટલે પ્રોદો થયો ને, પૂર્ણ હવો વિદાય છ.	૬
વૈશ્રવણુ વનમાં આવી તપ, માગ્યુ યજ્ઞ સાવધાન છ,	
એક સહસ્ર વર્ષ વહી ગયાં ને, કરી રહ્યો જળપાન છ.	૭
ખીજાં સહસ્ર ભારત બક્ષી, એમ ધાતાને ધ્યાય છ;	
ત્રીજે સહસ્ર પવન વરા કીધો, જહા વિરમય યાય છ.	૮
એમ ત્રણ સહસ્ર વર્ષ વહી ગયાં, ત્યારે જહા આવ્યા સોય છ,	
માગ્ય માગ્ય વર શીઘ્ર થઇને, જે મન ઇચ્છા હોય છ.	૯
વૈશ્રવણુ એતુ વાયક સામળી, એમ બોલ્યો તતક્ષણ છ;	
પૂર્ણ રિદ્ધિ આપો મુને સ્વામી, અને કરો દિગૂપાળ છ.	૧૦
એતુ સુણી જહા મુખ બોલ્યા, સામળ સાચુ બાળ છ;	
ઈંદ્ર ધર્મ ને વરણુ સહી ચોયો, ત્વમ તું દિગૂપાળ છ.	૧૧
રિદ્ધિ સકળ વરા તારે કીધી, યજ્ઞનો તું રાજન છ;	
સ્વર્ગે મૃત્યુ ખાતાળે જાઓ, ને આપ્યું પુષ્પવિમાન છ.	૧૨
એવો વર આપીને જહા, સ્વસ્થાનક તો જાય છ;	
વૈશ્રવણુ પછે ત્યાંધી આવ્યો, લાગ્યો પિતાને પાય છ.	૧૩
વર પામ્યાની વિધિ સમજાવી, તાત પ્રત્યે શિર નામી છ;	
રહેવાતાણું સ્થાનક મને આપો, આનંદ આણી સ્વામી છ	૧૪
એતુ સુણી વિશ્રવા બોલ્યો, સામળ સુત કહું વાત છ;	
પૂર્વે પુર રમ્યુ વિશ્વકર્માએ, દાનવના દિત કાજ છ.	૧૫
ત્રિશૂટાયળ ઉપર અતિ શોભે, લકા નામ નિધાન છ,	
ત્યાં રાજ્ય કરતા મા'પાપી રાક્ષસ, દુષ્ટ ધરે અભિધાન છ.	૧૬
યજ્ઞ યાગ તપ ધર્મ ન ચાલે, કાપ્યા શ્રીગોપાળ છ;	
વિષ્ણુતણા બચ માટે પાપી, નાશી ગયા તતક્ષણ છ.	૧૭

પ. ધાતા-જહા પૌત્રાત્મજનું-જહાના પુત્રસ્ત, પુત્રસ્તના વિશ્રવા માટે વિશ્રવા જહાનો મુત્ર યાય અને તેનો પુત્ર તે જહાનો પૌત્રાત્મજ (પૌત્રનો પુત્ર) કહેવાય. ૮. ધ્યાય-ધ્યાન કરી આરાધે. સહસ્ર-હજાર (વર્ષ).

તે દિવસથી હૃદયસ્ત થઈ લકા, ન મળે ત્યાં કે બન જી;	
લંકા નગરનિવાસી રહે તું, આનંદ આણી મન જી.	૧૮
એવું મુણી વૈશ્રવણુ ચાલ્યો, આવ્યો લકામોઝાર જી,	
સુંદર રથજ દેખી મન મધ્યે, પામ્યો હર્ષ અપાર જી.	૧૯
યોજન ત્રીશતણી તે લંકા, પ્રેમ સહિત વસાવી જી;	
ગઢ નૈયરની શોભા સુંદર, વૈશ્રવણુને મન બાવી જી.	૨૦
કે એક સમે વિમાન ચડીને, પિતાકને તે આવે જી;	
વિશ્રવાની આગા અહીંને, લંકા વિષે સધાવે જી.	૨૧
એવું મુણીને રાધવ બોલ્યા, અગસ્ત્યને શિર નાગી જી;	
રાક્ષસનો વંશ મુલસ્યધકી એ, તમો કહોછો સ્વામી જી.	૨૨
તો પૂર્વે દ્વિતા કોણુ રાક્ષસ, કરતા લંકા રાજ જી;	
મહાઆશ્ચર્ય હવું મન મારે, તે મુજને કહો આજ જી.	૨૩
અગસ્ત્યઋષિ વળતા એમ બોલ્યા, સાબળો રાધવરાય જી;	
પૂર્વે સૃષ્ટિ કરી બ્રહ્માએ, આનંદ અમ ન માય જી.	૨૪
હૈતિ પ્રહૈતિ બે બળિયા, આવ્યા અજની પાસ જી;	
એક કહેછે બ્રહ્માને, શીઘ્ર પમાડો નાશ જી	૨૫
એક કહે રાખો બ્રહ્માને, રખે કરો ઉપધાત જી;	
આસવાસના દેખ ધાતાએ, સંતોષ્યા સાક્ષાત જી,	૨૬
ચળે કહ્યું તે મક્ષ થયા, રાખો કહ્યું રાક્ષસ હોય જી;	
આગા માગી ત્યાંધકી પછે, જતા હવા સર્વ કોય જી.	૨૭
હૈતિ જમ્ પરણ્યો માયાતનયા, કાળબગિની એ હોય જી;	
પછે દિવસ કટલે તેને વિષે, એક પુત્ર પ્રગટ્યો સોય જી.	૨૮
વિદ્યુત્કેશી નામ ધર્મ્ય તે, દિન દિન મોટો થાય જી;	
સંધ્યાપુત્રી સાલકટકટાશુ, કીધો ત્યા વિવાય જી.	૨૯
સંધ્યાસુતાને ગર્ભ હવો, દિન પૂર્ણ હવો નિરધાર જી;	
મંદરાચળ જમ્ બાળ તબ્યો, મન ન આણી દયા લગાર જી.	૩૦
પિયુસધાતે પ્રેમ ધણો સહી, મળવાને સાક્ષાત જી;	
વળી આવી ભરતાર સધાતે, વિલસે દિન ને રાત જી.	૩૧

૧૮. નગર-‘નૈયર’ પ્ર. ૧ લી ૨૦. નૈયર-(?) -૨૫ -અજ-બ્રહ્મા. શીઘ્ર
 ૪૦-બેમાંના એકે કહ્યું કે યજ્ઞ (બળિદાન આપો) અને બીજે કહ્યું કે
 રક્ષ (રક્ષણ કરો).

ખમ્ભિ કરે બરતારતણી, આનંદ આણી મન છ,	
દિવસ કેટલે સુશીલાને, એક ઉદર ઉપ-ચો તન છ	૪
ત્યારે સપ્તઋષિ સખાતે ધાતા, આવ્યા તેણે કામ છ,	
પૌત્રાત્મજનું બ્રહ્માએ, વૈશ્રવણ ધરિયુ નામ છ	૫
બાળકને અવલોકી બ્રહ્મા, સ્વસ્થાનકે હવે જાય છ,	
દિવસ કેટલે ત્રૌલો થયો ને, પૂર્ણ હવો વિધાય છ	૬
વૈશ્રવણે વનમાં આવી તપ, માણ્યુ યજ્ઞ સાવધાન છ,	
એક સહસ્ત્ર વરે વહી ગયા ને, કરી રહ્યો જળજાન છ.	૭
ખીજા સહસ્ત્ર મારત બક્ષી, એમ ધાતાને ધ્યાય છ;	
ત્રીજે સહસ્ત્ર પવન વશ કીધો, બ્રહ્મા વિસ્મય ધાય છ	૮
એમ ત્રણ સહસ્ત્ર વરે વહી ગયા, ત્યારે બ્રહ્મા આવ્યા સોય છ,	
માગ્ય માગ્ય વર રીધ યદને, જે મન ઇચ્છા હોય છ	૯
વૈશ્રવણ એવું વાયક સામળી, એમ બોલ્યો તતકાળ છ,	
પૂર્ણ રિદ્ધિ આપો મુને સ્વામી, અને કરો દિગ્વિજાળ છ	૧૦
એવું કુણી બ્રહ્મા મુખ બોલ્યા, સામળ સાચુ બાળ છ,	
ઇદ્ર ધર્મ ને વરણ સહી ચોધો, ત્યમ તું દિગ્વિજાળ છ.	૧૧
રિદ્ધિ સકળ વશ તારે કીધી, યજ્ઞનો તું રાખન છ,	
સ્વર્ગ મૃત્યુ ખાતાળે જાઓ, ને આપ્યુ પુષ્પવિમાન છ.	૧૨
એવો વર આપીને બ્રહ્મા, સ્વસ્થાનકે તો જાય છ,	
વૈશ્રવણ પછે ત્યાંથી આવ્યો, લાગ્યો પિતાને પાય છ	૧૩
વર પામ્યાની વિધિ સમજાવી, તાત પ્રભે સિર નામી છ,	
રહેવાતણું સ્થાનક મને આપો, આનંદ આણી સ્વામી છ	૧૪
એવું કુણી વિશ્વવા બોલ્યો, સામળ મુન કરું વાત છ,	
પૂર્વે પુરે રમ્યુ વિશ્વકર્માએ, ઘનવના દિત કામ છ	૧૫
ત્રિશૂલામળ ઉપર અતિ શોભે, લકા નામ નિધાન છ,	
લા સખ્ય કરતા મા'પાત્રી ગણસ, દુષ્ટ ધરે અભિધાન છ	૧૬
યજ્ઞ યાગ તપ ધર્મ ન ચાને, કામ્યા શ્રીગોપાળ છ,	
વિપ્લવતણા જય માટે પાપી, નાશી ગયા તનમગ છ	૧૭

૫ ધાતા-બ્રહ્મા પૌત્રાત્મજનું-બ્રહ્માના પુત્રસ્ત, પુત્રસ્મના વિશ્વવા માટે વિશ્વવા બ્રહ્માનો પુત્ર થાય અને તેનો પુત્ર તે બ્રહ્માનો પૌત્રાત્મજ (પૌત્રનો પુત્ર) કહેવાય ૮ ૧૫૫-૧૫૫૧ કરી આશપે નદમ-દમગ (૧૧)

તે દિવસથી ઉદવસ્ત યઈ લકા, ન મળે ત્યા કો જન જી;	
લકા નગરનિવાસી રહે તુ, આનંદ આણી મન જી.	૧૮
એવું સુણી વૈશ્રવણુ ચાલ્યો, આવ્યો લંકામોઝર જી,	
સુંદર સ્થળ દેખી મન મધ્યે, પામ્યો હર્ષ અપાર જી.	૧૯
યોજન ત્રીસાતણી તે લકા, પ્રેમ સહિત વસાવી જી;	
ગદ નૈયરની શોભા સુંદર, વૈશ્રવણુને મન ભાવી જી.	૨૦
કો એક સમે વિમાન ચડીને, પિતાકને તે આવે જી;	
વિશ્રવાની આજ્ઞા અહીંને, લંકા વિષે સધાવે જી.	૨૧
એવું સુણીને રાધવ બોલ્યા, અગસ્ત્યને શિર નાગી જી,	
રાક્ષસનો વશ પુલસ્ત્યધકી એ, તમો કહોછો સ્વામી જી.	૨૨
તો પૂર્વે હતા કોણુ રાક્ષસ, કરતા લકા રાજ જી,	
મદ્દાઆશ્વર્થ હવું મન મારે, તે મુજને કહો આજ જી.	૨૩
અગસ્ત્યશ્રપિ વળતા એમ બોલ્યા, સામળો રાધવરાવ જી;	
પૂર્વે સૃષ્ટિ કરી બ્રહ્માએ, આનંદ અમ ન માય જી.	૨૪
હૈતિ પ્રહૈતિ બે બળિયા, આવ્યા અજની પાસ જી,	
એક કહેછે બ્રહ્માને, શીઘ્ર પમાડો નાશ જી	૨૫
એક કહે રાખો બ્રહ્માને, રખે કરો ઉપધાત જી,	
આસવાસના દેષ ધાતાએ, સંતોષ્યા સાક્ષાત જી,	૨૬
મળે કહ્યું તે રક્ષ થયા, રાખો કહ્યું રાક્ષસ હોય જી;	
આજ્ઞા માગી ત્યાધકી પછે, જાતા હવા સર્વ કોય જી.	૨૭
હૈતિ જષ પરણ્યો માયાતનયા, કાળભગિની એ હોય જી;	
પછે દિવસ કટલે તેને વિષે, એક પુત્ર પ્રગટ્યો સોય જી.	૨૮
વિદ્યુતકેશી નામ ધર્મુ તે, દિન દિન મોટો યાય જી;	
સંધ્યાપુત્રી સાલકટકટાશુ, કીધો ત્યા વિવા'ય જી.	૨૯
સંધ્યાસુતાને ગર્ભ હવો, દિન પૂર્ણ હવો નિરધાર જી;	
મદ્દસ્યજ જષ વ્યાજ તજ્યો, મન ન આણી દયા લગાર જી.	૩૦
પિયુસવાતે પ્રેમ ઘણો સહી, મળવાને સાક્ષાત જી,	
વળી આવી જરતાર સધાતે, વિવસે દિન ને રાત જી.	૩૧

૧૮. નગર-‘નૈયર’ પ્ર ૧ લી ૨૦. નૈયર-(૨)-૨૫ અજ-અજ્ઞા. શીઘ્ર
 ૪૦-બેમાના એક કહ્યું કે યજ (બળિદાન આપો) ‘એ બીજો કહ્યું કે
 રક્ષ (રક્ષણ કરો)

મદરાયળ હિપર બાળ હતો, ત્યાં આબ્યાં ઉમયા ધરા છ,
અર્બક અવિશ્વાકી પારવતી, બોલ્યા નાગી શીરા છ. ૩૨
સ્વામી આ બાળક અનાય જુઓ, કો એને નથી અવસ્યમેવ છ;
તે માટે એને અમર કરો, તમો સ્વામી શ્રીમદ્દેવ છ. ૩૩
ઉમયાકેરાં વચન સુણીને, હરખ્યા ત્યજકપાણિ છ;
અમર ક્યો બાળકને વેગે, પ્રેમપ્રીત મન આણી છ. ૩૪
પછે ઉમયાએ તે બાળકનું, સુકેશ ધરિયુ નામ છ;
ત્યાં થકા શિવશક્તિ સાચ્યાં, આણી મન આનદ અભિરામ છ. ૩૫
અગસ્ત્યઋષિ વાણી એમ બોલ્યા, સામળો રાધવરાય છ,
સુકેશને મૃત તથા હવા, હું તે કહું સર્વ ઉપાય છ. ૩૬

કુલ્લું પ મું.

નાગ રામગ્રી.

એણી પેર બોલ્યા અગસ્ત્ય વાણે છ, સામળો રઘુપતિ ચતુરમુખણ છ;
અમર કરીને વળ્યા મદાદેવ છ, સુકેશ પામ્યો મદાવર જેવ છ. ૧

હાળ

સુકેશ મદાવર પામિયો, આનદ અગ ન માય;
બાવે બને બગવતને, અન્ય તબ્યો સર્વ ઉપાય. ૨
આમણી ગર્ભતણી તનયા, દેવવતી અતિ સાર;
તેનો સુકેશશુ વિવાદ ક્યો, મન ધરી પ્રેમ અપાર. ૩
એને તથા પુત્ર હો દવા, જેના નિશ્ચય અત;
માલિ ને વળી સુમાલિ, માત્યવાન મદાબળવત. ૪
ત્રણે મળી તપ માગિયું, મદાહમ તેણીનાર;
તપે કરી ત્રેલોક્ય સદ્, વ્યાકુળ થયુ નિરધાર ૫
ત્યારે બ્રહ્મસદન ધાતા તજી, ગયા દૈત્યકેરે મગ;
વર માગીએ ઈચ્છા કરી, આનદ આણી અગ. ૬
ત્રણે વિમાસી બોલિયા, વર આપિયે એ સોય;
અમે છોડને રણ છતીએ, અમને ન છોડે કોય. ૭
પછે ધક્કા ફેડે સદી એમ હશે, પછે હવા અંતર્ધાન;

તવ રહેવા અર્થે મન વિષે, જોયું વિભાસી સ્થાન.	૮
પછે વિશ્વકર્મા તેડાવી, એમ હૃયર્થા નિરધાર;	
એક ગામ રમ્ય તું મનોહર, અમરાવતીપે સાર.	૯
મેરૂ અથવા ગંધમાદન, વિધ્યાચળ જ્યાં હોય;	
પર્વત વિષે પુર રમ્ય સહી, જ્યાં આવી ન શકે કોય.	૧૦
વિશ્વકર્મા એવું સાંભળી, ગયો દક્ષિણ સાગર જ્યાંય;	
એક ત્રિકૂટાચળ ઉપર ચઢી, એ વિભાસે મનમાંય.	૧૧
દ્રુમક્ષતા કૂળ ને ધાતુ બહુ, મહાવિકટ સ્થાનક હોય;	
કો શત્રુ આવી નવ શકે, યોગમે સાગર સોય.	૧૨
વિશ્વકર્માએ કંપો, પ્રારંભ તો તતકાળ;	
એ દુર્ગ જોજન ત્રીશનો પછે, રમ્યો પરમવિશાળ.	૧૩
વળી એક ચૌવટાં ધવળ ગૃહ, રમ્યો હવે નિધાન;	
ત્યાં રમ્યાં ગોખ ગવાક્ષ ને, જાળિયાં જૂપ ઉધાન.	૧૪
રાજ્યજીવન રમ્યાં બહુ, અંતેહરી નિરધાર;	
સહુ દ્વાર મુક્તા મણિતથાં, તોરણ લેહેકે સાર.	૧૫
છત્ર ચામર સિંહાસન, શિખિકા તે સુંદર હોય;	
વળી વાપી કૂપ તડાગ બહુ, કરતો હવે તે સોય;	૧૬
એમ વિવિધ રમના બહુ રમી, મુખ કહેતાં ન આવે પાર;	
કવિ કહે મારી યુદ્ધિ માને, કહો છે વિસ્તાર.	૧૭
વિશ્વકર્મા આવિયો, જ્યાં બ્રાતશુ માત્મવાન;	
સ્વામી ત્રિકૂટાચળ ઉપર રમ્યું, પુર અધિક શોભાવાન.	૧૮
પછે ત્રણે બાંધવ ત્યાં થકા, સાંચર્યા સારોધાર;	
લંકા વિષે આવી રજા, મન ધરી પ્રેમ અપાર.	૧૯
એક નરમર્દન નામે ગધર્વ, તેને ત્રણ કન્યા સાર;	
તે ત્રણે દીધી તેહને, ત્યારે હવે હર્ષ અપાર.	૨૦
માત્મવાનકેરી સ્ત્રીતણું, સુંદરી નામજ હોય;	
તેને વિષે સુત પ્રગટયા, સાંભળજે સર્વ કોય.	૨૧
વજ્રમુદિ ને વિરપાક્ષ, દુર્મુખ સપ્તમ નિરધાર;	
વળી યમકોપ ને મત્ત ઉન્નત, સુખટ પરમ ઉદાર.	૨૨

૮. અમરાવતીપે-અમરાવતી કરતાં. ૧૪. ગવાક્ષ-ગોખલા-જાળિયાં. ઉધાન-બાગ. ૧૫. અંતેહરી-અંત-પુર. ૧૮ બ્રાતશુ-બ્રાત સહિત.

તે ઉપર એક તનયા હની, તે] અનના અભિધાન,	
સુભાતી ને સ્ત્રી મુમતી તે સમળ શોભામાન.	૨૩
ઋષિ અગસ્ત્ય વાણી ઉચરે, રઘુનાયક અવિધાર,	
સુભાલીના સંતાનનો, વૃજને કંઈ વિસ્તાર	૨૪
ધૃત્રાક્ષ પ્રદક્ષત ને અકપન, કાવિકામુખ મહાવીર,	
સુપાર્શ્વ દડ વિમ્બ મહાભડ, કપન જે રણધીર.	૨૫
સદ્ગદિ બાસકર્ણુ ધનસ, અકળ કન્યા નવ જાય,	
તેને ચાર ભગિની અનુપમ, તેનો કંઈ મર્વ ઉપાય	૨૬
પુષ્પોત્કટા ને કૈકસી, કુંભીનસી બલાકા નાર,	
માતીતણી સ્ત્રી વસુદા, તેો હવા સુત ચાર	૨૭
અનન અનિન ને હરસુભટ, સપાતિ મહાખગવાન,	
અગસ્ત્ય કહે એ વિભીષણના, ચારે સહી પ્રધાન	૨૮
એમ રાજ્ય સહી ત્રણ બાધવ કરે, મનધરી અતિ ઉદ્ધામ,	
તેણે અમરગણુ જીત્યા સહી, મન પમાડ્યા સહુ ત્રાસ	૨૯
ત્યારે દેવતા વેગે કરી, કૈલાસ નામ જાય,	
મહારૂદ્રની બહુ શ્રુતિ કરી, એમ જયપેશ સુરરાય	૩૦
સ્વામી સુકેશને પુત્રે તો, દેવતા પમાડ્યા ભગ,	
તમ વિના તે કોણ મારે, સાથ કરો પતિગમ	૩૧
ત્યારે ધસ કે' સુકેશને વર આપિયો મેં માર,	
તેના પુત્રશુ રણમા રહી, મુદ્ધ કથમ મ્હેં નિરધાર	૩૨
તમો શા યકી હવે સાંચરો, ભગવત હોયે ભ્યાંય,	
એ વિષ્ણુધી પ્રાણે ધરો, સંત્ય માનજે મનમાય	૩૩
પછે અમર એવુ સામળીને, વન્યા નામી શીશ	
ક્ષણમાત્રમાં સહુ આવિયા, ભ્યા હતા શ્રીજગદીશ	૩૪
કુન્ભવત દેખી અમરને, એમ વદે શ્રીમહારાજ,	
તમો કવણુ અર્થે પધાર્યા, તે મ્હોને સુરરાજ	૩૫
સુરનાયક વળતું મોલિયો, સામળો વૈકુઠસય,	
સ્વામી સુકેશના સુત આગળ, અમો રહ્યું સ્ત્રી પેર જાય	૩૬
અભિમાનવત વદે સદા અમો વિષ્ણુ શકર દોય,	
ધાતા અમો અમ આગળે, બીજો નથી સરજ્યો કોય	૩૭

૩૧ પતિગમ-ગગના પતિ ૩૬ સુરનાયક-‘પતિનાયક’ પ્ર ૧-૨

૩૭ સદા-‘તદા’ ન. ૧-૨

ત્યારે અમય કીધા અમરને, એમ વટે વૈકુંઠપત્ય;
નિરભયકાં સહુ સાંચરે, હું હણીશ એને સત્ય.

૩૮

ઉથલો.

હું હણીશ એને સત્ય એવી, ભગવંતે વાણી કહી રે;

જનકુંવર કહે સુર ગૃહે ગયા, તે રાક્ષસે જાણ્યું સહી રે.

૩૯

કડવું ૬ કું.

રાગ અંદાલગોડી.

સ્વામી એ, અગસ્ત્ય જોલિયા વાણી એ, દારંગપાણિ કયા ચિત ધરે એ;
સ્વામી એ, માધ્યવાને સાંભળી વાત એ, બ્રાત સમીપે તેડી જાય્યો એ.

હાળ.

જાંધવ પ્રત્યે એમ ઉચરે, માધ્યવાન તેણીવાર;

મહાફલકને આવી ગયા, સહુ અમરગણ નિરધાર.

૨

શિવતણી સ્તુતિ કીધી ધણી, એમ કહ્યું લાગી પાય;

સુકેશના મુત રણમાં હણે તો, સર્વને મુખ યાય.

૩

હર કહે એના પિતાને, વર આપિયો મેં સાર;

તો યુદ્ધ રણમાં એ સંધાતે, કચમ કર્ક નિરધાર.

૪

પછે અમર એવું સાંભળી, પાછા વળ્યા અવશ્યમેવ;

ખટુ વિનય કરીને વિષ્ણુને, કારણ કહ્યું તતખેવ.

૫

પદ અમય આપી અમરને, જાય્યો જગદધાર;

હું હણીશ પુત્ર સુકેશના, એક હેલા માત્ર મોઝાર.

૬

આસવાસના દેઈ વળાવ્યા, સહુ અમર માર્ગ પળાય;

હવે આપણે કરવું ધટે તે, કરો શીઘ્ર ઉપાય.

૭

પછે સુમાલી એવું સાંભળી, એમ જાય્યો નિરધાર;

આપણુ જોતાં વિષ્ણુહરનો, નથી વાંક લગાર.

૮

આપણુ સંધાતે દેવતાએ, વૈર કીધું સોય;

તો સ્વર્ગ જઈ સુર સર્વને, રણમાં હણે સર્વ કોય.

૯

વાનિત્રના નિર્દોષ કરી, રણ ચઢ્યા તણુ ચોધ;

સિંદનાદ કો કરતા હવા, મન સજળ આણી કોધ.

૧૦

કો અથ ગજ રથને વિષે, કો સિંહ શકર વિશાળ;

કો વ્યાધ મહિપ ને હંટ ઉપર, ચઢી સગયા તતકાળ	૧૧
આસખ્ય દળ સચર્યું મહીતળે, હવેા ધુમધુમકાર,	
પછે અરિય ને રધિરતણી, તો હવી જુદિ અપાર	૧૨
વળી ગૃધ્ર સિયાણા અનેક, બહુ શિયાળ બોલે ત્યાય,	
એના અપરુકન થાતા હવા, પણ નવ મણે મનમાય.	૧૩
પછે સ્વર્ગમા સહુ આનિયા, તવ હવેા ધુમધુમકાર;	
ત્યારે દૂત ઈંદ્રે મોકલ્યો, જ્યા દેતા જગદધાર.	૧૪
દૂતનું પામક સામળી, પ્રભુ તવ હવા સાવધાન;	
ગરડે ચઢી શકે કને, આવિયા થીજગવાન	૧૫
ત્યારે દેવતાએ સ્તુતિ કરી, ઈંદ્ર લાગ્યો પાય,	
ત્યારે જયજયકાર ઘઈ રહ્યો, આનંદ બંગ ન માય	૧૬
વિષ્ણુ દેખી અમુર મનમા, કોપિયો તેણીવાર;	
પછે બાણુ મૂકિયા અપરિમિત, જણે મેવની જળધાર.	૧૭
ભગવાન અતિ બાકુળ થયા, કર ધનુષ્ય લીધુ જણ;	
પછે ક્રોધ આણી દૈત્ય ઉપર, સજળ મે'લ્યા બાણુ	૧૮
ગજ આશ્વ રથ રણુમા પજા, શિર વિના પજા અસુર;	
કોના હસ્ત કોના ચરણુ છેવા, એમ કર્યું રણુમા ચૂર	૧૯
વિષ્ણુકેરા પ્રહારથી, કો નયોજ્યા નિરવાણુ;	
હવે રાખ્યા કોના નવ રહે, રણુ પડ્યું તવ બગાણુ.	૨૦
દળ દશોદિશ નાહું તદા, ભગવત પૂઠે ધાય,	
ત્યારે સુમાત્રી ધાયો તદા, અતિક્રોધ આણી ઠાય.	૨૧
બહુ બાણુ મૂકે સુમાત્રી, તવ ઢાક્યા સારંગપાણુ;	
પછે ધનુષ્ય ટંકારવ કરી, તવ ગયો ચતુરસુજણુ	૨૨
એક બાણુ હરિએ મૂકીયું, મન સમગ્ર આણી રીસ,	
તેણે સુમાત્રીના સારથીનું, પાડ્યું પૃથ્વી થીસ	૨૩
સારથી પાળે સુબટ તે, નાશી ગયો નિરધાર,	
પછે માત્રી આગ્યો રણુવિગે, મૂનધરી ક્રોધ અપાર.	૨૪
શરજોત્ર મૂઝી સદાસે, બેદિયા થીજગદીસ,	
રાખનાદ પ્રભુ કરતા હવા, મન સમગ્ર આણી રીસ.	૨૫
ભગવતજી કોપે ચઢ્યા, શર પાદબ્યુ વિકરાળ,	
તેણે માત્રીકેરા સારથીનું, છેલ્લું સીસ તતકાળ.	૨૬

વળી ગદા એક મારી પ્રભુને, ઉદર વિષે તતખેવ;	
ભગવત ને માલી વઢે, તે રહ્યા નિરખે દેવ.	૨૭
ત્યારે હાહાકાર થયો સહી, નાસે સુખટ બળવંત;	
બહુ બાણ મૂક્યા વિઠૂને, હણ્યા રણયોધ અનંત.	૨૮
માત્યવાન આવી એમ વઢે, સાંભળો કહું પરબ્રહ્મ;	
એ અધમ કૃત્ય તુ કાં કરે, શે ન લહે ક્ષત્રીધર્મ.	૨૯
જે સુખટ નાસે બધથકો, મનવિષે પામી કષ્ટ;	
એવા યોધને રણમાં હણે, તે જાણવો મહાદુષ્ટ.	૩૦
તે કર્મને તુ આચરે, રણવિષે રહી આણે ઠામ;	
જો સુખટ છે તો મુજસધાતે, કરી જો સંગ્રામ.	૩૧
ગરૂડધ્વજ કહે અમરને, મેં આપિયું વરદાન;	
સહુ રાક્ષસને રણ મારવા, જ્યમ સુખ પામે અભિરામ.	૩૨
માત્યવાન એતુ સાંભળીને, મનવિષે પામ્યો ખેદ;	
એક સાંગ મૂઝી વિષ્ણુનું, પછે હૃદય કીધું ભેદ.	૩૩
તે શક્તિ તવ પાણે ગ્રહી, કોપિયા આઘ અનત;	
માત્યવાનના ઉરમાં હણી, તવ હવો મૂર્છાવત.	૩૪
ક્ષણમાત્રમાં સાવધાન થઇ, કરે ત્રિશૂળ ગ્રહી નિરધાર;	
વિષ્ણુને મારી ગરૂડને, કયો મુષ્ટિકેરો પ્રહાર.	૩૫
ખગરાજ અતિ કોપે ચઢ્યો, પાખનો કીધો ધાત;	
માત્યવાન ઉડીને પડ્યો, લડા વિષે સાક્ષાત.	૩૬
ત્યારે સુમાલી નાશી ગયો, લડા વિષે તતકાળ;	
ભય અતિશે લાગ્યો વિષ્ણુનો, સર્વકો ગયા પાતાળ.	૩૭
એમ રાક્ષસ પૂર્વે મારિયા, રણ વિષે જગદાધાર;	
વળી દુષ્ટને સહારવા, તમે ધયો છે અનતાર.	૩૮

ઉત્થલો

ધયો છે અવતાર નિન્ને, અગત્ય કહે ત્રિબુવનધણી રે;	
જનકુંવર કહે હવે સાંભળો, ઉત્પત્તિ લક્ષ્યપતિતણી રે,	૩૯

કડવું ૭ મું

રાગ ભીમખવારી

અગરત બોલ્યા મુખે રઘુરાય રે લમચેરો કટુ ઉપાય રે,
રાનણુ પ્રગટ્યો મહાગળધારી ૭, તે જ્યા કહુ સહુ વિતારી ૭ ૧
હાળ.

એ કયા વિતારી રઘુનાથ સાબળો ચિત્ત ધરી,
એક સમે આવ્યો સુમાધી, મૃત્યુલોખ્યા વેગે કરી ૨
વૈશ્રવણુ વિમાને ચઢી નિજપિતા પ્રત્યે સચયા,
સુમાલીએ તે દેખતાં, નિચાર આતિ મનમા કર્યો ૩
એ રાત્ર્ય કરે લકાતણુ એ દુખથી મુજ તન દહે,
અમો જુદિ કેથી પેર પામિયે જ્યમ રાત્ર્ય એ મારૂ રહે ૪
એણીપેર મન વિચારતો, પાતાન ગયો આશ્રમ વિષે
કૈવસીપુત્રી પ્રત્યે જઈ એમ વાયક ત્યા બોલ્યો મુખે ૫
આહો પુત્રી તુ ત્રૌદા ધધ તારો વિવાહ મ્યા કચ્છ સહી,
હવે જા તું આશ્રમ વિશ્રવાને વચન કહું તે ચિત્ત ઘડી ૬
વચ્ચાતણી ઋષિ આગળે જઈને પ્રાર્થના નિતે કરે,
તે ધધપિ જો તુજો વરે, અર્થ સહી સહુનો સરે ૭
તેથી મુત એક આવશે વૈશ્રવણુપે અધિકો દરો,
તે રાત્ર્ય લમ પામશે દુખ શોક સહુ મારા જશે ૮
એવું પિતાનુ વાયક સુણી કૈવસી ત્યા ચાલી ખરી,
મધ્યા સમે મહ વિશ્રવાને આવી તે તો સુંદરી ૯
પદઅગૂઠે પૃથ્વી ખણે અધોમુખ રહી તે દામિની
તેણે સમે મહમાલીથી આન્યા, વિશ્રવા તે મહામુનિ ૧૦
તે ચદ્રવંની દેખતા, ઋષિએ વાણી ઉચરી,
તું ગાધર્મી કે દેવન્યા મહે મને આનંદ ધરી ૧૧
સ્વામી સુમાની રાક્ષસતણી, સુતા મુજો જાણને,
કૈવસી અભિધાન મુજ, વિશ્વાસ મનમા આણુને ૧૨
હુ જોજો આવી આવી છુ તે તમો સર્વ જાણો સહી,
સ્વામી માનદેટિ વિચારો, એની તો વાણી મહી ૧૩
પડે માનદેટિ દિગારથુ ત્યારે જાણુ થયુ વેગે કરી

મને વરવાતણી ઇચ્છા કરેછે, મન વિષે તે મુંઢરી	૧૪
વિશ્વયા કહે સધ્યા સમે, પ્રેમદા આવી મુજકને;	
તો ત્રણ પુત્ર ને એક તનયા, કામિની હશે તુને.	૧૫
તેમાં કનિષ્ઠ સુત જે આવશે, તે વશ મારો રાખશે,	
એક પુત્રી ને બે પુત્ર તે, ત્રૈલોકમા પાપી યશે.	૧૬
વનિતા કહે તમચઢી સુત તે, પાપી કષ્ટ ધટે નહિ;	
એ ભવિષ્ય નિરમ્બુ બામિની, પછે પાણિમદણ કયું સહી	૧૭
પછે દિવસ બહુ વહી ગયા, ત્યારે ગર્ભ કૈકસીને રહ્યો,	
પ્રસવ સમે શ્રીરામજી, ઉત્પાત નવ જાયે કહ્યો	૧૮
બહુ નક્ષત્ર ગણ તૂટી પડે, રૂધિરવૃષ્ટિ સળળ થઈ,	
મહી વિષે કંપારવ થયો, શેષનાગ બચ પામે સતી	૧૯
સરિતા સઘાતે સમુદ્રજળ, ઉઢેળ થયો અતિધણ્યો;	
રવિ ચંદ્ર અતિ આખા થયા, બહુ શબ્દ હોય બિહામણો.	૨૦
દેવ યજ્ઞ દિગ્પાળ કિન્નર, મુનિસુર કપ્યા સહી;	
તેણે સમે ત્યાં કૈકસીએ, બાળકને પ્રસવ્યો સહી.	૨૧
જુજ વીશ ગુરતક દશ, તેની મનોહર કાયા કરી,	
તે તેજસ્વી પ્રચડ દીસે, ગર્જના ગાઢે કરી.	૨૨
ત્યાં કમળભૂ આબ્યા સહી, બાળક અનસોકન કયું;	
પછે બ્રહ્માએ મન વિમાશી, એતુ નામ દશગ્રીવ ધર્મ	૨૩
વળી બાળક બીજે ઉઢે થયો, કુબકર્ણ નામ ધર્મ સહી;	
પર્વતપે પ્રચડ તન, મર્યાદા ન જાયે કહી.	૨૪
તેને પુત્રી એક આવી સહી, શર્પણખા નામ જે તેહતાણુ;	
કૈકસી તે તેણે સમે, આનદ પામી મન ધણુ	૨૫
કનિષ્ઠ સુત પછે આવિયો, વિશ્વવાચહે વેગે કરી;	
તેતુ નામ પાડ્યું વિભીષણુ, આનદ અતિ મનમા ધરી.	૨૬
રઘુનાથ એતું સાબળી, અમરસ્યશુ વાણી જિયરી;	
જુજ વીશ મસ્તક દશ હવા, તે કારણ કરો મુજ વિગ્તરી.	૨૭
અવિઅગરસ એણે પેરે ડિયર્વા, સાબળો કહું તે વારતા.	

૨૦. ઉઢેળ થયો-મર્યાદા મૂકીને સમુદ્ર ઉતર્યો. ૨૩. કમળભૂ-બ્રહ્મા. દશગ્રીવ-દશ ડોકાવાળો રાવણ. ૨૪. કુબકર્ણ-કુબ જેવા કાનવાળો. ૨૫. શર્પણખા-સૂપડા જેવા નખવાળો. ૨૬. કનિષ્ઠ-સૌથી નાનો.

- એમ શીશ નવ હોમ્યા સહી, મન આણી જ્ઞાન વિવેક;
દશસહસ્ર વર્ષ વહી ગયાં, ત્યારે રહ્યું મસ્તક એક ૬
- તે છેદવા તત્પર થયો, દશગ્રીવ તેણીવાર;
ત્યારે બ્રહ્માજી ત્યાં પધાર્યા, મન ધરી પ્રેમ અપાર ૭
- તિષ્ઠ તિષ્ઠ મુખ ધાતા વદે, હવે માગ તુ વરદાન,
સુત તાર તપ દેખી કરી, હું તો થયો તુષ્ઠમાન ૮
- દશગ્રીવ એવું સાબળી, જઈ ચરણે લાગ્યો સોય;
સ્વામી પ્રાણીને તો મૃત્યુ પાપે, નથી શત્રુ કોય ૯
- તેહતણો ભય તમો નિવાગે, મને હેવામાત્ર મોઝાર,
હું દેન યક્ષ રાક્ષસયકો, રણુમા ન પામુ હાર. ૧૦
- નગ નાગ કિન્નર નિશાચર, મને ન છોતે નિર્માણુ;
વળી પશુ માણુમ રણુવિરે, મુજ આગળ કવણુ પ્રમાણુ? ૧૧
- ત્યારે ધાતા કહે જા એમ હરો, માન એ વાયક વેદ,
તારાં નવે શીશ ઉદય હજો, જે તે કર્યા છે છેદ. ૧૨
- એવો તે વર આપી વિરચી, વળિયા [સાચી] ક્ષણુમાય;
વેગે કરી આવ્યા વિભીષણુ, તપ કરેછે બ્યાય. ૧૩
- પછે કમળભૂ બોલ્યા જઈ, સે'જો વિભીષણુની સગ;
વર માગ્ય તુ મુન શીઘ્ર થઈ, આનંદ આણી અગ. ૧૪
- ત્યારે વિભીષણુ વળતો વદે, વર આપીએ મુજ સાર,
મારી મતિ સ્વામી ધર્મથી, નન ચગે એક લગાર ૧૫
- તમો દયા આણી મન વિવે, હવે કરો પરમ દૃપાય,
વણુ શીખવી મને આવડે, બ્રહ્માન્ત્રની વિધાય ૧૬
- ત્યારે બ્રહ્મા કહે સદી એમ હરો, જા મેં વર આપિયો સાર,
તુને જરા મૃત્યુ ભય નિવાયો, જાણુજે સુતકુમાર ૧૭
- કુભકર્ણુને વર આપવા, આવ્યા સહી અવસ્થમેવ,
તેણે સમે ધાતા પ્રત્યે, મસ્તકતી હચમી તતખેવ ૧૮
- કુભકર્ણુ મહાપાપીષ્ઠ છે, તેણે ભક્ષ કર્યા ઋષિ સોય;
હવે એને વર આપ્યાયકી, હું જ પામશે સર્વ કોય ૧૯
- એવું સાબળીને સરસ્વતીશ્રુ, વદે બ્રહ્મા તાત;

- મુજ માતામહની એ લંકા, મુને આપો રહેવા કાળ. ૧૨
- એવું સુણી વૈશ્રવણ આવી, લાગ્યો પિતાને પાપ;
દશગ્રીવે જે દૂત મોકલ્યો, તે કહ્યો સર્વ ઉપાય. ૧૩
- તે માટે જે કહેવું ધટે તે, મુજને કહો તાત;
એવું સુણીને વિશ્રવા બોલ્યા, સાંભળ કુંવર વાત. ૧૪
- એ એને પહેલાં બહુ વાંચો, ન ક્યું વાચક લેશ;
મહાપાપી દશગ્રીવ છે તે, ફોકલ કરશે ક્યેશ. ૧૫
- દુષ્ટ સધાતે મુદ્દ કરતાં, ઉચપણું સર્વ જાય;
તે માટે એને આપો લકા, મૂકી સર્વ ઉપાય. ૧૬
- વિશ્રવા કહે દેવાસ વિષે, સુત શીઘ્રે થઈને સધાવો;
અક્ષકા નામે નગર મનોહર, વેગે તેહ વસાવો. ૧૭
- તે સ્થાનક તું રહે નિરતર, આણી મન ઉદાસ;
વૈશ્રવણ પછે ત્યાંથી આદ્યો, માગી પિતાકને આશ. ૧૮
- વાસી રહ્યો પછે અક્ષકાનગરી, આણી આનંદ અંગ;
ત્યમ દશાનન લંકામાં આવ્યો, બહુ રાક્ષસ લેઈ સંગ. ૧૯
- દશગ્રીવને ત્યાં રાજ્યતણો, અભિષેક હવે નિરવાણ;
રાવણની લંકા નગરીમાં, વેગે વરતી આણ. ૨૦
- પ્રથમ રાખ્દ વાગિત્ર વાળે, થઈ રહ્યો જયજયકાર;
વિદુન્નિર્દય શૂર્પણખાનો, વિવાહ કર્યો નિરંધાર. ૨૧
- એક દિવસ રાવણ વન આવ્યો, મૃગયા રમવા સોય;
તેણે સમે માગમાં મળિયો, મયદાનવ જે હોય. ૨૨
- પૂરે કન્યા મહામનોહર, પછે રાવણરાય;
કાણ તમે આહો ક્યાંથી આવ્યા, કહો મને સત્ય ઉપાય. ૨૩
- વળતો મયદાનવ એમ બોલ્યો, આણી પ્રેમ અપાર;
આ પુત્રીનો વિવાહ કરવા, હું આવ્યો નિરંધાર. ૨૪
- એક વાર ઇંદ્રની અપ્સરા, હેમા આવી પાસ;
કનકતણું ભુવન નિરખ્યું, આણી મન ઉદાસ. ૨૫
- પછે સહસ્ર વર્ષ મુજ સંગ રહી, આનંદ આપી મન;
એક પુત્રીને જે બાળક પ્રસવ્યા, ગાઈતે સ્વર્ગભુવન. ૨૬
- મયદાનવ અભિધાન માર્ગે, તે કહ્યો એ વિસ્તાર;

- કોણ તમે કોણ સ્થાનક રહોછો, કહો મને સારોદ્ધાર. ૨૭
 રાવણ કહે બ્રહ્માત્મજનનદન, તેહતણો હું તન;
 હું લકાતું રાજ્ય કંઈ, માને સત્ય વચન ૨૮
 વળતો મયદાનવ એમ બોલ્યો, આણી પ્રેમ અપાર;
 સ્વામીતમે હવે મારી પુત્રીને, કરી અંગીકાર. ૨૯
 તત્કાલ ત્યાં હૃતાશન પ્રગટ્યો, હેડે હરખ ન માય,
 રાવણુ પછે મહોદરીનો, કીધો ત્યાં વિવાય ૩૦
 સાગ એક આપી રાવણુને, આણી મન ઉત્થામ,
 મયદાનવ કહે એ સાગે, મહાશત્રુ યાશે નાગ ૩૧
 પછે વિવિધ પ્રકારની માયા હતી તે, દગમીવને સમગ્રવી;
 અનેક ગુણ તેના દેખીને, રાવણુને મન બાવી. ૩૨
 રાવણુ લક્ષ્મી મધ્યે આવ્યો, ઉવટ અગ ન માય;
 કન્યાકેરૂં રૂપ દેખતા, સહુ કો અચરજ થાય ૩૩
 વજ્રનાથાણે પછી પરણ્યો, મહાબળિયો કુબકર્ણ;
 ગધવંતનયા સરમાનું, વિભીષણે કર્યું પાણિગ્રહણ ૩૪
 પછે મહોદરીએ પુત્ર પ્રસન્ન્યો, પામી મન ઉત્થામ,
 મેઘતણી પેરે ગાળ્યામાટે, નામ ધર્મ મેઘનાદ ૩૫

ઉલ્લેખ.

- તેનું નામ ધર્મ મેઘનાદ એની, અગસ્ત્યે બાણી કહી રે;
 જનકુવર કહે રાવણુપત્યે, કુબકર્ણ તન બોલ્યો સહી રે. ૩૬

કંકણ ૧૦ મું.

રાગવેરાહી

- અગસ્ત્ય વાયક એમ બોલ્યા, સાબળો રાવણુ,
 કુબકર્ણને નિદ્રા ઘેરે, આકુળ વ્યાકુળ થાય ૧
 રાવણુરાય પ્રત્યે એમ બોલ્યો, કુબકર્ણ સિર નામી;
 ભુવન એક રચાવો અંધુના, મારે રેના આમી ૨
 પછે આઠસં આયામકેરૂં, એક રચ્યુ ભુવન અતિસાર;

૨૮. બ્રહ્માત્મજનનદન-બ્રહ્માના આત્મજ (પુત્ર-પુત્રસત્ય)ના નદન (પુત્ર-વિશ્વવો)નો હું પુત્ર

કુમકર્ણની રસના વિશે તુ, જઈ રહે સાક્ષાત	૨૦
એવો વર તમે માગજો, જે બાધ કઈ નવ થાય,	
એવું સાબળી કુમકર્ણની, છૂટ્તું વિશે ગણાયાય.	૨૧
પછે કમળજી મુખ એમ વહે, વર માગ્યું તું કુમકર્ણ,	
એવું રાક્ષસ વાયડ સાબળી, સીધું લાગ્યો ચર્ણ	૨૨
કુમકર્ણ કહે જરૂર કરી, વર આપીએ મને તાત,	
હું વર્ના ખટમામ લજો, નિદ્રા કરે સાક્ષાત	૨૩
ખટમાસે એક દિન જાગુ, જે અટાગ કરના કામ,	
એમ સદાકાળ તને હજો, બ્રહ્મા વધા તે દામ	૨૪
રામજી કહે બ્રહ્મા પ્રત્યે, એ યજુ ગદાઉત્પાત,	
ખટ માસમા જોઈએ જગાડ્યો, ત્યારે કચમ જોડે બ્રાત.	૨૫
અજ કહે સ્ત્રી શોડપ વર્ણીને, મુમધ લાગે તન,	
નિદ્રા તજી ઉઠે સતી, માનજે સહ વચન	૨૬
વર આપી બ્રહ્માજી વળ્યા, સ્વગ્યાનક પોતે જાય,	
પછે ત્રણે બાધવ આવીને, માતાને લાગ્યા પાય	૨૭
મુમાલીએ તે સાબળી, મુન પામિયા વરદાન,	
પાતાળમાથી આવિયા, સર્વેમ થઈ સાવધા :	૨૮
ધૃતરાષ્ટ્ર પ્રહસ્ત ને અમ્બન, -લક્ષ્મણ મહાવીર,	
માતૃવદાન સાથે મુમાની એમ મળ્યા સળગા ધીર	૨૯
મુમાલીએ દશમીનથ, જઈ દીધું આનિમન,	
પછે પરસ્પરે સહુકો મળ્યા, આનંદ આણી મન	૩૦
મુમાલી કહે દશગ્રોવને, લક્ષ્મણ મારી સાર,	
એક વાર હરિના મુદ્ધથી, રણ અમો પામ્યા હાર	૩૧
તે દિવસથી પાતાળમા, અમો જઈ રહ્યા સાક્ષાત,	
તે લખનિનારી રહ્યો, વૈશ્રવણ તારો બાત	૩૨
તુ તેણે રથાનક જઈ રહે મને ઉપજો આનંદ,	
મુમાલીનું વાયક મુળી એમ ઉચ્ચો દશસ્કંધ	૩૩
દશસ્કંધ કહે લખરિયો, મુજ જ્યેષ્ઠ રહેછે જ્ઞાન,	
તેનો પાપ પ્યમ કાઢિયો, ધટતુ ન-રી સાક્ષાત	૩૪

ઉથલો.

ધટતું નથી સાક્ષાત એવી, દશગ્રીવે વાણી કહી રે;
 ઋષિઅગસ્ત્ય કહે એવું સાંભળી, પ્રહસ્ત મુખ્યજોડ્યો સહી રે. ૩૫

કડવું ૯ મું.

રાગ મારૂ.

- અગસ્ત્યઋષિ વાણી એમ જોડ્યા, રધુનંદન અધિધાર;
 લંકાનગર તે રાવણુ પામ્યો, તે કહું મર્વ વિસ્તાર. ૧
- પ્રહસ્ત વદે દશગ્રીવ પ્રત્યે, તું માંભળ સત્ય ઉપાય;
 લંકાતણું તું રાજ્ય કરે, તુ ક્યાં મૂરખ મન યાય. ૨
- માતાએ પ્રસવ્યો પહેલો, તે જ્યેષ્ઠ ભ્રાત તું જનણુ;
 અપરમાતાના પુત્ર સધાતે, ગી મૈત્રી નિર્મણુ ? ૩
- (હવે) હમય સ્ત્રી કસ્યપઋષિની, જે દિતિ અદિતિ સોય;
 દિતિને તો મૃત દૈત્ય હયા, અને અદિતિના મુર હોય. ૪
- (પછે) દેવદૈત્ય રણમાં મુદ્ધ કીધુ, રાજ્ય પામવા કાળ;
 તુજ મોસાળતણી એ લકા, શે ન કરે તુ રાજ? ૫
- પ્રહસ્તતણુ એવું વાયક મુણીને, દશગ્રીવ જોડ્યો એમ;
 મુજ મોસાળતણી એ લકા, એ ભોગવે તે કેમ? ૬
- દશાનન કહે પ્રહસ્ત સંચરે, લકામા તતક્ષણુ,
 વૈશ્રવણુને પહેલે જઈ કહેજો, જાહુ વિધિ વચન. ૭
- એ લંકા પૂર્વે રાક્ષસની, વાસી છે અમો આજ,
 દશગ્રીવે કા'વ્યુ છે તુજને, આપો ગુહેવા કાજ. ૮
- એમ કરતાં નહિ આપે લકા, તો સુદેથી મેળવી;
 વૈશ્રવણુને કહે જમને, વિનય વાત સહુ કેળવી. ૯
- એવું મુણીને પ્રહસ્ત સચચો, વેગે માર્ગ પળાય;
 વૈશ્રવણુ કને આવી રહ્યો, તેને આનંદ અંગ ન માય. ૧૦
- પ્રહસ્ત વદે વૈશ્રવણુશુ, મન આણી હર્ષ અપાર;
 રાક્ષસની લંકા તમો વાસી, ન ધટે એહ લગાર. ૧૧
- દશગ્રીવે કા'વ્યુ છે તમને, તો કહું માંડી આજ;

મુજ માતામહની એ લંકા, મુને આપો રહેવા કાજ.	૧૨
એતું સુણી વૈશ્રવણુ આવી, લાગ્યો પિતાને પાય;	
દશગ્રીવે જે દૂત મોકલ્યો, તે કતો સર્વ ઉપાય.	૧૩
તે માટે જે કહેતું ઘટે તે, મુજને કહો તાત;	
એવુ સુણીને વિશ્રવા બોલ્યા, સાંભળ કુંવર વાત.	૧૪
જે એને પહેલાં બહુ વાંચો, ન કર્યું વાયક લેશ;	
મહાપાપી દશગ્રીવ છે તે, ફાકટ કરશે કલેશ.	૧૫
દુષ્ટ સંધાતે મુદ્દ કરતાં, ઉચ્ચપણું સર્વ જાય;	
તે માટે એને આપો લંકા, મૂકી સર્વ ઉપાય.	૧૬
વિશ્રવા કહે કૈલાસ વિષે, મુત શીઘ્રે થઈને સંધાવો;	
અજકા નામે નગર મનોહર, વેગે તેહ વસાવો.	૧૭
તે સ્થાનકે તું રહે નિરંતર, આણી મન ઉદ્ધાસ;	
વૈશ્રવણુ પછે ત્યાંથી આગ્યો, માગી પિતાકને આશ.	૧૮
વાસી રહ્યો પછે અજકાનગરી, આણી આનંદ અંગ;	
ત્યમ દશાનન લંકામાં આવ્યો, બહુ રાક્ષસ લેઈ સગ.	૧૯
દશગ્રીવને ત્યાં રાજ્યતણો, અભિષેક હવો નિરવાણુ;	
રાવણની લંકા નગરીમાં, વેગે વરતી આણુ.	૨૦
પત્ર શબ્દ વાજિત્ર વાળે, ધર્મ રહ્યો જયજયકાર;	
વિદ્યુન્નિર્ઘ્નશ્ચ શર્મણુખાનો, વિવાહ ક્યો નિરધાર.	૨૧
એક દિવસ રાવણુ વન આગ્યો, મૃગયા રમવા સૌય;	
તેણે સમે માર્ગમાં મળિયો, મયદાનવ જે હોય.	૨૨
પૂઠે કન્યા મહામનોહર, પૂછે રાવણુરાય;	
કોણુ તમો આહોં ક્યાંથી આવ્યા, કહો મને સત્ય ઉપાય.	૨૩
વળતો મયદાનવ એમ બોલ્યો, આણી પ્રેમ અપાર;	
આ પુત્રીને વિવાદ કરવા, હું-આવ્યો નિરધાર.	૨૪
એક વાર ઇંદ્રની અપ્સરા, હેમા આવી પામ;	
કનકતણું ભુવન નિરખ્યુ, આણી મન ઉદ્ધાસ.	૨૫
પછે સહસ્ર વર્ષ મુજ સંગ રહી, આનંદ આણી મન;	
એક પુત્રીને બે યાજક પ્રમત્યા, ગર્ભને સ્વર્ગનુવન.	૨૬
મયદાનવ અભિધાન માફ, તે કતો મે વિસ્તાર;	

કાણુ તમે કાણુ રચાનક રટાછો, કહો મને સારોદ્ધાર.	૨૭
રાવણુ કહે બ્રહ્માત્મજનનદન, તેહતણો દુ તન,	
હુ લકાનું રાજ્ય કરૂં છું, માને સત્ય વચન	૨૮
અજો મયદાનન એમ જો'યો, આણી પ્રેમ અપાર;	
ત્વામીતમે હવે મારી પુત્રીને, ટરની અગીકાર	૨૯
પ્રવક્ષણુ ત્યા હુતાગન પ્રગટ્યો, હુંડે દરખ ન માય,	
રાવણુ પછે મહોદરનો, ક્રોધો ત્યા વિનાય	૩૦
સાગ એક આપી રાવણુને, આણી મન ઉ'નામ,	
મયદાનવ કહે એ સાગે, મહાશત્રુ યારો નાશ	૩૧
પછે વિવિધ પ્રકાગ્ની ગાયા હતી તે, દસમીને સમજાવી,	
અનેક ગુણુ તેના દેખીને, રાવણુને મન ભારી	૩૨
રાવણુ લકા મધ્યે આળ્યો, ઉનટ અગ ન માય;	
કન્યાકેરૂ રૂપ દેખતા, સહુ કો અચરજ યાય	૩૩
વજ્રનાથાને પછી પરણ્યો, મહાબળિગો કુમરજી,	
મધર્વતનયા સરમાનુ, વિભીષણે ઝૂં પાણિગ્રહણુ	૩૪
પછે મહોદરીએ પુન પ્રસળ્યો, પામી મન ઉક્લાસ,	
મેધતણી પેરે ગાંધ્યામાટે, નામ ધર્યું મેધનાદ	૩૫

ઉઠતો.

તેનું નામ ધર્યું મેધનાદ એવી, અગસ્ત્યે બાણી કહી રે,	
નનકુવર કહે રાવણુપ્રત્યે, કુબકપુ તન જો યો સદી રે	૩૬

કડવું ૧૦ મું.

રાગવેનડી

અગસ્ત્ય વાયક એમ જો'યા, સાબલો રાધનરાધ,	
કુબકજીને નિદ્રા ઘેરે, આકુળ વ્યાકુળ થાય	૧
રાવણુરાય ત્યે એમ જો'યો, કુમરજી શિર નામી,	
ભુવન એક રચાવો અનુના, મારે રે'ના આમી	૨
પછે આઠસે આયામદેઈ, એક રચ્યુ ભુવન અતિગાર,	

૨૮ બ્રહ્માત્મજનનદન-બ્રહ્માના આત્મજ (પુત્ર-પુત્રવતી)ના નદન /૫.
૧-વિપ્રવા)નો હુ પુત્ર

શત આયામતણો એક કીધો, મોહોળપણે વિસ્તાર.	૩
મણિ મારોકે મુક્તાદળકેરી, રચના બહુ પેર કીધી;	
કુંભકર્ણને રહેવાતણી ત્યાં, રાગે આગા દીધી.	૪
લઘુ બાંધવ તેણે સ્થાનકે રહ્યો, હેડે હરખ ન માય;	
પછે બહુ રાક્ષસ સંધાતે રાવણ, મૃગયા રમવા બાપ.	૫
નંદન વન હતું ત્યાં સુંદર, તેહ કયું સહુ નાશ;	
દેવ મુનિ યજ્ઞ ને ઝંધાઈ, સર્વ પમાડ્યા ત્રાસ.	૬
એણે પ્રકારે રાજ્ય કરે, સર્વને દમી અવશ્ય મેવ;	
એ વાત સાંભળી વૈશ્રવણે, પછે દૂત મોકલ્યો તતખેવ.	૭
દૂતે પછે વિભીષણકને, આવી વચન કહ્યું મુખ એમ;	
વૈશ્રવણે તમને પૂછ્યું છે, સૌને કુશળી શ્રેમ.	૮
દૂતને કહે વિભીષણ ત્યાં જાઈએ, જ્યાં બેઠાછે રાવ;	
વૈશ્રવણે ત્યાં કહાવ્યું છે, તે કહુ સર્વ ઉપાય.	૯
દૂત વિભીષણ બેઠ જણ્યા આવ્યા, જ્યાં છે લંકાધીશ;	
કરજોડી ચર રાવ પ્રત્યે એમ, બોલ્યો નામી શીશ.	૧૦
સ્વામી તમ સહુને પૂછેછે, પ્રથમ કુશળ ઉપાય;	
આપણુ બ્રહ્માને કુળથી પ્રગટ્યા, નવ કરવો અન્યાય.	૧૧
તમો નંદન વન બાંજ્યું મુનિ ખીડ્યા, કયો પશુનો પ્રદાર;	
એ ખાંપણુ આપણા કુળને, ન ઘટે એક લગાર.	૧૨
એક વાર ચેતાચળ ઉપરે, તપ માંડ્યું મેં જાણ;	
ત્યાં કીડા કરતાં ઉભિમાસકર, મેં દીઠાં નિર્વાણ	૧૩
વામ ચક્ષે પાર્વતી સામ, મેં જોયું તેણીવાર;	
તે દોષે ચક્ષ રહિત થયેહું, હેલા માત્ર મોઝાર.	૧૪
તવ વજ્રના હું પામ્યો મનમાં, વળી વિમાસ્યું ખેવ;	
આદર્શ વડે તપ વ્રત કરીને, આરાધ્યા મહાદેવ.	૧૫
તવ સત્પદ હવા મુજને શકર, યચન કહ્યું મુજ સોય;	
એ વ્રત કયું મેં કે તે કાંઈ, જીજ્ઞે ન મળે કોય.	૧૬
તે મારે હું આનન્દ પામ્યો, વૈશ્રવણ અવિધારો;	
સદાશિવ કે* આજ યકી, સખા મિત્ર સહી મારો.	૧૭
નેત્ર તાઠે નિશ્ચે આવશે, માને મન અભિરામ;	

- આજયકી જે પ્રાગટ્યું, યક્ષર્ષિગ એવું નામ. ૧૮
- તે માટે આપણને ધટે છે, તપ વ્રત પુણ્ય અતિ સાર;
- આજયકી તમે દુષ્ટભાવ, નવ ધરવો એક લગાર. ૧૯
- તુજને હણવા માટે અમરે, મન વિભાસી વાત;
- એવું સુણી લેકાપતિ મનમાં, કોપે ચઢ્યો ઉતપાત. ૨૦
- હાથે હાથ ધસે એમ જોલે, સાંભળો સર્વ કોપ;
- આજ લગે તાતને સ્થાનક, વૈશ્રવણ મણ્યો જે સોપ. ૨૧
- ૨૨ સાથે જૈત્રી યથાની, મોટમતા સંભળાવી;
- પણ મુજ પરાક્રમ દેખાડીશ તુજને, કૈલાસ પર્વત આવી. ૨૨
- તુજ માટે સુર સર્વ સંધાતે, જીતું દશ દિગપાળ;
- સધજે આણુ હવે કંઈ મારી, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ. ૨૩
- રાક્ષસ કોટાનકોટિ ચઢ્યા, એમ ચાલ્યું દળ સર્વ કોપ;
- ખટ પ્રધાન સંધાતે છે તેના, નામ કહ્યું જે હોમ. ૨૪
- શુક સારણુ ધૂઆક્ષ મારીય, પ્રહસ્ત મહેદર જે વીર;
- એ ખટ પ્રધાન કહીએ રાવણના, મહાબળિયા રણધીર. ૨૫
- ધનાધિપત્ય ન્યાં રાજ્ય કરે ત્યાં, સેના આવી જાણ;

શાગ્યપાણિ કયા માલજો ૩
 વૈઞવલ્યના વાયક મુણી, યજ્ઞ થયા માવધાન રે,
 અભિમાન આજીને મનુષ્ય સાચા રે, ૨

ઢાળ

અભિમાન આજી નય્યા, યજ્ઞ ધરી ક્રોધ અપાર,
 સંભામ માડપો પરસ્પરે, તવ હવો ધમધોદાર ૩
 હવે ગદા સાગ પરિધ દગ્ગી, ખડ્ગ તે બહુ બાણ,
 ભિડીમાગ ભોગળ થઈ તોમર, પદિશ કુતંગ પાણ ૪
 એવા હમ આયુધ કંઠ ધરી, કરે પરસ્પર માર,
 ત્યારે સુમટ બહુ ગણુમા પડયા, પછે હવો દાદાગર ૫
 ગઢાત્રમુલ મુદ્ધ યજ્ઞે કર્યું રાક્ષસે નવ રહેવાય;
 લકેશ આગ્યો રણુ વિધે, તેને ક્રોધ અગ ન માય ૬
 ત્યારે મક્કા સહુ વીંટી વળ્યા, બહુ આજ્ઞ મૂકે તેહ,
 પણુ રાવણુને ગણુના નહિ, પવંતપર ભ્રમ મેહ ૭
 પછે રાવલો કરે સાગ ગાદી ને, મદા દારણુ હોય,
 તેણે પ્રદાર કીધો મક્કાને, નાશી ગયા સર્વ કોય ૮
 સુમટના રણુ શીલ હેઠા, અરણુ મેના દાય,
 ક્રોધ વીર આવી એમ વદે, સુપુત્ર મક્કાકેરા નાય ૯
 સ્વામી મક્કારાક્ષસતણુ રણુમા, મુદ્ધ દારણુ થાય,
 રક્ષત્રીવના મુદ્ધ આગળે, કોણે રણુ નવ ભય ૧૦
 મક્કારાજ એવુ સાબળા, મન અટપો ક્રોધ અપાર,
 એક સેનાપતિને તેગવી, રણુ મોકળ્યો નિશ્વાર ૧૧
 ગડતીદૂધણુ આનિયો, તે મદાસુમટ કહેવાય,
 પછે મક્કારાક્ષસતણુ, રણુમા, મુદ્ધ દારણુ થાય ૧૨
 રાક્ષસ બહુ રણુમા પડે, વરતી ગ્લો હ પાત,

- મુત્રાક્ષના શિરમાં હણી, અવનિ પડ્યો તતકાળ. ૧૫
- દશરકંધ આળ્યો રણુ વિષે, મન સખળ આણી રીસ; ૧૬
- યક્ષપતિએ ગદા મારી, દશાનનને સીચ. ૧૭
- પછે રાવણે એક સાંગ મારી, અગ્નિ સરખી જેલ; ૧૮
- જઈ હટે બેઠી સેનાપતિને, પડ્યો પૃથ્વી તેલ. ૧૯
- ત્યારે યક્ષ સહુ નાદી ગયા, મનયકી મૂકી ગર્વ; ૨૦
- વૈશ્રવણના જીવન વિષે, રાક્ષસ આળ્યા સર્વ. ૨૧
- પ્રતિદાર આળ્યો સૂર્યમાનુ, તોરણુ મહી અવશ્યમેવ; ૨૨
- લંકેશને જઈ હટે મારું, ક્રોધ ધરી તતખેવ. ૨૩
- ત્યારે દશાનન કોપે ચઢ્યો, તેનું તોરણુ લીધું પાસ; ૨૪
- જઈ સૂર્યમાનુને મારિયું, તતકાળ કીધો નાશ. ૨૫
- પછે ધનદે તેડાવિયો, મણિભદ્ર તેણીવાર; ૨૬
- જા રણુ વિષે ઉતાવળો, આગા આપી સાર. ૨૭
- મણિભદ્ર રણુમાં આવિયો, આનંદ અંગ ન માય; ૨૮
- રાક્ષસ સંધાતે યુદ્ધ માંડ્યું, ક્રોધ આણી કાય. ૨૯
- મણિભદ્ર ને દશરકંધનું, યુદ્ધ દારણુ દેાય; ૩૦
- બેહુ સુખટ સરખા પરાક્રમી, પ્રાણે ન પામે ક્રોધ. ૩૧
- મણિભદ્ર અતિ કોપે ચઢ્યો, પછે ગદા મૂકી એક; ૩૨
- પતિલંક તવ બ્યાકુળ યયો, દેખતાં મુખટ અનેક. ૩૩
- પછે રાવણે કર સાંગ મહી, ક્રોધશુ કીધો પ્રહાર; ૩૪
- મણિભદ્ર રણુમાંહે પડ્યો, તવ હવો હાહાકાર. ૩૫
- યક્ષ સકળ નાદા દેખતાં, કુબેર આળ્યા જાણી; ૩૬
- મન ક્રોધ આણી દશાનનશુ, ઊચ્યો તવ વાણી. ૩૭
- મુણુ પાપી કૃત્ય તારાયકી, તું નર્ક પામીશ જાણ; ૩૮
- પછે વાયક મારાં મનવિષે, તું સંભારીશ નિરવાણ. ૩૯
- એવું કહી રણુમાં ધસ્યા, બેહુ સુખટ પરમ હિદાર; ૪૦
- પછે ગદાયુદ્ધ કરતા હવા, મન ધરી ક્રોધ અપાર. ૪૧
- કુબેર અતિ કોપે ચઢ્યો, અગ્ન્યશ્રૂ મૂક્યું તતખેવ; ૪૨
- વારણુ મૂકી રાવણે, શર સમાળ્યું અવશ્યમેવ. ૪૩
- પછે દશાનન કોપે ચઢ્યો, અદ્રશ્યુત કીધો પ્રહાર; ૪૪

યક્ષસાજ મૂર્ચ્છાગત થઇ, અવનિ પડ્યો નિરધાર	૩૦
બગાણુ અતિ મધુમા પડ્યુ, ઠામ પામ્યા મન,	
કુબેરને યક્ષ સોઇ ગયા, જ્યાં હતું નદન વન	૩૧
તેણે રાક્ષસની મેના નિરે, થઇ રહ્યો જયજયકાર,	
વિમાન લીધુ રાત્રે, યક્ષસાજનુ નિરધાર	૩૨
વાજિન વાજે અતિ ધણા, રાક્ષસ ધરે મન ગર્વ,	
કુબેરની નિહ જે હતી તે, હરી દુષ્ટે સર્વ	૩૩

ઉચ્ચે

હરી દુષ્ટે મરં એવી, આત્યે વાણી કહી રે,	
જનકુવર કહે રાવણુ પછે, કેસાસ પ્રત્યે ચાલ્યો સહી રે.	૩૪

કડવું ૧૨ મુ.

રાગ કેદારી,

અમરતપ્રકાશિ એમ ઊચરે, રઘુનદન જવણે ધરે,	
સચ્ચો રાવણુ ત્યાંથી કરી રે	૧
વિમાન વિષે બેઠા સર્વ, ચાલ્યુ દળ આણી ગરે,	
એક વન આવ્યા ત્યાં આનંદ ધરી રે.	૨

ઠાળ

આનંદ ધરી તે વનમાં આ-ના, રાક્ષસનો નહિ પાર;	
સુવર્ણતણે સૂરજ ઉગ્યો તમ, અરણ્ય વિષે આતકાર	૩
ત્યાં થકી વિમાન સંચર્યુ કૈનાસ ઉપર સોય,	
તેણે રથાનક તે યોગી રચુ સર્વને આશ્વસ દોય	૪
દયાનન પ્રધાન પ્રત્યે મુખ, એમ બોલ્યો તેણીવાર,	
શા માટે વિમાન રચુ એ, કરવો કવણુ પ્રધાર	૫
એવુ સામગ્રી મારીય બોલ્યો, સાબળને તતખેવ,	
કુબેરના વાસા માટે એ, નહિ ચાલે અવસ્થમેવ	૬
તેણે સમે નહી ગણુ આવ્યો, ત્રિશૂળ ઝહી નિજ માથુ,	

૧ ત્યાંથી મરી-સાચી ૩ સુવર્ણતણે ૪૦-પુષ્પક વિમાનના પ્ર-
 અસધી ૬ કુબેરના ૪૦-કુબેરનો અહીં વામ છે માટે અહીંથી જે ~
 અપરા વિના નહિ ચાલે 'એકાતે-એક પલ' પ્ર. ૧-૩.

- કોધ કરી લંકાપતિ સાથે, એવી બોલ્યો વાણ. ૭
- અહો પાપીઓ પર્વતચક્રી, તમે હેઠા ઊતરો તતખેવ;
એકાંતે ઉભયા સંધાતે, વિશ્વાસ કરેછે મહાદેવ. ૮
- નંદીનું મુખ કપિના સરજી, દેખી કીધું હાસ;
તે દેખી રાવણુ આદિ, પામ્યા મન ઉશ્વાસ. ૯
- નંદી કહે મુજમુખ નિરખી તમે, હાસ્ય કર્યું નિરધાર;
તો રીંછ વાનરને હાથે તમે, સર્વ યજ્ઞે સંહાર. ૧૦
- એવું મુણીને રાવણુ હેડો, આબ્યો તેણીવાર;
કૈલાસ પર્વતને ઉપાડી, પાણુ ધર્યો નિરધાર. ૧૧
- તેણે સમે સદાશિવ મનમાં, કોપે અદયા અવસ્થમેવ;
પ્રગચ્છુષ્ટે આંખ્યો પર્વત, બોમ પડ્યો તનખેવ. ૧૨
- પર્વત હેઠળે પાણુ રણા, દશાનનકેસ જોડ;
પરાણુ કર ન શક્યો કાઢી, મહાદુઃખ પામ્યો દેહ. ૧૩
- તેણે સમે રાક્ષસના દળમાં, દુઃખ પામ્યા સદુ આપ;
દશાનન યયો અતિ વ્યાકુળ, કરતો હવો વિશ્વાપ. ૧૪
- મહાદેવને તેને રોતો દેખી, દયા ઉપની જાણુ;
ભાર રહિત પર્વતને કીધો, ત્યારે નિકળ્યા પાણુ. ૧૫
- શ્રીશંકર વળતા એમ બોલ્યા, આણી મન અભિરામ;
તું રોયો માટે મેં તારૂં પ્રગટ્યુ, રાવણુ એવું નામ. ૧૬
- જા તારૂં વિમાન આલશે, માને સત્ય ઉપાય,
લંકાપતિ નમસ્કાર કરીને, ત્યાંથી શીઘ્ર પળાય. ૧૭
- પછે અનેક દેશકેસ જે, નરપતિ જીત્યા તતકાળ;
તો તો રાજા સર્વ આવીને, ચરણે નમ્યા ભૂપાળ. ૧૮
- એમ કરતાં હિમાચાળ આબ્યો, મહામળિયો અહંકારી;
તે વનમાં એક તપ કરેડે, મહામનોહર નારી. ૧૯
- દશાનને અવલોકી તેહને, કામ પ્રગટ્યો મન;
કન્યાની પાસે જઈ પાપી, બોલ્યો મુખ વચન. ૨૦
- મુણે શ્યામા મુંદર તન તારૂં, હવડાં તું લધુ વેશ;
વૃદ્ધાકાળ વિષે તપ કરવું, વાયક કર્યું લકેશ. ૨૧
- માત તાત તારાં કહે મુજને, કોણુ મુજ બરતાર;
કોણુકાળ તું તપ કરે, ક્યમ આવી વનમોઝાર. ૨૨

ઉથલો.

કયમ આવી વનમોઝાર અબળા, એવી દશરકંધે વાણી કરી રે;
અગસ્ય. કહે એવું સાંભળી, મુખ તાપસી બેલી સંહી રે. ૨૩

કડકું ૧૩ મું.

રાગ કેદારેા મોડી.

- અગસ્યઋષિ એમ ઉચરે, રઘુવીર તું અવિધાર;
પછે તાપસીએ રાવણતણી, પૂજા રંગી અતિ સાર. ૧
- વનિતા કહે તપ કર્યું તે, કારણ કહું સાક્ષાત;
મહાનુભાવ ઋષિ બૃહસ્પતિતણા, સુત કુદ્યધ્વજ મુજ તાત. ૨
- મારો પિતા બણતો હતો, મહાવેદ અતિ પાવન;
તેના વદનથી સત્ય માનજો, હું પ્રગટ થઈ તતક્ષણ. ૩
- ૨૫ માઈ ઠેખતાં મુખ, પામિયા અભિરામ;
એ વેદ બણતાં ઉપની તો, વેદવતી એવું નામ. ૪
- પછે દેવ દાનવ યજ્ઞ કિન્નર, ઋષિજન ને હોય;
મને વરવા અર્થે આવિયા, ટોળે મળી સર્વ કાય. ૫
- મારે પિતાએ એમ વિચાર્યું, એ કન્યા સુંદર સાર;
હું પરણાવીશ પરણાવને, મન ધરી ગ્રેમ અપાર. ૬
- એવું જાણી પરણાવી નહિ, માનજો સત્ય ઉપાય;
પછે સર્વ ત્યાંથી સંચર્યા, નિજ જીવન પોત્યાયાય. ૭
- એક દૈત્ય રાંધુ આવિયો, મન સગળ આણી રીસ;
તે પાપીએ મુજ તાતનું, તતક્ષણ છેવું શીશ. ૮
- પછે માતા મારી મન વિને, મહાદુઃખ પામી દેહ;
બરતારણ સદ્ગમન કયું, સુરસદન પામ્યાં તેહ. ૯
- મં વિમાર્યું મુજપિતાનું પયુ, યજ્ઞ નહિ નિરધાર;
તે પણુ ધર્યું મં મન વિને, એક સેવામાત્ર મોઝાર. ૧૦
- જો વરૂં તો ભગવંતને, અન્ય પુરુષ મારો જાન;
તે દિવ્યાર્થી વન તપ કરૂં, માનજો સાચી પાત. ૧૧
- રાવણ કહે મુજ સુંદરી, એ મનિ તારી ટીજ;

તમે કરી તું જાણજે, તારી યશે કાયા ફીણ.	૧૨
શું બજે છે ભગવંતને, મન કરી જે વિચાર;	
ગુણ સકળ છે મારે વિશે, તે નથી વિખણ મોઝાર.	૧૩
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં, મુજશું ન ચાલે પ્રાણ;	
શું ધાય વિખણને બામિની, મુજ આગળ કવણ પ્રમાણ?	૧૪
વેદવતી વળતું વહે, દશસ્કંધ તું અવિધાર;	
વિખણના ગુણ તારે વિશે, નવ ધરે એક લગાર.	૧૫
તે સરજે પાળે સંહારે, સમરથ શ્રીજગદીશ;	
અહોરાત્ર ધ્યાન ધરે સદી, એનું બ્રહ્માદિ સુર ધર.	૧૬
તેહ સ્વપ્નામાં પામે નહિ, દરશન એક લગાર;	
તેજ ગળે કહે તું કથાયકો, શે ન કરે મન વિચાર?	૧૭
દુર્મતિ એનું સાંભળી, મન સગળ આણી રીસ;	
વેદવતીને કેશ ઝાલી આગો, પાપીષ્ઠ લકાધીસ.	૧૮
આકંઠ કરતી કામિની, મુખ વહે વળતી વાણ;	
તે સ્પર્શે મુજને કાં કયો, હું તજીશ મારા પ્રાણ.	૧૯
આ કાયા મૂકી જાણજે, હું ધરીશ અન્ય અવતાર;	
તારા કુટુંબ સાથે તાદરો, હું કરાવીશ સહાર.	૨૦
તને હણ્યાની મને શક્તિ છે, આણ મન વિશ્વાસ;	
પણ ધણા દિન સાધન કર્યું તે, હોય સુકૃત નાશ.	૨૧
એવું કહીને અગ્નિથી, બળીબરમ થઈ તતખેવ;	
ત્યારે પુષ્પવૃષ્ટિ અમરે કરી, અતરિક્ષથી અવશ્યમેવ.	૨૨
પછે વેદવતીએ કમળ મધ્યે, પ્રગટ કીધા દેહ;	
ત્યાંધકી પાપી સંયયો પછે, આવિયો નિજ ગેહ.	૨૩
એમ દિવસ બહુ વહીને ગયા, એક સમે રાવણુરાય;	
વિમાન ખેરી સયયો તે, મહાવનની માય.	૨૪
એક સરોવર દીઠું તદા, જળ કમળનો નહિ પાર;	
વેદવતી પંકજ વિષે રહી, ત્યાં બજે જગદધાર.	૨૫
તે દટ્ટે દીકી રાવણે, પાપીએ ઝાલી પાણ;	
લકાવિષે તેહને લઇ ગયો, આનંદ મનમાં આણ.	૨૬

૧૪. પ્રાણ-અર્થાત્ કોઇ પ્રાણ (પ્રાણી)નું મારી સાથે ચાલે નહિ.

૨૪. મહાવનની માય-“મહાવન મોઝાર” પ્ર. ૧-૩;

પછે વિપ્ર તેડી પૂછિયુ, એ કન્યા કેરી હોય,	
એનાપી કુળક્ષય થશે, એમ વિપ્ર બોલ્યા સોય,	૨૭
એક પેટી મધ્યે પેદાડી, તે મેલી સાગરમાય,	
તે પેટી તરતી ગઈ, રહી નગર ત્રિધિનામાય.	૨૮
જનકે યત આરભિયો, ક્ષિતિ શુદ્ધ કરવા લાય;	
ત્યારે પેટી એક પ્રગટી સહી, ઉર્વીયકી ક્ષણમાય.	૨૯
સેવકે આવી સમર્પી, રાવને કરી પરણામ,	
પુત્રી કરી રાખી પછે, તેનું સીતા પ્રગટ્યુ નામ.	૩૦
પછે જનકના શુવન વિષે તે, બિહરી સાક્ષાત,	
જનકી સહી જાણ્યો, એ વિશ્વકેરી માત	૩૧
તમે વિષ્ણુ નિન્ને અવતર્યો, ઉતારવા જુભાર;	
તે માટે રાક્ષસનો કયો, લકા વિષે સહાર.	૩૨
પછે રાવણુ સમયો, દિગ્વિજય કરવા જાય,	
એક ઉચિરખીજ પર્વત વિષે, તે જાણ મર્યો ક્ષણમાય.	૩૩
લા યત મરતરાજ કરે છે, સામા સદ્ગુણપિદેવ,	
દશરથ પેખી આવતો, અન્ય રૂપ કીધા તતખેવ	૩૪
ત્યારે ઇદ્ર મધૂર રૂપે યયો, વરણુ હસન હોય,	
કુબેર કાચીડો યયો, ધર્મરાજ વાયસ સોય	૩૫
એણે પ્રકારે અમર રણા, એવે આન્યો રાવણુરાય;	
મરતયુ જઈ શુદ્ધ કર્યું તે, કદું સર્વ ઉપાય.	૩૬

ઉચ્ચલો.

એ સર્વ કદું ઉપાય એવી, અગસ્ત્યે વાણી કહી રે,	
જનકુંવર કહે મરત પ્રત્યે પછે, લકાપતિ બોલ્યા સહી રે.	૩૭

કડવું ૧૪ મું.

રાગ દેશાખ

અગસ્ત્ય બોલિયા રે, હવે તું સામળ રણપતિ રામ,	
દશરથ આવિયો રે, રાજા મરત જેણે દામ	૧
રાવણુ ઉચ્યો રે, મુણ્ય તું મરત પરમ ઉદાર,	

- કહે મુખ દારિયો રે, નહિતર કીજિયે યુદ્ધ અપાર. ૨
- દાળ.
- નહિતર યુદ્ધ કરે મુજ સાથે, એવી હથેલો વાણી;
એતું મુજીને મરત બોલ્યો, મહાક્રોધ મનમાં આણી. ૩
- રાય કહે તું ઉમ વટે છે, મુજ આગળ રહી આમ;
કહે રે કાણુ તું ક્યાંથી આવ્યો, નિજ મુખ કહે શું નામ! ૪
- હું રાવણુ મુજને સહુ જાણે, જન ત્રિભુવનમાંય;
મમ પરાક્રમ તું સે નવ જાણે, રહે છે તું ક્યાંય. ૫
- કુબેર મેં જીયો યુદ્ધ કરતાં, વિમાન સીધુ સાર;
પછે અનેક દેશના નૃપતિ જીતી, યાં આવ્યો નિરધાર. ૬
- રામ કહે રે જયેષ્ઠ ભાત રે, કુબેર પિતા સમાન;
તેશુ યુદ્ધ કરી મમ સીધું, વિમાન તે અતાન ? ૭
- તું સરખો પાપી નહિ બીજો, એ નિશ્ચે મન જાણે;
દુષ્ટમતિ દુર્મત્ય કરીને, શું મુખ આપ વખાણે. ૮
- ધાતાએ નિરમ્યાં છે એવાં, નરક પામવા કાળ;
એતુ કહી ધનુષ્ય મહીને, બેઠો થયો ક્ષણમાળ. ૯
- તેણે સમે સંવૃત એમ બોલ્યા, મહીપતિ પ્રત્યે વાણુ;
અહો રાય તે નવ જાણું, કર મહી ધનુષ્ય ને બાણુ. ૧૦
- દક્ષિા મહીને બેઠા પૂર્વે, સહી એમ ન કરવું રાજન;
પ્રાણીમાત્રને દુષ્ટ ન દેવું, નિર્મળ કરવું મન. ૧૧
- યદ્યપિ યુદ્ધ કરતાં રણમધ્યે, દુષ્ટ થાય જો નાશ;
તો સ્ફૂત્ય તારું સહુ બોળશે, મહીપતિ મન વિભાસ. ૧૨
- સંવૃતના એવાં વાયક સાંભળી, અત્ર તળ્યાં તવ રાય;
શુક સારણુ કહે જય રાવણુનો, એતું કહી સહુ જાંધ. ૧૩
- યદ્ય વિષે બક્ષ કર્યો રાક્ષસે, મહાનુભાવ જે હોય;
રાવણુ દુષ્ટ ગયા પૂઠે, સુર પ્રગટ હવા સર્વ કોય. ૧૪
- મયૂર પ્રત્યે એમ ઈંદ્ર બોલ્યો, વર આપ્યો તુંને એક;
પીછે વિચિત્ર થજો અતિ તારાં, જેમ શોભિત નિજ દેહ. ૧૫

૪. ક્રમ—ક્રોધમરેહું ૧૦. સંવૃત—વરણીમાં વરેલા. ૧૪. યદ્ય વિષે ૦—યદ્યમાં જે મહાનુભાવ (મોટા પ્રતાપવાળા) હતા તેમને રાક્ષસોએ બક્ષ કર્યો. તથા સર્વ સુર દુષ્ટ રાવણના ગયા પછી પ્રગટ થયા.

વેદેશુ વટે વર આપ્યાં તુજને, માબળ હસ ઉપાર્ય,	
સરોવર દેખી પ્રીતિ પામજે, સ્વેત હજે તુજકામ	૧૬
કુબેર કહે કાચીડાશુ તાર, પીત હજે સહુ તન,	
તારા શીઘ્ર નિમે સુવર્ણ હજે, મેં આપ્યો વર પાવન	૧૭
ધર્મરાજ કહે વાયસ તુજને, વર મારો નિરધાર,	
રોગમાત્ર કમળે નવ પીડે, અગે એક લગાર	૧૮
આયુષ્યબળ સળગ હજે તુજને, કરી ન શકે કે બાધ,	
વાયસભાગ સરંકો આપશે, પૂર્ણ હશે તારે શ્રાદ્ધ	૧૯
એવો વર આપીને અમર, સ્વસ્થાનક સહુ જામ,	
તાર પછી દશગ્રીવે શલા, મહામોટા જે રામ.	૨૦

ઉધણો

રાવણે શલા રામ તેહની, સખ્યા નન જાએ કહી રે,	
અગસ્ત્ય કહે અયોધ્યા વિરે, પછે દશાનન આજો સહી રે	૨૧

કડવું ૨૫ મું.

રાગ સામેરી

અગસ્ત્યઋષિ એમ બોલિયા, રઘુવીર સાબળ વાત,	
દશગ્રીવ તો પછે આલિયો, અયોધ્યાપુર તો સાક્ષાત	૧
ત્યા રાજ્ય ગમ! અનરબ્ધ કરે, મન ધરી પ્રેમ અપાર,	
તે ભૂપ પ્રત્યે લકાપતિ, એમ ઉચ્ચો નિરધાર	૨
દશગ્રીવ કહે રે અનરબ્ધ તું, મુગટ દગો નવ જામ,	
મુખ કહે હાથો શીઘ્ર થાઇ, કે મુદ્દ કર રણરાય	૩
અનરબ્ધ એવું સાબગી, મન પ્રજલ્યો તેહીવાર,	
ગત અથ રથ સાધદ મ્હાં તેનો કે'તા ન આવે પાર	૪
અનરબ્ધ દહે દુર્મતિ, મુખકુશી વટે છે વાણ,	
સામાન હું કરી સહી, તું પૈવં મનમા આણ	૫
એવું કહીને રણ વિરે, મદયો વેગે રામ,	
અનરબ્ધ ને સવળગણ, મહાયુદ્ધ દારણ થામ	૬
પ્રધાન ષટ્ સવળગણ, આલિયા મદન,	

અનરુપની સેનાતણો, આણુવા લાગ્યા અંત.	૭
દળ સકળ નાહું દેખતાં, કોપે ચઢ્યો નરધીર;	
અનરુપ આગ્યો રણ વિષે, મન સખળ આણી રીસ.	૮
પ્રધાન પદ વીંટી વળ્યા, રાવણુતણા બળવંત;	
અનરુપના સમામથી, રણે પડ્યા જોધ અનંત.	૯
વળી રાગ્નએ બહુ બાણ મૂક્યાં, કોધ કરીને ત્યાં;	
પ્રધાન પદ રાવણુતણા, તે પડ્યા અવનિર્માય.	૧૦
રાક્ષસની સેના મધ્યે, યદ્ય રહ્યો મહાઉતપાત;	
પતિલક આગ્યો યુદ્ધ કરવા, અનરુપની સંધાત.	૧૧
રાય અનરુપ કોપે ચઢ્યો, આહસે મેલ્યાં બાણ;	
તે ભેદાં દશરુદ્ધને, પરવશ થયા તવ પ્રાણ.	૧૨
પછે રાવણે વદનમાં જાણ, ક્યો હસ્તકેરો પ્રદાર;	
અનરુપ મૂઝાંગત થયો, પછે પડ્યો ભૂમિ મોઝાર.	૧૩
ત્યારે દશાનન સુખહાસ્ય કરી, એ ઉચર્યો રણમાંજ;	
મુજ સાથે તું સંમામ કરી, ફળ સદ્ય પામ્યો આજ.	૧૪
મૂઝા વળ્યે અનરુપ કહે, શું કરે આપ વખાણ;	
મને છતે કો સમામથી, એવો નથી સુભટ સુગણ.	૧૫
હુ અભિધામાં કુશળ, સુખ્ય વિશ્રવાના યુત;	
તુજ હાથે હું રણમાં પડ્યો, કો દૈવકેરું સુત.	૧૬
રાગ્ન કહે મુજ કુળ વિષે, સુખ્ય પ્રગટ પાશે રામ;	
તે શીશ તારાં છેદશે, રણ કરી મહાસમામ.	૧૭
તે વેર મારૂ વાળશે, માનજો વાયક એહ;	
એવું કહી રામે દેહ તળ્યો, સ્વર્ગલોક પામ્યો તેહ.	૧૮
એવો શાપ રાગ્નનો સાંભળ્યો, રઘુવીર તું અવિધાર;	
ત્યારે અમર હરખ્યા અતિધર્ણ, કરે પુષ્પવૃદ્ધિ અપાર.	૧૯
એવું અગસ્ત્યતું વાયક સુણી, ઉચર્યો રાધવરાય;	
એક પ્રશ્ન પ્રગટ્યુ મન વિષે, મુજ હંદે આશ્ચર્ય માય.	૨૦
રાવણુ સધાતે રણ વિષે, બહુ રાય પામ્યા હાર;	
બળહીણ શું રાગ્ન હતા, કોણે ન આશ્ચું નિરધાર.	૨૧
અગસ્ત્ય કહે રાધવ પ્રત્યે, તમે પ્રશ્ન પૂછ્યુ જોહ;	

જેણે દયાનન પ્રાપ્ત કર્યો, હું કહું કારણ તેહ.	૨૨
એક નર્મદાના તટ વિષે, માહિષ્મતી પુરી હોય;	
ત્યા રાજ સહસ્રાર્જુન કરે, તેને કળી ન શકે કોય.	૨૩
તે ભૂપને સહી જીત્યા, દશરથ આલ્યો ત્યાય;	
કો સેવકને પૂછ્યું સહી, મહીમતિ તારો ક્યાંય	૨૪
ત્યારે મોન કરી સર્વ કો રહ્યા, જે મહાસુમટ કહેવાય;	
તવ પૂછે રાવણ અન્યને, મને ક્યાં મળશે રાય.	૨૫
તે વીર વળતા એમ વદે, સુપ્ત લકષ્મણ રણધીર,	
શ્રીકૃષ્ણ રાય મર્યો છે, નર્મદાકેરી તીર.	૨૬
દશરથ એવું સામળી, ત્યાપકો શીઘ્ર પળાય;	
તે રેવાતણે તટ આવિયો, આનંદ અમ ન માય.	૨૭
નર્મદાને તટ આવતા, ઉપન્યો હરખ અપાર,	
જળકમળની સખ્યા નહિ, વનસ્પતિ બાર અદાર.	૨૮
વિમાનધી સહુ ઉતર્યો, આનંદ આણી મન;	
રાવણ કહે ગંગાધરી, આ ભૈરવજળ પાવન	૨૯
જ્યમ ગુફામાં સિંહ સંચરે, મન ભય ન આણે સેય;	
ત્યમ રેવાજળમાં રાવણે, જઈ ક્યો શીઘ્ર પ્રવેશ	૩૦
કોડ કરે જળમાં રહ્યો, પ્રધાનશુ કહી વાણ;	
તમે પ્રુપ્ત થાવો સર્વ કો, હું પૂછ્ય અવળકપાણ.	૩૧
ત્યારે રાક્ષસ એવું સામળી, તવ ગયા તે વનમાય,	
પછે પ્રુપ્તનો પંચ ક્યો, પતિલક જોતા ત્યાય	૩૨
રાવણ કહે માર્ગન કરો, રેવા વિષે સહુ વીર;	
અધઝાધ પાતિક નિવારે, એ કરે પાવન શરીર	૩૩
ત્યારે સુમટ સહુ નહાવા હવા, રેવા વિષે નિર્ધાર;	
શિવપૂજા અર્થે દયાનન, (પછે) સચ્યો તેણીવાર	૩૪
જ્યા જ્યાં રાવણ કરે પૂજા, આનંદ આણી અમ;	
અગત્ય કહે ત્યા ત્યા પ્રાટે, સુર્યવંતુ શિવસિંગ.	૩૫
ચદન પ્રુપ્ત સુગંધશુ ત્યાં, આર્યિયા સિવરાય,	

૨૯ ભૈરવ—જૂનિમાર્ગ ગંગા સ્વર્ગની નદી છે માટે તેનું જળ તો પાવન છે, પણ આ નર્મદા તો ભૈરવ (જૂનિ)ની નદી છે તેમ છતાં પણ એનું જળ વિરોધ પાવન છે. ૩૬. અવળકપાણ—મહારેવ.

વિવિધ પેરે પૂજા કરી, એમ કહ્યું સંહિતા ન્યાય.	૩૬
એમ રાવણે પૂજા કરી, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
એવે સહસ્રાર્જુન જળ વિષે, કીડા કરે નિરધાર.	૩૭
રાયે પ્રવાહ બાંધ્યો નર્મદાનો, સહજ હસ્તે સોય;	
જળે કરી તટ બાંધ્યું સહુ, રાક્ષસ ભયાતુર હોય.	૩૮
પૂજાતણા મહાપુષ્પ પરિમળ, વલ્લા જળમાં સાર;	
પછે પશ્ચિમ દિશા સહુ આવિયા, રાક્ષસ તે નિરધાર.	૩૯
શુકસારણ્ય શૃંગાપતિ, એમ ઊચર્યા તતખેવ;	
જળ વૃદ્ધિ પામ્યું શાયકી, જઈ જુઓ તો અવશ્યમેવ.	૪૦
શુકસારણ્ય એવું સાંભળી, ત્યાં યકી ખેડ જણ જાણ;	
એક અર્ધ જોજન આવિયા, ત્યારે પડ્યો દહે રાજ.	૪૧
પ્રત્યેક તન શોભા ધણી, સ્ત્રી સાથે તે નરેન્દ્ર;	
જ્યમ નભવિષે નક્ષત્રશુ, શોભિયો પૂરણ ચંદ્ર.	૪૨
શુક કહે તવ સારણ્ય પ્રત્યે, તું મહાપાર્શ્વ જોય;	
રામ જીજ્ઞાસુ બાંધ્યું છે, નર્મદાનું તોય	૪૩
પછે ખેડુ જણે આવી કહ્યું, રાવણ પ્રત્યે સાક્ષાત;	
સ્વામી સહસ્રાર્જુન કીડા કરે, જળ વિષે સ્ત્રી સંધાત.	૪૪
તેણે બાંધ્યું જળ રેવાતણું, પાણે કરી નિરધાર,	
અમે જોઈ આવ્યા રાવણ, તે કલો સહુ વિસ્તાર.	૪૫

ઉદ્યોગ.

કલો સહુ વિસ્તાર એવી, શુક સારણે વાણી કહી રે;	
શ્રીરામજનકુવર કહે, પછે દશાનન બોલ્યો સહી રે.	૪૬

કંઠુ ૧૬ મું.

રાગ વસંત.

આગસ્ત્યઋષિ એમ બોલિયા રે, તું સાંભળ રાઘવરાય;	
શુક સારણે લોકેશને રે, પછે સર્વે કલો ઉપાય.	૧
રાવણ કહે દળ આપણું રે, સાવધાન કરો સર્વકોય;	
આપણુ યાત્રી ત્યાં જઈએ રે, બ્યાં સહસ્રાર્જુન હોય.	૨

વિમાન ચઢીને સંચર્યો રે, મહામળિયો લકનરેશ,	
સહસ્રાર્જુન કને આવિયો રે, મન બધ નવ આપ્યો લેશ	૩
નૃપમત્રીશુ બોલિયો રે, દશાનન એની વાણ,	
હું આગ્યો સમામને રે, તુ કર રાજને જાણ	૪
પ્રધાન એણીપેરે ભયર્યો રે, કોઈ બધ નવ આણે મન,	
કોડા કરેછે જળ વિષે રે, સ્ત્રી સાથે રાજન	૫
જો યુદ્ધની ઇચ્છા હોય રે, તો ક્ષણ એક કરો વિશ્રામ;	
(જ્યારે) રાય હમણા અહીં આવશે રે, પૂર્ણ હશે ચિત્તહામ	૬
પહેલા યુદ્ધ અમરુ કરી રે, પછે જળે રાયને પાસ,	
પછે રાજશે સદ્ય પ્રધાનને રે, આપી તતક્ષણ આશ	૭
દશાનન કહે પ્રધાનને રે, તમો કરો યુદ્ધ અપાર,	
પદ્મત્રી એવું સાબગી રે, રણ ચઢ્યા તેણીપાર	૮
ગદા સાગ ફરશી ચઢી રે, રણ યુદ્ધ કરે બળનત,	
સહસ્રાર્જુનના સેનનો રે, ક્ષણમા આપ્યો અત	■
ગજ રથ અથ બહુ પડ્યા રે, ત્યારે હવુ દળ બગાણ,	
ભાગી વીર ગયા સહી રે, ત્યારે કર્યું રાયને જાણ	૧૦
સ્વામી રાક્ષસ રાવણ આવિયો રે, તેણે યુદ્ધ કર્યું અમસાથ,	
સેન સહુ રણમા પડ્યુ રે, ત્યારે કોપે ચઢ્યો નરનાથ	૧૧
બધ પામી સહુ મુદ્રી રે, ત્યારે કહે સહસ્રાર્જુન;	
હું રાવણને પ્રાણે કહું રે, તમો ધીર ધરો શો ન મન	૧૨
પછે ગદા ચઢીને સચર્યો રે, મન આણી કોઈ અપાર,	
પ્રહસ્ત ઉપર રાજા ધસ્યો રે, ત્યારે હવો હાહાકાર	૧૩
પ્રહસ્તે મૂમલ મુકિયુ રે, મન કોઈ ધરી તતખેવ,	
સહસ્રાર્જુને ચૂકવી રે, તે નિષ્કળ કર્યું અવસ્થમેવ	૧૪
પછે મહીપાળે ગદાતણે રે, જઈ કર્યો હદે પ્રહાર,	
જ્યારે પ્રહાર સુબટ રણમા પડ્યો રે, ત્યારે નાચી ગયા નિરધાર	૧૫
દળ દોદરો હવુ સહી રે, ત્યારે કોપ્યો લકાધીસ,	
સહસ્રાર્જુનશુ માગિયુ રે, યુદ્ધ આણી મનમા રીસ	૧૬
એક એકને તો કરે સહી રે, ગદાતણે બહુ પ્રહાર,	
પણ બેહુમા સ્થાનકથી સહી રે, કો નવ ચળે એક લગાર	૧૭

ઉભય ગદા સહી આપડે રે, તેણે અગ્નિ ઉડે નિરવાણ;	
ખન્ને જણ એવા શોભિયા રે, જાણે કેશ વૃક્ષ પ્રમાણ.	૧૮
જ્યમ પૂરે ઈંદ્રને વાળી તણ રે, રણમાં હવું સુદ અપાર,	
ત્યમ સગામ કરે સહી રે, તે ઉભય સુમટ ઉદાર.	૧૯
પરાક્રમે જુએ અંતરિક્ષથી રે, સુર સાથે દશ દિગ્પાળ;	
પૃથ્વી લાગી કપા ત્યારે, શેષ ડગ્યો પાતાળ.	૨૦
મહાસાગરન કોપિયો રે, ક્યોં ટટે ગંગાનો પ્રહાર;	
લકાપતિ વ્યાકુળ થયો રે, ભૂમિ પડ્યો નિરધાર.	૨૧
ગરડ ગ્રહે જ્યમ સર્પને રે, ગન દયા ન આણે લેશ;	
સહસ્રાર્જુને રણ વિષે સહી રે, ત્યમ ગ્રહો લકેશ.	૨૨
અમર જુએ અંતરિક્ષથી રે, સાધુ સાધુ કહે વાણી,	
રાવણ લેઈને સચ્ચો રે, રાવ પરમ ગર્વ મન આણી	૨૩
પૂઠેથી રાક્ષસ ધસ્યા રે, તિષ્ઠ તિષ્ઠ રહે સોય,	
બાણુતણી તો જલિ કરે રે, રાજ્ય ઉપર સર્વ કોય.	૨૪
મહીપતિ તવ પાઠો ફેર્યો રે, પડે મૂક્યા બાણુ નહિ પાર,	
તે પ્રહારે વ્યાકુળ થયા રે, સહ નાહી ગયા નિરધાર.	૨૫
પડે માદિખતી પુર આનિયો રે, બળિયો સહસ્રાર્જુન,	
લોક સર્વ જોવા મળ્યા રે, સગે ગ્રહો છે દશાનન.	૨૬
જયજયકાઠ ગય ભુવને હવો રે, સુખ પામ્યા સુર સર્વ,	
અગરત્ય કહે દશરકધનો રે, એમ ઉતાયો ગર્વ	૨૭
ઉથલો.	
એમ ઉતાયો ગર્વ રામે, રાવણનો સુદ મહી રે,	
જનકુવર કહે સુરસોકથી, પુષ્પત્યે વારતા લહી રે.	૨૮

ક્રૃષ્ણ ૧૭ મું.

રાગ કેદારી

પુષ્પત્યે વારતા લહી એ, દશાનન એહો મહી,
શીઘ્ર થઈ, મૂકાવવા અધિ સાચ્યા રે.

૧

૨૪. નિષ્ઠ તિષ્ઠ-ગમે રહે જિમે રહે. ૨૬ દશાનન-દશ મુખવા-

ગાદિખતી પુર છે બ્રામ, પ્રહ્લાત્મજ આવ્યા ત્યાંય;
ક્ષણભાવ, દારપાળશુ જીયર્ષા રે.

૨

દાળ.

દારપાળ પ્રત્યે એમ બોલ્યા, પુલસ્ત્ય ઋષિ વચન;
તમો સદ્ભ્રાતૃનું રામ પ્રત્યે, જઈ જાણ કરો તવક્ષણ.

૩

એવું સામળી પ્રતિદાર ગયો, કહેવા રામ પ્રત્યે શિર નામી;

૪

મહાનુભાવ મુનિ પુલસ્ત્ય પધાર્યા, દાર વિષે છે સ્વામી
એવું સામળી રામ સચર્યા, યજ્ઞને અવરયમેવ,

૫

બેઠ કર બેઠી પ્રણામ કર્યું, કહ્યું પધારીએ ભૂદેવ

મેમ સદિત રાજાએ આપ્યું, ઋષિજીને શુભ આસન,

૬

આવે પાદ નિહર કરી પૂજા, બોલ્યો ભૂપ વચન

પત્ની સલાતે મમ દેહ મજ રથ, આપુ અશ્વ બંડાર,

૭

જે ભાગે તે આપુ અધુના, આજ્ઞા આપે સાર

એવું મુરૂડી ઋષિરામ બોલ્યા, ધન્ય ધન્ય રામ મુજાણ;

૮

હું પ્રાર્થના આપ્યો ગુજકો, કરવું વચન પ્રમાણ.

જો આપે માગુ તે મુજને, આણી મન આતદ;

૯

તો રાજા તુ શીઘ્ર યજ્ઞને, મૂક હવે દયસ્કંધ.

ઋષિનણુ એવું વાચક સામળી, તન દરખ્યો મન રામ;

૧૦

રાવણુ તો પડે શીઘ્ર લગાડ્યો, પુલસ્ત્યઋષિને પાપ.

અધોમુખ રહી એણીપેર બોલ્યો, લકાકેરો ધીસ,

૧૧

આજપી મુજ ઉપર મદીપતિ, નવ કરવી તમારે દીસ.

નદ્ભ્રાતૃનું એવું વાચક સામળી, દરખ્યો હદે મોઝાર;

૧૨

અગ્નિદેવ સાન્નિધ્ય બેઠ જશે, કીધો મિત્રાચાર

દશગ્રીવને મૂકાની ઋષિજી, આજ્ઞા માગીને જાપ,

૧૩

ત્યાર પડે દશગ્રીવે છુટા, મદામોટા જે રામ

એમ કરતા પડે રાવણુ આપ્યો, કિષ્કિંધાપુરી જાય;

૧૪

નગરતાળી રચના અવલોકી, વિસ્મય યજ્ઞ રહ્યો ત્યાય

તારતધિયને તાગ સુખદ, તે વાગીનણુ પ્રધાન,

તે સાથે ગવણુ એમ બોલ્યો, આજ્ઞા મન અભિમાન

૧૫

લકાપતિ કહે વાગી પ્રત્યે જઈ, જાણુ કરો નિરવાણ;

૧ મિષ્ટ-આમન અર્ધ, પાદ અને વિષ્ટ પડે પૂજા કરી

મુજશુ મુદ્ધ કરે રણુ આવી, જો હોય દેહમાં ઘાણુ	૧૬
તારાધિપતિ વળતો એમ બોલ્યો, સાંભળ લકાધીસ;	
સસ વાયકે ટુલને સભળાનુ, જો ન આણું મન રીસ.	૧૭
વાળી સંગાતે જે કો વડિયા, આણી મનમાં ક્રોધ;	
તે સધળા નર પ્રાણે પામ્યા, ભૂમિ પડ્યા સહુ જોધ.	૧૮
જો કાયાને ધ્રુએ કુશળી, તો વલ્ય પાછો ચીર,	
ગયો વાળી તરણુ કરવા, દક્ષિણુ સાયર તીર.	૧૯
ચારે સમુદ્ર વિષે જઈ હમણાં, વાળી આવશે એવ;	
ત્યાર લગી મન સ્થિર રાળી તુ, યાંહાં રહે અવશ્યમેવ.	૨૦
શીઘ્ર કામ જો તારે હોય તો, સુણો કહુ જૂપાળ,	
દક્ષિણુ સમુદ્ર વિષે તને મળશે, મહાબળિયો કપિ વાળ.	૨૧
મંત્રીતણાં એવાં વાયકે સાંભળી, ક્રોધ રહ્યો નવ જાય,	
તારાધિપતિ કરી નિબ્રહ્મા, રાવણુ માર્ગ પળાય.	૨૨
દક્ષિણુ સમુદ્ર વિષે પછે આબ્યો, લકાપતિ તત્કાળ;	
તેણે સમે ત્યાં દટે પડ્યો, એ મહાબળિયો કપિ વાળ.	૨૩

હિથલો.

મહાબળિયો કપિ વાળી દેખી, દશાનન વિસ્મય થયો રે;	
અગત્ય કહે વિમાન તજી, પછે કપિવરની સગે ગયો રે.	૨૪

કંડુ' ૧૮ મું.

રાગ મદ્યહાર.

અગત્ય કહે લકાપતિ, પછે આબ્યો સાગરતીર રે;	
ત્યાં વાળી કપિ બેઠો હતો, જેનું ગિરિવત્ શોભે શરીર રે.	૧
પૂઠેથી પાપીસમયો, અહવાને કરે હપાય રે;	
વાલોએ દીઠો આવતો, તવ લંકાદ્રેશ રાય રે	૨
પછે એમ કરતા પામે ગયો, રઘુનદન તું અનિધાર રે;	
ત્યારે વાળીએ અહો દશસ્કંધને, મન આણી ક્રોધ અપાર રે	૩
પછે બાંહા વચ્ચે ધાલ્યો સહી, જાણે જત પડ્યો યમપાર રે;	
તવ કિંકિણપતિ ત્યાંયકો, સહી હડ્યો તે આકાશ રે	૪

૨૨. નિબ્રહ્મા-તિરસ્કાર.

- પછે પશ્ચિમ સાગર પરવયા, જે વાળી કપિવગ સોય રે,
ત્યા સંધ્યા ઝર્મ કની ગયો, જ્યા પૂર્વ સાગર દોય રે. ૫
- નિત્ય તર્પણને આચરી, આજ્યો ઉત્તર સાયર જ્યાય રે,
પછે નિત્ય તર્પણ કીધું ત્યાહા, આજ્યો દિશ્વિધા માય રે. ૬
- પોતાને પુર આપિયો, મન આપ્તી પ્રેમ અપાગ રે,
કાઠ્યો બાપ વચ્ચેથી લહેણને, પછે પડિયો ભૂમિ મોઝાર રે. ૭
- સ્વસ્થ થયો વકાપતિ, તવ એમ બોલ્યો ઈશિરાજ રે;
તમો શો કાર્યે આજના અહીં, તે કારણ કહો સદુ આજ રે. ૮
- રાક્ષમનો પતિ એમ ઉચરે, તેજે મમે જોડીને પાણુ રે,
તુજ મમોનાડ ત્રૈલોક્યમા, કો બળિયો નહિ નિરાણુ રે. ૯
- કો દૈર્ઘનાન દોડો નહિ, તુજસરખો બળિયો સલ રે,
મન પ્રવન ને ગરકથી તારી મહી અધિક ગત્ય રે. ૧૦
- કો મુમટ નથી વસુધા વિશે, તુજસરખો પગમ ઉત્તર રે,
તે માટે હું ધનુ સહી, તમ સાચે મિત્રાચાર રે. ૧૧
- કપિ રાજેન્દ્ર એવું સામળી, અતિ આનંદો અવસ્થમેન રે,
પછે હુતાશન સાનિધ્ય ગહી, બેઉ મિત્ર દવા તતખેવ રે. ૧૨
- એક માસ લગે રાખ્યો સહી, લકાનો પતિ નિરધાર રે,
કપિ આગી અહીંને સત્વંધો રાખ, પછે આજ્યો વનમોઝાર રે. ૧૩
- લા નારદજી સામા મળ્યા, ઝકરિ બોલ્યા એમ વચન રે,
દશરથ તુજ પરાક્રમ સુગ્રી, અતિ આનંદો હુ મન રે. ૧૪
- તેં છત્યા મહીપતિ પગદગી, મહાયુદ્ધ કરી રણમાય રે,
તારે વશ સદુ તારે થયે, છતીત તુ યમગમ્ય રે. ૧૫
- ત્રૈલોક્યને હુ ખલ્લયક મહી, ધમગજ મમો નહિ ગમ્ય રે,
જો તું તેને પ્રાણે કરે, તારૂં રાજ્ય નિ નટક દોય રે. ૧૬
- ગનિનદનને તો મારતા, સર્વ કાનો રળતો ગોક રે,
સાત્ર વાયક તુ મુજ માનજે, પ્રારો યશ દશે ત્રૈલોક્ય રે. ૧૭
- એવું સુગ્રી રાવણુ વદે, મન આપ્તી અતિ ઉલ્લાસ રે,
જો સદુ મને મુખ ઉપજે, મ્હું ધર્મરાજનો નાત રે. ૧૮
- એવું કહી દક્ષિણ દેશે, ગમણુ આજ્યો તતખેવ રે,
એક મુદર્તમાત્ર વિસ્મય થઈ, વિગાસે નાગદ દેવ રે. ૧૯

- આપુ ધટ્યો સહી એનો નથી, લહેતો દારણ મોય રે;
જેકો જન યગપુર ગયો તે, ન વળ્યો પાછો કોય રે. ૨૦
- મૃત્યુ રૂપિયાં આપુધ જોને, તે શું કીધી એણે દામ રે;
જગ સધાતે લંકેશ્વર જોઈ, કયમ કરશે સમાગ રે. ૨૧
- એવું વિચારી નારદ ગયા, જમરાગતણે ભુવન રે;
શુભ આસન આપી ઝાપિને, એમ બોલ્યા વચન રે. ૨૨
- સ્વામી શીઘ્રપણે આત્મા તમો, કયમ કીધી પરમ કૃપાય રે;
ધર્મ ચાલેછે મૃત્યુ લોકમાં, કે વરતે છે અન્યાય રે. ૨૩
- શીનારદ એણીપેર બોલિયા, મન આણી ગ્રેમ અપાર રે;
હું કહેવા છુમને આવિયો, તું માંબળ સૂર્યકુમાર રે. ૨૪
- રાવણુ દુષ્ટ હૃદય થયો તેણે, જીસા બૂપ રિખ્યાત રે;
તે અહીં આવ્યો સહી જાણુને, યુદ્ધ કરવા છુન સધાત રે. ૨૫
- એવું કે'તાં દષ્ટે પડ્યો, મહાજાણિયો લકાધીય રે;
દેખી નકંતણી મહાયાતના, તે પામ્યો અતિરીગ રે. ૨૬
- કો પ્રાણી જળમધ્યે પડ્યા, કો નાખ્યા નકંમોઝાર રે;
શોણિતની સરિતા વચ્ચે એમ, પ્રજાવે વિવિધ પ્રકાર રે. ૨૭
- કોને અમિએ દાદ કરતા દયા, કોને કરતા પ્રદાર અનત રે;
કો બાધ્યા નિગિડ બધશુ, કો રીર કરે ત્યા અત્ય રે. ૨૮
- કો વિપત્તિ પ્રાણી અતિધણા, કરતા મહારદન રે;
મુખ નાનાવિધ ભોગવે, જેણે કીધા પૂરે પુષ્પ રે. ૨૯
- કો છુખારવ જન ત્યા કરે, કો ત્રાલ ત્રાલ કરે નિરધાર રે;
તે લકાપતિ એવું દેખતા, મન પામ્યો ક્રોધ અપાર રે. ૩૦
- અગસ્ત્યઝાપિ એમ ઉચરે, સામગો ગીરાધવસય રે;
યમસાયે રાવણે યુદ્ધ કર્યું, તેનો છુનને કહુ ઉપાય રે. ૩૧

કલ્પ ૧૯ મું.

રાગ અદોલ.

સ્વામી એ અગસ્ત્ય ઊચરે વાણી રે, આણી આનદ અતિ ધણો રે;
સ્વામી એ દશાનન કોણે તેણી વાર રે, પછે માર કર્યો જમ દૂતને રે. ૩૨

૨૬. મહાયાતના-મોહુ ક.ખ. ૨૮. નિગિડ-સજડ.

દાળ

યમદૂતને જાહુ માર ફીવો, ગયા નાશી ખેડ;	
પછે નર્કકેરા ગ્રાણીને, સહી છોડ્યા અવસ્થામેવ	૨
ધર્મરાજના ગણ આપિયા, રણ પોંટ્યો વડાધીરા;	
તે ગદા સાગ પરિધ મૂકે, મન સળંગ આણી રીમ.	૩
કો ખડ્ગ પાણુ નિશ્ચળકેરો, હજે રણમા પ્રદાર;	
બીંડીમાળા ભોગળ જુલકી, મહી કરે મુદ્ધ અપાર.	૪
પદ્ધિશ દરશી ગજ તોગર, કુત કેરા ધાય,	
યમદૂત ને રાવણુતણુ, મદાયુદ્ધ દાઝુ ધાય	૫
એવા ઉગ્ર આયુધ પાઠવે, મન વિખે આણી ખેદ;	
શ્વદ્વાકૃત વિમાન તે, ગણમા ન પામે ભેદ	૬
શર આમસામા આપકે, તેજે અગ્નિ પ્રગટે સોય,	
રાક્ષસતણી સેના નિમે, મર્ય કો બપાલુગ હોય	૭
તવ રાવણુ હર ધનુષ્ય લેઈ, મૂકિયા જાણુ અનત,	
ધર્મરાજની સેનાતણો, આણુવા લાગ્યો અત	૮
દૂતે જાણુજ મૂકિયા, ભેદો દશાનન સોય,	
તન રધિર એવ વહે સહી, જાણે કેરુ પૂર્યો હોય	૯
પતિનક અતિ બ્યાકુળ યધ, વિમાન તન્નિયુ ખેવ,	
એક સુદર્શનમાત્ર ગયા પડી, તન શુદ્ધિ હવી અવસ્થામેવ	૧૦
સાવધાન યધ બકેશ્વર, એમ ઉચ્ચો તેણીનાર,	
જે કો સુમત્ર દોય તે રણવિખે, જમા રહો નિરધાર	૧૧
એવુ કહીને મૂકિયુ, અગ્ન્યા સુખાણુ રિશાળ,	
યમદૂત લાગ્યા દાઝરા, નાશી ગયા તતકાળ	૧૨
પછે ધનુષ્ય ટકાર કરી, રાવણુ કરે મિહ નાદ,	
તે ધર્મરાજે સાબળ્યો, નિજ કપ્પમાટે સાદ	૧૩
શત્રુકેરો જય સુણી એમ ઉચ્ચો ધર્મગય,	
રથ લાગ્ય મારો સારથી, જઈ મુદ્ધ કરે ગણમાય	૧૪
યતારને આગા આપી, ગય લવિયો તેણીનાર,	
મન ક્રોધ આણી રથ ચઢ્યો, જગતન સૂર્યકુમાર	૧૫
કાળદંડ પાણિ વિરો ધર્યો, જે મદાદાગણુ દોય,	
મૃત્યુ દેવ આગળ ધર્યો, જેણે અસ્થુકે સર્વ કોય	૧૬

કાળદડ ને ધર્મરાય મૃત્યુની, હવી એક સોભાય;	
તારે ધરા લાગી કપવા, ઉત્પાત દારણુ થાય	૧૭
રવિપુત્ર આલ્યો રણુ વિષે, આગળ યથો રવિદેવ	
તારે રાક્ષસ સહુ નાશી ગયા, અનતોક્તા અવસ્થમેન.	૧૮
પણુ દશાનન સ્થાનકધડો, નન ચલ્યો એક લગાર,	
દેહ દાતિ ગદ્ધ રાવણી, અવતોક્તા નિરધાર	૧૯
બહુ આયુધ મૂક્યા, રણે ધર્મરાયે જોહ,	
ખહુ ખાણુ મૂડી સપણે, તત્કાળ ડેવા તેહ	૨૦
પિશાચપતિ ડોષે ચઢ્યો, પાડળ્યા ખાણુ અનત,	
પછે દશરથ મૂર્છાગત થઇ, અનનિ પડ્યો બળનત	૨૧
એમ વાર સાત પડ્યો સદી, ગણુ મધ્યે લઠાવીશ,	
પછે આઠમો સત્રાગ માડ્યો, સગળ આણુ રીસ	૨૨
ધર્મરાયને લક્ષ ખાણુ મારી, કરે રણુમા પ્રહાર,	
શર ચારે ભેણી મૃત્યુને, નણુ ખાણુણુ ચતાર	૨૩
ધર્મરાય તવ બાહુગી થયા, તન મૃત્યુ યોદ્યો વાણુ,	
સ્વામા આપ મુજને આગા, હુ દર એના પ્રાણુ	૨૪
હિરણ્યક્ષ હિરણ્યકશ્યપુ, સનર વિરાચન જે હોય,	
બલિ નમુચિ દુનામુર મેં અરમા તો સન કાય	૨૫
દેવ મુનિ નગ નાગ કિનર, ચક્ષુ ગણુ ગધર્વ,	
વળી સમુદ્ર સરિતા અરણ્ય અવનિ, એ અરમા મેં સર્વ	૨૬
અર અચર ને જૈનોડયવાસી, મહાસુભટ બળનત,	
તે અરમા તેમ રાનણુતણે, કાણુમાય આણુ અત	૨૭
રવિપુત્ર એનુ સાભગી, મુખ મૂક્યો નિશ્વાસ	
કાળદડ પાણિ વિષે ધર્મો, દુટનો કરના નાશ	૨૮
(તારે) જીવન જૈણે અળગળ્યા, ઉત્પાત દારણુ થાય,	
બ્રહ્મા આવી એમ વટે, વિષ્ઠ નિષ્ઠ હો યમરાય	૨૯
વરદાન આપ્યુ એહને, મન ધરી અતિ ઉ તાસ,	
બા અમર દોષિ તેનિગથી, તુ નહિ પામીશ નાશ	૩૦
કાળદડ નિષ્ફળ નહિ, વળી તુ દણીશ એને આજ,	
તારે વાપક મુજ ગિથ્યા યને, સાત બાણુને ધમનજ	૩૧
એ ધમન ગાત સત્સાગ્ય મની, દુધ ધર્મ મુજનણુ,	

એવું વાપક સુણી વિધાતાતણ, યમગમ યોડ્યા વાણ	૩૨
કાળદડ સ્વામી ન મૂકુ, તમ વાપકથી નિર્ધાર,	
એ દુષ્ટ સુજને ન મૂકે, હું દરે કવણ પ્રકાર	૩૩
વિધાતા કહે જો દશાનન, તુજને પમાડે કષ્ટ,	
તો રથ સહિત રણમાથકી, યમરાજ યાઓ અદૃષ્ટ	૩૪
બ્રહ્માતણા હિત કારણે, પાળવા વચન નિદાન,	
યમ અન્ધ રથ ને સારથીશુ, હવા અતર્ધાન	૩૫
ત્યાર બ્રહ્મસદને બ્રહ્મા ગયા, મન ધરી અતિ ઉદાસ,	
પછે રાક્ષસો સેના વિરો, કરતા હવા મિહનાદ	૩૬
ઉધલો	

કરતો હવે સિંહનાદ રાનણ, અગરત્યે વાણી કહી રે,	
જનનર કહે લોકપતિ પછે, રસાતળ આલ્યો સહી રે	૩૭

કડવું ૨૦ મું.

રાગ હુમની

અગરત્ય કહે એમ યમ છતીને, આલ્યો રાવણરામ,	
રસાતળ સહુ રાક્ષસ આલ્યા, આનંદ અમ ન માય	૧
મણિવતીપુર સુદૃઢ શોભે, નહિ કો તેની જોડ;	
નિવાતકવચતા રાગન દરેછે, મહાનગિયા નણ કોઈ	૨
રાક્ષસ ને નિવાતકવચનું, મહાયુદ્ધ દારણ દોય,	
આન્યોઅન્ય બહુ પ્રદાર કરે પણ, દારથ ન પામે કાંય	૩
બાણ ખડ્ગે ફરશી બાના તોમર, મૂકે સુખદ સુખણ,	
શોણિત ને વગી મામળો રે, કદમ થયો નિરોણ	૪
એણીપેરે તેને યુદ્ધ કરતા, ધણ તે પ્રમોદશ મામ,	
પરસ્પરે બહુ માર કરે પણ, કો નન પામે નાશ	૫
પછે અદ્ભુત યુધ્ધ કર્યું સમજે, કેતા ન આવે પાર,	
તેણે સમે કમળજૂ અત્પી, એમ એટલા નિરંધર	૬
અરે સુખદ અમાગ કરાહો, નજુ મધે રહી જોડ,	

૩૮ અદૃષ્ટ-અતર્ધાન ૨ નિવાતકવચ-જો નામના દેલો ૬ ૬.

જય પરાજય તમે નહિ કેા ખામ્યા, સત્ય માનજે એહ	૭
ઉભય સુખટ સરખા શિરોમણિ, મહાપરાક્રમી બળધારી,	
તે માટે તમે સુદ તજી, કરવી મિત્રાચારી.	૮
અઘ્નાતણા એવા વાયક સુણીને, તવ હરખ્યા સહુ મન,	
ઉત્તર કરી હુતાશન સાન્નિધ્ય, મિત્ર થયા તતક્ષણ	૯
અંદન પુષ્પ સુગંધ સધાતે, અરમ્યો રાવણરાય,	
નિરાતકવચની બાણમાયા, આવી લાગ્યો પાય	૧૦
એક માસ લકષ્મણ રાખ્યો, સુખ પામ્યો અતિ મન,	
નિવાતકવચની આજા માગીને, ચાલ્યો ત્યા દશાનન	૧૧
અસ્ત્રપુરે પછે રાવણ આ યો, ત્યા દૈત્યતણો નહિ પાર,	
દશગ્રીવે પછે સુદ કરીને, તે જીત્યા નિસ્ધાર	૧૨
રિદ્ધિ મકળ લીધી દાનવની, દાસ કયો અવસ્થામેવ,	
પછે વરણના પુર મધ્યે સચરું, રાવણનું દળ એવ	૧૩
વરણતણા જીરનની રચના દીસે વિવિધ પ્રકાર,	
ધવળ ગૃહ પુર મધ્યે મોટા શોભે સુદર સાર	૧૪
ત્યા એક સુદર દીઠી સુરભિ, નામ નામે જોડતુ હોય	
તેના પેટથી ઉદય થયો છે, ક્ષીરસમુદ્ર તો સોય	૧૫
દશાનન વિમાન તજીને, લાગ્યો તેને પાય,	
વરણતણે જીવને આવ્યો, પછે આનંદ અગ ન માય	૧૬
હાર મિત્રે દળ હવે અપરિમિત, વરણતણ તો જોહ,	
દશાનને બહુ સુદ કરીને, નાશ પમાડયું તેહ	૧૭
અગસ્ત્ય વાણી એણીપેર બોલ્યા, સાબળ રાઘવરાય,	
વરણ સાથે સમ્રામ કયો તે, જીજને કંટુ ઉપાય	૧૮

કંડવુ ૨૧ મુ

ગગ સામેરી.

શ્રીઅગસ્ત્ય-રૂપિ એમ જોયરે, રઘુવીર સાબળ વાત,
સાનંદ થઈ સુત વરણના આવિયા કરના ધાત

જગનાથનંદને રણુ વિરો, મુકિયા બાણુ અનત;	
રાક્ષસતણુ મેનાતણો, આણુવા લાગ્યો અત	૨
ખટુ બાણુ રાક્ષસ પાઠવે, મન સખળ આણી રીમ્;	
એ સર્વ છેઘા આનતા, વ્યગ્ર થયો લક્ષ્મીસ.	૩
ત્યારે વરણુપુત્રે મેલિયા, અતિ બાણુ દારણુ ટોય;	
રાક્ષસતણી સેના વિરો, વ્યાકુલ થયા સર્વ કોય	૪
પછે મહોદર કોપે અદ્યો, કર મહી અદા પ્રયડ,	
વરણુસુતના અથ રથ, મારી કર્યો તિલખડ	૫
પોતાતણા પરાક્રમચટ્ટી, અતરિક્ષ રહીને યોધ,	
ખટુ બાણુ આમુધ પાઠવે, મન સખળ આણી કોધ.	૬
પછે રાવણે કર આપ મહી, શર સખળ મૂઝ્યા ત્યાય,	
ત્યારે વરણુસુત વ્યાકુળ થયા, તૂટી પડ્યા વનમાય	૭
ત્યારે દશાનન તે મુખટસૂ, બચ્ચો મુખ વચન,	
બખબીત યધ નાશી ગયા, પોતાતણે જીવન	૮
તમો જાણુ કરજો વરણુને, યુદ્ધકાળ આવ્યો આય,	
પ્રભાસ મત્રી વરણુનો, તતકાળ આવ્યો ત્યાય	૯
પ્રભાસ મત્રી વરણુનો કહે, ધૈર્ય આણી મન;	
ગાંધર્વ જોવા કાજ વરણુ, ગયા છે બ્રહ્મસદન	૧૦
તેના પુન જીત્યા રણુવિરો, મહાબળિયા હોય,	
તો વરણુ જીત્યો થયો, સત્ય માનજે સર્વ કોય.	૧૧
દશરક્ર્મ એવુ સાબળી, પાછો વળ્યો અવસ્થમેવ;	
પછે અસ્મપુર ગણસતણુ, દળ આનિધું તતખેવ	૧૨
તે નગર સદુ જોતા હવા, આનદ આણી મન;	
અવતોકતા દેટે પડ્યુ, મહામનોહર જીવન.	૧૩
દશરક્ર્મ કહે એમ પ્રદસ્તને, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
આ જીવનની સિદ્ધિ જોઈને, મુજને કહો નિરધાર.	૧૪
સંકેશનુ વાયક સુણી, સચચો મુખટ સુગણ,	
તે કનકાચિત જીવનમા, પ્રદસ્તો કર્યું ન્યાણુ	૧૫
ત્યારે રૂપ એક દેટે પડ્યુ, જળવત આગ્યો પાસ,	

૨ જગનાથનંદને-વરણુના પુત્રે. ૫ તિલખડ-તનતક્ષ જેવડા કંકડા

૧૦ ગાંધર્વ-ગાંધર્વની કળા-નૃત્ય ગીત વગેરે ૧૫ કનકાચિત-સોનાથી રંગેલું

બળી દ્વાર ત્રીજે જમ રહ્યો, મન ધરી અતિ ઉદ્ધાસ.	૧૬
એમ સપ્ત દ્વાર વિષે ગયો, પ્રદસ્ત પરમ ઉદાર;	
ત્યારે પુરુષ એક દષ્ટે પડ્યો, તેના તેજનો નહિ પાર.	૧૭
પ્રથમ તન શોભા ધણી ધણી, મુખે અગ્નિ મૂકે જવાળ;	
પ્રદસ્ત અતિ બ્રાહ્મણ થયો, તજ્યું જીવન તે તતકાળ.	૧૮
(મછે) પ્રદસ્ત જમ કેતો હવે, સુણ્ય લંકમદના રાય;	
હું જોઈ આવ્યો ત્યાં જમ, તે કહું સર્વ ઉપાય.	૧૯
એક સપ્તદ્વારે પુરુષ મૂકે, અગ્નિજવાળ અપાર;	
જે ગમે તે કરીએ પ્રભુ; ત્યાં તો છે એક પ્રકાર.	૨૦
એવાં પ્રદસ્તનાં વાયક સુણી, મન બય ન પામે લેશ;	
પછે રાવણે તે જીવન વિષે, કયો શીઘ્ર પ્રવેશ.	૨૧
ત્યારે સપ્તદ્વારે આવિયો, બળવંત લંકાધીશ;	
ત્યારે પુરુષ એક જોઈ થયો, મન સખળ આણી રીસ.	૨૨
કર શંખ ચક્ર ને ગદા પદ્મ, એક આયુધ પુર દાર;	
તેને કરણે કુંડળ ઝળહળે, શિર મુકુટ સુંદર સાર.	૨૩
કટિ પિતાંબર શોભા ધરે, તેતું કરે વેદ વખાણ;	
તે દશાનનશુ ક્રોધ આણી, ઊચર્યા મુખ વાણ.	૨૪
તું કોણ છે રે નિશાચર, શે કાળ આવ્યો આંચ;	
હવે કહે મુજને શીઘ્ર થઈ, યાં થકો જામશ ક્યાંય?	૨૫
રાક્ષસાધિપ વળતું વહે, અતિ ધૈર્ય આણી મન;	
તું કોણ છે આ જીવન કોતું, કહે સલ વચન.	૨૬
આ જીવન બળિનાં જાણુને, એમ વહે શ્રીઅવિનાશ;	
યેંલાં મુદ્દ મુજશુ કરી, પછે જળે મહીપતિ પાસ.	૨૭
રાવણુ કહે પ્રતિદારને, તારૂં નથી મારે કામ;	
બળિ સધાતે જાણુને, જે કરીશ મહાસગ્રામ.	૨૮
પ્રતિદાર વળતો એમ વહે, સલ વાક્ય સાંભળ સોય;	
બળિ સંધાને રણયુદ્ધ કરે, એવો નથી સમરથ કોય.	૨૯
શુણુ સકળ છે બળિના વિષે, તું માનજે નિરધાર;	
હું યુદ્ધમાંહે શિરોમણુ, એ સુખટ પરમ ઉદાર.	૩૦
પુદ્ધિવંતમાં બૃહસ્પતિ સમો, ગંભીર સમુદ્ર સમાન.	

દાતામાહે મુખ્ય એ, એમ વહે શ્રીભગવાન.	૩૧
સસવત ને ગુણગ્રાહક, દામાવંત અપાર,	
મહાકોધ અંતકના સમેા, કોણે ન ચાલે નિરધાર.	૩૨
તેજસ્વી રવિજાંતિ સરખો, વિપ્રગૌનો દાસ;	
પરાક્રમ જો હાય નિશાચર, તો જજો તેની પાસ.	૩૩

ઉચ્ચલો.

તો જજો એની પાસ એવી, પ્રતિહારે વાણી કહી રે;	
જનકુવર કહે એડુ સામળી, લક્ષપતિ ચાલ્યો સહી રે.	૩૪

કંઠુ ૨૨ મું.

રાગ પરજીઓ.

અગસ્થ બોલિયા રે, તુ સામળ શ્રીરધુનાય રે;	
દશસ્કંધ ચાલ્યો ત્યા થકી, ધૈર્ય ધરી હલવા સાય રે.	૧
બળિતણે ભુવન આવિયો, બળવત ગક્ષસ ગય રે;	
દેહકાંતિ તેની ઝળદળે, રાવણે નવ જોનાય રે	૨
પતિવ્રતા અતિ વિરમય થયો, પરિતાપ પ્રગટ્યો અગ રે;	
પછે બળે રાવણને લેધને, બેસાર્યો ઉચ્છ્રમ રે.	૩
બળિરાય વળતો બોલિયો, મુખ્ય દૈત્યકેસ મર રે;	
મ્થમ પધાર્યો છો અમભણી, તે કહીએ લંકાધીશ રે.	૪
રાવણુ કે' મેં સામળ્યો, દરિએ મલો બળિરાય રે;	
હું મૂકાવશ ચાલ્યો સહી, માનજો સહ ઉપાય રે	૫
બળિભૂષ કે' દરિએ મલો, તે ન ખૂટે નિરધાર રે;	
પ્રભુ સકળ ઘટ વ્યાપી રહ્યા, સામળ કહું વિસ્તાર રે.	૬
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ પર્વત, જેનું રૂપ મહાપ્રચડ રે,	
તેના દેહ વિષે રવિ ચર તારા, સમહીપ નવખડ રે.	૭
સમુદ્ર સરિતા સકળ પર્વત, પ્રભુમાં તુ જાણુ રે;	
તે સરજે પાળે સહારે, એ સ્વામી શારંગપાણુ રે.	૮
ચર અચર ત્રૈલોક્યવાસી, દેવ ગણુ ગધર્ રે,	

૩૨. અંતક-અમ. કોણે-તેના આગળ કોઇનું ઉપજો નહિ. ૩. બળે

શ્રોત્રોકમાહે જે હશે, તે નિષ્ણને વશ સર્વ રે	૯
કો સમે ઘટિ ઉત્પન્ન કરે, કો સમે કરે નાશ રે;	
તે કરતા પ્રતિહાર સહુ, આણુજે મન વિશ્વાસ રે	૧૦
દશરકથ વળતો બોનિયો, સાબળો સત્ય વચન રે;	
પ્રતિહાર એ દોઢકડી, હુ ભય ન પામુ મન રે	૧૧
પ્રતિહાર મુજને શુ કરે, મુજ આગળ કવણુ પ્રમાણુ રે,	
એવું રાવણુનું વાયક સુણી, બળિ બોલિયો મુખ વાણુ રે	૧૨
બળિ કહે પ્રતિહારે ક્યો, બહુ દુષ્ટનો સદાર રે,	
લકાપતિ સાબળા સહી, હુ કહુ તે વિસ્તાર રે.	૧૩
આગે મધુકૈટભ રણ હણ્યા, જે અસુર મહાબળવત રે;	
હિરણ્યકશ્યપુ ને હિરણ્યાક્ષનો, ક્ષણમા આણ્યો અંત રે.	૧૪
શશુ પુલોમા નમુચિ, એ ઉગ્ર દાનવ હોય રે,	
જુનાસુર આદે લેછ, રણમા હણ્યા સર્વ કાય રે.	૧૫
કાળનેમિ જભ જે, મહાસુભટ પરમ ઉદાર રે,	
તે સરખા બળિયા હણ્યા, એક હેલામાત્ર મોઝાર રે	૧૬
દશરકથ એવું સાબળી, પછે વિભાશ્યુ મન મોઝાર રે;	
એ ભય મને ઉપજાવવા, એવું વાયક કહે છે આ વાર રે.	૧૭
બળિતણી આઘા ગ્રહી, ચાલ્યો ધરી મન ઉલ્લાહ રે;	
પ્રતિહારને દોઢો નહિ, ત્યારે ક્યો મુખ સિંહનાદ રે.	૧૮
સૌ સૈન્ય મધ્યે આવિયો, રાક્ષમાધિપ એણી વાર રે,	
આનંદ સહુ કો પામિયા, યદ રલો જય જયકાર રે.	૧૯
પછે ચદ્રલોકને જીતવા, સંચર્યો રાવણુરાય રે,	
અગરત્ય કહે રધુનાથજી, તેતણો કહુ ઉપાય રે	૨૦
અગરત્ય ત્રપિ એમ આચર્યા, સાબળો રાઘવરાય રે,	
દશરકથ ત્યાયો સચર્યો, અતરિક્ષમારગ પળાય રે	૨૧
ચદ્રલોકને જીતવા રે, તતક્ષણ ચાલ્યો ત્યાય રે,	
તતકાળ તે આવ્યો સહી, મેર શિખર છે જ્યાય રે;	૨૨

હાળ

મેર શિખર ઉપર ચઢ્યો, બળવત રાક્ષસરાય,

૧૧- તેષ્ઠ-તે સર્વના કર્તા મારા પ્રતિહાર છે

તેણે સમે રથમા બેઠો, ઋ પુરુષ માર્ગ પળાય	૨૩
ઋ સગ બદ્ધ તેને સહી, કો ગજ કરતી નાર,	
કો પગ તળાસે સહી એમ, જય મારગ મોઝાર	૨૪
એવું દેખી ત્યા વિચ્છેદ થયો, લકાપતિ મનમાય,	
તેણે સમે પર્વતઠપિ, તતકાજ આઘ્યા ત્યાય.	૨૫
પર્વતઠપિશુ એમ વદે રાવણ વહી નમસ્કાર,	
સ્વામીજી કુશળ છે તપને રિરે, તે કહોને નિર્ધાર	૨૬
આ બુઝો કૌતુકે અભિનવુ, ઋ પુરુષ રથમા હોય,	
કો ચરણ ચાપે કામિની, કો ગાન કરતી સોય	૨૭
નિર્નયકો એ જાયછે, નથી લાજતો નિર્ધાર,	
શિર મુકુ બમ ગણુતો નથી, મનમા એક લગાર.	૨૮
ઋપિ કહે એણે યગ વ્રત, પુણ્ય કર્યો છે મહારાજ,	
તે માટે એ જાયછે, પદ મોક્ષ સેવા કાજ	૨૯
વિમાન એક અશ્વજ સહી, તેની અધિષ્ઠ શોભા હોય,	
દશાનેન કે ઋપિ ત્રણે આ વગી બીજે ત્રય	૩૦
બૂદેવ કહે એ તૃપ હતો માનજે સત્ત વચન,	
સુકૃત એ કીધાયકી જાશે ધંદાસન	૩૧
લકાપતિ વળતો વદે, માનુભાવ સાંભળ સોય,	
મને સુદ આપે સ્થુ વિષે, એવો છે બાળિયો કાચ	૩૨
ત્યારે વિદ્ય કહે વસુધા વિરે, પુર અયોધ્યા કહેવાય,	
મૌવનાથસુત ત્યા રાજ્ય કરેછે માધાતા નામે રાવ	૩૩
તે શર સુમટમા શિરોમણુ છે સમદ્રીપનો ઇશ,	
મહાસુદ્ધ વ્રજને આપશે રણુવિષે લકાધીશ	૩૪
દશગ્રીવ વળતો એમ વદે, રાક્ષસ ત્રણે તવ સોય,	
આપણુ ત્યાથી ત્યા જઈએ, જ્યા અયોધ્યાપતિ હોય	૩૫
ઋપિ કહે હમણા આવશે, જે માધાતા કહેવાય,	
એમ વાત કરતા પડ્યો દૃષ્ટે, અયોધ્યાનો રાવ	૩૬
પતિનક વગતો એમ કહે હમો રહે એણે હામ,	
સુણુ માધાતા પરાક્રમી, મને આપ રણુસમામ	૩૭
દશરથધનુ વાયક સુણી મન પ્રજલ્યો બૂપાળ,	
જન દુટ સુજ આગળપડી, નું આઘ્યો તારો કાજ	૩૮

રાવણ કહે કુબેર વરણને, ધર્મરામ મુજણ;	
મેં તે જીત્યા તુ માનવી, મુજ આજળ કોણ પ્રમાણ.	૩૯
પછે રાવણે પ્રધાનને, આગ્રા આપી ત્યાય;	
તમે માધાતા સધાતે જઈ, મુદ્દ કશે રણમાય.	૪૦
રાક્ષસ અતિ કોપે ચઢ્યો, કરે બાણવૃષ્ટિ અપાર;	
તે સર્વ હેઠા આવતાં, પતિઅયોધ્યા નિર્ધાર.	૪૧
પછે રાજાએ બહુ બાણ મે'ડ્યા, તીક્ષ્ણ અતિશે હોય,	
રાક્ષસતણી સેના વિષે, પ્રાણે થયા સર્પ કોય.	૪૨
ત્યારે પ્રહસ્ત અતિ કોપે ચઢ્યો, શર પાઠવ્યા મા'શર;	
માધાતાને રથ અથ સાથે, ક્યો રણમા ચૂર.	૪૩
પતિઅયોધ્યા કોપ્યો ધણું, પાઠવ્યા બાણ અનંત,	
તેણે પ્રહસ્ત ભેદો હંદેમા, પછે હવે મૂર્છાવત.	૪૪
માધાતાએ મુદ્ગર મઢી, ક્યો દશાનનને પ્રહાર;	
પતિશક મૂર્છાગત થઈને, પડ્યો ભૂમિ મોઝાર.	૪૫
રાક્ષસતણી સેના વિષે, ઉત્પાત દારણ હોય;	
દશમીવને રણમાહે વીંટી, રથા સર્વે કોય.	૪૬
મુદ્ગર્ત એક ગયા પછી, રાવણ થયો સાવધાન;	
કર ધનુષ્ય મઢીને આવિયો, ન્યા હનો રણ રાજાન.	૪૭
માધાતાએ એક સાગ મૂકી, અગ્નિ સરખી જેહ;	
ત્રિશૂળ મૂકી રાવણે, તતકાળ હેઠી તેહ.	૪૮
પછે રાવણે શર પાઠવ્યું, યમદક સરખું એવ;	
માધાતાને ભેદુ સહી, અવનિ પડ્યો અવસ્થાએવ.	૪૯
ક્ષણમાત્રમાં સાવધાન થયો, તે રાય પરમ ઉદાર;	
શર સખળ મૂક્યા રણ વિષે, મન ક્રોધ ધરી અપાર.	૫૦
પછે રાવણે રૂદ્રાસ્ત્ર મૂક્યું, ક્રોધ આણી મન,	
અગ્ન્યાસ્ત્ર રાયે પાઠવી, શર સમાભ્યું તતક્ષણ	૫૧
ગાધર્વાસ્ત્ર મૂક્યું, દશસ્કંધે તેણી વાર;	
વરણાસ્ત્ર મૂકી ભૂપતિ, શર નિવાર્યુ નિરધાર	૫૨
માધાતાએ કરમા મહું, પાશુપતાસ્ત્ર જે બાણ;	
વળી ખીજુ બ્રહ્માસ્ત્ર મહું, ત્યારે હવે દળ બગાણ.	૫૩

ત્યારે પુવસ્ત્યે જાળ્યુ સહી, દશરૂઢ માયો આજ;	
માવવ મધાતે રણ વિષે, આપિયા ઋષિગજ.	૫૪
ધન્ય રાજ સૂર્યવંશી, સુમટ પરમ સુમનસ;	
લકેશ ઉપર ક્રોધ આણી, રખે મૂકે બાણ.	૫૫
બહુ પેરે મહીપતિ ગ્રીષ્મ્યો, કહી વચન શ્રીમૂદેવ;	
માધાતા ને લકેશ બેઠે, મિત્ર કર્યા તતખેવ.	૫૬
પછે અયોધ્યા રામ ! સચયો, ઋષિરાજ માર્ગ પળાય;	
રાક્ષસની સેના વિષે, જય શબ્દ બહુ બોલાય.	૫૭

ઉધલો.

જય શબ્દ બહુ બોલાય રાવવ, અગસ્ત્યે વાણી કહી રે;	
જનકુપરે કહે દશાનન તે, ચદ્રલોક આલ્યો સહી રે.	૫૮

કંડવું ૨૩ મું.

રાગ આશાવરી.

અગસ્ત્યઋષિ એમ જીયરે, તું સાંભળ રાવવરાય;	
જય ચદ્રલોકને જીતવા રે.	

ઢાળ.

ચદ્રલોકને જીતવા, આલ્યો રાવણરાય;	
બહુ લોકને જોતો યજ્ઞ, અંતરિક્ષમાર્ગ પળાય	૨
પછે ચદ્રલોક આજ્યા સહી, રાક્ષસતણે નહિ પાર;	
તેને દેખતા નિશાપતિ, કોપે ચદ્રલોક તેણીવાર	૩
ચદ્રમા હિમે કરી, બાળવા લાગ્યો સર્વ;	
રાક્ષસતણી સેના વિષે, મનથી મૂક્યો ગર્વ.	૪
આયુધ પડે નિજ પાણુથી, કપવા લાગ્યા શરીર;	
ત્યારે લંકાપતિને એમ વદે જો, પ્રહસ્ત મદારણુધીર.	૫
સ્વામી હિમે કરીને સર્વકો, તજશે હમણું પ્રાણ;	
માલાયકી વળીએ ચદ્રમા સાથે, ન ચાલે નિરવાણ	૬
લંકાપતિ એવું સામગી, કરધનુષ્ય મથું નિરધાર;	
ચદ્રમા ઉપર બાણુની, પછે કરે શ્રદ્ધિ અપાર;	૭

મહાદેવ ચંદ્ર મુકિયું, દુષ્ટનો કરવા નાર;	
ત્યારે કમળભૂ આલ્યા સદી, મનધરી અતિ ઉધામ.	૮
ખલા વદે સુષ્ય દશાનન, મુજ વાચક તું અવિધાર;	
તારે દિતાર્યે મંત્ર એક, આપું તને અતિસાર.	૯
દશમીવ વળતો બોલિયો, સુષ્ય કૃપાનિધિ મહારાજ;	
સ્વામી ગયા મુજને કીજિયે, લ્પમ યાઉં નિર્ભય આજ.	૧૦
પછે મંત્ર આપ્યો ખલાએ, મલો રાવણે તેણી વાર;	
મંત્ર ભણતાં ચૂક્યો તો, ક્ષય થયો નિરધાર.	૧૧
એ મંત્ર મહે તો દશાનન, નિર્ભય થઈશ તું જાણ;	
કો દેવ દાનવ રણવિષે, તુજશુ ન ચાલે પ્રભાણ.	૧૨
ત્રિભુવનનાં એ નેત્ર છે, મહાપુરુષ નિયે દાય;	
એ સાથે વેર ન કીજિયે, પાછા વળો સર્વ કાય.	૧૩
એતું કહીને વિધાતા, પછે ગયા અલસદન;	
લાંપકી રાવણુ વળ્યો વેગે, કોષ છાંડી મન.	૧૪
પછે દેવ યશ ગાધર્વને, દુષ્ટે ક્યો બહુ પ્રહાર;	
તેની કન્યાને દરતો દવો, જે અધિક સુદર સાર.	૧૫
પછે બેસારી વિમાનમાં, ઝીતણો પાર ન હોય,	
વિમાન લાંપી સમર્થ, સી રદન કરે સર્વ કાય.	૧૬

ઉથલો.

રદન કરે સર્વ કાય અમળા, અગસ્ત્ય વાણી ઉચરે રે;	
શ્રીરામજનકુવર કહે, રધુનાથ તે શ્રવણે ધરે રે.	૧૭

કડવું ૨૪ મું.

રાગ ભાષાભતિ.

અપિ બોલિયા રે, સાંભળ્ય રાધવ વિનતિ;	
અબજાશુ રે, આલ્યો રાવણુ દુર્ભતિ.	૧
તવ રાવા રે, લાગી સર્વકો સુંદરી;	
મને હૈવે રે, રવજનથકી અલગી કરી.	૨
કો બિનતા રે, વિમાસે મનમાં બહુ;	

એ રાક્ષસ રે, બક્ષ કરશે અગળા સહુ	૩
ઝાઈ દહે-રે, શા પાતિક પૂર્વે દર્શા,	
તે આ વાર રે, આ ભવ સધળા અનુમર્ષા	૪
કા કામિની રે, રોતા મુખ વાણી કહી	
એ પાપી રે, આપણને વખતે સહી	૫
કા કામિની રે, સભારે સુત જ્ઞાતને	
મારા સ્વામી રે, રો વાટે તજી મુજને	૬
કા કામિની રે આમુખાત વ્યક્ષે કરે,	
કા કામિની રે પ્રહાર ઉત્થામાહે કરે	૭
શરિવત્ની રે, નીસાસા મૂકે સહુ,	
વિમાનમા રે ઝળાહળ વસ્તે બહુ	૮
પછે રાવણ રે, આ-એ સહી લાખ વિને	
સારે રાક્ષસ રે જયજયકાર કરતા મુખે	૯
લાજિન વાળે રે, અતિ આનદ ધણે	
શયણમા રે લાગી ચરણ રાવણતણે	૧૦
ઉઝળે રે, શીશ ધરી રામે ધણુ	
મને બાઈ રે આપ્યું તે વિધવાપણુ	૧૧
જામાતજ રે, જાણીને નવ ઉમારિયો	
મારો સ્વામી રે, રણવિષે તમે ભારિયો	૧૨
એણુ સાબળી રે દશગ્રીવે વાણી કહી	
તુજ સ્વામી રે, રણમધ્યે દોઢો નહિ	૧૩
જો જાણત રે રણ ક્યમ મારત તેહને,	
એ વાતનું રે મહાલાચન લાગ્યું મને	૧૪
ખર બાધવ રે, મારો છે જે શુભમતિ,	
સૌ સદસનો રે, રાક્ષસનો ખીધો પતિ	૧૫
તેને આપ્યું રે, રાજ્ય હકારણપણુ	
તને હેતજ રે, ખર બાધવ કરશે ધણું	૧૬
સૌ સદસનો રે ખર સેનાપતિ સ્થા મ્યો.	
દડકારણ્ય રે શયણખાશુ પરવર્ષો	૧૭
એણુ સાબળી રે રણનદન વળના વટે	

એ કયાયકી રે, આનદ દું પામ્યો હદે	૧૮
મેવનાદે રે, જીયો સુરપતિ યુદ્ધ કરી,	
તે કારણ રે, કટો સ્વામી મુજ નિસ્તરી,	૧૯
ઝાનિ જોનિયા ર, એડુ સુખી આદર ધરો,	
રઘુનાથજી રે, સાબજો મન રિધરતાપણે	૨૦
એક રામે રે, રાનણુ વન મધ્યે ગયો;	
વન સોભા રે, દેખી મનનિરમય થયો	૨૧
બહુ પુષ્પજ રે, સુરદુમ ત્યા સોભાગણા,	
સા હીદા રે, શત યૂપ મુનર્ણતણા	૨૨
દશરુધે રે, હીરો નર વેગે કરી,	
તે બેટો રે, મૃગાબર અગે ધરી	૨૩
લકાપતિ રે, આ-યો તે જોવા સહી,	
તવ શુકે રે, એવી મુખ વાણી કહી	૨૪
ઝારિ અગરત્યજ રે, એવી વાણી હચરે,	
રઘુનદન રે, આનદે અવલો ધરે.	૨૫

કલ્પું ૨૫ મું.

રાગ રામઘી

શુકળ જોતયા સુણ્ય રામન જી, તુજ સુત પામ્યો મહાવરદાન જી;
યસ સાત દવા પરિપૂર્ણ જી, મૂળ શત્રુના કરને ચૂર્ણ જી ૧

દાળ

મૂળ ચૂર્ણ કરશે શત્રુના, એ ગદાસુભટ કહેવાય,	
એણે યસ સાત કયાં સહી, તે કદુ સર્વ ઉપાય	૨
અશ્વમેધને વળિ અગ્નિજોગ, યસ તો બે સાર,	
બહુસુવર્ણક ને રાજસૂન, યસ કીધા ચાર	૩
જોમેધ વૈષ્ણવ સખમો, માહેશ્વર વિષ્ણાત,	
૩૮થી માયા તામસી, સહી પામિયો તુજન્મત	૪

૨૨ બહુપુષ્પ-ધણાપૂલનાળા સુરદુમ-દેવવૃક્ષ શત યૂપ-સો યસસ્તમ.

૨ મૂળ-મુખ' ૩ ૪ ૫ તુજન્મત-તારો પુત્ર

વળી ધનુષ્ય બાથા અક્ષય પામ્યો, કામિક રથ એ હોય;	
એણે સમે તારા પુત્ર સરખો, નથી બગિયો કોય.	૫
દશરકથ એવું સાંભળી, મુખ વદે આણી ગર્વે;	
તે પુત્ર મારા શત્રુ પૂજ્યા, યમ કરીને સર્વ.	૬
સુત સંધાતે લક્ષ્મણ, સૌમ્ય વિભીષણ ને હોય;	
ભૂપતિતથા ભૂવન વિષે, આવતા હવા સર્વ કોય.	૭
વિભીષણે દીડી સહી, પોડણવરથી નાર;	
સ્વજન સંભારી સુંદરી, મુખ કરે રૂદન અપાર.	૮
ત્યારે વિભીષણ કહે ભાતને, સ્ત્રી મહાદુ ખણી હોય;	
પરદારાકેરા ગમનથી, નર મુખ ન પામે કોય.	૯
આપણી પુત્રીને હરે, દુઃખ પામીએ મન જોમ;	
એનાં માતતાત ને ભાતબગિની, યશે દુ ખિયા તેમ.	૧૦
કુંભીનસી આપણી માના-તણી બગિની હોય;	
મધુ કો દેવ તેને હરી ગયો, દુઃખી થયાં સર્વ કોય.	૧૧
તે હરિ જોમ પાપી ગયો, હું હરી લાવ્યો આજ;	
ભગવતને વા'લું નથી, ખાનજે સંકારાજ.	૧૨
દશરકથ એવું સાંભળી, મહાક્રોધ પ્રગટયો સોય;	
મધુ દેવ દુષ્ટ હરિ ગયો, તમો ક્યાં હતા સર્વ કોય.	૧૩
સ્વામી હું તો તપને વિષે, તમપુત્ર ગયો વનમાં;	
ત્યારે મધુ પાપી આવિયો, એવો લાગ જોછને આય.	૧૪
બહુ સેન મારું આપણું, મહાયુદ્ધ કરું અવશ્યમેવ;	
કુંભીનસીને કુર્મતિ, હરી સંચર્યો તનખેવ.	૧૫
રાવણ કહે દળ આપણું, સાંપ્રદ કરો નિરંધાર;	
તે કુદને રણમાં હણું, મનક્રોધ ચડ્યો અપાર.	૧૬
એવું કહીને સચર્યો, રણ વિષે રાવણ રાય;	
પછે વિભીષણને મૂકિયા, નગરતણી રક્ષાય.	૧૭
તાન ઈદ્રજિત આગળ યોગે, મધ્ય કુમકર્ણજ હોય;	

૫. કામિક-ધ્વજ પ્રભાણે ગમન કરનારો, ભૂપતિ-રાવણ અર્થાત્ સૈ મેર આવ્યા. ૮. પોડણવરથી-મોળ વરસની. ૧૧. કુંભીનમી ધ્રુવ-વાદમીકિ રામાયણમાં કુંભીનસી રાવણની માના દાકા માદ્યવાનની દીકરી જાનલાની છોકરી કહેલી છે, તેથી રાવણને તે માસીની છોકરી યામ.

તે પૂઠે દયાનન રજો, એમ સચર્યા સર્વ કોય	૧૮
મધુપુર દળ આલ્યુ સહુ, મન ધરી કોધ અપાર,	
કુબીનસી એતુ સામળી, સામી ગઘ નિરધાર	૧૯
દયસ્કંધ કહે ક્યા બય ધરે, નિર્ભય યા નિર્ધાર;	
જે માગે તે આપું સહી, એક હેલામાન મોઝાર.	૨૦
કુબીનસી વળતું વહે, વર આપ્ય લકાધીશ,	
મારા સ્વામી ઉપર રણુરિયે, તું રખે આણે રીય.	૨૧
રાવણુ કહે માસી પ્રત્યે, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
નિર્ભય કપો તું જાણુજે, મુજ મેળન તુજ બારતાર.	૨૨
કુબીનસી ગઘ છુવનમા, પિયુને કહ્યુ તતખેવ,	
તમસાથે મળના આવિયો, લકાપતિ અવસ્થમેવ	૨૩
ઐતણુ વાયક સામળી, મધુદૈત્ય માર્ગ પળાય,	
રાવણુ સધાતે જઈ મળ્યો, આનંદ અગ ન માય	૨૪
ચદન પુષ્પ સુમધનુ, પૂજી અર્ચ્યા અતિ સાર,	
એક દિવસ રાખ્યો દયાનન, મન ધરી પ્રેમ અપાર	૨૫
રાવણુ કહે મધુ દૈત્યને, તમો આવજુ અમ સાથ,	
અમો સ્વર્ગ જાશુ સર્વે, છતવા રણ સુરનાથ	૨૬
પ્રભાતે રાવણુ સચર્યા, મધુ દૈત્ય પૂઠે હોય,	
દૈલાસ પ્રત્યે આવિયા, રાક્ષસતણુ દળ સોય	૨૭
રવિ અસ્તાગત થયો, ત્યારે રજા સર્વકો ત્યાય,	
સર્વ સેન નિદ્રાવશ થયું, આનંદ બહુ મનમાય	૨૮
પર્વત તે જોતો હવો, એકલો રાણુરાય,	
બહુ પુષ્પના પરિમળધરી, સુમધ વાયુ વાય	૨૯
દયસ્કંધને પરબલે બહુ, દેહ વિષે કામ અપાર,	
તેણે સમે દટે પડી એક, મહામનોહર નાર	૩૦
પતિલકુ તવ પાસે ગયો, જિય્યો મુખ વચન,	
તું કોણુ છે રે કમળનયની, કમલ આવી આ વન	૩૧
શરીર વદન તારૂં વિરાજીત, દેહ કાંતિ સુંદર હોય,	
ત્રેતોકચમાં મુખ્ય સુંદરી, તુજ તુલના ન આવે કોય	૩૨

કે નથી નર જૂતળ વિશે, બાવલ પરમ હ્રદાદ	
તે માટે તું બળ મુજબને, મન ધરી પ્રેમ અપાર.	૩૩
તે રંગા વળતી એમ વહે, મન વિશે આણી લાજ,	
તમે શ્વસુર દોષને એમ કહે, નન પટે મહાગજ.	૩૪
રાવણ કહે સુતા કનક કંગી, બારિયા તું દોષ,	
હું સાબગમ ધમ્મું હશે, મને કહે કાગળ સોપ.	૩૫
કુળેર બાધન તમતણો, નગકુમાર તેનો તન,	
મને સ્ત્રી તો તેની જાણુએ, મનમા સદી રાગન.	૩૬
રાવણ પટે નિમજના, કગ્તો હવો નિરધાર,	
મહાગજ કરીને ભોગની, નગકુમારમ્મી નાર	૩૭
લ્યાધકી નાહી તે સદી, મુખ મૂકતી નિ શ્રામ;	
મહારુદન કરતી બામિની, આની પટે પતિ પાસ	૩૮
કુમેરનદન એમ વહે, મને કહે સાચુ નાર,	
કોણે હું ખ પમાડી કામિની, કરે રુદન અપાર.	૩૯
વળતી તે વનિતા જીવરે, સ્વામી સામજો સત્ય વચન,	
આન્ય પુરપતો મને સ્પર્શ થયો, તે ક્ષમા કરજો મન	૪૦
હું મારમમધ્યે આનતા, મને મળ્યો રાવણરાય,	
મુજસાથે પાપીએ બગ કરીને, આચર્યો અન્યાય	૪૧
નગકુમાર એવું સામગીને, મહાદુ ખ પામ્યો આપ,	
જળઅજનિ બરી કુદને, દેતો હવો તવ શાપ	૪૨
પરસ્ત્રી વિશે ગમન કરે, બળથકો બકાવીશ,	
ત્યારે શતધા યાગે સદી, દુર્ભંતિરેશ શીશ	૪૩
પુષ્પવૃદ્ધિ તવ અમરે કરી, સતોષ પામ્યા આપ,	
તે દશાનને સામજ્યુ, એ મને દીધો શાપ	૪૪
પ્રભાતે પાપી સચર્યો, હું ખ આણુનો અતિ મન,	
સહુ સેન સાથે આનિમેશ, દશસ્કંધ સ્વર્નશુન	૪૫
ત્યારે ઇદ્ર બપ પામ્યો ધણુ, આસન તજ્યુ અવસ્થમેન,	
કર્મ મુદ્દ કરવા રણ વિશે, સાપ્રદ થયું સર્વ દેન	૪૬
એવું કહી સુરપતિ સચર્યો, જ્યા હતા શારંગપાણુ	

પરશ્વહાની પાસે જઈ, પછે ઇંદ્ર બોલ્યો વાણુ	૪૭
દશગ્રીવ રાક્ષસ આવિયો, અમરાવતી યુદ્ધકાંડ,	
સુરસહાય કરવા શીઘ્ર થઈ, ત્યાં પધારો મહારાજ	૪૮
તમો અમર હોતે રણુ વિશે, પૂર્વે હજ્યા મહાહુદ,	
તેમ દશાનનને નિવારો, તો ટળે સહુના કટ.	૪૯

કિથલો.

ટળે સહુના કટ રાખી, ઇંદ્રે સુખ વાણી કહી રે,	
શ્રીરામજનકુવર કહે પછે, ત્રિજલુ એમ બોલ્યા સહી રે.	૫૦

કડલુ' ૨૬ મું.

રાગ ભૂપાળ

શ્રીઅગરત્યસપિ (એમ) હ્રસ્વરે, રઘુનદન (તે) શ્રવણે ધરે,	
ઈંદ્રતણુ વાયક સુખી, વળતા બોલ્યા ત્રિજુવન ધણી.	૧
એ રાવણુ ખગિયો બહુ, એણે દેશ નગર જીત્યા સહુ,	
પૂર્વ તપ છે એનો ધણો, વર પામ્યો છે બ્રહ્માજીતણો	૨
એને પીડા મેં રણુમા કરે, ત્યારે સહાય બ્રહ્માજી સરે,	
તે માટે એ નિર્ભય સહી, રાવણુજી બળ આતે નહિ	૩
જ્યાં લગે તપ એનો હશે, ત્યાં લગે સહી જય પામશે,	
તે માટે પાપીયુ સહી, મેં રણુમા યુદ્ધ કરવું નહિ	૪
કો કાળ ત્રિશે નિરધાર, મેં કરવો એનો સહાર,	
ગન ઇન્દ્રા હોય બે સુરરાય, તો કની જુઓ યુદ્ધ ઉપાય.	૫
એણે ત્રિજીતણુ વાયક સુખી, સુરપતિ આ-ગો જીવનમણી,	
અમર ગાન સહુ સજ થયા, યુદ્ધ કરવાને રણુમા ગયા	૬
અ-ગોઅ-ગો થાયે યુદ્ધ, મનમાં આવે સખજો ક્રોધ,	
મટાપરાક્રમ સહુકો કરે, શ્રરાતન આતિ મનમાં ધરે	૭
પરસ્પરે તે મૂકે જાણુ, તપ પડે ચોધ છાડી પ્રાણુ,	
હવે સુમાલી રાક્ષસ જોઈ, તતક્ષણુ રણુમા આ થો તેહ.	૮
દેવતણુ હરનાને પ્રાણુ, પાપી સખજા મૂકે જાણુ,	
દશે ત્રિશે નાસે સર્વ, મનથળી છાંડીને મરે	૯

- વસુ સર્વતણા નાયક સહી, રણ આળ્યો ધીર હટે મહી,
 સુમાલી સૈન્ય કોપ્યુ ધણુ જાણે વસુપતિને રણુમા હણું ૧૦
 શર મહાવિરમ હતું જેહ, માલી સુમાલીએ પ્રેસુ તેહ,
 તવ વસુનાયક કોપ્યો જાણુ, ગદા પ્રચડ મહી પાણુ ૧૧
 સુમાલીને કાંધી ધાત, દુષ્ટ પડ્યો પાળી પાત,
 તવ રાક્ષસસેના જેહ, રણુમાયકી નાહી તેહ ૧૨
 ત્યારે મેલનાદ રણુમધ્યે ધસ્યો, તેને કોષ અબંધતર વસ્યો,
 અગસ્થ કહે સુપય રણુરાય, તેના યુદ્ધતણો કંદુ ઉપાય, ૧૩

કંડુ ૨૭ મું.

શાગ સામેરી

- અગસ્થનાપિ એમ જિયરે, સામગો રામવરાય,
 મેલનાદ આળ્યો રણુ વિરે, તેને કોષ અગ ન માય ૧
 રાક્ષસ બહુ પૂઠેય છે, જેના અતુલ પગકમ હોય,
 અમર નર અવલોકતા, નાશી ગયા સર્વ કોય ૨
 નાસતા દેખી અમરને, સહસ્રાક્ષ બોલ્યો વાણુ,
 મારા પુત્ર તો રણુમા જરી, જે જયત ચતુરસુમણુ ૩
 તેની રક્ષા કરવા નણુ વિરે, સાચરો રણુમા જોધ,
 રાક્ષસ સધાતે મુહ કરો, મન સખળ આણી કોધ ૪
 એવે ગોમુખ રથ લાળ્યો સહી, માતનિકરો તન,
 તેણે દંદસુત બેરો સહી, અતિ ધીર આણી મન. ૫
 ત્યારે અમર સહુ પૂઠે ગયા, એ મહાસુમટ કે'વાય,
 પછે જયતને મેલનાદનું, મહાયુદ્ધ દારણુ યાય ૬
 એક એક ઉપર જાણુની તો, કરે દૃષ્ટિ અપાર,
 અધગજ રથ રણુ પડયા, તેણે હવો હાહાર ૭
 રજ સખળ જીડે દોદરો, રવિમિખ દાક્યો ત્યાય,
 અધકાર દારણુ પ્રગટ્યો, દળ મેળ થયુ રણુમાય ૮

૧૩ મેલનાદ—દંદનિત, ૨ અતુલ—જેની જરોખરી કોષ કરી શકે નહિ, એવા ૩ સહસ્રાક્ષ—દંદ ૮ દળમેળ થયુ—એ સેના એકી થઈ ગઈ

પોતાતણા ને પારકા, રણુમા નવ ઝોળખાય,	
ઝેણીપેરે સુર રાક્ષસતણી, સેનાતણો ક્ષય થાય	૯
મહાપુદ્ર રણુ અમરે ક્યું મન સળળ આણી ક્રોધ,	
રાક્ષસ નાહા ત્યાયકી, રણુ અનિ પડયા મહાજોષ	૧૦
મેધનાદ એવું દેખતા, તતકાગ આઝો ત્યાય,	
સુતધ્રિ ઉપર બાણ મૂક્યા, ક્રોધ ધરી મનમાય.	૧૧
શયીનદને તે આવતા, સમધા કીધા બાણ,	
શરઓવ મૂઝી બેઢિયો મેધનાદ અતુરસુગળ.	૧૨
રાવણુ તવ સપ્રદ થયો, મૂક્યા બાણ અનત,	
તેણે જયત બેયો હદેમા, જળણુ હવે આણ્યો અત	૧૩
ત્યારે દૈલ આઝો પૂલોમા, એ શયિકેરો બ્રાત,	
તે ધ્રુસુતને કર ગ્રહી, ગયો સમુદ્રમા સાક્ષાત	૧૪
પછે અમર બામ્યા રણુ નિપેથી, મુખ મૂકતા નિશ્વાસ,	
ધ્રુ જળણુ જયત સુત, સરયા પામ્યો નાશ	૧૫
રથ હાડ્ય મારો માતલી, જ્યો હોય રાક્ષસ રાય,	
મારો પુત્ર રણુમા પડયો, મેં ક્રોધ સહો ન જાય	૧૬
એવું ધ્રુતું વાયક સુણી, પછે પ્રેમી તોખાર,	
ત્યારે મેધ મારત અમરનર પૂઠે ચઢ્યા નિરધાર	૧૭
ત્યારે ધરા લાગી ખપના, થયો નિજ્યકેરો પાત,	
બહુ તારા ગ્રહગણ ત્રિ પડે, રવિકળા ગમ સાક્ષાત	૧૮
ઝેવા અપશુમ્ન યાતા હના જ્યારે સચયો સુરધશ,	
ત્યારે રથે ચઢિને આવિયો, રણુમધ્યે લકાધીશ	૧૯
રાવણુ કહે મેવનાદને, સુત રહે આ કામ,	
ધ્રુ સાથે રણુ નિપે હું કરીશ મહાસમામ	૨૦
એવું કહીને સહસ્રાક્ષ ઉપર, ધર્યો લકાધીશ,	
ત્યારે ધનુષ્ય ધ્રુ કર ગ્રહું, મન સમગ આણી રીસ.	૨૧
દક્ષિણ દેશ લકેશને તણ, સચયો સુરરાય,	
રાક્ષમ સધાને શુદ્ધ કરે, તેને ક્રોધ જગ ન માય	૨૨
શતઝોજન ગયો તે મારતો, મન જમ ન આણ્યો લેશ,	
દેવતાતણી સેના વિષે, ક્યો રાવણુ પ્રવેશ	૨૩
દેવરાજ અતિ કોપે ચઢ્યો, પાઠવ્યા બાણ પ્રચડ,	

રાક્ષસતણું દળ રણુ મધ્યે, કરતો હવો ગત ખડ	૨૪
દશરથને વીંટવો સતી, અમરે મળી અવસ્થામેન,	
બાણ આયુધ દૃષ્ટિથી દાઝ્યો પછે તતખેન	૨૫
નભ વિષે બહુ અઘણી, સુત કસ્યપ પ્રગટે જોમ,	
દેવતાતણી સેના વિષે, દશગ્રાન પ્રગળો તેમ	૨૬
પણ રાવણે બહુ બાણ મૂક્યા, મહાદારણુ હોય,	
તેણે અમર આકાશ યમા ધણુ, રણુ રહી રાખ્યા નન દોય	૨૭
ગજ અશ્વ રથ બહુ પડ્યા, દળ સર્વ નાહુ જાય,	
પછે મુદ્ધ કરવા આરિયો, રાણુ પ્રત્યે સુરસય	૨૮
ત્યારે અમર સહુ ટોળે મળ્યા, કરતા હવા સિંહનાદ,	
તે મેધનાદે સામળ્યો રાણુરાત્રકેરો સાદ	૨૯
મનમાય ફુટે એમ લાલુ, મુજ તાત પામ્યો હાર,	
પછે ઈંદ્ર સામો આવિયો, બગવત રાજકુમાર	૩૦
ઈંદ્ર ને મેધનાદનું, મહાયુદ્ધ દારણુ હોય,	
હિમા દળમા સુમટ નર, વિરમય યમા સર્વકોપ	૩૧
ઉથલો,	

વિરમય યમા સર્વ ગ્રાહ જોધા, વળી મુદ્ધ માડ્યુ બહુ રે,
અગસ્ત્ય કહે રણુનાથને, તે કયા વિસ્તારી કર્હુ રે. ૩૨

કડણુ ૨૮ મું.

રાગ વેરાહી

અગસ્ત્ય ઋષિ વાણી એમ જોક્ષ્યા, સામળો રાધવરાય,
મેધનાદ ને ઈંદ્રતણુ રણુમા, મુદ્ધ દારણુ યાય. ૧
અન્યો અન્યે પછે બાણ મૂકે, આણી કોધ અપાર,
ગજ રથ અશ્વ પડ્યા રણુમધ્યે, વગલ્યો હાહાકાર
ગદા સાગ ફરશી બલ્લ પુખર, ખીજ અગ્ર અનત
એક એકને અતિ પ્રહાર કરે, તે જિજ્ઞા સુમટ બગવત
સુતરાવણે બાણ મૂક્યા, તેનો ન લાહુ પાર,
વજ્રધર નાહો રણુ તણને, ગજો ચઢ્યો નિરધાર

એક બાલુ મૂક્યુ સહસ્રાદે, કાળરૂપ જે હોય,	
રાજપુત્રે તે તતક્ષણુ છેલ્લું, વિરમય યયા સર્વ કોય.	૫
મેઘનાદે મહાયુદ્ધજ માડ્યુ, શ ૧ યથો સુરરાય,	
અધકાર પ્રગટ્યો મહાદારણુ, મારત સખજો વાય	૬
રણુ સખજ ઉડે રણુમધ્યે, દૃષ્ટે ન દેખે કોય,	
જઠ મેઘનાદે ઈદ્ર અલ્લો, જે શમીતણ્ણો પતિ સોય.	૭
તેણે સમે અમરે બહુ મૂક્યા, રાવણુ ઉપર બ જી,	
તનુઆકુળ યથો લકાપતિ ને, પરશ કુઆ પ્રાણુ	૮
મેઘનાદ પિતા કને આવી, એમ બોલ્યો મુખ ત્યાય,	
ઈદ્ર અલ્લો સ્વામી મેં રણુમા, હરખ ધરો મનમાય	૯
અમરમાત્ર એવુ સાબળી, રણુથી શીઘ્ર પળાય,	
પુત્ર સધાતે અતિ આનંદે, બોલ્યો રાવણુરાય	૧૦
સુત તારા પ્રતાપચક્રી મારા મનની પોતી આશ,	
સુર સર્વને જીત્યા રણુમા, આણી મન ઉડાસ	૧૧
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ વિષે, ઘુજસમો નર નહિ કોય,	
ઈદ્ર સધાતે સર્વ કો આન્મા, જ્યા લકાપુર હોય	૧૨
વિધાતાને મુખ્ય કરી સુર, ત્યા આન્મા તતખેવ,	
મેઘનાદ પ્રત્યે મુખ્ય જ્ઞાતા, એમ બોલ્યા અનરયખેવ	૧૩
તાર પરાક્રમ સુણીને, મુજમન હરખ ન માય,	
માગ્ય માગ્ય વર આપુ ઘુજને, હવે મૂકો મૂઝે સુરરાય	૧૪
મેઘનાદ વળતો એમ બોલ્યો, અજને નામી શીલ,	
અમર કરો જે મુજને સ્વામી, તો મૂકુ સુરધશ	૧૫
જ્ઞાતા કહે મૃત્યુ સદિ વિરો, કો અમર નહિ નર પ્રાણી,	
તે માટે બીજે વર માગો, એ કારણુ મન જાણી	૧૬
મેઘનાદ વળતો એમ બોલ્યો, સાબજો અશરણુશરણુ,	
પૂરણુ હોમ કર્યા પૂડે સ્વામી, હું નન પાપુ મરણુ	૧૭
અધવસ હોમ કરતા બહુ તો પડજે મુજ દેહ,	
કુણુર્મિધુ કૃપા કરીને, મુજને વર આપો એહ	૧૮
જ્ઞાતા કહે તે સુરપતિ જીત્યો, કરી મહાસગ્રામ,	
આજયકી ત્રેલોક વિરો, તાર ઈદ્રજીત ધર્મ નામ	૧૯
મહાસન્નમ પામ્યો સુરનાયક, બિલો હંદે હુ ખ આણી,	

મુન્યપણુ ગ્રહી ધરુ રહો સારે, અહ્યા જોડ્યા વાણી	૨૦
જયપરાજય સદુમે પામે, સાબળ્ય તું સુરગય,	
આજ દુઃખ પામ્યો તું ગણુમા, તે કહું સર્વ ઉપાય	૨૧
મેં દેવ દૈત્ય સુક્ષ્મ નિરમ્યા, સર્વ વિષે દૃષ્ટિ સરખી,	
એણું અધિક નહિ દેહ કોતે, જોતે સુરપતિ નિરખી	૨૨
નાર એક નિરખી મેં અહલ્યા, અતિસુદર તન સાર,	
એ અબળા થાપણુ મેં મૂકી, ગૌતમને ગૃહદાર	૨૩
અહલ્યાતણુ પાવણુ કરે ગૌતમ, મોહ નવ પામ્યુ મન;	
એક સહસ્ર વર્ષ એમ વહી ગયા, તેને રહેતા ઋષિસુવન.	૨૪
સુરનર મોહ પામ્યા મનમધ્યે, અહલ્યા રૂપ અપાર,	
એ કન્યાને જે કા વરશે, ધન્ય તેનો અવતાર	૨૫
મહાધૈર્ય ગૌતમનું દેખી, દુઃખ પામ્યો ખેવ,	
અહલ્યા ગૌતમને આપી, પ્રેમ ધરી અવશ્યમેવ	૨૬
અહલ્યા વિષે આસક્ત થયો તું, પામ્યો મોહ અપાર,	
ગૌતમદેઈ ૩૫ ધરી તું, તેણુ ચાલ્યો બનિચાર	૨૭
તે કારણુ જાણીને મુનિવર, મહાકદ પામ્યા આપ,	
વૃષણુ રહિત ઈંદ્ર તું થાય, એમ દીધો મુખ શાપ	૨૮
કા એક સમે શત્રુવશ થાપી, કદ પામજો મન;	
તે શાપધકી તું મહાદુઃખ પામ્યો, રણુમા સુરરાજન	૨૯
(પછે) ક્રોધ ધરી ગૌતમ મુખ જોડ્યા, મુજને તેં ન લલો નાગ,	
તો વિરૂપ થઇ અમાત્ય રહેજો, રાજની દિવસ મોઝાર.	૩૦
તાઈ રૂપ સટગ ઓ વિષે, જાઓ સદી તતખેવ,	
એવો શાપ દીધો ઋષિનાયક ક્રોધ ધરી અવશ્યમેવ.	૩૧
વાતી અહલ્યા એણીપેર જોલી, પતિને લાગી પાય,	
તમરૂપ ધરી એ પાપી આલ્યો, તો શુ લહું ઋષિરાય !	૩૨
મુજાન્યાએ નથી આમરી, અન્યાય એક લગાર,	
તો મુજને મુનિ ના કા શાપી, કથમ હમે ઉદાર.	૩૩
નિજપત્નીના વચન સુણી, ઋષિ એવી જોડ્યા વાણ,	
ઈંદ્રાકુ કુમે પ્રગટ થને, શ્રીરાધવ અતુરમુખલુ	૩૪
નિશ્ચામિનના યજ્ઞને વિશે, પધારશે રણુપીર,	
દૌસિકશુ શ્રીરામ આમને, મગાડેરી તીર.	૩૫

શ્રીરામચંદ્રનું દરશન કરતાં, તારો હશે ઉદ્ધાર;	
દિવ્ય દેહ તું ત્યારે પામીશ, હેવામાત્ર મોઝાર.	૩૬
જાતમકેરા શાપચકી તું, કુ.ખ પામ્યો રાગન;	
વિષ્ણુચર કરો સુરનાયક, આનંદ આપી મન.	૩૭
પછે જાણા ઇંદ્ર સકળ સુરનાયક, સ્વસ્થાનક તે જાય;	
વિષ્ણુચર કીધો સદસાક્ષે, આનંદ અગ ન માય	૩૮
અગસ્ત્ય કહે અહલ્યા ઉદ્ધારવા, તમે ધર્મો અવતાર;	
ઈંદ્રજિતના પરાક્રમકેરો, સર્વ કલો વિસ્તાર.	૩૯
જેણે સકળ અસુર રણ જીત્યા, કરી મહાસંગ્રામ;	
તે પાપી લક્ષ્મણે માર્યો, આણી ધીર મન અભિરામ.	૪૦
એવાં વચન કહ્યાં ઋષિજીએ, આણી મન ઉલ્લાસ;	
રઘુનંદન રણિયાત યવા, કહે કુવર હરિનો દાસ.	૪૧

કડવું ૨૯ મું.

. રાગ ગાડી.

અગસ્ત્ય વાણી ઉચ્ચરે, રઘુનંદન તે શ્રવણે ધરે;	
મેઘનાદનું પરાક્રમ બહુ, એ કથા સમજાવી સહુ.	૧
રાજ્ય કરે રાવણુ નિરધાર, સુરિનર સર્વ મનાવ્યા હાર;	
એક સમે શ્રીનારદ દેવ, લકા વિષે આવ્યા અવશ્યમેવ.	૨
દશાનન અતિ હરખ્યો મન, પૂજા કરી આપ્યુ આસન;	
અતિ આનંદ હૃદયમાં ધરી, તવ નારદે વાણી ઉચ્ચરી	૩
ધન્ય પરાક્રમ રાવણુ તુજતણુ, સુણતા મુખ પામ્યો હું ધણું;	
ત્રણુ ભુવનમાં જે રાગ હોય, સુદ કરી રણુ જીત્યા સોય	૪
તુજસમો નહિ કો જાણવત, અનેક બેધનો આણ્યો અંત;	
નારદતણાં વાયક સાબળી, લકાપતિ મુખ બોલ્યો વળી.	૫
કરે હેત જાણા મને ધણું, તેથી હેત સ્વામી તમતણુ;	
ભુવન ત્રણુમાં જાવાતણી, સ્વામી તમને તે ગતિ ધણી.	૬
જેવું સાબળી આવ્યા સહી, તે મુજને દેખારો કહી;	

૩. અતિ આનંદ હૃદયમાં ધરી-(પૂજા કરી).

નારદ કહે સુણ્ય રાવણરાય હુ તુજને કહું એટ ઉપાય ૭
 ટોળે મળ્યા સુર ઝાટિ તેત્રીશ તે ગયા ન્યા છે જગદીશ,
 રાખ્ય શરણુ શ્રીમૈકુન્દરાય, રાવણુ આગળ નહિ રહેનાય ૮
 અમો સ દી ૬ ખ પામ્યા આજ, સાલ કરો હવે શ્રીમહારાજ,
 એવા વાયક હંદયામા ધરી, શ્રીહરિએ વાણી ઉચ્ચરી ૯
 કા દેવો ૬ ખ પામો ધણુ મેં હણતુ તન રાવણુતાણુ,
 શોક સર્વ મનથી પરહરી, જાઓ આશ્રમ સહુ વેગે કરી ૧૦
 તે માટે સુણ્ય રાવણરાય, હુ તુજને મું એ ઉપાય,
 જે છતે તું શ્રી જગદીશ, તો નિમંત્ર યાએ લકાધીશ ૧૧
 પશ્ચિમ અમુદ્ર વિરે અવસ્થમેવ, મગસે તને દેવાધિદેવ,
 એવુ કહી નારદ-ઠપિ જાય કોપે ચક્રો અતિ રાવણરાય ૧૨
 ગજ રથ હયદગ સપ્રદ કરી, ગજ બેસે સહીલચર્યરી,
 ખટમત્રી રાવણના જેહ સેન સહિત પૂઠે આવે તેહ ૧૩
 વાળે પચ શબ્દ નિરધાર, વ્યાધુ સેન તેનો નહિ પાર,
 પશ્ચિમ સમુદ્ર વિરે અતિધણુ આનુ દળ પછી રાવણુતાણુ ૧૪
 ખેટ વિરે પ્રભુ હીઠા સહી, જેની રોમા નવ જાયે કહી
 આનન કાતિ દેહકેરી હોય જેતા જમળ ન આવે ટ્રાય ૧૫
 તારા વચ્ચે જેમ ચોમે ચદ્ર, અથવા અમરમધ્યે જેમ હંડ,
 પશુ સર્પમાહે જેમ સિંહ કહેવાય પક્ષી વિરે જેમ તારકરાય. ૧૬
 સરિતામા સહી ગગામાત, વૃક્ષ વિરે જેવો પારિજાત,
 ઉચે થવા જેમ હયમા દોય, કુન્દરમા ઐરાવત સોય ૧૭
 બુજગમા જ્યમ શેર હિદાર, પ્રશ્નમધ્યે તેમ જગદાધાર,
 વિધ્યુ સમિપે જમ અવસ્થમેવ, લમપતિ બોલ્યો તતખેવ ૧૮
 અગસ્ત્યઋષિ કહે સુણો રાવણરાય, તેનો તુજને કહું ઉપાય ૧૯

૧૫ અનલ કાતિ-આગ્નિ સરખી કાતિ જમળ-જોડે અથાત્ત જેને
 જેતા તેની જરેનરીનો ઝાઈખીજે ઠેકાણે મળેનહિ જમળોદામે 'જનમ
 પાક છે પ્ર ૩

ક્રમ ૩૦ મું.

રાગ મારૂ

અગસ્ય મહે રાવણુ એમ બોલ્યો, સાંભળો કહું શ્રીરામ,	
કોણ છે તું સુમત પરાક્રમ, આપ મને સગામ	૧
હૃદયે એવા વાયક સામળી, બોલ્યા દેન મોરારી;	
સુજથી યુદ્ધ કરવા ઇચ્છે છે, તુ પાપી જામણ દારી.	૨
સાગ એક મઠી મહાકુટે, પટ્ટીશ ને નિશળ;	
શ્રીહરિને તેણે પ્રહાર કર્યો, તે અનરથકેરૂ મૂળ.	૩
રાવણનું પરાક્રમ દેખીને, કોપ્યા શ્રીગોપાળ;	
લકાભૂપને પાણે ગદીને, પ્રભુ ચાલ્યા પાતાળ.	૪
પછે કાલાનાલા કરવા લાગ્યો, તવ હરખ્યા જગદીશ;	
દયા કરીને મૂક્યો પાપી, તવ નાઠો રાક્ષસધીશ.	૫
જૂમિ વિષે રાવણે આવીને, મત્રી તેડ્યા તત્કાળ,	
સુજશુ યુદ્ધ કરીને દારણ, પુરૂષ ગયો પાતાળ	૬
આપણે અહીંથી એમ કરો, પાતાળ વિષે હવે જાણ;	
તે માટે સુમત હવે, વેગે સાવધાન થાણ	૭
જૂપણ્યા એના વાયક સામળી, તવ હરખ્યા બહુ જોષ;	
પાતાળમા રાવણુ સધાતે, ચાલ્યા આણી કોષ.	૮
પૂઠીથી સૌ સેના સાચરી, અગ્રે લકાભૂપ;	
તણુ કોટિ રાવણે દીધા, સર્વે ચતુર્ભુજ રૂપ.	૯
શીશ મુકુટ કલ્પે શુભ કુડળ, એકાવળ ઉર જાણ,	
શખ ચક્ર ગદા પશ્શ, સહુને કરે નિરવાણ	૧૦
એક પુરૂષ તે મધ્યે બેઠો, મહાતેજોમય સાર,	
તે જોધને લંકાપતિ ચાલ્યો, જેન રક્તુ સર્વ જહાર.	૧૧
પુરૂષ દીઠો દશસ્કંધે, નિદ્રાવશ તે હોય,	
પાસે અબળા વાયુ કરે, તેને રૂપે મળે નહિ કોય.	૧૨
જગમોહિની દટે ધડી ત્યારે, કામ પ્રગટ્યો અગે,	
તેને મૂઢવા હૃદ દયાનન, તત્કાલ આજ્યો સજે	૧૩
ચમુ ઉઘાડી રાવણુ સામુ, જોયું જગદાધાર;	

પિયુષને તેજે કરી પાપી, જૂમિ પડ્યો તેણીગર.	૧૪
એક મુદતે નગે ગઢી મૂઝા, રાવણુકેરે તન,	
આવયાન થઈ હરિ પ્રતે, બોલ્યો મુખ વચન.	૧૫
ગુજ મામુ લેતા હું પડિગો, મહાદુ ખ પામ્યો મન,	
તે માટે મને સીધી થઈ કહે, કવણુ ૩૫ ગુજ તન	૧૬
લકખૂપતું વાયક સુણી, મુખ બોલ્યા શ્રીઆવિનાય,	
પૂજયાનો તારે અર્થ કયો કે', આણી મન ઉદાસ	૧૭
હું ગુજથી કઈ ભય નવ પામું, માને સાચી વાત,	
પ્રાપ્ત સમે રણુમધ્યે પાપી, મેં કરવો ગુજને પાત.	૧૮
પણુ બ્રહ્માના વર માટે ગુજને, મૂક્યું અવશ્યમેવ,	
એનું સુણી પ્રભુ પ્રતે રાવણુ, એમ બોલ્યો તતખેવ	૧૯
ધાતાએ ગુજને વર આપી, નિરમે કીધો સોય,	
તે અનર્તુ વાયક મિથ્યા, નર કરી શકે નવ કોય	૨૦
મને યોદ્યોકડી નિરમે કીધો, ધાતાએ દિત વાણી,	
એનું સુણી રાવણ સધાતે, શ્રીહરિ બોલ્યા વાણી	૨૧
વૃથા થશે વાયક બ્રહ્માનું, મેં મન એમ વિચાર્યું,	
નહિતર પાપી મુઠ્ઠ કરી, ગુજને હેનામ્નં સહાર	૨૨
તે માટે મૂક્યો જીવતો, જા પાથી તું આજ,	
યોદ્યોકડી લકખેડું, કરની નિશ્ચે જાઠ રાજ	૨૩
રાવણ કહે તારૂં તેજ સહી, ન શક્યો એક લગાર,	
તો ગુજ મૃત્યુ લખ્યું ગુજહાયે, એ જાણું નિરધાર.	૨૪
કો હીન પરાક્રમી ગુજને જીતતા, પામત હું મન શોક;	
હું ગુજહાયે પડીય રણુમા, થઈ હશે ત્રિલોક	૨૫
એનું સુણી શ્રીરાધવ પૂછે, અગસ્ત્ય પ્રતે સિર નામી,	
સમુદ્રમધ્યે નર દીઠો રાવણુ, કવણુ ૩૫ તે સ્વામી	૨૬
ત્રણુ કોટિ ચતુર્ણ જ દીઠા, તે સહી કેના ૩૫,	
તે મધ્યે નર મેણુ હતો, એમ પૂછે અયોધ્યા જૂપ	૨૭
સૂતો નર દીઠો દશસ્કધે, તેજતણો ભંડાર,	
તે કોણુ ૩૫ કહો ગુજને ઝપિજી, ધરયકી વિસ્તાર.	૨૮
અગસ્ત્યઝપિ વળતા એમ બોલ્યા, સુણો રાધવ બળવત,	
દશગ્રીવ ગઢી પાતાળ ગયો, તે સ્વય કપિલ મહત	૨૯

- તથા કોટિ ચતુર્ભુજ દીક્ષા, કપિલતણા કુમાર;
 પોતે કપિલ તે મધ્યે બેઠા, રઘુનદન અવિધાર. ૩૦
 નિદ્રાવશ દીક્ષા દશમક્રમે તે, આગ્ર વિષ્ણુ કહેવાય;
 બીજી કમળા વાયુ કરે, તેની શોભા કહી નવ જાય ૩૧
 તે સ્વામી તમે પ્રગટ થયા છે, ઉતારવા ભૂબાર,
 દેવ સર્વના કુખ નિર્વાપ્ય, દુષ્ટનો કર્યો સહાર. ૩૨
 અગસ્ત્ય કહે ઇન્દ્રજિત ને રાવણ, અતુલ પરાક્રમી હોય;
 પણ ભારતસુત સરખો રઘુનદન, મહીતળમા નવ કોય. ૩૩
 એકી દ્વાજે સમુદ્ર ઉલ્લસી, લકા ગયો તતકાળ;
 પછે રાવણ કુબકરણના ભુવન, જોયા વિવિધ પ્રકાર. ૩૪
 પછે અશોક વન આવી સીતાનો, શોક સર્વ શમાવ્યો;
 ઉદ્યાન વન બાજી રાવણને, મહાક્રોધ ઉપજાવ્યો ૩૫
 જ્યુમાલિ દુષ્ટો રણમધ્યે, પ્રધાનના સુત સાત;
 વળતી લકાને પ્રમળી, કીધો મહાઉતપાત ૩૬
 સીતાની આજ્ઞા મહી આવ્યો, કહ્યો તમને વિસ્તાર;
 પવનપુત્રના પરક્રમકેરો, કે'તા ન આવે પાર ૩૭
 અગસ્ત્યતણા એવા વાગંક સામળી, જોડ્યા વિશ્વના બાપ;
 સીતાને હુ પામ્યો એ તો, હનુમતનો પ્રતાપ. ૩૮
 શીવ ક્ષમા પરાક્રમ સુમુદિ, બ્રહ્મચર્ય કહેવાય,
 પવનપુત્રને અંગે સદા, એ માનો ઋષિરાય ૩૯
 વાળી સધાતે સુગ્રીવને જો, વેર ન હોત મુનિજન;
 તો સ્વામી સીતાદેવી હુ કરમ પામત રતન ૪૦
 કપિશાઈલ સા'ય થયો તો, રાક્ષસકુલ સદાર્યુ,
 સુગ્રી. ને હનુમતતણા શુભ, કયી પેરે વીસાઈ. ૪૧
 વાળી સધાતે સુગ્રીવને જ્યારે, વેર પડ્યુ નિરધાર;
 વાયુસુતે સુગ્રીવતણુ પક્ષ, શે ન કર્યું સમાર ? ૪૨
 તે માટે હું આશ્રય પામ્યો, ઋષિજી કહો મને સોય;
 પવનપુત્રનું પરાક્રમ સુલુતા, હરખ ધણો મન હોય ૪૩
 ઉત્થલો.
- હરખ ધણો મન હોય સ્વામી, સામળવા ઇન્દ્રિય હટ્ટે રે;
 શ્રીરામજનકુવર કહે, પછે અગસ્ત્યઋષિ વળતા વહે રે. ૪૪

કલ્પ ૩૧ મું.

રાગ કેદારે ગાડી.

- અગસ્ત્યઋષિ એમ ઊચરે, સાંભળો રાધવરાય;
 હનુમાનના પરાક્રમતણો, હું કહું સર્વ ઉપાય. ૧
- સુમેરે પર્વત વિષે, કેસરી કપિવર હોય;
 તેને અંજની ઘેર બાંધાં, સત્ય માનજો મર્વ કોય. ૨
- અંજનીએ મુત પ્રસળ્યો, મન ધરી પ્રેમ અપાર;
 ઈંદ્રિયી અધિકો પરાક્રમી, બળવંત અંગ ઉદાર. ૩
- પછે પ્રાતઃકાળ હવો સહી, અંજની ગર્ધ વન ખેવ;
 મુત વાપુની દૃષ્ટે પડ્યો, પ્રગટ્યો દિનકર દેવ. ૪
- જાણ્યું રક્ત કૃણ એ બક્ષ કરું, એતું વિમાસ્યું બળવંત;
 મુતકસ્પષ સામેઃ હતપત્યો, જે પરાક્રમી હનુમંત. ૫
- નિજ તાત સાલ્ય હતો તદા, અતિ પવન શીતળવાય;
 સ્તબન કરી હનુમંતને, એમ ગગનમારગ પળાય. ૬
- શીતળ પવનથી સૂર્યનો, પરિતાપ અંગ ન હોય;
 જહ રથ ઘણો ભારકરતણો, સુર થયાં વિશ્વમય સોય. ૭
- શ્રીસૂર્યે મનમાં વિમાસ્યું, રામ કાર્ય કરશે એહ;
 તે માટે નવ બાળવો, હનુમતકેરો દેહ. ૮
- તેણે સમે ત્યાં આવિયો, રાહુ અસવા દિનકર દેવ;
 અંજનીસુતને દેખનાં, નાશી મયો તતખેવ. ૯
- જહ રાહુ વદે એમ ઈંદ્રશુ, મન કરી દોષ અપાર;
 સૂર્યને અસવા આવિયો, કો અન્ય રાહુ નિરધાર. ૧૦
- તમે રાહુ ખીજો કયો, મુજ ભાગ લેવા કાજ;
 એતું સાંભળી રાહુ પ્રત્યે, એમ ઊચર્યો સુરરાજ. ૧૧
- હવે આવ્-આપણુ ત્યાં જહએ, જ્યાં કસ્પપતો મુત દેલ્ય;
 હું કરીશ પ્રાજે તેહને, રાહુ છે ખીજો કાલ. ૧૨
- એતું કહી ઔરાવતે ચડ્યો, વજ્ર અથુ નિજ પાણુ;
 આગળ કરી રાહુ દૈત્ય દેખી, આવિયો સુર નિરવાણુ. ૧૩
- રાહુ દૈત્ય દેખી આવતો, રઘુવીર તું આવિધાર;

રવિરથ તજીને રાહુ પ્રત્યે, ધર્યો પવનકુમાર.	૧૪
ત્યારે નાશી ગયો વેગે કરી, સુરરાજ હુતો જ્યાંય;	
સુતવાયુ દેખી આવતો, જય ઉપજ્યો મનમાંય.	૧૫
પછી વજ્ર ઈંદ્રે પાઠવ્યું, મન-ધરી ક્રોધ અપાર;	
વામ ઉર વિષે હનુમંતને, સર્વથા કીધો પ્રહાર.	૧૬
તેને વ્યથા વાધી અતિઘણી, બ્યાકુળ થયો બળવંત;	
સુમેરૂ પર્વતને વિષે, પડતો હવો હનુમત.	૧૭
તેણે સમે ભારતને મન, સખળ પ્રગટ્યો ક્રોધ;	
ત્રૈલોક્યમાંથી પવનનો, તતકાળ કીધો રોધ.	૧૮
પછી વાયુરોધ હવાચકી, સૌ આકુળબ્યાકુળ થાય;	
સુરમુનિએ બ્રહ્માપ્રત્યે, કહ્યો સર્વ ઉપાય.	૧૯
સ્વામી પવનકેરા રોધથી, સૌ દુઃખ પામ્યા પર્મ;	
ત્રૈલોક્યમાં સહી જાણીને, રહ્યો સધલો ધર્મ.	૨૦
બ્રહ્મા વદે ભારતવશ, બ્રહ્માંડ તો વળી હોય;	
તમો પવનરોધ થયાચકી, દુઃખ પામશે સર્વ કોય.	૨૧
એવું કહી સુરમુનિશુ પછે, બ્રહ્મા શીઘ્ર પળાય;	
સુમેરૂ પર્વત આવિયા, આનંદ અંગ ન માય.	૨૨
સુત સધાતે ભારત જઇ, ચરણે લાગ્યો ખેવ;	
ત્યારે બ્રહ્માએ હનુમંતને, શિરપાણિ ધર્યો અવશ્યમેવ.	૨૩
તવ વ્યથા ટળી હનુમંતની, સાતના પામ્યા સત્ય;	
દેહકળા બળ વાધ્યુ ધણુ, આનંદ પામ્યો અત્ય.	૨૪
ત્યારે દેખી પુત્ર પવનતણે, મન હવો હરખ અપાર;	
વાયરો મળ્યો ત્રૈલોક્યને, થઈ રહ્યો જય જયકાર.	૨૫

ઉચ્છ્વો.

થઇ રહ્યો જય જયકાર બાઇઓ, તેમાં કંઈ સંદે નહિ રે;	
જનકુવર કહે સુરપતિ પ્રત્યે, પછે બ્રહ્માએ વાણી કહી રે.	૨૬

કડવું ૩૨ મું.

રાગ વેરાડી.

અગસ્ય કહે સાંજળ રઘુનાથ, સુરનર અતિ આનંદો પ્રાપ્ત;

પાનરપતિ સુધીય અવરયમેવ, મખા મધ્યે બેઠા આની તતમેવ,	
અનેક દેરાતણા બૂપાળ, સખા વિષે આઝ્યા તત્કાળ	૩૦
સખા વિષે પ્રભુ શોભે એમ, તારા મધ્યે નિશાપતિ જેમ,	
દેવસખા મધ્યે શોભે ઈન્દ્ર, તેમ શોભે રાધવ નરેન્દ્ર.	૩૧
રામચન્દ્ર સુખ પામ્યા હૃદે, જનક પ્રત્યે વાણી એમ વદે,	
દાસકુવર કહે આનંદ ધરી, તે કથા કહીશુ વિસ્તરી.	૩૨

કડવું ૩૩ મું.

રાગ આશાવરી

રઘુનંદન એમ જિયરે, કાંઈ આનંદ મનમા આણી રે,	
વાણી રે જનક પ્રત્યે એમ જિયરે રે	૧

ઢાળ.

રાય જનક પ્રત્યે એમ જિયરે, જે સવખી શ્રીમહારાજ;	
પરિહિ રત્ન લેષ બહુ યાચકી, તમે જાઓ મિથિયા આજ.	૨
તમે પિતાકેરે સ્થાનકે છો, મુખ વદે શીરામ,	
મોકલું ભરનને વગાવવા સ્વામી, સચરો નિજ ધામ.	૩
રાય જનક એવું સામળી, મન હવે હરખ અપાર,	
જનમાન જાણી સમર્થા, બહુ અથ ગજ ભગ્નર.	૪
પુત્રી સધાતે પ્રેમ આણી, મળ્યા તવ મહીપાળ;	
રઘુવીરની આઘા મહી, રાય સચરો તત્કાળ	૫
સુધાનિત કૈકેયીતણે, જે જાત બળિયો હોય,	
તે સાથે રઘુપતિ જિયરો, આનંદ આણી સોય.	૬
હેતવત માતૃવ હમારા, તમે સુખદ પરમ ઉદાર;	
તમે કૃપા માટે દયાનન મેં, હણ્યો નર નિરધાર.	૭
દાઢ ધણા દિવસ યયા તમે, આવિયા મળવા સોય,	
હવે આજ વેગે મંચરો, નગર વિષે સર્વ કોય	૮
બહુ ધન આપ્યું રામને, તેને કહેતા પાર ન યાય,	
પછે સુધાનિત વગવ વદે, આનંદ જગ નમાય	૯
હિતરૂપી તુજ વાચક સણી, હું પામ્યો હરખ અપાર.	૧૦

તારી કૃપા માટે છે સહી, પૂરણ પદારથ ચાર	૧૦
ગજ અશ્વ ધન બહુ સમર્થો, શ્રીરામને અવસ્યમેવદ્	
પછે કૈકેયે રઘુનાથની, આશા મહી તતખેવ.	૧૧
સ્વજન સહુકોને મળી, નૃપ શીઘ્ર માર્ગ પળાય,	
પછે વોગાના લક્ષ્મણ મયા, આનંદ અગ ન માય.	૧૨
પછે પ્રતર્દન રાજા પ્રત્યે, એમ જિયયાં શ્રીરામ,	
સહુ સેન સાથે શીઘ્ર થઈ, સ્વામી સચરો નિજ ગામ.	૧૩
જે વરદ સહી તમને મમે તે, મહેલ વેગે હાય,	
રક્ષા કરવા શત્રુન સહી, આવશે તમ સાથ	૧૪
બહુ રત્ન આપાં રામની, આશા મહી નિર્મણ;	
રાય સચરો વાણારથી, જે છે સ્વર્ગ સમાન.	૧૫
સહાય કરવા રામની, ભરતે વિચાર્યું સોય;	
તથા પૂર્વે તેડાવ્યા, નૃપ મહાબળિવા હોય	૧૬
એવું સામળીને ભરતનાયક, સાવધાન સર્વકો થાય;	
અકેક અહોહિષ્ટી સેનશુ તે, શીઘ્ર આવ્યા રાય	૧૭
તે દિવસથી પુર અમોઘમા, રહ્ય સહુ રાજન;	
આશાકારી શ્રીરામના, આનંદ આણી મન.	૧૮
તે સાથે રાધવ ઉચ્ચર્યા, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
નિજ નગર સહુ કો સચરો, મન ધરી હરખ અપાર.	૧૯
મેં હજ્યો રાવણ રથ વિષે, કરજ્યા તમારી સોય;	
તમવાઠ સહુ જોતા હશે, નિજ સ્વજન મુત સર્વ કોય	૨૦
આશા માગી રામની, નૃપ ભુવન પોતાયા થાય;	
ગજરથ અશ્વ મણિ મોકલ્યા, તેની સધ્યા કહી નન જાય	૨૧
મુગ્રીવ પ્રત્યે એમ વદે, રઘુવીર ચતુરમુખ;	
કપિ સર્પ સાથે કિષ્કિન્ધા તે, જાયે સહી નિરવાણ	૨૨
અગદ કપિ હનુમતને, પછે ખેસાર્યા ઉચ્છગ,	
વજ્રભૂષણ રામજીએ, ધરાવ્યા તેને અગ.	૨૩
વૈદૂર્પ્યમણિનો હાર આપ્યો, પવનમુતને ખેવ;	
મુગ્રીવ સંધાતે જિયયાં, જે સ્વામિ દેવાધિદેવ.	૨૪
અગદને તુ આપજો, યુરરાજનો અધિકાર;	
મુખ્ય મત્રી કરજો પવનમુતને, ધરી પ્રેમ અપાર.	૨૫

નક્ષત્રીય નમનત નેને, કેમરી જે હોય,	
સનાતિ સુમેયુ પનમ, શનયણ નેગવ્યા મહુ કોય	૨૬
પ્રજાન કુમુદ જનીમુખ, દુર્ધર્ષ દધિમુખ જેહ,	
દરીમુખ ગરાદા ગજ ગવમાદન, તેગવ્યા સહુ તેહ	૨૭
વળી ધૂઆદા દિવિદ પ્તનમ, તારાધિપ ને તાર,	
સપમ શરમ કપિ ઇદ્રજનુને, તેગવ્યા નિરધાર.	૨૮
સહુ કપિદાને રત્નમુખ, આખ્યા વિશ્વાખ્યાપ,	
મેં હણો શનયુ રણુ વિષે, તે તમારો પ્રતાપ.	૨૯
પ્તનમ એવુ સામળો, રામને લાગ્યા પાય,	
તારે પનમુત એમ લીયવો, આનંદ અગ ન માય.	૩૦
હનુમત કહે વર આપિયે, રઘુવીર ચતુરસુખ,	
બ્યા વગે તમચણુ જૂ વિષે, ત્યા લગે રહે મમ પ્રાણ.	૩૧
શ્રીરામ કહે સુતપવન સુધ્ય મેં, આપિયુ વર ન;	
પૃથ્વી વિષે મુજ કીર્તિ હોય, ત્યા લગે તું હનુમાન	૩૨
પછે વિઘ્નીયણુ એમ વદે, રઘુવીર દીનદયાળ,	
સહુ સુખટ સાથે સચરો, લકા વિષે તતકાળ.	૩૩
પ્રજા પ્રેમે પાળજો, ચાતજો આરમ સુધર્મ;	
સત્ધર્મથી પામિયે, નવ પરમવે કો કર્મ	૩૪
પછે વિઘ્નીયણુ ચાખ્યો હદે, આનંદ આણી મન,	
સમારજે કો દિસ મુજને, વદે રામ વચન	૩૫
પછે વજ્રમુખ વિઘ્નીયણુને, આપિયા શ્રીરામ,	
મળી રાક્ષસ યોધ અનતની, પૂરણુ કરી ચિત્તે હામ.	૩૬
શ્રીરામ કહે સુગ્રીવ વિઘ્નીયણુ, પ્રાણુવત્તમ હોય,	
એકએકની માયા સહી, તે તજ ન શકે કોય	૩૭
આજા મહી સહુ સચરો, નિજ નયણે આખ્યા નીર,	
પછે વળાવિયા સહુ સાયને, શુવન ગયા રઘુવીર.	૩૮

ઉચ્ચલો

શુવન ગયા રઘુવીર ભાઈ, તેમા કષ્ટ સદેહ નહિ રે,	
જનકુવર કહે શ્રીરામશુ, વિમાન તવ બોલ્યુ સહિ રે	૩૯

કડણુ ૩૪ મું.

રગ કેદારો

વિમાન ગગનાતર રહી, શ્રીરામ પ્રત્યે વાણી કહી,
સ્થિર થઇ રઘુનદન, અનણે ધરો રે

ઢાળ

- રઘુનદન અનણે ધરો, વિમાન વદે તેણી વાર,
કુમેરતાણુ પ્રેર્યું હું આગ્યુ, સાબળ્ય જગદાધાર ૨
- ધનદ કહે લકામા તુજને, છાત્યુ શ્રીરઘુનાયે,
રાવણુ દુષ્ટ હણ્યો રણમધ્યે, બળિયા રાક્ષસ સાથે ૩
- તે માટે હું પ્રસન્ન થયો છું આણે મન વિશ્વાસ,
ભાષકી છું શીઘ્રે જઇ રહે, રામચંદ્રની પાસ ૪
- જે કાર્ય તુજને દે રઘુપતિ તે કરજો અસ્થમેવ,
તે માટે હું શીઘ્ર થઇને છા આગ્યુ તતખેન ૫
- કહો તો સ્વામી રડુ ગગનમા, થઇને અતરધાન,
સમ્ભારતા પહેલુ હું આવીશ, સાબળો શ્રીનગવાન ૬
- રામ કહે છું રહે આકામે, વધાવ્યુ રે વિમાન,
પશ્ચિમ દિશ ઉપર તે આત્યુ થઇને અતરધાન ૭
- તેણે સમે એમ ભરત વદે, રઘુનાથ પ્રત્યે સિર નામી,
ધર્મરાણ્ય તમારૂં દેખી, આશ્ચર્ય પામ્યો સ્વામી ૮
- પ્રસન્ન વિરે કો નથી પામતી વનિતા કદા લગાર,
જન્મ જરા અધભય હું ખવાઈત, પુરમા સહુ નિરધાર ૯
- સકળ રસ આપે વસુધા, બિજ પાળે પટકર્મ,
ક્ષત્રી વૈશ્ય ને શૂદ્ર સહિત રે, તજે નહિ કુળધર્મ ૧૦
- સદાકાળ વનસ્પતિ ફળી, બહુ માગ્યા વરસે મેહ,
દારિદ્ય શોક ચિંતા નહિ મરુને, બ્યાધિ વર્જિત દેહ ૧૧
- ભરતતાણુ એતુ વાયક સાબળી, દરખ્યા રાધવરાય,
પ્રભ સહુને જુગતે પાળે, આનંદ અગ ન માય ૧૨

નત નીન નમન નેને, કેમરી જે હોય,	
સપાતિ સુષેણુ પનમ, શતમન નેડાન્યા સહુ મય	૨૬
પ્રજન કુમુદ બનીમુખ, દુર્ધર્ષ દક્ષિમુખ જેહ,	
દરીમુખ મનાક્ષ ગજ મવમાદન, તેડાવ્યા સહુ તેહ	૨૭
વળી ધૂઆક્ષ કિવિદ પ્લનગ, તારાધિપ ને તાર,	
નકમલ શરભ કપિ ઇદ્રજનુને, તેડાન્યા નિરધાર.	૨૮
સહુ કપિંગીને વજ્રભૂષણ, આપ્યા નિશાન્યાપ,	
મેં હણો શવણ રણુ વિષે, તે તમારો પ્રતાપ	૨૯
પ્લનગ એનુ સાબળો, રામને લાગ્યા પાય,	
ત્યારે પનનસુત એમ ઊયયો, આનંદ અગ ન માય	૩૦
હનુમત કહે વરે આપિયે, રઘુવીર ચતુરસુખણ,	
જ્યા લગે તમણુ જૂ રિયે, ત્યા લગે રહે મમ પ્રાણ	૩૧
શ્રીરામ કહે સુતપવન સુષય મેં, આપિયું વરનાન,	
પૃથ્વી રિરે મુજ કીર્તિ હોય, સા લગે તું હનુમાન	૩૨
પછે રિબીપણુ એમ વહે, રઘુવીર દીનદયાળ,	
સહુ સુખટ સાથે સચરો, લડા વિષે તતકાળ.	૩૩
પ્રજા પ્રેમે પાળજે, ચાલજે મારગ મુધર્મ,	
સત્ધર્મથી પામિયે, નવ પરમવે કો કર્મ	૩૪
પછે રિબીપણુ આપ્યો હટે, આનંદ આણી મન,	
સમારજે કો દિવસ મુજને, વહે રામ વચન	૩૫
પછે વજ્રભૂષણુ વિબીરણુને, આપિયા શ્રીરામ,	
મળી રાક્ષસ યોધ અનતની, પૂરણુ કરી ચિતે હામ	૩૬
શ્રીરામ કહે સુગ્રીવ વિબીપણુ, પ્રાણુવલ્લભ હોય,	
એકએકની માયા સદી, તે તજ ન શકે કોય	૩૭
આજા મદી સહુ સચરો, નિજ નયણે આન્યા નીર,	
પછે વળાવિયા સદુ સાધને, જીવન ગયા રઘુવીર.	૩૮
ઉધયો.	
જીવન ગયા રઘુવીર બાઈ, તેમાં ઈષ્ટ સદેહ નહિ રે.	
જનકુવર કહે શ્રીરામશુ, વિમાન તન બોધ્યું સદિ રે	૩૯

કડવું ૩૪ મું.

૨૭ કેદારો

વિમાન ગગનાતર રહી, શ્રીરામ પ્રત્યે વાણી કહી,
શિર યથ રઘુનદન, શ્રવણે ધરો રે.

૧

ઢાળ

- રઘુનદન શ્રવણે ધરો, વિમાન વદે તેણી વાર;
કુબેરતણુ પ્રેમુ ઢ આબ્યુ, સામંત્ય જગદધાર ૨
- ધનદ કહે સકામા તુજને, છત્તુ શ્રીરઘુનાયે,
રાનણુ કુદ્દ હણ્યો રઘુમધ્યે, જાળિયા રાક્ષસ માયે ૩
- તે માટે હું પ્રસન્ન થયો છું આર્ણ મન વિશ્વામ;
લાયકો તું શીઘ્રે જન્મ રહે, રાગચંદ્રની પાસ ૪
- જે કાર્ય તુજને દે રઘુપતિ, તે કરજે અનશ્વમેવ,
તે માટે હું શીઘ્ર થઇને, ત્યાં આબ્યુ તતખેવ ૫
- કહો તો સ્વામી રહુ ગગનમા, થઇને અતરધાન,
સમારતા પહેલુ હું આવીશ, સામંતો શ્રીનગપાન ૬
- રામ કહેલું રહે આકાશે, વધાવ્યુ રે વિમાન,
પશ્ચિમ દિશ ઉપર તે આબ્યુ, થઇને અતરધાન ૭
- તેણે સમે એમ ભરત વદે, રઘુનાથ પ્રત્યે શિર નામી,
ધર્મરાજ્ય તમારું કેળી, આશ્ચર્ય પામ્યો સ્વામી ૮
- પ્રસન્ન વિષે મેં નથી પામતી, વનિતા કદ્દ લગાર,
જન્મ જરા અધ ભયદુ ખવાજીત, પુરમા સહુ નિરધાર ૯
- સકળ રસ આપે વસુધા, દ્વિજ પાણે પટકર્મ,
ક્ષત્રી વૈશ્ય ને શૂદ્ર સહિત રે, તજે નહિ કુળધર્મ. ૧૦
- સદાકાળ વનસ્પતિ ફળી, જહુ માગ્યા વરસે મેહ,
દારિદ્ર્ય શોક ચિંતા નહિ કોઇને, વ્યાધિ વર્જિત દેહ. ૧૧
- ભરતતણુ એવું વાયક સાબળી, દુરખ્યા રાધવરાય,
પ્રજા સહુને જુગતે પાગે, આનંદ અગ ન માય ૧૨

અશોક વન વાડી એક ઉત્તમ, ત્યાં ચાળ્યા રઘુનાથ;	
કીડા કરવા શીઘ્ર સચર્યા, જનકસુતાની સાથ.	૧૩
તે ઉદ્યાનતપ્તી ને સોખા, કહેતા ન આવે પાર;	
સદાકાળ ત્યાં રહી રહી રે, વનસ્પતિ બાર અદાર.	૧૪
ત્યાં સગેવરબળ પૂરણુ નિર્મળ, કમળ સખ્યા નવ થાય,	
હસ સારમ કરજરી કારડવ, કરે તે જળકીડાય.	૧૫
મધપાન કરે શીરાધર, જનકસુતાને પાપ;	
કીડા કરે બહુ જનમનમમતી, આનંદ અગ ન માય	૧૬
એણી પેરે રાજ્ય કરે શીરાધર, સુખ પામ્યા મનમાય;	
વર નવ સહજ ને દશ ઉપર, પૂરણુ હવા ત્યાય.	૧૭
અપમ પદાર કુંજધર્મ સાચવે, બીજે ગન્યનાં કાળ;	
કીડા હાસ્ય વિનોદ કરે, મધ્યાન્હ પછી મહારાજ.	૧૮
રામાલેજ સીતાએ ધર્મ, અતિ દરે હૃદય આણી,	
ગર્ભપ્રતિષ્ઠા કરી વસિષ્ઠે, રામ પ્રત્યે કહી વાણી	૧૯
ગર્ભપરીક્ષા બેઠા કારણ, પ્રેમદાને પૂછિયે,	
પ્રેમ ધરીને ને દષ્ટિ આગે, તે સીતાને દીનિયે	૨૦
રામ કહે સુણ જનકનંદિની, દુખના પિન સહુ વામ્યા;	
સીતા સસ્ય કરી મન જાણે, સુખ પૂરણુ તે પામ્યા.	૨૧
માગ્ય જનકી આપુ તુજને, બોલ્યા સુખ શીરામ;	
કમ્પા કથી મન છે તાહરે, પૂરણુ કરે ચિત્ત હામ.	૨૨
સીતાજી વળતાં એમ બોલ્યા, લાગી પ્રભુને પાપ,	
ઋષિતણે આશ્રમ બેઠા સ્વામી, ધમ્પિયા મુજને થાય.	૨૩
કરના બક્તિ ઋષિપત્નીકેરી, કોડ ધણો મને સ્વામી,	
એ વર મુજને માગ્યો આપો, વચન કહું શિર નામી.	૨૪
રામચંદ્ર કહે એ તને આપુ, સીતા નિશ્ચે જાણુ,	
બીજી પણ વિશે પછે વેગે, આવ્યાસારગપાણુ	૨૫
ત્યાં મત્રી બેઠા મહાબળિયા, પ્રભુજીને કરે પ્રણામ;	
તેણેસમે વારતા કરતા આવિયો, બદ્ધ જેતું નામ	૨૬
કરી પ્રણામ રહ્યો તે જિભો, પૂછે રાધવચન,	

૧૪. ઉદ્યાન-વાડી ૧૫. કરજરી-એક જાતનું પક્ષી કારડવ-એક જાતનું પક્ષી

જેવું સામળીને તું આવ્યો, તે કહેજે સત્ય ઉપાય	૨૭
એવું સુણીને બદ્ર વદે, રઘુનાથ પ્રત્યે શિરનામી,	
નગર વિષે મેં જેવું સામળ્યું, તે સમળાવું સ્વામી	૨૮
લોક સર્વ પુરના જે વાણી, પરસ્પરે રહી બોલે,	
ધર્મરાજ્ય શ્રીરાધવ કેરૂં, અન્ય ભૂપ નહિ તોલે,	૨૯
કાંઈ કહે પ્રજાને પ્રેમે, રામચંદ્ર સહી પાળે;	
એકએક કહે રઘુવીર વિના, હરી સીતા કાણુ વાળે	૩૦
એકએક કહે એણે સાચર બાધ્યો, સ્વામી શ્રીજગદીશ,	
રામ વિના રાવણના રણુમા, કાણુ છેદે શીશ	૩૧
વળતા રામ કહે સુણ્ય બદ્ર, સત્ય વાયક કહું તુજને,	
રખે અસત્ય વાયક તું બોલે, કહે સત્યારથ મુજને	૩૨
એવું સામળી બદ્રજ મનુષ્યા, બીન્યો તે તતખેવ,	
જે વાયક સામળ્યું હતું તે, નિવેણુ અવસ્થમેવ	૩૩
પ્રેમદા પરભુવન ગદ્ય તેને, ઘેર રાખે કો પ્રાણી ?	
શ્રીરામચંદ્ર સીતાને રાખે, પરમ હરખ મન આણી	૩૪
જેવો રાય છે તેવી પ્રજા, નગર વિષે સૌ યાશે,	
યદ્યપિ સ્ત્રીઓ અન્ય ભુવને જશે તો રામે ક્યમ પૂછાશે,	૩૫
એવું સામળીને સૌ પ્રાણે, કાંઈ નીચું શીશ,	
વાયકરૂપી બાણુ તન બેઠિયા, રૂદન કરે જગદીશ	૩૬
તેણે સમે મત્રી એમ બોલ્યા, પ્રભુ પ્રત્યે શિર નામી,	
એ વાયક તમો હદે કમળમા, ધરવું ન ઘટે સ્વામી	૩૭
પછે સુમટ સવને આપી આરાધા, વળ્યા કરી પ્રણામ,	
ભુવનતણ્યા પ્રતિહાર પ્રત્યે, જઈ એમ બોલ્યા શ્રીરામ	૩૮
બરત શત્રુ લક્ષ્મણને, તમો તેડી આવો આય,	
એવું કહીને રામચંદ્ર પછે શીઘ્ર ગયા ધરમાય	૩૯

ઉધલો

શીઘ્ર ગયા ધરમાય રાધવ, તેમા ધઈ સદેહ નહિ રે,	
જનકુવર કહે પ્રતિહાર ચાલ્યો, લક્ષ્મણની પાસે સહી રે	૪૦

કડવું ૩૫ મું.

રાગ મટ્હાર

- રઘુનીરતણા વાયક સુણી, પ્રતિહાર નયનાં જાણુ રે,
લક્ષ્મણતણા જુનન વિષે તે, શીઘ્ર ગયો નિરવાણુ રે ૧
- પછે દારપાળ લક્ષ્મણ પ્રત્યે, એમ બોલ્યો લાગી પાપ રે,
સ્વામી શીઘ્રે યદને સચરો, તેડેડે રાવનરાય રે ૨
- લક્ષ્મણ એડુ સાબળી, રથે બેસી આત્યો ખેવ રે,
પછે ભરતતણે જીવને સહી, પ્રતિહાર ગયો અવશ્યમેવ રે ૩
- સ્વામી શીઘ્રે યદને સચરો, તેડે રાવન દીનદયાળ રે,
ભરત સુખદતે સાબળી પછે, આ યો તે તતકાળ રે ૪
- પછે શત્રુઘ્ન પાસે જઈ, પ્રતિહારે કહ્યું પ્રણામ રે,
તમો શીઘ્રે યદને પધારિયે, જ્યાં બેઠા છે શ્રીરામ રે ૫
- શત્રુઘ્ન આલ્યો સહી, મન આણી અતિ ઉદાસ રે,
તણે જણુ આલ્યા સહી, રઘુનંદનકેરે પાસ રે ૬
- ભરત શત્રુઘ્ન લક્ષ્મણે, પ્રણામ કર્યા મહાનીરે,
દીમે રામવંદન સહી દામણુ નયણે બરિયા નીર રે ૭
- ત્યારે તણે સુખદ વિસ્મય થયા, મનભાવ વિભાસે વાત રે,
આજ સનમુખ રાધવ શે નથી, એ રોા ઘટે ઉતપાત રે. ૮
- રામ કહે એમ ભરતને, મુજવાયક તું અરિધાર રે,
સૌ લોક નિરે નિંદિત હવી, એ સીતા ધરની નાર રે ૯
- પછે ભદ્રતણુ વાયક હલુ તે, સબગાન્યુ તવ સોય રે,
દેશ નગરમાહે સહી, અપવાદ વદે સર્વ કોય રે ૧૦
- એં માયો રાવણુ રણુ વિરો, મૂંઝાપી સીતા નાર રે,
પછે ધીજ કરાવ્યુ એદને, સૌ કો જોતા તેણીવાર રે ૧૧
- અગ્નિદેવ શીતળ થયો, ત્યાં આન્યા સુર ગધર્વ રે,
એ પાપરહિત છે જનકી એમ કહેતા હવા મુખ સર્વ રે. ૧૨
- તેણે સમે અતરીક્ષથી, દશરથે પૂરી સાખ રે,
એ સીતા નિત્રે સાધવી, એને રામચંદ્ર તું રાખ રે ૧૩
- પછે સોપી મુજને જાનકી, એં તો રાખી ઘેર આજ રે,

તે લક્ષ્મણુ તુ જાણે સહી, એમ કહે શ્રીમહારાજ રે	૧૪
હુ જાણુ છું એ સાધવી સહી, સીતા છે નિરધાર રે	
લોકતણા અપવાદથી મેં, તમની વન મોઝાર રે	૧૫
ધ્રુવાકુતણા કુળ વિષે સહી, પ્રગટ થયો હું આજ રે	
સહુ કીર્તિ ગઈ મારી સહી એમ કહે છે શ્રીમહારાજ રે	૧૬
અથવા સીતાને તણુ હું, તમસાકેરી તીર રે,	
રથે બેસારી તુ જનકી, વન લઈ જા લક્ષ્મણુવીર રે	૧૭
એને ઋષિ આશ્રમ જોવાને, અતિ કોડ થયું છે મન રે,	
તુ લક્ષ્મણુ મૂકી આવજે, જ્યાં વાલ્મિકિનું છે વન રે	૧૮
જનકસુતા ઘેર રાખવા મેં, કહેશેા મા નિરવાણુ રે,	
અપકીર્તિ મુશુતા દેહ તણુ તો, સીતા કવણુ પ્રમાણુ રે	૧૯
હારે મૌન ધરી સર્વ કો રહ્યા, હુ ખ પામ્યા દીનદયાળ રે,	
એમ કરતા રજની વહી ગઈ, પછે પ્રગટયો પ્રાત કાળ રે	૨૦
લક્ષ્મણુને રાખન કહે જાઓ સુમત્ર છે જ્યાંય રે,	
તેને રથે સીતા બેસારો પછે તજજો મહાવનમાય રે	૨૧
એવુ રામતણુ વાચક સુણી નિજ નયને ભરિયા નીર રે,	
સુમત્રતણા ભુવન વિશે, આવ્યા લક્ષ્મણુ વીર રે	૨૨
તાન લક્ષ્મણુ કહે સુમત્રને, રથ તત્પર કરો એક સાર રે,	
રઘુનાથતણી આજ્ઞાથી રથ બેસશે સીતા નાર રે	૨૩
એને ઋષિઆશ્રમ જોવાને, (અતિ) કોડ થયું છે મન રે,	
હારે રથ સપ્રદ કયો (તદા), સુમત્રે ત્યાં તતક્ષણુ રે	૨૪
તે રથ લઈ લક્ષ્મણુ આવિયો, જ્યાં બેઠા સીતામાય રે,	
કહ્યું બાબીશ રથ મોકલ્યો, તમ કાળે રાખવરામ રે	૨૫
એણે રથે બેસીને સચરો, જ્યાં ઋષિના આશ્રમ હોય રે,	
સીતા સતી એવુ સાબળી, મન આનંદ પામ્યા સોય રે	૨૬
વસ્ત્રાભૂષણુ યહી જનકી, જોલ્યા લક્ષ્મણુશુ તેણીવાર રે,	
એ ઋષિપત્નીને આપીશુ, મનધરી પ્રેમ અપાર રે	૨૭
રથે બેસી ત્યાંથી સચરો, મનમાહે હર્ષ ન માય રે,	
કૌસલ્યા સુમિત્રા સતીને, જઈને લાગ્યા પાય રે	૨૮
મને આજ હો વન સચરૂ પૂજવા ઋષિની નાર રે,	

કૌમલ્યા એતું સાંભળી, મુખે બોલ્યાં તેણીવાર રે.	૨૯
આગે ચૈદ વર્ષ રહી અરણ્યમાં, નન પોતી મન આશ રે,	
અખ નિરિત પેરના પરદરી, વળી જવા કરે વનવાસ રે.	૩૦
બાઈ હૃદયમગ્નમાં રાગને, ચિંતનતાં દુઃખ હોય નાશ રે;	
કૌમલ્યા એતું માનગી, પછે વેગે આપી આશ રે.	૩૧
રથે બેસી લાથી સમયો, ઉઘટ અગ ન માય રે;	
તેને મારગમધ્યે જાતા, અપશુકન બહુ થાય રે.	૩૨
સીતા લક્ષ્મણને કહે સહી, માનશુકન જો હોય રે ?	
માઈ નેત્ર અંગ ફૂટે મહી, તેણે ચિંતા પ્રગટી સોય રે.	૩૩
મુજ હૃદય કપે અતિવર્ણ, મન રાખ્યું ન રહે દામ રે;	
મમ પ્રાણનવબ કુશળી, કૌમલ્યાનદન ગમ રે.	૩૪
ત્યાથી વેગે અંચર્યો, સીતા ને લક્ષ્મણ વીર રે;	
નિશા સમે પોત્યાં સહી, જામતી સરિતા તીર રે.	૩૫
રજતીનાસો ત્યા રહ્યા, જ્યારે પ્રગટયા દીનકરદેવ રે,	
રથ જોડીને લાંબકી, પછે આત્યાં તતખેવ રે.	૩૬
મધ્યાન્હ દિવસ સમે થયો, એવે આઘ્યા જનન્દવી પાસ રે;	
મુંદર તટ દેખી કરી, જાનકી પામ્યાં ઉદાસ રે	૩૭
રથ રાખી નાવ અણ્ણાનિયું, ત્યા બેઠાં સીતા નાર રે,	
પછે બેસી લક્ષ્મણ જિતના, સુમંત્ર તું અવિધાર રે.	૩૮
જ્યા લગે અમો અહીં આવિયે, ત્યાં લગે રહેજો આણે દામ રે;	
પેલી તીરે જઈ ઉતર્યા, જાપતા રાખવનું નામ રે.	૩૯
તેણે સમે શોભિત સહી, સીતાનું મુખઅંદ રે;	
તે લક્ષ્મણ અવયોહી કરી, કરતો હવો આકંઠ રે	૪૦
કમળનયની એ જાનકી, એને કમમંજીર કું અરણ્ય રે,	
મને કષ્ટકાર્ય આપ્યું સહી, પડિયો લક્ષ્મણ ધરણ રે.	૪૧
તે ગદગદ કંઠ હવો મહી, મુખ બોલી ન શકે વાણ રે;	
એમ દુઃખ લક્ષ્મણ ધરતો હવો, એના પરવશ હવા પ્રાણ રે.	૪૨
ત્યારે સીતા કહે લક્ષ્મણ પ્રત્યે, તમો કાં દુઃખ પામો મન રે;	

કહો કારણ શુ મનમાં વસ્યું મુખ કંટો સત્ય વચન રે	૪૩
શુ રામચંદ્રે દૂધળ્યા તમો, જે માડ્યું રદન અપાર રે,	
તમો મુખટ સરખા એમ કા કરો, મન ધીંગ ધરો નિરધાર રે	૪૪
એક દિન આપણું રહીશું, મહામુનિનો આશ્રમ જ્યાં રે,	
લક્ષ્મણજી નિવે જાણ્યો, જે જર્જરિ અયોધ્યામાં રે	૪૫
તમો મહાદુખ પામ્યા મન વિષે, એ મુજને કહો ઉપાય રે,	
વળતા લક્ષ્મણ જ્યારે, સીતાને લાગ્યા પાય રે	૪૬
અપવાદ તમારો સાબળી, પ્રભુ પામ્યા મન વૈરાગ્ય રે,	
તે માટે વનમાં મોકલ્યા સહી, તમને કીધા ભાગ રે	૪૭
મને એ કારણ મોકલ્યો, મુજ કા નથી પડતો દેહ રે	
અત્યુ પામુ તો અતિશે બહું, પણ એ દુખનો નહિ છેહ રે	૪૮
એવું કહી લક્ષ્મણ રોતો હવો, મુખ મૂકી બહુ નિશ્વાસ રે,	
પછી જનકસુતા એમ ઉચરે, કહે કુવર હરિનો દાસ રે.	૪૯

કડવું ૩૬ મું.

રાગ સૌરઠી

સીતા બોલ્યા રે બોલ્યા રે, સાબળ લક્ષ્મણ વાત,	સીતા૦ ૧
વણ અપરાધે રામચંદ્રે, મુજને કા કીધી ઘાત	
રાધનને ચરણે છે માર, સત્ય નિરતર મન,	સીતા૦ ૨
એક દિવસ મેં નથી લોખંડું, રામતણ વચન	
પૂર્વે રામ ગયા વનમધ્યે, ત્યારે હું હતી પાસ,	સીતા૦ ૩
મુજ અરથે રણમાં રાવણનો, તવક્ષણ કીધો નાશ	
સાસુકેરા કે'ણ મધ્યે, હું રહેલી નિરધાર,	સીતા૦ ૪
વાક વિના રણનાથજીએ, મને કાઢી વનમોઝાર	
પૂર્વે શા મેં પાપ કર્યો છે, આ ભવ પ્રભવે આપ,	સીતા૦ ૫
એવું કહીને જનકસુતા પછે, કરતી મહાવિનાય	
રામ વિના ક્યમ રહું એકની, ઋષિઆશ્રમ મોઝાર,	સીતા૦ ૬
ત્રા મુજને અપરાધ પૂછશે તો, શુ કહીશ નિરધાર	
તેણે સમે લક્ષ્મણ એમ બોલે, સીતા સાથે સોય,	

રાયદશરથનો સખા મિત્ર છે, વાત્તીકિન્નરિ એ હોય	સીતા૦ ૭
તે મટાનુભાવનો આશ્રમ પાવન, ગહેન્ને તેણે દામ,	
પતિવ્રતા વ્રત સદા પાળજો, રાખી હંદે શ્રીરામ	સીતા૦ ૮
સીતાને એનું કહીને, નાર નિમે બેદા લક્ષ્મણ વીર,	
દ્રુરીદ્રીને સીતાને જુએ, પછે પોત્યા પેલી તીર.	સીતા૦ ૯
લક્ષ્મણ રથ બેશીને ચાલ્યો, નયણે વહે જળધાર;	
જેતો જેતો અદર્શ થયો પછે, માડ્યુ રૂદન અપાર.	સીતા૦ ૧૦
તેણે સમે તે વનતણા બહુ, પશુ પક્ષી જે હોય,	
સીતાતણા વિલાપયકી, તે કુખિયા થયા સર્વ કોય.	સીતા૦ ૧૧
તે સ્થાનક નરિ વાત્તીકિ આવ્યા, દીઠો મહાઉત્પાત;	
વાત્તીકિન્નરિ આગળ જઈને, ગહેતા હવા સહુ વાત	સીતા૦ ૧૨
સ્વામિ આપણા વન વિષે, કો અબળા આવી એક,	
દેવકન્યા કે લક્ષ્મી જેતા, દીસે રૂપ નિરૂપ	સીતા૦ ૧૩
નરિ કહે રામ દશરથની વધુ, એ રામચંદ્રની નાર,	
જનકરાયતણી સહી પુની, આની વન મોઝાર	સીતા૦ ૧૪
સીતા દોપ રહિત સાધવી, ધર્મવતી મહાપર્મ,	
બેઠો ત્રિપિથી શીઘ્ર થઈને, આવો અમ આશ્રમ	સીતા૦ ૧૫
એનું સુણીને જનકાત્મજ, લાગ્યા નરિને પાપ,	
સીતા સધાતે વાત્તીકિન્નરિ, આશ્રમ પોત્યા થાય	સીતા૦ ૧૬
પછે વિદ્યાર્થી પ્રત્યે નરિ બેઠ્યા, સાબલો નિરધાર,	
કરંને ભક્તિ તમે જનકસુતાની, આણી પ્રેમ અપાર	સીતા૦ ૧૭
નરિ વાત્તીકિના વચન સુણી, સીતામન હર્ષ ન ગાય,	
મારા વિષે લક્ષ્મણ સચરિયો, તે કહું સર્વ ઉપાય	સીતા૦ ૧૮

કેવું ૩૭ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

લક્ષ્મણ સ્વાધી સચરિયો રે, નગર અયોધ્યા વન,

સીતાતણા સતાપથી રે, એને હંદયે તે ગોક ન ગાય.

૧

૪. રહેલી-‘કહેલી’ પ્ર ૧-૩. ૧૭ ભક્તિ-સેના ૧૮ સીતા-‘સી-
તા મન હર્ષ મન ના ગાય’ પ્ર ૩ ૭.

સૌમિનિ સાં વિભાસતો રે, કહું તે સત્ય ઉપાય;	
અપવાદ માટે જનકી રે, તજ છે રાધવરાય.	૨
અપવાદ માટે જનકી, રામે તજ નિરધાર;	
મને કારજ એણે મોકલ્યો, પિન્ક પડ્યો મુજ અવતાર.	૩
સીતા સતી સિરોમણિ, એને નથી મન વિખવાદ;	
શીરામજીએ પરદરી, ટાળના સિર અપવાદ.	૪
છી તજ્યા માટે રામનો, અપવાદ ન ટળિયો સોય;	
જો મૂકાવી તો કાં તજ, એમ કહેશે જન સર્વ કોય.	૫
લક્ષ્મણ દ્વાણ પામ્યો ઘણું, પરવરા યથા નિજ પ્રાણ;	
સુમત્ર એડુ સાંભળીને, એમ ડાયરો નિરવાણ	૬
તમો શોક જે મનમાં ધરો તે, સર્વ મિથ્યા સોય;	
પણ બવિધ્યમતિ તે જાણતા, નર નથી સમર્થ કોય.	૭
તે માટે મન ધીર રાખો, કહું એક ઉપાય;	
મહાતુમાત્ર દુર્વાસાતણું, વચન વૃથા નવ થાય	૮
લક્ષ્મણ એણી પેરે ઊઘ્યો, મન ધરી ધીર અપાર;	
ઋષિ દુર્વામાના વચનનો, મુજને કહો વિસ્તાર.	૯
સુમત્ર કહે મુજ દશરથે, વાળો છે સાક્ષાત;	
તુ રખે નિવેદન કરે, કો આગળ જઈ વાત	૧૦
તે ક્યમ કહું તેણે કહું? ક્યમ મળ્યું પૂર્વ વચન,	
તમો વાત મનમાં ગમજો, એ ન જાણે કો જન.	૧૧
એક મમે રાય દશરથ મયા, વચ્ચિતો આશ્રમ જ્યાંય;	
અનિતણા સુત દુર્વાસા, એકા હતા સહી ત્યાય.	૧૨
જામા ઋષિને ચરણ લાગ્યા, શીઘ્ર થઈને રાગ;	
સનમાન દીધું ભૂપને, ઋષિ હટે હાથ ન માય.	૧૩
ઋષિ દુર્વાસા પ્રતિ એમ વદે, દશરથ જે રાજન;	
સ્વામી ભૂત બવિધ્ય વર્તમાનનું, છે વચને સૌ જાન.	૧૪
તમો યોગ્ય છો કહેવા પ્રભુ, હું પૂછું કરી પ્રણામ;	
કેટલા વરસ સહી રાજ્ય કરશે, અયોધ્યાનું રામ.	૧૫

૧૧. તે ઇ૦—તેણે મને કહું (કહેણ) તે હું (તમને) કેમ કહું? ક્યમ

ઇ૦—એ પૂર્વ વચન (ઋષિનું) ક્યમ મળ્યું (કેવી રીતે મળતું આવ્યું) !!

જાનકીને સુત હશે કે નહિ, હોય શ્રીઋષિધીશ;	
રઘુનાથ પૂઠે કવણુ સુત હશે, અયોધ્યાનો ઇશ.	૧૬
એતું સુણી ઋષિ બોલિયા, દસરથ તું અવિધાર;	
સુરકારજ કરવા રામલક્ષ્મણ, જશે વનમોતાર.	૧૭
રાક્ષસ બહુ રણુ રોળશે, દેવના કરશે કાજ;	
અપવાદ લોકનો ઢાળવાને, નિજ નાર કરશે ત્યાજ.	૧૮
યુગ્મ સુત વન પ્રસવશે, સાધવી સીતા નાર;	
બહુ યગ કરશે રામજી, મન ધરી પ્રેમ અપાર.	૧૯
અગિયાર સદસ વરસ કરશે, રાજ જગજીવન;	
પછે પ્રજા સમેત રાધવ, જશે બહસદન.	૨૦
પછે સીતાસુત રાજ્ય કરશે, અયોધ્યાનું બાણ;	
તે પ્રજા મને પૂછિયું તે, કહું સૌ નિરવાણ.	૨૧
ઋષિતણું વાયક સાંભળી, રામ થયો તે રળિયાત;	
સુજાને કહ્યું જે સુમંત્ર મનમાં, રાખજો એ વાત.	૨૨
એતું લક્ષ્મણ સાંભળી, પામ્યો મન ઉદાસ;	
સંધ્યા સમે જે આવિયા, કૌશિકી સરિતા પાસ.	૨૩
પ્રભાતે ઉઠી સચર્યા, તે શીઘ્ર માર્ગ પળાય;	
મધ્યાહ્ન સમે જે આવિને, રામને શાગ્યા પામ.	૨૪
લક્ષ્મણ કહે તમઆશાથી, સાંભળો પરબ્રહ્મ;	
જાનકીને તજી છે, વાલ્મીકિને આશ્રમ.	૨૫
મન ધીર રાખી આપણે, રાજ્ય કરો શ્રીમહારાજ;	
તમો લોકના અપવાદથી, જાનકી કીધી ત્યાજ.	૨૬
અપવાદ તો એ નવ દબ્યે, રઘુનાથ સાંભળો સૌથ;	
શ્રી મૂકાવી તો શું તજી, એમ કે'શે જન સર્વ કોથ.	૨૭
જો ન હોય અંતર સ્વજન ને, લોકમાં એક લગાર;	
તો પોતાનાને પારકા, એમ કહે જગદાધાર.	૨૮
કુઃખ શોક ત્રિતા પરહરી, કરો રાજ્ય સ્વામી આજ;	

૧૬. ઋષિધીશ-ઋષિના અધીશ. ૧૯. યુગ્મ-એ. ૨૮. જો ૪૦-સ્વ-જન અને લોકમાં એક લગાર પણ અંતર ન હોય તો પછી જગદાધાર (રામ) પોતાનાને પણ પારકા કહેજ. અર્થાત્ સૌ ઉપર સમાનભાવ રાખેજ.

સહુ સતજનને પાળવા, અવતર્યા શ્રીમહારાજ.

૨૯

ઉથલો.

અવતર્યા છો મહારાજ, એવી લક્ષ્મણે વાણી કહી રે;
જનકુવર કહે એવું સાંભળી, આનંદ પ્રભુ પામ્યા સહી રે. ૩૦

કડવું ૩૮ મું.

રાગ કેદારો.

એનાં લક્ષ્મણનાં વાયક સુણી, પામ્યા પ્રીત પ્રભુ અતિ ધણી;
દેહ તણી ચિંતા સઘળી પરહરી રે ૧
ધન્ય સૌમિત્રિની જાત, તુ સરખો કે નહિ બાત,
રણિયાત થયો તુજવાયક ચિત્ત ધરી રે. ૨

ઢાળ.

તુજવાયક ચિત્તમાંહિ ધરી, હુ પામ્યો હર્ષ અપાર;
સુજ મનનું કારણું તું જાણે, ધન્ય સુમિત્રાકુમાર. ૩
દિવસ ચાર થયા પ્રજાની, નથી કરી સભાજ;
તે માટે હવે મત્રી સર્વે દો, તેડાવો તતકાળ. ૪
જે રાજા પ્રજા નવ પાળે, નવ ટાળે દુઃખ સોમ;
તે મહીપતિને અતકાળે, મહાનરકયાતના હોય. ૫
પૂર્વે હવે એક નૃગરાજ, એની કીર્તિ ન જાય વખાણી;
ગો ખાણણુની ભક્તિ કરે સદા, તેણે સુખી કર્યો સૌ પ્રાણી ૬
એકદા કનખળ તીર્થે જઇ, આપી કેટલિક ગાય;
પ્રજામાત્રને યુક્તે પાળે, ધર્મવત જે રાય. ૭
એણીપેરે રાજ્ય કરે તે મહીપતિ, હૈડે હખં ન માય,
તેના નગરમા અગ્નિહોત્રી, ઋષિતણી ગઇ સહી ગાય ૮
અગ્નિહોત્રીએ ખોતાની સુરભિ, દીડી કે ઋષિબાર,
તે સધાતે કંથેશ થયો, જેહ આલ્યા રાજદાર ૯

૫ નરકયાતના-નરકનું દુઃખ. ૬ એકદા-એકવાર. કનખળ-એ ના.
મનું તીર્થ યુક્તે-યુક્તિથી.

દિવસ ધણા યયા નરપતિનું, નવ પામ્યા દર્શન;	
સુધા તપાએ યયા આકળા, ક્રોધ તે પ્રગટયો મન.	૧૦
પછે ઉભય ઋષિને ક્રોધ ઉપજ્યો, તવ શાપ્યો ભૂપાળ,	
આઠ યુગ લગી કાચીડો, યજ્ઞે તું તત્કાળ	૧૧
કળિયુગમાહે પ્રગટ યશે, નરનારાયણ અવતાર;	
તારે દુષ્ટ તુ સત્ય માનજે, તારો હશે ઉદ્ધાર	૧૨
એવું કહી પછે બે જણુ બાલ્યા, આખી દો એકને ગાય,	
તે માટે પ્રભાની લક્ષમણ, કરવી સહી રક્ષાય	૧૩
એવું સાબળી લક્ષમણ બોલ્યા, લાગી પ્રભુને પાય,	
ત્યાર પછી તે નૃમરાયનો, હવે ગાણુ ઉપાય	૧૪
રામચંદ્ર કહે શાપ સુણીને, હુ ખ પામ્યો મનમાન,	
પોતાના સુતને તેગવી, શીઘ્ર સમરમ્યુ રાજ	૧૫
પુત્ર પ્રભાની રક્ષા કરજે, એમ કહે સ્મૃતિ ને ન્યાય,	
બ્રાહ્મણશાપ માટે સુત સાબળ, હું પામ્યો હુ ખ કાય	૧૬
એવું કહીને આમથકી, અર્ધ જોજન ઉપર એવ;	
કુડ એક ત્યા સુદર કીધી, રાજાએ અવશ્યમેવ	૧૭
શીતઉષ્ણવર્ષાનો પરિભવ, નવ દુઃસાગે નિરધાર,	
દુઃખ અનેક પુષ્પની રચના, કીધી વિવિધ પ્રકાર	૧૮
તે રચાનકમા જઈ રહ્યો, સહી પામ્યો તે અવતાર,	
ભૂપે પ્રભાની કરવી રક્ષા, રેણી દિવસ મોક્ષાર	૧૯
તે માટે મત્રી આદે દેહ, તેગવો તત્કાલ,	
લોક સહુના કાર્ય કરવા, આનંદ આણી મન	૨૦
લક્ષમણ એવું વાયક સુણીને, બોલ્યા ત્યા શિરનામી,	
ઉમિત તમારી અવણે સુણી, આનંદ પામ્યો સ્વામી	૨૧
બાવ પૂર્ણ દેખી લક્ષમણનો, બોલ્યા રાધવરાય,	
કપા એક તુમને કહું પાવન, સાબળ સર્વ ઉપાય	૨૨

૧૬ સ્મૃતિ ને ન્યાય-સ્મૃતિ અને ન્યાયશાસ્ત્ર 'સમય ત્યાય' પ્ર
લી 'સમય ન્યાય' પ્ર ૩૭ શાપ માટે-શાપ યશે માટે ૧૮ પરિભ
વરાજ્ય અર્થાત્ શીત વર્ષેથી તે સ્થળે હુ ખ થાય નહિ ૨૦ મત્રી -
દેહ-મત્રી આદિકને ૨૧ ઉમિત-વચન ભક્તિ' પ્ર ૧-૩

ધક્વાકુતણા કુળમાં હવો, એક નિમિ રાજા મહત્ત;	૨૩
દાદશ પુત્ર હવા તેને બળિયા, સકળ વિદ્યા શુણ્વત.	૨૪
તે રાજાએ નગર વસાવ્યું, વૈજયંત એવું નામ,	૨૫
વરણ અદાર અધિક જે પાવન, વસે તેણે આમ	૨૬
એક સમે વસિષ્ઠ પ્રત્યે, કહે નિમિ રાજા શિર નામી;	૨૭
ઋષિનું મુજને ઇચ્છા થઈ છે, યજ્ઞ કરાવો સ્વામી.	૨૮
વસિષ્ઠ કહે મુજને છદ્દે વચોછે, સત્ય જાનજો રાજ;	૨૯
યજ્ઞ ઇન્દ્રનો પૂર્ણ કર્યો પછી, એ કાર્ય તો થાય	૩૦
તેનો યજ્ઞ કરી હું આવું, રે' ત્યાં લગે સ્થિર કરી મન;	૩૧
એવું કહીને વસિષ્ઠ ઋષિ, પછી આત્મા સ્વર્ગભોવન.	૩૨
ત્યાર પછી રાજાએ મનમાં, કીધો એક વિચાર;	૩૩
ધર્મકાર્ય કરતા સહી પુરવે, નવ કરવી કંઈ વાર.	૩૪
પછે ભૂથ ને જ્ઞાતમઋષિને, તેગવ્યા તતખેવ,	૩૫
શતાનંદને ગુરુ કરી રાજે, દિક્ષા અહીં અવશ્યમેવ.	૩૬
દ્વિમાચળ સાન્નિધ્ય જળને, માડ્યો યજ્ઞ આરભ,	૩૭
મનમાં અતિ આનંદ ધરીને, રાજે પ્રથમ પૂજ્યા બળ.	૩૮
યજ્ઞ પૂરણ કરાવ્યો ત્યારે, દૈતે દરખ ન માય;	૩૯
વસિષ્ઠ-ઋષિ પછે શીઘ્રે પધાયો, યજ્ઞ કરે જ્યાં રાજ	૪૦
જ્ઞાતમઋષિએ આસન આપ્યું, પૂજ્યા અરચ્યા અવશ્યમેવ;	૪૧
નિમિ રાજાનો યજ્ઞ સામળી, ક્રોધ ચડ્યો તતખેવ	૪૨
વસિષ્ઠ કહે મુજને તજીને, દિક્ષા અહીં અન્ય પાસ,	૪૩
તો પુત્ર સધાતે પાપી રાજા, શીઘ્ર પામજો નાશ	૪૪
તવ નિદ્રાથી જાગ્યો મદીપતિ, મહાદુષ્ પામ્યો આપ;	૪૫
વણુ અપરાધે મુજને વસિષ્ઠ, કહ્યો ક્યમ દીધો શાપ ?	૪૬
મુજને ધર્મકારજ ત્યાં વચ્ચે, આવી વિધન કર્યું સાક્ષાત;	૪૭
તે માટે વસિષ્ઠ-ઋષિ તમો, શીઘ્ર પામજો પાત	૪૮
પરસ્પરે એમ શાપજ દેતા, પડ્યા ઋષિ ને રાજ;	૪૯
બેઉ જણ વાયુ રૂપ હવા, ત્યારે દૈતે તોડ ન માય	૫૦
વસિષ્ઠે બ્રહ્માકેને આવી, વચન કહ્યું શિર નામી;	

નિમિરાયના શાપયકી, રૂ વાયુરૂપ છુ સ્વામી ૩૭
 જગતગિતા મને કશ્ચા કીજે, જેમ છદુ અનતાર,
 વળતા બ્રહ્મા વાયક ઉચ્ચર્યા, તેનો કહું વિસ્તાર ૩૮
 ઉથલો.

તેનો કહું વિસ્તાર લક્ષમણ, રઘુનાયે વાણી કહી રે,
 હવે વસિષ્ઠઋષિ પ્રગટ થયા, તે કયા સબળાતુ સહી રે. ૩૯

કડવું ૩૯ મું.

રાગ આશાવરી.

ગીરામયદ્ર એમ ઉચ્ચરે, કહી લક્ષમણ પ્રત્યે વાણી રે,
 આણી આનંદ મનમાં અતિ ઘણો રે ૧
 મુનિવરના વાયક સુણી કંઈ, બોલ્યા બ્રહ્મા મુખ રે,
 કંઈ દુઃખ રે જાણી મન વસિષ્ઠનું રે ૨

હાળ

મન દુઃખ જાણી વસિષ્ઠનું, એમ વહે બ્રહ્મા સોય,
 તું કાથકી હવે શીઘ્ર જા, જ્યાં ક્ષીરસાગર હોય ૩
 ત્યાં મિત્રાવરણના ધીરનો છે, એક કુબ નિરધાર,
 તે વિષે પ્રગટ થજે, એક હેનામાત્ર મોઝાર ૪
 એક વાર મિત્ર ને વરણ બેઉ જણ, હતા સાગર સગ,
 ઉર્વશી ત્યાં આવી મહી, તેનું વિર્જિણ થયું છે અગ ૫
 વરણ કહે ભજ ભામિની, મન ધરી પ્રેમ અપાર,
 ઋષિ દેખતા મને કામ પ્રગટ્યો, અધિક સારોધાર ૬
 ઉર્વશી વળતું એમ કહે, ઋષિ સાબળો કહું તે આજ,
 મને મિત્ર પહેલાં વરીછું, સત્ય માનજો મહારાજ ૭
 એમ વાત કરતા વરણને, વીર્યદ્રાવ હવે તનજેવ,
 મન વિમાસી એક કુબમા જઈ, તે ધર્મ અવશ્યમેવ ૮
 વળતી તે પ્રેમદા ઉચરે, વરણશુ પ્રેમ સહિત,

૬ સારો ધાર-સરાધાર-એકસરખો ૭ મને-મનવડે મિત્ર-મિત્રને
 એ નામના દેવને.

મે તન સોખું મિત્રને, તવ તમશું રાખીશ પ્રીત.	૯
એવું કહી સ્થાયા સંચરી, પછે મિત્રકેરે સંગ;	
હવેશી દેખી આવતી ત્યારે, કોઈ પ્રગટ્યો અંગ.	૧૦
મિત્ર કહે સુખ્ય સુંદરી, તું વરી મેં નિરધાર;	
તેં પ્રીત રાખી વરણશુ, કાં આવરી વ્યભિચાર.	૧૧
એ કપટ સહી મુજશુ કયું, તું ગઈ વરણની પાગ;	
તું ધણા દિવસ રહેજે સહી, રાય પુરવા ધરવાસ.	૧૨
એવું કહીને મિત્રે વીર્ય મૂક્યું, કુંભમાં નિરવાણુ;	
હવેશીએ તે રેત ઉપર, બાર મૂક્યો સુગણુ.	૧૩
બ્રહ્મા કહે તે રેત વિષે જઈ, પ્રગટ થજો અવશ્યમેવ;	
વસિષ્ઠઋષિ એવુ સાબળી, ત્યાં સંચર્યો તતખેવ,	૧૪
કુંભમાં જઈ પ્રવેશ કર્યો, અજબાગ્યાથી જાણુ;	
પછી વસિષ્ઠ મિત્રના વીર્યથી, હદે હવા નિરવાણુ.	૧૫
તવ વરણકેરા રેતમાયકી, અગસ્ત્ય પ્રગટયા સોય;	
નિમિરાયની જે ગતિ હવી તે, સાબળો સર્વ કાવ.	૧૬
જ્યારે શાપથી મહીપતિ પડ્યો, મહી વિષે સારોધાર;	
ત્યારે મુનિજન બેઠા તે મળી, ને કરે મન વિચાર.	૧૭
ભૂપાળ વિના કહો મરા પૂરણુ, કમ મયે સહી એહ;	
પણ રખે ભાઈ વણસતો, રાજતણુ એ દેહ.	૧૮
અગર ઘેન કરતુરી, કપૂર કેસર સાર;	
તેણે ભર્યો દેહ રાજતણુ, એક હેલા માત્ર મોઝાર.	૧૯
તે શબને સહુ વીંટી રહ્યા, જે લહે ઋષિ અતિ શાન;	
એવે અમર આવી એમ વદે, નૃપ માગ તું વરદાન.	૨૦
વાયુ રૂપેનિમિ વદે, અમર પ્રત્યે તે દામ;	
જો પ્રસન્ન મુજને થાઓ તો, નેત્ર આપો સ્વામ.	૨૧
મન કાયા એ ધરવાતણુ, સ્વામી નથી અર્થ લગાર;	
હું વાયુરૂપે ફરીશ નિશ્ચે, ભુવન ત્રણ મોઝાર.	૨૨
પછી નેત્ર આપ્યાં રાખને, આનંદ ધરી અતિ મન;	
(ત્યારે) ઋષિ સહુ યોગે મળ્યા, રાયદેહ પ્રગટ્યો તતક્ષણુ.	૨૩

તવ પુરુષ એક પ્રગટ થયો તે, તેજસ્વી પ્રમાવંત;	
વિદેહ મૈથિલ નામ ત્રીજું, જનકરાય મહત.	૨૪
એવા તણ નામ તે પુરુષના, ઋષિએ ધર્યા તેણીનાર;	
તવ જનકે વાસી મિથિલા, પુરી અધિક સુદર સાર.	૨૫
લક્ષ્મણ એવું સામળી, એમ વદે નામી શીષ;	
દિક્ષા પ્રદી તો પુરુષને, નવ ઘટે કરવી રીસ.	૨૬
રઘુવીર વળતા ઉચરે, લક્ષ્મણ પ્રત્યે મુખ સોય;	
એ કાળને નર જીતવા સહી, નથી સમરથ દાય.	૨૭
પૂર્વે હવો એક યથાતિ રાજ, સુભટ પરમ ઉદાર;	
તે ક્ષમા કરી નવ શક્યો, તેહતણો કહુ નિસ્તાર.	૨૮
તે રાખને સ્ત્રી મુગ્ધ છે, તે અધિક શોભામાન;	
એક દેવયાની શર્મિષ્ઠા એ, બેહતણા અભિધાન.	૨૯
શર્મિષ્ઠાને સુત પુર હવો, જે મહાસુભટ બળનત;	
દેવયાનીને સુત યદુ એક, જેતુ સદા નિર્ભજ ચત.	૩૦
દેવયાનીને મહીપતિતણું, નહિ માન એક લગાર;	
શર્મિષ્ઠાશુ કીડા કરે, અતિ નિવિધ પ્રકાર.	૩૧
એક સમે યદુ મા પ્રત્યે, મુખ વચન બોલ્યો સોય;	
આપણુ વિષે દ્રષ્ટિ રાખની, મહાકૂર નિચે ટોય.	૩૨
માતા તુજને રાખતું, કષ્ટ સુખ નહિ લવયેશ;	
તે માટે આપણુ કીજિયે, અગ્નિમાં શીઘ્ર પ્રવેશ	૩૩
માતા માફ મૂકવું, વન્દિ વિશે સહી તન;	
હારે દેવયાનીએ આપતું, ચિંતવન કમું તતક્ષણ.	૩૪
હાં શુક્રાચારજ આવિયા, પુત્રી પ્રત્યે કહ્યું તતખેવ;	
મને જે કાર્ય તો સમાયો, તે કાર્ય કહે અવસ્યમેવ.	૩૫
દેવયાની કહે તાતને, મને વિષયાન કરાવ;	
કે નાખ્ય જળનિધિ વિષે, કે કંઠ પાગ ધરાવ.	૩૬
સપત્નીનશ રાય છે, નહિ માન મુજને જાણ;	
એ દુઃખ માટે યદુ સુત તે, તજે છે નિજ પ્રાણ	૩૭
શુક એવું સાંભળી, દુઃખ સખળ પામ્યા આપ,	
પટે કોષ આણી યથાતિને, દેતા દેવા મુખ ચાપ.	૩૮

મમ મુતાનું દુઃખ નવ લહે, બે રહે સમિધા સંગ;	
તો આજથી તને વ્યાપજે, મહાજરા નિજ અંગ.	૩૯
એવો શાપ દહને શુક્ર લાંથી, સીધા માર્ગ પગાય;	
દુઃખે વાપ્યો યયાતિ રાજ, જરા આવી કાય.	૪૦
પછી યદુ તેડાવ્યો કલ્યુ સુત, જરા મહે નિરધાર;	
મને જોખન તારૂં આપને, તું જો છુટે અતિ સાર.	૪૧
અભિલાષ મારા મનતણા, નથી યયા પૂરણ તન;	
સારે યદુ બોલ્યો રાયશુ, અતિ દોષ આણી મન.	૪૨
મુણુ બૂપ પુત્રજ પૂર તારો, પ્રાણુવલ્લભ દોષ;	
તે યૌવન તુજને આપશે, તું મન વિમાસી જોય.	૪૩
તવ રાય કહે યદુ દુષ્ટ તારે, હજો દુષ્ટ કુમાર;	
તારા વરા વિષે તો નવ હવો, સહી રાજ્યનો અધિકાર.	૪૪
પછે પૂર પ્રત્યે ઉચ્યો, આનંદ ધરી તતજોય;	
મમ જરા મદીને આપ્ય યૌવન, પુત્ર તું અવશ્યમેવ.	૪૫
લાં પૂર એતું સાંભળી, આનંદ પામ્યો મન;	
પછે જરા મદી નિજ તાતની, આપિયું શુભ યૌવન.	૪૬
યૌવન લઇને યયાતિ રાજ, ભોગવે સુખ સાર;	
પછે વિવિધ પેરે કરતો હવો, રાય ક્રીડા સારોધાર.	૪૭
એમ વર્ષ બહુ પેરે ગયાં, સુખ પામ્યો મન રાજન;	
સારે પુત્ર તેડી એમ કહ્યું, આ મહે તુજ યૌવન	૪૮
રાયે યૌવન આપ્યું પુત્રને, પછે જરા મદી ક્ષણભાંગ;	
તવ પુત્રને સોંપ્યું સહી, પોતાતણું તો રાજ.	૪૯
ગજ અશ્વ રથ વાહન બહુ, બળાવ્યા સહુ બડાર;	
વૈરાગ ધરી યયાતિ રાજ, ગયો વનમોઝાર.	૫૦
બહુ કથા કહી લક્ષ્મણ પ્રત્યે, પછે હવો પ્રાતઃકાળ;	
તવ બેઠા સિદ્ધાસન વિષે, રઘુનાથ દીનદયાળ.	૫૧
પુરોહિત મંત્રી આદે લેઈ, તેડાવ્યા ત્યાં સોય;	
અનેક મુનિજન સભામાં, બેસતા હવા સર્વ કોય.	૫૨
શ્રીરામ કહે લક્ષ્મણ પ્રત્યે, સભા જાણુને મનમાં;	
જે લોક આવે કાર્યને, તેને તેડાવો સહી યાય.	૫૩

એવું લક્ષમણ સાંભળી, પછે સચ્ચો નિરધાર;	
એક જ્ઞાન દાર વિધે રહ્યો, એ કરે રદન અપાર.	૫૪
લક્ષમણ કહે એમ જ્ઞાનને, છુ રદન કરે કાં નાટ;	
મને કારણ કહે સૌ વિસ્તારી, છુ દુઃખ ધરે શામાટ.	૫૫
લક્ષમણતણું વાચક સુણી, વદે જ્ઞાન મુણ મહારાજ,	
દુઃખ સકળ મારું કહીશ, રઘુનાથ આગળ આજ.	૫૬
એવું સુણી લક્ષમણ આવિયો, રઘુનાથકેરે સગ;	
એક જ્ઞાન આવ્યો છે પ્રભુ, દુઃખ સળગ ધરતો અગ.	૫૭
મેં કહ્યું મુજને કારણ કહે, તવ હૃદયો તતખેવ,	
રઘુનાથ આગળ ધરપકી, દુઃખ કહીશ કું અવરખમેવ	૫૮
શ્રીરામ કહે તે જ્ઞાનને, હવે શીઘ્ર લાવો ચાપ;	
એમ સુણી લક્ષમણ સચ્ચો, તેડયા અરથે લાય.	૫૯
લક્ષમણ વદે એમ જ્ઞાનશુ, તે આવવું મુજ સાય;	
સભામાં તેડે તને, પૂછવા શ્રીરઘુનાથ	૬૦
હારે જ્ઞાન કહે લક્ષમણ પ્રભે, સ્વામી સાંભળ્યો કહું સૌય;	
મને જ્ઞાન જાણી જીવનમાહે, પેસવા નવ દે કાપ.	૬૧
મુનિત્રાસુત તે સાંભળી, ગયો રામકેરે પાસ,	
અહીં જ્ઞાન તે આવે નહિ, સત્ય માનને અવિનાશ.	૬૨

ઉપલો

સસ માનને અવિનાશ એવી, લક્ષમણે વાણી કહી રે,	
જનનુંવર કહે રઘુનાથ આત્મા, જ્ઞાનને પૂછવા સહી રે.	૬૩

કડવું ૪૦ મું.

રાગ પૂરવી.

લક્ષમણનું વાચક જાણી, પછે ઉડયા શારંગપાણિ;	
સહી જ્ઞાન રહ્યો જોણે દાર, સામા આવ્યા જગદાપાર.	૧
જોડ્યા રામચંદ્ર મુખ એમ, કહે જ્ઞાનનું દુખિયો કેમ;	
તવ જ્ઞાન વદે તતખેવ, તમે સાંભળો દેવાધિદેવ	૨
સાંચ્યસિદ્ધ નામે દ્વિજ જોહ, દુઃખોતો તેને જોહ;	

નથી કીધો વાક લગાર, મુજને ક્યો તેણે પ્રહાર	૩
તે માટે મહાદુ ખ પામી, તમ બણી આ થો છુ સ્વામી,	
તેને તેડી પૂછો આજ, તારૂં ધર્મરાજ મહારાજ	૪
એવું શાનનું સુણી વચન, પછે બોલ્યા રઘુનદન,	
પ્રતિહાર તેડી તેણીવાર, જા કહ્યું તે મુણી નિરધાર	૫
સર્વાર્થસિદ્ધ દિજ છે જ્યાય, જઈને તેડી આવો જાય,	
પ્રતિહાર ગયો તતખેવ, દિજ આણો ત્યા અવશ્યનેવ	૬
પૂછે રાધવ તેણી વાર, ક્યમ કીધો શાનને પ્રહાર,	
પ્રભુનું વાચક મન આપી, સર્વાર્થસિદ્ધ કહે વાણી	૭
સ્વામી હું હતો છુધાવત, મને પ્રગટ્યો ક્રોધ અનત,	
ત્યારે આબો એ મુજ ઘેર, મેં હાક્યો સહી જહુ પેર	૮
પછે પ્રગટી અધિકી રીસ, મેં પ્રહાર ક્યો એને વોસ,	
અપરાધ ક્યો મેં આજ, ગમે તે કરીએ મહારાજ	૯
અન્ય ઋષિ હતા સહી સાય, તે પ્રત્યે વહે રઘુનાથ	
એને દડ ધટે શો આજ, તે જોઈ કહેઠ ઋષિ મહારાજ	૧૦
દિજ બેરયા વળતા વાણ, છેદવા સહી એના પાણ,	
આહાણનો વધ નવ હોય દડ દેવો ન ધટે સોય	૧૧
નજી વિમાશી એ સાક્ષાત, પછે બોલ્યા શાન સધાત,	
દડ તું કહે તે દેઈ આજ, એમ કહેતા હવા મહારાજ	૧૨
બેરયો શાન હદે વિચારી, કરો યાતિતણો અધિમારી,	
તેની યાતિતણો અધિપત્ય, રઘુનાથે ક્યો તેને સત્ય	૧૩
આશા માગીને જાય, મનમાહે હર્ષ ન માય,	
રાધવના મત્રી જેહ, બોલ્યા હારમ કરી મુખ તેહ	૧૪
એ શુ પામ્યો કહે દુ ખ, કીધો વિપ્ર મધ્યે પ્રમુખ,	
વળતા બોલ્યા શ્રીપરબ્રહ્મ, એનો મેં જાણ્યો સૌ મર્મ	૧૫
તે સામજાએ ઉપાય, વહે શાન પ્રત્યે રઘુરાય,	
તે એને ક્યો અધિકારી, કહે મને કારણ વિસ્તારી	૧૬
એવું વાચક હદેમા આણી પછે શાન જિયમો વાણી,	
તમો સામજો રાધવરાય, હું મહુ એ સર્વ ઉપાય	૧૭
પૂર્વે હું દિજ અવતાર, મને હતો તવ અધિમાર,	
સર્વ યાતિતણું ધન જેહ, મૂનવતો મારે જેહ	૧૮

તે માહેથી એક ઘમાગ, નન કરતો હું અગીકાગ;	
પક્ષ અન્યાયનો તો જોઈ, હું નવ આવરતો તેહ.	૧૯
અધિકારપટ્ટી ભગવાન, હું પામ્યો મોતિ તે શાન;	
એ કરતો અનર્થ અલ, મહી પામને એની ગલ.	૨૦
તે માટે જગદાધાર, એને આપ્યો એ અધિકાર,	
એતુ કહીને શાન તે જાણ, વાણારસી પોત્યો થાણ.	૨૧
પ્રભુ ભુવન ગયા તનખેન, એવે આબ્યા શ્રીભૂદેવ,	
ઋષિએ પ્રેમો પ્રતિહાર, તેહતણો હું વિસ્તાર.	૨૨

કડવું ૪૧ મું.

રાગ દેશાખ.

મુનિનર આદિમા રે, નમર અયોધ્યામા અવસ્થમેવ,	
એણીધેરે જિમ્યા રે, સામગ્રો ચીઘ થઇ તતખેન.	૧
જઈ રઘુનાથને રે, સહી તે કરવું નિશ્ચે જાણ,	
યમુનાતટના રે, ઋષિ આબ્યા છે નિરવાણ.	૨

હાળ

આબ્યા છે યમુનાતટના દ્વિજ, મજાગાવો તતખેન,	
એતુ મુણી પ્રતિહાર ગયો, જ્યા બેઠા રઘુપતિદેવ.	૩
કર મપુટ કરી રામચદ્રશુ, એમ બોલ્યો મુખ સોય;	
સ્વામી અવન સધાતે અનેક મુનિજન, આબ્યા છે સર્વ કાવ.	૪
રામચદ્ર કહે મહાનુભાવને, તેડી આવો જાણ,	
એતું મુણી પ્રતિહાર સમયો, મુનિનર જિમા જ્યાય.	૫
ઋષિ પ્રભે પ્રતિહાર વહે, સ્વામી મુજનાયક અવિધારો,	
શ્રીરામચદ્રની આજ્ઞાથી પ્રભુ, ભુવનમા શીઘ પધારો.	૬
એતુ મુણી ઋષિ સૌ કો બોલ્યા, આણી એમ અપાર,	
કર સપ્રહ કરી શ્રીરઘુવીરે, તવ કીધો નમસ્કાર.	૭
પછે આરાન આપી કરી, અરગીને પૂછે રાધવરાય;	

જેણે વિશેષે તમે ખધાર્યા, તે કહો સર્વ ઉપાય.	૮
અવનઝપિ વળતા એમ બોલ્યા, ધન્ય રાધવ તું હોય;	
ધનનાકુ વંશના મહીપતિ, સાહસિક હવા સૌ કોય.	૯
ગોપાલધુની બકિત સદા તે, કરતા સત્ય વચન;	
પ્રભ સર્વતુ કદ ટાળતા, ધર્મ વિષે સ્થિર મન.	૧૦
તેના કુળ વિષે તમે પ્રગટયા, કરવા અમરનાં કામ;	
તુજને જય હજો રણમધ્યે, દશરથના સુત રામ.	૧૧
રઘુનંદન વળતા એમ બોલ્યા, ઝપિ પ્રત્યે સિર નામી;	
મુજસરખુ કાઈ કારજ દીજે, શીઘ્ર યજ્ઞને સ્વામી.	૧૨
અવન કહે યમુનાતટ મધ્યે, મધુ દૈત્ય એ હોય;	
તેને સુત એક લવણુ હવો, તેણે દુઃખી કર્યા સર્વ કોય.	૧૩
તે કર એક ત્રિશૂળ છે, કાણે દુષ્ટ ન જીત્યો જય;	
મહાપાપી પામ્યો ક્યમ આયુધ, તે કહું સર્વ ઉપાય.	૧૪
એક વાર મધુ દૈત્યે તપ કીધું, પ્રમજ થયા મહાદેવ;	
માગ માગ ઇચ્છાવર આપું, કૃપા કરૂં અવસ્થમેવ.	૧૫
વળતો મધુ વાયક એમ બોલ્યો, શકરને સિર નામી;	
હું રણમાધી પરાજય ન પામ્યું, એ વર આપો સ્વામી.	૧૬
એવું સુણી મહારદ્રે આપ્યું, ત્રિશૂળ એક વિકરાળ;	
જે ઉપર મૂકીશ તે પાપી, બરમ થશે નિરધાર.	૧૭
તું દેવ મુનિશુ પ્રીત રાખજે, ભાવ આબંતર આણી;	
નહિતો આયુધ નિષ્ફળ થાશે, એમ બોલ્યા ગ્રયજકપાણિ.	૧૮
એવું સુણી મધુ વાયક જિય્યો, શકરને સિર નામી;	
એ વર મારા વશ વિશે હોય, સદા નિરતર સ્વામી.	૧૯
રૂદ્ર કહે વર વશ લગે ન હોયે, તુજ વાયક ક્યમ થાય;	
તારા પુત્ર લગે વર મારો, માને સત્ય ઉપાય.	૨૦
એવો વર આપીને ત્યાથી, ચાલ્યા અશરણુશરણુ;	
પછે મધુ દૈત્યે લકા આતી, કરું કુંભીનમીતુ હરણુ.	૨૧
તેહ વિશે સુત લવણુ હવો, એ મહાપાપી કહેવાય;	
સૌ કોને દુઃખદાયક દેખી, મધુ મન રોક ન માય.	૨૨

- પછે ત્રિશૂળ લવણુને આધ્યું, મધુએ સહી તતકાળ;
કુમીનસી સધાતે ઘનન, શીઘ્ર ગયો પાતાળ. ૨૩
- ત્રિશૂળ ગ્રસ્તા પૂડે પાપીને, મહાળગ વાધ્યું સોય,
લવણપટ્ટી યમુનાતટ સુનિજન, દુખી યમા મર્વ ક્રોધ. ૨૪
- તમો રાવણ દુષ્ટ સંહાર્યો માટે, આવ્યો મન વિશ્વાસ;
તમપાખે એ દુષ્ટ લવણુનો, કાણુ કરે પ્રભુ નાશ. ૨૫
- ઋષિતણાં એનાં વાયક સાંભળી, પૂછે રાધવરાય,
એ પાપી પરાજય જોમ પામે, તે કહો સત્ય ઉપાય. ૨૬
- ચળતા ઋષિજી એણી પેરે બોલ્યા, રઘુનંદન સંધાત;
ત્રિશૂળ વિના હોય દુષ્ટ લવણુ તો, પામે રણમાં પાત. ૨૭
- રામચંદ્ર કહે તમ બધાતે, આવશે શત્રુધન;
લવણુ અસુરને હેવામા હણુશે, ખાનો સત્ય વચન. ૨૮
- ભરત કહે શત્રુન સરખો, નહિ મહોત્થળમાં ધીર;
લવણુ અસુરનો અત આણુશે, સત્ય કહું રઘુવીર ૨૯
- શત્રુધનશુ રામ ઉચ્યાં, હેડે હરખ ન માથ,
(તમે) લવણુ અસુરને હણવા જાવુ, કરી ઋષિરક્ષાય. ૩૦
- રામ કહે એમ ઋષિ પ્રત્યે, શુભ મુક્તિ જુઓ તમે આજ;
એ મુક્તિ ગયે શત્રુન, રણુ જય પામે મહારાજ. ૩૧
- રઘુપતિકેરા વાયક મુણીને, ઋષિ એમ બોલ્યા તતખેવ;
એ પાપીને વર એક છે તે, સાંભળો દેવાધિદેવ. ૩૨
- ધૃતિરાકુળણા કુળમા પ્રમટ્ટે, દશરથના સુત રામ;
કનિષ્ઠ જાત તેનો તને, હણુશે કરી સગ્રામ ૩૩
- તે માટે એને આપો આજા, રાધવ ચતુરમુખજી;
શત્રુધને સદા જય સહી, હશે મહાકલ્યાણુ. ૩૪
- પછે રામચંદ્રને ચરણે લાગ્યો, હૃદે ધર્મો થીરમ;
શત્રુધ દિર પાણિ મૂકતા, મહાળગ વાધ્યું અગ. ૩૫
- સન્નાહ અગે ધરી મહાળગીએ, લીધાં અગ્ર અનેક,
રામનણી પછે આજા માગી, આણી મન વિવેક ૩૬
- પૂડે મેના અપરિમિત લીધી, કીર્તિ બંદીન બોલે;

પયશમ્દ વાજિત્ર ગડગડે, તેણે ધરાતળ ડાલે.	૩૭
ઝડપિ સર્વ સંધાતે ચાલ્યા, આણી પ્રેમ અપાર;	
શત્રુધનને મારગ વધાવે, પુરનિવાસી નાર.	૩૮
પછે નગરથકો મારગ સચળા, સુખટમાત્ર જે હોય;	
સરિતા સરયૂં બિતરી, પાસે રહેતા હવા સર્વ કોય.	૩૯
પ્રાતઃસમે શત્રુધન ચાલ્યો, આગળયો તતખેવ;	
દિન ત્રીજે વાત્રીકને આશ્રમ, પોત્યો (તે) યયો અવસ્થમેવ.	૪૦
પૂઠેથી સર્વ સેન સંચર્યું, આનંદ મનમાં પામી;	
વાત્રીક પ્રાત્રે શત્રુધન તે, એમ બોલ્યો શિર નામી.	૪૧
મહાતુભાવ તમ આશ્રમ રહેવા, ઈચ્છા ધણી મન થાય;	
પ્રાતઃસમે મેં નિશ્ચે જાવું, જાથી પશ્ચિમ દિશાય.	૪૨
વાત્રીક એવું સાંભળી, આસન આપ્યું સાર;	
પૂજા કરી દ્વળ કંદ આપિયાં, આરોગીએ નિરધાર.	૪૩
તે સૌ બક્ષ કરી શત્રુધન, બિભો બેડી પાણુ;	
ઝડપિ વાત્રીક પ્રત્યે આનંદે, એવી બોલ્યો વાણુ.	૪૪
સ્વામી તમારા દર્શનથી, હું યયો કૃતાર્ય આજ;	
મને શુભ કયા કંઈ એક સંભળાવો, કૃપા કરી મહારાજ.	૪૫

ઉત્થલો.

કૃપા કરી મહારાજ એવી, શત્રુધને વાણી કહી રે;	
શ્રીરામજનનકુવર કહે પછે, વાત્રીકઝડપિ બોલ્યા સહી રે.	૪૬

કલ્પું ૪૨ મું.

રાગ સિધુડો.

વળતા બોલ્યા મુનિજન, સાંભળે છ શત્રુધન;	
પાવન કયા કહું તને પ્રીત ધરી રે.	૧
સૌદાસ એક પૂર્વે રાય, તે પૂર્વજ તારો થાય;	
નવ જગ કીર્તિ તેની વિસ્તરી રે.	૨

ઢાળ,

જેની કીર્તિ ન જાયે વિસ્તરી, સાંભળ શત્રુધન;

તે રામને મિત્રમત નામે ઉઠે દરો એ તન	૩
એક દિવસ રાય મૃગયા ચાલ્યો મહાઅરણ્ય છે વ્યાય	
મૃગ રહિત વન દેખી મહાપતિ, નિમ્મય થયો મનમાય.	૪
તે વનમા એ રાક્ષસ રહેછે, વ્યાધ રૂપ થઇ સોય,	
ઉમય દુષ્ટે તે અરણ્યનણા મૃગ, બક્ષ કર્યા સર્વ પ્રાય	૫
તેમનો એક વ્યાધ પડ્યો, નૃપ દુષ્ટે સારોધાર;	
એક બાણ માર્યું પાપીને, પડ્યો જૂમિ તેણીવાર	૬
જાત પડ્યો દેખી તે રાક્ષસ, આપ્યો ક્રોધ મન આણી,	
સૌદામરાય પ્રત્યે તે પાપી, એની બોલ્યો મુખ વાણી	૭
દુ બાધવડું વેર સેધિય, તું માનજે વાયક નિધાન,	
એનું કહી તે રાક્ષસ ત્યાથી, હવે અતરધ્યાન	૮
ત્યાપકો નૃપ જીવને આવ્યો, નવ આપ્યો મન શોક,	
ધણા વરસ તેણે રાજ્ય કર્યું, પછે તે પામ્યો સુરતોક	૯
મિત્રસહ રાજ્ય ઉપર બેઠો, પ્રભા પ્રેમશુ પાળે	
ગૌધાઘણ્યને કહ્યું પડે ત્યારે, તે દુ ખ તતક્ષણ ઠાળે	૧૦
એ રાયે એક યજ્ઞ આરબ્યો, અશ્વમેધજ દોય,	
ત્યા લક્ષ્મીશુ નારાયણ આવ્યા, સપિન્નનશુ સર્વ કોય	૧૧
પૂર્વ વેર બેઠાને રાક્ષસ, આપ્યો જ્યા છે જૂપ,	
નૃપ પ્રત્યે એમ વાયક બિચારો, ધરી વસિષ્ઠનું રૂપ	૧૨
આહો રાય મને આદાર આપ, તું માસતણો નિરધાર,	
મોકલજે જીવને તું મારે, નવ કરવી બહુ વાર	૧૩
જૂપ કહે રસોક્ત સૌકો, સીધા મધને સધાવો,	
સપિન્નોજન કરવા અર્થે, મામરસો નિષળવો	૧૪
રસોક્ત સરણ પાપીએ, રૂપ ધર્યું તતક્ષણ,	
તે સર્વ બેજો જીજ્ઞો જઈ રાક્ષસ, કો નવ જાણે અન્ય	૧૫
દુષ્ટે માસ મનુષ્યનું પાચન, કીધું સારોધાર,	
આગળધકો જઈ રાય પ્રત્યે, મુખ એમ બોલ્યો તેણી વાર	૧૬
સ્વામી પાચન માસ થયું છે, સ્વાદ સહિત જહુ પેર,	
રાયે સ્ત્રી સધાતે મોકલ્યું, વસિષ્ઠનગ્નિને ઘેર	૧૭

૧૪ રસોક્ત-“રસોધ્યાના અર્થમા સપિન્નોજન-સપિન્નને માટે
જોજન ૧૫ પાપીએ-રાક્ષસે

જઈ રાણી બોલી ઋષિ સાથે, આણી પ્રેમ અપાર;	
આ માસ મોકલ્યું રાજ્યએ તે, આરોગ્યો નિરધાર	૧૮
નૃપપત્નીનાં વચન સુણી, ઋષિ હંદે ઉપની જ્વાળ;	
વમિદ ક્રોધ ધરી પછે આઠ્યા, જ્વાલા બેડો ભૂપાળ.	૧૯
વસિષ્ઠ કહે તે મામ મોકલ્યું, મુજને કરવા આહાર;	
તો માસ આહારી તું રાક્ષસ થાજે, આજ સહી નિરધાર.	૨૦
એવું સુણી નૃપ ચરણે લાગ્યો, વિનય કરી બહુ એવ;	
વસિષ્ઠ ક્રોધ ધરી મુખ બોલ્યા, રાય પ્રત્યે અવસ્યમેવ.	૨૧
મેં જે તુજને શાપજ દીધો, તે ક્યમ મિથ્યા થાય,	
બાર વરસ લગે તું રાક્ષસ, નિશ્ચે થાઈશ રાય.	૨૨

ઉથલો.

તુ રાક્ષસ નિશ્ચે થાઈશ, એવી વસિષ્ઠે વાણી કહી રે;	
શ્રીરામજનનકુવર કહે પછે, ભૂપ મન કોપ્યો સહી રે	૨૩

કડવું ૪૩ મું.

રાગ અંદોલ.

સ્વામી એ, મિત્રસહ રાય પામ્યો દુ ખ એ;	
શાપ દેવા ઋષિને, સાપ્રદ થયો એ	૧

હાળ.

સાપ્રદ થયો રાય શાપ દેવા, અજલિ ભરી હાથ;	
ત્યારે રાણી આવી એમ વદે, તમો સાબચો નરનાથ	૨
તમો શાપ દેશો ઋષિદેવને, મન ધરી ક્રોધ અપાર;	
તો પાપ દારણુ લાગશે, આપણો નહિ અધિકાર.	૩
તવ રાય કહે રાણી પ્રત્યે, અજલિ જળજે પાણુ;	
હું જે ઉપર મૂક જઈને, ભસ્મ હોય નિરવાણુ.	૪
જળ મૂકતા બીજી વિષે, સપ્તધા યાયે ધણુ;	
એવું વિમાશી રાયે ઉઠક, મૂક્યું પોતાને ચણુ	૫
તે જળધટ્ટી રાજતણા, બેહુ ચણુ યથા અતિ સ્થામ;	
કલમાપપાદજ રાયનું, ધરતા હવા સહી નામ.	૬

પછે રાય તે રાક્ષસ થયો તુ શનુદ્ધન અવિધાર,	૭
વસિષ્ઠનો આશ્રમ હતો, ત્યાં રહ્યા વનગોઝાર.	
એક જ્યેષ્ઠ સુત વસિષ્ઠનો, શક્તિ-ઋષિ હતો જેઠ	
કૃષ્ણકદ લેના કારણે, વન વિરે આવ્યો તેહ	૮
તે રાક્ષસની દટપડ્યો, ત્યારે બન્ધ કયો ઋષિબાળ,	
વસિષ્ઠ કુખ પામ્યા ઘણું મન સબળ પ્રગટ્યો ઢાળ	૯
સુત વિયોગે વસિષ્ઠને, હૃષ્યે એ અતિ પરિતાપ,	
ગંગા વિરે જઈ ક્રોધશુ પછે મૃકિયુ નિજ આપ	૧૦
જાનહવીએ વસિષ્ઠને મદિયા તત્પણુ તીર,	
ગિરિશિખર ચઢીને નાખિયુ, પાનરા અરથે સરીગ	૧૧
ત્યાપખી ઋષિજી ઉર્મ્યા, પછે અગ્નિ પ્રગટાવ્યો એન,	
બૂદેવ તે મધ્યે સચયો શીતન થયો અનસ્થમેવ	૧૨
તન બધ કરી મરિતા વિષે ઝપાવિયુ સાક્ષાત,	
વસિષ્ઠ જાણી નદીએ તે પાસ કીધો પાત	૧૩
ત્યાં થકી ઋષિજી સચયો, પોતાતણે સ્વસ્થાન,	
તે દિવસથી સરિતાતણું હવુ વિપાસા અભિધાન	૧૪
શક્તિપ્રેરી સ્ત્રીતણે ઉર હતો એક જાળ	
તે બણે જાણ વિરે રહ્યો, મહાવેદ પરમ વૈવિધ્યાળ	૧૫
તે શબ્દ વસિષ્ઠ સાબળી, આનંદ પામ્યા મન	
હું જ્યાં બળે છે શક્તિ-ઋષિ એ ન તીથ આવે તા?	૧૬
અફધતી એવુ સાબળી, બચરી તેણી પાર,	
શક્તિનો સુત જાણમાથી, બણે છે નિરધાર	૧૭
પછે ગર્ભ તે પ્રસવ થયો, મુનિ પામિયા અભિરામ,	
તે બાળનું ધરતા હવા, પરાશર અભિધાન	૧૮
વાન્મીકને આશ્રમ ગયો, જેણે દિવસ શનુનન,	
તેણે દિવસે જન્મ્યા જનનખીએ, પરાક્રમી એ તન	૧૯

૧૦ આપ-પોતાનું સરીર પોતે ગંગામાં પડતું નાખ્યું ૧૨ પ્રગટાવ્યો-
 'પ્રગટ્યો' પ્ર ૧-૩ ૧૩ બધ કરી-બાળીને પાસ ઈન્તે પાસ (બધન)
 નો પાત કીધો (પાડી નાખ્યો)-તોડી નાખ્યો ૧૪ વિપાસા-પાસ ઇ.
 નારી અભિધાન-નામ ૧૬ શેન-'સત્ય' પ્ર ૩ ૧૮ અભિરામ-બા ૩૬

ઋષિપત્નીએ જઈ વાલ્મીકિઠને, જાણુ ડ્યું નિરધાર,	૨૦
સ્વામી યુગ્મ પુત્રક જનનીએ, પ્રસવિયા આ વાર.	
વાલ્મીક એલુ સાભળી, આનંદ પામ્યા મન;	
પછે પુત્ર બેઠને અણાવી, જોતા હવા મુનિજન	૨૧
પછે દર્બશુ બાળકતણી, લો'તા હવા નિજકાય;	
તેનુ કેશ નામજ પાડિયુ, આનંદ ધરી ઋષિસયા	૨૨
બીજો અર્બક ધાનજશુ, લોલો શ્રીમુનિજન,	
તે તણુ લવ નામ ધર્યું તદા, માનજો સસ વચન	૨૩
જાતકર્મ એ બાળકતણા, ઋષિએ કર્યો અવશ્યમેવ;	
પછે નિશા તે લા વહી મધ, પ્રગટ્યો દિનકર દેવ	૨૪
તવ શત્રુને કીધું સહી, અવગાહન સારોધાર;	
પછે સધ્યા વહી ઋષિ પ્રત્યે, જઈને કર્યો નમસ્કાર.	૨૫
સ્વામી આપીએ મને આજ્ઞા, આનંદ આણી મન;	
તારી કૃપા માટે રણુ વિષે, હુ જય લહું મુનિજન	૨૬
વાલ્મીક વળતા બેસિયા, મન ધરી પ્રેમ અપાર,	
જા શત્રુમ્મ દુજને રણુ વિષે, જય હશે સહી નિરધાર.	૨૭
શત્રુમ્મ એનુ સાભળી, લાથકી માર્ગે પળાય,	
મધુપુર વિષે આવ્યો સહી, આનંદ અગ ન માય.	૨૮
મધ્યાન્હનો સમે થયો, ઋષિ હિયરો નિરધાર;	
એ લવણુ પાપી ગયો છે, વન વિષે કરવા આહાર.	૨૯
હુદ્દે હણ્યા ત્યા રોજ રીંછ ને મગ પશુ શાર્દૂલ;	
તે મહી સ્થાનક સચ્યો, આનંદતણુ જે મૂળ	૩૦
મહાભયાનક પ્રચડ દુર્મતિ, ધર્યું આભિપ પાણુ;	
શત્રુમ્મ તે દેખતા, એમ હિયરે મુખવાણુ	૩૧
અરો પાપી અધમ કૃત્ય, પશુબધ કરે ય આમ !	
હવે ઉભો રહેજો રણુ વિષે, મને આપ હુ સત્રામ	૩૨
સારે લવણુ કહે હું કનણુ છે, ઘુજ તાતર્તુ શુ નામ,	
આહી કવણુ અરથે આવિયો, વેર મિના સો સત્રામ ?	૩૩

૨૩ ધાનજ-ઉનની કામળી (લવ-વિન) ૨૫ અવગાહન—સ્નાન.

૩૧ આભિપ-મામ ૩૨ અધમકૃત્ય-અતિમદૃત્યવાળો પશુબધકરે-પશુ-એને બાધે

દશરથમુત દું સતુધ્ન, રઘુનીરકેરો બ્રાત;	
ઋષિ પીડ્યા મારે વેર તુન્નરુ, બોદ્યા એવી વાત.	૨૪
લવણ એતુ સાંભળીને, લાયકો મુખ સોય;	
ધંધવાકું વંચના રાય તે, પાપીટ નિજે હોય.	૩૫
ત્યારે સતુધ્ન કહે અધમકૃત્યા મુખ થી વદે છે વાણ;	
મુદ્ધ કર્યા વિના છૂટીય નહિ, દું દણ્ડીય તુન્નને જાણ.	૩૬
પછે લવણ કહે રામે દણ્યો, મુન્ન બ્રાત લકાધીય;	
તેનો બ્રાત આવ્યો રણ વિષે, હું છેદીય તારૂં ધીર.	૩૭
હું મુદ્ધ તુન્ન સાથે કરું, હવે જાઓ રહેજે જાંય;	
મુન્ન આમુખ લાતુ ધરયકી, પછી મુદ્ધ કરૂં રણમાંય.	૩૮
તવ સતુધ્ન કહે સતુને રે, મૂકે કોઈ આસન;	
હું દણ્ડી તુન્નને મોકલું, જાંયકી જમસદન.	૩૯
લવણ એતુ સાંભળી, દુમ પાડ્યો અવસ્થાએવ;	
બહુ બાણ મૂકો સતુધ્ને, છેદિયો તતખેવ.	૪૦
પછે લવણે બીજો દુમ ચઢી, કર્યો ધીરમાં પ્રહાર;	
તેણે સતુધ્નને મૂઝાં થઈને, પડ્યો જૂમી મોઝાર.	૪૧
ત્યારે હાહાકાર હવો તદા, દુખ પામિયા મુનિ જન;	
પછે લવણ પાપી આવિયો, પોતાતણે જીવન.	૪૨
એક મુદ્ધર્તમા મૂઝાં વળી, વદે સતુધ્ન તેણીવાર;	
એ લવણ પાપી ક્યાં ગયો, મને કહો ઋષિ નિરધાર.	૪૩
વળતા તે ઋષિ એમ ક્યારે, હવે સાંભળો કહું પેર,	
તમો પડ્યા ત્યારે દુર્મતિ, રણ છાંડી ગયો ઘેર.	૪૪
સતુધ્ન એતું સાંભળી, શર મથુ વેગે પાણ;	
તે આમ્યુ છે સહી રામચંદ્રે, સતુધનને બાણ	૪૫
મહાતીલણ મારા કાળ સરખું, તેજનો બહાર;	
શરતેજવતે તેણે સમે, ત્યાં યજ રહ્યા હાહાકાર.	૪૬
શર ચાપ પાણિ વિષે ચલાવ્યું, ત્યારે અમર પામ્યા ત્રાસ;	
તવ સુરમુનિજન જાતા હવા, પૂછવા બહા પાસ.	૪૭

૩૯ મૂકે ઈ-એ અહીંથી કોઈ આસન (રથાન) મૂકે (છોડે)-અહીં જો ખસે તો. અથવા, આસન (આસન)-પાસે આવેલા સતુને કોઈ છોડે-જવા દે?

તમે સૃષ્ટિ કરતા પ્રભુજી અગને કહો એક વાત;	
આ શરયકી ત્રેયોકમાં સ્વામી, શો હશે ઉત્પાત.	૪૮
હારે જલ્લા કહે કાં ભય ધરો, એ વિષ્ણુકેરૂં બાણ;	
શ્રીરામે આપ્યું જાતને, હરશે લવણના ગ્રાણ	૪૯
તમે જાઓ જોવા જાંયકી, મન ધરી ગ્રેમ અપાર;	
સુરમુનિ એવું સાંભળી, આવિયા રણમોઝાર.	૫૦
પછે શત્રુધન ત્યાંથી ગયો, સહી લવણુકેરે ઘેર;	
શું આવ્યો પાપી જીવનમાં, મુખ ઊચ્યો એણી પેર.	૫૧
એવું વાયક સાંભળી, મહાક્રોધ પમટયો અગ;	
પછે લવણુ આવ્યો ગરજતો, રણે શત્રુધન સગ.	૫૨
તવ શત્રુધને બાણ મૂક્યું, ક્રોધ ધરી તત્કાળ;	
તેણે હઠે ભેડુ લવણુનું, શર ગયું સહી પાતાળ.	૫૩
ત્યાં રનાત બાણે જાઠ કર્યું, વધપાપ કીધું નાશ;	
શર શીઘ્ર થઈ ગયું અયોધ્યા, રઘુવરકેરે પાસ.	૫૪
લવણુ રણમધ્યે પડ્યો, દ્વિજ આનંદા અવસ્યમેવ;	
ત્રિશૂળ ત્યાંથી સંચર્યું, જ્યાં હતા શ્રીમદ્દાદેવ.	૫૫

ઉત્તરો

જ્યાં હતા શ્રીમદ્દાદેવજી, ત્યાં ત્રિશૂળ તે આવ્યું સહી રે;	
જનકુવર કહે શત્રુધન પ્રત્યે, અમરે તવ વાણી કહી રે.	૫૬

કડવું ૪૪ મું.

રાગ ભૈરવ.

દૈત્ય લવણુ ત્યાં માર્યો સોવ, અમરમાત્ર આવ્યા સર્વ કાવ;	
હણ્યો દૈત્ય તે મહાયુદ્ધ કરી, શત્રુધને અતિ આનંદ ધરી.	૧
તવ અમરે વાણી ઊચરી, પ્રુષ્પતણી વૃષ્ટિ ત્યાં કરી;	
તુજને હવા અમો તુષ્ઠમાન, શત્રુધ માગો વરદાન.	૨
અમરતણાં એવાં સુણી વચન, વળતો જોતયો શત્રુધન;	
જો મુજને વર આપો સ્વામ, મથુરા ધરો મધુપુરનું નામ.	૩

યહ્યા હરિહરશુ અવશ્યમેવ, આ સ્થાનક તમે રહેતુ દેવ,
 એવો વર મને આપો સહી, એમ હતો સુર ચાલ્યા કહી ૪
 મયુરા નગર વિરે નિરવાણુ, શત્રુધન પી વરતી આણુ,
 વાશ્યુ નગર અતિ જલ્લે કરી, એક ઝોવટા ગૃહ અનેઉરી ૫
 વાપિ કૃપ તડાગજ હોય, પ્રાસાદ મઠ અતિ કીધા સોય,
 નહિ મર્યાદા પુષ્પજાતણી સુન્દર વનની સોખા ધણી ૬
 સુખે વાશી નગરના લોક, દુષ્પ દારિદ્ર્ય જરા નહિ જોક,
 તને નહિ કો કુળનો ધર્મ, બ્રાહ્મણજન પાળે ખટકર્મ ૭
 નરનારી ત્યા દિવ્ય સ્વરૂપ, રાજ્ય કરે શત્રુધન જૂપ
 એ નિધ રાજ્ય દરે નિરધાર, વર્ષ હવા પૂરણ અગિયાર ૮
 વિભાસે એમ શત્રુધન, રામતાણુ કરવા દરશન,
 પ્રધાનને તેડ્યો ક્ષણમાજ, મયુરાકેડું સોપ્યું રાજ ૯
 શત હયવર રથ શુભ સધાત, શત્રુધ આડ્યો સાક્ષાત,
 વાદ્મીકને આગ્રમે ખેન, શત્રુધન આડ્યો અવશ્યમેન ૧૦
 ઋષિએ આસન આપ્યું સહી, પૂજા કરીશુખવાણી કહી,
 લવણુ દૈત્ય નાખ્યો તે દળી, મેં તે વાત સર્વે સામળી ૧૧
 ધન્ય પરાક્રમ તુજ શત્રુધન, આલિંગન દીધું મુનિજન,
 આઘ્રાણુ કરી શિર મૂક્યો પાણુ સદા હજો તુજને કલ્યાણુ ૧૨
 વાદ્મીકે શત્રુધનને સહી, અનેક કથા વિસ્તારી કહી,
 તેણે સમે લનકુશે નિધાન, રામચરિત્ર સહી માડ્યું ગાન ૧૩
 રાગ તાન તરગજ હોય, સુણુતા વિરમે થયા સૌ કોય,
 શત્રુધનને સગે જઈ, પ્રધાન એણીપેરે બોલ્યા સહી ૧૪
 ઋષિને સ્વામી પૂજો વચન, આ સ્વામી ખે કોના તન,
 શત્રુધન કહે સકુ કો સુણો, મુનિ આગ્રમનો મહીમા ધણો ૧૫
 એ યાય તે જોતુ સહી, ઋષિને પૂછવું આવે નહિ,
 રામચરિત્ર સુણુતા અવશ્યમેવ પ્રાત કાગ થયો તતખેવ ૧૬
 તેણે સમે શત્રુધન સહી, વાદ્મીકશુ વાણી એમ કહી,
 જો આજા આપો ઋષિજન રામતાણુ કીજો દરશન ૧૭

૫ અતે ઉરી—અતપુર ૧૨ આઘ્રાણુ કરી શિર—માયુ સુધીને
 ૧ પૂછતુ આવે નહિ—પૂછવાનું મન થતુ ન જોઈએ—પૂછતુ ઘટે નહિ

તવ આગ્રા આપી ઋષિરાય, પ્રણામ કરી શત્રુધન જાય;
 દિવસ મધ્યાન્હ પરિપૂરણ થયો, શત્રુધન પુરમાં આવિયો. ૧૮
 રામ સખામાં જોડા જ્યાંય, શત્રુધન પટે આજ્યો ત્યાંય;
 દાસકુંવર કહે રામ સધાત, શત્રુધન જોડ્યો સાક્ષાત. ૧૯

કડવું ૪૫ મું.

રાગ સામેરી.

શત્રુધન એમ ઉચરે, રાગને લાગી પાય;
 મેં લવણ ખાધી રણે હણ્યો, તમ કૃપાથી મહારાય. ૧
 વાર્યું નગર યત્ને કરી, મન ધરી અતિ ઉલામ;
 હવે આજથી રાખો તમે, સ્વામી તમારે પાસ. ૨
 વરગ જાર લગે મયુરાતણું, મેં રાજ કીધું રામ;
 હું રહીશ ચરણે આજથી, રાજતું નહિ મુજ કામ. ૩
 રઘુવીર વળતા જોવિયા, શુણે જાત સાચુ એહ;
 સહી રાજપુત્રે સ્વજનશ, નવ આણુવો મન સ્નેહ. ૪
 ને રક્ષા કરવી પ્રજાની, મન ધરી પ્રેમ અપાર;
 દીન પાત્ર રહી મયુરા જતુ, લાં યહી સારોધાર. ૫
 હું અધિક વલ્લભ છું મને, સામળો સાચી વાત;
 શત્રુધન એવું જાણી, મન હવે અતિ રણિયાત. ૬
 દિવસ છટે શત્રુધન, આગ્રા માગીને જાય;
 ત્યારે જરત વળાવી વળ્યો, આનંદ અંગ ન માય. ૭
 એમ રાજ્ય શ્રીરાધવ કરે, મન ધરી પ્રેમ અપાર;
 સૌ ધર્મ મારગ અનુસરે, અયોધ્યા વિષે નિરધાર. ૮
 કોઈક સમે પુર અયોધ્યામાં, સાંભળો રાજન;
 પાત્રસે વર્ષનો મૃત્યુ પામ્યો, વિપ્રકેરો તન. ૯
 તેના માત પિતા કુળ પાગિયા, મોડયું રૂદન અપાર;
 પટે સ્કંધ શબને ચઢાવી, લેઈ ગયા રાજદાર. ૧૦
 આદેહ અતિ કરતા હવા, શબ મૃકિયુ જઈ ધણું.

૫ પાત્રમે વર્ષનો તન-તિ સમયમાં લાભો આપ્યું હોવાથી).

શા પાપ મેં પૂવ કયો જો, પુત્ર પામ્યો મહું	૧૧
મારા જન્મમા પ્રીધા નથી, અરમાન જો આક્ષાત,	
એ અધર્મી રઘુનીરથી, મુજ પુત્ર પામ્યો પાત	૧૨
માતા પિતા આગળ પુત્ર ન મરે, મેં ન પામે દુષ્ણ આપ,	
અમો પુત્ર સાથે દેહ તત્ત્વ તે સમને સિર પાપ	૧૩
એ પુત્રની આશા હતી, તે વિપત પામ્યા આજ,	
બ્રહ્મહત્યા થઈ રામ હું, સુખે કરજો રાજ	૧૪
એના ઋષિતણા વાયક સુણી, મન દુષ્ણ ધરે રઘુવીર,	
મુખ દામણુ દીસે તદા, નિજ નયણુ આલ્યા નીર	૧૫
પ્રધાન સરશા રામજી, ત્યાં આવિયા સાક્ષાત,	
નારદ આદિ ઋષીશ્વર, કરી સહુને વાત	૧૬
લઘુનયતણો બ્રહ્મણુતણો, સહી મૃત્યુ પામ્યો બાળ,	
શુ પાપ થયુ મુજ રાજ્યમા, એમ વહે દીનદયાળ	૧૭
શ્રીનારદ એણીપેરે ઉચરે રઘુવીર સાબળ એહ,	
ઋષિપુત્ર મૃત્યુ પામ્યો છે, હું કહું કારણુ તેહ	૧૮
તપ આચરતા કૃતયુગ મધ્યે, મહાનુભાવ દિન કહેવાય,	
તેણે પ્રભ સહુ મુખ પામતી, સત્ય માનજો રઘુરાય	૧૯
ત્રેતા વિરે તપ ક્ષત્રીએ, માડ્યો પછે સાક્ષાત,	
ઋષિક્ષત્રીને તપે સહુ, મુખ પામતા દીન રાત	૨૦
દ્વાપર મધ્યે સહી શરે માડ્યુ, તપતણું આચર્યું,	
તે માટે એ વિપ્રનો, પ્રભુ પુત્ર પામ્યો મહું	૨૧
તમો જુઓ રાધવ દરોહિણે, અધર્મ કરે જન જોહ,	
તેને છેદો ત્યાં જઈ રામજી, તો બાળક જીવે એહ	૨૨
પ્રજામા નર દુષ્ટ હોય, કો આચરે અન્યાય,	
તેનો ચોથો ભાગ પામે, જીવન બેઠો રાય	૨૩
નારદનયને આનંદા, રઘુવીર રૂપ નિધાન,	
પછે મનમધ્યે સમારતા, આવિયુ પુષ્પવિમાન	૨૪

૧૧ સરશા—સાથે ૧૬ મહાનુભાવ દિન—‘મહાનુભાવ એ’ પ્ર ૧—

૨. ૨૦ માડ્યો—(તપ) ‘તપ’ શબ્દ નપુસં છતાં આ કવિએ પ્રાપ્ત કાષ્ઠ દામે પુલિંગ લખ્યો છે ૨૩ તેનો ધન—‘તે ભાગ ચોથો પામે’ પ્ર ૧લી.

સપ્રદ યજ્ઞ લક્ષ્મણ પ્રત્યે, એમ જિય્યો પશુ વાણ;	
એ વિપ્રનો સુત ન જીવે તો, તજી મારા પ્રાણ	૨૫
તમો હાથકી જજ ઝડપિ પ્રત્યે, કહેએ સત્ય વચન,	
રાજ તેસકદામા રાખજો, જ્યમ ન વણસે તેનું તન.	૨૬
એણે કહીને વિમાન બેઠા, રામજી રણધીર;	
ત્યાયકી જોતા સચર્યા, પશ્ચિમ સાગરતીર,	૨૭
સહુ ધર્મમારગ અતુમરે, કો નર કરે અન્યાય,	
વિમાન ત્યાયુ સચર્યુ, ચાલ્યુ દક્ષિણ દિશાય	૨૮
શૈવ્ય પર્વતને વિષે આજ્યા, રામજી રણધીર,	
તેને ઉત્તર પાસે સાગર છે, ત્યા પધાર્યા રણવીર	૨૯
ત્યા શરૂ કો રહી અધોમુખે, કરે ધૂત્રજ પાન,	
અજ ઉદક નિદ્રા પરહરી, એક ધર્યું નિશ્ચળ ધ્યાન;	૩૦
તપ ઉમ દીઠો તેહનો, એમ વદે શ્રીમહારાજ,	
તુ બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી કે વૈશ્ય શરૂ તપ કરે કોણુકાજ	૩૧
શ્રીરામતુ વાયક સુણી, મુખ જિય્યો તેણીવાર,	
હુ શરૂ છુ વન તપ કરે, યદ મોક્ષ લેવા સાર.	૩૨
શ્રીરામ એણે સાબળી, મન સખળ પામ્યા રીસ,	
પછે પાણુ અગ્ન ધર્યું તદા, તે શરૂતુ છેલ્લે સીસ.	૩૩
તે શરૂને સહી મુકિત આપી, ગયો સ્વર્ગ મોઝાર;	
ત્યારે દેવતાએ કુસુમની ત્યા, કરી વૃદ્ધિ અપાર	૩૪
સાધુ સાધુ રણુપતિ શુભ ઈર્ષ્ય, મુર હવા મતુદમાન,	
માગીએ સ્વામિ ક્ષીઘ યજ્ઞ, આપીએ અમો વરદાન	૩૫
શ્રીરામ વળતા બોલિયા, અમર પ્રત્યે તત્કાળ,	
વર આપો એ જીવાડીએ, જે વિપ્રકેસો નિજ બાળ.	૩૬
મુર વદે જેણે ક્ષણે તમો શરૂ માયો એહ,	
તેણે ક્ષણે રણુનાથજી, સુત વિપ્ર જીવ્યો તેહ	૩૭
તેના સ્વજન સાથે જજ મળ્યો, આનંદ પામ્યા મન,	
ઓ દીસે આશ્રમ અગસ્ત્યનો, ત્યા જઈ કરો દરશન	૩૮
એવા અમરના વાયક સુણી, આનંદ અગ ન માય,	
પછે અગસ્ત્યના આશ્રમ પ્રત્યે, સચર્યા રાઘવરાય	૩૯

૨૮ ત્યાયુ-ત્યાયી ૩૧. દીઠો-(તપ) ૩૭ સુત વિપ્ર-નિપ્રનો સુત

- પછે મારગ મધ્યે આવી ઊઝા, મદાચરણ એક નિરધાર;
ત્યાં આશ્રમ કાળે ઉલૂક ગૃધ્ર, કલેશ કરે અપાર. ૪૦
- તન રામ આગળ આવીયા, બેઠ પક્ષી તે નિરવાણ;
ત્યારે ગૃધ્ર એણી પેરે જાય્યો, મુણે રામ ચતુરસુગ્રાણ. ૪૧
- તમો તેજસ્વી બાસ્કર સમા, ગંભીર સમુદ્ર સમાન;
ક્ષિતિ સમા તમો ક્ષમાવત, રઘુપતિ રૂપ નિધાન. ૪૨
- મહાકોપ આતકના સમો, બળે વિષ્ણુમરખા હોય;
સહુ ધનુષધરમા શિરોમણિ, તમ સમો નર નહિ કોય. ૪૩
- ધર્મરાજ તમારૂં સૌ કહે, ત્રૈલોક્યમધ્યે આજ,
આ જીવન મારૂં ઉલૂક કહેછે, પૂછિયે મહારાજ. ૪૪
- પછે ઉલૂક એણી પેરે બોલિયો, રામને નામી ધીસ;
તુ સરજે પાત્રે સુંદરે, સમરથ શ્રીજગદીશ. ૪૫
- હું નેતરહિતને નિશા સમે, પરબવે વિવિધ પ્રકાર;
મહાબળ કરીને જીવન મારે, રહેછે નિરધાર. ૪૬
- વિમાન તજી પૃથ્વી વિરે, બેઠ પ્રભુ તતખેવ;
પ્રધાન પ્રત્યે રામજી, એમ ઉચ્ચર્યો અવસ્થમેવ. ૪૭
- બેઠ મધ્યે સાચો કાણુ છે, કહો વિચારી તમો આપ;
અસત્ય સમામાં બોલતા, ષઠાદત્યા લાગે પાપ. ૪૮
- પ્રધાન વળતા એમ વટે, પ્રભુને કરી પ્રણામ;
ઉલૂક સાચો જાણુજો, નિન્ને કરી શ્રીરામ. ૪૯
- રઘુવીર વળતા બોલિયા, આનંદ ધરીને મન;
તમો ઉભયમાં એ જીવન કેળું, પ્રથમ કહો તતક્ષણ. ૫૦
- કહે ગૃધ્ર માનુષ નમન હતા, ઊર્ધ્વરેતા જાણુ;
તે દિવસથી હું જીવન આણે, રહોછું નિરવાણ. ૫૧
- ઉલૂક કહે દુમમય મહી, હતી એ અવસ્થમેવ;
એ દિવસથી તે જીવન મારું, માનજો તતખેવ. ૫૨
- શ્રીરામ કહે ત્યારે વિષ્ણુચી, ષઠા થયા ઉત્પલ;

૪૦. આશ્રમ કાળે—રહેણાણુ મારે માળા મારે—ઉલૂક—ધૂ. ગૃધ્ર—ગીધ.

૪૨. ક્ષિતિ—પૃથ્વી. ૪૬. પરબવે—પળવે. ૫૧. માનુષ—મનુષ્ય. ઊર્ધ્વરે-
તા—ઉદ્વિધ સંપ્રભવાળા. જાણુ—‘જાણુ’ પ્ર. ૧-૩.

અજ કરણમાંથી પ્રગટ્યા, મધુકૈટભ જે તતક્ષણ.	૫૩
પછે ભક્ષ કરવા અહાને, પાપી ધર્યા તેણી વાર;	૫૪
બુંબારવ અજે કર્યો, પ્રગટ્યા જગદાધાર.	૫૫
દુર્મતિ દેખી વિષ્ણુ મનમાં, સળળ પામ્યા એદ;	૫૬
મહાયુદ્ધ કરતાં મધુકૈટભ, એક કર્યો ઉચ્છેદ.	૫૭
તેને મેદે બાંધી પૃથિવી, મન ધરી અતિ અભિરામ;	૫૮
તે દિવસથી રઘુનાથ કહે, મેદિની મહીર્ણ નામ.	૫૯
મછે અહાએ પવેત પ્રગટ્યા, અદ કુળ તો જોડ;	૬૦
સારે દુઃખમય પૃથ્વી હવી, તેમાં નહિ સંદેહ.	૬૧
ત્યાર પૂઠે નગ્ન માનુષ, પ્રગટ્યા તો સાક્ષાત;	૬૨
તો પ્રથમ આશ્રમ હલકનો, એને કાં દમે દિનરાત ?	૬૩
મુણ્ય ગૃધ્ર કૃત્ય તારાધડી, હું કરીશ ઘુને નાથ;	૬૪
તેણે સમે રઘુનાથશુ, વાણી હવી આકાશ.	૬૫
અહો રાગ એને મારવા, તમને નહિ અધિકાર;	૬૬
એને પૂર્વે માયો શાપથી, તે માનજો નિરધાર.	૬૭
એ તો પૂર્વે રાજન્નવિ, અહદત એનું નામ;	૬૮
એને બુવને આજ્યા અતિથિ એક તે, સાંભળો શ્રીરામ.	૬૯
એણે પગ પખાળ્યા તેહના, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	૭૦
પછે માંસ પીરશું વિપ્રને, સ્વામી શીઘ્ર કીજો આહાર.	૭૧
ઋષિ કહે મુજને માંસ આપ્યું, ભક્ષ કરવા જોડ;	૭૨
તો યા પાપી આજથી તું, ગૃધ્રપક્ષી દેહ.	૭૩
અહદત એવું નામ સાંભળી, દુઃખ સળળ પામ્યો કામ;	૭૪
અગાનથી મેં લહું નહિ, તું કૃપા કર ઋષિરાય.	૭૫
જઇ ચરણ લાગ્યો મુનિને, બહુ સ્તુતિ કરી તેણી વાર;	૭૬
તું કૃપાનિધિ છે પતિતનો, હવે કીજો ઉદ્ધાર.	૭૭

૫૩. અજકરણમાંથી—અજ (અજ-મા વિષ્ણુ)ના કાનમાંથી. 'વિષ્ણુ-કર્ણમલોદ્ઘતૌ'—'વિષ્ણુના કાનના મેલમાંથી ઉપજેલા' એમ માર્કંડેય પૂ-રાણમાં પણ છે. વાલ્મીકિ રામાયણમાં પણ એમજ છે, મારે અહીં 'અ-જ' નો અર્થ 'વિષ્ણુ' એમ કરવો. ૫૪. અજે—અહાએ. ૫૬. મેદિની—(મધુકૈટભના) મેદવાળી.

ઝાપિ એવા વાપઃ માંભળી, જિયરે તે દામ,
 ધંદિનાકુને કુરે પ્રગટરો, દસરથથી સુગ ગમ ૬૬
 પ્રભુ તારે આશ્રમ આનરો, કૃપા કરી એક વાર,
 તુ દર્શન પામીશ રામનું, ત્યારે થશે તુજા ઉદાર ૬૭
 પડે ગૃધ્ર દેહ તજતો હવે આનિધ્ય રઘુનદન,
 શ્રીરામની બહુ સ્તુતિ કરી, તે મયે સ્વર્ગભુવન ૬૮
 રિમાન ખેશી રામજી, ત્યાથકા માર્ગ પળાય,
 અગસ્ત્યને આશ્રમ આવિયા, આનદ અમ ન માય ૬૯
 કુબપુત્રે અમરની, પૂજા કરી તતક્ષણ,
 સતોપ માઆ અતિધણું સુર ગયા સ્વર્ગભુવન ૭૦
 ઉથલો.

સુર ગયા સ્વર્ગભુવન બાઈઓ, તેમા કઈ સદેહ નહિ રે,
 જનકુવર કહે વિમાન તણ, રઘુનાથ ત્યા આઆ સહી રે ૭૧

કંડકું ૪૬ મુ

રામ ચેરાડી.

અમર ગયા પૂઠે અવશ્યમેવ રઘુનદન ત્યા આઆ ખેવ,
 અગસ્ત્યને જઈ નિરધાર, રામચંદ્રે કયો નમસ્કાર ૧
 જિના રામ કરસપુટ કરી, અગસ્ત્યનકપિએ વાણી જિયરી,
 આસન આપ્યું આણી પ્રેમ, પૂછે ઝાપિજી કુસળક્ષેમ ૨
 આબ્યા સહી તમો વનમોઝાર, સુદ્રઘિ કરવા નિરવાર,
 ધર્મ પ્રગટ કરવા નિરધાર, નિતતણે દવાઓ બાગ ૩
 અમરતણા કવ્વા સહી કા ૮, પ્રગટ થયા તમો શ્રીમહારાજ,
 રહો રામ રજની જા સુખે, પ્રભાતે જાઓ અયોધ્યા વિષે ૪
 આ કંકણ આપુધુ અમો, મહવા યોગ્ય છે સ્વામી તમો,
 એવું સુપ્તિ પદે રાધવરાય સાગળો સ્વામી સત્પ્રપાય ૫
 ક્ષત્રીનદન પુણ્ય આચરે, આપે પણ અગી નવ કરે
 તે માટે સાંભળો ઝાપિ તમો, પ્રતિચહી નહિ યાઉ અમો ૬

૭૦ કુબપુત્રે—અગસ્ત્યે ૧ ખેવ—ક્ષણ અર્થાત્ તે ક્ષણે ૨ કરસપુટ
 કરી—કાચ બેડી ૩ રિટ—નાશ ૪ અગી નવ કરે—અગીકાર ન કરે—તે ન
 દિ પ્રતિચહી—દાન લેનારો

અગસ્ત્ય કહે સુણ્ય રાધવરાય, હું તુજને કહું એક ઉપાય;
 કૃતયુગમાં બ્રહ્માએ એવ, સૃષ્ટિ સૌ નિરમી અવસ્થમેવ. ૭
 ભૂપ વિના સૃષ્ટિ હુ જિણી યધ, ધાતા આગળ રાવે ગઈ;
 સ્વામી પ્રજા સૌ હુ ખપામી કાય, આપો કરી કો બળિયો રાય. ૮
 ત્યારે બ્રહ્મા મુખ બોલ્યા તતકાળ, સાબળો શીઘ્ર યધ દિગ્પાળ;
 ચોથો ભાગ તે આપો તમો, તો રાજા એક પ્રગટુ અમો. ૯
 તવ દિગ્પાળે વાણી કહી, સ્વામી અમો એ આપુ સહી,
 બ્રહ્માએ પ્રગટ્યો ત્યાં ભૂપ, મહાતેજસ્વી દીવ્ય સ્વરૂપ. ૧૦
 ચોથો અગ તેહનો જેહ, ચો દિગ્પાળે આપ્યો તેહ;
 પ્રજા સર્વને સોપ્યો રાય, આગા મહી સ્વસ્થાનક જાય. ૧૧
 ઇદ્રિ તેજનો એ મહીમાય, પ્રજા સર્વ માને આગાય;
 વરુણ તેજનું કારણ એહ, પ્રજા સર્વને પાળે તેહ. ૧૨
 કુબેર તેજથી સારોધાર, આપે મહીપતિ દાન અપાર;
 ધર્મરાજને તેજ સોય, બય પ્રાણી પામે સર્વ કાય. ૧૩
 ઇદ્રિતણે શુણુ તમમા સહી, તે માટે ના કહેવી નહિ;
 ઋષિનાં વચન સુણી અવશ્યમેવ, રામે ભૂપણુ મહુ તતખેવ ૧૪
 દેખી ભૂપણુ અતિ સુદર સાર, પામ્યા પ્રણ મન હર્ષ અપાર;
 તેણે સમે કરસપ્ત કરી, શ્રીરામે વાણી બિયરી. ૧૫
 પ્રશ્ન એક સ્વામી પૂછુ અમો, આ ભૂપણુ ક્યમ પામ્યા તમો;
 અગસ્ત્ય કહે રાધવ અવિધાર, હું ચાલ્યો મહાઅરણ્ય મોઝાર. ૧૬
 શત જોજનનું છે તે વન, મળે નહિ પશુ પક્ષી જન;
 પુરુષ એક તપ કરતો એવ, મેં વનમા દીઠો અવશ્યમેવ. ૧૭
 ત્યાં સરોવર છે સુદર સાર, જોજન એક તણું નિરધાર;
 સર પાસે શય દીઠું પ્રાઠ, દેખી ચિત્ત યથો દિગ્મૂઠ. ૧૮
 શય પામે સુણુ રાધવ દેવ, વિમાન એક આલ્યુ અવશ્યમેવ;
 તેમા યકી નર સુદર સાર, આલ્યો ભૂમિ વિષે નિરધાર. ૧૯
 શય ઉપર તે બેઠો જઈ, આભિષે ભક્ષ કર્યું તેણે સહી;
 પછે ઉદકપાન કરી અવશ્યમેવ, વિમાન વિષે જઈ બેઠો એવ. ૨૦
 અગસ્ત્ય કહે રાધવ અવિધાર, હું આશ્રય પામ્યો તેણી વાર;
 અગસ્ત્ય કહે મેં પૂછ્યું રહી, સ્વર્ગપુરુષ સધાતે સહી. ૨૧

તું દેવરૂપ સરખો દીસે સોય, માંમ બદલું તે કારણ કહોય;
 એના વામકે અવણે સાંભળી, વિમાનગદી નર જોડ્યો વળી. ૨૨
 મેં બક્ષ માસ કર્યું નિરધાર, સ્વામી તેનો કહું વિસ્તાર;
 વિદર્ભ દેશ વિષે અવરયમેવ, પૂર્વે રામ હવો સુદેવ. ૨૩
 ધર્મ વિષે તેનું નિશ્ચય મન, સુરથ એન હવા બે તન;
 સુદેવે રાજ્ય કર્યું જહુ કાળ, અમરચદન પામ્યો મહીપાળ. ૨૪
 એતને મંત્રી મળી અનેક, રાજ્યતણો કીધો અભિષેક;
 એત રાજ્ય કરતો નિરધાર, આણી મનમાં પ્રેમ આપાર. ૨૫
 સુરધને ખેલે આખું રાજ, એત ગયો સહી મદાવનમાંજ;
 આ સરોવરતટ આબ્યો બેવ, ઉગ્ર તપ માડ્યુ અવસ્થમેવ. ૨૬
 ત્રણ સહસ્ર વર્ષ તપ આચર્યું, ધ્યાન એકે ધાતાનું ધર્યું;
 તપે કરી અજ હવા પ્રસન્ન, ગયો એત સહિત બ્રહ્મસદન. ૨૭
 છુધા ત્યાં મને લાગી કાય, બ્રહ્માતણે ગણે લાગ્યો પાય,
 સ્વામી બ્રહ્મસદન વિષે કહેવાય, છુધા ત્યાં નવ પીડે કાય. ૨૮
 છુધા ત્યાં મને પરબવે આજ, સત્વારથ કહો એ મદારાજ;
 ત્યારે બ્રહ્માએ વાણી કહી, એત તું સાંભળે સહી. ૨૯
 તારા જીવન વિષે નિરધાર, કે઼ પ્રાણીમાત્ર નવ પામ્યો આદાર;
 તેં તારું પોખ્યું નિજ તન, જન્મ વિષે કર્યું સાધન. ૩૦
 છુધા ત્યાં ક્યમ તારી જામ, નિત્યે બક્ષ કરે નિજ કાય;
 બ્રહ્માતણા વામકે સાંભળી, એત કહે હું જોડ્યો વળી. ૩૧
 કહો સ્વામી ક્યમ દશે ઉદાર, મુજને કૃપા કરો એકે વાર;
 તવ ધાતા કહે સુધ્ધ રાજન, બક્ષ કરેશ તું જાણસ વન ૩૨
 અગસ્ત્ય તને મળશે તેણી વાર, ત્યારે દશે તારો ઉદાર;
 બ્રહ્માતણાં વામકે તો જોહ, આજ સત્વારથ હવુ એહ. ૩૩
 આ ઈંકણ મુજ સુંદર સાર, ધર્મકાર્યે મહીએ નિરધાર;
 એ જૂપણ મુજને આપિયું, ત્યારે એ લગ તે લગ પાગિયું ૩૪
 એત હર્ષ અતિ પામ્યો મન, લાઇ આગા ગયો બ્રહ્મસદન;
 એ જૂપણ હું પામ્યો સહી, તે કયા વિસ્તારી કહી. ૩૫
 વાસકુંવર કહે આનંદ ધરી, તવ રામે વાળી બિચરી.

૨૪. અમરસદન-દેવલોક. ૨૭ ધાતા-બ્રહ્મા. સહિત-(સહાની)
 સાથે. ૩૪. ધર્મકાર્ય-ધર્મકાર્ય માટે.

કરુણું ૪૭ મું.

રાગ રામગ્રી.

અગરત્યકેસં સુણી વચન છ, વળતા બોલ્યા રધુનંદન છ;

દડકારણ્યનું કારણ જોઈ છ, મુજ વિસ્તારી કહો તેહ છ. ૧

ટાળ.

તે વિસ્તારી મુજને કહો, હું કહું નામી શીય;

એતુ વચન સુણીને જાય્યાં, રાધવ પ્રત્યે ઋપિધીય. ૨

સુણ રાધ સ્વાયમ્ મનુતજો, ઈદવાકુ મુજન હોય;

તેને રાન્ય આપ્યુ મેદિની, તે જાય્યાં મુખ સોય. ૩

મુજ પ્રજા પ્રેમે પાળજો, દુષ્ટને કરજો પ્રહાર;

એતું કહીને ત્યાલજૂ મનુ, પછે ગયા સ્વર્ગ મોહાર. ૪

ધર્મરાન્ય તે કરતો હવો, આનંદ અંગ ન ભાય;

ઈદવાકુને મુજ મો હવો, એ મહામુખટ કહેવાય. ૫

કનિષ્ઠ મુજ તેમાં હવો, દુર્ભંતિ અતિ અચાન;

ઈદવાકુરાયે પછે તેહનું, દડ ધગિયું નામ ૬

તેને દિમાયજ ગમીય આપ્યુ, રાન્ય સારોધાર;

દડ જાણ રહે નિરબેધકો, મન ધરી પ્રેમ અપાર. ૭

ત્યા રાન્ય તે કરતો હવો, આનંદ આણી પમે;

કો એક મુમે દડ આનિયો, ભાર્ગવતજો આશ્રમ. ૮

ઋષિતપ્તી કન્યા ભાર્ગવી, અતિ મુંદર મુખ મુખધામ;

દડરાય તેને દેખતા, મન મળજ પ્રગટયો કામ. ૯

ત્યારે બૂપ કહે તું કમળનયની, ગોબા કહી નવ જાય;

તાર વદન જોતા મુદરી, મને અનગ પીડે કાય. ૧૦

ચિત્ત અપજ દેખી ગયનું, વદે ભાર્ગવી તત્કાળ;

ઋણયોગ હું પામો નથી, અજગો રહે બૂપાળ. ૧૧

જો અર્થ ગારો હોય તો છ, પ્રાર્થ આરો તાત;

તે આપે તો તુજને વડું, માનજો સાચી વાત. ૧૨

કો કુનારીશુ સગ કરે, મહાનકું પામે જન;

૨. ઋપિધીય—ઋષિઓના અધીય. ૬. કનિષ્ઠ—નાનો. દુર્ભંતિ—દુષ્ટ ભુ-
દ્વિનાજો. ૧૦. અનંગ—અનળ પ્ર. ૧-૩.

મુજ તાનને કોધેયકી, તુ હુ ખ પામીત મન.	૧૩
એવાં વચન કન્યાએ કહ્યાં, પણ ન માન્યાં ચિત્ત રાય;	
પરાણે કરીને બાર્ગવીશુ, આચર્યો અન્યાય.	૧૪
બાર્ગવી મનમાં દુઃખ ધરે, માંડિયું રદન અપાર;	
દંડરાય આચ્યો શીઘ્ર યઈ, મોનાતમે ગૃહહાર.	૧૫
એવે શુક આશ્રમ આવિયા, પુત્રી કરે રદન;	
પછી રાન દષ્ટે નિમાયી, ભેતા હવા મુનિજન.	૧૬
જલણુ બાર્ગવને ધયું, દુઃખ સળગ પામ્યા આપ;	
તવ ક્રોધ આણી દડને, દેતા હવા મુખ શાપ.	૧૭
મહામળ કરી મમ પુત્રીશુ, વ્યભિચાર આલ્યો સોપ;	
તારા નગરમાં રજટદિથી, જન દંકાળે સર્વ કોય.	૧૮
પટે શુકાચાર્ય શિષ્ય પ્રત્યે, એમ ભયર્યા તેણી વાર;	
હવે શીઘ્ર યાજે લાંચકી, સહુ સચરો નિરધાર.	૧૯
ત્યાંના નિવાસી જે હતા, સર્વ કો માર્ગ પળાપ;	
એક ભેજન ઉપર સર હનું, ત્યાં આવિયા ઋષિરાય.	૨૦
પુત્રી પ્રત્યે ઋષિ ભયર્યા, તુ રહેજે આણે દાર;	
ત્યાં કન્યા મૂકી શુક આલ્યા, હેના માત્ર મોઝાર.	૨૧
તે નગરમાં રજટદિ લીડી, સર્વ કો પામ્યા નાચ;	
એ દડકારણ વન ધયું, આણુજે મન નિવાસ.	૨૨
એ દડકેરી કથાનો મેં, કહ્યો સર્વ ઉપાપ;	
રવિ અસ્તાંગતનો સમે થયો, હવે જહિમે રધુરાય.	૨૩
આ સર વિષે જઈ સધ્યા વદો, ગમતુ રણધીર;	
એતુ ઋષિતલું વાપક શુણી, પટે સચર્યા રધુવીર.	૨૪
નિત્યકર્મ સધ્યા વિવિધ પેરે, આચર્યું તેજે કામ;	
પટે અગસ્ત્યના આશ્રમ વિષે, આવિયા વેગે રામ.	૨૫
પટે કયાં ભોજન ભાવનાં, રજની રહ્યા જગદીશ;	
ત્યારે પ્રાતઃકાળ સમે થયો, ઋષિ પ્રત્યે નામ્યું શીઘ્ર.	૨૬
પ્રભુ આપિયે મને આજા, તમે કહ્યાં શ્રુખ ચરિત;	
તમ કૃપા માટે હુ થયો સહી, આજ પરમ પવિત્ર.	૨૭
અગસ્ત્યઋષિ વળતા વદે, તમે સામળો રધુરાય;	

દાણુ માત્ર જઈ તમેા બ્યાં રહો, તે દેશ પાવન થાય.	૨૮
આજ કૃતારથ કીધા અમો, એમ બિચારો ઝગિદેવ;	
હવે શીઘ્ર થઈને પધારો, પુર અમોઘ્યા અવશ્યગેવ.	૨૯
એવું સાંભળી વિમાન બેઠા, રામજી ત્યાં સોય;	
આશીર્વા મુખ દેતા, હવા, ગધુવીરને સર્વ કોય.	૩૦
વિમાન ત્યાંથી સંચર્યુ, આકાશમાર્ગ પળાય;	
પુર અમોઘ્યામાં આવિયા, આનંદ અંગ ન માય	૩૧
જઈ જાણુ પ્રતિદારે કર્યુ, જ્યાં પધારે રઘુરાય;	
ત્યારે ભરત લક્ષ્મણ બેઠ જઈ, પ્રભુતણે લાગ્યા પાય.	૩૨
આલિંગન બેઠ બ્રાતશુ, દેતા હવા તતખેવ;	
ભુવન વિગે જઈ ભરતશુ, બિચારો દેવાધિદેવ.	૩૩
શ્રીરામ કહે એમ ભરતને, તમેા થવું બે જણે સહાય;	
રાજસૂય કરવા મન વિષે, ઈચ્છા ધણી મન થાય.	૩૪
ઈદવાકુએ આગે યજ્ઞ કીધો, રાજસૂય તો જોહ;	
વળી તેજ યજ્ઞ ચંદ્રમાએ, કયો પૂર્વે તેહ.	૩૫
રાજસૂય જો વરણે કયો, જળપદવી પામ્યો સાર;	
રાજસૂય સમુ સાધન નથી, કો કીર્તિનું નિરધાર.	૩૬
ભરત કહે તમેા ભગવત, જન લહેછે સર્વ કોય;	
રાજસૂય કરતાં રામજી, બહુ નરતણો ક્ષમ હોય.	૩૭
બ્યારે ચંદ્રમાએ યજ્ઞ કીધો, રામજી અધિધાર;	
ત્યારે સોમ સાથે નક્ષત્રે, મહા કર્યુ મુદ્ધ અપાર.	૩૮
વળી વરણે યજ્ઞ આરબિયો, આનંદ આણી મન;	
મન્દ્ર કન્દ્ર સાથે મુદ્ધ દારણુ, ત્યાં હવું તતક્ષણુ.	૩૯
તે ધર્મને શું કીજિયે, બ્યા હિસાકૃત્ય સહી થાય;	
જો ગમે પ્રભુ મન વિગે, તે કીજિયે રઘુરાય.	૪૦
શ્રીરામ એવુ સાંભળી, આનંદ પામ્યા સોય;	
લઘુયકો શુભવાચક કહે, તે વૃદ્ધ નિચે હોય.	૪૧
પછે ભરતને ચાંપ્યો હાથે, પ્રભુ બિચારો તતક્ષણુ;	

રાજચૂચ વિશે મુજ વાચકથી, વિરામ પામ્યુ મન.	૪૨
પછે સુમિત્રાસુત બોલિયો, સાંભળો રઘુપતિ આજ;	
ત્ને ઇચ્છા હોયે યરની, અશ્વમેધ કરો મહારાજ.	૪૩
અશ્વમેધનો મહિમા દેાળે, મુખે કહો નવ વ્યથ;	
અહહત્યાદિકે બહુ, અશ્વમેધથી મૂકાય.	૪૪
આગે ઈંદ્રે વૃત્રાસુર હણ્યો, અહહત્યા બેડી શીય;	
એ અશ્વમેધ કર્યાયકી, પાવન થયો સુરધસ	૪૫
ઉથલો.	

પાવન થયો સુરધસ એવી, લક્ષ્મણે વાણી કહી રે;	
શ્રીરામજનકુંવર કહે, રઘુવીર તવ બોલ્યા સહી રે.	૪૬

કડવું ૪૮ મું.

રાગ આશાવરી.

એવાં લક્ષ્મણનાં વાચક સુણી, એમ બોલ્યા રાધવરાય રે;	
થાય રે ઇચ્છા મુજને, અતિ ધણી રે.	૧
ઈંદ્રે વૃત્રાસુર હણ્યો, અહહત્યા લાગી શીરા રે;	
એ વિધ રે કહે લક્ષ્મણ, મને તેહતણી રે.	૨
હાળ.	

તેહતણી વિધ કહે વિસ્તારી, મુજ પ્રત્યે વીર મુજલસ;	
એવું વાચક સુણી શ્રીરામજનું, વડે સુમિત્રાસુત મુખ વાણુ.	૩
લક્ષ્મણ કહે હવે સાંભળો, સ્વામી પ્રશ્ન પૂછ્યુ બેહ;	
જેજન બસે ઉચો હતો, સહી વૃત્રાસુરનો દેહ.	૪
વધુ પૂછ જોજન ચતતણું, તેણે દમ્યા અમર અપાર;	
સુર સર્વ ત્યાં નાશી ગયા, લ્યા હતા જગદાધાર.	૫
બગવતની બહુ સ્તુતિ કરી, સહુ અમર લાગ્યા પાય;	
સ્વામી વૃત્રાસુરને રણ હણો તો, સર્વને મુખ થાય.	૬
બગવંત કહે એ વૃત્રાસુરશુ, પ્રીત મારે આજ;	
તમો ચર્ણ આગ્યા સર્વ કો, પણ એહ કરવુ કાજ.	૭

૪૨. વિરામ પામ્યુ—અટક્યું. ૨. એ વિધ રે ઇચ્છા—મને તેની વિધ કહે
—તે શી રીતે થયું તે કહે.

જો ધર્મ માર શિર છે, સત્ય માનજો તતખેવ;	
નણ પ્રકારે ત્રિગુણ મારૂં, તેજ મૂકીશ અવશ્યમેવ.	૯
એક મૂકીશ ગુણ સચીપતિ, બીજો વજ્ર ઉપર જાણ;	
ત્રીજો વૃત્તાસુર બડ હશે જ્યાં, મેં મૂક્યો નિરવાણ.	૧૦
હવે જાઓ રણમા શીઘ્ર યદ્ય, લાયકી વેગે દેવ;	
હરિતાણ વાયક સાંભળી, સૌ સચર્યા અવશ્યમેવ.	૧૦
ગુણ એક મૂકીયો ધર્મમા, બીજો વજ્ર ઉપર સોય;	
ગુણ ત્રિજો વિધ્યુએ મૂકીયો, જ્યાં વૃત્તાસુર સહી ટોચ.	૧૧
દળ સદળ માથે આવિયો, રણ મધ્યે સુરરાગ્નન,	
લાં વૃત્તાસુર સહી તપ કરે, ધર્મ હદે નિશ્ચળ ધ્યાન.	૧૨
મહાભયકર પ્રયત્ન ગિરિવત, દીસતો સાક્ષાત;	
અજ્ઞાનને અસરો સહી, કરો મહાહતપાત	૧૩
તેને દેખતા પામે ગમે, એ અમરકેરો ધસ;	
મહાક્રોધ આણી વજ્ર માર્યું, વૃત્તાસુરને શીશ.	૧૪
તત્કાળ તે અવનિ પડ્યો, તવ હવે જોજોદાર;	
અજ્ઞાહત્યા લાગી ધર્મને, એક દેલામાત્ર મોઝાર	૧૫
સુરરાજ અતિ વ્યાકુળ થયો, નાશી ગયો તતખેવ;	
પડે અમર સૌ આઘ્યા સહી, જ્યાં હતા દેવાધિદેવ.	૧૬
સ્વામી તેજ તારે વૃત્તાસુરની, હણી રણમા કાચ;	
ક્યા હત્યા લાગી ધર્મને, મૂકાન વૈકુંઠરાય	૧૭
ભગવતજી બાળે તદ્ય, મન ધરી અતિ હ્રાસ;	
અશ્વમેધ કરી મુજને યજે, અજ્ઞાહત્યા થાયે નાશ.	૧૮
અશ્વમેધ ધર્મને કરાવ્યો, અમરે વળી અવશ્યમેવ;	
યજ્ઞને અતે અજ્ઞાહત્યા, હશે સુણે સૌ કો દેવ.	૧૯
ધર્મના વપુને વિધે, સુખ પામતી હું મન;	
મને યજ્ઞ કરીને તળે છે, હું ક્યા રહું અનુદિન	૨૦
તવ અમર કહે સ્ત્રી વસુધા, જળ દુભ જો કહેવાય;	
એ સ્થાનક ચારે જઈ રહે, જેમ સુખ તુજને થાય.	૨૧
મનુષ્યોગ વિધે પ્રેમદા હોયે, સગ કરે નર જો કૈલ,	

લક્ષ્મણુ કહે રઘુનાથને, અલ્પહત્યા તેને હોય,	૨૨
દુઃખ વિશે રસ ઉદે હોયે, બક્ષ કરે નર કોય,	
લક્ષ્મણુ કહે રઘુનાથને, અલ્પહત્યા તેને હોય	૨૩
નવુ વાવ્યુ વસુધા વિશે, પાવ ધરે ત્યા કોય;	
લક્ષ્મણુ કહે રઘુનાથજીને, અલ્પહત્યા તેને હોય	૨૪
એણે પ્રકારે અધમાત્ર છૂટ્યો, અમરકેરો રાય;	
એ વૃનાસુગ્ની કપાનો, સ્વામી કહ્યો મર્ડિતપાપ,	૨૫
લક્ષ્મણુજીણા વાયડ સુણી, પ્રભુ હર્ષ પામ્યા મન,	
મને કથા તેં ચાવન કહી, ધન્ય સુમિત્રાના તન	૨૬
રઘુનાથ કહે અશ્વમેધનો, મહિમા છે અતિસાર,	
મેં સાબળ્યો પૂર્વે સહી, તેહનણ્યો કહુ વિસ્તાર,	૨૭
દડરાય એક આગે હવો તે, સુમત મહાજનજાત,	
તે પ્રજા પાળે પ્રેમશુ, તેણે જીલ્લા દેશ અનન	૨૮
એક દિવસ રામ મૃગયા ગયો, પૂઠે સેનનો નહિ પાર;	
કાર્તિકેય જ્યા ઉદે થયો, ત્યા આરિયો નિરધાર	૨૯
તેણે સમે તે વન વિશે, ગિરિજા સધાતે ખેવ,	
સ્ત્રી રૂપ ધરી કાઝા કરેછે, એ સ્વામી શ્રીમહાદેવ.	૩૦
નર નામે દુઃખ ને હતા, તે સ્ત્રી થયા તત્કાળ,	
૮૫ તે વનમાં આવ્યો સહી, અનળા થયો બૂપાળ.	૩૧
દેખી અવરથા દેહકેરી, દુઃખ સજળ પામ્યો મન,	
ગિરિજા સધાતે રૂદ્રનું, સહી હવુ સ્વયં દરશન	૩૨
મહીપાળ જલ મરણે નમ્યો, સ્તુતિ કરી નામ્યુ શીર,	
અઘાનથી લા આવીયો, મને કૃપા કરિયે ઇશ.	૩૩
મહારૂઢ વળતા ભોવિયા, સાંભળ્યો કહું એ રાય,	

૨૨ ઋત્રુયોગ વિશે હોય—૨૭૨૫૭૧ હોય ૨૩ દુઃખ વિશે રસ ઉદે

હોય—(તાડી વગેરે) વાલ્મીકિ રામાયણમાં દુઃખમાં નહિ પણ બ્રાહ્મણની
હત્યા કરનારામાં અલ્પહત્યા વર્ણવી છે ૨૮ દડરાય—‘ઈન્દ્રસય’ એમ જોઈએ.
ક્રમકે વાલ્મીકિ રામાયણમાં ૮૧ રાગનીજ એવી કથા છે. ઈન્દ્રસયની ક-
થાનો સંગ્રહ દડ રાગ સાથે છે. આ રાગ સ્ત્રી યશે ત્યારે કથા કહેવાશે,
તે હપરથી પણ અહીં દસ રાગ જોઈએ. દલાવ લેખકદોષ હશે ૨૯
કાર્તિકેય—સ્વામી કાર્તિક

તું માગે તે આપું તને, પણ પ્રથમ ન કરૂં કાપ.	૩૪
એવું દરતાણું વાચક સુણી, રાખ ગયો ઉભવા સર્ણ;	
તું જગતમાતા વિશ્વજનની, કહી લાગ્યો ચર્ણ.	૩૫
આપા ! સરને પાળે સદરે, તારો નિગમ ન લહે પાર;	
એ આદ્ય અંત ને મધ્ય અવિગત, અકળ બ્યોતજ સાર.	૩૬
તાં દરશન નિર્જળ ન હોયે, એમ કહે જન સર્વ કોય;	
એવું વચન સુણી ગિરિજા વદે, દંડરાય સાંભળ શોય.	૩૭
એક માસ લગે તું સ્ત્રી રહીશ, એક માસ થાય નરદેહ;	
એમ સદાકાળ હજો સદી, વર આપિયો તને એહ.	૩૮
દંડરાય એવું સાંભળો, ઉભવાને લાગ્યો પાપ;	
આરા માગી ત્યાંધકો, નિજભુવન આવ્યો રાપ.	૩૯
પછે સુમિત્રાસુત બોલિયો, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
દંડરાયની શી ગતિ હવી, તે તણો કહો વિસ્તાર.	૪૦
રઘુવીર વળતા એમ વદે, સૌમિત્રી સુવધ તતળેવ;	
દંડરાય સ્ત્રીરૂપે થયો, રમે સ્ત્રીરૂપશુ અવસ્થમેવ.	૪૧
તે પરસ્પર કીડા કરે, ઉદ્યાન વનને સંગ;	
બહુ પુષ્પના પરિમળધડી, તેને કામ પ્રગટ્યો અંગ.	૪૨
એક વાર સ્ત્રી સૌ સંચરી, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
ન્યાં ચંદ્રમાસુત તપ કરે, આવી સહુ તેણે કાર.	૪૨
ચંદ્રસુત તેને દેખતાં, વિરમે થયો મનમાંય;	
તું કોણુ છે કહે ક્યાંધકી. શે કાર્ય આવી લાંબ.	૪૩
તું દેવકન્યા ગાંધવી, કે નાગકન્યા સાર;	
નિજ માત તાત કહે સુજને, કોણુ છે યુજ ભરતાર.	૪૪
અન્ય સ્ત્રી વળતું વદે, કહુ સાંભળો તમો કરણ;	
એ બાળકુવારી છે સદી, નથી કર્યું પાણિપ્રદણ.	૪૬
પછી સોમસુત ઉચરે, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
જો જાને સુજને બામિતી, તો કરૂં અગિકાર.	૪૭
ત્યારે ધલા બોલી તતસમે, બુધ પ્રત્યે જોડી પાણ;	
આરા આપો સુજ પ્રત્યે, તે કરૂં વાચક પ્રમાણ.	૪૮

૪૮. ધલા—સ્ત્રી થયેલો ધન રાજા. (જોને આ ગ્રંથમાં દંડ લખ્યો છે તે)

એવાં પ્રેમરાયક સાંભળી, મન હવે પ્રેમ અપાર;	
પછે ધ્યાને જુધે વરી, તે વન વિગે નિરધાર	૪૯
પછે નિરિધ પ્રકારે કીડા કરે, જુધ ઈલાશુ અવશ્યમેવ;	
એક માસ બ્યારે વહી ગયો, ત્યારે નર હવે તતખેવ.	૫૦
રાય રોવા લાગ્યો અતિધણુ, નિજ નયણે આબ્યાં નીર;	
મારા સેવક જન સહુ ક્યાં ગયા, હું તણ્ય માફે શરીર.	૫૧
શશબિંદુ પુત્ર મારો, રાજ્ય કરેછે સહી ત્યાય;	
હું સેવક સેના વિના જઈ, ક્યમ શકું પુરની માંવ.	૫૨
ત્યારે જુધ વહે ધ્યા પ્રત્યે, એક વચન સાંભળ સોય;	
પાપાણુટ્ટિએ સેવક તારા, અટવાયા સર્વ કોય.	૫૩
એક સંવત્સર મુજ પાસ રહે, પછે શુભ દશે નિરધાર;	
એવું જુધતણું વાયક સુણી, રાય રતો તેણે ઠાર.	૫૪
ઈશ્વરાય પુરુષ યમ સુણે, જહુ ધર્મ નાના ભાત;	
સ્ત્રી યાય તવ કીડા કરે, અહોરાત્ર જુધ સંધાત.	૫૫
નવ માસ એમ વહી ગયા, સુખ ભોગવતાં અનુદિન;	
ત્યારે ધ્યાએ સુત પ્રસન્ને, એ પ્રરવા રાજન.	૫૬
તન સમરખ્યો જુધને, જઈ પછે ધ્રુવે તેણીવાર;	
પુત્રપુત્રને અવપોકતાં, મન હવે હવે અપાર.	૫૭
ત્યારે જુધે મન વિમાસી, દિજ તેડયા તપનિધિ સોય;	
પછે અવન આદિ અનેક ઋષિજન, આવીયા સર્વકોય.	૫૮
સુત ઇંદુ વાણી ઉચરે, તમે સાંભળો ઋષિરાય;	
ધનરાયનું જમ દુઃખ ટળે, તે કરો શીઘ્ર ઉપાય.	૫૯
ઋષિ સરવકો બેઠા મળી, મન વિમાસે તે રાય;	
એવે કદંમઋષિ ૫૫૦, મનમાંહે આશ્ચર્ય યાય.	૬૦
સન્માન દેધ અર્ચા કરી, આનંદ પામ્યો સોય;	
પછે કદંમઋષિ એમ બોલ્યા, મુનિ સાંભળો સર્વ કોય.	૬૧
મારા પુત્રને દુઃખ અતિવણું, સહી દેહે અવશ્યમેવ;	
તે દારણુ દુ ખને ટાળવા, સમરથ શ્રીમદ્દેવ.	૬૨
હયમેવ કરી શિવને મગ્ન, પ્રસન્ન હોય દરસાય,	
દુઃખ તો સર્વ દેહનું ટળે, બીજે તો નથી ઉપાય.	૬૩

કદંમતાણા વાયક સુણી, આનદ પામ્યા થઈ;	
બુધ આશ્રમની પામે ડબો, અશ્વમેધનો આરંભ	૬૪
યજુને અને મદાશિવ હવા, અતિ સતુલમાન,	
કહ્યુ માગ કદંમ સીધ યઇ, તને આપતુ વરદાન.	૬૫
કદંમઋષિ વળતા વદે, શિવતણે લાગી પાય,	
માગ પુત્રતું હુ ખ ટાળિમે, કીન્નિમે પરમ કૃપાય	૬૬
હુ ખ નિધારી ધનસાધનું, શિવ હવા અતરધ્યાન;	
એક નગર ઉત્તમ વાસીને, આ નર્થ રહ્યો રાગન.	૬૭
અશ્વઓષ દેહુથી નિવારે, હયમેધ કરતા સાર,	
તે માટે અશ્વમેધ કરવો, આનજો નિરધાર.	૬૮

ઉચ્ચે.

માનજો નિરધાર એવી, રઘુવીરે વાણી કહી રે,	
જનકુવર કહે લક્ષ્મણ પ્રત્યે, શ્રીરામજી બોલ્યા સહી રે.	૬૮

કડવું ૪૯ મું.

રાગ સારંગ.

વળતા વાયક વદે રામ જી, લક્ષ્મણ પ્રત્યે એક જી;	
હુ ગુજને મરજ કહું વેગે, તે આદરણુ તેહ જી.	૧
વસિષ્ઠ આદિ સેધ ઋષિરાજ, તેડાવો તે પર્મ જી;	
નિગમતાણા જે નિહુંય આપે, નિલ પાળે ખટકર્મ જી.	૨

હાળી.

ખટકર્મ જે દિજ આચરે, તેને તેડાવો નિરધાર;	
સહુ અશ્વમા પરીક્ષા કરી, કહે યજુનો તોખાર.	૩
પછે કિષ્કિંધાથી તેડાવો, સુગ્રીવરાય મહત;	
વળી તેડાવો નન નીલને, કેસરી જાંબવત.	૪
દુર્મુખ દુર્ધર્મ દધિમુખ, લલકામુખ જે હોય,	
સપાતિ સુપેષ્ટ પનસ શતળળી, તેડાવો સર્વ કોય	૫
ગવાક્ષ ગજ ને અધમાદન, અવય પનનકુમાર;	
ઈન્દ્રજાત અગદ વિનત વેગે, તેડા તારાધિપ ને તાર,	

પક્ષ તકે ને નીસોડે, કુમુદ વિરાધ વીર;	
ઝડામ રાખ ને દ્વિવિદ મપદ, તેડાવે રણધીર	૭
કપિરો ને સુતને કળા, તે ॥ બળ કળા નવ બળ,	
એ માથે કપિ સૌ તેડાવે, એમ વહે રાધવરાય	૮
સક્ષસાધિય ને વિજીયણ, લકા વિગેથી આજ,	
દળ સકળ સાથે તેડાવે, એમ વહે થીમદારાજ	૯
બલુનાગ સાત્ર પુરાણના, તેને તેડાવે નિરધાર;	
બહુ સુરધારને તેડાવે, ને રચે મડપ સાર	૧૦
નૈમિષારણ્યમા યજ્ઞની, રચના રચે તત્ત્વમા;	
પૃથ્વી વિરેથી મદાપરાક્રમી, સહુ તેડાવે બૂપાળ	૧૧
કુમારિકા સુજ માત્ર સાથે, મોકલે ત્યા આજ,	
સીતા કરે એક કનકની, દિશા તે એવા કાજ.	૧૨
તાન જવ શર્કરા ધૂત સહિત, તાનૂન અનંત બહુ જાત,	
સુણના સમૃદ્ધ લેખ, મોકલ્યા બરત સધાત	૧૩
એના રામના વામક સુધી, જ્ઞાનદ પામ્યા મન,	
લખી પત્ર ચરને મોકલ્યો, પુરી કિંકધા તતક્ષણ	૧૪
પછે વિજીયણ તેડાવિયો, લકાચક્રી નિરધાર,	
પુર અયોધ્યા તે આવિયા, સગ સેનનો નહિ પાર	૧૫
દળ સકળ સાથે આરિયો, સુગ્રીવ મદારણુધીર,	
નિજ પાણુ જોડી ચરણે લાગ્યો, વિનંબા શ્રીરણુધીર.	૧૬
યજ્ઞનો અશ્વ મોકલ્યો, નૈમિષારણ્ય વિષે અવસ્થભેવ;	
ધન અસખ્ય લેખને, બરત સચર્યો તતખેવ	૧૭
ને ને સામગ્રી યજ્ઞની તે, મોકલે તેણે કામ,	
સુમત્ર મત્રી સાથે લેખને, સચર્યા શ્રીરામ	૧૮
પટતણા બુવન બહુ રચ્યા, તેની સોબા કહી નવ બળ,	
પોતાતણી સેના સહિત, રહેતા હવા સહી રાય	૧૯
દશે દિશાના નરપતિ મળ્યા, ને મદાળગિયા હોય,	
તેને રહેવા સ્થાનક આપિયા, ત્યા જઈ રહ્યા સર્વ પ્રાય	૨૦
ગોમતીકેરા તટ વિરે, પટ બુવન રચિયા સાર;	
ઋષિ સર્ગ કો જઈ ત્યા રહ્યા, મનધરી પ્રેમ અપાર	૨૧
૧ પછે વિજીયણ ઊચ્ચર્યા, સ્વામી શ્રીરાધવરાય,	

ઋષિ સર્વની તો આદરો, આજથી બદ્ધ સેવાય.	૨૨
સુગ્રીવને શ્રીરામ કહેછે, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
કો ક્ષુધાતુર આવે તેહને, આપજો અન્નઆહાર.	૨૩
પછે અશ્વ ત્યાંયો મૂકિયો, પૂજા કરી મહારાજ;	
બહુ સેનગુ લક્ષ્મણ ચઢ્યો, તે હયતણી રક્ષાકાળ.	૨૪
ત્યાંયકો હમવર સંચર્યો, રાધવતણો તત્કાળ;	
કો સુખદ આવી નવ રાક્ષા, આવી મંજ્યુ બૂખાળ.	૨૫
હવે હોમ તવ કરતા હવા, જ્યમ કહ્યું સ્મૃતિ ને ન્યાય;	
પછે પધાર્યા લવકુશશુ, વાદ્મીક તે ઋષિરાય.	૨૬
સનમાન સૌ દેતા હવા, ઋષિ યુગવને તતખેવ;	
વાદ્મીક શિષ્યશુ જમ રહ્યા, જામતીતટ અવસ્થમેવ.	૨૭
રજની સમે લવકુશ પ્રત્યે, ઋષિ વદે વાયક નિદાન;	
તમો પુત્ર કર વીણા ધરી, કરો રામચરિત્રનું ગાન.	૨૮
ઋષિ આગળ જમ્ ગાળે તમો કે, સભા રાયની જ્યાંય;	
કો આપે તે લેવુ નહિ, એ રાખજો ચિત્તમાંય.	૨૯
એવી ઋષિતણી આગા હવી, પછે હવો પ્રાતઃકાળ;	
લવકુશ કર વીણા ધરી, માડિયું ગાન રગાળ.	૩૦
રાગ તાન ને રંગ તાલ ને, રૂઝ ઝમક સ્વરબધ;	
એમ ગાન બેઠે અદ્ભુત કરે, મુનિ પામિયા આનંદ.	૩૧
કો ઋષિ દ્વજ લવકુશને, આપતા હવા ત્યાં સોય;	
એ ભક્ષ કરે સ્વર વાધશે, ત્યમ કાળે કાય નવ હોય.	૩૨
તે રામચંદ્રે સાબળ્યુ, પછે તેડિયા બેઠે બ્રાત;	
રઘુવીરની આગાધડી, ગાતા હવા સાક્ષાત.	૩૩
પે'લાં ચરિત્ર સીતાનું કહ્યું, લક્ષ્મણતણું જે હોય;	
વળી રામનું પરાક્રમ કહ્યું, જે રાવણુ હણિયો સોય.	૩૪
એણી પેરે રામકથા કહી, સભામાં તેણી વાર;	
શ્રીરામે તે તો સાબળી, ઉપન્યો હર્ષ અપાર.	૩૫
સમાજન સૌ કો મળી વદે, બેઠે બાળ દિવ્ય સ્વરૂપ;	
એનાં અકિત સઘળાં રામનાં, રામના સરખા બૂપ.	૩૬

શ્રીરામ કહે લવકુશ પ્રત્યે, તમે કવણુના સુત હોય;	
એ ચરિત્ર કોણે શીખવ્યાં, કહો કારણ મુજને મોખ.	૩૭
લવકુશ કહે અમે શિષ્ય છું, વાલ્મીકિના નિરધાર;	
એ ચરિત્ર તેણે શીખવ્યાં, મન ધરી પ્રેમ અપાર.	૩૮
રામચરિત્ર ઋષિએ બણાવિધાં, આદ્ય અલ્પ અવશ્યમેવ;	
એવું ને વળી હશે સહી, તે શીખવ્યાં તતખેવ.	૩૯
વીણ વીણ સ્વર એક-એક લેખને, ગાતા હવા બે બાળ;	
એણી પેરે રામકથા કહી, એ અધિક પરમ રસાળ.	૪૦
શ્રીરામ કહે મંત્રી પ્રત્યે, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	
સહસ્ત્ર આપો સોનેયા, બેઉ બાળને નિરધાર.	૪૧
વાલ્મીકિની આશાયકી, નવ ગ્રંથ કહ એક ધન;	
નકાર મુખ કહેતા હવા, જનકીકેરા તન.	૪૨
તવ યાનદષ્ટે રામજીએ, વિભાસ્યુ મન એહ;	
જો પુત્ર બેઉ મારા પટે, તેમા નહિ સદેહ.	૪૩
પછે રાનુધન સુપેણુ સુગ્રીવ, વિભીષણુ જે હોય;	
તે પ્રત્યે શ્રીરાધવ વહે, તમે સાબજો સર્વ કોય.	૪૪
હવે સુમત્ર ચારે સચરો, વાલ્મીકિ મુનિનર બ્યાંધ;	
સીતા સંધાને ઋષિને, તમે તેડી આવો લાય.	૪૫
એક વચન મારૂ માબજો, જાઈ કહેજો ઋષિને ઘેર;	
જો ધીજ કરશે જનકી તો, રાખવી મેં ઘેર.	૪૬
શ્રીરામની આશાયકી, તે શીઘ્ર માર્ગ પળાય;	
મહાનુભાવ ઋષિ વાલ્મીકિને, જઈ ચર્ણુ લાગ્યા પાય.	૪૭
સ્વામી રામની આશાયકી, તમે પધારો સાક્ષાત;	
વળી સંગ તેડો જનકી, જે જગતકેરી માત.	૪૮
તમ પ્રત્યે રામે કહાવિયું તે, સાંભજો સ્વામી આજ;	
જો દીવ્ય કંરશે જનકાત્મજ, તો રાખશે મહારાજ.	૪૯
વાલ્મીકિ એવું સાબળી, એમ બિચારી નિરધાર;	
જે કહેશે તે કરશે સહી, સાધવી સીતા નાર	૫૦

ઋષિતણાં વાયક સાંભળી, ગયા રામકેરે પાસ;	
પ્રણામ કરી એમ હયર્યા, સાંભળો શ્રીઅવિનાશ.	૫૧
તમવાયકે સભળાવ્યા સહી, વાદ્મીકે ઋષિને એહ;	
મુનિ વદે કરશે મેચિલી, રામને ગમશે તેહ	૫૨
પછે સભા કીધી વિસર્જન, શ્રીરાધવે તતખેવ;	
આયઆપણુ સ્થાનકે વિરે; સૌ જઈ રહ્યા અવશ્યમેવ.	૫૩

ઉથલો.

જઈ રહ્યા અવશ્યમેવ જામજો, નિશા તે તો વરી ગછ રે;	
જનકુવર કહે વળી પ્રભાતે, પ્રભુ સભાગાંખેહ સહી રે.	૫૪

કડલું પં મું.

રાગ આશાવરી.

રજની તે તો વહી ગછ, પડે પ્રગટ થયો પ્રભાત રે;	
સાક્ષાત રે, સભાતણી રચના કહી રે.	૧
સભામધ્ય ઋષિ આવિયા, જે જણે તત્વજ્ઞાન રે;	
અભિધાન રે, કહું તેના મુખ વિંતરી રે.	૨

દાળી.

અભિધાન તે કહું વિસ્તરી, જન મામળો સર્વ કોય;	
વસિષ્ઠ વિશ્વામિત્ર ગૌતમ, અવન ઋષિ જે હોય.	૩
વળી અમરત્ય અત્રિ અગિરા, શકવરી ને સતાનદ;	
માર્કંડેય કુવંસા કપિલ ઋષિ, શૃંગી ને તણુમિદ.	૪
જમદગ્નિ ને યાગવલ્ક્ય, ઐદ્ગત્ય પરશુરામ;	
ભરદ્વાજ ઋષિ વામદેવશુ, શ્રીનારદ દરિના ધામ.	૫
એ આદિ લેછ ઋષિ સર્વ કો તે, મહાતપનિધિ હોય;	
પ્રધાન ને નૃપ સભા મધ્યે, બેઠા જમ સર્વ કોય.	૬
એવે વાદ્મીકે લા પધાર્યા, સગ જનકી જગમાત,	
જણે બ્રહ્મા સાથે સરસ્વતી, એમ રોમતી સાક્ષાત	૭
વાદ્મીકે ઋષિ એમ હયરે, શ્રીરામશુ તેણી વાર;	

મુજ મઠે રહેતી જનકી એ, સતી મધ્યે સાર	૮
નથી દોષ કાઢ સીતા વિષે, સલ માનજે પ્રભુ સોય,	
હુ સત્યારથ સમ કરી કહું, તે સામગ્રી સર્વ કોય	૯
કષ્ટ દોષ સીતા વિષે સ્વામી, હોય જો લગાર,	
તો પુણ્ય મારા જન્મનું, સૌ જજો સારોધાર	૧૦
હુ પુત્ર દશમો વરણુનો, મુજ આયુષ પાર ન હોય,	
કષ્ટ અસલ મુખ જોત્યો નથી, સલ માનજે સર્વ કોય	૧૧
વરસના વરસો અમે, તપ ઝૂં વનમોઝાર,	
જો અસલ હોયે જનકાત્મજ તો, તપ જજો નિરધાર	૧૨
સીતાસમી કો સતી નહિ, ત્રેલોક્ય મધ્યે આજ,	
મે પુત્ર પ્રસવ્યા સીતાએ, લવકુશ એ મહારાજ	૧૩
ઝપિતણ્યા વાયક સામળી, શ્રીરામ જોડ્યા એહ,	
તમો વચન જે કહ્યા સ્વામી, તેમા નહિ સદેહ	૧૪
એ સીતા છે સાધવી સહી, તે લકુણ મહારાજ,	
મે લોકના અપવાદથી, જનકી કીધી લાજ	૧૫
આ અમર સાનિધ્ય લકામા, એને ધીજ કરાવ્યું પેર,	
મુજ તાતની આઘાતકી મેધિલી રાખી ઘેર	૧૬
એ પુત્ર મે મારા સહી, હુ ખામ્યો હર્ય અપાર,	
અપવાદ લીટિકે તો દો, જો ધીજ કરશે એ નાર	૧૭
પછે બ્રહ્માને તો મુખ્ય કરી, સુર સર્વ આવ્યા ત્યાય,	
વળી ધીજ શુ એ સીતાને, વિસ્ત્રમે થયા મનમાય	૧૮
ઉત્તરદિશા સામી રહી એ, જનકતાનયા દોય,	
અધોમુખે તપ સીતા વદે, જન સામગ્રી સર્વ કોય	૧૯
શ્રીરામ વિષુ જો અન્ય પુરુષને, ધર્મ ન હોય ચિત્ત સાથ,	
તો આપ મારગ મેદિની, જોતાયમ ગુણાય	૨૦
રઘુવીરકેશ ચર્ણથી, ચિત્ત ન ચાલ્યું હોય લગાર,	
તો આપ મારગ ધરા છું, જોતા દેવામાત્ર મોઝાર	૨૧

૧૮ વળી ૪૦-એક વાર અમારા સમક્ષ સીતાને ધીજ કરાવ્યું હત

વળી ફરીને આ ધીજ શાનું? એમ દેવ વિસ્તમય ખામ્યા ૨૦ ધર્મ નહો

દોષ પ્ર ૧-૩ મા છે, તેમ ૨૧ મી દૃષ્ટીમાં 'ચિત્ત ન ચાલ્યું'

દાગે 'ચિત્ત ચાલ્યું દોય' એવો પાઠ પ્ર ૧-૩ મા છે, તે પ્રમાણનુ

તવ સિદ્ધાસન ઉઠે ચરું, મહી વિનેથી તતકાળ;
તે વિષે બેઠી જનકી, પછે સચચી પાતાળ ૨૨

ઉથલો.

પછે સચચી પાતાળે સીતા, સર્વ કો જોતા મહી રે;
શ્રીરામજનકુવર કહે, સૌ રઘા મુન્યપણુ મહી રે. ૨૪

કંડવું ૫૧ મું.

રાગ મહારા

સીતાં મહીમા સાંચણી, જોતા તે રાધવરાય રે;
એક મુદ્દતે લમે મુન્ય કરી રણા, પ્રણે ગુપ્ત નવ જોતુ જાય રે. ૧
કોના મદગદ કંઠ થતા હવા, કોને નયણે આવ્યા નીર રે;
કો મૂર્છાગત યધને પડ્યા, મહારાજન કરે રઘુવીર રે ૨
કો એક કહે એ જનકી, અતિ પામી મોક સતાપ રે,
ગુણ સભારી સીતાતણા, પ્રભુ ગાઢે કરે વિચાપ રે ૩
શ્રીરામ કહે ધરણી પ્રત્યે, શોકે તન વ્યાકુળ થાય રે;
મને આપ સીતા હુ મેદિની, હું લાગુ તારે પાય રે. ૪
જો નહિ આપે તું જનકી તો, જાય મારા પાણુ રે;
પછે રામ કહે સેવક પ્રત્યે, સુખ લાવ્ય ધનુષ્ય ને બાણુ રે. ૫
આગે જનકતણા ભુવન વિષે, દુઃખી મીતા ઉત્પત્ત રે,
તે તુજમા લય પામી સતી, સૌ કો જોતા મુનિજન રે. ૬
સારે બ્રહ્મા કહે શ્રીરામને, સસ્ય વાયક માબજો એહ રે,
એ સીતા તમજુનને રહી લક્ષ્મી, ધરી માનુષ દેહ રે ૭

લાગે છે. કેમકે વાત્સીકિ રામાયણમા તે ઠેકાણે આ પ્રમાણે છે —“જો હું રાવણ રામચંદ્ર વિના જીવે મુરખનું જરૂરી મજુ વિવરન નથી કરતી એ સત્ય હોય તો માધવની પત્ની પૃથ્વીદેવીએ મને માર્ગ આપવો યોગ્ય છે હું મન, કર્મ, અને વાણિવડે, રામનું પૂજન કરતી હોઉં, તો પૃથ્વીદેવી મને મારા આપો હું રામ વિના જીવે પુરુષને જાણતી નથી, એ મારૂં કહેલું જો સત્ય હોય તો પૃથ્વીદેવી મને માર્ગ આપો” —વા. રા.

૭. એ ૪૦—એ સીતા તે તમારે ઘેર માનુષદેહ ધારણ કરીને રહેલી લક્ષ્મી હતી.

- તે સ્થાનક પોતાને ગઈ, સહી પોતી સ્વર્ગગોઝાર રે,
તમે વિધ્વસ્ય સહી રામજી, ધર્મો સમગ્રો અવનાર રે ૮
- વાદગીકે તમ અરિત ઢલું, આઘ અલ્પ લગી અવરયમેન રે,
તે બધાવ્યુ લવકુન્ને, પ્રભુ માભગો તતખેન રે ૯
- તે મુલુતા મહાસુખ પામસો, તનકેરો ટપરો સોક રે,
એવુ કહી ધાતા સચર્યા, પછે આના બ્યા બહલોક રે, ૧૦
- એક મુદ્દતમા વિરમે ચંદ્ર રણા, રાધન ચતુઃમુખીયુ રે,
તેણે સમે પૃથ્વીચક્રી, એક રાજ્ય દેવો નિરણીયુ રે ૧૧
- શો કાપ ક્યો મુજ ઉપરે, તમે સામગો સત્ય વચન રે,
હવે સમ વિષે નથી પામકુ, સીતાએ દરતન રે, ૧૨
- બહાએ તમને ઢલું, વાદગીકૃત રામાયણુ રે,
અધિએ લવકુન્ને તે રીખજ્યુ, અતિ આનંદે નિરવાણુ રે, ૧૩
- તમે ઉત્તરકાવ્ય જો સામગો તો, સરે દેવે સદેહ રે,
જે હેત હેત સીતા વિષે, લવકુન્ને કર્ણે તેહ રે ૧૪
- રઘુપતિ એવુ માભળી, પ્રભુ કુખ પામ્યા મનમાય રે,
પછે સાથી વેગે સચર્યા, આના યશશાળા છે બ્યાય રે ૧૫
- એમ કરતા રજની વહી ગઈ, પછે પ્રગટ્તો પ્રાત કાળ રે,
વળી રામચંદ્રે તેઝવિયા, લવકુન્ને પોતાના બાળ રે ૧૬
- પછી લવકુન્ને પ્રત્યે જોતિયા, સ્નામી રાધવરાય રે,
તમે ઉત્તરકાવ્ય મુજને કહો, ધરતકી સરે ઉપાય રે ૧૭
- એવુ રામતણું વાચક સુણી, લવકુન્ને તેણીવાર રે,
પછે ઉત્તરકાવ્ય સર્વે કહ્યું, મન આણી ગ્રેમ અપાર રે, ૧૮
- તવ રામચંદ્રે તેણે સમે, ત્યા યશ મમામજ કીધ રે,
દાન અપરિમિત આપીને, નૌ નકિયો આગા દીધ રે, ૧૯
- વળી માન દેઈ સર્વ રાખને, મહી વળાયા નિજ દેશ રે,
ત્યાર પછી રામે ક્યો, પુર અયોધ્યા પ્રવેશ રે ૨૦
- ભુવન વિષે પ્રભુ આલિયા યજ્ઞ, મુખ નહિ અગ લગાર રે,
શ્રીરામ દહે સીતા વિના એ મિથ્ય સૌ મમાર રે ૨૧
- મે જાની આ સસાને, મન અસ્થિર બલો જોમ રે,

- શ્રીરામચંદ્ર સીતા વિના, સૌ મિથ્યા માને તેમ રે. ૨૨
 કો શ્રીવત ધનવર્જિત થયો, મનમાં દુઃખ પામે જોમ રે;
 શ્રીરામચંદ્ર સીતા વિના, મનમાં દુઃખ પામે તેમ રે. ૨૩
 કો સુખદ સંયામ વિશે, આશુધ વિષુ દુઃખ પામે જોમ રે;
 શ્રીરામચંદ્ર સીતા વિના, મનમાં દુઃખ પામે તેમ રે ૨૪
 પછે મંત્રી કહે રાધવ પ્રત્યે, મુજ વાયક માનજો રામ રે;
 હોનાર પદારથ એ હતું, તમે ચિત્ત રાખવું દામ રે. ૨૫
 રઘુનંદન એવું સામળી, મન ધીર ધર્યું તેણી વાર રે;
 પછે ધર્મરાજ્ય કરતા હવા, પુર અયોધ્યા નિરધાર રે. ૨૬
 નગર નિવાસી સર્જને, નહિ વ્યાધિ જરા ભય શોક રે;
 દારિદ્ર્ય ચિંતા દુઃખ વિના, સુખવત સધળા લોક રે ૨૭
 કો સ્વપ્ન વિશે જોતે નહિ, મુખ અમત્ય એક લગાર રે;
 કો દુષ્ટ દુરાત્મા દુર્ભેતિ, તરકર નહિ નગર મોઝાર રે. ૨૮
 સકળ રસ આપે મેદિની, ત્યા માગ્યા વરસે મેહ રે;
 વનરપતિ રૂળી રહે રાદા, મો લોઝ વિષે અતિ સ્નેહ રે. ૨૯
 ત્યા બ્રાહ્મણુજન પાળે સહી, વેદતણા ને કર્મ રે;
 વળી વર્ણુ અદાર તને નહિ, પોતાનો કુળધર્મ રે ૩૦
 ત્યાં નકુળ અહિ પાસે રમે, વનવ્યાદ્ય સમિપે ગાય રે;
 માઝાર મૂકને નવ હજો, તે રઘુપતિ ચરણ મહિમાય રે. ૩૧
 એમ ધર્મરાજ્ય કરતા હવા, પ્રભુ આણી મન ઉદાસ રે;
 ત્યાર પૂઠે યજ્ઞ કર્યા ઘણા, કદે કુવર હરિનો દાસ રે. ૩૨

૨૨. કોઇ-જોમ કોઇ જ્ઞાની આ સમારને મનથી અસ્થિર નાણે
 છે, તેમ રામચંદ્ર પણ આ મંસારને સીતા વિના મિથ્યા માને છે. ૨૩.
 ધનવર્જિત-દ્રવ્ય વિનાનો ૨૭ વ્યાધિ-‘વૃદ્ધ’ પ્ર ૧ લી જરા-જુદાવર્યા.
 ૨૮. દુરાત્મા-પાપી. ૩૧. નકુળ-નોળ. અહિ-સાથ ૩૨. ઉદાસ-‘ઉદાદ’
 પ્ર. ૩૭.

કેરવુ પર મું.

રાગ અંદાલ ગોડી.

સ્તામી એ, રધુનદન ત્યા કરે રાગ્ય રે,
લાગ કર્યા રે હુ ખ સર્વતા રે

૧

ઢાળ

હુ ખ ત્યાગ કીધા સર્વતા, પુર અયોધ્યા મોઝાર,
બહુ યત્ર જે રામે કર્યા, તેતણે કહુ વિન્તાર ૨
ગોસવ વિષ્ણુચર ત્રીજો, માહેશ્વરી જે દોય,
વળી અશ્વમેધ ને અગ્નિમેધ, કરતા હવા પ્રભુ સોય. ૩
જે દિવસથી સીતા ગયા, અવનિ ત્રિપે નિરધાર,
તે દિવસથી રામે કર્યા, બહુ યત્ર અતિશે સાર ૪
દશસહસ્ર એમ નર્પે વહી ગયા, કરે રાગ્ય અસરણુશર્ણુ;
બહુ ધર્મ આચરતાયકા, કૌશલ્યા પામ્યા મર્ણુ ૫
કૌશલ્યા મૃત્યુ પામ્યાપકી, હુ ખ ધરે રાવવરાય,
તવ કીપાકર્મ કરતા હવા, જ્યમ કલુ રમૃતિ ને ન્યાય ૬
રધુવીર મનમા હુ ખ ધરે, મુખે કહી કહીને માત,
એમ દિવસ પદર ગયા પડી, સુમિત્રા પામ્યા પાત ૭
તેની કીયા તવ રામે કરી, પ્રભુ મળગ પામ્યા શોક,
દશ પામ્ય દિવસ ગયા પછી, કૈકેયી ગયા મુરતોક ૮
તેનું કાર્ય મુકને જાળ મુ એ આમી શ્રીરધુવીર,
નય માતના ત્રિયોગથી, નિજ નયણે બરિયા નીર ૯
પછે પ્રજા પાડે રામજી, મન ધરી ધીરજ સોય,
અયોધ્યા નગરી વિરે, હુ ખનત નહિ તો કોય ૧૦
ત્યારે યુધામ્નિતે રામને ત્યા, મોકલો ત્રિપ ઉદાર,
તે સ્વાયે ભેટજ મોકલી, દશ સહસ્ર જે તોપાર ૧૧
રધુનાથ તન મામા ગયા, ઝડિને ઝડો નમસ્કાર,
સનમા । દેહને ત્રિપ્રશુ આબ્યા જીવન મોઝાર ૧૨
શીરામ કહે જૂદેવને, નિજ દેહે હવ । ગાય

- મમ માતૃલે તમે મોકલ્યા, તે કહો સર્વ હયાય. ૧૩
- ઝપિરાય એવું સાંભળી, બચ્યાં તેણીવાર;
ત્યાં કુશળ છે સ્વામી સર્વ કો, નિજ સ્વજન સૌ નિરધાર. ૧૪
- પણ યુધાનિતે કહાવિયું, તમ પ્રત્યે એહ વચન;
હું વિસ્તારી તમને કહું, સાભળો રઘુનંદન. ૧૫
- એક સિંધુ દેશ વિષેય છે, યુધા ગ્રામકેરી જોડ;
ત્યાં રાજ્ય નિર્ભય કરે છે, ગાંધર્વ ત્રૈણ કોડ. ૧૬
- તેને જીતવા સમયે તમે, રઘુવીર ચતુરસુખણ;
તમ પિતા ત્યાં કોણે નવ આવે, રણ વિષે તેણુ પ્રાણ, ૧૭
- એવું વિપ્રતું વાચક સુણી, મુખ બચ્યાં શ્રીરામ;
આ ભરતસુત તેને જીતરો, રણ કરી મહાસંગ્રામ. ૧૮
- ભરત એવું સાંભળી, આગળ કરી બેહ બાળ;
બહુ સેન રાક્ષસ સગ લેઈ, મંચર્યો તતકાળ. ૧૯
- પચ શબ્દ નિશાણુ ગડગડે, દળ સર્વ માર્ગ પળાય;
દિન પંદરમે ત્યાં ભરત ગયો, જ્યાં છે યુધાનિતરાય. ૨૦
- તવ યુધાનિત સામે ગયો, આનંદ પામી મન;
પછે ભરતશુ રાય આવિયો, પોતાતણે જીવન ૨૧
- પછે સ્વસ્થ થઈને ભરત ત્યાંથી, સંચર્યો નિરધાર;
ગંધર્વતણે પુર આવિયો, મન ધરી પ્રેમ અપાર. ૨૨
- ત્રણ કોટિ ગંધર્વ આવિયા, રણ મહાસુભટ કહેવાય;
દળ અન્યોઅન્ય આવી મળ્યુ, ત્યારે કુલાહલ બહુ ધાય. ૨૩
- પછે હમય દળબાણુની ત્યાં, હોય વૃદ્ધિ અપાર;
બહુ અશ્વ ગજ રથ પદાતિ તે, પડે ભૂમિ મોઝાર. ૨૪
- મહાયુદ્ધ ગંધર્વે કર્યું, સુભટે રણુ નવ જાય;
ત્યારે ભરત આવ્યો રણુ વિષે, તેને ક્રોધ અગ ન આવ. ૨૫
- કાળાશ્વ ભરતે મૂકિયુ, સવર્તાશ્વ ખીજી સોય;
ત્રણ કોટિ ગાંધર્વ રણુ વિષે, જોતા હજાર સર્વ કોય. ૨૬

૧૩. ભૂદેવને—(યુધાનિતની બેટ લેઈને આવેલા) આહાણુને. ૧૭. પ્રા-
ણ-અળ. ૨૪. હમય—ખન્ને. દળબાણુની—દળ (સેના)નાં બાણુની. પદા-
તિ—પાયદળ

બરતે રણમાં સુદ કરી, ગંધર્વ હણ્યા નિરધાર;	
તે બૂમિ પડતાં રાક્ષસે, તે સર્વ કીધા આહાર.	૨૭
ત્યારે બરતની સેના વિષે, જય શબ્દ બોલે વાણ;	
તે દેશમાં વરતી સહી, રાય બરતકેરી આણ.	૨૮
તક્ષ ને યુધ્ધળ પરાક્રમી, તે બરતના બેઠ તન;	
બે ગ્રામ વાસ્યાં મનોહર, આનંદ આણી મન.	૨૯
પુષ્કલતર્ણુ પુષ્કલાવત-પુર અધિક મુંદર હોય;	
તક્ષશિલા સુત તક્ષર્ણુ, પુર માનજે સર્વ દોય.	૩૦
વર્ષ પાચમે તે દેવગાહે, વાસી વણું અદાર;	
પછે બરત ત્યાંથી આવિયો, પુર અયોધ્યા નિરધાર.	૩૧
બરતે જઈ રઘુનાથને, કહ્યું દંડવત પ્રણામ;	
સૌ કારણ વિસ્તારી કહ્યું, આનંદ પામ્યા રામ.	૩૨

ઉદયો.

આનંદ પામ્યા રામ સુણતાં, તેમાં દંઈ સદેહ નહિ રે;
જનકુવર કહે લક્ષ્મણ પ્રભે, રઘુવીર મુખ બોલ્યા સહી રે.

કહ્યું ૫૩ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

શ્રીરામ એણી પેરે ઊંચરે રે, સાંભળ લક્ષ્મણ આજ;	
તારા પુત્રને આપું સહી રે, તું કહે સ્તાનું રાજ.	૧
ચંદ્રકેતુ અંગદ ભેધને રે, બેગે તેડા રે ત્યાં;	
એનું રામનું વાવઠ સુણી રે, બરત બોલ્યો સ્તાં.	૨

કાળ.

સાં બરત એણી પેરે ઊંચરે, સાંમને શીમદાસજ;	
ચંદ્રકેતુને આપે તમો, ચંદ્રકેતુ રાજ.	૩
શ્રીરામ કહે લક્ષ્મણતરો મુન, ચંદ્રકેતુ મુળજ;	
તેને ચંદ્રકેતુનું રાજ આપ્યું, માનજે નિરાજ.	૪
લક્ષ્મણમુન તો માંગજો, ચંદ્રકેતુ છે જ્યાં સાર;	
સ્તાનું રાજ આપી આપને, બેગે માં પામે વાર.	૫
લક્ષ્મણ એનું સાંભળી, સંપ્રદ થયો અગરજનેવ;	

ખંડુ સેન સુતશ ચંદ્રદેશ, વિશે ગયો તતખેવ.	૬
પછે રામે વિભાશ્યું મન વિશે, પુર અધિક સુંદર સાર;	૭
ત્યાં રાજ્ય આપ્યું અંગદને, યદ્ય રહ્યો જનજનકાર.	૮
અંગદ સાથે બરતને, મોકલ્યો રાધવરાય;	૯
તે અંગદીપુર આવિયો, બરત બડ જે કહેવાય.	૧૦
ત્યાં રહીને આવિયા, બરત ને લક્ષ્મણ જેહ;	૧૧
શ્રીરામને કારણ સહુ, કહેતા હવા બડ જેહ.	૧૨
હવે રાજ્ય શ્રીરાધવ કરે, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	૧૩
તવ અન્ને પ્રેયો કાળને, પુર આવિયો ધરદાર.	૧૪
વેશ તાપસનો ધર્મો, લક્ષ્મણ પ્રત્યે કહે વાણ;	૧૫
અતિબળતણો હું દૂત છું, રામને કરવું જાણ.	૧૬
લક્ષ્મણ જઈ રાધવ પ્રત્યે કહે, સાંભળો મહારાજ;	૧૭
સ્વામી દૂતકો અતિબળતણો, આવ્યો છે અહીં આજ.	૧૮
લક્ષ્મણતણું વાચક સુશ્રી, પ્રભુ જિયર્થો ક્ષણમાય;	૧૯
અતિબળતણા તો દૂતને, હવે તેડી આવો લાય.	૨૦
એનું સુશ્રી લક્ષ્મણ સંચર્યો, આવ્યો ઋષિની પાસ;	૨૧
સ્વામી પધારો ભુવન વિશે, પણ માહીછે અવિનાશ.	૨૨
તાપસ ત્યાયો આવિયો, રઘુવીરકેરે સંગ,	૨૩
પછે વિવિધ પેરની વારતા, કરે મન ધરી ઉર્મંગ.	૨૪
તેણે સમે તે ઋષિ પ્રત્યે, બિચર્યા રાધવરાય;	૨૫
તમો બસે કામે આવિયા, એમ કહી પૂજ્યા પાપ.	૨૬
ઋષિ કહે એક ગોષ્ઠી છે, એકાત તમશુ આજ;	૨૭
કો આ કામે નો આવશે, તો મારને મહારાજ.	૨૮
તમો દાર જઈ લક્ષ્મણ રહ્યો, એમ વહે શ્રીજગદીશ;	૨૯
કો ગોષ્ઠી કરતાં આવશે, તેનું છેદીશ શીશ.	૩૦
રઘુવીર પછે વહે વળતા, મન ધરી પ્રેમ અપાર;	૩૧
અહીં કવણુ અર્થે પધાર્યા, મુજને કહો નિરધાર.	૩૨

૯. કારણ-અર્થાત્ ત્યાં જે જે હકીકત બની તે. ૧૦. અન્ને-અહા-
 એ. ૧૧. અતિબળ-મૃત્યુ-યમરાજ. ૧૪. પણ-(કેમકેતા અર્થમાં). માં-
 હી-ભુવનમાં. ૧૫. સંગ-પાસે.

મળ તાપસ્ય બોલિયો, તમે સામળો શ્રીરામ,	
હું જ્યેષ્ઠ સુત છું તમારો, સહી જાણ મારૂં નામ	૨૦
અને તમને જે કહાવિયું, તે સંપણું કહેવા આજ,	
સૌ દેવને કરણા કરી, હવે પધારો મહારાજ	૨૧
જેને અરથે અવતરિયા, મહાસુભટ બળિયા જેહ,	
તેને હણ્યા તેહના મદ્યુ, પૃથ્વીપતિ મહે બળિયા જેહ	૨૨
જાત બળિયા જે હણ્યા, મેદિની રિમે નિરધાર,	
તવ ચર અચર ત્રેલોક્ય વાસી આનવો અપાર	૨૩
જુભાવ તમે હિતારિયો, મન મરું આણી ખેવ	
તેને મારના તમે પ્રગટિયા જૂ રિમે દેરાધિદેવ	૨૪
સર્વ કાર્યે છાધા પ્રભુ તમે, હણ્યો લાધીર,	
હવે રક્ષા કરવી અમરની, ત્યા પધારો જગદીશ	૨૫
હાદશ વરસતાણી અવધ કરી તમે તેણીવાર,	
એવું કહીને મહીમડળધી, નિજ ધામ રો અગિકાર	૨૬
તે અવધ તો પૂરણુ થઈ, સામળો શારણાણુ,	
એવું વાયક સુણીને, પ્રભુજી જિય્યાં મુખ વાણુ	૨૭
અહાએ જે કહાવિયા તે, ગમ્યા સત્ય વચન	
હવે દિવસ થોડે જાણુજો, આવીર નિજ આમન	૨૮
વાણી મેં જે ડાયરી, માનજો સત્ય ઉપાય,	
તેણે સમે હારે અવિયા, ફોસા સપિરાય	૨૯
લક્ષમણુ જઈ કહે રામને, જિય્યાં આનંદ આણી મન,	
એણે કહ્યું મને રામનું, પમાડે દરશન	૩૦
લક્ષમણુ કહે કાષ્ઠ મારું માહી છે, આજ ત્યા શ્રીરામ,	
એક મુદ્દત પછી દરજન હશે, ત્યા મીઠિયે વિદ્યામ	૩૧
તવ ફોસા કોથે વહે, મુખ મૂકતા નિ આસ,	
રઘુનાથને મેળવ કે કરૂં, તુ મ સદિત દેવનો નાશ	૩૨
લક્ષમણુ વિભાસે મન વિરે હવે મરૂં કવણુ ઉપાય,	

૨૩ ચર-જગમ-આનતા પ્રાણી માન અચર-સ્થાવર આનનો-(તેનો

કથવાસી ચર અને અચરનો સમુદાય) ૨૬ હાદશ વરસ-દેવના હાદશ

વરસ ૨૮ નિજ આસન-પોતાના ધામમાં ૨૮ સત્ય ઉપાય-સત્ય ઉપાય

૩૧ ૩૧ મુદ્દત-એ ધડી

સહી પ્રતિજ્ઞા રામે કરી, મેં જાણુ કેથી પેરે થાય.	૩૩
મળજાવતા મન દેહ વિશે, સર્વથા હોયે ધાત,	
નહિ તો દુર્વાસા કરે સહી, પુર મધ્યે ઉત્પાત.	૩૪
ત્યા જતા મુજને ખીજશે, રાધવ ધરી અતિ શોક;	
તો ઉગરશે સૌ શાપથી, નગર નિવાસી લોક.	૩૫
એવુ વિચારી લક્ષ્મણ ગયો, રઘુવીર કને તેણીવાર,	
સ્વામી આવ્યા દુર્વાસા ઝપિ, મળવા ગલા છે દાર	૩૬
ત્યા રામચંદ્રે કાળને, આરા તત્કાલુ દીધ,	
દાર જઈ ઝપિરાજને, પ્રણામ પ્રેમે કીધ	૩૭
બેઠ પાણુ તવ સપુટ કરી, જ્યાર્યા રાધવરાય,	
શે કાર્યે સ્વામી પધાર્યા તે, કરો સર્વ ઉપાય	૩૮
અત્રિસુત એમ જ્યારે, સાબજો દેવાધિદેવ,	
એક સહસ્ત્ર વર્ષ મહાવર્ષ વિશે, મેં તપ કર્યો અવશ્યમેવ	૩૯
મને ક્રુધા પીડે અતિ ઘણી, હું આવ્યો છું તમ દાર,	
હવે શીઘ્ર થઈને રામ મુજને, આપિયે કાંઈ આહાર	૪૦
રઘુનાથ એડુ સાબળી, આનંદ પામ્યા મન,	
સનમાન દેખને મુનીશ્વરને, કરાવ્યા લોજન	૪૧
પછે વિવિધ પેરે પૂજા રચી, સતોપ પામ્યા પર્વ,	
આરા માગી અત્રિસુત, સચર્યા નિજ આશ્રમ	૪૨

ઉથલો.

સચર્યા નિજ આશ્રમ ઝપિ હરખ હૈડામા ધરી રે;
જનકુવર કહે રઘુવીર મનમા, ચિંતા અતિ પામ્યા ખરી રે. ૪૩

કડવું ૫૪ મું.

રાગ અંદોલ

સ્વામી દુર્વાસા ચાલ્યા, આનંદ આણીરે,
શારંગપાણિ મનમા હું ખ ધરે રે

૧

૩૮ સપુટ કરી—ત્રેડીને ૩૯ અત્રિસુત—દુર્વાસા. મહાવર્ષ વિશે—
ગોઠી વૃષ્ટિમા (રહી) વાલ્મીકિ રામાયણમા એમ છે કે “હજાર વર્ષના
ઉપવાસનો નિયમ આજ સમાપ્ત કર્યો છે”

ઢાળ,

શારંગપાણિ મન દુ ખ ધરે, નયલો વહે જળધાર,	૨
મારી પ્રતિષ્ઠા નિશ્ચય યધ, દુ કરે વપણ પ્રથર	
એ બ્રાત લક્ષ્મણ પ્રાણવલ્લભ, હડ ક્યમ દેવાય?	૩
વિભાસતા પોએ નહિ, દુ ખ ધરે રાવવરાય	
શોકે કરી શ્રીરામનો સતત થયો નિજ દેહ,	૪
સારે સીરા નામી જિયયો મહાસુખટ લક્ષ્મણ જેહ	
સ્વામી પ્રતિષ્ઠા મેં તમારી, મિથ્યા કરી છે આજ,	૫
મને દડ વેગે દીજિયે, તે માટે શ્રીમદારાજ	
લક્ષ્મણતણ વાયક સુણી, વસિષ્ઠ તેડિયા લાય,	૬
તે કારણ રામે વિસ્તરીને, કહ્યું ત્યાં ક્ષણમાય	
વસિષ્ઠ વળતા હચરે, રઘુવીર તુ અવિધાર,	૭
જેની પ્રતિષ્ઠા મિથ્યા યધ, ધિક પુરુષ તે અવતાર.	
આગે પ્રતિષ્ઠા પાળવા તમે જઈ વસ્ત્રા મહાઅણું,	૮
તમ વચન મિથ્યા થાય તો, રહે ધર્મ કોને શણું?	
જે બ્રાતનું હિત લેખવી, કરશે પ્રતિષ્ઠા ફાંક,	૯
અપકીર્તિ નિલે પામગો, સૌ ધર્મ તજશે લોક	
વસિષ્ઠના વાયક સુણી, એમ જિયયા ભગવાન,	૧૦
મારવો અથવા લાગ કરવો, એ છે એક સમાન	
એવું કહી નિજ બ્રાતનો, મન સ્નેહ ન આપ્યો લેક,	૧૧
લક્ષ્મણ લાથી શીઘ્ર યધને, તજ જા મુજ દેશ	
સુમિત્રાસુત તે સામળી, નિજ જીવન આબોધીર,	૧૨
સ્વજન સૌને મળી લક્ષ્મણ, ગયો સરયૂતીર,	
લક્ષ્મણ લા બેઠો તમ, વાયુ રોધ કરી નિરવાણ,	૧૩
પછે રમણુ માણ્યુ રામનું તજવાને અરથે પ્રાણ	
સકેત લહીને રામીપતિ ત્યાં પધાર્યા તતક્ષણ,	૧૪
લક્ષ્મણને મુર સર્વ મે, લેઈ ગયા સ્વર્ગ સદન	
લક્ષ્મણતણી પૂજા કરી, અમરે મળી અવશ્યમેવ,	૧૫
પછે બરત પ્રત્યે રામજી, એમ હયયા તતખેવ	

૩ પોએ નહિ-જુદિ પોતાએ નહિ

લક્ષ્મણુતણો પરીત્યાગ કરી, મેં ન રહેડુ પુરમાંજ,	
સુણ્ય ભરત તુંને સમરધુ, પુર અયોધ્યાનું રાજ.	૧૬
ત્યારે ભરત કહે તમ વિના ન રહુ, યદ્યપિ સ્વર્ગ મોઝાર,	
તમો જશે ત્યા અમે આવવુ છેહ ન દેશે નિરધાર	૧૭
લવકુશને અયોધ્યાતણું, તમો રાજ્ય આપો આજ,	
હવે શત્રુધનને શીઘ્ર થઈ, તેડાવિયે મહારાજ	૧૮
ચર મોકલો મથુરા વિષે, પ્રભુ વચન બોલ્યા ત્યાય,	
અયોધ્યા તણ રાધવ જશે, આવજો મળવા યાય.	૧૯
પછે રામચંદ્રે અવતી, લવને સમરપી ખેવ,	
કુશને કુશાવતી આપી, ત્યા મોકલ્યા અવસ્થમેવ	૨૦
ચર શત્રુધનશુ એમ વદે, તમો સાબળો મહારાજ,	
લક્ષ્મણુને રામે કયો, નગરીપટ્ટી સહી ત્યાજ	૨૧
રઘુનાથજી સહી જાવછે, તે જાનજો નિરધાર,	
તમો તેડયા મળવા કારણે, વેગે મ વાવો વાર	૨૨
તે શત્રુધન ત્યા સાબળી, મુખ મુકિયો નિશ્વાસ,	
સુખાહુ ને શત્રુધાતી બેહુ, પુત્ર તેડયા પાસ	૨૩
તેને દેશ વેંચી આપિયા, એમ વચન બોલ્યા પ્રેમ,	
સુતો પ્રજા પ્રેમે પાળજો, ચાલજો માર્ગ સુધર્મ	૨૪
શત્રુધન તવ ત્યાપટી તે, શીઘ્ર માર્ગ પળાય,	
પછે દિવસ યોડે આવિયા, જ્યા હતા રાધવરાય	૨૫
જઈ શત્રુધને રઘુનાથજીને વેગે કમું પ્રણામ,	
ત્યારે આલિંગન નિજ બાતશુ દેતા હના શીરામ	૨૬
એવે પુરનિવાસી આવિયા, રઘુવીર બેઠા જ્યાય,	
મહારાજન કરતા સર્વ કો, તે પડયા અવનીમાય	૨૭
તે સ્વસ્થ થઈ કહેતા હા, પણ હદે શોષ ન માય,	
તમો તણ અમને જાઓહો, અમો રહ્યુ કેથી પેરે જાય	૨૮
કોચર્યુ આગળ જઈ પડયા, લોટવા લાગ્યા ધણું,	
શીરામ તમને નવ ઘટે એ, જવા ઈ-હો અણું	૨૯
એવા પ્રેમનાયક સાબળા, એમ વદે રાધવરાય	

૧૭. છેહ ઇ-“છેહ ન દેશે નિરધાર” પ્ર ૧-૩ ૧૯ ચર—અનુ-
ચર ૨૨ વેગે—(મળના કારણે તેડયા) મલાવો વાર—વાર કરો નહિ

મુજ પ્રત્યે તમે જે કરો, તે કહું શીઘ્ર ઉપાય	૩૦
નગરનિવાસી તે વટે, સામળો ત્રીરથનાથ,	
અમે સુતા વધુ સ્ત્રી મને લેઈ આવશુ તમ સાથ	૩૧
એવા પ્રજના વાયક સુણી, પ્રભુ હવા અતિ રળિયાત,	
તેણે સમે સુગ્રીવ આપિયો કપિલ્લ જુ મનાત	૩૨
કપિરાજ તવ રામવ પ્રત્યે, એમ વટે નામી શીશ,	
તમ સાથે સ્વામી આવશુ, સત્ય માનજો જગદીશ	૩૩
મવનમુત ત્રીરામહુ, ડાયરો જેડી પાપુ,	
તમસમ આવીશ સર્વથા મુજ વાયક એહ પ્રમાણુ	૩૪
ત્રીરામ કહે અજનીમુત, સુખ્ય હું સત્ય ઉપાય,	
મુજ સાથે તુજને આનતા, મારે વાયક મિથ્યા ધાય	૩૫
મેં પૂર્વે વર આપ્યો તને, કૃપા કરીને જેહ	
મમ કીર્તિ રહે મૃત્તી નિયે, ત્યાં લગે ધગ તુ દેહ	૩૬
મારો વર સત્ય કરવા સહી, બૂં વિરે રહે હનુમાન,	
કપિ રહેશે હવ મૈદ દિવિદ જેણે, કયું છે અમૃત પાન	૩૭
એણે કહી હનુમતને, પ્રીત્યો ત્રીજગદીશ,	
• એવે વિભીષણ આ મો સહી, રાક્ષસતણો જે ધરા	૩૮
પછે વિભીષણે રઘુવીરને જઈ, કયું દમણામ,	
તમ સાથે સ્વામી આવશુ મત્ય માનજો ત્રીરામ	૩૯
રઘુવીર વગતા હયરે, સામળો વિભીષણ બાત,	
તું રામ્ય કરે લમતાણુ નિરબેધમે સાક્ષાત	૪૦
સૌ પ્રજા મેમે પાળજે, ધર્મયુગ્મશુ નિરધાર,	
તું દિવસમા મુજને હટે, મમારજે એઠ વાર	૪૧
એણે કહી સેન પ્રત્યે, બોલિયા દેવાધિદેવ,	
તમે પાત્ર અમિતોત્તના, લઈ સયરો અવશ્યમેવ	૪૨

ઉથલો

લેઈ સયરો સૌ પાત્ર એવી, રઘુવીરે વાણી કહી રે,	
જનકુવર કહે ત્રીરામ તવ, આવવા સનઠ થયા સહી રે	૪૩